DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

MEB

AGS

Akademi Giriş Sınavı

Bülent TANIK

Cennet KARATAŞTAN

Can KÖNİ

ÖABT

KONU ANLATIMI

OKUL ÖNCESİ

ÖĞRETMENLİĞİ

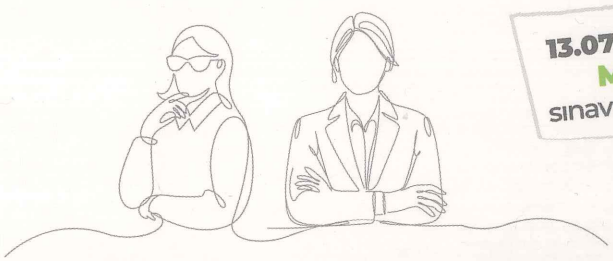

13.07.2025 tarihinde yapılan MEB - AGS ÖABT sınavına göre düzenlenmiştir.

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ
TAMAMI GÜNCEL

YEDİİKLİM

/yediiklimyayincilik

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

YEDİİKLİM

MEB-AGS ÖABT OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ KONU ANLATIMI

© Copyright YEDİİKLİM EĞİTİM BİLGİSAYAR YAYINCILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Bu kitabın bütün hakları YEDİİKLİM EĞİTİM BİLGİSAYAR YAYINCILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.ne aittir. Yayınevimizin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz.

Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN
978-625-5781-28-4

SERTİFİKA
49293

YAZARLAR
Can KÖNİ
Bülent TANIK
Cennet KARATAŞTAN

REDAKTÖR
Ümit DİLAVER

KAPAK TASARIMI
Ceren YÜKSEL

SAYFA TASARIMI
YEDİİKLİM

ADIYAMAN	AFYON	AKSARAY	ANKARA	ANTALYA Merkez Alanya	AYDIN	BALIKESİR	BATMAN	BOLU	BURDUR	BURSA	ÇORUM Merkez Osmancık	DENİZLİ
DİYARBAKIR	DÜZCE	EDİRNE	ELAZIĞ		G. ANTEP	GİRESUN	HATAY Ant. Kampüs Ant. Merkez Samandağ	IĞDIR	ISPARTA	İSTANBUL Bakırköy Esenler Kadıköy Silivri Sultanbeyli	MANİSA Akhisar Demirci Kırkağaç Salihli	İZMİR
K. MARAŞ Merkez Elbistan	KARABÜK	KAYSERİ	KIRŞEHİR	KİLİS	KOCAELİ Gebze İzmit	KONYA Ereğli		KÜTAHYA	MALATYA			MARDİN Kızıltepe
RİZE	MERSİN Silifke	MUĞLA	NEVŞEHİR	NİĞDE	ŞANLIURFA Siverek Viranşehir	TEKİRDAĞ Çorlu	TOKAT	ORDU Fatsa	OSMANİYE	VAN		YOZGAT
		SAMSUN	SİİRT	SİVAS								ZONGULDAK K. Ereğli

BASKI: Güngörler Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 49889)
Saray Mahallesi 658. Cadde No: 11 Kahramankazan - ANKARA
Tel: 0 312 394 28 82 Faks: 0 312 394 28 83

İLETİŞİM: YEDİİKLİM Eğitim Bilgisayar Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.
Ostim Mah. Cevat Dündar Cad. No: 137 Yenimahalle / ANKARA
Tel: 0 312 384 64 19-20 Faks: 0 312 384 64 23

www.yediiklim.net yediiklim@yediiklim.net www.yediiklim.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

ÖN SÖZ

ÖN SÖZ

Sevgili meslektaşlarım;

MEB- AGS'nin en önemli ayağı olan ÖABT için Okul Öncesi Öğretmenliğinin en kapsamlı ve en ayrıntılı konu anlatımı kitabı ile sizlerleyiz. 2025 ÖABT soru yönelimleri ve güncellenen konular göz önünde bulundurularak ayrıntılı hazırlanmış olan bu konu anlatımlı kitabımız sizleri ekstra bir yükten kurtarmayı hedeflemiştir. Konu anlatımı kitabımız tamamen güncel ve tüm konuları kapsayacak şekilde sizlere yol gösterici olacaktır. Kitabımızın hazırlanmasında emeği geçen Bülent TANIK ve Cennet KARATAŞTAN öğretmenlerimize sonsuz teşekkürlerimizi sunarız. Yine bu yayının size ulaşmasını sağlayan Yediiklim dizgi, redaksiyon, depo ve kargo çalışanlarına da şükranlarımı sunarım.

Biz hiç durmadan çalışacağız, bu zorlu süreçte yolunuzu aydınlatması dileğiyle…

Sizi çok seven öğretmeniniz;
Can KÖNİ

ÖABT OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ TESTİ KAPSAMI

Okul Öncesi Öğretmenliği		**Genel Yüzde**
1.	**Alan Bilgisi Testi**	**%60**
	a) *Erken Çocukluk Eğitimine Giriş*	%8
	b) *Çocuk Sağlığı ve İlk Yardım*	%4
	c) *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*	%12
	ç) *Çocuk Ruh Sağlığı*	%8
	d) *Erken Çocukluk Dönemi Edebiyatı*	%6
	e) *Erken Çocuklukta Program, Yöntem ve Yaklaşımlar*	%12
	f) *Anne-Baba Eğitimi*	%6
	g) *Çocuk Hakları*	%4
2.	**Alan Eğitimi Testi**	**%40**
	Erken Çocuklukta Fen Eğitimi, Erken Çocuklukta Matematik Eğitimi, Erken Çocuklukta Güzel Sanatlar Eğitimi, Erken Çocuklukta Müzik Eğitimi, Erken Çocukluk Eğitiminde Oyun, Erken Çocukluk Eğitiminde Drama, Erken Çocukluk Eğitiminde Öğrenme Yaklaşımları, Okula Uyum ve Erken Okuryazarlık Eğitimi vb.	%40

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlety.org

İÇİNDEKİLER

MEB - AGS ÖABT

ALAN BİLGİSİ

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNE GİRİŞ 1

ÇOCUK SAĞLIĞI VE İLK YARDIM 51

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE GELİŞİM 101

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI 167

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ EDEBİYATI 221

ERKEN ÇOCUKLUKTA PROGRAM, YÖNTEM VE YAKLAŞIMLAR 273

ANNE-BABA EĞİTİMİ 413

ÇOCUK HAKLARI 443

ALAN EĞİTİMİ

ERKEN ÇOCUKLUKTA MATEMATİK EĞİTİMİ 471

ERKEN ÇOCUKLUKTA FEN ÖĞRETİMİ 492

ERKEN ÇOCUKLUKTA GÜZEL SANATLAR ÖĞRETİMİ 510

ERKEN ÇOCUKLUKTA MÜZİK EĞİTİMİ 532

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE OYUN GELİŞİMİ 544

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE DRAMA 567

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE ÖĞRENME YAKLAŞIMLARI 588

OKULA UYUM VE ERKEN OKURYAZARLIK EĞİTİMİ 610

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranter.org

MEB

AGS

Akademi Giriş Sınavı

ÖABT

KONU ANLATIMI

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNE GİRİŞ

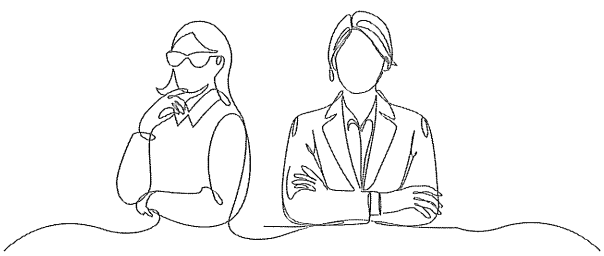

YEDİİKLİM

/yediiklimyayincilik

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranter.org

Okul Öncesi Eğitim Nedir?

- Okul öncesi dönem, çocuğun doğumundan ilkokula başlayana kadar geçen zaman dilimini kapsamaktadır.
- Okul öncesi eğitim ise doğumdan zorunlu eğitime kadar çocukların gelişim özellikleri, bireysel farklılıkları ve yetenekleri göz önünde bulundurularak bedensel, duygusal ve sosyal gelişimlerine yardım etmek amacıyla aileler ve bazı kurumlar tarafından uygulanan eğitim anlamına gelmektedir.

Eğitim terimleri sözlüğünde (Oğuzkan, 1981) okul öncesi eğitim;

- Almancada "vorschulerziehung", Fransızcada "education rescolaire" ve "enseignement preprimaire", İngilizcede ise "pre school education" olarak adlandırılmaktadır.
- Okul öncesi eğitim, doğumdan zorunlu eğitim yaşına kadar çocukların gelişim özellikleri, bireysel farklılıkları ve yetenekleri göz önünde bulundurularak onların bedensel, duygusal ve toplumsal gelişmelerine yardımcı olmak amacıyla aileler ve bazı kurumlar tarafından uygulanan eğitimdir.

Okul öncesi eğitim ile ilgili tanımlar incelendiğinde Türkiye'de okul öncesi eğitim yaşı 0-72 ay ve 0-66 ay arası olarak ifade edildiği, bunun yanı sıra son zamanlarda 0-69 ay olarak da ele alınmaya başlandığı görülmektedir. Bu farklılığın nedeni olarak yaşanan eğitim sistemi değişiklikleri gösterilebilir.

Okul Öncesi Eğitim

- Bugün Türkiye'de ve dünyada, 3 yaşından küçük çocukların bakımını resmî veya özel "kreş ve gündüz bakımevleri" denilen kurumlar üstlenmektedir.
- 3 yaşından büyük çocukların okul öncesi eğitimi ise yaşlarına göre resmî veya özel "yuva, anaokulu, çocuk evi, çocuk bahçesi, hazırlık sınıfı" adı verilen çeşitli kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmektedir.
- Bu kurumlar çocuk yuvaları, anaokulları ve ana sınıfları olmak üzere üç başlık altında oluşmaktadır.
- Buna göre çocuk yuvaları 0-6 yaş, anaokulları 3-6 yaş ve ana sınıfları 5-6 yaş arasındaki çocukları kapsamaktadır.
- Hizmet sunumları açısından MEB'e bağlı üç genel müdürlük tarafından okul öncesi eğitim yürütülmektedir.
- Çocuk yuvaları (0-12) ve kreş gündüz bakımevleri (0-6) Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet vermektedirler.

OKUL ÖNCESİ KURUMLAR	
KREŞLER	0-2 yaş arasındaki çocukların bakımı beslenme ve korunmasına yönelik hizmet veren kuruluşlardır.
YUVALAR	2-4 yaş arası çocukların bakım ve eğitimlerini sağlayan kuruluşlardır.
ANAOKULLARI	3-6 yaş arası çocukların bakım ve eğitimlerini sağlayan kuruluşlardır.
ANASINIFLAR	İlkokullara bağlı olarak açılan, özellikle olumsuz sosyoekonomik koşullardan gelen çocukları desteklemek ve ilkokula hazırlama amacı olan kuruluşlardır.
KREŞ VE GÜNDÜZ BAKIMEVLERİ	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı olarak açılan, daha çok sağlıklı büyüme ve bakım amaçlayan kuruluşlardır. Ayrıca özel kişi ve kuruluşlarca, il sosyal hizmetler müdürlüğünden izin alınarak açılan kurumlar da bulunmaktadır.
ANAOKULU	3-6 yaş
ANA SINIFI	4-6 yaş
UYGULAMA SINIFI	3-6 yaş kız meslek liselerinde açılan kurumlardır.
ÖZEL TÜRK ANAOKULU	625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na göre açılan ve 3-6 yaş arası çocukları kapsayan kurumlardır.
ÖZEL YABANCI ANAOKULU	625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na göre yabancı uyruklular tarafından açılan ve 3-6 yaş arası çocukları kapsayan kuruluşlardır.
ÖZEL AZINLIK ANAOKULLARI	625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na göre açılan, azınlık vatandaşlarının 3-6 yaş arası çocukları için eğitim veren kurumlardır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranitey.org

Yaş Grupları ve Yapılan Uygulamalar 0-3 Yaş

- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
- Özel Kurum ve Kuruluş Etkinlikleri
- Anne-Baba-Çocuk Eğitim Projesi
- Aile-Çocuk Eğitim Programı
- Kadın ve Çocuk Merkezleri Projesi
- Baba Destek Programı (BADEP)
- Ana-Baba Okulu

3-6 Yaş

- MEB
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumları
- Özel Kurum ve Kuruluş Etkinlikleri
- Anne-Baba-Çocuk Eğitim Projesi
- Ana-Baba Okulu
- Anne-Çocuk Eğitim Programı
- Baba Destek Programı (BADEP)
- Aile-Çocuk Eğitim Programı
- Yaz Okulları
- Gezici Okul Öncesi Eğitimi
- Kadın ve Çocuk Merkezleri Projesi

5-6 Yaş

- MEB
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
- Özel Kurum ve Kuruluş Etkinlikleri
- Anne-Baba-Çocuk Eğitim Projesi
- Ana-Baba Okulu
- Anne-Çocuk Eğitim Programı
- Aile-Çocuk Eğitim Programı
- BADEP
- Gezici Okul Öncesi Eğitimi
- Kadın ve Çocuk Merkezleri Projesi

6-12 Yaş

- MEB
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme
- Özel Kurum ve Kuruluşlar
- Anne-Baba-Çocuk Eğitim Projesi
- Ana-Baba Okulu
- Anne-Çocuk Eğitim Programı
- Aile-Çocuk Eğitim Programı
- Yaz Okulları
- BADEP
- Gezici Okul Öncesi Eğitimi
- Kadın ve Çocuk Merkezleri Projesi

MEB okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelikte (2019) okul öncesi eğitim kurumları ve okula kayıt ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir.

- **Anaokulu:** Eylül ayı sonu itibarıyla 36-68 aylık çocukların eğitimi amacıyla açılan okulu,
- **Ana sınıfı:** Eylül ayı sonu itibarıyla 57-68 aylık çocukların eğitimi amacıyla örgün eğitim ve hayat boyu öğrenme kurumları bünyesinde açılan sınıfı,
- **Uygulama sınıfı:** Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında çocuk gelişimi ve eğitimi alanında eylül ayı sonu itibarıyla 36-68 aylık çocukların eğitiminin yapıldığı uygulama birimini ifade etmektedir.

Okula kayıt:

- Anaokulu, ana sınıfı ve uygulama sınıflarına kayıtların yapıldığı yılın eylül ayı sonu itibarı ile 57-68 aylık çocukların kaydı yapılır.
- Okulun kayıt alanında ikamet eden ve bir sonraki eğitim ve öğretim yılında ilkokula başlayacak çocukların kaydı yapıldıktan sonra fiziki imkânları yeterli olan anaokulu ve uygulama sınıflarına 36-56 aylık, ana sınıflarına ise 4556 aylık çocuklar da kaydedilebilir.
- Bir grup oluşturabilecek kadar çocuk bulunmayan okullarda 36-68 aylık çocuklar aynı ana sınıfına kaydedilebilir.
- İlkokula kaydı bir yıl ertelenen ve bir önceki yıl okul öncesi eğitim almamış olan 69-71 aylık çocuklara, okul öncesi eğitim kurumlarına kayıtta öncelik tanınır.
- İlkokulların birinci sınıfına, kayıtların yapıldığı yılın eylül ayı sonu itibarıyla 69 ayını dolduran çocukların kaydı yapılır. Ayrıca 66, 67 ve 68 aylık çocuklardan velisinin yazılı isteği bulunanlar da ilkokul birinci sınıfa kaydedilir.
- Okul müdürlükleri, yaşça kayıt hakkını elde eden çocuklardan 69, 70 ve 71 aylık olanları velisinin yazılı talebi bulunması halinde okul öncesi eğitime yönlendirir veya kayıtlarını bir yıl erteler.

/yediiklimyayincilik

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

2025-2026 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI OKULA KAYIT YAŞI TABLOSU (ANASINIFI VE İLKOKUL)

DOĞUM YILI	DOĞUM AYI	30 EYLÜL 2025'TE KAÇ AYLIK OLUYOR?	İLKOKUL KAYIT DURUMU	ANASINIFI KAYIT DURUMU
2019	Eylül 2019 ve öncesi	72	Kayıt zorunlu, erteleme yapamaz.	Anasınıfına kayıt olamaz.
2019	Ekim	71	İlkokula kayıt zorunlu, fakat veli dilekçesi ile erteleme yapabilir.	Veli dilekçesi ile 1. sınıfa erteleme yaparak anasınıfına kayıt olabilir.
2019	Kasım	70		
2019	Aralık	69		
2020	Ocak	68	İlkokula kayıt zorunlu değil, istenirse veli dilekçesi ile kayıt olabilir.	Anasınıfına kayıt olabilir.
2020	Şubat	67		
2020	Mart	66		
2020	Nisan	65	İlkokula kayıt olamaz.	
2020	Mayıs	64		
2020	Haziran	63		
2020	Temmuz	62		
2020	Ağustos	61		
2020	Eylül	60		
2020	Ekim	59		
2020	Kasım	58		
2020	Aralık	57		

Not

- İlkokula başlama yaşı 69 ay olarak belirlenmiştir.
- 66-69 aylık çocuklar ailesinin izinleri alınmak koşulu ile ilkokula başlayabilirler.
- 69-71 aylık çocuklar ailesinin vereceği bir dilekçe ile ilkokula başlamaları 1 yıl ertelenebilir.

Erken Çocukluk Eğitimi/Okul Öncesi Eğitimin Amaçları

Okul öncesi eğitiminin amaç ve görevleri, millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;

1. Çocukların beden, zihin ve duygu gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak,
2. Onları ilkokula hazırlamak,
3. Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı yaratmak,
4. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.
5. Toplumsal hayata uyum sağlamalarını desteklemektir.

Okul Öncesi Eğitiminin Evrensel Amaçları

Mialaret erken çocukluk eğitiminin evrensel nitelikte üç tür amacı olduğunu bildirmektedir.

Toplumsal amaçlar

- Çalışan annelerin çocuklarına bakım hizmeti sunmak,
- Çocuklara aile ortamı dışında, etkileşimde bulunabilecekleri bir sosyal çevre sağlamak,
- Çocukları ileri eğitim kademeleri için sosyal olarak hazırlamak,
- Değişen dünyanın ihtiyaçlarına paralel olarak çocukların bütünsel gelişimlerini desteklemektir.

Eğitsel Amaçlar

- Çocukların sosyal ve fiziksel dünya ile etkileşimlerini desteklemek için duyu eğitimini sağlamak,
- Çocukların sosyal dünyaları ile etkileşim kanallarının (ses, beden, duygu vb.) desteklenmesi yolu ile kendini ifade etme becerileri ve yaratıcılıklarını geliştirilmektir.

Gelişimsel Amaçlar

- Çocukların gelişimsel olarak gözlenmesi ve normal gelişimin önünde engel olduğu durumlarda, erken müdahale yoluyla bunların azaltılmasını sağlamaktır.

1973 yılında yayınlanan 1739 sayılı Türk Millî Eğitim Temel Yasası'nda okul öncesi eğitimin amaçları, Millî Eğitimin genel amaçları ve ilkeleri üzerine temellendirilmiştir.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranter.org

Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini,

- Atatürk İnkılap ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek
- Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren ve topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,
- İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak,
- Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİNİN TEMEL İLKELERİ

Okul öncesi dönem (0-6 yaş), çocuğun gelişiminin en hızlı ve öğrenme kabiliyetinin yüksek olduğu bir dönemdir. Her yaş grubunun genel gelişim özellikleri o yaş grubundaki tüm çocuklar için ortaktır ancak her çocuğun kendine özgü olduğu da unutulmamalıdır. Okul öncesi eğitimi bazı temel ilkelere dayanmaktadır. **Bu ilkeler şunlardır:**

1. Çocukların temel beceriler çerçevesinde gelişimi desteklenirken ilgi ve yetenekleri göz önünde bulundurularak ilkokula hazırlanmaları sağlanmalıdır.

   Bu program kavramsal becerileri, alanlara özgü becerileri, sosyal duygusal öğrenme becerileri ve okuryazarlık becerilerini kapsayan ve beceri edinimini temel alan bir yapıdadır. Programın hedefi, çocukların beceri edinimini desteklerken onların ilgi ve yeteneklerini keşfetmeleri ve bir üst eğitim kademesi için gerekli becerilerle donatılmalarını sağlamaktır.

2. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarına gereken önem verilmelidir.

   Dili etkili kullanmak hem bilişsel açıdan hem de sosyal açıdan çocukların beceri edinim süreçlerine katkıda bulunur. Bu program ilkokula hazırlık niteliği taşıdığı için çocukların erken okuryazarlık becerilerinin gelişimine de katkıda bulunmaktadır. Bu sayede çocuk ilkokula Türkçe becerileri açısından okuma yazma eğitimi almaya hazır bir şekilde başlar.

3. Programda kazandırılmak istenen becerilerin sarmal bir şekilde bağlantılı olmasına özen gösterilmelidir.

   Program kapsamında çocuğa kazandırılmak istenilen beceriler doğrudan öğretilebilecek bir yapıda değildir. Öğretmenlerin becerileri zaman içerisinde tekrar etmeleri önem arz etmektedir. Bu sayede herhangi bir beceri çocuğun yaşamında yer edene kadar öğrenme yaşantıları içerisinde tekrar ele alınmış olur.

4. Alan becerileri kendi içerisinde aşamalı olarak ele alınmalı ve birbirini destekleyen bütüncül bir yapıda olmalıdır.

   Bu programda farklı öğrenme alanlarına ve sanat dallarına yönelik alana özgü beceriler tanımlanmıştır. Her alan kendi öğrenme alanının doğasına uygun şekilde hiyerarşik yapıda tasarlanmıştır. Bir beceri bütüncül bir şekilde diğer alanlarda da yer alabilir. Gözlem becerisi fen alanında bilimsel gözlemi, sanat alanında ise estetik ve güzelliği temsil eder.

5. Kazandırılmak istenen beceriler çocukların yaşantıları ile bütünleştirilmelidir.

   Bu programda amaç, becerilerin yaparak yaşayarak edinilmesini sağlamaktır. Çocuklar yaş ve gelişim özelliklerine uygun olarak yeni durumları kendi yaşamlarından hareketle daha anlamlı bilişsel yapılara dönüştürürler.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

6. Kavramsal becerilerin alana özgü becerilere ve Öğrenme çıktılarına temel oluşturmasına dikkat edilmelidir.

   Kavramsal beceriler eğitim öğretim sürecinin yürütülmesinde kullanılacak becerilerdir. Bu beceriler, programın içerisinde bulunan alanlara özgü becerilerin ve öğrenme çıktılarının istenilen düzeyde edinimini sağlamak için temel teşkil eder.
7. Beceriler millî ve manevi değerlerle ilişkilendirilmelidir.

   Program, değerler çerçevesine bağlı olarak "Erdem-Değer-Eylem Modeli" ne uygun yürütülmelidir. Program içerisinde yer alan değerler "erdemli insan" felsefesinin altyapısının kurulması için önemlidir. Millî ve manevi değerlerin edinimi program içerisindeki diğer tüm beceri alanlarıyla bütünleştirilerek ele alınmalıdır.
8. Çocukların bilgiyi davranışa dönüştürebilmeleri için okuryazarlık becerileri ile ilgili farkındalık kazandırılmalıdır.

   Zihinsel olarak edinilmiş bir bilgi davranışa dönüşmediği sürece bireye ve topluma olumlu katkı sağlayamaz. Okuryazarlık becerileri bilgiyi davranışa dönüştürmede kolaylaştırıcıdır. Bu programda yer alan okuryazarlık becerileri çocukların yaş ve gelişim özelliklerine göre öğrenme yaşantıları içerisinde yer almalıdır.
9. Alan becerilerinin kazandırılmasında eğilimler önemlidir.

   Bu program kapsamında ele alınan eğilimler benlik, sosyal ve entelektüel olmak üzere üç farklı yapıdadır. Eğilimler çocuğun sahip olduğu bilgi ve becerilerin kullanılmasına olanak tanıyan zihinsel örüntülerdir. Eğilimler sayesinde çocuğun sahip olduğu bilgi ve beceriler daha anlamlı zihinsel imgelere dönüşür. Bu nedenle eğilimler öğrenme yaşantılarını destekleyici bir şekilde ele alınmalıdır.
10. Alan becerileri, sosyal-duygusal öğrenme becerileriyle ilişkilendirilerek ele alınmalıdır.

    Sosyal-duygusal öğrenme becerileri kendi içinde benlik, ortak/birleşik ve sosyal yaşam becerileri olarak ayrılır. Bu beceriler, çocukların ileriki yaşlarında da sağlıklı kimliğe sahip olmaları açısından önemlidir. Çağın gerektirdiği beceriler sadece akademik becerilerden ibaret değildir. Programda yer alan sosyal-duygusal öğrenme becerileri alan becerileriyle birlikte öğrenme yaşantılarının içinde yer almalıdır. Bu sayede alan becerileri edinilirken sosyal-duygusal gelişimin desteklenmesi adına ilgili becerilerin edinimi de sağlanmış olur.
11. Eğitim ortamları ve süreçleri çocuğun gereksinimlerine cevap vermeli ve bireysel farklılıklarına uygun olmalıdır.

    Çocuklar toplumların sadece geleceğini şekillendirmez. Aynı zamanda içinde bulunduğu aileyi ve toplumu doğduğu andan itibaren dönüştürmeye başlar. Çocuk sosyal çevresiyle etkileşim içerisindedir. Eğitim ortamları hem etkileyen hem de etkilenen yapıya sahiptir. Çocuğun sosyal kabulü, olumlu karakter gelişimini destekleyecektir. Bu nedenle eğitim öğretim ortamları bireysel farklılıklara ve ihtiyaçlara cevap verecek şekilde düzenlenmelidir.
12. Kapsayıcı eğitimin ilkeleri göz önünde bulundurularak çocukların gelişim özellikleri ve beceri düzeylerine göre eğitim süreçleri farklılaştırılmalıdır.

    Okul öncesi eğitim programı, Türk Millî Eğitim sistemi içinde yer alan tüm çocuklar için hazırlanmıştır. Bundan hareketle çocukların ihtiyaçları doğrultusunda programdaki tüm beceriler, değerler ve eğilimler çocuğa görelik ve kapsayıcı eğitim ilkeleri doğrultusunda farklılaştırılmalıdır. Farklılaştırma bireysel olabileceği gibi bölge, okul veya sınıf temelli de olabilir.
13. Eğitim ortamlarının ve süreçlerinin tasarlanmasında güncel, teknolojik ve bilimsel bilgilerden yararlanılmalıdır.

    Program kapsamında tasarlanmış ortamlar veya öğrenme yaşantıları hazırlandığı dönemin teknolojik ve bilimsel gelişmelerinden faydalanılarak oluşturulmuştur. Öğretmenler güncel bilgiyi takip etmeli, üretilen teknolojik ve bilimsel gelişmeleri sınıf ortamına yansıtmalıdır. Bu sayede programda kendisini güncel tutabilecektir.
14. Sınıf içi ve sınıf dışı öğrenme ortamları çocukların beceri edinimini destekleyecek şekilde düzenlenmelidir.

    Sınıf içerisinde kurulması önerilen öğrenme merkezleri çocukların ilgili alandaki becerilerini destekleyecek malzemeleri içermelidir. Öğrenme merkezlerinin dışında da sınıf içerisinde beceri edinimini destekleyici ortamların oluşturulmasına olanak tanınmalıdır. Bununla birlikte becerilerin sadece sınıf içerisinde kazandırılabileceği düşünülmemelidir. Sınıf içerisinde yer almayan okul içi veya okul dışı ortamların da öğrenme yaşantıları içerisinde yer alması önemlidir. Farklı ortamlar öğrenme yaşantısını zenginleştirecektir. Bu da çocukları bilişsel olarak canlı tutacak, çocuğun merak ve keşif duygusunu daha yoğun yaşanmasına olanak sağlayacaktır.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

15. Çocuğun gelişimini ve sağlıklı yaşamını desteklemek amacıyla açık havanın bir öğrenme ortamı olarak kullanılması sağlanmalıdır.

    Bu programla birlikte açık hava öğrenme merkezinin kurulması desteklenmektedir. Okulda açık hava öğrenme merkezinin bulunması sağlıklı yaşam için gerekli becerileri ve alışkanlıkları edinmesini sağlar. Gün içerisinde uygun koşullar oluşturularak çocuğun günün belli bir zamanını mutlaka açık havada geçirmesi sağlanmalıdır.

16. Etkinlikler planlanırken çocukların ilgi ve gereksinimlerinin yanı sıra çevrenin ve okulun olanakları da göz önünde bulundurulmalıdır.

    Hazırlanan etkinlikler öncelikle çocukların yaş ve gelişimlerine uygun olmalıdır. Öğretmen çocukları iyi tanımalı, okul ve çevre olanaklarını analiz ederek planlayacağı etkinlik için gerekli altyapıyı dikkate almalıdır.

17. Etkinlikler; aile ve çevrenin özellikleri dikkate alınarak tasarlanmalı, aileler için maddi ve manevi açıdan desteklenebilir olmalıdır.

    Okul ve ev ortamının birbirini desteklemesi ve tamamlaması okul öncesi eğitimin etkililiğini artırır. Etkinlikler planlanırken ailenin de sürece katılımına önem verilmelidir. Etkinliklerde ailelerin sürece dâhil edilmesi çocuklarıyla nitelikli vakit geçirmelerini sağlayacaktır.

18. Etkinlikler planlanırken çocukların hazırbulunuşluk düzeyleri, gelişim özellikleri ve beceri düzeyleri göz önünde bulundurulmalıdır.

    Her etkinlik kendi içerisinde bir problem durumu taşır. Etkinliklerde yer alan problemler ne hemen çözülecek kadar kolay ne de hiç çözülemeyecek kadar zor olmalıdır. Bunun için etkinliklerin çocukların hazırbulunuşluk ve beceri düzeyleri ile gelişim özelliklerine dikkat edilmelidir.

19. Etkinlikler oluşturulurken somuttan soyuta, basitten karmaşığa, yakından uzağa olarak aşamalılık göstermelidir.

    Öğrenme çıktılarına ulaşmak için çocukların bilişsel gelişimleri göz önünde bulundurularak somut düşünme becerilerinin desteklenmesi, basit becerilerden başlanarak ilerlenmesi, öğrenme sürecinde çocuğun yaşantılarından ve yakın çevresinden yola çıkılması gerekir.

20. Oyun çocuklar için en uygun öğrenme yöntemi olduğundan bütün etkinlikler oyun temelli düzenlenmelidir.

    Oyun çocuğun doğasında vardır. Öğrenme yaşantılarının oyunlar aracılığıyla yürütülmesi gerekmektedir. Okul öncesi dönemde oyunun olmadığı bir etkinlik didaktik bir öğrenme anlayışını temsil eder. Bu durum çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine uygun değildir.

21. Okul öncesi eğitim kurumlarında demokratik bir ortamın oluşturulması önemlidir.

    Çocukların gerek sınıf ortamında gerekse okul ortamında duygu ve düşüncelerini bağımsız bir şekilde ifade etmesi gerekir. Bu sayede çocuk bir birey olarak algılandığının farkına varır. Çocuğun birey olarak gelişiminin desteklenmesi, okul öncesi dönem için oldukça önemlidir. Bu nedenle çocuklarla kurulacak iletişimde öğretmen-çocuk, personel-çocuk ve aile-okul-çocuk etkileşiminde herkesin birbirine eşit bakış açısı geliştirmesi gereklidir.

22. Değerlendirme süreç içerisinde düzenli olarak yapılmalıdır.

    Programda üç boyutlu değerlendirme süreci vardır. Bu boyutlar çocuk, öğretmen ve programın değerlendirilmesinden oluşur. Her boyuta yönelik değerlendirmenin düzenli olarak yapılması, çocukların beceri edinimini destekler ve programın etkililiğini artırır.

23. Değerlendirme sonuçları çocukların beceri edinimini desteklenmesi, programın geliştirilmesi ve öğretmenin mesleki gelişiminin sağlanması amacıyla etkin olarak kullanılmalıdır.

    Yapılan değerlendirmeler çocukların beceri edinim süreçlerine odaklanmalıdır. Süreç içerisinde gözlemlenen durumlar ve elde edilen veriler çocuğun beceri edinimini, güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlerini desteklemek ve öğrenme sürecini tasarlamak amacıyla kullanılmalıdır. Programın ve öğretmenin değerlendirilmesinde ise amaç, sonuçlar üzerinden çıkarım yapmak değil; program ve öğretmenin mesleki gelişim sürecinin değerlendirilmesidir.

/yediiklimyayincilik

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

24. Çocuğa yönelik yapılan değerlendirme sonuçları ailelerle paylaşılmalıdır.

    Okul ve ailenin iş birliği okul öncesi eğitimin etkililiğini ve verimliliğini artırır. Çocuklara yönelik yapılan değerlendirmelerin ailelerle paylaşılması sürecin okul ve aile açısından daha sağlıklı yürütülmesine olanak tanır.

25. Eğitim sürecine ailenin ve toplumun etkin katılımı sağlanmalıdır.

    Okul öncesi eğitim dinamikleri içerisinde aileye ve topluma mutlaka yer verilmelidir. Okul ortamına aile ve toplum paydaşları dâhil edilirken çocukların genel ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Aile bireyleri ve toplumsal paydaşlardan destek alınırken onlardan da çocuklara yönelik sorumluluk üstlenmeleri beklenmelidir.

26. Okul öncesi eğitim süreçlerinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine önem verilmelidir.

    Okul öncesi dönemde çocuğun ve ailenin ihtiyaç duyduğunda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ulaşabilmesi sağlanmalıdır. Bu sayede çocuğun iyilik hâlinin korunması, geliştirilmesi için çocuk ve ailenin ihtiyaç duyduğu hizmetlere erişimi kolaylaştırılmalıdır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN DÜNYA VE TÜRKİYE'DE YAYGINLAŞMA SEBEPLERİ

Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaşma Nedenleri

- Çocuk eğitimi ve gelişimine ait bilgilerin artması
- Çocukluk döneminin ve yaşamın ilk yıllarının, daha sonraki yıllar üzerinde etkili olduğunun bilincine varılması
- Tüm sosyal sınıflarda eğitimin, sınıflar arası geçiş açısından güçlü bir araç olarak görülmesi
- Ailelerin eğitim düzeylerinin farklı oluşu nedeniyle, çocuklara verilen eğitimdeki eksiklik ve hataların okul öncesi eğitim kurumlarında giderilebileceğinin açıkça görülmesi
- Çocukların ilköğretime daha doğru stratejiler ile hazırlanmasının gerekliliği
- İlkokulda çocuğa kazandırılmaya çalışılan aritmetik, okuma-yazma, vb. soyut öğrenimden önce bir hazırlık sürecinin çocuklar açısından faydalı olacağının düşünülmesi
- Ülkelerin ekonomik yönden kalkınmalarının ve sanayi yönünden hızlı gelişmelerinin sonucunda işçi ve özellikle kadın işçilere olan gereksinimlerinin artması
- Aile yapısında meydana gelen değişmelerle "çekirdek aile" tipinin yaygınlaşması
- Hemen hemen tüm ülkelerin anayasalarında var olan "vatandaşlarına imkân eşitliği sağlamak" temel ilkesinin işlerlik kazanması
- Dünyada insan hakları ve kadın haklarına olan ilginin artması kadın haklarına daha fazla saygı duyulması
- Belli endüstri merkezlerine ve şehirlere göç nedeniyle mimari yapının değişmesi
- Oyun alanlarının giderek azalması

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARI

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda ve eğitimle ilgili diğer yasalarda eğitim sisteminin düzenlenmesi, yürütülmesi ve denetlenmesi görev ve sorumluluğu Millî Eğitim Bakanlığına verilmiştir. Bu nedenle, okul öncesi eğitim işleri de Millî Eğitim Bakanlığının yetki ve sorumluluğundadır.
- Türkiye'de okul öncesi eğitim hizmeti veren kurum ve kuruluşlarda çeşitlilik egemendir. Millî Eğitim Bakanlığı içinde ağırlıklı olarak üç farklı genel müdürlük "Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü, Kız Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü" okul öncesi eğitim hizmeti vermektedir.
- Bu genel müdürlüklere ek olarak Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi, Erkek Teknik Öğretim, Ticaret ve Turizm, Din Öğretimi, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri Başkanlığı bünyesinde de okul öncesi eğitim hizmeti veren kurumlar bulunmaktadır.
- **Millî Eğitim Bakanlığı dışında, okul öncesi dönem çocuklarına hizmet sunan diğer kurum ve kuruluşlar şunlardır:**
  - ✓ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
  - ✓ Silahlı Kuvvetler
  - ✓ Büyük Millet Meclisi
  - ✓ Üniversiteler
  - ✓ Yerel idareler
  - ✓ Diğer devlet kuruluşları
  - ✓ Özel kişiler
  - ✓ Sivil toplum kuruluşları

/yediiklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

- Çeşitli bakanlık, kurum ve kuruluşlar tarafından sağlanan okul öncesi eğitim hizmetleri, "kurum temelli hizmetler" ve "aile ve toplum temelli hizmetler" olmak üzere iki temel model doğrultusunda yürütülmektedir.
- Kurum temelli modeller, Millî Eğitim Bakanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından uygulanmaktadır.

1. Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Kurum Temelli Modeller

Özel ve resmî bağımsız anaokulları: 3-6 yaş çocuklarına yönelik, çoğunlukla tam günlük, kendine ait binasında eğitim veren kurumlardır.

Özel ya da resmî ana sınıfları: 5-6 yaş çocuklarına yönelik, çoğunlukla ilköğretim okullarında tam ya da yarım günlük eğitim veren kurumlardır. Yaygın olarak devlet ilköğretim okullarında açılmakla birlikte özel ilköğretim okullarında da açılmaktadır.

Uygulama anaokulları ve ana sınıfları: 3-6 yaş çocuklarına yönelik, genellikle Millî Eğitim Bakanlığının diğer genel müdürlüklerine bağlı tam ya da yarım günlük kurumlardır. Bu kurumların en yaygın olanları kız meslek liselerinin bünyesinde açılanlardır.

2. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna Bağlı Kurum Temelli Modeller

Kreş ve gündüz bakımevleri: 0-6 yaş çocuklarına bakım ağırlıklı olmak üzere bakım ve eğitim hizmeti sunan kurumlardır. Kreş bölümleri 0-3 yaş grubuna, gündüz bakımevi bölümleri 3-6 yaş grubuna yöneliktir.

Çocuk yuvaları: 0-12 yaş çocuklarından korunmaya muhtaç olanlara bakım ve eğitim hizmeti sunan yatılı kurumlardır.

Aile ve toplum temelli modellere göre verilen okul öncesi eğitim hizmetleri, başta Millî Eğitim Bakanlığı olmak üzere bakanlıklar, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler, uluslararası yardım kuruluşları, özel kurum ve kuruluşlar gibi pek çok paydaşın iş birliği ile sağlanmaktadır. Bu hizmetlerin bir kısmı projeler biçiminde sürdürülmektedir.

Aile ve toplum temelli okul öncesi eğitim modeline göre yürütülen hizmetler ile ilgili olarak şunlar sıralanabilir:

- (AÇEP)
- (BADEP)
- Ana-Baba Okulu
- AÇEV Aile Çocuk Eğitimi Projesi
- Çok Amaçlı Okul Öncesi Eğitim Merkezi
- TÜSİAD Okul Öncesi Eğitimi Pilot Projesi
- AÇEV "7 Çok Geç" Kampanyası
- Mobil Anaokulları (Gezici Anaokulu) Projesi
- AÇEV Yaz Okulları Programı
- Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD)
- Okul Öncesine Yönelik Çalışmalar
- AÇEV Aile Mektupları Projesi
- AÇEV "Benimle Oynar Mısın?" TV programı
- MEB-UNICEF "Video ile Anne-baba Eğitim Programı

OKUL ÖNCESİ KURUMLARINDA İÇ MEKÂN

"Biz binalarımızı şekillendiririz ve sonra da binalarımız bizi şekillendirir."

Winston Churchill

- Bina çocukların fiziksel güvenliğinin sağlanması için tek katlı planlanmalıdır.
- Zemin kat, üst katlara nazaran daha güvenli ve çocuklar için daha uygundur.
- Gaz, su, elektrik tesisatları çocukların yetişebilecekleri bir yerde olmamalıdır. Prizler en az 1,5 m yükseklikte bulunmalıdır. Elektrik kabloları ortada bırakılmamalı mutlaka gizlenmelidir.
- Yanıcı ve patlayıcı malzemeler açıkta bulunmamalıdır.
- Sınıfın güneş ışığı alması, havalandırmanın sağlıklı yapılabilmesi ve çocukların dışarıyı rahatça gözlemlemeleri için pencerelerin ebatları sınıf büyüklüğüne uygun ve güneş alacak konumda olmalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranter.org

- Oyun odasının pencerelerinin zeminden en az 90 cm yukarıdan başlaması tavsiye edilmektedir. Buna rağmen iklim şartlarını ve yakıtı da düşünmekte yarar vardır.
- Okulun dış kapısı otomatik kilide sahip olmalıdır.
- Okulun iç mekânında bulunan kapılarda otomatik kilitleme sistemi olmamalıdır.
- Acil kaçış için kapıların içten dışa doğru açılacak şekilde planlanması gerekmektedir.
- Ahşap kasalar tercih edilmelidir.
- Pencere camları renksiz, dayanıklı, ısı ve ses yalıtımlı olmalıdır.
- Kapı kulpları çocukların ulaşabileceği mesafede bulunmalıdır.
- Yetişkin tuvalet kapısı hariç kapılardaki gözetleme panelleri hem çocuğun hem de yetişkinin ulaşabileceği şekilde olmalıdır.
- Kapılar sürgülü olmamalıdır. Çarpan kapı, kapı eşikleri, sivri köşeler bulunmamalıdır.
- Düz merdiven ve rampalar tercih edilmelidir.
- Merdivenlerin genişliği 1,5-2 m arası olmalıdır.
- Merdiven basamak aralığı 18-20 cm'yi geçmemelidir.
- Merdiven üç veya daha fazla basamağa ve 1,4 m'den fazla genişliğe sahipse boşluk kalan tarafında tırabzanlar olmalıdır.
- Çok fazla koridor olmamalı varsa genişliği ve 2-2,5 m olmalıdır.
- Koridorlarda çocukların rahat hareket etmesini engelleyecek eşyalar olmamalıdır.
- Okulun tavan yüksekliği en az 3 m olmalıdır.
- Sınıfın tavan yüksekliği 3 m'den az ise anaokulu ve ana sınıfında çocuk başına 4,5 m3 hacim düşecek şekilde kontenjan belirlenmelidir.
- Aydınlık düzeyi en az 100 lüx olmalıdır. Işık rengi, gün ışığı renginde olmalıdır.
- Yapay aydınlatma gizli veya duvardan yansıtılarak sunulmalıdır.
- Floresan lambalar yerine tavandan sarkıtılan lambalar ev havası oluşturmasından dolayı iç mekânda tercih edilebilir.
- Duvar ve zemin renginin aydınlatmaya destek olacağı unutulmamalıdır.
- Okul çatısından aydınlatma için yararlanılabilir. Işığın tepeden gelmesi aydınlatmanın daha fazla olmasına ve homojen bir şekilde dağılmasına neden olmaktadır.
- Isıtıcılar için (elektrik, kalorifer ve soba vs.) gerekli önlemler alınmalıdır.
- Ortamın ısısı, bu ortamda yapılacak etkinlikler, havanın durumu, nemi, giyim, uygulama süresi gibi özelliklere göre değiştiği göz önüne alınmalıdır.
- Yazın en sıcak ve kış mevsiminin en soğuk günlerinde, etkinlikler kapalı ortamda yapılacağından tüm eğitim ortamlarının sıcaklık ve nemi aynı derecede olacak şekilde ayarlanmalıdır.
- Yerden ısıtma sistemi tercih edilmelidir.
- Ortam ısısı pasif etkinlikler için 20-21°C, hareketli etkinlikler için 18°C olmalıdır.
- Ayarlanabilir ısıtma sistemi ani hava değişiklikleri için daha yararlıdır.
- Uyku ve dinlenme odalarının derecesi diğerlerinden daha düşük düzeyde olabilir.
- Hem doğal hem de klimalarla havalandırma yapılabilir.
- Duvar boyalarının rutubet almayan, havayı geçiren, kolay temizlenebilen ve kokusuz boyalar olmasına önem verilmelidir. Dinlendirici, zihni ve gözü yormayan renkler seçilmelidir.
- Tavanların kireçle boyanması sağlık açısından daha uygundur.
- Duvarlar çocukların etkinliklerine göre aynı veya farklı renk ve cinste olabilir.
- Sanat merkezinin duvarları, çocukların duvara boya bulaştırma olasılıklarından dolayı kolayca silinen yağlı boya ile boyanmalıdır.
- Mobilyaların çocukların fiziksel sağlığını bozmayacak boya türleri ile boyanmış olmasına dikkat edilmelidir. Mobilyalar çocukların fiziksel sağlığını tehdit edebilecek özellikler (keskin ve sivri köşeler, çakılmış çiviler vs.) yönünden gözden geçirilmelidir.
- Sabitlenmesi gereken mobilyalar sabitlenmelidir.
- Sınıf mobilyaları çok işlevli, taşınabilir, uyumlu renklere sahip ve kolay temizlenebilir olmalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranter.org

Not

İç Mekân Bölümleri

Okul öncesi eğitim kurumlarının bulunduğu binaların (çoğunlukla anaokulları) iç mekânında yer alan bölümler şunlardır:

- Giriş holü
- Veli bekleme alanı
- Vestiyer
- Yönetici odası/idari odalar
- Rehberlik servisi
- Öğretmen odası
- Sınıf
- Gözlem odası
- Oyun odası
- Mutfak
- Yemek salonu
- Tuvalet
- Lavabolar
- Çok amaçlı salon
- Revir
- Uyku/dinlenme odası
- Depo
- Arşiv
- Destek personel odaları (hizmetli, şoför, aşçı vs.)

OKUL ÖNCESİ KURUMLARINDA DIŞ MEKÂN

"Oyun, en yüksek araştırma şeklidir."

Albert Einstein

- Bahçe trafik, gürültü, toz ve duman gibi hava kirliliğinden uzak bir alanda olmalı,
- Açık alan, personelin çocukları görerek ve duyarak gözetleyebileceği şekilde ayarlanmalı,
- Bahçenin etrafına yeşil çit, tel örgü veya betonarme dekoratif duvar yaptırılmalı,
- Çocukları çevreden gelecek risklere karşı korumak için okul çevresi ve bahçesine güvenlik kameraları takılmalı,
- Bahçedeki materyallerin kesici kısımları törpülenmeli ya da yumuşak malzeme ile kaplanmalı,
- Yaralanma riskinin olduğu uygunsuz gereç ya da oyuncaklar bulundurulmamalı,
- Bahçenin uygun bir yerine ya da binanın bahçeye en yakın noktasına ilk yardım çantası yerleştirilmeli,
- Oyun alanındaki ekipmanlar birbirinden en az 2 m uzaklıkta olacak şekilde düzenlenmeli,
- Zararlı hayvan, böcekler ve zehirli bitkilerden arındırılmış olmalı,
- Çocukların sağlığını tehdit eden zehirli meyve, salgı, yaprak bulunduran ve alerji yapan bitkiler kullanılmamalı,
- Tehlike yaratmayacak yükseklik ve derinlikte toprak tepecik ve çukurlar oluşturularak açık alana hareket kazandırılmalı,
- Bahçe çok fazla eğimli ya da engebeli olmamalı,
- İmkân varsa bahçede bir güvenlik görevlisi bulunmalı,
- Farklı hava durumları için üstü kapalı oyun alanları yapılmalı,
- Güneşli ve gölge alan ayarlamalarında dengeli olmaya özen gösterilmeli,
- Güneş ışınlarını engelleyecek şekilde binanın çok yakınına ağaçlar dikilmemeli,
- Okulun bahçesi doğal gün ışığından yeterli düzeyde fayda sağlayabilmek için güney ve batı yönünde olmalıdır.
- Ebeveyn ve personele uygun dinlenme alanları ve otopark alanları yapılmalı,
- Bahçeden sınıflara ve tuvaletlere kolayca ulaşılabilmeli,
- Okul bahçesi genişliği, çocuk mevcuduna göre belirlenmeli (çocuk başına düşecek alan çeşitli ülkelere göre farklılık göstermektedir. Türkiye'de çocuk başına düşen alan bazı kaynaklarda 6,5 m^2 bazı kaynaklarda en az 10 m^2 olarak bildirilmektedir.
- Çocukların iç mekânda yaptıkları bütün etkinlikleri (müzik, sanat, fen, matematik gibi) yapacakları şekilde düzenlenmeli,

/yediiklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

- Büyük motor becerilerini destekleyen oyunlar oynamaları için yeterli genişlikte çim alan bulunmalı,
- Hareketli ve pasif oyun alanlarına dengeli bir şekilde yer verilmeli,
- Açık hava oyun alanının zemini; toprak, çimen, beton ya da asfalt olmak üzere üç kısımda planlanmalı,
- Tasarımlarda sert köşeler, çizgiler yerine; serbest, kavisli ve yumuşak çizgiler tercih edilmeli,
- Çocukların görme, ses, dokunma, koku ve tat alma duyuları ile doğal dünyayı tanıma deneyimi kazandıracak nitelikte olmalı,
- Hem grup hem de bireysel etkinlikleri teşvik etmeli,
- Manipülatif oyun ve sanat etkinlikleri için malzeme ve materyaller olmalı,
- Koşma, kayma, tırmanma, atlama, denge ve sallanma gibi motor deneyimler için gerekli araç-gereçler bulunmalı,
- Hayvan bakımı ve bitki yetiştirme için gerekli araç gereçler bulunmalı,
- Düzenli olarak temizliği ve bakımı yapılan, kullanılmadığı zaman üzeri kapalı tutulan bir kum havuzu bulunmalı,
- Bahçe oyuncakları arasında özel gereksinimli çocukların kullanabilecekleri oyuncaklar bulundurulmalı (Örneğin; görme yetersizliği olan öğrenciler için yerlerde dokunsal kabartmalı yollar, işitme yetersizliği öğrenciler için görsel uyarılar bulunması gibi.)
- Bahçe kapısı, okul kapısı ve bahçede oluşturulan alanların yerleşimi engelli çocukların hareket imkânını kısıtlamamalıdır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA PERSONEL

"Dünyanın her tarafında öğretmenler, insan topluluğunun en fedakâr ve muhterem unsurlarıdır."

Mustafa Kemal Atatürk

Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yönetici (Müdür)

Yöneticinin rolü, okuldaki öğretimin etkililiğini artırmaktır. Okul kültürünü, amaçlarını, politikalarını, öğretimin etkililiğini ve kalitesini artırmanın yanı sıra öğretmenlerin mesleki becerilerini artırabilmelerini, öğretimin kalitesini iyileştirmeyi amaçlamalıdır.

Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği'nde (2019) okul müdürünün yetki ve sorumlulukları aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

- Okul öncesi eğitim kurumu, demokratik eğitim-öğretim ortamında diğer çalışanlarla birlikte müdür tarafından yönetilir. Müdür; kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, program ve emirlere uygun olarak okulun bütün işlerini düzenlemeye, yürütmeye ve denetlemeye yetkilidir. Müdür, kalite yönetimi anlayışına uygun olarak okulun yönetilmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesinden sorumludur.
- Okuldaki gerekli çalışmaları ilgili personelle iş birliği içinde eğitim yılı öncesinden planlama ve düzenlemesini yapar.
- Eğitimin kalitesini artırmak için alanıyla ilgili gelişmeleri takip eder ve sonuçlarını değerlendirerek kurum personeliyle paylaşır.
- Öğretmenlere yıllık ve günlük planların eğitim programlarına göre hazırlanmasında ve diğer çalışmalarda rehberlik eder.
- Kurumun temizlik ve düzeni ile ilgili çalışmaları düzenler ve izler. Aylık yemek listesinin hazırlanmasında ilgili sorumlularla iş birliği yapar.
- Okul binasının kullanımı, bakımı, temizliği, binanın fiziksel durumu ve okulun iç ve dış güvenliğinin sağlanması yönünde gereken önlemleri alır.
- Eğitim materyallerinin tedarik edilmesi, eğitim ortamında organizasyonu ve bakımı için gerekli önlemleri alır.
- Çocukların düzenli olarak sağlık taramalarının yapılması için gerekli işlemleri yürütür.
- Okulun yıllık bütçesini hazırlar usullere uygun bütçenin kullanılmasına ilişkin işlemleri gerçekleştirir.
- Okulla ilgili olağanüstü durumları ilgili makama bildirir.
- Çocuklara verilen günlük yemeklerden örnekler alınmasını sağlayıp uygun ortamda 24 saat saklanmasından sorumludur.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranter.org

Yönetici (Müdür) Yardımcısı

Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği'nde (2019) okul müdür yardımcısının yetki ve sorumlulukları aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

- Müdür yardımcısı, okulun işleyişinden ve işlerin düzenli olarak yürütülmesinden müdüre karşı sorumludur.
- Okulun yönetim, eğitim ve büro işleriyle ilgili olarak müdür tarafından verilen görevleri yerine getirir.
- Aylık beslenme listesini hazırlar veya hazırlatır.
- Okulun genel temizlik işlerini organize eder.
- İhtiyaç duyulan durumlarda okul müdürüne vekâlet eder.
- Okul müdürünce verilen diğer sorumlulukları yerine getirir.
- Okulda öğle yemeği saatlerinde çocukların düzenli olarak yemek yemelerini ve günlük eğitimin sona ermesinden velilerin çocuklarını teslim almalarına kadar geçen sürede çocukların gözetimleri ile ilgili olarak okul müdürü tarafından alınan tedbirlerin uygulanmasına yardımcı olur.

Okul Öncesi Öğretmeni

Okul öncesi dönem çocuğunun sosyo-duygusal gelişim özellikleri dikkate alındığında, okul öncesi eğitim kurumundaki ilk öğretmeni, anne babasının devamı gibidir. Çocuğun hayatında önemli izler ve etkiler yaratabilecek olan okul öncesi öğretmenlerinin mesleki ve kişilik özellikleri olarak yeterlilik düzeylerinin yüksek olması gereklidir. Öğrencilerin gereksinim alabilecekleri, sevgi ve anlayışla kabul görecekleri bir öğretmenin olması, çocuğun yaşamını ve ruh sağlığını olumlu yönde etkileyecektir.

Temel Eğitime Destek Programının Öğretmen Eğitimi bileşimi kapsamında öğretmen yeterlilikleri belirlenmiş ve bu çalışmanın devamında yapılan toplantılar sonucunda Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü tarafından "Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilik Taslağı" oluşturulmuştur. Bu yeterlikler toplam 7 alanda, 19 yeterlilik ve 3 düzeyden oluşan performans göstergelerinden meydana gelmektedir. MEB tarafından okul öncesi öğretmen yeterlikleri olarak kabul edilmektedir.

Okul öncesi öğretmenine yönelik 7 alan şu şekildedir;

- Gelişim Alanları
- Ailelerle İletişim
- Aile Katılımı ve Aile Eğitimi ve Değerlendirme
- İletişim
- Yaratıcılık ve Estetik
- Okul ve Toplumla İş Birliği
- Mesleki Gelişim Sağlama

Okul öncesi öğretmenlerinin sahip olması gereken özellikler şu şekilde sıralanabilir;

- Sağlıklı, canlı, hareketli ve neşeli olmak
- Yaratıcı olmak
- Hoşgörülü ve esnek olmak
- Çocukça davranışlardan sıkılmamak

Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği'nde (2019) Okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin görev ve sorumlulukları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

- Öğretmenlere; eğitim, öğretim ve yönetim görevlerinden başka bir görev verilemez.
- Okul öncesi eğitim kurumlarında sabah ve ikindi kahvaltısı esnasında çocuklarla birlikte yemekhanede bulunur, grubundaki çocukların sağlıklı beslenme kurallarına göre yemek yemelerini sağlar.
- Bağımsız anaokulu, ana sınıfı ve uygulama sınıfı öğretmenleri kendi devrelerinde ve etkinlik saatleri dışındaki zamanlarda nöbet tutarlar.
- Yönetici ve öğretmenler ilk hafta okul müdürlüğünce hazırlanan program çerçevesinde kendi okullarında mesleki çalışmalarını yaparlar.

Okul öncesi öğretmenlerinin sahip olması gereken özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Çocuk gelişimi ve eğitimi, beslenmesi ve sağlığı konularında gerekli donanıma sahip olmak
- Esnek olmak ve çocuğa karşı hoşgörülü tutumda tutarlı olmak
- Meslektaşları ve ailelerle iş birliği yapabilmek
- Meslek etiğine sahip olmak
- Alanı ile ilgili gelişmeleri takip etmek, seminer ve kurslara katılmak
- Çocukça davranışlar ve ihtiyaçlar karşısında rahatsız olmamak
- Yaratıcı olmak
- Çocuğa duygusal destek sağlama ve rehberlik etme
- Örnek davranışlar sergilemek

/yediiklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen okul öncesi eğitimi programının hedefleri doğrultusunda bireyler yetiştirebilmek için ayrıntılı bir şekilde belirtilen okul öncesi öğretmenliği mesleki yeterliliklerine mutlaka sahip olması gerekir.

Not

İdeal bir okul öncesi eğitim öğretmeninde bulunması gereken özellikler:

- Özel alan bilgisi yeterliliği
- Genel kültür yeterliliği (Türkçe, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık, Matematik)
- Öğretmenlik Meslek Bilgisi (Eğitim Bilimleri)
- Kişinin Özellikleri

Diğer Personel

Okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim-öğretim süreci içerisinde müdür-müdür yardımcısı ve öğretmenler dışında kurumun işleyişinde başka personellere de ihtiyaç duyulmaktadır. Çocukların eğitim aldıkları ortamın niteliğinin yüksek olabilmesi için, sağlık, temizlik, güvenlik ve diğer hizmetleri yürütecek personel gereksinimi doğmaktadır. Uzmanlık gerektiren hizmetlerin dışındaki kişilerin (doktor, hemşire vb.) en az ilköğretim mezunu olmaları, Türkçeyi doğru ve düzgün konuşmaları, sevecen ve çocuklarla olumlu iletişim kurabilmeleri gerekmektedir.

Hemşire

Okul öncesi eğitim kurumlarında hemşireden çocuk sağlığı ve ilk yardım konusunda yeterli bilgiye sahip olması ve kurumda çocuklara, öğretmenlere ve ailelere rehberlik etmesi beklenmektedir.

Kurum hemşiresinin bu sorumluluklarının yanında aşağıdaki görevleri yerine getirmesi gereklidir:

- Çocukların sağlık kartlarını düzenli bir şekilde tutmak ve belli aralıklarla sağlık kontrollerini yapmak
- İyileştirilebilir bozuklukların düzeltilmesi için öğrenci ve velileri yönlendirmek
- Bulaşıcı hastalıklara tedbir alınması için düzenli olarak çocukları muayene etmek
- Ani hastalık veya sakatlık durumlarında ilk yardımda bulunmak

Memur

Okul öncesi eğitim kurumunun idari işlerinin yürütülmesinde gerekli yazışmaları yapma ve evrakları dosyalama işleri için bir memur bulunmaktadır. Memur, okulun arşiv işlerini yürütür, personelin özlük dosyalarını tutar ve bunlarla ilgili değişiklikleri dosyalara kaydeder. Okulun kapasitesi ve imkânlarına göre memurun işlerini, müdür yardımcısı ya da öğretmenler yapabilmektedir.

Aşçı

Okuldaki komisyon tarafından oluşturulmuş aylık menüde yer alan yemekleri pişirmekle yükümlü olan aşçının temiz, düzenli, çocukları seven ve iş birliği içinde çalışma becerisine sahip olması gerekmektedir.

Hizmetli

Anaokullarında her bir grup için bir hizmetli bulundurulması gereklidir. Uygulama sınıfları ile ana sınıflarında bu görevler, bağlı bulundukları okulun çalışanları tarafından yerine getirilmektedir.

Hizmetlilerin sorumlulukları aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Okul binası ve okuldaki eşyaların temizliği, basit bakım ve onarımlarını yapar.
- Okula gelen-giden çeşitli malzeme ile araç-gereci gerekli yerlere taşır ve yerleştirir.
- Okul yönetimince yapılacak planlama ve iş bölümüne göre her türlü yazı ve dosyayı dağıtır ve toplar.
- Yönetici ve öğretmenler tarafından kendisine verilen hizmetlerle ilgili diğer görevlerini yerine getirir.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN DÜŞÜNSEL TEMELLERİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi

- Okul öncesi eğitim, çok eski zamanlardan beri ele alınmış ancak uygulama boyutu günümüzde çok daha istenen bir düzeye ulaşmıştır.
- İlk dönemlerde eğitimin esasının çocuk bakımı ve çocuk yetiştirmek olduğu düşünülmüştür. Bu bağlamda "paideia / eğitim" kavramını ilk kullananların Yunanlar olduğu bilinmektedir. Bugün modern anlamda da kullanılan "pedagoji" sözcüğü de Yunancadır.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranter.org

- Osmanlılarda pedagoji için "ilm-i terbiye", "fenn-i terbiye" isimleri kullanılmıştır.
- Eğitim karşılığı kullanılan terbiye sözcüğü, Arapça ilim ve edep öğretme, çocuğun yeteneklerini geliştirme anlamında kullanılmaktadır.
- Antik Yunan Dönemi'nde olduğu gibi Çin, Hint, İran, Mısır ve Orta Doğu kavimlerinde felsefi düşüncenin ortaya çıkmasından itibaren çocuk yetiştirme ve çocuğun gelişimi üzerinde düşüncelere rastlanmaktadır.
- İslamiyet öncesi Türk topluluklarında da okul öncesi eğitim uygulamalarına rastlanmaktadır.
- Bu dönemde çocuk eğitimi oldukça önemlidir.
- Özellikle erkek çocuklar bir savaşçı olarak yetiştirilmektedir.
- Bu dönemde eğitim anlayışına yaşam biçimleri şekil vermiştir. Toplum töresi, eğitimde büyük öneme sahiptir.
- Cinsiyet ayrımı yapılmadan çocuklara eğitim sunulmaktadır.
- Eski Türk kültüründe çocuk eğitiminin ne kadar önemli olduğunu Dede Korkut Hikâyeleri'nde de görüyoruz.
- Bu dönemde aileler taşıdıkları tüm becerilerini çocuklarına kazandırma çabası içindedir. "Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğul atadan görmeyince sufra çekmez."
- Orta Çağ Dönemi'nde Avrupa'da doktorlar, 5 yaşından küçük çocukların sağlığı ile ilgilenmeyi ebelere bırakmışlardır. Bu dönemde doktorlar, hem ebelerle aynı statüde tutulmaktan endişe ettikleri için hem de 5 yaşından küçük çocuklar için bir şey yapılamayacağına inandıkları için küçük çocuklarla ilgilenmemişlerdir.
- Dolayısıyla bir çocuk 5 yaşına kadar hayatta kalabilirse, daha sonraki yaşamını da garantilemiş olacaktır.
- Ancak XVIII. yüzyılda, bir tıp doktoru olan James Cadogon, ilk defa küçük çocukların aslında bakımsızlıktan öldüğünü açıklamıştır. Cadogon, annelere yönelik çocuk bakımı, temizliği ve beslenmesi konusunda bilgiler veren çalışmalar yapmaya başlamıştır. (Savaş, Ülküer)
- XVIII. yüzyılda Avrupa'da Sanayi Devrimi sonrası maden ocaklarında çalışan çocukların yaşadıkları korkunç deneyimler sosyal reformcuların dikkatini çeker.
- Reformcular bu çocukların, bu kötü koşullarda çalıştırılmaması gerektiğini ve bakıma muhtaç olduklarını belirtir.
- Ashley ve Cooper, senatodan kız çocuklarının ve on yaşından küçük erkek çocukların maden ocaklarında çalışmalarını yasaklayan bir kanun çıkmasını sağlamışlardır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM VE DÜŞÜNSEL TEMELLER

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM (İLK ÇAĞ)

- Genel olarak ilkel topluluklardan Roma İmparatorluğu'na kadar bütün İlk Çağ eğitim anlayışlarına hâkim olan düşünce sosyal zorunluluktur.
- Eğitim, çoğu zaman sözcük anlamıyla kişinin sosyalleştirilmesi anlamını taşır.
- İlk Çağ'da Mısır, Hint ve Çin gibi uygarlıklarda çocuk eğitimi konusunda aile ve okuldaki eğitimle ilgili görüşler, daha çok çocukları ve gençleri bulundukları toplumda yapacakları görevlere hazırlama biçiminde taklit ve ezbere dayalıdır.
- Bu ilk uygarlıklar döneminde henüz ciddi anlamda bir eğitim felsefesinden söz edilmemekle birlikte eğitim üzerinde görüşlerini ifade eden ve yaşamları ile topluma örnek olan düşünür ve bilgelerden söz edilebilir.
- İnsanlık tarihinin daha ileri bir döneminde Eski Yunan'da geçmiş uygarlıklardan farklı bir durum görülmektedir.
- Bu dönemde insanoğlu geçmişten gelen birikimleri kendi yeteneği ile âdeta harmanlayarak yeni bir düşünce biçimi oluşturmuştur. Felsefe adı verilen bu düşünce biçimi ile insan, dünyayı ve kendisini anlamaya yönelmiştir.
- İlk Çağ'ın iki ünlü düşünürü Platon ve Aristo (MÖ 3-4. yüzyıllar) eğitim düşüncesinin en öncelikli isimleridir. Her iki düşünür de çocuğun eğitiminde ailenin rolü üzerinde durmuş ve çocuğun yedi yaşına kadar ailenin yanında eğitilmesinin gerekliliğini benimsemiştir.

/yediiklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

- Platon, eğitimin aklın ve karakterin eğitilmesiyle başladığını kabul eder ve ayrıca çocukların olabildiğince erken yaşta devlet okullarında, öncelikle devletin çıkarlarını koruyacak biçimde yetiştirilmesi gerektiğini vurgular.

İlk Çağ'da Eğitim

Aristoteles

- Görüşleriyle okul öncesi eğitimin de öncüsü sayılabilen Aristo, eğitimin çocuğun gelişim özelliklerine uygun olarak ne çok zor ne de çok kolay görevler içermesini önermiştir.
- Ona göre beş yaşına kadar çocuklar öğretim ve çalışmaya sokulmamalıdır. Bu devrede çocuğa, oyun ile diğer uğraşı olanakları sağlanmalıdır.
- Oyunlar çocukların ileride üstlenecekleri görev ve sorumlulukları taklit türünden olmalıdır. Bu dönemin eğitiminde, masal ve hikâyeler önemli bir yer tutar.
- Çocukların eğitiminde Aristo'nun da vurguladığı masallar Platon'un okul öncesi eğitim düşüncesinde de ön plana alınmıştır. Platon bunun nedenini şöyle açıklar. "Bir işle uğraşırken asıl önemli olan başlangıçtır; hele bir de işimiz genç insanların eğitimi ise bu daha fazla önem taşır. Çünkü insanlar küçük yaşlarda, kendilerine verilen biçime ya da kalıba girmeye oldukça uygundurlar. O zaman ilk işimiz masalları üreten kişileri kollamak, aralarından en uygun olanları seçmek ve diğerlerini reddetmek olmalıdır. Anneleri ve dadıları, çocuklar için aklın ve karakterin bedenden daha önemli olduğu konusunda ikna edip onların da buna uygun olan masalları anlatmalarını sağlamalıyız."
- Bu nedenle, iki filozof da okul öncesi eğitim döneminde çocuklara anlatılacak masalların içeriğinin önemi üzerinde durmuştur.

Platon / Eflatun (M.Ö 428-M.Ö 348)

Platon'a göre eğitim, insanın doğasına yapılan bir müdahale olup insanın doğuştan getirdiği bazı özelliklerinin değiştirilmesidir. Bu nedenle istenilen kalıba girebilmesi için çocuğun eğitimine erkenden başlanmalıdır. Platon'un amacı değişmeyecek bir devlet inşa etmek olduğundan iktidar ve otorite merkezli bir eğitim anlayışı benimsenmesi gereklidir. "Devlet" adlı kitabı önemli bir yere sahiptir. Eğitim dinamik değil statik bir mahiyettedir. Zorlamayla öğrenme olmayacağını eğitimin oyunlarla yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu şekilde çocukların doğuştan getirdiği eğilimlerini ortaya çıkarılabileceğini savunmuştur. Bedenden önce ruhun masallarla doyurulması gerektiğini söyler. Anneler ve bakıcılar tarafından kötü masalların çocuklara aktarılmaması için yasaklar getirilmesi gerektiğini vurgular.

Quintilianus

- İnsan tabiatına verilecek olan eğitimin, herkesin yeteneklerine ve kavrayış gücüne uygun olarak verilmesinin önemi üzerinde durmuştur. Eğitim 1 yaşında oyun ile başlamalıdır. Erken yaşta oyun ile başlamak okuldan sıkılmayı engeller.
- Romalı düşünür Quintilianus insan tabiatına uygun olarak verilecek bu eğitimin, herkesin yeteneklerine ve kavrayış gücüne uygun olarak verilmesinin önemi üzerinde durur.
- Taklit ile öğrenmenin bu dönemde önemli olduğu görüşüne yer verirken, öğretmenlerin her yönüyle çok iyi bir model olması ve çocukları kötü etkilerden ve örneklerden koruması gerektiğine dikkat çeker.

Cicero

- "Eğitim insana tabiat tarafından verilmiş olan yetiler doğrultusunda yapılmalıdır." diyerek yetenek vurgusu yapmıştır.
- Eğitimin ilk çocukluk devresinde başlamasını öngören ve eğitimin bu basamağında oyunun kullanılması gerektiğini ifade eden Çicero, eğitimin insana tabiat tarafından verilmiş olan yetiler doğrultusunda yapılması gerektiğini savunur.

Okul Öncesi Eğitim (Orta Çağ)

Orta Çağ'da Eğitim

- Orta Çağ'da eğitim iki büyük semavi dinin, Hristiyanlık ve İslamiyet, öğretileri temel alınarak şekillendirilmiştir.
- Bu durum, merkeze "Tanrı" anlayışının alındığı bir eğitim yapısının oluşmasına neden olmuştur.
- Orta Çağ'ın sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuki düzenini belirleyen sistem feodalitedir. Feodal düzen İlk Çağ'ın toplum yapısından olduğu kadar modern çağın toplum yapısından da oldukça farklıdır.
- Orta Çağ'ın bu farklı yapısı şüphesiz eğitim düşüncesine de yansımıştır.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ORTA ÇAĞ HRİSTİYAN DÜNYASI

Orta Çağ'da Eğitim

Hristiyan Dünyası

- Hristiyan dünyasında kilise, eğitim olgusunu da sahiplenmiş bireylerin inançlı birer Hristiyan olabilmeleri için gerekli eğitimin kendi kurumlarında ve din adamları tarafından verilmesine özen göstermiştir.
- Çocuk bu evrede özellikle Hristiyan dünyası için yetişkinin küçük bir kopyasıdır. Bu nedenle yetişkinin yapabileceği tüm görevler çocuktan da beklenilebilir.
- Batı'da XII. yüzyıla kadar çocuk resimlerine rastlanmıyordu. Bunun en önemli nedeni Orta Çağ Batı dünyasında aslında çocuğun ve çocukluğun yerinin olmayışıydı.
- Rönesans ile birlikte güzel sanatlar alanında Antik Çağ'ın sanat ve düşünce akımları yeniden canlandırılırken hümanizm hareketi ile birlikte insana insan olarak değer verme ve iradesine önem verme, saygılı olma ön plana çıkmıştır.
- İnsana ve çocuğa bu bakış açısı erken çocukluk konusuna da herhangi bir ayrıcalık vermez. Bu dönemde esas olan çocuk için özel bir korunmanın bulunmadığı bir ortamda yaşamayı başarabilmektir.
- Orta Çağ'da, Batı'da çocuk sıkı disiplin altına alınması, itaat etmeyi ve inanmayı öğrenmesi gereken bir varlıktır.
- Hatta Orta Çağ sanatı XII. yüzyıla kadar çocukluğu bilmiyor ve çocukluğu resmetmeyle de ilgilenmiyordu. Bu ihmalin yeteneksizlikten ya da beceriksizlikten kaynaklandığını söylemek çok zordur. Bunun nedeni Orta Çağ dünyasında çocukluğun tam olarak yerinin olmayışıdır.

ORTA ÇAĞ İSLAM DÜNYASI

Orta Çağ'da Eğitim İslam Dünyası

- İslam dünyasındaki durum ise Hristiyan dünyasındaki durumdan biraz daha farklıdır.
- İslam dünyası bilimsel açıdan zamanının ileri toplumu olarak nitelendirilmiş, bilimin gelişmesi de dinsel görüşler ve bu görüşleri savunan düşünürler tarafından gerçekleştirilmiştir.
- Böylece, Orta Çağ Avrupa'sındaki skolastik düşüncenin hâkimiyetine rağmen, İslam dünyası kendine özgü bir medeniyet ve felsefe geliştirmiş, bu felsefenin skolastik ile karşılık içinde olmasından dolayı buna anti skolastik felsefe de denmiştir.
- Antik Çağ felsefesinin İslam felsefesi üzerinde çok etkili olmasına karşın İslam felsefesi de Batı Orta Çağ felsefesine önemli katkılarda bulunmuştur.
- Orta Çağ'da İslam dünyası insana her ne kadar din penceresinden bakıyorsa da İslam düşünce tarihinde de çocukluk dönemine önem veren hatta bu dönemde çocuğun nasıl eğitilebileceği konusunda eserler yazarak görüşler ortaya koyan Farabi, İbn-i Sina ve Sadi gibi değerli düşünürler yetişmiştir.
- Bu düşünürlerden biri olan Farabi, çocuğun potansiyel olarak öğrenme yetisine sahip olduğunu ifade ederek okul öncesi eğitimin önemini vurgulamaktadır.

İBN-İ SİNA

Çocuğun Bakımı ve Sağlığı

- Çocuk her gün yıkanmalı ama üşütmeden korunmalıdır.
- Çocuğu annesi emzirmeli ve günde iki ya da üç kez emzirmelidir.
- Annesi çocuğu emzirmeyecekse iyi bir sütanne bulunmalıdır.

Çocuğun Eğitim ve Öğretimi

- Doğan çocuğa babası iyi bir isim koymalıdır.
- Çocuk sütten kesilir kesilmez ve kötü huylar edinmeden eğitime başlanmalıdır.
- Çocuğa fazla baskı yapılmamalıdır.
- Dayak en son çaredir.
- Çocuk 6 yaşından 14 yaşına kadar okula gitmelidir.
- Eğitim, diğer çocuklarla birlikte yapılmalı, bireysel olmamalıdır.
- Çocuklar arasında bireysel farklılıklar olduğunu belirtir.
- Hangi sınıf veya statüden olursa olsun ona göre her çocuk eğitilmelidir.

/yediiklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

- Çocuk eğitiminde olumsuz baskıdan kaçınılmalıdır. "Her yaşın bir hâli vardır, çocukluk çağına uygun düşen de oyundur."
- İbn-i Sina'ya göre oyun, çocuğun doğal bir faaliyetidir.

"İbn-i Sina, çocukken oyun oynamayı çok severmiş. Onun üstün yeteneklerini fark eden bir ihtiyar, bir gün sokakta oynayan İbn-i Sina'ya rastlar ve ona der ki: "Sen çok akıllı bir çocuksun, ileride de büyük bir bilgin olacaksın. Sana oyun oynamak yakışmaz, git derslerine çalış." İbn-i Sina şöyle cevap verir: "Her yaşın bir hâli vardır. Çocukluk çağına uygun düşen de oyundur."

- ✓ El-Kanun fi't-Tıb (Tıbbın Kanunu)
- ✓ Kitabü'ş Şifa (İyileşme Kitabı)

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM YENİ VE YAKIN ÇAĞLAR

Yeni ve Yakın Çağlar

- XV. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan bazı olaylar, insana ve dünyaya bakışta önemli değişikliklere ve dolayısıyla eğitim ve öğretim alanında büyük gelişmelere neden olmuştur.
- İnsan düşüncesi üzerindeki baskının azalması, Orta Çağ Dönemi'nden farklı olarak temelde insanı merkeze alan bir eğitim sürecinin şekillenmesini sağlamıştır.
- İnsan için aydınlanmanın başlamasına neden olan matbaanın bulunması, Coğrafi Keşifler ve Reform Hareketleri, Avrupa ülkelerinde hümanizm ve Rönesans'ın gelişmesi ve yayılması için temel hazırlamıştır.
- Rönesans terimi daha çok sanat alanında kullanılan bir terimdir. Genel anlamda antik düşünce ve kültürün yeniden canlandırılması anlamında kullanılmıştır.
- Rönesans ile birlikte güzel sanatlar alanında Antik Çağ'ın sanat ve düşünce akımları yeniden canlandırılırken, hümanizma ile Antik Çağ'ın edebî ve kültürel yönden yeniden canlanması anlaşılır. Böylece, insana ve dünyaya din açısından bakan skolastik görüş yerini aklın süzgecinden geçirerek düşünmeye bırakmıştır.
- Hümanizma hareketi ile birlikte insana "insan" olarak değer verme ve iradesine önem verme, saygılı olma ön plana çıkmıştır.
- Hümanizmanın ilk düşünürleri olan Erasmus (1469-1536), Rabelais (1493-1553) ve Montaigne (1532-1592) ile Martin Luther çağdaş eğitime öncülük eden görüşleri ile dikkati çekmektedirler.
- Bunlar arasında erken dönemin eğitimine katkı yönünden Rabelais'in "Çocukları özgür bir biçimde düşündürmeye alıştırmak eğitimin amacıdır." görüşü, Montaigne'inin "Öğretimde çocuğun özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır." fikri özellikle dikkati çeker.
- XV. ve XVI. yüzyıllar insanlık tarihinde bir geçiş dönemi olarak kabul edildiği gibi çağdaş uygarlık ve eğitimin temellerinin de bu dönemdeki düşünürler tarafından atıldığı söylenebilir.
- Bu dönem, öğretim yöntemleri açısından da çocuğun doğal yeteneklerine dikkat edilmesi gerektiği ve katı disiplin yöntemlerinin yerini daha hoşgörülü yöntemlere bıraktığı dönem olarak tanımlanabilir.
- Yöntem Çağı olarak nitelenen XVII. Yüzyılda çeşitli düşünürler çocuk ve gencin eğitiminde kullanılabilecek yöntemler konusunda görüşler geliştirmişlerdir.
- Bunlar arasında özellikle deney ve gözlem konusundaki çalışmalarıyla öne çıkan Fransız Bacon, Ratke, Descartes, Comenius, John Locke ve Fenelon çağdaş eğitimin öncüleri sayılabilir.

JOHN AMOS COMENİUS (1592-1670)

- Comenius, "Büyük Didaktika" adlı eserinde eğitimle ilgili görüşlerinin bir bölümünü ortaya koyan ünlü bir Çek eğitimcidir.
- Çek Cumhuriyeti'nde "Eğitimin Babası" olarak anılır.
- Doğum günü (28 Mart) öğretmenler günü olarak kullanılır.
- İnsan tabiatının iyiliğine inanır.
- Çocukluk döneminde en iyi öğrenmenin duyular yolu ile olduğu görüşündedir.
- Çocuğa önce nesneler, sonra resimler, sonra da isimlerin verilmesinin uygun olacağını düşünür.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranter.org

- Eğitim konusunda en önemli eserlerinden biri olan "Büyük Didaktika" (Aynı isimle Türkçeye çevrilmiştir.) adlı kitabında bugün bile ilgi çekebilecek görüşlerine yer vermiştir.
- Ona göre yeni bilgileri öğrencilere verebilmek işinde sağlamlık, kolaylık, derinlik ve çabukluğu garantileyecek yeni bir metoda gereksinim vardır. O buna tabii metod adını verir. Bunu ise "Eğitimde tabiatın yolunun izlenmesidir." olarak ifade etmiştir.
- Bir başka deyişle çocuğa öğretilenin, onun büyüme düzenine uygun sıra ve yöntemle verilmesidir. Böylece çocuk gereğinden fazla zorlanmaz ve öğrenme için gerekli olanlar öğretilmeden bir sonraki basamağa geçilmemiş olur.
- Herkese her şeyi öğretmenin, ancak birbiri ile ilişkili her biri altı yıllık dört aşamalı bir okul sistemi sayesinde mümkün olabileceğini düşünen Comenius, bu okul sisteminin basamaklarını, "anaokulu", "ana dili okulu", "Latince okulları" ve "üniversiteler" olarak sıralamıştır.
- Comenius, ilk resimli çocuk kitabı olan "Orbis Picturs" yani "Resimli Kitap" eserini ortaya koyan kişi olarak da bilinmektedir.

JOHN LOCKE (1632-1704)

- John Locke, İngiliz aydınlanmasının öncülerindendir.
- Eğitimde çevrenin etkilerine verdiği önemi insan zihnini boş bir levhaya benzeterek açıklamaya çalışmıştır.
- Eğitimin amacı, çocuğa iyi bir çevre hazırlamak ve onun iyi tecrübeler edinmesini sağlamaktır. Bu da en iyi duyular yoluyla gerçekleşir. Çünkü insan dışı dünyayı ve tecrübelerini duyular yolu ile algıladıklarından elde eder. Bu yüzden duyuların eğitilmesi önemlidir.
- Locke, "Ruh işin başında uysal ve henüz eğip bükmeye uygun hâldedir." derken, çocuğun davranışlarının erken dönemlerde biçimlendirilmesi gerektiğini ve anne-babaların bu konuda çocuklarına olan sevgilerinin önüne geçerek mantıklı düşünmelerinin bir zorunluluk olduğunu vurgulamıştır.
- Çünkü ona göre, çocuk yetişkin olduğunda bu davranışları değiştirmek pek mümkün değildir.
- Locke, çocukların öğrenirken zorlanmamalarını, aksine eğlenip dinlenmelerini ister.
- Görüşleri ile çocuk merkezli ve tabiata göre eğitim düşüncesinin önde gelenlerindendir.
- Locke'a göre insanın bilgileri, duyumsal etkinlik ve duyumsal algıların birbirine bağlanması yoluyla gerçekleşir.
- O, çocuğun eğitiminde oyunun önemi üzerinde durur.
- Çocuklara yaptırılmak istenen şeylerin oyun ve eğlence biçiminde verilmesinin daha doğru olduğunu söyler.
- Locke, cezalarda sertliğin pek yararı olmayacağına inanır ve çocuğun bedeninin incitilemeyecek kadar narin olduğuna dikkat çeker. Bu görüşleri ile okul öncesi eğitimindeki çağdaş uygulama ilkelerine işaret etmektedir.

John Locke'un çocukların eğitim ile ilgili görüşlerinden bazıları aşağıda sıralanmaktadır:

- Eğitimde sınıf ayrımına karşı çıkmış fırsat eşitliğini savunmuştur.
- Yaparak yaşayarak öğrenme, deney, gözlem, araştırma yapmanın öğrenme üzerindeki etkisini vurgulamıştır.
- Eğitim yaşantıları planlanırken çocukların kişisel özellikleri ve içinde yaşadıkları çevre şartlarının göz önüne alınmasının verimliliğin artırılmasında önemli olduğunu bildirmiştir.
- Locke, çocukların dış dünyanın şartlarından korunmasının onları bedensel yönden dirençsiz kılacağını düşünmüştür.
- Erken dönemden itibaren beslenme (sindirim sisteminin sağlığı için fazla et, şeker ve tuzdan uzak durmak gibi), uyku (erken saatlerde, düzenli ve sert yataklarda uyuma gibi) ve mevsimsel koşullara bağlı olmaksızın dış mekânlarda etkinliklerin düzenlenmesi (ihtiyaç duyulduğunda su geçiren ayakkabılar giyilerek soğuğa alıştırmak gibi) gerektiğini vurgulamıştır.
- Kişilik gelişimini desteklerken dayaktan uzak durmanın, ödül vermenin önemine değinerek ödül sıklığı konusunda uyarılarda bulunmuştur.
- Oyun yönteminin çocuğun eğitiminde uygulanacak en uygun yöntem olduğuna değinmiştir.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

- Oyuncakların, çocukların hem ruhsal hem de bedensel gelişiminde etkili olduğunu bunun yanında çocuklara gereğinden fazla oyuncak alınmaması gerektiğini önermiştir. Ayrıca çocukların var olan malzemelerle kendi oyuncaklarını kendilerinin oluşturması gerektiğini savunmuştur.
- Çocukların, anne babalarının davranışlarını taklit ettikleri ve rol model aldıkları görüşündedir.
- Çocuklara gereğinden fazla, seviyesine uygun olmayan ödev verilmesine karşı çıkmış, ödevlerin zorunluluk değil oyun niteliği taşıması gerektiğini bildirmiştir.
- Çocukların sorularının onların anlayabileceği şekilde cevaplandırılmasının, yeni sorular sormaya teşvik edilmesinin altını çizmiştir.
- Çocukların okuma yazma becerilerini kazandıktan sonra bilimsel bilgiler ile tanıştırılması gerektiğini belirtmiştir.

FRANCOIS DE FENELON

- Eğitim tarihinde "Kızların Eğitimi" adlı eseri ile ün yapmış olan Fransız eğitimcidir.
- Kadınların çok iyi şeyler yaratabileceğini, bu nedenle de iyi eğitilmesi gerektiğini savunur.
- Erkeklerdeki kötü huy ve davranışların önemli bir bölümünün anneler yolu ile kazanıldığını bunu önlemenin en iyi yolunun da kadınların iyi eğitilmesi olduğunu savunur.
- Çocuğun eğitimine erkenden başlanması gerektiğini, "Yüksek yetenekli çocukları psikolojik yönden doğru alışkanlıklar yoluyla erken yaşta sabırlı, dengeli, neşeli, sakin ve tutumlu yapmanın" mümkün olabileceğini düşünür.
- XVII. yüzyıl düşünürlerinin çoğu gibi o da "tabiat" kavramını eğitimde temel olarak alır.
- Bu görüşünü "Tabiatı izlemeli ve ona yardımcı olmalıdır." biçiminde ifade eder.
- Çocuğun eğitiminde iyi örnekler vermenin, oyun olanakları sağlamanın önemini vurgulayarak öğrenmenin çocuk için hoş bir etkinlik hâline getirilmesinin uygun olacağı görüşündedir.
- Çocuk eğitiminde ılımlı bir tutum izlenmesini önerir.

XIX. YÜZYIL
Yeni ve Yakın Çağlar

- Aydınlanmış insanın esas imajını geleneksel olan her türlü bağlardan ve vesayet altına girmişlikten kurtulma oluşturur.
- Amerika'da İngiltere'ye karşı başlayan özgürlük düşüncesi, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'yle demokrasinin felsefesinden somut bir şekilde söz edilmesini ve bütün insanların eşit olduğunun kabul edilmesini sağlamıştır.
- 1789 Fransız Devrimi ile birlikte Fransız anayasalarının daima başlangıcını oluşturan "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi" 1789 Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Bu bildiride, kişi hürriyetleri, sosyal eşitsizliklerin kaldırılması, yasa önünde eşitlik vergilendirmede adalet, mülkiyet hakkı, seyahat ve düşünce özgürlüğü öngörülmüştür.
- Aydınlanma felsefesi, eğitimde özgür, kendi yeteneklerine ve gücüne inanan bireyler yetiştirmeyi esas almıştır. Aydınlanma Çağı'nda meydana gelen siyasi ve sosyal olaylar ile ortaya çıkan felsefi görüşler, bireyin nasıl yetiştirileceği sorusunun yanıtını bir önceki çağlara göre değiştirmiştir. Bu durum 18. yüzyıl eğitim düşüncesinin gelişmesinin öncelikli nedenidir.
- Endüstri Çağı olarak adlandırılan dönem, XV. ve XVIII. yüzyıllar arasında devam eden gelişmeler, kilisenin insan düşüncesi üzerinde azalan baskısı sonucu giderek artan bilimsel buluşların insan yaşamını kolaylaştıracak ürünlere dönüşmesi sonucunda ortaya çıkan yeni bir dönemdir. Bu dönemde gerçekleştirilen pek çok bilimsel icat sonucu ortaya çıkan yeni ürünler insan yaşamını kolaylaştırmaya yardımcı olmuştur.
- XIX. yüzyılın temel özelliği "bilim yüzyılı" oluşudur. Artık bilim bu yüzyılda önceki çağların biliminden farklı olarak endüstriye yakınlaşmıştır.
- Aydınlanma Çağı gibi, Sanayi Devrimi'nde meydana gelen bu değişimler farklı düşünürlerin görüşleriyle yeni bir bakış açısı kazandırmıştır.
- Bunlar arasında özellikle Rousseau, Pestalozzi ve Froebel anılmaya değer olanlardır.
- Bu düşünürler tarafından ortaya atılan görüşlerin önemli bir bölümü günümüz eğitiminde de hâlâ geçerlidir.

/yediiklimyayincilik

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

JEAN JACQUES ROUSSEAU (1712-1778)

- J. J. Rousseau, çocukluğun yetişkinlikten ayrı bir dönem olduğunu vurgular.
- Rousseau, Orta Çağ Hristiyan dünyasının "çocuğun doğuştan günahkâr olduğu" inancını reddeder.
- Rousseau'ya göre çocuk doğuştan iyidir ve doğuştan saf ve her türlü etkiye açıktır.
- Çocukların, toplumdaki kötülüklerin etkisinde kaldığını belirtir. Bu yüzden, eğitimi tamamlama ve kendini toplumun kötülüklerinden koruyabilecek duruma gelene kadar toplumdan uzak tutulmalıdır.
- Rousseau'ya göre eğitim, hassasiyetle kontrol edilmiş bir "özgürlük" içinde verilmelidir.
- Jean Jacques Rousseau, dönemin eğitim ve yönetim anlayışlı ile yaşam tarzına karşı çıkmıştır.
- Rousseau, eğitim düşüncesinin gelişmesinde ve çağdaş eğitimin temel ilkelerinin ortaya konmasında görüşleri ile etki yapmış bir düşünürdür.
- Comenius ve Locke gibi o da insanın, tabiatın elinden çıktığında iyi olduğunu düşünür.
- İçinde yaşadığı toplum, insanların bu iyi özelliklerini bozmaktadır.
- Eğitim görüşlerini yansıttığı "Emile" adlı eserinde "çocuğun kazanması gerektiğini düşündüğümüz geniş kapsamlı bilgiler yerine, çocuğun neyi öğrenebileceği ve neleri öğrenmeye ilgi duyduğu üzerinde yoğunlaşmamız gerektiğini" söyler.
- Yetişkin, çocuğun öğrenmesini gerekli gördüğü bilgi ve becerileri vermek yerine, çocukta var olan kapasiteyi geliştirmeye çalışmakla işe başlamalıdır.
- Eğitim öğrenmeden zevk alan, sürekli öğrenme isteğine sahip ve toplumun sorumlu bir üyesi olan iyi insanın gelişmesini sağlayacak şekilde olmalıdır.
- Rousseau, kendi gözlemlerinden yola çıkarak her bireyin eğitim özelliklerinin farklı gelişim aşamalarından geçtiğini düşünür. Bu aşamalar; bebeklik (0-2), çocukluk (2-12), ön ergenlik (12-15), ergenlik (15-20) ve yetişkinlik (20 yaşından itibaren) olarak sınıflandırılır.
- Bebeklik döneminde çocuğun annesi ya da iyi bakıcılar tarafından bakılması gerektiğini düşünür.
- Bugün okul öncesi dönem ile okul çağını içine alan bu dönemin eğitimi, bedensel etkinlik ve gerçek deneyimlere dayalı olarak gerçekleştirilmelidir. Bu dönem boyunca çocuk, fiziksel beceriler ve ayırt edebilme duyusunu geliştirmelidir.
- 12 yaşından sonraki ön ergenlik döneminde çocuğa bazı bilgiler verebilir ancak aktif olarak öğrenme ve birinci elden deneyimler hâlâ çok önemlidir.

Rousseau'ya Göre Bireyin Gelişim Aşamaları

- ✓ Bebeklik (0-2 yaş)
- ✓ Çocukluk (2-12 yaş)
- ✓ Ön Ergenlik (12-15 yaş)
- ✓ Ergenlik (15-20 yaş)
- ✓ Yetişkinlik (20 yaş sonrası)

- Rousseau için öğrenme sadece bilişsel alanla ilgili olmayıp kişiliğin gelişmesi ile de ilgilidir.
- Doğru ve yanlış hakkında sözlü bilgi verilmesine ve çocukların iyi davranmaları için yetişkinler tarafından cezalandırmalarına karşıdır.
- Bir şeyin yetişkine göre doğru veya yanlış olmasının çocuğa öğretilmesini doğru bulmaz.
- Ona göre çocuğu yetiştirmede tek değerli olan, doğadan gelen sonuçlara göre yapılan sınırlandırmalardır. Çünkü doğada bir düzen vardır, buna karşılık insanın koyduğu sınırlamalarda keyfilik söz konusu olabilir.
- Doğaya göre eğitim, birtakım gereksiz sınırlamalar koymadan ya da gösterişe kaçmadan yapılan eğitimdir.
- "Erkenden çocuğun ruhuna gir, yoksa bir başkası onu etkileyebilir, bu kişiyi de ancak sen engellersin." diyerek okul öncesi eğitimin önemine işaret etmiştir.
- Rousseau, eğitimde natüralizmi savunur.
- Natüralizme göre eğitim, kişinin doğal olgunlaşmasını artırma ve onun bu özelliğini göstermesini sağlama işidir.
- Natüralist eğitimin içeriği deney, gözlem ve araştırmalar yapmaya olanak verecek şekilde düzenlenmelidir. Böyle bir görüşte eğitim durumu öğrencinin yaparak-yaşayarak ve doğayla iç içe bulunarak öğrenmesini sağlayacak biçimde düzenlenmelidir.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

Rousseau'nun çocuk eğitimi ile ilgili temel ilkeleri aşağıda verilmiştir:

Doğacılık: Çocuk doğa içinde özgür biçimde yetişmelidir. Baskı altında büyüyen çocuklar daha dayanıksızdır. Beklentiler çocuğun doğasına uygun olmalıdır. Çocuklara yetişkin gibi davranılmamalı onlardan da yetişkin gibi davranmaları beklenmemelidir.

Hümanizm (İnsancılık): Birey doğuştan iyidir. Kalbinde ahlaki kötülük yoktur. Öz saygı iyiliğe neden olur.

Ölçülülük: Rousseau Emile'de ölçülülüğü iki başlıkta inceler. Birincisi öğretimde ölçülülük, öğretirken denge sağlanması durumudur. Çocuk ne fazla ısrarcı ne de tamamen başıboş bırakılmalıdır. Özgür hissettiği bir ortam yaratılarak uzaktan izlenmelidir. İkincisi ise bireyin davranışlarının yaşı ile uyumlu olması durumudur. Birey kendinden yaşça büyüklerine saygı göstermeli; ağırbaşlı, nazik, alçakgönüllü olmalı ve gerçekleri söylemelidir.

Deneyimlemenin önemi: Eğitime doğuştan başlanmalı ve deneyimleyerek öğrenme eğitimin bir parçası olmalıdır. Öğrenme için çocuğun deneyimlemesi önemlidir. Kötü bir deneyim olsa bile engellemeden yaşamasına izin verilirse daha kötüsüne dayanıklı hale gelir. Bu nedenle derslerin uygulamalı olması önemlidir. Bunun yanında ahlaki derslerin deneyimleyerek öğrenilmesi uygun değildir. Bunun yerine tarih ve hikâyelere başvurulmalıdır.

Özerklik: Çocuğun eğitiminde asıl hedef çocuğun kendi kararlarını alabilen ve bu kararlar doğrultusunda yaşamını devam ettiren bir birey olmasını sağlamaktır.

Sonuç olarak, çocuk doğa ile uyumlu, deneyimleyerek öğrenen, ölçülü davranan ve yaşayan, hümanist ve özerk bir birey olarak yetiştirilmelidir.

JOHANN HEINRICH PESTALOZZI (1742-1827)

- Pestalozzi, eğitim görüşlerini oluştururken Rousseau'dan ve sosyal reformcuların düşüncelerinden etkilenmiştir.
- Okul, ev ortamı gibi olmalıdır. Bütün çocuklar şarkı söyleyebilecek yeterliğe sahiptir. "Kalben Bağlanma", "Kardeşlik Duygusu", "Elin, Kalbin, Beynin Eğitimi" kavramlarına önem vermiştir.
- Tarihteki büyük eğitimciler arasında ilk okul açan kişidir. İlk Açık Hava Okulu açan kişidir. Neuhof Okulları.
- Yoksul bir ailede büyümesi sebebiyle esas amacı yoksul çocukların eğitimidir. (Clindy Çiftliği)
- Bireysellik ilkesini ilk ortaya atandır.
- İlk bilimsel kayıtları kendi çocuğu üzerinde tutmuştur.
- "Gerthude Çocuklara Nasıl Öğretiyor" eserinde annelerin en iyi eğitmen olduğunu savunmuştur.
- Duyuların eğitimini önemsemiştir.
- Karma eğitimi savunmuştur.
- Pestalozzi özellikle anneleri çalışan ve kimsesiz çocukların eğitimi için okul açmasının amacını "eğitimin bu çocukları yaşamlarında daha şerefli ve insanca bir seviyeye getirmeyi nasıl başaracağını görmek" olarak açıklamıştır. (Savaş-Ülküer, 1985, s.8)
- Pestalozzi, Rousseau'nun aşırı tabiat severliğini olumlu reformlara çeviren ilk eğitimcidir.
- Pestalozzi'nin eğitime yönelmesindeki en büyük etkenlerden biri, daha genç yaşlarda okuduğu Rousseau'nun eserleridir.
- Ona göre, en fazla baskı yapan gereksinimler, en yaygın temel gereksinimlerdir. Bu nedenle, eğitimin herkese uyabilecek şekilde ve pratik amaçlı olması gerekir.
- Pestalozzi, kendi devrinin öğretim yöntemlerine sert bir şekilde karşı çıkmaktadır. Bu anlatımda öğretmenlerin zalimliği ve katılığı abartılı bir şekilde anlatılmıştır. Ancak bütün öğretmenlerin dayağın kuvvetine dayandığını söylemek doğru olmaz.
- Pestalozzi, yalnızca birkaç okulda çocuklara uygulanan kötü muameleye karşı çıkmaz, onun eleştirisi köklü ve yaygındır. Eğitim sistemini tümüyle suçlar ve sistemi, yöntem ve içerik açılarından eleştirir. Onun karşı çıktığı bu eski eğitim sistemi gelenek ve alışkanlıkla zincirlenmiş ve böylece eğitim, çocuğun yetenekleriyle hiçbir bağlantısı olmayan, ezberlenmesi gerekli konular hâline dönüşmüştür.
- Ona göre içinde bulunduğu devrin en önemli eğitimsel hatası, çocuktan çok fazla şey beklenmesi, ona gerçekte öğretilen şeylerin yetersiz olmasıdır.
- Pestalozzi'ye göre okullar tabiatla el ele verip, yalnızca çocuğu teşvik edip yeteneklerini kamçılamaları yerine, onda yaratıcılık ve yetenek olarak ne varsa köreltmektedir.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

- Pestalozzi, bu düşüncesini "Kuğunun Şarkısı" adlı eserinde şöyle anlatıyor: "Okullar, tabiatın çocuklarda yarattığı tüm etkinlik ve deneyim başarılarını boğan, suni makineler hâline gelmiştir."
- Eski öğretim yöntemlerinin yerini almak üzere Pestalozzi, çocuğun kafaca ve bedence yeteneklerini göz önünde bulunduran yepyeni bir sistem ortaya atmak istemiştir.
- Sistem gelecekteki yetişkin dünyasındaki yerini de göz önüne alarak, çocuğu merkez olarak alacak şekilde hazırlanmıştır. Pestalozzi bu sisteme "Metod" adını vermiştir.
- "Metod", ona göre sınıfta yapılması gereken uygulamaların çok ötesinde bir şeydir. Metod, gerçekte felsefi bir kavramdır. Bu kavram, "çocuğun kişiliğini, yeteneklerini bütünü ile geliştirmek, yetişkin olarak dopdolu ve mutlu bir yaşam sürmek için izlenmesi gereken bir yol" olarak tanımlanabilir.
- Pestalozzi'nin Metodunda "eski yöntemlerin kabulünden çok eğitim alanında aktif bir ilginin gerekliliği (çocuğa ilgi duyduğu şeyleri öğretmek)" ve "kesin sınırları bulunmayan bir sistemi tanımakla, eğitime deneysel bir tutumla bakılması" olmak üzere iki önemli nokta bulunmaktadır.
- Metod: "Çocuğun kişiliğini, yeteneklerini bütünü ile geliştirmek, yetişkin olarak dopdolu ve mutlu bir yaşam sürmek için izlenmesi gereken bir yol" olarak tanımlanabilir.
- Pestalozzi'nin özellikle çocuk ve gençlerin eğitimini bir bütün olarak düşündüğü, kişiliğin tüm boyutlarıyla gelişmesini amaçladığı bir gerçektir. Ancak kişiliğin bütün olarak gelişmesinde, özellikle üç temel bölüm olan zihin eğitimi, ahlaki eğitim ve pratik ya da fiziki eğitim göz önünde bulundurulmalıdır.
- Pestalozzi, yeni doğmuş çocuğa, ana-baba ve eğitimcilerin istedikleri biçimde yontabilecekleri kaba bir taş gözüyle bakar.
- Ona göre çocuk, zekâ ve kişilik özünü taşıyan bir tohumdur.
- Pestalozzi'nin özellikle çocuk ve gençlerin eğitimini bir bütün olarak düşündüğü ve kişiliğin tüm boyutlarıyla gelişmesini amaçladığı bir gerçektir. Ancak kişiliğin bütün olarak gelişmesinde özellikle zihin eğitimi, ahlaki eğitim, pratik ya da fiziki eğitim olmak üzere üç temel bölüm göz önünde bulundurulmalıdır. "İş, hayatı düzenlemek, yoluna, koymak için insanlara yardım etmeli; onları soysuzlaştırmamalıdır. İş insanları kuvvetli, mert yapmalı, fakat sert ve kaba değil; insanı basiretli ve ihtimamlı kılmalı, fakat menfaat düşkünü ve tek cihetli değil; o, insanı düzenli ve dikkatli yapmalı, fakat yıkıcı ve düzensiz değil. Meslek olarak yapılan iş, ekmeği yarattığı gibi kalbi de idare etmeli; o, insana hayatın zevkini tattırmalı, ihtiyaçları giderici vasıta olmalı, ölüm yatağında bile kuvvet sağlamalıdır. İşin insanı eğitici amacı olmazsa manası yoktur; eğer onun böyle eğitici bir amacı bulunmazsa, görülen işler kedinin fareyi tutup yemek için hazırlanmasından veya köpeğin kemikleri sonra yemek üzere toprağa gömmek için yarış edercesine koşmasından farksızdır."
- Pestalozzi'nin, 1774 yılında, kendi çocuğu ile yaptığı çalışmalara ve gözlemlere dayanarak ortaya koyduğu araştırmalar, çocuk gelişimi ile ilgili ilk bilimsel kayıt olarak kabul edilmektedir. "Eğitim sadece bilginlerin sözlerine ve yaratılışın derinliğine hayret etmekle kazanılmaz; onu yoksulların kulübelerinde yani toza bulanmış günlük işlerinde bulmakla mümkündür; insan günlük hayat için gereken saadet ve refahı kendi mesleğinde bulabilir. Eğer o, bunu uzaklarda aramaya kalkarsa büyük bir yanlışlık yapmış olur. Fakat şu sözlere dikkat et: En yakınında bulunan mesleğine, işine sarıl, onu benimse, onu kendin ve ailen için yardımcı kıl fakat mesele bununla bitmez. Sen her şeyden önce insansın; onun için mesleğinin çırağısın. İnsan olmayı hiçbir zaman mesleğinden ayrı bir şey telakki etmemelisin. Eğer böyle yaparsan tabiatın kapısından uzaklaşmış olursun."

JEAN FRIEDRICH OBERLIN

- Jean Friedrich Oberlin, 1774 yılında, Fransa'da 2-6 yaşındaki çocuklar için "ilk anaokulu"nu açmıştır.
- Bu anaokulunda çocukların fiziksel sağlığını koruma ve geliştirmeye yönelik zihinsel faaliyetler ve geziler düzenlemiştir.
- Resim yapma, hikâye anlatma ve oyunu eğitim sisteminde kullanmıştır.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

FRIEDRICH W. A. FROEBEL (1782-1852)

- İlk anaokulunu açan Alman eğitimcidir.
- "Çocuk bir çiçektir. Öğretmen ise bir bahçıvan." sözüyle eğitimde öğretmenin önemini vurgulamıştır.
- Froebel (1782-1852), çocuğun aile içindeki yaşantısını inceleyen ilk eğitimcilerden biridir.
- Froebel'in ilgisi okul öncesi eğitimi üzerine yoğunlaşmıştır.
- İlk defa "Kindergarten" adı altında bir okul öncesi eğitim kurumunu kurmuştur.
- Rousseau ve Pestalozzi'nin yolundan giderek onların görüşleri ile kendi görüşlerini sentezlemiştir.
- Froebel, sadece okul öncesi eğitim döneminin önemini vurgulamakla kalmamış; aynı zamanda, bu dönemde kurumsal eğitimin de önemli olduğunu belirtmiştir.
- Yaşamının büyük bir kısmını çocuklar için yaptıkları ve yazdıklarıyla geçirmiştir. Görüşleri önce Orta Avrupa'da soylu çocukların eğitiminde kabul görmüş, daha sonra İngiltere ve Amerika'da tüm çocuklara uygulanmıştır.
- Froebel ilk defa 1837'de Kindergarten (Çocuk Bahçesi) adlı kurumu açmıştır.
- 1840'ta iki eğitim kurumu daha oluşturmuştur; bunlardan biri çocuklara bakacak bakıcıları yetiştirmek için diğeri ise çocukları eğitmek içindir.
- Froebel, kurduğu eğitim kurumu ile okul öncesi eğitim ile ilgili düşünceleri de sistematik hâle getirmiştir.
- Froebel, eğitici oyuncakları çocukların yeteneklerinin geliştirilmesi için kullanılması gereken önemli araçlar olarak görmüştür.
- Öğretimde sezgici ve buldurucu yöntemi, bireysel çabayı, bilinenden bilinmeyene gitmeyi öğreten Froebel, bireysel farklılıkları ve gelişimin devamlı olduğunu vurgular.
- Eğitimin özgür bir ortamda ve çocuğun ilgi istekleri doğrultusunda yapılması gerektiğini belirtir.
- Çocuk toplum için toplum da çocuk için gereklidir. Toplumun geleceği olan çocuklar, gelişimlerinin en hızlı en yoğun ve eğitime en çok gereksinimleri olduğu dönemlerde eğitim almalıdırlar. Bu iyi planlanmış tesadüfe dayalı olmayan bir eğitim olmalıdır.
- Froebel'in oyunları gelişigüzel oyunlar değil eğitsel oyunlardır.
- Froebel'in oyuncak sisteminde geometrik şekiller vardır. Çünkü doğadaki gerçek nesnelerin basitleştirilmiş biçimleri geometrik şekillerdir.
- Çocuğun en kolay algılayacağı kavram yuvarlak kavramıdır. Bunun için çocuğa top verilip onu incelemesi sağlanmalıdır. Küp ve silindir kavramları daha sonra öğretilmelidir.
- Çocuğun eğitiminde masal, müzik, dans ve eğlence de son derece önemlidir. Froebel'in eğitim sisteminde sözlü talimat sınırlı ama çocuğun dünyayı tanıması için verilecek fırsatlar sınırsızdır.
- Froebel çocuğun bütünlüğünün önemli olduğunu savunur. Bu görüşü ile XXI. yüzyılın çocuğa bakış açısını temsil eder.
- En önemli eseri İnsanın Eğitimidir (Menschenerziehung).
- Marangoz atölyesindeki çırakların eğitimini çocuklara uyarlamıştır.
- "Gift" adı verilen materyaller tasarlamıştır.
- 4 gelişim alanından bahseder; Kavram-Duygu-Günlük Yaşam-Akademik
- Çocuğun aile içerisindeki yaşantısını ilk inceleyendir.
- Froebel'in oluşturduğu "Gabe Setleri", bugünkü eğitim materyallerinin kökenini oluşturur.

Froebel ve Etkinlikler

- ✓ Froebel'e göre çocuk eğitiminde masal, müzik, dans, eğlence ve öğrenme oldukça önemlidir.
- ✓ Anaokulunda raflar, çocukların tek başlarına veya diğer çocuklarla birlikte oyun oynayabilecekleri oyuncaklarla doludur.
- ✓ Ona göre materyaller, çocukların yaş gruplarına göre verilmelidir. Çevre ve eğitim bütünleştirilmeli ve doğadaki güzellikler çocuklara tanıtılmalıdır.
- ✓ Çocuk hem doğuştan getirdiği özelliklerden hem de çevreden sürekli olarak öğrenme yapmaktadır.
- ✓ Froebel eğitimde özellikle "çocuğun bütünlüğü" üzerinde durmuştur.

/yediiklimyayincilik

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranter.org

Frobel ve Müzik

- ✓ Froebel'in eğitim sisteminde müzik önemli bir yer tutmaktadır.
- ✓ Özellikle kendi bestelediği şarkılar, masallar, oyunlar Froebel'in kurduğu anaokullarının programlarında yer almıştır.
- ✓ Froebel'in anaokullarında eğitsel oyunlar, doğum günü gibi etkinlikler ve kutlamalar da uygulanmıştır.
- ✓ Froebel eğitim programında amaçlı, hedefe yönelik ve yaparak-yaşayarak öğrenme yolu esastır.

Froebel ve Ödül

- ✓ Froebel, sistematik bir eğitim programı dizayn etmiştir.
- ✓ Bu programda etkinlikler, bestelediği şarkılar, eğitsel oyunlar ve ödüller vardır.
- ✓ Ödüller, çocukların dokunabildikleri ve öğretmenin yönergesine göre kullanabildikleri nesnelerdir. Bu nesneler, çocuğun sayı sayma, ölçme, zıtlıkları kıyaslama ve kavram geliştirme becerisine yardım etmektedir.

Froebel ve Oyun

- ✓ Froebel oyuna çok önem vermiştir.
- ✓ Oyun Froebel'in eğitim anlayışının odak noktasını oluşturmaktadır.
- ✓ Ona göre her insanda, çevre tarafından uyarıldığında etkinliğe dönüşebilen bir güç vardır. Bu etkinlikler büyükler için iş, küçükler içinse oyundur.
- ✓ Oyun, çocuğun kendini anlatması için en öncelikli araçtır.
- ✓ Ona göre oyunun tek amacı eğlenmektir. Çocuk oyun ile eğlenirken kendini olduğu gibi ortaya koyar, ilk deneyim ve bilgilerini kazanır.
- ✓ Froebel'e göre oyunda kullanılacak araç ve materyaller, küre, geometrik biçimler ve inşaat oyunları şeklinde tasarlanmıştır.
- ✓ Bugün kullanılan pek çok oyuncak da Froebel'den esinlenmiştir.
- ✓ Froebel'e göre aslında önemli olan, çocuğun herhangi bir oyuna kendini vermesi ve kendi başına bir şeyler yapmasıdır.
- ✓ Çocuk, ister özel olarak tasarlanmış oyuncaklarla oynasın, ister kendince bir minik bahçe yapsın, isterse tek başına ya da grupla resim çizsin tümü çocuk için yararlıdır.
- ✓ Çocuk bu öğretici oyuncakları ve gereçleri evirip çevirirken bazı temel kavramları da öğrenmektedir.
- ✓ Çocuk oyun oynarken materyallerin biçimleri, renkleri, nicelikleri ve tüm nitelikler, çocuğun en dikkatli ve en duyarlı olduğu anda çocuk tarafından algılanmaktadır.

MARGARATHE CARL SCHURZ

- Froebel'in öğrencisi olan Mrs. Carl Schurz da 1855 yılında ABD'de ilk anaokulunu açmıştır.

XX. VE XXI. YÜZYILLAR

XIX. yüzyılda İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi sonucunda İngiliz ve Amerikan eğitim sistemlerinde yaşanan değişiklikler, XX. yüzyılda eğitimin bilimsel dayanaklı bir uğraş alanı olarak ele alınmasını sağlamıştır.

XIX. Yüzyıl İçinde Başlayıp Gelişen Pek Çok Olay

XX. yüzyıl başında sonuçlanmıştır. Bu olaylar şöyle özetlenebilir;

- İmparator, kral ya da sultan gibi gücü temsil eden ve bunu çoğunlukla Tanrı adına yapan biri tarafından yönetilen büyük imparatorluklar yıkılmış ya da yönetim şekillerini değiştirerek ulus devletler ortaya çıkmıştır.
- Dünyada barışı sağlamak için tüm ülkeler tarafından kabul görebilecek ortak ilkeleri oluşturmak için Birleşmiş Milletler kurulmuştur. Bu teşkilatın çalışmaları sonucunda üye ülkeler tarafından benimsenen İnsan Hakları Bildirgesi hazırlanmıştır.
- "İnsan Hakları Sözleşmesi"nin uygulanması, eğitimi belirli bir sınıfa ait ayrıcalıklı bir hak olmaktan çıkarmış; herkes için gerekli bir insan hakkına dönüştürmüştür.
- Pek çok ülke, yasalar yoluyla ve kamuoyu baskısıyla ya da desteğiyle, tüm yurttaşların eğitim-öğretim haklarını kullanması için çeşitli önlemler almışlardır.

/yediiklimyayincilik

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Önceki dönemlerin en değerli insan tipi "çok bilen insan", yerini bilgiyi gerektiğinde nerede, nasıl bulup kullanabileceğini bilen insan tipine dönüşmüştür.

- Geçmiş yüzyılların "uslu çocuk" kavramı, kendi kendine yetebilen, karar verebilen, hak ve sorumluluklarını dengeli bir şekilde taşıyabilen insan yetiştirme kavramı ile yer değiştirmiştir.
- Yeni kavram ve kuramlarla gelişen eğitim düşüncesi, ilk basamaklarının oluştuğu İlk Çağ eğitim anlayışından oldukça farklılaşmıştır.
- Teknolojik gelişmeler ve insanın düşünce ufkunun genişlemesi, bugün eğitimde farklı yeni eğilimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.
- Yeni bilim dallarının ve yeni teknolojilerin ortaya çıktığı XX. ve XXI. yüzyıl, aynı zamanda psikolojinin bağımsız bir bilim dalı olarak geliştirici evredir.
- Bu yüzyılda okul öncesi eğitim düşüncesini en çok etkileyenler arasında John Dewey, M. Montessori, Jean Piaget ve Vygotsky ile XX. yüzyılın son on yılında ortaya attığı görüşlerle dikkati çeken Gardner sayılabilir.

Bu gereksinimler karşısında kaldıkça kendisini bir birimin bir parçası olarak kabul eder.

JOHN DEWEY

- John Dewey (1859-1952), XX. yüzyılın özellikle birinci yarısında, eğitim alanındaki görüşleriyle ün yapmış, Amerika'da doğmuş, çeşitli Amerikan üniversitelerinde profesör olarak çalışmıştır.
- Dewey, Antik Çağ'dan bu yana felsefe ile eğitim teorisini birbirinden ayırt edilemeyecek biçimde kaynaştırmış tek düşünürdür.
- Pestalozzi, Froebel ve Montessori gibi bir eğitim uygulayıcısıdır.
- 1886-1903 yıllarında eşinin de yardımı ile Chicago Üniversitesine bağlı bir laboratuvar okulunu yöneten Dewey, burada arkadaşlarıyla birlikte kimi eğitsel fikirlerini de uygulama olanağı bulmuştur. Dewey'in uygulamalı bilim, endüstriyel sanatlar ve sosyal etmen üstündeki ısrarı da XX. yüzyıla özgü fikirlerdir.
- Dewey'e göre eğitim, sosyal bir işlev olarak kendisini yöneten topluma bağlıdır. Demokratik toplumdaki özgürlük, okulun daha ileri bir demokrasiye ön ayak olmasını ve toplumun eğitimi geliştirmesini sağlar. Bu karşılıklı etki, Dewey'in hiç elden bırakmadığı bir temadır.
- Dewey, eğitimin yaşantıları aydınlattığını, genişlettiğini, imgelemi uyardığını ve zenginleştirdiğini belirtmektedir.
- Eğitimin sadece yetişkinler ile gençlerin başarısızlığı arasındaki eşitsizliği gidermek için değil, aynı zamanda, yaşantı ve deneyimlerin de en kolay ve en yararlı biçimde aktarılabilmesi için zorunlu olduğunu düşünür.
- Dewey, okulların küçük bir azınlığa hizmet etmesi yerine, çoğunluğa hizmet edecek bir yapıya dönüştürülmesini ileri sürer.
- Gerçek eğitim, çocuğun içinde yaşadığı yaşam koşullarına uymasına yardımcı olmaktır.
- Gelişigüzel duygu ve hareketlerinin kökleştirdiği alışkanlıklardan sıyrılmaya çabalar.
- Çocuğun sosyal yaşamı, onun bütün eğitiminde ve büyümede temeli oluşturur.
- Çocuğun bilinçaltı yaşamına birlik, girişim ve etkinliklerine değer veren toplumsal yaşamdır.
- Okul programları, sosyal yaşamın bütünlüğünü yavaş yavaş ayrımlaştırmalıdır.
- Dewey, ilerlemecilik (progressivizm) olarak adlandırılan eğitim görüşü ve konulardan çok çocuğun ilgilerini temel alan çocuk merkezli eğitim yaklaşımı ile dünya üzerindeki çeşitli ülkelerin eğitim anlayışları üzerinde büyük ölçüde etkin olmuş bir düşünürdür.
- Kitapları, makaleleri ve konferanslarda sunduğu bildirileri dünyanın hemen hemen her tarafında bugün bile ilgi ile okunmaktadır.

McMILLAN KARDEŞLER

- İlk "yuva" 1908 yılında, Londra'da McMillan kardeşler tarafından açılmıştır.
- McMillan kardeşlerin ilk uygulamaları, Londra'nın yoksul bir kesiminde, beş yaşın altındaki çocukların sağlık ve genel bakımlarının düzeltilmesi yönünde olmuştur ve sonraki yıllarda daha çok eğitim boyutuna ağırlık vermişlerdir.
- McMillan kardeşlerin çalışmaları 1920 yılında ABD'de etkili olmuş ve İngiliz modeli kreşler açılmaya başlamıştır.

yediiklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

JEAN PIAGET

- Jean Piaget, ortaya koyduğu bilişsel gelişim kuramıyla, insan yaşamının ilk yıllarının önemli olduğuna dikkat çekmiştir.
- Piaget'ye göre öğretim araç ve gereçleri, çocuğun kendi kişisel işlemleriyle değişebilen, biçim değiştirebilen türde olmalıdır.
- Okul çocuk için yapılmış olmalı ve çocuk için özel olarak tasarlanmalıdır.
- Okul, çocuğun bağımsız gelişimine katkıda bulunmalı ve çocukların düzeyine uygun olmalıdır.
- Jean Piaget (1896-1980), 1896 yılında İsviçre'nin Neuchatel kentinde dünyaya gelmiştir.
- Piaget'e göre, çocukların dünyaları yetişkinlerden çok farklıdır.
- Çocukların tamamen kendilerine özgü zihinsel işleyişleri ve bakış açıları vardır. Küçük çocuklar, yetişkinlerin bir minyatürü değildir.
- Piaget'ye göre eğitici, çalışmayı düzenleyen, sürdüren ve koruyan kimse olmalıdır.
- Eğitici, "her şeyi bilen öğretmen" rolünü bir kenara bırakmalı, "çocuğun bilgiyi inşa etmesine ve yapılandırmasına destek olan bir öğretmen" rolü üstlenmelidir.
- Piaget'ye göre anaokulu ortamı, çocukları yapay, kısıtlayıcı davranışlara ve suskunluğa itmeyecek biçimde düzenlenmelidir.
- Piaget'ye göre 3-5 yaş arası çocuklar kişisel deneyimleriyle beslenmelidir. Bu yaşlarda çocukların yaptıkları etkinlikler daha ziyade mekaniktir. Çocuğun kaslarını çalıştırdığı, her şeyi merak ettiği, nesneleri evirip çevirdiği bir dönemdir.
- Piaget, çocuklara bu dönemde kolaylıkla yapıp bozacağı materyallerin verilmesini söyler.
- Bu dönemde çocuklar etkinliklerinde belli bir amaç gözetmezler. Çocuk etkinliği iş olsun diye yapıyordur. Bir çocuğun, bir oyuncak arabayı içine hiçbir şey koymadan çekmesi de bu durumun göstergesidir.
- Piaget'ye göre çocukların en çok ilgisini çeken oyun inşaat oyunlarıdır.
- İnşaat oyunları, çocukların yaratıcılıklarını da desteklemektedir.
- Eğitici çocuğu yönetmek istiyorsa, çocuğun hayal gücünü uyarmalı, çocuğun kendisini baskı altında hissetmesine izin vermemeli ve aynı zamanda okulda olduğunu çocuğa unutturmamalıdır.
- Piaget'ye göre işlem öncesi dönemde hayal gücü baskınken; yaş artıkça hareket etkinliği, hayal gücü ve zihinsel etkinlik arasında bir bağ oluşacak ve çocuğun hareketleri bir hedefe yönelecektir.

Piaget ve Çocuklara Sorumluluk Verilmesi

- ✓ Piaget, kendi okullarında çocuklara sorumluluk vermektedir. Örneğin; yemek saatinde çocukların kendilerinin seçtiği yemekleri yemesi gibi. Bu durum önemsiz bir eylem gibi görünmesine rağmen aslında karmaşık bir dizi zihinsel işlem gerektirmektedir. "Çocuk hangi yemeği yesin? Seçtiği yemekten ne kadar yesin? Her şeyden biraz mı yemek istiyor yoksa yemeklerden birini mi yemek istiyor?" böyle bir uygulama söz konusu olduğunda, bütün bu soruları çözme sorumluluğu çocuğa aittir.
- ✓ Piaget, çocuğun vardığı yanıtların doğru ya da yanlış olmasıyla ilgilenmez. Çeşitli uygulama ve alıştırmalar sırasında; çocuğun düşüncesinin gelişiminin belli bir aşamasında belli bir yapılanma gösterdiğine dikkat çekmektedir.
- ✓ Piaget'ye göre eğitici, belli şeyleri öğreten biri değil, sorunları ortaya koyan, çocukların sorular sorup yanıtlar vermelerini sağlayan bir rehber olmalıdır.

Piaget ve Disiplin

- ✓ Piaget, özgür bir eğitim anlayışını savunur. Ancak çocukların her istediğinin yapılmasına da karşıdır.
- ✓ Piaget, çocuklara sorumluluk vermekten ve her şeyin nedenini anlatmaktan yanadır.
- ✓ Çocuklara aktif disiplin uygulanmasını belirtir.

Aktif disiplinin temelinde, yalnız başkalarının dileklerine en büyük saygı gösterilirse gerçek eğitime ulaşılabileceği inancı vardır. Çocuklar, özgür oldukları ve tüm potansiyellerini geliştirdikleri bir ortamda kendilerini düzen altına almayı ve çevreye uymayı öğrenirler. Çocuğun belli bir düzen içinde yaşamaya alışmasını sağlama görevi de eğiticiye düşmektedir.

/yediiklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Piaget ve Cenevre Çocuk Evi

- ✓ Piaget'in çalışmalarında yer alan bu çocuk evinin iki temel hedefi bulunur. Birincisi, çocuğun gelişimine ilişkin psikolojik gerçeklerin araştırılması, denenmesi ve açığa çıkarılması İkincisi ise bu gerçekler doğrultusunda eğiticiler yetiştirmektir.
- ✓ Okulun amacı, doğanın çocuğu hangi yasalara uygun olarak geliştirdiğini incelemektir. Bu amaç için her gün düzenli olarak kaydedilen gözlemler sonucunda, çocuğun kendi kendini, kendi gücüyle anlatmasını sağlayacak araçları keşfetmesi ve gerçekleştirmesi sağlanacaktır.
- ✓ Piaget'ye göre bu çocuk evi bir laboratuvar değil, çocukların doğal olarak gözlemlendiği bir yerdir. Okulun kuruluş amacı da çocukların olanaklarını keşfetmek ve geliştirmektir.

LEV SEMYONOVICH VYGOTSKY

- Lev Semyonovich Vygotsky (1896-1934), 1896'da Beyaz Rusyatir.
- Vygotsky, "Sosyokültürel Gelişim Kuramı"nda çocuğun kültürel gelişimi sırasında her işlemin iki kez, iki farklı boyutta ortaya çıktığı belirtmektedir. Bir işlem, önce kişiler arasında yani sosyal boyutta; daha sonra da bireysel yani psikolojik boyutta görülür.
- Tüm yüksek zihinsel işlemlerin sosyal temelleri vardır. Bunlar daha sonra içselleştirilir.
- Ona göre en önemli kültürel araç olan dil, yüksek zihinsel işlemlerin düzenlenmesinde ve düşüncenin gelişiminde temeldir. Dil ayrıca, insanın hem kendisinin hem de başkalarının düşüncelerini ve davranışlarını etkilemek için de kullandığı araçtır.
- Eğitim ve diğer kültürel etkenler gelişimin temelini oluşturur.
- Çocuğun çevresindeki sosyokültürel ortamla etkileşerek öğrendiğini ileri süren Vygotsky'e göre çocuklar, yetişkinlerle ya da daha olgun akranlarıyla olan etkileşimleri sırasında, dile dayalı diyalogları içselleştirirler.
- Diyaloglardaki dili kullanarak kendi davranışlarına yön verirler ve yeni beceriler kazanırlar. Çocuklarla, yetişkinler arasında gerçekleşen diyalog biçimindeki sosyal etkileşim, çocukların içinde yaşadıkları kültürü ve düşünce biçimlerini öğrenmesini sağlar.
- Vygotsky, bilişsel gelişimin temelinde iş birliği olduğunu savunur.
- Çocuğun zihinsel bir işi başarmaya çalışırken kendinden daha bilgili bir yetişkinle iş birliği yapması ve diyaloğa girmesi onun içinde yaşadığı kültüre uygun bir biçimde düşünmesi ve davranmasını sağlar.
- Vygotsky'e göre en önemli kültürel araç olan dil, yüksek zihinsel işlemlerin düzenlenmesinde ve düşüncenin gelişiminde temeldir.
- Vygotsky'e göre oyun bilişsel etmenlere dayalı olarak ortaya çıkmaz; sosyal ve duygusal baskıların sonucunda ortaya çıkar. Ona göre oyun yaratır, yani oyun yeni bir oluşumdur.
- Vygotsky, oyunu çocuğun yarattığı hayalî bir durum olarak tanımlar. Ancak oyun bilişsel etmenlere dayalı olarak ortaya çıkmaz; sosyal ve duygusal baskıların sonucunda ortaya çıkar.
- Ona göre oyun yaratılır, yani oyun yeni bir oluşumdur. Bu oluşum gerçek yaşamdan da parçalar taşır. Bu yüzden, oyun çocuğun gerçek yaşam hakkında bildikleri ile doğrudan ilişkilidir.
- Vygotsky oyunun, sembol kullanma becerisinin gelişiminde çok önemli rolü olduğunu belirtmektedir.
- Vygotsky'nin sosyokültürel gelişim kuramını temel alan bir okul öncesi eğitim programının benimsemesi gereken en önemli noktalardan biri, çocuklar arasında ve çocuklar ile öğretmen ya da yetişkin arasında iş birliğine dayanan bir etkileşim ortamının sağlanmasıdır.
- Vygotsky'e göre okul öncesi eğitimin amacı çocuğa gelişiminin olduğu alana uygun deneyimler sunmaktır. Çocuğa sunulan etkinlikler, onun duyarlı bir yetişkinin desteği ile başarabileceği nitelikte olmalıdır. Bu sayede çocuğun gelişmekte olan zihinsel becerilerinin olgunlaşması sağlanacaktır.
- Vygotsky'e göre sosyal etkileşim yalnızca sınıf içindeki sosyal etkileşimle sınırlı kalmamalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

- Okulun, en genel anlamda içinde bulunduğu sosyal ve kültürel çevresiyle de etkileşim içinde olması çok önemlidir. Bunun için özellikle anne-babaların sınıflara erişiminin kolay olması gerekmektedir. Hatta çocukların sosyal etkileşimlerine farklı bir boyut kazandırmak için anne-babaların sınıf etkinliklerinde yer almaları özendirilmelidir.
- Vygotsky'e göre öğrenme sosyal boyuttan psikolojik boyuta doğru gerçekleşirken, Piaget'e göre öğrenme içten dışa doğru gerçekleşir.

HOWARD GARDNER

Çoklu Zekâ Kuramı

1. Sözel Zekâ
2. Matematiksel Zekâ
3. Görsel Zekâ
4. Bedensel Zekâ
5. Ritmik Zekâ
6. İçsel Zekâ
7. Sosyal Zekâ
8. Doğacı Zekâ

- Kuramın yapılandırıcısı olan Howard Gardner, Harvard Üniversitesi'nde uzun yıllar boyunca zihinsel gelişim ve sembol kullanma yeteneği kapsamındaki araştırmalarını, normal ve üstün yetenekli çocuklar ile beyin özürlü çocuklar üzerinde sürdürmüştür. Bu konulardaki çalışmaları sonucunda "Çoklu Zekâ Kuramı"nın temellerini oluşturmuştur.
- Psikologlar, uzun süreden beri insanların tam olarak değerlendirilebilecek tek bir zekâya sahip olduğunu varsaymışlardır. Bu görüşe göre tüm insanlar, tek bir "çan eğrisi" üzerinde ayrı ayrı noktalarda bulunurlar; son derece benzer şekillerde öğrenirler. Aralarındaki en önemli fark, bireysel öğrenme hızlarıdır.
- Gardner'in çalışmaları çoklu zekâ kuramının gelişmesini sağlamıştır.
- Bu görüşe göre insanlar en az sekiz ayrı bilgi işleme düzeneği oluşturmuşlardır.
- İnsanlar, dil zekâsına, mantık ve matematik zekâsına, müzik zekâsına, mekân zekâsına, beden-devinim duyum zekâsına, kişiler arası zekâya, içe-dönük zekâya ve doğacı zekâya, göreceli olarak sahiptir.
- Ayrıca, yaşamını, ölümün, evrenin ve kaderin bilmeceleri karşısında tavır almak ve mücadele etmek eğilimini yansıtan bir varoluşçu zekâ da bulunmaktadır.

Gardner'in önerdiği zekâ alanlarının gelişmesinde üç önemli etmen rol oynar:

1. **Kalıtsal Ögeler:** Kalıtsal etmenler doğumdan önce, doğum sırası ve doğumdan sonra beyinde oluşan hasarlar sonucunda ortaya çıkabilmektedir.
2. **Kişisel Yaşantılar:** Aile içindeki deneyimler, öğretmenlerle, arkadaşlarla ve yaşıtlarla ilişki sonucu zekâyı geliştiren ya da engelleyen durumlar.
3. **Kültürel Ögeler:** İçinde yaşanılan ve etkileşimde bulunulan her türlü maddi ve manevi kültürel ögelerdir.

Konuların tek bir boyutta öğretilmesi ve değerlendirilmesi bağlamında, Gardner geleneksel eğitimcilerden farklı düşünmektedir. Kalıtsal, kültürel geçmişleri ve özgün deneyimleri nedeniyle öğrenciler okula tek boyutlu zekâya sahip olarak gelmedikleri gibi zihinleri tamamen boş olarak da gelmemektedirler.

URIE BRONFENBRENNER

Ekolojik Kuram

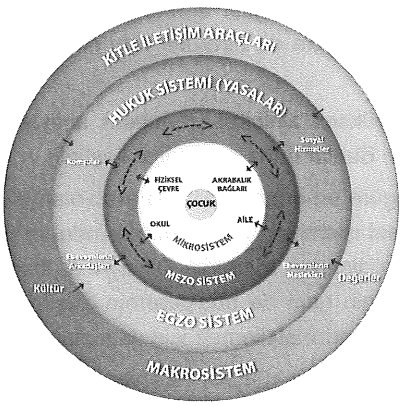

- Çevrenin her tabakasının çocukların gelişimi üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu söyleyen Bronfenbrenner ekolojik kuramı yapılandırmasıyla tanınır. Ekolojik kuram, çocuğun gelişmesinin biyolojik temellerine önem vererek çocuğun biyolojik yaratılışının, gelişimini biçimlendirmek için çevresel etmenlerle etkileşim içinde olması gerektiğini vurgular. Bu kurama göre çevrenin her tabakası çocukların gelişimi üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir.

/yediiklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

- Mikrosistem, çocuğun en yakın ilişki içinde olduğu çevresidir. Mezosistem, yaşamın belirli bir noktasında, gelişmekte olan bireyi içeren başlıca ortamlar arasındaki etkileşimleri temsil eder. Mezosistem, mikrosistemleri içine alır. Ekzosistem, mezosistemin bir uzantısıdır. Gelişmekte olan bireyi içermemektedir. Bireyin bulunduğu yakın çevreye nüfuz eden, orada olanları etkileyen, onlara kısıtlama getiren ve hatta onları belirleyen resmi ve gayri resmi sosyal yapılardan oluşur. Bu yapılar, özellikle yapılaşmış ve kendiliğinden evrim geçiren toplumun başlıca kurumlarını içerir. Makrosistem, ekonomik, politik, sosyal, kanuni ve eğitime dayalı sistemler gibi kültür veya alt kültürün en üstteki kurumsal örüntülerin bütünüdür. Kronosistem, yukarıda sözü geçen sistemlerin tarihsel süreçten nasıl etkilendiğini belirtmek üzere kullanılır. Her kültür, içinden geçtiği zaman ve olaylardan etkilenerek şekillenir.
- Bu kuramın ışığında yapılacak çevre eğitimi çalışmalarının gerek çevrenin korunması açısından gerekse sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi açısından önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir. Çevre eğitimi, yalnızca insanın çevreye duyarlı olmasını sağladığında değil, çevre ile insan arasındaki karşılıklı uyumu gerçekleştirecek şekilde düzenlendiğinde gerçek amacına ulaşır.

ARNOLD GESELL

- 1920-1930 yılları arasında, ABD'de Yale Üniversitesinde Gessell ve arkadaşlarının yaptığı çalışmalar, çocuklarda fiziksel gelişim ve motor becerilerdeki gelişim aşamalarına dikkat çekmiştir.
- Gessell ve arkadaşlarının 10 yaşından daha küçük binlerce çocuk üzerindeki çalışmaları, XX. yüzyılın en önemli gelişim psikolojisi çalışmaları arasında sayılır.

MARIA MONTESSORI (1870/1952)

Montessori, İtalya'daki ilk kadın doktordur. Montessori, yoksul ailelerden gelen çocuklara kaliteli bakım sağlamak için Casa dei Bambini (Çocuklar Evi) adını verdiği ilkokulunu 1907'de kurmuştur. Montessori metodu ortaokulda ve lisede de uygulanmasına rağmen çoğunlukla okul öncesinde kullanılmaktadır. Montessori, insanların iki embriyonik evreye sahip olduğuna ilişkin derin bir inanca sahiptir. Buna göre doğumdan sonra hayatta kalabilmek için insanın ikinci bir postnatal döneme ihtiyacı vardır. Bu dönem erken çocukluk olarak adlandırılmaktadır. Çocuk, gelişiminin ikinci evresine devam edebilmesi için yaratılmış, özel ortamlara ihtiyaç duymaktadır. Montessori modelini eleştirenler, bağımsız çalışmalara çok fazla vurgu yapıldığını, okullarında yetiştirilen çocukların gruplar halinde başarılı bir şekilde etkileşime giremediğini ve öğretmen talimatlarını uygun şekilde takip edemediklerini iddia etmektedirler.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM

TÜRKİYE

CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM

OKULLAR	ÖZELLİKLER
Sıbyan Mektepleri (Mahalle Mektepleri)	Karahanlılar, Selçuklular, Osmanlı İmparatorluğu
Islahhaneler	1863 Yılı. Mithat Paşa. Kimsesiz Çocuklar
Darüleytam-ı Osmani Osmanlı Yetimhaneleri	Öksüz / Yetim Olan Müslüman Ve Ermeni Çocuklar. Özellikle Ermeni İsyanı Sonrası Ana-Babasız Kalan Çocuklar.
Darüleytam / Kız	1914 Yılı. Maarif Bakanı Şükrü Bey. 2-7 Yaş Arası Çocuklara Eğitim
Çocuk Yuvası	Satı Bey Meşrutiyet Dönemi
Çocuk Bahçesi	Eğitimci Kazım Nami Duru Meşrutiyet Dönemi

- Osmanlı Dönemi olan XIX. yüzyıl sonları ve XX. yüzyıl başlarında, yerli halk için olmamakla birlikte, azınlıklar ve yabancılar için büyük kentlerde anaokullarının açıldığı görülmektedir.
- 1900'lü yılların başında, İstanbul ve diğer büyük şehirlerde anaokulları bulunmaktadır.
- 1913-1917 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde resmî anaokullarının açıldığı görülmektedir.

/yediiklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

- 1914 yılında Maarif Bakanlığı bütçesine bağlı olarak, "Çocuk Bahçesi" olarak isimlendirilen ana mektepleri açılmıştır. 1914 yılında İstanbul'da Fatih, Şehremini, Sultanahmet, Eyüp, Nişantaşı, Kasımpaşa, Üsküdar ve Kadıköy'de toplamda 10 ana mektebinin açılması planlanmıştır.
- 1913 yılında Emrullah Efendi nazırlığında "Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkati" yani "Geçici İlköğretim Yasası" çıkarılmıştır.
- Bu kanuna göre ana mektepleri ile sıbyan sınıflarının ilköğretime bağlı olduğu belirtilmiştir.

Geçici İlköğretim Yasası

- 1913 yılında yürürlüğe giren "Geçici İlköğretim Yasası" ve ona bağlı olarak çıkarılan "Anaokulları Tüzüğü" ile ülkemizde ilk kez okul öncesi eğitimle ilköğretimin birbirinden ayrıldığı görülmektedir.
- Geçici İlköğretim Yasası'nın 3, 4 ve 5. Maddelerinde "Ana Mektepleri "nin Osmanlı Devleti'nin her yöresinde açılacağı belirtilerek öğrencilerin yaşları, öğretim teknikleri, ders araçları ve okulların kuruluşunda gözetilecek temel ilkeler açıklanmıştır.
- Bu yasayla ilkokula başlama yaşı yedi olarak kabul edilmiştir. 1915 yılında ilk kez devlet tarafından İstanbul'da "Ana Öğretmen Okulu" açılmıştır.
- Bu okul I. Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra 1919 yılında eğitim-öğretime kapatılmıştır. Böylece, devletin açmış olduğu anaokulları da kapanmaya başlamıştır.

Ana Mektepleri Nizamnamesi

- Bu yasanın çıkışından yaklaşık iki yıl sonra "Ana Mektepleri Nizamnamesi" (Anaokulları Tüzüğü) yayımlanmıştır.
- Ana Mektepleri Nizamnamesi'nde "İptidai Mekteplerin" (ilkokul) ilk basamağı olarak "ana mektepleri"nin açılması önerilmiştir.
- Nizamnamenin 3. maddesi ilköğretim kuruluşlarını ana mektepleri, sıbyan sınıfları ve ilkokullar olarak belirlemiştir.
- Ana mekteplerinin 4-7 yaş arası çocuklara eğitim vermek üzere ilkokullara bağlı ya da bağımsız olarak açılması düşünülmüştür.
- Ayrıca, bu yasayla ilkokullarda 5-6 yaş çocukları için sıbyan sınıflarının açılması istenmiştir.

Sıbyan / Mahalle Mektepleri

- Kısmen anaokulu işlevi gören Sıbyan Mektepleri ilk olarak Karahanlı ve Selçuklu dönemlerinde görülmektedir.
- Sıbyan Mektepleri'nde zorunluluk yoktur ve 5-6 yaş çocukları kapsar ve 3-4 yıl boyunca çocuklara Kur'an-ı Kerim okuma, namaz kılma, dua ve yazı yazmayı öğretme amacı güder.
- Annelerin, 5 yaşından daha küçük olan çocuklarını, zaman zaman bu mekteplere uslu durmaları amacıyla da gönderdikleri bilinmektedir.
- Tüm bunlara bakıldığında Sıbyan Mektepleri bir nevi anaokulu ve kreş görevi de görmektedir. Ancak bu dönemde, küçük çocuklara yönelik bir okul öncesi eğitimden söz edilememektedir.

Islahhaneler

- Osmanlı Dönemi'nde Mithat Paşa tarafından, 1863 yılında kurulan ve bünyesinde okul öncesi dönem çocuklarını da barındıran ıslahhaneler bulunmaktadır.
- Islahhaneler, bir nevi anaokulu görevi üstlenmişlerdir.
- Bu kurumlar aynı zamanda kimsesiz kız ve erkek çocukların korunması, bakımı ve yetiştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Darüleytam-ı Osmani (Osmanlı Yetimhaneleri)
- Öksüz ve yetim kalan Müslüman ve Ermeni çocuklar için açılmış bir kurumdur.
- Osmanlı Yetimhaneleri veya diğer ismiyle Darüleytam-i Osmani 5-10 yaş arası kız ve erkek çocuklar için çocukların korunmaları ve eğitimlerini sağlamak için açılmıştır.
- Bu kurumların açılmasında, özellikle 1908 yılında Ermenilerin baş kaldırması sonucu çıkan olaylar ile annesiz ve babasız kalan çocuklar etkili olmuştur.

Maarif Bakanı Şükrü Bey

- 1914 yılının Kasım ayında o zamanki Maarif Bakanı Şükrü Bey, kız çocukları için açılan Darüleytam içinde ana sınıfları oluşturulmasına öncülük etmiştir.
- Bu kurumlarda 2-7 yaş arası kız ve erkek çocukların hem korunmasına hem de sağlıklı bir eğitim görmeleri amaçlanmıştır.

/yediiklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

Mustafa Satı Bey Satı El-Husri (1880-1968)

- Eğitimci Satı Bey, Türkiye'nin Froebel'i olarak bilinir.
- Satı Bey, II. Meşrutiyet (1908) Dönemi'nden önce bazı illerde "özel ana mektepleri" kurumlarının açıldığını belirtir.
- 1908 yılından sonra da bazı ana mekteplerinin açıldığı görülmektedir.
- Resmî ana mekteplerinin ise Balkan Savaşları (1912-1913) sonrası açıldığı görülmektedir.
- Satı Bey'den edindiğimiz bilgilere göre resmî ana mektepleri açılırken plansız ve hazırlıksız olarak bu kurumlar açılmıştır.
- Bu dönemdeki temel sorunlardan biri; ana mekteplerine muallime yani kadın öğretmen yetiştirilmeden resmî ana mektepleri açılmıştır.
- Resmî ana mekteplerinde Ermeni ve Yahudi muallimeler görevlendirilmiştir. Bu muallimeler, Yahudilerin "Ana Mektebi" İstanbul Darülmuallimatındaki "Ana Muallime Sınıfı"ndan yetişmiş öğretmenlerdir.
- Satı Bey, İstanbul Bayezid'de özel bir "Çocuk Yuvası" açmıştır.
- Bu çocuk yuvasına bir zaman sonra İstanbul'un aristokrat ailelerinin çocukları devam etmeye başlamıştır. Çocuklar, uşaklar ve arabalarla okula gelmeye başlamışlardır. Dolayısıyla çocuk yuvası sadece üst tabakaya hizmet veren bir kurum olma özelliği göstermiştir.
- Satı Bey'in kurduğu çocuk yuvasında Pestalozzi, Froebel ve Montessori gibi eğitimcilerin etkisi görülmektedir.
- Mektepte çocuklar, yaptıkları doğru davranışlar için ödüllendirilirken; maddi cezalara başvurulmuyordu.
- Bu uygulamalar çocuk eğitiminde önemli bir başlangıç noktasıdır.

Kâzım Nami Duru

- Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerindendir.
- Kâzım Nami Duru, Avusturya ve Macaristan'da eğitim görmüş ve bu bölgelerdeki "Çocuk Bahçesi" olarak isimlendirilen anaokullarını incelemiştir.
- Kâzım Nami Duru, bu incelemeleri sonrası Selanik'te bir anaokulu açmıştır.
- "Çocuk Bahçesi Rehberi" isimli Fransızca kitap, Kâzım Nami Duru tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

CUMHURİYET DÖNEMİ

- Cumhuriyet'in ilan edildiği yıllarda, 38 ilde 80 anaokulu bulunmaktaydı ve bu kurumlarda 5880 çocuğa okul öncesi eğitim hizmeti verilmekteydi.
- 1928 yılında Harf İnkılabı'nın yapılması, her Türk vatandaşını okuryazar duruma getirme isteği, devletin tüm gücüyle ilköğretimi güçlendirmesini sağlamıştır.
- İl özel idareleri, ana sınıfı ve anaokuluna ayrılan ödenekleri, ilköğretime aktarmak durumunda kalmıştır.
- Anaokullarını yaygınlaştırmak amacıyla 1927-1928 öğretim yılında Ankara'da öğretim süresi iki yıl olan "Ana Öğretmen Okulu" açılmış ve bir yıl sonra da bu okul kapatılarak İstanbul'daki Kız Öğretmen Okuluna nakledilmiştir. İki yıl süreyle açık kalan bu okul daha sonra bakanlık tarafından tamamen kapatılmıştır.
- Resmî anaokullarının Türkiye'deki etkinlikleri, bu iki ana öğretmen okulunun açılma ve kapanma dönemlerine rastlamaktadır. Bundan sonraki dönemlerde okul öncesi eğitimin önemi, çeşitli eğitim kurullarında ve Millî Eğitim fuarlarında ele alınmasına karşın olanakların yetersizliği nedeniyle gözle görülür bir ilerleme sağlanamamıştır.
- 25 Ekim 1925 ve 29 Ocak 1930 tarihlerinde yayımlanan iki tamimle, bütçe imkânlarının ana mekteplerinden ilköğretime kaydırılmasına karar verilmiştir.
- İstanbul'da çalışan annelerin çocuklarını bırakabilecekleri çocuk yuvaları açılmaya başlamıştır.
- 1932 yılında, İstanbul Belediyesi tarafından işçilik yaparak yaşamını sürdüren kimsesiz, dul ve fakir annelerin çocuklarının sabahtan akşama kadar bakımını sağlamak ve çocukları terbiye etmek için bir çocuk yuvası açılmıştır.
- Çevresel olanaklarla çalışmalarını sürdüren ana mektepleri 1937-1938 öğretim yılında kapanmak durumunda kalmıştır.
- Okul öncesi eğitim çeşitli şûralarda ve eğitim komisyonlarında dile getirilmiş olsa da işlerlik kazanamamıştır.
- 1960 yılında okul öncesi eğitim alanına öğretmen yetiştirmek üzere Kız Teknik Öğretmen Okulunun Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü ayrı bir bölüm hâline getirilmiştir.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

- 1961 yılında yürürlüğe giren "222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu"nda okul öncesi eğitime yer verilmesi nedeniyle okul öncesi eğitimle ilgili çalışmalar hız kazanmıştır.
- 1962 yılında "Anaokulları ve Ana Sınıfları Yönetmeliği" çıkarılmıştır.

- 1973 yılında yürürlüğe giren "1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu"nda da Türk Millî Eğitim Sisteminin genel yapısı içinde okul öncesi eğitime örgün eğitim sistemi içinde yer verilmiş ve bu okulların nasıl kurulacağı açıkça belirtilmiştir. İlköğretim çağına girmemiş çocukların eğitimine verilen önem nedeniyle 1992 yılında yürürlüğe giren Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki 3797 sayılı Kanunla Merkez Teşkilatında yeni bir birim olarak Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu birimle birlikte, okul öncesi eğitim hızlı bir gelişme göstermiştir.

MİLLÎ EĞİTİM ŞÛRALARI

Millî Eğitim Şûralarında Okul Öncesi Eğitim

- Okul öncesi eğitim konusu, günümüze değin 20 kez toplanan kimi Millî Eğitim Şûralarında ele alınmıştır. Okul öncesi eğitimin ele alındığı şûralar ile bu şûralarda alınan kararlar özet olarak sunulmuştur.

IV. Millî Eğitim Şûrası (1949)

- Okul öncesi çocukların eğitimine ilk kez değinilmiştir.
- Bu şûrada, aile eğitimleri ve ailelerin bilinçlendirilmesi üzerinde durulmuş, ailede demokratik uygulaması için çeşitli yöntemlerden faydalanmak gerektiği belirtilmiştir.

V. Millî Eğitim Şûrası (1953)

- 1953 yılında toplanan V. Millî Eğitim Şûrası'nda, anaokullarına öğretmen yetiştirmek amacı ile yurt dışına eleman gönderilmesi, özel anaokullarına vergi muafiyeti, devlet elindeki uygun binaların anaokulları için ayrılması, okul öncesi eğitimi ile ilgili yayınların Millî Eğitim Bakanlığı tarafından basılması önerilmiştir.

VI. Millî Eğitim Şûrası (1957)

- VII. Millî Eğitim Şûrası'nda okul öncesi eğitime ilköğretim bünyesinde isteğe bağlı okullar olarak değinilmiştir.

VII. Millî Eğitim Şûrası (1962)

VII. Millî Eğitim Şûrası İlköğretim Komisyonu bazı kararlar almıştır:

- Anaokullarına personel yetiştirilmesi
- Bazı bölgelerde Türk dili öğretimi
- Korunmaya muhtaç çocukların okul öncesi bakım ve eğitiminin sağlanması
- Özel eğitime muhtaç çocuklar için anaokullarının açılması
- Sanayi bölgelerinde, İş Kanunu hükümlerine göre çalışan annelerin çocukları için anaokullarının açılması
- Uygulama alanı olabilecek ve örnek etkinlikler sergileyebilecek 10 anaokulunun büyük il merkezlerinde faaliyete geçirilmesi
- VII. Millî Eğitim Şûrası'ndan sonra 16 Haziran 1962 tarihinde "Anaokulu ve Ana Sınıfları Yönetmeliği" yayımlanmıştır. Bu yönetmelik ile Türkiye'de resmî ve özel kuruluşlarca yuva ve anaokullarının açılması yaygınlaşmış ve hizmet verilen çocuk sayılarında önemli artışlar görülmüştür.

Not

Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulunda, Biçki-Dikiş-Çocuk Bakımı ismiyle etkinlik gösteren bölüm 1961-1962 eğitim ve öğretim yılında okul öncesi eğitime yönelik program değişikliği ile Çocuk Gelişimi ve Eğitimi adını almıştır. Yeniden yapılanan hâliyle bu bölüm okul öncesi eğitim kurumlarına öğretmen ve yönetici yetiştiren bir okul hâline gelmiştir. Yine 1961 yılında, 20 ilkokul öğretmeni seçilerek kursa alınmış ve 1962 yılında İtalya'da 20 gün süren bir eğitime tabi tutulmuşlardır.

IX. Millî Eğitim Şûrası (1974)

- 1974 yılında toplanan IX. Millî Eğitim Şûrası'nda, okul öncesi eğitimin amaç ve görevlerinden söz edilmiştir.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

- Ayrıca, okul öncesi eğitim kurumlarının bağımsız anaokulları olarak kurulabileceği gibi gerekli görülen yerlerde temel eğitim kurumlarının birinci devresine bağlı ana sınıfları hâlinde ya da diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak açılabileceği karara bağlanmıştır.

Okul öncesi eğitimin amaç ve görevleri yeniden düzenlenerek aşağıdaki kararlar alınmıştır:

- Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ile iyi alışkanlıklar edinmesini sağlamak,
- Onları temel eğitime hazırlamak,
- Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak,
- Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır. (MEB, 1975)

X. Millî Eğitim Şûrası (1981)

- 1981 yılında toplanan X. Millî Eğitim Şûrası'nda, okul öncesi eğitim ayrıntılı olarak ele alınmış; ana sınıfı programları, ana sınıfının amaçları, ana sınıfında içerik ve etkinlik kategorileri açıklanmıştır.
- Ayrıca, ana sınıfı programlarının Türk eğitim sisteminde temel eğitimin ilk aşaması olarak kabul edilmesi, kırsal ve gecekondu yörelerinde hizmetlere öncelik verilmesi, ana sınıflarını denetleyecek müfettişlerin eğitilmesi, öğretmenler için el kitabı ve ana sınıfı çocukları için eğitim ve oyun araçlarının Millî Eğitim Bakanlığı Ders Aletleri Yapım Merkezinde geliştirilmesi konularında öneriler getirilmiştir.

XII. Millî Eğitim Şûrası (1988)

- 1988 yılında toplanan bu şûrada, anaokulu ve ana sınıfı öğretmeni gereksiniminin yükseköğretim tarafından karşılanması olanaklı oluncaya kadar var olan öğretmenlerin yanına "öğretmen yardımcısı" ya da "eğitici" verilmesi konusunda gerekli çalışmaların yapılması; lise ve dengi okul mezunlarının, kendilerine verilecek eğitimden sonra bu amaçla işe yerleştirilmeleri kararlaştırılmıştır.

XIV. Millî Eğitim Şûrası (1993)

- 1993 yılında toplanan XIV. Millî Eğitim Şûrası'nda, okul öncesi eğitimin geliştirilerek yaygınlaştırılması, kalkınma planlarındaki hedeflere ulaşması, işletmelerde kreş açma uygulamasının sağlanması ve kapsamının geliştirilmesi konusunda yasa ve yönetmelik hazırlama çalışmalarına başlanması, toplu konut projelerinde okul öncesi eğitim kurumuna yer ayrılması, kurum ve kuruluşların okul öncesi eğitim kurumu açması için teşvik edilmesi ve desteklenmesine karar verilmiştir.
- Yine aynı şûrada; gelir düzeyi düşük ailelerin bulunduğu merkezlerde ikili eğitim yapacak anaokulları projesinin gerçekleştirilmesi, okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması amacı ile "Yap-İşlet Devret" modelinden yararlanılması, örnek projelerin geliştirilmesi, okul öncesi eğitim kurumları için paket programların oluşturulması, okul öncesi eğitimle ilgili bütün yasa ve yönetmelikleri kapsayacak biçimde bir "Okul Öncesi Eğitim Yasası" çıkarılması ve "Okul Öncesi Eğitim Merkezleri"nin kurulması önerilmiştir.

XV. Millî Eğitim Şûrası (1996)

- 1996 yılında toplanan XV. Millî Eğitim Şûrası'nda, alınan en önemli kararlardan biri okul öncesi eğitimin iki yıl olarak zorunlu eğitime dâhil edilmesidir. Ayrıca, bu şûrada yoğun göç alan illerde derslik gereksiniminin karşılanması, okul binalarının yapımında okul öncesi çocuklarının gereksinimi doğrultusunda fiziksel düzenlemelerin yapılması ve "Aile Katılımı Programları" ile "Ana Baba Okulları"nın yaygınlaştırılması konularında kararlar alınmıştır.

XVII. Millî Eğitim Şûrası (2006)

- 2006 yılında toplanan XVII. Millî Eğitim Şûrası'nda, 60-72 aylık çocukluk çağını kapsayan okul öncesi eğitim döneminin zorunlu duruma getirilmesi için çalışmalara başlanması, bağımsız anaokullarına rehber öğretmen atanmasının zorunlu olması, okul öncesi eğitim kurumlarının açılmasında özel sektörün teşvik edilmesi, kaynak aktarımı, arsa ve bina temini konusunda yerel yönetimlere yasal sorumluluk verilmesi, okul öncesi eğitim hizmeti veren kreş, gündüz bakımevi, çocuk yuvaları, özürlüler için rehabilitasyon merkezleri vb. sosyal tesislerin yapılarının geliştirilmesi amacıyla devlet desteği ve teşviklerinin artırılması ve bu kurumlara vergi muafiyeti getirilmesi, belediyeler, il özel idareleri, kamu iktisadi teşekkülleri, vakıflar ve diğer müteşebbislerin okul öncesi eğitim kurumu açmaları için teşvik edilmeleri, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Yasası'nda, gerekli düzenlemeler yapılarak "Okul Öncesi Eğitimi Yasası" çıkarılması, ülkemizde okul öncesi eğitim alacak çocuk sayısı ve nüfus bilgileri hakkında Türkiye İstatistik Kurumu, sağlık, nüfus müdürlükleri, muhtarlıklar ile Millî Eğitim müdürlükleri arasında eş güdüm ve bilgi akışlarının sağlanması, rehberlik hizmetlerine okul öncesi eğitimden başlanması Cumhuriyet'in 100. Yılını kutlayacağımız 2023 yılında okul öncesi eğitim dönemindeki 36-60 aylık çocuklar için okullaşma oranının %80'e ulaştırılması ve genel bütçeden okul öncesi eğitime ayrılan payın artırılması gibi kararlar alınmıştır.

/yediiklimyayincilik

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranter.org

XVIII. Millî Eğitim Şûrası (2010)

- Bu şûra "Eğitimde 2023 Vizyonu" kapsamında toplanmıştır.
- Bu şûrada öğretmenlik mesleğinin bir ihtisas mesleği olduğu gerçeğinden dolayı uzaktan ve açık öğretim yoluyla okul öncesi eğitimi öğretmeni yetiştirilmemesi gerektiğine karar verilmiştir.
- Ayrıca çocuk gelişimi alanında öğretmen ihtiyacı için Sağlık Bilimleri Fakülteleri bünyesinde bir bölüm açılmasına, bu fakülteler dışında okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin eğitim fakülteleri tarafından yetiştirilmesine karar verilmiştir.

XX. Millî Eğitim Şûrası (2021)

2021 yılındaki son toplantıda ise okul öncesi eğitimle ilgili şu kararlar alınmıştır:

Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması

1. Beş yaş okullaşma oranının kısa vadede %100'e ulaştırılması için gerekli fiziki, beşerî ve mali imkânlar sağlanmalıdır. Ayrıca 3-4 yaş için de eğitime erişim imkânları artırılmalıdır. Daha erken yaşlarda (0-3 yaş) bütüncül, kapsayıcı ve entegre bir yaklaşımla erken çocukluk eğitimine ve bakım hizmetlerine erişim sağlanması için çalışmalar yapılmalıdır.
2. Okul öncesi eğitim kurumlarında okul öncesi öğretmenliği lisans mezunu okul öncesi öğretmenler istihdam edilmelidir. Okul öncesi öğretmenlerinin yanı sıra öğrenci sayısına bakılmaksızın okul psikolojik danışmanı, çocuk gelişim uzmanları, destek eğitim personeli/usta öğretici, güvenlik görevlisi ve yardımcı hizmetli istihdam edilmelidir.
3. Dezavantajlı bölgeler ve gruplara yönelik okul öncesi eğitime erişimi kolaylaştırmak için bölge ve ailelerin ihtiyaçlarına yönelik farklı modeller (gezici öğretmen sınıfı, gezici sınıf, taşıma merkezi ana sınıfı, yaz eğitimi, taşımalı eğitim, ev temelli eğitim, toplum temelli erken müdahale modeli, mobil anaokulu vb.) kendi standartları geliştirilerek kullanılmalıdır.
4. Okul öncesi eğitime kazandırılabilecek mekânların (okul binası, sağlık merkezleri, belediye binaları vb. kurum binaları) olması durumunda taşımalı eğitim yerine yerinde eğitim öncelikli olarak değerlendirilmelidir.
5. Hayırseverlerden gelecek desteklerin öncelikle okul öncesi eğitim alanına yönlendirilmesi teşvik edilmelidir.
6. Belediyelerin kaynakları oranında öncelikle okul öncesi eğitim kurumları olmak üzere tüm eğitim kurumlarının yapım, onarım, bakım ve temizlik gibi ihtiyaçlarının giderilmesine ve okul öncesi eğitimde erişimi kolay arsa tahsisine yönelik katkılarının artırılması sağlanmalıdır.
7. Coğrafi, bölgesel ve sosyoekonomik düzey dikkate alınarak okul öncesi eğitimin önemine ve eğitime erişim fırsatlarına ilişkin farkındalık çalışmaları (kamu spotu vb.) artırılmalıdır ve bu konuda aileyi bilgilendirici materyaller oluşturularak aile desteklenmelidir.
8. İşletmeler, kamu kurumları ve özel kurumlarda kreş, yuva gibi kurumların Millî Eğitim Bakanlığının belirlediği standartlara göre açılması, izlenmesi ve denetlenmesi sağlanmalıdır.
9. Okul öncesi eğitimde okul aile iş birliği modelinin geliştirilip uygulanması, ailelerin desteklenmesi ve aile eğitimlerinin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.
10. Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasında nicelik ve nitelik birlikte düşünülmelidir. Bu kapsamda okul öncesi eğitim kurumlarının eğitim materyalleri, program, sınıf içi, sınıf dışı ortam ve personele ilişkin kalite standartları güncellenmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.
11. Okul öncesi öğretim programında çocuğun gelişim düzeyi dikkate alınarak din, ahlak ve değerler eğitimi yer almalıdır.

Türkiye'de okul öncesi eğitimin geliştirilmesine yönelik yapılan bu çalışmalar süresince programın ülkenin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi için belli aralıklarla düzenlemeler yapılmış ve 1989 yılında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 4 ve 5 yaş grubu çocukları için uygulanmak üzere okul öncesi eğitim programı onaylanmıştır.

Türkiye'de okul öncesi eğitim hizmetleri kurum merkezli, ev temelli ve çok amaçlı okul öncesi eğitim merkezleri olarak çeşitlilik göstermektedir. Okul öncesi eğitim zorunlu değildir. 5 yaş grubu için ücretsiz olmasıyla ilgili çeşitli illerde pilot çalışmalar yürütülmektedir. Türkiye'de okula başlayacak olan çocukların 69 ayını doldurmaları gerekmektedir.

/yediklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

Not

14 Eylül 2011 tarihinde yürürlüğe giren Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile "Okul Öncesi Eğitimi" ve "İlköğretim Genel Müdürlükleri" birleştirilerek "Temel Eğitim Genel Müdürlüğü" çatısı altında toplanmıştır.

TEMEL EĞİTİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Temel Eğitim Genel Müdürlüğünün Görevleri

- Okul öncesi eğitim kurumları ve ilköğretim okullarının yönetimine ve öğrencilerinin eğitim ve öğretimine yönelik politikaları belirlemek ve uygulamak,
- Okul öncesi eğitim kurumları ve ilköğretim okullarının eğitim ve öğretim programlarını, ders kitaplarını, eğitim gereçlerini hazırlamak, hazırlatmak ve Talim Terbiye Kuruluna sunmak,
- İlköğretim öğrencilerinin barınma ihtiyaçlarının giderilmesi ve maddi yönden desteklenmesi ile ilgili işleri yürütmektedir. (MEB, KHK, 2011)

KALKINMA PLANLARI

Kalkınma Planlarında Okul Öncesi Eğitim

- Okul öncesi eğitim konusu beş yıllık kalkınma planlarında da ele alınmıştır. Okul öncesi eğitimin ele alındığı kalkınma planları ile bu planlarda alınan kararlar şöyledir:
- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda okul öncesi eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla anaokulları, ilkokullara bağlı ana sınıfları ve çocuk yuvalarının açılması planlanmıştır.
- Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kaynakların sınırlılığı ve okul öncesi eğitim alanına yeterince önem verilmemesi nedeniyle, okul öncesi eğitimdeki gelişmenin yeterli düzeyde olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca, 3-6 yaş grubundaki çocukların ancak %1,1'inin okul öncesi eğitimden yararlanmakta olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle, en çok kentleşmiş yörelerden başlamak üzere özellikle gecekondular ve işçi çocukları hedef alınarak geliştirilecek olan okul öncesi pilot uygulamalarının ele alınması ve sonuçlarına göre yaygınlaştırılması planlanmıştır.
- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da çalışılan annelerin yoğun olduğu kent merkezleri ile gecekondu bölgelerinde ve kalkınmada öncelikli yörelerde ana sınıflarının hızla yaygınlaştırılmasının sağlanması ve okul öncesindeki okullaşma oranının %10'a çıkarılması planlanmıştır.
- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise plan dönemi sonunda okullaşma oranının %11,5'e çıkarılması hedeflenmiştir.
- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, 1994 1995 öğretim yılında okul öncesi eğitimde okullaşma oranının %5,1 olduğu belirtilmiştir.
- Yedinci Plan Dönemi sonunda okul öncesi eğitimdeki okullaşma oranının %16 olarak gerçekleşmesi hedeflenmiştir.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, okul öncesi eğitimde okullaşma oranının %25'e çıkarılması ve eğitimin yaygınlaşmasında merkezî yönetimin yanı sıra yerel yönetimler, gönüllü kuruluşlar ile özel sektörün katkısının sağlanması hedeflenmiştir. 2007-2013 yılları arasındaki dönemi kapsayan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, eğitim ve sağlık sektörlerinin yatırım paylarının artırılması vurgulanarak okul öncesi eğitimdeki okullaşma oranını %50'ye çıkartılması hedeflenmiştir.

RESMÎ VE ÖZEL KURULUŞLAR

Okul Öncesi Eğitimle İlgili Resmî ve Özel Kuruluşların Çalışmaları

- Okul öncesi eğitimle ilgili çalışma yapan kuruluşları; Millî Eğitim Bakanlığına bağlı kuruluşlar, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kuruluşlar, üniversiteler ve gönüllü kuruluşlar olarak gruplandırmak olanaklıdır. Bu kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen çalışmaları şöyle özetlemek olanaklıdır. Millî Eğitim Bakanlığın Çalışmaları: Millî Eğitim Bakanlığının okul öncesi eğitim ile ilgili çalışmaları, Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, İlköğretim Genel Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü, Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Ülkemizde İlköğretim Genel Müdürlüğüne bağlı ilköğretim okulları bünyesinde açılan ana sınıflarında verilen okul öncesi eğitim hizmetleri bu alandaki en yaygın uygulamadır. Anaokullarında verilen okul öncesi eğitim hizmetleri Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğünün sorumluluğundadır.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranter.org

- Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması, niteliğinin geliştirilmesi ve öğretmen gereksiniminin karşılanması için birçok kurum ve kuruluşla iş birliği yaparak proje ve çalışmalar yürütmektedir.
- Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğünce yürütülen projeler aşağıda kısaca özetlenmiştir. "Minik Eller Birleşsin Projesi" ile gereksinim sahibi okul öncesi eğitim kurumlarının oyuncak ve eğitici araç-gereç gereksiniminin karşılanması amaçlanmıştır. Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) iş birliği ile "7 Çok Geç" Kampanyası düzenlenmiştir. Bu kampanya ile okul öncesi eğitim oranının en düşük olduğu 10 ildeki çocukların sağlıklı büyüme ve gelişmelerine katkı sağlanması amaçlanmıştır. Okul Öncesi Veli Çocuk Eğitim Programı (OVÇEP) Projesi, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden, 61-72 ay çocuklarının sınıf ve ev ortamında zihinsel gelişimlerinin desteklenmesi, ilköğretime hazırlanmaları ve okul aile iş birliğinin güçlendirilmesi amacıyla uygulamaya konulmuştur.
- Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü ile Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) iş birliği ile düzenlenen "Okul Öncesi Eğitimi Pilot Projesi" kapsamında, İstanbul ilinde okul öncesi eğitimden yararlanma oranlarının düşük olduğu ilçelerde okul öncesi eğitimi yaygınlaştırmak amacıyla, 2006-2007 öğretim yılında 17 ana sınıfı için donatım malzemesi, bu sınıflarda görevli öğretmenlerin hizmet içi eğitimleri ve 178 ana sınıfı için beslenme desteği sağlanmıştır.
- "Gülümseyen Gelecek Projesi" ile gereksinim gösteren ana sınıflarının donatımları ile oyun parkları yapılarak okul öncesi eğitime destek sağlanmıştır. Bu bağlamda 81 ilde toplam 250 ana sınıfının donatımı ya da oyun parkı yapılmıştır.
- "Sen de Oyun Oyna Projesi" okul öncesi eğitim kurumlarının oyuncak ve eğitici araç gereç gereksinimlerini karşılamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.
- "Yaz Okulları Projesi" okul öncesi eğitimden yararlanamayan, sosyoekonomik yetersizlik-leri olan ailelere ve çocuklarına okul öncesi eğitimin ulaştırılması amacıyla düzenlenmiştir.
- "Mobil Anaokulu Projesi," maddi olanakları yetersiz ailelerin yaşadığı bölgelerde 36-72 aylar arasında bulunan çocuklara ve ailelerine ulaşarak okul öncesi eğitimi yaygınlaştırmak, bir okul öncesi eğitim kurumuna devam edemeyen bu çocukların gelişimlerini desteklemek ve aileleri çocukların eğitimi konusunda bilinçlendirmek amacıyla kurum merkezli okul öncesi eğitime alternatif olarak düzenlenmiştir.

Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü

- Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesindeki çalışmalar kapsamında 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 7. Maddesine göre tanısı konulmuş özel eğitim gerektiren çocuklar için okul öncesi eğitim zorunlu hâle getirilmiştir.
- Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğüne bağlı olarak, Kız Meslek Lisesi ve Anaokulu Kız Meslek Liselerinde "Uygulama Sınıfları"nda okul öncesi dönem çocuklarına eğitim hizmeti verilmektedir.
- Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından da usta öğretici (eğitici anne) gereksiniminin karşılanmasına yönelik olarak "Eğitici Anne Eğitimi Kursları" açılmakta ve yürütülmektedir.

Kamu Kurum ve Kuruluşları

Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu: Bu kurum, kreş ve gündüz bakımevleri, 4-12 yaş korunmaya muhtaç çocuklar için "çocuk yuvaları" ile okul öncesi eğitim alanında hizmet vermektedir.

Kamu Kurum ve Kuruluşları: Kamu kurum ve kuruluşlarınca açılan çocuk bakımevlerinin yönetmelik esaslarına uygunluğunu; Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Okul Öncesi Eğitime Giriş Kurumu Genel Müdürlüğü; eğitim etkinlikleri ise Millî Eğitim Bakanlığı tarafından denetlenmektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Bu bakanlık, 4857 sayılı İş Yasası gereğince çıkarılan gebe ya da çocuk emziren kadınların çalıştırılma koşullarıyla emzirme odaları ya da çocuk bakım yurdu (kreş) kurulmasına ilişkin yönetmeliğin uygulanmasından sorumludur.

Özel Kurum ve Kuruluşlar

Üniversitelerin Çalışmaları: Üniversiteler, okul öncesi eğitim alanında lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim yapmakta, ayrıca uygulama anaokulları ile alana hizmet vermektedir. 1997-1998 öğretim yılında eğitim fakültelerinde gerçekleştirilen yeni yapılanma, birçok eğitim fakültesinde ilköğretim bölümüne bağlı olarak okul öncesi öğretmenliği programlarının açılmasını sağlamıştır. Bu programlar yoluyla okul öncesi eğitim alanına öğretmen yetiştirilmektedir.

Yediiklim Yayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Gönüllü Kuruluşlar: Dünyada olduğu gibi, ülkemizde de okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasında ve sorunlarının çözümlenmesinde gönüllü kuruluşlar önemli rol oynamaktadır.

Türkiye Okul Öncesi Eğitimi Geliştirme Derneği: Bu dernek, 1960'lı yıllarda Ankara'da kurulmuştur. "Dünya Okul Öncesi Eğitimi Kuruluşu"nun bir üyesi olan bu dernek, okul öncesi eğitime yönelik konferans vb. bilimsel etkinlikler düzenleyerek okul öncesi eğitimin tanıtılmasına ve yaygınlaştırılmasına önemli katkılar sağlamaktadır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM VE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Öğretmen Yetiştirme

- Eğitimin en temel işlevlerinden biri bireyin kişiliğini olumlu yönde etkilemektir.
- Bireyin kişiliğinin oluşumunda aileden sonra en önemli görev okula düşmektedir.
- Okulda da bu görevi öğretmen gerçekleştirecektir.
- Çocuğun, okul öncesi eğitim olanaklarından yararlanma olasılığı varsa ona "model olma" görevini, ailesi dışında ilk kez okul öncesi eğitim öğretmeni yapacaktır. Bu bakımdan, okul öncesi öğretmenlerinin özenle yetiştirilmesi geçmişten bugüne büyük önem taşımıştır.

Cumhuriyet Öncesi Dönemde Okul Öncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme

- "Okul öncesi eğitim" kavramı çok eski bir kavram olmamakla birlikte, okul öncesi eğitim kurumlarına olan gereksinimin oldukça eskilere dayandığı bilinmektedir.
- Kimi kaynaklarda, XIX. yüzyılın başlarında, Avrupa ülkelerinde yer yer anaokullarına rastlandığından söz edilmektedir.
- Bizde ise Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde, Fatih Sultan Mehmet Zamanı'nda ilk "sıbyan mektepleri" açılarak bir tür okul öncesi eğitime ve ilköğrenime başlanıldığı söylenebilir.
- XIX. yüzyılın ortalarında, Osmanlı Dönemi'nde 12 bin dolayında sıbyan mektebi bulunuyordu. Önceleri dört yıl süreli olan bu okullara 4-5 yaşlarına gelmiş çocuklar, anne ve babaları isterse kayıt olabiliyordu.
- O tarihlerde henüz okul öncesi ve ilköğrenim çağına özgü öğretmen yetiştiren okullar açılmadığı için buralarda din adamları (çoğunlukla imamlar) öğretmenlik yapmaktaydı.
- Osmanlı Dönemi'nde, öğretmen yetiştirme ile ilgili ilk çağdaş nitelikli yaklaşım, 16 Mart 1848'de, İstanbul'da ortaokul (rüştiye) düzeyindeki erkek öğrenciler için açılan "Darülmuallimin-i Rüşti" adlı öğretmen okulunun faaliyete geçmesiyle görülür.
- Bu tarihten 20 yıl sonra, 1868'de, bir ölçüde okul öncesine ve ilköğrenime öğretmen yetiştirmek üzere "Darülmuallimin-i Sıbyan" (İlk Öğretmen Okulu) açılmıştır. Daha sonra bunu, 1870'te "Darülmuallimat" adlı kız öğretmen okulunun açılışı izler. Daha sonraki yıllarda öğretmen yetiştiren kurumların sayısı taşrada açılanlarla birlikte artmış veya azalmıştır.
- 1915 tarihli Nizamname'ye (yönetmeliğe) göre, İstanbul Darülmuallimin-i Âlisi, iptidai, ihzari ve âli olmak üzere üç bölümden oluşuyordu.
- İptidai bölüm, dört yıl süreli olup ilkokul öğretmeni yetiştiriyordu.
- İhzari bölüm ise iki yıllıktı ve ilkokul öğretmenleri ile ilköğretim müfettişlerini yetiştirmekteydi.
- Âli bölüm de dört yıl süreliydi ve ortaöğretim ile yükseköğretime öğretmen yetiştiriyordu.
- İstanbul'daki bu kurumun dışında, taşrada, 1913-1914 öğretim yılında 21 ilköğretmen okulu (Darülmuallimin) bulunduğu ve buralarda, 1550 dolayındaki öğretmen adayına 61 yönetici ve 162 öğretmenle eğitim verildiği görülmektedir. Ancak 1914'lere dek bu okulların öğretim düzeyleri oldukça yüzeysel kalmıştır.
- 1915 tarihine dek, doğrudan doğruya okul öncesi eğitime özgü öğretmen yetiştiren bir kurum yoktur. Sıbyan mektepleri için yetiştirilen öğretmenler bu gereksinimi de karşılamak durumundaydı.
- Doğrudan okul öncesi eğitim alanına yönelik çalışmaların 1913 yılında yayımlanan "Geçici İlköğretim Yasası" (Tedrisat-ı İptidai Kanunu Muvakkati) ile başlandığını görüyoruz.
- Bu yasada adı geçen "Ana Mektepleri"ne (anaokullarına) öğretmen yetiştirmek üzere 1915 yılında İstanbul'da Darülmuallimata bağlı bir öğretmen okulu açılmıştır.
- Öğretim süresi bir yıl olan bu okulla, ülkemizde ilk

yediiklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

kez okul öncesi eğitim alanı için öğretmen eğitimi çalışmaları başlamış; ancak 370 dolayında mezun veren bu okul, 1919 yılında kapatılmıştır. Bu okulun programı, çocuklara küçük yaştan başlayarak dinsel yönden iyi bir eğitim verecek öğretmenleri yetiştirme temeline dayanmaktaydı.

- Kurtuluş Savaşı'nın sürdüğü dönemde (1919-1922), öğretmen yetiştirme konusunda daha önceleri izlenen sistem ve yaklaşımlar, siyasal ve ekonomik nedenlerle aynen süregelirken öğretmen yetiştiren kurumların sayısında giderek azalmalar olmuştur.
- Savaşın zaferle sonuçlanması ve 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle, öğretmen yetiştirme sistemi de genel eğitim sistemi içinde hızlı bir gelişme sürecine girmiş ve çağdaş bir sistemin yerleşmesine olanak sağlanmıştır.
- Cumhuriyet Dönemi'nin başlangıcında, eğitime yapılan en önemli katkılardan biri, öğretmenliğin yasal olarak "meslek" durumuna getirilmesidir.
- 1924 tarih ve 439 sayılı Yasa'da, "öğretmenliğin, devletin genel hizmetlerinde eğitim ve öğretim görevini üzerine alan, bağımsız sınıf ve derecelere ayrılan bir meslek" olduğu belirtilmektedir.
- Bu yasanın yayımından sonra, öğretmen yetiştirme konusundaki çabaların artırıldığı ve her yıl daha çok sayıda okul açılarak, daha çok öğretmen adayı yetiştirilmeye başlandığı görülmektedir.
- Ayrıca, 1924-1925 öğretim yılından başlayarak "Darülmuallimin" adı "Muallim Mektebi"ne dönüştürülmüş; 1935'ten sonra da bu okullar "Öğretmen Okulu" adını almıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde Okul Öncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme

- Cumhuriyet Dönemi'nde okul öncesi eğitim alanına öğretmen yetiştirme etkinlikleri, 1927 yılında Ankara'da açılmış olan "Ana Muallim Mektebi" ile sürdürülmüştür. Daha sonra, bu okulun 1930-1931 öğretim yılında İstanbul'daki Kız İlköğretmen Okuluna aktarıldığı görülür.
- Öğretim süresi iki yıl olan bu okulun İstanbul'a geçişinden sonra, 1933 yılında kapatılmıştır. Bundan iki yıl sonra ise 1935'te Ankara'da "Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu" adında bir yükseköğretim kurumu etkinliğe geçirilmiştir. Bu okulun "Çocuk Bakımı ve Biçki-Dikiş Bölümü" okul öncesi eğitim kurumlarına öğretmen yetiştirme işini uzun yıllar sürdürmüştür.

Cumhuriyet Sonrası Okul Öncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme

- 1961 yılında çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Yasası yürürlüğe girinceye dek, okul öncesi eğitim alanında önemli bir değişiklik göze çarpmamaktadır.
- 1961 yılında, okul öncesi eğitim kurumlarına öğretmen yetiştirme ile ilgili temel ilkeler 222 sayılı Yasa'nın 17. Maddesi ile yeniden belirlenmiş ve öğretmen okullarından ya da bu amaçla açılacak özel bölümlerden mezun olanlarla, yabancı ülkelerde buna denk öğrenim görmüş olanların ve lise ya da kız enstitüsü mezunu olup özel okul ya da kursları başarıyla bitirenlerin anaokullarına öğretmen olarak atanabilmeleri sağlanmıştır.
- Bu yasa maddeleri uyarınca 1961-1962 öğretim yılında açılan ana sınıflarında 20 sınıf öğretmeni görevlendirilmiştir.
- Okul öncesi eğitim kurumlarına öğretmen ve yönetici yetiştiren Kız Teknik Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, başlangıçta iki yıl süreliyken, daha sonra dört yıla çıkarılmıştır. Ancak 1979 yılında iki yıllık ön lisans düzeyinde bir programa yeniden yer verilmiş, böylece okul öncesi eğitim alanına kısa sürede öğretmen yetiştirme yoluna gidilmiştir. Bu bölümde dört yıllık lisans programı uygulaması da ayrıca sürdürülmüştür.
- Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okuluna 1974-1975 öğretim yılına dek illerde yapılan eleme ve okulda yapılan giriş sınavları ile kız enstitüleri mezunları alınmaktaydı. Bu tarihten sonra, kız meslek liselerini bitirenler ÖSYM sınavları ile Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okuluna alınmaya başlandı.
- Okul öncesi eğitim alanına daha çok sayıda öğretmen yetiştirmek amacıyla, 1963-1964 öğretim yılında kız enstitülerinde çocuk gelişimi ve bakımı bölümleri açıldı. Bu kurumların eğitim süresi, ortaokuldan sonra üç yıldı ve mezunları okul öncesi eğitim kurumlarında öğretmen olarak görevlendirilmekteydi.
- Okul öncesi eğitime öğretmen yetiştirme etkinlikleri, birtakım değişikliklerle 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası yürürlüğe girinceye dek sürdü.

/yediiklimyayincilik

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

- 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası'nın yürürlüğe girmesinden önce, öğretmenler, okul öncesi eğitim alanına Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bulunan ilgili yüksekokullar ile kimi üniversitelere bağlı yükseköğretim kurumlarından yetiştirilmekteydi. Bu kurumlar;
- Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü,
- Kız Sanat Yüksek Öğretmen Okulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü ve Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümüydü.
- Ayrıca, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Pedagoji Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesindeki kimi bölümler, Ankara Gazi Yüksek Öğretmen Okulu Eğitim Bölümü ve iki yıllık Eğitim Enstitüleri (sınıf öğretmeni yetiştirme yanında) okul öncesi eğitim alanına da öğretmen yetiştirmekteydi.
- 6 Kasım 1981 tarihinde yayımlanan 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası gereğince Millî Eğitim Bakanlığı ve öteki bakanlıklara bağlı yükseköğretim kurumları (Millî Savunma ve İçişleri bakanlıklarına bağlı olanlar dışında), 20 Temmuz 1982 tarihinde çıkarılan 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 27 üniversitenin çatısı altında toplanmıştır.
- Bunun sonucunda, ön lisans ve lisans düzeyinde eğitim veren tüm yükseköğretim kurumları üniversiteler bir yapıya kavuşturulmuş, öğretmen yetiştiren kurumlarda eğitim fakülteleri ve eğitim yüksekokulları olarak üniversiteler içinde etkinliklerini sürdürmeye başlamıştır.
- 41 sayılı KHK'ye göre okul öncesi eğitim alanına öğretmen yetiştiren kurumlar şunlardır: Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Ev Ekonomisi Eğitimi Bölümü ile Kız Sanat Eğitimi Yüksekokulu Ev Ekonomisi Bölümü; Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Kız Sanat Eğitimi Yüksekokulu Ev Ekonomisi Bölümü; Hacettepe Üniversitesi Ev Ekonomisi Eğitimi Bölümü.
- Sonraki yıllarda, okul öncesi eğitim alanına öğretmen yetiştirmek üzere, başka üniversitelerde de bölümler açılmıştır.
- Ayrıca, iki yıllık eğitim yüksekokullarını bitiren öğretmen adaylarının okul öncesi eğitimde de görev yaptıkları bilinmektedir. 1989-1990 öğretim yılında eğitim yüksekokullarının öğrenim süresi iki yıldan dört yıla çıkarılınca, bu kurumlarda da dört yıllık lisans programı uygulaması başlatılmıştır. Daha sonra, eğitim yüksekokulları, ya kendi üniversitelerinin bünyesindeki eğitim fakülteleri ile kaynaştırılmış ya da bağımsız eğitim fakültelerine dönüştürülmüştür.
- 1990'lı yıllarda, öncelikle 16.8.1997 tarih ve 4306 sayılı Yasa'yla yürürlüğe giren ve 1997-1998 öğretim yılında uygulanmaya başlayan sekiz yıllık zorunlu ilköğretimin öğretmen gereksiniminin karşılanması amaçlanmış ve YÖK/Dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi kapsamında, eğitim fakültelerindeki yeni düzenlemeler çerçevesinde, hazırlanan programlar 1998-1999 öğretim yılından başlayarak uygulamaya konulmuştur.
- Eğitim fakültelerinin ilköğretim bölümlerinde 1998-1999 öğretim yılından başlayarak uygulamaya konulmuş olan okul öncesi öğretmenliği lisans programları, ilk mezunlarını 2002 yılında vermiştir.
- Ocak 2000'de Millî Eğitim Bakanlığı ile Eskişehir Anadolu Üniversitesi arasında bir anlaşma yapılarak, ilk iki yılın sonunda ön lisans eğitimini de sağlayacak biçimde, dört yıllık bir lisans programı başlatılmıştır.
- Millî Eğitim Bakanlığı ile Anadolu Üniversitesi arasında 2005 yılında imzalanmış olan bir başka protokol ile yükseköğretim kurumlarının ön lisans düzeyindeki okul öncesi öğretmenliği programlarından mezun olup okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan okul öncesi öğretmenlerinin eğitim düzeylerinin yükseltilmesi amaçlanmıştır.
- Bu protokolün 3. maddesine göre programa; Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî ve özel okullarda okul öncesi öğretmeni olarak çalışanlar ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna ait kadrolarda okul öncesi öğretmeni olarak görev yapanlar kabul edilmişlerdir.
- 2005-2006 yılında 1251 kişinin programa kayıtları yapılarak öğretime başlanmıştır. Ancak 2006 yılında, okul öncesi öğretmenliği anabilim dallarında 1998-1999 öğretim yılından beri uygulanmakta olan lisans programında yeniden düzenlemeye gidilmiş ve bu yeni program, 2006-2007 öğretim yılında uygulamaya konulmuştur.

/yediiklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranter.org

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE TEMEL ALIŞKANLIKLAR VE SOSYAL DAVRANIŞLARIN KAZANDIRILMASI

Temel Alışkanlıkların Kazandırılması

- Alışkanlıkların kazanılması doğumla başlar, okul öncesi ve ilköğretim dönemlerinde pekişir ve giderek belirginleşir.
- Çocukların temel alışkanlıkları kazanmasında, anne, baba ve diğer yetişkinlerin kararlı, düzenli ve duyarlı davranışları önemli rol oynar.
- Okul öncesi dönemde çocuğa kazandırılacak temel alışkanlıklar özellikle uyku, yemek yeme ve tuvalet alışkanlıklarıdır.
- Bunlar, çocuğun gelişmesine paralel olarak yeni davranışların kazanılmasına da temel oluşturur.

Uyku

- Çocuğun en temel gereksinimlerinden biri uykudur.
- Sağlıklı büyüme için dengeli beslenme ne kadar önemliyse uyku da o ölçüde önemlidir.
- Her çocuğun, yapısına, yaşına ve gelişimine göre uyku gereksinimi vardır.
- Belli saatlerde uyumayı öğrenmek okul öncesi dönemde kazanılması gereken temel alışkanlıklardan biridir.
- Uzmanlara göre, özellikle geceleri uyuma konusunda güçlük çıkaran çocuklar, genelde öfkeli ve hırçın çocuklardır.
- Bu çocuklar, yorulduklarını bilmezler ve yorulsalar da dinlenme gereksinimi duymazlar. Bunlar ya anne ve babalarının uyumasını beklerler ya da beklenmedik bir anda bir köşede uyuyakalırlar; ancak uykuları kısa süreli olur. Bu tür uyku bozukluklarının genelde psikolojik nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir.
- Uyku zamanı, genelde tüm çocuklar için oldukça güç bir zamandır.
- Çocuk uyanıkken üstesinden gelebildiği pek çok sorunu, uyku zamanı âdeta yeniden yaşayarak tedirgin olur. Sorunları ile tek başına kalmak istemediği için de çoğu zaman uyumamakta direnir.
- Özellikle okul öncesi eğitim kurumuna başlanan ilk günlerde kimi çocukların uyumaya karşı büyük tepki gösterdikleri gözlenir. Örneğin; çocuk uyuduğunda annesinin kendisini terk edeceğini ya da okulda unutulacağını düşünerek uyumak istemez.

Çocuklarda İyi Bir Uyku için;

- Çocuğun uyuyacağı oda, gürültüden olabildiğince uzak, iyi havalandırılmış, serin, loş ve dikkati dağıtmayacak düzenli bir yer olmalıdır.
- Çocuğun sağlıklı bir biçimde gelişmesi için yatak ne çok yumuşak ne de çok sert olmalıdır.
- Yastık yassı ve yumuşak olmalı; çarşaf, uyurken çocuğu rahatsız etmemesi için gergin duracak bir biçimde serilmelidir.
- Çocuklar yetişkinlere göre daha çabuk ısınıp daha çabuk üşüdüklerinden üzerlerine örtülecek yorgan ya da battaniye hafif olmalıdır.

Okul Öncesi Kurumlarda Uyku

- Çocuğun ilk günden itibaren uyumasını istememek
- Çocuk için uykuyu bir ceza ya da ödül olarak görmemek
- Uyku konusunda çocuğa baskı yapmamak
- Çocuğa, dinlenmesinin kendisi için ne kadar önemli olduğunu anlatmak
- Dinlenirken çocuğa ilgi göstermek, eğer varsa uykuyla ilgili sorununu bulmaya çalışmak
- Uyku odasının düzenlenmesinde çocuğun yardımını istemek
- Çocuğa, kimi etkinliklere katılabilmesi için yeterince dinlenmesi ve güç toplaması gerektiğini açıklamak
- Çocuğun uykudan önce gerginlikten kurtulmasını ve rahatlamasını sağlamak

Yemek Yeme

- Yemeğe oturduğunda çocuğun yorgun olmamasına ve herhangi bir huzursuzluk hissetmiyor olmasına dikkat edilmelidir.
- Eğer çocuk yorgunsa dinlendirilmelidir.
- Yemek için neşeli ve hoş bir ortam yaratılmalıdır.
- Gerginlik yaratıcı ve üzüntü verici konuların yemek sırasında konuşulmamasına özen gösterilmelidir.

/yediklimyayincilik

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

- Yemekler her gün yaklaşık olarak aynı saatlerde yenmelidir.
- Yemek, çocuğun ilgisini çekecek biçimde hazırlanmalıdır.
- Yemek çocuğun önüne konulduktan sonra, yemesi gereken miktar konusunda herhangi bir şey söylenmemelidir.
- Yemek yeme hızını çocuğun kendisi ayarlamalıdır.
- Çocuğa sevmediği yemeği yemesi konusunda baskı yapılmamalıdır.
- Çocuğun açlıktan zarar görmeyeceği kesinlikle akıldan çıkarılmamalıdır.
- Yemeği oyun ve eğlence hâline getirmekten özenle kaçınılmalıdır.

Okul Öncesi Kurumlarda Yemek Yeme

- Çocuğa okula başladığı ilk günlerde yemek konusunda baskı yapılmamalıdır.
- Çocuğa, yemek servisinde öğretmene yardım etme olanağı sağlanmalıdır.
- Yemek miktarını ayarlama işi tamamen çocuğa bırakılmalıdır.
- Çocuk fazla yemek yemeye zorlanmamalıdır.
- Çocuk yemek yemediği zaman görmezlikten gelinmeli, yediği zaman da fark edildiği kendisine hissettirilmelidir.
- Çocuğun yemekten önce ve sonra elini yüzünü yıkama, dişini fırçalama gibi hoşuna giden davranışları yapmasına olanak sağlanmalıdır.
- Çocuklara, beslenmenin ve yiyeceklerin yararı zaman zaman somut olarak açıklanmalıdır.
- Çocuğa, oyun ve masalla yemek yedirmekten kaçınılmalı; yemek konusunda katı ve acımasız davranılmamalıdır.

Tuvalet ve Temizlik

- Bağırsakların düzenli çalışması için uygun aralıklarla tuvalete çıkılmalıdır. Böylece düzenli tuvalet alışkanlığı gelişir.
- Tuvalet ihtiyacı giderildikten sonra makat, önce tuvalet kâğıdı ile silinmeli, daha sonra yıkanarak kurulanmalıdır.
- Tuvaletten çıktıktan sonra mutlaka eller bol sabunlu suyla yıkanmalıdır.
- Tuvalet kullanıldıktan sonra temiz bırakılmalıdır. Bu davranış bir alışkanlık hâline getirilmelidir.

Okul Öncesi Kurumlarda Tuvalet Alışkanlığı

- Çocuğu düzenli olarak tuvalete götürmek ya da göndermek
- Çocuğun, uyku saatinden hemen önce ve dinlenme saatinde tuvalete gitmesini sağlamak
- Çocuk altını kirlettiğinde kesinlikle olayı büyütmemek
- Eğer çocuk altını kirletiyorsa bunun gerçek nedenini araştırmak ve bulmak
- Çocukları temizlik ve temizlik alışkanlıkları konusunda sık sık bilgilendirmek

Okul Öncesi Çocuk ve Sosyal Davranışların Kazandırılması

Okul öncesi dönemde çocuklara kazandırılabilecek sosyal davranışlar şöyle sıralanabilir:

- ✓ Kurallara uyma
- ✓ İş birliği yapma
- ✓ Alınan kararlara katılma
- ✓ Paylaşma
- ✓ Sorumluluk üstlenme

Kurallara Uyma

- Kurallara uyma, bireyin içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi için gerekli en temel davranışlardan biridir. Çünkü toplumdaki ilişkiler belli kurallara dayalı olarak sürdürülmektedir.
- Birey, toplumun kurallarına uyduğu sürece toplumun uyumlu bir üyesi olabilmektedir. Aksi hâlde toplum, kurallara uymayan bireyi dışlamakta ve yalnızlığa itmektedir.
- Kurallara uyma, çocuğun doğuştan getirdiği bir davranış olmayıp sonradan öğrendiği bir durumdur.
- Çocuk bu davranışı somut olarak ilk kez oyun içinde öğrenmeye başlar. Çocuk toplum kurallarını, oyun yoluyla kolay ve zararsız bir biçimde öğrenir.
- Okul öncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirilen grup etkinlikleri çocuğun, bu davranışı kazanmasında önemli rol oynar. Çocuk oyun sırasında sadece kurallara uyma davranışını öğrenmekle kalmaz, kurallara uyma zorunluluğunu da öğrenir.

/yediiklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

İş Birliği Yapma

- Çocuk, iş birliği yapma davranışını ilk kez sosyalleşmeye başladığı okul öncesi dönemde kazanmaya başlar.
- Okul öncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirilen grup etkinlikleri bu davranışın kazandırılması bakımından çok önemlidir.
- Çocuk, yetişkin olarak öğretmeni, yaşıtı olarak arkadaşlarıyla oynadığı oyunlar sırasında grupta rol alma, grubun etkili bir üyesi olma ve önderlik etme gibi davranışlar göstererek iş birliği yapma davranışını kazanmaya ya da pekiştirmeye çalışır.

Alınan Kararlara Katılma

- Alınan kararlara katılma, özellikle demokrasi ile yönetilen toplumlarda en gerekli ve en temel davranışlardan biridir.
- Demokrasinin benimsendiği toplumlarda bireyler ister yönetsinler ister yönetilsinler alınan kararlara doğrudan ya da dolaylı olarak katılırlar.
- Çocuk, alınan kararlara katılma davranışını, ilk kez konuşma yeteneğini kazandıktan sonra aile içinde öğrenmeye başlar.
- Çocuklara, alınan kararlara katılma davranışının kazandırılmasında okul öncesi eğitim kurumlarının etkisi büyüktür.
- Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlar ile çocuklarda bu davranışların geliştirilmesine çalışılır.

Paylaşma

- Paylaşma, isteyerek ve içtenlikle verebilmeyi sağlayan bir davranıştır.
- Paylaşma, somut nesneler için olabileceği gibi duygu, düşünce vb. soyut ögeler için de olabilir.

Sorumluluk Üstlenme

- Çocuğun, yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi ve toplumun etkin bir üyesi olabilmesi için kazanması gereken üst düzeydeki sosyal davranışlardan biridir. Çocuk bu davranışı ancak beş yaşından sonra kazanmaya başlar.
- Okul öncesi eğitim kurumlarında da çocuğa sorumluluk üstlenme davranışı kazandırılmaya çalışılır.
- Grup içi etkinlikler kapsamında oynanan oyunlar bu davranışın kazanılması için ideal etkinliklerdir.
- Öğretmen, çocuklara çeşitli sorumluluklar vererek, onlara bu davranışı kazandırmaya ya da kazanılmış davranışı pekiştirmeye çalışır. Örneğin; öğretmen çocuklara, dağılan oyuncakları toplama, ilgi köşelerini düzenleme ve temiz tutma gibi sorumluluklar vererek onların sorumluluk üstlenme davranışı kazanmasını sağlayabilir.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM HİZMETİNDE KULLANILAN MODELLER

Okul Öncesi Eğitimde Yenilikçi Modeller

- Türkiye'de çeşitli yaklaşım ya da modeller kullanılarak okul öncesi eğitimdeki okullaşma oranının hızla artırılması gerekmektedir.
- Türkiye'de okul öncesi eğitim hizmetlerinin sunumunda uzun süre kurumsal modele bağlı kalınmıştır.
- Farklı yeni modellerin denenerek uygulanmaya başlanması son on yılda hız kazanmıştır.
- Türkiye'de son yıllarda okul öncesi eğitimi yaygınlaştırma kapsamında uygulanan modeller; kurum merkezli eğitim, aile merkezli eğitim, kurum-aile ve toplum merkezli eğitim, uzaktan eğitim biçiminde sıralanabilir.

Kurum Merkezli Eğitim Modeli

- Okul öncesi eğitim denilince, dünyada ilk akla gelen model, kurum merkezli okul öncesi eğitim modelidir.
- Bu, çeşitli ülkelerde 1900'lü yıllardan başlayarak kabul gören en yaygın modeldir.
- Kurum merkezli okul öncesi eğitim modeli, kadının çalışmaya başlamasıyla okul çağına gelmemiş çocukların bakım gereksiniminden doğmuştur.
- Bu modelin ilk örneği, İngiltere'de Robert Owen tarafından kadın işçilerin verimini artırabilmek amacıyla açılmıştır. Bu kurumlar, çalışan kadın işçilerin çocuklarına güvenli bir ortamda bakım sağlayarak, onların kendilerini işe verebilmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.
- Almanya'da Froebel'in çalışmaları kurum merkezli modeli, "Kindergarten" tanımıyla bütünleştirmiş; daha sonra, İtalya'da Montessori açtığı kurumlara "Casa de Bambini" adını vermiştir.

/yediiklimyayıncılık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

- Zamanla bu kurumlarda, bakım ve beslenmenin yanı sıra gerçekleştirilecek eğitim ya da uygulanacak programlar da önem kazanmaya başlamıştır.
- Türkiye'de 1900'lü yılların başından itibaren ana mektepleri, çocuk yuvaları vb. adlarla okul öncesi eğitim kurumları açılmış; 1915'te, Ana Mektepleri Nizamnamesi'nin yayımlanmasıyla bu kurumların çalışmalarına ilişkin temel ilke ve kurallar belirlenmiştir.
- Önceleri, özel kişi ve kurumlar tarafından ana mektepleri, çocuk yuvaları ve çocuk bahçeleri adıyla açılan bu kurumlar, daha sonra devlet ve belediyeler tarafından da açılmıştır.
- Türkiye'de okul öncesi eğitim kurumları, çeşitli yasa ve yönetmeliklerle, resmî ve özel kuruluşlar tarafından çeşitli adlarla açılmakta ve Millî Eğitim Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından denetlenmektedir.

Çocuk Yuvaları

- 0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla, gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının fiziksel, eğitsel, psikososyal gelişimlerini sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü, yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.
- Millî Eğitim Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu dışında kurumsal nitelikli diğer okul öncesi eğitim kurumları ise çeşitli üniversitelerin bünyesinde yer alan anaokulları, kreş ve okul öncesi eğitim merkezleri, iş yerlerinin kendi çalışanları için açmış oldukları benzeri kurumlar ile belediyelerin açmış olduğu okul öncesi eğitim kurumlarıdır.

Özel ya da Resmî Bağımsız Anaokulları

- Okul Öncesi Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı olarak 3-6 yaş çocuklarına hizmet veren kurumlardır.

Özel ya da Resmî Ana Sınıfları

- Çoğunlukla ilköğretim okullarının bünyesinde açılan ve 5-6 yaş grubuna eğitim veren birimlerdir.

Uygulama Ana Okulları ve Ana Sınıfları

- 3-6 yaş çocuklarına hizmet vermek amacıyla açılan Millî Eğitim Bakanlığına bağlı diğer öğretim kurumları bünyesindeki okul öncesi eğitim sınıflarıdır.
- Bu kurumlar yaygın olarak kız meslek liselerindeki öğrencilerin uygulama yapmaları amacı ile açılmaktadırlar.

Kreş ve Gündüz Bakımevleri

- 0-6 yaş grubundaki çocukların bakımlarını gerçekleştirmede bedensel ve ruhsal sağlıklarını korumak ve geliştirmek, çocuklara temel değer ve alışkanlıklar kazandırmak amacıyla kurulan ve sunduğu hizmetler karşılığında ücret alan, yatılı olmayan sosyal hizmet kuruluşlarıdır.
- Bu kurumların kreş bölümleri, 0-3 yaş grubuna hizmet verirken; gündüz bakımevi bölümleri 3-6 yaş grubuna hizmet vermektedir.

AİLE MERKEZLİ EĞİTİM MODELİ

- Okul öncesi eğitim, özelliği gereği yalnızca kurumlarda değil, ailede de gerçekleştirilebilecek bir eğitimdir.
- Aile merkezli eğitim modelinde, annelerin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.
- Aile içi eğitimin niteliği okul öncesi eğitim kurumlarında verilen eğitimin niteliği ile birleştirildiğinde olumlu sonuçlar vermektedir. Bu nedenle ailelerin eğitimi, kurum merkezli eğitim kadar hatta ondan daha fazla önemli ve gereklidir.
- Aile merkezli eğitim modeli, eğitimin doğal ortamlarda gerçekleşmesi, bireyselleştirilmiş öğrenmeye olanak sağlaması, tüm aile bireylerinin doğrudan katılımını sağlaması ile anne-baba ve çocuk etkileşimini doğrudan gözlemeye olanak vermesi bakımından üstünlükleri olan bir modeldir.
- Bu model, ailede çıkabilecek olası sorunları önlemekte, ev ortamının çocuğun gelişimini destekleyecek biçimde düzenlenmesine olanak sağlamaktadır.
- Kurumsal eğitime göre daha az maliyetlidir.

ERKEN DESTEK PROJESİ

- Bu program başlangıçta İsrail'de Lombard tarafından geliştirilen ve iki yıl süren HIPPY programıdır.
- Program uygulandıktan sonra tekrar anne ve çocukların çok yönlü ölçüm ve gözlemleri yapılmıştır.

Yediklim Yayıncılık

- Sonuç olarak; anneleri eğitim alan çocukların zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimleri açısından, bu programı almayan çocuklara göre çok daha yüksek bir seviyeye ulaştıkları ortaya konulmuştur.
- Programa dâhil olan çocukların okul başarısı da programa dâhil olmayan çocuklara göre çok daha yüksektir.
- Çalışma yapıldıktan altı yıl sonra programa dâhil olan anne ve çocuklara tekrar ulaşıldığında, artık ergenlik yaşına erişmiş olan bu çocukların okul devamlılığı da programa katılmayan çocuklara göre çok daha yüksek olarak tespit edilmiştir.
- Proje, İstanbul'un beş gecekondu semtinde yapılmıştır.
- Araştırma, bir tür takip araştırmasıdır ve dört yıl sürmüştür.
- Araştırmanın ilk yılında annelere ve onların 3
- 5 yaşındaki çocuklarına geniş kapsamlı testler, mülakatlar, gözlemler uygulanmıştır.
- Kapsamlı çalışmalar sonrası rastgele seçilen örneklem grubuna Anne Çocuk Eğitim Programı uygulanmıştır.

ANNE-ÇOCUK EĞİTİM PROGRAMI (AÇEP)

- Türkiye'de yaygın bir şekilde kullanılan programdır.
- AÇEP, ana-babalar veya çocuğa bakan kişilerin desteklenmesi / eğitilmesi yaklaşımına örnektir.
- Program, 5 yaşını tamamlamış çocukları kapsamaktadır.
- Program 1982-1991 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyeleri Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı, Prof. Dr. Diane Sunar, Doç. Dr. Sevda Berkman tarafından geliştirilmiştir.
- AÇEP, Erken Destek Programı'nın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.
- AÇEP, 25 haftalık bir programdır.
- Her hafta 3 saat süren toplantılar şeklinde düzenlenmektedir.
- Her toplantı üç bölümden oluşmaktadır:
- Anne Destek Programı
- Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması
- Zihinsel Eğitim Programı

ANNE DESTEK PROGRAMI (ADP)

- Anne Çocuk Eğitim Programı kapsamında geliştirilen, Anne Destek Programı (ADP), 3-9 yaş arası çocuğu olan annelere yönelik bir eğitim programıdır.
- Programın amacı, çocuğun gelişimine katkıda bulunmak, çocuklara öz bakım becerisi kazandırmak, çocuk ve annesi arasındaki ilişkiyi güçlendirmek, çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi konularında annelere bilgi ve destek vermektir.
- Bu program sayesinde, annelerin hem kendilerine güvenleri hem de çocuk eğitimindeki rolleri artmaktadır.
- Ayrıca, bu programla edinilen bilgi ve becerilerin, aile içinde olduğu kadar katılımcıların toplumsal yaşamında da olumlu etkiler yarattığı gözlenmektedir.

Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması

- Bu program anneleri kadın üreme sistemi, kadın üreme sağlığı gibi konularda bilinçlendirmeyi amaçlanmaktadır.

Zihinsel Eğitim Programı

- Bu programda, çocuğun zihinsel gelişimini desteklemek amaçlanır.
- Program 25 adet çalışma formu ve 8 hikâyeden oluşmaktadır.

BABA DESTEK PROGRAMI (BADEP)

- Program 3-9 yaş arası çocukları kapsamaktadır.
- Prof. Dr. Sevda Bekman ve Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın akademik danışmanlığında AÇEV tarafından hazırlanmış ve uygulanmış bir programdır.
- Programın süresi 13 haftadır.
- Her oturum 2 veya 2,5 saat sürmektedir.
- Programın kapsamında çocuk gelişimi, olumlu disiplin yöntemleri, çatışma çözme gibi konular yer almaktadır.
- AÇEV tarafından Türkiye'de babaların çocuklarının gelişiminde daha etkin ve olumlu bir rol almaları için geliştirilmiş bir programdır.

/yediiklimyayıncılık

- Programa katılan babalar, çocuk gelişimi ile ilgili bilgi düzeylerini artırma, iletişim becerileri kazanma ve daha demokratik tutum kazanmaya yönelik eğitim almaktadırlar.

BADEP

Genel Amaçlar

- Babaların da çocuk gelişiminde etkili bir role sahip olduğu konusunda farkındalık yaratmak
- Çocukların gereksinimleri hakkında babaların bilinçlenmesini sağlamak
- Çocukların gelişiminde babaların da aktif katılımını gerçekleştirmek
- Çocuğa yönelik şiddeti ortadan kaldıracak uygulamalar yapmak
- Ev ortamını daha demokratik ve iş birliğine açık kılmak
- Evlilik ve aile ilişkilerini geliştirmek
- Babaların edindiği becerileri çevreleriyle paylaşmalarını sağlamak

OKUL ÖNCESİ VELİ ÇOCUK EĞİTİM PROGRAMI (OVÇEP)

Anne Çocuk Eğitim Programı'nın başarısı üzerine;

- AÇEV ve Okul Öncesi Eğitim Genel Müdürlüğünün bir araya gelerek, ana sınıflarına yönelik geliştirdikleri programdır.
- Okul Öncesi Veli Çocuk Eğitim Programı, okul ve aile arasındaki iş birliğini güçlendirerek çocuğa verilen eğitim desteğinin sürekli ve birbirini tamamlar nitelikte olmasını sağlamak amacıyla hazırlanmış bilimsel temelli bir eğitim programıdır.
- Bu program, çocukların zihinsel gelişimini, sözel ve sayısal becerilerini destekleyerek okula hazırlıklı başlamalarını sağlamaya yönelik çalışmalar yürütmektedir.

YAZ ANAOKULLARI

- AÇEV tarafından Türkiye'nin sosyoekonomik açıdan yoksul bölgelerinde bulunan 5-6 yaş grubundaki çocuklara ve annelerine yönelik bir programdır.
- Model, 10 haftalık hızlandırılmış bir "Okul Öncesi Eğitim Programı"nın geliştirilerek "Yaz Anaokulları" olarak uygulanmasıdır.
- Bu program, 5-6 yaş grubu çocukların dil kullanım becerilerini ve zihinsel gelişimlerini destekleyerek onları okula hazırlamakta ve ilköğretimin ilk yıllarını onlar için daha verimli kılmaktadır.
- Ayrıca, bu uygulamaya katılan çocukların annelerine de destek eğitimleri verilmiştir. Bu programların oluşturulması sırasında, özellikle, yörenin yaşam ve ekonomik koşulları dikkate alınmıştır.

AİLE ÇOCUK EĞİTİMİ PROGRAMI

- Gazi Üniversitesi ve Millî Eğitim Bakanlığının ortaklaşa yürüttükleri program, aile bireylerinin çocuk gelişimi, sağlığı ve disiplini konusunda bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi, bu yolla çocuğun gelişiminin desteklenmesi ve ev ortamının zenginleştirilmesini amaçlamaktadır.
- Program, sosyoekonomik düzeyi elverişsiz koşullarda yaşayan 0-6 yaş çocukları ve ailelerine yöneliktir.
- Program, Aile Eğitim Programı ve Gelişimsel Eğitim Programı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Ana-Baba Çocuk Eğitimi Projesi

- Millî Eğitim Bakanlığı Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü tarafından başlatılan proje, genç kızlar, anne adayları ve diğer kadın ve erkeklere yönelik olmak üzere aile bireylerini eğitmeyi amaçlamaktadır. Bu eğitim, yetişkinlere okulda; belli bölgelerde ise gezici kurslar ya da ev ziyaretleri biçiminde gerçekleştirilmektedir.

ANA-BABA OKULU

- İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Haluk Yavuzer tarafından, 1989 yılında başlatılan ve bugün çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından sürdürülen aile merkezli bir programdır.
- Program, ana-babaların çocuklarına istenen davranış ve alışkanlıkları kazandırmaları, çocuklarının öz denetim kazanmaları ve duygu düşüncelerini özgürce ifade eden bireyler olmalarına yardımcı olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.
- Bu kapsamda, programda, farklı yaş gruplarındaki çocukların ana-babalarına; eşler arası ilişki, iletişim, gelişim dönemleri, okul başarısı, uyum ve davranış sorunları vb. konularda bilgi verilmektedir.

Yediiklim Yayıncılık

KURUM, AİLE, TOPLUM MERKEZLİ EĞİTİM MODELİ

- Yalnızca çocukların ya da anne-babaların eğitiminin değil, öğretmen ve müfettişlerin ve tüm toplumun eğitimini de öngören bir modeldir.
- Kurum, Aile ve Toplum Merkezli Model değişik biçimlerde uygulanmaktadır.

Çok Amaçlı Okul Öncesi Eğitim Merkezi

- Bu model, çocuğun eğitimini etkileyebilecek tüm bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılamayı amaçlamaktadır.
- Bu modelle en nitelikli hizmet en az maliyetle karşılanmaya çalışılmaktadır.
- Yine, bu modelde öğretmenin hizmet içi eğitimi, toplum katılımı ve çocuğun çevreden soyutlanmadan eğitilmesi amaçlanmaktadır.
- Bu kapsamdaki eğitim, çocuğun psikolojik, zihinsel, sosyal, duygusal merakını destekleyerek onun temel gelişim gereksiniminin karşılanmasını sağlamaktadır.
- Çok Amaçlı Okul Öncesi Eğitim Merkezi modelinin ilk örneği, 1994 yılında İstanbul Küçükçekmece'de, Millî Eğitim Bakanlığı UNICEF Küçükçekmece Belediyesi ve Marmara Üniversitesi iş birliği ile gerçekleştirilmiştir.

Kurum, Aile ve Toplum Merkezli Eğitim Modeli

- Okul Öncesi Eğitim Birimi-Bağımsız Anaokulu-Gezici Otobüs Anaokulu
- Yetişkin Eğitimi Birimi
- Aile Danışma Birim
- Araştırma Birimi
- Eğitici Materyal ve Araç Geliştirme Birimi Bu modelin yeni bir örneği, Millî Eğitim Bakanlığı ve Gazi Üniversitesi iş birliği ile Ankara-Keçiören'de kurulmuştur.

Gezici / Mobil Anaokulları

- Oyun otobüsü uygulaması ilk defa İngiltere'de uygulanmıştır.
- Gezici anaokulları Türkiye'de ilk kez MEB Küçükçekmece Çok Amaçlı Okul Öncesi Eğitim Merkezi, Küçükçekmece Belediyesi Belediye Anaokulu, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Bölümü ve UNICEF iş birliği ile gerçekleştirilmiştir.

Gezici Anaokulları Modeli

- Yerleşim merkezlerine uzak mesafede oldukları için ekonomik ve ailesel nedenlerle anaokuluna ulaşamayan çocukları ilköğretime hazırlamak amacıyla geliştirilen modeldir.
- Modelin önemli bir amacı da verilecek eğitim yoluyla ailelerde veya çocuklarında meydana gelen değişmeler konusunda farkındalık yaratmak ve onlara okul öncesi eğitimin bir gereksinim olduğunu hissettirmektir.
- Yine, gezici otobüslerle gerçekleştirilen bu modelde, otobüs çalışmalarını gerçekleştirdiği bölgeden ayrılmadan önce bir anaokulu ya da ana sınıfı kurulmasının sağlanması hedeflenmektedir.
- Bu modelin ilk örneği, Malatya'da Millî Eğitim Bakanlığı ve belediyenin iş birliği ile başlatılmıştır.

Bakıcı Anne Eğitim Programı

- Çocuk bakımında annenin yerini alabilecek destek elemanları yetiştirmeye yönelik bir modeldir.
- Bu modelin üç amacı bulunmaktadır. Bunlar; çalışan annelere uygun okul öncesi eğitim hizmeti sağlamak, sosyoekonomik düzeyi düşük çalışan kadınların çocuklarına düşük ücretli ve nitelikli bakım sağlayarak onların çalışmalarına olanak sağlamak ve evde oturan, ancak aile gelirine katkıda bulunmak isteyen kadınlara başkalarının çocuklarına gündüz bakımı sağlama gibi iş olanağı yaratmaktır.

Uykudan Önce

- Okul öncesi eğitimde kitle iletişim araçlarının kullanıldığı ilk örneklerin başında gelmektedir.
- Program, doğrudan çocukları hedef alan; ancak bu arada ailelere de mesajlar ileten başarılı bir deneyimdir.

Benimle Oynar Mısın?

- TRT ve AÇEV iş birliği ile 2001 yılında hazırlanan program, okul öncesi çocukları ve onların anne ve babalarını hedef almaktadır.
- Yapılan araştırmada programın, annelerin ebeveynlik tutum ve davranışları ile çocukların zihinsel gelişiminde etkili olduğu belirlenmiştir.

/yediiklimyayıncılık

Video İle Ana-Baba Eğitimi

- MEB'in, UNICEF iş birliğinde yürüttüğü "Anne Eğitim Programı" ile birlikte ya da bağımsız kullanılabilen 5 dakikalık bölümlerden oluşan toplam 120 dakikalık bir video film, içeriği oluşturan konuları ele alan 4 kaynak kitap ve video ile birlikte kullanılmaya uygun ve filmi daha etkili izleme olanağı sağlayan bilgi yapraklarından oluşmaktadır.

Tomurcuklar

- MEB, Okul Öncesi Eğitim Genel Müdürlüğü ve TRT'nin iş birliğinde 1999'dan beri yürütülen programdır.
- Programın, aileleri okul öncesi eğitim konusunda bilinçlendirmek, okul öncesi eğitim çağı çocuklarının dil gelişimine katkıda bulunmak ve çocuklarda, saygı, sevgi, paylaşma ve sorumluluk duygusu kazandırmak gibi amaçları bulunmaktadır.

Cansuyu

- UNICEF ile TRT ortaklığında 16 bölümden oluşan, kadın ve çocuk sağlığı, beslenmesi, gelişimi ve hakları ile ilgili mesajlar içeren bir programdır ve TRT kanallarında yayımlanmıştır.

Susam Sokağı

- Okul öncesi eğitim dönemi çocuklarına yönelik en dikkate değer programlardan biridir.
- Sosyoekonomik düzeyi düşük okul öncesi dönemdeki 5-6 yaşlarındaki çocuklar için hazırlanan programa ilişkin yapılan araştırma ve gözlemler, programın farklı yaş gruplarındaki çocuklar ve hatta yetişkinler tarafından izlendiğini ve kimi eleştirilere karşın çocukların dil ve zihin gelişimine katkı sağladığını ortaya koymuştur.

Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Özel Eğitim Uygulamaları

- Çeşitli gelişim alanlarındaki yetersizliklerinden dolayı yaşıtlarından farklılıkları olan çocuklardır.
- Erken çocukların nitelikli bir okul öncesi eğitimden yararlanmaları esastır.
- Özel gereksinimli çocukların devam edecekleri eğitim ortamlarının belirlenmesinde dikkate alınan temel yaklaşım, eğitim sistemi içine dahil olacakları eğitim ortamlarının "en az kısıtlayıcı" özellikte olup olmadığının sorgulanmasıdır.
- En az kısıtlayıcı eğitim ortamı: Bir öğrencinin ailesi ve akranlarıyla en fazla birlikte olabileceği ve aynı zamanda eğitim gereksinimlerinin en iyi şekilde karşılanabileceği eğitim ortamıdır.
- En az kısıtlayıcı eğitim ortamı bireysel farklılık göstermektedir.

1. Tam zamanlı kaynaştırma:

Özel gereksinimli öğrencinin kaydının normal sınıfta olduğu; öğrencinin tüm gün boyunca normal sınıfta, normal sınıf öğretmeninden eğitim aldığı durumdur.

Bu durumda sınıf öğretmeni öğrencinin sınıf içindeki tüm gereksinimlerini karşılamakla sorumludur.

2. Kaynak oda Destekli Kaynaştırma

Özel gereksinimli öğrencinin kaydının normal sınıfta olduğu; ancak, öğrencinin desteğe gereksinim duyduğu derslerde kaynak odada özel eğitim öğretmeninden destek aldığı durumdur.

3. Yarım Zamanlı Kaynaştırma:

Özel gereksinimli öğrencinin kaydının özel sınıfta olduğu; öğrencinin başarılı olabileceği derslerde kaynaştırma sınıfından eğitim aldığı durumdur.

4. Özel Eğitim Sınıfları

Özel eğitim sınıfları, benzer tanı grubundaki özel gereksinimli çocuklar için genel eğitim okulları içinde açılmış olan sınıflardır.

5. Özel Eğitim Okulları

Benzer tanı grubundaki özel gereksinimli çocukların tamamının aynı okuduğu durumlardır. Görme engelliler, işitme engelliler.

En az kısıtlayıcı ortamdan En çok kısıtlayıcı ortama göre eğitim ortamlarının sıralanması:

1. Tam zamanlı kaynaştırma
2. Kaynak oda destekli kaynaştırma
3. Yarı zamanlı kaynaştırma
4. Özel sınıf
5. Gündüzlü özel eğitim okulu
6. Yatılı özel eğitim okulu

yediiklimyayıncılık

KAYNAKÇA

ALTAY S., İRA N., YENAL H. Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Millî Eğitim Şûralarında Okul Öncesi Eğitimi ve Bugünkü Durumu, 2010, Ankara

BARTAN M., BAŞAL H., Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenlerinin Bilimsel Süreç Becerilerine İlişkin Görüşleri ve Sınıf içi Uygulamaları, 2018, Bolu

Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı" Raporu, 5-6 Aralık 2003, Ankara

SEÇER Z., YALMAN D., Erken Çocukluk Eğitimine Giriş, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi

XX. Millî Eğitim Şûrası Kararları, Temel Eğitimde Fırsat Eşitliği

/yediiklimyayincilik

MEB

AGS

Akademi Giriş Sınavı

ÖABT

KONU ANLATIMI

ÇOCUK SAĞLIĞI VE İLK YARDIM

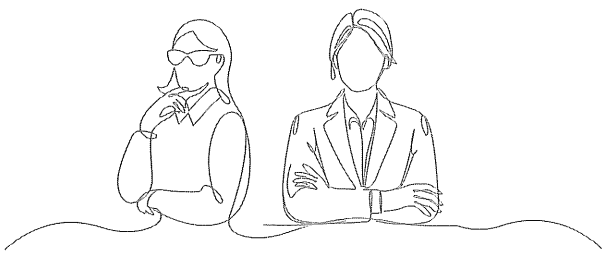

YEDİİKLİM

/yediiklimyayincilik

ÇOCUK SAĞLIĞI VE ÖNEMİ

SAĞLIK NEDİR?

- Sağlık yalnızca hastalık ve mikroplardan korunma değil, bir bütün olarak fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden iyi olma hâlidir. (DSÖ/WHO)
- Çocuk hakları sözleşmesine göre ise 0-18 yaş arası her birey bir yetişkine ihtiyaç duyar ve çocuk olarak kabul edilir.
- Dünya Sağlık Örgütünün tanımına göre çocuk sağlığı ise "0-18 yaş arası bireylerin fiziksel, sosyal ve ruhsal olarak iyi olma hâli" olarak tanımlanır.
- Çocuk sağlığı toplum sağlığının en önemli etmenlerindendir. Toplumda sağlıklı çocukların doğup, büyümesi için anne sağlığının da çok önemli olduğunu unutmamak gerekir. Bu sebeple anne çocuk sağlığı ayrı ayrı değil, bir bütün hâlinde düşünülmelidir.
- Anne çocuk sağlığı hizmetlerinin temel amacı; toplumda sağlıklı nesiller yetiştirilmesini sağlamaktır. Toplumdaki insanların sağlık düzeyi toplumun gelişmişlik ve refah seviyesinin göstergesidir. Gelişmiş ülkelerde sağlık hizmetleri ve sağlık harcamaları üst düzeylerde olup, çeşitli programlar hazırlanarak sağlık düzeylerinin mümkün olduğunca artırılması hedeflenmektedir.

SAĞLIK MODELLERİ

1. **Tıbbi Model:** Bu model sağlığı, hastalığın olmaması olarak tanımlar. Bu nedenle sağlığın derecesi, hastalığın ciddiyeti ile ölçülebilir. Modele göre sağlığı etkileyen diğer önemli etkilerin gücü göz ardı edilmektedir. Model hastalıkların oluşumundaki sosyal nedenleri ve hastalığın tanımlanmasındaki sosyal gelenekleri görmezden gelmektedir.
2. **Holistik Model:** DSÖ tanımı ile çok benzerlik göstermektedir. Aralarındaki temel fark holistik modelin, sağlığı; fiziksel, ruhsal ve mental boyutların çok daha ötesinde ele almasıdır. Bu sağlık modelinde optimal sağlığa, hastalıkları önlemeye, pozitif mental ve emosyonel durumlara odaklanılmaktadır.
3. **İyilik Modeli:** Bu sağlıklı yaşam modeli farklı kültürlerin sağlıklı yaşamı nasıl gördüğünü yansıtır yaşam boyu sağlıklı seçimlerin farkında olma, yaşamda dengeyi ve kaliteyi artıran, kişinin doğası ve çevresi değiştikçe değişim gösteren bir durumdur iyilik hâli. Bu modeldeki altı boyutun genel sağlık ve refah üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ve sağlık literatüründe en sık bahsedilenleri olduğu gösterilmiştir. İyilik modeli emosyonel, entelektüel, spiritüel, mesleki, sosyal ve fiziksel olmak üzere altı boyuttan oluşmaktadır.
4. **Çevre Modeli:** Geleneksel tıbbi modele bir tepki olarak geliştirilmiştir. Çevre modeline göre sağlık, kişilerin çevresel değişikliklere kaliteli bir şekilde uyum sağlaması olarak tanımlanır. Bu model sosyoekonomik durum, eğitim ve çoklu çevresel etmenlerin sağlığa olan etkilerini içermektedir.

SAĞLIĞI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

- Anne sağlığı
- Sosyoekonomik durum
- Çevre kirliliği
- Yetersiz ve dengesiz beslenme (Malnütrisyon)
- Aşılanma durumu
- Aile ilgisizliği
- Anne gebelik yaşı (20'den küçük, 35'ten büyük olması riskli)
- Annenin fazla ve sık doğum yapması (Doğum arası 2 yıldan fazla olmalı)
- Ailenin eğitim düzeyi
- Evlilik dışı istenilmeyen gebelik
- Akraba evlilikleri
- Zararlı alışkanlıklar
- Kan (Rh) uyuşmazlığı
- Enfeksiyon hastalıklar
- Radyasyon, yanlış ilaç kullanımı, stresli yaşam

HASTALIK NEDİR?

- Hastalık, bir organizmanın herhangi bir dış yaralanma nedeniyle olmamak koşuluyla bir kısmının veya tümünün yapısını ya da işlevini olumsuz olarak etkilenmesi olarak tanımlanmaktadır.

yediiklimyayıncılık

SAĞLIK DÜZEYİ ÖLÇÜTLERİ

- Bir toplumdaki sağlık sorunlarının ve sağlık hizmetlerinin görülebilmesi, planlanması ve değerlendirilebilmesi amacıyla sağlık düzeyi ölçütleri geliştirilmiştir.
- Bir bölge veya ülkenin farklı zamanlarda sağlık düzeyin durumunun görülmesi veya bölge ve ülkelerin sağlık düzeyi durumlarının kıyaslanabilmesi için bu ölçütlerden faydalanılır.
- Bebek ve çocuk ölümleri, bir bölge veya ülkenin sağlık düzeyi konusunda fikir veren çok önemli ölçütlerdendir.
- Ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyine göre çocuk sağlık düzeyleri de farklılık göstermektedir.

a. Perinatal Ölüm Hızı (0-7 gün)

- Bir toplumda 1 yıl içerisinde ölü doğan ve canlı doğup ilk 7 gün içinde ölen bebek sayısının aynı toplumda aynı yıldaki toplam ölü ve canlı doğum sayısına bölümünün 1000 ile çarpılmasıdır.
- Perinatal ölüm hızı, doğum öncesi bakımı ve doğum koşulları hakkında fikir verir.
- Anne sağlığının iyi bir göstergesi olarak kullanılır.

$$\frac{\text{1 yıl içerisinde canlı doğup 7 gün içerisinde ölen bebekler} + \text{Ölü doğan bebekler}}{\text{1 yıl içerisindeki toplam doğum sayısı}} \times 1000$$

b. Neonatal (Yenidoğan) Ölüm Hızı (0-28 gün)

- Bir toplumda 1 yıl içerisinde canlı doğan ve ilk 28 gün içinde ölen bebek sayısının aynı toplumdaki aynı sürede meydana gelen canlı doğum sayısına bölümünün 1000 ile çarpılmasıdır.
- Yaşamın ilk 28 günlük dönemine yenidoğan dönemi denir.
- Yenidoğan ölüm hızları toplumdaki doğum öncesi ve doğum sonrası bakımın, anne-çocuk sağlığı düzeyinin durumunu gösteren önemli ölçütlerdendir.

$$\frac{\text{1 yıl içerisinde canlı doğup 0-28 gün içerisinde ölen bebekler}}{\text{1 yıl içerisindeki toplam canlı doğum sayısı}} \times 1000$$

c. Postneonatal (Yenidoğan sonrası) Ölüm Hızı (28-365 gün)

- Bir toplumda 1 yıl içerisinde canlı doğan ve 28 ile 365. günler arasında ölen bebek sayısının aynı toplumdaki aynı sürede meydana gelen canlı doğum sayısına bölümünün 1000 ile çarpılmasıdır.
- Yaşamın 28-365 günleri arasındaki döneme yenidoğan sonrası dönem denir.
- Bu dönemde en fazla görülen ölüm sebepleri pnömoni (zatürre), enterit (ince bağırsak iltihaplanması) ve diğer enfeksiyonlardır.
- Bu enfeksiyonlar çevresel koşulların çocuk sağlığı üzerindeki etkilerini gösteren ölçütlerdendir.

$$\frac{\text{1 yıl içerisinde canlı doğup 28-365 gün içerisinde ölen bebekler}}{\text{1 yıl içerisindeki toplam canlı doğum sayısı}} \times 1000$$

d. Bebek Ölüm Hızı (0-1 yaş)

- Genel tabirle bir yaşından küçük bebeklerin ölüm düzeyini gösteren bir ölçüttür.
- Bebek ölüm hızı bir toplumda 1 yıl içinde meydana gelen 0-1 yaş grubundaki ölüm sayısının aynı toplumda aynı zaman zarfındaki canlı doğum sayısına bölümünün 1000 ile çarpılması sonucu bulunan bir ölçüttür.
- Bir toplumdaki genel sağlık düzeyini, çocuk sağlığı düzeyini ölçmek ve sağlık hizmetlerinin etkinliğini değerlendirmek için kullanılan en önemli ölçüttür.
- Ülkelerin sağlık bakım düzeylerinin birbirleriyle karşılaştırılmasında sıklıkla kullanılan güvenilir bir göstergedir.

Not

Günümüzde ülkelerin gelişmişlik düzeyleri; o ülkenin ticari kapasitesi, kişi başına düşen gelir ve ortalama yaşam süresi gibi göstergeler, bebek ölüm hızı verileri ile değerlendirilmektedir. Bebek ölüm hızı, sadece çocuk sağlığının genel göstergesi değildir; aynı zamanda o ülkenin eğitim seviyesini de yansıtır.

yediiklimyayıncılık

$$\frac{\text{1 yıl içerisinde canlı doğup 365 gün içerisinde ölen bebekler}}{\text{1 yıl içerisindeki toplam canlı doğum sayısı}} \times 1000$$

e. Beş Yaş Altı Ölüm Hızı

- Beş yaş altı ölüm hızı toplumda bir yılda canlı doğup 5 yaşını tamamlamadan ölen bebek sayısının aynı yılda meydana gelen canlı doğum sayısına bölümünün 1000 ile çarpılması sonucu bulunan bir ölçüttür.

$$\frac{\text{1 yıl içerisinde canlı doğup 5 yıl içerisinde ölen bebekler (çocuklar)}}{\text{1 yıl içerisindeki toplam canlı doğum sayısı}} \times 1000$$

Ölüm Nedenleri

- Pnömoni (Zatürre)
- Diyare (İshal)
- Sıtma
- Kızamık
- HIV
- Malnütrisyon (Yetersiz Dengesiz Beslenme)

f. Ana Ölüm Hızı

- Bir yıl içinde gebelik, doğum ve lohusalık nedeniyle meydana gelen 15-49 yaş arası kadın ölüm sayısının, aynı yıldaki canlı doğum sayısına bölümünün 1000 ile çarpılması sonucu bulunan bir ölçüttür.
- Bir toplumda anne sağlığı düzeyini ve anne çocuk sağlığı hizmetlerinin yeterli seviyede olup olmadığını belirten bir ölçüt olup aynı zamanda toplumun genel sosyoekonomik düzeyi hakkında da kabaca fikir verir.

$$\frac{\text{1 yıl içerisinde gebelik, doğum ve lohusalık döneminde meydana gelen kadın ölümü}}{\text{1 yıl içerisindeki toplam canlı doğum sayısı}} \times 1000$$

SAĞLIK HİZMETLERİ VE SAĞLIK HİZMETLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Sağlık hizmetlerinin en temel amaçları aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

- Sağlık talebi oluşmasını sağlamak,
- Toplumun sağlık standardını yükseltmek,
- Kişilerin hasta olmaması için gerekli tedbirleri almak,
- Hasta olanların en kısa sürede sağlıklarına kavuşmasını sağlamak,
- Hasta ve sakat olanların iyileştikten sonra uyumlarını sağlamaktır.

Sağlık Hizmetlerinin Sınıflandırılması

Koruyucu Sağlık Hizmetleri

Hastalık daha ortaya çıkmadan önce alınacak tüm önlemleri kapsar. Sağlık koşullarının iyileştirilmesi, sağlığı bozacak faktörlerin yok edilmesi ve toplumun bütününe yönelik olan hizmetler koruyucu sağlık hizmetleridir. Bu hizmetleri devlet karşılıksız olarak gerçekleştirmektedir. Bu hizmetlerin sonucunda ortaya çıkan fayda, onu talep eden ve uygulanan kişilerin dışında tüm topluma da fayda sağlar. Bu sebeple sosyal faydası, özel faydasından daha fazla olan bir sağlık hizmetidir. Anne-çocuk sağlığı ve aile planlaması, bağışıklama, dengeli beslenme, temiz su, gıda denetimi, tütün kontrolü gibi uygulamalar, koruyucu sağlık hizmetleri kapsamındadır.

Koruyucu sağlık hizmetleri kendi içinde ikiye ayrılır:

Çevreye yönelik koruyucu sağlık hizmetleri: Sağlıklı çevre koşullarının yaratılması ve çevre sağlığını olumsuz etkileyen unsurların giderilmesini içermektedir.

Kişiye yönelik sağlık hizmetleri: (Bağışıklama) aşılama, beslenmeyi düzenleme, teşhis ve tedavi, aşırı doğurganlığın kontrolü, ilaçla koruma, kişisel hijyen ve sağlık eğitimi gibi hizmetlerden oluşmaktadır.

Tedavi edici sağlık hizmetleri: Koruyucu sağlık hizmetleri ile kıyaslandığında daha fazla bireysel fayda içeren sağlık hizmetleridir. Hastalık ve hastalık belirtileri ortaya çıktıktan sonra, hastalığın teşhis ve tedavi edilmesi sürecini kapsayan hizmetlerdir.

Yediiklim Yayıncılık

Rehabilite edici sağlık hizmetleri: Hastalık ve kazalara bağlı olarak gelişen kalıcı bozukluklar ve sakatlıkların günlük yaşamı etkilemesini önlemek ya da bu etkiyi en aza indirmek, kişinin bedensel ve ruhsal yönden başkalarına bağımlı olmadan yaşamasını sağlamak için sunulan sağlık hizmetleridir. Temel amaç bireyleri hem ihtiyaç içine düşmekten korumak hem de engelli bireylerin işte, evde, okulda toplum içerisinde uyum içinde yaşamalarını sağlamaktır.

Tıbbi rehabilitasyon: Bedensel kalıcı bozukluk ve sakatlıkların düzeltilmesi, yaşam kalitesinin arttırılması amacıyla verilen hizmetlerdir. Postür (duruş) bozuklukların düzeltilmesi, ekstreminde protezlerin kullanılması, işitme, görme vb. kusurların en aza indirgenmesi çalışmaları bazı örneklerdir.

Sosyal rehabilitasyon: Sakatlık ya da özrü olan kişilerin, günlük hayata aktif olarak katılması, başkalarına bağımlı olmadan yaşayabilmesi amacıyla yapılan ise uyum sağlama, yeni iş bulma ya da öğretme çalışmalarını kapsar.

ÜLKEMİZDE VE DÜNYADA ÇOCUK SAĞLIĞININ DURUMU

Yenidoğan ve Bebek Ölümleri

Bir bebeğin ölüm riskinin en fazla olduğu dönem yaşamın ilk ayıdır; bu yüzden güven verici bir doğum ve yenidoğan bakımı oldukça önemlidir. Yenidoğan dönemi dediğimiz, yaşamın ilk 28 günü hayatta kalma adına en savunmasız dönem olup her yıl beş yaş altı ölümlerinin %44'ü yenidoğan döneminde meydana gelmektedir. Yenidoğan ölümlerinin dörtte üçü yaşamın ilk haftasında, yaklaşık yarısı ise ilk 24 saatte meydana gelmektedir.

Dünya'da yenidoğan (0-28 gün) ölüm nedenleri;

- Prematüre doğum (Erken doğum)
- Doğum travması
- Doğum asfiksisi (Doğum sırasında solunum başlamaması)
- Enfeksiyonlar
- Konjenita (doğumsal) anomalilerdir.

DSÖ (WHO) ve UNICEF yenidoğan ölüm oranını azaltmak amacıyla yaşamın ilk haftasında sağlık personeli tarafından ziyaretlerle, anne sütünü teşvik, yenidoğan sıcak tutma, göbek bağ ve cilt bakımında temizlik, ciddi sağlık sorunları belirtilerini değerlendirme, doğum kaydı ve ülke programlarına göre zamanında aşılama, ek bakım ihtiyacı varsa belirleyip destekleme, bazı beslenme sorunları için evde tedavi olanağı sağlama konularını ön plana almaktadır.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bebek ölümlerinin büyük bir çoğunluğu yenidoğan döneminde gerçekleşmektedir.

Ülkemizde son yıllarda bebek ölüm hızı azalmış olsa da bölgeler arası farklılıklar devam etmektedir.

Beş Yaş Altı Ölümler

Ülkemizde ve dünyada bebek 1 aylık olduktan 5 yaşına kadar gerçekleşen ölümlerin birçoğunda pnömoni (zatürre), diyare (ishal), sıtma, kızamık, HIV temel nedenler arasındadır.

Malnütrisyon (yetersiz dengesiz beslenme) bu nedenlerin oluşmasını sağlar ve ölümlerin yarıdan fazlasına dolaylı olarak sebep olur.

Ülkemizde Sağlık Bakanlığı Programları

Ülkemizde Sağlık Bakanlığı anne çocuk sağlığı düzeyinin yükseltilmesi, ölüm hızlarının azalması, hayat kalitesini olumsuz etkileyen bu sorunların çözümüne yönelik toplumu eğitme ve bilinçlendirme amaçlı çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda anne-çocuk sağlığı hizmetleri, sağlık evleri, hastaneler, toplum sağlığı merkezleri, aile sağlığı merkezleri ve aile hekimleri tarafından verilen Sağlık Bakanlığı programları şunlardır:

- Anne Sütünün Teşviki ve Bebek Dostu Hastaneler Programı
- Neonatal Resüsitasyon Programı
- Akut Solunum Yolu Enfeksiyonlarının Kontrolü Programı
- İshalli Hastalıkların Kontrolü Programı
- Büyümenin İzlemesi Programı
- Demir Gibi Türkiye Kampanyası
- İyot Yetersizliği Hastalıkları ve Tuzun İyotlanması Programı
- Fenilketonüri ve Hipotiroidi Tarama Programı
- Hemoglobinopati Kontrol Programı
- Bebeklerde D vitamini Yetersizliğinin Önlenme ve Kemik Sağlığının Geliştirilmesi Programı
- Anne Dostu Hastane
- İşitme Taraması Programı
- 6-24 Ay Bebek ve Küçük Çocuk Beslenmesi Programı/Tamamlayıcı Beslenme Programı
- Doğum Öncesi Bakım Hizmetleri
- Gebelere Demir Destek Programı
- Gebelere D Vitamini Destek Programı

/yediiklimyayincilik

Anne Sütü Teşviki ve Bebek Dostu Hastaneler Programı

Uygulanmaya Başlama Tarihi: 1987

Programın Amacı

- Bebeklerin ilk 6 ay sadece anne sütü ile beslenmesini sağlamak
- Bebeklerin uygun zamanda ek besinlere geçişi sağlamak
- Sağlıklı beslenme eğitimi kazandırmak
- 5 yaş altı çocuklarda beslenme yetersizliklerinin 1/3 oranında azaltmak

Neonatal Resüsitasyon (Canlandırma) Programı

Uygulanmaya Başlama Tarihi: 1998

- Neonatal resüsitasyon, fetal yaşamdan neonatal yaşama geçişin yapılabilmesi ve sürdürülebilmesi için bebeğe yardımcı olmak şeklinde tanımlanır.

Programın Amacı

- Yurt çapında doğum eyleminde görev alan tüm sağlık personelinin standart bir neonatal resüsitasyon eğitimi alması ve bu bilgi becerileri belirli aralıklarla yenilemesi,
- Hizmet sunucular ve hedef kitleye yönelik eğitim materyalleri üretilmesi, çoğaltılması ve dağıtılması ve tüm bu çalışmalar neticesinde Türkiye'nin her köşesinde doğan çocuklara gerektiğinde aynı nitelikte resüsitasyon yapılmasının sağlanması amaçlanmaktadır.

Not

Neonatal resüsitasyon eğitimi ile alınan bilgi ve beceriler belli aralıklarla yenilenmelidir. Sadece bu eğitimi almak yeterli değildir.

Akut Solunum Yolu Kontrolü Programı

Uygulanmaya Başlama Tarihi: 1987

Programın Amacı

- Beş yaş altı çocuklarda pnömoni (zatürre) sonucu oluşan ölümleri 1/3 oranında azaltmak,
- Erken teşhis ve uygun tedaviyi sağlamak,
- Gereksiz antibiyotik kullanımını önleyerek bebek ve çocuklara yönelik koruyucu evde tedavi edici yöntemler geliştirmek,
- Bu amaçlar kapsamında bakanlık tarafından sağlık kuruluşlarına prokain penisilin gönderilmektedir.

İshalli Hastalıkların Kontrolü Programı

Uygulamaya Başlama Tarihi: 1986

- İshal; dışkının sık olarak sulu veya yumuşak çıkması durumudur.

Programın Amacı

- Ülkemizdeki bebek ve çocuk ölümleri nedenleri arasında önemli bir yer tutan ishale bağlı ölümleri azaltmaktır.
- İllerde sağlık personelinin konu hakkındaki eğitimlerinin gerçekleştirilmesi, halk eğitimlerinde ise ishalin önlenmesi, ağızdan sıvı tedavisi (ORS) konularının tüm anne-babalar ve diğer aile bireylerinin çok iyi bilmelerinin sağlanmasıdır.
- Ücretsiz tedaviyi sağlamak, bu kapsamda ORS paketleri desteği sağlanarak dehidratasyonu (sıvı kaybı) önlemektir.
- Oral Rehidrasyon Sıvısının (ORS) ücretsiz hastanelere dağıtımının yapılması Dünyada her yıl beş yaşın altındaki yaklaşık 1,5 milyon civarı çocuk ishal nedeni ile ölmektedir. İshale bağlı ölümler sıklıkla su ve mineral kaybı nedeniyle olmakta ve beslenme durumunun iyi olmaması ishal ve ishale bağlı ölüm riskini artırmaktadır.
- Çocuklarda görülen ishal vakalarının büyük çoğunluğu hafif-orta derecede ishal vakalarıdır. Hafif ishal vakalarında ishale rağmen çocuk iyi görünür, inatçı kusma ve ateş yoktur. Bu durumda daha sık normal su verilmesi, anne sütü veya mamaya devam edilmesi ve çocuğun susuzluk bulguları bakımından izlenmesi yeterlidir. Orta derecedeki ishal vakalarında çocuklar huzursuzdur ve çok susarlar. Bu durumdaki 6 aylıktan büyükse ishal paketleri (ORS) kullanılarak tedavi edilebilmektedir. Dehidratasyonu önlemek için çocuğa her zamankinden çok sıvı verilmeli ve beslenme kesilmemeli, uygun gıdalarla beslenmeye devam edilmelidir.

Yediiklim yayıncılık

Not

Dünyada ishal, beş yaşından küçükler arasında ölümün ikinci büyük nedenidir. (Pnömoniden sonra) Son 6 ay içinde, 0-6 yaş grubundaki çocuklarda en çok görülen hastalık türleri incelendiğinde; %41,9 ile üst solunum yolu enfeksiyonu ilk sırada yer aldı. Bunu sırasıyla; %33,2 ile ishal, %10,8 ile kansızlık, %10,1 ile alt solunum yolu enfeksiyonu ve %9,3 ile ağız ve diş sağlığı sorunları izledi. (Türkiye Sağlık Araştırmaları, Ekim 2015)

Büyümenin İzlenmesi Programı

- Sağlık ve gelişimi izlemek, desteklemek olumlu sonuç verir. Ek olarak çocukların sağlık ve gelişimini izlemeye ve desteklemeye yönelik programlar, bebek ve çocuk yaşatmaya yönelik programları önemli ölçüde güçlendirir, bebek ve çocuk ölümlerinin oranını düşürmeye yardımcı olur.
- Çocuklara ait boy ve ağırlık ölçümleri; büyüme, gelişme ve beslenmenin belirlenmesinde önemli verilerdir. Bu kapsamda Dünya Sağlık Örgütü'nün büyüme grafikleri kullanılıp yorumlanmaktadır. Çocuk izleme kartları kullanılmaktadır.

Demir Gibi Türkiye Projesi

Uygulanmaya Başlama Tarihi: 2004

- Tüm yaş grupları için demir minerali çok önemlidir.
- Yapılan araştırmalara göre bulgular değişmekle beraber Türkiye'de 0-5 yaş çocukların ve emzikli kadınların %50'sinde, okul çağı çocukların %30'unda demir eksikliği vardır.

Programın Amacı

- Demirin önemi hakkında toplumun bilinçlendirilmesi,
- İlk 6 ay anne sütü, sonrası ek besinlere geçme ve 2 yaşına kadar emzirmenin sürdürülmesine teşvikle beraber her bebeğe demir desteği ve anemi olanlara tedavi olanağı sağlamaktır.

İyot Yetersizliği Hastalıkları ve Tuzun İyotlanması Programı

Uygulanmaya Başlama Tarihi: 1994

- İyot eksikliği; bebek ve çocuklarda, büyüme ve gelişme geriliği, zekâ düzeyinin akranlarına göre daha düşük olması, öğrenme yeteneği ve okul başarısında azalma, gebelerde düşük ve ölü doğum riskinde artma ve her yaşta guatr iyot yetersizliğin oluşturduğu önemli sağlık problemlerinden sadece birkaçıdır.
- İyotun yetersiz alınması (iyot gereksinmesinin karşılanamaması); gözle görülmeyen ve ciddi yıkımlara yol açabilen pek çok önemli sağlık problemini de beraberinde getirmektedir.

Programın Amacı

- Gıda olarak tüketilen tuzların iyotlanması
- Toplumun konu ile ilgili bilgilendirmesi ve eğitiminin sağlanması

Bebeklerde D vitamini eksikliğinin Önlenmesi ve Kemik Sağlığı Korunması Programı

- Bebek ve çocuklardaki büyüme ve gelişme bozuklukları önlenebilir hastalıklardan olup protein, enerji, vitamin ve mineral eksikliğinin neden olduğu beslenme yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır. İnsan sütünde D vitamini düşük olmakla birlikte; emzirilen bebekler, erken dönemde anne D vitamini seviyeleri normalse veya yeterli güneş ışığına maruz kalırlarsa normal D vitamini seviyelerine sahip olabilirler. Raşitizm kalsiyum depolanmasının yetersiz olmasıyla karakterize bir hastalık olup, önemli sağlık sorunlarından biridir. Raşitizm kemiklerde kalsiyum depolanmasının yetersiz olmasına bağlı olarak ortaya çıkan şekil bozukluklarına verilen genel bir isimdir.

Amacı

- Dengesiz ve yetersiz beslenmeye bağlı sağlık sorunlarından olan Raşitizmin önlenmesidir. Bunun için;
  - ✓ Tüm doğan bebeklerin doğumdan sonra hemen emzirilmeye başlatılması, ilk 6 ay "tek başına" anne sütünün verilmesi,

Yediiklim Yayıncılık

- ✓ Altıncı aydan sonra da uygun ve yeterli miktardaki ek besinlerle beraber emzirmenin sürdürülmesi,
- ✓ Gebelerin kalsiyum yetersizliği konusunda bilgilendirilmesi,
- ✓ Bebeklere proflaksi (önleyici) amaçlı D vitamini desteğinin sağlanması,
- ✓ Anne ve çocuk izleme ve değerlendirmelerinin yapılması gerekir.

Fenilketonüri ve Hipotiroidi Tarama Programı

- Fenilketonüri kalıtsal bir hastalıktır. (Beyinde hasar oluşur.)
- Akraba evliliklerinin yüksek oranda olması hastalığın artmasına sebep olur. Fenilketonüri ilk 6 ay fark edilmeyebilir, belirti göstermeyebilir.
- Bebeklerde topuk kan örneği alınarak erken teşhis ve beslenme programı belirlenir.
- Hipotiroidi doğuştan tiroit salgı sorunu hastalığıdır.
- Bebeklerde topuk kan örneği alınır ve hormon tedavisi başlatılır.

Programın Amacı

- Yeni doğanların kalıtsal hastalık olan Fenilketonüri ve Hipotiroidi yönünden taranarak, erken dönem teşhis ve tedavilerinin yapılması.

Hemoglobinopati Kontrol Programı

- Ülkemizde, Talasemi ve orak hücre anemisi başta olmak üzere, kalıtsal kan hastalıkları önemli bir halk sağlığı sorunudur.

Programın Amacı

- Sağlık personelinin tamamını hemoglobinopatilerin önlenmesi konusunda bilgilendirilmesi,
- Talasemi ve hemoglobinopatilerin konusunda eğitimli sağlık personelinin toplum eğitimlerinin gerçekleştirilmesi,
- Kalıtsal hastalıkların artışında en önemli etmen olan akraba evliliklerinin riskleri konusunda toplumun bilgilendirilmesi,
- Programın bir diğer amacı ise mevcut Hemoglobinopati hastalarının yaşam süreleri uzatılarak, yaşam kalitelerinin artırılmasıdır.

Anne Dostu Hastane

Nitelikli gebe, lohusa izlemini ve güvenli koşullarda tüm doğumların hastanede gerçekleştirilmesi sağlanarak anne ve bebek ölümlerini azaltmak amaçlanmaktadır.

İşitme Taraması Programı

Bu programla işitme kaybıyla doğan ya da doğum sonrası dönemde işitme kaybı ortaya çıkan çocuklarda, işitme kaybının çocuğun konuşma gelişimini etkilemeden, psikolojik ve sosyal açıdan sağlıklı bir birey olarak toplumdaki yerini almasını sağlayacak şekilde erkenden saptanması, bu konunun önemi konusunda sağlık personelinin ve toplumun bilinçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

6-24 Ay Bebek ve Küçük Çocuk Beslenmesi Programı /Tamamlayıcı Beslenme Programı)

Programla 5 yaş altı çocuklarda akut ve kronik malnütrisyonun önlenmesi amaçlanmaktadır. Program kapsamında amaç, eğitimli sağlık personeli ile 1. basamakta annelere uygun ve kişiye özel beslenme danışmanlığı verilmesini sağlamak ve sağlıklı beslenme ilkelerini çocukların hayatına, yaşamlarının başlangıcından itibaren yerleştirebilmektir.

Doğum Öncesi Bakım Hizmetleri

Anne sağlığı düzeyini yükseltmek ve anne ölümlerini azaltmak amacıyla rutin hizmetler arasında yer almakta olup ülke genelinde uygulanmaktadır.

Gebelere Demir Destek Programı: Ülkemizde kadınlarda demir eksikliğine gebelik döneminde daha sık rastlanmaktadır. Bu program, gebelikte artan demir ihtiyacının karşılanması için her gebeye gebeliğinin 16.haftasından itibaren 5 ay, doğumdan sonra 3 ay 40-60 mg/ gün demir desteği sağlamak amacıyla yürütülmektedir.

Gebelere D Vitamini Destek Programı: Gebelikte görülen D vitamini eksikliğini önlemek amacıyla her gebeye, gebeliğinin 12. haftasından doğumdan sonra 6. ay sonuna kadar günde 1200 mg D vitamini verilmektedir.

/yediiklimyayincilik

GEBELİK DÖNEMİ VE DOĞUM

GEBELİK

- Erkek üreme hücresi sperm ile dişi üreme hücresi yumurta (ovum) birleşerek döllenmiş yumurtayı(zigot) oluşturur.
- Döllenmiş yumurtanın uterus (rahim) içerisine yerleşmesiyle gebelik başlar.
- Uterus içine yerleşen döllenmiş yumurta 10 hafta embriyo, daha sonra da fetüs adını alır.
- Anne adayının hiçbir sıkıntı olmasa bile hamileliğin 7. ayına kadar ayda 1 kez, 8. ay itibarıyla 15 günde bir kontrol yaptırması uygundur. Bu şekilde riskli gebelikler erken teşhis edilir.
- Yüksek tansiyon, kalp hastalığı, böbrek hastalığı gibi sorunları olan anne adayları hastanede doğum yapmalıdır.
- Normal gebelik süresi 40 haftadır.
- Çocuk kalp sesleri (ÇKS) gebeliğin 4. ayında duyulabilir.
- Fetal hareket 8. hafta itibarıyla ultrason aracılığıyla gözlenebilir.
- İlk gebeliklerde fetüs hareketleri anne adayı tarafından ilk kez ortalama 20-24. hafta civarı hissedilmeye başlanır.
- İkinci ve daha sonraki gebeliklerde anne adayları daha tecrübeli oldukları için fetüs hareketlerini ortalama olarak daha erken (16-22 hafta arası) hissetmeye başlar.

Not

Gebelik öncesi folik asit eksikliği, anemi, sistem hastalıkları gibi sorunlar varsa anne adayının tedavisinin yapılması gerekir.

GEBELİK DÖNEMLERİ

Gebelik üç ayrı dönemde incelenir:

1. Birinci trimester (1-3 ay arası)
2. İkinci trimester (4-6 ay arası)
3. Üçüncü trimester (7. aydan doğuma kadar)

Gebelikte Oluşan Geçici Organlar

Embriyonun uterus duvarına yapışması ile birlikte üç organ oluşur. Bunlar; plasenta, göbek kordonu ve amnion kesesidir.

Plasenta: Uterus duvarında oluşan plasenta, anneden bebeğe oksijen ve büyümesi için gerekli olan besin ögelerini aktarır. Bebeğin metabolizma atıklarını ve karbondioksiti anneye aktarır. Plasentanın seçici geçirgen özelliği bebeğe zararlı olan maddelerin geçişini engeller. Plasenta göbek kordonu ile bebeğe bağlanmıştır. Bir başka görevi de salgıladığı hormonlarla gebeliğin devamını sağlamaktır.

Göbek kordonu: Plasenta ve bebeğin göbeği arasında yer alan uzunluğu yaklaşık 55 cm uzunluğunda bir organdır. İçinde kirlenmiş kanı plasentaya taşıyan iki atardamar ve temiz kanı, bebeğe taşıyan bir toplardamar bulunur.

Amnion kesesi: Embriyoda hücreler topluluğu organları oluşturmak için ayrıldığında aralarına sıvı dolar ve etrafını bir kese kaplar. Kese genişleyerek embriyoyu sarar. Embriyo büyüdükçe bu kese de büyür ve suyu artar. Kesenin görevi; bebeği dış darbelerden korumak ve güvenli bir ortam oluşturmaktır. Ayrıca bebeğin atıklarının temizlenmesinde amnion sıvısının etkisi vardır. Bu sıvı birkaç saat içinde kendini sürekli yeniler.

GEBELİK İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Uterus (Rahim)

Uterus, güçlü kas yapısından dolayı kasılma yeteneğine sahip armut şeklinde bir organdır. 6-7 cm uzunluğunda, 3-4 cm genişliğinde 2-2,5 cm genişliğindedir. Gebelikte büyür ve genişler.

Uterusun görevleri;

- Gebelikte bebeğin büyümesi için ortam hazırlar.
- Doğumda kasılmalarla bebeğin çıkmasını sağlar.
- Embriyo olgunlaşıncaya kadar beslenmesini ve korunmasını sağlar.
- Rahmin iç yüzünü kaplayan endometrium her ay kalınlaşarak döllenmemiş yumurtanın dışarı atılmasını sağlar. (Regl kanaması)

Fallop tüpleri (Tuba uterina, kordonlar)

Uterusun her iki köşesinden çıkarak yumurtalıklara doğru uzanan yaklaşık 12-18 cm uzunluğunda, bir çift ince tüp şeklinde oluşumlardır. Tüplerin ucunda fimbria denilen saçak biçiminde uzantılar vardır. Döllenme tüplerde gerçekleşir. Tüplerin görevi; olgunlaşan overin yumurtalıktan atıldıktan sonra fimbrialar ile yakalayarak, uterusa atılmasını sağlamaktır. Eğer döllenme gerçekleşirse döllenmiş yumurtanın uterusa taşınmasını sağlar.

Overler (Yumurtalıklar):

Overler, rahmin her iki tarafında, tüplerin yan kısımlarında iri, badem görümünde organlardır. Erişkin kadında ortalama 3-5 cm uzunluğunda, 2-5 cm genişliğinde, 0,5-1,5 cm kalınlığında, 4-6 gr. ağırlığında grimsi pembe renktedir. Kız bebekler doğdukları andan itibaren yaklaşık olarak yumurtalıklarında 2 milyon yumurta hücresi bulunur. Bu yumurta hücreleri her geçen zamanda azalır ve ergenlik dönemine ulaştığında bu sayı 400 bine kadar iner. Ergenlik dönemine kadar kız çocuğunun yumurtalıklarında hiçbir aktivite izlenmezken, adet döngüsünün başlamasıyla, her ay bir kısmı seçilerek olgunlaşmasına kaldığı yerden devam eder ve sadece bir tanesi tam olarak olgunlaştırılır ve yumurtlama gerçekleşir. Bir kadın hayatı boyunca ortalama 400-500 kez yumurtlar. Diğer yumurtalar ise, kullanılmadan küçülüp yok olurlar.

Overlerin görevleri;

- Yumurta üretmek,
- Kadınlık hormonlarını (östrojen, progesteron) üretmektir.

Not

Kadınlarda en önemli iki hormon östrojen ve progesterondur. Testosteron hormonu ise erkeklerde önemli olan bir hormondur. Hormonlar hem kadında hem erkekte bulunur. Fakat kadınlarda östrojen, erkekte ise testosteron etkindir. İki adet kanaması arasındaki günlerde salgılanan hormonlar; psikolojik durumunuzu, enerji düzeyinizi, romantik hayatınızı, içe veya dışa dönük olmanızı, tatlı ihtiyacınızı, beslenme şeklinizi ve kilonuzu etkiler.

Not

İç genital organlar pelvis boşluğunun içinde yer alan ve üreme sisteminin iç kısmını oluşturan yapılardır. Bunlar; vajen, yumurtalıklar (overler), tüpler, rahim (uterus) ve rahim ağzı (serviks) olarak sıralanabilir. Dış genital organlar, pubis tepesi (mons pubis), dış dudaklar (labium majus), iç dudaklar (labium minör), klitoris, vestibül, idrar deliği (üretra), vajen girişi (introitus), kızlık zarı (hymen), salgı bezleri (Bartholin ve Skene bezleri) ve perine'dir.

Gebelik Belirtileri

Gebelikte görülen belirtilerden bazıları gebeliği düşündüren ancak başka rahatsızlıklarda da ortaya çıkabilen olası belirtilerdir. Bazı belirtiler ise kesin gebelik belirtileridir.

Olası Belirtiler

Amenore: Daha önce düzenli âdet gören sağlıklı kadınlarda olması gereken âdetin olmaması hamilelik yönünde önemli belirtilerden biridir.

Bulantı-kusma: Genellikle gebeliğin 2-12. haftalarında gözlenir. Gebelerin yaklaşık %50-60'ında bulantı ve kusma görülür. Sıklıkla bulantı sabah uyanıldığında çok şiddetlidir ve gün ilerledikçe azalır. Gebelik sırasında hastanın değişen metabolizmasının, değişik durumunun, endokrin bezlerin bulantı ve kusmada rollerinin olduğu düşünülmektedir.

Aşerme: Gebe kadında yemek yeme arzusuyla ilgili ve gebelikten önceki durumuna uymayan değişiklikler olur. Bazı yemeklere arzusu artar bazı yemeklere karşı isteksizlik olur. Ekşi, tatlı, tuzlu vs. isteği artabilir. Gebenin iç ve dış dünyasındaki olaylara reaksiyonu çocuğu arzu edip etmemesine göre değişir. Ancak bütün bu söylediklerimiz kişiye göre değişebilen belirti ve bulgulardır.

Yorgunluk ve hâlsizlik: Gebelik belirtilerinde yorgunluk, hâlsizlik, uykulu olma hâlleri vücudun normal bir tepkisidir çünkü gebelikte hızla değişime uğrayan hormonlar anne adayının ruhsal olarak daha hassas olmasına neden olurken buna bağlı olarak da kişide sürekli uyuklama hâli ve hâlsizlik belirtileri normal karşılanır.

Yediiklim Yayıncılık

Kesin Belirtiler

Fetal hareketlerin algılanması: Genellikle multiparlarda 16-18. haftalarda, primiparlarda 18-20. haftalarda gebe tarafından fetal hareketler hissedilir. Bu batın içindeki kanat çırpılmasını andıran bir duygu olarak algılanır. Bu hareketlerin şiddeti giderek artar.

Bebek kalp seslerinin duyulması: Bebek kalp seslerinin mevcudiyeti, gebeliğin varlığını ispat eden en önemli belirtilerden bir tanesidir. Bebek kalp sesleri ancak 18-20. gebelik haftaları arasında karın duvarı yolu ile duyulabilecek bir karakter kazanır.

Bebek kısımlarının elle hissedilmesi: Yapılan karın muayenesinde bebek kısımlarının elle hissedilmesi, gebeliğin kesin belirtisidir. Gebeliğin ilk yarısında bebek kısımları belirgin olarak ele gelmeyebilir fakat gebeliğin ikinci yarısında bebeğin diz, topuk gibi kısımlarını elle hissetmek mümkündür.

Ultrasonda bebeğin görülmesi: Gebelikte önemli bir muayene yöntemidir. Fetal anatomi ve sağlığın değerlendirilmesi için yapılır. Uterus içinde amnios kesesi ve kese içinde embriyo taslağı aranır. Kalp hareketleri görülür, kafa ve diğer vücut kısımlarının tespiti yapılır.

Gebelik testinin pozitif çıkması: Kanda beta-HCG belli seviyeye geldikten sonra idrarda çıkmaya başlar ve gebelik ilerledikçe miktarı artar. İdrarda beta-HCG hormonunun bulunup bulunmamasına göre sonuçlar pozitif veya negatif olarak belirlenir.

Not

- Gebelik Muayeneleri:
- İzlenim: Gebeliğin ilk 14 haftası
- İzlenim: 18-24 hafta
- İzlenim: 28-32 hafta
- İzlenim: 36-38 hafta

GEBELİKTE BAKIM

Gebelikte beslenme: Annenin beslenmesi, bebeğin de sağlığı ve gelişimi için önemlidir. Gebe kadın hem kendi hem de bebek için gerekli olan besin ögelerinden yeterli ve dengeli bir şekilde almalıdır. Bu, her besinin iki misli yenileceği anlamına gelmemektedir. Karbonhidrat, protein, vitamin ve minerallere ihtiyacın arttığı gebelik döneminde diyete gerekli besinlerin eklenmesi gerekir.

Temizlik: Gebelikte vücut sıcaklığı arttığı ve ter bezleri fazla çalıştığı için sık sık banyo yapılması önerilir. Su sıcaklığı en fazla 37 derece olmalıdır. Banyo süresi uzun olmamalıdır. Diş çürümelerini önlemek için her yemekten sonra dişler fırçalanmalıdır. Gebeliğin son aylarında meme bakımına da özen gösterilmeli, meme uçları çatlamasının önlenmesi için bakım yapılmalıdır. Gebenin karnı büyüdükçe çatlamalar olabilir. Bunun için uygun krem ve yağlar kullanılmalıdır.

Giyim: İlk aylarda gebe kadın her zamanki kıyafetlerini giyebilir. Karnı büyüdükçe bol ve rahat giysiler giymelidir. Anne adayları, sıkı çorap ve çamaşırlar kullanmamaya özen göstermelidir. Kullandıkları eşyalar pamuklu kumaştan yapılmış olmalıdır. Hamileler topuklu ayakkabı giymemelidir.

Uyku ve egzersiz: Gebelikte gece sekiz saat uyku uyunmalı, gündüzleri kısa aralıklarla dinlenilmelidir. Anne adayı ani hareketler yapmamalı, ağır yük kaldırmamalı, gün içinde kısa yürüyüşler yapmalı, ancak uzun yolculuklara çıkmaktan kaçınmalıdır.

Gebelikte Sık Görülen Hastalıklar

Mide rahatsızlıkları: Gebelikte vücutta oluşan bazı değişiklikler, hazımsızlığı artırabilir. Vücuttaki hormon düzeylerindeki değişmeler, sindirimi yavaşlatabilir ve normalde midedeki sindirilmiş gıdaların yemek borusuna kaçışını engelleyen kasların gevşemesine neden olabilir. Buna ek olarak büyüyen rahim, mideye baskı yapabilir. Bu durumu önlemek için yemeklerde çok miktarda sıvı alınmaması, baharatlı ve gaz yapıcı gıdaların tüketilmemesi, yatmadan önce yemek yenilmemesi önerilir.

Kabızlık: Gebelikte kabızlık sık rastlanan bir belirtidir. Gebelik hormonları tüm düz kaslarda olduğu gibi sindirim sisteminin düz kaslarında da gevşemeye neden olur. Bu gevşeme bağırsak hareketlerinin yavaşlamasıyla sonuçlanır. Ayrıca gebeliğin son dönemlerine doğru iyice büyümüş olan rahmin rektuma (kalın bağırsağın son kısmı) baskı yapması da kabızlık gelişmesini kolaylaştırıcı bir etkendir.

Hemoroit: Gebelikte büyüyen rahmin toplardamarlara yaptığı bası rektum (kalın bağırsağın son kısmı) toplardamarlarının daha belirgin hâle gelmesine ve daha ileri aşamalarda anüs (makat) bölgesinde hemoroit (basur) adı verilen şişliklerin oluşmasına neden olabilir. Daha önceden hiçbir şekilde hemoroiti olmayan bir anne adayında gebeliğin ilerleyen dönemlerinde bu durum ortaya çıkabilir.

/yediiklimyayıncılık

Varisler: Büyüyen rahmin ana toplardamarlara bası yapması sonucu basının altında kalan toplardamarların içindeki basınç artar ve bu damarlar daha belirgin hâle gelir. Özellikle ayakta uzun süre durmak zorunda olanlarda var olan varisler belirginleşebilir ya da bu varisler ilk kez gebelik döneminde ortaya çıkabilir.

Gebelikte bacak krampları: Kalsiyum, magnezyum ve potasyum gibi mineraller dolaşımın ve kasların düzgün çalışması için gereklidir. Eksikliğinde de ani kas rahatsızlıkları ve kramplar devreye girer. Dolayısıyla gebelik döneminde mineraller bebeğin anne karnındaki gelişimine harcandığı için eksiklik doğar. Kramplar bu nedenle oluşur.

Krampları önlemek için aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

- Bol su tüketilmelidir.
- Yürüyüş yapmaya ve hareket etmeye özen gösterilmelidir.
- Uzun süre ayakta kalmamaya da dikkat edilmelidir.
- Uyumadan önce 10 dakikalık bacak egzersizleri yapılmalıdır.
- Otururken ayağın altına yükseklik konulmalıdır.
- Beslenmede kalsiyuma ağırlık verilmelidir.

Bel ve sırt ağrısı: Gebelikte en sık görülen şikâyetlerden biri de sırt ağrılarıdır. İş gücü kaybına ve zor doğuma sebebiyet verir. Gebelik ilerledikçe sırt ve bel ağrıları daha çok artar. Özellikle son aylarda gebenin hareketlerini kısıtlar.

Sık idrara çıkma: Gebelikte sık idrara çıkma, gebeliğin en yaygın erken belirtilerinden birisidir. 6 haftalıktan itibaren gebeliğin ilk 3 aylık dönemine kadar sık idrara çıkma devam eder. Sık idrara çıkma gebeliğin son 3 aylık döneminde de olur.

Diş problemleri: Diş sağlığı hamilelikte özellikle dikkat edilmesi gereken bir konudur. Yanlış bilgilendirme ciddi sorunlara neden olabilir.

Yediiklim Yayıncılık

GEBELİKTE YAPILMASI GEREKEN KONTROL VE TETKİKLER

Tansiyon: Hamilelik boyu tansiyon izlenmesi çok önemlidir.

Gebelik zehirlenmesi (Toksemi): Yüksek tansiyon (hipertansiyon) olan anne adaylarında el ve ayaklarda şişlik varsa kan ya da idrar tahlili ile toksemi testi yapılır. İdrarda albümin çıkmasıyla kesinleşen hastalık gebeliğin son üç ayında görülür ve ölü ya da erken doğuma neden olabilir.

Kan sayımı (Hemogram): Gebelik boyu anemi olup olmadığının belirlenmesi özellikle bebek sağlığı açısından sorunlar oluşturur. (Düşük, gelişim bozuklukları...)

Hepatit B tahlili: Anne adayının Hepatit B bağışıklık durumunun bilinmesi gerekir. Anne adayı taşıyıcı ise Hepatit B mikrobu doğum esnasında anneden bebeğe geçebilir.

Şeker tahlili: Annede şeker hastalığı olması bebek sağlığını etkiler. Eğer annedeki şeker kontrol edilmezse, bebekte çeşitli hastalıklar görülebilir; düşük, erken, ölü doğum gerçekleşebilir.

Üçlü test: Fetüsün rahim içinde yaşadığı sıvıdan alınarak kromozom testi yapılmaktadır. (Amniyosentez) Özellikle 30 yaş üstü gebeliklerde Down-Sendromu bebek doğma olasılığı 20'li yaş gebeliklerine göre yüksektir.

Glikoz tolerans testi: Gebeliğin 24-28. haftalarında glikoz verilerek yapılan testle anne adayının Gestasyonel (gebeliğe bağlı) diyabet hastalığı olup olmadığı öğrenilmektedir.

Doppler ultrasonografi: Doğuma yakın dönemde kan akım hızları belirlenerek varsa risk belirlenir.

Non-stres testi: Bebeğin oksijensiz kalma ihtimalinin belirlenmesinde kullanılan bir testtir.

Kan uyuşmazlığı testi: Anne ve baba arasında Rh kan uyuşmazlığı Indirect Coombs testi yapılarak anlaşılır.

Enfeksiyon tarama testleri (Toksoplazma, kızamıkçık, frengi): Bu üç hastalık gebelik döneminde geçirildiğinde bebekte anomali (sakatlık) oluşturabileceği için gebelik öncesi bu testlerin yapılması daha faydalıdır.

GEBELİKLE İLGİLİ ANORMAL DURUMLAR

Anemi: En sık rastlanan gebelik sorunlarından birisidir. Beslenme yetersizliği sorunlarından biri olan kansızlık anne için sorunların başında yer alır. Hamilelik öncesinde ve hamilelik sırasında iyi beslenemeyen annede kansızlık görülür. Gebelikte anemi; demir, folik asit ve B12 vitamini eksikliği sonucu ortaya çıkar. Düşük, erken ve ölü doğum riskini artırır.

Kızamıkçık: Gebe olan kadının bu hastalığa yakalanması oldukça tehlikelidir. Özellikle gebeliğin ilk üç ayında yani organ oluşum döneminde bu hastalığın görülmesi bebeğe zarar verir. Hastalık bebeğin sağır, kör, zekâ geriliği veya noksan şekilde doğmasına neden olur.

Gebelik zehirlenmesi (Toksemi): Gebelik zehirlenmesinin belirtileri yüksek kan basıncı (140/90 ve üzerinde olması), idrarda protein ve ödem görülmesidir. Gebeliğin son üç ayında bu belirtiler görülüyor ise anne gebelik zehirlenmesi yaşıyordur. Aynı zamanda yüz, göz, el, ayak, parmak ve karında şişme ve vulvada şişme olan gebelerde toksemi başlamıştır.

Tüberküloz (Verem): Verem bulaşıcı bir hastalıktır. Ayrıca kan yolu ile bebeğe geçerek hastalığın başlamasına neden olur ve bebek o şekilde doğar. Bu olaya doğmalık tüberküloz adı da verilir. Gebelik sırasında hastalık bebek için tehlikeli değildir. Ama anne için tehlikelidir.

Rh uyuşmazlığı: İnsanların çoğunun kanında Rhesus (Rh) faktörü denilen antijen yapıda bir madde bulunur. Bu maddenin olması durumunda kan grubu Rh pozitif (+) olarak adlandırılır. Bu madde kanda yok ise Rh negatif (–) denir. Uyuşmazlık; anne Rh negatif (–), baba Rh pozitif (+) ve bebekte Rh pozitif (+) olması durumunda ortaya çıkar. Genellikle ilk çocuklarda bu görülmez. Fakat ikinci ve diğer çocuklarda bu durum bebekte yapısal bozukluklara neden olur. Rh uyuşmazlığı olan gebelerde mutlaka kan testlerinde bu durum takip edilmeli ve önlem alınmalıdır. Günümüzde bu durumu kontrol altına alabilecek tedavi yöntemleri vardır.

Diyabet: İnsülin tedavisi gören şeker hastası bir kadın hamile kalmak istiyorsa ve gebe kalmışsa şeker dengesinin ayarlanması için hastaneye giderek tedavi olmalıdır. Hem anne için hem de bebeğin sağlığı için en doğru yol budur. Doğumun güç olmasını engellemek amacıyla kan şekeri oranının aynı düzeyde olması gerekir.

Hipertansiyon: Gebelikte özellikle 5. ay itibarıyla tansiyonda yükselme anne ve bebek üzerinde olumsuz etkiler oluşturur. Annede; gebelik zehirlenmesi (toksemi) görme bozuklukları, baş ağrısı, beyin kanaması, karaciğer yetmezliği, böbrek yetmezliği, havale gibi sorunlar oluşturur. Bebekte ise; gelişme geriliği ve anne karnında bebeğin ölmesine sebep olur.

Fetal hareketsizlik: Özellikle gebeliğin 3. trimesterinde fetüs hareketlerinin duyulmaması fetüste sorun olabileceğinin hatta ölebilmiş olabileceğinin göstergesidir.

Su gelmesi: Gebelik sırasında fetüs amniyon kesesindeki amniyon sıvısının içinde bulunur. Bu sıvı fetüsün hareketini kolaylaştırır, fetüsü travmalardan ve enfeksiyonlardan korur. Amniyon kesesinin yırtılması sonucu sıvı bu görevlerini yeterince yerine getiremeyebilir. Su gelmesi 37. hafta sonrası ise yüksek ihtimal doğum sancıları başlar ve doğum gerçekleşir. Su gelmesi 37. hafta öncesi olursa bu da bebek de sıkıntılara yol açar. Duruma göre bebeğin erken doğması sağlanır.

Sarılık: Virüsle meydana gelen, karaciğerin iltihabı sonucu oluşan bulaşıcı bir hastalıktır. Gebelik sırasında oluşan sarılık bebek ve anne için tehlikelidir. Virüs plasenta yolu ile bebeğe geçerek bebeğin organlarında hasara yol açabilir. İlk üç ayda anne sarılık geçirirse düşük tehlikesi olabilir. İleri aylarda bu hastalık görülürse bebek hastalıklı şekilde doğar.

Kalp hastalıkları: Hastalık doğuştan ya da sonradan oluşabilir. Genelde sonradan oluşan kalp hastalıkları romatizma sonucudur. Gebelikte kalp hastalıkları tehlikelidir. Kalp hastalıkları bebeğin gelişimini etkiler. Bu nedenle gebe kadının özel tıbbı bakıma ihtiyacı vardır. Gebeliğin ilk üç ayında kalbin yükü artmaya başlar, doğum sırasında da dolaşım sisteminde ani değişiklikler olur. Kalbin iç tabakasını döşeyen tabakanın iltihaplanması özellikle kalp kapakçıklarında harabiyeti veya önceden geçirilmiş ameliyat olan kadınlarda gebelik ve özellikle doğum sırasında sık görülür.

Yediiklim yayıncılık

Not

- Gebelik 28 hafta öncesi sonlanırsa bu olaya "düşük" denir.
- 37-42. hafta arası doğan bebeklere "term" (normal doğum) denir.
- 37. haftadan önce doğan bebeklere "prematüre" (erken doğum) denir.
- 42. haftadan sonra bebeklere "post matüre" denir.

NORMAL OLMAYAN GEBELİKLER

Dış gebelik: Döllenmiş yumurtanın rahim dışında fallop tüpleri, yumurtalıklar, rahim dış duvarı ve servikal bölgeye yerleşerek gelişmesine devam etmesi durumuna dış gebelik denir.

Yalancı gebelik: Gebe kalmayı psikolojik olarak takıntı hâline getiren kadınlar, çocuğu olmayan ve olmasını çok isteyen kadınlarda görülür. Gebelik belirtilerinin birçoğunu yaşar. Bu durumda mutlaka psikolojik tedavi gerekir.

Çoğul gebelik: Anne karnında birden fazla fetüsün bulunması durumuna çoğul gebelik denir

DOĞUM

Gebeliğin sonlanmasına doğum denir. Normal zamanında doğum gebeliğin 37-42. haftalarında gerçekleşir. Gebelik süresi 40. haftaya ulaştığında hormonlar etkisi ile rahim kasları kasılmaya başlar. Kasılmalar ilk haftalarda aralıklı ve düzensizdir. Sonraları gitgide sıklaşır ve kasılma süresi uzar. Her kasılma sancı hissedilmesine sebep olur. Kasılmalar sürekli ve düzenli hâle gelir. Rahim ağzı genişler. Fetüs kesesi patlar ve fetüsün yüzdüğü amniyon sıvısı boşalır. Bebek doğum kanalından dışarı çıkar. Bebeğin doğumundan yaklaşık 10 dakika sonra plasenta dışarı atılır. Bu şekilde doğum gerçekleşmiş olur.

Doğum Eyleminde Rol Oynayan Faktörler

Doğum eyleminde rol alan faktörler genel olarak;

1. Doğum kanalı (Serviks) ve Pelvis
2. Fetüs
3. Doğumun gerçekleşmesini sağlayan, anne tarafından kontrol edilemeyen güçler
4. Annenin psikososyal durumu şeklinde sıralanabilir. Doğum esnasında annenin bulunduğu psikolojik durum önemlidir. Bedensel olarak doğuma hazır olması, daha önce doğum deneyiminin olup olmaması, annenin duygusal hâli ve doğum esnasında yardım alması annenin doğum eylemi sırasındaki psikososyal durumunu etkiler.

Doğum Eyleminin Olası Belirtileri

Doğum eyleminin olası belirtileri aşağıda belirtildiği şekildedir.

1. Doğum sancılarının düzensiz olması ve pozisyon değişikliğinde geçmesi,
2. Vajinal akıntının kahverengiye benzer renkte akması ve nişan bozulması durumuyla karıştırılması,
3. Ağrı yerlerinin değişiklik göstermesi ve genellikle karın ağrısı şeklinde olması,
4. Bebek hareketlerinin kısa süreli ve düzensiz olması, karşılaşılabilecek olası durumlardır.

Doğum Eyleminin Kesin Belirtileri

Hamilelik süresi tamamlandığında doğumun gerçekleşeceğine ait kesin belirtiler yaşanmaya başlar. Bu belirtiler genellikle aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

1. Doğum ağrılarının düzenli aralıklarla başlaması
2. Suyun gelmesi
3. Nişan bozulması
4. Rahim ağzının tam olarak açılması Doğum eylemi dört evrede gerçekleşir:

1. Evre: Doğum eyleminin başlamasından rahim ağzının (serviksin) tam olarak açılmasına kadar geçen süredir. Bu evrede servikal açıklık, rahim ağzının incelmesi ve bebeğin başının inişi izlenir. Bu evre doğum eyleminin en uzun evresidir.

2. Evre: Serviksin tam olarak açılmasından (10 cm), rahim kasılmaları ile bebeğin itilerek doğumunun gerçekleşmesine kadar geçen süredir. Bu evre yaklaşık olarak bir saat sürer. Baş çıktıktan sonra sırasıyla omuzlar, kollar gövde ve bacaklar çıkar.

3. Evre: Bebeğin doğumundan plasentanın doğumuna kadar geçen süredir. Bu evrede rahim kasılmaları devam eder ve plasentanın (eşin) çıkmasını sağlar. Yaklaşık olarak on-otuz dakika sarasında değişir.

/yediiklimyayıncılık

4. Evre: Plasentanın doğumundan iki saat sonrasına kadar olan dönemdir. Bu evrede artık lohusa diye tanımlanan annenin kanama takibi ile bebeğin yeni doğan bakımı yapılır.

Not

Rahimde basıncın artması, enerji seviyelerinde değişiklik veya kanlı su gelmesi doğumun başladığına veya yakında başlayacağına işaret edebilir. Kasılmalar düzenli ve ağrılı olduğunda artık gerçek doğum eyleminin başlamış olması büyük olasılıktır.

Birçok kadın hamileliğin yirminci haftasından sonra bir dönem doğum provası niteliğinde düzensiz kasılmalar yaşar. (Braxton Hicks kasılmaları veya yalancı doğum ağrıları gibi.)

NORMAL OLMAYAN DOĞUMLAR VE DOĞUM MÜDAHALELERİ

Geliş Bozuklukları

Hamileliğin ilk aylarında bebek henüz çok küçüktür, amniyon sıvısı içinde sürekli hareket eder. Doğum yaklaştıkça hareket sıklığı azalır. Bebek baş aşağı ve bebeğin başının arka kısmı pubise dönükse baş gelişi (vertex geliş) olarak adlandırılan normal doğum gerçekleşir. Bazen fetüs çeşitli nedenlerle dönüşü tamamlayamaz ve başla geliş gerçekleşmez. Bu duruma Fetal Geliş Bozukluğu denir.

Vajinal Doğum

En sağlıklı doğum türüdür. Bebeğin farklı geliş şekilleri bulunabilir.

Oksiputanterior geliş: Bebeğin yüzünün anne sırtına bakar şekilde olması doğru geliş şeklidir.

Oksiputposterior geliş: Bebeğin yüzü ile annenin yüzü aynı yöne bakmaktadır.

Verteks geliş: Doğumda önce başın çıkmasıdır. Normal doğum bu şekilde gerçekleşir.

Makat geliş: Kalçanın kuyruk sokumu ile doğumun başlamasıdır. Risklidir.

Yan geliş: Omuz önde gelir. Normal doğum mümkün olmaz. Çocuk geri itilmez.

Alın geliş: Alın bebeğin en geniş kısmıdır. Geliş normale dönmez ise sezaryen yapılır.

Fontanel geliş: Büyük bıngıldak gelişidir. İlk doğan kısım büyük bıngıldaktır.

Sezaryen Doğum

- Vajinal doğumun sakıncalı olduğu durumlarda yapılır.
- Karın bölgesinden karın duvarı, rahim duvarı kesilir ve bebek, daha sonra da plasenta çıkarılır.

Müdahaleli doğum: Bebeğin veya anne adayının sağlığının doğum anında tehlikeye girmesi durumunda müdahale gerekebilir. Bu tür doğumlara "Müdahaleli doğum" denir. Müdahaleli doğum denilince Forseps, vakum ve epidurel anestezi uygulamalarıyla doğum müdahaleleri yapılabilir.

Not

Düşük (Abortus): Fetüsün uterus dışında bağımsız yaşayabilmesi için en az yirmi sekiz haftalık bir süreye veya fetüsün en az 1000 g olmasına ihtiyaç vardır. Bunların dışındaki durumlarda yani süre olarak gebeliğin yirmi ikinci haftasından veya fetüs ağırlığının 500 g ulaşmasından önce gebeliğin kendiliğinden sonlanmasına düşük denir.

Düşük tehdidi: Uterus kasılmaları ile kanama veya yalnızca kanama olmasıdır. Serviks açılmamış ve gebelik materyali dışarıya atılmamıştır.

Tam düşük: Tüm gebelik ürünü atılmıştır. Kısmen atılmış ise tam olmayan düşük olarak adlandırılır.

Önlenemeyen düşük: Serviks açılmış ama gebelik materyali henüz atılmamıştır.

Missed abortus: Embriyo veya fetüsün öldüğü ama uterustan atılmadığı durumdur.

Septik abortus: Düşük ile birlikte doku enfeksiyonu görülmesidir. Sağlıklı olmayan koşullarda gebelik sonlandırılmasında görülür.

Tekrarlayan düşükler: 22. gebelik haftasını tamamlayamadan önce 3 veya daha fazla birbirini izleyen düşük olmasıdır.

LOHUSALIK DÖNEMİ

- Lohusalık, yeni anne olmuş kadının doğum sonrasındaki yaşadığı altı haftalık bir süreçtir. Bu dönemi yaşayan kadına da lohusa denir.
- Doğumdan sonra gebelik dolayısıyla değişen üreme organlarının normale dönmesine kadar geçen süre lohusalık dönemi (Postpartum dönem) olarak adlandırılır.

Lohusalık Dönemindeki Değişimler

Postpartum psikozu (Gebelik sonrası psikoz - lohusalık psikozu): Psikoz, kişinin ruhsal durumundaki değişikliğe bağlı olarak gerçek hayattan kopma, kendi hayal dünyasında yaşama olarak tarif edilebilir. Yeni doğum yapmış anne, hormonal değişiklikler yüzünden bebeğiyle ilgili çeşitli kaygı ve üzüntü durumları yaşar. Genellikle ağlama, hüzünlü olma, halsizlik, baş ağrısı, uyku bozukluğu ve depresyon şeklinde görülen bu duruma "Postpartum Psikozu" denir.

İnvolüsyon (Rahim küçülmesi): Yeni doğum yapmış kadının üreme organlarının gebelikten önceki hâline dönmesine İnvolüsyon denir. Gebelik sırasında uterus normal boyutunun on katına kadar çıkar ve doğumdan sonra göbek hizasında bulunur. Lohusalık döneminde uterus kasılarak küçülür ve altı hafta sonunda normal boyutuna dönmeye başlar. Uterusun normal boyutuna dönmemesi durumunda tıbbi müdahale gerekebilir.

Lohusalık kanaması: Doğum sonrasında uterustan vajina yoluyla kan ve serum dışarı akar. Bu akıntıya loşi denir.

LAKTASYON

Annenin doğum sonrası emzirme dönemine laktasyon denir.

Laktasyon dönemi; üç aşamadan oluşur.

1. **Mamogenez:** Artan hormon salgılarıyla memenin süt yapımına hazırlanması, gelişmesi.
2. **Laktogenez:** Süt yapımının başlaması.
3. **Galaktoponez:** Emzirme ve süt üretiminin devam etmesi

- Gerek normal doğum gerekse sezeryan sonrası hemen emzirme başlamalıdır.
- Süt üretimini başlatan ana hormon, annede doğum sonrası hızla azalan östrojen ve progesteron değerleri ve bunu sonucunda memede prolaktin hormonunun aktif hâle gelmesidir.
- Prolaktin hormonu süt üretiminde ana hormondur. Emzirmeyen kadınlarda, doğumdan sonraki 1 hafta içinde normale döner.
- Her emzirme dönemi geçici olarak prolaktini artırır.
- Oksitosin hormonu sütün kanallarda ilerlemesini sağlar. Emme olayı, ön hipofizden prolaktin ve arka hipofizden oksitosin hormonu salgılanmasına neden olur. Süt üretiminin devam etmesi için bu iki hormona ihtiyaç vardır.

Not

Angorjman: Genellikle doğumdan sonra anne adayında gerçekleşen bir problemdir. Annenin memesinde aşırı kan birikmesine bağlı olarak süt salınımının sağlıklı şekilde gerçekleşmemesi işlemine meme angorjmanı denilmektedir. Anne adayının göğsünde fazla miktarda süt birikimi olur. Bu olayın olması anne adayının ağrı ve göğüs hassasiyeti yaşamasına neden olur. Süt kanalların tıkanması ile gerçekleşen bu olay bulaşıcı değildir.

Not

Meme mastiti: Mastit, süt kanallarının tıkanmasından kaynaklı ve genellikle enfeksiyonla seyreden meme inflamasyonudur. Göğüsler dolduğunda boşaltılmazsa göğüs kanalı tıkanıklığı ortaya çıkar. Emziren annenin göğüs kanalı tıkanırsa ve tedavi edilmezse mastit oluşabilir.

Not

Doğumdan sonra doğum kanalının iltihaplanması, mikrobun kana karışarak tüm vücut ve organlara yayılması sonucu yüksek ateş ve vücutta parçalar hâlinde görülen kırmızı döküntülü olma durumuna Lohusalık humması denir. Lohusalık hummasında annenin ateşi 38°C'nin üstüne çıkar ve bu ateş en az iki saat sürer. Doğumdan sonraki ilk yirmi bir günde oluşabilen bu durum halk arasında "al bastması" olarak da adlandırılır. Annenin doğum öncesi ve sonrası iyi bir bakım alması, temizlik ve hijyen kurallarına uygun davranması sayesinde böyle bir problemle karşılaşılması ihtimali azalır.

EMZİKLİLİK DÖNEMİ

Doğumdan sonra annenin bebeğini beslediği döneme Emziklilik Dönemi denir. Dünya Sağlık Örgütü tıbbi bir sorun olmadığı sürece ilk altı ay bebeğin sadece anne sütüyle beslenmesi gerektiğini önermektedir.

Anne Açısından Faydaları

- Emzirme, anne bebek bağının kurulduğu, annenin bebeğiyle etkileşim ve iletişime geçtiği andır. Anne emzirme zamanlarında, annelik duygusunu yoğun olarak hisseder ve bu duygu artarak gelişir. Emzirmenin anne için ayrıca doğal sakinleştirici işlevi vardır.

Yediklim yayıncılık

- Annenin sindirim sistemi bu dönemde iyi çalışır. Bu nedenle emzirme annenin kilo vermesini kolaylaştırarak fiziksel görünümünün normale dönmesine katkı sağlar.
- Emzirme, menstrüasyon (adet görme) olayını geciktirdiği için art arda hamile kalma riski azalmış olur.
- Emzirme, anne rahminin doğum öncesi eski hâline dönmesine yardımcı olur. Emziren annenin göğüs, rahim ve meme kanserine yakalanma riski azalır. Anneyi aşırı kan kaybı, anemiden ve ileride oluşabilecek kemik erimesinden (Osteoporozis) korur.

Not

Emzirmeye ilk yarım-bir saat içerisinde başlanmalı, ilk 6 ay sadece anne sütü ile beslenmelidir. 6 aydan sonra en az 2 yaşına kadar tamamlayıcı besinlerle birlikte emzirmenin sürdürülmesi gerekir.

ANNE SÜTÜ

Anne sütü; Bebeğiniz için yeri doldurulamaz bir doğa harikasıdır. Çünkü:

- Bebeğin ruh ve vücut sağlığı için en uygun besindir.
- Her zaman hazır, temiz, uygun ısıdadır, ekonomiktir.
- Sindirimi en kolay besin maddesidir.
- Her annenin sütü kendi bebeği için en uygun özelliktedir. Prematüre bebeği olan annenin sütü prematüre bebeğe, 1 aylık bebeği olan annenin sütü 1 aylık bebeğe, 3 aylık bebeği olan annenin sütü 3 aylık bebeğe göredir.
- Organ ve sistemlerin gelişmesini düzenleyen büyüme faktörlerini içerdiğinden bebeğin büyümesini ve gelişmesini hızlandırır.
- Anne sütü bebeğin ilk 6 ayda ihtiyacı olan protein, yağ vb. her türlü besin değerine sahiptir. Bu nedenle D vitamini ve flor dışında hiçbir ek besine, ek sıvıya, vitamine gereksinim duymaz.
- Aşırı şişmanlama (obezite) riski daha azdır.
- Annenin ilk gelen sütü (ağız sütü) bebek için çok önemlidir, bebeğin ilk aşısıdır.
- İçerdiği akyuvarlar ve koruyucu maddeler sayesinde bebeğinizi enfeksiyonlara karşı korur.
- Anne sütü, ishale yol açan mikroorganizmaların oluşmasını engeller.
- Anne sütü ile beslenen bebeklerde kansızlık daha az olur.
- İleri yaşlarda gelişebilecek hastalıkların olasılığını da azaltır. Örneğin; alerjik hastalıklar, şeker hastalığı, astım, kanser, damar sertliği, diş çürükleri vb.
- İçerdiği A vitamini ile göz hastalıklarına karşı korur.
- Anne sütü alan bebeklerde pişik, karın ağrısı ve kabızlık daha az görülür.
- Ani bebek ölümü riskini (beşik ölümü) azaltır.
- Bebeğiniz için doğal bir sakinleştiricidir.
- Anne sütüyle beslenen bebekler daha az ağlarlar, daha iyi uyurlar.
- Emzirmeyle anne ile bebek arasında var olan duygusal bağ gelişir.
- Bebeğinizin zekâ gelişiminin daha iyi olmasını sağlar.

Anne sütü salgılandığı döneme ve bileşimine göre;

- **Kolostrum:** Doğumdan sonra (Postpartum) ilk beş gün boyunca salgılanan süttür.
- **Geçiş Sütü (Transitional):** Kolostrumdan sonra 5-15. günler arasında salgılanan süttür.
- **Mature Süt (Olgun):** On beşinci günden sonra salgılanan süttür.

Kolostrum ve Özellikleri

Doğumdan sonra ilk 5 günde salgılanan süte Kolostrum denir. Kolostrumda, olgun (mature) süte oranla daha fazla bulunan antienfektif ögeler, A vitamini, sodyum ve çinko bebeği ilk birkaç gün içerisinde enfeksiyonlardan korumaktadır. Kolostrum, bebeğin gastrointestinal sistemini immünoglobülinler ile mukozal bir tabaka oluşturarak kaplar ve böylece yenidoğan bebeği dış ortamdan gelecek patojen mikroorganizmalara karşı korur. Kolostrum 5-10 günler arasında geçiş sütü şeklini alarak, 3. haftadan sonra olgun (mature) süt özelliğini taşır.

Kolostrumun Özellikleri

- Olgun sütten daha fazla oranda protein içerir.
- Yağ ve laktoz içeriği olgun süte oranla daha azdır.
- Enfeksiyon ve alerjiden koruyan antikorlar ve akyuvarlar, Sekretuvar IgA, laktoferrin, makrofajlar. T ve B lenfositler gibi antienfektif etmenlerden zengindir.

Yediiklim Yayıncılık

- Bağırsağın olgunlaşmasını sağlayan, alerji ve intolerans gelişmesini önleyen epidermal büyüme faktörlerini içerir.
- A, D ve B12 vitaminleri, sodyum ve çinko içeriği olgun süte göre daha yüksektir.
- Bilurubinin bağırsaktan atılmasını sağlayarak sarılığı önler.
- Kolostrum, maternal kanın genel yapısını ve özelliklerini yansıtır. Bu fizyolojik benzerlik, intrauterin yaşama alışmış yeni doğan için bir avantajdır.

Not

Kolostrum içermiş olduğu besin ögelerinden çok enfeksiyonlardan koruyucu özelliği ve bebeğin gastrointestinal sistem fonksiyonlarının düzenlenmesinde yararlı etkileri nedeniyle önem kazanmaktadır. Bu nedenle bebeğe ilk verilecek besin anne sütüdür.

YENİDOĞANA UYGULANAN TESTLER

Bebeğin doğumundan ilk 28 güne kadar geçen süreçte bebek "yenidoğan" olarak adlandırılır. Bu dönem aynı zamanda bebeğin yeni ortama uyum sağlamaya çalıştığı dönemdir. Bebek doğumun gerçekleşmesiyle birlikte ağlayarak ilk tepkisini verir. Bu yolla ciğerlerine oksijen dolar, böylece akciğer solunumu başlar. Yenidoğan bebeğin boy, kilo, göğüs ve baş çevresi ölçümü yapılır, daha sonra da kordon kan gazları, kan testleri ve apgar skoru gibi testleri uygulanır.

Kordon kan gazları: Yenidoğanda kan gazları, solunumun yeterli olup olmadığını gösterir. Ayrıca bebeğin asit/baz dengesi bozukluklarının tanı, takip ve tedavisinde de önemli rol oynar. Hastanelerde kandaki O2 ve CO_2 gibi gazlarının hızlı ve doğru ölçümü sayesinde bebeklerde solunum ve metabolik hastalıklarla ilgili bilgi verir.

Kan testleri: Dünyada ve ülkemizde bebek ölüm oranlarını azaltmak ve hastalıkları erken tanılamak amacıyla yenidoğan bebeklerin tümünden kan örneği alınarak çeşitli tarama testleri yapılır. Tarama testleri bebek doğduktan sonraki 48-72 saatlik zaman aralığında yapılır. Bu testler sayesinde yüksek oranda olan doğumsal ve metabolik hastalıkların hemen tanılanması ve müdahalesi mümkün olmaktadır. En sık yapılan yenidoğan tarama testleri; Fenilkötüri, Hipotiroidi ve Kistik fibrozistir. Bu testler Apgar skorundan daha hassastır.

Apgar skoru: Apgar skoru, doğumdan sonraki bir ve beşinci dakikalarda yapılan ve bebeğin durumunu belirleyen objektif bir değerlendirme yöntemidir. Apgar skoru için bebekte solunum, kalp hızı, cilt görünümü, kas tonusu ve refleks-uyarılara verilen cevap olmak üzere beş belirtiye bakılır. Aşağıdaki tabloda da gösterildiği gibi her belirti 0, 1 veya 2 olarak puanlanır. Apgar skoru 7-10 arası olan bebek normaldir. 4-6 arası puan alan bebeklerde hayati fonksiyonların normale dönmesini sağlamak için bazı tedaviler uygulanması gerekmektedir. 3 ve altında puan alan bebeklere ise acilen müdahale edilip tedavi altına alınmalıdır.

APGAR SKORU HESAPLAMA

GÖSTERGE		0 Puan	1 Puan	2 Puan
A	Activity (Etkinlik-Faaliyet) Kasların Sağlığı	Yok	Kollar ve bacaklar öne doğru bükülü	Aktif ve hareketli
P	Pulse (Kalp atışı)	Yok	Dakikada 100'den az	Dakikada 100'den fazla
G	Grimace (Yüz buruşturma) Çevresel tepki	Yok	Yüz buruşturma	Öksürük ve güçlü ağlama
A	Appearance (Görünüş) Cilt rengi tonu	Mor veya soluk	Vücut pembe kol ve bacaklar mor	Pembe
R	Respiration (Solunum)	Yok	Yavaş ve düzensiz cılız ağlama	Normal ve düzenli ağlama

Baş: Bebek doğum kanalından geçerken kafa kemikleri bu duruma uyum sağlayacak yumuşaklıktadır ve doğumdan iki hafta sonra normal şeklini alır. Halk arasında "bıngıldak" adı verilen bu kıkırdak yapıdaki fontaneller doğum sırasında altı tanedir. En önemlileri olan başın ön tarafındaki bıngıldağın kapanması dokuz ve on sekiz aylar arasında, arka tarafındaki bıngıldak ise altı ayda kapanır. Zamanından önce veya sonra kapanmaları beyin gelişimini olumsuz etkileyeceğinden böyle bir durumda hemen doktora başvurulmalıdır.

Boy ve kilo: Normal yenidoğan boyu ortalama 4852 cm'dir. İlk ayda yaklaşık 2,5-3,5 cm'lik artışlar olur. Kilosu ise 2500-4000 g arasındadır.

Yediiklim Yayıncılık

Cilt ve vücut özellikleri: Yenidoğanın cildi pembe kırmızı renkte ve çok duyarlıdır. Kıvrımlı olan kısımlarda, sırt ve kalça üstünde "Verniks Kazeoza" denilen yağlı peynirimsi bir görünüm vardır. Bu görünüm yenidoğan cilt neminin korunmasını sağlar.

Baş ve göğüs çevresi: Yenidoğan bebeğin baş çevresi 35 cm olup göğüs çevresi de baş çevresinden 1,5-2 cm kadar daha küçüktür. Bebeğin ilk yılını tamamlamasıyla bu ölçüler eşitlenir.

Göz, kulak, burun, ağız özellikleri: Yenidoğan bebeklerin göz rengi genellikle gri mavi ve koyu renkte olup ilk hafta gözler kapalı durumdadır. Göz renginin değişip kalıcı hâle dönmesi altı ay bazen de bir yaşına kadar sürebilir. Bebekler doğumdan itibaren 15-25 cm'lik mesafeyi görür. Kuvvetli ışığı ve karanlığı ayırabilir. Gözlerin birbirine uyumu (eş güdümlü bakış) birkaç ay sonra gerçekleşir. Bu yüzden ilk günlerde hafif bir şaşılık görülmesi normaldir.

Not

Yenidoğan sırtüstü uyutulmalıdır. Ani bebek ölümlerinin en önemli nedeni bebeği yanlış pozisyonda yatırmak ve bebeğin ebeveynle birlikte aynı yatakta uyumasıdır. Buna Ani Bebek Ölümü Sendromu denir. En çok yüzükoyun yatan bebeklerde tanımlandığı için, Amerikan Pediatri Akademisi ani bebek ölüm riskini azaltmak amacıyla ilk aylarda bebeğin yalnızca sırtüstü yatırılmasını (yüzüstü ve yan yatırılmamasını) önermektedir. Ayrıca, bebeğin yatağının yumuşak olmaması, yatak içinde yumuşak battaniye, oyuncak vb. nesnelerin bulundurulmaması, yatak içinde farklı bebek pozisyonlayıcıları ve yastık kullanılmaması gereklidir. Bebeğin yattığı odanın aşırı sıcak olmasının önlenmesi, ortamda sigara içilmemesi ve bebekle annenin aynı odada ancak farklı yataklarda yatması sağlanmalıdır. Bebek uykuda olmadığında ve yalnız değilken yüzüstü yatırılabilir.

Not

Mekonyum: Bebeğin 48 saat içerisinde yaptığı ilk kakaya verilen isimdir. Rengi koyu yeşil-siyahtır ve yapışkan bir kıvamdadır. Anne sütü almaya başladıktan 3-4 gün sonra rengi yeşile ve sonrasında da sarıya dönüşüp daha cıvık bir hâl alır. Yenidoğan, ilk dışkılamasını doğumdan sonraki 48 saat içinde çıkarmalıdır. Anne sütü ile beslenen bebekler, günde 3-4 kez veya daha fazla, mama ile beslenen bebekler ise günde ortalama 1-2 kez dışkılar.

ÇOCUKLARDA BÜYÜME VE GELİŞMENİN İZLENMESİ

- Döllenme ile yaşama başlayan insan, en hızlı büyüme dönemini ana rahmi içerisinde geçirip, doğum sonrasında da büyüme ve gelişmesini farklı dönemlerde farklı özellikler kazanarak devam ettirmektedir. Büyüme ve gelişme döllenme ile başlar ve ergenlik döneminin sonuna kadar devam eder. Büyüme ve gelişmenin hızı farklı dönemlerde farklılık göstermektedir.
- Bu dönemlerde çocukların büyüme ve gelişmelerinin takip edilerek izlenmesi gereklidir. Çocuk izlenimlerinin amacı çocukları hastalıklardan korumak erken teşhisini sağlayıp tedavi etmektir.
- Çocuklar, yenidoğan döneminden sonra ilk 6 aylık dönemde ayda bir, daha sonra 2 yaşına kadar üç ayda bir, 2-6 yaş arası altı ayda bir, hasta olmasalar bile uzmanlarca kontrol edilmelidir. Bu izlenimlerde büyüme gelişme açısından dönemsel olarak sorun olup olmadığı tespit edilmektedir. İzlemede temel amaç, çocukları yalnızca hastalıklardan korumak değil, sosyal, zihinsel ve fiziksel açıdan tam bir iyilik durumunun sağlanmasıdır.

Not

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yaşamın ilk üç yılının büyüme ve gelişme izlenmesinde çok önemli olduğunu belirterek, özellikle gelişmekte olan ülkelerde 5 yaş altı çocukların hepsinin büyümesinin izlenip takip edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

/yediiklimyayincilik

BÜYÜME VE GELİŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Kalıtsal: Çocuğun döllenme esnasında sahip olduğu genetik yapı ve taşıdığı genlerin birbirine karşılıklı etkisi, büyüme ve gelişme durumunu belirler.

Cinsiyet: Büyüme-gelişme süreci, kız ve erkek çocuklarda farklıdır. Doğumda kızların vücut tartısı daha düşüktür. Aynı doğum tartısı gösteren kız ve erkek çocuklar incelendiğinde kızlar daha ileri bir gelişme düzeyi gösterirler. İki cins arasındaki bu gelişme farklılığı ileri yaşlarda da devam eder.

Hormonal: Büyüme hormonu, tiroid hormonu, androjen ve östrojen hormonu büyümeyi etkiler.

Uterus (rahim) içi: Gebelik sırasında kullanılan ilaç, enfeksiyon, radyasyon vb. gibi faktörler fetal gelişiminde etkilidir.

BÜYÜME VE GELİŞMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bir çocuğun büyüme ve gelişmesinin değerlendirilmesi, aynı yaş ve cinsten sağlıklı çocuklarla kıyaslama ile yapılır. Büyüme ve gelişmenin değerlendirilmesinde kullanılan farklı ölçütler kullanılmaktadır.

Büyümenin Değerlendirilmesinde Kullanılan Ölçütler

- Vücut ağırlığı
- Boy uzunluğu
- Baş çevresi
- Göğüs çevresi
- Vücut bölümlerinin oranları

Gelişimin Değerlendirilmesinde Kullanılan Ölçütler

- Dişlerin çıkma ve sürme yaşı
- Kemiklerin olgunlaşması
- Sinir sisteminin gelişimi
- Zekâ gelişimi
- Cinsel gelişim

Vücut Tartısı ve Ağırlık

- Zamanında doğan bir çocuğun tartısı 2,5-4 kg arasındadır. Yenidoğan ağırlığı fetüsün büyümesini gösteren önemli bir ölçüttür.
- Fetüs en hızlı olarak gebeliğin son aylarında ağırlık kazanır.
- Doğumdan sonra ise en çok ilk 6 aylık sürede ağırlık kazanır. (Haftada 150-250 g)
- İkinci altı aylık dönemde bu artış haftada 100-150 grama düşer.
- 3-12 aylık arası çocuğun olması gerek ağırlık formülü: Yaş (ay) + 9) / 2
- 1-6 yaş arası çocuğun olması gereken ağırlık formülü: Yaş (yıl) x 2 + 8
- 6-12 yaş arası çocuğun olması gereken ağırlık formülü: Yaş (yıl) x 7) / 2

Örnek:

5 yaşındaki çocuğun; 5 x 2 + 8 = 18 kg olması beklenir.

5 aylık çocuğun; 5 + 9 / 2 = 7 kg olması beklenir.

Not

Doğumdan sonraki ilk 5 gün içinde bebekler vücuttaki fazla sıvıyı dışarı atarak kilo (fizyolojik tartı kaybı) kaybeder. Ağırlığın %5'ini geçmeyen azalma olur. Bu süreçten sonra düzenli olarak ağırlık artışı gözlenir.

Boy Uzunluğu

- Boy uzunluğu ve boy artma hızı büyüme değerlendirilmesinde kullanılan bir ölçüttür.
- Doğumda boy 48-52 cm civarındadır.
- 1 yaşına kadar üçer aylık dönemlerde (trimester) boy artışı 8 + 8 + 4 + 4 cm şeklindedir.
- 1 yılda bebek 24-28 cm arası uzar. Yani toplam 75 cm civarı olması beklenir.
- 1-2 yaş arası 10-12 cm uzar.
- 2-4 yaş arası 7 cm uzar.
- 2 yaşından sonra ortalama olması gereken boy uzunluğu formülü: Yaş (yıl) x 6 + 77

Örnek:

6 yaşındaki çocuğun boyunun

6 x 6 + 77 = 113 cm olması beklenir.

Yediiklim Yayıncılık

Baş Çevresi ve Göğüs Çevresi

- Doğum öncesi haftalarda ve doğum sonrası ilk aylarda vücudun en hızlı büyüyen bölgesi baş çevresidir.
- Beyin büyümesinin göstergesidir.
- Doğumda baş çevresi 35 cm'dir.
- Doğumda ilk aylarda baş çevresi göğüs çevresinden büyük iken bir yaş civarında göğüs çevresi baş çevresini geçer.

Vücut Bölümlerinin Birbirine Oranı

- Gövde ile kol-bacak uzunluğunun uyumlu olup olmadığı kontrol edilir. Gövdenin boya oranı, kulaç uzunluğu gibi ölçümlere bakılır. Beslenme durumunun değerlendirilmesine yönelik kol çevresi, baş çevresi, göğüs çevresi oranı kullanılabilir.

Diş Gelişimi

- Anne karnında diş gelişimi başlar. (Embriyo döneminin 6-7. haftasında başlar.) 20'li yaşlarda kalıcı dişlerin tamamlanmasıyla sona erer. Diş çıkarma yaşı bireysel farklılıklar gösterir. (Genetik durum ve kemik gelişim hızı bağlıdır.) Doğduktan sonra ortalama 6-7 ay sonra ilk dişler çıkmaya başlar ve 2-3 yaşına kadar dişlenme tamamlanır. Süt dişi adı verilen bu dişler geçicidir ve 20 tanedir. Genellikle bu dişler 7 yaşına kadar taşınır ve yedi yaşından itibaren bu dişler asıl diş taslaklarının oluşmasıyla dışarı atılır.

BEBEKLERDE DİŞ ÇIKARMA TABLOSU

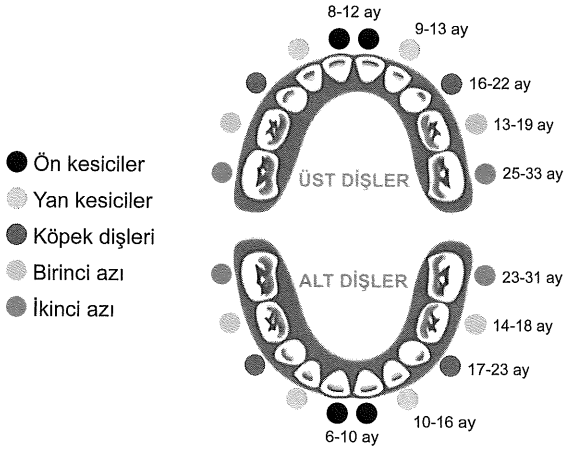

Dişlerin ağızda çıkma sırası;

- Alt kesiciler,
- Üst kesiciler
- 1. azı dişleri,
- Köpek dişleri,
- 2. azı dişleri

şeklindedir.

Nöromotor Gelişim

Farklı yaşlarda zekâ ve motor gelişme ile ilgili önemli noktaların ortaya konulması hastalıkların erken teşhisi için gerekir. Bulunduğu dönem içerisinde yapması gerekenleri yapamayan, gelişmesi geri kalan çocuklar doktora götürülmelidir.

Kemik Gelişimi

Büyüme ve gelişme ölçütlerinden önemlileri arasında da kemik gelişimi, kemiklerin olgunluk derecesinin tespitidir. Kemiğin olgunlaşması genetik faktörler, hipofiz, tiroit ve cinsiyet hormonlarının kontrolündedir.

Kemik olgunlaşma derecesi kemik yaşı olarak ifade edilir. Kemik olgunlaşma derecesi yani kemik yaşı 3 aydan büyük çocuklarda sol el bilek filmi röntgen filmi çekilerek değerlendirilir.

Not

Bebeğin baş kemikleri bıngıldak denilen yumuşak kısımlar ile ayrılıştır. Arka bıngıldak ilk aylarda, ön bıngıldak ise 1-2 yaş arası kapanır. Bıngıldağın geç kapanması kemik gelişimi ile ilişkili olabilir. Bu durumda bebeğin Raşitizm olup olmadığı kontrol edilmelidir.

REFLEKSLER

Babinski Refleksi: Yenidoğan bebeğin ayağının tabanının ortasına hafifçe vurulduğunda, uyarılma ile ayak parmaklarının yelpaze gibi açılmasıdır. Bu refleksin olmaması, omurilikte oluşabilecek kusurlara işaret eder.

Plantar Refleks: Bebeğin ayak parmaklarının dibine bastırıldığında tepki olarak ayak parmakları ile tutmaya veya yakalamaya çalışmasıdır. Bu refleksin olmaması, omurilikte bir kusurun işareti olabilir.

Yediiklim Yayıncılık

Diz Kapağı / Knee Jerk Refleksi: Bebeğin aniden diz kapağındaki tendona (sinire) hafifçe vurulmasına tepki olarak bacağını havaya kaldırmasıdır. Bu refleksin olmaması kas rahatsızlığının belirtisi olabilir.

Tonik Boyun: Sırt üstü yatan bebeğin başı sağa ya da sola 90 derece çevrilirse başını döndürdüğü yöndeki kolunu ve aksi istikametteki bacağını açar, diğer kol ve bacaklarını bedene doğru büker. Omurilik hasarı olan çocuklarda görülmeyen bu refleks 2-3. ayda kaybolur.

Geri Çekilme Refleksi: Bebeğin bir iğnenin ayağının tabanına hafifçe batırılmasına tepki olarak ayaklarını geri çekmesini ifade eder. Bu refleksin yokluğu, sinirdeki hasarın bir işarettir.

Emme / Sucking Refleksi: Bebeğin ağzına veya dudaklarına herhangi bir objenin dokunmasına tepki olarak emmeye çalışmasıdır. Bu refleks de beslenmeyi kolaylaştırır ve yenidoğan bebeğin çevresindeki objeleri keşfetmesinin temelini sağlar. Bu refleksin olmaması, olası beyin hasarına işaret edebilir.

Palmer / Yakalama Refleksi: Bebeğin elinin avuç içine bastırılmasına tepki olarak elini kapatarak avucunun içindeki uyarıcıyı kavramaya ve yakalamaya çalışmasıdır. Bu refleks, yenidoğan bebeğin objeleri eli ile keşfetmesinin temelini sağlar.

Ayak Basma / Stepping Refleksi: Yenidoğan bebeği, zemine ayak parmakları hafifçe değecek şekilde dikey tutma ile oluşur. Böylece bebek adım atar gibi hareketler yapar.

Rooting Refleksi (Tutma): Bebeğin dudaklarının veya yanaklarının kenarına hafifçe vurulması, bebeğin vurulan tarafa kafasını çevirmesi, emmeye hazırlanmasıdır. Bu refleks beslenmeyi kolaylaştırır.

Moro / İrkilme Refleksi: Herhangi ani bir durumda (gürültülü, ani bir ses veya benzeri bir uyarıcı) bebeğin tepki olarak kollarını ve bacaklarını gererek bir yere tutunma çabası ile hareket etmesidir. Bu refleksin olmaması, genel nörolojik yetersizliklerin işarettir.

Yüzme / Swimming Refleksi: Yenidoğan bebeğin, suyun içerisine konduğunda yüzer gibi bir hareket içerisinde kollarını ve bacaklarını uzatmasıdır.

Sneezing Refleksi: Aksırma tepkisidir.

Rage Refleksi: Hareket engellendiğinde ya da ağzı örtüldüğünde bebeğin ağlaması ve kurtulmak için çaba göstermesidir.

Blinking Refleksi: Göze doğru bir nesne veya ışık geldiğinde ortaya çıkan körleşme.

Babkin Refleksi: Avuç içine bastırıldığında gözlerin kapanması, ağzın açılarak başın çevrilmesi

Swallowing Refleksi: Yutma tepkisidir.

En Yaşamsal Refleksler

- Rooting
- Emme
- Yutma

> **Not**
>
> İlkel refleksler büyük oranda yaşamın ilk yılında ortadan kalkarken, var kalma refleksleri büyük oranda yaşam boyu devam eder. İlkel refleksler özellikle bebeklerin nörolojik muayeneleri için önem taşır. Yaşamın ilk iki yılı tamamlandığı hâlde hâlen devam eden ilkel refleksler, çoğunlukla beyin hasarının göstergesidir.

AİLE PLANLANMASI

Ailelerin planladıkları zaman diliminde kararlaştırdıkları sayıda çocuk sahibi olmalarıdır. Bireylerin bilinçli olarak aile kurmaları ve yetiştirebilecekleri sayıda çocuk sahibi olmaları toplum, aile, kadın ve çocuk sağlığı açısından önemlidir.

Aile planlamasının yararları;

- Kadın az doğum yaparak daha az yıpranır. Böylece anne ölümleri azalır.
- Bebek ölümleri azalır.
- Çocuklar anne baba ilgisini daha çok hissederler.
- Aileler bakabilecekleri kadar çocuk sahibi olurlar.
- İstenmeyen gebelikler önlenmiş olur.
- Toplumsal refah artar.

Gebeliği Önleyici Modern Yöntemler
Hormonal Yöntemler

- Kombine oral kontraseptifler (Hap)
- Enjekte edilen kontraseptifler (İğne)
- Vajinal halkalar
- Mini haplar
- Post koital haplar (Ertesi gün hapı)
- Deri altı kapsüller (İmplantlar) (Türkiye'de yok)

Yediklim Yayıncılık

Rahim İçi Araçlar (Spiral)

- Bakırlı rahim içi araçlar
- Hormonlu rahim içi araçlar

Bariyer Yöntemler

- Kondom (Kadın kondomu, erkek kondomu)
- Sperm öldürücüler
- Diyafram

Cerrahi Yöntemler

- Tüp ligasyonu (Kadında tüplerin bağlanması)
- Vazektomi (Erkekte tohum kanallarının bağlanması)

Kadına Ait Yöntemler

Geri Dönebilir Yöntemler

- Doğum kontrol hapları
- Rahim içi araç
- Diyafram
- Kadın kondomu
- Sperm öldürücüler
- Enjektabl kontraseptifler (İğneler)
- Deri altı implantlar(Kapsüller)

Kalıcı Yöntemler

Tüplerin bağlanması (Tüp ligasyonu)

Erkeğe Ait Yöntemler

Geri Dönebilir Yöntemler: Kondom

Kalıcı Yöntemler: Kanalların bağlanması (Vazektomi)

Modern / Geleneksel Yöntemler		Geri Dönüşümlü / Geri Dönüşümsüz Yöntemler		Kadın / Erkek Yöntemleri	
Modern	**Geleneksel**	**Geri dönüşümlü**	**Geri dönüşümsüz**	**Kadın**	**Erkek**
RIA	Gen çekme	RIA	Tüp ligasyonu	RIA	Geri çekme
Hap	Takvim	Hap	Vazektomi	Hap	Kondom
Kondom	Vajinel duş	Kondom		Spermist	Vazektomi
Spermist	Diğer	Spermist		Diyafram	
Diyafram		Diyafram		Depo Provera	
Depo Provera		Depo Provera		Mesiygna	
Mesiygna		Mesiygna		Tüp ligasyonu	
İmplant		İmplant		İmplant	
Tüp ligasyonu					
Vazektomi					

Aile Planlaması Yöntemlerinin Sınıflandırılması

Yediiklim Yayıncılık

0-6 YAŞ ÇOCUKLARDA SIK GÖRÜLEN ENFEKSİYON HASTALIKLARI

Çocuk sağlığına enfeksiyon hastalıkların çok önemli etkisi vardır. Gelişmekte olan ülkelerde enfeksiyonlar çocuk ölümlerinin en temel sebebidir. Çocuk ölümlerinin nedenleri arasında dünyada solunum yolu enfeksiyonları ilk sırada, sindirim sistemi enfeksiyonları ise ikinci sırada yer almaktadır.

Viral Enfeksiyon

- Virüslerin farklı tipleri tarafından oluşturulan hastalıklardır.
- Virüsler antibiyotikten etkilenmediği için bu hastalıklarda antibiyotik kullanımı işe yaramaz.

Bakteriyel Enfeksiyon

- Bakterilerin vücuda girmesi ile başlayan enfeksiyon türüdür. Bakteriler vücuda büyük çoğunlukla ağız yoluyla alınır, daha sonra boğaz ve akciğerlere kadar yerleşebilmektedir.
- Üst solunum yolu enfeksiyonlarının başlangıçlarını oluşturur.
- İnsan vücudu bakteriyel enfeksiyonları antibiyotik kullanmadan da atabilmektedir. Antibiyotik kullanımı şikâyetleri fazla olan kişilerde kullanılabilir.

0-6 YAŞ ÇOCUK ENFEKSİYON HASTALIKLARI

Solunum Yolu Hastalıkları

- Soğuk algınlığı (Nezle)
- Pnömoni (Zatürre)
- Krup (Yalancı Difteri)
- Bronşiyolit
- Orta kulak iltihabı
- Grip
- Epiglottit (Gırtlak Kapağı İltihabı)
- Streptekoksik boğaz enfeksiyonu
- Larenjit
- Tüberküloz (Verem)
- Menenjit
- Boğmaca

Sindirim Sistemi Hastalıkları

- İshal

Döküntülü Hastalıklar

- Kızamık
- Kızamıkçık
- Beşinci hastalık
- Altıncı hastalık
- Suçiçeği
- Kızıl
- El-ayak hastalığı

Diğer Bulaşıcı Hastalıklar

- Kabakulak
- Difteri
- Boğmaca
- Tetanoz
- Menenjit

1. SOLUNUM YOLU ENFEKSİYONLARI

Soğuk Algınlığı (Nezle)

- Viral (Virüs kaynaklı) bir hastalıktır.
- Üst solunum yolu enfeksiyonudur.
- Kalabalık ortamlar, klima, soğuk ve bağışıklık sisteminin zayıflaması hastalığa yakalanma riskini artırmaktadır.
- Çoğunlukla bir hafta süren burun akıntısı, burun tıkanıklığı ve hapşırma görülür.

Not

Soğuk algınlığına sebep olan virüsler vücutta yayılarak; orta kulak iltihabı, sinüzit, bronşit, bronşiyolit ve zatürre hastalıklarının gelişmesine sebep olabilirler.

Pnömoni (Zatürre)

- Pnömoni akciğerde alveol adı verilen hava keselerinin iltihaplanması sonucu oluşur.
- Hastalık oluşturan mikroplar genellikle bakteri veya virüslerdir.
- Belirtileri; öksürük, ateş, hızlı solunum, göğüs karın çekilmesi şeklindedir.
- Pnomoniviral ya da bakteriyel yollarla oluşabilir.
- Aşı ile koruma sağlanır.
- Eğer bakteriyel zatürre ise antibiyotik tedavisi de uygulanabilir.

Krup (Yalancı Difteri)

- Nezle ve gribi takiben gırtlak ve ses tellerinde iltihaplanmadır.
- En sık 1-5 yaş arası çocuklarda görülür.
- Belirtileri; karakteristik sert, havlama gibi öksürük ve ses kısıklığı ortaya çıkar.
- Viral bir hastalıktır.
- Viral hastalık olduğu için antibiyotikle tedavi edilmez.

Bronşiyolit

- Bronşiolit akciğerlerde bulunan küçük hava kanallarının (Bronşioller) iltihaplanmasına yol açan bir hastalıktır.
- Genellikle 2 yaş altı çocuklarda, en çok 3-6 ay arası bebeklerde özellikle kışın çok görülen bir hastalıktır.
- Viral kaynaklı bir hastalıktır. (RSV virüsü)
- Belirtileri; öksürük, hafif ateşle başlayan hastalık ilerledikçe solunumun zor, hızlı ve hırıltılı olmasına yol açar.
- İyi bir bakımla bebekler iyileşebilir.

Orta Kulak İltihabı (Otitis Media)

- Bakteriyel bir enfeksiyondur.
- Orta kulaktaki östaki borusunun kısa ve az kıvrımlı olmasından kaynaklanır.
- Akut iltihap; soğuk algınlığı, boğaz enfeksiyonu gibi rahatsızlıklardan sonra, östaki borusunun şişip kapanması sonucu bakterilerin orta kulakta birikip çoğalmasıyla meydana gelir.
- Daha sık 2 yaş altı çocuklarda görülür.
- Belirtileri; kulak ağrısı, ateş, huzursuzluk, ağlama, beslenme bozukluklarıdır.
- Antibiyotik tedavisi uygulanır.

/yediiklimyayıncılık

Grip (İnfluenza)

- Kış ve bahar aylarında salgınlar şeklinde görülür.
- Virüs kaynaklı çok bulaşıcı bir hastalıktır.
- 1-3 günlük kuluçka evresi sonrası titreme, baş ağrısı, ateş, kas ağrısı ve hâlsizlik belirtileri oluşur.
- Antibiyotik kullanılmaz.
- Ağrı kesici ilaçlar ve burun damlaları belirtilere göre uygulanabilir.
- Hastalıktan korunmak için aşısı bulunmaktadır.

Epiglottit (Gırtlak Kapağı İltihabı)

- Gırtlak ve soluk borusunu koruyan gırtlak kapağının şişerek akciğerlere hava girişinin engellendiği yaşam tehlikesi taşıyan bir hastalıktır.
- Acil tıbbi müdahale gerektirir.
- Bakteriyel bir hastalıktır.
- Belirtileri; ateş, salya akması, şiddetli boğaz ağrısıdır.
- Hava yolu açık tutularak antibiyotik tedavisi uygulanır.
- En sık 2-7 yaş arası çocuklarda görülür.

Streptekoksik Boğaz Enfeksiyonu

- Streptokok enfeksiyonu, boğazda ağrı ve iltihaplanmaya neden olan bakteriyel bir enfeksiyondur.
- Bakteriyel enfeksiyondur.
- Boğazda kızarıklık, şişlik, karın ağrısı, bulantı, kusma gibi bazı belirtileri vardır.
- 5-15 yaş arası çocukları etkiler.
- Antibiyotiklerle tedavi edilir.

Larenjit

Larenjit, gırtlak olarak da bilinen larenksin iltihaplanmasına verilen isimdir. Soluk borusunun üst kısmında yer alan larenks; nefes alma, yutkunma ve konuşmada önemli görevler üstlenir. Larenks anatomik olarak üç bölüme ayrılır. Enfeksiyona bağlı gelişen iltihaplanma üç ayrı bölümde de görülebilir. Larenksin iltihaplanması ses tellerinin şişmesine neden olarak sesin kısılmasına ya da belirli bir süreliğine ses kaybına neden olabilir. Larenjit, yaygın olarak soğuk algınlığı ve grip gibi viral bir enfeksiyondan kaynaklanır. Bu nedenle, larenjit belirtileri viral enfeksiyon belirtileriyle benzerlik gösterir. En temel belirtisi ise ses kısıklığıdır. Diğer belirtiler arasında boğaz ağrısı, öksürük ve yutma güçlüğü sayılabilir. Larenjitte görülen diğer belirtiler ise şu şekildedir:

- Konuşma zorluğu
- Ateş
- Titreme
- Şiddetli öksürük
- Lenf bezlerinde şişme
- Hırıltı
- Boğazda yabancı bir madde varmış hissi
- Yorgunluk

Tüberküloz (Verem)

Tüberküloz basilinin neden olduğu, akciğer olmak üzere bütün vücudu etkileyen bulaşıcı bir hastalıktır. Tüberküloz; hastaların öksürme ve hapşırmaları sırasında etrafa yaydıkları mikroplarının sağlam kişiler tarafından solunması ile bulaşmaktadır. Genellikle akciğerlere yerleşir. Buradan da kan yolu ile tüm organlara yayılabilir.

Belirtiler: Ateş, gece terlemesi, halsizlik, iştahsızlık, kilo kaybı, çocuklarda kilo alamama, öksürük, balgam, öksürükle kan tükürme, göğüs-sırt-yan ağrısı ve nefes darlığıdır. Günümüzde var olan ilaçlarla hastaların tamamına yakını başarı ile tedavi edilmektedir. Ülkemizde verem ilaçları verem savaş dispanserlerinde ücretsiz olarak verilmektedir. Erken tanı ve tedavide iyileşme şansı yüksektir. Tedavi edilebilen bir hastalık olmasına karşın, ihmal edilmesi hâlinde ölümlere neden olabilir. Veremden aşı ile korunmak mümkündür. Bu nedenle bebeklerin aşılanması önemlidir. Ülkemizde bu aşı T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından yapılmaktadır.

Menenjit

Menenjit, beyin ve omuriliği saran zarın iltihaplanmasıdır. Virüsler, menenjit hastalığının en sık nedenleri arasındadır. Bununla beraber, bakteriler, mantarlar veya parazitler de menenjite sebep olabilir. Menenjit solunum yolu ile (öksürük, aksırık) bulaşır ve hemen hemen her yaş grubunda görülebilen ciddi bir enfeksiyondur.

/yediiklimyayincilik

Belirtiler: Ani başlayan ateş, bulantı, kusma, baş ağrısı ve bilinç kaybı şeklindedir. Tedavi süresi 7 gün olup tedaviye hemen başlanmalıdır. Tedavi edilmezse zekâ geriliği, öğrenme güçlüğü, işitme kaybı, kişilik değişiklikleri, baş dönmesi, yürüme bozuklukları veya körlük görülebilir.

Boğmaca

En sık beş yaşın altındaki çocuklarda görülen ve bakteri nedeniyle oluşan çok bulaşıcı bir solunum yolu enfeksiyonudur. Yaygın aşılanmaya rağmen görülme sıklığı hâla yüksektir. Boğmaca, öksürük nöbetleri sırasında havaya karışan damlacıkların solunması sonucu bulaşır. Ortalama kuluçka süresi 7-10 gündür.

Belirtiler: Hafif öksürük ve burun akıntısı ile başlar ve nadiren ateş görülür. Öksürük giderek artar. Üst üste kesik kesik boğulur tarzda öksürük, bunu izleyen derin ve sesli bir soluk alma ve daha sonra da kusma görülür. Öksürük geceleri yoğunlaşmaktadır. İnatçı öksürük nöbetleri yaklaşık 2-6 hafta devam ederken iyileşme döneminde de görülebilir.

Tedaviye erken dönemde, uygun antibiyotikle başlamak önemlidir. Çocuğu nefes almasını rahatlatmak için oksijen verilebilir. Hastalık tedavi başladıktan sonra beş gün, tedavi edilmemiş durumlarda belirtiler başladıktan yirmi bir gün sonrasına kadar bulaşmaya devam edeceğinden koruyucu önlemler alınmalıdır. Hastalık daha çok kış mevsiminin sonlarında ve ilkbaharın başlangıcında gözlenir. T.C. Sağlık Bakanlığı rutin aşı programında boğmaca aşısı yer almaktadır.

Not

Solunum yolu hastalıkları çoğunlukla solunum havası veya damlacık yolu (öksürük, burun akıntısı...) ile insandan insana bulaşır.

2. SİNDİRİM SİSTEMİ ENFEKSİYONLARI

Çocukluk döneminde görülen sindirim sistemi enfeksiyonlarından en tehlikelisi akut enfeksiyöz ishaldir.

İshal (diyare, sürgün) gelişmekte olan ülkelerde bebek ölümlerinde önemli bir yer tutmaktadır. İshal sebepleri epey fazladır. Çoğunlukla bağırsaklarda enfeksiyon oluşturan virüs, bakteri, mantar ve parazitlerin bulaştığı içme suları ve gıdalar ishal nedenidir. Bunlardan ishale sebep olan ilk etken virüslerdir. (Rotavirüs)

Bir gün içerisinde günlük rutin sayıdan, çoğunlukla da üçten fazla sayıda ve sulu dışkılamaya ishal denir. İshal, özellikle 6 ay-2 yaş arasındaki çocuklarda daha sık görülmektedir. İshale ait belirtiler dışkı esnasında veya ishale neden olan besinlerin mideye gitmesiyle genelde bir ile iki gün arasında ortaya çıkar. Çocuklarda ishal belirtileri ise hâlsizlik, susuzluk, ateş, aşırı ve düzensiz dışkılama, karın bölgesinde ağrı, bulantı ve kusma şeklinde görülebilir. Çocuklarda enfeksiyonlar (Tifo, Dizanteri, Kolera vs.) ishale neden olan etmenler arasındadır. Yemeklerin hazırlanışında temizlik kurallarına dikkat edilmemesi, antibiyotik kullanımı ve gıda alerjisi çocuklarda ishale neden olan etkenler arasında sayılabilir. Ayrıca tuvaletlerin hijyenik olmaması, çocuğa bakan kişilerin ya da çocuğun el temizliğine dikkat etmemesi de ishale yol açabilmektedir.

İshal tedavisinde yapılabilecekler;

- Anne sütü alan bebekler sık sık emzirilmeli,
- Pirinç, buğday, ekmek, yağsız et, sebze (patates, havuç) ve meyve (muz, elma, şeftali) tüketilmeli,
- Yeterli su ve sıvı gıda alınmalı (ayran, açık çay, ıhlamur vs.).
- Yağlı gıdalar, meyve suları, çok şekerli içecekler ishali artıracağından tüketilmemeli,
- El temizliğine ve yiyeceklerin iyi yıkanmış olmasına dikkat edilmelidir.

İshalde vücutta çok fazla sıvı ve tuz kaybı görülür. Bu durum çocuk ölümlerine bile neden olmaktadır.

Bunun için sağlık ocaklarından ishal paketleri alınarak takviye yapılmalıdır. Hazır paket yerine evde de bu karışımı hazırlayarak vücudun kaybettiği su ve tuz kaybı giderilebilir. Bunun için bir sürahiye;

- 5 su bardağı kaynatılmış soğutulmuş su,
- 2 çorba kaşığı toz şeker,
- 1 çay kaşığı tuz,
- 1 çay kaşığı karbonat

koyularak karıştırılır. Her tuvalet ihtiyacından sonra çocuğa içebildiği miktarda sık aralıklarla içirilir. Bu yapılan karışımın adına ORS (Oral Rehidrasyon Sıvısı) denir.

Not

Ağız yoluyla uygulanan rotavirüs aşısı ishale karşı çocuklara koruma sağlamaktadır.

yediiklimyayıncılık

3. DÖKÜNTÜLÜ HASTALIKLAR

- Döküntülü hastalıklarda genel olarak vücutta değişiklikler oluşur.
- Hastalık esnasında vücutta genellikle kırmızı renkli, farklı karakterde, kabartılar, kızarıklıklar veya içi sıvı dolu (vezikül) döküntüler oluşur.
- Ateşli, bulaşıcı ve çoğu viral olan hastalıklardır.
- Vücutta bağışıklık oluştururlar.
- Hastalık sonucu bazı kalıcı istenmeyen durumlar veya ölüm gerçekleşebilir.
- Bu sebeple bu hastalıkların birçoğuna karşı korunmak için aşılar kullanılmaktadır.

Kızamık (Measles)

- Viral döküntülü hastalıktır.
- Damlacık yoluyla virüs solunum yoluna girer. (Morbilivirus)
- Epitel (deri) hücrelerinde çoğalır.
- 10-12 gün kuluçka evresi vardır.
- Öksürük, burun akıntısı, ateş gibi belirtilerin ardından ilk etapta ağız içinde ufak koplik lekeler denen beyaz lekeler görülmeye başlanır.
- Döküntüler ense ve kulak arkasından başlar, yüz, gövde ve kollara yayılır.
- Kızamık; orta kulak iltihabı, bronş ve akciğer iltihabı, beyin iltihabı ve ölüme neden olabilir.
- Aşı ile koruma yapılır.

Kızamıkçık (Rubella)

- Viral döküntülü hastalıktır.
- Damlacık yolu veya direkt temasla virüs solunum yoluna girer. (Rubivirüs)
- 16-18 gün kuluçka evresi vardır.
- Döküntüler yüzden başlayarak vücuda yayılır.
- Kızamık da el içi ve ayak tabanında döküntü bulunurken, kızamıkçıkta bulunmaz.
- Döküntüler kızamığa göre daha açık renklidir, daha hızlı yayılır.
- En önemli belirtisi lenf bezlerinin şişmesidir.
- Aşı ile koruma yapılır.

Not

Kızamıkçık hafif seyirli bir hastalıktır fakat gebelikte özellikle ilk 3 ay içerisinde kızamıkçık geçirilmesi veya gebelik esnasında aşısının olunması anneye olmasa bile bebeğe ciddi zararlar vermektedir. Ölü doğum ve düşüklere neden olabilmekte, bebekte zekâ geriliği, kalp hastalığı, sağırlık, göz sorunları oluşumuna sebep olabilmektedir. Gebelikten önce kızamıkçık aşısı olanların en az üç ay hamile kalmamaları önerilmektedir.

Beşinci Hastalık (Eritema İnfeksiyozum)

- Viral döküntülü hastalıktır.
- Damlacık yolu veya direkt temasla virüs solunum yoluna girer.
- 1-2 hafta gün kuluçka evresi vardır.
- Daha sık 5-15 yaş arası çocuklarda görülür.
- İlk etapta her iki yanakta da hafif kızarıklıkların oluştuğu (tokat vurulmuş gibi) daha sonra döküntülerin vücuda yayıldığı hafif döküntülü hastalıktır. (Kızamıkçıkla karıştırılır.)
- Avuç içi ve ayak tabanlarında döküntü görülmez.
- Döküntüler genelde kısa zaman içinde kendiliğinden iyileşir. (Tedaviye gerek yoktur.)
- Aşısı yoktur.
- Sıcak banyo, güneş, stres döküntüleri artırır.

Altıncı Hastalık (Roseola İnfantum)

- Viral döküntülü hastalıktır.
- Damlacık yolu veya direkt temasla virüs solunum yoluna girer.
- 2 hafta kuluçka evresi vardır.
- Vücutta kabarık ve kızarıklıkla başlayan ve ani başlaya ve devam edem yüksek ateşe neden olan hastalıktır.
- 0-2 yaş arası çocuklarda görülür.
- Kalabalık yerlerde yayılması kolaydır.
- Döküntüler diğer hastalıklardan farklı olarak gövdeden başlayıp kollara yayılır.
- Ateşe bağlı havale, beyin zarı iltihabı ve felçlere neden olabilir.
- Hastalık döneminde beslenme çok önemlidir.
- Aşısı yoktur.

/yediiklimyayıncılık

Suçiçeği (Varisella)

- Viral döküntülü hastalıktır.
- Damlacık yolu veya direkt temas virüs solunum yoluna girer. (Varisellazoster virüs)
- 2-3 hafta kuluçka evresi vardır.
- Hafif ateşle başlayan hastalıkta, yüz ve gövdeden başlayan içi sıvı dolu (vezikül) döküntüler oluşur.
- İçi sıvı dolu döküntüler (vezikül) kabuklaşır ve iz bırakmadan kaybolur.
- Kaşıntılı olabilen veziküller patlatıldığında kalıcı lekeler bırakabilir.
- Aşı ile koruma yapılır.

Kızıl

- Bakteriyel bir döküntülü hastalıktır.
- Damlacık yolu ya da direkt temas ile bulaşır.
- Kuluçka süresi 4-5 gündür.
- Damakta nokta nokta kırmızı döküntüler ve dilde kırmızı çilek görünümü oluşur.
- Daha sonra döküntüler yanak ve boyundan başlayarak tüm vücuda yayılır.
- Yüksek ateş ve boğaz ağrısıyla belirti veren bir hastalıktır.
- Avuç içi ve ayak tabanında döküntü yoktur.
- Antibiyotik tedavisi yapılmazsa belirtiler daha ağır olabilir.
- Ülkemizde doğan her çocuğa, su çiçeği aşısı "Çocukluk Çağı Aşılama Programı" dâhilinde 12. ayda ücretsiz uygulanmaktadır. En iyi koruma için iki doz önerilmektedir.

El-Ayak Hastalığı

El, ayak, ağız hastalığı 10 yaş altı çocuklarda sık görülen bulaşıcı bir hastalıktır ve yüksek ateş, bademcikte kızarıklık, ağız içinde aft ve ciltte döküntü şeklinde kendini belli eder. Çocukların el, ayak ve bileklerinin neredeyse tamamını kırmızıya boyar. Sonraki günlerde döküntüler suçiçeğine benzer içi sıvı dolu kabarcıklara dönüşür ve bir hafta içinde kaybolur. Enterovirüs ailesinden coxsacki virüsünün yol açtığı bu hastalık yaz ve sonbahar aylarında salgın yoluyla kolayca bulaşabilir. Hastalık virüs hastalığı olduğu için antibiyotik tedavisi etkili değildir ve hastalık bir hafta içinde kendiliğinden geçer. Bu sürede hasta çocuğun başkalarıyla yakın temasta olmaması önemlidir. El-ayak-ağız hastalığına korunmanın en etkili yöntemi hijyendir.

Belirtileri: Virüs bulaştıktan sonra ilk üç gün yüksek ateş görülür ve ebeveynler sıklıkla bu sırada doktora başvurur. Diğer belirtiler şunlardır:

- Döküntüler; ilk 3 günün sonunda el, ayak ve ağız çevresinde suçiçeği benzeri, içi su dolu kabarcıklar dikkati çeker. Suçiçeğinden farklı olarak gövdede değil el-ayak ve ağız çevresinde oluşur.
- El ve ayak içleri, parmak aralarının yanı sıra ayak tabanlarını da donatan içi sıvı dolu kırmızı kabarcıklar hem ağrı, sızı hem de kaşıntıya neden olur.
- Boğazda "aft" denilen yaralar olur ve çocukta yutma problemi ve buna bağlı iştahsızlık görülebilir.
- Bademcikte kızarıklık,
- Kulak ve boğaz ağrısı,
- Halsizlik görülebilir.

4. ÇOCUKLARDA GÖRÜLEN DİĞER BULAŞICI HASTALIKLAR

Kabakulak (Mumps)

- Viral bir hastalıktır.
- Hastalık direkt temas veya damlacık yoluyla bulaşır.
- Tükürük bezlerinin özellikle kulak altındaki tükürük bezlerinin şişmesiyle oluşan bulaşıcılığı yüksek bir hastalıktır.
- Ağız açıldığı an ağrı yapar.
- Daha çok 15 yaş altı çocuklar geçirir.
- Erkeklerde yetişkinlikte geçirilen kabakulak özellikle ergenlerde testislerde kısırlığa yol açabilen iltihaplanma oluşturabilir. (Orşit: Testis iltihabı)
- Kuluçka süresi 16-21 gündür.
- Ateş, baş ağrısı, iştahsızlık ve hâlsizlikle başlar.
- Aşı ile koruma yapılır.

Difteri (Kuşpalazı)

- Halk arasında kuşpalazı olarak bilinmektedir.
- Difteri basilinin sebep olduğu kısa süreli, bulaşıcı ve öldürücü olabilen bakteriyel bir hastalıktır.

/yediiklimyayıncılık

- Hastalık direkt temas veya damlacık yoluyla bulaşır.
- Kuluçka süresi 1-5 gündür.
- Difteri etkeni boğaza yerleşir ve boğazda beyaz, gri renkli lekeler görülür.
- Ateş hiç yok ya da varsa çok hafif seyirlidir.
- Boğazda ağrı ve nefes güçlüğü bulguları gözlenir.
- Tedavide geç kalınırsa hastalık felç ve ölümlere yol açabilir.
- Difteri için geliştirilen serumlar veya antibiyotik tedavisi uygulanır.
- Difteriden korunmak için gerekli aşı, ülkemizde karma aşılar içerisinde uygulanmaktadır.
- Belirtileri; baş ağrısı, lenf nodlarında şişme, yutma zorluğu, boğaz ağrısı, kas zayıflığı, ateş, titreme, havlar tarzda öksürme, boğazda grimsi zar tabaka, seste kalınlaşma, soluk alıp vermede zorluk.

Tetanoz

- Her yaşta görülebilen kasılmalara sebep olan öldürücü bakteriyel bir hastalıktır.
- Yenidoğanda göbek kordonunun steril olmayan aletlerle kesilmesi ile göbek kısmından, paslanmış aletlerin oluşturduğu yaralardan ve yanık kesik deriden vücuda girebilir.
- Her türlü yaralanmalarda tetanoz riski vardır.
- Kuluçka süresi 2-14 gündür.
- Erken belirtileri baş ağrısı, yerinde duramama ve huzursuzluktur.
- Çene kaslarının kasılması ve ağzın açılmaması en önemli belirtileridir.
- Tetanoz aşısı karma aşılar içerisinde ülkemizde uygulanmaktadır.
- Yenidoğan tetanozundan korunmak için anne adaylarının tetanoz aşılarını yaptırması gereklidir. (Genellikle gebeliğin ilk trimester (ilk 3 ay) bitimi sonrası yapılır.)

Not

Tetanoz insandan insana bulaşmaz. Tetanoz mikrobu, yara ve kesiklerden vücut içerisine girer.

DİĞER HASTALIKLAR

İmpetigo

İmpetigo başlıca çocukları etkileyen, oldukça bulaşıcı, sık görülen ve bakteri adı verilen mikroplar tarafından oluşturulan yüzeysel deri enfeksiyonudur. Genellikle vücudun açık bölgelerine (yüz, boyun, eller, kollar, bacaklar) yerleşir. Sıklıkla sarı-bal rengi kabukların bulunduğu yaralar şeklinde görülmekle beraber bazen su dolu kabarcıklar da gelişebilmektedir. Yaz dönemlerinde ve ılıman iklimlerde daha sık görülmektedir.

Parazitoz

Bağırsakta yaşayan parazitler çocuğun ihtiyacı olan besin ögelerini kullanırlar. En sık görülenleri kıl kurdu, tenya ve şerittir. İştahsızlık veya devamlı açlık hissi oluşur. Çocuğun gelişmesini olumsuz etkiler.

Kabızlık

Tek tip beslenmelerde sıklıkla görülür. Sebze-meyve tüketmeyen ve süt içemeyen çocuklarda görülme oranı daha fazladır. Lifli besinler (sebze, mısır, kabak, karnabahar), armut, üzüm, kavun, kayısı, erik, kepekli un, mısır gevreği, bitki çayları faydalı olur. Siyah çay ve kola verilmemelidir.

Sarılık (Hepatit)

Sarılık, virüs nedeniyle karaciğerde iltihaplanmaya yol açan bir hastalıktır. Özellikle okul ve kreş gibi toplu yaşam alanlarında salgınlara neden olabilmektedir. Hepatit A ve Hepatit B diye farklı türleri bulunmaktadır. Bebeklik döneminde görülen sarılık bunlardan farklı olarak fizyolojik sarılıktır ve kendiliğinden geçer.

Hepatit A ise kirli su, meyve ve sebzelerin iyi yıkanmaması sonucu bulaşır. Kuluçka süresi 15-45 gün arasında değişmektedir.

Hepatit A belirtileri, iştahsızlık, hâlsizlik, bulantı, kusma, koyu renkli idrar çıkarma, daha sonra da gözlerde ve deride sarılık görülmesidir.

A tipi Hepatit geçirmekle ömür boyu bağışıklık kazanılır. Özel bir tedavisi bulunmamaktadır. Hastalar bu dönemde, doktor tarafından verilen ilaçları kullanmalıdır. Bulantı ve kusma çoksa, ağızdan beslenilemiyorsa doktor tarafından serum takılabilmektedir. Kusmanın kesilip hastanın yemek yemeye başlaması genellikle iyileşme döneminin ilk işaretidir.

Yediiklim Yayıncılık

Hepatit B ise; her yaşta görülebilen ve sinsi ilerleyen bir hastalıktır. Kuluçka süresi altı ayı bulabilir. Hastalık, tükürük, gözyaşı, meni, kan ve bunlarla kirlenmiş araç gereçlerle bulaşabilir. Belirtileri Hepatit A gibi başlar, farklı olarak karaciğer dışı organ tutulmaları, eklem ağrıları görülebilir. Tedavi edilmezse karaciğer yetmezliği ve hatta ölümle sonuçlanabilir.

Hastalıktan korunmak için aşı olunmalıdır. Hepatit B aşısı aşı takviminde yer almaktadır. Ayrıca yiyecek ve içeceklerin temizliğine dikkat edilmeli, içme suları klorlanmalı, tuvaletlerin hijyenine özen gösterilmelidir. Özel eşyalar ortak kullanılmamalıdır.

Çocuk Felci

Çocuk felci, virüsün neden olduğu bulaşıcı bir hastalıktır. Hastalık, sindirim sistemi yolu ile virüsün bulaştığı kirli su ve besinlerden bulaşmaktadır. Virüs boğazda ve sindirim sisteminde çoğalarak vücuda yayılır.

Belirtiler: Ateş, kas ağrıları, baş ağrısı, bulantı, kusma, ense ve sırtta sertliktir. Birkaç gün sonra ise genellikle bacaklarda ve daha seyrek olarak kollarda felç görülür. Hastalar ayağa kalkmada ve yürümede güçlük çeker. Hastalık virüs alındıktan sonra ortalama 7-14 gün içinde ortaya çıkar. Bu süre otuz beş günü de bulabilir. Bu hastalığa yakalanan kişiler, virüsü on hafta süresince vücutlarında taşıyıp sağlıklı kişilere bulaştırabilirler.

Çocuk felci yaz ayları ile sonbahar döneminde ve ılıman iklim yaşanan bölgelerde daha sık görülür. Hastalığın bilinen bir tedavi yöntemi bulunmamaktadır. Çocuk felci hastalığının neden olduğu felç kalıcıdır ve geri dönüşü olmaz. Hastalıktan korunmanın tek yolu aşılamadır.

Kawasaki Hastalığı

Kawasaki hastalığı, çocukluk çağında en sık karşılaşılan damar iltihaplarındandır. Özellikle 5-6 yaş çocuklarda; yüksek ateş, döküntü, ağız içinde, dilde ve gözlerde kızarıklık belirtileri ile kendisini belli eden, 3 günden fazla süren bir hastalıktır. Hastalığın en etkin nedeni virüslerdir. Tedavi edilmediği takdirde uzun süreli kalp komplikasyonlarına sebep olan bir sendromdur. Anevrizma, kalbin kasılma gücünde azalma, kalp yetmezliği, kalp krizi, kalbin ritminde bozulma ve damarlarda tıkanıklık gibi ciddi sonuçlar doğabilir. Tedavi edildiği takdirde çoğunlukla kalıcı hasara sebep olmamaktadır ve çocuklar normal bir şekilde hayatlarına devam edebilmektedir.

Kawasaki sendromu hızlı gün yüzüne çıkar, belirtileri de genellikle 3 aşamada ortaya çıkar. Başladığından itibaren 10 gün içerisinde tedavi etmek, hasar olasılığını büyük ölçüde azaltır. Hastalığın her kademesinde farklı belirtiler ortaya çıktığı için belirtileri hastalığın kademesine göre değerlendirmek doğru olacaktır.

Kawasaki Sendromu Belirtileri

1. Aşama

- 39 derece üstünde, 5 günden fazla süren ve ateş düşürücülere yanıt vermeyen ateş
- Yoğun akıntı olmadan aşırı derece kırmızı gözler
- Vücutta ve genital bölgede kızarıklık
- Kırmızı, kuru, çatlamış dudaklar ve çileğe benzer şişmiş kırmızı bir dil
- Avuç içlerinde ve ayak tabanlarında şişkin, kırmızı deri tabakası
- Özellikle boyunda bölgesinde şişmiş lenf düğümleri
- Sinirlilik hâli

2. Aşama

- Ellerde ve ayaklarda, özellikle parmak uçlarında, genellikle büyük parçalar hâlinde soyulma
- Eklem ağrısı
- İshal
- Kusma
- Karın ağrısı

3. Aşama

- Hastalığın son aşamasında, komplikasyonlar gelişmedikçe belirtiler yavaş yavaş kaybolma eğilimindedir. Tekrar tam manasıyla normal hâle dönme 8 hafta gibi bir süre zarfı sürebilir.

ÇOCUKLARDA BAĞIŞIKLAMA VE AŞI

Bağışıklık, dışarıdan gelecek olan her türlü mikrop, parazit ve virüslere karşı vücudun oluşturduğu savunma sistemidir. Bağışıklık sisteminin ana görevi, vücutta hastalık yapması muhtemel olan zararlı mikroorganizmalara karşı bedenin kendini korumasını sağlamaktır.

/yediiklimyayincilik

Bağışıklık sisteminin bir hafızası vardır ve daha önce karşılaştığı hastalığı hatırlar. Eğer vücuda hastalık tekrar girerse bağışıklık sistemi, ikinci kez hastalığa neden olmasını önleyecek kadar hızlı antikor üretebilir. Buna doğal bağışıklık denir. Bir hastalığa karşı bağışıklık kazandırmanın diğer yolu aşılama yani kazanılmış bağışıklıktır. Kazanılmış bağışıklık kendi içinde aktif ve pasif bağışıklık olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Pasif bağışıklık insanlar veya hayvanlardan antikor transferi ile sağlanır. Anneden fetüse plasentadan antikor geçişiyle sağlanan bağışıklık pasif bağışıklığa bir örnektir. Aktif bağışıklık ise aşılar ya da hastalık geçirerek kazanılır.

- Günümüzde aşılanma ile birçok öldürücü hastalığın etkilerinden korunma sağlanmaktadır.
- Aşı olan çocuklarda da ilerde bu hastalıklar yüksek ihtimal görülmez ancak görüldüğü takdirde belirtileri çok hafif olur.
- Doğum itibarıyla başlatılan aşılama programları sayesinde birçok hastalığın görülme olasılığı azalmıştır.
- Dünyada yapılan çiçek aşıları sayesinde çiçek hastalığı artık hiç görülmemekte ve bu aşı uygulanmamaktadır.
- Çocuk felci konusunda da hemen hemen bu noktaya gelinmiştir.

AŞILARIN SINIFLANDIRILMASI

a. Canlı (Zayıflatılmış) Aşılar

Hastalık etkeni zayıflatılmış olarak vücuda verilir. Hastalık yapıcı etkisi azaltılış fakat antijenik özelliği korunmuştur. Canlı aşılar; polio (çocuk felci) sabin, suçiçeği, kızamık, kızamıkçık, kabakulak ve BCG (verem) aşılarıdır.

Not

Canlı aşıların gebelik esnasında yaptırılması zararlıdır.

b. Ölü (İnaktive) Aşılar

Bu aşılar antijenik özellikte olmadığı için birkaç kez tekrarlanmaları gerekmektedir.

Ölü aşılar; boğmaca, kuduz, Hepatit A, polio (çocuk felci) salk, Hepatit B aşılarıdır.

c. Toksoidaşılar

Bu aşılar mikroorganizmalardan değil, onların toksinlerinden üretilir. Tetanoz, difteri aşısı vb. örnek olarak verilebilir.

AŞI UYGULAMA TÜRLERİ

a. **Deri içi uygulama:** BCG aşısı
b. **Kas içi uygulama:** Difteri, tetanoz, boğmaca, HIB, Hepatit A, Hepatit B, grip aşısı
c. **Deri altı uygulama:** Polio (çocuk felci) salk, kızamık, kızamıkçık, kabakulak...
d. **Ağız (oral) yoluyla uygulama:** Polio (çocuk felci) sabin, Rotavirüs

Not

Polio (çocuk felci) aşıları iki farklı türde uygulanabilmektedir. Polio (çocuk felci) sabin aşısı canlı ve ağızdan damla yoluyla uygulanan bir aşıdır. (Oral polio aşısı-OPA) Poli (çocuk felci) Salk aşısı ölü ve iğneyle deri altına uygulanan bir aşıdır. (Inaktive-polio aşısıl-PA)

Ülkemizde Sağlık Bakanlığı Aşı Takviminde Bulunan Rutin Aşı Uygulamaları

BCG Aşısı

- Halk arasında verem aşısı olarak tanımlanmaktadır.
- 2. ayın sonu yapılır. (1 doz)
- Sol omuz bölgesinden uygulanır.

Hepatit B Aşısı

- Karaciğer iltihabına yol açan kan ve cinsel yolla bulaşabilen Hepatit B virüsünden korunmak için uygulanır.
- Doğumdan hemen sonra uygulanan tek aşıdır.

Çocuk Felci Aşısı: (Polio) (OPA/IPA)

- Çocuk felci hastalığından korunmak için uygulanan aşıdır.
- Türkiye'de ilk olarak rutin aşı takvimine oral polio aşısı alınmış daha sonra inaktive polio aşısı da takvime alınmıştır.
- Ağızdan damla şeklinde (OPA) 6. ve 18 ay sonunda yapılır. (2 doz)
- Deri altına iğneyle uygulanan (IPA) 5'li karma aşılar içerisinde uygulanmaktadır.

Kızamık, Kabakulak, Kızamıkçık (KKK/MMR Aşısı)

- Kızamık, kızamıkçık ve kabakulak hastalıklarına karşı geliştirilen aşıdır.
- 1 yaş ve ilkokul 1. sınıf arası olmak üzere 2 doz yapılır ve ömür boyu koruma sağlar.

yediiklimyayıncılık

HIB Aşısı

- Menenjit ve pnömoni hastalıklarına karşı geliştirilen bir aşıdır.
- 5'li karma aşılarla beraber uygulanır.
- Sağlık Bakanlığı programında tek başına uygulanmaz.

Tetanoz, Difteri (Td)

- Tetanoz ve difteri hastalıklarından korunmak için uygulanan bir aşıdır.
- 8. sınıfta 1 doz rapel doz (pekiştirici) olarak yapılmaktadır.

3'lü Karma Aşısı: (DaBT)

- Difteri, boğmaca ve tetanoz hastalıklarına karşı geliştirilmiş aşıdır.
- Aşıdan sonraki 1 gün içinde ateş, aşı yerinde ağrı kızarıklık şişlik görülebilir.
- Aşının sonrasının ağır seyirli olması içindeki boğmaca ile ilgilidir.

4'lü Karma Aşısı: (DaBT-IPA)

- Difteri-boğmaca-tetanoz-çocuk felci aşılarını içeren 4'lü bir aşıdır.
- İlkokul 1. sınıfta uygulanır. (1 doz)

5'li Karma Aşısı: (DaBP-IPA-HIB)

- Difteri-boğmaca-tetanoz-çocuk felci-Hib aşılarını içeren 5'li bir aşıdır.
- 2. ay, 4 ay, 6. ay ve rapel doz (pekiştirici) için 18. ay sonunda uygulanır. (4 doz)

Yediiklim Yayıncılık

6'lı Karma Aşısı: (DaBP-IPA- HIB- HEPB)

- Daha önce Ulusal Çocukluk Dönemi Aşılama Takvimi kapsamında 2,4, 6. ayın sonunda ve 18. ayın sonunda rapel olmak üzere beşli karma aşı olarak bilinen difteri, boğmaca, tetanos, çocuk felci, H. influenza tip b (DaBT-İPA-Hib) aşısı uygulanmaktaydı.
- Beş bileşenli karma aşı içeriğine, Hep-B aşısının eklenmesi ile geliştirilen altı bileşenli karma aşı (DaBT-İPA-Hib-HepB) Genişletilmiş Bağışıklama Programı kapsamına alınmıştır. Aşı takvimimizde yer alan Hep-B aşısının doğum sonrasındaki ilk dozunun uygulanmasına ise aynı şekilde devam edilecektir. Altı Bileşenli Karma Aşı içerisinde Hep-B aşısı bulunduğundan Hep-B devam dozlarının ayrıca uygulanmasına gerek kalmayacaktır.

Konjuge Pnömokok Aşısı: (KPA)

- Zatürre, menenjit, orta kulak iltihabı gibi hastalıklara sebep olan bir pnömokok bakterisine karşı geliştirilen aşıdır.
- 2. ay, 4 ay, 6. ay ve (R)r apel doz (pekiştirici) için 12. ay sonunda uygulanır. (4 doz)

Hepatit A Aşısı

- Hepatit A hastalığı, Hepatit A virüsünün karaciğerde iltihaplanmaya yol açması sonucu oluşan bir hastalıktır.
- Halk arasında sarılık olarak da bilinir.
- 18. ay ve 24 ayın sonunda 2 doz olarak uygulanır.

Suçiçeği (Varisella) aşısı

- 12 aydan sonra 1 doz uygulanır.

SAĞLIK BAKANLIĞI AŞI TAKVİMİ

Ulusal Çocukluk Dönemi Aşılama Takvimi (2025)										
	Doğum	2. Ay Sonu	4. Ay Sonu	6. Ay Sonu	9. Ay Sonu+	12. Ay Sonu	18. Ay Sonu	24. Ay Sonu	48. Ay Sonu	13 Yaş
Hep-B	I									
BCG		I								
KPA		I	II			RAPEL				
DaBT-İPA-Hib-HepB		I	II	III			RAPEL			
OPA				I			II			
Suçiçeği						I				
KKK					Ek Doz	I			II	
Hep-A							I	II		
DaBT-İPA									RAPEL	
Td										RAPEL

- Hep-B:Hepatit B Aşısı
- BCG: Verem Aşısı
- KPA: Konjuge Pnömokok Aşısı
- DaBT-İPA-Hib-HepB: Difteri, asellüler Boğmaca,Tetenos,
- İnaktif Polio, Hemofilus infulenza tip b, Hepatit B Aşısı
- OPA: Oral Polio Aşısı
- KKK: Kızamık, Kızamıkçık, Kabakulak Aşısı

Aşı detayları için QR Kodu okutunuz.

Sağlık Bakanlığı Aşı Takviminde Bulunmayan, Gerektiği Zamanlarda Uygulanan Aşılar

Grip (İnfluenza) aşısı: Değişken bir virüs olduğu için aşısı her yıl yeniden hazırlanmaktadır.

Rota virüs aşısı: İshale sebep olan virüslere karşı geliştirilen aşıdır. (Ağız yoluyla uygulanır.)

Kuduz aşısı: Kedi, köpek vb. hayvanlar tarafında ısırılan ya da tırmalananlara yapılmaktadır.

Aşılama Sonrası Görülebilecek Durumlar

Aşı yerinde şişlik ve kızarıklık: Enjeksiyon uygulamasıyla yapılan aşılardan sonra aşı yerinde şişlik, ağrı, kızarıklık görülebilir. Kendiliğinden geçer. Uzun sürerse uzman kişilere gidilmelidir.

Ateş ve döküntü: KKK aşısı sonrası ateşle beraber vücutta hafif seyirli döküntüler görülebilir.

Koltuk altında beze oluşumu: Özellikle BCG aşısı yapıldıktan 4-6 hafta sonra aşının yapıldığı koldaki koltuk altında beze oluşabilir.

İLK YARDIM

İLK YARDIM VE TEMEL UYGULAMALARI

a. İlk Yardım

- Herhangi bir kaza anında eldeki imkânlardan faydalanılarak, tıbbi yardım gelene kadar, hayatın kurtarılması veya daha da kötüye gitmesini engellemek için olay yerinde, tıbbi araç şartı olmaksızın mevcut araç gereçlerle yapılan ilaçsız uygulamadır.
- İlk yardım yapmak için doktor veya sağlık personeli olmaya gerek yoktur.

İlk yardımın öncelikli amaçları nelerdir?

- Hayati tehlikenin ortadan kaldırılması
- Yaşamsal fonksiyonların sürdürülmesinin sağlanması
- Hasta/yaralının durumunun kötüleşmesinin önlenmesi
- İyileşmenin kolaylaştırılması

b. İlk Yardımcının Özellikleri

- İnsan vücuduyla ilgili temel bilgileri olmalı
- Sakin, kendine güvenen, soğukkanlı ve pratik olmalı
- Hasta/yaralı ve çevredekilerin can güvenliğini korumalı
- Doğru ve hızlı karar vermeli
- Eldeki imkânları değerlendirebilmeli
- Olayı en kısa sürede doğru bir şekilde 112 Acil Yardım ve Kurtarmaya haber vermeli
- Çevrede bulunan kişileri kısa zamanda organize edebilmeli

İlk Yardımcının Müdahale İle İlgili Öncelikli Yapması Gerekenler Nelerdir?

- Hasta/yaralıların durumu değerlendirilir (ABC) ve öncelikli müdahale edilecekler belirlenir.
- Hasta/yaralının korku ve endişeleri giderilir.
- Hasta/yaralıya müdahalede yardımcı olacak kişiler organize edilir.
- Hasta/yaralının durumunun ağırlaşmasını önlemek için kendi kişisel olanakları ile gerekli müdahalelerde bulunulur.
- Kırıklara yerinde müdahale edilir.
- Hasta/yaralı sıcak tutulur.
- Hasta/yaralının yarasını görmesine izin verilmez.
- Hasta/yaralıyı hareket ettirmeden müdahale yapılır.
- Hasta/yaralının en uygun yöntemlerle en yakın sağlık kuruluşuna sevki sağlanır. (112) (Ancak, ağır hasta/yaralı bir kişi hayati tehlikede olmadığı sürece asla yerinden kıpırdatılmamalıdır.)

c. İlk Yardım Temel Uygulamaları (İlkeler)

Koruma (Emniyetin sağlanması): Olay esnasında oluşabilecek başka tehlikelere karşı önlem alınmalıdır. Örneğin; olay yerinin araç trafiği açısından güvenliğini sağlama, elektrik çarpmalarında öncelikle elektriğin kesilmesi vb.

Bildirme (Yardım ekiplerinin harekete geçirilmesi): Olay veya kaza hızlı bir şekilde gereken yardımın sağlanması için 112 Acil Yardım ve Kurtarma merkezi aranarak bildirilmelidir.

Kurtarma (Yaralıya ilk yardım yapılması): Olay yerindeki hasta/yaralıların değerlendirilmesi yapılarak sonuçlara göre ilk yardım uygulamalarının yapılmasıdır.

Yediiklim Yayıncılık

Not

İlk yardım uygulamalarına öncelikle durumu daha ağır (kapalı bilinç, ağır yaralı...) olan yaralılardan veya gebe, bebek, çocuk vb. yaralılardan başlanır. 112 gelene kadar hasta/yaralı kesinlikle yalnız bırakılmamalıdır.

112'nin Aranması Sırasında Nelere Dikkat Edilmelidir?

- Sakin olunmalı ya da sakin olan bir kişinin araması sağlanmalıdır.
- 112 merkezi tarafından sorulan sorulara net bir şekilde cevap verilmelidir.
- Kesin yer ve adres bilgileri verilirken, olayın olduğu yere yakın bir caddenin ya da çok bilinen bir yerin adı verilmelidir.
- Kimin, hangi numaradan aradığı bildirilmelidir.
- Hastaların/yaralıların adı ve olayın tanımı yapılmalıdır.
- Hasta/yaralı sayısı ve durumu bildirilmelidir.
- Eğer herhangi bir ilk yardım uygulaması yapıldıysa nasıl bir yardım verildiği belirtilmelidir.
- 112 hattında bilgi alan kişi, gerekli olan tüm bilgileri aldığını söyleyinceye kadar telefon kapatılmamalıdır.

Hayat Kurtarma Zinciri Nedir?

Hayat kurtarma zinciri 4 halkadan oluşur. Son iki halka ileri yaşam desteğine aittir ve ilk yardımcının görevi değildir.

1. Halka-Sağlık kuruluşuna haber verilmesidir.
2. Halka-Olay yerinde temel yaşam desteği yapılmasıdır.
3. Halka-Ambulans ekiplerince müdahaleler yapılmasıdır.
4. Halka-Hastane acil servislerinde müdahale yapılmasıdır.

SOLUNUM VE DOLAŞIMLA İLGİLİ KONULARDA İLK YARDIM (TEMEL YAŞAM DESTEĞİ)

Temel yaşam desteği; solunumu veya kalbi durmuş kişiye, yapay solunum (suni teneffüs) ile akciğerlerine hava gitmesini sağlamak ve kalbin kan pompalaması için dış kalp masajı ile yapılan ilaçsız müdahaledir.

İlk yardımın ABC'si;

A. Hava yolunun açılması (AIRWAY)
B. Solunumun değerlendirilmesi (BREATHING)
C. Dolaşımın sağlanması (CIRCULATION)

A. Hava Yolunun Açılması

- Havanın akciğerlere gidebilmesi için hava yolunun açık olması gerekir. Bilincin kapalı olduğu durumlarda dilin geri kaçması, solunum yoluna yabancı cisim kaçması sonucu solunum yolu tıkanabilir. Bu tip durumlarda önce 112 arandıktan sonra hava yolunun açılması gerekmektedir. Bunun için;
- Ağzın için kontrol edilerek varsa yabancı cisim çıkarılır.
- Hasta/yaralıya baş-çene pozisyonu verilerek hava yolu açıklığı sağlanır.

B. Solunumun Değerlendirilmesi

- Hava yolu açıldıktan sonra solunum olup olmadığı ise BAK-DİNLE-HİSSET yöntemiyle kontrol edilir.

  Bak: İlk yardımcı hasta/yaralının göğüs kafesinde solunum hareketlerine bakar. (Göğüs kafesinin inip kalkma hareketi)

  Dinle: İlk yardımcı kulağını hasta/yaralının yüzüne doğru eğerek solunum sesini dinlemeye çalışır.

  Hisset: İlk yardımcı hasta/yaralının solunum sıcaklığını hissetmeye çalışılır.

C. Dolaşımın Sağlanması

- Kalp masajı yapılarak dolaşım ve kalbin çalışması sağlanarak, dolaşım değerlendirmesi yapılır.
- Dolaşım değerlendirilmesi çocuk ve yetişkinlerde şah damarından, bebeklerde ise üç parmakla kol atardamarlarından yapılır.

yediiklimyayıncılık

Çocuklarda (1-8 yaş) Temel Yaşam Desteği

- Olay yeri güvenliği sağlanır.
- Çocuk sert bir zemine yatırılır.
- Bilinç kontrolü yapılır. (Omzuna hafifçe vurarak "İyi misin?" sorusu sorulur.)
- Bilinç kapalı ise çevredekilere 112 aratılır.
- Çocuğun üzerindeki sıkı giysiler gevşetilir.
- Ağız içi kontrol yapılarak yabancı cisim varsa parmakla çıkarılır.
- Baş-çene pozisyonu verilerek hava yolu açıklığı sağlanır.
- Solunum yolu açıldıktan sonra Bak-Dinle-Hisset yöntemiyle solunum değerlendirilir.
- Solunum varsa koma pozisyonuna getirilir.
- Solunum yoksa suni (yapay) solunum yapılmaya başlanır.
- 2 kurtarıcı suni solunum ile başlanır.
- Göğüs kemiğinin ortasına tek elle 30 kez kalp masajı uygulanır ve 2 suni solunum yapılır.
- Çocuklarda dakikada 100 bası uygulanır.
- Tıbbi yardım gelene kadar veya solunum, dolaşım sağlanıncaya kadar 30 masaj-2 solunum döngüsü devam eder. (30/2)

Not

Hasta bu sürede soluk alıp vermeye başlarsa KOMA POZİSYONUNA (yan yatış) getirilir.

Bebeklerde (0-1 yaş) Temel Yaşam Desteği

- Olay yeri güvenliği sağlanır.
- Bilinç kontrolü yapılır. (Bebeğin ayak altına hafifçe vurularak yapılır.)
- Bebek sert bir zemine yatırılır.
- Bebek tepki vermezse yani bilinç yoksa çevredekilere 112 aratılır.
- Bebeğin üzerinde varsa sıkan giysiler çıkarılır.
- Ağız içi kontrolü serçe parmakla yapılarak varsa yabancı cisim çıkarılır.
- Hava yolu açıklığını sağlamak için baş çene pozisyonu verilir.
- Solunum yolu açıldıktan sonra Bak-Dinle-Hisset yöntemiyle solunum değerlendirilir.
- Solunum yok ise suni solunuma geçilir.
- 2 kurtarıcı suni solunum ile başlanır.
- Göğüs kemiğinin ortasına 2 parmakla (orta ve yüzük parmağı) 30 kalp masajı ve 2 suni solunum yapılır.
- Bebeklerde dakikada 100 bası uygulanır.
- Tıbbi yardım gelene kadar veya solunum dolaşım sağlanıncaya kadar 30 masaj-2 solunum döngüsü devam eder

Not

Hasta bu sürede soluk alıp vermeye başlarsa yan yatırılır ve rahat nefes alması sağlanır.

Solunum Yolu Tıkanıklığı Nedir?

Hava yolunun, solunumu gerçekleştirmek için gerekli havanın geçişine engel olacak şekilde tıkanmasıdır. Tıkanma, tam tıkanma ya da kısmi tıkanma şeklinde olabilir.

Hava yolu tıkanıklığı belirtileri nelerdir?

- Kısmi tıkanma belirtileri:
- Öksürür.
- Nefes alabilir.
- Konuşabilir.

Bu durumda hastaya dokunulmaz, öksürmeye teşvik edilir.

Tam tıkanma belirtileri

- Nefes alamaz.
- Acı çeker, ellerini boynuna götürür.
- Konuşamaz.
- Rengi morarmıştır.

Bu durumda Heimlich Manevrası (Karına bası uygulama) yapılır.

yediiklimyayıncılık

Bilinci Yerinde Tam Tıkanıklık Olan Kişilerde Heimlich Manevrası (Karına Bası Uygulama) Nasıl Uygulanır?

- Hasta ayakta ya da oturur pozisyonda olabilir.
- Hastanın yanında veya arkasında durulur.
- Bir elle göğsü desteklenerek öne eğilmesi sağlanır.
- Diğer elin topuğu ile hızla 5 kez sırtına (kürek kemikleri arasına) süpürür tarzda vurulur.
- Tıkanıklığın açılıp açılmadığına bakılır, açıldıysa işlem durdurulur.
- Tıkanıklık açılmadıysa Heimlich manevrası yapılır.
- Hastanın arkasına geçip sarılarak gövdesi kavranır.
- Bir elin başparmağı midenin üst kısmına, göğüs kemiği altına gelecek şekilde yumruk yaparak konur. Diğer el ile yumruk yapılan el kavranır.
- Kuvvetle arkaya ve yukarı doğru bastırılır.
- Bu hareket 5 kez yabancı cisim çıkıncaya kadar tekrarlanır.
- Tıkanıklık açılmadıysa tekrar sırtına vurulur.
- Bu işlemler 5'er kez olacak şekilde dönüşümlü olarak tekrarlanır.
- Hastanın bilinci kapanırsa sert zemin üzerine yatırılır.
- Şah damarından nabız ve solunum değerlendirilir.
- Tıbbi yardım (112) istenir.
- Temel yaşam desteği uygulanır.

Bilincini Kaybetmiş (Bilinci Kapalı) Kişilerde Heimlich Manevrası

- Hasta yere yatırılır, yan pozisyonda sırtına 5 kez vurulur.
- Tıkanma açılmadığı takdirde hasta düz bir zeminde başı yana çevrilir.
- Hastanın bacakları üzerine ata biner şekilde oturulur.
- Bir elin topuğunu göbek ile göğüs kemiği arasına yerleştirilir, diğer el üzerine konur.
- Göbeğin üzerinden kürek kemiklerine doğru eğik bir baskı uygulanır.
- Şah damarından nabız ve solunum değerlendirilir.
- İşleme yabancı cisim çıkıncaya kadar devam edilir.
- Tıbbi yardım (112) istenir.
- Bu hareketi 5-7 kez yabancı cisim çıkıncaya kadar ya da yardım gelinceye kadar devam edin.
- Bu tür olgularda havayolu tıkanıklığından şüphelenildiğinde, ilk yardımcılar Temel Yaşam Desteği uygulamalarını yapacaklardır. Kurtarıcı nefes verdikten sonra hava gitmiyorsa tıkanıklık olduğu düşünülür, ilk yardımcı ağız içinde yabancı cisim olup olmadığını kontrol etmeli, yabancı cisim görüyorsa çıkarmalıdır.

Bebeklerde Tam Tıkanıklık Olan Hava Yolunun Açılması

- Bebek ilk yardımcının bir kolu üzerine ters olarak yatırılır.
- Başparmak ve diğer parmakların yardımıyla bebeğin çenesi kavranarak boynundan tutulur ve yüzüstü pozisyonda öne doğru eğilir.
- Baş gergin ve gövdesinden aşağıda bir pozisyonda tutulur.
- 5 kez el bileğinin iç kısmı ile bebeğin sırtına kürek kemiklerinin arasına hafifçe vurulur.
- Diğer kolun üzerine başı elle kavranarak sırtüstü çevrilir.
- Yabancı cismin çıkıp çıkmadığına bakılır.
- Çıkmadıysa başı gövdesinden aşağıda olacak şekilde sırtüstü şekilde tutulur.
- 5 kez iki parmakla göğüs kemiğinin alt kısmından karnın üs kısmına baskı uygulanır.
- Yabancı cisim çıkana kadar devam edilir.
- Tıbbi yardım (112) istenir.

KANAMALARDA İLK YARDIM

Kanama Nedir?

Damar bütünlüğünün bozulması sonucu kanın damar dışına (vücudun içine veya dışına doğru) doğru akmasıdır.

/yediiklimyayıncılık

Kaç Çeşit Kanama Vardır?

Vücutta kanın aktığı bölgeye göre 3 çeşit kanama vardır:

Dış kanamalar: Kanama yaradan vücut dışına doğru olur.

İç kanamalar: Kanama vücut içine olduğu için gözle görülemez.

Doğal deliklerden olan kanamalar: Kulak, burun, ağız, anüs, üreme organlarından olan kanamalardır.

Kanamalarda İlk Yardım Uygulamaları Nelerdir?

Dış Kanamalarda İlk Yardım

- İlk yardımcı kendini tanıtır ve hasta yaralı sakinleştirilir.
- Hasta/yaralı sırtüstü yatırılır.
- Hasta/yaralının durumu değerlendirilir (ABC).
- Tıbbi yardım (112) istenir.
- Yara ya da kanama değerlendirilir.
- Kanayan yer üzerine temiz bir bezle bastırılır.
- Kanama durmazsa ikinci bir bez koyarak basıncı artırılır.
- Gerekirse bandaj ile sararak basınç uygulanır.
- Kanayan yere en yakın basınç noktasına baskı uygulanır.
- Kanayan bölge yukarı kaldırılır.
- Çok sayıda yaralının bulunduğu bir ortamda tek ilk yardımcı varsa, yaralı güç koşullarda bir yere taşınacaksa uzuv kopması varsa ve/veya baskı noktalarına baskı uygulamak yeterli olmuyorsa boğucu sargı (turnike) uygulanır.
- Kanayan bölge dışarıda kalacak şekilde hasta/yaralının üstü örtülür.
- Şok pozisyonu verilir.
- Yapılan uygulamalar ile ilgili bilgiler (boğucu sargı uygulaması gibi) hasta/yaralının üzerine yazılır.
- Yaşam bulguları sık aralıklarla (2-3 dakikada bir) değerlendirilir.
- Hızla sevk edilmesi sağlanır.

İç Kanamalarda İlk Yardım

İç kanamalar, şiddetli travma, darbe, kırık, silahla yaralanma nedeniyle oluşabilir. Hasta/yaralıda şok belirtileri vardır. İç kanama şüphesi olanlarda aşağıdaki uygulamalar yapılmalıdır:

- Hasta/yaralının bilinci ve ABC'si değerlendirilir.
- Tıbbi yardım (112) istenir.
- Üzeri örtülerek ayakları 30 cm yukarı kaldırılır.
- Asla yiyecek ve içecek verilmez.
- Hareket ettirilmez (özellikle kırık varsa).
- Yaşamsal bulguları incelenir.
- Sağlık kuruluşuna sevki sağlanır.

Burun Kanamalarında İlk Yardım

- Yaralı öne doğru eğilir.
- Burun delikleri 5-10 dakika kadar sıkıştırılır.
- Burun çevresine buz uygulaması yapılır.
- Kanama durmazsa mutlaka 112'nin aranması gerekir.

Şok Nedir?

Kalp-damar sisteminin yaşamsal organlara uygun oranda kanlanma yapamaması nedeniyle ortaya çıkan ve tansiyon düşüklüğü ile seyreden bir akut dolaşım yetmezliğidir.

Kaç Çeşit Şok Vardır?

- Nedenlerine göre 4 çeşit şok vardır:
- Kardiyojenik Şok (Kalp kökenli)
- Hipovolemik Şok (Sıvı eksikliği)
- Toksik Şok (Zehirlenme ile ilgili)
- Anaflaktik Şok (Alerjik)

Şok Belirtileri Nelerdir?

- Kan basıncında düşme
- Hızlı ve zayıf nabız
- Hızlı ve yüzeysel solunum
- Ciltte soğukluk, solukluk ve nemlilik
- Endişe, huzursuzluk
- Baş dönmesi
- Dudak çevresinde solukluk ya da morarma
- Susuzluk hissi
- Bilinç seviyesinde azalma

/yediiklimyayincilik

Şokta İlk Yardım Uygulamaları Nelerdir?

- Kendinin ve çevrenin güvenliği sağlanır.
- Hasta/yaralı sırtüstü yatırılır
- Hava yolunun açıklığı sağlanır.
- Hasta/yaralının mümkün olduğunca temiz hava soluması sağlanır.
- Varsa kanama hemen durdurulur.
- Şok pozisyonu verilir.
- Hasta/yaralı sıcak tutulur.
- Hareket ettirilmez.
- Hızlı bir şekilde sağlık kuruluşuna sevki sağlanır (112).
- Hasta/yaralının endişe ve korkuları giderilerek psikolojik destek sağlanır.

Şok Pozisyonu Nasıl Verilir?

- Hasta/yaralı düz olarak sırtüstü yatırılır.
- Hasta/yaralının bacakları 30 cm kadar yukarı kaldırılarak, bacakların altına destek konulur (Çarşaf, battaniye yastık, kıvrılmış giysi vb.).
- Hasta/yaralı üzeri örtülerek ısıtılır.
- Yardım gelinceye kadar hasta/yaralının yanında kalınır.

Belli aralıklarla (2-3 dakikada bir) yaşam bulguları değerlendirilir.

YARALANMALARDA İLK YARDIM

Deri ve deri altı dokuların hasarına yara denir. Yaralanmalarda kan damarları, sinirler zedelenir. Ayrıca deri hasarı sonucu enfeksiyon kapma riski artar. Yaralar açık veya kapalı yara olarak iki türdür. Açık yaralarda deri bütünlüğü bozulur ve enfeksiyon olma ihtimali daha fazlalaşır. Kapalı yaralar ise; herhangi bir darbe sonucu deri altındaki dokularda oluşan hasarlardır. (Morarma, çürük, kan toplama vb.)

Yaralanmalarda İlk Yardım

- Olay yerinin güvenliği sağlanır.
- Yaralının ABC'sine bakılarak, yaşam bulguları değerlendirilir.
- Yaranın oluş şekli, süresi vs. gibi yara ile ilgili değerlendirmeler yapılır.
- Ciddi yaralanmalarda 112 aranır.

Küçük Yaralarda İlk Yardım

- Kanama durdurulur.
- Yara, su ve sabunla yıkanır.
- Mikrop öldürmek ve iltihabı önlemek için antibiyotik krem sürülür.
- Yara üzeri temiz bir bandaj ile kapatılır.
- Krem bir süre kullanılır ve yara kuru tutulur.
- Geçmezse doktora başvurulmalıdır.
- Tetanoz konusunda yönlendirme yapılmalıdır.
- Yarada yabancı cisim varsa dokunulmamalı, asla çıkartılmamalıdır.

Ciddi Yaralanmalar

- Kenarları birleşmeyen,
- Kanaması durdurulamayan,
- Kas ve kemiğin göründüğü,
- Delici cisimlerle oluşan,
- Yabancı cisim saplanmış olan,
- İnsan ve hayvan ısırıkları ile oluşan,
- Görünürde iz bırakma olasılığı olan yaralardır.

Ciddi Yaralanmalarda İlk Yardım

- Yaradaki yabancı cisimler çıkarılmamalıdır.
- Kanama durdurulur.
- Yara içi nemli bir bezle örtülür.
- Yara üzerine bandaj uygulanır.
- Tıbbi yardım (112) istenir.

Delici Yaralanmalarda İlk Yardım

Bu tip yaralanmalarda çivi gibi cisimlerden deri altına sızan bakteri, tetanoz hastalığı oluşturabilir.

- Eller yıkanmalıdır.
- Yara, su ve sabun ile temizlenmelidir.
- Yara üstü temiz bandaj ile kapatılır.
- Yaralı bölge belirli aralıklarla ıslatılır, temizlenir.
- Yaralı yer kalp seviyesinin üzerinde tutulur.
- Tetanoz tedavisi için doktora gidilir.

/yediiklimyayincilik

YANIKLAR VE İLK YARDIM

Yanık; Herhangi bir ısı etkeniyle etkileşim sonucu (ateş, elektrik, buhar, kimyasallar, radyasyon...) dokularda meydana gelen hasardır. Yanıklar derinliği ve hasarına göre 1. derece, 2. derece ve 3. derece yanıkları olarak üç çeşittir:

1. Derece Yanık

- Derinin dış kısmı etkilenmiştir.
- Deride kızarıklık ve ağrı vardır.
- Yanan bölge soğuk suya tutulur ve sarılır.
- Ağrı geçirmek için doktor önerisiyle ilaç alınabilir.

2. Derece Yanık

- Derinin üst ve az miktar alt kısmı etkilenir.
- Acil tıbbi yardım (112) aranmalıdır.
- Yanan bölge soğuk suya tutulur ve sarılır.
- Yanan bölgede içi su dolu kabarcıklar görülür.
- Bu kabarcıklar patlatılmamalıdır.
- Doktor önerisiyle ilaç alınabilir.

3. Derece Yanık

- Derinin üstü ve alt kısmın tamamen yandığı kas, kemik ve organların etkilendiği yanıktır.
- Kahverengi ve siyah görünüm alabilir.
- Acil tıbbi yardım (112) aranmalıdır.
- Isı kaynağından uzak durulmalı fakat yanan kişinin yanmış kıyafetleri çıkarılmamalıdır.
- Gerekli ise suni solunum ve kalp masajı uygulanabilir.
- Yanık bölge üstü nemli bandajla örtülür.
- Varsa bu esnada şoku azaltmak için ilk yardım uygulamaları yapılabilir.

Isı İle Oluşan Yanıklarda İlk Yardım İşlemleri Nedir?

- Kişi hâlâ yanıyorsa paniğe engel olunur, koşması engellenir.
- Hasta/yaralının üzeri battaniye ya da bir örtü ile kapatılır ve yuvarlanması sağlanır.
- Yaşam belirtileri değerlendirilir (ABC).
- Solunum yolunun etkilenip etkilenmediği kontrol edilir.
- Yanmış alandaki deriler kaldırılmadan giysiler çıkarılır.
- Yanık bölge en az 20 dakika çeşme suyu altında tutulur (Yanık yüzeyi büyükse ısı kaybı çok olacağından önerilmez.).
- Ödem oluşabileceği düşünülerek yüzük, bilezik, saat gibi eşyalar çıkarılır.
- Takılan yerler varsa kesilir.
- Hijyen ve temizliğe dikkat edilir.
- Su toplamış yerler patlatılmaz.
- Yanık üzerine ilaç ya da yanık merhemi gibi maddeler de sürülmemelidir.
- Yanık üzeri temiz bir bezle örtülür.
- Hasta/yaralı battaniye ile örtülür.
- Yanık bölgeler birlikte bandaj yapılmamalıdır.
- Yanık geniş ve sağlık kuruluşu uzaksa hasta / yaralının kusması yoksa bilinçliyse ağızdan sıvı (1 litre su -1 çay kaşığı karbonat -1 çay kaşığı tuz karışımı) verilerek sıvı kaybı önlenir.
- Tıbbi yardım (112) istenir.

Kimyasal Yanıklarda İlk Yardım Nasıl Olmalıdır?

- Deriyle temas eden kimyasal maddenin en kısa sürede deriyle teması kesilmelidir,
- Bölge bol tazyiksiz suyla, en az 15-20 dakika yumuşak bir şekilde yıkanmalıdır,
- Giysiler çıkarılmalıdır,
- Hasta/yaralı örtülmelidir,
- Tıbbi yardım (112) istenir.

/yediiklimyayincilik

Elektrik Yanıklarında İlk Yardım Nasıl Olmalıdır?

- Soğukkanlı ve sakin olunmalıdır.
- Hasta/yaralıya dokunmadan önce elektrik akımı kesilmelidir, akımı kesme imkânı yoksa tahta çubuk ya da ip gibi bir cisimle elektrik teması kesilmelidir.
- Hasta/yaralının ABC'si değerlendirilmelidir.
- Hasta/yaralıya kesinlikle su ile müdahale edilmemelidir.
- Hasta/yaralı hareket ettirilmemelidir.
- Hasar gören bölgenin üzeri temiz bir bezle örtülmelidir.
- Tıbbi yardım (112) istenir.

SICAK ÇARPMASINDA İLK YARDIM

Sıcak Çarpması Belirtileri Nelerdir?

Yüksek derece ısı ve nem sonucu vücut ısısının ayarlanamaması sonucu ortaya bazı bozukluklar çıkar. Sıcak çarpmasının belirtileri şunlardır:

- Adale krampları
- Güçsüzlük, yorgunluk
- Baş dönmesi
- Davranış bozukluğu, sinirlilik
- Solgun ve sıcak deri
- Bol terleme (daha sonra azalır)
- Mide krampları, kusma, bulantı
- Bilinç kaybı, hayal görme
- Hızlı nabız

Sıcak Çarpmasında İlk Yardım Nasıl Olmalıdır?

- Hasta serin ve havadar bir yere alınır.
- Giysiler çıkarılır.
- Sırtüstü yatırılarak, kol ve bacaklar yükseltilir.
- Bulantısı yoksa ve bilinci açıksa su ve tuz kaybını gidermek için 1 litre su -1 çay kaşığı karbonat -1 çay kaşığı tuz karışımı sıvı ya da soda içirilir.

Not

Kişiye aspirin ilaç vs. verilmemelidir. Doğrudan buz uygulanmaz. Sirkeli su uygulaması çocuk ve yetişkinlerde vücut sıcaklığını düşürmek için kullanılabilir.

Isı Krampı: Genelde aşırı spor sonrası özellikle bacaklarda su ve tuz kaybına bağlı ağrılı kas kasılmasıdır.

Isı krampı sırasında:

- Yapılan aktivite bitirilmeli
- Kişi serin yere taşınmalı
- Sıvı ve tuz kaybı giderilmeli (Ayran, tuzlu, soda vs.)
- Kişi yatırılarak kramp geçinceye kadar kas dinlendirilmeli

DONMALARDA İLK YARDIM

Donuk Belirtileri Nelerdir?

Aşırı soğuk nedeni ile soğuğa maruz kalan bölgeye yeterince kan gitmemesi ve dokularda kanın pıhtılaşması ile dokuda hasar oluşur. Donuklar şu şekilde derecelendirilir;

Birinci Derece

En hafif şeklidir. Erken müdahale edilirse hızla iyileşir.

- Deride solukluk, soğukluk hissi olur.
- Uyuşukluk ve halsizlik görülür.
- Daha sonra kızarıklık ve iğnelenme hissi oluşur.

İkinci Derece

Soğuğun sürekli olması ile belirtiler belirginleşir.

- Zarar gören bölgede gerginlik hissi olur.
- Ödem, şişkinlik, ağrı ve içi su dolu kabarcıklar (bül) meydana gelir.
- Su toplanması iyileşirken siyah kabuklara dönüşür.

Üçüncü Derece

Dokuların geriye dönülmez biçimde hasara uğramasıdır.

- Canlı ve sağlıklı deriden kesin hatları ile ayrılan siyah bir bölge oluşur.

/yediiklimyayincilik

Donukta İlk Yardım Nasıl Olmalıdır?

- Hasta/yaralı ılık bir ortama alınarak soğukla teması kesilir.
- Sakinleştirilir.
- Kesin istirahate alınır ve hareket ettirilmez.
- Kuru giysiler giydirilir.
- Sıcak içecekler verilir.
- Su toplamış bölgeler patlatılmaz, bu bölgelerin üstü temiz bir bez ile örtülür.
- Donuk bölge ovulmaz, kendi kendine ısınması sağlanır.
- El ve ayak doğal pozisyonda tutulur (Eller yumruk yapılmışsa ve ayaklar büzülmüş ise açılmaya çalışılmaz).
- Isınma işleminden sonra hâlâ hissizlik varsa bezle bandaj yapılır,
- El ve ayaklar yukarı kaldırılır.
- Tıbbi yardım (112) istenir.

ZEHİRLENMELERDE İLK YARDIM

Zehirlenme Nedir?

Vücuda zehirli (toksik) bir maddenin girmesi sonucu normal fonksiyonların bozulmasıdır. Vücuda dışarıdan giren bazı yabancı maddeler, vücudun yaşamsal fonksiyonlarına zarar verebileceğinden zehirli (toksik) olarak kabul edilirler.

Zehirlenme Hangi Yollarla Meydana Gelir?

Zehirlenme yolları üç grupta toplanır.

Sindirim yoluyla: En sık rastlanan zehirlenme yoludur. Sindirim yoluyla alınan zehirler genellikle ev ya da bahçede kullanılan kimyasal maddeler, zehirli mantarlar, bozuk besinler, ilaç ve aşırı alkoldür.

Solunum yoluyla: Zehirli maddenin solunum yolu ile alınmasıyla oluşur. Genellikle karbonmonoksit (tüp kaçakları, şofben, bütan gaz sobaları), lağım çukuru veya kayalarda biriken karbondioksit, havuz hijyeninde kullanılan klor, yapıştırıcılar, boyalar ev temizleyicileri gibi maddeler ile oluşur.

Cilt yoluyla: Zehirli madde vücuda direk deri aracılığı ile girer. Bu yolla olan zehirlenmeler böcek sokmaları, hayvan ısırıkları, ilaç enjeksiyonları, saç boyaları, zirai ilaçlar gibi zehirli maddelerin deriden emilmesi ile oluşur.

Zehirlenmelerde Genel Belirtiler Nelerdir?

- Sindirim sistemi bozuklukları: Bulantı, kusma, karın ağrısı, gaz, şişkinlik ve ishaldir.
- Sinir sistemi bozuklukları: Bilinç kaybı, havale, rahatsızlık hissi, kaslarda ağrı, kasılma, hareketlerde uyumsuzluk ve şok belirtileridir.
- Solunum sistemi bozuklukları: Nefes darlığı, solunum durması, baş ağrısı, baş dönmesi, kulak çınlaması, oksijen yetmezliği nedeni ile ciltte kızarıklık ve morarmadır.
- Dolaşım sistemi bozuklukları: Nabız bozukluğu, baş ağrısı, soğuk terleme ve kalp durmasıdır.

Sindirim Yoluyla Zehirlenmede İlk Yardım Nasıl Olmalıdır?

- Bilinç kontrolü yapılır.
- Ağız zehirli madde ile temas etmişse su ile çalkalanır, zehirli madde ele temas etmişse el sabunlu su ile yıkanır.
- Yaşam bulguları değerlendirilir.
- Kusma, bulantı, ishal gibi belirtiler değerlendirilir.
- Hasta/yaralı kusturulmaya çalışılmaz, özellikle yakıcı maddelerin alındığı durumlarda hasta asla kusturulmaz.
- Bilinç kaybı varsa koma pozisyonu verilir.
- Üstü örtülür.
- Tıbbi yardım (112) istenir, olayla ilgili bilgiler toplanarak kaydedilir; Sindirim yolu ile olan zehirlenmelerde tıbbi müdahaleye yardımcı olmak için
- Zehirli maddenin türü nedir?
- İlaç ya da uyuşturucu alıyor mu?
- Hasta saat kaçta bulundu?
- Evde ne tip ilaçlar var?

Solunum Yolu İle Zehirlenmelerde İlk Yardım Nasıl Olmalıdır?

- Hasta temiz havaya çıkarılır ya da cam ve kapı açılarak ortam havalandırılır.
- Yaşamsal belirtiler değerlendirilir (ABC).
- Yarı oturur pozisyonda tutulur.
- Bilinç kapalı ise koma pozisyonu verilir.
- Tıbbi yardım (112) istenir.

/yediiklimyayincilik

- İlk yardımcı müdahale sırasında kendini ve çevresini korumak için gerekli önlemleri almalıdır.
- Solunumu korumak için maske veya ıslak bez kullanılır.
- Elektrik düğmeleri ve diğer elektrikli aletler ve ışıklandırma cihazları kullanılmaz.
- Yoğun duman varsa hastayı dışarı çıkarmak için ip kullanılmalıdır.
- Derhal itfaiyeye (110) haber verilir.

Cilt Yolu İle Zehirlenmelerde İlk Yardım Nasıl Olmalıdır?

- Yaşam bulguları değerlendirilir.
- Ellerin zehirli madde ile teması önlenmelidir.
- Zehir bulaşmış giysiler çıkartılır.
- 15-20 dakika boyunca deri bol suyla yıkanmalıdır.
- Tıbbi yardım (112) istenir.

Akrep Sokmalarında İlk Yardım

- Yaralı sırtüstü yatırılır.
- Isırılan yer hareket ettirilmemeli ve kaşınmamalıdır.
- Sokulan yere soğuk uygulaması yapılır.
- Zehrin yavaş yayılması için sokulan bölge (kollar) kalp seviyesinin aşağısında tutulur.
- Sokulan yerin üst kısmından dolaşımı etkilemeden bandaj uygulaması yapılır.
- Acil tıbbi yardım (112) istenir.

Yılan Sokmalarında İlk Yardım

- Kişi sakinleştirilir.
- Sokulan bölge hareket ettirilmez. (Hareket ettikçe zehir vücuda yayılır.)
- Yaraya yakın yerdeki baskı yapabilecek takılar çıkarılmalıdır.
- Yaraya soğuk uygulaması yapılır.
- Zehrin yavaş yayılması için sokulan bölge kalp seviyesinin aşağısında tutulur.
- Sokulan yerin üst kısmından dolaşımı etkilemeden bandaj uygulaması yapılır.
- Acil tıbbi yardım (112) istenir.

Deniz Canlıları Sokması

- Isırılan yer hareket ettirilmemeli ve kaşınmamalıdır.
- Sıcak uygulaması ile iğnenin çıkması sağlanır ve zehrin etkisi azalır.
- Sokulan bölge ovulmamalıdır.
- Denizanasına çarpma durumlarında bölge tuzlu su veya sirke ile yıkanır. Tatlı su kullanmak tehlikelidir.
- Gerekiyorsa acil tıbbi yardım (112) istenir.

KIRIK, ÇIKIK, BURKULMALARDA İLK YARDIM

A. KIRIK

Kemik bütünlüğünün bozulması "kırık" olarak adlandırılır. Deri bütünlüğünün bozulmasıyla kırık kemik uçlarının deriyi tahrip ederek dışarı çıkması "açık kırık", vücut içerisinde kalan deri bütünlüğünün bozulmadığı kırıklara ise "kapalı kırık" adı verilir.

Kırık Belirtileri

- Hareketle birlikte artan ağrı
- Hareket kısıtlılığı
- Hassasiyet
- Şekil bozukluğu
- Şişlik, kızarıklık, morarma
- Kemikler birbirine sürtündüğünde gıcırdama sesi

Kırıklarda İlk Yardım

- Öncelikle olay yeri güvenlik önlemleri alınır.
- Hasta/yaralının bilinç kontrolü yapılır, yaşamsal bulguları kontrol edilir. (ABC)
- Kanama ve şok belirtileri kontrol edilir.
- Kırık şüphesi varsa hasta/yaralı yerinden hareket ettirilmemelidir. Hasar gören bölge tespit edilmeden taşımak yanlıştır.
- Kırık yerine oturtulmaya, kol ve bacaklardaki şekil bozuklukları düzeltilmeye çalışılmamalıdır.
- Kol kırıklarında ödem oluşma riski olduğunda saat, yüzük, bilezik vb. takılar çıkarılır.
- Açık kırıklarda yara temiz bezle kapatılır.
- Kanama var ise durdurulur.

Yediiklim Yayıncılık

- Kırık tespiti yapılır. Kırık şüphesi olan bölgenin ani ve hızlı hareketlerden kaçınılarak alt ve üst eklemleri içine alacak şekilde tespit edilir.
- Tespit malzemeleri (atel) sopa, tahta, karton gibi sert malzemelerden yapılmış olmalı ve kırık kemiğin alt ve üst eklemlerini içine alacak uzunlukta olmalıdır.
- Tespit edilen bölge kalp seviyesinin üzerinde tutulur.
- Hasta/yaralının üstü örtülerek sıcak tutulur.
- Acil tıbbi yardım (112) istenir.

B. ÇIKIK

Eklemi oluşturan kemiklerin zorlanması sonucu bir veya birkaç tanesinin yerinden kalıcı olarak ayrılması sonucu "çıkık" oluşur. Kendiliğinden normal konumuna dönemez.

Çıkmaya en müsait eklemler; parmak, kalça, omuz, dirsek, ayak bileği ve çene eklemleridir.

Çıkık Belirtileri

- Yoğun ağrı
- Şişlik ve kızarıklık
- İşlev kaybı
- Hareket kısıtlılığı

Çıkıkta İlk Yardım

- Hasta/yaralı hareket ettirilmez.
- Eklem yerine oturtulmaya çalışılmamalıdır.
- Çıkık eklem bulunduğu şekilde tespit edilir.
- Ağrı ve şişliği azaltmak için soğuk uygulaması yapılır.
- Acil tıbbi yardım (112) istenir veya hastaneye götürülür.

C. BURKULMA

Eklemin çok fazla zorlanması ve gerilmesi sonucu eklem yüzeylerinin anlık ayrılması sonucu "burkulma" oluşur. Eklem bağları zedelenir.

Burkulma Belirtileri

- Burkulan bölgede ağrı
- Kızarıklık, şişlik, morarma
- İşlev kaybı

Burkulmalarda İlk Yardım

- Şişlik ve ağrıyı azaltmak için bölgeye buz torbası ile soğuk uygulaması yapılır. Bölgeye direkt buz uygulanmamalıdır.
- Şişliği azaltmak için burkulan bölge kalp seviyesinin üstünde tutulur.
- Burkulan bölge hareket ettirilmeksizin elastik bandajla tespit yapılır.
- Gerekli durumda tıbbi yardım (112) sağlanır.

Not

Burkulan vücut bölgesi PRICE uygulamasıyla tedavi edilir.

- Protect (Korumak)
- Rest (Dinlenme)
- Ice (Buz)
- Compress (Baskı)
- Elevate (Yükseltme)

ANİ HASTALIKLAR VE İLK YARDIM

Koma

Koma; yutkunma, öksürük gibi koruyucu reflekslerin ve dışarıdan gelen uyarılara tepkinin olmaması ile ortaya çıkan uzun süreli bilinç kaybıdır. Ani hastalıklar; kafa travmaları, alkol, uyuşturucu madde, ilaçlar, zehirli gazlar ile zehirlenmeler, şeker hastalığı, sara (epilepsi), havale, elektrik çarpması vb. gibi nedenlerle oluşur.

Komada İlk Yardım

- Bilinç kontrolü yapılır, yaşamsal bulgular kontrol edilmelidir. (ABC)
- Acil tıbbi yardım (112) istenir.
- Koma pozisyonu verilir.
- Üzerindeki sıkı giysiler gevşetilir.
- Ağız yoluyla herhangi bir gıda vs. verilmemelidir.
- Kişi battaniye vb. bir örtü ile sarılır.
- Tıbbi yardım gelene kadar yaşamsal bulgulara bakılır ve hastanın yanında kalınır.

/yediiklimyayincilik

Ateşli Havale

Beynin elektriksel aktivitesinde değişiklikler nedeniyle vücudun bazı bölgelerinde veya tamamında kontrol edilemeyen kasılmalar sonucu oluşur. Herhangi bir sebeple vücut sıcaklığının 38°C'nin üstüne çıkmasıyla görülür. Özellikle 6 yaşından küçük çocuklarda sık görülür.

Ateşli Havalede İlk Yardım

- Giysileri çıkarılır.
- Çocuk musluk suyuyla ıslatılmış çarşaf veya havluya sarılır.
- Koltuk altı, kasık, eklem ve bacaklara ıslak bezlerle baskı uygulanır.
- Ateş düşmezse çocuk oda sıcaklığında su ile yıkanır.
- Çocukta kusma vb. durum oluşursa solunum yolu tıkanmaması için yan yatırılması gerekir.

Epilepsi (Sara) Krizi

Epilepsi hastalığı beyinden çıkan ve normal olmayan uyarılar sonucu oluşur. Kontrol edilemeyen şiddetli kas kasılmaları oluşur. Bilinç kaybı oluşur.

Epilepside İlk Yardım

- Olay yeri güvenliği sağlanır.
- Etrafta hastanın çarpabilme ihtimali bulunan eşyalar uzaklaştırılır.
- Giysiler gevşetilir.
- Epilepsi nöbeti sırasında oluşan kas kasılmalarının kendiliğinde geçmesi beklenmelidir.
- Hastanın kilitli çene ve yumrukları açılmaya çalışılmamalıdır.
- Nöbet esnasında hiçbir şey koklatılmamalıdır, ağızdan yiyecek içecek vb. gıda verilmemelidir.
- Kusma durumu oluşursa solunum yolu tıkanmaması için hastanın yan yatırılması gerekir.
- 112 aranır ve gelene kadar yaşam bulguları değerlendirilir.

Kalp Krizi

Kalbi besleyen koroner atardamarların daralması veya tıkanması sonucu kalp kasının hasar görmesi sonucu kalp beslenemez ve kalp krizi oluşur.

Kalp Krizinde İlk Yardım

- Acil tıbbi yardım (112) istenir.
- Hastanın yaşam bulguları kontrol edilir, değerlendirilir.
- Hasta hareket ettirilmemeli, dinlendirilmelidir.
- Rahat soluk alabilmesi için yarı oturur konuma getirilmelidir.
- Hasta sakinleştirilir.
- Sıkan giysiler gevşetilir.
- Kullandığı ilaç varsa alması sağlanır.
- Acil yardım gelene kadar yaşam bulguları kontrol edilir.

GÖZ, KULAK VE BURUNA YABANCI CİSİM KAÇMASINDA İLK YARDIM

Göze Yabancı Cisim Kaçmasında İlk Yardım Nasıl Olmalıdır?

Toz gibi küçük madde ise;

- Göz ışığa doğru çevrilir ve alt göz kapağı içine bakılır,
- Gerekirse üst göz kapağı açık tutulur.
- Nemli temiz bir bezle çıkarılmaya çalışılır.
- Hastaya gözünü kırpıştırması söylenir.
- Göz ovulmamalıdır.
- Çıkmıyorsa sağlık kuruluşuna gitmesi sağlanır.

Bir cisim batması varsa ya da metal cisim kaçmışsa;

- Gerekmedikçe hasta yerinden oynatılmaz.
- Göze hiçbir şekilde dokunulmaz.
- Tıbbi yardım (112) istenir.
- Hastanın göz uzmanı olan bir sağlık kuruluşuna gitmesi sağlanır.

Kulağa Yabancı Cisim Kaçmasında İlk Yardım Nasıl Olmalıdır?

- Kesinlikle sivri ve delici bir cisimle müdahale edilmez.
- Su değdirilmez.
- Tıbbi yardım (112) istenir.

/yediiklimyayıncılık

Buruna Yabancı Cisim Kaçmasında İlk Yardım Nasıl Olmalıdır?

- Burun duvarına bastırarak kuvvetli bir nefes verme ile cismin atılması sağlanır.
- Çıkmazsa tıbbi yardım (112) istenir.

BOĞULMALARDA İLK YARDIM

Boğulma Nedir?

Boğulma, vücuttaki dokulara yeterli oksijen gitmemesi sonucu dokularda bozulma meydana gelmesidir.

Boğulma Nedenleri Nelerdir?

- Bayılma ve bilinç kaybı sonucu dilin geriye kayması
- Nefes borusuna sıvı dolması
- Nefes borusuna yabancı cisim kaçması
- Asılma
- Akciğerlerin zedelenmesi
- Gazla zehirlenme
- Suda boğulma

Not

Suda boğulmalarda, boğulma sırasında nefes borusu girişinin kasılmasına bağlı olarak çok az miktarda su akciğerlere girer. Suda boğulanlarda özellikle soğuk havalarda 20-30 dakika geçse bile yapay solunum ve kalp mesajına başlanmalıdır. Suda boğulmalarda, ağızdan ağza ya da ağızdan buruna solunumun suda yaptırılması mümkündür ve bu uygulamaya su içerisinde iken başlanmalıdır. Bu uygulama derin sularda mümkün olmayabilir, bu nedenle hasta/yaralının hızla sığ suya doğru çekilmesi gerekir. Suya atlama sonucu, boğulma riskinin yanı sıra genel vücut travması ya da omurga kırıkları da akla gelmelidir. Bu nedenle suda, başın çok fazla arkaya itilmemesi gereklidir.

Boğulmalarda Genel Belirtiler Nelerdir?

- Nefes almada güçlük
- Gürültülü, hızlı ve derin solunum
- Ağızda balgam toplanması ve köpüklenme
- Yüzde, dudaklarda ve tırnaklarda morarma
- Genel sıkıntı hâli, cevaplarda isabetsizlik ve kararsızlık
- Bayılma

Boğulmalarda Genel İlk Yardım İşlemleri Ne Olmalıdır?

- Boğulma nedeni ortadan kaldırılır.
- Bilinç kontrolü yapılır.
- Hastanın yaşamsal bulguları değerlendirilir.
- Temel yaşam desteği sağlanır.
- Derhal tıbbi yardım (112) istenir.
- Yaşam bulguları izlenir.

KAFATASI VE OMURGA YARALANMALARI

Kafatası ve Omurga Yaralanmalarında İlk Yardım Nasıl Olmalıdır?

- Bilinç kontrolü yapılır.
- Yaşam bulguları değerlendirilir.
- Hemen tıbbi yardım (112) istenir.
- Bilinci açıksa hareket etmemesi sağlanır.
- Herhangi bir tehlike söz konusu ise düz pozisyonda sürüklenir.
- Baş-boyun-gövde ekseni bozulmamalıdır.
- Yardım geldiğinde sedyeye baş-boyun-gövde ekseni bozulmadan alınmalıdır.
- Taşınma ve sevk sırasında sarsıntıya maruz kalmaması gerekir.
- Tüm yapılanlar ve hasta/yaralı hakkındaki bilgiler kaydedilmeli ve gelen ekibe bildirilmelidir.
- Asla yalnız bırakılmamalıdır.

İLK YARDIMDA HASTA VE YARALI ÇOCUĞU TAŞIMA

Hasta/Yaralı Taşınmasında Genel Kurallar Nelerdir?

- Hasta/yaralı taşınmasında ilk yardımcı kendi sağlığını riske sokmamalıdır.
- Gereksiz zorlama ve yaralanmalara engel olmak için aşağıdaki kurallara uygun davranmalıdır.
- Hasta/yaralıya yakın mesafede çalışılmalı,
- Daha uzun ve kuvvetli kas grupları kullanılmalı.
- Sırtın gerginliğini korumak için dizler ve kalçalar bükülmeli, (Omurilik yaralanmaları riskini azaltır.)
- Yerden destek alacak şekilde her iki ayağı da kullanarak biri diğerinden biraz öne yerleştirilmeli.

/yediiklimyayincilik

- Kalkarken, ağırlığı kalça kaslarına vererek dizler en uygun biçimde doğrultulmalı.
- Baş her zaman düz tutulmalı, homojen ve düzgün bir şekilde hareket ettirilmeli.
- Yavaş ve düzgün adımlarla yürünmeli ve adımlar omuzdan daha geniş olmamalı.
- Ağırlık kaldırırken karın muntazam tutulup kalça kasılmalı.
- Omuzlar, leğen kemiğinin ve omuriliğin hizasında tutulmalı.
- Yön değiştirirken ani dönme ve bükülmelerden kaçınılmalı.
- Hasta/yaralı mümkün olduğunca az hareket ettirilmeli.
- Hasta/yaralı baş-boyun-gövde ekseni esas alınarak en az 6 destek noktasından kavranmalı.
- Tüm hareketleri yönlendirecek sorumlu bir kişi olmalı, bu kişi hareketler için gereken komutları (dikkat, kaldırıyoruz gibi) vermelidir. Bu kişi genellikle ağırlığın en fazla olduğu ve en fazla dikkat edilmesi gereken bölge olan baş ve boyun kısmını tutan kişi olmalı.
- Hasta/yaralı taşınırken mükemmel bir ekip çalışması gerekmektedir.

Acil Taşıma Teknikleri Nelerdir?

- Genel bir kural olarak, hasta/yaralının yeri değiştirilmemeli ve dokunulmamalıdır. Olağanüstü bir tehlike söz konusuysa, taşıdığı her türlü riske rağmen acil taşıma zorunludur.
- En kısa sürede yaralılar güvenli bir yere taşınmalıdır.

ARAÇ İÇİNDEKİ YARALIYI (RENTEK) TAŞIMA YÖNTEMİ

Not

Araç içindeki yaralıyı (Rentek Manevrası) taşıma; kaza geçirmiş yaralı bir kişiyi eğer bir tehlike söz konusu ise omuriliğe zarar vermeden çıkarmada kullanılır. Bu uygulama solunum durması; yangın tehlikesi, patlama gibi tehlikeli durumlarda uygulanacaktır.

1. Kaza ortamı değerlendirilir; patlama, yangın tehlikesi belirlenir, çevre ve ilk yardımcının kendi güvenliği sağlanır.
2. Hasta/yaralının omuzlarına hafifçe dokunarak ve "İyi misiniz?" diye sorarak bilinci kontrol edilir, çevrede birileri varsa 112'yi araması istenir.
3. Hasta/yaralının solunum yapıp yapmadığı gözlemlenir (göğüs hareketleri izlenir). Eğer solunum yok ise,
4. Hasta/yaralının ayaklarının pedala sıkışmadığından emin olunur; emniyet kemeri açılır.
5. Hasta/yaralıya yan tarafından yaklaşılır ve bir elle kolu diğer elle de çenesi kavranarak hafif hareketlerle boynu tespit edilir.
6. Baş-boyun-gövde hizasını bozmadan araçtan dışarı çekilir.
7. Hasta/yaralı yavaşça yere veya sedyeye yerleştirilir.

Sürükleme Yöntemleri Nelerdir?

Hasta/yaralının sürüklenmesi, oldukça faydalı bir yöntemdir. Özellikle, çok kilolu ve iri yarı kişilerin taşınması gerekiyorsa; dar, basık ve geçiş güçlüğü olan bir yerden çıkarmalarda herhangi bir yaralanmaya neden olmamak için seçilebilecek bir yöntemdir. İlk yardımcının fiziksel kapasitesi göz önünde bulundurulmalıdır. Mümkünse battaniye kullanılmalıdır.

Sürükleme yöntemleri şunlardır:

- Ayak bileklerinden sürükleme,
- Koltuk altından tutarak sürükleme.

Kısa Mesafede Süratli Taşıma Teknikleri Nelerdir?

1. Kucakta Taşıma

Bilinci açık olan çocuklar ve hafif yetişkinler için kullanışlı bir yöntemdir. Bir ilk yardımcı tarafından uygulanır.

- Bir elle yaralı, dizlerinin altından tutularak destek alınır.
- Diğer elle gövdenin ağırlığı yüklenerek sırtından kavranır.
- Yaralıya kollarını ilk yardımcının boynuna dolaması söylenebilir. Bu yaralının kendini güvende hissetmesini sağlar.
- Ağırlık dizlere verilerek kalkılır.

/yediiklimyayincilik

2. İlk Yardımcının Omzundan Destek Alma

Hafif yaralı ve yürüyebilecek durumdaki hasta/ yaralıların taşınmasında kullanılır. Bir ilk yardımcı tarafından uygulanır. Bu yöntem iki kişi ile de uygulanabilir.

- Yaralının bir kolu ilk yardımcının boynuna dolanarak destek verilir.
- İlk yardımcı boşta kalan kolu ile hasta/yaralının belini tutarak yardım eder.

3. Sırtta Taşıma

Bilinçli hastaları taşımada kullanılır. Bir ilk yardımcı tarafından uygulanır.

- İlk yardımcı hasta/yaralıya sırtı dönük olarak çömelir ve bacaklarını kavrar.
- Hasta/yaralının kolları ilk yardımcının göğsünde birleştirilir.
- Ağırlık dizlere verilerek hasta/yaralı kaldırılır.

4. Omuzda Taşıma (İtfaiyeci Yöntemi)

Yürüyemeyen ya da bilinci kapalı olan kişiler için kullanılır. Bir ilk yardımcı tarafından uygulanır.

İlk yardımcının bir kolu boşta olacağından merdiven ya da bir yerden rahatlıkla destek alınabilir.

- İlk yardımcı sol kolu ile omzundan tutarak hasta/ yaralıyı oturur duruma getirir,
- Çömelerek sağ kolunu hasta/yaralının bacaklarının arasından geçirir,
- Hasta/yaralının vücudunu sağ omzuna alır,
- Sol el ile hasta/yaralının sağ elini tutar, ağırlığı dizlerine vererek kalkar,
- Hasta/yaralının önde boşta kalan bileği kavranarak hızla olay yerinden uzaklaştırılır.

5. İki İlk Yardımcı ile Ellerin Üzerinde Taşıma (Altın Beşik Yöntemi)

Hasta/yaralının ciddi bir yaralanması yoksa ve yardım edebiliyorsa iki, üç, dört elle altın beşik yapılarak taşınır.

İki elle: İki ilk yardımcının birer eli boşta kalır, bu elleri birbirlerinin omzuna koyarlar, diğer elleri ile bileklerinden kavrayarak hasta/yaralıyı oturturlar.

Üç elle: Birinci ilk yardımcı bir eli ile ikinci ilk yardımcının omzunu kavrar, diğer eli ile ikinci ilk yardımcının el bileğini kavrar. İkinci ilk yardımcı bir el ile birinci ilk yardımcının bileğini, diğer eli ile de kendi bileğini kavrar.

Dört elle: İlk yardımcılar bir elleri ile diğer el bileklerini, öbür elleri ile de birbirlerinin bileklerini kavrarlar.

6. Kollar ve Bacaklardan Tutarak Taşıma

Hasta/yaralı bir yerden kaldırılarak hemen başka bir yere aktarılacaksa kullanılır. İki ilk yardımcı tarafından uygulanır.

- İlk yardımcılardan biri sırtı hasta/yaralıya dönük olacak şekilde bacakları arasına çömelir ve elleri ile hasta/yaralının dizleri altından kavrar. İkinci ilk yardımcı hasta/yaralının baş tarafına geçerek kolları ile koltuk altlarından kavrar. Bu şekilde kaldırarak taşırlar.

7. Sandalye İle Taşıma

Hasta/yaralının bilinçli olması gereklidir. Özellikle merdiven inip çıkarken çok kullanışlı bir yöntemdir. İki ilk yardımcı tarafından uygulanır.

- Bir ilk yardımcı sandalyeyi arka taraftan, oturulacak kısma yakın bir yerden, diğer ilk yardımcı sandalyenin ön bacaklarını aşağı kısmından kavrayarak taşırlar.

İLK YARDIM ÇANTASI

İlk yardım çantası, herhangi bir olay durumunda yaralanmalarda veya hastalıklarda kullanılmak üzere ilk yardım malzemelerini içinde bulunduran çantadır.

Belirli bir yerde hazır ve eksiksiz olması önem teşkil eder. İlk yardım çantasındaki malzemeler kontrol edilerek özellikle son kullanma tarihleri gözden geçirilmeli ve eksilenler yerine yenileri temin edilerek, sürekli tam hazır olarak bulundurulmalıdır.

İlk Yardım Çantasında Bulunması Gereken Öncelikli Malzemeler

1. Üçgen Bezi (96x100x135)
2. Sargı Bezi (10cmx2mmx 2 adet)
3. Gazlı Bez (5x5cm 10x10 cm)
4. Suni Solunum Maskesi
5. Tıbbi Flaster
6. Küt Uçlu Makas
7. Çengelli İğne 10 Adet
8. Cerrahi Eldiven
9. Elastik Bandaj
10. Bez Maske
11. Turnike 60 cm Kauçuk
12. Plastik Örtü
13. Makas
14. Atel

/yediiklimyayıncılık

NOT ALINIZ

KAYNAKÇA

SARACALOĞLI S., HERGÜNER G., SAÇAN S. Anne çocuk sağlığı ve eğitimi Aralık 50 /2019 İstanbul

UMUR Y. İlk yardım İstanbul, 2012

ÖZARAS R. Ateş ve Döküntülü Hastaya Yaklaşım Sempozyum Dizisi No:61 Şubat 2008; s. 25-30 Ana Çocuk Sağlığı, Hemşirelik, Ankara 2013

SÖNMEZ S. Anne Çocuk Sağlığı İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ AÇIK VE UZAKTAN EĞİTİM FAKÜLTESİ

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Anne ve Çocuk Sağlığı II Ankara 2013 Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Anne ve Çocuk Sağlığı I Ankara 2013 Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Çocuk Hastalıkları, Ankara 2015 Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Doğum Sonrası Dönem, Ankara 2015 Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Doğum ve Yeni Doğan, Ankara 2015 Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Gebelik Dönemi Ankara, 2015

Türk Kızılay'ı İlk yardım Cep kitabı

İNAN F., KURT Z., KUBİLAY İ., Temel ilk yardım uygulamaları eğitim kitabı, Ankara, 2011

Sağlık Bakanlığı Sağlık Eğitimi Genel Müdürlüğü, Eğitimciler İçin Eğitim Rehberi, İlk yardım modülü, Ankara 2008

AKAR S., ERYILMAZ S., BÜYÜKERDAL Ö., Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanı, Anne-Çocuk Sağlığı Ders Kitabı

/yediiklimyayincilik

MEB

AGS

Akademi Giriş Sınavı

ÖABT

KONU ANLATIMI

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE GELİŞİM

YEDİİKLİM

/yediiklimyayincilik

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ TEMEL KAVRAMLARI

Doğum öncesi dönemden itibaren gelişim süreci boyunca insan organizmasında meydana gelen nicel ve nitel değişmeleri inceleyen gelişim psikolojisinin hemen her konusu, "gelişim" kavramı ile ilişkilendirilmek durumundadır. Gelişimle ilgili temel kavramlar aşağıda açıklanmıştır. Bunlar;

GELİŞİM

- Gelişim; yaşamı boyunca bireyin fiziksel, sosyal, duygusal ve bilişsel işlevlerindeki nicel ve nitel değişmeleri ifade eden bir kavramdır.
- Gelişimin ergenlik döneminin sonuna kadar olan bölümü için ise "çocuk gelişimi" kavramı kullanılır.
- Gelişim süreci içinde bireyde gözlenen değişmeler, niteliksel ya da niceliksel olabilir.
- Bireyin herhangi bir yönden belirli bir gelişim düzeyine ulaşabilmesi zamana, yaşa, büyümeye, olgunlaşmaya ve öğrenmeye bağlıdır.

BÜYÜME

- Bireyin fiziksel yapısında yaşa bağlı olarak gözlenen niceliksel değişmelerdir.
- Bireyin boyunun uzaması, kilosunun artması, kol ve bacaklarının irileşmesi büyüme sonucunda ortaya çıkan değişikliklerdir.
- Bireyin boy ve kilosunun artması, her ne kadar zamana bağlı bir durum olsa da ve zamanla büyüyen organizmada nitel değişmeler gözlense de büyüme kavramından kastedilen, sadece organizmadaki nice değişmelerdir.
- Fiziksel gelişimleri aynı düzeye ulaşmış olan iki bireyden her ikisi de aynı olgunlukta olmayabilir. Belli bir büyüme düzeyine ulaşmış olmak, mutlaka olgunlaşmaya da eşlik eden bir büyüme olmayabilir.

OLGUNLAŞMA

- Olgunlaşma; büyük ölçüde öğrenme yaşantılarına bağlı olmayan, genetik kodlamanın bir sonucu olarak belirli bir süre sonunda ortaya çıkan işlevsel değişmelerdir.
- Olgunlaşma, bireyin ya da herhangi bir organın kendisinden beklenen görevi yerine getirebilecek güce ulaşmış olması demektir.
- Olgunlaşma için belirli bir zaman gerekir.
- Bireyin herhangi bir davranışı yerine getirebilmesi ancak o davranışın gerektirdiği olgunluk düzeyine ulaşabilmiş olması ile olanaklıdır. Örneğin; insan yavrusu, genetik kodlamaya göre, bir yaş civarında yürüme olgunluğuna ulaşabilecek biçimde programlandığından ne kadar çabalarsak çabalayalım henüz dört ya da beş aylık bir bebeğe yürümeyi öğretemeyiz.
- Bununla birlikte olgunlaşma, tüm bireylerin aynı süre sonunda aynı olgunluk düzeyine ulaştıkları biçiminde de anlaşılmamalıdır.
- Her ne kadar olgunlaşma büyük ölçüde çevresel yaşantılardan bağımsız ise de çok avantajlı ya da kısıtlı koşulların yanı sıra genetik faktörler nedeniyle kimi çocuklar, bir süre daha erken ya da daha geç olgunlaşabilirler. Örneğin; ilköğretimin birinci sınıfındaki tüm çocuklar aynı yaşlarda olsalar bile kimilerinin parmak kasları yeterince olgunlaşamamış olabilir ve bu nedenle okulun ilk günlerinde bu tür çocuklar yazı yazma etkinliklerinde yeterince başarılı olamayabilir.

HAZIRBULUNUŞLUK

- Bireyin herhangi bir davranışı öğrenebilmesi için önceden sahip olması gereken kimi özellikler ya da yeterlilikler vardır.
- Hazırbulunuşluk, yeni bir öğrenme durumunda bireyin önceden sahip olduğu bu özelliklerin tümünü kapsar. Bu özellikler; başta bireyin olgunluk düzeyi olmak üzere, önceki öğrenmeleri, ilgi ve yetenekleri, tutumları, güdülenme düzeyi, genel sağlık durumu gibi özelliklerden oluşur.
- Öğrenme için olgunlaşma gereklidir; ama tek başına yeterli değildir. Örneğin; kimi davranışların kazanılabilmesi, bu davranışlar için önkoşul olan bazı davranışların önceden kazanılmış olmasına bağlıdır. Çarpım tablosunu bilmeyen bir çocuk, çarpma işlemini yapamayacaktır.
- Herhangi bir konuya hiç ilgi duymayan ya da o konuyla ilişkili davranışları sergileyebilmesi için gerekli olan yetenekten yoksun olan bir çocuk, söz konusu davranışı öğrenebilmek konusunda çok zorlanacaktır.

Yediiklim Yayıncılık

ÖĞRENME

- Birey, daha bebeklikten itibaren çevresini gözleyerek, çevresi ile etkileşip deneyimler kazanarak öğrenmeye başlamakta; sonraları okul yaşantıları ile gelişimini sürdürmektedir.
- Başlangıçta biyolojik varlık olarak dünyaya gelen çocuk, öğrenme yaşantıları içinde biyopsikososyal bir varlık hâline dönüşecektir.

NİCEL VE NİTEL DEĞİŞMELER

Nicel değişme dendiğinde bireyin zaten sahip olduğu bir özelliğindeki ya da hâlihazır durumundaki miktar olarak artış anlatılmak istenir. Bu, boy ve kilo artışı gibi özellik olabileceği gibi herhangi bir konudaki bilgi, beceri ya da yeteneğin artması biçiminde de olabilir. Nitel değişme ise miktar, hacim ya da sayısal bir anlamdan öte işlevsel bir anlam içeren değişmeler için kullanılır. Örneğin; bireyin, zihin gelişim sürecinde duyusal-motor dönemden işlem öncesi döneme geçerek daha üst düzeyde zihinsel beceriler sergileyebilecek bir duruma ulaşmış olması, zihinsel yapı ile ilgili nitel bir değişikliktir.

KRİTİK DÖNEM

Bireyin belli konuları öğrenmesi konusunda avantajlı olduğu, çevre etkilerine karşı duyarlı olduğu ve çevresel uyarıcıların birey üzerinde en güçlü etkiye sahip olduğu, gelişim açısından en önemli zaman dilimidir. Kritik dönemde öğrenme yaşantıları diğer dönemlere göre daha hızlı kazanılmaktadır. Belli gelişim alanlarının belli kritik dönemleri vardır. Kritik dönem bireyin çevresel uyarıcılara en fazla açık olduğu dönemdir. Bu dönemde gerçekleşen öğrenmeler daha hızlı ve etkili olmaktadır. Öğrenme açısından kritik dönemde çocukların uygun yaşantılar geçirmeleri için gerekli olanaklar hazırlanmalıdır. Eğer çocuklara yaşadıkları kritik dönemlerde öğrenme imkânları sağlanamazsa, gelişim yavaşlayabilir etkili öğrenme gerçekleşmeyebilir.

Kritik dönem geri getirilmeyen ve yenilenemeyen bir zaman dilimidir. Kritik dönemin fırsatlarını değerlendirmemek, bu dönemin avantajlarını kaçırmak anlamına gelmektedir. Örneğin; yürüme ile ilgili kritik dönem 1 yaş civarıdır.

TARİHSEL ZAMAN

Kalıtım ve çevreyle birlikte bireyin yaşadığı kritik tarihsel zaman dönemleri, onun gelişimine etkide bulunmaktadır. Tarihsel zaman, etkisi belli bir zaman dönemiyle sınırlı bulunan bir dönemi ifade etmektedir. Örneğin; 2. Dünya savaşında ABD'nin Japonya'ya attığı atom bombasının insanlar üzerinde oluşturduğu etki, tarihsel zaman kavramıyla açıklanmaktadır.

TÜRE ÖZGÜ HAZIR OLUŞ

Organizmanın öğrenilecek davranışı gerçekleştirebilmesi için sahip olması gereken biyolojik donanımdır. Donanımsal yapının davranışa uygun olmasıdır. Örneğin; muhabbet kuşuna konuşma öğretilebilir ancak bir güvercine konuşma öğretilemez.

ÇOCUK GELİŞİMİ KURAMLARI

PSİKANALİTİK / PSİKODİNAMİK KURAM

Psikanalitik Kuramlar

- Psikanalitik gelişim kuramları, Freud'un davranışların en önemli belirleyicilerinin bilinç dışı dürtüler ve güçler olduğu görüşünden hareket eden kuramlardır.
- Aslında bir hekim olan Freud, davranış bozukluklarının tedavisine yönelik olan psikanaliz yöntemi ve kişiliğin yapısına ve oluşumuna ilişkin kuramları ile ünlenmiş bir bilim insanıdır. Freud'un kişiliğin yapısına ve gelişimine ilişkin görüşleri, kendisinden sonraki birçok kuramcıyı etkilemiştir. İşte Freud'un kendi geliştirdiği kişilik kuramları da dâhil olmak üzere onun kişilikle ilgili görüşlerinden etkilenen bu kuramlar, Psikanalitik kişilik kuramları olarak adlandırılmaktadır.
- Freud'dan sonra bu kuramlar içinde en popüler olanını Erikson geliştirmiştir.

FREUD TOPOGRAFİK MODEL

Topografik modele göre kişilik, bilinç, bilinç öncesi ve bilinç dışı olmak üzere üçe ayrılmıştır.

Bilinç, o an farkında olunan her türlü duyum ve yaşantıların bulunduğu düzeydir. Başka bir ifadeyle bilinç, farkında olduğumuz düşüncelerimizi ifade eder. Bu düşünceler zihnimize yeni fikirler geldikçe değişir ve öncekiler bilincimizden kaybolur gider.

Yediiklim Yayıncılık

Bilinç öncesi ise o an farkında olunmayan ancak çağrışımla ya da belli bir zihni çabayla bilince taşınması mümkün olan bilgilerin ve yaşantıların bulunduğu katmandır. Bir şey için eğer "aklımda" diyorsanız, aklınızın bilinçli kısmını kastediyorsunuz demektir. Aslında aklımızda tuttuğumuz bilgilerin çok azını bilinçte tutarız. Bilinç öncesinde tutulan bilgiler, ancak gerektiğinde bilince taşınır. Freud'un psikolojiye kazandırdığı önemli kavramlardan biri, hiç şüphesiz bilinç dışıdır. Bilinç dışı; farkında olmadığımız arzu, istek, dürtü, duygu ve düşüncelerin depolandığı bölümü ifade eder. Tahmin edilenin aksine, bilgilerimizin büyük kısmı bilinç ya da bilinç öncesinde değil, bilinç dışında yer alır.

Bilinç, buz dağının ancak görünen yüzüdür. Freud'a göre, bilinç öncesindeki bilgilere çeşitli çağrışımların yardımıyla ulaşılabilirken, bilinçaltı bilgilere her istediğimizde ulaşamayız. Bilinç dışındaki bilgiler, bilinç düzeyine aktarılamadığı için kanıtlanması güçtür. Freud, bilinç dışının ancak dolaylı yollarla kanıtlanabileceğini söylemektedir. Rüyalar, nevrozlar, unutmalar ve dil sürçmeleri, bilinç dışının delilleri arasında sayılmaktadır.

FREUD YAPISAL KURAM

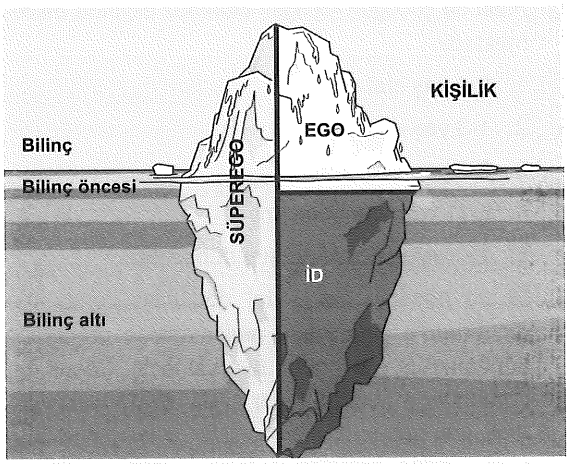

Freud'un Yapısal Kuramı'nın Resmedilmesi

İd / İlkel Benlik

- Freud'a göre insan kişiliği (psişe) id, ego ve süperego olmak üzere üç yapıdan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi olan id, kişiliğin bilinç dışı, irrasyonel, kontrol edilemeyen, ilkel ve dürtüsel bölümünü temsil etmektedir.
- Daima haz ilkesine göre çalışan, ilkel dürtüleri barındıran ve gerçekle ilişkisi olmayan idin başlıca amacı; bireyin içsel dürtüleriyle ilişkili ihtiyaçlarını karşılamaktır.
- Beklemeye tahammülü olmayan ve haz ilkesinin gereği olarak arsız bir çocuk gibi bir an önce ihtiyacını gidermek isteyen idin, karşılanamayan ihtiyacının yarattığı gerilime tahammülü yoktur. Bu nedenle id, bir ihtiyacı karşılanmadığında haz ilkesi doğrultusunda hareket ederek acıdan kaçmak için zevke yönelir.
- Çocuk dünyaya gözlerini açığı anda, tamamen idden oluşan bir kişilik yapısı sergiler.
- Gelişim süreci içinde daha yaşamın ilk yıllarından itibaren çocuk, ana-babası ve diğer kişilerle etkileşerek kendi dışındaki çevrenin bazı kısıtlamalarıyla karşı karşıya kalır. Diğer bireylerle olan ilişkileri içinde giderek gerçekle yüz yüze gelmeye başlayan çocuğun başlangıçta büsbütün idden oluşan kişiliği ayrışmaya başlar ve kişilik içinde idden farklı olarak yeni bir yapı daha oluşmaya başlar.
- İdden ayrışarak kişiliğin bir diğer bölümünü oluşturan bu yapı, gerçeklik ilkesine göre hareket eder. Kişiliğin kısmen bilinçli olan bu bölümüne ise ego denir.

Ego / Benlik

Akıl yürütme, problem çözme ve karar verme gibi üst düzeydeki zihinsel işlevleri kapsayan ego, bireyin içsel dürtülerinden kaynaklanan arzu ve isteklerinin ne zaman ve nasıl karşılanacağına ilişkin çözümler arayarak bunları toplumsal normlara, gelenek ve göreneklere uygun bir biçimde doyurma yollarını belirler. Bu nedenle egoya kişiliğin yönetim merkezi de denir.

- Egonun bir yönetim merkezi olarak en önemli görevi, idin ihtiyaçlarının karşılanması ile süper egonun bunlara koyduğu yasaklar arasında bir ara bulucu işlevi görmektir.
- Ego, öyle yol ve yöntemler bulmalıdır ki hem birey idden kaynaklanan biyolojik gereksinimlerini karşılayarak gerilimden uzak dursun hem de süperego bunların doyurulmasını tolere edebilsin.
- Bununla birlikte ego, içselleştirilmiş toplumsal kuralları temsil etmez.

/yediiklimyayincilik

Süperego / Üst Benlik

- Kişiliğin toplumun kuralları ve ahlaki standartlarına ilişkin bölümü, egodan bağımsız olarak gelişerek süper egoyu oluşturur.
- Süperego, ana-babaların çocuğa aktarmış oldukları ya da çocuğun içselleştirmiş olduğu toplumsal kuralları ve ahlaki normları temsil eder.
- Süperego, bireyi ahlaki normlara ve toplumsal kurallara uygun davranışlar sergilemesi için baskı altında tutarken, idin ihtiyaçlarını görmezden gelir.
- Süperego bireyden, her durum ve koşulda ahlak ilkesine ve katı kurallara uygun davranışlar talep eder. Bireyin bunlara uymayan davranışlar sergilemesi durumunda bireyde utangaçlık, suçluluk ve korku duyguları gelişmesine yol açarak onu cezalandırır.
- Mükemmeliyetçidir.

FREUD VE PSİKOSEKSÜEL GELİŞİM DÖNEMLERİ

- Freud'un psikolojiye yapmış olduğu en önemli katkılardan biri, klinik psikoloji ve psikoterapiyle diğeri ise çocuk gelişimi ile ilişkilidir.
- Bunlardan ilki Freud'un kişilik modeli ile ilgili düşünceleri ile klinik psikoloji ve psikoterapide bugün de önemini koruyan bir tedavi tekniği olan psikanaliz tekniğidir.
- İkincisi ise çocuk gelişimi alanında, psikoseksüel gelişim dönemleri olarak bilinen psikoseksüel gelişim kuramıdır.

Not

Libido: Sigmund Freud tarafından ortaya atılan bu kavram, bastırılmış duyguların itici gücüdür. Bireysel gelişimi ileri iten içgüdüsel enerjidir.

FREUD'UN PSİKOSEKSÜEL KURAMI

Freud, bireyin beş farklı psikoseksüel gelişim dönemi yaşadığını ileri sürmüş ve bu dönemler içinde bireyin bedenin çeşitli bölgelerinden zevk aldığını belirtmiştir.

- Freud'a göre çocuk doğuştan libido adı verilen seksüel bir enerji kaynağına sahiptir.
- Çocuğun fiziksel zevk yeteneğini temsil eden libidonun gelişim süreci içinde vücudun belli bölgelerinde (eregenous) toplanması, psikoseksüel gelişimde yeni bir dönemin başlaması demektir.
- Herhangi bir psikoseksüel gelişim döneminde libidonun toplanmış olduğu beden bölgesi, çocuğun temel zevk kaynağını elde ettiği bölge olmaktadır.
- Yaşamın ilk yıllarında çocuğun başlıca zevk merkezlerini oluşturan ağız, anüs ve genital organlar ile ilişkili karmaşalar yaşadığını ileri süren Freud, bireyin söz konusu zevk merkezlerine ilişkin eylemleri ile toplumun bunlarla ilişkili beklentilerinden kaynaklanan bu karmaşalarla başa çıkma yollarının, onun yetişkinlik yıllarındaki kişiliğinin şekillenmesinde önemli derecede rolü olduğunu savunmuştur.
- Freud ayrıca çocuğun bu karmaşaları çözememesinin onun bir gelişim evresine ilişkin saplantılar geliştirmesine yol açabileceğini, bunun da kişilik gelişimini olumsuz biçimde etkileyeceğini ileri sürmüştür.
- Freud'a göre yaşamın ilk yıllarındaki, özellikle cinsel kaynaklı olan temel gereksinimlerin yeterince karşılanamaması ya da aşırı derecede karşılanması da çocuğun kişiliğini olumsuz biçimde etkilemektedir.
  1. 0-1 yaş oral dönem
  2. 1-3 yaş anal dönem
  3. 3-6 yaş fallik dönem
  4. 6-11 yaş latent dönemi
  5. 11 Yaştan Sonra genital dönemdir.
- İlk üç döneme pregenital dönemler denmektedir. Freud'a göre kişilik gelişmesinde pregenital dönemler büyük önem taşımaktadır. Çocuk bu dönemlerde bütün önemli kişilik özelliklerinin temellerini geliştirmiştir. Freud'a göre dönemlerin herhangi birinde saplantı olması mümkündür.
- Saplantı ya o dönemde fazla doyum sağlama ya da aşırı engelleme sonucunda olabilir. Belirli bir dönemde saplantı yaşayanlar o döneme ait özelliklere sahip olacaklardır.

Yediiklim Yayıncılık

Oral Dönem

- Doğumu izleyen ilk 18 ayı kapsayan bu dönem içinde bebeğin zevk merkezini ağız ile ilişkili eylemleri oluşturmaktadır.
- Çiğneme, ısırma ve emme; bebeği gerilimlerden uzak tutan temel zevk kaynaklarıdır. Örneğin; oral dönem içinde bebeğin sütten kesilmesi, onun bu döneme özgü gelişim gereksinimlerinin engellenmesi anlamına gelmektedir.
- Dolayısıyla bireyin yetişkinlik yıllarındaki kötü alışkanlıkları, (küfür etme, sigara kullanma, alkol kullanma, parmak emme, tırnak yeme vb.) Freud'a göre oral döneme özgü saplantıların bir sonucu olmaktadır.

Anal Dönem

- Anal dönem, libidonun anüs bölgesine yöneldiği 18 ay ile üç yaşları arasındaki dönemdir.
- Bu gelişim dönemi içinde çocuğun başlıca zevk kaynakları anüs ve anüs ile ilişkili eylemleridir.
- Freud'a göre bu dönemde çocuğun dışkı çıkarması, böylece anüs kaslarının egzersiz yapması çocuğun gerilimlerini azaltmaktadır.
- Anal dönem içinde ana-babanın çocuğa katı ve baskıcı bir tuvalet eğitimi uygulaması, çocuğun anal dönemdeki fiziksel zevk kaynaklarından alacağı zevki kısıtlamak anlamına gelmektedir.
- Freud bu dönemde çocuğun gereksinimlerinin aşırı biçimde karşılanmasının yetişkinliği olumsuz biçimde etkileyeceğini ileri sürer.
- Çocuklarına karşı aşırı koruyucu tutumlar gösteren anne babaların çocuğun yapabileceklerini de onun adına kendilerinin yapmaları, çocuğun yeteneğini reddetmek anlamına gelir ki bu durum da Freud'a göre kişilik gelişiminde çocuğun bağımsızlık, özerklik ve güven duyguları geliştirebilmesini olumsuz biçimde etkiler.
- Çocuğun bu döneme özgü saplantılar geliştirmesine yol açabilecek olan bu tür durumlar, yetişkinlik yıllarındaki kimi olumsuz kişilik özelliklerinin de nedenlerinden biri olmaktadır. Freud'a göre yetişkinlikte bireyin aşırı düzenlilik, istifçilik, cimrilik ve inatçılık gibi olumsuz kişilik özellikleri sergilemesi anal dönemdeki saplantıların bir sonucudur.
- Anal dönemde çocuğa verilecek olan tuvalet eğitiminde ana-babaların çocukla barış içinde olmaya özen göstermeleri gerekmektedir.
- Psikoseksüel gelişim dönemlerinden üçüncüsü olan fallik dönem, 3-6 yaşlar arasında yaşanmaktadır.
- Freud'a göre fallik dönemde cinsel organlar üzerinde toplanan libido, çocuğun başlıca zevk kaynağı olarak cinsel organları ile oynamasından hoşlanmasına yol açar.
- Ayrıca çocuklar bu dönem içinde karşı cinsten olan ebeveynlerine cinsel bir yakınlık duyarlar ki bu durum çocuğun aynı cinsten olan ebeveyninin yerini alma isteği ve arzusu biçiminde yaşanır.
- Kısa süre sonra bu istekleri nedeniyle aynı cinsten olan ebeveynleri tarafından cezalandırılacağına dair karmaşalar yaşayan çocuk, bastırma mekanizması (Repression) ile bu tür istek ve arzularını bilinçaltına bastırır.
- Freud karşı cinsten ebeveynlerine yönelik olarak erkek çocuklarının yaşadıkları karmaşayı Oedipus karmaşası, kız çocuklarının yaşadığı karmaşayı ise Elektra karmaşası olarak adlandırmış ve bu karmaşaları sağlıklı bir biçimde çözümleyebilmesi için aynı cinsten olan ebeveyni ile özdeşim kurması gerektiğini belirtmiştir.
- Fallik dönem, çocuğun ahlaki standartları da öğrendiği dönemdir. Şayet bu dönem içinde ana-babalar çocuklarına cinsellikle ilgili duyguların ahlaki olmadığını, kötü ve günahkârlık içeren kabul edilemez duygular olduğunu öğretirlerse Freud'a göre çocukların Oedipus ve Elektra karmaşalarını sağlıklı bir biçimde çözümleyebilmeleri kolay olmayacaktır.
- Ana-babaların bu dönemde çocuğun sağlıklı bir cinsel gelişim gösterebilmelerini kolaylaştırabilmeleri ve onlara bu konuda yardımcı olabilmeleri için çocuğun fallik dönem içinde yaşadığı cinsel yönelimlerin ve karmaşaların doğal ve beklenen bir durum olduğunu öncelikle kendilerinin kabul etmeleri ve bu davranışlarından dolayı çocuklarını eleştirmemeleri, ayıplamamaları ve suçlamamaları gerekir.

/yediiklimyayıncılık

- Çevreden ve başka insanlardan ayrı bir kişi olduğunu bilen çocuk, artık nasıl bir kişi olacağını araştırmaktadır. Kendi bedenine, cinsel ayrılıklara, çevredeki her şeye karşı derin, bitmek bilmez sorma ve öğrenme eğilimi gösterir. Bu döneme bu nedenle bilme tutkusu dönemi de denir. Çocuk cinsel ayrımını yapar, cinsel yasakları ve değerleri hızla öğrenir.

Not

İğdişlik (kastrasyon) korkusu: Çocuk için penis üstünlüğünün kabul edildiği dönemde, penisi olamayan kişileri görmekle çocuk, penisinin yok edilebileceği, kesilebileceği korkusuna kapılır. Çocukta gelişen bu korkuya iğdişlik korkusu denir.

Latent Dönem

- Freud, 6-12 yaşlar arasındaki psikoseksüel gelişim dönemini Latent dönem olarak adlandırmıştır.
- Erinliğin başlangıcına kadar süren bu dönemde libido bastırılmış olup etkin değildir. Bu duruma bağlı olarak çocuğun cinsellikle ilgili tüm eğilimlerinin ve ilgilerinin yerini, sosyal ve entelektüel etkinlikler alır.
- Latent dönemde çocuğun ilgisi, sosyal ve entelektüel beceriler edinme üzerinde odaklanır.

Genital Dönem

- Ergenliğin başlangıcından sonraki psikoseksüel gelişim dönemi olan bu dönem, on iki yaşlarında başlar.
- Freud'a göre bu dönem içinde çocuğun seksüel ilgileri yeniden canlanır.
- Çocuk için bu dönemdeki seksüel haz kaynağı, aile dışındaki başka kişilerdir.
- Freud'a göre gencin daha önceki dönemde ana-babası ile ilişkili çözemediği karmaşalar, bu dönem içinde tekrar ortaya çıkabilir. Eğer genç bu karmaşaların içinden başarılı bir biçimde çıkabilirse bir yetişkin olarak daha olgun sevgi ilişkileri ve bağımsız davranışlar geliştirebilir.
- Bu dönemin amacı; ergenin anne babasına olan bağımlılığından koparak aile dışındaki karşı cinsten kişilerle olgun ilişkiler kurabilmeyi öğrenebilmesidir. Toplumsallaşma, grup etkinliklerine katılma, meslek seçimine ilişkin tasarıları, yuva kurma isteği belirir.

FREUD VE SAVUNMA MEKANİZMALARI

1. **Bastırma - Baskı (Repression):** Benlik için tehlikeli olabilecek ve kaygı oluşturabilecek anı ve deneyimler bilinç dışına itilir ve orada tutulur. Bilincin kabul edemeyeceği istekler bilinç dışına itilir ve orada saklanır. Bilincin zayıfladığı durumlarda açığa çıkabilir:
   - ✓ Alkollü ve sarhoşken,
   - ✓ Uykuda konuşma sırasında,
   - ✓ Genel anestezi ve narkoz alma sırasında olabilir.
2. **Hayal Kurma (Fantezi):** Kimi gerçekleşmemiş durumların, gerçekleşmişçesine hayal edilerek rahatlama yoluna gidilmesi, gerçekten uzaklaşmayıp, kontrol edildiğinde yararlı ve yapıcıdır. Bireyi üretken, sanatçı ve buluşçu yapabilir. Aşırıya kaçınca, bireyin çaba ve girişimini engeller.
3. **Gerileme (Repression):** Sıkıntılarla karşılaşılması durumunda bireyin geçmiş dönemlerdeki haz obje ve olaylara dönmesi olarak bilinir. Beş yaşındaki bir çocuğun biberon, parmak emmesi, altını ıslatması, aileye yeni gelen kardeş nedeniyle, çocuğun yeniden altını ıslatmaya başlaması, biberon emmesi vb.
4. **Saplanma (Fictation):** Gelişme dönemleri geçirilirken bireyin bir dönemde kazandığı davranışlara saplanması, takılması, onları sürdürmesidir. Yetişkin erkeğin annesine, kadının babasına aşırı düşkünlüğünü sürdürmesi (Fallik dönemin Oedipus ve Elektra saplantısı), bebek ve çocuklukta başladığı parmak emmeye devam etmesi örnek verilebilir.
5. **Yerini Doldurma - Telafi Etme-Ödünleme (Compensation):** Kişinin gerçek ya da hayalî kusurlarını ve sakatlıklarını geri plana itmesi, diğer geliştirdiği yetenek ve becerilerini ön plana çıkarmasıdır. Örneğin; kısa boylu cüce birinin, ünlü bilim insanı olması, engelli birinin ressam olması, görme engelli birinin müzisyen olması örnek verilebilir.

/yediiklimyayıncılık

6. **Yer/Yön Değiştirme - Yerine Koyma (Substition-Deplasman):** Bir dürtünün asıl objesinden uzaklaştırılıp, başka bir objeye yöneltilmesidir. Benlik için tehlikeli olabilecek bir dürtü, asıl yöneleceği nesne yerine, bir başkasına, toplumca kabul gören bir alana yönelerek sıkıntı giderilir. Örneğin; iş yerinde sorun yaşayan kişinin evinde çocuklarına kızması, masayı tekmelemesi gibi.
7. **Yüceltme (Sublimation):** Bireylerin cinsel enerji, kimi güdü ve saldırgan duygularını hedef ve amacını değiştirerek kişi ve toplum için daha yararlı ve kabul edilebilir biçime dönüştürmesidir. Bir tür duygusal yer değiştirme, bilincin ve özellikle "ideal benin" bir zaferi ve başarısıdır. Olumlu bir sosyal olgunlaşma ve içgüdülerin bir tür terbiyesi ve eğitilmesidir. Örneğin; saldırgan bir bireyin boksör olması örnek verilebilir.
8. **Ussallaştırma - Akla Yakınlaştırma Mantığa Bürünme (Rationalization):** Kötü ya da anlamsız davranışlarını bireyin mantıklı ve anlamlı göstermeye çabalamasıdır. Çevre ya da toplumun suçlamasından çekinen kişinin aykırı davranışlarını mantıkla ilişkilendirerek savunmasıdır. Örneğin; sigarayı bırakmama-Kilo alma gerekçesi, Ders çalışmama-Işıkların sönmesi gibi.
9. **Yansıtma (Projection):** Bireyin huzursuz olduğu kendi kusur ve yetersizliklerini gizleyip, başkalarına mal etmesi, kendindeki kötü bir özelliği karşısındakine yakıştırmasıdır. Kendi benliğinde görmek istemediği davranış ya da özelliği başkasına mal etmesi olarak tanımlanır. Örneğin; eşine ihanet eden erkeğin, hanımına aşırı kıskanç davranması gibi.
10. **İçe Atım - İçel Yansıtma (İntrojection):** Bir başkasının tüm varlığı ya da bir parçası benliğin içine alınır, içe atılmış nesne benlik içinde yabancı bir varlıkmış gibi varlığını sürdürürken, birey kendini yok ederek onu yok etmeye yönelebilir. İçe alma ya da içselleştirme durumudur. Yamyamların insan kalbini yediğinde kendini daha da güçlendirdiğine inanması örnek olarak gösterilebilir.
11. **Benimseme - Model Alma - Örnek Edinme - Özdeşim Kurma (İdentification):** Bir başka bireyin özellik ve davranışlarının beğenilip, benimsenmesi ve taklit edilmesidir. Birey model aldığı birinin iyi özelliklerini taklit ederse yararlı, kötü özelliklerini benimsemesi zararlıdır. Örneğin; anne ve babayla özdeşleşme, öğretmeni model alma, sigara içeni örnek edinme gibi.
12. **Boyun Eğme (Submission):** Kural ve ilkelere aşırı ve körü körüne bağlı olmaktır. Güçlü ve nüfuzlu bireylerin, bir başkasını etkisi altına alıp, kendisine bağlı hâle getirmesi olarak bilinir. Örneğin; şeyhler ve örgütler bu tür bireyleri amaçları doğrultusunda kullanır.
13. **Çevirme - Döndürme - Bedenselleştirme - Organlaştırma - Somatizasyon (Konversiyon):** Bilinçaltında baskılanmış kimi duygu, düşünce ve sıkıntıların, kimi fizik bulgu ve tepkilerle anlatım biçimidir. Gerçekte organik bozukluk yoktur. Örneğin; Kişinin mide veya baş ağrısı olduğunu söylemesi ancak doktora gittiğinde bir sıkıntı olmaması örnek verilebilir.
14. **Yadsıma - İnkâr Etme - Yalanlamak (Negation):** Benlik için tehlikeli olarak algılanan ve kaygı oluşturabilecek bir gerçeği yok saymak anlamında kullanılan ilkel bir savunma mekanizmasıdır. Ölümü yaklaşmış kanserli bir hastanın yakında öleceğini inkâr etmesi "Ben yaşayacağım, ölmeyeceğim." demesi, ona güç katabilir, sevdiği biri ölmüş olan kişinin onu misafirlikten dönecekmiş gibi beklemesi, odasını ve yatağını hazır tutması gibi.
15. **Sembolleştirme (Symbolisation):** Çeşitli duygu ve düşüncelerin sesli ya da yazılı şekillerde sembolize edilmesi ve anlatılmasıdır. Örneğin; karikatür çizimi, modacılar, müzik notaları.
16. **İkili Duygu:** Birbirine zıt ya da ters iki duygu ya da düşüncenin aynı anda duyulmasıdır. Örneğin; paranoid yapı, şizofreni, sevgi-nefret, güven-şüphe.
17. **Çarpıtma:** Kişinin rahatsız olduğu durumu, mantık dışı ve absürt gerekçelerle açıklamasıdır. İşine geldiği gibi açıklamaktır.
18. **Entelektüelleştirme (Düşünselleştirme):** Kişiyi rahatsız eden durumun, bilimsel terimlerle açıklanmasıdır.

Yediiklim Yayıncılık

19. **Dışşallaştırma:** Her olayı kader, kısmet olarak nitelendirmektir.
20. **İdealleştirme:** Karşımızdaki insanı yere göge koyamamaktır.
21. **İlkel İdealleştirme:** Menfaatler doğrultusunda, bir insanı kötü ya da iyi olarak tanımlama durumudur.
22. **Özgecilik - Diğerkâmlık:** Kişinin hiçbir menfaat beklemeden kendisini başkalarına adamasıdır.
23. **Polyannacılık - Tatlı Limon:** Her duruma iyi tarafından bakmaktır.
24. **Asetizm - Çilecilik - Zahitlik:** Kişinin mütemadiyen yas hâlinde olması ve keyif veren şeylerden kendini uzak tutmasıdır.
25. **Ketlenme:** Şoka girmektir, durumla baş edemeyip kendini korumasıdır.

FREUD'UN KURAMININ ELEŞTİRİLEN YANLARI

- Tüm yaş dönemlerini içermemesi,
- Daha çok fiziksel ve cinsel gelişim üzerine odaklanması,
- Yetişkin davranışlarını geliştirme üzerine çok az değinmesi,
- Davranışların oluşumunda sosyal ve kültürel olguları dikkate almaması,
- Sınırlı bilişsel ve ahlaki gelişim verilmesi,
- Sadece orta sınıf aileyi dikkate alması,
- Gözlemlerini sadece bir kültür bölgesinde yapması,
- İnsan doğasını genelde kötü olarak kabul etmesi eleştirilen yanlarıdır.

ERİKSON-PSİKOSOSYAL KİŞİLİK KURAMI

- Erikson da Freud gibi gelişimi belirli evreler içinde bir süreç olarak gören bir evre kuramcısıdır.
- Erikson, insan gelişimi hakkında ileri sürmüş olduğu görüşlerinde, Freud'dan büyük ölçüde etkilenmiş olmakla birlikte Freud'un insan gelişimi konusunda bazı yanılgılara düştüğü görüşündedir.
- Kişilik gelişiminde biyolojik güçlerin rolünü inkâr etmeyen Erikson, doğuştan gelen biyolojik temelli özelliklerin yanı sıra sosyal çevrenin de kişilik gelişimi üzerinde belirleyici bir rolü olduğunu savunmuştur.

PSİKOSOSYAL GELİŞİM KURAMININ TEMEL KAVRAMLARI

1. **Aşamalı Oluşum İlkesi (Epigenetik İlke):** Erikson'un gelişim kuramının kavramlarından ilki aşamalı oluşum ilkesidir. Aşamalı oluşum ilkesine göre birey önceden belirlenmiş adımlarla, belli bir tasarıma göre gelişir. Fetüs gibi, kişilik de zamanla gelişir ve olgunlaşır, bu yaklaşıma Epigenetik ilke adı verilmektedir. Erikson'a göre aşamalı oluşum ilkesi, "epi" üstünde "genetik" ise ortaya çıkma anlamındadır. Bu yüzden, Epigenetik zaman ve mekân içerisinde bir parçanın diğer parça üzerinde gelişmesi anlamındadır. Erikson'un kuramında söz edilen temel tasarım planı evresel ve hiyerarşik bir gelişimi içermektedir.
2. **Psikososyal Bunalım:** Erikson'un diğer kavramı psikososyal bunalımdır. Temel tasarım planında birey, sekiz evredeki karşıt çatışmaları çözmek zorundadır. Olgunlaşma ve toplumsal beklentiler, çocuğun ya da bireyin çözmesi gereken krizleri oluşturur. Erikson, krizleri özerkliğe karşı utanç ve şüphe gibi olumlu ve olumsuz sonuçlarıyla ele almıştır. Çözülemeyen krizlerle yaşam boyu uğraşma söz konusudur. Her bir gelişim dönemi bir önceki üzerine kuruludur ve diğer dönemleri etkiler.
3. **Bölge (Zone), Organ İşlev Biçimi (Organ Mode):** Bölge, organizmanın gelişim evresine uygun bedenin bir bölümünü temsil eder. Organ işlev biçimi, gelişim evresine uygun beden bölgesinin davranışını ve kişiler arası ilişki örüntüsünü belirtir.

   Örneğin, yaşamın ilk dönemlerinde bebeğin gelişimsel evresine uygun beden bölgesi ağız ve bu bölgenin organ işlev biçimi içe almadır. Bu organ işlev biçimi zamanla tüm beden bölgelerine yayılarak bir davranış örüntüsüne dönüşür. Bebek yalnızca ağız yoluyla değil, gözleriyle de çevresini izler, hatta temel bir refleks olan yakalama refleksiyle de dokunma duyusunu kullanarak avucuna değen nesneyi yakalayarak içine alma işini yapar.
4. **Toplumsal İşlev Örüntüsü (Social Modality):** Toplumsal işlev örüntüsü, gelişim evresine uygun beden bölgesinin davranış biçiminin ve kişiler arası ilişki örüntüsünün belirlenmesidir. Bu evrenin toplumsal işlev örüntüsü ise bebek ve bakıcısı arasındaki alma verme ilişkisinin niteliğidir. Bu ilişkisel nitelik sayesinde bebek toplumsal alışveriş anlamındaki ego yetilerini kazanır.

/yediiklimyayıncılık

5. **Ego Kimliği:** Ego kimliği, öznel bir deneyim ve dinamik bir gerçekliktir. Yaşamın ilk zamanlarında bebeğe bakan kişiyle bebek arasında alma verme niteliğinde bir ilişki vardır. Bu ilişki içerisinde bebek kendisiyle ilgili çeşitli algılar oluşturur. Bu da egosunun ilk tasarımlarını ve ego kimliğinin ilkel formlarını oluşturur.
6. **Ego Kimliği Duygusu:** Erikson, ego kimliği duygusunu kişisel aynılık ve tarihsel süreklilik duygusu olarak tanımlamıştır. Ego kimliği duygusu, bir bireyin yaşamının ilk evrelerinde ilkel ve henüz gelişmemiş olan, daha sonra yeni roller ve koşullarla yeniden biçimlenen kendi kimliğine olan güveni ve buna ilişkin bireyin kendilik algılamalarının aynılık ve sürekliliğidir. Erikson'un tanımlamasında kişinin içsel bütünlüğünü deneyimlemesi, içsel aynılık duygusunun zaman içerisinde süregitmesi ve toplumdaki önemli değerlerin deneyimlenmesi olmak üzere üç yapı kimlik duygusunun oluşması için gereklidir.
7. **Sosyal Kimlik:** Bireyin, sosyal alanla iletişimi sonucunda edindiği, başkalarının gözünde aynılık ve süreklilik duygusunu test etmesi ve gözlemesidir.
8. **Kişisel Kimlik:** Kişisel kimlik, insanın geçmişi ve geleceği ile ilgili beklentileri üzerine kurulan bir aynılık ve süreklilik algısıdır. Erikson'un kişisel kimlik ve sosyal kimlik yapıları farklı kavramlar olarak değil, ego kimliğinin bileşenleri olarak ele alınmaktadır.

ERİKSON'UN PSİKOSOYAL GELİŞİM DÖNEMLERİ

Temel Güvene Karşı Güvensizlik

- 0-1 yaş ya da 0-1,5 yaş arasını kapsayan bu dönem içinde çocuğun karşı karşıya kaldığı temel karmaşa, güvene karşı güvensizliktir.
- Doğum sonrasından itibaren giderek kendisinin dışında da ayrı bir dünya olduğunu, kendisinin ise bu dış dünyadan ayrı bir varlık olduğunu fark eden bebek; kontrol edemediği, denetimi dışındaki bu dünyada kendini güven içinde hissetmek ister.
- Yaşamın bu döneminde hayatta kalabilmek, temel gereksinimlerini doyurabilmek ve sağlıklı bir biçimde gelişimini sürdürebilmek için başkalarının bakımına muhtaçtır. Çocuğun bakımını üstlenen ana baba ya da onların yerine geçen kişilerin bebeğin temel gereksinimlerini yeterince ve düzenli bir şekilde yerine getirmeleri gereklidir.
- Bu dönemde bebeğe gösterilen özen ve bakım; onun yeterince beslenmesine, sevilmesine ve rahat ettirilmesine olanak veriyor ise çocukta kendi dışındaki insanların güvenilir ve "dünyanın yaşanılabilecek iyi ve hoş bir yer olacağına dair" temel bir güven duygusu gelişecektir. Aksi durumda ise yaşamın ilk yılından itibaren bebek, çevresindeki insanların ve dış dünyanın güvenilir olmadığını öğrenecek, güvensizlik duygularını tüm insanlara genelleyebilecektir.

Özerkliğe Karşı Kuşku, Utanç, Şüphe

- 1 ya da 1,5 yaşından 3. yaşın sonuna kadar süren bu dönem içinde çocuğun başarması gereken temel gelişim görevi, özerk bir biçimde davranışlar sergileyebilme yeteneğini kazanmaktır.
- Çocuk, bir önceki dönemde temel güven duygusunu kazanmış olmanın yanı sıra bu dönem içinde, fiziksel yönden daha da gelişebilmiş olmanın sağladığı olanaklarla yürümeyi ve konuşmayı öğrenmiş, anne-babasına tamamen bağımlı olmaktan kendi başına davranabilmeye doğru yönelmiş bulunmaktadır.
- Bağımsız bir biçimde kendi iradesi ve isteğiyle kendi başına davranmaya yönelen çocuğun böylesi özerk davranışları, ana-babaları tarafından desteklenir ise dönem içinde çocuk, daha da özerk davranabilme yeteneğini geliştirebilecektir.
- Ayaklanan ve bulunduğu çevrede her şeyi karıştıran çocuğun kendi başına başlatmış olduğu kimi davranışları ana-babaları tarafından engellenir ya da çocuk istenmeyen böylesi davranışları nedeniyle azarlanır, örselenir, cezalandırılır ise çocuk, yapmış olduğu bu davranışların doğru olmadığını düşünecek ve ne zaman kendi başına bir işi başlatmak istese yaptığının doğru olup olmadığından kuşkulanacaktır.
- Özerk davranışlarından dolayı cezalandırılmış olmak ise çocukta utanç duygularının gelişmesini ve yerleşmesini kolaylaştırabilecektir.

/yediiklimyayıncılık

- Öte yandan bu yaşlardaki bir çocuğun Freud'un tanımlamış olduğu seksüel gelişim dönemlerinden fallik dönem içinde bulunduğu düşünüldüğünde bu dönemde çocuğun cinsellik içeren tüm eylemlerini de doğal karşılamak gerekecektir. Zira bu tür eylemlerinden dolayı suçlanarak azarlanmış olmak, çocukta bu dönem içinde yoğun utangaçlık duygularının yerleşmesine neden olabilecektir. Sonuç olarak bu dönem içinde çocukta kuşku ve utanç duygularının yerleşmesini önlemek, buna karşın özerklik duygularının gelişmesini kolaylaştırmak için başta ana-babalar olmak üzere çocuğun çevresindeki onun için önemli olan kişilerin dikkat etmeleri gereken önemli bir nokta vardır. Bu da çocuğun bu dönem içinde özerk bir biçimde davranmaktan hoşlandığını ve bunun bu döneme özgü en önemli gelişim görevi olduğunu bilerek çocuğun kendi başına başlattığı davranışlarını kısıtlamak yerine onu daha da bağımsız ve özerk davranabilmeye teşvik etmektir.

Girişimciliğe Karşı Suçluluk

- Çocuğun okul öncesi yılları ile örtüşen dönemdir.
- 3-6 yaşları içeren bu dönemde çocuğun karşı karşıya kaldığı temel karmaşa girişimciliğe karşı suçluluktur. Bu dönem içinde çocuğun bu karmaşayı başarılı bir biçimde atlatarak girişimcilik özelliklerini pekiştirmesi gerekmektedir. Artık bu dönemdeki bir çocuk, daha önceki dönemlere göre giderek genişleyen bir sosyal ilişkiler ağı içinde daha fazla sorunla başa çıkmak zorundadır.
- Cinsellikle ilgili stres kaynaklarına bu dönemde sosyal içerikli stres kaynaklarının da eklenmiş olması, çocuğa yeni sorumluluklar yüklemiştir.
- Ana-babalar; bebekliği geride bırakan çocuklarından kendi bedenlerinden, kendi davranışlarından ve oyuncaklarından sorumlu olmalarını beklemektedir.
- Bu dönemde çocuk, kendi belirlemiş olduğu etkinlikleri ve seçimleri sürdürmeye psikolojik olarak daha hazır bir durumdadır. O nedenle bu dönemde çocuğun yapmış olduğu seçimler desteklenmeli ve daha anlamlı seçimler yapabilmesi için çocuğa yardım edilmelidir.
- Eğer çocuğun kendi başına yapmış olduğu seçimleri yapmasına ve bunları gerçekleştirmesine izin verilmez ya da çocuk bu seçimlerinden dolayı cezalandırılır ise onun kendi başına aldığı kararlar ve girişimler engellenmiştir. Bu tür kısıtlamaların bedeli ise çocuk için bu dönemde kişiliğe yoğun suçluluk duygularının yerleşmesi olacaktır.
- Çocuğun girişimcilik özelliklerini geliştirebilmek için öncelikle sorumluluk duygusunu geliştirmekte yarar vardır. Çünkü kendilerinden beklenen sorumlulukları yerine getirmemiş olmak, çocuklarda suçluluk duygularına yol açabilmektedir. Sorumsuzluğu görmezden gelmek de çocukta başka sorunlara yol açabileceği için ana-babaların özellikle bu konuda da dikkatli olmaları gerekmektedir.
- Çocuğun sorumluluğunu üstlenmesine yardımcı olmak için uygun yöntemler araştırmalı, bundan dolayı çocuğu suçlamaktan, cezalandırmaktan kaçınmalıdır. Örneğin; çocukta sorumluluk duygusunun gelişmesini kolaylaştırmak amacıyla ana-babalar, çocuğun evde sevdiği bir kuş, balık vb. bir havyan beslemesine izin verebilirler. Hayvanın beslenmesi ve bakımı ile ilgili tüm sorumlulukları çocuğa vererek çocukta sorumluluk duygusunun gelişmesine yardımcı olabilirler. Evde hayvan beslenmesinden hoşlanmayan ana-babalar ise çocuğa evde bir saksı çiçeğinin bakımı sorumluluğunu yükleyebilirler.

Başarılı Olmaya Karşı Yetersizlik Duygusu

Bu dönemde çocuk, yaşantılarından bazı sonuçlar çıkarabilecek biçimde düşünmeye başlar. Bu evrenin en önemli kazanımı "çalışkanlık" duygusunun edinilmesidir. Dönemin belirgin özelliklerinden birisi, kendisini başkalarıyla kıyaslamaktan kaynaklanan yetersizlik ve aşağılık duygusudur.

Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası

Birey bu dönemde kendisine "Ben kimim?" sorusunu sormaktadır. Çocuk bilişsel ve bedensel gelişiminin farkına varmakta, bedenini tanımaya başlamakta ve buna uygun olarak bir kimlik belirlemeye yönelmektedir. Kişi kendisine sorduğu bu soruların cevaplarını "özdeşleşme" ve "taklit" mekanizmaları ile olacağı kişiye bürünerek cevaplamaya çalışmaktadır. Beğendiği ya da örnek aldığı birisine özenmekte ve onun gibi davranmaya başlamaktadır. Bu dönemi başarı ile atlatan kimseler kimlik duygusu edinirken, başarıyla atlatamayan kimseler kimlik karmaşasına düşerler.

Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık

Ergenlik döneminde kimliğini bulan kişi bu dönemde artık başkalarıyla yakınlıklar, dostluklar kurabilir. Bu dönemde birey ergenlik dönemindeki akran çevresinden daha geniş ilişkiler kurmaya ve topluma karışmaya başlamıştır. Gencin yaşamında evlilik ve iş kariyeri önemli hâle gelir. Bu dönemdeki krizi sağlıklı olarak atlatan kişi güvenli bir şekilde sevgiyi verme ve alma gücüne sahip olur. Aksi durumda, başkalarıyla dostluk ilişkisi kurmada güçlük çeken genç, psikolojik bir yalnızlığa itilebilir. Bu yalnızlık "toplumdan yalıtılmışlık ve terk edilmişlik" duygularını beraberinde getirir.

Üretkenliğe Karşı Durgunluk

Bu dönem orta yetişkinlik yıllarını kapsamaktadır. Yetişkin bu dönemde üretken, verimli ve yaratıcıdır. Üretkenlik, sadece çocuk yapma ve büyütme anlamını içermemektedir. Birey için çocukları yoluyla neslini devam ettirmek önemli olduğu gibi evi dışında da gelecek nesillerin yetişmesine rehberlik ederek üretkenlik gerçekleştirilebilir. Bu evrede iş sahibi olamayan ya da evlenmemiş bireyler kendilerinin verimsiz oldukları duygusuna kapılabilirler. Bu dönemin olumlu bir şekilde atlatabilmesi için bireyin evini, işini paylaştığı kişilere önemli sorumluluklar düşmektedir.

Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk

Yaşlılık yıllarını kapsayan bu dönemde birey ya önceki yedi dönemin olumlu birikimi sonucu benliğini tam olarak bulmuştur ya da önceki dönemlerde yaşadığı çatışma tecrübeleri sağlıklı olarak geçirmeme sonucu umutsuzluklar içinde bulunmaktadır. Bu dönem, üretken geçen bir yaşamın sağlamış olduğu doyum ile yıllarını anlamsız geçirmiş olmanın mutsuzluğu arasındaki çatışmayla belirlenir. Diğer tüm gelişim süreçlerini ve gelişim dönemlerini başarı ile tamamlamış olan yaşlı birey artık hikmete ulaşmakta ve ölümü kabullenebilmektedir. Benlik bütünlüğüne ulaşmış yaşlı birey için, çevrede o güne değin üretmiş olduğu şeylerden genç kuşakların yararlanmakta olduğunu görmenin verdiği haz yaşanır.

Yediiklim Yayıncılık

Erikson ile Freud'un gelişimle ilgili görüşleri şu yönlerden farklılaşmaktadır.

- Freud'a göre gelişim, psikoseksüel gelişim evreleri içinde; Erikson'a göre ise psikososyal gelişim evreleri içinde oluşan bir süreçtir.
- Freud, gelişimi yönlendiren temel güdünün doğuştan gelen seksüel enerji olduğunu; Erikson ise bunun, bireyin başka bireylerle ilişki kurma arzusu olduğunu savunur. Freud, kişiliğin yaşamın ilk beş yılı içinde şekillendiğini, Erikson ise kişilik gelişiminin bireyin yaşamı boyunca sürdüğünü vurgular.
- Freud, sosyal ve kültürel etmenlerin kişilik üzerindeki rolüne çok az, Erikson ise fazla önem verir.
- Freud, ergenlik döneminden sonraki gelişim dönemlerini dikkate almamış, Erikson ise bu dönemleri de tanımlamıştır.
- Freud, ego gelişimine Erikson'a göre daha az önem vermiştir.
- Erikson, bireyin yaşam süreci boyunca sekiz gelişim dönemi yaşadığını ve bu gelişim dönemleri içinde farklı türden karmaşalarla karşı karşıya kaldığını belirtir.
- Erikson'a göre bireyin bu karmaşaları başarılı bir biçimde çözebilmesi demek, o döneme özgü gelişim görevlerini başarabilmesi anlamına gelmektedir. Erikson, gelişim dönemleri içindeki karmaşaların başarılı bir biçimde çözülebilmesinin sağlıklı bir kişilik gelişimi anlamına geldiğini de vurgular.
- Dönemlere özgü karmaşaların içinden başarılı bir biçimde çıkan birey; böylece bir yandan yeni davranışlar kazanarak kişiliğini geliştirmeyi sürdürmekte, bir yandan da bir sonraki gelişim dönemi içinde başarması beklenen gelişim ödevlerini başarabilmeye hazır bir duruma gelmektedir. Zira herhangi bir gelişim dönemindeki temel karmaşanın çözümlenememesi ve bu dönemdeki gelişim görevlerinin başarılamaması, daha sonraki dönemleri de olumsuz biçimde etkileyerek o dönemlerdeki karmaşaların çözümlenebilmesini güçleştirebilmektedir.
- Erikson, her ne kadar belirli bir gelişim dönemindeki gelişimsel özelliklerin kazanılamamış olmasının daha sonraki dönemlere özgü gelişimsel özelliklerin kazanılabilmesini olumsuz biçimde etkilediği görüşünde ise de bu konuda Freud kadar kötümser değildir. Ona göre bir dönemdeki başarısızlıkların, izleyen dönemler içinde uygun koşullar içinde telafi edilebilmesi mümkündür.

- Dönemlere özgü karmaşaların içinden başarılı bir biçimde çıkan birey; böylece bir yandan yeni davranışlar kazanarak kişiliğini geliştirmeyi sürdürmekte, bir yandan da bir sonraki gelişim dönemi içinde başarması beklenen gelişim ödevlerini başarabilmeye hazır bir duruma gelmektedir. Zira herhangi bir gelişim dönemindeki temel karmaşanın çözümlenememesi ve bu dönemdeki gelişim görevlerinin başarılamaması, daha sonraki dönemleri de olumsuz biçimde etkileyerek o dönemlerdeki karmaşaların çözümlenebilmesini güçleştirebilmektedir.
- Erikson, her ne kadar belirli bir gelişim dönemindeki gelişimsel özelliklerin kazanılamamış olmasının daha sonraki dönemlere özgü gelişimsel özelliklerin kazanılabilmesini olumsuz biçimde etkilediği görüşünde ise de bu konuda Freud kadar kötümser değildir. Ona göre bir dönemdeki başarısızlıkların, izleyen dönemler içinde uygun koşullar içinde telafi edilebilmesi mümkündür.

DAVRANIŞÇI KURAMLAR

- Davranışçı psikologlar, öğrenmeyi uyarıcı ile davranış arasında bir bağ oluşturma olarak görürler. İnsan zihninin içindeki oluşumlarla değil insan zihnine giren, gözlenebilen uyarıcılarla ve insanın bu uyarıcılara verdiği gözlenebilen tepkilerle ilgilenirler.
- Davranışçı kuramlar genel olarak doğrudan gözlenebilen insan davranışları ile ilgilenen kuramlardır. Bu nedenle doğrudan gözlenmesi mümkün olmayan zihinsel süreçler, bilinç, bilinçsiz davranışlar ve duygusal gelişim gibi bireyin içsel süreçleriyle ilişkili davranışsal özelliklerinin gelişimi; davranışçı psikologların ilgi alanlarının dışında kalan konular olmuştur.
- Bu yaklaşımın dayandığı anlayış, "Objektif olmayan, kanıtlanamayan, somut olarak ölçülüp değerlendirilemeyen hiçbir yaklaşımın değeri yoktur." ilkesi üzerine temellenmiştir.
- Davranışçıların ilgilendikleri kimi konular ise konuşma, saldırganlık ve motor tepkiler gibi açıkça gözlenebilen davranışlar olmuştur.
- Davranışçı psikologlara göre organizmanın yaptığı basit, gözlenebilir ve ölçülebilir bir olay olan davranış, öğrenme yolu ile kazanıldığı için bu yaklaşımı benimseyen kuramcıların çalışmaları büyük ölçüde öğrenme konusu üzerinde odaklanmıştır.

ALFRED ADLER - BİREYSEL PSİKOLOJİ

Hepimiz dünyaya bir aşağılık duygusuyla başlarız. Bir çocuğun güçsüz ve çaresizliği bunu yansıtır. Yaşamımız boyunca bu aşağılık duygusu ile baş etmek için çabalarız. Bütün davranışlarımızın temelinde yatan bu güdü, üstünlük çabası veya üstünlük güdüsüdür. Yaşamımızdaki engeller üzerinde bir üstünlük kurmak ve böylece aşağılık duygularından kurtulmak isteriz.

- En büyük çocuk: İlgi odağıdır, bağımlı olmaya, çok fazla çalışmaya ve önde olmaya eğimlidir. Kardeş geldiğinde ilgi azalır ve alışık olduğu sevginin elinden alındığına inanmaya hazırdır.
- İkinci çocuk: Yarıştaymış gibi davranır, ilk çocuktan baskın çıkmak için kendini eğitir, büyük kardeşinin başarısız olduğu konularda başarılı olmak için çalışır, ilk çocuğun tam tersi özelliklere sahiptir.
- Ortanca çocuk: Kendini arada ezilmiş gibi hisseder, sorunlu çocuk olabilir aynı zamanda bazı ailelerde ara bulucu rolünü de üstlenebilirler. Ayrıca dördüncü bir çocuk varsa ikinci çocuk kendini ortanca gibi hisseder ve üçüncü çocuk daha sosyal olabilir, ilk çocukla aynı ilgiyi görebilir.
- En küçük çocuk: Ailenin her zaman bebeğidir ve en çok şımartılan çocuktur, kendi yollarına gitme eğilimindedirler.
- Tek çocuk: Kendine ait sorunları vardır, paylaşmada sıkıntıları vardır, bağımlıdırlar, ilgi odağı olmak isterler.

IVAN PETROVICH PAVLOV - KLASİK KOŞULLANMA

- Aslında bir fizyolog olan Rus bilim insanı Ivan Pavlov, köpeklerin salyaları ile ilgili bilimsel çalışmalar yürütürken beslenme saatlerinde köpeklerin bakıcıların ayak seslerini duyduklarında salya çıkardıklarını görmüş ve bunun bir öğrenme olayı olduğunu düşünerek daha sonraki çalışmalarını psikolojinin en önemli konularından biri olan öğrenme üzerinde yoğunlaştırmıştır.
- Fizyoloji bilimine yapmış olduğu katkıları nedeniyle 1904'te Nobel Ödülü'ne layık görülen Pavlov, asıl ününü geliştirmiş olduğu klasik koşullanma kuramı ile sağlamıştır.

- Klasik koşullanma, belirli bir uyaran karşısında belirli bir tepki göstermeyi öğrenme olarak tanımlanmaktadır. Bu öğrenme biçimi yolu ile insanlar ya da hayvanlar, herhangi bir uyarıcıya daha önceleri göstermiş oldukları tepkiden farklı olan bir tepki göstermeyi öğrenmektedirler.
- Klasik koşullanma yoluyla insanlar ve hayvanlar, doğal olarak tepki gösterdikleri uyarıcılardan farklı uyarıcılara da aynı tepkiyi göstermeyi öğrenmektedir.

Klasik Koşullanma Süreci

- Klasik koşullanma; kaygı, korku, heyecan ve benzeri duygusal tepkisel davranışların öğrenilmesini açıklayabilse de bilinçli davranışların öğrenilmesini açıklayamamaktadır. Peki, bu durumda klasik koşullanma ile öğrenmenin çocuk gelişimi ile ne ilgisi olabilir?
- Çocuğun gelişim süreci ile pek de ilgili görünmeyen bu kuram, gerçekten de sınıftaki bilişsel öğrenmeler açısından yeterince işlevsel değildir. Ancak gelişim sürecinde bireyin duygusal gelişimi açısından, klasik koşullanma ile öğrenmenin oldukça işlevsel bir kuram olduğu söylenebilir. Zira insanlar korku, kaygı ve fobi gibi duygusal tepkileri klasik koşullanma yolu ile öğrenmektedirler. Öte yandan Pavlov'un ortaya atmış olduğu koşullanma ilkelerinden yararlanan kimi psikologlar, istenmedik duygusal sorunların koşullanma ilkelerinden yararlanılarak ortadan kaldırılabileceğini göstermiş bulunmaktadır. Dahası klasik davranışçı ekolün en önemli temsilcisi sayılan Watson, klasik koşullanma yolu ile istenmedik tüm davranışların, yeni davranışlarla değiştirilebileceğine dair oldukça iddialı görüşler ileri sürmüştür.

BURRHUS FREDERIC SKINNER - EDİMSEL KOŞULLANMA

- Klasik koşullanma, daha önce de işaret edildiği gibi kaygı, korku, heyecan ve benzer duygusal tepkisel davranışların öğrenilmesini açıklayabilse de bilinçli davranışların öğrenilmesini açıklayamamaktadır. Özellikle problem çözme durumları ile ilişkili öğrenmelerde klasik koşullanmadan yararlanılamaması karşısında, yeni yöntem ve kuram arayışlarına yönelen bilim adamlarından Thorndike, geliştirmiş olduğu "etki yasası" ile edimsel koşullanma kuramının temellerini atan ilk bilim insanı olmuştur.
- Etki yasası "organizma yapmış olduğu bir davranış sonucunda bundan dolayı bir doyum elde ederse, organizmanın bu davranışı ileride tekrarlanacağını ve bu davranışın kalıcı olacağını" ifade eder. Thorndike'ın bu yasasını temel alan Skinner, bunu yeniden yorumlayarak edimsel koşullanma kuramını geliştirmiştir.
- Bireyin yapmış olduğu bir davranışın sonuçları ile ilgili bir öğrenme türü olan edimsel koşullanma, kısaca "davranışların sonuçlarına bakılarak yeni davranışlar kazanma süreci" olarak tanımlanmaktadır. Skinner: "Eğer bir davranışın sonucunu ödüllendirici bir uyarıcı izlerse bu davranışın tekrarlanma olasılığı yüksek, cezalandırıcı bir uyarıcı izlerse bu davranışın tekrarlanma olasılığı düşüktür." demiştir.
- Edimsel koşullanmayı anlayabilmek için önce edim kavramını açıklamak gerekir. Herhangi bir ihtiyaç durumunda organizmanın kendiliğinden ortaya koyduğu davranışlara edim denir.
- Edimler, organizmayı amaca ulaştıran ya da ulaştırmayan fakat organizmanın kendi isteğiyle gerçekleştirdiği istemli davranışlardır.
- Klasik koşullanmada olduğu gibi belirli bir uyarana gösterilen otomatik tepkiler değildir.
- Edimsel koşullanma yolu ile öğrenme, bireyin davranış öncesi ya da davranış sonrası çevresel uyaranlarla etkileşimi sonucunda gerçekleşmektedir. Bir başka ifade ile davranışlar, davranıştan önceki etmenler ve davranışları izleyen etmenler tarafından biçimlendirilmektedir. Bu durum, davranıştan önceki etmenlerle davranışları izleyen etmenlerin değiştirilmesi hâlinde, bireyin eski davranışlarını yenileri ile değiştirme ya da bireylerin davranış repertuvarlarına yeni davranışlar ekleyebilme olanağı vermektedir.
- Edimsel koşullanmanın temel ilkelerine geçmeden bu öğrenme biçiminin kimi özelliklerini kısaca sıralayalım. Bu yaklaşıma göre davranışlar, davranış öncesi ve davranış sonrası olaylar tarafından biçimlendirilir.
- Edimsel koşullanmada gözlenemeyen içsel davranışların var oldukları kabul edilmekle birlikte objektif olarak gözlenemedikleri ve ölçülemedikleri için bilimsel olarak incelenemeyeceklerine inanılır.

/yediiklimyayıncılık

Edimsel koşullanma, refleksler dışındaki bütün olumlu ve olumsuz davranışların öğrenme yolu ile kazanıldığı görüşünü esas alır.

JEAN PIAGET - BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI

Piaget'in bilişsel gelişim kuramı, bireyin kendi dışındaki dünyayı anlayabilme çabalarına ilişkin zihinsel etkinlikleri üzerine odaklanır. Piaget'in kendi çocukları üzerinde yapmış olduğu gözlemlere dayalı olarak geliştirmiş olduğu kuram; çocukluğun ilk yıllarından itibaren farklı gelişim evrelerinde, insanın düşünce sisteminin birbirinden oldukça farklı bir yapısı olduğuna işaret eden bir evre kuramıdır.

Piaget'in bilişsel gelişim kuramı, zihin gelişimini dört farklı dönem içinde betimler. Bunlar:

- Duyusal-motor dönemi,
- İşlem öncesi dönem,
- Somut işlemler dönemi,
- Soyut işlemler dönemi olarak adlandırdığı bu dönemlerin ilk üçü, 0-12 yaşlar arasındaki bilişsel gelişimi; sonuncusu ise 12 yaşından sonraki bilişsel gelişimi açıklamaktadır.

Kuramın Temel Kavramları

Şema

- Bireyin çevresine uyum sağlayabilmesi için zihninde oluşturduğu algı çerçevesidir.
- Yinelenerek benzer koşullara ya da durumlara uyarlanabilen örgütlenmiş davranış kalıplarına şema denir.
- Çocuğun çevresine uyum sağlayabilmesine yarayan araçlar olan şemalar, fiziksel ya da zihinsel olabilirler. Örneğin; emme, tutma, emekleme gibi şemalar fiziksel şemalardır.
- Doğuştan gelen şemaların yanı sıra sonradan edinilen şemalar da vardır. Örneğin; çocuğun doğuştan getirdiği ilk şema, emme şemasıdır.
- Gelişim süreci boyunca çocuk; zihinsel organizasyonuna yeni şemalar ekleyebilmekte, çevresi ile etkileşerek eski şemalarına yeni bilgiler yerleştirerek bunları değiştirebilmekte ve geliştirebilmektedir.
- Çocuklar, büyüdükçe ve geliştikçe giderek daha karmaşık ve daha soyut şemalar geliştirirler. Örneğin; lise öğrencileri cebirsel eşitlikleri çözebilecek bir problem çözme şemasına sahip olabilirler.

Zekâ

- Piaget, bireyin çevresine uyum sağlayabilme yeteneği olan zekâyı, tanımlamaktan çok açıklamaya çalışmıştır.
- Piaget zekâyı; bireyin diğer bireylerle, nesnelerle ve fikirlerle etkileşerek bilgilendiği aktif bir süreç olarak görür. Bu etkileşim ile birey, yaşamın güçlüklerine uyum sağlayabilmede daha elverişli yöntemler geliştirebilmektedir.
- Piaget'e göre bilişsel gelişim, bireyin çevresine uyum sağlayabilmesi için zihinsel araçlar geliştirme sürecidir.

Adaptasyon / Uyum Sağlama

- Bireyin çevresiyle geçici dengeler oluşturmasına uyum sağlamasıdır.
- Piaget, uyum sağlama sürecinin uyumsama (accommodation) ve özümleme (assimilation) olmak üzere sürekli bir biçimde işleyen iki alt süreci olduğunu belirtir.
- Özümleme yeni bilgiyi çocuğun mevcut şeması ile birleştirdiğinde, uyumsama ise yeni bilgiyi uyarladığında meydana gelmektedir. Özümleme; bireyin yeni bir bilgiyi eski şemasına yerleştirmesi ya da mevcut bilgi dağarcığına eklemesidir. Uyumsama ise çocuğun mevcut zihinsel organizasyonuna eklenen bu yeni bilgiyi yeni koşullara uyarlayarak kullanmasıdır.
- Piaget'e göre özümleme ve uyumsama süreçleri, belleğin ilk günlerinden itibaren işlemeye başlamaktadır.

Örgütleme

- Piaget kuramının iki işlevsel değişmezinden biri adaptasyon, diğeri örgütlemedir.
- Adaptasyon gibi örgütleme de bilişsel yapıların gelişiminden sorumlu olan psikolojik bir mekanizmadır.
- Örgütleme, farklı farklı davranışların daha üst bir düzeyde gruplandırılarak tutarlı bir bütün oluşturması, birbirinden farklı şemaların ve davranışların kategoriler hâlinde düzenlenmesidir. Böylece zihinsel sistemin daha düzgün bir biçimde işlemesi sağlanmaktadır.

/yediiklimyayıncılık

Dengeleme

- Dengeleme, bilişsel gelişimde bir aşamadan diğer aşamaya geçişin nasıl olduğunu açıklayan bir kavramdır. Buna göre çocuk, giderek genişleyen çevresi içinde mevcut zihinsel yapısı ile üstesinden gelemediği yeni bir problemle karşı karşıya geldiğinde bir bilişsel karmaşa yaşar. Bu, çocuğun zihinsel organizasyonu ile dış dünya arasındaki geçici dengenin bozulması demektir.
- Çocuk, bilişsel kapasitesini karşılaştığı bu yeni durumun içinden çıkabilecek denli geliştirdiğinde bilişsel yapısı ile çevresi arasında yeni bir denge oluşur.
- Bireyin zihinsel yapısı ile çevresi arasındaki geçici denge hâlinin durmaksızın bozulup yeniden kurulması, bilişsel gelişimde bir aşamadan daha üst bir aşamaya geçmesi anlamına gelir.

Bilişsel Yapılar

- Çocuğun mevcut zihinsel kapasitesinde yer alan temel zihinsel ögeler ya da yetilerdir.
- Bireyin olgunluk düzeyi ve çevresi ile etkileşimi, bilişsel yapılarının niteliğini de belirlemektedir.
- Gelişim süreci boyunca olgunlaşma ve çevre ile olan etkileşim ile giderek gelişen ve çeşitlenen bilişsel yapılar, bireyin hangi tür yeni durumlara ne zaman uyum sağlayabileceğini belirleyen zihinsel düzeneklerdir.

PIAGET VE BİLİŞSEL GELİŞİM DÖNEMLERİ

Piaget bilişsel gelişim dönemleri

- Duyusal-motor, (0-2)
- İşlem öncesi, (2-7)
- Somut işlemler (7-12)
- Soyut işlemler (12 +) olmak üzere dört temel dönem içinde gerçekleştiğini belirtir

Duyusal-Motor Dönem

- Doğumdan iki yaş sonuna kadar devam eden bu dönem içinde bebek, diğer bireylerle ve çevresindeki nesnelerle duyuları ve motor becerileri aracılığıyla ilişki kurarak kendine özgü bir dünya algısı geliştirir.
- Bu döneme duyusal-motor denmesinin nedeni de bebeğin dış dünya ile duyuları ve motor becerileri aracılığıyla ilişki kurmasıdır. Bebek; dönemin başlarında çevresindeki uyarıcılara sadece refleksif tepkilerle cevap verirken dönem sonuna doğru görme, işitme, dokunma vb. duyusal yeteneklerini, fiziksel ve motor hareketlerini koordine ederek kendi dışındaki dünyayı anlamaya çalışır.
- Duyusal-motor dönem içinde bebeğin kazandığı en önemli zihinsel etkinlik, herhangi bir nesne bebeğin gözünün önünden kaldırılsa bile bebeğin o nesnenin varlığının devam ettiğini bilmesi anlamına gelen nesne devamlılığıdır. Bebeğin bu dönem içinde kazandığı bir diğer bilişsel kazanım ise herhangi bir yaşantısını ya da gözlemiş olduğu bir olayı sonradan taklit etmesidir ki buna ertelenmiş taklit denmektedir.
- Duyusal-motor dönem içinde bebeğin kazandığı en önemli zihinsel etkinlik, herhangi bir nesne bebeğin gözünün önünden kaldırılsa bile bebeğin o nesnenin varlığının devam ettiğini bilmesi anlamına gelen nesne devamlılığıdır. Bebeğin bu dönem içinde kazandığı bir diğer bilişsel kazanım ise herhangi bir yaşantısını ya da gözlemiş olduğu bir olayı sonradan taklit etmesidir ki buna ertelenmiş taklit denmektedir.
- Duyusal-motor döneminde bebek, belirli davranışları sürekli bir biçimde tekrarlar. Bunlara döngüsel tepki denir. Birinci tip, ikinci tip ve üçüncü tip döngüsel tepkiler vardır. Döngüsel tepkiler detaylı bir şekilde aşağıda açıklanmıştır.

İlk alışkanlıklar ve I. döngüsel tepkiler aşaması (1-4 aylar)

İlk alışkanlıkların kazanılması, bebeğin birçok davranışı isteyerek ortaya çıkarması, uzatması ve tekrarlaması ile olur. Bunlardan ilki parmak emmedir. Bu faaliyet tesadüfen bir kere meydana geldi mi bebek onu tekrar etmekten hoşlanır. Bu tepkinin meydana gelişi ilk alışkanlıkların kazanılmasını belirtir.

II. döngüsel tepkiler aşaması (4-8 aylar)

Bu dönemde davranış amaca yöneliktir. 4-5 aylık bir bebek gördüğü nesneyi yakalar ve onunla çeşitli durumlarda oynar. Bu davranış meydana gelince amaç ile aracın farklılaştığı görülür. Bebek nesne üzerinde rastlantıya bağlı bir etki meydana getirince yaptığı hareketi tekrar görmek için tekrarlar. Örneğin altı aylık bir bebeğin elinden oyuncağı alındığı zaman elini oyuncağın alındığı yöne doğru uzatması, bebeğin nesnelerin hareketi hakkında bir fikre sahip olduğunu gösterir.

Yediiklim Yayıncılık

II. döngüsel tepkilerin koordinasyonu ve amaca yönelik davranışlar aşaması (8-12 aylar)

8-9. aylarda ilk defa bilinçli davranışlar görülür. Bebek artık amaç ile aracı ayırt edip bunları düzenlemeye başlar ve yeni durumlara uygular. Uzaktaki bir nesneyi almak için babasının elini tutar ve nesneye doğru uzatır. Sopayı uzaktaki bir oyuncağa ulaşmak için kullanır.

III. döngüsel tepkiler, yenilik, merak aşaması (12-18 aylar)

Çocuk yeni davranışlar kazanır ve daha önce yapmadığı davranış örüntülerini keşfeder. Deneyimleri daha fazlalaşmıştır ve aktif denemeler yoluyla yeni araçlar keşfedilir. Bloğun dönmesi, çarpması, yuvarlanması işlevlerine meraklıdır ve bunları keşfetme eğilimindedir. Bu dönemde üçüncü döngüsel tepkiler görülür. Çocuğun yeniliği doğrudan doğruya aradığı ve yenilikle ilgilendiği görülür. Şemalar yüksek tipte düzenlenir. Bu devrede çocuk tam bir araştırıcıdır.

Duyu-Motor Dönemi ile İlgili Temel Kavramlar

Doğadan ayrışma: Bebeğin kendisinin dışında, kendisinden bağımsız bir dünyanın olduğunu fark etmesidir. 7.5-8. aydan itibaren başlar.

Pasif beklenti: Bebeğin bir nesnenin arkasından öylece bakmasıdır. Örneğin; Koltuğun altına giden bir nesnenin arkasından anlamsız bir şekilde bakması örnek verilebilir.

Ses bulaşması: Bebekler, başka bir bebeğin sesini duyduğunda kendilerinin sesi sanarlar. Bu durumda kendisi de ağlamaya başlar. Örneğin; Hastanede bir bebeğin ağlarken bir anda diğer bebeklerin de ağlaması gibi.

Nesne kimliği: Bir nesnenin belli bir zaman veya durum geçtikten sonra da aynı olarak kaldığını bilmektir. Örneğin; Elmanın gündüz de elma gece de elma olduğunu kavramak.

İşlem Öncesi Dönem

"İşlem öncesi" çocukların, işlem yapacak bilişsel yeterlikten yoksun olmasını ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.

İki yaşından yedi yaşına kadar süren bu dönemde çocuk;

- 2-4 yaşları arasında sembolik,
- 4-7 yaşları arasında sezgisel dönemi yaşar. Sembolik dönem içinde dil hızla gelişir. Nesnelere, olaylara, kişilere vb. diğer varlıklara ilişkin semboller bu dönem içinde geliştirilir. Böylece çocuk, dış dünyayı sözcük ve sembollerle adlandırmaya başlar. Sembolik dönemin bir diğer önemli özelliği benmerkezci düşünce yapısıdır. Bu nedenle sembolik dönemdeki bir çocuk, kendini başkaları yerine koyamadığı gibi olaylara da başkaları açısından bakamaz. Sembolik dönemde dikkat çeken bir başka özellik; çocuğun canlı ile cansızı, gerçek ile hayali karıştırmasıdır. Animizm olarak adlandırılan bu durum, bilişsel gelişimin henüz yeterince olgunlaşmamış olmasındandır. Örneğin; animistik düşünce biçiminden dolayı sembolik dönemdeki çocuklar; taşların canlı olduğunu, ağaçların konuştuğunu düşünebilirler.

  Sezgisel dönemi kapsayan 4-7 yaşlar arasında, mantıklı düşünce yerine sezgilere dayalı bir akıl yürütme söz konusudur. Bu dönem içinde çocuk; sadece nesnenin dikkat çekici boyutuna odaklanır ki merkezîleşme olarak adlandırılan bu durum, çocuğun dönem içinde korunum kavramını kazanamamış olmasının nedenlerinden birini oluşturur. Öte yandan bu dönemde korunum kavramının kazanılamaması ile ilişkili bir diğer özellik, sembolik dönem içinde tersine çevrilebilirlik yeteneğinin henüz gelişmemiş olmasıdır.

İşlem Öncesi Dönem Kavramları

Çok boyutlu düşünememe: Okul öncesi dönem çocukları, her seferinde bir problemin veya objenin sadece bir özelliği üzerine odaklanmaya eğilimlidirler. Kavramları bir bütünsellik içerisinde kavrayamazlar. Bir fikir veya aktiviteden daha fazlasını koordine edemezler ve tek bir olguyu merkeze alırlar. Örneğin; duvara resim çerçevesi asmaya çalışan bir baba kızından kısa, kalın bir çivi bulmasını ister. Çocuk gider ve elinde kısa, ince bir çivi ile geri döner. Baba "Bu çok ince. Daha kalın bir çiviye ihtiyacım var." diye karşılık verir. Çocuk yine gider ve bu sefer elinde kısa, kalın bir çivi ile geri döner.

Özelden özele akıl yürütme: Bu akıl yürütme biçimi, özelden genele ya da genelden özele akıl yürütmek yerine genelleme yapmadan özel bir durumdan özel bir duruma yapılan akıl yürütme anlamına gelir. Çocuklar mevcut olaylar arasındaki ilişkileri dikkate alarak diğer mevcut olayları oluşturmaya eğilimlidirler ve bazen hatalı olarak birinin diğerinin nedeni olduğunu düşünürler. Örneğin; bir çocuk, her kahvaltıda zeytin yiyorsa bir sabah kahvaltısında zeytin yemediği zaman bu sabah kahvaltı yapmadığını düşünür.

Yediiklim Yayıncılık

Tersine çevirememe: Çocuklar için bu dönemde düşüncelerinin yönünü tersine çevirmek oldukça zordur. Örneğin; sorulduğunda kız kardeşi olduğunu söyleyen bir erkek çocuğa, kız kardeşin ismi söylenerek ağabeyi olup olmadığı sorulduğunda rolü tersine çevirip kendisini onun ağabeyi olarak ifade edemez.

Gerçek ve hayal/ sihirli (magic-hayalî) düşünme: Bu dönemde çocuklar, hayal ile gerçeği ayırmakta oldukça zorlanırlar. 4-5 yaşındaki çocuklar, sıra dışı hatta doğaüstü olayların gerçekleşmesindeki olanaksızlığı düşünemezler. Örneğin; yapılan bazı araştırmalar sonucunda Batı kültüründeki çocukların Noel Baba, Diş Perisi gibi kahramanların gerçekte var olup olmadıklarını sorgulamadıkları belirlenmiştir. Çocuklar öyle olmadığını bildiği hâlde birine Noel Baba'ymış gibi davranabilir; ama aynı çocuk Noel Baba'nın bir gecede herkese oyuncak dağıtmasını sorgulayacak mantıksal anlayışa sahip değildir.

Benmerkezcilik: Başkasının görüşlerini ve bakış açısını anlamada yaşanan yetersizliktir. Piaget (1952), okul öncesi dönem çocuklarının hâlâ benmerkezci davranışlara sahip olduklarına inanır. Aslında bu dönemde çocuğun olaylara bakış açısı bencilce değildir; ancak bu, çocuğun düşüncelerinin olgunlaşmadığını gösterir. Örneğin; makarna yemeyi çok seven bir çocuk, herkesin aynısını sevdiğini sanır.

Kişileştirme (Animizm): Cansız nesnelere canlılara özgü nitelikler yüklemedir. Çocuklar genellikle bu yüklemeyi; içi doldurulmuş hayvanlar, oyuncak insanlar gibi gerçek yaşamdaki canlı figürleri temsil eden nesnelere odaklarlar. Örneğin; bir çocuk, telefonla oynarken telefonun açık kalmasından dolayı çıkardığı sesleri onun kendisine "kızdığına" ya da bir arabanın tamirciye gitmekten "kaçmak" için lastiğini patlatmış olabileceğine inanabilir.

Sembolik düşünme: Gerçekte olmayan nesneleri temsil edecek sembolleri düşünme biçimidir. Dil, sembolik düşünmenin iyi bir örneğidir. Çocuklar konuşurken kelimeleri, nesneleri temsil eden semboller olarak kullanırlar. Örneğin; iki yaşında bir çocuk, oyuncak ayısını; annesini, kardeşini veya bir başkasını sembolize etmek için kullanabilir. Çocuklar büyüdükçe alışveriş yapma, yemek pişirme, doktor veya çocuğunu doktora götüren anne baba olma gibi çeşitli taklitler gerçekleştirmeye başlarlar.

Korunum: Piaget, bu dönemde çocukların korunum ilkesini kazanamadıklarını ileri sürmüştür. Yani çocuklar, nesnelerin fiziksel görüntüleri değişse bile miktar ve özelliklerinin aynı kaldığını anlayamazlar. Çocukların korunum ilkesini kazanamamasının nedenleri üç başlık altında toplanabilir:

- İşlemleri tersine çevirememe,
- İşlemde süreç yerine sonuca odaklanma,

Merkezîleşme: Çocukların dikkatlerini bir nesne ve durumun yalnızca bir tek boyutu üzerinde toplamalarına merkezîleşme denir.

İşaretsel işlev: Bir çocuğun herhangi bir nesneyi yanında olmadan çizebilmesidir. Örneğin; Bir elmanın veya bir kalemin çocuğun gözünün önünde olmadan çizebilmesidir.

Paralel oyun: 3-4 gruptan oluşan çocukların her birinin farklı bir oyun oynamasıdır. Bu durumda çocuklar toplu monolog da gerçekleştirirler.

Monolog: Çocuğun kendi kendine konuşması olarak tanımlanırken; toplu monolog ise birden fazla çocuğun her birinin kendi kendine konuşması. Örneğin; 4 çocuk bir arada oynarken birinin kitaptan, diğerinin araba hakkında konuşması.

Odaktan uzaklaşma: Herhangi bir durumun, olayın, olgunun birden fazla özelliğine dikkat edebilme becerisidir. Bu dönemdeki çocuklar odaktan uzaklaşamazlar. Örneğin; elinde süt bulunan bir çocuk televizyona odaklanınca elinde süt olduğunu unutur.

Yapaycılık (Artifikalizm): Çocuğun doğa olayları karşısındaki şaşkınlığının sebebi sorulduğunda bu doğa olaylarının insan eliyle yapıldığını düşünmesidir. Örneğin; "Şimşek neden çakmıştır? Çünkü arkadaşı onu kızdırmıştır."

Sınıf içerme (parça-bütün ilişkisi) ilkesini kazanamaz: Alt sınıflardaki nesnelerin üst sınıflara dâhil olmasının anlaşılmasıdır. Bu dönemdeki çocuklar özel iki parça arasındaki ilişkiyi kurabilseler de parça-bütün arasındaki ilişkiyi kavrayamazlar. Örneğin; meyve sepetinde 2 muz, 5 çilek vardır. Çocuklara meyveler mi çok yoksa çilekler mi diye sorulunca çilek cevabını verir. Çileği meyve olarak tanımlamaz.

Yediiklim Yayıncılık

Somut İşlemler Dönemi

Somut işlemler dönemi 7-12 yaş arasını kapsayan bilişsel gelişim dönemidir. Çocuk bu dönemde soyut kavramlarla ilgili zihinsel işlemler gerçekleştiremez. Bu dönem içinde kazanılan en önemli bilişsel kazanım, "maddenin mekândaki konumu ve görünümü değişse bile bir şey eklenip çıkarılmadıkça miktarının değişmezliği" anlamına gelen korunum kavramının kazanılmasıdır. Somut işlemler dönemi ayrıca tersine çevrilebilirlik kavramının kazanıldığı dönemdir. Böylece olayları tersinden de düşünebilen çocuk, A=B ise B=A diyebilecektir. Bir başka örnek vermek gerekirse suyun dondurulduğunda buz hâline gelebileceğini, buzun da tekrar su hâline dönüşebileceğini düşünebilecektir.

Öte yandan somut işlemler döneminin bir diğer özelliği de çocuğun benmerkezci düşünce biçiminden giderek uzaklaşarak bu dönem içinde olayları başkalarının bakış açısından da görebilme (empati) yeteneğini geliştirebilmiş olmasıdır.

Soyut İşlemler Dönemi

- Soyut işlemler dönemi 12 yaştan sonra yetişkinlik yıllarına kadar devam eden bu dönem, Piaget'in bilişsel gelişim dönemlerinin sonuncusudur. Dönemin en belirgin özelliği, bireyin yetişkin düşünce biçimi olan soyut düşünme yeteneğini kazanmış olmasıdır.
- Birey soyut düşünebilme yeteneği ile tümdengelim ve tümevarım süreçleriyle düşünebilir, bir problemin çözümüne ilişkin denenceler geliştirebilir; bir bütünün değişkenlerinin tümünü birden hesaba katarak, bir ya da birkaçını yok sayarak problem çözebilir.
- Bilinen değişkenlerden yararlanarak ileriye yönelik tahminlerde bulunabilir. Soyut işlemler dönemindeki yeni düşünce biçimine ve ergenlik dönemine özgü hızlı bedensel değişimlere uyum sağlamak zorunda olan genç, bu döneme özgü şaşırtıcı özellikler sergiler.
- Bunlardan biri, ergen benmerkezciliği olarak adlandırılan ve ergenin dikkatinin tamamen kendisine yönelmiş olmasını betimleyen bir durumdur. Böyle bir durum içinde kendi düşünce biçiminin en doğru düşünce olduğuna inanan, olaylara başkalarının bakış açısıyla yaklaşamayan ve kendisiyle aşırı derecede ilgilenen ergen; başkalarının da kendisi ile aşırı derecede ilgili olduğuna dair hayalî seyirci olarak nitelenen bir düşünce geliştirir.
- Ergenin bu dönemdeki çarpık düşüncelerinden biri de kendisinin başına gelenlerin kimsenin başına gelmemiş olduğuna dair bir düşünce biçimi geliştirmesidir. Bu düşünce biçimine de kişisel efsane denmektedir.

PIAGET'İN BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMININ ELEŞTİRİLEN YÖNLERİ

- Piaget, bütün çocukların aynı düşünme davranışları sırasını izlemek zorunda olduklarını ileri sürmektedir. Oysa zihinsel gelişim evreleri, gerçekte katı bir biçimde yaşa bağlı değildir ve her döneme giriş yaşları çocuğun fiziksel ve toplumsal çevresinden etkilenebilmektedir. Örneğin; madde korunumu, çocuklarda farklı yaşlarda ortaya çıkmaktadır.
- Piaget'in gelişimde yaşantının rolüne çok az yer verdiğinin düşünülmesidir.
- Piaget, çocuğun gelişiminde yetişkinin rolüne ilişkin hiçbir açıklama yapmamıştır.
- Piaget'in en çok eleştirildiği konulardan biri, geliştirdiği deneyleri farklı kültür ve toplumdan gelen çocuklar üzerinde yapmamış olmasıdır.

JEROME BRUNER

- Jerome Bruner Piaget'ten sonra bilişsel gelişim kavramını evrensel bir anlayışla incelemiştir. Bruner'e göre bilişsel gelişim, yaşam boyu devam eden bir süreçtir.
- Gelişim: Eylemsel, imgesel ve sembolik olarak adlandırılan belli başlı üç gelişim aşamasından oluşur.
- Bruner'e göre dil bilişsel gelişimin anahtarıdır. Dile çok önem vermiştir. Ona göre bilişsel gelişim için sistemli bir öğretici-öğrenici etkileşimi gereklidir.
- Bruner bilişsel gelişim dönemlerini 3 bölüme ayırmıştır bunlar;

Eylemsel Dönem (0-3 Yaş): Bilişsel gelişimde ilk aşama eylemsel dönemdir. Çocuk, bu dönemde çevreyi eylemlerle anlar; nesnelerle doğrudan ilişki kurar ve nesnelerin anlamı çocukların onlarla ne yaptığına bağlıdır, çevresindeki nesnelerle ilgili yaşantıyı onlara dokunarak, vurarak, ısırarak, hareket ettirerek kazanır. Onlar için nesneler bazı eylemler yaptıkları şeylerdir. Örneğin; kaşık, yemek yediği; bisiklet, bindiği birer nesnedir. Çocuk yaparak ve deneyerek öğrendiği için bu evreye eylemlerle temsil evresi de denilebilir.

/yediiklimyayincilik

İmgesel-İkonik Dönem: Bilişsel gelişimin ikinci düzeyi, imgesel dönemdir. Bu dönemde bilgi, imgelerle taşınmaktadır. Görsel bellek gelişmiştir. Ancak, çocuğun kararları dile değil, duyu organları yoluyla edindiği duyusal etkilere dayalıdır. Çocuklar, algılarının tutsağıdır. Herhangi bir nesneyi, olayı, durumu nasıl algılarlarsa zihinlerinde o şekilde canlandırırlar. Örneğin; Çocuk, oturma odasını çizebilir; bir ev resmini görmeden de ev çizebilir. Bu dönem Piaget'nin işlem öncesi dönemine karşılık gelmektedir.

Sembolik Dönem: Bilişsel gelişimin düzeyi sembolik dönemdir. Çocuk artık bu dönemde etkinlik ya da açıklayan sembolleri kullanır. Çocuk herhangi bir olayın anlamını açıklayan sembolleri kullanabilir. Çocuk yaptıklarını (etkinliklerini) ve anladıklarını sembollerle açıklar. Dil, mantık, matematik, müzik alanlarının sembollerini kullanır. Benzer nitelik ve özellik gösteren obje ve nesnelerin sembolik (dil) karşılığını kullanır. Bu evre, Piaget'in soyut işlemler evresinin karşılığıdır.

LEV SEMONOVICH VYGOTSKY - SOSYAL BİLİŞ KURAMI

- Sosyokültürel biliş kuramı, bilişsel gelişimde kültürün ve sosyal ilişkilerin önemine vurgu yapar.
- Sosyokültürel biliş kuramını geliştiren Rus psikolog Lev Vygotsky de Piaget gibi çocukların bilgi dağarcıklarını etkin bir biçimde kendilerinin yapılandırdıklarına inanmakla birlikte bilişsel gelişim üzerinde sosyal etkileşimin ve kültürün etkisinin Piaget'nin sandığından çok daha fazla olduğunu ileri sürer.
- Çocuk gelişiminin sosyokültürel etkinliklerden bağımsız olarak ele alınamayacağını savunan Vygotsky, bellek ve dikkat gelişiminin yanı sıra muhakeme etme gibi daha üst düzeydeki düşüncenin gelişiminde de çocukların dil, numaralama sistemleri, bellek stratejileri ve haritalar gibi psikolojik araçlarla toplumun icatlarını kullandıklarına inanır.

Kuramla İlgili Temel Kavramlar

Özel Konuşma: Çocuk bir problemle karşılaştığı zaman yüksek sesle kendi kendine konuşur. Bu sayede çocuk kendine rehberlik eder ve problemlerin çözümlerini kolaylaştırır. Vygotsky, Piaget'den farklı olarak özel konuşmanın ortadan kalkmadığını ve içsel konuşmaya dönüştüğünü savunmaktadır.

İçsel Konuşma: Vygotsky'e göre 7 yaşından itibaren özel konuşmanın yerini içsel konuşmaya bırakır. İçsel konuşma Vygotsky'e göre konuşma gelişimin en son evresidir. Çocuğun içerisinden sessizce konuşması olarak tanımlanabilir.

Kavram Gelişimi: Vygotsky bu kavramı ikiye ayırarak inceler:

Kendiliğinden Edinilen Kavramlar: Çocukların çevrelerinde gördüğü davranışları sözlü olarak taklit ederler, bu kavramlar gündelik yaşamda kullanılan tümdengelim yoluyla kazanılan kavramlardır.

Öğretilen Kavramlar: Gündelik yaşamın dışında kalan genellikle okulda öğrendiğimiz kavramlardır. Bu kavramlar tümevarım yoluyla öğrenilir yani önce tek bir kavram öğrenilir sonra bu kavramların ilişkileri öğrenilir ardından genelleme yapılır.

İşaretlerSinyaller Teorisi: Bu teoride Vygotsky, çocuğun dili nasıl içselleştirdiği üzerinde durur. Toplumsal işaret sistemi olan dil; rakamlar, haritalar, harfler vb. gibi etkenlerin çocuğun bilişsel gelişimine katkı sağladığını dile getirir.

Aktivite Teorisi: Vygotsky'e göre insanların sınıflandırma, karar verme, hatırlama gibi faaliyetlerin beyin tarafından değil de bilinç tarafından yapılır. Yani bilinç, gündelik yaptıklarımızın eseridir. Bu teoriyle birlikte Vygotsky öğretime bütüncül bir açıdan yaklaşır ve öğrenmeyi tüm faktörlerin karşılıklı olarak etkileşimi olarak görür.

VYGOTSKY VE DİL

- Vygotsky'e göre dil, gelişimi yönlendiren önemli bir kültürel ögedir.
- Piaget'nin aksine Vygotsky, düşüncenin dili değil, dilin düşünceyi yönlendirdiğini savunur.
- Piaget'nin dil ve düşünceye ilişkin görüşlerine karşı çıkan Vygotsky, dilin en erken biçimlerinin dahi sosyal bir temeli olduğunu belirtir.
- Vygotsky'e göre çocuğun kendi kendine konuşması, onun kendi davranışını yönetmesi ve kendi kendini yönlendirmesi anlamına gelir.
- Sosyokültürel bilişsel kuramda dil, çocukların kendi davranışlarını düzenlemelerine ve yeni fikirler geliştirmelerine olanak sağladığı için özellikle önemli bir kültürel araç işlevindedir.

/yediiklimyayincilik

- Vygotsky; çocukların dili sadece sosyal iletişim için değil aynı zamanda kendi davranışlarını düzenlemek, planlar yapmak ve davranışlarına yön vermek amacı ile de kullandıklarını savunur.
- Çocukların kendi kendilerine yaptıkları içsel konuşmalar, Piaget'e göre egosantrik düşünce ile yetersiz olgunlaşmanın bir sonucu iken Vygotsky için bunlar, erken çocukluk yıllarına ilişkin önemli bir düşünme aracıdır.
- Vygotsky bilişsel gelişimi; "içselleştirme, yakınsal gelişim alanı ve destekleme" gibi üç temel kavramla açıklamaktadır.

İçselleştirme

- Gözlenen sosyal ortamdaki bilginin emilmesi ya da kazanılması anlamında kullanılmaktadır.
- Vygotsky için içselleştirme, bir tür gelişimsel mekanizmadır.
- Gözlenen ve bilgi edinilen etkileşimler, bireyin uzmanlığını artırmaktadır.

Yakınsal Gelişim Alanı (Zone Of Proximal Development)

- Çocuğun hâlihazırdaki gelişim düzeyi ile potansiyel gelişim düzeyi arasındaki fark veya açıklıktır.
- Çocuğun bireysel olarak (yardım almadan) yapabilecekleri ile daha bilgili birinin yardımı ile yapabilecekleri arasındaki farkı gösterir.
- Yakınsal gelişim alanının alt sınırında çocukların yardım almaksızın kendi başlarına gerçekleştirebilecekleri amaçlar, üst sınırında ise ancak daha bilgili ve becerikli yetişkin ya da akran yardımı ve rehberliği ile başarabilecekleri amaçlar yer alır.

Yapı İskelesi / Destekleme (Scaffolding)

- Yakınsal gelişim alanı ile yakından ilişkili bir kavramdır.
- Bir çocuğun erken döneminde verilecek desteğin ileriye doğru gitgide azaltılması ve çocuk yetkinleştiğinden sonra desteğin verilmemesi ve yavaş yavaş desteğin çekilmesidir.
- Destekleme, bir yetişkinin bir öğrenme hedefini düzenledikten sonra çocuğun öğrenme hedefine başarılı bir biçimde katılımını yönlendirmek için gereken diyalogu sağlamasıdır.
- Destek düzeyini değiştirme, öğretmenin ya da çocuğun daha üst seviyedeki bir akranının destekleme düzeyini değiştirerek öğretim esnasındaki rehberlik düzeyini çocuğun hâlihazır performans düzeyine göre ayarlamasıdır.
- Çocukların zengin kavramlara sahip olmakla birlikte bu kavramların sistematik, organize ve spontane olmadıklarını belirten Vygotsky, çocuğun kendisinden daha bilgili bireylerle etkileşirken gerçekleşen diyaloglarla bu kavramların daha sistematik, mantıklı ve akılcı bir düzeye geldiğini belirtir. Böylece yetişkin, çocukla doğrudan bir öğretim gerçekleştirmese bile, çocuğun kendi kapasitesini kullanarak amaçlanan davranışı kazanmasına rehberlik etmiş olmaktadır.
- Destek; çocuğun kapasitesinin ne üzerinde ne de altında olmalıdır.

VYGOTSKY'NİN BİLİŞSEL GELİŞİM DÖNEMLERİ

Vygotsky, bilişsel gelişimi doğumdan yedi yaşına kadar dört dönem başlığında inceler. Bunlar:

- İlkel Dönem (0-2 yaş): Bu dönem yaşamın ilk anından iki yaşının sonuna doğru devam eder. Bebek bu dönemde hayvanlara benzer zihinsel süreçlere sahiptir ve bebeğin öğrenmeleri koşullanma yoluyla gerçekleşir der.
- Naif Psikoloji Dönemi (2-3 yaş): Çocuklar iletişim kurmak için dil kullanmaya başlarlar ancak daha simgesel yapının farkında değildirler.
- Benmerkezci Konuşma Dönemi (3-6 yaş): Çocuk bu dönemde artık simgesel işlevi anlar. Artık dil kullanımını problem çözmek için bir araç olarak kullanır. Örneğin; Merdivenlerden kendi başına inmeye çalışan çocuk kendi kendine "dikkatli ol" der.
- İçeriye Büyüme Dönemi (6-7 yaş): Artık çocuk özel konuşmadan içsel konuşmaya geçmiştir. Çocuk artık kendi kendine düşünmeye başlar.

Yediiklim Yayıncılık

SOSYAL-BİLİŞSEL KURAMLAR SOSYAL ÖĞRENME KURAMI

ALBERT BANDURA SOSYAL-BİLİŞSEL KURAM

Sosyal Öğrenme Kuramı

- Önceleri gözleyerek öğrenme, modelden öğrenme ve sosyal öğrenme olarak da adlandırılan sosyal bilişsel kuramın geçmişi Thorndike, Watson, Dollard ve Miller gibi ünlü davranışçı psikologların çalışmalarına kadar uzanmaktadır. Ne var ki davranışçı öğrenme kuramcıları gelişimi, çevresel faktörlerden etkilenen bir öğrenme süreci olarak ele alırken bireyin gelişimini anlayabilmede ve açıklayabilmede bilişsel etmenlerin rolünü çok fazla ihmal etmişlerdir.
- Gözleyerek öğrenme ile ilgili ilk deneysel çalışmalar; 1901'de Edward T. Thorndike, 1908'de de J. B. Watson tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu iki bilim insanı kedi, köpek ve maymunlarla yapmış oldukları deneyler sonucunda öğrenmenin direkt ya da dolaylı deneyimlerle mümkün olamayacağını; fakat doğrudan yaşantılarla mümkün olabileceğini savundular. Bir başka deyişle öğrenmenin, bireyin kendisinin çevreyle etkileşiminin bir sonucu olduğunu, başkalarının çevreyle etkileşimini gözlemenin bir sonucu olmadığını ileri sürdüler.
- Dollard ve Miller, 1941 de yayımladıkları "Sosyal Öğrenme ve Taklit" adlı kitaplarında, kendilerinden önceki görüşlerin aksine, bireyin gözlem yolu ile de öğrenebileceğini savunarak böyle bir öğrenmenin mümkün olabilmesi için gözlenen davranışların taklit edilmesi, taklit edilen davranışların ise pekiştirilmesi gerekliliğini ileri sürdüler.
- Dollard ve Miller'ın bu görüşlerinden büyük ölçüde etkilenen Bandura, 1960'lı yılların başından itibaren gözleyerek öğrenme ya da taklit yolu ile öğrenme konusundaki eski görüşleri eleştirerek önceleri "gözleyerek öğrenme kuramı" olarak adlandırılan, günümüzde ise "sosyal-bilişsel kuram" olarak adlandırılan kuramın temellerini attı.
- Dollard ve Miller'ın taklidi edimsel koşullanmanın özel bir hâli olarak niteleyen görüşlerine karşı çıkan Bandura, taklidin ya da gözleyerek öğrenmenin; modelin davranışlarının gözlemci tarafından tekrarlanması gibi basit bir olay olmadığını, karmaşık bir süreç olduğunu savundu.
- Ona göre öğrenme, taklidi içerebilir de içermeye de bilir.
- Gözleyerek öğrenme; dil, erdem, düşünme ve bireyin kendini düzenlemesi gibi birtakım özellikleri kapsayan temel bir zihinsel süreç olduğunu ileri sürer.

Not

Miller, Dollard ve Skinner'ın pekiştireçlerin otomatik ve mekanik bir biçimde davranışları güçlendirdiğine ilişkin görüşlerinin aksine Bandura; pekiştireçlerin etkisi hakkında gözleminin önceden bilgi sahibi olmak zorunda olduğunu ileri sürmüştür.

- Sosyal bilişsel kuramda, modelin gözleyenlerin davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğu kabul edilmektedir.
- Modeli gözleyen gözlemciler; sosyal yönden kabul edilebilir davranışlar da dâhil olmak üzere yeni davranışlar öğrenebilmekte, eski davranışlarını güçlendirebilmekte ya da zayıflatabilmekte, unutmuş oldukları eski davranışlarını ise yeniden sergileyebilme olanağı elde edebilmektedirler.

WALTER MİSCHEL SOSYAL - BİLİŞSEL KURAM

- Sosyal-bilişsel kuramın gelişimine katkı yapan bir diğer önemli kuramcı da Walter Mischel olmuştur.
- Bandura'ya göre sosyal öğrenme; diğer bireyleri, olayları ve nesneleri gözleyerek elde etmiş olduğumuz davranışlarımızı etkileyen bilgiler anlamına gelmektedir. Bandura, insanların diğer insanların davranışlarını gözleyerek kendilerine mal ettiklerini belirtir. Söz gelimi babasının ya da annesinin diğer insanlarla ilişkilerinde olumlu ya da olumsuz davranışlarını gözleyen bir çocuk, onlar gibi olumlu ya da olumsuz davranışlar sergilemeyi öğrenir.
- Modeli gözleyen bir bireyin, modelin davranışlarını taklit etmese ve pekiştireç almasa dahi öğrenmenin başkalarını gözleyerek oluşturduğunu belirten Bandura ve Mischel, çocukların, yetişkinlerin söylediklerini değil fakat onların yaptıklarını gördükleri şeyleri model aldıklarına dikkat çekerler.

/yediiklimyayıncılık

Gözlem Yoluyla Öğrenmenin Aşamaları

1. Dikkat

- Dikkatle ilgili süreçler, gözlemcinin dikkatini modelin davranışları üzerinde toplamasını etkilemektedir.
- Bunlardan biri, bireyin görme ve işitme ile ilgili duyusal kapasitesidir. Öte yandan gözlemcinin seçici dikkatinin de geçmiş yaşantılarından etkileneceğini belirtmek gerekir.

2. Hatırlama / Akılda Tutma / Anımsama

- Gözlemcinin gözlem sonucunda edinmiş olduğu bilgiler, hatırlanamadıkça gözleyenin işine yaramayacaktır.
- Gözlemci sembolleştirme kapasitesine bağlı olarak gözlemiş olduğu model davranışlarına ilişkin bilgileri belleğine ne denli anlamlı bir biçimde sembolleştirerek kodlayabilmiş ise bu bilgilerin gerektiğinde bellekten geri çağrılarak, yani hatırlanarak, bireyin kullanımına sunulabilmesi de o denli kolay olur.

3. Davranışa Dönüştürme / Yeniden Üretme

- Davranışa dönüştürme; dikkat ile alınan, hatırlama ile geri getirilen verinin uygulama aşamasıdır.

4. Motivasyon / Güdülenme / Ödül Beklentisi

- Sosyal bilişsel kurama göre bireyin gözleyerek öğrenme sonucunda elde etmiş olduğu bilgileri sergileyebilmesi için istekli olması da gereklidir. Bunun için de hiç kuşkusuz bireyin sergileyeceği davranışın onun için bir anlamı olmalıdır.
- Söz konusu davranış; bireyin bir gereksinimini doyurmalı, bir ihtiyacını karşılamalı ki birey bu davranışı sergilemeye güdülenebilsin.

Bandura 3 değişik tür modelden bahsetmektedir:

Canlı model: Belirli bir davranışı sergileyen gerçek bir kişidir.

Sembolik model: Bir filmde, televizyon şovunda, kitapta veya başka bir platformda tasvir edilen bir karakter veya kişidir.

Sözlü direktifler: Nasıl davranılacağına ilişkin açıklamalar canlı veya sembolik bir insan tarafından gösterilmeyen model türüdür.

Sosyal Öğrenme ile İlgili Temel Kavramlar

Dolaylı Pekiştirme: Bireyin başka insanların davranışlarının ödüllendirildiğini veya cezalandırıldığını gözlemlemesi, bireyde o davranışların dolaylı olarak pekiştirilmesi ile sonuçlanır. Örneğin, çok çalışan insanların olimpiyatlarda altın madalya kazandığını görmek, gözlemleyen üzerinde fiziksel antrenman yapmayı teşvik edecek ve davranışı pekiştirecektir.

Dolaylı Ceza: Model olan kişi herhangi bir davranıştan dolayı cezalandırıldığında, gözlemleyenin o davranışı yapma eğilimi azalmaktadır. Örneğin arkadaşının trafik kurallarına uymadığından dolayı bir yıl ehliyetine el konulmasını gözlemleyen birinin aynı hataları yapmamaya özen göstermesi gibi.

Dolaylı Duygu: Başka birisinin davranışını gözlemlerken oluşan empati durumu, gözlemlenen kişide meydana gelen davranışsal koşullanmayı temel alan bir duygusal koşullanmaya neden olur. Birçok duygu gözlem yoluyla kazanılır. Bazı insanlar doğrudan kendileri bir zarar görmedikleri hâlde fareden, kediden veya başka şeylerden korkabilir. Örneğin, evde bir böcek görüldüğünde çığlık atan anneyi gören çocuk, böceğin korkulacak bir yaratık olduğu sonucuna varır ve annesini taklit eder.

Dolaylı Güdülenme: Bireyin gözlemiş olduğu ve kendisi için önemli bir durumu ya da ödülü elde etmeye güdülenmiş olması demektir.

Sosyal Pekiştireçler: Onaylama, gülümseme, ilgi gösterme, övgü ve teşvik etme gibi sosyal pekiştireçler bireylere istenilen davranışları kazandırabilme açısından önemlidir. Çocuğun eğitiminde sosyal pekiştireçler fiziksel şefkat (sevgiyle sarılma, öpme vb.) ve ebeveyn-çocuk aktivitelerini (birlikte kütüphaneye veya hayvanat bahçesine gitme, hikâyeler okuma vb.) de içerir ve bu tür pekiştireçler kesinlikle ihmal edilmemelidirler.

Öznel Pekiştireçler: Öznel pekiştireçler bir kişinin belirli olumlu davranışlar karşılığında kendisini gerçek ödüllerle ödüllendirmesinin yanı sıra (örneğin bir saat ders çalışırsam, bir dilim kek yiyebilirim gibi); içsel olarak kendi kendisine pozitif konuşması ve pozitif hisler duymasını kapsamaktadır.

/yediiklimyayıncılık

Anlamsal Genelleştirme: Anlamsal genelleştirme renk, boyut ve şekil gibi somut özelliklerden çok, soyut özellikler temelinde yapılan genelleştirmeyi ifade eder. Öğrenme belirli bir çevrede oluşan belirli durumlarla sınırlı değildir. Benzer durumlara anlamsal bağlantılar ve genelleştirmeler yapılabilir. Pozitif ve negatif duygular daha kolay genelleştirilir. Örneğin, bir futbol maçına gidip hoş olmayan tecrübeler yaşamak o kişide bir kriket maçına gitmek hakkında da olumsuz duygular uyandıracaktır.

Kurala Dayalı Öğrenme: İnsanlar belirli çevrelerde öğrendiği prensip ve kurallardan hareketle, farklı çevrelerdeki durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini belirleyebilirler. Örneğin; okul müsameresini izlerken uyması gereken kuralları öğrenen bir öğrenci, dışarıda bir tiyatro gösterisini izlerken nelere uyması gerektiğini genelleştirme aracılığı ile tahmin edebilir ve uygulayabilir.

Karşılıklı Belirleyicilik: Sosyal öğrenme kuramı, öğrenmeyi; çevre, kişisel faktörler ve davranışın üç yönlü, dinamik ve karşılıklı etkileşimiyle açıklamaktadır. İnsanlar ve sosyal çevreler karşılıklı olarak etkileşen sistemler olarak görülürler. Aynı şekilde, kişilik ile ilgili faktörler de insanların yaşadıkları çevreleri kısmen etkilerler.

Sembolleştirme Kapasitesi: Sosyal öğrenme kuramına göre birçok dışsal etkiler davranışı, bilişsel süreçler aracılığıyla etkiler. Bununla birlikte, Bandura sembollerin düşünce için bir mekanizma olarak işlediğini savunur.

İmajlar (zihinsel resimler) veya kelimeler gibi sembolleri kullanarak, insanlar yaşantılarına mana, şekil ve süreklilik verirler. Üstelik sembolleştirme yeteneği insanlara gelecekteki yaşantılarında kullanılmak üzere hafızalarında bilgi depolama imkânını verir. Bu süreç aracılığıyla insanlar gözlemlenen davranışı modelleyebilirler.

Dolaylı Öğrenme Kapasitesi: Dolaylı öğrenme, insanların direkt yaşantı yoluyla öğrenmenin yanı sıra, diğerlerini gözlemleyerek de öğrenebileceğine işaret eder. Örneğin; televizyon insanın her gün etkileşime girdiği model ve davranışların oranını aşırı derecede artırmıştır ve insanların kendi çevrelerinin sınırlarını aşmalarına neden olmuştur.

Öngörü Kapasitesi: Sosyal öğrenme kuramına göre insan davranışı amaca yöneliktir ve öngörü ile düzenlenir. Öngörü bir insanın kendini motive edebilme ve önceden tahmin ederek hareketlerini yönlendirebilme kapasitesidir. Önceki yaşantılar, henüz davranış gerçekleştirilmeden, o davranışın sonucunda ne olacağı ile ilgili beklentiler (tahminler) yaratır. Bunun için, davranışın sonuçları ile ilgili beklentiler, davranışın gerçek sonuçlarından da çok, o davranışın tekrarlanması olasılığını etkiler.

Kendini (Öz) Düzenleme Kapasitesi: Sosyal öğrenme kuramına göre, kendini düzenleme sistemleri dış faktörleri gözlemleyerek amaçlı davranış için bir temel oluştur ve insanların kendi düşünceleri, duyguları, motivasyonları ve hareketleri üzerinde kontrol sahibi olabilmelerini sağlar. Bireyin kendini biçimlendirme potansiyeli olduğunu kabul etmesi sosyal öğrenme kuramının temel ilkelerinden birisidir. Beslenme, çalışma durum ve şekilleri, toplumda yaşayış biçimleri, dinlenme ve eğlenme biçimleri gibi tüm kişisel işlerde insanlar kendi yaşantılarını başkalarına göre değil kendilerine göre ayarlayabilirler.

Öz Yeterlik: Öz yeterlik bireyin, yaşamını etkileyen olaylar ve kendi yaptığı işler üzerindeki kontrolüne ilişkin inanış düzeyidir. Bir anlamda, bireyin yapması gereken performans ile kendi kapasitesini karşılaştırıp duruma göre harekete geçmesidir.

HÜMANİZM İNSANCIL / FENOMENOLOJİK KURAMLAR

Hümanist / İnsancıl Kuramlar

- Hümanist kuramlar, 1960'ların ilk yıllarında ABD'de, "üçüncü güç" hareketi olarak bilinen "Hümanistik Psikoloji" olarak ortaya çıkmıştır. Üçüncü güç teriminin ima ettiği gibi Hümanizm, psikolojide iki temel güç olan davranışçılık ve psikanalizimi tahtından etmeyi planlıyordu.
- İnsancıl yaklaşım, bir öğrenme teorisi olmaktan çok, öğrenme hakkında bilgi sunan bir yaklaşımdır. Hümanist yaklaşıma göre insan; doğuştan iyi, gücünü kendinden alan, kendini gerçekleştirme doğrultusunda hareket eden, güvenilir bir varlıktır. Hümanistik yaklaşımın dört temel noktası vardır:
- Bilinç deneyimleri üzerinde durmak
- İnsan doğasının bütünlüğüne inanmak

Yediiklim Yayıncılık

- Özgür irade, spontanelik, bireyin yaratıcı gücü üzerine odaklanmak
- İnsan koşullarına ilişkin tüm faktörleri araştırmak

Hümanist Öğrenme Kuramının Prensipleri

- İnsanın doğasına güvenen bir yaklaşımdır.
- Öğrenmenin, insanın doğal gelişimine ve öz benliğine uygun olarak gerçekleşmesi gerektiğini söyler.
- İnsanın özünde olmayan unsurları insana öğreterek insanların uyumsuz hâle getirildiğini düşünmektedirler.
- Öğretmenler, dışarıdan öğrenene bir şeyler empoze etmek yerine onları şartsız kabul, empati, saydamlık ve saygı gibi insancıl tutumlar sergileyerek onun doğal gelişimine ortam hazırlamalıdır. Bu ortamı hazırlayacak olan öğretmenin de sağlıklı bir benlik geliştirmiş olması gerekir.
- Hümanistik kuram öğrenci merkezlidir.
- İletişim doğal ve açıktır.
- Sağlıklı öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için iki temel ilkeye uygun davranılması gerektiğini söylerler; öğrenci önemli ve değerlidir, biriciktir ve öğrenci özerk olmalıdır.
- Bu iki ilkeden hareket eden öğretmen, bilimden çok sanat yanıyla ve doğaçlama olarak öğrencilerin gelişimine katkıda bulunacaktır.
- Öğrenmede "fenomenolojik yaklaşımı" önerirler. Buna göre, önemli olan dünyanın başkalarına nasıl göründüğü değil, bireye nasıl göründüğüdür.
- Fenomenolojik yaklaşım dikkate alındığında her bir öğrencinin kendine özgü bir "öğrenme sitili" olduğunu belirtirler. Bu nedenle öncelikle öğrencilerin öğrenme stilleri belirlenmeli ve ona uygun öğrenme ortamı sunulmalıdır.
- İki temel eğitim ortamından bahsederler; biri bireysel öğrenme ortamıdır, diğeri de iş birlik çi öğrenme ortamıdır. Bireysel çalışma ortamı ile öğrenciye kendi sitiline uygun öğrenebilme fırsatı tanınırken; iş birlikçi öğrenme ortamıyla öğrenciye kendi stilini başkalarına tanıtma, yarışçı ve kavgacı bir ortamdan ziyade sağlıklı iletişim becerisini geliştirme imkânı sunulmaktadır.
- Bilgiden ziyade duygular, öznel yaşantılar çok daha ön plandadır.

Yediiklim Yayıncılık

ABRAHAM MASLOW İHTİYAÇLAR HİYERARŞİSİ KURAMI

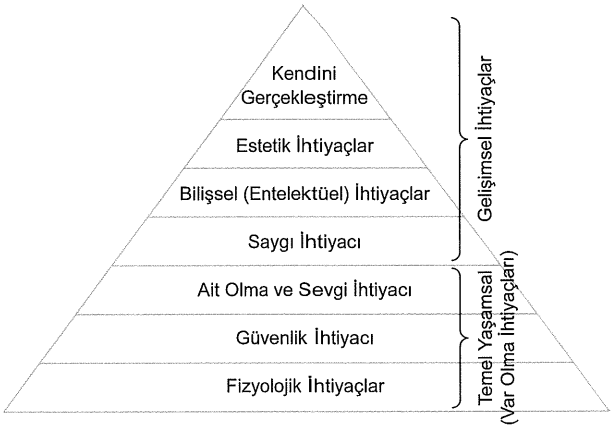

Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi

MASLOW

- İnsancıl kuramlar, çocuk gelişiminde içsel süreçlerin önemini yadsıyan davranışçı kuramlarla gelişimi bilinç dışı güçler ve erken çocukluk yıllarındaki yaşantıların etkileriyle açıklayan psikanalitik kuramlara bir tepki olarak doğmuştur.
- İnsancıl kuramlar, insan gelişimi kendi kontrolleri altında olmayan güçler tarafından yönlendirildiğine ilişkin kaderci görüşleri reddederek bireyin nasıl davranacağını ve nasıl bir kişi olacağını seçme özgürlüğü olduğunu savunurlar.
- Sağlıklı bir kişilik gelişiminin öncelikle bireyin temel gereksinimlerinin karşılanması ile olanaklı olabileceğini savunan Maslow, ortaya attığı ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı ile popüler olmuştur.
- Bireyde potansiyellerini ortaya çıkarabilmek için doğuştan sahip olduğu bir itici gücün varlığına inanan Maslow, bireyin bu eğilimini kendini gerçekleştirme güdüsü (self actualization) olarak adlandırmıştır.
- Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde beş temel ihtiyaç yer almaktadır.
- Fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları, ait olma ve sevgi ihtiyaçları, değer ihtiyaçları ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı olarak alt düzey ihtiyaçlardan üst düzey ihtiyaçlara doğru hiyerarşik bir silsile içinde sıralanan bu ihtiyaçlardan alt düzeydekiler doyurulduktan sonra bireyin üst düzeydeki bir ihtiyacını doyurmaya yöneleceğini belirten Maslow, ortalama bir bireyin bu ihtiyaçlarının belirli bir bölümünü doyurabildiğini ileri sürmektedir.

- Yoksulluk ve yetersiz eğitim gibi kimi etmenlerin insanoğlunun potansiyellerini işleterek kendini gerçekleştirebilme düzeyini olumsuz bir biçimde etkilediğini vurgulayan Maslow; kendini gerçekleştirmenin nihai bir noktası olmadığını, kendini gerçekleştirme çabasının yaşam boyu devam eden bir süreç olduğunu belirtir.

CARL ROGERS - İNSANCIL KURAM

Rogers

- Maslow gibi Rogers da bireyde doğuştan gelen bir kendini gerçekleştirme eğilimi olduğunu kabul eder.
- İnsancıl psikoloji akımının en popüler temsilcisi olarak bilinen Rogers'ın insancıl gelişim kuramının ana teması, benlik kavramıdır.
- Bireyin kendi kişilik özelliklerine ilişkin algılarının toplamı olan benlik kavramı, kısaca bireyin kendisi hakkındaki genel görüşünü ifade eden bir kavramdır.
- Rogers her ne kadar Freud, Erikson ve diğer kişilik kuramcıları gibi kişiliğin gelişimini derinlemesine inceleyen bir kuramcı olmasa da kişiliğin gelişiminde benlik kavramının rolünü ve olumlu bir benlik kavramı ile sağlıklı kişilik arasındaki ilişkiyi önemle vurgulamıştır.
- Rogers'a göre bireyin olumlu bir benlik kavramı geliştirmesi; duygusal, düşünsel ve davranışsal yönlerden de daha olumlu bir kişilik sergilemesine yol açmaktadır.
- Olumlu bir benlik kavramı ise öncelikle bireyin kendi kişilik özelliklerine ilişkin algılarının gerçek yaşantıları ile tutarlı olmasını gerektirir.
- Yaşantılar ile benlik kavramı arasındaki tutarlılık ise bireyin gerçekte yapabildikleri ile neleri yapabildiklerine ilişkin algıları arasındaki uyumluluktur.

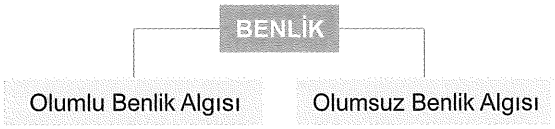

- İnsanların kendi kişilik özelliklerine ilişkin algıları ile tutarlı davranışlar sergilemek istediklerini belirten Rogers, bireyin benlik kavramı ile tutarlı olmayan duygu, düşünce ve davranışlarının sağlıklı bir kişilik gelişimi için tehdit edici bir durum olduğunu vurgulayarak bu durumun bireyi gerçek duygu ve davranışlarını kabul etmekten de alıkoyarak uyumsuz davranışlar sergilemeye yöneltebileceğini ileri sürer.
- Olumlu bir benlik kavramı demek, bireyin kendisini ne olduğunun altında ne de üstünde algılamaması anlamına gelmektedir ki Rogers'a göre böyle bir durum, sağlıklı bir kişilik göstergesi anlamına gelmektedir. Öte yandan ideal benlik ile gerçek benlik arasındaki açıklığı da sağlıksızlık işareti olarak kabul eden Rogers, bireyin olmak istediği ben ile olduğu ben birbiriyle ne denli uyumlu ise bireyin de o denli uyumlu bir birey olacağına işaret eder.

Benlik

Gerçek Benlik: Benlik bilincini ifade eder. Kişinin var olan bütünlüğünü bilmesi anlamına gelir. Öz ben olarak adlandırılabilir.

İdeal Benlik: Ulaşılmak istenen ve kişinin hayallerini, isteklerini ifade eden benliktir.

- Olumlu benlik kavramı ile sağlıklı bir kişiliğin gelişmesinde anne, baba ve öğretmen gibi çocuk için önemli olan kişilerin çocuk hakkındaki değerlendirmelerinin belirleyici bir işlevi vardır.
- Doğuştan gelen kendini gerçekleştirme güdüsü sayesinde her bireyin kişilik gelişimi için engelleyici olmayan ortamlarda, tüm potansiyellerini işletebileceğini savunan Rogers, böyle bir ortamın sağlanabilmesi için çocuk ile etkileşen ve onun için önemli olan kişilerin çocuğa yönelik tutum ve davranışlarında koşulsuz olumlu saygı, empatik anlayış ve içtenliği esas almalarını ısrarla vurgulamıştır.
- Rogers, çocuğa koşulsuz olumlu saygı göstermenin onun benlik değerini artırdığını önemle vurgulamıştır.
- Çocuğun her davranışını onaylamak anlamına da gelmeyen koşulsuz olumlu saygı, çocuğun uygun olmayan davranışlarını onaylamamakla birlikte onu yine de bir insan olarak değerli bulduğumuzu ve ona saygı duyduğumuzu çocuğa iletmek anlamına gelmektedir.

Yediiklim Yayıncılık

ARNOLD GESSELL - OLGUNLAŞMA KURAMI

- Arnold Gessell, olgunlaşma kuramı olarak bilinen kuramında, çocuk gelişiminde çevrenin rolünü dikkate almaksızın gelişimi bütünüyle biyolojik süreçlerin yönlendirdiğini ileri sürmüştür.
- Gessell, gelişimde kalıtımın rolünü aşırı derecede vurgulayan bir kuramcıdır.
- Ona göre çevrenin gelişim üzerinde pek de önemli bir etkisi yoktur. Erikson'un Epigenetik ilkesinde belirtmiş olduğu gibi bu kuramda da çocuğun genetik donanımına bağlı olarak belirli gelişimsel özelliklerin belirli gelişim dönemlerinde sırası ile ardı ardına ortaya çıkacağı görüşü hâkimdir. Örneğin; fiziksel gelişim sürecinde çocuk, zamanı geldiğinde emekleyecek, sonra yürüyecek, daha sonra koşabilecektir.
- Değişik yaş dilimlerindeki çocukların davranışlarını gözleyen Gessell, çocuk gelişiminde ilk kez özgün yöntemler geliştiren bir araştırmacı olmakla dikkat çekmiştir.
- Günümüzde çocuk gelişimi araştırmalarında gözlem kayıtlarını elde etmek amacıyla yaygın bir biçimde kullanılan video kameralardan, çok daha önce bu amaçla "film makinelerini kullanan ilk araştırmacı Gessell olmuştur.
- Çocukların hangi yaş dilimlerinde hangi gelişimsel özellikleri sergilediklerini gösteren "ilk gelişim norm tablolarını da Gessell" geliştirmiştir. Gesell'in geliştirmiş olduğu bu tablolar, gerek anne-babalar ve öğretmenler gerekse hekimler için çocuk gelişiminde yararlanılan ilk gelişim ölçekleri işlevini görmüştür.

Gelişim Norm Tablosu Nedir?

- Gelişim norm tablosu; çocukların belirli yaş aralıklarında hangi gelişimsel özellikleri sergilemeleri gerektiğini gösteren tablolardır.
- Çocuk gelişimi kuramcıları arasında radikal görüşleri ve uygulamaları ile dikkatleri toplayan Gesell'in, çocuk yetiştirmede ana-babalara yönelik tavsiyeleri de kendinden önceki kuramcılardan oldukça farklıdır. Örneğin; çocuğun beslenmesi konusunda Gesell'in ana-babalara öğüdü, çocuğu belirli beslenme saatlerinde değil, sadece açlık belirtileri sergilediklerinde beslemeleri gerektiği biçimindedir.
- Ana-babalar; çocuğun dilediği kadar uyumasına, oynamasına ya da dilediği etkinliklerle ilgilenmesine olanak tanımalıdırlar.
- Gessell, ana-babalara çocuğun olgunlaşma sürecine müdahale etmemelerini ve özellikle bir davranışı öğrenebilecek olgunluk düzeyine ulaşmadan önce çocuğa o davranışı öğretmeye çalışmamalarını önerir.
- Gessell her ne kadar çocuk gelişim araştırmalarında özgün yöntemlerden yararlanan ve "çocuk gelişimi ile ilgili gelişim normlarını oluşturan ilk kuramcı" unvanını elde etmiş ise de çocuk gelişimi ile ilgili görüşlerinin kendinden sonra gelen kuramcılar tarafından fazla önemsendiği söylenemez. Bunun nedeni de Gesell'in gelişimde çevrenin etkisini neredeyse yok sayması ve kalıtımın rolünü aşırı derecede vurgulamış olmasıdır.

URIE BRONFENBRENNER - EKOLOJİK KURAM

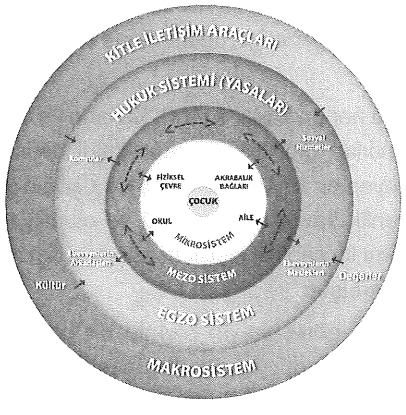

Bronfenbrenner - Ekolojik Kuram Şeması

"Bir çocuğu yetiştirmek, tüm toplumun görevidir."

Urie Bronfenbrenner

Ekolojik Kuram

- Urie Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistem Kuramı, çocuk gelişimini biyolojik ve çevresel güçlerin birbiriyle olan etkileşimi ile açıklamaya yönelen ve bireyin çevresindeki sosyal bağlamlardaki ilişkiler üzerine odaklanan bir kuramdır.
- Ekolojik sistem kuramına göre insan gelişimi, bireyi merkez alan bir dizi ekolojik sistemler içinde oluşmaktadır.

Yediiklim Yayıncılık

- Bronfenbrenner, 1970'li yılların sonlarında geliştirmiş olduğu kuramında, çocuk ile sosyal ve fiziksel çevresi arasındaki karşılıklı etkileşimin gerçekleştiği bu ekolojik sistemin dört alt sistemden oluştuğunu belirtir. Bu sistemlerin tümü, birlikte gelişim süreci içinde bireyin gelişimini etkiler.
- Ekolojik sistem içinde yer alan alt sistemler, sırası ile mikrosistem (microsystem), mezosistem (mezosystem), egzosistem (exosystem) ve makrosistemden (macrosystem) oluşur.

Mikrosistem

- Merkezde, çocuğun yakın çevresini oluşturan mikrosistem yer alır.
- Mikrosistem, çocuk ile yakın çevresi arasındaki ilişkileri ve yakın çevrenin yapısını içermektedir.
- Mikrosistem içindeki ilişkiler; çocuğun aile, okul ve akran grupları gibi yakın çevresi içindeki yüz yüze olan etkileşimlerle gerçekleşir. Bunlar ise çocuğun yakın fiziksel çevresi, ebeveynleri ve kardeşlerinden oluşan aile üyeleri ve okul gibi çocuğun gelişiminde önemli etkileri olan ögelerden oluşmaktadır.

Mezosistem

- Ekolojik sistemin bir diğer alt sistemini oluşturan mezosistem ise aile, okul, çocuk arasındaki bağlarla bu bağların çocuğu nasıl etkilediğini betimlemektedir.
- Mezosistem, mikro sistemin ögeleri arasındaki ilişkileri, alt sistemler arasındaki bağları ve aile içi deneyimlerle okula ilişkin deneyimlerin birbirlerine olan etkilerini temsil eder. Örneğin; aile içinde ana-babanın reddedici tutum ve davranışlarına maruz kalmanın, çocuğun okul yaşantılarına olan olumsuz etkileri ya da çocuğun akranları ile olan etkileşiminin aile içindeki yansımaları, mezosistem kapsamına girmektedir.

Egzosistem

- Ekolojik sistem kuramına göre, bireyin ekolojik çevresini oluşturan alt sistemlerden biri de egzosistemdir.
- Egzosistemi çocuğun kendisinin içinde rol almadığı, bununla birlikte kendisini etkileyecek birtakım etmenleri ya da kararları içeren bağlamları betimlemektedir.
- Bunlar; ana-babanın işi, ana-babanın arkadaş çevresi, komşular, sosyal destek hizmetleri, hukuk sistemi gibi ögelerden oluşur. Örneğin; babanın işsiz ya da iş sahibi olması aile yaşamını etkileyecek; dolayısı ile çocuğun gelişimi de bu durumdan etkilenecektir.

Makrosistem

- Bronfenbrenner, ekolojik sistem modelinin son halkasını makrosistem olarak adlandırmıştır.
- Makrosistemin içeriğini oluşturan ögeleri; bireyin içinde yaşadığı kültüre özgü tutumlar, değerler ve kitle iletişim araçları gibi ögeler oluşturmaktadır.
- Modelin en dışında yer alan bu ögeler de diğerleri gibi çocuğun gelişimini etkileyen önemli etmenlerdendir.

GELİŞİMSEL DÖNEM KURAMI - BUHLER

- Psikanalitik bakışı reddeder.
- Ona göre insanların temel amacı hem bireysel hem de toplumsal yaşamlarında sağladıkları doyumdur.
- En birincil insan eğilimi kendini gerçekleştirmedir.
- İnsanlar, kendini gerçekleştirme yolunda aktiftir ve kendi sorumluluklarını alabilir.
- Bühler, yaptığı çalışmalar sonrası insanları biyolojik ve psikolojik gelişimlerine göre beş döneme ayırarak incelemiş ve bu dönemlerin birbirini desteklediğini öngörmüştür.

ETOLOJİK KURAM - KONRAD LORENZ

- Etolojik kuram, davranışın sebeplerini, işleyişini ve evrimini anlamaya dayalı biyolojik yönelimli bir bakış açısıdır.
- Konrad Lorenz ve Niko Tinbergen'in öncü çalışmalarından doğan bu anlayış zaman içinde çocuk gelişimi alanında da önemli katkılar sağlamıştır.
- Bu kurama göre, hayvanlar gibi insanlar da türe özgü davranışlara sahiptirler.
- Etolojinin amaçlarından biri de insan türüne özgü bu davranışların farklı kültürlerde de olup olmadığıdır.
- Etologlar çocukları doğal ortamlarında gözlemler ve buna dayalı olarak sınıflama yaparlar.

/yediiklimyayincilik

ÇOCUK GELİŞİMİNDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Çocuk Gelişimi Bir Bilim Alanı Mıdır?

- Bilim, geçerliliği kabul edilmiş sistemli bilgiler bütünüdür.
- Gelişim psikolojisinin önemli bir alanı olan ve çocuklar üzerinde çalışmalar yürüten çocuk gelişimi, bir bilim alanıdır.
- Çocuk gelişimi alanı, bilgi elde etmede bilimsel değerleri, nitelikleri göstermesi ve bilimsel yöntemleri kullanması nedeniyle bir bilim alanıdır.

Çocuk Gelişiminde Kuram ve Bilimsel Yöntem

- Özelliklerine ve davranışlarına ilişkin bilgi elde etmek için kullanılan bilimsel yöntem basamaklarında;
- İlk olarak incelenmek istenen problem belirginleştirilir, analiz edilir, sınırlandırılır ve probleme odaklanılır.
- Problem betimlendikten ve analiz edildikten sonra bilgi (veri) toplanır.
- Veriler toplandıktan sonra psikologlar, sayısal verilerin anlamını çıkarmak için istatistiksel işlemler kullanırlar.
- Bu aşamadan sonra sonuçlar çıkarmaya çalışırlar. Başkalarının aynı soruna ilişkin neler bulduğu ile kendi bulgularını karşılaştırırlar.
- Bilimsel çalışmanın son adımında ise kuramı yeniden gözden geçirirler. Böylece geçen yıllarla birlikte psikologlar, çocukların gelişimine ilişkin çok çeşitli kuramlar ortaya koymuşlardır. Daha sonra da gerçekleştirilen bilimsel araştırmalarla çocuk gelişimine ilişkin bazı kuramlardan vazgeçilmiş, bazıları ise yeniden gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiştir.

Çocuk Gelişiminde Bilimsel Araştırma Yöntemleri

- Bilimsel yöntem, gelişimsel özelliğin doğasının ve gerçeğinin araştırmacı tarafından objektif bir biçimde ortaya konmasını sağlar.
- Bu nedenle çocuk gelişimi psikologları, araştırdıkları ilişkileri veya hipotezleri bilimsel yöntemi kullanarak değerlendirirler.

Çocuk gelişimi alanında kullanılan araştırma yöntemleri, değişik biçimlerde sınıflandırılmakla birlikte "betimsel, korelasyon, deneysel ve gelişimsel" olmak üzere dört ana başlıkta gruplandırılarak açıklanır.

BETİMSEL YÖNTEMLER

Betimsel Yöntemler

- Betimsel yöntemde, çeşitli bilgi toplama yolları ile veriler elde edilerek çocuk gelişimine ilişkin çeşitli araştırmalar gerçekleştirilir.
- Betimsel yöntemler; araştırılmak istenen özelliğin sadece var olan durumunu ortaya koymaya yöneliktir.
- Bu yöntemlerin en belirgin özelliği, değişkenleri kontrol (manipüle) etmeksizin var olan durumu olduğu gibi betimlemeleridir. Bu nedenle deneysel çalışmalar gibi sebep-sonuç ilişkisi vermezler.
- Betimsel yöntemler; araştırmaya konu olan problem veya ilişkinin tam ve kesin bir betimlemesini elde etmek için bir gözlem, bir görüşme veya bir anket gibi bilgi toplama yolları ile veriler toplamayı ve bu verileri analiz etmeyi içerir.

Gözlem

- Gözlemsel çalışmalarda araştırmacılar, çocukların mevcut davranışlarını gözlemekte ve kaydetmektedirler.
- Gözlem, çocuk gelişimi çalışmalarında çok sıklıkla kullanılan bir yöntemdir.
- Gözlemsel araştırmalar, bebekler ve küçük çocuklar için özellikle etkilidir. Çünkü bebeklerin ve küçük çocukların, daha büyük çocuklar gibi testleri yanıtlaması olası değildir.
- Yine küçük çocukların, gözlenilen duruma ilişkin farkındalığı, daha büyük çocuklarınkinden daha azdır.
- Gözlem yöntemi, gerçekleştirilme biçimine ve yapıldığı ortama göre çeşitli biçimlerde gerçekleştirilebilir ve buna bağlı olarak da farklı sınıflamalar yapılabilir. Ancak çocuk gelişimi çalışmalarında başlıca iki tür gözlem yönteminin kullanıldığı görülür. Bunlar, doğal ve doğal olmayan (sistematik) gözlemdir.

Doğal Gözlem

- Doğal gözlem; gözlenecek olayın, özelliğin veya kişinin doğal ortamında derinliğine gözlenmesidir.
- Doğal gözlemde araştırmacılar, ortaya çıkan davranışı yoğun bir biçimde seyreder ve kaydeder.
- Bu yöntemde, araştırma çerçevesinde olaylar ve durum yapılandırılmaz, etkilenmez.
- Bu yöntemle derin ve detaylı bilgiler elde edilebilir.

- Doğal gözlem yöntemi, çocuğun gözlenilen davranışını doğal ortamında gözleyerek kaydetme işlemidir. Örneğin; çocuklar arasındaki akran zorbalığını araştırmak isteyen bir araştırmacı, doğal gözlem yöntemini kullanabilir.
- Bu yöntem yolu ile araştırmacı, çocukların akran zorbalığı davranışları göstermesi için koşulları düzenlemez, ayarlamaz. Çocukların birbiriyle olan etkileşimlerini, çocukların ne yaptığını doğal ortamları içerisinde bilinçli bir şekilde gözleyerek kaydeder.
- Bu amaçla, çeşitli kaydetme araçları kullanabilir. Daha sonra bu gözlemsel bilgiden hareketle, çocukların akran zorbalığına uğrama ve akran zorbalığı gösterme davranışları hakkında bilgiler ortaya koyar. Daha sonra bu sonuçların, akran zorbalığı konusu ile ilgili mevcut literatürdeki açıklamalar ile ilişkisini kurar ve tartışır.

Sistematik Gözlem

- Doğal olmayan (sistemli veya sistematik) gözlemde, gözlenecek durum veya davranışlar araştırmacının belirlediği veya düzenlediği koşullar altında gözlenir. Böylece doğal gözlemde yapılamayan, istenmeyen değişkenlerin etkisinin azaltılarak değişkenlerin kontrolü sağlanmaya çalışılır.
- Dolayısıyla araştırmacı, doğal gözlemde çocuğun davranışlarını doğal ortamı içerisinde gözlerken; sistematik gözlemde çocuğun davranışlarını gözlemek için ortam, araştırmacının istediği gibi düzenlenir ve gözlenmek istenen davranışlar bu koşullar içerisinde araştırılır. Örneğin; çocukların başkalarına yardım etme davranışı konusunda bilgi elde etmek isteyen araştırmacı, çocukların yardım etme davranışını sergileyebileceği ortamlar veya oyun ortamları düzenler ve bu ortamları yapılandırır.
- Yapılandırdığı bu ortam içerisinde çocukların davranışlarını gözler ve kaydeder.

Anket

- Anket, çocukların belirli bir konudaki görüşlerini belirmek amacıyla kullanılan, önceden hazırlanmış bir soru listesidir. Araştırmacılar, çok kısa zamanda çocuklardan bilgi elde edilmesini sağladığı için anketleri, araştırmalarında bir bilgi toplama aracı olarak sıklıkla kullanırlar.
- Ankette, çocuğa ilişkin bilgi edinilmek istenen davranışlar, bir dizi yazılı soru olarak bireye verilir ve bireyin kâğıt üzerinde bunları yanıtlaması istenir.
- Anket, çocuklarla ilgili belirli bir konuda bilgi toplamak amacıyla, çocuklara veya onlarla ilgili kişilere bir dizi yazılı soru grubunun yöneltilmesini içerir.
- Araştırmacılar, bazı durumlarda, anket aracılığıyla çocuğun kendisi yerine anne-babasından veya öğretmeni gibi onu tanıyan kişilerden de bilgiyi toplayabilirler. Çünkü çocukların, her zaman anket sorularını okuyarak yanıtlamaları mümkün olmayabilir. Örneğin; çocuğun küçük olması nedeniyle kendisini yeterince ifade etmede güçlük yaşadığı veya çocuğun yeterince okuma yazma becerilerine sahip olmadığı durumlarda, çocuklardan anket yoluyla bilgi elde etmek olası değildir. Bu durumlarda, araştırmanın amacına uygun ise araştırmacı, çocuğu tanıyan kişilerden anket yoluyla bilgiler elde etmeye çalışabilir.
- Çocukları anaokuluna devam eden velilere, çocuklarının çekingenliğine ilişkin çeşitli sorular içeren bir anket verilerek onlar yoluyla çocuklar hakkında bilgi toplanabilir.

Görüşme / Mülakat

- Görüşme; çocuğa ilişkin gerekli bilgiyi, çocuğun kendisinden veya onunla ilgili kişilerden sözel ve sözel olmayan biçimde elde etmeyi gerektirir.
- Bazı durumlarda, çocuğa yazılı sorular (anket) vermek yerine görüşme yöntemi ile çocuğun daha hızlı bir biçimde ve doğrudan kendisini sözel ve sözel olmayan bir biçimde ifade etmesi tercih edilir.
- Görüşme yönteminde görüşmeci, bilgi elde etmek istediği soruları doğrudan çocuğa yöneltebileceği gibi, anketteki gibi, soruları çocuğun anne-babası veya öğretmeni gibi onu tanıyan kişilere de yöneltebilir.
- Aynı zamanda görüşmeler, telefonla ya da internet gibi teknolojik araçlar ile de gerçekleştirilebilir olmasına rağmen çocuk gelişimi araştırmaları çoğunlukla çocukla yüz yüze gerçekleştirilir.
- Çocukla yüz yüze görüşmek daha kolaydır ve çocuğun sözel davranışlarının yanı sıra sözel olmayan davranışlarının da gözlenmesi olasıdır. Böylece çocuğun sözel ifadeleri ile sözel olmayan ifadelerinin örtüşüp örtüşmediğine de dikkat edilerek çocuğa ilişkin daha geçerli ve ayrıntılı bilgilerin elde edilmesi sağlanabilir.

Yediiklim Yayıncılık

- Çocukların kıskançlık davranışları hakkında araştırma yapan bir araştırmacı, çocukların kendisi ile veya çocukların anne-babaları, öğretmenleri ile görüşmeler planlayarak bu konuda bilgiyi doğrudan veya dolaylı olarak elde etmeye çalışabilir.
- Görüşmeler, yapılandırılmış veya yapılandırılmamış bir biçimde gerçekleştirilebilir.
- Araştırmacı, bilgi elde etmek istediği konu hakkındaki soruları önceden hazırlayarak görüşme sırasında bunları sormak yoluyla planlı bir biçimde görüşmeyi gerçekleştirebilir. Ya da yapılandırılmamış görüşme yoluyla önceden herhangi bir planlama yapmaksızın ve görüşme konusuna ilişkin görüşme sırasında ihtiyaç duyduğu soruları çocuğa veya ilgili kişiye yöneltir.

Standart Testler

- Standart testler, önceden standart hâle getirilmiş bir dizi yazılı veya sözlü sorular yoluyla bireylerin belirli davranışlarını saptamak için kullanılan ölçme araçlarıdır.
- Standart testler, bireylerin puanlarını diğer bireylerin puanları ile karşılaştırmaya fırsat verir.
- Standart testlerin kullanımı belli bir düzeyde eğitim gerektirir.
- Testler, hızlı bilgi toplanmasına olanak sağlar ve aynı testi alan kişilerle bireyin yanıtlarının karşılaştırılmasına fırsat verir. Bununla birlikte testlerden elde edilen bilgi, her zaman için mevcut durumu yordamayabilir.
- Standart testler, önceden standart hâle getirilmiş bir dizi yazılı veya sözlü sorular yoluyla bireylerin belirli davranışların saptamak için kullanılan ölçme araçlarıdır.
- Standart testler, bireylerin puanlarını diğer bireylerin puanları ile karşılaştırmaya fırsat verir.

Olay / Vaka İncelemesi

- Olay incelemesi, tek bir bireyin veya bir konunun her yönü ile derinliğine incelenmesini gerektiren yöntemdir.
- Çocuk davranışına ilişkin ilk olay incelemesi çalışmaları, bebek biyografileri ile başlamıştır.
- Bebek biyografileri, belirli bir çocuk hakkında detaylı bilgiler ortaya koymuşlardır. Örneğin C. Darwin, oğlunun ilk gelişimine ilişkin biyografik açıklamaları yazmıştır. Daha sonra, çocuklar üzerinde detaylı bilgilerin toplandığı olay incelemesi yöntemi benimsenmiş ve bu incelemeler, çocukların mevcut normal gelişiminin objektif olarak anlaşılmasına yardım etmiştir. Böylece gelişimsel bilgi birikimi oluşmuştur. Örneğin; Piaget çalışmalarında, çocuklarının davranışlarını olay incelemesi yöntemi ile incelemiş ve bu yöntem, onun zihinsel süreçlere ilişkin açıklamalarına temel oluşturmuştur. Böylece olay incelemesi çalışmaları, çocukların gelişimine ilişkin önemli kuramların gelişmesine yardımcı olmuştur.
- Olay incelemesi, davranış bilimlerinde çocuğun davranışlarını anlamada sıklıkla kullanılmaktadır.
- Vaka incelemesi adıyla da ifade edilen olay incelemesi çalışmaları, uyumsuz ve duygusal rahatsızlık sergileyen bireylerin tedavisinde de önemli bir yöntemdir.
- Bu yöntem, çocukların davranışlarını inceleyen klinik psikologlar ve diğer ruh sağlığı çalışanları tarafından sıklıkla kullanılmaktadır.
- Klinik ortamlarda kullanılan olay incelemesi, önemli bir sorunu olan bireylerin probleminin teşhis edilmesini ve tedavisini içermektedir. Bu çerçevede birey; tüm yönleri ile detaylı bir şekilde incelenmekte; bireyin problemine teşhis konmakta ve iyileştirici önlemler alınmaktadır.

KORELASYONEL YÖNTEMLER

- Korelasyon yöntemi, iki değişken arasındaki ilişkinin miktarını ve yönünü ortaya koymaya yönelik olarak korelasyon katsayısının belirlenmesi işlemidir.
- Çocuk gelişimi alanında da ölçülen bir özelliğin diğeri ile ilişkili olup olmadığını ortaya çıkarmada sıklıkla korelasyon yöntemi kullanılır. Örneğin; çocuğun sınav kaygısı ile başarı arasında nasıl bir ilişki vardır? Çocukların uyuma süresi ile başarısı arasında kuvvetli bir ilişki var mıdır? Çocuğun anne-babasının tutumu ile çocuğun benlik saygısı arasında ne gibi bir ilişki vardır?
- Bütün bu soruların cevabını verebilmek için belirtilen özelliklere veya davranışlara ilişkin ölçümlerin veri toplama araçları ile toplanması ve korelasyon yöntemi ile ilişkinin hesaplanması gerekir.

Yediiklim Yayıncılık

- Korelasyon katsayısı,-1 ile +1 arasında değişir.
- Korelasyon katsayı, 0.00'dan 1'e veya +1'e yaklaştıkça ilişkinin büyüklüğü artar ve ilişkinin arttığı kabul edilir.
- Korelasyon katsayısı,-1 veya +1'den 0.00'a yaklaştıkça ise ilişkinin büyüklüğü azalır ve ilişkinin azaldığı kabul edilir.
- Katsayının 0.00 olması ise iki değişken arasında hiçbir ilişki olmadığını gösterir. Bu durumda, katsayının işaretinin eksi olması (negatif) ters yönde bir ilişki olduğunu, bir değişken artarken diğerinin azaldığını belirtir. Artı olması (pozitif) ise aynı yönde bir ilişki olduğunu, bir değişken artarken diğerinin de artmakta olduğunu kasteder.

Not

Korelasyonda "Bir değişken diğerinin sebebidir veya sonucudur." diyemeyiz. Korelasyon yöntemi neden-sonuç hakkında bilgi vermez. İki değişken arasındaki ilişkiyi ortaya koyar. Korelasyon yöntem, çocuk gelişim alanında sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Çünkü bu yöntem ile çocukların pek çok davranışı arasındaki ilişkiler ve yordamalar yapılabilir. Ancak bu yöntemin en önemli sınırlılığı ise değişkenler arasındaki sebep-sonuç ilişkisini vermemesidir. Bu nedenle korelasyon yöntemi, sonrasında yapılacak olan deneysel araştırmalara yön verir ve deneysel yöntemler nedenselliği açıklar.

Deneysel Yöntem

- Deneysel yöntem, değişkenler arasındaki ilişkiyi nedensellik ilişkisi içerisinde açıklamak üzere araştırmacının bir değişkeni düzenleyerek veya ayarlayarak diğer değişken üzerinde oluşturduğu etkiyi ortaya çıkarmasına yöneliktir.
- Deneysel yöntem, bilimde bilgiye en objektif ulaşabilecek teknik olup korelasyon yöntemin tersine, sebep-sonuç ilişkilerine ilişkin hipotezleri test edebilen tek araştırma yöntemidir.
- Deneysel yöntem, genellikle laboratuvarlarda yapılan araştırmalar olarak düşünülür. Ancak deneysel araştırmalar, çok iyi bir şekilde planlanabilir ve deney koşullarına uygun bir biçimde gerçekleştirilebilirse laboratuvar dışında da düzenlenebilir. Çocuk gelişimi alanında da deneysel yöntem laboratuvar dışında bilimsel araştırmalarda kullanılabilen bir yöntemdir.
- Deneysel araştırmada araştırmacı, yapay bir deney ortamı oluşturmaktadır. Bu yapay ortamda, araştırmak istediği olayı veya değişkeni düzenlemek, ayarlamak veya değiştirmek gibi yollarla istediği duruma getirmekte ve deneyin kontrolünü sağlamaktadır. Böylece yeni durumların meydana gelmesine yol açmakta ve bunun etkisini sebep-sonuç ilişkisi içerisinde gözlemektedir.
- Kısaca araştırmacı, bir değişkenin belirli etkilerini; koşullarını değiştirerek, ayarlayarak veya düzenleyerek kontrol etmekte ve bundan diğer değişkenin veya davranışın nasıl etkilendiğini, değiştiğini gözlemeye ve anlamaya çalışmaktadır.
- Korelasyonda bir değişken diğerinin sebebidir veya sonucudur, diyemeyiz. Deneysel yöntem, değişkenler arasındaki ilişkiyi nedensellik ilişkisi içerisinde açıklamak üzere araştırmacının bir değişkeni düzenleyerek veya ayarlayarak diğer değişken üzerinde oluşturduğu etkiyi ortaya çıkarmasına yöneliktir.
- Bağımsız Değişken (X): Bir deneyde değişikliğe uğratılan, düzenlenen veya ayarlanan değişkendir.
- Bağımlı Değişken (Y): Bağımsız değişkende yapılan değişiklik, düzenleme veya ayarlama sonucunda gözlediğimiz değişkendir. Bağımlı değişken, bağımsız değişkene bağlı olduğu için bağımlı değişken adını almaktadır.
- Çocuk gelişimi alanında yapılan araştırmaların genellikle deneysel yöntemle yapılması istenir. Çünkü sebep-sonuç ilişkisini verebilmesi nedeniyle daha geçerli sonuçlar ortaya koyabildiği; deneyin yansıttığı bulguların, deneyin yapılmadığı kontrol edilmemiş bir durumdan daha çok kesinlik gösterdiği kabul edilir.
- Bu nedenle deneysel yöntem, diğer yöntemlere göre daha geçerli ve güvenilir bilgiler verebilmektedir. Diğer araştırmacılar, benzer deneyler yaparak bu sonuçların tekrarlanabilirliğini sınayabilmektedirler. Bununla birlikte deneysel yöntem, deneyin her zaman istendiği gibi gerçekleştirilememesi, kontrolün istendiği gibi sağlanamaması ve yapay bir ortam içerisinde deneyin gerçekleştirilmesi nedeniyle bazı olumsuzluklara da sahiptir.

Yediiklim Yayıncılık

Gelişimsel Yöntemler

- Gelişimsel yöntemler, yaşa bağlı olarak çocukların özelliklerinin gelişimini açıklamaya çalışmaktadır.
- Çocuk gelişimini inceleyen gelişimsel yöntemlerin amacı, bir bağımsız değişken olarak yaşı dikkate almak ve yaşa bağlı olarak çocukların özelliklerinin gelişimini incelemek ve karşılaştırmaktır. Böylece bu yöntem, zaman içinde insanların nasıl bir gelişim gösterdiğinden hareketle gelişimde yaşla ortaya çıkan değişimleri belirlemeye ve çocuk gelişimine ilişkin genel bilgiler keşfetmeye çalışmaktadır.
- Çocuk gelişimi çalışmalarında başlıca üç gelişimsel yöntem vardır. Bunlar kesitsel yöntem, boylamsal yöntem ve sırasal (kesitsel-boylamsal veya ardışık) yöntem olarak gruplanabilir.

Enlemsel / Kesitsel Yöntem

- Kesitsel araştırmalar, incelenecek çocuk grupları seçildikten sonra kısa bir zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilebilir ve veri toplamak çok fazla zaman almaz.
- Kesitsel yöntem; farklı yaşlardan çocuk gruplarının araştırmaya alınarak belirli davranışlarının aynı zamanda ölçülmesi, test edilmesi veya gözlenmesini gerektirir. (Dworetzky, 1990, s.20) Araştırmacı, ilgilendiği yaşların her birini temsil eden farklı çocuk grupları ile aynı zaman dilimi içerisinde çalışmakta ve bu yaş gruplarına ilişkin ölçümleri karşılaştırmaktadır.
- Kesitsel yöntem, belli bir davranışın farklı yaşlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak için etkili bir şekilde çocuk gelişimi alanında kullanılmaktadır.
- Kesitsel yöntemde kuşak veya yaşıt etkisi farklı zamanlarda doğmuş olmaktan kaynaklanan çeşitli faktörlerin sonucu oluşan etkilerdir.
- Kesitsel yöntemin bazı olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Bu yöntemin olumlu yönü, zaman bakımından belli bir çocuk grubunun yıllarca gözlenmesi yerine aynı zamanda farklı yaş grubundan çocuklardan veriler toplanmasına olanak sağlamasıdır. Bununla birlikte kesitsel yöntem, bazı olumsuz yönlere de sahiptir.
- Bu yöntem, çeşitli karıştırıcı etkileri kontrol etmekte yetersizliğe sahiptir.
- Farklı gruplardaki çocuklar, farklı zamanlarda doğdukları için onların yaşları ve grupları da farklıdır. Dolayısıyla çocuklar, sadece yaş açısından değil doğdukları zaman veya yıl açısından da farklılaşmaktadırlar. Yaşıt veya kuşak etkisi (cohort) nedeniyle farklı yaş grubu çocukları da doğdukları andan itibaren farklı kültürel koşullardan farklı derecelerde etkilenmektedirler.
- Kesitsel yöntemin özel bir kullanımından da söz etmek gerekir. Bu kullanım, çocuğun gelişimine ilişkin normlar oluşturmaya dayanan normatif araştırmalar olarak adlandırılır. Gelişime ilişkin bir norm, bir özelliğin gelişiminin ve bu özelliğin gelişimsel ortaya çıkısındaki değişkenliğin görülmesindeki ortalama yaşı belirtmektedir. Örneğin; bir araştırmacı, pek çok çocuğun emeklemeye ilk başladığı ayı kaydederek bunların ortalama ağırlığı ve yaklaşık %90'ının hangi ağırlıklar arasında bulunduğu ortaya çıkartabilir. Çeşitli gelişimsel özelliklere ilişkin elde edilen gelişimsel normlar, çocuk gelişimi ile ilgilenen kişilere önemli bilgiler sağlar ve bir çocuğun normal bir biçimde gelişip gelişmediğini değerlendirmek için bir ölçüt olarak dikkate alınabilir. Bununla birlikte gelişimsel normlar, çocuklar arasındaki bireysel farklılıkları ve bu farklılıkların sebeplerini ortaya koymamaktadır.

Boylamsal Yöntem

- Boylamsal yöntemde, belli bir zaman aralığında aynı çocuklar, belirli aralıkla incelenir.
- Boylamsal (uzunlamasına) yöntem, geniş bir zaman diliminde aynı çocuklarla çalışmayı gerektirir. Araştırmacı, tümü aynı yaştan bir grup çocuğu, belli bir zaman aralığının çeşitli noktalarında ilgilendiği değişkenler açısından ölçer. Böylece düzenli aralıklarla çocuklardaki değişimi izler.

Sırasal / Desensel Yöntem

- Sırasal (kesitsel-boylamsal) yöntem, kesitsel ve boylamsal yöntemlerin bir arada kullanılmasını gerektirir.
- Sırasal yöntem (kesitsel-boylamsal yöntem veya ardışık) kesitsel ve boylamsal yöntemlerin olumlu yönlerini birleştiren ve olumsuz yönlerini azaltan bir diğer gelişimsel araştırma yöntemidir. Bu yöntemde temel düşünce, farklı yaşlardan çocukları eş zamanlı çalışmaktır.

yediiklimyayıncılık

- Sırasal yöntem, kesitsel ve boylamsal yöntemleri bir arada kullanarak boylamsal yönteme göre daha kısa zamanda tamamlanmaktadır.
- Kesitsel yöntemdeki kuşak etkilerini ortadan kaldırmaya yardım etmektedir. Boylamsal ve kesitsel yöntemlerin tek başlarına elde etmeleri olanaksız bilgileri sağlamaktadır. Bununla birlikte sırasal yöntem, boylamsal yöntem gibi zaman alıcı ve maliyeti yüksek bir yöntemdir.

GELİŞİM İLKELERİ

- Gelişim, kalıtım ve çevrenin ortak etkileşiminin sonucudur.
- Gelişim, çevre ve kalıtımın etkisiyle oluşur.
- Gelişim, ne tek başına bireyin kalıtsal özelliklerine ne de çevresel yaşantılarına bağlı bir süreçtir.
- Gelişim, bireyin doğuştan devraldığı kalıtsal mirasın, çevresi ile etkileşimi sonucunda gerçekleşen bir süreçtir.

Gelişim bir bütündür.

- Gelişim; bireyin bilişsel, sosyal, duygusal ve biyolojik süreçlerinin birbiriyle etkileşimi sonucu oluşan karmaşık bir bütündür.
- Herhangi bir gelişim alanındaki olumlu ya da olumsuz özellikler, bir diğer gelişim alanını da aynı biçimde etkiler.
- Özetle; gelişim alanlarının birbirini etkilemesidir.

Gelişim süreklidir ve aşamalar hâlinde ilerler.

- Gelişim, belli gelişim aşamalarından oluşan sürekli ve birikimli bir süreçtir.
- Gelişim ileriye doğru oluşan ve belirli gelişim aşamalarında gerçekleşen gelişimsel özelliklerin birbirine eklenmesiyle oluşan sürekli ve birikimli bir süreçtir.
- Her gelişim aşamasına ilişkin gelişimsel kazanımlar, bir sonraki aşamayı etkiler.
- Özetle; gelişim dönemlerinin birbirini etkilemesidir.
- Gelişim, bütünden parçaya doğrudur.
- Gelişim bütünden parçaya doğrudur.
- Çocuk bir nesneyi tutmak istediğinde önce bu nesneye doğru bütün vücudu ile tepkide bulunur.
- Çocuk büyüdükçe artık aynı davranışı yapmak istediğinde sadece kolunu uzatarak tutma eylemini gerçekleştirir.
- Bu ilkenin öğretim açısından önemi, çocuklara önce bütünü daha sonra bütünün parçalarını öğretmekle daha etkili bir öğretimin gerçekleştirilebilmiş olmasıdır.
- Gelişimin bu ilkesine genelden özele doğru ilkesi de denir.

Gelişimde bireysel farklılıklar vardır.

- Gelişimde bireysel ayrılıklar vardır.
- Çocukların ana-babalarından devraldıkları kalıtımsal özelliklerle sahip oldukları çevresel olanaklar, gelişimsel özelliklerini birbirinden farklılaştırmaktadır.
- Çocukluk yıllarında gelişimde görülen bireysel ayrılıklar, yetişkinlik yıllarına kıyasla çok daha fazladır.

Gelişim, baştan ayağa; içten dışa doğrudur.

- Baştan ayağa ilkesi, yaşamın başlarında bireyin önce baş ve kollar gibi vücudun üst kısımlarının, daha sonra alt kısımlarının gelişmesini vurgular. Yenidoğan bir çocuğun başının bedeninin üçte birine, yetişkinlik yıllarında ise yedide birine eşit olması, başlangıçta vücudun üst kısımlarının daha fazla gelişmesiyle ilişkili olan bu ilkenin gereğidir.
- Gelişimin içten dışa olması ise önce vücudun ya da organların iç kısımlarının, daha sonra ise dış kısımlarının daha fazla gelişmesi demektir. Örneğin; bedenin önce beyin, kalp ve iskelet sistemi gibi iç organları; daha sonra kol ve bacaklar gibi dış organları gelişmektedir.

Gelişim nöbetleşe devam eder.

- Gelişim nöbetleşe devam eden bir süreçtir.
- Gelişimsel özelliklerin tümü aynı zaman dilimi içinde aynı hızda gerçekleşmemektedir.
- Bazen zihin gelişimi, bazen beden gelişimi, bazen de sosyal ve duygusal gelişimin hızı diğerlerinden daha fazla olur.

Gelişimin hızı her yaşta aynı değildir.

- Gelişim ilk yaşlarda daha hızlıdır.
- İnsan yavrusu, diğer canlılara göre uzun süre ana baba ya da onların yerine çocuğun bakımını üstlenmiş kişilerin bakımına muhtaçtır.
- Yaşamın ilk yıllarında hızlı biçimde gelişmeye programlanmış olan bireyin sonraki yıllar için ön koşul niteliğinde olan temel gelişimsel özellikleri, böylece olabildiğince geliştirilmiş olmaktadır.

yediiklimyayıncılık

Gelişimde kritik dönemler vardır.

- Her bir gelişen organ ya da edimin gelişim zamanıdır. Bu zaman uyarıcılara en açık olunan zaman dilimdir.

Gelişim yordanabilir bir sıra izler.

- Yapılan araştırmalara göre gelişim öncesinde tahmin edilebilir sonuçlar ortaya koymuştur.

GELİŞİM DÖNEMLERİ VE GELİŞİM GÖREVLERİ

- Kritik dönem kavramının öneminden hareketle Havighurst, gelişim ödevleri kavramını geliştirmiştir. Havighurst, bireylerin gelişimlerinin dönemler hâlinde gerçekleştiğini ve her dönemin kazanılması gereken özelliklerinin bulunduğunu belirtmiştir. Her dönemin gerektirdiği gelişim görevleri kazanılmadığında, bir sonraki dönemde kazandırılmaları zor olur. Gelişim ödevlerini yerine getirirken üç önemli faktör gözden kaçırılmamalıdır;
- Fiziksel olgunlaşma: Tuvalet eğitimi için çocuğun anüs kaslarının gelişmiş olması
- Toplumsal beklentiler: Evlilik için toplumun uygun gördüğü yaşın dışında kalan bireyin toplum içinde yaşayacağı zorlanmalar
- Kişisel değer yargıları: Kişi kendi değer yargılarına ve beklentilerine uygun ödevleri seçer ve gerçekleştirmeye çalışır.

Havinghurst'un açıklamaları dikkate alınarak aşağıdaki gelişim dönemleri sıralanmıştır;

- Bebeklik Dönemi (0-2 yaş arası)
- Erken çocukluk (2-6 yaş arası)
- Orta çocukluk (6-12 yaş arası)
- Ergenlik (13-18 yaş arası)
- Genç yetişkinlik (19-29 yaş arası)
- Yetişkinlik (30-60 yaş arası)
- Yaşlılık (60 yaş ve üzeri)

1. Bebeklik Dönemi (0-2 Yaş)

- Bağlanma davranışı en önemli görevdir. 6. ayda bebek anneye bağlanma davranışı gösterir. 6. ayda oluşmasının sebebi bellek oluşmasıdır.
- Duygusal, psiko motor ve algısal olgunlaşmanın gerçekleşmesi (genellikle 6. ayda) beklenir.
- İlkel bir neden sonuç ilişkisi kurulabilir.
- Yürüme davranışını göstermesi beklenir.
- İlk dil gelişimi ve dil için kritik dönem buradadır.
- Katı besinler yenilebilir.
- 8. aydan sonra nesne devamlılığı gelişmeye başlar.
- Sosyal çevre ile ilişki kurulmaya başlanır.

2. İlk Çocukluk Dönemi (2-6 Yaş)

- Hayalî oyunlar oynanır.
- Dil gelişimi bu evrede tamamlanır.
- Kendi davranışları üzerinde otokontrol kurar.
  Tuvalet eğitimi örnek verilebilir.
- Öz bakım becerilerinin yerine getirilmesi beklenir. Bunun için çocuğun gelişim seviyesine uygun çevresel fırsatlar verilmelidir.
- Cinsiyet, cinsiyet farklılıkları ve mahremiyeti öğrenmesi beklenir.
- Grup oyunlarında statü ve rol dağılımı yoktur.
- Erken ahlak gelişimi bu evrededir.
- Cinsiyet rolleriyle özdeşim kurulur.

3. Orta Çocukluk (6-12 Yaş)

- Sosyalleşme
- Grup oyunlarına katılma
- Mantıklı düşünme
- Kendine karşı olumlu bir tutum geliştirme
- Kişisel bağımsızlığını kazanma
- Cinsiyet rollerine uyma
- Toplumsal kurallara uyma
- Başkalarının duygularını anlama ve paylaşma
- Temel okuma yazma becerileri kazanma
- Aritmetik becerisi kazanma

4. Ergenlik (12-18 Yaş)

- Üreme olgunluğunu kazanma
- Değişen bedeni kabul etme
- Kendi yaş grubundan kız erkeklerle olgun ilişkiler geliştirme
- Maskülen ve feminen sosyal rolleri başarıyla yerine getirme

yediiklimyayıncılık

- Ailesinde ve diğer yetişkinlerden duygusal açıdan bağımsızlaşma
- Bir mesleğe yönelme ve meslek seçme
- Evlilik ve aile kurmaya hazırlanma
- Davranışlarına rehberlik edecek bir dizi etik sistemi ve değerleri kazanma
- Bir ideolojiyi geliştirme
- Sosyal sorumlulukları üstlenmeyi isteme ve üstlenme

5. Genç Yetişkinlik (19-29 Yaş)

- Meslek sahibi olma
- Ekonomik bağımsızlığını kazanma
- Eş seçme ve evlilik sorumluluğunu üstlenme
- Çocuk sahibi olma ve bir çocuğu yetiştirme sorumluluğunu üstlenme
- Vatandaşlık sorumluluklarını üstlenme
- Sosyal gruplara dâhil olma

6. Yetişkinlik (30-60 Yaş)

- İyi bir vatandaş olma, dünya ve ülke sorunlarıyla ilgilenme
- Gelecek nesilleri yetiştirme
- Orta yaşta ortaya çıkan bedensel değişiklikleri kabul etme ve onlara uyma
- Eş ile ortak etkinlikler düzenleme ve uygulama
- Verimli ve üretici bir birey olarak topluma katkıda bulunma
- Boş zamanlarını değerlendirecek uğraşlar geliştirme
- Ekonomik bir yaşam standardı kurma ve koruma

7. Yaşlılık (60 ve Üzeri)

- Azalan sağlığı ve fiziksel gücü kabul etme ve buna uyum sağlama
- Ölen eşin yokluğunu kabullenme ve buna uyum sağlama
- Emekliliğe alışma
- Emeklilikle birlikte azalan gelire uyum sağlama ve yaşamını buna göre yeniden düzenleme
- Emeklilikle birlikte artan boş zamanını uygun etkinliklerle değerlendirme
- Gittikçe azalan sosyal çevreyi yeni insanlarla zenginleştirme
- Vatandaşlık sorumluluklarını üstlenmeye devam etme

DOĞUM ÖNCESİ

Doğum öncesi faktörler, döllenmiş yumurtanın gelişerek doğum öncesi dönemdeki embriyo evresi ile bunu izleyen ve doğuma değin süren fetüs evrelerinde sağlıklı bir biçimde gelişebilmeye uygun bir ortam ve koşullar içinde bulunması ile ilgilidir.

Hamilelik dönemi boyunca annenin geçirmiş olduğu hastalıklar, yetersiz beslenme, sigara ve alkol gibi kötü alışkanlıklar, stresli bir ortamda karşı karşıya kaldığı duygusal problemler gibi kimi olumsuzluklar; doğum öncesi dönemde bebeğin sağlıklı bir biçimde gelişebilmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

DOĞUM SIRASI

Doğum esnasında yaşanan ve bebeğin gelişimini olumsuz biçimde etkileyen faktörlerden bazıları ise bebeğin oksijensiz kalması, doğum anında geçirmiş olduğu travmalar, doğumu gerçekleştiren uzman olmayan kişilerce yapılan ve bebeğe zarar veren müdahaleler, sezaryen, suni sancı, kordon dolanması gibi olumsuzluklardır.

DOĞUM SONRASI

Doğum sonrası çevresel etmenler, tamamen biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelen bebeğin, doğum sonrasında tüm yaşamı boyunca sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel gelişimini yönlendiren çok sayıda çevresel etmen tarafından etkilenmektedir.

Gelişimi etkileyen bu doğum sonrası çevresel etmenleri aile içi etmenler ve aile dışı etmenler olarak iki grup altında inceleyebiliriz.

Aile içi etmenler arasında ailenin çocuk yetiştirme biçimleri, ailenin sosyoekonomik ve kültürel statüsü, boşanma, kardeşler arasındaki ilişkiler, kardeşlerin doğum sıraları ve akran grupları gibi faktörlerin gelişim üzerindeki rolü oldukça belirleyicidir.

Aile dışı çevresel etmenler arasında ise erken dönemdeki günlük bakım, akran grupları ve okul yaşantıları dikkat çeken etmenlerden bazılarıdır.

/yediiklimyayıncılık

ZAMAN

Kritik Dönem

- Bireyin belli konuları öğrenmesi konusunda avantajlı olduğu, çevre etkilerine karşı duyarlı olduğu ve çevresel uyarıcıların birey üzerinde en güçlü etkiye sahip olduğu, gelişim açısından en önemli zaman dilimidir. Kritik dönemde öğrenme yaşantıları diğer dönemlere göre daha hızlı kazanılmaktadır. Belli gelişim alanlarının belli kritik dönemleri vardır. Kritik dönem bireyin çevresel uyarıcılara en fazla açık olduğu dönemdir. Bu dönemde gerçekleşen öğrenmeler daha hızlı ve etkili olmaktadır. Öğrenme açısından kritik dönemde çocukların uygun yaşantılar geçirmeleri için gerekli olanaklar hazırlanmalıdır. Eğer çocuklara yaşadıkları kritik dönemlerde öğrenme imkânları sağlanamazsa, gelişim yavaşlayabilir etkili öğrenme gerçekleşmeyebilir.
- Kritik dönem geri getirilmeyen ve yenilenemeyen bir zaman dilimidir. Kritik dönemin fırsatlarını değerlendirmemek, bu dönemin avantajlarını kaçırmak anlamına gelmektedir. Örneğin; Yürüme ile ilgili kritik dönem 1 yaş civarıdır.

Tarihsel Zaman

Kalıtım ve çevreyle birlikte bireyin yaşadığı kritik tarihsel zaman dönemleri, onun gelişimine etkide bulunmaktadır. Tarihsel zaman, etkisi belli bir zaman dönemiyle sınırlı bulunan bir dönemi ifade etmektedir.

Örneğin; 2. Dünya savaşında ABD'nin Japonya'ya attığı atom bombasının insanlar üzerinde oluşturduğu etki, tarihsel zaman kavramıyla açıklanmaktadır.

Bölük / Cohort Etkisi

Bir kuşağın oluştuğu dönemin ya da kuşağı oluşturan üyelerin özelliklerinin yol açtığı etki.

DOĞUM ÖNCESİ GELİŞİM AŞAMALARI

Doğum Öncesi Gelişim

- İnsan gelişimi, doğum öncesi ve doğum sonrası olmak üzere iki dönemde düşünülebilir.
- Günümüzdeki ultrason gibi teknolojik araçlar ile doğmamış bebeğin görüntüleri elde edilebilmektedir. Böylece doğmamış bebeğin doğum öncesi gelişimi ve bu döneme ilişkin olası olumsuzluklar da izlenebilmektedir.
- Doğum öncesi gelişim, döllenme ile başlar ve normal koşullarda ortalama 38 haftalık bir süre sonunda bebeğin doğumu ile sona erer. Bu zaman dilimi, doğacak bebeğin gelişimi açısından son derece hızlı bir biçimde gerçekleşir.
- Doğum öncesi dönem; dölüt, embriyo ve fetüs olmak üzere üç evreye ayrılarak incelenebilir.

Dölüt Evresi (0-2 Hafta)

- Zigot veya yumurta evresi olarak da adlandırılan dölüt evresi, yumurtanın döllenmesi ile başlar ve yaklaşık iki hafta sürer.
- Döllenme ile spermde bulunan 23 kromozom ile yumurtada bulunan 23 kromozom birleşerek 46 kromozomlu döllenmiş yumurta hücresini oluşturmaktadır.
- Döllenmiş tek yumurta hücresine de zigot adı verilir.
- Böylece döllenme, bir insanın yaşamının başlangıcı olarak kabul edilir. Aynı zamanda döllenme, bu insanın doğum öncesi döneminin de başlangıcını oluşturur.
- Döllenme ile birlikte zigot, kadının fallop borusundan rahime doğru ilerler ve bu arada hızlı bir değişim ve hücre bölünmesi gerçekleştirir.
- Zigotun hızlı bir şekilde ilk olarak iki hücreye, daha sonra dörde bölünmesi biçiminde devam eden hücre bölünmeleri ile hücre sayısı gittikçe çoğalır. Çoğalan hücreler, bir top hâlinde hücre kümesi oluştururlar. Bu hücre kümesi, blastosist olarak adlandırılır.
- Blastosist hücreleri, gerçekleştirecekleri fonksiyonlara göre gruplaşarak farklılaşırlar. Blastosist, rahime ulaştığında ise kendini rahim çeperine aşılar ve bölünme sürecini rahimde de sürdürür. Böylece ilk doğum öncesi evre olan dölüt evresi, ikinci haftanın sonunda blastosistin rahim duvarına aşılanması ile son bulur.
- Dölüt evresinin sonunda, anne karnındaki canlı o kadar küçüktür ki büyüklüğünün yaklaşık bir nokta kadar olduğu söylenebilir.
- Bazı durumlarda ise zigot, rahim çeperine aşılanmayabilir. Bu durumda ise zigot rahim dışına atılır ve yeni bir yaşam gerçekleşmez.

/yediiklimyayincilik

Embriyo (2-8 Hafta)

- Embriyo evresi, yaklaşık ikinci haftanın sonundan sekizinci haftanın sonuna kadar devam eden ve embriyonun hızlı bir şekilde organ ve sistemlerinin geliştiği evredir.
- Embriyo evresi, ikinci haftanın sonunda başlar ve sekizinci haftanın sonuna kadar devam eder.
- Bu evrede, blastosistin rahim çeperine yerleşmesi ile blastosist artık "embriyo" olarak adlandırılır. Bu evrenin başlaması ile embriyo, plasenta ve göbek kordonu yoluyla rahime bağlanır. Böylece embriyo, yaşamak için anneye bağımlı olup, annenin fizyolojik bir parçası hâline gelir.
- Plasentadaki zarlar, göbek kordonu yoluyla anne kanından embriyonun kanına oksijen, besinler ve diğer elementleri geçirir ve benzer şekilde de embriyonun kanındaki atıkları anneye geçirir.
- Ayrıca annenin sahip olduğu çeşitli hastalıklar ve bazı zararlı maddeler de plasenta ve göbek kordonu yoluyla embriyoya geçebilir. Bu nedenle annenin hastalıklara karşı kendini koruması ve beslenmesine dikkat etmesi gerekir.
- Embriyo döneminin başlangıcında plasenta ve göbek kordonunun yanı sıra amniyotik kese de gelişir.
- Amniyon kese, içindeki sıvı ile embriyoyu çevreler.
- Amniyon kese içerisindeki sıvı, embriyonun rahat hareket etmesini sağlar, onu tehlikelerden korur ve ısısını sabit düzeyde tutar. Böylece embriyo, doğuncaya kadar amniyotik sıvı ile dolu olan amniyotik kese içerisinde gelişimini sürdürür.
- Embriyo evresinin başlangıcından itibaren fiziksel yapılarda farklılaşmalar oluşmaya ve organlar biçimlenmeye başlar.
- Hücre bölünmeleri ile çoğalan hücreler ilk ayın sonunda farklılaşarak üç doku tabakasını ortaya çıkarır. Bunlar; ektoderm (dış tabaka), mezoderm (orta tabaka) ve endoderm (iç tabaka) olarak adlandırılır.
- Ektoderm; saç, tırnaklar, deri (cilt), duyu organları, sinir sistemi gibi yapıların gelişimini biçimlendirir. Mezoderm; büyük kaslar, bağ doku, kemikler, dolaşım sistemi (kan, kalp damarı, kalp), boşaltım sistemleri (böbrekler ve kanalları) gibi yapıların gelişimini biçimlendirir.
- Endoderm ise akciğer, karaciğer, sindirim sistemi (mide ve nefes borusu gibi) ve iç salgı bezi sistemleri (tiroid gibi) gibi iç organların gelişimini biçimlendirir.
- Sekizinci haftanın sonunda hemen hemen tüm beden sistemleri, embriyoda bulunacak biçimde oluşmuştur ve temel gelişimi gerçekleşmiştir. Bu evre sonunda embriyoda gözler, kulaklar, burun ve dudak gibi yüz hatlarını ve kalp atışını fark etmek ve embriyonun bir insana benzediğini görmek olasıdır.
- Sonuç olarak embriyo evresinde gelişim çok hızlıdır ve bu evre gelişim açısından oldukça kritiktir.
- Çünkü doğmamış bebeğin organları bu evrede büyük ölçüde biçimlenmektedir ve bundan dolayı da bu evrede embriyo, çevrenin olumsuz etkilerine karşı son derece duyarlıdır. Örneğin; embriyo evresinde annenin bazı ciddi rahatsızlıkları veya sigara ve alkol veya kontrolsüz ilaç alması gibi gelişimi etkileyecek olumsuzluklardan embriyo çok büyük zarar görebilmektedir.
- Embriyo evresi, doğmamış bebeğin organlarının biçimlenmesi nedeniyle kritik bir dönemdir ve embriyonun olumsuz çevresel koşullar ile karşılaşması, doğmamış bebek için tehlike oluşturur.

Fetüs (8-38 Hafta)

- Fetüs evresi, gebeliğin yaklaşık ikinci ayının sonundan doğuma kadar olan (yaklaşık otuz sekiz haftalık) zaman dilimini kapsar.
- Fetüs, yedinci ayda bağımsız yaşayabilme yeteneğine sahip olur.

- Fetüs evresi, doğum öncesi dönemin en uzun evresi olup bu evrede doğmamış bebek fetüs olarak adlandırılır.
- Fetüs evresi süresince embriyo evresinde oluşan bedensel sistemler ve organlar gittikçe büyür ve gelişirler. Fetüsün hareketliliği de artar.
- Fetüs sürecinde üçüncü ayda fetüs, tekmeleme ve başını çevirme hareketlerini yapabilir.
- Rahim içerisindeki hareketleri hissedilebilir.
- El ve ayak parmakları ile tırnakları şekillenir.
- Fetüs evresi, doğum öncesi dönemin en uzun evresi olup bu evrede doğmamış bebek fetüs olarak adlandırılır.
- Fetüs evresi süresince embriyo evresinde oluşan bedensel sistemler ve organlar gittikçe büyür ve gelişirler. Fetüsün hareketliliği de artar.
- Fetüs sürecinde 3. ayda fetüs, tekmeleme ve başını çevirme hareketlerini yapabilir.
- Rahim içerisindeki hareketleri hissedilebilir.
- El ve ayak parmakları ile tırnakları şekillenir.
- Kaslar gelişmeye başlar. Dış üreme organları şekillenir ve böylece fetüsün cinsiyeti anlaşılabilir.
- Gebeliğin 4. ayında, fetüsün büyümesinde dikkate değer artışlar oluşur.
- Annenin tam olarak fetüsün hareketini hissetmeye başladığı zaman dördüncü aydır.
- 5. ayda bebek, dikkate değer ölçüde büyümüştür.
- 6. ay süresince fetüs büyür ve ağırlığı artar. Bu ayda fetüsün tutma, kavrama refleksi oldukça gelişir.
- 7. ay ile birlikte fetüs, bağımsız yaşama yeteneğine sahiptir ve doğarsa hayatta kalması büyük ölçüde olasıdır.
- 8. ve 9. aylarda fetüsün iyice biçimlendiği görülür. Bu aylarda fetüs ışığa, sese tepki verir, kafasını kaldırabilir.
- Normal koşullarda dokuzuncu ayın sonunda, bebeğin rahim içindeki gelişimi tamamlanmıştır ve dış dünyada yaşamaya hazırdır.

Yediiklim Yayıncılık

Refleksler

Babinski Refleksi: Yenidoğan bebeğin ayağının tabanının ortasına hafifçe vurulduğunda, uyarılma ile ayak parmaklarının yelpaze gibi açılmasıdır. Bu refleksin olmaması, omurilikte oluşabilecek kusurlara işaret eder.

Plantar Refleks: Bebeğin ayak parmaklarının dibine bastırıldığında tepki olarak ayak parmakları ile tutmaya veya yakalamaya çalışmasıdır. Bu refleksin olmaması, omurilikte bir kusurun işareti olabilir.

Diz Kapağı / Knee Jerk Refleksi: Bebeğin aniden diz kapağındaki tendona (sinire) hafifçe vurulmasına tepki olarak bacağını havaya kaldırmasıdır. Bu refleksin olmaması kas rahatsızlığının belirtisi olabilir.

Tonik Boyun: Sırt üstü yatan bebeğin başı sağa ya da sola 90 derece çevrilirse başını döndürdüğü yöndeki kolunu ve aksi istikametteki bacağını açar, diğer kol ve bacaklarını bedene doğru büker. Omurilik hasarı olan çocuklarda görülmeyen bu refleks 2-3. ayda kaybolur.

Geri Çekilme Refleksi: Bebeğin bir iğnenin ayağının tabanına hafifçe batırılmasına tepki olarak ayaklarını geri çekmesini ifade eder. Bu refleksin yokluğu, sinirdeki hasarın bir işaretidir.

Emme / Sucking Refleksi: Bebeğin ağzına veya dudaklarına herhangi bir objenin dokunmasına tepki olarak emmeye çalışmasıdır. Bu refleks de beslenmeyi kolaylaştırır ve yenidoğan bebeğin çevresindeki objeleri keşfetmesinin temelini sağlar. Bu refleksin olmaması, olası beyin hasarına işaret edebilir.

Palmer / Yakalama Refleksi: Bebeğin elinin avuç içine bastırılmasına tepki olarak elini kapatarak avucunun içindeki uyarıcıyı kavramaya ve yakalamaya çalışmasıdır. Bu refleks, yenidoğan bebeğin objeleri eli ile keşfetmesinin temelini sağlar.

Ayak Basma / Stepping Refleksi: Yenidoğan bebeği, zemine ayak parmakları hafifçe değecek şekilde dikey tutma ile oluşur. Böylece bebek adım atar gibi hareketler yapar.

Rooting refleksi (Tutma): Bebeğin dudaklarının veya yanaklarının kenarına hafifçe vurulması, bebeğin vurulan tarafa kafasını çevirmesi, emmeye hazırlanmasıdır. Bu refleks beslenmeyi kolaylaştırır.

Moro / İrkilme Refleksi: Herhangi ani bir durumda (gürültülü, ani bir ses veya benzeri bir uyarıcı) bebeğin tepki olarak kollarını ve bacaklarını gererek bir yere tutunma çabası ile hareket etmesidir. Bu refleksin olmaması, genel nörolojik yetersizliklerin işaretidir.

Yüzme / Swimming Refleksi: Yenidoğan bebeğin, suyun içerisine konduğunda yüzer gibi bir hareket içerisinde kollarını ve bacaklarını uzatmasıdır.

Sneezing Refleksi: Aksırma tepkisidir.

Rage Refleksi: Hareketi engellendiğinde ya da ağzı örtüldüğünde bebeğin ağlaması ve kurtulmak için çaba göstermesidir.

Blinking Refleksi: Göze doğru bir nesne veya ışık geldiğinde ortaya çıkan körleşme.

Babkin Refleksi: Avuç içine bastırıldığında gözlerin kapanması, ağzın açılarak başın çevrilmesi

Swallowing Refleksi: Yutma tepkisidir.

En Yaşamsal Refleksler

- Rooting
- Emme
- Yutma

Not

İlkel refleksler büyük oranda yaşamın ilk yılında ortadan kalkarken, var kalma refleksleri büyük oranda yaşam boyu devam eder. İlkel refleksler özellikle bebeklerin nörolojik muayeneleri için önem taşır. Yaşamın ilk iki yılı tamamlandığı hâlde hâlen devam eden ilkel refleksler, çoğunlukla beyin hasarının göstergesidir.

İmyayıncılık

REFLEKS	UYARICI	TEPKİ	DÖNEM
Moro	Bebeği ani olarak sarsmak veya kollarından tutup kaldırıp tekrar yatağa bırakmak	Kollarına elleriyle birlikte açar ve sonra kucaklama hareketi yapar gibi kapar.	Yaklaşık 3-6 aylarda kaybolur.
Adımlama	Yenidoğanı koltuk altlarından kavrayıp ayakta tutmak	Yürüyormuş gibi adım atar.	3-4. hafta kaybolur.
Arama	Bebeğin yanağına veya dudağına dokunmak	Başına uyarıldığı yöne çevirir ve ağzını açarak meme arar.	3. ayda kaybolur.
Yakalama/ kavrama	Bebeğin avuç içine parmak veya herhangi bir nesneyle dokunmak	Parmakları kapar. Parmağı ya da çubuğu yakalayarak kavrar.	3-4 ayda kaybolur.
Emme	Parmağı yenidoğanın ağzına sokmak ve dudaklara dokunmak	Ritmik bir şekilde emer.	Uyanık durumda 4. uykuda 7. aya kadar sürer.
Babinski	Ayak tabanına, ayak parmaklarından topuğa doğru tarak ya da benzeri bir nesneyle hafifçe dokunmak/ çizmek	Ayak parmaklarını yelpaze gibi açar. Başparmak bükülüdür.	8-12 aylarda kaybolur.
Göz kırpma	Yenidoğanın gözlerine parmak ışık tutmak	Hemen gözlerini kapatır.	Kalıcıdır.

Hareket Gelişimine İlişkin Normatif Veriler

AY	HAREKET YETENEĞİ
1.5 AY	Karın üstü yatarken kafasını kaldırır. Refleks beden hareketleri (istemli değil) görülür. Refleks olarak kavrar. Yavaş hareket eden nesneyi kısaca izler.
2 AY	Sırt üstü yatarken kollarını kaldırır.
3 AY	Refleksler azalır. İstemli kontrol gelişir. Nesnelere vurmaya başlar. Destekle oturur. Ellerini izlemeye başlar.
5.5 AY	Nesneye uzanır, kavrar, ağzına götürebilir. Biberonu tutabilir. Çıngırakla oynar. Oyuncakları gürültüyle çarpar.
6.5-7. AY	Desteksiz oturur. Nesneleri evirip çevirir.
7 AY	Emekler.
8 AY	Mobilyaya tutunup ayağa kalkar.
9.5 AY	Gezinir. Mobilyaya tutunarak yürür. Parmak ucuyla tutmaya başlar.
11 AY	Yardımsız ayağa kalkar.
11.5 AY	Yardımsız yürür. Çömer ve eğilir. Kalem tutar. Bir kaptan ufak nesneyi çıkarabilir. Bir oyuncağı amaçlı olarak atar. Karalama taklidi yapar.
13 AY	Topu yuvarlar. 2-3 küple kule inşa eder.
14 AY	Basamakları tırmanır.
16 AY	3-4 küple kule inşa eder. Bir şeyler çizebilir. Kitabın sayfalarını ikişer üçer çevirebilir.
18-24. AY	Belirgin el tercihi gösterir. 4-6 küple kule inşa eder. 3 parçalık yapbozu tamamlayabilir. Kitabın sayfalarını birer birer çevirebilir. Yan yan ve arka arkaya yürüyebilir.
24-30. AY	Birkaç boncuğu ipe dizer. Oyun hamuruyla oynar.
24-36. AY	Kolaylıkla koşar. İki ayağının üstünde dengede durur. Üç tekerlekli bisiklet sürebilir. Atlar. Parmak uçlarında yürür.

DUYUSAL ÖZELLİKLER

- Yenidoğan bebekler, insan sesini diğer seslerden ayırt edebilir.
- Işığın parlaklığındaki ve renkteki farklılıkları keşfedebilir.
- Keskin kokulara tepki verebilir.
- Tatlar arasındaki farkları ayırt edebilirler. Temel tatları bilirler.
- Yenidoğan bebekler dokunmaya karşı duyarlıdırlar ve refleksler ile tepki verirler.
- Yenidoğan bebeğin görme duyusu gelişmiş olmakla birlikte göz kaslarını kontrol edebilmede sınırlı kapasiteye sahiptir.
- Yenidoğan bebeğin işitme için gerekli organları gelişmiştir.

Görme

- Yenidoğan bebeğin görme duyusu gelişmiş olmakla birlikte göz kaslarını kontrol edebilme kapasitesi sınırlıdır.
- Göz kaslarını kontrol etmede gelişmemiş zayıf sinir sistemlerine ve sınırlı kapasiteye sahiptir.
- Yenidoğan bebekler, bir obje üzerinde odaklandıklarında gözleri ile hareket eden bir objeyi izlemede güçlük çekerler.
- Yenidoğan bebeklerin görme duyusuna ilişkin çalışmalar, yenidoğan bebeklerin ışığın varlığını keşfedebildiklerini ve farklılaşan parlaklıklardaki ışıklar arasında ayrımlar yapabildiklerini göstermiştir.
- Yine araştırmalar, yenidoğan bebeklerin renkteki farklılıkları keşfedebildiklerini göstermektedir.

İşitme

- Yenidoğan bebek, doğumdan önce işitme sistemine sahiptir.
- İşitme için gerekli organlar (dış, orta ve iç kulak) ise doğumdan önce gelişmekle birlikte beyindeki işitsel merkez henüz gelişimini tamamlamamıştır. Bu nedenle işitme sistemi, anatomik ve sinirsel olarak gelişmemiş fonksiyonlara sahiptir.
- Yenidoğan bebekteki işitme duyusunun varlığı ise rahatlıkla gözlenebilir. Örneğin; ani gürültülü bir ses olduğunda yenidoğan bebeğin genellikle irkildiği gözlenebilmektedir.

/yediiklimyayıncılık

- Yine anne, bebeğin görüş alanının dışında iken konuşmaya başladığı zaman bebek, insan sesinin yerini belirlemek için baş ve göz hareketlerini kullanmaktadır.

Koku

- Yenidoğan bebekler, çeşitli kokuları ayırt edebilmektedirler ve kokuya karşı duyarlılıkları vardır.
- Araştırmacılar, yenidoğan bebeklerin pamuk bir bezdeki farklı kokuları kokladıkları zaman sergiledikleri tepkileri (başını çevirme, kalp atışındaki ve solunumdaki değişiklikler gibi) incelemişlerdir.
- Bebeklerin tatlı bir koku karşısında ilgi göstererek başlarını koku yönüne çevirdikleri, kalp atış ve solunumlarının yavaşladığı; ekşi veya yakıcı bir koku karşısında rahatsız olduğu için başlarını çevirdiği, kalp atışlarının ve solunumlarının hızlandığı bulunmuştur.
- Ayrıca yenidoğan bebeklerin başka birisinin sütü yerine annesinin sütüne karşı başını çevirerek ilgi gösterdiği ve böylece kokulardaki farkı ayırt edebildikleri belirtilmektedir.

Tat

- Yenidoğan bebekler; tatlı, acı, ekşi, tuzlu gibi temel tatları ayırt edebilmektedirler.
- Yenidoğan bebekler gözlendiğinde onların tatlı sıvıları tuzlu, acı ekşi ve belirgin bir tat içermeyen sıvılara karşı daha çok tercih ettikleri görülür.
- Bu tercihi, yenidoğan bebeğin yüz ifadelerinden anlamak mümkündür. Örneğin; yenidoğan bir bebeğe tatlı bir sıvı verildiğinde yüzü gülmeye benzer bir rahatlama içerecek ve bu sıvı hoşuna gidecektir. Ancak acı veya ekşi bir sıvı verildiğinde ise büyük ölçüde yüzünü buruşturarak bu hoşnutsuzluğunu ifade edecektir.
- Ayrıca, yenidoğan bebeklerin tat farklılıklarının yanı sıra tatlılık derecesini de ayırt edebildikleri belirtilmektedir.

Dokunma

- Dokunma duyusu, yenidoğan bebeklerde son derece gelişmiştir.
- Yenidoğan bebeklerin dokunmaya karşı duyarlılıklarını görmek de oldukça kolaydır.
- Çünkü yeni doğmuş bebekler, dokunmaya karşı tepki olarak bazı refleks eylemler gösterirler. Örneğin; tutma, yakalama, emme refleksleri.

NOT ALINIZ

/yediiklimyayincilik

YAŞ	Kaba Motor	Görme ve İnce Motor	Konuşma ve Dil	Kişisel Sosyal
2 yaş	Tek başına tutulunca merdivenden inip çıkar. Geri geri yürür (21 ay). Koşar. Düşmeden oyuncağını yerden alır. Düşmeden top atabilir ve tekne vurabilir.	6 küpü üst üste koyar. Küplerle bacasız tren katarını taklit eder. Düz çizgiyi taklit eder. | Görme testi: Sneller kartı.	2-3 sözcükle cümle kurar. "Sen", "bana", "ben" sözcüklerini kullanır. Resim kartları-3 nesnenin adını söyler. 5'i gösterir. Vücudunun 4 kısmını gösterir.	Ayakkabısını, çorabını, pantolonunu giyer. Gündüz kuru kalır. Başka çocuklarla birlikte değil ama yanlarında oynar.
2,5 yaş	İki ayağı üstünde zıplar. Ayak uçlarında yürür.	8 küpü üst üste koyar. 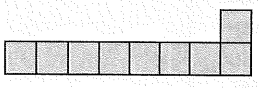 Küplerle bacalı tren katarını taklit eder. Kalemi iyi tutar. – ve / çizgilerini taklit eder.	TAM adını ve cinsiyetini bilir. Bir rengin adını söyler.	
3 yaş	Her adımda bir ayağını kullanarak merdivenden çıkar. Her adımda iki ayağıyla merdivenden iner. Alt basamaktan atlar. Birkaç saniye tek ayak üstünde durur. Üç tekerleki araba sürer.	9 küpü üst üste koyar. Küplerle köprü taklidi yapar. 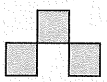 Kopyalar: ◯ Taklit eder: + İnsan çizme testi (3-10 yaş)	10'a kadar sayabilir. İki rengin adını söyler. Ninniler, "Üstünde", "içinde", "altında" sözlerini anlar.	Düğme çözer. Düğme için yardım edilirse ve doğru ayakkabı gösterilirse tam giyinip soyunur.
3,5 yaş		Köprü taklidi yapar.		
4 yaş	Her adımda bir ayağını kullanarak merdivenden inip çıkar. Tek ayak üstünde sekerek yürür. Tek ayak üstünde hoplar.	Küplerle kapı taklidi yapar. Kopyalar: + Goodenough testi	Üç rengin adını söyler. Akıcı konuşma, "Önünde", "arasında", "arkada" sözlerini anlar.	
4,5 yaş		Küplerle kapı kopyalar. Kareyi kopyalar. Tanınabilir insan ve ev çizer.		Giysilerini tam düğmeler. Tuvalet ihtiyacını kendisi giderir.

Okul Öncesi Dönem Kaba Motor Beceriler

2 Yaş	3 Yaş	4 Yaş	5 Yaş
• Zıplama • Kendisine gelen topu tutma • Üstüne gelen büyük bir topu tutamama	• Zıplama • Tek ayak üstünde durma sıçrama • Adımlama • Tek çizgi üzerinde adımlama • Bisiklete binme • Zıplayan topu yakalama	• Zıplama • Koşma • Sıçrama • Sıçrayan topu yakalama	• Zıplama • İp atlama • Tek ayak üzerinde sıçrama • Tek elle zıplayan küçük bir topu yakalama • Uzun bir çizgi boyunca adımlama • Tek ayakla sıçrama ve dönme • Dengeli yürüme

Okul Öncesi Dönemde İnce Motor Beceriler

2 Yaş	3 Yaş	4 Yaş	5 Yaş
• Basit karalama • Giyecekleri giyebilme • 6-8 blok üst üste koyma • Bardağı bir eliyle tutma • Kitap sayfasını çevirme	• Daireyi kopya etme • Çizgi çizme • Kaşık kullanma • Kirleterek de olsa resim çizme • Sürahiden su dökme	• Şekiller çizme • Üç parçalı insan resmi çizme • Kendi kendine giyinme • Kaba yazı yazma • Bloklardan inşaat yapma • Makas kullanma	• Kareyi kopyalama • Boncukları ipe dizme • Fermuar çekme • Ayakkabı bağı bağlayabilme

DİL GELİŞİMİ

Dil

- Dil, iletişimi sağlamada araç olarak kullanılan sesler, sembol ve sözcükler gibi temel birimleri içine alan insanlara özgü bir sistemdir.
- Geniş anlamda ise dil; duyguları düşünceleri, tutumları, inançları ve değer yargılarını aktarmak, algılanan ve yaşanan olaylarla ilgili bilgileri; soru sorma, emir verme, istekte bulanma gibi işlevler ile ortaya çıkarmak için kullanılan bir araçtır.
- Her dilde, sembolleri birleştirmek ve yeni semboller yaratmak için kurallar vardır. Konuşma dilin sese dönüştürülmüş biçimi olarak ifade edilir. Her dilin sesle ifadesi vardır. Fakat sesler, dilden dile değişebilir.
- Dil gelişimi; seslerin, kelimelerin, sayıların, sembollerin kazanılması, saklanması ve dilin kurallarına uygun olarak kullanılmasını içeren bir süreçtir.
- Bireyin doğasında dil ile iletişim kurma, isteklerini duygu ve düşüncelerini iletme ihtiyacı vardır.
- Dil gelişimi, doğumdan itibaren başlar ve yaşam boyu devam eder.
- Dil ve öğrenme arasında önemli bir ilişki vardır. Dil, öğrenmeyi kolaylaştırır. Öğrenme sürecinde ise çocuğun dili gelişir.

- Dil gelişiminde, sesin duyulması ve dili kullanabilecek ortamın bulunması gerekir. Çocuklar, çevresindeki yetişkinlerin konuşmalarını taklit ederek dili öğrenmeye çalışırlar.
- Dil gelişiminde ilk dönemler evrensel özellik gösterir.
- Farklı dilleri konuşan toplumların çocuklarında dil gelişiminin ilk dönemlerinde benzer özellikler görülmüştür.
- İlk yıllardaki bu evrensellik 18-32 aydan sonra, sosyal sınıf farklılıklarının etkisiyle yok olur.
- Dilin bir başka özelliği de dil ile kritik yaş ilişkisidir.
- Dünyadaki bütün çocuklar, kendi dillerini 2-5 yaşları arasında öğrenmektedir.
- Çocuklar, benzer dil yeteneği ile doğsalar bile gelişimleri için gerekli ses uyarımlarını alamadıklarında (işitme engelli doğanlarda olduğu gibi) dil yeteneklerinin köreldiği görülmüştür.
- Konuşmanın olmadığı bir ortamda çocuğun konuşmayı öğrenemediği ortaya çıkmıştır.

Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler

Sağlık: Şiddetli ve uzun hastalıklar çocuğun konuşmasını geciktirebilir. Hastalık nedeniyle başkalarıyla haberleşmesinin kısıtlanması da konuşmasını geciktirir.

Zekâ: İki yaşına kadar çocuğun çıkardığı seslerle zekânın ilişkisinin olmamasına karşın, iki yaşından sonra dil gelişimiyle "IQ" arasında sıkı bir ilişki olduğu görüşü ağır basmaktadır.

Sosyoekonomik Koşullar: Dil gelişimindeki değişiklikler, sözcük dağarcığının sınırı, dilin doğru kullanılışı ve ifade etme becerisi çocuk büyüdükçe gelişir. Sosyo-ekonomik durumu iyi ailelerin çocukları erken ve düzgün konuşur.

Cinsiyet: Konuşma konusunda erkek çocuklar kızların gerisinde kalırlar. İlk yıllarda cinsiyet farkı yoktur ve çocuklar annelerini örnek alarak hecelerler. Ancak bir süre sonra kızlar anneyi, erkekler babayı örnek alır. Kızlar, erkeklerden daha erken konuşur.

Aile İlişkileri: Bakımevlerinde büyüyen çocuklar aile içinde büyüyen çocuklara oranla daha çok ağlarlar fakat daha az hecelerler. Aile bireyleri (özellikle anne) ile çocuk arasındaki sağlıklı ilişkiler dil gelişimini oldukça etkiler. Ailede tek olan çocuk daha çok ve düzgün konuşur. Çünkü tek çocuk annenin ilgi merkezidir.

Dil ve Konuşmada Gecikme Nedenleri

Dil ve konuşma gelişiminde gecikme, değişik bozuklukların bir belirtisi olabileceği gibi, belirlenmesi güç kendi başına bir problem de olabilmektedir. Çocuklarda görülen dil ve konuşma gecikmesinin nedenleri şu şekilde özetlenebilir.

- Zihinsel engel
- Duyusal-algısal gelişme bozuklukları
- İşitme bozuklukları
- Algılama bozuklukları
- Beyin travmaları
- Gelişimsel problemler
- İşlevsel nedenler
- Gecikmiş konuşma
- Özgün dil bozukluğu
- Otizm
- İki dillilik psikososyal yoksunluk
- Seçici konuşmazlık (mutizm)
- Çevre yetersizliği
- Kalıtsal/genetik yatkınlık olarak ifade edilmektedir.

Dilin Bileşenleri

Biçim; düşüncelerin karşı tarafın anlayacağı şekle dönüştürülmesini sağlayan koddur. Dilin, dil bilgisel boyutunu oluşturmaktadır. İfadelerin biçimi seslere, sözcüklere ya da cümlelere göre tanımlanabilir.

İçerik; nesneler, olaylar ve bunlar arasındaki ilişkileri simgeleyen sözcükler ve cümlelere karşılık gelen anlam bilgisini içerir. Diğer bir ifadeyle içerik, kişinin evren hakkında ne bildiğinin dil bilimsel gösterimidir.

Kullanım; dilin sosyal bağlamda iletişim amacına uygun olarak kullanımıdır. Kullanım edim bilimi kapsamaktadır.

Ses Bilgisi (Fonoloji)

İlk bileşen ses bilgisi (Fonoloji), bir dildeki seslerin ve özelliklerin tanımlanması, hangi seslerin bir araya gelebileceğini belirleyen, konuşma seslerinin yapı ve sırasını yöneten kurallarla ilgilidir. Konuşma dilinde anlamı ayırt etmeye yarayan en küçük ses birimleri, ses sistemlerini oluşturur. Tüm seslerin çıkarılması yaklaşık 7-8 yaşlarına kadar sürmektedir.

Yediiklim Yayıncılık

Biçim Bilgisi (Morfoloji / Yapı)

Sayılara, zamana, duruma, kişiye, toplumsal cinsiyete, etken ya da edilgen çatıya ve başka anlamlara işaret eden dil bilgisel belirleyicilerin kullanımına biçim bilgisi (morfoloji / yapı bilgisi) adı verilir. Bir dilin sözcüklerini, sözcük yapılarını, sözcük türetme yollarını, çekim biçimlerini inceleyen dil bilgisi koluna biçimbilim denir. Örneğin; "Gözlüğüm" kelimesindeki yapım ve çekim ekleri örnek verilebilir.

Söz Dizimi (Sentaks / Tümce Bilgisi / Dizin Bilgisi)

Sözcüklerin cümleleri oluşturmak üzere nasıl bir araya getirileceğiyle ilgili kurallar sistemi ya da sözcüklerin tümceler olarak düzenlenmesinde uyulan kurallar olarak tanımlanır. Söz dizimi, dizin bilgisi ya da sentaks sözcüklerin kurallı bir biçimde gramer bilgisine uygun dizilişlerini ifade eder.

Anlam Bilgisi (Semantik)

Kelimelerin ve kelime kombinasyonlarının anlamını ya da içeriğini düzenleyen kurallar sistemidir ve kelime, sözcük ya da cümlelerin anlamı, anlam bilgisi / semantik olarak ifade edilmektedir. Sözcükler ya da sözcükler arasındaki ilişkiler bilgiyi ya da mesajın anlamını verir. Bir dilin sözcük dağarcığı, içeriğin göstergesidir. Örneğin; "Ağaç yaşken eğilir sözündeki "ağaç" ne demektir?" bu gibi anlamlarla ilgilenir.

Kullanım Bilgisi (Pragmatik / Edim Bilgisi)

Uygun ve etkili iletişim kurma kurallarıyla ilişkilidir ve dilin yapılandırılma biçiminden ziyade dilin iletişim kurmak için nasıl kullanıldığı ile ilgilenir. Kullanım bilgisi (edim bilgisi / pragmatik), dilin sosyal bağlamda belli bir amaca yönelik işlevi ve iletişim amacına uygun kullanımına ait bilgidir. Bu tanımlamadaki anahtar sözcükler; sosyal bağlam ve dilin işlevleri ya da iletişim amaçlarıdır. Bu bileşen sıra ile konuşma, konuşmayı başlatma, konuşmayı aynı konuda devam ettirme ve bitirme, zaman, durum ve konuya uygun konuşma ve anlatım becerileri gibi konuları içermektedir.

Prozodi; tonlama, vurgulama ve zamanlamayı içerir. Bu özelliklerin okuma işine yansıtılması da "prozodik okuma" olarak adlandırılır ve dilin kendine özgü melodisi sesli okumada hissedilir. Prozodik okuma aynı zamanda cümleyi uygun yerlerinden anlam ünitelerine bölmeyi de gerektirir.

Dil Gelişimi İle İlgili Temel Kavramlar

Morgem (Tek sözcük): Dil gelişiminde "tek sözcük" evresi olarak bilinen evre içerisinde çocukların tek kelime ile birden çok şey anlatmak istemeleri "Morgem" olarak adlandırılmaktadır. Kullanılan kelimenin herkes tarafından bilinen ya da kabul edilen bir kelime olmasına gerek yoktur. Çocuk kendi oluşturduğu ses dizilerini de "Morgem" olarak kullanabilir.

Örnek: 2 yaşındaki İrem çok sevdiği köpeği kastederek "hav" demektedir.

Telegrafik Konuşma: Çocuk iki kelimeyi yan yana getirerek kullanmaya başlar ve bir şeyler anlatmaya çalışır. Bu özellik, iki sözcük evresi olarak bilinen evre içerisinde gözlemlenir.

Örnek: Bir çocuğun "Araba yolun aşağısına doğru gitti." anlamında "Araba gitti." ifadesini kullanması ya da 2,5 yaşındaki Ahmet'in "Annesine anne bana su verir misin?" demek yerine "Anne su." demesidir.

Aşırı Kurallaştırma: Çocuğun bir olay ya da kavramla ilgili öğrenmiş olduğu bir kuralı, bu olay ya da kavrama ilişkin ilgili / ilgisiz ayrımı yapmaksızın, tüm durumlara genellemesi ya da normalde olduğundan çok daha fazla anlamı belirtmek için kullanmasıdır.

Örnek: Bir çocuğun "araba" kelimesini sadece arabalar için değil "kamyon, traktör" ve hatta "çocuk arabaları" için kullanmasıdır.

Eksik Kurallaştırma: Çocuğun bir olayla ilgili öğrendiği kuralları, sadece o olayla sınıflandırmasıdır. Bu yönüyle aşırı kurallaştırmanın tersi olarak kabul edilebilir. Eksik kurallaştırma ile "özelden özele akıl yürütme" arasında yakın ilişki vardır. Erken dönemlerde görülen egosantrizm eksik kurallaştırmanın sebeplerinden biri olarak görülmektedir.

Örnek: Çocuk "ayakkabı" kelimesini sadece kendi ayakkabıları için kullanır ve diğer ayakkabılar için bu kelimeyi kullanmaz.

Alıcı (Reseptif) Dil: Sözel uyaranların duyu-sinir ağı ve işitsel algısal süreçler aracılığı ile alınması ve anlaşılması olarak tanımlanmaktadır. Alıcı dil, çocuğun çevresindeki kişilerin dilini anlama becerisidir.

Örnek: Çocuğun önüne konulan farklı renkteki legolar arasından istendiğinde kırmızı renkte olanı göstermesi ya da "Kedi nasıl ses çıkarır?" diye sorulduğunda "miyav" sesini çıkarması olarak açıklanabilir.

/yediiklimyayıncılık

İfade Edici (Ekspresif) Dil: Duyu-sinir ve motor sinir işlevler (nefes alma, ses çıkarma, tınlaşım, artikülasyon mekanizmaları gibi) ile zihinsel kavramların bir ses imgesi aracılığı ile ifadesidir. İfade edici dil, çocuğun kendisini anlatabilme becerisidir.

Yansıtıcı Dil: Karşılıklı konuşmada, karşımızdaki kişinin içini dökmesi, dilediği sayıda cümle kurarak kendini istediği gibi ifade edebilmesi, başarmak için nelere ihtiyacı olduğunu, çocuğun kendi konuşmaları içerisinden çekip bulmasını sağlamak amacıyla kullanılır.

Benmerkezci Dil: Okul öncesi dönemde görülen bu dil "benmerkezci düşünmenin" özelliklerini yansıtmaktadır. Özellikle çocukların gerçekleştirdiği "sembolik oyunlar" sırasında bu dili ortaya koydukları görülmektedir. Bu dili kullanan çocuklar;

- Sadece kendileri hakkında konuşur,
- Dışsal konuşmanın özellikleri taşır,
- Duydukları konuşmaları tekrar eder,
- Düşündüklerini ortaya koyabilmek için çevresindeki insanlardan çeşitli sorular yöneltmesini ister,
- Yaptığı eylemleri sanki karşılarında birisi varmış gibi sesli olarak anlatır.

Anne Dili (Bebeğe Yönelik Konuşma): Ailenin konuştuğu dilin özelliği, çocuğun dil gelişimini etkilemektedir. Anne babalar, çocuklarıyla konuşurken genellikle bir yetişkin ile olan konuşmalarına göre çok daha basit bir dil kullanırlar. Aile çocukları ile olan konuşmalarında:

- Oldukça titiz bir ses kullanır.
- Konuşma hızı çok yavaştır.
- Cümleler oldukça kısadır.
- Dil bilgisi açısından basittir.
- Somut kelimelere yer verir.

Yeniden Biçimlendirme (Yayılım): Anne babalar, çocuklarının kurduğu basit cümleleri, dil bilgisi açısından daha doğru şekilde ve genellikle biraz daha uzun hâle getirerek tekrarlar. Bu duruma yeniden biçimlendirme denir.

Tekrarlama: Bir çocuğun çevresinde duyduğu konuşmaları sürekli aynı şekilde tekrar etmesidir. Tekrarlama özellikle ilk çocukluk yıllarında gözlenir.

Jest Dili: Herhangi bir duyguyu ya da düşünceyi açıklamak için el, kol, baş, yüz ile yapılan içgüdüsel ya da iradeli hareketler "jestleri" oluşturur. Bu noktada jest dili, kafa sallama, elleri kaldırma, kolları açma gibi kalıplaşmış vücut hareketleri ile kendini ifade etme şekli olarak açıklanabilir.

Sözel İletişim: Duyguları, düşünceleri, yaşantıları ya da paylaşımları sözlü yollarla ifade etme yöntemidir. Sözel iletişimin en belirgin şekli konuşma olmakla birlikte, yazı yazma ve kitap okuma gibi yöntemler de sözel iletişim kapsamındadır.

Hızlı haritalama: Çocuklar yeni bir sözcük öğrendiklerinde bu sözcüğü doğru anladıklarına emin olabilmek için test ederler. Bunun için doğrudan uygulama ya da sözcüğü başka bir cümlede birkaç kez kullanma şeklinde davranışlar sergileyebilirler.

Çocuğun sözcüğün anlamı üzerine oluşturduğu bu hipotez, hızlı haritalama olarak adlandırılır.

3 yaşındaki Selen hamur açıp açtığı hamura çeşitli şekiller veren annesini bir süre izler. Ardından aralarında şu diyalog geçer:

Selen: Anne ne yapıyorsun?

Anne: Poğaça yapıyorum.

(Selen hamurdan bir parça kopartır, annesinin yaptığı gibi içerisine biraz peynir koyup kapatıp tepsiye yerleştirir.)

Selen: Anne bak, bende poğaça yaptım.

Anne: Aferin kızım.

Selen: Anne sen dün de poğaça yaptın değil mı?

Anne: Evet kızım, aferin sana. Dün de poğaça yaptım.

(Görüldüğü gibi Selen poğaça sözcüğünü bizzat uygulayarak ya da farklı cümleler içerisinde kullanarak test etmektedir.)

Yeniden biçimlendirme (Yayılım): Yetişkinler, çocukların kurduğu hatalı cümleleri, doğru olacak şekilde düzelterek tekrar eder.

Çocuk: Anne su havhav

Anne: Köpek su içiyor.

Yetişkinler yeniden biçimlendirme sürecinde cümleyi doğru olacak şekilde düzeltip tekrar etmeli ancak çocuğu doğruyu söyletmeye zorlamamalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

DİL GELİŞİMİ İLE İLGİLİ KURAMLAR

DAVRANIŞÇI KURAM

Davranışsal yaklaşım, bireyin gözlenebilen ve dolayısıyla, ölçülebilen davranışlarını incelemeyi psikolojinin tek bilimsel yöntemi olarak savunur. Bebekler, kendilerini istedikleri sonuca götüren sesleri tekrar ederek dili öğrenmektedirler ve dil gelişimi "Taklit" yolu ile olmaktadır. Pekiştirilen sesler öğrenilir, pekiştirilmeyen sesler ise söner. Ödül ve ceza gibi pekiştirenler yoluyla bu gelişim sürdürülür. Sonuçta konuşma şekillenir. Pekiştirilmenin yanı sıra, bebeklerin sıklıkla duydukları sesleri taklit etmeleri de dilin kazanılmasında önemli yer almaktadır.

SOSYAL ETKİLEŞİM-SOSYAL ÖĞRENME KURAMI

Bebek için anne-babanın model olması, çocuğun onları taklit etmesi ve anne-babanın yönlendirmesi ile olur. Çocuk sosyalleşme sürecinde, modelleri taklit eder, dil faaliyetlerini doğrudan taklit etme yoluna gider. Dilin öğrenilmesinde sosyal ve kültürel ortamların etkisi oldukça fazladır.

BİYOLOJİK-PSİKOLİNGUİSTİK-ÖNOLUŞUMCU-DOĞUŞTANCI KURAM

Dil gelişimini biyolojik ve psikolojik temellere göre inceleyen bu yaklaşımın öncüleri: Chomsky, McNeill ve Lenneberg'dir. Chomsky'e göre dil çocukla beraber doğar, yani çocuk; dili doğuştan getirmektedir. Hatta o daha da ileri giderek, çocuğun doğuştan itibaren tüm dilleri konuşma kapasitesine sahip olduğunu, fakat anne ve babasının ana dili öğrenmesi hususunda çocuğu zorladıklarını, bu çabaların da çocuğu kendi ana dilini öğrenmeye yönelttiğini ifade etmiştir. Chomsky'e göre derin yapı kuralları 2 çeşit evrensel özellik içermektedir.

Bağımsız/oluş bildiren evrenseller, isim ve eylemlerde olduğu gibi, belli ögelere ilişkin kurallardır.

Kurallı/biçimli evrenseller ise, edilgen yapılarda olduğu gibi dilsel biçimlere ait daha genel kurallardır. Chomsky bunları dilin evrenselleri olarak açıklamaktadır.

BİLİŞSEL KURAM

Bu yaklaşımda bireyin öğrenme ve zihin becerilerini geliştirme üzerinde durulur. Dil ve zihinsel becerilerini geliştirmiş, düşünen, anlayan, araştıran, sorgulayan, bilgiyi kullanan, yeni bilgiler üreten ve kendini her alanda geliştiren bireyler yetiştirme amaçlanır. Bilişsel görüş çocukları kavramları ve anlayışları geliştiren ve sonra demek istediklerini söyleyen, sözcüklerini ve cümle yapısını etkin olarak kullanan bireyler olarak görmektedir. Piaget'e göre dil gelişimi 3 aşamada gerçekleşir. Bunlar;

1. **Otistik Dil:** 0-2 yaş arasını kapsar. Bebeklik yıllarını kapsayan bu zaman diliminde Piaget çocukların dil gelişiminde Morgem ve Telegrafik kullandıklarını söyler.
2. **Benmerkezci Konuşma:** 3-6 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu dönemde monolog görülmektedir. Çocuklar karşısındaki kişinin düşüncelerine ve konuştuklarına önem vermez. Bu dönemdeki çocuklar genellikle okul öncesinde eğitim alan çocuklar olarak bilinir. Vygotsky'e göre bu dönemin karşılığı özel konuşmadır.
3. **Sosyalleşmiş Konuşma:** 7 yaş ve sonrasına denk gelir. Çocuklar bu dönemde başkalarıyla iletişim ve etkileşim içerisindedir. Vygotsky'e göre bu dönem "İçsel Konuşma" olarak tanımlanır.

SOSYOKÜLTÜREL KURAM

Vygotsky'ye göre, sözcük nesnenin yapısına gitmekte ve böylece fonksiyonel bir anlam kazanmaktadır. Vygotsky, aynı zamanda çocuğun içinde bulunduğu dil ortamının düşünme düzeyine etki ettiğini söylemektedir. Bu nedenle, sözel düşünmenin, çocuğun geçirmiş olduğu, gelişmemiş, benmerkezci, kısmi, ilkel dil aşamalarını inceleyerek anlaşılabileceği vurgulanır.

Not

Vygotsky'e göre dil, düşünceyi etkiler. Piaget'e göre düşünce, dili etkiler.

Yediiklim Yayıncılık

PRAGMATİK (FAYDACI/ SOSYOLİNGUİSTİK) KURAM

Pragmatik (faydacı/sosyolinguistik) kurama göre dil gelişimi, ana dili öğrenme sosyal gelişim sürecinde gerçekleşir. Çocuk isteklerini, taleplerini sosyal iletişim ortamında açıklama gayretindeyken dili öğrenmektedir. Sosyal etkileşim ortamı çocuğa dil ile ilgili dil bilgisel içerik ve yapıyı kazanma fırsatı verdiği gibi, yine aynı sosyal ortam çocuğun kavramları anlamasına da fırsat sağlamış olur.

Austin'in öğrencisi Searle ise söz eylemleri "Düzsöz", "Edimsöz" ve "Etkisöz" olarak üç farklı eylem grubunda sınıflandırmıştır.

- Düzsöz, söylenen sözle ile sınırlıdır; arkadaşınıza "kilo vermişsin" dediğinizde onun duyduğu ve sizin söylediğiniz ile sonlanan ve farklı bir anlam taşımayan, özne ve yüklemden oluşan bir eylemdir.
- Edimsöz, söylenin sözlenin altında yatan anlam, amaç ya da uyarıdır.
- Etkisöz ise, dinleyicinin kendisine söylenenden ne algıladığına ilişkindir.

ETKİLEŞİMCİ KURAM

Etkileşimci kurama göre dil gelişiminde çevre, biyolojik özellikler ve toplumsal özellikler eş güdümlü olarak işler. Temsilcileri A. Bandura, N. Miller ve J. Dollard'tır.

Bu görüşün temelinde, bebeklerin konuşmaya, öğrenmeye hazır olarak doğdukları ve onlara konuşmanın çevre tarafından öğretildiği görüşü vardır. Bu yaklaşımda dil içerik, biçim ve kullanım olmak üzere üç boyutlu bir sistem olarak tanımlanır.

Etkileşim kuramcıları, çocukların anne babalarla belirli zaman dilimlerinde dilsel etkinlik geçirmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bununla beraber, çocuklar yetişkin model olmasa da bazı dil yapılarını kullanabilmektedirler. Örneğin çocuk cümlelerin başına ve sonuna olumsuzluk ifadesini yetişkin model olmasa da kullanmaktadır. Daha sonraki dönemlerde olumsuz cümlelerin diğer yapılarını kazanmaktadırlar.

DİL GELİŞİM EVRELERİ

Konuşma Öncesi Dönem (Agulama Evresi 0-12 Ay)

Konuşma öncesi dönemde, doğumdan sonraki ilk anlamlı kelimelerin kullanılmaya başlandığı 1 yaş civarına kadarki dönemi kapsamaktadır. Bebeğin ilk hareketleri ve sesleri ile iletişim başlar.

Yenidoğan Dönemi (Ağlama / 0-2 Ay)

Bu dönemde bebekler genellikle ağlamanın dışında çok az ses çıkarırlar. Çocuğun çıkardığı ilk sesler onun ihtiyaç ve isteklerinin göstergesidir.

Konuşmanın gelişimi için arama, emme, yutma refleksleri önemlidir.

Beslenme ile ilgili olan bu reflekslerin sürekli tekrarlanması, ağlama ve seslenme sonucunda, bebek konuşma sesi üretimi için gerekli olan nefes alma ve ağız-yüz yapılarını kazanır. Konuşma mekanizmasının asıl görevi, nefes alma ve beslenmedir.

Yenidoğan döneminde 16-17 farklı ses çıkartılmaya başlanır. Bebeğin ilk çıkardığı bu sesler, ağlamadır ve bir iletişim aracı niteliğindedir. Bu ağlamalar farklılaşmamış ve farklılaşmış ağlamalar şeklindedir. Farklılaşmamış ağlama; bebeklerin doğumdan sonraki ilk 3 haftada çıkarttıkları, farklılaşmamış, amaçsız, anlamsız rastgele seslerdir.

Doğumundan sonraki üç-altı hafta arasında karnı acıktığında, kucağa alınmak istediğinde ya da uykusu geldiğindeki ağlamaları arasında farklılıklar olmaya başlar. Bu nedenle, üç-altı hafta arasındaki dönem "farklılaşmış ağlama dönemi" olarak da ifade edilir.

Gığıldama/Agulama Dönemi (2-4 Ay)

Ağlama ile birlikte bebekler basit sesler çıkarır. Bilinçsizce çıkarılan bu sesler evrenseldir. Bebek rahatsızlığını ifade eden seslerin yanı sıra mutluluk ve hoşnutluğunu ifade eden sesler de çıkarır.

2 ve 4 aylık dönem, Gığıldama ya da agulama dönemidir. Rastgele olarak çıkardığı "a, u, o" ünlü seslerini uzatır. Daha sonra da bu seslerin sonuna "h" eklenerek "ah, uh", şeklinde sesler üretirken "s, k, g" gibi yumuşak damak ve gırtlak seslerini çıkarır. Bu sesler çoğu zaman "aaah" ya da "oooo" gibi açık ünlüler ve fokurdama sesleridir.

Yediiklim Yayıncılık

Mırıldanma Dönemi (4-6 Ay)

Bebeğin ses mekanizması üzerindeki kontrolünün arttığı görülür. Dili yuvarlama ve ileri uzatma becerisi görülür. Memnuniyetini belirten sesler çıkarır.

Bebeğin çıkardığı sesler refleksif olmaktan çıkmış, tamamen amaçlı hâle dönüşmüştür. Ses çıkarma için uyaran, kendisidir. Bu süreç, bebeğin "kendi kendine konuşmaya başladığı dönem" olarak da nitelendirilir.

Ünlü ve ünsüz seslerin çeşitlerini üreterek bunları tekrar eder. Buna vokal jimnastik denir.

Bebeğin tekrar etmekten hoşlandığı bu sesler "ma-ma-ma", "ba-ba-ba" gibi seslerdir. Bu dönemin sonuna doğru "ba" ve "da" gibi ünsüz-ünlü sıralı mırıldanma başlar ancak bu mırıldanmaların zamanlaması yetişkinlerinkine oranla yavaştır.

Mırıldanmanın Tekrarı Dönemi (7-9 Ay)

7-9 aylar arasında görülür. Bu dönem, mırıldanmanın tekrarı/babıldama dönemi olarak da ifade edilir. Bebek, ses üretimi ile işitmeyi birleştirir. Seçilmiş işitilen sesleri tekrarlar.

Mırıldanmanın tekrarının görülmemesi, bu dönemde bebekte işitme kaybı, dil problemleri, zihinsel yetersizlik ya da duygusal yoksunluk gibi durumların bir işareti olabilir.

Bu dönemde görülen "anana", "nananan", "babababab" ve "adada" gibi üretimlerin evrensel özellikler taşıdığı belirtilmektedir.

Bebeğin çıkardığı sesler, anlam yönünden incelendiğinde dikkati çekme, sosyalleşme için kullanıldığı, hoşnutluk verici bir durum ya da nesne hatırlandığında sesin yeniden ortaya çıktığı görülür.

Başkalarının Seslerini Taklit Dönemi (9-11 Ay)

Bebekler, kendi sesini ve başkalarının sesini bilinçli bir şekilde taklit ederler. Örneğin, annesinin sesine benzer bir ses çıkarır. Ağlamak, gülmek ve bağırmakla, karşısındaki insanların farklı tepkileri olduğunu ayır eder.

Konuşma öncesi dönemin sonlarına doğru ünsüz ve ünlüler ile ses dizileri çeşitlenir, zenginleşir, çeşitlendirilmiş mırıldanma dönemi olarak da ifade edilir.

Çocuklar farklı ezgi ve vurgu taşıyan uzun heceli dizileri üretebilir, yetişkinlerinkine benzer ses tonu kalıpları kullanabilirler. Hece uzunlukları, sesletim süreleri ve ünlü-ünsüz geçişleri yetişkinlere benzemeye başlar.

KONUŞMA DÖNEMİ

Çocuklar ikinci yılın başında yavaş yavaş kendilerini sözcükler ile ifade etmeye başlar. Tek heceli seslerden başlayan ifade gücü, sessiz harfleri kullanabilecek düzeye ulaşarak, giderek artan bir sözcük dağarcığını da beraberinde getirir.

SesSözcük Dönemi (11-13 Ay)

Bu dönem, "tekrarlama" dönemi olarak da ifade edilir. İnsan seslerini bilinçli bir şekilde taklit eder. Çocuğun sık sık mırıldanarak yetişkin konuşmasına benzeyen dizeler oluşturduğu görülür. Bu sesler anlamdan yoksun, akıcılık özelliği olan, düz cümle ya da soruya benzeyen acele mırıltı şeklindedir.

Bebeğin konuşması yetişkin konuşmasına o kadar benzer ki bebek sanki tüm cümleleri konuşuyor gibi görünür. Ancak bebeğin cümlelerinin hiçbir anlamı bulunmamaktadır. Bu anlaşılmaz konuşmalara, jargon denilmektedir.

"Cee" oyununu başlatır.

Dil bilimcilerin, ilk sözcüğün söylendiği bir yaş civarını genellikle "dilin başlama noktası" olarak kabul ettiği görülür.

Tek Sözcük Dönemi-Morgem Dönemi (14-18 Ay)

Çocuğun gerçek konuşmaya geçmesi bu dönemin özelliğidir. Bir yaşının sonuna doğru ilk sözcüğün görülmeye başlamasıyla dilin başladığı düşünülür.

Çocuğun sözcüklerinin gerçek bir sözcük olarak kabul edilmesi için bu sözcüğü, belli bir durum ya da nesneyi belirtmek üzere tutarlı ve doğru olarak kullanması gereklidir. Çocuğun ilk anlamlı konuşmaları "mama", "baba" "dede", "bay bay" gibi tek sözcüklerden meydana gelir

Örnek: Bebek babasına dönüp, "bu" diyorsa, bebek "Su istiyorum.", "Altıma kaçırdım.", "Bunu bana ver.", "Yağmur yağıyor." gibi çok şey söylemek istemiş olabilir.

Yediiklim Yayıncılık

İki Sözcüklü İfadeler Dönemi (Telegrafik/ İki kelime dönemi 18-24 Ay)

İki sözcüklü ifadeler dönemi (Telegrafik/ iki kelime dönemi) 18-24 aylar arasında görülür. Bu dönemin başında çocuklar sözcükleri birleştirir. Ama bunlar iki tek sözcüğün art ardına gelmesiyle oluştuğu için iki sözcüklü cümlecik sayılmaz. Bu dönem, "iki sözcüklü cümleciklere geçiş dönemi" olarak da ifade edilir.

Örnek: "Annem nerede?", "Su benim.", "Kırmızı araba.", "Bak araba." gibi.

Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler (İlk Gramer Dönemi 2-3 Yaş)

Üç ve daha fazla sözcüklü ifadeler (ilk gramer dönemi) 2-3 yaşındaki çocukları kapsamaktadır. Bu dönemde çocuk 3-4 kelimeyi bir araya getirerek tek bir düşünceyi bütün olarak ifade eder.

Çocuk; mantıklı, anlamlı ve yerinde cümleler yapar. Küçük emirleri yerine getiren çocuk, basit soruları cevaplandırır. Bütün bunlar, çocuğun konuşmaları kavradığını gösterir. Yeni sözcükler öğrenen çocuğun sözcük hazinesi gelişerek sözel iletişimi artar.

Üç sözcüklü birleşimlerde zaman ekleri, sıfatlar, zamirler, edatlar ve çekim ekleri yoktur

Çocuk "ve" bağlacını kullanmakta ve düşüncelerini ekleyebilmektedir.

Çocuğun basit düzeyde de olsa işaret sıfatlarını, işaret zamirlerini, zarfları, olumsuz yapıları soru yapılarını, çekim eklerini kullanmaya başladığı görülür

Örnek: "Anne su ver.", "Baba topu at." şeklinde olabilir.

Gramer Kurallarına Uygun Konuşma Dönemi (3-6 Yaş)

Gramer kurallarına uygun konuşma dönemi 3-6 yaş arası çocukları kapsamaktadır. 3-4 yaş çocuğunun kelime hazinesi gelişir. Yeni sözcükler öğrenirken bildiği sözcükleri daha esnek kullanır.

- Ana dilinin temel yapılarını öğrenir.
- Kendini rahatça ifade eder.
- Dil kullanımı çok yönlü olup duygularını, düşüncelerini ilişkilerini anlatır.
- Fısıldamayı öğrenir.
- Hayali oyunda dil kullanır.
- Çocuk, kendine dönük açıklamalar yaparak benmerkezci konuşma sergiler.
- Söz diziminde özne, nesne ve yüklem arasındaki fonksiyonel ilişkileri anlar.
- Bu dönem, çekim kurallarının görülmeye başladığı dönemdir.

Örnek: Kedi su içiyor.

TOPLUMSAL GELİŞİM

BEBEKLİKTE TOPLUMSAL GELİŞİM

- Bebeklerin toplumsal gelişimini anne, baba, bakıcı etkiler ve belirler.
- Yapılan çalışmalara göre bebekler de yetişkinlerin davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir.

BAĞLANMA SÜRECİ

- Bağlanma, anne ve bebek arasında kurulan duygusal bağdır.
- Yetişkin ve bebek arasında birbirini karşılıklı olarak besleyen bir ilişki söz konusudur.

BAŞARILI BAĞLANMAYA KATKIDA BULUNAN FAKTÖRLER

- Yaşamı sürdürmeye devam eden uyumsal davranış örüntüsü
- Bebeğin görünüm özellikleri
- Tepki davranışlar
- Refleks davranışlar
- Emme, yakalama refleksi
- Ağlama
- Beden teması
- Gülümseme ve cıvıldama
- Görsel tepki ve iletişim
- Etkileşimli oyun
- Aşırı ağlama davranışı
- Olağan dışı davranışlar ve olağan dışı durumlar
- Duygusal reddetme
- Olağan dışı görünüm

/yediiklimyayincilik

BAĞLANMA KURAMLARI

Bağlanmanın Önemi

- Bebeklerin güven duygusunun önemli bir işaretidir.
- İçsel düzenlemeyi sağlar. Bağlanma kurulduğunda;
- Ayrılık kaygısı: O kişi ortamdan ayrıldığında kaygı yaşanır. Örneğin; Bir bebek annesi odadan çıktığında ağlar, kendini güvende hissetmemektedir.
- Yabancı korkusu: Tanımadıkları kişilerin yanında duydukları kaygıdır. Örneğin; Bebeğe doğru yaklaşan bir yabancıya ağlayarak tepki verilmesi.
- Bağlanma kurulduğunda bu iki süreç sağlıklı bir şekilde atlatılır.
- Buna göre; Yenidoğanların korunma, avunma ve duygu düzenleme için "bağlanma figürlerine" ihtiyaçları vardır. Bağlanma davranışı tehdit anında tetiklenir ve diğer davranışsal sistemleri (keşif, sosyalleşme vb.) doğrudan etkiler. Tehdit ortadan kalkınca bağlanma davranışı söner ve diğer sistemler etkinleşir.

Bağlanmanın Gelişimi Bowlby'nin Dört Aşamalı Modeli

1. 0-3 ay Ayırt edici olmayan sosyal tepkisellik
2. 3-9 ay Ayırt edici sosyal tepkisellik
3. 19-30 ay Güvenli üs davranışı
4. 30 ay + Dengelenmiş ortaklık

Bebeklerde Bağlanma Türleri

Güvenli Bağlanma: Güvenli bağlanan bebeklerin, anneleri ile beraberken kaygı yaşamadan istekli bir şekilde etrafı keşfetmeye başladığı, annesi yokken çok az stres belirtisi gösterip tekrar geldiğinde kolayca yatıştığı belirtilmektedir.

Kaygılı - Kararsız - Güvensiz - İkicirikli Bağlanma: Kaygılı-kararsız bağlanan bebeklerin ise etrafı keşfetme davranışı çok az gerçekleşmiş olup anneleri odadan çıktığında çok fazla kaygılanıp anneleri geri döndüğünde ise kolay kolay yatışmadıkları, direnç gösterdikleri ifade edilmektedir.

Kaçınmacı Bağlanma: Kaçınmacı bağlanan bebeklerin ise annelerinin yokluğunda çok az kaygı ve stres yaşadıkları, anneleri odaya geri döndüğünde ise yakınlık kurmayıp dikkatini oyuncaklarla oynamaya verdiği belirtilmektedir.

Dezorganize / Dağınık-Örgütlenmemiş Bağlanma: Dezorganize bağlanan bebekler annelerini tehlikeli olarak algılarken aynı zamanda güvenilir tek liman olarak yine anneyi algılamaktadır. Bu çocuğu korku ve umutsuzluk duygularının eşlik ettiği bir paradoksa sürüklemektedir. Dezorganize bağlanma örüntüsünde strese karşı tutarlı ve organize stratejiler geliştirilemediği ifade edilmektedir. Genellikle cinsel istismar, taciz ve kötü muamele gören bebeklerde görülmektedir. Anneyi reddetme gözlemlenir. Kimseye güven duymayan bireylerdir.

Yetişkinlerde Bağlanma Türleri

Yetişkinlerde 4 tür bağlanma örüntüsü açıklanır:

Güvenli bağlanma (+, +): Hem kendilerini hem de başkalarını olumlu görme eğilimindedirler. Yakın ilişkilere değer verirler, bu tür ilişkileri başlatmakta ve sürdürmekte başarılıdırlar. Ancak bu ilişkiler sırasında kişisel özerkliklerini yitirmemeyi de başarırlar.

Kayıtsız bağlanma (+, –): Kendilerini olumlu, başkalarını olumsuz görme eğilimindedirler. Bağımsızlıklarına düşkündürler, kimse ile kolay kolay yakın ilişki geliştirmezler. Başkalarına duydukları gereksinimi ve yakın ilişkilerin önemini reddederler.

Saplantılı bağlanma (–, +): Bu bireyler kendilerine güvenmezlerken başkalarına güvenirler. Bunun nedeni ise başkalarının kendinden daha üstün olarak ve kendilerini daha değersiz görmeleridir.

Korkulu/kaygılı bağlanma (–, –): Bu bağlanmada hem benlik hem de başkaları modeli olumsuz olan bireylerdir. Kendilerine de başkalarına da güvenmezler. Bireyin; çocukluk yıllarında annesine aşırı bağlılığından kaynaklanan psikolojik bir problemdir.

/yediiklimyayincilik

Toplumsal Gelişimle İlgili Normatif Veriler

AY	TOPLUMSAL YETENEK
1 ay	Kucağa alındığında ya da dokunulduğunda sakinleşme
2 ay	Konuşulduğunda gülümser. Görsel olarak insanları, nesnelere tercih eder.
3 ay	Konuşulduğunda bazı sesler çıkarmaya girişir.
5 ay	Yabancılara karşı tepki göstermeye başlar. Kucağa alınma isteğini ortaya koyar. Eğlenceli oyundan hoşlanır.
6 ay	Yabancılara karşı korku tepkisi verir. Rastlantısal oyunlar oynar.
8 ay	Ayrılık kaygısı yaşar. Dikkat çekmek için bağırır. CE-EE oyununa katılır. "Bay Bay" işaretini taklit eder.
9-12 ay	El çırpar. Gülündüğünde bir sesi ya da hareketi yineler. Yetişkine oyuncağı uzatır ama vermez. Basit buyruklara uyar. Sarılmalara sevgi gösterir. Yeni ses ve eylemleri taklit eder.
12-18 ay	Kovalama, saklanma ve diğer toplumsal oyunlardan hoşlanır. Oyuncakları istendiğinde, bazen de kendiliğinden verir. Başka bir çocuğun yanında oynar. Paralel oyun özellikleri gösterir.
18-24 ay	Ana-babayı güvenlik üssü olarak kullanır ve sık sık sınar. Meraklıdır. Çevreyi keşfeder. Gözetime gereksinimi vardır. Aynada kendisini tanır. Süpürme gibi basit ev işlerini taklit eder. Tanıdık yetişkinlere sarılmakla itmek arasında gidip gelir. İlgisi kolayca dağılır. Eğlenceye açıktır. İmgeleme ortaya çıkar. Mülkiyeti anlamaya başlar.
24-36 ay	Bağımsızlık gösterir. Kendi başına oynamaya başlayabilir. Yetişkin yardımıyla bir oyuncağı paylaşabilir. 3-10 dakikalık öyküleri dinler. Bazı basit grup oyunlarından hoşlanır.

OKUL ÖNCESİ TOPLUMSAL GELİŞİM

Toplumsal Gelişim

- Toplumsallaşma, bireylerin çevreyle karşılıklı etkileşim içinde ne iseler o hâle geldikleri, yetişkinlerce başlatılan bir süreçtir.
- Küçük çocuklar için kritik çevresel bağlam, toplumsal olarak yararlı ve kişisel olarak doyurucu tutumlar ve eylemler biçiminde kendini gösterebilen gizil güçleri önemli yollardan sınırlayacak ya da genişletecektir.
- Ana-babayla, çocuklarla ve diğer insanlarla duygusal olarak ilişki kurmayı öğrenirler.
- Bilişsel ve dilsel gelişim, çocukların sosyal yaşam içinde daha fazla görünür olmasına imkân vermiştir.
- Ana-babayla özdeşim kurma özelliği görülür.
- Bu dönemde çocuklar, belli bir toplumun ve grubun işlevsel üyeleri hâline gelirler.
- Çocuklar, için bu dönem sosyalizasyon çok daha etkin bir görünüm sergiler.
- Çocuklar bu dönemde birtakım inanç, duygu ve değer kazanırlar.
- Sosyalizasyon, doğumla başlayan bir süreç olmasına karşın bu dönemde çok daha fazla hissedilir hâle gelmektedir.
- Çocuğun bağımlı davranışları, disiplin durumu, ana-baba etkileri sosyal davranışlarını göstermektedir.
- İlk sosyalleşme ailede görülür.

Aile ve Ana-Baba Etkileri

- Değişik rollerdeki insanların beklentileri, etkileşim örüntüleri, gelişim tarihi ve öteki sistemlerle ilişkisi bakımından her aile tektir.
- Ailenin geniş aile ya da çekirdek aile olması; ailenin yetiştirme tutumları, ailenin çocuğa sunduğu özerklik ve denetim alanı çocuğun toplumsallaşma sürecini etkiler.

Disiplin ve Etkileri

- Toplumsallaşmanın ve ana-babayla ilişki kurma gelişim görevinin diğer yönü disiplindir.

/yediiklimyayıncılık

- Çocuklara yönelik olumsuz ceza içeren tutumlar çocuklara zarar vericidir.
- Çocuklar, cezadan uzaklaşma adına kaçınma davranışı ortaya koyabilirler.
- Ceza ile yapılan çocuk terbiyesi, çocuğun benlik duygusunu zedelemektedir.
- Ana-babaların da olumlu model olması gerekir.
- Disiplinde asıl olan tutarlıktır.

Heyecan Gelişimi

- Heyecanın iki temel bileşeni vardır: fizyolojik bileşen ve bilişsel bileşen. Fizyolojik bileşen otonom sinir sistemi tepkisi olarak adlandırılır. OSS; beden işlevlerini ve iç salgı bezi salgılaması, sindirim, kan basıncı, terleme, kalp atış hızı, beden ısısı gibi içsel etkinlikleri denetler.
- Bilişsel bileşen ise merkezî sinir sistemi olarak adlandırılır. MSS, heyecanın zihinsel tarafını temsil eder. Algılamayı, farkında olmayı, bilgiyi, duyguyu içerir. Özellikle büyük çocuklarda ve yetişkinlerde etkindir.

Özgül Heyecanlar

- Çocuklar heyecanı klasik koşullanma ve sosyal öğrenme yoluyla kazanırlar.
- Okul öncesi çocuklar, en fazla sayıda korku yaşayan gruptur.
- Küçük çocuklar sıklıkla hayaletlerden, devlerden, karanlıktan korkarlar.

CİNSEL GELİŞİM

Cinsel gelişim; kişinin kendi cinsi ile ilgili üreme organlarının büyüyüp, gelişmesini ve bunlardan doğan sorunlarla ilgili davranış değişikliklerini kapsar. Erken çocukluk döneminde mahremiyete saygı, bedenini koruma gibi işlevlere sahiptir.

Cinsel Gelişimle İlgili Kavramlar

Cinsel Olgunluk: Cinsel olgunluk, insanın üreme sisteminin ve organlarının sağlıklı döl üretebilecek düzeye ulaşabilmesidir. Cinsel olgunluk bedenin büyümesine ilişkin bir kavramdır ve cinsel gelişimin temelini oluşturur.

Cinsel Kimlik: Cinsel kimlik; bireyin kendi bedenini ve benliğini belli bir cinsellik içinde algılayışı, kabullenişi, duygu ve davranışlarında buna uygun biçimde yönelişidir. Başka bir deyişle; bireyin kadın ya da erkek olarak kendisinin farkına varması ve kendi kabulüdür.

Örneğin; erkeğin kendisini erkek olarak algılaması, kabullenmesi, güdü, duygu ve davranışlarında dişiye doğru yönelişi normal denebilecek bir cinsel benlik duygusunun kişiye yerleşmiş olduğunu ve erkek cinsel kimliğinin varlığını gösterir.

Cinsel Eğitim: Bireye üreme ile ilgili konu ve sorunlarda, cinsel iç dürtü ve güdülerini denetleyebilmesinde, cinsel konularda başkaları ile kuracağı ilişkilerde ve cinsel ilgilerinde gerekli davranışları kazandırmak için yapılan eğitimdir.

Cinsiyet Rolü: Bir toplumda kadın veya erkek olmaya uygun görülen görevler, yükümlülükler, davranış bütünüdür.

Cinsiyet Değişmezliği: Bireylerin giysileri, saçları, görüntüleri değişse bile kişilerin cinsiyetlerinin değişmediğini bilmektir. Örneğin; Kadınlar saçlarını kısa kestirince hâlâ kadın olarak kalmalarını çocukların anlaması.

Cinsiyet Kalıp Yargıları: Toplumlarda kadınlardan ve erkeklerden beklenen davranışlar ve özellikler bütünüdür.

Sosyal Referans: Çocukların yabancı kişi ya da ortamda karşılaşınca bakım veren kişiye bakıp ne yapacaklarına karar vermesidir

Çocuklara Cinsel Eğitim Nasıl Verilmelidir / Türkan Özdemir

1. Sakinliğinizi koruyun.

Çocuğunuz cinsellikle ilgili soru sorduğunda onu susturmayın ve sorusunu sormasına izin verin. Bu konunun utanılacak bir konu olmadığını ve her zaman paylaşım yapabileceğinizi basit bir dille ona anlatın. Cinsel eğitimde ailelerine soru soramayan ve susturulan çocuklar ergenlik dönemine ulaştığında arkadaşlarından, dergilerden ve teknolojiden faydalanarak yanlış bilgilere ulaşabiliyor.

yediiklimyayıncılık

2. Cinsellik günah ya da ayıp değildir!

Cinselliğin ve bu konuda merakının ayıp ya da günah olmadığını ona anlatın ve hissettirin. Bunu çocuğunuza öğretmediğinizde içinden çıkamayacağı bir karmaşanın içine düşecektir. Ve bunu anlamadığında günah olduğu hissettiğinde keşfetme dürtüsü ortaya çıkmayacaktır ve bu onu olumsuz etkileyecektir.

3. Her şeyi bilimsel olarak açıklayın. Çocuğunuza cinsel organlarına garip isimler takarak cinsel eğitim vermemelisiniz.

Bilimsel adlarını anlayabileceği şekilde anlatın. Kaba ve argo kelimelerden kesinlikle uzak durun! Çocukların bu garip isimleri normalde de paylaşmasına izin vermeyin bunun kendi gizliliği olduğunu anlatın.

4. Çok fazla detaya girmeyin.

Çocukların "ben nasıl dünyaya geldim?" sorusuna anne babalar çok zorlandığı için ya çocuğu susturmayı ya da dolaylı yoldan anlatmayı seçiyorlar. Aslında çok kolay olan bu açıklamayı karmaşık ve zor hale getirmemeliyiz. Mümkün olduğun ca basit ve anlaşılır şekilde açıklamalıyız.

5. Topu birbirinize atmayın.

Çocuk anne ya da babasına bu konuda soru sorduğunda birbirlerine pas atmamalılar. Çocuk soruyu kime sorduysa o cevaplamalıdır.

6. Çocuğunuzun bilgisi olmadığını savunmayın.

Benim çocuğum böyle şeyler bilmez." Demeyin. Çocuğunuzun cinsel eğitimi bilmemesi aslında sizin eksikliğiniz ve bu eksikliği gidermesi gereken sizlersiniz. Bu konuda nasıl hareket etmeniz gerektiğini uzmanlardan yardım alarak öğrenebilirsiniz.

7. Hazırlıklı olmaları sağlayın.

Islak rüyalar ve adet döneminden önce çocuklarınızı hazırlamanız gerekir. Çocuklarının bu durumla ilk olarak ergenlik döneminde karşılaşırsa bu onlarda bir şok ve korku yaratabilir.

8. Unutur gider diye düşünmeyin.

Çocuğunuz sizden alamadığı soruların yanıtlarını başkalarında bulmak isteyebilir. Bu yanlış bilgilerle dolmasına, cinsel eğitimi yanlış tanımasına neden olabilir.

9. Cinselliği doğru tanımlayın.

Cinsellik farklı farklı birçok konuyu içinde barındırır. Aileler tarafından cinselliğin sadece cinsel birleşme olduğunun zannedilmesi bu konunun ayıp olduğu durumunu ortaya çıkarıyor. Aslında cinsel eğitim bireyin cinsel kimliğini öğrenmesi, tanıması, karşı cinsin ilgi ve isteklerini öğrenmeleri için gereklidir.

10. Bu eğitimde mahremiyet duygusu çok önemlidir.

Erkek ve kız çocuklarının mahremiyet duygusunu doğru şekilde algılamasını sağlayın! Bedenlerini ve özel bölgelerini tanıtarak bu bölgelerinin sadece kendisine ait olduğunu ve gizli olduğunu açıklayın.

Bebeklik

- 2 yaşına doğru "anal erotizm" dönemi baş gösterir.
- Cinsel oyunlardan mastürbasyona doğru değişim 2 yaşına doğru olur.
- 15-24 aylar sırasında bebeklerin cinsel organlarına ilgileri artar.
- Yaşam ilk 2 yılında kendini uyarma erkeklerde daha fazlayken, kızlarda az bir eğilim gösterir.

Okul Öncesi Çocuk

- Çocuklar büyürken ilgileri kardeş ve arkadaşlara doğru kayar.
- 4 yaşındaki bir çocuk evcilik oyunları veya doktorculuk gibi oyunlar oynar.
- Bütün okul öncesi çocukların yarısı cinsel oyunlar oynar veya mastürbasyon yapar.
- 4-6 yaş arasında aktif olarak gözlenen cinsel aktiviteler; teşhircilik, cinsel organlara dokunma ve onları başkalarına gösterme, kadın bedenine dokunma, çıplak olmaktan hoşlanma ve çıplak kişileri gözetlemedir.
- Çoğu çocuk, bebeklerin annesinin midesi kesilerek çıktığına veya annenin anüsünden doğduğuna inanır.
- İleriki yıllarda çocuklarda erotik ilgide bir artış olur.
- Okul öncesi çocuklar üreme, anatomik farklılıklar ve cinsel ilişki hakkında sorular sorarlar.
- Erkek çocuklar anneleriyle birlikte uyumayı arzulayabilirler.
- Kız ve erkek çocuklarda ödipal karmaşa baş gösterir.

Yediiklim Yayıncılık

AHLAK GELİŞİMİ

JOHN DEWEY

- John Dewey, ahlak gelişimi ve bilişsel gelişimi paralel olarak ele alan ilk kuramcıdır.
- Dewey, ahlak gelişimini bireyin eğitimi ile ilişkili olduğunu ve eğitimin bireyde değerler sisteminin gelişmesini sağladığını belirtmiştir.
- Bu süreçte bireyin davranışını etkileyen ve geliştiren, onu daha iyi duruma getiren "ahlaki fikirler" oluşarak ahlaki yargının temeli atılır.
- Dewey'e göre ahlaki gelişim üç döneme ayrılır, ancak Dewey bu dönemleri kuramsal düzeyde açıklamıştır.
    1. **Ahlak ve Gelenek Öncesi Dönem:** Bireyin, biyolojik ve sosyal dürtülerle güdülenerek gösterdiği ahlaki davranışları içeren dönemdir.
    2. **Geleneksel Dönem:** Bireyin, içinde bulunduğu grubun değerlerini benimsediği dönemdir.
    3. **Özerk Dönem:** Bireyin davranışlarının, kendi akıl yürütmesi ve karar vermesi ile oluştuğu ve içinde bulunduğu grubun standartlarını irdeleyerek benimsediği dönemdir.

JEAN PİAGET

Piaget, çocukların ahlak gelişimi konusunda çalışan ilk araştırmacıdır. Piaget; ahlak gelişiminin, bilişsel gelişime paralel olarak geliştiğini ve belli bir sıra izleyen dönemler içinde ortaya çıktığını söylemektedir. Piaget, çocukların ahlak gelişimlerini anlamada, kuralları nasıl yorumladıklarını öğrenmenin önemli olduğunu düşünmüştür. Çocukların ahlak gelişim özelliklerini onların oyunlarını gözleyerek açıklamaya çalışmıştır. Çocukların bilişsel gelişimi ile ahlaki yargıları arasında ilişki olduğuna inanmaktadır.

Ahlak Öncesi Dönem: Piaget, 0-6 yaş döneminde çocuklarda kural kavramı olmadığından "Bu dönemde ahlak söz konusu değildir" demektedir. Bu nedenle ahlak gelişimi, bilişsel gelişim aşamalarından olan işlem öncesinden, somut işlemler dönemine geçtiği 6 yaşına kadar başlamaz.

Dışsal Kurallara Bağlılık Dönemi: Ahlaki Gerçekçilik-Heteronom Dönem (6-12 yaş): Çocuk kuralların değişmezliğine inanmaktadır, kurallara uymayanların otomatik olarak cezalandırılması gerektiğini düşünmektedir. Bu dönemde çocuğa ebeveyni ve diğer yetişkinler tarafından ne yapması ve ne yapmaması gerektiği söylenir. Yargı, sadece sınırlı olarak gözlenen gerçeklere dayalıdır ve kural ihlalinde ceza, otomatik olarak verilmelidir. Davranışın gerisindeki nedenler dikkate alınmaz.

Ahlaki Özerklik Dönemi

Otonom Dönem: Çocuğun sosyal dünyası giderek artan akran gruplarıyla genişlemiştir. Bu durum kurallar hakkındaki fikirlerinin değişmesine etki etmektedir. Kuralların insanlar tarafından oluşturulduğu ve gerektiğinde değiştirilebileceği bilincine ulaşır. Ceza, kurallar ihlal edildiğinde otomatik olarak verilmez, ihlal edilme nedenleri de önemlidir. Kuralları ihlal edenlerin niyetleri ve içinde bulundukları durumlar da dikkate alınır.

KOHLBERG VE AHLAKİ GELİŞİMİ KURAMI

Kohlberg ahlak gelişiminin bilişsel gelişim ile paralellik gösteren bir yaklaşım içerisinde oluştuğunu açıklamıştır. Kohlberg de Piaget gibi çocuk ve yetişkinlerin, belirli durumlarda davranışlarını yöneten kuralları nasıl yorumladıklarını incelemiştir. Ancak Piaget'den farklı olarak Kohlberg, araştırmasını, çocukları oyunda gözleyerek değil, çocuklara ve yetişkinlere, ahlaki ikilemleri kapsayan belirli durumlar vererek, onlara bu durumlarda nasıl tepkide bulunacaklarını sorarak yürütmüştür. Verilen cevaplarla beraber kuramı üç aşama, altı başlık altında sınıflandırmıştır.

GELENEK ÖNCESİ DÜZEY

1. EVRE: İtaat ve Ceza
2. EVRE: Saf Çıkarcı (Araçsal İlişkiler)

GELENEKSEL DÜZEY

3. EVRE: İyi Çocuk Eğilimi (Kişiler Arası Uyum)
4. EVRE: Kanun ve Düzen

GELENEK ÖTESİ DÜZEY

5. EVRE: Sosyal Sözleşme
6. EVRE: Evrensel Ahlak

Yediiklim yayıncılık

GELENEK ÖNCESİ DÜZEY

Bu düzey Piaget'nin "dışsal kurallara bağlılık" döneminin özelliklerini yansıtır. Çocuğun, iyi kötü, doğru yanlış konusundaki yargıları, kendisinin yakınında bulunan ve fiziksel üstünlüğe sahip, genellikle anne baba gibi otorite kaynaklarına dayanır. Bu aşamada, doğru ya da yanlış olanı yargılarken çocuğun kullandığı ölçütler, içsel olmaktan çok dışsaldır.

Aşama 1

Ceza ve İtaat Eğilimi: Ceza ve itaat eğilimi evresindeki çocuklar sadece otoriteye uyar ve cezalandırılmaktan kaçınırlar. Genel olarak olayların dış görünüşüne ve sonuçlarına bakarak karar verirler. Olayın gerisindeki neden önemli değildir. Davranışın fiziksel sonuçları, o davranışın iyi ya da kötü olduğunu belirler. Çocuklar kendilerini henüz bir toplumun üyesi olarak algılamazlar ve ahlakı, kendilerinin dışında bir olgu olarak görürler. Kohlberg'e göre otorite, fizyolojik bakımdan güçlü görülmekte ve dolayısıyla bu erişilmez gücün oluşturduğu sabit ve durağan kurallar dizisine, sorgusuz sualsiz zorunlu bir itaat görülmektedir.

Aşama 2

Araçsal İlişkiler Eğilimi: Çocukların kendi ihtiyaç ve isteklerinin karşılanması önem arz eder. Araçsal ilişkiler eğilimi evresinde belirgin düşünce "eşitlik" olduğu için, "iyilik ya da kötülüklerin karşılıklı eşit paylaşımı" ahlak anlayışının temelini oluşturmaktadır. Çocuklar bu dönemde diğer insanların da ilgilerinin farkına varırlar. Ancak, ahlaki yargıda bulunacakları zaman, başkalarının ihtiyaçlarını somut bir şekilde dikkate almakla birlikte, hâlâ ilk planda kendilerinin ihtiyaçları ile ilgilenmektedirler.

GELENEKSEL DÜZEY

Geleneksel düzeydeki birey, gelenek öncesi düzeyin egoist bakış açısından, grup değerlerini ve kurallarını, bilişsel açıdan tanıma düzeyine geçiş yapar. Birey, kişiler arası iyi ilişkiler kurma eğilimine yönelir. Geleneksel düzeydeki kişiler için; aile, grup ve diğer insanların beklentileri her şeyden önemlidir. Bu beklentiler yakın ve açık sonuçları düşünülmeksizin kabul edilir. Sosyal düzeni destekleme ve sadakat önemlidir. Kendi ihtiyaçları bazen grubunkilere göre ikinci planda kalır.

Aşama 3

Kişiler Arası Uyum Eğilimi: Geleneksel düzey içinde yer alan üçüncü aşamada, akran gruplarıyla iş birliği gözlenir. İyi davranış, başkalarına yardım etmek ya da onları mutlu etmektir. Başkaları tarafından onay görmek, iyi çocuk olmak için önemlidir. Benmerkezciliğin azalması ve somut işlemler dönemine girilmesiyle, olaylara başkaları açısından bakabilme özelliği kazanılır. Ahlaki yargılarda başkalarının hissettikleri de dikkate alınır. Ancak yapılan davranışlar sadece ceza almamak için değil, aynı zamanda başkalarını mutlu etmek için yapılmaya çalışılır. Başkalarınca sevilmemekten ve onaylanmamaktan hoşlanmazlar.

Aşama 4

Kanun ve Düzen Eğilimi: Kanun ve düzen eğilimi evresinde ahlak; paylaşılan standartları, hakları ve sorumlulukları benimseme ve yerine getirme olarak tanımlanır. Birey için doğru davranma, toplumsal düzeni koruma ve toplumun ve grubun refahı doğrultusunda davranmaktır. Bu evrede kanunların korunması, bağlı olunan kurum, grup veya topluma katkıda bulunmak ve başkalarının beklentilerine saygı duymak gerekli görülür. Kişiler arası ilişkiler, sosyal yapı içindeki yerine göre belirlenir. Kural ve otoriteye itaat yerine, kural ve otoriteyi sürdürmek esastır. Bu dönemde doğru davranış, otoriteye ve sosyal düzene uygun olarak kişinin görevini yerine getirmesi olarak düşünülür. Artık, akran gruplarının kurallarının yerini, toplumun kuralları ve kanunları almıştır. Kanunlar sorgulanmaksızın izlenir. Kanunlara uymayanlar asla onaylanmaz.

GELENEK SONRASI DÜZEY

Bu düzeyde insan yaşamı, kutsal ve evrensel bir doğru olarak algılanır ve insan haklarının gözetildiği evrensel değerler benimsenir. Ahlaki otonomiyi geliştirmiş olan birey, toplumun kurallarını anlar ve kabul eder. Böylece kuralların oluşturduğu genel ilkeler birey tarafından yapılandırılabilir, kavranabilir ve gerektiğinde ilkelere bağlı olarak kuralları değiştirmeye çaba harcanarak daha iyi bir toplum oluşturulabilecek ilke ve değerlerle ilgilenilmeye başlanır.

/yediiklimyayincilik

Aşama 5

Sosyal Sözleşme Eğilimi: 5. evredeki bireyin, toplumun üstünde bir bakış açısı vardır. Kanunlar, sosyal düzeni korumak, temel yaşama ve özgürlük haklarını güvence altına almak için gerekli görülür. Kanunlara, çoğunluğun haklarını koruyacağı ve herkesin refahı için uyulur. Eğer kişinin ihtiyaçları ile toplumsal kanunlar arasında bir çatışma ortaya çıkarsa, adaletli olmayan yasalara boyun eğme yerine, bunları değiştirmeye çalışma doğru kabul edilir. Grevler, işçi hak istemeler, sendikalar örnek gösterilebilir.

Aşama 6

Evrensel Ahlak Gelişimi: Evrensel ahlak evresinde "doğru ve yanlış", sosyal düzenin yasa ve kurallarıyla değil, kişinin kendi vicdanıyla ve kendi geliştirdiği ahlak ilkeleriyle tanımlanır. Bu ilkeler, somut ahlak kuralları olmayıp, genel soyut ilkelerdir. Bu ilkeler, evrensel adalet ilkelerini, insan haklarının eşitliğini ve bireysel bir kişi olarak insanın onuruna duyulan saygıyı içermektedir.

KURAMIN ELEŞTİRİLERİ

- Kohlberg, adalet anlamında ahlakiliğin sadece bilişsel kısmına odaklanmıştır.
- Kohlberg'in katı-evre anlayışı çok keskindir.
- Kohlberg'in metodu aşırı biçimde sözel ifadelendirmeye dayalıdır.
- Çocukların ahlaki prensiplerini tam anlamıyla ortaya koyamamıştır.
- Kültürel farklılıkları dikkate almadan ahlakilikte rastlanan gelişimsel farklılıkları anlayamayız.
- Erkekleri koruduğu için cinsiyet önyargısı taşımaktadır.
- 5. ve 6. Aşama düşünme biçimiyle ilgili (gelenek ötesi) çok az kanıt sunmuştur.

CORAL GILLIGAN'IN AHLAK KURAMI

Gilligan; kadınların ve erkeklerin ahlaki yargılamasındaki niteliksel farklılıklardan dolayı, kadınların bazı özelliklerinin değerlendirilmesinde ahlaki gelişim evrelerine dayanan ölçümlerin yetersiz kaldığını vurgulamıştır. Bu noktada özellikle Kolhberg'in ahlaki yargılamayı ölçmek üzere yaptığı görüşmeleri eleştirmiştir. Ona göre ölçümler erkek örneklemler üzerinde yapıldığı için sonuçlar sadece erkekler için geçerlidir. Buna ek olarak ahlaki yargılamanın ölçülmesinde değerlendirilen ahlak, bakım ahlakını içermekten daha çok doğruluk ve adalete ilişkin ahlakı ölçtüğünden yetersizdir.

Gilligan'ın yöntemi ise, kadınların ahlaki gelişimini incelerken Kohlberg gibi ahlaki ikilemlerin yer aldığı hikâyeler kullanmak yerine kadınların çeşitli kriz durumlarını içeren gerçek yaşam öykülerini incelemek olmuştur.

"Ahlak sevgisi" kavramı ile bilinen ve kadın gelişimi konularıyla ilgilenen Coral Gilligan kadınların ahlak gelişiminin farklı olduğunu ifade ederek aralarında geçiş fazları olan üç temel düzey önermiştir:

1. Bencillik: Çocukluk ve ergenlikte benliğin benmerkezci koruması ile karakterizedir. Bu aşama, toplumun bireye empoze ettiği yaptırımlardan korunma motivasyonu üzerine temellenir.
2. İyilik: Bu geçiş çatışması başkalarını korumaya adanmış bir ahlak sistemini ortaya çıkartır. Bu eşit olmayanlar ve bağımlılar için sorumluluk içeren annelik ahlakiliği içerir.
3. İlişkisel Şefkat / Koruma: Bu çatışma ilişkilerin mahremiyetinin keşfine yol açar. Bu da kendi ve diğerlerinin bağımsız olduğunun anlaşılmasına yol açar. Koruyucuşefkatli insan ilişkilerinin geliştirilmesi yukarıdaki çatışmayı çözmeye temel sağlar. Genel bir ahlaki yükümlülük olarak kendinin ve diğerlerinin koruyan entegre bir bakış oluşturur.

Gilligan'ın göre 2 evre vardır. Bunlar;

Gelenek sonrası/İlkeli Ahlaksallık: Bu evrede insanların eşit haklara sahip olduğunu, kişilerin bireysel kararlar aldığını ve yaşamına gerçekçi bakarak devam ettiğini söyler. İyilik için kendisini feda etme/Sosyal oluşum evresi: Kişiler başkalarının isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılama eğilimine girer. Bu evrede kişiler bencillikten uzaklaşır.

PSİKANALİTİK KURAM AHLAK GELİŞİMİ

Sigmund Freud

- Sigmund Freud ahlak gelişimini, kişilik gelişimi gibi duygusal-güdüsel bir süreç olarak ele almıştır.
- İnsanın doğuştan sahip olduğu tüm güdülerin toplamı olan id, sürekli olarak isteklerine doyum arar.
- Ego, idin hangi isteklerinin karşılanacağına ilişkin kararı verir.
- Süperego ise çocuğa anne-babası tarafından aktarılan ve ödül ceza uygulamalarıyla pekiştirilen, geleneksel ve toplumsal değerlerin içsel temsilcisidir.

Yediiklim Yayıncılık

- Süperego, çocukluk devresinde, çocuğun büyükleri ile olan etkileşimi sonucu gelişir ve fallik dönemde güçlenir. Özellikle üç-beş yaşlar arasında görülen fallik dönem, ahlak gelişimi açısından önemlidir.
- Bu dönemde, çocuk, karşı cinsten olan ebeveynine karşı aşırı düşkünlük gösterir ve aynı cinsten olan ebeveyni kendine rakip olarak görür. Bu durumda yaşanan ilişkilere Freud "Ödipal Karmaşa" (Oedipus / Elektra Karmaşası) olarak adlandırır.
- Bu süreçteki suçluluk duygusu, vicdan gelişiminin temelini oluşturur.
- Freud'un kuramına dayanan araştırmalarda, çocukların "kötü" kavramını iki yaş ve daha öncesinde anladıkları, tam olarak ise altı yaşında kazandıkları ortaya çıkmıştır.
- Ayrıca çocukların "kötü" kavramını "iyi" kavramından daha önce kazandıkları vurgulanır.

Eric Erikson

- Ahlak gelişimi psikanalitik kurama göre açıklayan diğer kuramcı Erik Erikson ise ahlak gelişiminin yetişkinliğin ilk dönemlerine kadar sürdüğünü belirtmektedir.
- Erikson, kişilik kuramına paralel olarak ahlak gelişimini ele almıştır.
- Erikson'a göre, süperego gelişimi, dört-altı yaşları arasındaki "girişimciliğe karşı suçluluk" döneminde oluşmaktadır. Bu dönemde çocuk, davranışlarını ve düşüncelerini anne-babayı memnun edecek şekilde gösterir.
- Çocuk zaman içinde "kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası" döneminde farklı grupların düşüncelerini benimseyerek, yetişkin olarak "yakınlığa karşın yalnızlık" döneminde ise toplumun gerçeklerine uyum sağlayarak kendine ahlaki bir bakış açısı oluşturur.

DAVRANIŞÇI KURAM AHLAK GELİŞİMİ

- Davranışçı kurama göre ahlaki davranışlar şartlı öğrenme yoluyla kazanılabilmektedir.
- Ahlaki yargılar, bireyin dışındaki etkenlere bağlı olarak ortaya çıkmakta, genelde onay gören ve pekiştirilen davranışlar "doğru", hoş görülmeyen, cezalandırılan davranışlar ise "yanlış" olarak değerlendirilmektedir. Örneğin; bir çocuk arkadaşı ile oyuncaklarını paylaştığında ödüllendiriliyorsa, bu davranışı "doğru" olarak değerlendirecek ve yapmaya devam edecektir.
- Ayrıca davranışçı kuramcılar, ahlaki davranışların model alarak da öğrenildiği belirtir.

Sosyal Öğrenme Kuramı

- Toplumsal öğrenme kuramcılarına göre, ahlak gelişiminin temelinde yetişkin davranışlarının model alınarak ve taklit edilerek öğrenmesi yatar.
- Çocukların, ilk modelleri anne-babalarıdır.
- Çocuklar hem genel birtakım tutumları hem de özel bazı davranışları, anne-babalarını gözleyerek, model alma ve taklit yoluyla öğrenirler.
- Model alma süreci içindeki çocuklar, anne-babanın birçok kişilik özelliğini taklit ederken, ahlaki ve kültürel değer ve standartlarını da benimsemektedirler.
- Değerler göreceli dir ve bireyin doğduğu ve büyüdüğü kültüre bağlıdır.
- Toplumsal öğrenme kuramının en önemli özelliği öğrenmenin sosyokültürel yönüne önem vermesidir. Ancak ahlaklılığın kaynağı, anne-babadan aktarılan değerlerin içselleştirilmesidir.
- Ana-baba disiplininin türü, çocuğun erken yaşlardaki kontrolleri içselleştirme yeteneğinde önemli rol oynar.

JOHN LOCKE AHLAK GELİŞİMİ

Locke, Denemeler'in 3. kitabında ahlakın da matematik gibi tanıtlanmaya elverişli olduğunu savunur. Çünkü ahlaksal sözcüklerin karşılık geldikleri şeylerin gerçek özleri tam olarak bilinebilir. Böylece kesin bilgi, yani şeylerin kendilerindeki uyuşma ve uyuşmama elde edilebilir (Locke, 1996: 292).

Locke, tanımların ahlaksal konuşmayı açık kılacağına inandığı için ahlaksal sözcüklerin kesin anlamlarını belirlemenin yolunun bu terimlerin tanımlarını yapmak olduğunu söyler. Böylece sözcüklerin anlamları tartışmasız bir açıklık kazanacaktır. Bu alandaki tüm belirsizlikler bu işin yapılmamış olmasındandır.

Oysa etik önermeler yanlış ya da oransız olmaları olanaksız olan etik ideler üzerinedir. Demek ki ahlaksal iyi alandaki en temel sözcük 'iyi'dir ve herkes bunun ne anlama geldiğini bilir: İyi ve kötü, haz ve acıdan ya da bizde haz ve acıya yol açan şeyden başka bir şey değildir. Demek ki ahlaksal iyi ve kötü de istençli eylemlerimizin etik yasalarla uyuşup uyuşmamasından başkası değildir. Locke üç çeşit yasadan söz eder:

Yediiklim Yayıncılık

1. Kutsal yasa,
2. Yurttaşlık yasası,
3. Ahlak yasası.

Sorun, bunlar arasındaki ilişkinin ne olduğudur.

Ahlak alanındaki belirsizlikler ancak ahlaksal sözcüklerin karşılık geldikleri şeylerin özü tam olarak bilindiği, ahlaksal sözcükler kesin tanımlara kavuşturulduğunda mümkün olur.

Locke'a göre üç çeşit yasa vardır: Kutsal Yasa, Yurttaşlık Yasası ve Ahlak Yasası.

Kutsal Yasa: Locke, Tanrı'nın yasa koyma hakkı olduğunu savunur. Ona göre, Tanrı eylemlerimizi iyiye yöneltecek kadar iyi ve bilgedir ve öteki dünyada vereceği ödül ve cezalarla bunu sağlayacak kadar güçlüdür. İnsanlar günah ve sevap olarak Tanrı'dan mutluluk mu mutsuzluk mu geleceğine eylemlerini bu yasayla ölçüştürerek karar verirler.

Yurttaşlık Yasası: Toplum içinde yaşadığımıza göre öteki insanlarla ilişkiler açısından suçluluk ve suçsuzluğun ölçüsü yurttaşlık yasasıdır. İnsanların eylemlerinin suç olup olmadığını saptamak üzere bunların karşılaştırıldığı bir başka yasa türüdür. Buradaki iyi ve kötü, yasaya uyup uymadığımıza göre yargıç kararıyla gelen iyi ya da kötüye haz ya da acıya ödül ve ceza denir.

Ahlak Yasası: Buna düşünce ve saygınlık yasası da denebilir. Burada yasayı belirleyen 'erdem' ve 'kötülük' terimleridir. Tüm toplumlarda erdem ve kötülük adlarının beğenilen ve beğenilmeyen eylemlere verildiğini görebilmekteyiz. İnsanlar beğenilen ve övülen erdemlere erdem, beğenilmeyen ve yerilen eylemlere de kötülük gözüyle bakarlar. Erdem ya da kötülük olduğu söylenen şeylerin ölçütü açık ya da örtük bir uzlaşmayla yerleşmiş olan onaylama ya da beğenmeme, övme ya da yermedir. Erdem her yerde övülmeye değer görülen şeydir. Kötülük de her yerde yerilmeyle birlikte giden şeydir. Şu hâlde ahlak yasasının yaptırım gücü övme ve yermedir. Gerçekte ötekilere göre en etkili olan bu yasadır. İnsanlar yerilmek yerine kendilerine iyi ün sağlayacak işler yapmak, bir başka deyişle beğenilmek ve övülmek isterler. Ahlak, eylemlerimizin bu etik kurallarla bağıntısını dile getiren bir terimdir.

Yediklimyayıncılık

KİMLİK GELİŞİMİ

Kimlik Kavramı: Yaşantımızı biçimlendirmesi, yaşamımıza yön vermesi açısından insan gelişiminde en önemli kavramlardan biri olarak karşımıza çıkan kimlik "Ben kimim?" sorusuna verilen yanıt olarak tanımlanabilir.

1. **Başarılı Kimlik Statüsü:** Başarılı kimlik statüsündeki bireyler etkin olarak araştırma sürecini yaşayıp çeşitli rolleri deneyerek bağlanmalar oluştururlar. Başarılı kimlik statüsündeki bireyler kimliğe karşı kimlik dağınıklığı çatışmasını başarıyla çözümlemişlerdir. Başarılı kimlik statüsündeki bireyler kendileri ile uyum içindedir, kendi kapasitelerini, sınırlılıklarını ve düşüncelerini kabul ederler. Bu kimlik statüsünde olanlar bir kimlik krizi atlatmışlar ve neye inandıklarına ve hangi hedeflerin peşinde koşacaklarına ilişkin kişisel kararlar vermişlerdir.
2. **Moratoryum Kimlik Statüsü:** Moratoryum kimlik statüsündeki bireyler seçenekleri araştırırlar, denemelerde bulunurlar ancak kalıcı herhangi bir bağlanma yapamazlar. Bu bireyler sürekli yeni roller denerler. Bu statü, kesin yönelmelerin yapılmasından önceki seçeneklerin araştırıldığı dönemdir. Marcia'ya göre moratoryum kimlik başarılı kimlik için bir ön koşuldur. Moratoryum kimlik statüsündeki bireyler genellikle hükümeti, politikayı, eğitimi kısaca her şeyi değiştirmek isterler. Marcia'nın moratoryum olarak adlandırdığı statüdeki ergenler kimlik krizinin tam ortasındadırlar ve kriz devam ederken, bu ergenler önemli kararlar vermeyi ertelerler. Bu zaman içerisinde çok sayıda seçeneği keşfederler.
3. **İpotekli Kimlik Statüsü:** İpotekli kimlik statüsündekiler herhangi bir araştırma yapmadan bağlanma yaparlar. Bu statüdeki bireyler anne-baba, akraba ya da diğer önemli kişilerin beklentilerine göre kimliklerini oluştururlar. Akran gruplarının belirlediği roller ve değerler de bazen ergenin herhangi bir sorgulama yapmaksızın ipotekli kimlik oluşturmasını sağlayabilir. İpotekli kimlik statüsündeki ergenler, herhangi bir kriz yaşamadan çeşitli meslek ve ideolojilere bağlanmakta, ancak bu bağlanmalar ergenin kendi araştırmaları sonucunda gerçekleştirdiği seçimlere değil, genellikle anne-babanın sunduğu seçimlere dayanan bağlanmalar olmaktadır.

4. **Kargaşalı Kimlik Statüsü:** Kargaşalı kimlik statüsündeki bireyler kimlik alanlarında gelişigüzel keşif yaparlar fakat bağlanma da bulunmazlar. Meslek seçimi, dinsel inanç, felsefe, cinsiyet rolü ya da politik görüş konularında kişisel bir bağlanma yapmamışlardır. Kargaşalı kimlik statüsündeki bireyler, yönlenebilecekleri bu alanlara ilişkin bir kimlik krizi yaşantısı geçirmemiş, araştırma dönemi yaşamamış, yeniden değerlendirme yapmamış ve seçenekleri değerlendirmemişlerdir. En az gelişmiş kimlik statüsüdür.

5. **Ters Kimlik:** Hiç kimse olmaktansa kötü birisi olmak tercih edilir. Ailesi ve çevresi tarafından kabul görmeyen ergenler onların istedikleri kişiliklerin tam tersini benimserler. Bu aslında ergenin, beni fark edin ben de varım başkaldırısı da olabilir. Ters kimlik benimsenmesi yaşanan sorunların da derinleştiğini göstermektedir. Örneğin; Polis olan bir babanın suçlu, hırsız bir kızı olması gibi.

6. **Gölgelenmiş Kimlik:** Ergenler kendilerine uygun karar vermeye çalışırken, ailelerinin baskıları yüzünden başarılı olamazlar. Kendi kararları yerine ailelerin kararını kabullenmek zorunda kalırlar. Gölgelenmiş kimlikte birey ailesinin baskısı ile seçim yapmak zorunda kalır. Kendi isteklerine rağmen ailesinin zoruyla karar alır.

Not

Kimlik gelişimi için ortaya fikir atan ilk kişi ERIKSON'DUR.

Not

İpotekli kimlik ile gölgelenmiş kimlik karıştırılır. İpotekli kimlikte kişi, başkaları tarafından alınan karardan memnundur. Gölgelenmiş kimlikte ise kişi bu durumdan memnun değildir.

Mizah Gelişimi

Paul E. McGhee; mizah gelişim kuramını Piaget'in bilişsel gelişim kuramına dayandırarak açıklamaktadır. McGhee'ye göre mizahi tepkinin oluşabilmesi için çocuğun Piaget'nin bilişsel gelişim kuramındaki işlem öncesi evreye girmesi gerekmektedir. Mizahi tepki için tutarsızlığın ya da uyumsuzluğun algılanması bir ön koşuldur. McGhee, mizah gelişimini beş evreye ayırmıştır:

Bu evrelerdeki yaş aralıkları dikkate alındığında, evrelerin birbirinin içinde yer aldığı görülmektedir. Kural olarak, McGhee'nin kuramına göre bir evredeki mizah bir sonraki aşamalarda kaybolmamakta, diğer evrelerdeki durumlarla iç içe olarak ve azalmış şekilde devam etmektedir.

McGhee, çocukların 1. evrede (6 ay12 /15 ay) bağlandıkları figüre güldüklerini ifade etmiştir. Bebeğin anne ve babası onun hayatının en önemli parçasıdır. Anne babalar da bebek için duygusal açıdan önemli ve temel ihtiyaçlarını karşılayan kişilerdir.

Bu nedenle bebeklerin ilk mizah tepkileri, ebeveynleriyle olan deneyimleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Örneğin; 6-7 ay bir bebek, annesinin süt gelmeyen biberonu ağzına alarak onu kontrol etmesine ya da penguen gibi yürüyen babasına gülebilmektedir.

2. evre olan nesnelere karşı tutarsız davranışlarda (12/15ay -3/4/5 yaş) çocuklar, bir nesneyi, başka bir nesnenin yerine kullanmaya başlarlar. Örneğin, on sekiz aylık Sally'nin bir oyuncak küpü sanki telefonmuş gibi kulağına götürdükten sonra telefonu kapatarak gülmesi ya da ayakkabılarını eline giyerek "Bak ayakkabılarımı giydim." demesi bu evrede görülebilmektedir.

3. evre olan nesnelerin, olayların, insanların tutarsız olarak adlandırılmasında (2-3-4 yaş) dil gelişiminin hızlanmasının etkisiyle çocuklar nesne, insan ve olaylara farklı isimler vermekten hoşlanırlar. İnsanlara, nesnelere ve beden bölümlerine farklı adlar vererek gülerler. Bilerek yanlış ad takılmasını komik bulurlar. Örneğin; kediye köpek, ayakkabıya çorap diyerek gülebilmektedirler.

4. evre olan kavramsal tutarsızlığı (3-5 yaş) farklı kategorilerde ele almıştır:

4-a. Kelimelerin sesleri ile oynama: Çocuklar bu evrede kelimelerin sesleriyle (anlamlarıyla değil) oynamaktan hoşlanırlar. Örneğin; saç, kaç, taç gibi kelime kombinasyonları üreterek buna gülerler.

4-b. Anlamsız ve gerçek kelimelerin kombinasyonu: Çocuklar bu evrede, yanlış olduğunu bildikleri hâlde kelimeleri saçma şekillerde bir araya getirmekten keyif alırlar. Örneğin; ayakkabı çorbası, kitap suyu olabilir demeleri.

4-c. Nesneler, insanların veya hayvanların özelliklerini çarpıtma (bozma): Bu evrede çocuklar insan, hayvan ya da nesnelere ait olmayan özellikler eklemekten, var olan özelliklerini çıkartmaktan, bilinen şeylerin boyutunu, rengini, şeklini değiştirmekten hoşlanırlar. Abartılı özelliklere sahip durum, nesne ve insanlara, tutarsız ya da imkânsız davranışlara gülerler. Örneğin; köpek başına sahip bir insan, kuyruğu olmayan bir kedi, kare kafalı bir insan, büyük kulaklar, paten kayan bir inek olması gibi.

4-d. Karşı cinse ilişkin isimlendirme: Bu evrede çocuklar bir kişinin karşı cins olarak isimlendirilmesine gülerler. Örneğin; Tommy'i göstererek bak bu Mary denilmesi veya Susie'ye merhaba Bobby denilmesi, annenin baba diyerek çağrılması bu evrede görülebilir.

5. evre olan çoklu anlamlar ve yetişkin türü mizahın başlamasında (6-7 yaş ve sonrası) çocuklar kelimelerin çift anlamlı olduklarını bilmeleri sayesinde birkaç anlama gelen kavramların bulunduğu şakaları anlayabilirler ve komik bulurlar. Tekerlemeler bu dönemde çocuklar için komik bulunur. Bu dönemde çocuklar bilişsel yeteneklerinin artmasıyla beraber daha ince esprilerden hoşlanmaya başlarlar.

/yediiklimyayincilik

NOT ALINIZ

NOT ALINIZ

KAYNAKÇA

Erken çocukluk eğitimine giriş, İstanbul üniversitesi açık ve uzaktan eğitim fakültesi

Çiçek İ., Aslan A. Kişilik ve Beş faktör kişilik özellikleri: Kuramsal bir çerçeve, Batman Üniversitesi Yaşam bilimleri dergisi

2021 benim hocam okul öncesi öabt erken çocuklukta gelişim (Orada alınan kaynakların aynısı alınsın)

GÖRSEL KAYNAKÇA

https://tr.pinterest.com/inflamesn/ikiz-erkek/

https://www.drserapyalti.com/cogul-gebelikler/

https://sagligim.gov.tr/kanser/kanserden-korunma/1125-radon-basta-olmak-uzere-radyasyon-maruziyetini-azaltmak.html

https://kibrisivf.net/klinefelter-sendromu/

https://www.mumcu.com/boyunda-kordon-dolanmasi/

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0d,_ego_ve_s%C3%BCperego

https://onedio.com/haber/tarihin-akisini-degistiren-psikoloji-deneyi-pavlov-un-kopegi-ve-klasik-kosullanma-deneyi-586825

https://tr.wikipedia.org/wiki/Jean_Piaget

https://tr.wikipedia.org/wiki/Maslow_teorisi

https://www.acevokuloncesi.org/ogrenme-ortami/aile-katilimi/teorik-yaklasimlar/

https://pdrbirimi.com/gelisim-psikolojisi-temel-kavramlari-ve-gelisimi-etkileyen-faktorler/

https://www.medicana.com.tr/saglik-rehberi-detay/12173/down-sendromu-tanisi-cesitleri

https://stringfixer.com/tr/Visual_cliff

https://sagligim.gov.tr/hastaliklar-durumlar.html

https://www.izlesene.com/komik/kazalar/yaris-kazalari

https://www.sozcu.com.tr/2015/ekonomi/avrupa-yoksulluk-liginde-ilk-5e-girdik-981785/

https://www.dilgem.com.tr/en/blog-posts/ankara-gelisim-tarama-envanteri-agte/

https://buyusun.org/diger/gecis-doneminde-buyume-hormonu/

https://www.ozelcocuklardernegi.com/hazir-bulunusluk/

https://www.milliyet.com.tr/pembenar/galeri/muhabbet-kusu-cinsleri-ve-ozellikleri-nelerdir-muhabbet-kusu-turleri-ve-renkleri-6547698

https://www.sukelalist.com/psikoseksuel-gelisim-asamalari

https://www.tozlumikrofon.com/anal-donem-nedir-anal-donemin-ozellikleri-nelerdir/

https://www.hurriyet.com.tr/aile/yazarlar/a-cem-kece/

/yediiklimyayincilik

cinsellik-ve-fallik-donem-375802

https://hergun1yenibilgi.com/savunma-mekanizmalari-nelerdir/

https://www.bilgipedia.com.tr/sigmund-freud/

https://psikopotato.wixsite.com/psikopotato/post/eri%CC%87kson-un-psi%CC%87kososyal-geli%CC%87%C5%9Fi%CC%87m-kurami

https://seyler.eksisozluk.com/psikolog-erik-eriksonun-insan-hayatini-sekiz-evrede-ozetledigi-psikososyal-gelisim-kurami

https://mentaliumist.com/cocuk-gelisimi-evreleri/

https://www.cocukludunya.com/uzman-yazilari/3-6-yas-cocuk-gelisimi.html

https://beyinsizler.net/alfred-adler-kimdir/

https://birparcatuhaftik.com/piaget-vs-vygotsky/

https://mutlubebekler.com/bebeklerde-aylara-gore-motor-gelisim-rehberi http://www.montessoridunyasi.com/bilissel-yaklasim/

https://ustunzekalilar.org/tr/Makaleler/Icerik/1299-Piaget-In-Bilissel-Gelisim-Kurami

https://www.tozlumikrofon.com/brunerin-bilissel-gelisim-donemleri/

https://pdrbirimi.com/sosyal-bilissel-ogrenme-kurami/

https://www.thoughtco.com/carl-rogers-4588296

https://www.pinterest.com/haney0867/arnold-gessell/

https://www.montessoridunyasi.com/gozlem-teknigi/

https://mysoftcrm.com/anket-yonetimi/

https://istanbulbogazicienstitu.com/yetkinlik-bazli-mulakat-teknikleri-nedir

https://www.gokturkdergisi.com/cocuklarin-deney-yapmasi-neden-onemli-makale,485.html

https://gursubeyazokyanus.com/gelisim-nedir/

https://haftahaftagebelik.com/gebelikte-1-hafta.html

https://www.turgutkaraca.com.tr/tiroid-hastaliklari/

https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:DNA_simple2.svg

https://www.eokultv.com/hormonal-sistem-ic-salgi-bezleri-6-sinif/24503/pankreas-bezi

https://drmehmetuludag.com/bobrek-ustu-bezi-adrenal-bez-anatomi

https://www.fanatik.com.tr/down-sendromu-nedir-down-sendromu-belirtileri-nedir-tedavisi-nasil-yapilir-down-sendromu-testi-nasil-yapilir-2162059

https://www.hastane.com.tr/saglik/dogum-oncesi-erken-tani-yontemlerini-mutlaka-kullanin.html

https://www.egemengzt.com/haber-dogum-sIrasI-kisiligi-nasII-etkiler-31008.html

https://www.yeniasir.com.tr/ekonomi/2022/08/20/sigaraya-zam-mi-geldi-hangi-sigara-ne-kadar-oldu-20-agustos-2022-sigara-zammi

https://www.saglikasistani.net/halk-dilinde-bebegin-esi-tibbi-adiyla-plasentayi-taniyalim/

https://www.eokultv.com/insanda-sinir-sistemi-11-sinif/23134

https://www.medikalakademi.com.tr/saglikli-bir-kan-dolasim-sistemi-icin-bu-onerilere-kulak-verin/

https://www.bilimcini.com/sindirim-sistemi-nedir-sindirim-sistemi-gorevleri/

https://www.yenicaggazetesi.com.tr/refleks-nedir-dogustan-gelen-refleksler-sonradan-ogrenilen-refleksler-refleksin-onemi-292846h.htm

https://hthayat.haberturk.com/anne-baba/bebek/haber/1021211-yurumeye-baslayan-bebekler-hakkinda-her-sey

https://www.ailemicinhersey.com/index.php/2017/10/23/baglanma/

https://aklinizikesfedin.com/john-deweye-gore-egitim-modelleri/

https://www.belgeci.com/kohlberg-ve-ahlak-gelisimi.html

https://www.nbilgi.net/gilliganin-ahlak-gelisim-kurami/?quad_c

/yediiklimyayincilik

MEB

AGS

Akademi Giriş Sınavı

ÖABT

KONU ANLATIMI

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI

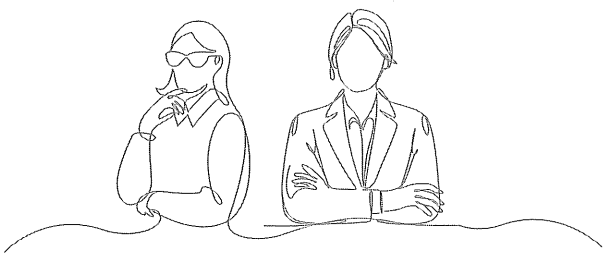

YEDİİKLİM

/yediiklimyayincilik

TEMEL KAVRAMLAR

İnsan; biyolojik, psikolojik ve sosyal bir varlıktır.

SAĞLIK

- Sağlık alanında en önemli uluslararası kuruluş Dünya Sağlık Örgütüdür. (WHO; World Health Organization)
- Dünya Sağlık Örgütüne göre sağlık, yalnızca bireyde bir hastalık ya da zayıflığın bulunmaması durumu değil; fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tam bir iyi olma hâlidir.

RUH SAĞLIĞI

- Ruhsal yönden sağlıklı olmak; bireyin yeteneklerini kullanabilmesini, gündelik sorunlarla baş edebilmesini, üretken ve verimli olabilmesini ve topluma katkı sağlayabilmesini gerekli kılar.

Sağlıklı insan; sevebilen ve çalışabilen kişidir.
Sigmund Freud

PSİKOPATOLOJİ

Sıklıkla ruhsal bozukluk, akıl hastalığı, davranışsal bozukluk gibi terimler ile eş anlamlı kullanılan psikopatoloji, normal dışı davranışların, düşüncelerin ve duyguların oluşum süreci ve doğası ile ilgilenen bilimsel disiplindir.

GELİŞİMSEL PSİKOPATOLOJİ

- Normal-anormal tartışması henüz sonuca varabilmiş değildir.
- Gelişimsel psikopatoloji, araştırma ve uygulamalarda çocukluk ve ergenlik çağı ruhsal bozukluklarının daha bütüncül olarak anlaşılabilmesi için normal gelişim örüntüsünün bilinmesi gerektiğini savunan yaklaşımdır. (Dumas Nilsen, 2003)
- Bu yaklaşımın "zıtların birliği" ilkesine dayandığı söylenebilir. Diğer bir anlatımla, herhangi bir özellik var olabilmek ve tanımlanabilmek için karşıtına gereksinim duyar.

ÇOCUKLARDA RUHSAL BOZUKLUK ÇOCUK RUH SAĞLIĞI

- Çocuk ruh sağlığı, gelişimsel olarak 0-18 yaş aralığında bulunan bireyin sahip olduğu yetenekleri kullanabilmesini, yaşamdaki güçlüklerle baş edebilmesini, üretken ve verimli olabilmesini, ait olduğu gelişimsel döneme uygun bilişsel, duygusal ve davranışsal özellikler gösterebilmesini içeren bir iyi olma hâli olarak tanımlanabilir.
- Çocuğun ruhsal açıdan sağlıklı olmasının ölçüsü, bir hastalığının bulunmamasından öte psikolojik olarak da bir iyi olma hâlidir.

RUH SAĞLIĞINDA ETİK İLKELER

1. **Yeterlik:** Öğrencilere sunulacak hizmetlerde uzmanlık alanlarının, yetkilerinin sınırlarını bilme, yalnızca eğitim düzeylerine ve formasyonlarına uygun hizmetleri yürütme bu kapsamdadır.
2. **Gizlilik:** Öğrenciler hakkında ulaşılan özel bilgilerin, öğrencinin/velinin rızası olmadıkça belli durumlar hariç mahkeme kararı, kişinin kendisine ya da bir başkasına zarar verme hali vb. başka hiç kimseyle paylaşılmaması durumudur.
3. **Profesyonel ilişki:** Psikolojik danışman ve danışan arasında kurulan, kuralları belirlenmiş, terapötik ilişki şeklidir.
4. **Gönüllülük:** Hiç kimse rehberlik hizmeti almaya zorlanamaz
5. **Eşitlik:** Hizmetlerin sunulmasında hiç kimseye öncelik verilmez, biri diğerine tercih edilmez, herkese eşit mesafede yaklaşılır.

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI VE BOZUKLUĞU

- XIX. yüzyıla kadar Batı dünyası, çocuğun kendine özgü gereksinimleri olduğunu anlayamamış; çocuklar, minyatür yetişkinler olarak görülmüş ve yetişkinin bütün sorumlulukları çocuktan da beklenmiştir.
- Önemli bir kısmının erken ölüm nedeniyle yetişkinlik çağına erişemedikleri bu dönemde çocuklar, günümüzde çocuk ihmali ve istismarı sayılan birçok uygulamaya maruz kalmışlardır.

/yediiklimyayincilik

- Çocuklar kumar oynamak, sigara içmek de dâhil olmak üzere yetişkinden beklenen davranışları yapmaya zorlanmışlar; doğum ve bebek ölüm oranı yüksek olduğundan altı yaşından küçük çocuklar aile üyesi olarak kabul edilmeyip süt annelere bırakılmışlar; cinsel organları ile oynamamaları ve canavar gibi etrafta gezinmemeleri için iki yaşına kadar kundaklanmışlar; özürlü ve evlilik dışı bebekler ölüme terk edilmişler; yetişkin cinsel eylemlerini izlemelerine, hatta zaman zaman katılmalarına izin verilmiş; çocuk aşırı huysuzluk edip ağlarsa içinde kötü ruhlar olduğuna inanılmıştır.

"Çocuklarınızı zamanınızdan başka zamanlar için yetiştiriniz. Çünkü onlar zamanınızdan başka bir zaman için doğmuşlardır."

Hz. Ali

BİR DİSİPLİN OLARAK ÇOCUK RUH SAĞLIĞI

Çocuk ruh sağlığı ve bozuklukları alanının ayrı bir disiplin olarak kabul edilmesi oldukça gecikmiştir. Bu gecikmenin nedenleri şöyle sıralanabilir:

- Uzun süre ruhsal bozuklukların yetişkinlere atfedilmesi ve çalışmaların yetişkinlerle yürütülmesi,
- Psikanalitik kuramcıların, bazı bozuklukların (örneğin; depresyon, mani gibi duygu durum bozuklukları) çocuklarda görülmesinin olanaksız olduğunu savunması,
- Çocuklardaki psikolojik sorunları gelişim döneminin olağan özelliği olarak görme eğilimi,
- Çocuk ruh sağlığına ilişkin etkili politikalar geliştirilememiş olması,
- Ülkemizde çocuk ruh sağlığı alanının oluşması ve gelişmesinde Atalay Yörükoğlu ve Mualla Öztürk'ün sınırsız katkıları olmuştur.

ÇOCUK RUH SAĞLIĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

BİYOLOJİK / FİZİKSEL	BİLİŞSEL / PSİKOLOJİK
• Kalıtımsal faktörler • Sinir sistemi ile ilgili faktörler • Kromozom bozuklukları • Gen mutasyonu • Doğumla ilgili faktörler • Hormonal faktörler • Kronik hastalıklar • Engelli olma ile ilgili faktörler	• Bilişsel süreçler Zekâ, Duyum, Algı, Dikkat, Problem Çözme, Kavrama, Muhakeme, Yorumlama • Kişilik özellikleri • Diğer ilişkili faktörler Yaş, Yoksulluk, Cinsiyet
SOSYAL / KÜLTÜREL	**DİĞER**
• Yakın çevre • Ara çevre • Uzak çevre • Geniş çevre • Tarihsel çevre	• Afetler • Savaş • Ölümler • Ayrımcılık

ÇOCUKLARDA UYUM BOZUKLUKLARI

- Gelişim evrelerinin getirdiği doğal zorluklara, yakın çevrenin olumsuz etkileri katıldığında çocukta bunlara tepki olarak çoğunlukla duygusal düzeyde bozukluklar görülebilir.
- Bu olumsuz tepkilere "uyum bozuklukları" denilmektedir.
- Büyüklerin ilgisini çekebilmek için gereksiz davranışlarda bulunur. Bu davranışlar ilk zamanlar belli bir ölçüde devam ettiği için aile ve çevreyi rahatsız etmez. Belli bir sınırdan sonra çocuğun davranışı bozularak çevreye uyum sorunu ortaya çıkar. Bu tür bozuklukların başında sürekli hırçınlık, sinirlilik, geçimsizlik, yalancılık, kavgacılık, söz dinlememe, kaygı ve korku hâli gelir. Yaş büyüdükçe bu tür davranışlar aileye ve topluma uyum bozukluğu şekline dönüşür.

/yediiklimyayıncılık

- Zamanla çocuklarda ev veya okuldan kaçma, hırsızlık, sürekli başkaldırma, saldırganlık, yankesicilik, alkol alma, kuralları çiğneme, kavga, tahrip, bıçak ve tabanca taşıma, yaralama gibi davranış bozuklukları gösterir.

ÇOCUKLARDA UYUM BOZUKLUKLARININ NEDENLERİ

KALITIM

- Uyumsuzluğun ortaya çıkmasında kalıtımın bir etkisi olduğu gerçektir. Ancak uygun eğitim ortamı hazırlanarak ya bertaraf edilebilir ya da derecesi azaltılabilir.

FİZİKSEL / BEDENSEL NEDENLER

- Körlük, şaşılık, ağır işitme, kamburluk, çolaklık, topallık, şişmanlık, sürekli ve kronik hastalıklar, ani kazalar ve şoklar.
- Bu tip bedensel problemlerin kendiliğinden uyumsuzluk nedeni olmayıp çocuğun çevresindeki kişilerin, bu problemlere karşı takındıkları olumsuz tutum çocuğun uyumsuz davranışlar göstermesine sebep olur.

TEMEL İHTİYAÇLARIN DOYURULAMAMASI

Bu ihtiyaçları üçe ayırabiliriz.

a. **Biyolojik ihtiyaçlar:** Beslenme, barınma, giyinme, nefes alma, boşaltım, dinlenme, asgari düzeyde doyurulması gerekir.

b. **Psikolojik temel ihtiyaçlar:** Sevmek-sevilmek, öğrenme ihtiyacı, korku-endişe ve güvensizlikten korunma ihtiyacı, başarılı olma ihtiyacı, kendisine saygı duyulma ihtiyacı

c. **Sosyal temel ihtiyaçlar:** Arkadaşlık kurma, bir gruba ait olma, statü, prestij sahibi olma, bağımsızlık ihtiyacı

ÇEVRE VE SOSYOEKONOMİ

Aile Çevresi: Çocuğun ihmal edilmesi, ihtiyaçlarının karşılanmaması, aşırı sevgi ve hoşgörü, sevgisizlik ve hoşgörüsüzlük, anne-babanın çocuk önünde tartışmaları, kavgaları, evi terk etmeleri, kovma, dövme ve sövmeleri uyumsuzluğa neden olabilir.

Çocuğun Yakın Çevresi: Çocuğun her gün birlikte olduğu, oynadığı arkadaşlarının, büyüklerinin sevgi ve davranışlarından etkilenir. Ayrıca TV seyretmek, tiyatro, sinema çocuğu etkiler. İyiyi, güzeli görürse olumlu etkilenir; ancak hoşgörüsüzlük, güvensizlik ortamında bulunursa uyumsuzluk olabilir.

Okul: Çocuğun psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının okulda karşılanmaması birçok uyum bozukluğunun ortaya çıkmasına sebep olabilir. Okul ortamıyla ilgili olan en belirgin nedenleri şunlardır:

a. Çocuklardaki bireysel farklılıkların tanınmaması,

b. İhtiyaç duyulan rehberliğin yapılmaması,

c. Öğretmenlerin disiplin ve eğitimle ilgili tutumları,

d. Gruba ait olamamadır.

YANLIŞ EĞİTİM

- Çocuk, kendinde ve çevresinde olup bitenleri, toplumun isteklerini uygun bir eğitim ile öğrenebilir. Çocuğu uygun bir eğitim ile önceden kendi ilgi ve yetenekleri, sonra çevre ve toplumun değer yargıları tanıtılmalıdır.
- Nerede, nasıl davranacağı, problemlerini nasıl çözeceği çocuğa öğretilmelidir.
- Çocuğun bütün arzularını yerine getirmek veya sınırlandırmak onda çeşitli uyumsuzlukların geliştirilmesine sebep olmaktadır.
- Problemli çocukların tanısı kadar tedavisi de uzun ve titiz bir çalışma gerektirmektedir.

HUZURSUZ ÇOCUKLAR

1. Sinirli hareketleri vardır.
2. Huzursuz ve rahatsızdırlar.
3. Adale seğirmeleri görülür.
4. Okul çalışmalarına karşı ilgisizdirler.
5. Okula sık sık devamsızlık yaparlar.
6. Okuldan hoşlanmazlar.
7. Kıskançtırlar.
8. Yarışmaktan hoşlanmazlar.
9. Tırnaklarını yer, ısırırlar.
10. Dikkatsizdirler.
11. Eleştirilere tahammülsüzdürler.
12. Oyunbozandırlar.

Yediiklim Yayıncılık

13. Kolayca hüsrana kapılırlar.
14. Devamlı gerilim içindedirler.
15. Sık sık titreme görülür.
16. Daima kendilerini savunurlar.
17. Sık sık çalarlar.
18. Otoriteye karşı direnirler.
19. Övünmeyi severler.
20. Akranlarından hoşlanmazlar.
21. Yalan söylerler.
22. Kronik şekilde hastalıklarından şikâyet ederler.
23. Babaları tarafından baskıya maruz kaldıklarını söylerler.
24. Öfke nöbetleri gösterirler.
25. Neşesiz ve yalnız olurlar.
26. Utangaç, korkak, ürkek ve endişeli olurlar.
27. Halüsinasyonları vardır.
28. Çözemediği problemleri içine atar.
29. Başkalarıyla çalışmaktan hoşlanmazlar. Yıkıcıdır.
30. Kendi kendine güvenmez, fikirlerini değersiz görür, aşağılık duygusu vardır.
31. Sık sık iç çekme, saçlarını kıvırma ve çekmeler görülür.
32. Gereksiz yere bağırıp çağırırlar.
33. Erken uyumak istemez.
34. Tedirgin ve dikkatsizdir.
36. Akranlarınca sevilmez.
37. Sabırsızdır. Yalan söyleme eğilimi vardır.
39. Kazaya eğilimlidir.
40. Yatağını ıslatır.
41. Yıkıcıdır.

HER ÇOCUKTA DAVRANIŞ BOZUKLUĞU VARDIR DİYEMEYİZ.

- 6-7 yaşlarındaki çocukların;
- %10-20'si gece yatağını ıslatır,
- %30'u kâbus görür,
- %20'si tırnaklarını yer
- %10'unun ani patlamaları (öfke krizi) vardır.
- Bu tip davranışların hemen hepsi, zaman zaman tüm normal çocuklarda da görülebilir.
- Kısa süre görüldüğünde önemsenmemelidir. Çünkü normal gelişimin bir parçası, bir devresi olarak düşünülebilir.

DAVRANIŞ BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUĞA NASIL YAKLAŞMALIYIZ?

- Karşılıklı saygı
- Çocuğa zaman ayırmak
- Cesaretlendirme
- Sevgiyi anlatmak, paylaşmak

ERKEN ÇOCUKLUK DUYGUSAL VE DAVRANIŞSAL SORUNLAR

- Ayrılık kaygısı
- Alışkanlıklar
- Tuvalet eğitimi
- Korkular
- Kıskançlık ve imrenme
- Söz dinlememe
- Başkalarının eşyalarını izinsiz alma
- Öfke ve saldırganlık
- İçe dönüklük
- Akran kabulü
- Cinsel davranışlar
- Yalan söyleme
- Yemek yeme sorunları
- Sanal ortam bağımlılığı

/yediiklimyayincilik

A. NÖROGELİŞİMSEL BOZUKLUK

Anlıksal (Entelektüel) Yeti Yitimleri (Anlık Gelişimsel Bozukluk)	
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite (Dikkat Eksikliği-Aşırı Hareketlilik)	
Özgül Öğrenme Bozukluğu	• Okuma bozukluğu ile giden - Disleksi • Yazma bozukluğu ile giden - Disgrafi • Sayısal (matematik) bozukluk ile giden - Diskalkuli
İletişim Bozukluğu	• Dil bozukluğu • Konuşma sesi bozukluğu • Çocuklukta başlayan akıcılık bozukluğu (kekemelik) • Toplumsal iletişim bozukluğu • Tanımlanmamış iletişim bozukluğu
Otizm Bozukluğu (Otizm Açılımı Kapsamında Bozukluk)	1. düzey 2. düzey 3. düzey
Devinimsel (Motor) Bozukluklar	• Gelişimsel eş güdüm bozukluğu • Basmakalıp devinim bozukluğu • İstençdışı devinim (tik) bozukluğu a. Tourette sendromu b. Süreğen devinsel-sesle ilgili istenç dışı davranış bozukluğu c. Geçici İ.D.D.B d. Tanımlanmıştanımlanmamış istenç dışı davranış bozukluğu

ANLIKSAL YETİ YİTİMİ (ANLIKSAL GELİŞİMSEL BOZUKLUK)

Anlıksal yeti yitimi (gelişimsel bozukluk), kavramsal, toplumsal ve kılgısal (uygulamalı) alanlarda hem anlıksal hem de uyumsal işlev eksikliklerini kapsayan, gelişimsel evre sırasında başlayan bir bozukluktur. DSM IV'te göre mental retardasyon yani zekâ geriliği zihinsel yetersizlik olarak adlandırılıyordu ancak bu kavram damgalayıcı zedeleyici olduğu için anlık yeti yitimi olarak değiştirildi.

Aşağıdaki üç ölçütün karşılanması gerekir.

- Hem klinik değerlendirme hem de bireye göre uygulanan, kabul gören bir zekâ ölçümü ile doğrulanan, uslamlama (akıl yürütme), sorun çözme, tasarlama, soyut düşünme, yargılama, okulda öğrenme ve deneyimlerinden öğrenme gibi anlıksal işlevlerde eksiklikler.
- Kişisel bağımsızlık ve toplumsal sorumluluk için gelişimsel ve toplumsal kültürel ölçüleri karşılayamama ile sonuçlanan uyum, işlevselliğinde eksiklikler. Süregiden bir dayanak sağlanmadıkça, uyumsal eksiklikler, ev, okul, iş ve toplum gibi değişik çevrelerde iletişim, toplumsal katılım ve bağımsız yaşama gibi günlük yaşamın bir ya da birden çok etkinliğinde işlevselliği kısıtlar.
- Anlıksal ve uyumsal, gelişimsel evre sırasında başlar.

DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU

A. Aşağıdakilerden (1) ya da (2) ile belirli, işlevselliği ya da gelişimi bozan, süregiden bir dikkatsizlik ve/ya da aşırı hareketlilik dürtüsellik örüntüsü:

1. Dikkatsizlik: Gelişimsel düzeye göre uygun olmayan ve toplumsal ve okulla/işle ilgili etkinlikleri doğrudan olumsuz etkileyen, aşağıdaki altı (ya da daha çok) belirti en az altı aydır sürmektedir.

Not

Belirtiler, yalnızca karşıt olmanın, karşı gelmenin, düşmancıl tutumun ya da verilen görevleri ya da yönergeleri anlayamamanın bir dışa vurumu değildir. Yaşı ileri gençlerde ve erişkinlerde (17 yaşında ve daha büyük olanlarda) en az beş belirti olması gerekir;

a. Çoğu kez, ayrıntılara özen göstermez ya da okul çalışmalarında (derslerde), işte ya da etkinlikler sırasında dikkatsizce yanlışlar yapar. Örneğin: Ayrıntıları gözden kaçırır ya da atlar.

b. Çoğu kez, iş yaparken ya da oyun oynarken dikkatini sürdürmekte güçlük çeker. Örneğin: Ders dinlerken, konuşmalar ya da uzun bir okuma sırasında odaklanmakta güçlük çeker.

Yediiklim Yayıncılık

c. Çoğu kez, doğrudan kendisine doğru konuşulurken, dinlemiyor gibi görünür. Örneğin: Dikkatini dağıtacak açık bir dış uyaran olmasa bile, aklı başka yerde gibi görünür).

d. Çoğu kez, verilen yönergeleri izlemez ve okulda verilen görevleri, sıradan günlük işleri ya da iş yeri sorumluluklarını tamamlayamaz.

e. Çoğu kez, işleri ve etkinlikleri düzenlemekte güçlük çeker. (Örnek: Ardışık işleri yönetmekte güçlük çeker; kullandığı gereçleri ve kişisel eşyalarını düzenli tutmakta güçlük çeker; dağınık ve düzensiz çalışır, zaman yönetimi kötüdür; zaman sınırlamalarına uyamaz).

f. Çoğu kez, sürekli bir zihinsel çaba gerektiren işlerden kaçınır, bu tür işleri sevmez ya da bu tür işlere girmek istemez. (Örnek: Okulda verilen görevler ya da ödevler; yaşı ileri gençlerde ve erişkinlerde, rapor hazırlamak, form doldurmak, uzun yazıları gözden geçirmek)

g. Çoğu kez, işi ya da etkinlikleri için gerekli nesneleri kaybeder. (Örnek: okul gereçleri, kalemler, kitaplar, gündelik araçlar, cüzdanlar, anahtarlar, yazılar, gözlükler, cep telefonları).

h. Çoğu kez, dış uyaranlarla dikkati kolaylıkla dağılır (Yaşı ileri gençlerde ve erişkinlerde, ilgisiz düşünceleri

i. Çoğu kez, günlük etkinliklerinde unutkandır (Örnek: sıradan günlük işleri yaparken, getir götür işlerini yaparken; yaşı ileri gençlerde ve erişkinlerde, telefonla aramalara geri dönmede, faturaları ödemede, randevularına uymakta).

2. **Aşırı Hareketlilik ve Dürtüsellik:** Gelişimsel düzeye göre uygun olmayan ve toplumsal ve okulla/işle ilgili etkinlikleri doğrudan olumsuz etkileyen, aşağıdaki altı (ya da daha çok) belirti en az altı aydır sürmektedir. Yaşı ileri gençlerde ve erişkinlerde (1-7 yaşında ve daha büyük olanlarda) en az beş belirti olması gerekir.

a. Çoğu kez, kıpırdanır ya da ellerini ya da ayaklarını vurur ya da oturduğu yerde kıvranır.

b. Çoğu kez, oturmasının beklendiği durumlarda oturduğu yerden kalkar (Örnek: Sınıfta, ofiste ya da iş yerinde ya da yerinde durması gereken diğer durumlarda yerinden kalkar).

c. Çoğu kez, uygunsuz ortamlarda, ortalıkta koşturur durur ya da bir yerlere tırmanır. (Not: Yaşı ileri gençlerde ve erişkinlerde, kendini huzursuz hissetmekle sınırlı olabilir.)

d. Çoğu kez, boş zaman etkinliklerine sessiz bir biçimde katılamaz ya sessiz bir biçimde oyun oynayamaz.

e. Çoğu kez, "her an hareket hâlinde" dir. (Örnek: Restoranlar, toplantılar gibi yerlerde uzun bir süre sessiz sakin duramaz ya da böyle durmaktan rahatsız olur; başkalarınca, yerinde duramayan ya da izlemekte güçlük çekilen kişiler olarak görülürler).

f. Çoğu kez aşırı konuşur.

g. Çoğu kez, sorulan soru tamamlanmadan yanıtını yapıştırır (Örnek: İnsanların cümlelerini tamamlar; konuşma sırasında sırasını bekleyemez).

h. Çoğu kez sırasını bekleyemez (Örnek: Kuyrukta)

i. Çoğu kez, başkalarının sözünü keser ya da araya girer (Örnek: Konuşmaların, oyunların ya da etkinliklerin arasına girer; sormadan ya da izin almadan başka insanların eşyalarını kullanmaya başlayabilir; yaşı ileri gençlerde ve erişkinlerde, başkalarının yaptığının arasına girer ya da başkalarının yaptığını birden kendi yapmaya başlar).

B. On iki yaşından önce birkaç dikkatsizlik ya da aşırı hareketlilik dürtüsellik belirtisi olmuştur.

C. Birkaç dikkatsizlik ya da aşırı hareketlilik dürtüsellik belirtisi iki ya da daha çok ortamda vardır (Örnek: Ev, okul ya da iş yeri; arkadaşları ya da akrabalarıyla, diğer etkinlikler sırasında).

ÖZGÜL ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ

A. Duyusal özrü olmayan, dinleme, konuşma, okuma, yazma, akıl yürütme ile matematik yeteneklerinin kazanılmasında ve kullanılmasında önemli güçlükleri olan, sosyal algılama ve etkileşim sorunları yaşayan standart eğitime rağmen yaşına ve zekâsına uygun başarı gösteremeyen bireylerde görülen nörolojik kökenli gelişimsel bir bozukluktur. Birey de doğuştan olduğu gibi özellikle DEHB ile birlikte de görülebilmektedir.

/yediiklimyayincilik

Bireye özgül öğrenme bozukluğu tanısı koymak için aşağıda bahsedilen dört ana alanı ez az altı aydır karşılıyor olması gerekmektedir.

DSM-V'e göre tanı kriterleri şöyledir;

- Gerekli girişimlerde bulunulmuş olmasına karşın, en az altı aydır süren, aşağıda belirtilen öğrenme ve okul becerilerini kullanma güçlüklerinin varlığını sürdürmesidir.
- Sözcük okumanın yanlış ya da yavaş ve çok çaba gerektiriyor olması (örn. Sözcükleri okurken yanlış ya da yavaş ve duraksayarak okur.)
- Okunanın anlamını anlama güçlüğü (örn. düz yazıyı okuyabilir ancak anlamlandırma, ilişkilendirme ve sıralamada sorun yaşar.)
- Harf harf söyleme/yazma güçlükleri (ünlü ya da ünsüz harfleri ekleyebilir, çıkarabilir ve bunların yerini değiştirebilir.)
- Yazılı anlatım güçlükleri (örn. Cümleler içinde birden çok dil bilgisi ya da noktalama yanlışı yapar; paragraf düzenlemesi kötüdür.)
- Sayı algısı, sayı gerçekleri ya da hesaplama güçlükleri (örn. Sayıları, bunların büyüklüğünü ve ilişkisini kavrayamayabilir, sayısal hesapların ortasında kaybolur ve işlemi değiştirebilir.)
- Sayısal uzlamlama (akıl yürütme) güçlükleri (örn. Nicel sorunları çözmek için matematikle ilgili kavramları, gerçekleri ya da işlemleri uygulamakta çok zorlanır.)

B. Etkilenen okul becerileri, kişisel olarak uygulanan geçerli başarı ölçümleri ve kapsamlı klinik değerlendirme ile doğrulandığı üzere, kişinin kronolojik yaşına göre beklenenden önemli ölçüde ve ölçülebilir derecede altındadır ve okul ya da işle ilgili başarıyı ya da günlük yaşam becerilerini ileri derecede bozar.

C. Öğrenme güçlükleri okul yıllarında başlar, ancak etkilenen okul becerileriyle ilgili gerekler, kişinin sınırlı yeterliliğini aşmadıkça tam olarak kendini göstermeyebilir. (örn. Zamanla sınırlı sınavlar, okulda aşırı yüklenme, dar bir zamanda uzun ve karmaşık okuma ve yazma işlemleri...)

D. Öğrenme güçlükleri, Görme ya da duyma ile ilgili bir bozukluk, diğer ruhsal ve sinirsel bozukluklar, ruhsal-toplumsal güçlükler, okulda kullanılan dili tam bilmeme ya da eğitsel yönergelerin yetersizliği ile daha iyi açıklanamaz. Ancak yukarıda belirtilen durumlar söz konu değilse öğrenme güçlüğü tanısı konulabilir.

I. Okuma bozukluğu (Disleksi)

- ✓ Sözcük okuma doğruluğu
- ✓ Okuma hızı ve akıcılığı
- ✓ Okuduğunu anlama

II. Yazılı Anlatım Bozukluğu (Disgrafi)

- ✓ Harf harf söyleme/yazma doğruluğu
- ✓ Dil bilgisi ve noktalama doğruluğu
- ✓ Yazılı anlatımın açıklığı ya da düzeni

III. Sayısal Bozukluk (Diskalkuli)

- ✓ Sayı algısı
- ✓ Aritmetik gerçeklerin ezberlenmesi
- ✓ Doğru ve akıcı hesaplama
- ✓ Doğrusal sayısal uslamlama

Yediiklim Yayıncılık

İLETİŞİM BOZUKLUĞU

1. Dil Bozukluğu

Aşağıdakilerle belirli, dili kavrama ya da kullanma yetersizliklerine bağlı, değişik biçimleriyle (konuşma dili, yazı dili, işaret dili ya da diğer) dili öğrenme ve kullanmayla ilgili süregiden güçlükler:

a. Sözcük dağarcığının azlığı
b. Cümle yapılarının sınırlılığı
c. Söylem bozuklukları
d. Dil yeterlikleri, yaşına göre beklenenden önemli ölçüde ve nicel olarak daha düşüktür ve etkin iletişimde, toplumsal katılımda, okul ya da iş başarısında, tek tek ya da bir arada, işlevsel kısıtlılığa neden olur.

2. Konuşma Sesi Bozukluğu

a. Konuşmanın anlaşılabilirliğini bozan ya da iletilerin sözel olarak aktarılmasını engelleyen, konuşma sesi çıkarmada süregiden bir güçlük.
   1. Artikülasyon
   2. Fonolojik

Not

Fonolojik bozukluğu artikülasyon bozukluğundan ayıran en önemli fark artikülasyon bozukluğunda çocukların yanlış ürettikleri sesler ses dağarcığında yer almazken fonolojik bozukluğu olan çocuklarda sesler ses dağarcığında bulunur fakat çocuk hedef sesin yerine farklı bir ses seçer ve bunu kullanır. Artikülasyon bozukluğunda tek tek seslerin üretiminde sorun vardır. /r/ yerine /y/ diyebilir, /ş/ yerine /s/ diyebilir. Çocuk aynı hatayı tekrarlar. (r, s, z, ş, j, c, ç) Fonolojik bozukluğunda "kamyon" yerine "kaymon" diyebilir, "kitap" yerine "kipat" diyebilir.

3. Çocuklukta Başlayan Akıcılık Bozukluğu / Kekemelik

Kişinin yaşı ve dil becerileri açısından uygun olmayan, zamanla geçmeyen, kaygı hallerinde alevlenmelerin gözlendiği ve aşağıdakilerden birinin (ya da daha çoğunun) sık sık ve belirgin bir biçimde ortaya çıkması ile belirli, konuşmanın olağan akıcılığında ve zamanlama örüntüsünde bozukluklar:

1. Ses ya da seslem (hece) yinelemeleri.
2. Ünsüz ve ünlü ses uzatmaları.
3. Kırık sözcükler (Örnek: Sözcüğün içinde ara verme).
4. Sesli ya da sessiz duraklama (Konuşma sırasında doldurulan ya da doldurulmayan ara vermeler).
5. Dolambaçlı konuşma (Sorunlu sözcükleri kullanmamak için yerine başka sözcük kullanma).
6. Sözcükler büyük bir gerginlikle çıkartılır.
7. Tek seslemli (heceli) tam sözcük yinelemeleri (Örnek: "Ben ben ben ben onu görüyorum").

- Kekemelerin aile ve akrabalarında %40-%60 arasında kekeme bulunması kalıtımsal etkenlerin bulunduğunu göstermektedir.
- Kekemelik ile sara (epilepsi), migren ve solaklık arasında biyolojik faktörlerin önemli rolü olduğu söylenmektedir.
- Kekemeliğin konuşmaya katılan organların çalışmasıyla ilgili bir kusurdan kaynaklanabileceği kabul edilir, çünkü bazı araştırmalarda kekemelerin yarıya yakın kısmında motor gerilik bulunmuştur.
- Özellikle aşırı duygusal, tedirgin ve güvensiz özelliklerle belirgin nevrotik yapı, kekemeliğe yatkın bir kişiliği karakterize eder.
- Bir görüşe göre kekemelik, bir direnme belirtisidir. Kişi direnme davranışına neden olan durumun etkisi altındayken konuşmaya zorlanır.
- Yine anne-babanın çocuktan beklentilerinin çok yüksek olması, çocuğun kapasitesi ile beklenti düzeyi arasındaki dengesizlik bu duruma neden olabilmektedir.
- Kekemelik çocukta, duygusal şok etkisi yaratan bir olay, korkutucu bir durum gibi örseleyici yaşantılarla başlamaktadır. Bunların yanı sıra çocuğu korkutmak için sokağa bırakmak, karanlık bir yere kapatmak, sünnet olayını çarpıtarak çocuğa korku vermek gibi durumların; özellikle ruhsal yapısı bu durumlara yatkın olan çocuklarda kekemeliği başlatıcı birer neden olduğu görülmüştür.
- Konuşmaya yeni başlayan çocukları sürekli eleştirmek, alay etmek, hatalarına ve duraksamalarına sık sık müdahale etmek bu bozukluğa neden olabilir ya da bu belirtiyi artırabilir.
- Konuşmayı öğrendiği yaşlarda bir yabancı ülkede yaşamaya başlaması, böylece iki dili aynı anda öğrenme güçlüğü de kekemeliğe neden olabilir.
- Tanı ne kadar erken konulursa o kadar fazla yardım edilebilir.
- Kişilerin benlik kavramlarının için yapılan çalışmalarda, çocuğa rahat ve kabul dolu bir ortam sunulması gerekir.
- Çocuk hemen kekeme olarak etiketlenmemelidir. Bu çocuklar konuşmasını dinlemekten bıktığını belli eden dinleyicilerle konuşurken daha fazla güçlük çeker. Bu nedenle onu dinleyen kişilerin sabırlı olmaları, ilgi ile dinlemeleri gerekir.
- Akıcı konuştukları ortamlar gözlemlenerek bu ortamlarda daha çok zaman geçirmeleri sağlanabilir.
- Çocuk konuşurken takıldığında, çocuğun yerine konuşmamak ya da onun cümlesini tamamlamamak gerekir.
- Çocuğun nasıl söylediğinden çok ne söylediğine dikkat edilmelidir.

Yediiklim Yayıncılık

- Kardeşleri ve arkadaşları çocukla alay ediyor, ondan utanıyor olabilir. Bu durumda çocuğa tüm insanların zayıf ve güçlü yanları olabileceği uygun bir dille anlatılmalıdır.
- Kekeleyen öğrencinin sosyal ve duygusal gelişimi, akademik başarısı için alınacak önlemler sınıf öğretmeni, psikolojik danışman, özel eğitim öğretmeni veli ve okul yönetiminde belirlenmeli ve iş birliği içinde uygulanmalıdır.
- Çocuğun kendini ifade etmesi ve rahatça konuşabilmesine uygun ortamlar oluşturulmalıdır.
- Öğrencinin de isteğiyle sınıf içinde kekemelik üzerine bir konuşma yapılması öğrencinin kendini daha rahat ve anlaşılır hissetmesini sağlayabilir. Sınıfta sunu yapması için yüreklendirilmelidir.
- Grup çalışmaları, okul korosu gibi etkinlikler kendini ifade edebilmesi için önemli fırsatlardır.
- Konuşurken konuyu aniden değiştirmekten ya da sık sık sözünü kesmekten kaçınılmalıdır.
- "Sakinleş, rahatla, konuşmadan önce düşün gibi" önerilerden kaçınılmalıdır.
- Öğrenci kekemeliği hakkında konuşmak istiyorsa bu konuda onunla konuşulabilir.

TOPLUMSAL İLETİŞİM BOZUKLUĞU

Aşağıdakilerin tümü ile kendini gösteren, sözel ve sözel olmayan iletişimin toplumsal kullanımında süregiden güçlükler:

1. Toplumsal bağlamla uyumsuz olacak biçimde, selamlama ve bilgi paylaşımı gibi toplumsal amaçlı iletişimde eksiklikler.
2. Sınıfta, sokakta (oyun alanında) olduğundan daha değişik konuşma, çocuğa karşı, bir büyüğe karşı olduğundan daha değişik konuşma ve biçimsel dil kullanmaktan kaçınma gibi,
3. Sırayla konuşma, yanlış anlaşıldığında yeniden söyleme ve etkileşimi düzenlemek için sözel ve sözel olmayan simgeleri nasıl kullanacağını bilme gibi konuşmanın ve anlatmanın kurallarına uymakta güçlükler.
4. Açıkça söylenmeyeni (Örnek: Çıkarımda bulunma) ve dilin dolaylı ya da değişmeceli (mecazi) anlatımlarını (Örnek: Deyimler, gülmece, eğretileme, değişik anlama gelme) anlamakta güçlükler.

Yediiklim Yayıncılık

OTİZM KAPSAMI AÇILIMINDA BOZUKLUK

Otizm Spektrum Bozukluğu, sosyal etkileşim, iletişimde yetersizlikler, sınırlı tekrarlayan davranışlar ve sınırlı ilgi alanları ile kendini gösteren nöro-gelişimsel bir bozukluktur. Çoğunlukla yaşamın ilk üç yılında fark edilen, her toplumda, kültürde, dünyanın her yerinde görülen bir bozukluktur.

DSM-5 Tanı Ölçütleri:

Toplumsal İletişim ve Etkileşim

- Olağan dışı toplumsal yaklaşım ve karşılıklı konuşamama,
- İlgilerini, duygularını paylaşamama,
- Toplumsal etkileşimi başlatamama ya da toplumsal etkileşime girememe,
- Toplumsal-duygusal karşılıklılık eksikliği,
- Sözel ve sözel olmayan bütünsel iletişim yetersizliği,
- Göz iletişimi ve beden dilinde olağan dışılıklar ya da el-kol hareketlerini anlama ve kullanma eksikliği
- Yüz ifadesinin ve sözel olmayan iletişimin hiç olmaması,
- Toplumsal etkileşim için kullanılan sözel olmayan iletişim davranışlarında eksiklikler,
- Değişik toplumsal ortamlara göre davranışlarını ayarlama güçlükleri,
- Hayalî oyunu paylaşma ya da arkadaş edinme güçlükleri,
- Akranlarına ilgi göstermeme,
- Akranlarıyla etkileşim kurma, etkileşimlerini sürdürme ve ilişkilerini anlama eksiklikleri

Kısıtlı, Yineleyici Davranışlar

- Basmakalıp ya da yineleyici motor eylemler,
- Yineleyici ve basmakalıp nesne kullanımı ve konuşma (oyuncakları, nesneleri sıraya dizme, ekolali / yankılama, kendine özgü deyişler vb.),
- Aynılık konusunda direnme,
- Değişikliklere karşı esneklik göstermeme,

- Törensel / ritüel sözel ve sözel olmayan davranışlar (örn. küçük değişiklikler karşısında aşırı sıkıntı duyma, geçişlerde güçlükler yaşama, törensel selamlama davranışları, hep aynı yoldan gitme isteği ve aynı yemeği yemek isteme vb.),
- Yoğunluğu ve odağı olağan dışı olan, ileri derecede kısıtlı, değişiklik göstermeyen ilgi alanları (Alışılmadık nesnelere aşırı bağlanma ya da bunlarla uğraşıp durma, ileri derecede sınırlı ya da saplantılı ilgi alanları vb.),
- Duyusal girdilere karşı çok yüksek ya da düşük düzeyde tepki gösterme veya çevrenin duyusal yanlarına olağan dışı bir ilgi gösterme (Ağrı / ısıya karşı aldırmazlık, özgül birtakım seslere ya da dokulara karşı tepki gösterme, nesnelere aşırı dokunma ve koklama vb.)

Belirtilerin 3 Yaştan Önce Görülmesi

Belirtiler erken gelişim (0-3 yaş) döneminde başlamış olmalıdır.

Toplumsal Belirginlik

Belirtiler, sosyal alanlarla ilgili ya da diğer önemli işlevsellik alanlarında klinik açıdan belirgin bir bozulmaya neden olmalı,

Toplumsal İletişim Beklenenin Altında

Toplumsal iletişim genel gelişim düzeyine göre beklenenin altında olmalıdır.

Otizm Spektrum Bozukluğunun Gelişim Dönemlerine Göre Belirtileri

- Otizm Spektrum Bozukluğu, doğumdan kısa bir süre sonra bazı belirtilerle kendini göstermeye başlar. Bu belirtileri erken fark eden ebeveynler veya uzmanlar bebeğin gelişimini ivedilikle desteklerler. Bu belirtiler gelişim dönemlerine göre belirtilmiştir.

6-24 Ay Arası Belirtiler

- 6 ayı geçtiği hâlde başkalarına gülümsemiyor,
- 12 ayı geçtiği hâlde sesler çıkarmıyor,
- 12 ayı geçtiği hâlde adına tepki vermiyor,
- 12 ayı geçtiği hâlde işaret parmağını kullanarak isteğini belirtmiyor,
- 12 ayı geçtiği hâlde bay bay, alkış yapma gibi becerileri taklit etmiyor,
- 12 ayı geçtiği hâlde ce-ee gibi sosyal oyunlara tepki vermiyor,
- 16 ayı geçtiği hâlde tek sözcük kullanmıyor,
- 18 ayı geçtiği hâlde basit yönergeleri yerine getirmiyor,

24-36 Ay Arası Belirtiler

- 2 yaşını geçtiği hâlde 2 sözcüklü anlamlı cümleler kuramıyor,
- Ebeveyn ya da kardeşi kendisiyle oynadığında karşılık vermiyor,
- Sosyal oyunlara katılmak istemiyor,
- Senaryolu oyunlar oynayamıyor,
- Beslenmede aşırı seçici davranıyor,
- Rutinlerine aşırı bağlılık gösteriyor,
- Oyuncaklarla amacına uygun oynamıyor,
- Kanat çırpma ya da parmak ucunda yürüme gibi tekrarlayan davranışlar sergiliyorsa otizm spektrum bozukluğu durumunu şüphelendirebilir.

TEDAVİ

Otistik çocukların tedavisinde psikanalitik tedavinin yerini giderek davranışçı tedavi almış; bilişsel, sosyal ve dil gelişmesi için yapılan eğitime önem verilmeye başlanmıştır. Tedavi süreci 2 basamak olarak gerçekleşmektedir.

1. Çocuğu otizminden çıkarmak
2. Var olan yeteneklerini kullanmasını ve çevreye uyumunu sağlamak.

Otistik çocuğun 3 önemli özelliğini kullanarak uygulayacağımız yöntem olumlu sonuçlar verecektir. Bunu kısaca açıklamak gerekirse:

1. Bu çocuklar başka birisinin kendisine dokunmasında hoşlanmamakta, kucaklanmaktan kaçınmaktadırlar.
2. Müzik ile çok ilgilidirler. En huysuz oldukları sırada müzik dinletildiğinde yatışırlar.
3. Sallanmaktan çok hoşlanırlar. Kendi kendine sallanma, döndürme hareketine çok rastlanır.

Bunları yaparken huzur içindedir.

- Otizmi olan bireylerin yalnızca %10'unda olağanüstü yetenekler vardır.
- Otizmi olan bireylerin yaklaşık %75'inin zekâ testlerinden normalin altında puan aldıkları bildirilse de bu konu tartışmalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

- Otizmde işlevsel değerlendirme, zekâ değerlendirmesinden daha önemlidir.
- Bu çocukların önemli bir kısmında aşırı sinirlilik, hareketlilik, zarar verme davranışları, öz bakım becerileri ve beslenmede sorunlar gözlenebilmektedir.
- Otizm bir ruhsal bozukluk değil, ruhsal sorunlara da yol açabilen gelişimsel bir bozukluktur.
- 1950'lerde Bruno Bettelheim "soğuk anne" görüşünü öne sürdü.
- Buna göre, anneleri tarafından sevilmeyen çocuklar bir tepki olarak kendi içlerine dönmekte ve otistik belirtiler sergilemekteydiler. Günümüzde bu görüş kabul görmemektedir.
- Günümüzün psikolojik yaklaşımı, otizmin seyri açısından çocuğa bakım veren kişinin tutumlarının önemini kabul eder. Ancak temel sorun çocuğa dair yapısal ve işlevsel düzeneklerdedir.
- Otizm en temel düzeyde, beynin yapısında ve işleyişindeki sorunların yol açtığı nörobiyolojik bir bozukluktur.
- Genetik çalışmalarda ise henüz doğrudan otizme dair belli bir gen bulunamamıştır.
- Otizmi olan çocukların kardeşlerinde otizm görülme olasılığının normal popülasyondan yaklaşık on kat fazla olması, özdeş ikizlerin birinde otizm varsa diğerinde görülme oranının %60 kadar olması gibi nedenlerden, bozuklukta kalıtımsal etkenlerin önemli rol oynayabileceği ileri sürülmektedir.
- Eskiden otizmin ender görülen bir bozukluk olduğu düşünülmekteydi. Günümüzde otizmin neredeyse her 150 çocuktan birini etkilediği bilinmektedir.
- Otizmin bütün toplumlarda benzer oranlarda görüldüğü kestirilmektedir. Ülkemizde otizmin görülme sıklığına dair sistematik bir bulgu yoktur. TOHUM Otizm Vakfının 1/250 oranını kabul ederek yaptığı tahmine göre, ülkemizde yaklaşık 271.000 otizmli birey bulunmaktadır.
- Otizm, erkek çocuklarda kız çocuklardan yaklaşık dört kat daha fazla görülür. Otizmin nedenlerine dair yeterli bilgi bulunmamaktadır.
- Bozukluğun olası nedenleri arasında genetik, nörobiyolojik, bilişsel ve psikolojik faktörler vardır.

ASPERGER SENDROMU

- Asperger sendromu 1943'te Leo Kanner'in otizmi tanımlamasından bir yıl sonra Hans Asperger tarafından kavramsallaştırmıştır.
- Birçok özelliği otizm ile benzerlik gösteren Asperger sendromunda, otizmden farklı olarak, dil gelişimi ve kullanımı normale yakın olup zihinsel yetersizliğe rastlanmamaktadır.
- Dilin kullanımı otizmden daha iyi olmakla birlikte, bunun yüzeysel bir gelişmişlik olduğu kabul edilir.
- Asperger sendromu, otizmden daha hafif belirtilerle seyreden bir otizm spektrum bozukluğudur.
- Yüksek işlevli otizm olarak da adlandırılan bozukluğun, otizmin bir düzeyi olduğunu ve ayrı bir bozukluk olarak değerlendirilmemesi gerektiğini savunanlar da vardır.
- Bozukluğun nedenleri ve yaygınlık oranları tam olarak bilinmemektedir.

ATİPİK OTİZM

- Bazı çocuklarda otizm belirtilerine benzer özellikler gözlenebilir ya da otizm belirtilerinin yalnızca bir kısmı bulunabilir.
- Otizmin bazı özelliklerinin görülüp bazılarının görülmemesi hâlinde ya da eldeki verilerin otizm tanısı koymaya yetmediği durumlarda atipik otizmden söz edilebilir. Bu yönüyle atipik otizm, ayrı bir bozukluk türü değil, başka türlü adlandırılamayan otizm spektrum bozukluğudur.
- Atipik otizm, uzmanların tanı koymakta zorlandıkları durumlarda başvurdukları bir kategoridir.

RETT SENDROMU

- Rett sendromunda doğumdan sonra normal gelişim ve işlevsellik görülmektedir.
- Ancak 5. aydan itibaren sendrom kendini göstermeye başlar.
- Sendromun başlamasıyla birlikte tüm zihinsel, sosyal, iletişimsel ve devinimsel becerilerde gerileme gözlenir.
- Doğumda kafa çevresi normal sınırlarda olduğu hâlde; 5. ile 48. aylar arasında kafa büyümesi yavaşlar, çocuk daha önce edindiği becerileri kaybetmeye başlar.

/yediklerimyayincilik

- Basmakalıp, tekrarlayıcı amaçsız davranışlar ortaya çıkar.
- Düzensiz yürüme ve gövde hareketleri belirir ve beden duruşu bozulur.
- Otistik bozuklukta görülen belirtilerden sosyal ilişkide azalma ve bozulmalar, dil becerilerinin gelişmemesi Rett sendromunda da vardır.
- Yalnızca kız çocuklarına özgü olan sendromun görülme sıklığı 15 binde birdir.
- Rett sendromunun X kromozomuna bağlı bir gendeki bozulmadan kaynaklandığı ileri sürülmektedir.

ÇOCUKLUK ÇAĞI DEZİNTEGRATİF BOZUKLUĞU

- Çocukluk çağı dezintegratif bozukluğu da Rett sendromu gibi sonradan ortaya çıkmaktadır.
- Çocuğun bütün gelişim alanlarında normal bir seyir izlenirken, 2 ile 4 yaş arası bir dönemde, çocuk daha önceden edindiği tüm yetileri bir anda kaybetmeye başlamaktadır.
- Çok hızlı gelişen yeti kaybı sonunda zekâ, ileri derecede ağır zihinsel yetersizlik düzeyine kadar gerileyebilmektedir. Gerileme kendini sosyal, devinimsel ve iletişimsel alanlarda da göstermektedir.
- Yaklaşık 50 binde bir görülme oranıyla ender bozukluklardan biridir.
- Çoğunlukla erkek çocuklarda görülür.
- Çocukluk çağı dezintegratif bozukluğu genellikle daha da ağırlaşarak devam eder.

OKUMA PARÇASI

Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabında (DSM 4 otizm, yüksek işlevli otizm, atipik otizm, asperger sendromu, başka türlü tanımlanmamış yaygın gelişimsel bozukluk (PDD NOS), çocuklukta parçalanma bozukluğu olmak üzere yaygın gelişimsel bozukluklar altında sınıflandırılmıştı.

2013 yılında Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı güncellendi (DSM 5) ve otizm türleri tek bir otizm tanısı altında birleştirildi. Ancak alan yazında uzmanlar bu tanılama biçiminin yanlış olduğunu savunmuşlardır. Bu durumun temel nedenlerinden biri de asperger sendromu ve otizm arasında görülen büyük farklardır.

DEVİNİMSEL (MOTOR) BOZUKLUK

1. Gelişimsel Eş Güdüm Bozukluğu

- Motor becerilerin gereğinden önemli ölçüde yetersiz olması ve sakarlıkların olmasıdır.
- Motor becerileri öğrenmede yetersizlik, yavaşlık (çatal bıçak kullanma, bisiklete binme, ayakkabı bağlama vb.)
- Beden eğitimi dersinde başarısızlık
- Zekâ geriliği, görme engeli vs. olmayacak

2. Basmakalıp Devinim Bozukluğu

- Yineleyici, görünüşte bir amaca yönelik, açıkça anlamsız devinsel davranış (örn. El sıkma ya da sallama, vücudunu sallama, başını vurma, kendini ısırma, kendine vurma).
- Yineleyici davranış, toplumsal, okulla ilgili ya da diğer etkinlikleri bozar ve kişinin kendini yaralaması ile sonuçlanabilir.

3. İstenç Dışı Devinim (Tik) Bozuklukları

- Tikler, istem dışı belirli kas gruplarında meydana gelen, yineleyici, ritmik olmayan hareketlerdir.
- Çocuğun tikleri, içsel çatışma ve gerilimden kurtulma çabası içerisinde olduğunu gösterir.
- Tikler, genellikle erken yaşlarda başlamaktadır. Tikler, sıklıkla 3-4 yaşından sonra görülmektedir.
- Nadiren, 15 aylık gibi erken bir dönemde de görülebilir. En sık görüldüğü yaşlar ise 6-7 yaş ve 11-13 yaşları arasıdır.
- Toplum içinde görülme oranı %1-%2'dir. Genellikle erkek çocuklarda daha fazla görülmektedir.
- Erkeklerde kızlara göre 2 kat daha fazla görülmektedir. Sosyoekonomik durumdan bağımsızdır.
- Aile bireylerinde birinde varsa sıklık ve şiddeti birtakım faktörlerden (stres, yorgunluk vb.) etkilenmektedir.

TİK BOZUKLUKLARININ NEDENLERİ

- Genetik faktörler ve dopamin eksikliği
- Aşırı kontrolcü, titiz, otoriter ve baskıcı tutum
- Çocuğa yönelik ilgi ve sevgi azlığı
- Çocuğun davranışlarının eleştirilmesi
- Çocuktan performansının, yeteneklerinin üstünde bir şeyler beklenmesi

Yediiklim Yayıncılık

- Akranları veya kardeşleri ile kıyaslanması
- Aile içinde sorunlar, geçimsizlikler
- Kardeş kıskançlığı
- Güvensiz ve kaygı veren ortam
- Ortaya çıktığı bölgenin veya organın rahatsızlığı
- Ebeveynin sürekli olarak çocuğun tiklerine dikkat çekmesi
- Kişilik özellikleri olarak ürkek, titiz, aşırı duygusal, endişeli çocuklarda tikler daha uzun devam etmektedir.
- En sık görülen tikler arasında, göz kırpma, kaş kaldırma, dudak, burun oynatma sayılabilir. Bunun yanı sıra bazı tiklerde karmaşıktır.
- Kompleks tikler arasında, yüzde görülen mimikler, aynı sözü tekrarlama, üstünü başını düzeltme sayılabilir.
- Çabuk öfkelenen, huzursuz, yerinde durmakta zorlanan, dikkat eksikliği olan çocuklarda daha sık görülmektedir.
- Nedeni tam olarak anlaşılamamış olmakla birlikte tiklerin oluşumunda genetik ve çevresel etkenlerin rol oynadığı düşünülmektedir. Basit tikler genellikle çocuğun öfke ve duygularını ifade edebilme becerisi geliştirmesiyle hızla sönmektedir.
- Gelip geçici tikler; tekil veya çoğul motor ve/ veya vokal tiklerden oluşur. Bir yıldan uzun sürmeyen, her gün artmalar ve azalmalarla gözlenebilen basit tiklerdir. Birçok olguda, stres ve çevresel faktörler etkilidir.
- Kronik motor ya da vokal tikler, bir yıldan daha uzun sürmektedir. Tiklerin olmadığı dönem üç aydan daha azdır. Vokal tikler, burun çekme, boğaz temizleme gibi duyulabilen tikler iken; motor tikler kaş kaldırma, göz kırpma, baş sallama, omuz silkme gibi görülebilen tiklerdir.
- Tourette bozukluğu; çocukluk çağlarında (ortalama olarak 7-10 yaşlarında) başlayan bir bozukluktur. Artmalar ve azalmalar gösterir. Motor (hareketle ilgili) ve vokal tikler (ses çıkarma) birlikte görülebilir. Nedenleri arasında, genetik, nörobiyolojik ve çevresel etkenler sayılabilir.
- Başka türlü adlandırılamayan tik bozukluğu, tanı ölçütü karşılamayan tiklerle devam eden bozukluklar için kullanılmaktadır. 18 yaşından sonra başlamakta veya dört haftadan daha kısa sürmektedir.

Tiklerin Oluşma Nedenleri

- Yeterli sevgi ve ilgi göstermeme,
- Yetenekleri üzerinde zorlama,
- Sürekli kardeş ve arkadaşlarıyla kıyaslama,
- Aşağılama ve hor görme,
- Taklit,
- Birden yaşanan aşırı korku, coşku, öfke, acı gibi durumlar,
- Erkek çocuklarda daha sıklıkla görülen bir gerginlik belirtisidir.

TEDAVİ

- Çocuğun doğal gelişim süreci göz önüne alınmalıdır.
- Çocuğun benlik saygısını zedeleyecek davranışlardan kaçınılmalıdır.
- Pedagog veya psikiyatristten yardım alınmalı, nedenleri ortaya çıkarılmalıdır.

B. KAYGI (ANKSİYETE) BOZUKLUKLARI

1. Özgül Fobi
2. Ayrılma Kaygısı Bozukluğu
3. Toplumsal Kaygı Bozukluğu (Sosyal Fobi)
4. Seçici Konuşmazlık (Mutizm)
5. Panik Bozukluğu
6. Agarofobi
7. Yaygın Kaygı (Anksiyete) Bozukluğu
8. Maddenin, İlacın Yol Açtığı Kaygı Bozukluğu
9. Başka Bir Sağlık Durumuna Bağı Kaygı Bozukluğu
10. Tanımlanmış Diğer Bir Kaygı Bozukluğu
11. Tanımlanmamış Kaygı Bozukluğu

1. Özgül Fobi

- Özgül bir nesne ya da durumla ilgili korku ya da kaygı duyma durumudur.
- Bu durum ya da nesne ile karşılaşınca panik derecesinde korku yaşar.
- Bunlardan uzak olduğu sürece sağlıklıdır. Bu durumlardan kaçınır.

Nesne fobileri: Böcek, hayvan, sivri uçlu eşya

Durum fobileri: Yükseklik, asansör, kapalı yer, uçağa binme

Yediiklim Yayıncılık

ÇOCUKLARIN KORKULARI İÇİN NELER YAPILABİLİR?

- Mantıklı görünmese bile yaşadığı korku çocuk için gerçektir. Korkulacak bir şey olmadığını söylemek korkuyu daha da artırabilir. Bunun yerine, basit, aydınlatıcı bilgiler vermek, mümkünse birlikte uygulamalar yapmak yararlı olabilir. Örneğin; sivrisinek ısırmasından korkup uyuyamayan bir çocuğa odadaki tüm sivrisineklerin çıkarıldığı güvencesi verilebilir. Çocuğu bir sivrisinek ısırdığında da: "Sivrisinek ısırmış, gel merhem sürelim." diyerek bunun dayanılabilir bir durum olduğu ifade edilebilir.
- Çocuk korkuları ile doğrudan yüzleştirilmemelidir. Örneğin; kedilerden korkan bir çocuğu kedinin yanına götürmek yerine, kedisi ile sakin sakin oynayan bir çocuğun filmini birlikte izlemek ya da bu konu ile ilgili eğlenceli öyküler okumak yararlı olabilir.
- Korku ile baş etmede eşik yöntemi uygulanabilir. Korku duyulan durum ile az miktarda ve yavaş yavaş karşılaşmak korku ile baş etmekte yararlı olabilir.
- Herkesin korkuları olduğunu söyleyip, küçükken nelerden korktuğunuzu ve bunları nasıl yendiğinizi, biraz da eğlenceli bir şekilde anlatabilirsiniz.
- Korkacağını düşünseniz bile, örneğin; elektrikler kesildiğinde "korkma" demeyin, böyle bir tepki korku duygusunu tetikleyebilir. Yalnızca sakin olun, çocuğa ulaşıp: "Sürpriz parti zamanı, hadi mumlarımızı yakalım." diyebilirsiniz.
- Kendi korkularınız ile sakin bir şekilde baş edebildiğinizi görmesi, örneğin; fare gördüğünüzde zıplamamanız, çocuğun kendi korkularıyla baş etmesine yardımcı olabilir.
- Bazı öyküler, filmler ya da televizyon haberleri kimi çocukların korkmalarına neden olabilir. Bunları fark etmek ve hiç değilse bir süre için bunlarla karşılaşmasını önlemek gerekebilir.
- Engelleyemediğiniz bir korku durumu yaşandığında sakince, basit bir açıklama yapıp çocuğun dikkatini başka bir duruma yöneltebilirsiniz.
- Çocuk disiplininde korku yaratıcı yöntemler kullanmaktan kaçınılmalıdır.
- Çocuğun korkusu ile baş etmede kastettiği her bir minik aşamayı övün.
- Çocuklar korkuları ile baş edebilmeyi öğrendikten sonra da kısa süreli geriye dönüşler yaşanabilir. Geriye dönüşün nedeninin "Bana ilgi göster." iletisi mi yoksa "Bana yeniden güvence ver." iletisi mi olduğunu ayırt etmek önemlidir.

2. Ayrılma Kaygısı Bozukluğu

- Kişinin bağlandığı insanlardan ayrılmasıyla ilgili aşırı kaygı ve korku duyma
- Evden ya da bağlandığı kişiden ayrılacak gibi olduğunda aşırı telaşlanma
- Bağlandığı kişiyi yitireceği ya da bu kişinin başına ölüm, hastalık gibi çok kötü bir şey geleceğinden korkma
- Ayrılma korkusundan dolayı okula, işe gitmek istememek
- Evin dışında ya da bağlandığı kişi olmadan uyumak istememek, ayrılma konusunda kabuslar görme
- Böyle durumlarda bulantı, baş ağrısı, kusma vs. gözlenebilir

3. Toplumsal Kaygı Bozukluğu (Sosyal Fobi)

- Başkaları tarafından değerlendirilme kaygısı
- Toplum içinde konuşurken ya da farklı bir eylemde bulunurken neredeyse her zaman kaygı yaşar.
- Kişi küçük düşmekten yanlış bir şey yapmaktan, kaygısını belli etmekten korkar.
- Söz konusu toplumsal durumlardan kaçınılır ya da yoğun bir kaygıyla katlanılır.
- Ellerde titreme, kızarma, terleme, seste çatallaşma gibi bedensel tepkiler görülebilir.

4. Seçici Konuşmazlık / Mutizm

- İlk olarak 1877'de "aphasia voluntaria" olarak tanımlanmış.
- 1934'te "selektif mutizm" terimi kullanılmış.
- 1983'te "selektif mutizm" terimi kullanılmaya başlanmış olan bu hastalık çocuğun bütünüyle konuşmayı reddetmesinden çok kaygısının arttığı ortamlarda konuşmamayı tercih etmesi olarak tanımlanabilir.

/yediiklimyayıncılık

- Selektif mutizmli birçok çocuk okula başlamadan önce tanınmaz. Selektif mutizmli çocuklar sıklıkla çekingen, söz dinlemeyen, sinirli, manipülatif, denilenin tersini yapan çocuklar olarak anlatılır.
- Klinisyenlere göre ise aşırı hassas, utangaç, yeni ve yabancı olan her şeyden korkan çocuklardır.
- Karşı gelme amacıyla konuşmamaktan çok anksiyete nedeniyle konuşamayan çocuklardır.

KLİNİK TABLO

- Çocuk çoğu zaman evde çok sesli ve rahat konuşur, okulda tek kelime etmez.
- Genelde yabancıların olduğu ortamlarda da konuşmazlar.
- Bazısı karşılıklı konuşmadığı hâlde o kişiyle telefonda konuşabilir.
- Genellikle çocuğun konuştukları ve konuşmadıkları kişiler oldukça net belirgindir.
- Bazıları tanımadığı insanların kendilerini işitme olasılığı olduğu ortamlarda dahi konuşmazlar.
- Bazı grup çocuk ise tanınmadıkları ortamda konuşurlarken okul gibi tanındıkları ortamda konuşmayı reddebilirler.
- Birçok selektif mutizm yaşayan çocuklarda zekâ düzeyi ve okul başarısı normal olmasına karşın; bu çocuklar sınıf içinde okumak, söz almak veya sorulara cevap vermek gibi faaliyetlere katılmadıkları için öğretmenler çocuğun okuma ve anlama becerisini değerlendirmekte zorlanırlar.
- Bazısı konuşma dışındaki sözel olmayan ilişki yollarını (baş, el, kol hareketleri, resim vb.) kullanabilirler.

SEÇİCİ KONUŞMAZLIK VE BEŞ ALT TİP

Simbiyotik Mutizm: Anne-çocuk yapışık ilişkisi üzerinden açıklanır. Çocuk utangaçlık, aşırı hassaslık ile çevresini manipüle eder.

Pasif-Agresif Mutizm: Konuşmayı karşıcı bir tutumla ret söz konusudur.

Reaktif Mutizm: Okula başlama, göç, hastaneye yatış, hastalık gibi travmatik bir olayın sonucu olarak gelişebilir.

Konuşma-Fobik Mutizm: Kişinin kendi sesini duymayla ilgili korkusu olmasıdır.

Biyolojik Mutizm: Otizm ya da işitme sorununa bağlı durumlarda söz konusudur ve mevcut selektif mutizm tanı kategorisinde ele alınmaz.

TEDAVİ

- Selektif mutizm tedavisinde ilaç tedavisi ve psikoterapötik girişimlerin birlikte kullanılması önerilmektedir. İlaç tedavisinde en sık kullanılan ajan fluoksetindir.
- Psikoterapi anlamında en sık önerilen terapi bilişsel davranışçı terapilerle birlikte ailesel girişimlerdir.
- Unutmamak gerekir ki selektif mutizmli çocukların çoğu konuşmayı reddetmez ama konuşamayacak gibi hisseder.

5. Panik Bozukluğu

- Panik durum olmadığı zaman genel durumu, bilişsel yetileri, görünümü, iletişimi normaldir.
- Nöbet esnasında ileri derecede bir uyarılmışlık yaşar.
- Ne zaman geleceği önceden belirlenemez, aniden ortaya çıkar.
- Bir kez yaşandıktan sonra, kişi tekrar panik atak yaşamaktan korkar.
- Ölüm korkusu, delirme korkusu, kontrolü kaybetme, kalp krizi geçirme korkuları belirgindir.
- Fizyolojik belirtiler; çarpıntı, baş dönmesi, göğüs ağrısı, uyuşma, terleme, titreme

6. Yaygın Kaygı (Anksiyete) Bozukluğu

- Sürekli genel bir huzursuzluk hâli, tedirginlik, evham
- Sürekli diken üstünde olma durumu
- Kaygı kişinin bütün yaşamına yayılmıştır.
- Hep kötü bir şey olacakmış gibi hisseder, felaketleştirme yapılır.
- Kaygı sonucunda; uyku problemleri, çabuk kızma, çabuk yorulma, sabırsızlık, dikkat sorunları, kas gerginliği

/yediiklimyayincilik

DUYGU-DURUM BOZUKLUKLARI

DEPRESYON

- Depresyon, psikiyatrinin soğuk algınlığı gibidir.
- Neredeyse her insan yaşamının en az bir döneminde depresyon belirtileri gösterir.
- Depresyon duygusal, bilişsel, davranışsal ve bedensel belirtilerle kendini gösteren; bunun sonucunda bireyde çökkün bir ruh hâline, bireyin davranışsal etkinliklerinde azalmaya, bilişsel etkinliklerde olumsuz değişikliklere ve yer yer bedensel yakınmalara neden olabilen duygu durum bozukluğu olarak nitelendirilebilir.

Depresyonun temel belirtileri şöyle sıralanabilir:

Duygusal belirtiler: Üzüntü, karamsarlık, ağlama veya ağlamaklı olma, ilgi ve istek kaybı, pişmanlık, utanç ve suçluluk duyguları, huzursuzluktur.

Bilişsel belirtiler: Benlik saygısında azalma, değersizlik düşüncesi, konsantrasyon güçlüğü, kararsızlık, umutsuzluk, yaşamdan zevk almama, ölüm ve intihar düşüncesidir.

Davranışsal belirtiler: Genel etkinlik düzeyinde düşme, sosyal ilişkilerde azalma, hâlsizlik, yorgunluk, iştah ve uyku düzensizlikleridir.

C. OBSESİF-KOMPULSİF BOZUKLUK VE İLİŞKİLİ BOZUKLUKLAR

1. Obsesif-Kompulsif bozukluğu
2. Vücut dismorfik bozukluk-Beden algısı bozukluğu
3. Biriktiricilik
4. Trikotillomani (Saç Çekme)
5. Dermotillomoni (Egzosyon) (Cilt Toplama)

1. Obsesif Kompulsif Bozukluk

Obsesyonlar (takıntı, saplantı, vesvese) yineleyici, istem dışı, sıkıntı verici ve genellikle kişinin benliğine aykırı (ego distonik) olduğu için kişinin zihninden uzaklaştırmak istediği fakat bir türlü uzaklaştıramadığı (aksine zihnini daha da sık meşgul eder) her türlü düşünce, düşlem veya dürtülere denir.

Kompulsiyonlar (zorlantı) ise obsesyonların yarattığı sıkıntı hissini gidermek için yapılan her türlü eylem veya düşünceye denir.

DSM-5'e göre 1 obsesif-kompulsif bozukluğun tanı kriterleri şunlardır:

A. Takıntıların (obsesyonların), zorlantıların (kompulsiyonların) ya da her ikisinin birlikte varlığı: Takıntılar (obsesyonlar) (1) ve (2) ile tanımlanır:

1. Kimi zaman zorla veya istenmeden geliyor gibi yaşanan, çoğu kişide belirgin bir kaygı ya da sıkıntıya neden olan, yineleyici ve sürekli düşünceler, itkiler ya da imgeler.
2. Kişi, bu düşüncelere, itkilere veya imgelere aldırmamaya ya da bunları baskılamaya çalışır ya da bunları başka bir düşünce ya da eylemle yüksüzleştirme (bir zorlantıyı yerine getirerek) girişimlerinde bulunur.

Zorlantılar (kompulsiyonlar) (1) ve (2) ile tanımlanır:

1. Kişinin takıntısına tepki olarak ya da katı bir biçimde uyulması gereken kurallara göre yapmaya zorlanmış gibi hissettiği yinelemeli davranışlar (örn. el yıkama, düzenleme, denetleyip durma) ya da zihinsel eylemler (örn. dinsel değeri olan sözler söyleme, sayı sayma, sözcükleri sessiz bir biçimde yineleme).
2. Bu davranışlar ya da zihinsel eylemler yaşanan kaygı ve sıkıntıdan korunma ya da bunları azaltma ya da korkulan bir olay ya da durumdan sakınma amacı ile yapılır, ancak bu davranışlar ya da zihinsel eylemler, yüksüzleştireceği ya da korunulacağı tasarlanan durumlarla gerçekçi bir biçimde ilişkili değildir ya da aşırı bir düzeydedir.

B. Takıntılar ya da zorlantılar kişinin zamanını alır (örn. günde bir saatten çok zamanını alır) ya da klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, işle ilgili alanlarda ya da önemli diğer işlevsellik alanlarında işlevsellikte düşmeye neden olur.

C. Takıntı-zorlantı belirtileri, bir maddenin (kötüye kullanılabilen bir madde, bir ilaç) ya da başka bir sağlık durumunun fizyolojisi ile ilgili etkilerine bağlanamaz.

D. Bu bozukluk, başka bir ruhsal bozukluğun belirtileri ile daha iyi açıklanamaz.

yediiklimyayıncılık

2. Vücut Dismorfik Bozukluk-Beden Algısı Bozukluğu

Beden Algısı Bozukluğu (BAB) ya da Vücut dismorfik bozukluğu (VDB), temel olarak bireyin görünümündeki hayali ya da önemsiz kusur (lar)la yoğun zihinsel uğraşısıdır. Bu zihinsel uğraşı, kişide ciddi huzursuzluğa ve günlük iş ve insan ilişkilerinde bozulmaya yol açar.

- Bir kişinin fizik görünümü ile ilgili hoşnutsuzluğunun başlıca nedenleri düşük benlik saygısı, depresyon, yeme bozuklukları ve obezite olarak sayılabilir.
- Bu konudaki hastalıklı takıntıyı ifade eden BAB'ın nedenleri ise genetik-nörobiyolojik, gelişimsel, psikolojik ve sosyal olmak üzere çok boyutludur
- BAB'ı obsesif-kompulsif yelpaze içinde değerlendiren kimi yazarlar, düşük serotonerjik işlev ve kaudat çekirdek asimetrisi bildirmektedirler.
- Düşük benlik saygısı ve erken çocukluk travmalarının hastalığın nedeni olabileceği düşünülmektedir.
- Özellikle batı kültüründeki popüler vücut imgesi, anoreksiya nevroza ve BAB'ı bir ölçüde kültüre bağlı sendromlar haline getirmektedir.
- Televizyon, gazete ve reklam panolarında gördüğümüz ideal kadın tipi incelik ve iri göğüslü (meta kadın), ideal erkek tipi ise yağsız ve kaslı (meta erkek) görünümdedir.
- BAB'ın narsisizmin bir dışa vurum biçimi olabileceği gibi moral standartlar kırılınca bunların yerini biyolojik değerlerin almasını temsil edebileceği de ileri sürülmüştür.
- Bu bozuklukla ilişkili Türkiye'de gerçekleştirilen ilk araştırmada Aşkın, çocukken kafa, burun, kulak gibi organlarla ilgili alaycı yaklaşımlara maruz kalma öyküsünün varlığını bildirmiştir.
- En yaygın kişilik özellikleri utangaç, içe dönük ve obsesyonel özelliklerdir.

3. Biriktiricilik Bozukluğu

- Gerçek değeri ne olursa olsun kişinin sahip olduklarını elden çıkarmakta ve onlarla ilişkisini kesmekte zorlanması. Atmadığı için eşyalar birikir, her yer eşya olur, evde adım atacak yer kalmaz. Eşya yerine kedi gibi hayvanlar da olabilir.

4. Trikotollomoni (Saç Çekme)

- Kişinin saç yitimiyle sonuçlanacak şekilde yineleyici bir şekilde saçını yolması
- Kaş, kirpik de yolunabilir.
- Yolmadan önce gergindir, rahatlar, sonra suçluluk ve üzüntü duyar.

5. Dermotillomoni / Egzosyon (Cilt Toplama)

- Deride yara yapacak bir şekilde yineleyici bir biçimde deri yolma durumu
- Kronik doku hasarı oluşur.
- Madde kullanımı ya da başka bir problem olmamalıdır.

D. TRAVMA VE TETİKLEYİCİ ETKENLERLE İLGİLİ BOZUKLUKLAR

1.	Tepkisel bağlanma bozukluğu
2.	Sınırsız toplumsal katılım bozukluğu
3.	Travma sonrası stres bozukluğu
4.	Akut stres bozukluğu
5.	Uyum bozuklukları

1. Tepkisel Bağlanma Bozukluğu

- 5 yaş öncesinde başlar. Çocuğun anneye sağlıklı bağlanma yaşayamaması sebeplidir. Çocuk güven yerine öfkeyi içselleştirir.
- Çocuk ağlar, anne gelmez, bakım vermez, tutarsız verir ya da döver.
- Otizme benzer, sosyal iletişim sorunlarıyla kendini gösterir. Otizm kadar ağır değil. Sosyal iletişim sorunu sağlıklı bakımla azalıyor.
- Seslenince tepki vermeme, nadiren verme.
- Bakım verenin ortadan kaybolmasına aldırış etmeme.
- Fiziksel temastan hoşlanmama, tekrarlayıcı davranışlar

2. Sınırsız Toplumsal Katılım Bozukluğu

- Çocuğa yetersiz bakım verilmesine veya bakım verenin sık değişmesine bağlı olarak ortaya çıkar.
- Tanımadığı erişkine yaklaşırken suskunluk göstermemesi ya da çok az suskunluk göstermesi

/yediiklimyayincilik

- İleri derecede senli benli, sözel, bedensel davranışlar.
- Tanımadığı erişkine gitmede duraksamaması, tanımadığı ortamlarda bakım verene dönüp bakmaması

3. Travma Sonrası Stres Bozukluğu

- En az 1 ay süren (1 aya kadar akut stres bozukluğudur)
- Bir travma sonucu başlayan; kendisinin başına gelmiş olabilir, başkasına olurken izlemiş olabilir, yakının başına geldiğini öğrenmiş olabilir, işi gereği sürekli maruz kalmış olabilir, deprem, kaza, tecavüz, ölüm, yaralanma olabilir.

Yeniden yaşama: Hatırlama, tetiklenme, düşünme, rüya, fizyolojik tepkiler

Kaçınma: Olayla ilgili konuşmaktan, kişilerden, yerlerden uzak durma

Artmış uyarılmışlık: Tetikte olma, öfke patlamaları, uyku sorunları, konsantrasyon sorunları, abartılı irkilme

4. Akut Stres Bozukluğu

- 3 gün ile 1 ay arasında devam eder.
- Travmatik bir olay sonucu yeniden yaşama, kaçınma, artmış uyarılmışlık, biliş ve duygu durumda olumsuz değişiklikler

E. DIŞA ATIM BOZUKLUKLARI

1. Enürezis (İdrar kaçırma)
2. Enkoprezis (Dışkı kaçırma)

ALTINI ISLATMA NEDENLERİ

- Genellikle %75 kalıtımsal olduğu bilinmektedir.
- Organik bozukluklar; mesane kapasitesinin yeterli olmaması, ağır uyku, böbrek ve bağırsak bozuklukları gibi.
- Psikolojik faktörler; kaygının bilinç dışı ifade edilmesidir.
- Travmatik yaşantılar etkiler. Örneğin; deprem, boşanma, ölüm, kaza, şiddet, vb.
- Çocuğun sık sık üşütmesi, Yanlış ve baskıcı tuvalet eğitimi verilmesi. Örneğin; ana-babanın çocuğu zamanında tuvalete götürmemesi ve çocuk altına yaptığında dövülmesi, korkutulması gibi.

1. Enürezis (İdrar Kaçırma)

Enürezis, çocukluk çağının en önemli ve en sık görülen işeme bozukluğudur. Enürezis tanısı için çocuğun kronolojik ya da gelişimsel yaşı en az 5 olmalı, bu davranış en az 3 aylık bir süre içinde haftada en az 2 kez gerçekleşmeli, belirgin bir sıkıtı doğurmalı ve işlevsellikte bozulmaya yol açmalıdır. Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından hazırlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'nda (DSM-V) enürezise ait tanı kriterleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Yatağa ya da giysilere, istemli ya da istemsiz olarak tekrarlayan biçimde idrar kaçırma,
2. Bu durumun en az haftada iki kez ya da ardışık üç ay boyunca tekrar etmesi ya da klinik olarak belirgin bir sıkıntıya ya da sosyal, akademik alanlarda işlevsellikte bozulmaya neden olması,
3. Kronolojik yaşın en az beş olması (ya da buna eşdeğer gelişim düzeyine sahip olma),
4. Alt ıslatma davranışının (diüretik, antipsikotik ya da SSRI gibi) bir maddenin fizyolojik sonucu olarak ortaya çıkmamış olması.

Bu davranış, bir maddenin (örn. İdrar söktürücü, antipsikotik bir ilaç) ya da diyabet gibi başka bir sağlık durumunun fizyoloji ile ilgili etkenlerine bağlanamaz.

Enürezisin, sorunun ortaya çıkma zamanına ve şekline, idrar kaçırmanın günün hangi zamanında gerçekleştiğine göre farklı sınıflandırmaları yapılmaktadır.

Primer (Birincil) Enürezis: İdrar kontrolünün doğumdan itibaren 5 yaşına kadar ve 5 yaşından sonra henüz gelişmediği durumlara birincil enürezis denilmektedir. Birincil enürezis grubundaki çocukların düzenli olarak kuru kaldığı dönemler hiç olmamıştır. Yapılan çalışmalar, enürezis tanısı alan çocukların çoğunluğunun primer enürezisi olduğunu göstermektedir.

Sekonder (İkincil) Enürezis: Geçmişte mesane kontrolü kazanıldığı ve en az altı aylık kuruluk sürecinin sağlandığı bir dönemden sonra ortaya çıkan altına kaçırma durumları ikincil enürezis olarak adlandırılmaktadır.

Enürezis Nokturnal: Yalnızca gece uykusu sırasında idrar kaçırma durumu olarak tanımlanmaktadır. Enürezis vakalarının yaklaşık % 80'i enürezis nokturnadır.

Yediiklim Yayıncılık

Enürezis Diürnal: Yalnızca çocuğun uyanık olduğu gündüz saatlerinde meydana gelen idrar kaçırma durumudur.

Enürezis Continue: Karma enürezis olarak da adlandırılan hem gündüz hem de gece idrar kaçırmanın olduğu durumlardır.

Tek başına altına kaçırma durumu, her zaman ruhsal bir zorluk yaşandığı anlamına gelmemektedir. Gerekli bedensel, zihinsel ve duygusal olgunluğa ulaştığı halde altına kaçırma durumu devam eden çocuklar için öncelikle çocuk doktoruna başvurulması ve olası bedensel nedenlerin değerlendirilip elenmesi sonrasında çocuk ruh sağlığı uzmanlarına başvurulması gerekmektedir.

Bedensel olmayan ve ikincil olarak gelişen altına kaçırma durumlarında problemin kaynağı bir takım psikolojik etkenler olabilmektedir. Anne-çocuk ilişkisinde gerginlik, erken ve baskıcı tuvalet eğitimi, kardeş kıskançlığı, korkular, travmatik yaşantılar, şiddetin bir ceza yöntemi olarak kullanılması, anne-babadan ayrılma gibi yaşam olayları bu etkenler arasında sayılabilir.

2. Enkoprezis (Dışkı Kaçırma)

Enkoprezis; 4 yaşından büyük çocuklarda, 3 aydan daha uzun bir süre boyunca dışkısını ayda en az 1 kez istemli ya da istemsiz olarak uygun olmayan yerlere yapma olarak ifade edilmektedir. Enkopreziste birey, dışkılama olayını istemli olarak da gerçekleştirebilmektedir. Dolayısıyla bunun nedeninin araştırılması ve buna bağlı olarak tedavi yönteminin belirlenmesi gerekmektedir.

Enkoprezis Türleri

Enkoprezis hastalığının iki türü bulunmaktadır. Bu türlerin açıklamaları ise aşağıdaki gibidir;

- Birincil (Primer) Enkoprezis: Kişinin kakasını tutma becerisini en başından itibaren kazanamaması durumudur.
- İkincil (Sekonder) Enkoprezis: Bireyin kaka kaçırma durumunun sonradan oluşmasıdır.

Enkoprezis Nedenleri

Bireyin enkoprezis yaşamasının belirli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler şu şekildedir;

- Bireyin psikolojik açıdan sorunlar yaşaması, enkoprezis durumunu ortaya çıkarabilmektedir. Kişinin çocukluğunda tuvalet eğitimine erken ya da geç başlaması, kardeş doğumuyla birlikte sorun yaşaması, davranışsal olarak uyum bozukluğu geliştirmesi ya da ailenin çocuk bakımında yetersiz davranması; enkoprezis sebeplerinden olabilmektedir.
- Enkoprezis oluşumunda rastlanan psikolojik sebepler arasında; bireyin tuvalet eğitimi döneminde stres yaşaması, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğuna sahip olması ile ailevi sorunlara maruz kalması da bulunmaktadır.
- Enkoprezisin sebepleri arasında genetik faktörler de bulunmaktadır.

Enkoprezis Belirtileri

Enkoprezis belirtileri, bu durumu yaşayan kişilerde yaygın olarak görülmektedir. Kişilerde sıkça rastlanan enkoprezis belirtileri aşağıdaki gibidir:

- Bireyde kronik kabızlık görülebilmektedir.
- Kişide dışkısını tutamama ve altına yapma davranışına rastlanmaktadır.
- Birey, dışkısını uygun olmayan yerlere yapabilmektedir.

Tanı kriterleri: Tanı kriterleri, enkoprezis hastalığının teşhisi için önemlidir. DSM-V kapsamında yer alan enkoprezis tanı kriterleri ise aşağıdaki gibidir;

- Birey, istemsiz olarak ya da isteyerek uygunsuz yerlere (giysi, yer...) dışkı kaçırmaktadır.
- Kişi, 3 ay boyunca ayda en az 1 kez bu olayı yaşamaktadır.
- Birey, en az 4 yaşında olmalı ya da gelişimsel durumu bu yaşa uygun olmalıdır. Bu durum, kişinin kullandığı bir ilacın ya da başka bir sağlık durumunun fizyolojik etkileri ile açıklanamamaktadır.

Aşağıdaki belirtilerin olup olmadığı belirtilmelidir; Kabızlık ve taşma kaçırması ile giden durum: Bireyin fiziki muayenesinde ya da hastalık öyküsünde kabızlık olduğuna dair kanıtlar vardır.

Kabızlık ve taşma kaçırması ile birlikte gitmeyen durum: Bireyin fiziki muayenesinde ya da hastalık öyküsünde kabızlık olduğuna dair kanıtlar yoktur.

Yediiklim Yayıncılık

TUVALET EĞİTİMİ

- Yürümek, konuşmak, yemek yemek gibi tuvalet eğitimi de çocuktan beklenen gelişimsel görevlerdendir.
- Çocuğun ne zaman tuvalet eğitimini alabileceği konusunda kesin yaş sınırları bulunmasa bile çoğu çocuk 24-36 ay arasında bu beceriyi kazanır.
- Tuvalet eğitimini kazanmak sinir sisteminin ve mesane bölgesindeki kasların gelişimi ile ilgilidir. Bu gelişme bazı çocuklarda diğerlerine göre daha geç olabilmektedir.
- Çocuk, gelişen dil becerilerinin de yardımıyla tuvalet eğitimine hazırlanabilir: Tuvalete (lazımlığa) oturmanın keyifli olduğu bilgisi verilip, çocuğa: "Sen de yakında benim gibi çişini tuvalete yapabilirsin." denebilir.
- Bebeksi davranışlar göz ardı edilip büyümenin olumlu yönlerinin üzerinde durulmalıdır.
- Tuvalet eğitimi konusunda öyküler okuma, su içen ve altını ıslatan bir oyuncağı izleme ya da çocuğun oyuncak bebeğin bezini çıkarıp tuvalete götürmesi gibi evcilik oyunlarını oynaması tuvalet eğitimine ön hazırlık olacaktır.
- Bunların yanı sıra, "Acıktım, yemek yiyeyim; üşüdüm, hırkamı giyiyorum; parmağım acıdı, yara bandı sarayım; çişim geldi, tuvalete gidiyorum." gibi beden sinyallerinin ifade edilmesi de tuvalet eğitimini kolaylaştırabilir.

TUVALET EĞİTİMİNE HAZIR OLMAK

- Günde iki saat kuru kalabilen bir çocuk fizyolojik olarak hazır anlamına gelebilmektedir.
- Tuvaletini düzenli olarak yapma ve yaptığını belli etme: yüzünde kızarmalar, çömelme...
- Tuvaletini yaptıktan sonra rahatsız olma.
- Tuvalet ile ilgili terimlere aşina olma: tuvalet, çiş, kaka, penis, vajina...
- Basit yönergeleri anlayıp yerine getirebilme.
- Basit işleri yapabilme pantolonunu indirebilme, eteğini kaldırabilme gibi.
- Merak, yani başkalarını tuvalette izleme, onları taklit etmeye çalışma gibi.
- Bu ve benzer belirtilerden birkaçı varsa çocuk tuvalet eğitimine hazır demektir. Ancak kardeş doğumu ya da taşınma gibi çocuğun yaşamını etkileyecek bir olay olmuşsa ya da çok yakında olacaksa, tuvalet eğitimi ertelenebilir.

Tuvalet eğitimi sürecinde sabırlı olmak, sakin olmak, çocuğu zorlamamak, çocuk direnç gösterdiğinde tuvalet eğitimine ara vermek ve çocuğun en ufak bir çabasını övmek önemlidir.

İDRAR TUTMA GÜÇLÜĞÜ KONUSUNDA NE YAPILABİLİR?

- 5-6 yaş üzeri çocukların %20'si tuvalet becerilerini kazanmada güçlük yaşarlar, çocuğun bu güçlüğünü onun suçuymuş gibi algılamamak ve yansıtmamak önemlidir.
- Çocuğun gereksinimi olan duygusal desteği vermek ve kendisini kötü hissetmesine yol açacak mesajları iletmemek önemlidir.
- Çocuğun bu güçlüğünden, bilmesi gerekmeyen kişilere söz etmemek ve bir şekilde öğrenenlerin de kesinlikle alay etmelerini engellemek önemlidir.
- Uykudan hemen önce çocuğun sıvı alımı azaltılabilir ama diğer zamanlarda bunun mutlaka telafi edilmesi gerekir.
- Egzersiz yapılabilir: Çocuk tuvaletini iyice tutabilir (10 dakika ve günde iki kez) ve ondan sonra idrarını yapabilir.
- Çocuk 4 yaşından büyükse kendi kendine telkin yöntemi denenebilir: "Tuvaletim geldiğinde uyanacağım, çişimi tuvalete yapacağım, gelip tekrar uyuyacağım ve uyandığımda yatağım ıslanmamış olacak, pijamalarım da kuru kalacak." gibi.
- Çocuk 6 yaşından büyükse, çalar saat sistemi ya da alarm sistemi kullanılabilir.

F. YIKICI-DÜRTÜ DENETİM-DAVRANIM BOZUKLUKLARI

1. Karşıt olma, karşı gelme bozukluğu
2. Aralıklı patlayıcı bozukluk
3. Davranım bozukluğu
4. Antisosyal kişilik bozukluğu
5. Piromoni
6. Kleptomani

Yediiklim Yayıncılık

1. Karşıt Olma, Karşıt Gelme Bozukluğu

- Sık sık hiddetlenir, huysuzlanır ve büyükleriyle tartışır.
- Büyüklerin isteklerine çoğu zaman karşı gelir veya reddeder. Çoğu zaman isteyerek başkalarını kızdırır.
- Yaramazlıkları için çoğunda başkalarını suçlar.
- Alıngandır, çabuk kırılır ve kızar.
- Çoğu zaman kızgın, içerlemiş, gücenik ve kincidir.
- Öfke nöbetleri geçirir.
- Okulda, evde, iş yerinde vb. pek çok yerde kendini gösterir.
- Fiziksel şiddet ve kanun ihlali içermez.

2. Aralıklı Patlayıcı Bozukluk (İyi niyetli)

- Saldırgan dürtüleri denetim altında tutamaz.
- Sözel saldırı, heyheyleri tutma, verip veriştirme
- Eşya ya da hayvanlara karşı bedensel saldırı
- Saldırganlık tasarlanmış değil dürtüseldir.
- Saldırı somut bir amaca yönelik değildir (para, güç vs.).
- En az 6 yaşında olması gerekir.
- Pişmanlık, suçluluk hissi vardır. Nöbet şeklindedir, kendisi düzelir.

Bazı özellikleri:

- ✓ 30 dakikadan fazla sürmez.
- ✓ Okulda, işte veya evde sorunlara neden olur.
- ✓ Patlamaların dışında genellikle iyi huylu olmak
- ✓ Yaralanma veya fiziksel hasarla sonuçlanabilecek sözlü veya fiziksel patlamalar

3. Davranım Bozukluğu (Art Niyetli Vicdansızca)

Davranım bozukluğu, başkalarının haklarının, temel toplumsal normların veya her ikisinin de ihlal edildiği sürekli bir antisosyal ve saldırgan davranış kalıbını ifade eder (APA, 2013). DSM-5'te belirtildiği gibi kavga, zorbalık, zalimlik, soygun, cinsel aktiviteye zorlama, yangın çıkarma, hırsızlık, dolandırıcılık, okuldan kaçma ve diğer kural ihlalleri gibi ciddi saldırgan ve antisosyal davranışları içeren dışsallaştırma bozukluğudur.

Davranım Bozukluğu DSM-5 Kriterleri

A. Son 12 ay içinde aşağıdaki kriterlerden üçünün (ya da daha fazlasının) bulunmasıyla kendini gösteren, başkalarının temel haklarının ya da yaşa uygun başlıca toplumsal normların ya da kuralların ihlal edildiği, tekrarlayıcı ve kalıcı bir davranış örüntüsü; Son 6 ayda mevcut olan en az bir kriter:

İnsanlara ve Hayvanlara Karşı Saldırganlık

1. Sıklıkla başkalarına zorbalık eder, tehdit eder veya gözünü korkutur.
2. Genellikle fiziksel kavgalar başlatır.
3. Başkalarına ciddi fiziksel zarar verebilecek bir silah kullanmıştır (örn. sopa, tuğla, kırık şişe, bıçak, tabanca).
4. İnsanlara fiziksel olarak acımasız davranmıştır.
5. Hayvanlara karşı fiziksel olarak zalim olmuştur.
6. Bir kurbanın gözü önünde hırsızlık (örneğin, soygun, kapkaç, gasp, silahlı soygun) yapmıştır.
7. Birini cinsel aktiviteye zorlamıştır.

Mülkün Yok Edilmesi

8. Ciddi hasara neden olmak amacıyla kasıtlı olarak yangın çıkarma girişiminde bulunmak.
9. Başkalarının mallarını kasten yok etmiştir (yangın çıkarmak dışında).

Aldatma veya Hırsızlık

10. Başkasının evine, binasına, arabasına zorla girmiştir.
11. Genellikle mal veya iltimas elde etmek veya yükümlülüklerden kaçınmak için yalan söyler.
12. Gizlice önemsiz değerde eşyalar çalmışsa (örneğin, haneye tecavüz olmadan)

Ciddi Kural İhlalleri

13. 13 yaşından önce başlayarak, ebeveyn yasaklarına rağmen genellikle geceleri dışarıda kalır.
14. Ebeveyn veya vekil evinde yaşarken en az iki kez (veya bir kez uzun süre geri dönmeden) bir gece evden kaçmıştır.
15. 13 yaşından önce sıklıkla okulu asar.

Yediiklim Yayıncılık

B. Davranış bozukluğu, sosyal, akademik veya mesleki işlevsellikte klinik olarak önemli bozulmaya neden olur.

C. Kişi 18 yaşında veya daha büyükse antisosyal kişilik bozukluğu ölçütleri karşılanmaz.

4. Antisosyal Kişilik Bozukluğu

Başkalarının haklarını hiçe sayan ve başkalarının haklarına saldırma onları gasp etme gibi birçok davranışları ile toplumsal kurallara ve yasalara ters düşen ve suç teşkil edebilecek hareketlerde bulunan bireyler antisosyal kişilik bozukluğu kategorisinde değerlendirilir.

5. Piromoni (Yangın

Piromani nadir rastlanan bir bozukluktur. Bu dürtü kontrol bozukluğunda insanlar tekrar tekrar ve kasıtlı olarak yangın çıkarırlar. Ateşe ve yangın çıkaran gereçlere karşı bir çekicilik hissederler. Ateş yakmaya ihtiyaç duyar ve bunu yaptıktan sonra rahatlarlar. Piromani, dürtü kontrolü ile ilgili bir psikiyatrik durum iken, kundakçılık suç teşkil eden bir eylemdir. Kundakçılık genellikle kötü niyetle ve suç niyetiyle yapılır, piromani ile kıyaslanmamalıdır.

Bazı özellikleri:

- Ateş yakmadan hemen önce yoğun bir gerginlik
- Ateş yakmayı zorunluluk olarak görmek
- Ateşe ve ateşle alakalı her türlü bağlamlarına karşı hayranlık, ilgi, merak veya heyecan

6. Kleptomani

Gereksiz şeylerin, ihtiyaç duyulmamasına rağmen dürtüsel şekilde çalınması kleptomaninin belirgin bir özelliğidir. Bireyler bir şeyler çalabilir ve başkalarına verebilir, hatta atabilir. Birçoğu, eşyaları iade ederek, onları hayır kurumlarına bağışlayarak veya geri dönüp eşyaların parasını ödeyerek bunu telafi etmeye çalışır.

Bazı özellikleri:

- Gerekli ya da değerli olmayan şeyleri çalmak
- Çalmayı bir zorunluluk olarak görmek
- Hırsızlığı başarılı şekilde yaptıktan sonra rahatlama hissi yaşamak
- Hırsızlıktan bir süre sonra suçluluk veya depresif hissetmek

/yediiklimyayincilik

ÇALMA / BAŞKALARININ EŞYALARINI İZİNSİZ ALMAK

- 0-2 yaş dönemindeki çocuklarda, bu dünyadaki her şeyin kendisine ait olduğu düşüncesi yaygındır.
- 2 yaştan itibaren dil ve bilişsel gelişime paralel olarak çocuklar kendilerine ait olan ve ait olmayan şeylerin sınırlarını belirlemeye çalışırlar. Bu dönemde çocuklarda "Bu benim!" feryatları oldukça yaygındır ve beğendikleri her şeyin kendilerinin olmasını isterler. Bu durum çok uzun süre devam etse de çocukların yaklaşık 5 yaşlarında, başkalarına ait eşyaları almanın yanlış olduğu konusunda az çok haberdar olmaları beklenir.
- Çocuğun, kendisine ait olmayan şeyleri almaması gerektiğini öğrenmesi için mülkiyet kavramının daha erken yaşlardan itibaren verilmesi gerekir. Bunun edinilmesinde en önemli rol modelleri, çocuğun anne-babası ve yakın çevresindeki yetişkinlerdir.
- Çocuğa ait eşyalar da -kardeşler arasında da çocuğun izni alınarak kullanılmalıdır. Sonuç olarak, başkalarına ait eşyaların nasıl isteneceğini ve alınabileceğini çocuğun öğrenmesi gerekmektedir. Bir başkasının evinde izin isteyerek oyuncakla oynama ya da bakkalda alışveriş yaparken parasını ödemeden hiçbir şeyi yememe gibi.

ÇALMA DAVRANIŞININ NEDENLERİ

- Zorunlu temel ihtiyaçların karşılanmaması
- Diğer insanların sahip olduğu şeylerden mahrum bırakmak
- Çocukta mülkiyet fikrinin geliştirilememesi

BAŞKALARININ EŞYALARINI İZİNSİZ ALMAK

- Başkalarına ait eşyaları almanın temelinde yatan nedenleri bilmek de önemlidir. 2-3 yaşlarındaki bir çocuk, bir eşyayı sadece kendisinin olmasını istediği için alabilir ve bunun yanlış bir davranış olduğunu kavrayamayabilir. Ancak yine de kendisine ait olmayan şeyleri nasıl elde edilebileceği, ödünç alınıp verilebileceği ve paylaşılabileceği, ortaya çıkan her bir durumda çocuğun anlayabileceği biçimde ifade edilmelidir.

- Daha büyük yaştaki bir çocuk, anne-babasının dikkatini çekmek için bazı çocuklar ise bu tür oyuncaklardan ya da eşyalardan yoksun kaldıkları için bu davranışı gösterebilirler.

Başkalarının Eşyalarını İzinsiz Alma Konusunda Neler Yapılabilir?

- Çocuklara bazı isteklerini kontrol etmeyi öğretmek, bu konuda onlara ciddi bir biçimde yardım etmek
- Anne-babalar, başkalarının haklarına saygılı bireyler olarak, çocuklarına iyi örnekler sunmalıdırlar. Ana-babalar sağlıklı örnekler olmadıkları sürece bu doğrultuda alınacak önlemlerin yararı yoktur.
- Toplumsal değerler olarak mülkiyet kavramını ve başkalarının mülkiyet haklarında saygı oluşturulmalıdır.
- Çocuklara 7-8 yaşlarından itibaren, düzenli olarak harçlık verilmesi, eğitimsel planda önem taşır. Harçlık yaşa, ekonomik olanaklara ve koşullara göre değişir.
- Çocuğun kendisine ait eşyalarının olmasını sağlamak gerekir.
- Çocuğun aldığı eşyayı özür dileyerek geri vermesini sağlayın.
- Çocuğunuza ihtiyacı olduğunda ödünç eşya almanın yolları öğretin.

BESLENME VE YEME BOZUKLUKLARI

1. Pika

- En az 1 ay süreyle, sürekli olarak, besleyici değeri olmayan, besin değeri olmayan maddeleri yeme.
- Besleyici değeri olmayan, besin olmayan maddeleri yeme tutumu, kişinin gelişimsel düzeyi ile uyumlu değildir.
- Bu yeme davranışı, kültürel dayanağı olan ya da toplumsal olarak olağan kabul edilebilecek bir uygulama değildir.
- Bu yeme davranışı, başka bir ruhsal bozukluk bağlamında ortaya çıkıyorsa (örn. anlık gelişimsel bozukluk, otizm açılımı kapsamında bozukluk, şizofreni), ayrıca klinik değerlendirilmeyi gerektirecek denli ağırdır.

2. Ruminasyon / Geri Çıkarma (Geviş Getirme) Bozukluğu

- En az 1 ay süreyle, kişinin sık sık yediği yiyeceği geri çıkarması. Çıkarılan yiyecek yeniden çiğnenebilir, yeniden yutulabilir ya da dışarıya tükürülebilir.
- Sık sık geri çıkarma, eşlik eden bir mide-bağırsak hastalığına ya da başka bir sağlık durumuna bağlanamaz.
- Bu yeme bozukluğu, yalnızca anoreksiya nevroza, bulimia nevroza, tıkınırcasına yeme bozukluğu ya da kaçıngan/kısıtlı yiyecek alımı bozukluğunun gidişin sırasında ortaya çıkmamaktadır.

Bu belirtiler, başka bir ruhsal bozukluk bağlamında ortaya çıkıyorsa (örn. anlık gelişimsel bozukluk ya da başka bir nörogelişimsel bozukluk) ayrıca klinik değerlendirilmeyi gerektirecek denli ağırdır.

3. Kaçıngan/Kısıtlı Yiyecek Alımı Bozukluğu

A. Şu maddelerle ilgili durumların eşlik ettiği, uygun beslenme ve/veya enerji gereğinin sürekli karşılanmaması ile kendini gösteren bir yeme bozukluğudur.
   - Belirgin bir kilo kaybı (ya da çocuklarda beklenen kilo alımını sağlayamama veya büyümenin duraklaması)
   - Belirgin bir beslenme eksikliği
   - Enteral (tüp yardımıyla) beslenmeye ya da ağızdan besin destekçilerine bağlı kalma
   - Ruhsal-toplumsal işlevselliğin belirgin olarak düşmesi

B. Bu bozukluk, ulaşılabilir yiyecek olmaması ya da kültürel olarak onaylanan bir uygulama ile daha iyi açıklanamaz.

C. Bu yeme bozukluğu, yalnızca anoreksiya nevroza ya da bulimiya nervozanın gidişi sırasında ortaya çıkmamaktadır ve kişinin vücut ağırlığını ya da biçimini nasıl algıladığıyla ilgili bir bozukluk olduğuna ilişkin bir kanıt yoktur.

D. Bu yeme bozukluğu, eş zamanlı bir sağlık durumuna bağlanamaz ya da başka bir ruhsal bozuklukla daha iyi açıklanamaz. Bu yeme bozukluğu, başka bir durum ya da bozukluk bağlamında ortaya çıkarsa; söz konusu durum ya da bozukluğun yol açabileceğinden daha ağır olur ve klinik açıdan ayrıca ele almayı gerektirir

4. Anoreksiya Nevroza

Bu kişiler çok zayıf olma tutkusu içindedirler. Kilo almaya karşı aşırı derecede bir korku duyarlar. Çok zayıflamış olsalar bile asla yeterli görmezler. Hep daha fazla zayıflamayı hedeflerler. Yiyecek alımlarını ileri derecede azaltmışlardır. Bazen bu kişiler çok yemek yiyebilirler ama hemen ardından çok kısıtlı bir diyet ve aşırı egzersiz yaparlar. Vücuttan besinleri atmak için kendilerini kusturabilir, müshil kullanabilirler. Bu kişiler yeterince besin alamadıkları için vücutlarında belli başlı bazı belirtiler görülmeye başlanır. Bu belirtiler;

- Adet görmeme
- Kansızlık
- Vücut ısısında düşüş
- Düşük tansiyon
- Depresyon
- Kemik erimesi
- Cilt kuruluğu
- Saç ve tırnaklarda kırılma
- Kas dokusunun kaybolması
- Kalp sorunları
- Aşırı derecede kabızlık

Anoreksiya Nervoza'nın DSM 5 El Kitabında Yayınlanan Tanı Kriterleri

A. Gereksinimlerine göre enerji alımını kısıtlamaktadır. Bireyin yaşı, cinsiyeti, gelişimsel olarak izlediği yol ve vücut sağlığı bağlamında belirgin bir biçimde düşük bir vücut ağırlığının olmasına yol açmaktadır.

B. Vücut ağırlığı kazanımından ya da şişmanlamaktan çok korkma ve belirgin bir biçimde düşük vücut ağırlığında olmasına karşın vücut ağırlığındaki yükselişi güçleştiren kısıtlama, çıkarma ya da telafi edici davranışlarda bulunmaktadır.

C. Bireyin vücut ağırlığını ya da biçimini nasıl algıladığıyla ilgili bir bozukluk vardır, birey kendini değerlendirirken vücut ağırlığı ve biçimine yersiz bir önem yükler, o sıradaki düşük vücut ağırlığının önemini hiçbir zaman kavrayamaz.

   1. **Kısıtlayıcı Tip:** Bu alt tür, daha çok diyet yaparak, neredeyse hiç yemek yemeyerek ve/ya da aşırı spor yaparak vücut ağırlığının kaybedildiği görünümleri tanımlamaktadır.
   2. **Tıkınırcasına Yiyen/Çıkaran Tip:** Son üç ay içinde yineleyen tıkınırcasına yeme ya da çıkarma (örn. kendi kendini kusturma ya da laksatif ilaçlar, diüretikler ya da lavmanın kötüye kullanılması) dönemleri bulunmaktadır.

5. Bulimia Nevroza

Bu kişiler aşırı yemek yeme nöbetine girerler. Bu nöbetler esnasında kişiler kendilerini kontrolsüz hissederler. Çok kısa bir zaman süresi içinde çok fazla miktarda, kalorisi yüksek yiyecekler tüketirler. Bu nöbetlerden sonra kişi kendinde suçluluk hissederek kendini aç bırakırlar. Kendilerini kustururlar, müshil yolu ile yiyecekleri vücudundan dışarı atmaya çalışır. Aşırı egzersiz yapmaya girişirler. Bu döngü bu şekilde devam eder. Yemek nöbetlerinin ardından kendilerini kusturdukları içi vücutlarında çeşitli sorunlar oluşur. **Bu sorunlar;**

- Kızarmış ve yaralı boğaz,
- Sıvı kaybına bağlı sorunlar.
- İdrar söktürücü ilaçlar nedeniyle böbrek hastalıkları,
- Boyundaki tükürük bezleri ve çene altındaki bezlerde şişlik
- Devamlı kendini kusturma sebebiyle mide kapağında bozulma ve reflü
- Yanakların ve yüzün şişmesi (Sincap gibi bir görüntü oluşur.)
- Mide asitlerinden dolayı diş minelerinin erimesi ve dişlerde çürüme
- Müshil kullanımı nedeniyle bağırsak tahrişi ve sorunları,

Bulimiya Nervoza'nın DSM 5 el kitabında yayınlanan tanı kriterleri

A. Tekrarlayan tıkınırcasına yeme dönemleri olmaktadır. Bir tıkınırcasına yeme dönemi aşağıdakilerin her ikisini de kapsamaktadır:

   1. Benzer koşullarda, benzer sürede, çoğu bireyin yiyebileceğinden belirgin bir şekilde çok daha fazla yiyeceği, ayrı bir zaman birimde (örn. herhangi iki saatlik bir sürede) yeme.
   2. Bu nöbet sırasında yemek yemeyle ilgili denetimin kalktığı duyumunun olması (örn. bireyin yemek yemeyi durduramadığı duygusu ne ya da ne denli yediğini denetleyemediği duygusu).

Yediiklim Yayıncılık

B. Vücut ağırlığında artış olmaması için, kendini kusturma, laksatif, diüretik veya diğer ilaçları kötüye kullanma, neredeyse hiç yememe ya da aşırı spor yapma gibi yineleyen, uygunsuz telafi edici davranışlarda bulunmaktadır.

C. Bu tıkınırcasına yeme ve uygunsuz telafi edici davranışların her ikisi de ortalama üç ay içinde en az haftada bir kez olmuş olmalıdır.

D. Benlik değerlendirmesi, vücut biçimden ve ağırlığından yersiz bir biçimde etkilenmektedir.

E. Bu bozukluk, anoreksiya nevroza seyri sırasında ortaya çıkmamalıdır.

6. Tıkınırcasına Yeme Bozukluğu

Bu kişiler tekrarlayan bir aşırı yemek yeme nöbetine girerler. Bulimia nervozadan farklı olarak yemek yeme nöbetinin ardından herhangi bir telafi edici davranışta bulunmazlar. (Aşırı egzersiz, kendini aç bırakma, kendini kusturma vb.) Aşırı yemek yeme nöbetinin ardından suçluluk, utanç duyarlar ancak bu durum onları tekrardan yemek yemeye yönlendirir. Bu kişiler hafif şişman ya da şişman grubunda yer aldıkları tükettikleri besinler çoğunlukla yüksek oranda yağ, şeker ve karbonhidrat içerdikleri için kalp damar hastalıkları görülme riski çok fazladır.

Tıkınırcasına Yeme Bozukluğu'nun DSM 5 el kitabında yayınlanan tanı kriterleri

A. Yineleyici tıkınırcasına yeme nöbetleri olmaktadır. Bir tıkınırcasına yeme nöbeti aşağıdakilerden her ikisini de içermelidir:
   1. Benzer koşullarda, benzer sürede, çoğu bireyin yiyebileceğinden belirgin bir şekilde çok daha fazla yiyeceği, ayrı bir zaman birimde (örn. herhangi iki saatlik bir sürede) yeme.
   2. Bu nöbet sırasında yemek yemeyle ilgili denetimin kalktığı duyumunun olması (örn. bireyin yemek yemeyi durduramadığı duygusu ne ya da ne denli yediğini denetleyemediği duygusu).

B. Tıkınırcasına yeme nöbetlerine aşağıdakilerden üçü (ya da daha çoğu) eşlik etmelidir:
   1. Olağandan çok daha hızlı yeme.
   2. Rahatsızlık verecek düzeyde tokluk hissedene dek yeme.
   3. Bedensel açlık duymuyorken aşırı ölçülerde yeme.
   4. Ne denli yediğinden utandığı için kendi başına yeme.
   5. Daha sonra kendinden tiksinme, çökkünlük yaşama ya da büyük bir suçluluk duyma.

C. Birey tıkınırcasına yeme ile ilgili olarak belirgin bir sıkıntı duymaktadır.

D. Bu tıkınırcasına yeme davranışları, ortalama üç ay içinde, en az haftada bir kez olmalıdır.

E. Tıkınırcasına yeme nöbetlerine, bulimiya nervozadan olduğu gibi yineleyen uygunsuz telafi edici davranışlar eşlik etmemeli ve tıkınırcasına yeme, bulimiya nevroza veya anoreksiya nevroza sırasında ortaya çıkmamalıdır.

G. UYKU VE UYANIKLIK BOZUKLUKLARI

1. İnsomnia bozukluğu
2. Hipersomnia bozukluğu
3. Narkolepsi
4. Solunumla ilişkili uyku bozuklukları
5. Parasomnialar
6. Huzursuz bacak sendromu
7. Sirkadiyen

1. İnsomnia Bozukluğu

Uykusuzluk hastalığı, uykuyu başlatma veya sürdürme konusunda zorluk çekmek ve bunun sonucunda da günlük işlevlerde bozulmaya yol açan bir durumdur. Uykusuzluk hastalığının bilimsel ismi "İnsomnia" ya da "Uykusuzluk Bozukluğu"dur. İnsomnia, uyumakta zorluk çekmenin yanı sıra uyku kalitesinde de belirgin bir bozulmayı beraberinde getirir.

Psikolojik bozuklukları tanımlamak ve sınıflandırmak için kullanılan DSM-V kitapçığında "Uyku-Uyanıklık Bozuklukları" ismi verilen ana bir kategori bulunmaktadır. Uyku-Uyanıklık Bozuklukları, uykuya dair birçok rahatsızlığı bünyesinde barındırmaktadır.

Uyku-uyanıklık bozuklukları arasında yer alan İnsomnia (Uykusuzluk) Bozukluğu, uykunun niceliği yani süresi ve niteliği yani kalitesi ile ilgili doyumsuzluk yaşanmasıdır.

Yediiklim Yayıncılık

İnsomnia yaşayan bireyler aşağıdaki belirtilerin bir veya birkaçından mustariptirler:

- Uykuyu başlatmakta (uykuya dalmakta) güçlük
- Çocuklarda ebeveynin yardımı olmadan uykuya dalmanın güç olması
- Uykuyu sürdürmekte güçlük / Gece boyunca sık sık uyanma
- Çok erken uyanmak ve sonra tekrar uykuya dalamamak

2. Hipersomnia Bozukluğu

Hipersomnia ya da hipersomnolens, yaş aralığına göre kişinin yeterli miktarda uyku almasına rağmen kendini yorgun ve hâlsiz hissetmesi buna bağlı gün içerisinde uyku atakları geçirmesine sebep veren nörolojik bir hastalıktır. Hipersomnia hastaları, gece boyunca deliksiz ve en az 7 saat uyusalar dahi gün içerisinde gelişen uyku hâlini kontrol edemez ve yoğun bir uyuma isteğiyle karşı karşıya kalırlar. Buna bağlı olarak günlük hayattaki aktiviteleri yapmak neredeyse imkânsız bir hâle gelir. Bu durum kişinin iş, eğitim ve özel hayatını olumsuz etkiler. Rutin işlerle başa çıkamayan kişiler, kendilerini yetersiz hissedebilir ya da aşırı uyuma ihtiyacı çektikleri için toplumdan soyutlanabilirler. Bu tür ihtimaller göz önünde bulundurulduğunda hastanın psikolojik açıdan kötü etkilenmesi kaçınılmazdır. Hem fiziksel hem de ruhsal olarak insanların hayat kalitesini bozan hipersomnia üç şekilde nüksedebilir. Bunlar:

Narkolepsi: Genellikle 20li yaşlarda cinsiyet ayrımı gözetmeksizin insanları etkileyen bir tür uyku bozukluğudur. Tıpta nedeni kesin olarak çözülmemiştir fakat REM uykusunu düzenleyen bir nörokimyasal olan hiproketinin az salgılanması durumunda bu hastalığın ortaya çıktığı öngörülmektedir. Narkolepsi, kişilerin uyku atağı geçirmesine hatta halüsinasyon görmesine sebebiyet vermektedir. Bu hipnogojik halüsinasyonlar, uykuya dalış ve uyanış esnalarında görülen, kabusa benzeyen fakat kişinin gördüklerini tamamen gerçek sandığı bir durumdur. Hastaların semptomları günden güne artar ve uyku paralizisi yaşarlar. Bu kişinin uyanma esnasında kısa süreli konuşma kabiliyetini yitirmesi ya da hareket edememesi durumudur. Tamamen nörolojik sistemi etkisi altına alan bu hastalık, kişiyi fiziksel ve ruhsal olarak büyük bir hasara uğratır ve tedavi edilmediği takdirde katapleksiye sebep olur. Katapleksi, kişinin bilincini kaybetmeksizin, birdenbire yere düşmesine yol açan, aniden gelişen bir kas parezisidir. Aniden gelişen üzüntü, sevinç veya korku gibi duygu durumlarıyla birlikte gözlenir.

İdiopatik Hipersomnia: Genellikle 25 yaşından önce başlar ve kronik olarak seyreder. İdiopatik tür hipersomnia olan hastalar, geceleri gerektiğinden fazla uyumaktadır. Bu uyku, fazla olmasına rağmen dinlendirici olmaktan uzaktır hatta kişinin uyandığında kendisini daha yorgun hissetmesine sebep olur. Hastalar bu yorgunlukla beraber, gece ne kadar çok uyumuş olsalar dahi gün içinde yeniden uyuma ihtiyacı duyarlar.

Periyodik (Kleine-Levine Sendromu): Genellikle genç yaştaki erkeklerde görülür. Etiyopatogenezi çözülememiştir fakat hastalık kendini gelişen mental bozukluklar, hiperfaji ve hiperseksüalite gibi davranış bozuklukları ile karakterize eder. Aşırı uyuma isteğine sebep olan bu hastalık yılda birkaç kez tekrar eder. Sendrom, ataklar hâlinde seyreder ve 2-3 hafta içerisinde kaybolur.

3. Narkolepsi

Narkolepsi veya halk arasında kullanılan ismiyle uyku hastalığı, sinir sistemini etkileyen, anormal bir uyku hâli ve ani uyku nöbetleri ile tanımlanabilen kronik bir uyku bozukluğudur. Hastalığın ortaya çıkışı genellikle 10 ila 25 yaş arasındadır. Ancak teşhis etmesi güç bir rahatsızlık olduğundan, çok daha geç teşhis konulması veya yanlış teşhis konulması tedaviyi geciktirebilir. Hastalığın belirtileri, hastalara doğru tanı konulabilmesi ve tedaviye başlanması için önemlidir. Narkolepsi hastalığının belirtileri ise şu şekilde sıralanabilir;

Gündüz Aşırı Uyuma Eğilimi (EDS): Narkolepsi hastaları, gece boyunca yeterli bir süre uyumuş olsalar bile gündüzleri aşırı uykulu ve uyuşuk hissedebilirler. Bu aşırı uyku hâli günlük rutinde konsantrasyon kaybına, unutkanlığa neden olabilir. Uyku atakları, uyarı vermeksizin ani bir şekilde geldiğinden araba veya iş makinesi kullanan narkolepsi hastaları için çok büyük tehlike doğurabilir.

Katapleksi (Ani Kas Tonusu Kaybı): Bilinçte değişiklik olmadan kaslarda başlayan ani güç ve kontrol kaybı da narkolepsi belirtileri arasındadır. Dizlerden katlanarak yere yığılma, kollarda güçsüzlük, göz kapaklarında düşüklük ve konuşma becerilerinin gerilemesi en yaygın görülen semptomlardandır. Yaşanılan, öfke, şaşkınlık, korku, mutluluk, üzüntü gibi yoğun duygular katapleksiye neden olabilir. Hastaların kahkaha attıktan sonra sıklıkla katalepsi durumu yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Hipnogojik/Hipnopompik Halüsinasyonlar: Narkolepsi hastalarının uykuları başlangıcında veya uyanırken yaşadıkları canlı hayallerdir. Bu halüsinasyonlar görsel, işitsel veya dokunsal olabilir. Hastalar bu halüsinasyonlar sırasında sıklıkla korkuya kapılırlar ancak kısa sürede gerçek olmadığının farkına varırlar.

Uyku Felci: Uyku felci, halk arasında daha sık kullanılan ismiyle "Karabasan" olarak da bilinir. Ancak genel olarak bu durum, narkolepsi hastalarının yaşadığı başka bir belirtidir. Hastalar uykuya daldıkları veya uyanmaya yakın REM uykusu sırasında geçici olarak kaslarını hareket ettiremez ve konuşamazlar.

Gece Uykusunun Bozulması: Sanılanın aksine gündüz aşırı uyku hali yaşayan hastalar gece uykularını kesintisiz olarak sürdürmede zorluk çekebilir.

Diğer Semptomlar: Hastalarda çift görme, konsantrasyon güçlüğü, bellek kaybı ve baş ağrıları gibi semptomlar da görülebilir. Narkolepsi hastası bireyler daha nadir vakalarda, obstrüktif uyku apnesi yani uyku hâlinde solunumun durması hastalığı, huzursuz bacak sendromu ve hatta insomnia, yani uyuyamama hastalığı gibi diğer uyku bozukluklarına sahip olabilirler. Ayrıca narkolepsi atağı sırasında bireyler, yaptıkları aktiviteyi sürdürmeye devam edebilirler. Örneğin, atak öncesi yazı yazan, yürüyen veya araç kullanan bireyler bu eylemleri sürdürmeye devam edeceklerdir. Ancak ataktan sonra uyandıklarında ne yaptıklarını hatırlamayacakları ve korku duyacakları için bu durum da tehlike arz etmektedir.

4. Solunumla İlişkili Uyku Bozuklukları

Uyku Apnesi

Uykuda solunum durması (uyku apnesi) oldukça sık görülen bir hastalıktır. Uyku apnesinin gece görülen belirtileri horlama, huzursuz uyku, tanıklı solunum durmaları, gece terlemeleri, reflü, sık idrara kalkmadır. Gündüz semptomları arasında, sabah yorgun ve baş ağrısı ile uyanma, ağız kuruluğu, gündüz aşırı uykululuk hâli, unutkanlık, konsantrasyon bozukluğu ve depresif duygudurum gelmektedir.

Genelde aşırı kilo problemi olan kişilerde görülmekle birlikte normal kiloda olup ta ileri derecede uyku apnesi tanısı konulan vaka sayısı da oldukça fazladır. Genetik faktörler, üst solunum yollarında anatomik darlıklar, çene yapısı, sigara, alkol ve bazı ilaçlar da uyku apnesinin ortaya çıkmasına neden olan faktörler arasındadır.

Uykuda solunumun sık durması ile derin ve kaliteli uykuya yeterli derecede girememe, kanda oksijen seviyesinin sık sık düşmesi, karbondioksit seviyesinin artması ve stres hormonlarının aktivasyonu ile hem kısa vadede hem de uzun vadede istenmeyen etkilerin olacağı aşikârdır.

Uyku apnesinin gündüz uykululuk hali nedeniyle trafik kazalarına ve iş kazalarına neden olduğunu gösteren çok sayıda çalışma mevcuttur. Bunun dışında, uyku apnesinin yüksek tansiyon başta olmak üzere kalp damar hastalıkları, kalp ritim bozuklukları, inme, uykuda ani ölüm gibi komplikasyonlara yol açabileceği gösterilmiştir. Uyku apnesinde hormon dengesi de bozulduğundan, diyabet, cinsel isteksizlik ve iktidarsızlık gibi problemler de görülebilmektedir. Zaten altta yatan bir diyabet, kalp hastalığı, akciğer hastalığı gibi durumlarda bunlara uyku apnesinin eklenmesi ile ana hastalığın ilaçlarla kontrol altına alınamaması riski de mevcuttur.

5. Parasomnialar

Kâbus Bozukluğu

Kâbus, bireyin korkuyla uyanmasına yol açan uzun, korkulu rüyadır. Diğer rüyalar gibi kâbuslar her zaman REM uykusunda oluşur. Genellikle gecenin ilerleyen uzun REM dönemlerinde görülür. Erişkin popülasyonun %50'si ara sıra görülen kâbuslar bildirmektedir. Kâbus bozukluğunda genellikle özgül bir tedavi gerekmemektedir.

Uykuda Korku Bozukluğu

Uykuda korku, gecenin ilk üçte birlik döneminde derin NREM sırasında (evre 3 ve 4) uyanmanın olmasıdır. Hemen hemen değişmez bir şekilde panik sınırında yoğun anksiyete ile birlikte çığlık ve ağlama görülür. Tipik olarak, hastalar korkulu bir ifade ile yatakta otururlar, yüksek sesle çığlık atarlar ve bazen de yoğun korku ile uyanırlar. Daha sık olarak hastalar uyurgezerlikte olduğu gibi uykuya dalarlar ve epizotu hatırlamazlar. Sıklıkla uykuda korku bozukluğu epizodu orijinal çığlık sonrası uyurgezerliğe değişir. İzole bir epizod olarak gece korkuları özellikle çocuklarda sık görülmektedir. Çocuklarda %1-6 oranında görülmektedir, ailesel geçiş eğilimi göstermekle birlikte erkeklerde kızlardan daha yaygındır. Uykuda korku bozukluğunun özgül tedavisi nadiren gerekmektedir.

Yediiklim Yayıncılık

Uyurgezerlik Bozukluğu

Somnanbulizm olarak da bilinen uyurgezerlik gecenin ilk üçte birlik döneminde, derin NREM (evre 3 ve 4) sırasında başlayan, bir dizi kompleks davranıştır ve her zaman olmasa da sıklıkla tam bilinçlilik veya ileride hatırlama olmadan ilerleyerek yatağı terk etme ve yürümeye gider. Hasta ayağa kalkar ve bazen yürüme, giyinme, banyoya gitme, konuşma, çığlık atma ve hatta araba kullanma gibi perseveratif motor hareketler yapar. Davranış bazen birkaç dakikalık konfüzyonun olduğu uyanma ile sonlanır; daha sık olarak da hasta uyurgezerlik olayı ile ilgili bir şey hatırlaması olmadan uykuya döner.

Uyku / Gece Terörü

Uyku terörü deneyimi sırasında kişilerde birçok fiziksel ve davranışsal belirti ortaya çıkar. Genellikle uykunun ilk 90 dakikasında kendini gösteren gece terörü esnasında ve atak sonrasında gözlemlenen bazı belirtileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Uykudan ağlayarak ve çığlık atarak uyanma
- Uykuda olunduğu hâlde uyanık gibi görünme
- Terleme
- Uyku sırasında diş gıcırdatma ve/veya sıkma
- Soluk alıp vermede ve kalp atışlarında belirgin bir hızlanma
- Göz bebeklerinde genişleme
- Yüzde kızarma ve korku ifadesi
- Uyku sırasında ses çıkarma, konuşma, ağlama ve bağırma
- Yataktan fırlama, koşma, zıplama, tekmeleme, çevreye ve kişilere zarar verecek ani hareketlerde bulunma
- Dış uyaranlara karşı tepkisizlik ve uyandırılmada güçlük çekme
- Atak sırasında sakinleştirilememe, uyandırılmaya çalışıldığında agresifleşme
- Uyanınca yaşananları hatırlayamama, korkma
- Kendini yatakta oturur pozisyonda bulma

6. Huzursuz Bacak Sendromu

Aynı zamanda Willis-Ekbom Hastalığı olarak da adlandırılan Huzursuz Bacak Sendromu, kronik bir hareket bozukluğudur. Kısaca HBS olarak bilinen bu rahatsızlık, kişinin rahatsız edici bir his nedeniyle bacaklarını hareket ettirmek suretiyle, kontrol edilemeyen bir dürtü veya gereksinim duymasıyla ortaya çıkar. Bu durum çoğu zaman otururken veya uzanırken gerçekleşir. Hatta zaman olarak akşam veya gece saatlerinde meydana gelir. Ayrıca hareket etmek, rahatsızlık hissini geçici olarak hafifletir.

Huzursuz bacak sendromu, bacakları hareket ettirme dürtüsüdür. Bu dürtüyle beraber kendini gösteren diğer karakteristik belirtiler arasında en yaygın olanları ise şu şekilde sıralayabiliriz:

- Dinlenme veya bir süre hareketsizlik döneminin sonrasında başlayan duyumlar yaygın semptomlar arasındadır. Bu hisler genellikle araba koltuğunda, uçakta veya sinemada uzun vakit oturduktan yahut bir yerde bir süre hareketsiz bir şekilde uzandıktan sonra ortaya çıkar.
- Akşamları semptomlar genel hatlarıyla daha kötüleşir. Ve en ağır hâli genellikle geceleri ortaya çıkar.
- Gece bacak seğirmesine yol açabilir. Uzmanlar, bu sendromun daha yaygın görülen ve uyku sırasında periyodik uzuv hareketi ismi verilen bir durum ile ilişkili olduğunu düşünmektedir. Bu konum bireyin uyku esnasında bacaklarının kıpırdamasına ve muhtemelen gece süresince tekmeleme hareketine neden olur.

7. Sirkadiyen

Sirkadiyen ritim, günün 24 saatte bir tekrarlanan doğal uyku-uyanıklık döngüsüdür. Bu döngünün bozulması, sirkadiyen ritim uyku bozukluğudur. Sirkadiyen ritim bozukluğu, gündüz uykululuğundan depresyona kadar değişen semptomlara neden olabilir. Sirkadiyen ritim, aydınlık ve karanlık, yemek zamanlaması veya fiziksel aktivite gibi çevresel faktörlerden etkilenmektedir. Beyniniz çevrenizden sinyaller alır ve belirli hormonları harekete geçirir. Vücut ısınızı değiştirir ve metabolizmanızı sizi uyanık tutmak veya uykuya dalmanız için düzenler. Dış etkenler veya uyku bozuklukları nedeniyle sirkadiyen ritimde bozulmalar meydana gelebilir. Sağlıklı alışkanlıkları sürdürmek, vücudunuzun bu doğal ritmine daha iyi yanıt vermenize yardımcı olacaktır.

Yediiklim Yayıncılık

Sirkadiyen ritim uyku bozukluğunun belirtileri;

Sirkadiyen ritim uyku bozukluğu hayatınızın birçok yönünü etkileyebilir. Her bozukluk tipinin kendine özgü semptomları vardır. Sirkadiyen ritim uyku bozukluğu olan kişilerde şu semptomlardan bir veya daha fazlası görülebilir:

- Uykuya dalmakta zorluk
- Uykuda kalma zorluğu
- Uyuduktan sonra tazelenmiş hissetmemek
- Daha az uyanık hissetmek
- Hafıza sorunları

ÇOCUKLARDA DAVRANIŞSAL / DUYGUSAL VE DİĞER SORUNLAR

SÖZ DİNLEMEME

- Anne-babalar ve çocuğun yakın çevresindeki yetişkinler çocukların söz dinlemesini, kendilerine söylenen her isteği yerine getirmesini isterler ve beklerler. Ancak söz dinleme ya da söz dinlememe hem olumlu hem de olumsuz sonuçları olabilen bir öğrenme sürecidir.
- Çocuğun söz dinlemesi bir taraftan neyi nasıl yapması gerektiğini, sosyal becerileri öğrenmesini ve çevresine uyum sağlamasını kolaylaştırır. Diğer taraftan yetişkinlerin kimi isteklerini yerine getirmeyi reddetme, özellikle 2-3 yaşlardan itibaren, çocuğun özerklik ve bağımsızlık gelişimini kolaylaştıracaktır. Her iki boyutta dengeli olabilmek önemlidir.
- Söz dinleme konusunda kaçınılması gereken noktalardan biri anne-babaların, çocukları söz dinlediği ya da itaat ettiği için övgüde bulunmalarıdır. "Çok usludur, sözümden dışarı çıkmaz." gibi. Oysa vurgulanması gereken nokta çocuğun söz dinlemesi, itaat etmesi değil, çocuğun kendisi ya da bazen başkaları için iyi olabilecek davranışları yapması veya buna çaba harcamasıdır.
- Hedef, çocuğun itaat etmeyi öğrenmesi değil, her alanda potansiyelini en iyi biçimde kullanmaya yönelik çabalarının desteklenmesidir.

Söz Dinlememe Konusunda Neler Yapılabilir?

- Ailenin kuralları belirlenmeli, çocuğun anlayabileceği biçimde ifade edilmeli ve herkes tarafından bu kurallara uyulmalıdır.
- Kurallar tüm aile bireyleri tarafından -olabildiğince çocuğun da katılımı ile ortaklaşa alınmalı ve kurallar yavaş yavaş artırılmalıdır.
- Çocuk kurallara uymadığında, örneğin; ellerini sabunlamadan yemeğe oturma eğilimi olduğunda anne ya da baba ile birlikte eller, eğlenceli bir parmak oyunu eşliğinde yıkanabilir.
- Çocuklar, söz dinlemeyen diğer çocukları taklit etme eğilimi gösterirler, çünkü bu çocuklar daha sosyal ve öz güvenleri daha çok gelişmiş gibi algılanırlar.
- Çocuğun istenmedik bir modeli taklit ettiğini düşünüyorsanız, model aldığı çocukta neleri beğendiğini öğrenmeye çalışın. Beğendiği bu davranışları kabul edilebilir biçimlerde göstermesi için olanaklar sağlayın ve yüreklendirin.
- Söz dinlememe eğilimi bazen "benimle ilgilen" iletisi taşıyabilir. Çocuklar hiç ilgi görmemektense olumsuz ilgi görmeyi farkında olmadan tercih edebilirler.
- Çocuğun olumlu davrandığı anları yakalayın. Bu çok küçük bir adım bile olsa takdir edin.
- Bazen söz dinlememe davranışı hakkında konuşmak yararlı olabilir. Okuldaki bir başarısızlık duygusu, arkadaşlar arasına kabul edilmeme ya da daha önce hiç konuşma olanağı bulamadığı korkuları, söz dinlememe biçiminde kendini gösterebilir.
- Bazen anne-babanın çocuktan yapmasını istediği davranışlar ile çocuğun ne anladığı örtüşmeyebilir. Örneğin; "Odanı topla." İfadesinden çocuğun anladığı yalnızca pijamaları yatağına koymak olabilirken, anne-babanın beklentisi onlarca eylemi içerebilir. Bu nedenle, beklentilerinizi net olarak iletin, bir örnek uygulama yapın ve nedenlerini anlatın.
- İstenmedik davranış yerine, yapabileceği diğer davranışların neler olduğunu söyleyin, bir örnek durumu birlikte deneyin.
- Çocuğun gelişim özellikleri konusunda bilgi edinin, hazır olmadığı şeyleri yapmasını beklemeyin ve hazır olabileceğini düşündüğünüz durumları deneyin.

İNATÇILIK

- Anne-babaların en çok dile getirdikleri problemlerden biridir. Çünkü her yaş döneminde görülür.
- 2-3 yaşlarında ilk görülmeye başlar.

/yediiklimyayincilik

- Ergenlikte de ortaya çıkar.
- Varlıklarını ve bağımsızlıklarını kabul ettirmeye başlamaları yanı sıra keşfetme merakları bu inatlaşmaları tetikler.
- Çocuklar sadece anne-babalarıyla değil çevresindeki diğer insanlarla da inatlaşmaya girer.

İnatçılığın Nedenleri

- Anne ve babanın çocuğa karşı tutumlarının tutarlı olmaması, örneğin; annenin "evet" dediği bir konuda babanın "hayır" demesi gibi.
- Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının zamanında karşılanmaması,
- Çocuğa ihtiyacı olan bağımsızlık duygusunun verilmemesidir.

İnatçılık Konusunda Neler Yapılabilir?

- Anne-baba olarak ortak tutumlar geliştirin.
- Çocuğunuza karşı öfkeli ve tepkili yaklaşmayın.
- Çocuğunuzun istediklerini inatlaşmadığı zamanlarda yerine getirin.
- Çocuğunuza istediği şeyi neden yapamayacağınızı açık ve anlaşılır bir dille anlatın, kurallarınızı uygularken tutarlı ve kararlı olun.
- Çocuğunuzun inadı devam ettiği durumlarda dikkatini başka yöne çekmeye çalışın.
- Asla çocuğunuzla bir güç ve inat savaşına girmeyin. Çocuğunuza seçenek sunarak seçme şansı verin.
- Her şeyden önce bu durumda soğukkanlılığınızı korumaya çalışın. Derin bir nefes alın ve içinizden "O sadece bir çocuk." deyin.
- Sahada olmadığınızı ve futbol oynamadığınızı unutmayın; her ikiniz de kazanabilir, her ikiniz de amacınıza ulaşabilirsiniz.

YALAN SÖYLEME

Yalan Çeşitleri ve Nedenleri

a. **Hayali yalanlar:** İşlem öncesi dönem, yalan davranışı kabul edilemez.

b. **Taklit yalanlar:** Büyüklerin, çocukları eğlendirmek için söylediği yalanları, çocukların gerçek zannederek kullanmasıdır. İşlem öncesi dönem, yalan davranışı kabul edilemez.

c. **Sosyal yalanlar:** Davet edilen yere gitmek istemiyorum, "Hastayım."

d. **Savunma yalanları:** Yasaklar, engellemeler karşısında kişinin kendisini korumak için söylediği yalanlardır.

e. **Yüceltilmiş yalanlar:** Başkalarının hayran ve takdirini kazanmak için söylenir.

f. **Patolojik yalanlar (mitomani):** Yalan söyleme hastalığı, kendi söylediği yalana inanır.

Tedavi

- Çocuğa sürekli yalancı yalancı dememeli
- Kötü modellerin tutumu değiştirilmeli
- Karşılaştırma yapmamalı
- Çocuğun kapasitesi üzerinde başarı beklenmemeli
- Yalan söyleyen çocuklar cezalandırılmamalı
- Çocuğun her durumda sevildiği hissettirilmeli
- Başarısızlık durumunda suçlanmamalı
- Otoriter ve baskıcı tutum esnetilmeli aile danışması yapılmalı
- Çocuğun olumlu ve kendini gösterebileceği alanlara yönelmeli

BOŞANMA VE ÇOCUK

- Boşanma kararı netleşinceye kadar çocuklara söylenmemelidir.
- Ayrılık kararını anne ve baba beraber çocuğa söylemelidir.
- Çocuklar anne ve babasının boşanmasından kendilerini sorumlu tutabilir.
- Anne ya da babayı sorumlu tutabilir.
- Çocuklar boşanmayı izleyen günlerde depresyona girebilir.
- Ders başarısızlığı, yalan söyleme başlayabilir.
- Boşanma sonunda çocuklar yaşadığı ortama uyumda sıkıntı yaşayabilir.
- Korku, inatçılık, enürezisi, kekemelik, uyku ve beslenme bozuklukları meydana gelebilir.
- Kız çocuklarında karşı cinse olan bakış açısı değişebilir.

Neler Yapılabilir?

- Boşandıktan sonra çocuğun velayeti kimde olursa çocuğun evi orası olacaktır.

/yediiklimyayıncılık

- Aynı hafta içinde her iki ebeveyn de çocuğu mümkün olduğunca görmelidir.
- Anne ve baba ortak kararlar almalı tutum farklılığı ortadan kaldırılmalıdır.
- Anne ve babanın imajı korunmalı ebeveynler çocuklarının yanında birbirini eleştirmemelidir.
- Boşanmada çocuğun suçu olmadığı açıklanmalıdır.
- Çocuğa anlık rahatlık sağlayabilecek ancak gerçek olmayan umut verici söylemlerden kaçınılmalıdır.
- Ebeveynler mümkün olduğunca özel günlerde beraber hareket etmelidir.

ÖLÜM VE ÇOCUK

- Çocuklar 5 yaşından önce ölüm olayını gerçekçi bir şekilde değerlendiremezler fakat 5 yaşında sonra ölümün geri dönülmez bir süreç olduğunu bilirler.
- 5 yaşından küçük çocukların ölüm olayını oyun veya resimle ifade etmesi sağlanabilir.
- Ölüm haberini mümkün olduğunca çocuk başkalarından değil sağ olan ebeveynden duymalıdır.
- Çocuk cenaze sürecinde başka bir yere gönderilmemelidir.
- Eğer çocuk küçük ise yetişkinler gibi yas tutması beklenemez.
- Gömme ve cenaze törenlerinden önce çocuğa açıklama yapılmalı ve gelip gelmeyeceği kendisine bırakılmalıdır.
- Çocuğun soru sorması desteklenmelidir.

Gelişim Dönemine Göre Ölüm Kavramı

0-2 Yaş: Anlama yeteneğinde değildir, ama bağlandığı kişiden ayrıldığında ayrılık anksiyetesi yaşar.

3-5 Yaş: Ölümü geri dönülebilir bir olay gibi algılar. Ölümün insandan insana geçtiğine böylelikle başkalarının ve kendinin de bundan ötürü öleceğine inanır ve korkar.

6-10 Yaş: Geri dönülmez, sona erme olarak görür. Kendinin ölebileceğini kavrayamaz.

11-13 Yaş: Evrensel ve sona erme olarak görür. Ölümün biyolojik yönleri ve cenaze töreninin ayrıntılarıyla ilgilidir.

14-18 Yaş: Soyut biçimde kavrar. Tehlikeli durumlar sonucu ölebileceğini bilir.

Nasıl Yaklaşmalıyız?

- Kısa süre içinde rutin kurallara ve hayata dönülmelidir.
- Yalan ve yanıltıcı ifadelerden kaçınılmalıdır.
- Çocuğun duygularını ifade etmesi sağlanmalıdır. (Resim yapma, mektup yazma, şiir yazma, fotoğraflarına bakma vb.)
- Öncelikli olarak çocukların yas tutma süreçlerine yardımcı olmak için, onları bu süreçte olabildiğince bu gerçeklikten uzak tutmamak ve yalnız bırakmamak gerekir.
- Geride kalan başka bir ebeveyn veya bakıcı varsa çocuğun duyacağı güven ve sevgi ihtiyacı bu kişi tarafından eksiksiz bir şekilde yerine getirilmelidir.
- Çocukların ölümü ve kaybı anlayabilmelerine dair bilişsel ve duygusal beceri sağlamalarına ve geliştirmelerine yardımcı olmak gerekir.
- Çocukların sorularına en uygun şekilde cevap vermek gerekir.

TIRNAK YEME

Tırnak yeme, aynı zamanda onikofaji olarak da bilinen, ağzın bir kompulsif (dürtüyle yapılan) alışkanlığıdır. Bazen işlevsel olmayan (parafonksiyonel) etkinlik olarak tanımlanmaktadır; işlevsel olmayan etkinlik, ağzın konuşma, yeme veya içme dışındaki sık kullanımıdır.

DSM 5'te obsesif kompulsif ve bununla ilgili hastalıkların altında sınıflandırılmıştır.

Tırnak yeme davranışı, artık literatürde kişinin kendine yönelik ortaya koyduğu bir saldırganlık durumu olarak kabul edilmektedir. Ruhsal gerilim, sıkıntı veya saldırganlık duygularının açığa vurulmadığı durumlarda, çocuğun kendi kendine yönelik saldırganlık dürtüsünün bir belirtisi olarak kabul edilir.

Genellikle huzursuz çocuklarda sıklıkla rastlanır. Tırnak yeme alışkanlığı psikolojik kökenlidir. Kendini gergin, sıkıntılı ve öfkeli hisseden çocuğun bunları dışa vurumu olarak kabul edilir. Kişilik olarak hassas ve sinirli çocuklarda daha sık görülür.

yediiklimyayıncılık

Nasıl Yaklaşmalıyız?

- Tırnak yeme tedavisi için ilk adım, erken dönemde çocuğun tırnak yeme alışkanlığının görmezden gelinmesidir. Erken dönemde başlayan onikofaji vakalarında tırnak yiyen çocuğu, ellerini kullanması gereken farklı eylemlere yönlendirmek ve kesinlikle uyarıda bulunmamak gerekir. Ancak tırnak yeme alışkanlığa dönüşürse öncelikle bu davranışın altında yatan nedenler araştırılmalıdır. Odağın ortadan kaldırılmasıyla ve pozitif motivasyonla bu durum, tamamen ortadan kaldırılabilir.
- Yetişkinlerde ise motivasyon son derece önemlidir. Can sıkıntısı, kaygı ve stres gibi duygusal ve fiziksel tetikleyicilerin ortadan kaldırılması, tırnakların kısa tutulması, düzenli manikür yaptırılması alışkanlığın bırakılmasında faydalıdır.

PARMAK EMME

- Normal çocuklarda herhangi bir patolojik etken olmaksızın 3-4 yaşlarına kadar görülen davranıştır
- Parmak emme davranışının uzun sürmesi hâlinde;
- Dişlerde bozulma
- Parmaklarda tahriş ve üst çene darlığı meydana gelebilir.

Nedenleri

- Açlık dürtüsü
- Haz duygusu
- Diş çıkarma
- Uykuya dalmadan önce rahatlamak için
- Annesini kısa süre emen çocuklar
- Utanma, sıkılma, yalnız kalma durumu
- Gerileme
- Terkedilen, duygu yoksunluğu yaşayan çocuklar

Tedavi

- Alternatif teknikler
- Farkındalık eğitimi
- Uykuya dalınca eli ağzından çekilir
- Yanlış davranış pekiştirilmemeli
- Gerileme davranışının önüne geçilmeli

/yediiklimyayincilik

ALIŞKANLIKLAR

- Annenin sağladığı güvenli ortamdan çıkıp, fiziksel ve sosyal çevre ile etkileşime girmek pek çok çocuğa güç gelebilir. Böyle bir durumda çocuk, enerjisinin bir bölümünü; başparmak, emzik, battaniye, eski bir oyuncak tene dokunmaya, annenin kulağı ya da bir ip parçasına yoğunlaştırabilir. Bu ve benzer nesne ya da davranışlara olan bağlılığın, çocuğun rahatlık ve güven duyma gereksinimlerinin sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir.
- Çocuk için sıkıntılı olabilecek anlarda (uykuya dalma, ana-babadan ayrılma gibi), bu davranışlar daha sık görülebilir. Çoğu kez farkında olmadan yapılan tekrarlarla bu davranışlar alışkanlık hâline gelebilir.
- Alışkanlıkların çoğu dört yaş civarında kendiliğinden ortadan kalkar, ancak kimi alışkanlıklar daha uzun süre devam edebilir. Örneğin; 6-12 yaş arasındaki çocukların %10'undan fazlasının parmak emdiği veya tırnak yediği bilinmektedir.
- Bazen, alışkanlıklar ile tikler birbirine karıştırılmaktadır. Tikler, kısa aralıklarla aniden ortaya çıkan, hızlı, yineleyici hareketler (motor tikler) ya da (vokal tikler) seslerdir. Kimi çocuklarda yalnızca hareket, kimilerinde yalnızca ses, kimi çocuklarda ise hem hareket hem de ses tikleri bir arada görülebilir.
- Küçük çocuklar bu tikleri yaptıklarının farkında olmayabilirler. Büyük çocuklarda ise tikler bir fiziksel gerginlik ya da gıdıklanma hissi gibi bir duyarlık sonucu ortaya çıkabilir. Bu duyarlılık, çocuğu gelmekte olan tike karşı uyarır ve çocuk böylece tikin gelmesini bazen bastırabilir ya da kasıtlı bir davranış olarak algılanabilecek şekilde çevresindekilere yansıtabilir.
- Alışkanlıklar ile tikleri birbirinden ayırt etmenin en basit yolu alışkanlıkların belli zaman, yer ya da durumlarla sınırlı olmasıdır. Tikler ise her zaman, her yer ve her durumda gösterilebilir, istemsiz (otomatik) ve sürekli olarak ortaya çıkabilir.
- Çocukta tik sorunu olduğu düşünülüyorsa bir uzmana danışılmalıdır. Bir davranışın, alışkanlık hâline geldiği ve devam ettirildiğinde; çocuğun bedensel, duygusal, cinsel, sosyal, bilişsel ve dil gelişimini olumsuz yönde etkilemeye başladığı düşünülüyorsa, bu alışkanlıkları yavaş yavaş azaltma yoluna gidilebilir.

Alışkanlıklar Konusunda Neler Yapılabilir?

- Çocuğun alışkanlığını görmezden gelin.
- Diğer çocukların ve yetişkinlerin bu davranış ile alay etmesini engelleyin.
- Çocuğun alışkanlığı, kısa süreli de olsa yakınındaki yetişkinin ilgisini çekme işlevi görebilir.
- Çocuğun daha çok istendik davranışlarına dikkat edin ve bu davranışları "aferin" diyerek, başını okşayarak vb. yollarla ödüllendirin.
- Çocuğun alışkanlığını "bebek davranışı" gibi terimlerle etiketlendirmeyin. Çocuğun yaşına uygun davranışlarını, becerilerini (ayakkabısını giyebilme gibi) ödüllendirin.
- Çocuğun alışkanlık davranışının, kendisini ifade etmesinin bir aracı olmasını engelleyin.
- Alışkanlığı ile paralel ancak alışkanlığından farklı ve istendik etkinliklere katılımını sağlayın.
- Alışkanlık davranışını göstermeye başladığında engellemeyin. İyi bir gözlemci olun; ne zaman bu alışkanlığı gösteriyor sorusuna yanıt vermeye çalışın ve alışkanlık davranışı ortaya çıkmadan hemen önce keyif aldığı etkinliklere katılımını sağlayın.

KISKANÇLIK VE İMRENME

- Kıskançlık ve imrenme de diğer tüm duygular gibi yaşamın her döneminde ve özellikle erken çocukluk döneminde sıkça yaşanan duygulardandır.
- Kıskançlık, genellikle yakın ilişkilerde ortaya çıkan bir duygudur.
- Çocuğun anne-baba ve öğretmen gibi kendisi için önemli bir kişi ile olan ilişkisini kaybetmekten, rakibine kaptırmaktan korkması ya da bu kişiyi paylaşmak istememesi sonucu ortaya çıkabilir.
- Kıskançlık duygusuna eşlik edebilecek duygular; önemli kişiyi ve ilişkisini kaybetme korkusu, ihanete uğramanın getirdiği öfke, kayba yönelik düşük benlik saygısı ve keder, belirsizlik, yalnızlık ve kıskandığı kişiye güvenmemelidir.
- İmrenme ise bir diğerinin sahip olduğu şeylere, özelliklere ve başarılara sahip olmama durumunda yaşanan bir duygudur. Bu duyguyu yaşayan çocuk, bir yandan imrendiği kişinin sahip olduğu şeylere sahip olmak ister ve diğer yandan da o kişinin bu özellikleri kaybetmesini diler.
- İmrenme duygusuna eşlik edebilecek duygular ise yetmezlik, daha iyi olma güdüsü, rakibe kötü şeylerin olmasını dilemeye bağlı suçluluk duygusudur.
- Kıskançlık duygularının ilk izleri erken bebeklik döneminde görülebilir. Anne-babanın bir başka çocuğu kucağa alma durumunda gösterilen tepkiler buna bir örnektir.
- Kıskançlık ve imrenme normal duygulardır, ancak bu duyguları yoğun ve pek çok durumda yaşayan çocukların daha fazla desteğe ve ilgiye gereksinimleri olabilir.
- Çocukların kendilerine ve ilişkilerine güvendikleri oranda kıskançlık ve imrenme duygularının da azalma eğilimi göstereceği düşünülmektedir.

KARDEŞ KISKANÇLIĞI

- Kıskançlık, sevilen birinin başkası ile paylaşılmasına katlanamamaktır. Kıskançlığın içgüdüsel yani doğuştan getirdiğimiz genlerimize şifrelenmiş olduğu ileri sürülmektedir.
- Yaşamın her döneminde görülebilir ancak çocuklukta biraz daha yoğun yaşanabilir. Bu duyguyla ilk tanışma iki yaş civarındadır.
- Özellikle küçük çocuklarda yenidoğan kardeşi kıskanma kimi zaman yaşamı etkileyecek ve davranış bozukluğuna neden olacak derecede yoğun yaşanabilen bir duygu olabilmekte ve yardım gerektiren bir hâl alabilmektedir.
- Kardeşler arasındaki ilişki birbiriyle örtüşmeyen duygu, düşünce ve davranışları içerebilir.
- Anne-babanın sevgi ve ilgisini paylaşmak istememe kıskançlık duygularının temel kaynağı olabilir.
- Pek çok çocuk, kardeş ilişkisinde kıskançlık yaşayabilir ve bu doğaldır. Ancak kıskançlık duygularının ve buna eşlik eden davranışların süresi ve yoğunluğunda anne-babaların yaklaşımları etkili olabilmektedir.

Kardeş Kıskançlığı Belirtileri

- Kardeş kıskançlığı, kendine acıma, üzüntü, küçük düşme korkusu, can sıkıntısı, öfke, nefret ve intikam alma düşüncelerinin yanı sıra sevgi, koruma ve yakınlık hissetme isteği gibi karışık duyguların bir bileşiminden oluşmaktadır. Bu duygulardan en etkili olanları öfke, kendine acıma ve üzüntü duygularıdır.

Yediiklim yayıncılık

- Yemek yememe, zayıflama
- Kâbus görme
- Alt ıslatma
- Sinirli tavırlar sergileme
- Okul fobisi
- Anneden ayrılmak istememe
- Nefret etme ve vurma davranışı sergileme
- Sevilip sevilmediğini sorma

Kardeş Kıskançlığı Konusunda Neler Yapılabilir?

- Çocuğun kıskançlık duygularını ifade etmesine fırsat verin ve sıkıntılarını anladığınızı belirtin.
- Yargılamadan dinleyin.
- Çocuğun birine kızmasının, sizin de çocuğa kızacağınız anlamına gelmeyeceğini bilmesi önemlidir.
- Bir insanın davranışlarına kızarken aynı zamanda o insanı sevmenin de mümkün olduğunu belirtin.
- Hangi davranışların kabul edilebilir ve hangi davranışların kabul edilemez olduğu konusunda çocuğun anlayabileceği şekilde belirgin kurallar getirin ve tutarlı olarak uygulayın.
- Fiziksel saldırganlık durumlarını her defasında engelleyin.
- Çocuklar arasında ayrım yapmayın, uygulama ve hakların eş değer olmasına dikkat edin.
- Sevginizi ve desteğinizi aynı anda vermeniz gerekmese bile eşit olarak vermeniz önemlidir. Böylece çocuk, kendisine verilen sevgi ve desteği kaybetmediğini bilecektir.
- Her bir çocukla ayrı ayrı zaman geçirmeye özen gösterin, böylece ilgi ve sevginiz için rekabet etme zorunluğu duymayabilirler.
- Sahip oldukları olumlu ya da olumsuz özellikleri ile ilgili olarak diğerleri ile karşılaştırma yapmayın.
- Bir çocuğun diğerine tercih edilebileceğine ilişkin yorumlara yol açabilecek davranışlarda bulunmayın. Böyle bir davranış tercih edilmeyen çocukta öfkeye, tercih edilende ise ağır bir sorumluluk duygusuna neden olabilir.
- Çocuklar sorunlarına çözüm bulamıyorlarsa yardım edin ve kabul edilebilir biçimde sorun çözmelerine yardımcı olun.
- Arkadaşlar ve kardeşler arasında yaşanan kıskançlık ve imrenme ile ilgili çocukluğunuzda yaşadığınız sıkıntıları anlatabilirsiniz. Bu duygularla ilgili drama, oyun ve öykü kitapları da yararlı olabilir.
- Çocuğun mizacı, kıskançlık duygusunun yol açtığı davranışları gösterme biçimini etkiler. Çevresindeki küçük değişikliklere büyük tepkiler gösteren, kolaylıkla stres yaşayabilen çocuklar kıskançlık duygularını daha yoğun yaşayabilirler.
- Çocuklar arasındaki iş birliği ve uygun çatışma çözme anlarını gözetlemek ve övmek benzer davranışların yapılmasını artırabilir.
- Özellikle anne-baba ayrılığı, hastalık gibi sıkıntılı dönemlerde çocuklar kolaylıkla incinebilirler ve bu sıkıntıları yaşamadıklarını düşündükleri arkadaşlarını daha çok kıskanabilirler. Böyle durumlarda çocuğa fazladan zaman ayırmak, ilgi ve şefkat göstermek ve çocuğun güçlü yönlerini ve başarılarını görmesini sağlamak ve özendirmek önemlidir.

ÖFKE VE SALDIRGANLIK

- Öfke, oldukça güçlü bir duygudur. Genellikle, fiziksel olarak rahatsız edildiğimizde, sıkıştırıldığımızı hissettiğimizde, yaptıklarımıza müdahale edildiğinde, sahip olduklarımız alındığında, sözel veya fiziksel saldırıya uğradığımızda ya da tehdit edildiğimizi düşündüğümüzde yaşayabileceğimiz bir duygudur.
- Saldırganlık ise öfkenin dışa vurulma biçimlerinden birisidir ve temeldeki bir korkunun maskelenme yolu da olabilir.
- Öfkeli olmak ve bunu zaman zaman göstermek doğaldır ve önemli olan öfkemizi nasıl yaşadığımız ve gösterdiğimizdir.
- Bebekler öfkelerini genellikle ağlayarak ve kollarını, bacaklarını sallayarak, yaklaşan kişileri iterek gösterebilirler.
- 1,52 yaştan sonra ise kimi çocuklarda öfke ve sinir nöbetleri görülebilir. Bu nöbetler 3 yaştan sonra dilin kazanılması ile azalmaya başlar.
- Gelişimin diğer dönemlerinde ise öfke duygusu bireysel farklılıklara da bağlı olarak farklı biçimlerde gösterilebilir.
- Çocuğun enerji düzeyi, değişikliklere uyumu gibi mizaç özellikleri, deneyimleri ve cinsiyeti, neye öf-

Yediiklim yayıncılık

keleneceğini ve nasıl öfkeleneceğini etkileyebilir. Örneğin; çoğu kültürde kız çocuklarının öfkesini dışa vurması ketlenirken, erkek çocuklar özendirilebilmektedir.

- Öfkenin yaşanma ve dışa vurulma biçiminin, çocuğun yalnızca ruh sağlığını değil, beden sağlığını da etkileyebileceği unutulmamalıdır. Her çocuk öfkesini farklı biçimde yaşayabileceği için yetişkinlerin görevi, çocuğun öfkesini bastırmak değil, bu duygusunu en uygun biçimde ifade edebilmesine ve bununla baş edebilmesine yardımcı olmaktır.

Öfke ve Saldırganlığın Nedenleri

- Saldırgan davranışların ebeveynler tarafından ödüllendirilmesi
- Televizyonun ve kitle iletişim araçlarının olumsuz etkisi
- Olumsuz anne-baba tutumları
- Aile içi şiddet
- Çocuğun yetişkinlerden katı ceza, anlayışsızlık ve yetersiz sevgi görmesi

Öfke Kontrolü Konusunda Neler Yapılabilir?

- Çocuğun neden öfkelendiğini anlamaya çalışın ve çocuğun da anlamasına yardımcı olun.
- İyi bir dinleyici olun. Sakin ve anlayışlı davranın.
- Çocuk, öfkesini sözel olarak uygun biçimde ifade ettiğinde kendisine kızılmayacağını bildiği zaman kendisini daha rahat ifade edebilir.
- Olumlu model olmak önemlidir.
- Öfke kontrolüne ilişkin uygulamalar yapılabilir. Yaklaşık olarak 5 yaş ve üzerindeki çocuklarla önce öfkelenmediği durumlarda, daha sonra da öfkelendiği durumlarda, öfkenin bedensel olarak nasıl kontrol edilebileceğine ilişkin egzersizler yapılabilir.
- Öfkelendiği zaman 35 kez derin derin soluk alıp verme, 10'a kadar sayma ve ardından sakin bir odaya gidip yaklaşık 5-10 dakika dinlenme ve en sonunda da gelip öfkesini sakince anlatma uygulaması gibi.
- Aikido gibi şiddet içermeyen beden kontrolüne dayalı egzersizlerin ilköğretim çağındaki çocukların saldırgan davranışlarını azalttığı gösterildiğinden, daha küçük yaştaki çocuklarla da bu tür egzersizler saldırgan davranışların kontrolüne yardımcı olabilir.
- Tekrarlayan öfke, çocuğun ne zaman ve nelere öfkelendiği konusunda iyi bir gözlemci olmak ve günlük kayıt tutmak önemli bilgiler sağlayabilir.
- Çocuk öfkesini istenmedik biçimde gösterdiğinde olumlu bir şey elde etmemesi gerekir. Eğer öfkesini istenmedik biçimde gösterdiğinde istedikleri yerine getirilirse, bu davranışının istediklerini elde etmenin bir yolu olduğunu öğrenecektir.
- Herhangi bir sorununu sakin kalabilmeyi başararak -öfkelenmeden çözdüğünde çocuğu takdir edin ve yüreklendirin.
- Çocuğa saldırganlık konusunda model olmayın.
- Saldırgan davranışlara tolerans göstermeyin.
- Saldırgan davranışlar kesinlikle dayakla cezalandırmayın.
- Çocuk gergin ve sinirliyken onunla tartışmayın, sakinleşmesini bekleyin, daha sonra davranışı ile ilgili konuşun.
- Çocuğa sosyal olgunluğuna uygun çeşitli sorumluluklar verin, başarma duygusunu yaşamasını sağlayın. Çocuğun dışarıda oynamasına izin verin. Çocuğun gerilimini azaltır ve enerjisini boşaltır.

KÜFÜR

- İnsanların genellikle kızgınlık, öfke veya engellenmelerle karşılaştıklarında kendilerini ifade etmek için kullandıkları kötü kelimelerdir.

Küfür Etme Davranışının Nedenleri

- Anne-baba veya etrafındaki yetişkinleri model alması
- Yetişkinlerin ilgisini çekme isteği
- Büyüdüğünü ispat etme çabası
- Kızgınlık ve öfke durumlarında
- Küfür eden akranları arasında kabul görme isteği

/yediiklimyayıncılık

Küfür Etme Davranışını Önlemek İçin Neler Yapılabilir?

- Örnek oluşturma: Eğer kaba ve küfürlü bir konuşma eğilimini kendinizde engelleyebiliyorsanız, çocuğunuzda bu kontrolü sizi taklit ederek öğrenecektir.
- Dürtülerini ifade edebilme: Eğer çocuk, size olan kızgınlıklarını rahatlıkla dile getirebiliyorsa, bu özgürlüğe sahip ise olumsuz duygularını belirtmek için daha az küfürlü sözcük kullanacaktır.
- Çocuğunuza iyi model olun: Eğer siz küfür ederseniz çocuğunuz da eder. Çocuğunuz küfrettiğinde kesinlikle şiddet ve tehdit kullanmayın.
- Çocuğunuzun küfür etmesine tanık olduğunuzda birden aşırı tepki vermeyin. Bir süre duymazlıktan gelin.
- Küfür içeren televizyon programlarından uzak tutun.

İÇE DÖNÜKLÜK

- Çekingenlik ya da utangaçlık gibi terimlerle de ifade edilebilen içe dönüklüğün doğuştan getirilen bir eğilim -mizaç olduğu kabul edilse bile, içe dönük davranışların yaşla birlikte değişebildiği de bilinmektedir.
- İçe dönüklüğün aynı zamanda yeni durumlara veya kişilere uyum sağlamak için gösterilen bir tepki olabileceği ve böylece çocuğun başa çıkma ve kendini daha güçlü hissetmesine yardımcı olabileceği de kabul edilmektedir.
- İçe dönük çocukların yeni durumlara ve insanlara alışabilmeleri için diğerlerinden daha fazla zamana gereksinimleri olabilir. Önemli olan çocuğun bu özelliğinin, sosyal becerilerini ve etkileşimini, oyun oynamasını ve öğrenmesini etkileyip etkilemediğidir. Eğer etkilediği düşünülüyorsa, çocuğun mizacını değiştirmeye çalışmak yerine, çocuğun bu özelliğini kabul edip, gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- İçe dönüklük farklı biçimlerde ve farklı nedenlerle ortaya çıkabileceğinden çocuğu çeşitli ortamlarda gözlemek ve kayıt tutmak önemli bilgiler sağlayabilir.
- İçe dönük olma eğilimindeki çocuklar genellikle yönergelere dikkat etmiyor gibi görünürler; sözel iletişimleri, bilgi isteme ve bilgi verme davranışları da daha az olabilir. Çocuğun bu ya da başka hangi alanda güçlük çektiğinin-oyun kuramamaya bağlı akran dışlaması gibi bilinmesi, yapılması gerekli düzenlemelerin neler olabileceği hakkında ipucu sağlayacaktır.

İçe Dönüklük Konusunda Neler Yapılabilir?

- Kimi çocuklar daha içe dönük, kimi çocuklar da daha dışa dönük olmaya eğilimlidirler. Önemli olan, çocukların, içe dönük olmanın kötü bir özellik olmadığını ve çeşitli özellikleri ile kabul edildiklerini bilmeleridir.
- Yeni ortam ve kişilere alışması için zaman tanıyın. Ortam, karşılaşabileceği kişiler ya da etkinlik hakkında bilgi verin. Örneğin; bu bir doğum günü partisi ise kimlerin geleceğini, nelerin yapılacağını önceden anlatın.
- Başlangıçta bir-iki kişilik küçük gruplarla oyun oynamak daha kolay gelebilir. Böyle bir grupla karşılaştığında tanıdık bir yetişkin, oyunun ne kadar eğlenceli olduğunu söyleyip, çocuğu oyuna davet edebilir.
- Çocuğu zorlamayın: "Git teyzenin elinden öp, hadi sen de diğer çocuklar gibi oyun oyna." Gibi ifadeler kullanmayın.
- Çocuğu içe dönük, sıkılgan gibi terimlerle tanımlamayın, diğer yetişkinleri de bu konuda önceden uyarın.
- Duyarlı ve destekleyici olun. Gereksinim duyduğunda gidebileceği bir yetişkinin ortamda olması önemlidir.
- İyi olduğu herhangi bir konuda yaşça kendinden daha küçük bir çocuğa yardım etmesi için fırsat yaratın.
- İletişim becerilerinde güçlük çektiği konularda yardımcı olun. Örneğin; "Doğa'nın da bu oyuncaktan var mı, merak ettim, Doğalara gittiğimizde sorabilirsin." diye ipucu verilebilir.
- En küçük bir gelişmeyi bile vurgulayın: "Partide çok eğlendim, sen de eğlendin galiba "gibi.
- Yaşına uygun görevleri yapmasını ve bağımsız davranışlarını özendirin. Bunları yerine getirdiğinde övün.

AKRAN KABULÜ

- Arkadaş edinme ve bir arkadaşlığı sürdürebilme becerisi erken yaşlardan itibaren gelişmeye başlar.
- Arkadaşlık her yaşta olduğu gibi, çocukluk döneminde de güvenlik, özgürlük ve eğlenme gibi gereksinimleri karşılamanın yanı sıra, çocuğa potansiyelini fark etme ve kullanma olanakları da sağlayabilir.
- Arkadaşlık, bir yaşındaki çocukta bile paylaşma, uzlaşma, iş birliği yapma, iletişim kurma, iletişimi sürdürme, ara buluculuk yapma ve çatışma çözme becerilerini öğrenmeye ilişkin deneyimler ya da olanaklar sağlayacaktır.
- Sonuç olarak, arkadaş edinebilme ve bir arkadaşlığı sürdürebilme sosyalleşme sürecinde oldukça önemlidir. Erken çocukluk döneminde her on çocuktan ikisinin, arkadaşları tarafından dışlandığı ve 6 yaşında iken ana sınıfında dışlanan çocukların önemli bir bölümünün 11 yaşında hâlâ dışlandıkları görülmektedir.
- Akran dışlaması hem çocukluk hem de yetişkinlik dönemlerinde önemli uyum sorunlarını da beraberinde getirebilmektedir. Akran dışlamasına maruz kalan çocukların genellikle içe dönük ya da saldırgan davranışlarda bulunabilen çocuklar olduğu bilinmektedir.

Akran Kabulü Konusunda Neler Yapılabilir?

- Akran dışlamasının nedenini öğrenmek önemlidir. Çocuklar, çok farklı nedenlerle akranlarını dışlayabilir ya da akran dışlamasına maruz kalabilirler.
- Çocukları doğal ortamlarında gözlemek akran dışlamasının nedenine ilişkin ipuçları sağlayabilir. Eğer çocuk okul öncesi eğitim kurumunda akran dışlamasına maruz kalıyorsa öğretmenin ortamda bulunduğu ve bulunmadığı zamanlardaki ilişki örüntülerinin ortaya çıkarılması yararlı olabilir.
- Akran dışlamasının nedenlerinden biri çocuklar arasında gözlenebilen farklılıklardır. Bu nedenle erken yaşlardan itibaren çocuklar, farklı özelliklere sahip diğer çocuklarla da birlikte olmaya özendirilmelidir.
- Akran dışlamasının bir başka nedeni, sosyal becerilerin bilinmemesi ya da kullanılmamasıdır. Kimi çocuklar bir oyuna nasıl katılabileceğini ya da bir arkadaşına nasıl hoş şeyler söyleneceğini bilmiyor olabilir. Çocuğun hangi sosyal becerileri bilmediği ya da bildiği hâlde göstermediği önemlidir. Eğer bu becerileri bilmiyorsa ya da uygulayamıyorsa çocuğa yardımcı olmak gerekmektedir. Sosyal becerilerin öğrenilmesinde çocuğa model olunması, kullanmadığı sosyal beceriyi denemesi ve istendik biçimde davrandığında çocuğa olumlu geri bildirim verilmesi akran dışlamasını azaltabilir.
- Drama ve oyunlar yapılabilir.
- Akran dışlamasını yaşayan çocukların benlik saygısı zedelenebilir. Rahatsızlığın ifade edilmediği durumlarda da çocuk sevilen, iyi, değerli, aranılan ve önemli biri olduğunu hissedecek anları ve olayları yaşamalıdır.
- Anne-babalar çocukla ne kadar ilgilenseler de bir arkadaşın olması her yaşta önemlidir. Akran kabulünde güçlük yaşayan çocuğun, başlangıçta kendinden bir iki yaş küçük bir çocukla ya da yaşıtı bir çocukla etkileşime girebilme olanağının sağlanması ona yardımcı olabilir.
- Akran dışlamasının nedenlerinden biri, dışlamaya maruz kalan çocuğun, diğerlerinin oyunlarından sıkılması ya da bu çocuğun önerdiği oyunları diğerlerinin sıkıcı bulmasıdır. Bu nedenle, çocukların bir arada bulundukları ortamlarda, yetişkinin, çocukların özelliklerini göz önüne alarak, yalnızca bir iki çocuğun değil, hepsinin hoşlanabilecekleri, ilgi duyabilecekleri ve başarabilecekleri bir etkinliği veya oyunu bulması ve çocukları bu etkinliğe yönlendirmesi, akran dışlamasının önlenmesinde yararlı olacaktır.
- Okul öncesi eğitim kurumları gibi çocukların bir arada bulundukları yerlerde, en azından yılda iki kez sosyal kabul ile ilgili araçlardan yararlanıp, sosyal kabulü düşük çocuklar için hemen gerekli önlemler alınmalıdır.

CİNSEL DAVRANIŞLAR

- Doğaları gereği çocuklar meraklıdırlar, çevrelerindeki her şeyi araştırırlar. Aynı zamanda kendi vücutlarını da keşfederler.

yediiklimyayıncılık

- Cinsel duygular çocuklukta hatta bebeklikte bile son derece normaldir ve sağlıklı bir fizyolojik gelişimin esas parçasıdır. Pek çok çocuk kendi cinsiyeti veya karşı cinsiyetteki arkadaşlarıyla cinsel oyunlar oynar; yetişkinleri taklit eder.
- Okul öncesindeki çocuklar sevdikleri kişiler için kuvvetli duygular beslerler.
- Kendi vücutlarını olduğu kadar diğer insanların vücutlarını da merak ederler.
- Çocuğun cinsiyetinin farkına varması, cinsel organının farkına varmasıyla başlar. "Ben oğlan mıyım?", "Babam gibi miyim?", "Ben kız mıyım?", "Annem gibi miyim?" sorularını sorar.
- Cinsel kimlik süreci gözlem ve taklitlerle gerçekleşir. Çocuk hangi davranışların geleneksel ve kültürel olarak erkeksi ya da kadınsı olduğunu fark eder. Ayrıca kızlar ve erkeklerin farklı türdeki davranışlarından dolayı ödüllendirildiklerini görür.
- Her bir cinsiyetin giyim tarzı, onlara verilen görevlerin nitelikleri, türleri, onlara alınan oyuncaklar gibi pek çok ipucunu değerlendirir.
- İki buçuk yaş civarında çocuğun cinsel kimliği büyük ölçüde şekillenmiştir. Üç yaşına geldiğinde, çocuk karşı cinsten ebeveynine karşı hayranlık duyarken kendi cinsiyetindeki ebeveynine düşmanlık besler. Zamanla aynı cinsiyetteki ebeveyniyle özdeşim kurar. Böylece, içinde yaşadığı toplumun beklentilerine uygun cinsiyetini benimsemiş olarak yerini alır.
- Çocukluktaki cinsel davranışlar kendi vücudunu araştırma ve mastürbasyondur.
- Mastürbasyon, çocuğun kendi cinsel organına dokunmasıdır. Çocuklar sadece merak ettikleri için cinsel organlarına dokunmazlar.
- Kurumlarda aşırı ilgisizlik ortamlarında, eve yeni kardeş gelmesi durumunda, anne veya babanın birinin evden uzaklaşması gibi nedenlerle de çocuk mastürbasyon yapabilir. Ya da cinsel bölgedeki enfeksiyon, parazit gibi rahatsızlıklara bağlı kaşıntılar nedeniyle çocuk cinsel organına dokunmaya başlayabilir.
- Çocuklar olgunlaştıkça daha meraklı olurlar. Ayrıca cinsel organına dokunmaları artabilir. Çünkü bu davranış onlarda hoşlanma yaratır. Ancak bazı çocuklar kendilerini gergin ve sinirli hissettiklerinde de cinsel organlarına dokunurlar. Bu çocuklar sadece hoşlanma için dokunanlardan daha fazla olarak cinsel organlarına dokunurlar.
- Çocuk tekrarlı olarak topluluk içinde mastürbasyon yapıyorsa, cinsel birleşmeyi taklit gibi davranışlar sergiliyorsa bu kabul edilir bir davranış değildir. Bu tür davranış örüntüsü, çocuğun günlük yaşamına ve öğrenmesine olumsuz etkide bulunabilir. Bu nedenle, bu çocuklara profesyonel yardım gerekebilir. Bu davranış belki de kaygının belirtisidir. Aşırı mastürbasyon belki de cinsel tacize maruz kalmış olmanın işareti olabilir.

Cinsel Davranışlar İçin Neler Yapılabilir?

- Okul öncesi çocuklarının arkadaşlarıyla birlikte cinsellik oyunu oynamaları, mastürbasyon yapmaları normaldir. Ancak kültürel olarak kabul görecek şekilde davranmaları için yol gösterilmelidir.
- Çocuğa aşırı tepki göstermek uygun değildir. Çocuğa bir tokat atmak veya bu işin "pis" bir iş olduğunu anlatmak çocuğun mastürbasyon davranışına daha fazla yönelmesine ya da kendi vücudundan utanmasına sebep olabilir. Bu da ilerideki yaşantısında ciddi cinsel problemlere katkıda bulunabilir. Daha da ötesi, çocuk fazlaca mastürbasyon yaptığı için cinsel organına bir şeyler olacağından korkabilir.
- Öte yandan mastürbasyon ve cinsel oyunları görmezden gelmek istemezsiniz. Böyle yaparsanız, çocuk herkesin ortasında mastürbasyon yapmayı normal sanabilir. Bunun yalnızken banyoda veya yatak odasında yapılabileceğini anlatmak uygundur.
- Aileleri çocukluk çağı mastürbasyonu hakkında bilgilendirmek gereklidir.
- Mastürbasyonun ortaya çıkabileceği durumları saptayarak çocuğun dikkati başka yöne çekilebilir.
- Çocuklara dar pantolonlar giydirilmemelidir.
- Çocuklara uygun tuvalet ve temizlenme alışkanlıkları verilmelidir.
- Çocukların çeşitli aktif etkinliklerde yer almaları sağlanmalıdır.
- Tıbbi rahatsızlıklar için tedaviye öncelik verilmelidir.

/yediiklimyayincilik

- Çocuklar yatakta uzun süre yatmaya ve uyumaya zorlanmamalıdır.
- Çocukların, yetişkinlerin gözünden uzak bir yerde uzun süre oynamalarına fırsat verilmemelidir. Arada bir kontrol uygun olur.

YALAN SÖYLEME

- Yalan, insanları aldatmak amacı ile uydurulmuş kasıtlı davranış veya sözdür.
- Çocuklarda 7 yaşından önce söylenenler yalan olarak kabul edilmez. Çünkü bu yaş dönemindeki çocukların inanılmaz bir hayal dünyaları vardır ve gerçekle gerçek olmayanı ayırt edemezler. Anlattıkları şeyler bazı ebeveynler tarafından yalan kabul edilir. Hâlbuki çocukların söyledikleri ve anlattıkları kandırma ve yanıltma amacı taşımaz.
- Okul öncesi çağındaki çocuklar gerçek ile yalan arasındaki farkı bilmezler. Onların gerçek ile hayalin birbirine karıştığı bir dünyaları vardır.
- Çocuğun hayal kurması onun sağlıklı bir yönüdür. Ancak çocuklara hayal ile gerçeğin uygun bir dille anlatılmalıdır. Mantığını çalıştırması ve gerçek dışı şeyler karşısında durup düşünmesinin belli bir süre alabileceği bilinmelidir.
- Oyuncağını kıran bir çocuk düşünelim. Çocuk, oyuncağın kendi kendine düşüp kırıldığını söyleyerek sıkıntılı durumdan sakınır. Burada yetişkinin konuyla ilgili yaklaşımı çok önemlidir. Yetişkin: "Oyuncağa ne oldu? "yerine, "Bu oyuncağı kıranın başı dertte, kim kırdı?" şeklinde sorarak yaklaşırsa çocuğun yanıtı yetişkinin "yalan" diye nitelediği bir biçimde olabilir. Oysa çocuğa: "Oyuncağa ne oldu?" şeklinde sorduğunuzda çocuk size doğruyu söyleyecektir. Çocuk doğruyu söylediğinde ise onu cezalandırmamalıdır.
- Doğruyu söylediğinde cezalandırılırsa, kafası karışacaktır. İleride yalan söyleme olasılığı artacaktır.

Yalan Söyleme Konusunda Neler Yapılabilir?

- Çocuğa ılımlı ve anlayışlı yaklaşım önemlidir.
- Çocuk doğruyu söylediğinde onu cezalandırmak uygun değildir.
- Çocuklar bizim söylediklerimizden çok, yaptıklarımızdan etkilenirler. Çocuğa yalan söylediğinde ceza verdikten sonra, kendimiz istemediğimiz birini görmemek için yalan söylediğimizde çocuk çelişkiye düşecektir.
- Çocuk yalan söyleyerek daha fazla sevgiye veya ilgiye ihtiyacı olduğu mesajını iletiyor olabilir. Ya da çocuk bir şeyden dolayı üzüldüğünü ifade ediyor olabilir.
- Çocuğun içinde bulunduğu duygusal durumların farkında olmalıyız.
- Çocuğa onun gücünün üstünde sorumluluk yüklemek ve başarısızlığından dolayı onu küçümsemek, yalan söylemesine neden olabilir.
- Çocukları birbiriyle karşılaştırmamız onda güven duygusunu azaltabilir.

Yalan Davranışı İçin Çözüm Önerileri

- Eğer anne-baba olarak yalan söylerseniz, çocuğunuz da yalan söyleyecektir.
- Çocuğunuza aşırı tepki göstermeyin ve ağır cezalar vermeyin. Aksi takdirde çocuğunuz cezadan kurtulmak için yalan söylemeye devam edecektir.
- Çocuğunuza üstesinden gelemeyeceği sorumluluklar vermeyin.
- Yumuşak ve hoşgörülü olun.
- Kurallarınızı çocuğunuzun yaşamını fazla sınırlandırıcı ve baskıcı olabilecek şekilde koymayın.

BAĞIMLILIKLAR / SANAL ORTAM VE EKRAN BAĞIMLILIĞI

- Bu sınıflama yaklaşımı, Amerikan Psikiyatri Birliği (APA-American Psychiatric Association) tarafından geliştirilmiştir.
- Sınıflama yaklaşımlarının genel amaçlarını paylaşmaktadır.
- APA ilk kez 1952'de ruhsal bozuklukları sınıflama girişiminde bulunmuştur.
- İlk sınıflama sistemini DSM (Diagnostic and Statistical Manual for Mental Disorders) adıyla yayınlamıştır.
- APA sınıflamasının son halkası olan ve günümüzde kullanılan sistem, 18 Mayıs 2013 yılında DSM-5 adıyla yayınlanmıştır.

yediiklimyayıncılık

ICD10

- ICD-10 (Ruhsal ve Davranışsal Bozukluklar Sınıflandırması) Dünya Sağlık Örgütü (WHO-World Health Organization) tarafından geliştirilen sınıflama sistemidir.
- Son şekli 1992'de ICD-10 (International Classification of Disorders) adıyla yayınlanmıştır.
- ICD-10 ile DSM-5 benzer noktaları olmakla birlikte, önemli farklar da taşımaktadır.
- En önemli farklardan biri, DSM-5'ün daha çok Amerikalı uzmanların bakış açısını yansıtması, ICD-10'un ise daha çok Avrupalı uzmanların bakış açısını içermesidir.
- Bir diğer fark, kullanılan kavramlarda ortaya çıkmaktadır. Örneğin; DSM-5 "ruhsal bozukluk" terimini kullanmakta, ICD-10 "ruhsal ve davranışsal bozukluk" terimini yeğlemektedir.
- Her iki sınıflama yaklaşımında da yetişkinlik çağı ruhsal bozukluklarına, çocukluk ve ergenlik çağı bozukluklarına oranla kat kat fazla yer ayrılmıştır.
- ICD-10'un, daha tarafsız olduğu ve evrensel ölçütleri kullandığı ileri sürülebilir; ancak bu, uygulamada hak ettiği yeri alabildiğini göstermemektedir. (WHO, 1992)

ZİHİNSEL YETERSİZLİK / ZEKÂ GERİLİĞİ

- Zihinsel yetersizlik, günümüze gelinceye değin zekâ geriliği, zihinsel özür, zihin engeli ve gelişimsel yetersizlik gibi farklı terimlerle ifade edilmiştir.
- Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği (AAIDD-American Association on Intellectual and Developmental Disabilities) zihinsel yetersizlik terimini kullanmaya başlamıştır.
- Hangi terimle ifade edilirse edilsin, zihinsel yetersizlik birey açısından önemli sorunlar doğurmaktadır.
- Aslında, zihinsel yetersizlik ruhsal bir bozukluk değil, ruhsal sorunlara da yol açabilen gelişimsel bir olgudur.
- Zihinsel yetersizliğin çok sayıda tanımı vardır.

  Zihinsel yetersizlik; 18 yaşından önce başlayan hem zihinsel işleyişte hem de kavramsal, sosyal ve uygulamaya dönük becerileri içeren uyumsal davranışlarda belirgin sınırlılıklarla karakterize bir yetersizliktir.
- Zihinsel işleyişte belirgin sınırlılıkların varlığı: Bu özelliğin belirlenebilmesi için bireysel olarak uygulanan zekâ testlerinden alınan zekâ bölümü (ZB) puanları kullanılır.
- ZB puanı, zekâ testinden elde edilen ham puanın özel yöntemlerle hesaplanması ile elde edilen sayısal değerdir.
- DSM-5'e göre, bireyin zihinsel işleyişinde belirgin sınırlılığın olması; zekâ testinden yaklaşık 70 ya da altında bir ZB puanı alması anlamına gelmektedir.
- AAIDD'ye göre ise bu sınır 7075 ZB puanıdır.
- Bu sınırların altında ZB puanı, zihinsel yetersizliğe işaret etmektedir.
- Uyumsal davranışlarda belirgin sınırlılıkların varlığı: Bu özellik yalnızca ZB puanı ile sınırlı değildir. Bireyin dili kullanma, okuma-yazma, para kavramlarını anlama gibi kavramsal becerilerde; kişilerarası ilişkiler, sorumluluk alma, benlik saygısı geliştirme, yasalara uyma gibi sosyal becerilerde ve günlük yaşamın sürdürülebilmesi için gerekli uygulamaya dönük becerilerde önemli sınırlılıklarının olmasıdır.
- Bireyin, yaşama uyumu için gerekli becerilerden çeşitli derecelerde yoksun olmasını ifade eder.
- Kişinin normale yakın bir ZB puanı olmasına karşın, birey günlük yaşamını sürdürecek becerilere sahip değilse, zihinsel yetersizlikten kuşkulanılabilir.

Zekâ Bölümü	Zekâ Katsayısı	Açıklama
İdiot	0-20	1 yaş zekâsına sahiptir. 40, 50 yaşındaki insan da idiot olabilir. Sürekli bakıma gereksinim duyar.
Embesil	20-40	Eğitilebilen
Moron	40-70	Öğretilebilen
Düşük zekâ	70-80	Ağır Öğrenen
Tutuk zekâ	80-90	Geç Kavrayan
Normal zekâ	90-110	Çabuk Kavrayan
İleri zekâ	110-120	Daha Çabuk Kavrayan
Üstün zekâ	120-130	Süper
Çok üstün zekâ	130	Bu rakamın üstü DÂHİ

Yediiklim Yayıncılık

- Belli bir gelişim döneminde başlama özelliği: Zihinsel yetersizliğin başlangıcı 18 yaşından öncedir.
- 18 yaşında beyin gelişimi ve bilişsel gelişim önemli ölçüde tamamlandığından, bu yaşın sonrasında çeşitli nedenlerle zihinsel işlevlerde sorun yaşayan bireyler için zihinsel yetersizlik tanısı konulmamaktadır.
- Gelişimsel bir yetersizlik olmasına karşın, zihinsel yetersizlik yaşam boyunca sürmeyebilir. Bu, zihinsel yetersizliğin iyileştirilebildiği ya da zekâ testlerinden alınan ZB puanlarının yükseldiği anlamına gelmemektedir.
- Bazı durumlarda kişiler gerekli özel eğitim hizmetlerinden yararlanarak ya da yaşadıkları çevreye zaman içinde uyum sağlayarak var olan zihinsel kapasitelerini etkin kullanabilmektedirler. Dolayısıyla, bireyin ZB puanı değişmese de uyumsal davranışları gelişebilmektedir.
- Herhangi bir düzeyde zihinsel yetersizliğin genel toplumda görülme sıklığı %1 ile %2 arasında değişmektedir.
- Zihinsel yetersizlik kültürden etkilenmesine karşın, ülkeler arasında yaygınlık oranları birbirine yakındır ve bu yönüyle evrensel bir olgudur.
- Zihinsel yetersizliğin gerçek nedenlerine ilişkin bilinenler oldukça sınırlıdır. Olasılıklar arasında biyolojik, psikososyal ve kültürel faktörler bulunmaktadır.
- Biyolojik faktörler üç aşamada zihinsel yetersizliğe yol açabilmektedir. Bunlar:
  - ✓ Doğum öncesi,
  - ✓ Doğum sırası,
  - ✓ Doğum sonrasıdır.
- Doğum öncesinde görülen kromozom bozuklukları (Down sendromu), genetik metabolizma bozuklukları (PKU-Fenilketonüri) ya da embriyonun fiziksel travmalara maruz kalması (annenin alkol kullanması); doğum sürecindeki hatalı uygulamalar, doğum sonrasında ise beyin iltihabı, sarılık, ateşli hastalıklar, menenjit, zehirlenme, kaza geçirme, yetersiz beslenme, çocuğun aşırı istismar edilmesi gibi biyolojik faktörler zihinsel yetersizliğe neden olabilmektedir.
- Zihinsel yetersizlikle ilgili psikososyal ve kültürel faktörler arasında yoksulluk, ana-babada ruhsal bozukluğun bulunması, yetersiz tıbbi bakım ve ayrımcılık yer almaktadır.
- Her ne kadar, psikososyal ve kültürel faktörlerin zihinsel yetersizliğe doğrudan yol açtığı gösterilememişse de bu faktörlerin zihinsel yetersizlikle ilişkili olduğu saptanabilmiştir.

DOWN SENDROMU

- Down sendromu, vücut hücresinde fazladan bir (+1) kromozom bulunması sebebiyle olan genetik bir durumdur.
- Down sendromu bir hastalık değildir ve kalıtsal değildir. Hamilelikte tesadüfen meydana gelir.
- Down sendromlu herkes, farklı derecelerde öğrenme güçlüğüne sahiptir.
- Bazı fiziksel özellikler Down sendromlular arasında yaygındır ve onlar bazı tıbbi problemlere yatkın olabilirler. Unutulmaması gereken şey Down sendromlularının her biri bireyseldir, onların kim olduğunu onların kendi güçlü ve zayıf yönleri ve kişisel davranışları belirler.
- İnsan bedeni hücrelerden oluşur. Her bir hücre, bedenin gelişmesi ve bakımı için gerekli maddelerin üretildiği fabrika gibidir. Her bir hücre genlerin saklandığı bir çekirdek içerir. Genler, çubuk benzeri yapılar olarak adlandırılan kromozomlar ile gruplandırılır.
- Genellikle, her bir hücrenin çekirdeği 23 çift kromozom içerir. 23 tanesini annemizden 23 tanesini babamızdan kalıtsal miras alırız. 21. kromozomun fazladan bir kromozoma sahip olması ile Down sendromlu insanların hücreleri 47 kromozom içerir. Bu +1 fazlalık Down sendromu ile sonuçlanır.
- Fazladan bir 21. kromozomun olmasının nedenleri henüz bilinmemektedir. Annemizden ya da babamızdan gelebilir. Bir kişinin 24 kromozomlu yumurta veya sperm yapmasının yüksek veya düşük olması ile ilgili bir tahmin yolu yoktur. İlerlemiş anne yaşı ile doğrudan bir bağlantısı olduğunun nedenleri henüz bilinmiyor. Ancak Down sendromlu bebeklerin çoğu, 35 yaşının altındaki kadınların doğumlarında görülür, genç bayanlarda doğurganlık yüksek oranlara sahiptir.
- Bildiğimiz şey bunun kimsenin suçu olmadığıdır. Bütün ırklarda, sosyal sınıflarda ve ülkelerde meydana gelebilir. Bu herkesin başına gelebilir.

yediiklimyayıncılık

- Down sendromlu insanların her zaman olduğuna inanılırdı. Bununla birlikte, 1866 yılında İngiliz Doktor John Langdon Down tarafından durumun bir açıklaması yayımlandı ve sonrasında onun adını aldı.
- 1959'da profesör Jerome Lejeune Down sendromunun kromozomal düzensizlik olduğunu kanıtladı.
- Doğan her 800 bebekten birinde Down sendromu görülür.
- Her yıl Türkiye'de 1500 Down sendromlu bebek doğar.
- Down sendromu, bütün yaşlardaki, ırklardaki, dinlerdeki ve ekonomik şartlardaki insanları etkiler.
- Tahmin edilen, Türkiye'de yaşayan 100.000 civarında Down sendromlunun olduğudur.
- Trizomi 21: Bütün hücreler ekstra bir 21. Kromozoma sahiptir. Down sendromlu insanların %94'ü bu gruptadır.
- Translokasyon: Ekstra 21. kromozom başka bir kromozoma bağlanır. Down sendromlu insanların %4'ü bu gruptadır.
- Mozaik: Hücrelerin bir kısmı ekstra bir 21. kromozoma sahiptir. Down sendromlu insanların %2'si bu gruptadır.
- Down sendromlu çocukların %80'i 35 yaşından daha küçük yaştaki annelerin doğumunda görülür. Bununla birlikte, Down sendromlu çocuk sahibi olma olasılığı yaş ilerledikçe artar.
- Down sendromlu insanlarda diğer insanlarla aynı duygulara sahiptir.
- Down sendromlu insanlar, diğer insanlarla olan ilişkilerini şekillendirme yetisine sahiptir, sevebilirler, sevmeyebilirler, âşık olabilirler.
- Down sendromluların ilerleyen yıllarda demans geliştirebilirler, yalnız bu kaçınılmaz anlamında değildir. Diğer insanlarla demans insidansı aynıdır, fakat onlara göre 20-30 yıl önce meydana gelir.
- Down sendromlu çocukların büyük bir kısmı anaokuluna gitmekte, orta öğretimi almakta ve küçük bir kısmı üniversite eğitimi alabilmektedir.
- Down sendromlu kadınlar çocuk sahibi olabilirler. Şu ana kadar sadece Down sendromlu iki erkeğin baba oldukları kaydedilmiştir.

FENİLKETONÜRİ / PKU

- Fenilketonüri kalıtsal metabolik bir hastalıktır.
- Bu hastalıkla doğan çocuklar, fenilalanin amino asidini başka bir amino asit olan tirozine dönüştüremezler. Bu dönüşümü sağlayacak olan fenilalanin hidroksilaz enzimi bu hastalarda eksiktir.
- Fenilalanin diğer amino asitler gibi proteinin yapı taşlarından biridir. Fenilketonürili hastalarda besinlerle alınan ve tirozine dönüştürülemeyen fenilalanin, kanda ve diğer dokularda birikir. Biriken fenilalanin geri dönüşümsüz ve ilerleyici beyin hasarına neden olur. Bu hastalığın yenidoğan tarama testi ile erken tanı ve tedavisi mümkündür.
- PKU kalıtsal bir hastalıktır. Hastalığın bilgisi anne ve babadan genler aracılığı ile bebeğe aktarılır. Çocuğun hasta olması için hem anne hem de babanın hastalık bilgisi için taşıyıcı olması gerekir. Taşıyıcı anne ve babadan hasta çocuk olma riski %25'tir. Türkiye Fenilketonüri hastalığının en sık görüldüğü ülkeler arasındadır.
- Doğan her 3.000-4.500 çocuktan biri fenilketonürilidir. Bu oranın yüksek olması akraba evliliklerinin sık olması (5 evlilikten biri, bazı bölgelerde 3 evlilikten biri) ile ilgilidir.

MUNCHAUSEN by PROXY SENDROMU

- Munchausen sendromu ilk kez 1951'de hastane hastane dolaşıp hastalık öyküleri uyduran ve kendilerine gereksiz yere cerrahi girişimler uygulanmasına razı bir grup hastayı belirtmek için kullanılmıştır. Kişi bir başkasında aynı belirtileri yaratır ya da uydurursa, buna "Munchausen by Proxy" sendromu denir. Sendromun bu gelişmiş versiyonu genellikle bu ebeveynin çocuğa uyguladığı şiddetle sonuçlanır.
- Munchausen by Proxy sendromu (MBPS) özel bir çocuk istismarı formudur.
- Munchausen by Proxy sendromu, ilk kez 1977'de Meadow tarafından tanımlanmıştır.
- Aile ya da koruyucu, çocukta bir hastalık varmış gibi yapmakta ya da hastalık yaratmakta ve "hasta" çocuğu doktora götürmektedir.
- Sonuçta, tıbbi öykü, laboratuvar testleri ya da hastalığın gerçek nedeni değişmekte ya da tıbbi tedavi nedeniyle yaralar oluşmaktadır.

/yediiklimyayincilik

- Bazı olgularda ise anne doğrudan zararlı eyleme neden olabilmektedir. (Zehirleme, ilaç verme gibi)
- Yapılan bir araştırmada en çok kullanılan ilaçların antikonvülsanlar ve opiadlar (morfin türevleri) olduğu saptanmıştır.
- Yayımlanan olgularda bazı ailelerin eşek arısı ya da bal arısı gibi böceklerle çocuklarını sokturdukları bildirilmiştir.

KURAMLAR

JOHN LOCKE (1632-1704)

- İngiliz Filozof Locke "boş levha (tabula rasa)" kavramını ortaya atmıştır.
- Çocuğun beyni doğduğunda boş bir levha gibidir ve nasıl işlenirse öyle şekillenir.
- Locke'a göre çocuklar, Orta Çağ'da inanıldığı gibi, kötü ya da günahkâr doğmazlar.
- Çağdaş davranışçı kuramların öncüsü sayılan bu görüşe göre, çocuklarda ruhsal sağlık ya da bozukluk, çocuğun sorumluluğu değil, içinde yaşadığı çevrenin sorumluluğudur.

JEAN JACQUES ROUSSEAU (1712-1778)

- İsviçre doğumlu Fransız Filozof Rousseau'nun bir çocuğun öyküsünü anlattığı romanı Emile'de yazılanlara göre, çocuklar özünde iyidirler ve büyümelerinin doğal olması için çok az bir ebeveyn desteğine gereksinim duyarlar.
- Bu görüş çocuğun ayrı bir birey olduğu ve yaşamak için yeterince güçlü olduğu düşüncesini desteklemektedir.

CHARLES DARWIN (1809-1882)

- İngiliz Biyolog Charles Darwin, çocukların da diğer türler gibi birbirlerinden farklı özelliklere sahip olduğunu ve iyi bakım gören çocukların diğerlerine göre daha şanslı olduklarını belirtmiştir.
- Darwin'in bu düşüncesi, bütün çocukların aynı olmadığı, çocuklar arasında bireysel farklılıklar olduğu temel ilkesinin iyi bir örneğidir.

STANLEY HALL (1846-1924)

- Birleşik Amerikalı Psikolog Hall, çocuk psikolojinin babası olarak bilinmektedir.
- Temel ilgi alanı ergenlerdir ve ergenliğin psikolojik örüntülerinin bilimsel olarak çalışılmaya başlanmasına yol açtığı için önemlidir. Ona göre ergenlik, çatışmaların ve duygusal çalkantıların yaşandığı fırtınalı bir dönemdir.
- Erken dönem kuramcılarından XX. yüzyılın hemen başlarına gelindiğinde, Maria Montessori, Anna Freud ve Melanie Klein çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları alanına önemli katkı yapmışlardır. Kimi hekim kimi öğretmen olan bu üç kadın; çocuklarla derinlemesine çalışmalar yapmışlar, çocuk ruh sağlığında özellikle toplumsal faktörlerin önemini vurgulamışlar ve alanın bugünkü durumuna gelmesine öncülük etmişlerdir.
- 1899'da Manheimer, "Çocukluk Çağının Mental Bunalımları" adlı ilk bilimsel yayını yaptı. Ancak çocuk ruh sağlığı ve hastalıklarının bir disiplin olarak kurulması 1933'te İsviçreli hekim Tramer tarafından gerçekleştirildi.
- Üniversiteler bünyesinde ilk çocuk psikiyatrisi anabilim dalı ise 1948'de Paris'te kuruldu.
- O tarihten itibaren Batı dünyasında, çocuk psikiyatrisi alanı yayılmaya ve gelişmeye başladı.

BİYOLOJİK KURAM

- Biyolojik kuram, Somatogenez hipotezinin devamıdır.
- Kurama göre, bütün ruhsal bozuklukların temelinde biyolojik yapı ve işleyişteki sorunlar vardır.
- Kalıtımsal, sinir sistemi ile ilgili sorunlar ve hormonal sorunlar ruhsal bozukluğa yol açar. Dolayısıyla, tedavide de biyolojik yaklaşım tercih edilir ve çoğunlukla nörokimyasal etkinliği düzenleyici ilaçlar kullanılır.
- Bu yaklaşıma aynı zamanda tıbbi model ya da hastalık modeli de denilmektedir.
- Yaklaşım ruhsal bozukluğun biyolojik düzeneklerini açıklama açısından önemli olmakla birlikte, psikolojik ve sosyal faktörleri göz ardı etmesi açısından eleştirilmektedir.

PSİKODİNAMİK KURAMLAR

- Psikodinamik kuramlar, kişiliğin, bilinç dışında yer alan ve bireyin farkında olmadığı anılarla ve dürtülerle biçimlendiğini öne sürmektedir.

/yediiklimyayincilik

- Psikodinamik kuramların ilki, psikanaliz adıyla Freud tarafından önerilmiştir.
- Freud, doğumdan itibaren var olan psikoseksüel dürtülerin kişilik üzerindeki etkilerinden söz etmiştir.
- Freud'a göre biyolojik dürtüler, gelişimin farklı dönemlerinde farklı biçimlerde açığa çıkmaktadır.
- Freud, bu değişimlere bağlı olarak psikoseksüel gelişim evrelerini oluşturarak, her bir evrede ne tür cinsel dürtülerin ne tür kişilik özellikleriyle ilişkili olduğunu açıklamıştır.
- Ayrıca Freud, kişiliğin biçimlenmesinde en önemli olan dönemin erken çocukluk olduğunu öne sürmüştür.

FREUD VE TOPOGRAFİK ANLAYIŞI

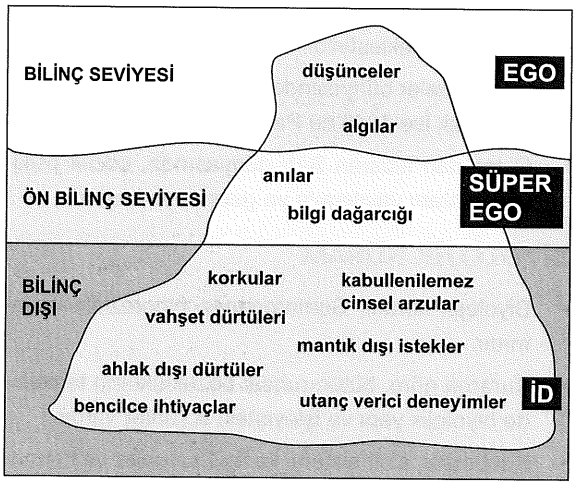

- Topografik modele göre kişilik, bilinç, bilinç öncesi ve bilinç dışı olmak üzere üçe ayrılmıştır.
- Bilinç, o an farkında olunan her türlü duyum ve yaşantıların bulunduğu düzeydir. Başka bir ifadeyle bilinç, farkında olduğumuz düşüncelerimizi ifade eder. Bu düşünceler zihnimize yeni fikirler geldikçe değişir ve öncekiler bilincimizden kaybolur gider.
- Bilinç öncesi ise o an farkında olunmayan ancak çağrışımla ya da belli bir zihni çabayla bilince taşınması mümkün olan bilgilerin ve yaşantıların bulunduğu katmandır. Bir şey için eğer "aklımda" diyorsanız, aklınızın bilinçli kısmını kastediyorsunuz demektir. Aslında aklımızda tuttuğumuz bilgilerin çok azını bilinçte tutarız. Bilinç öncesinde tutulan bilgiler, ancak gerektiğinde bilince taşınır.

Freud'un psikolojiye kazandırdığı önemli kavramlardan biri, hiç şüphesiz bilinç dışıdır. Bilinç dışı; farkında olmadığımız arzu, istek, dürtü, duygu ve düşüncelerin depolandığı bölümü ifade eder. Tahmin edilenin aksine, bilgilerimizin büyük kısmı bilinç ya da bilinç öncesinde değil, bilinç dışında yer alır.

- Bilinç, buz dağının ancak görünen yüzüdür. Freud'a göre, bilinç öncesindeki bilgilere çeşitli çağrışımların yardımıyla ulaşılabilirken, bilinçaltı bilgilere her istediğimizde ulaşamayız. Bilinç dışındaki bilgiler, bilinç düzeyine ak tarılamadığı için kanıtlanması güçtür. Freud, bilinç dışının ancak dolaylı yollarla kanıtlanabileceğini söylemektedir. Rüyalar, nevrozlar, unutmalar ve dil sürçmeleri, bilinç dışının delilleri arasında sayılmaktadır.

FREUD VE YAPISAL ANLAYIŞI

- Freud, kişiliği üç bölüme ayırmıştır.
- Bu bölümler; ben (ego), alt benlik (id) ve üst benlik (süperego) olarak adlandırılmaktadır.
- Freud, bu bölümlerden her birinin, kişiliğin hangi boyutunu oluşturduğunu ve bu bölümlerin, bilincin üç düzeyiyle (bilinç, bilinçaltı ve bilinç dışı) olan ilişkilerini açıklamaya çalışmıştır.
- Freud'a göre; ben, alt benlik ve üst benlik sürekli çatışma durumundadır. Çünkü ben, gerçeklik ilkesine göre; alt benlik, haz ilkesine göre; üst benlik ise ahlak ilkesine göre hareket etmektedir. Birey bu çatışmaları azaltmak için birinci bölümde söz edilen savunma düzeneklerine başvurur.

FREUD VE DÖNEMLER

Psikoseksüel Gelişim Dönemleri

- Oral Dönem (0-1,5)
- Anal Dönem (1,5-3)
- Fallik Dönem (3-6)
- Latent Dönem (6-12)
- Genital Dönem (12-18)

PSİKANALİTİK / PSİKODİNAMİK KURAM

- Kendi içinde ve kendini izleyen süreçte çeşitli alt modelleri barındırmakla birlikte, Sigmund Freud (1856-1939) tarafından geliştirilen psikodinamik kuramın temel sayıltısı, ruhsal bozukluğun bilinçaltı çatışmalardan kaynaklandığıdır.

Yediiklim Yayıncılık

- Freud, bir yandan çocuklarda ruhsal bozukluk gelişebilmesi için belli bir yaşa gelmeleri gerektiğine inanmakta; öte yandan, yetişkinlerde görülen ruhsal bozuklukların çocukluk döneminde yaşanmış travmalarla ilgili olduğunu öne sürmektedir.
- Ona göre cinsellik ve saldırganlık dürtülerimiz vardır. Bu güdüler bize yaşam enerjisi sağlamakta, aynı zamanda doyurulmak istemektedirler. Bu içgüdülerin doyurulması sırasında, haz ilkesine göre çalışan id ile toplumsal kuralları dikkate alarak çalışan süperego arasında bir çatışma oluşur. Bu çatışmada, gerçeklik ilkesine göre çalışan kişilik yapısı ego ara buluculuk yapar.
- İd-süperego çatışmasını dengelemek için ego savunma düzeneklerini devreye sokar. Savunma düzeneklerinin kullanılması çoğunlukla bilinçaltı düzeyde gerçekleşir, yani kişi savunma mekanizması kullandığının farkında değildir.
- Psikodinamik kurama göre, erken çocukluk dönemi yaşantıları, id-süperego arasındaki bilinçaltı çatışmalar ve savunma düzeneklerinin uygun kullanılmaması gibi faktörler ruhsal bozukluğa neden olmaktadır.
- Tedavide bireyin çocukluk yaşantılarına inen ve çatışmalarının açığa çıkartılmasını amaçlayan bir ruh çözümleme yaklaşımı olan psikanaliz kullanılmaktadır.
- Kuram, cinsellik ve saldırganlığa aşırı önem vermesi, erkek egemen bir bakış açısına dayanması, psikososyal süreçleri göz ardı etmesi, soyut kavramlar kullanması, doğruluğunun ya da yanlışlığının bilimsel olarak test edilememesi açılarından eleştirilmektedir.

FREUD SONRASI MODERN PSİKANALİTİK KURAMLAR

MODERN PSİKANALİTİK KURAMLAR

- Kişilik bölümlerinden benin (ego), kişinin yaşamındaki önemini vurgulayarak, alt benliğin önemini ikincil görmüşlerdir.
- Kişilik gelişimde toplumsal çevreyle etkileşimin önemi üzerinde durmuşlardır.
- Kişiliğin biçimlenmesinde erken çocukluktan sonraki gelişim dönemlerinin de etkilerinden söz etmişlerdir.
- Psikodinamik yaklaşımın savunucuları, bilinç dışında yer alan dürtüler ve anılar ile kişilik bölümleri (id, ego, süperego) arasındaki uyumsuzlukları ruhsal sorunların başlıca etmenleri olarak görmektedirler. Dolayısıyla, bilinç dışını bilinçli duruma getirmeye ve kişilik bölümleri arasında denge kurmaya yönelik psikoterapiler uygulamaktadırlar.

PSİKODİNAMİK KURAMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

- Psikodinamik kuramlar, kişilik gelişimi ile ilgili pek çok yeni kavramın ve görüşün biçimlenmesine öncülük etmiştir. Ancak bu kavramların ve görüşlerin çoğu, çok az sayıda bireyin gözlenmesi sonucu geliştirilmiş olduğu için bilimsel dayanaktan yoksundur.
- Psikodinamik kuramlarda yer alan kavramların ve görüşlerin çoğunun bilimsel olarak incelenmesi olanaklı değildir.
- Ayrıca, psikodinamik kuramlar, öğretmenlerin eğitim ortamlarında kullanmaları açısından elverişli değildir.

DAVRANIŞÇI KURAM

- Kuramın önemli temsilcileri; Watson, Skinner, Thorndike, Pavlov ve Rayner'dir.
- Kurama göre, bütün davranışlar gibi normal dışı davranışlar da öğrenilmiştir.
- Özellikle korku, kaygı gibi duygu durumları öğrenme süreciyle gerçekleşir.
- Davranışçı yaklaşım ruhsal bozukluğun nedenlerini açıklamaktan çok, normal dışı davranışın değiştirilmesi açısından önemlidir.
- Günümüzde fobiler, yoğun düşünsel ve davranışsal takıntılarla karakterize olan obsesif-kompulsif bozukluk gibi bazı bozuklukların terapisinde ve zihinsel yetersizlik gibi bazı engel gruplarının eğitiminde yoğun olarak kullanılan etkili bir yaklaşımdır.
- İnsan davranışını basite indirgemesi, biyolojik etkenleri, içsel süreçleri ve geçmiş yaşantıları yok sayması gibi nedenlerden eleştirilmektedir.

/yediiklimyayincilik

EDİMSEL KOŞULLANMA

- Skinner, edimsel koşullanma kuramında, her türlü davranışı, davranışın hemen öncesinde ve hemen sonrasında yer alan çevresel özelliklere bağlı olarak açıklamaktadır.
- Skinner'e göre, refleks tepkileri dışındaki tüm insan davranışları öğrenilmiş davranışlardır.
- Olumlu davranışlar gibi olumsuz davranışlar da öğrenme sonucunda kazanılmıştır ve aynı öğrenme ilkelerinin kontrolündedir. Öyleyse, öğrenme ilkelerine göre yapılacak düzenlemelerle, toplumsal ortamlarda ve eğitim ortamlarında olumlu davranışları artırıp olumsuz davranışları azaltmak olasıdır.
- Davranış ve çevre ilişkilerini bilimsel olarak açıklayabilmek için davranış ve çevre özelliklerinin fiziksel (gözlenebilir ve ölçülebilir) terimlerle tanımlanması gerekir.

BİLİŞSEL ÖĞRENME KURAMLARI

- Bilişsel öğrenme yaklaşımı içinde yer alan kuramlar ruh sağlığı sorunlarını yanlış öğrenmelere bağlamakta; dolayısıyla, bu yanlış öğrenmeleri, çeşitli kuramların ilkelerine göre düzeltmeye çalışmaktadır.
- Yanlış düşünceleri değiştirmek, uygun pekiştirme sistemleri kurmak ya da gözleyerek öğrenme fırsatları yaratmak düzeltme çalışmalarına örnek olarak verilebilir.

Güçlü Yanları

- Deneysel yönteme başvurur.
- Davranışlar için somut öneriler çıkabilir.
- Eğitim ortamlarında yararlanılabilir.

Sınırlılıkları

- Kişilikle ilgili biyolojik açıklamalar göz ardı edilir.

BİLİŞSEL / COGNİTİVE KURAM

- Kurama göre, asıl olan yaşanan olayın, gerçeğin ne olduğu değil, birey tarafından nasıl algılandığı ve değerlendirildiğidir.
- İnsanın duyguları ve davranışlarını düşünceleri belirler. Bu temel sayıltıdan yola çıkan bilişsel yaklaşım, ruhsal bozuklukların temelinde yanlış inanç ve düşüncelerin olduğunu öne sürmektedir.
- Bilişsel kuramlardan en sonuncusu olan ve artık bilişsel kuramla özdeş olarak algılanan bilgi işleme modeli, bireyin bir uyaranı algılaması, onu işlemesi, depolaması ve gerektiğinde geriye getirip kullanması süreçleriyle ilgilenmektedir.
- Modele göre, normal dışı davranışlar, bilginin işlenmesi sürecinde gerçekleşen bazı hataların yansımasıdır.
- Günümüzde, birçok ruhsal bozukluğun tedavisinde bilişsel kuramla davranışçı kuramın iyi bir sentezi olan bilişsel-davranışçı terapiler yaygın olarak kullanılmaktadır.
- Kurama getirilen ana eleştiriler, kuramın geçmiş yaşantıları yeterince dikkate almadığı ve gerçeğin her zaman düşünceyle değiştirilemeyeceği yönündedir.

VAROLUŞÇU KURAM

- Jean Paul Sartre ve Albert Camus'un öncülük ettiği bir felsefe akım olan varoluşçuluğun psikolojideki önemli temsilcileri R. D. Laing ve Rollo May'dir.
- Son yıllarda Türkçeye birçok eseri çevrilmiş olan Irwin Yalom yaşayan en önemli varoluşçu psikoterapist olarak bilinmektedir.
- Kuramın temel ilgi alanları; ölüm, bireyin özgürlüğü, yalnızlık ve yaşamın anlamsızlığıdır.
- İlk bakışta oldukça karamsar bir tablo çizen varoluşçu kurama göre, her insan kendi davranışının kontrolünü ve sorumluluğunu taşır. Bu nedenle, ruhsal sağlığın ya da ruhsal bozukluğun tek ölçüsü bireyin kendisidir.
- Birey herhangi bir sorun bildirmedikçe ruhsal bozukluktan söz edilemez.
- Kendisi de şizofreni hastası olan Laing'e göre, psikotik davranışlar (bireyin gerçek olanla olmayanı ayırt edemeyecek kadar ağır durumdayken sergilediği davranışlar) anormal değil, anormal dünyaya verilen makul, olağan tepkilerdir.
- Varoluşçu kuramda belki de en önemli özellik, bireyin kendi davranışının sorumluluğunu almasıdır.
- Davranışının sorumluluğunu alan bireyin, değişim sorumluluğunu da alması beklenir.

yediiklimyayıncılık

SOSYOKÜLTÜREL KURAM

- İnsan, bir toplum içinde var olmaktadır.
- Nasıl ki her bireyin kişiliği varsa, toplumların da kendilerine özgü kültürleri vardır.
- Kurama göre hem ruhsal sağlık hem de ruhsal bozukluk; bireyin içinde yaşadığı aile, toplum ve kültür tarafından şekillendirilir.

SİSTEM KURAMI

- Gestalt psikolojisinden etkilenmiştir. Gestalt, bütün demektir ve Gestalt psikolojisine göre bütün parçaların toplamından oluşur; ancak sahip olduğu parçaların toplamından farklı ve fazla bir olgudur.
- Örneğin; bedenimiz tek tek organlarımızdan oluşmakta, ancak o organların toplamından daha büyük ve farklı bir yapı ve işleyiş sergilemektedir.
- Sistem, kendini oluşturan herhangi bir parça ortamdan çekildiğinde, işleyişi aksayan etkileşimsel bir yapı olarak düşünülebilir.
- Sistem kuramına göre, ruhsal bozukluklar biyolojik, psikolojik ve toplumsal risk faktörlerinin birleşmesi ve etkileşmesi sonucunda oluşmaktadır. Bu faktörlerden herhangi birinin hesaba katılmaması, ruhsal bozukluğu anlama çabasındaki bütünlüğü bozacaktır.
- Kuram; aynı zamanda, daha önce bahsettiğimiz üzere, biyo-psikososyal model olarak da bilinmektedir.
- Bütünlüğe vurgu yapması nedeniyle, çağdaş ruh sağlığı çalışmalarında en çok kabul gören yaklaşımdır.

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ KURAMI

- Kişilik özellikleri yaklaşımında, bireylerin kişiliklerinin, ayırıcı kişilik özellikleri tarafından belirlendiği; bu nedenle, çok çeşitli zamanlarda ve durumlarda birey davranışlarında kararlılıklar görüldüğü öne sürülmektedir.
- Kişilik özelliklerinin objektif olarak değerlendirilmesi çalışmalarına ağırlık verilmektedir. Farklı kuramcılar, kişiliğin temel bileşenleri olarak farklı kişilik özelliklerini sıralamışlardır. Son yıllarda yapılan çeşitli araştırmalar, kişiliğin beş temel boyutu olduğu konusunda görüş birliği ile sonuçlanmıştır.
- Büyük beşli adıyla anılan bu kişilik özellikleri şunlardır: dengesizlik (Nörotisizm), dışa dönüklük, deneyime açıklık, uyumluluk ve öz disiplinlilik.
- Temel kişilik özelliklerinin her biri bir spektrum üzerinde yer almakta olup, spektrumun iki ucunda iki karşıt durum söz konusudur. Birey, her bir kişilik özelliği açısından spektrumun farklı bir noktasında yer alabilir.
- Bir özellikte ortalara yakın bir yerde, bir özellikte bir uçta, bir diğer özellikte ise karşıt uçta yer alabilir.

Dengesizlik (Nörotisizm): Bir uçta duygusal olarak dengesiz, kaygılı, ürkek, sıkıntılı, huzursuz, aşırı duyarlı olma durumu; öteki uçta dengeli, kestirilebilir, sakin olma durumu yer almaktadır.

Dışa dönüklülük: Bir uçta sosyal olarak aktif, girişken, konuşkan, eğlenceli olma durumu; öteki uçta durgun, sessiz, çekingen, utangaç olma durumu yer almaktadır.

Deneyime Açıklık: Bir uçta meraklı, yaratıcı, hayal gücünü kullanıcı, özgün, zihinsel olarak maceracı, esnek olma durumu; öteki uçta yeni deneyimlere kapalı, tutucu ve katı olma durumu yer almaktadır.

Uyumluluk: Bir uçta yardımsever, işbirlikçi, arkadaş canlısı, şefkatli olma durumu; öteki uçta benmerkezci ve kuşkucu olma durumu yer almaktadır.

Öz disiplinlilik: Bir uçta başarı yönelimli, dikkatli, sorumlu, çalışkan olma durumu; öteki uçta düzensiz, dikkatsiz, sorumsuz, baştan savmacı olma durumu yer almaktadır.

SOSYAL ÖĞRENME KURAMI

- Bandura, geliştirdiği toplumsal öğrenme kuramında kişiliğin, birey davranışlarının sonuçları ile bireyin davranış-sonuç ilişkilerini algılayış biçimine bağlı olarak oluştuğunu öne sürmektedir.
- Çocukluktan başlayarak bireyler, çevrelerindeki bireylerin davranışlarını gözlemekte ve örnek almaktadırlar. Ayrıca örnek aldıkları davranışları yaptıklarında nasıl bir sonuç alacakları konusunda da görüş geliştirmektedirler.
- Öyleyse, edimsel koşullanma kuramında yalnızca bireyin kendi davranışlarının sonuçlarının etkilerinden söz edilirken, toplumsal öğrenme kuramında başkalarının davranışlarındaki sonuçların gözlenmesinin de bir davranışı yapıp yapmamaya karar verme üzerinde etkili olduğu öne sürülmektedir.

yediiklimyayıncılık

ALBERT BANDURA / SOSYAL ÖĞRENME KURAMI

- Bandura'ya göre kişilik; davranışsal, çevresel ve bilişsel özelliklerin etkileşimine bağlı olarak biçimlenir.
- Bilişsel özellikler arasında Bandura'ya göre en önemli olan özellik kişisel yeterlik algısıdır.
- Kişisel yeterlik algısı, herhangi bir durumda bireyin kendisinin ne derece başarılı olacağına ilişkin beklentisidir.

MISCHEL / SOSYAL ÖĞRENME KURAMI

Mischel, Bandura'nın söz ettiği bilişsel özellikleri ayrıntılandırarak beş ayrı özelliğin önemini belirtmiştir. Bu özellikler; yeterlikler, kodlama stratejileri ve kişisel yapılar, beklentiler, öznel değerler ve öz düzenleme sistemleri ile planlar olarak sıralanmaktadır.

Yeterlikler: Bireylerin yeterliklerini, geçmişte pekiştirilmiş olan davranışları oluşturmaktadır. Her bireyin pekiştirilme geçmişi farklı olduğuna göre, bireylerin yeterlikleri arasında da farklılıklar olacaktır.

Kodlama Stratejileri ve Kişisel Yapılar: Bireyler arasında, bilgi işleme süreçleri açısından da farklılıklar vardır. Dolayısıyla, aynı deneyim, kimileri için eğlenceli olabilirken, kimilerine çok sıkıcı gelebilir.

Beklentiler: Bireylerin davranışlarının sonuçlarına ilişkin beklentileri, geçmiş yaşantılarına bağlı olarak oluşmakta ve gelecek davranışın biçimlenmesini etkilemektedir.

Öznel Değerler: Çeşitli pekiştireçlerin bireyler açısından önemi ve değeri farklılaşmaktadır.

Öz düzenleme Sistemleri ve Planlar: Bireyler, kendi performanslarını sürekli olarak değerlendirmekte ve kendilerini içsel olarak pekiştirmekte ya da cezalandırmaktadırlar.

İNSANCIL KURAM

- İnsancıl psikologlar, ruhsal sorunları, kendini gerçekleştirme ve koşulsuz olumlu kabul kavramlarıyla açıklayarak, bireylerin kendilerini anlamalarına ve gerçekleştirmelerine yardımcı olmayı hedefleyen psikoterapiler uygulamaktadırlar.

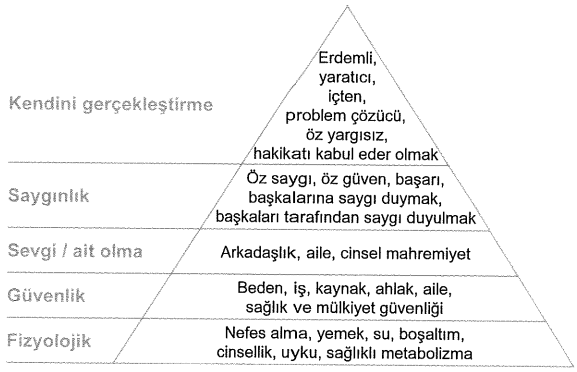

- Bu amaçla, bireylerin yaşamın anlamını keşfetmelerine ve kendi kişilik özelliklerine uygun bir yaşam biçimi benimsemelerine yardımcı olmaya çalışılmaktadırlar.
- İnsancıl kuram, insanoğlunun olumlu özellikleri ve daha iyi insan olma yolları üzerinde durmaktadır.
- İnsancıl psikologlardan Maslow, bireylerin gereksinimlerini hiyerarşik olarak açıklamış ve daha üst düzeydeki gereksinimlerin karşılanmasına yönelik çabaların, daha alt düzeydeki gereksinimlerin ne ölçüde karşılanmasına bağlı olduğunu öne sürmüştür.

Maslow'a göre şöyle bir gereksinimler hiyerarşisi söz konusudur:

Alt Düzey: En alt düzeyde temel gereksinimler (fiziksel gereksinimler ve güvenlik gereksinimleri) yer almaktadır.

Orta Düzey: Orta düzeyde psikolojik gereksinimler (ait olma ve başarı) ve saygı gereksinimleri (başarılı olma ve onaylanma) yer almaktadır.

En Üst Düzey: En üst düzeyde ise kendini gerçekleştirme gereksinimi yer almaktadır.

İnsancıl kuramların öne sürdüğü görüşler, ruh sağlığına yönelik terapi çalışmalarında oldukça kullanışlıdır. Ancak insancıl kuramlarda öne sürülen kavramların bilimsel olarak sınanması zordur.

İnsancıl kuramlar gerek kendimizi anlamamız gerekse çevremizdekilerle daha olumlu ilişkiler kurabilmemiz açılarından işe yaramaktadır. Öğretmenlere de olumlu bir eğitim atmosferi yaratma konusunda fikir verebilmektedir.

Yediiklim Yayıncılık

Kuramın güçlü yanları:

- Görüşleri ruh sağlığına yönelik terapi çalışmalarında oldukça kullanışlıdır.
- Gerek kendimizi gerekse çevremizi anlamamıza yardımcıdır.

Kuramın sınırlılıkları:

- Öne sürülen kavramların bilimsel olarak sınanması zordur.

TOPLUMSAL-KÜLTÜREL KURAM

- Her birey bir toplumsal ve kültürel çevrede yaşamaktadır ve bu durum kişilik gelişimini etkiler.
- Toplumsal-kültürel etmenleri inceleyen araştırmalarda, farklı kültürlerde yaygın olan kişilik özellikleri incelenmiştir.
- Ruth Benedict ve Robert Mead tarafından yürütülen araştırmalar, farklı kabilelerde kişilik özelliklerinin farklılaştığını göstermiştir. Örneğin; Kanada'da bir yerli kabilesinde düşmanlık ve öç alma eğilimine yaygın olarak rastlanırken, ABD'de bir Kızılderili kabilesinde iş birliği ve öz denetimin yaygın kişilik özellikleri olduğu gözlenmiştir. Bir başka araştırmada, birbirine komşu iki kabileden birinde hem kadın hem de erkeklerin oldukça sakin ve yumuşak başlı olduğu; diğerinde ise hem kadın hem de erkeklerin oldukça saldırgan ve kavgacı olduğu belirlenmiştir.
- Toplumsal-kültürel kuram, günümüz toplumlarının ikili bir sınıflandırmaya göre değerlendirilebileceğini öne sürmektedir. Bunlar, ortaklaşacılık ve bireyselciliktir.
- Ortaklaşacı toplumlara örnek olarak, Güney Amerika, Asya ve Afrika ülkelerinin pek çoğu; bireyselci toplumlara örnek olarak ise Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya ve Batı Avrupa ülkeleri verilebilir. Ortaklaşacı toplumlarda, ailenin ve yakın çevrenin gereksinimleri ve değer yargıları ön plandadır.
- Bireyselci toplumlarda ise bireylerin kişisel gereksinimleri ve amaçları, aile ve yakın çevreninkilerden önde gelmektedir. Dolayısıyla, bireyselci toplumlarda, kişinin eş ya da meslek seçimi kararları, aile ya da yakın çevrenin beklentilerinden çok az etkilenmektedir.
- Ortaklaşacı ve bireyselci toplumlar arasındaki bir diğer önemli fark, kişilerarası yakın ilişkilerle ilgilidir. Ortaklaşacı toplumlarda, az sayıda kişiyle, derin ve uzun süreli arkadaşlık ilişkileri yaygınken; bireyselci toplumlarda, çok sayıda kişiyle, yüzeysel ve kısa süreli arkadaşlıklar yaygındır.
- Bireyselci toplumlarda, ayrıca, bireylerin özgürlükleri çok önemsenmektedir. Ancak bireysel özgürlüğün bedeli de sıklıkla, derin bir yalnızlık duygusu yaşamak olmaktadır. Bireyselci toplumlarda bireylerin kişisel gereksinimleri ve amaçları, aile ve yakın çevreninkilerden önde gelmektedir.
- Toplumsal-kültürel bakış açısına göre, kültürlerarası farklılıklar, kişilikle ilgili Batı kültürlerinde geliştirilen kuramların farklı kültürlere genellenmesini zorlaştırmaktadır.
- Dolayısıyla, diğer yaklaşımlarda yer alan kuramların önerdiği görüşleri başka kültürlere, örneğin; Türk kültürüne aktarırken çok dikkatli olmak gerekmektedir.
- Toplumsal-kültürel yaklaşım, çoğu kez göz ardı edilen bu noktanın altını çizerek, önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

RUH SAĞLIĞININ ÖZELLİKLERİ

BİREY AÇISINDAN

- Bireyin yalnızca ruhsal olarak hasta ya da zayıf olmamasını değil, bir bütün olarak mümkün olan en üst düzeyde iyi olmasını gerektirir. Ruhsal bir sorun taşımamak, ruhsal olarak sağlıklı olmak anlamına gelmez.
- Bireyin yeteneklerini etkili kullanabilmesini gerektirir. Birey eğer sahip olduğu yeteneklerini kullanamıyorsa gerçek bir ruhsal sağlıktan bahsedilemez.
- Bireyin gizil güçlerini açığa çıkarmasını gerektirir. Kişi kendinde var olan ama henüz açığa çıkmamış özelliklerini keşfedip kullanmıyorsa ruhsal sağlık üst düzeye çıkamaz.
- Bireyin yaşamın olağan güçlükleri ile baş edebilmesini gerektirir. Herkesin baş etme tarzları farklı olmakla birlikte, olumlu ruhsal sağlığa sahip her birey yaşamdaki güçlükler karşısında edilgen bir tavır sergilememelidir.

/yediiklimyayıncılık

- Bireyin üretken ve verimli çalışabilmesini gerektirir. Ruhsal sorunu olan bazı insanlar yeterince verimli çalışamamaktadırlar. Üretmeyen bireyde ruhsal sağlığın önemli bir ölçütü eksik kalmaktadır.
- Bireyin içinde yaşadığı topluma katkı sağlamasını gerektirir. Kişi sosyal bir varlık olması nedeniyle dâhil olduğu toplumdan yararlandığı gibi o topluma katkı da sağlamalıdır. Bu özellik ruhsal sağlığın sadece bireysel bir olgu olmadığını gösterir.
- Bireyin gelişimsel dönemine uygun bilişsel, duygusal ve davranışsal özellikler gösterebilmesini gerektirir. Özellikle gelişim döneminin gerektirdiği düzeyin altında özellikler gösteren bireylerin ruhsal sağlıkları bu durumdan olumsuz etkilenebilir.
- Bireyin sosyal çevresi ile uyum içinde olmasını gerektirir. Burada uyum kavramı, edilgen bir konum almayı anlatmaz. "Toplumdan fayda topluma fayda" ilişkisinde bireyin etkin rol almasını ve gerektiğinde yaşadığı toplumsal çevreyi etkilemesini içeren bir uyum anlayışına işaret eder.
- Bireyin sağlıklı sosyal iletişim kurmasını gerektirir. Sağlıklı sosyal iletişimin varlığı olumlu ruh sağlığının önemli göstergelerindendir.

BİREYİN RUH SAĞLIĞINI KORUMASI VE SAVUNMA DÜZENEKLERİ

- Birey, yaşadığı sorunlarla baş etmek amacıyla çeşitli stratejiler kullanır. Bu stratejilerin bir kısmı sağlıklı baş etme düzenekleridir.
- Psikodinamik kurama göre ise ruh sağlığımızı korumak amacıyla savunma düzeneklerini kullanırız. Haz ilkesine göre çalışan, her şeyi yapmak isteyen, sınır tanımayan kişilik yapısı olan id ile sürekli olarak toplumsal kurallara göre çalışan süperego arasında bir çatışma oluşur. Bu çatışmada, gerçeklik ilkesine göre çalışan kişilik yapısı ego "ara buluculuk" görevi üstlenir.
- İd ve süperego çatışmasını dengelemek için ego, savunma düzeneklerini devreye sokar.
- Savunma düzeneklerinin kullanılması çoğunlukla bilinçaltı düzeyde gerçekleşir.
- Ego savunma düzeneklerinin bilinçli olarak ve sürekli kullanılması ruh sağlığı açısından sakıncalıdır. Ancak bu düzenekler bilinçaltı düzeyde ve zaman zaman kullanıldığında, bireye sorunla baş etmek için zaman ve enerji sağladığından olumlu bir işleve sahiptir.

SAVUNMA MEKANİZMALARI

Freud & Savunma Mekanizmaları

1. **Bastırma-Baskı (Repression):** Benlik için tehlikeli olabilecek ve kaygı oluşturabilecek anı ve deneyimler bilinç dışına itilir ve orada tutulur. Bilincin kabul edemeyeceği istekler bilinç dışına itilir ve orada saklanır. Bilincin zayıfladığı durumlarda açığa çıkabilir:
   - Alkollü ve sarhoşken,
   - Uykuda konuşma sırasında,
   - Genel anestezi ve narkoz alma sırasında olabilir.
2. **Hayal Kurma (Fantezi):** Kimi gerçekleşmemiş durumların, gerçekleşmişçesine hayal edilerek rahatlama yoluna gidilmesi, gerçekten uzaklaşmayıp, kontrol edildiğinde yararlı ve yapıcıdır. Bireyi; üretken, sanatçı ve buluşçu yapabilir. Aşırıya kaçınca, bireyin çaba ve girişimini engeller.
3. **Gerileme (Repression):** Sıkıntılarla karşılaşılması durumunda bireyin geçmiş dönemlerdeki haz obje ve olaylara dönmesi olarak bilinir. Beş yaşındaki bir çocuğun biberon, parmak emmesi, altını ıslatması, aileye yeni gelen kardeş nedeniyle, çocuğun yeniden altını ıslatmaya başlaması, biberon emmesi vb.
4. **Saplanma (Fictation):** Gelişme dönemleri geçirilirken bireyin bir dönemde kazandığı davranışlara saplanması, takılması, onları sürdürmesi, yetişkin erkeğin annesine, kadının babasına aşırı düşkünlüğünü sürdürmesi (Fallik dönemin Oedipus ve Elektra saplantısı), bebek ve çocuklukta başladığı parmak emmeye devam etmesi örnek verilebilir.
5. **Yerini Doldurma-Telafi Etme-Ödünleme (Compensation):** Kişinin gerçek ya da hayalî kusurlarını ve sakatlıklarını geri plana itmesi, diğer geliştirdiği yetenek ve becerilerini ön plana çıkarmasıdır. Örneğin: Kısa boylu cüce birinin, ünlü bilim insanı olması, engelli birinin ressam olması, görme engelli birinin müzisyen olması gibi.
6. **Yer/Yön Değiştirme-Yerine Koyma (Substition-Deplasman):** Bir dürtünün asıl objesinden uzaklaştırılıp, başka bir objeye yöneltilmesidir. Benlik için tehlikeli olabilecek bir dürtü, asıl yöneleceği nesne yerine, bir başkasına, toplumca kabul gören bir alana yönelerek sıkıntı giderilir. Örneğin; İş yerinde sorun yaşayan kişinin evinde çocuklarına kızması, masayı tekmelemesi gibi.

/yediiklimyayıncılık

7. **Yüceltme (Sublimation):** Bireylerin cinsel enerji, kimi güdü ve saldırgan duygularını hedef ve amacını değiştirerek kişi ve toplum için daha yararlı ve kabul edilebilir biçime dönüştürmesidir. Bir tür duygusal yer değiştirme, bilincin ve özellikle "ideal benin" bir zaferi ve başarısıdır. Olumlu bir sosyal olgunlaşma ve içgüdülerin bir tür terbiyesi ve eğitilmesidir. Örneğin: Saldırgan bir bireyin boksör olması örnek verilebilir.
8. **Ussallaştırma-Akla Yakınlaştırma-Mantığa Bürünme (Rationalization):** Kötü ya da anlamsız davranışlarını bireyin mantıklı ve anlamlı göstermeye çabalamasıdır. Çevre ya da toplumun suçlamasından çekinen kişinin aykırı davranışlarını mantıkla ilişkilendirerek savunmasıdır. Örneğin; sigarayı bırakmama kilo alma gerekçesi, ders çalışmama - Işıkların sönmesi.
9. **Yansıtma (Projection):** Bireyin huzursuz olduğu kendi kusur ve yetersizliklerini gizleyip, başkalarına mal etmesi, kendindeki kötü bir özelliği karşısındakine yakıştırmasıdır. Kendi benliğinde görmek istemediği davranış ya da özelliği başkasına mal etmesi olarak tanımlanır. Örneğin: Eşine ihanet eden erkeğin, hanımına aşırı kıskanç davranması
10. **İçe Atım-İçel Yansıtma (İntrojection):** Bir başkasının tüm varlığı ya da bir parçası benliğin içine alınır, içe atılmış nesne benlik içinde yabancı bir varlıkmış gibi varlığını sürdürürken, birey kendini yok ederek onu yok etmeye yönelebilir. İçe alma ya da içselleştirme durumudur. Yamyamların insan kalbini yediğinde kendinin daha da güçlendiğine inanması örnek olarak gösterilebilir.
11. **Benimseme-Model Alma-Örnek Edinme: Özdeşim Kurma (İdentification):** Bir başka bireyin özellik ve davranışlarının beğenilip, benimsenmesi ve taklit edilmesidir. Birey model aldığı birinin iyi özelliklerini taklit ederse yararlı, kötü özelliklerini benimsemesi zararlıdır. Örneğin: Anne ve babayla özdeşleşme, öğretmeni model alma, sigara içeni örnek edinme gibi.
12. **Boyun Eğme (Submission):** Kural ve ilkelere aşırı ve körü körüne bağlı olmaktır. Güçlü ve nüfuzlu bireylerin, bir başkasını etkisi altına alıp, kendisine bağlı hâle getirmesi olarak bilinir. Örneğin: Şeyhler, tarikatlar ve yaşadışı örgütler bu tür bireyleri amaçları doğrultusunda kullanır.
13. **Çevirme-Döndürme-Bedenselleştirme-Organlaştırma-Somatizasyon (Konversiyon):** Bilinçaltında baskılanmış kimi duygu, düşünce ve sıkıntıların, kimi fizik bulgu ve tepkilerle anlatım biçimidir. Gerçekte organik bozukluk yoktur. Örneğin: Kişinin mide veya baş ağrısı olduğunu söylemesi ancak doktora gittiğinde bir sıkıntı olmaması örnek verilebilir.
14. **Yâdsıma-İnkâr Etme-Yalanlamak (Negation):** Benlik için tehlikeli olarak algılanan ve kaygı oluşturabilecek bir gerçeği yok saymak anlamında kullanılan ilkel bir savunma mekanizmasıdır. Ölümü yaklaşmış kanserli bir hastanın yakında öleceğini inkâr etmesi "Ben yaşayacağım, ölmeyeceğim." demesi, ona güç katabilir, sevdiği biri ölen kişinin, onu misafirlikten dönecekmiş gibi beklemesi, odasını ve yatağını hazır tutması gibi.
15. **Sembolleştirme (Symbolisation):** Çeşitli duygu ve düşüncelerin sesli ya da yazılı şekillerde sembolize edilmesi ve anlatılmasıdır. Örneğin: karikatür çizimi, modacılar, müzik notaları vb.
16. **İkili Duygu:** Birbirine zıt ya da ters iki duygu ya da düşüncenin aynı anda duyulmasıdır. Örneğin: paranoid yapı, şizofreni, sevgi-nefret, güven-şüphe vb.
17. **Çarpıtma:** Kişinin rahatsız olduğu durumu, mantık dışı ve absürt gerekçelerle açıklamasıdır. İşine geldiği gibi açıklamaktır.
18. **Entellektüelleştirme (Düşünselleştirme):** Kişiyi rahatsız eden durumun, bilimsel terimlerle açıklanmasıdır.
19. **Dışsallaştırma:** Her olayı kader, kısmet olarak nitelendirmektir.
20. **İdealleştirme:** Karşımızdaki insanı yere göge koyamamaktır.
21. **İlkel İdealleştirme:** Menfaatler doğrultusunda, bir insanı kötü ya da iyi olarak tanımlama durumudur.
22. **Özgecilik-Diğerkâmlık:** Kişinin hiçbir menfaat beklemeden kendisini başkalarına adamasıdır.
23. **Polyanacılık-Tatlı Limon:** Her duruma iyi tarafından bakmaktır.
24. **Asetizm-Çilecilik-Zahitlik:** Kişinin mütemadiyen yas hâlinde olması ve keyif veren şeylerden kendini uzak tutmasıdır.
26. **Ketlenme:** Şoka girmektir, durumla baş edemeyip kendini korumasıdır.

yediiklimyayıncılık

NOT ALINIZ

MEB

AGS

Akademi Giriş Sınavı

ÖABT

KONU ANLATIMI

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ EDEBİYATI

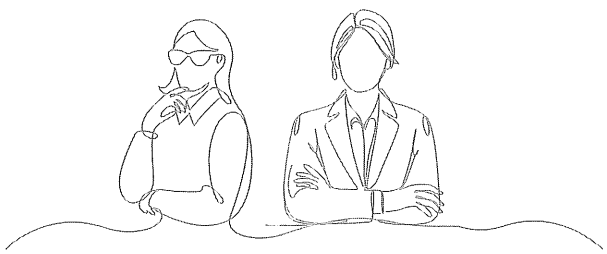

YEDİİKLİM

/yediiklimyayincilik

ÇOCUK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ

Günümüzde birçok alan gibi çocuk edebiyatı da çok bileşenli ve çok yönlü bir alandır. Çocuk edebiyatı; çocuk ve edebiyat bileşenlerinin sentezinden oluşur. Edebiyat; insanların hayatı anlamlandırmasını sağlayan, tecrübelerden çıkarılmış dersleri aktaran sözlü veya yazılı sanattır. Çocuk ise geçmişte minyatür yetişkinler olarak adlandırılan günümüzde ise eşsiz dünyalara sahip, güçlü ve zayıf yönlerinin bireysel olarak farklılık sergilediği kişi olarak tanımlanmıştır. İyi bir çocuk kitabı çocuğun ilgi ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılayan, edebî temellerini oluşturan fakat her şeyden önce zevkle okuduğu bir eserdir.

Çocuk edebiyatı (yazını): Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, dil gelişimlerine ve anlama düzeylerine uygun olarak çocukların duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, onların beğeni düzeylerini yükselten ürünlerdir

İyi bir çocuk kitabının prensipleri;

- İyi bir eser bilgileri doğru biçimde vermeli, sanata özen göstermeli, çocuklarda hayat boyu sürecek okuma arzusu uyandırmalıdır.
- İyi bir kitabın çocukların seveceği resimleri olmalı, resimler çocuklara huzur ve mutluluk getirmelidir.
- İyi bir çocuk kitabı; çocukları aşırı duyarlı değil, hassas ve uyanık yapmalıdır.
- İyi bir çocuk kitabı; bilgileri çocukların seviyesine göre gerçekçi biçimde vermelidir.
- İyi bir çocuk kitabı; gerçek ahlaki değerleri taşımalıdır.

Çocuk edebiyatı 15 yaş altı çocuklar için onların düzeylerine uygun olarak hazırlanmış edebî eserlerden oluşan edebiyat dalıdır. Çocuk edebiyatı, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır. (SEVER, 2010, s.17) Çocuk edebiyatı hem edebiyat niteliği taşıyan hem çocuğun doğal çevresindeki konuları ele alan ve onun kendi dünyasına geniş bir açıyla bakabilmesini sağlayan hem de ona bilinçli bir okuma alışkanlığı kazandırmayı öngören edebiyat ürünlerinden oluşur. (DİLİDÜZGÜN, 2002) Dilidüzgün'e (2003, 41) göre çocuk edebiyatı, yetişkinler için üretilen edebiyat yapıtları gibi öncelikle edebiyattır ve bu niteliğinden ödün veremez.

17-18. yüzyıla kadar dünyada ayrı bir alan olarak görülmeyen çocuk edebiyatı 17. yüzyılda İngiltere'de başlı başına ele alınmaya başlanmıştır. Türkiye'de ise 19. yüzyılda hak ettiği değeri bulmaya başlamıştır.

Çocuklar için yazılan eserlerin onların bakış açısına, hayal dünyasına uygun konulara yer vermesi gerekir. Türk ve dünya edebiyatından Anton Çehov, Ömer Seyfettin, Kemalettin Tuğcu, Yaşar Kemal, Aziz Nesin gibi isimler çocuk eserleri ve çocuk öyküleri vücuda getirmişler ancak çocuk edebiyatını ayrı bir edebiyat dalı olarak kabul etmemişlerdir. Özellikle; Ömer Seyfettin (Beyaz Lale, Diyet, Bomba gibi öyküler başta olmak üzere) ve Kemalettin Tuğcu'nun eserleri eleştirilmiş, bu eserlerin içerikleri dolayısıyla çocuklara hitap etmediği söylenmiştir. Oysa çocukların yetişkinlerden farklı bireyler olduğu, onların küçük adamlar olmadığı, onların bu farklılıkları sebebiyle onlara hitap eden ürünlerin de farklı olması gerektiği aşikârdır.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de bir eserin çocuklar için mi yazıldığı yoksa yazılan herhangi bir eserin çocuklara da mı hitap edebildiği noktasıdır. İlk başlarda bu durum göz önünde bulundurulmayarak çocukların okuyabildiği bütün ürünler çocuk edebiyatı ürünü olarak kabul edilmiştir. Bundan dolayı da hem divan edebiyatındaki hem de modern Türk edebiyatındaki birçok eser çocuk edebiyatı ürünü olarak kabul edilmiştir. Bütün bu özelliklerden yola çıkarak çocuk edebiyatının kaynaklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Yediiklim Yayıncılık

a. Yetişkinler için üretilen kitapların uyarlanmasıyla oluşmuştur. (Robinson Crusoe, Güliver'in Seyahatleri gibi)

b. Halk yazınından alınan öykülerle beslenip zenginleşmiştir. (Masallar, efsaneler, destanlar gibi)

c. Özellikle yaş grubunun gereksinimleri, algıları ve özellikleri düşünülerek hazırlanmış kitaplardır. (Günümüzde varlığını sürdüren çocuk kitapları gibi) (Bern Kast Jugendliteratur in komun ikativen Deutsch hunterricht) (Doç. Dr. Selahattin DİLİ-DÜZGÜN'ün "İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları" kitabından naklen: s. 40)

ÇOCUK EDEBİYATININ ÖNEMİ

Toplumların temelini oluşturan çocukların eğitilmesi gereği açıktır. Bu gereklilik tüm dünya ülkelerince kabul görmüştür. Çocuk edebiyatının işlenmesiyle okul öncesi çağ içindeki çocukta güven duygusunun oluşması sağlanacaktır. Çocuk yaşadığı çağda ve içinde bulunduğu toplumda bir yere sahip olacağını bu eğitim ve uygulanacak edebiyat aracılığıyla anlayabilecektir. Bu yönde kendi kişiliğini geliştirmek için ilk birikimlerden yaşam boyu yararlanacaktır. Tersini düşünürsek, okul öncesi dönemi eğitimsiz ve bu dönemin edebiyatıyla tanışmadan geçiren çocuk, toplumda kimi uyumsuzluklarla karşılaşabilecektir. Giderek kendi mutlu yaşantısını kurmakta zorlanabilecektir.

Okul öncesi çocuk edebiyatının gerekliliğinin ve öneminin kaynağını şu şekilde açıklayabiliriz:

- Çocuk edebiyatı, günlük uğraşlar arasındaki zamanda oyalayıcı, eğlendirici bir öneme sahiptir.
- Çocukları can sıkıntısından kurtaracak ve onlara yaşama sevinci aşılayacak bir değeri vardır.
- Çocuk edebiyatı sayesinde, çocuklar hayatı ve yakın çevrelerini tanımaya yönelirler. Bunun çocuk gelişiminde önemli işlevi vardır.
- Çocuk edebiyatı aynı zamanda çocuklar için birer rehber olacak öneme sahiptir. Çocuk, edebiyat sayesinde kendini denetler ve kendi dünyası içinde dinlediklerinden dersler çıkarır.
- Çocuk edebiyatı, çocukların diğer davranışlarını etkileyecek önemdedir. Onların yaratıcı etkinliklerde bulunması için bir altyapı hazırlar.
- Çocuk edebiyatı, okul öncesi çağdaki çocukların dil gelişimlerine katkı sağlarken dil bilinci ve duyarlılığı kazanmalarına da yardımcı olur.
- Çocuk edebiyatı, çocuğun estetik-güzellik ihtiyacını karşılamayı sağlayan en önemli araçlardan biridir. Çünkü edebiyat, çocuğu eğlendirip ona yararlı bilgiler vermekle birlikte çocuğun vaktini güzel bir şekilde geçirmesini sağlar. Çocuğun yaşama azmini artırarak onun ruhunda güzel izler bırakır. Çocuğun hayatı tanımasına yardımcı olur ve ona rehberlik eder. Çocuğun ana dilinin gelişmesine ve onun yaratıcı bir ruha sahip olmasına yardım eder.
- Okul öncesi dönemdeki çocuklar için kitaplar arkadaş görevi görür. Çocuk, kitapla olmaktan, kendini kitabın içinde hissetmekten, kahramanın yerine koymaktan hoşlanır ve mutlu olur. Kitap kahramanı ile birlikte sevinir, üzülür, heyecanlanır, mutlu olur. Çocuk pek çok duyguyu kahramanla paylaşır, bu da onun duygularının zenginleşmesine yardımcı olur. Kitaplardaki olaylar, olaylar içerisindeki kahramanlar arasındaki sosyal davranış biçimleri, zamanla çocukların sosyal yaşam içindeki davranışlarını da etkiler.

ÇOCUK EDEBİYATININ HEDEFLERİ

Günlük yaşamda çocukla yetişkin arasındaki karşılıklı konuşmanın temelini oluşturmada, toplumun değer sistemini kavramada, karşılaşılabilecek problemleri çözme becerilerinde kitapların rolü oldukça büyüktür.

Okul öncesi dönem çocuk edebiyatının hedeflerini şunlardır. Kitaplar:

- Çocukların; güven duygusu, başarma, öğrenme, sevme, sevilme, bir grubun üyesi olma, oyun ve değişiklik, estetik gibi temel ruhsal ihtiyaçlarını karşılamalıdır.
- Çocukların yaş gruplarına göre değişen ilgilerini göz önünde bulundurmalıdır.
- Çocuklara günlük yaşamlarında karşılaşabilecekleri durumlarla ilgili bilgiler sunmalıdır.
- Çocuklara yaşadıkları kültür ve farklı kültürler ile ilgili bilgiler sunmalıdır.
- Çocukların benlik algısını geliştirmede yardımcı olmalıdır.
- Çocukların hayata dair bakış açılarını geliştirme ve farklı bakış açılarına sahip olmalarına yardımcı olmalıdır.
- Çocukların kitaplardaki öyküleri anlatması sağlandığında ifade edici dil gelişimlerini desteklemelidir.

/yediiklimyayıncılık

- Dil gelişimlerini sağlamalıdır. (Alıcı ve ifade edici dil, sözcük hazinesi)
- Dili doğru yapılandırmasına yardımcı olmalıdır.
- Dil kullanımında sözel ifade kullanımından yazılı ifade kullanımına sağlıklı bir geçiş sağlamalıdır.
- Çocukların görsel algısını desteklemelidir.
- Dikkat etme, odaklanma, merak ve tahmin etme gibi beyni harekete geçirebilecek becerileri desteklemelidir.
- Kitabı kavrayarak tutması ve sayfalarını çevirmesi çocukların küçük kas gelişimlerini desteklemelidir.
- Çocukların yaratıcı hayal gücünün gelişimini sağlamalıdır.
- Çocuklara kitap ve okuma sevgisi aşılamalıdır.
- Edebî ve estetik değerleri kazandırmalıdır.
- Çocukların dinleme yeteneğini geliştirmelidir.
- Çocukların eleştirel düşünme ve eleştirebilme yeteneklerini geliştirmelidir.
- Çocukların okurken eğlenmesini de sağlamalıdır.
- Çocukların erken okuryazarlığını geliştirmelidir.
- Çocukların, kitapların bilgi kaynağı olduğunu öğrenmelerini sağlamalıdır.
- Çocukların kitabı ne için, nasıl, ne zaman kullanacaklarını öğretmelidir.
- Çocuk edebiyatı türlerini örneklerle tanıtmalıdır.
- İyi kitap kötü kitap ayrımını geliştirmelidir.
- Öykü ve masalların okuma dışında kukla, pandomim vb. yollarla anlatılabileceğini de göstermelidir.
- Çocuklara uygulanan eğitim programını desteklemede araç olarak kullanılmalıdır.
- Yetişkin ve çocuk arasında iletişim kurarak sosyal gelişimi desteklemede kullanılmalıdır.
- Çocuğun bilişsel gelişimini desteklemelidir.
- Çocukların psiko-motor gelişimini desteklemelidir.

ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNDE BULUNMASI GEREKEN NİTELİKLER

- Çocukta estetik duygu oluşturmalıdır.
- Çocuğun dil gelişimine uygun olmalıdır.
- Çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik olmalıdır.
- Çocukların ruhsal ihtiyaçlarını (güven duygusu, başarma ve başarılı olma, bir gruba kabul edilme, sevme ve sevilme, öğrenme, oyun ve değişiklik, estetik duygusu) karşılamalıdır.
- Çocuğun dokunma, oynama, kendini ifade etme gibi ihtiyaçlarını karşılamalıdır.
- Zihinsel gelişimi desteklemeli, merak unsurları bulundurmalıdır.
- Kitap sevgisini aşılamalı, sanat ve estetik değerlerini geliştirmelidir.
- Kişilik gelişimine katkı sağlamalıdır.
- Çocuğu gerçek hayata hazırlamalıdır.
- Edebiyatın yazılı ve sözlü bütün ürünlerinden faydalanabilmelidir.
- Çocuğa seçici ve eleyici olma niteliklerini kazandırmalıdır.
- Bireyin ve toplumun tecrübelerini yansıtabilmelidir.
- Kültür aktarımı sağlamalı ve çocuğun evrensel değerleri tanımasına yardımcı olmalıdır.
- Diğer disiplinlerle iş birliği içinde olmalıdır.
- Çocuklarda doğuştan gelen güzellik duygusunu geliştirmeye uygun nitelikte olmalıdır.
- Çocuk kitaplarındaki konular çocukları güldürürken düşündürmeli, eğlendirici ve öğretici olmalıdır. Fakat eserlerin tamamı öğreticilik üzerine kurulamaz, çoğu eserde olduğu gibi hayal unsurlarına da yer verilir. Bu tarz eserler ise çocuğun hayal dünyasını ve yaratıcılığını geliştiren eserlerdir.
- Çocuklara verilmek istenen mesaj olduğu gibi söylenmemeli, eserlerin içerisine yayılarak sezdirilmeye çalışılmalıdır. Çocuk, okuduğu veya dinlediği eserlerde verilmesi gereken bilgiyi veya öğüdü net olarak gördüğünde okuma hevesi kırılabilir.

ÇOCUK EDEBİYATININ 4 TEMEL İLKESİ

Çocuk Gerçekliği

Aynı nesnel olayı çocukların yetişkinlerden farklı olarak algılamasıdır. Örneğin şelale yetişkinler için güzel bir görüntü oluştururken; çocuklar için korkutucu olabilir.

/yediiklimyayincilik

Çocuğa Görelik

Çocuk eserlerinin konu, dil ve kurgu bakımından hedef kitle olan çocuğun düzeyine uygun olması anlamına gelir. Çocuklar için üretilen edebiyat metinleri, konularını çocuğun olası dünyasından almalıdır. Dil ve anlatım bakımından çocuğa uygun olmalı, çocuğun hayal dünyasını desteklemeli ve dikkatini dağıtan ayrıntılara yer vermemelidir.

Aşırı Öğreticilikten Uzaklık

Çoğu yetişkin, asıl doğrunun kendi doğrusu olduğunu savunur ancak yazar, eserini öznel gerçekliklerden arındırmalıdır.

Otoriter Anlatımdan Uzaklık

Yazar, okuyucuyu eserin içine sıkıştırılmış tek bir doğruya inandırmaya çalışmamalıdır. Bu tür anlatım dikte olarak bilinir ve çocuklara bir duygu/düşünce/ olay/fikir dikte edilmemelidir.

ÇOCUK EDEBİYATININ DÜNYADAKİ GELİŞİMİ

Çocuk edebiyatı hem Batı'da hem de ülkemizde bir ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dünya edebiyatında çocuk edebiyatının başlangıcı sözlü edebiyat ürünlerine dayanır. Dünya'da çocuk edebiyatının varlığı ve geliştirilmesi gerektiği bizden çok önce farkına varılan bir durumdur. Öncelikle Almanya ve Hollanda'da gücünü gösteren matbaa, çocuklar için kitap basılmasında da etkin bir rol oynamıştır. 1484 yılında basılan "Ezop Masalları" buna örnek teşkil edenlerin başında gelir. Çocukları hedef alan edebî ürünler konusunda dünya çapında en önemli isimlerden biri olan Enid Blayton aynı zamanda yapıtları başka dillere en çok çevrilen İngiliz yazarlar arasında anılmış ve çocuk edebiyatı alanının büyüklüğüne dikkat çekmiştir.

Orta Çağ'da, daha çok kilisenin çocuk eğitiminde baskın bir rol oynaması sebebiyle, kutsal kitap ve kutsal kitapta yer alan dinî öykülerin öğretilmesi eğitim ilkesi olarak kabul ediliyordu. Bu eğitim hümanizm akımının gelişmesi ile birlikte 17. yüzyılın ortalarına kadar etkisini sürdürmüştür.

1637'de Johann Amos Comenius tarafından yayımlanan Visible World in Pictures (Resimlerde Görünen Dünya) ilk resimli çocuk kitabıdır. Aslında çocuklar için yazılmamış fakat sonraki dönemlerde çocuklara mal edilen Fransız yazar Jean de La Fontaine'in ünlü fablları bu döneme örnek teşkil eder. Ezop Masallarını Fransız şiirine uyarlayan ve yazdığı hayvan masalları ile ün kazanan La Fontaine'in yanında, felsefi bir hüviyet gösteren ve Eski Yunan mitolojisinden ilham alarak hazırlanan Telemak adlı eserin sahibi François de Fenelon da önemli isimler arasındadır.

XVII. yüzyılda kaleme alınan eserler arasında Ezop Masalları, Ali Baba ve Kırk Haramiler, Alaaddin'in Sihirli Lambası, Gemici Simbat, Binbir Gece Masalları, La Fontaine Masalları, Charles Perrault'un eserleri dikkat çekici olanlardır. Antik ve Orta Çağ ile birlikte, matbaanın icadının ardından XVIII. yüzyılın ortalarına kadar çocuk, yine de bir değer olarak görülmemiştir. Çocuğun, bugünkü anlamda bir değer olarak ortaya çıkışı uzunca süren sıkıntılı bir sürecin ardından gerçekleşmiştir. Çocuk, aile içerisinde ve toplumda XVII. yüzyılın başlarında önem kazanmaya başlamıştır. Ancak bu dönemde çocuğa gösterilen ilgi, ona henüz ailenin merkezi olacak kadar ayrıcalıklı bir yer verildiğini göstermez. Bu, ancak 1760'lı yıllarda J. J. Rousseau'nun Emile adlı yapıtının yayımlanması üzerine, modern aile, yani anne sevgisi üzerine kurulu aile kavramı yerleşmeye başladıktan sonra gerçekleşme sürecine girmiştir. O döneme kadar çocuk, toplum içerisinde korku verici bir varlık, hatta bir günah ürünü olarak ele alınmıştır. Bu anlayış XVIII. yüzyılın ortalarına kadar süren bir süreçte geçerli olmuş ve çocuk kurtulması gereken bir yük olarak algılanmıştır.

XVIII. yüzyıla gelindiğinde özellikle Batı'da çocuklar için yazılması önem kazanan eserlerin artış göstermesi gerektiği fikri yaygınlaşmıştır. İngiltere'de yazılmış ve günümüzde bile çocuk klasiği sayılan birçok eser bu dönemde yazılmıştır. John Newberyy'nin kaleme aldığı Ana Kaz, Daniel Defoe'nun Robinson Crusoe, Johann David Wyss'in İsviçreli Robinson Ailesi, Jonathan Swift'in Güliver'in Gezileri bu dönemin önemli eserleridir. Ayrıca Robinson Crusoe ve Güliver'in Gezileri, genel edebiyat alanından çocuk edebiyatına uyarlanan ilk metinlerden olmuştur.

XVIII. yüzyıla kadar çocuklara hitap eden eserlerin yazılmadığı Almanya'da ise ilk çocuk edebiyatı eserleri kilisenin etkisiyle ahlaki kuralları öğretme amacıyla yazılmıştır. Alman çocuk edebiyatı türünde en çok tanınan yazarlar Grimm Kardeşler'dir. Ayrıca Cristophe

/yediiklimyayincilik

Schmid de Paskalya Yumurtaları adlı eserle bu kültürde büyük yer edinmiştir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin gelişimi XIX. yüzyıla kadar yavaş bir şekilde ilerlemiştir. Bu çağda çocuklara hitap eden eserlerin görsel ögelerle desteklenmesinin taşıdığı önem de hissedilmiş ve çocuk kitaplarında renk ve resim kullanımı yaygınlaşmıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında İngilizce yazılmış ve çocuklara hitap eden eserlerde büyük artış olmuştur. Bu dönemde Lewis Caroll Alice Harikalar Diyarında, Charles Dickens David Copperfield, Thomas Hughes Tom Brown'un Okul Günleri, Burnett-Mrs Frances Hodgson Küçük Lord, Küçük Prenses, Rudyard Kipling Orman Çocuğu adlı eserleriyle dikkat çekmiştir.

XIX. yüzyılda Fransa'da da önemli eserler verilmiştir. Bunların başında Mademe de Segur'un Sophie adlı eseri ve Jules Verne'in Aya Seyahat, Denizler Altında Yirmi Bin Fersah, Seksen Günde Devri Âlem, Kaptan Grant'ın Çocukları gibi eserler gelmektedir. Özellikle Verne'in eserleri, çocukların düş dünyasını geliştirmesinin yanı sıra onları bilime yönlendiren yapıtlardır.

XIX. yüzyılda Amerika'da çocuk edebiyatı türünde büyük bir atılım olmuş ve günümüz klasikleri arasında yer alan birçok eser verilmiştir. Louise May Alcott'un Küçük Kadınlar, Mark Twain'in Huckleberry Fin'in Maceraları, Tom Sawyer'ın Maceraları, Robert Louis Stevenson'un Define Adası, Anna Swell'in Siyah İnci, Elenor H. Porter'ın Pollyanna adlı eserleri bu dönemde ön plana çıkan eserlerdir.

XIX. yüzyılda İtalyan çocuk edebiyatında da bu alan için önem taşıyan eserler oluşturulmuştur. En önemlisi Carlo Collodi tarafından yazılan Pinokyo'dur. Bu eser, aydınlanma eğitim anlayışını fantastik bir kurgu olarak çocuğun dünyasına sokmuştur. Pinokyo, salt yalan söyleyen bir çocuğun cezalandırıldığı bir metin değildir. Metinde anlatılan 6 yaşlarındaki tahtadan yapılmış kuklanın 14 yaşında insana dönüşmesi süreci aydınlanmanın insana tanıdığı eğitim sürecine karşılık gelir.

19. yüzyılda İsviçreli yazar Johanna Spyri de Heidi adlı eseri kaleme almıştır. Ayrıca bu yüzyıldan Danimarka'da Anderson Masalları önemli bir çıkış yapmıştır.

/yediiklimyayincilik

ÇOCUK EDEBİYATINDA ÖNE ÇIKAN YAZARLAR JEAN DE LA FONTAİNE (08 Temmuz 1621 / 13 Nisan 1695)

- Fransız yazar ve şairdir.
- Ezop masallarından yararlanarak verdiği fabl türü eserlerle tanınır.
- Aldığı bu masalları şiirsel bir anlatımla aktarmıştır.
- Yalın ve açık bir anlatımı vardır.
- Toplamda 238 masal yazmıştır.
- En önemli eserleri: Ağustos Böceği ile Karınca, Karga ile Tilki, Kurt ile Kuzu, Tavşanla Kaplumbağa, Kurt ile Köpek, Tilki ile Leylek, Horoz ile Tilki, Horoz ile İnci...
- Edebiyatımızda La Fontaine masallarından ilk çevirileri İbrahim Şinasi (Kurt ile Kuzu Hikâyesi) yapmıştır. Daha sonra ise Recaizade Mahmut Ekrem (Horoz ile İnci, Kurbağa ile Öküz, Karga ile Tilki, Meşe ile Saz, Ağustos Böceği ile Karonca), İbrahim Alaattin Gövsa, Siracettin Hasırcıoğlu, Ali Ulvi Elöve, Fuat Köprülü, Vasfi Mahir Kocatürk, Orhan Veli Kanık tarafından çeviriler yapılmıştır. La Fontaine masallarını en geniş hâliyle ise Sabahattin Eyüboğlu (Masallar) çevirmiştir.

CHARLES PERRAULT (12 Ocak 1628/ 16 Mayıs 1703)

- Paris'te doğmuş, yazmış olduğu masallarla tanınmıştır.
- Masalları peri masallarının ilk örnekleri olarak kabul edilir.
- Anlatımı, canlı, renkli ve düşsel ögelerle doludur.
- Yaşamının son yıllarında çocuklar için derlediği masallarını Kaz Ana'nın Öyküleri adıyla yayımlamıştır. Bu kitapta yer alan Uyuyan Güzel, Kırmızı Başlıklı Kız, Mavi Sakal, Çizmeli Kedi birer dünya klasiği hâline gelmiştir.
- Mavi Kuş, Üç Büyücü, Eşek Postu, Periler diğer önemli eserleridir.

GRİMM KARDEŞLER (Wilhelm Grimm 1785-1863 – Jacob Grimm 1786-1859)

Jacob Grimm ve Wilhelm Grimm masallar yazan iki Alman kardeştir. Çeşitli mahallî lehçeleri incelemişler daha sonra köy köy kasaba kasaba dolaşarak eski Alman masallarını, şiirlerini, efsanelerini derleyip 1812'den sonra Çocuk ve Yuva Masalları adıyla yayımlamışlardır.

Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Ormandaki Ev, Rapunzel, Hansel ve Gratel, Bremen Mızıkacıları, Parmak Çocuk, Su Perileri, Fareli Köyün Kavalcısı, Kurbağa Prens, Köylü ile Şeytan eserlerinden bazılarıdır.

Ayrıca Kırmızı Başlıklı Kız ve Uyuyan Güzel adlı masal derlemeleri de vardır. Fakat bu derlemeler ilk olarak Perrault tarafından yapıldığı için sorularda Perrault karşımıza çıkar. Zaten Kırmızı Başlıklı Kız'ın Perrault versiyonunda masal, kurtun Kırmızı Başlıklı Kız'ı yemesiyle sona erer. Grimm Kardeşler versiyonunda ise bir avcının kurdun karnını yarıp büyükanne ve kırmızı başlıklı kızı kurtarmasıyla son bulur.

HANS CHRISTIAN ANDERSEN (2 Nisan 1805 4 Ağustos 1875)

- Danimarkalı masal yazarıdır.
- Masallarını halk masallarından esinlenerek özgün bir biçimde yazmıştır.
- İnsanların acıma duygularına seslenmeye çalışmıştır.
- Çirkin Ördek Yavrusu, Parmak kız, Papatya, Eski Ev, Kibritçi kız, Bezelye Üstündeki Prenses, İki Barones, Küçük Deniz Kızı, Çıplak Kral, Uçan Sandık eserlerinden bazılarıdır.

ÇOCUK EDEBİYATININ TÜRK EDEBİYATINDAKİ GELİŞİMİ

- Dünya edebiyatında olduğu gibi Türkiye'de de çocuk edebiyatında yazılı ürünler oluşturulmadan önce sözlü geleneğe ait ürünler yer almaktaydı. Bunlar masallar, efsaneler, destanlar, geleneksel Türk tiyatrosu, bilmeceler, tekerlemeler gibi ürünlerden oluşmaktaydı.
- Ülkemizde Cumhuriyet Dönemi'nden önce de çocuk edebiyatı ürünlerinin yazılmasına rağmen asıl gelişim Cumhuriyet Dönemi'nde yaşanmıştır.
- Türkiye'de çocuk edebiyatının tarihsel gelişimini 4 başlık altında inceleyebiliriz:

1. Tanzimat Dönemi Türk çocuk edebiyatı
2. Meşrutiyet Dönemi Türk çocuk edebiyatı
3. Cumhuriyet Dönemi Türk çocuk edebiyatı
4. 1960'tan günümüze Türk çocuk edebiyatı

Edebiyatımızda, doğrudan çocukların yaş, ilgi ve beğeni düzeyleri göz önünde tutularak yazılmış eserler Tanzimat Dönemi'ne kadar pek görülmemiştir.

Destan, masal, bilmece, ninni gibi sözlü edebiyat ürünleri çocuk edebiyatının ilk eserleri arasında sayılabilir.

Yazılı dönemde ise çocukların okuması için değil de onların eğitimi için kaleme alınmış ürünler görülür.

Divan edebiyatı döneminde özel bir çocuk edebiyatıyla pek karşılaşılmaz. Bu dönemde çocuk edebiyatı adına önemli ilk eserler Nabi'nin oğlu Ebulhayr Mehmet'e öğütlerinden oluşan Hayriye'si ve Sünbülzade Vehbi'nin oğlu Lütfullah için yazdığı Lütfiyye adlı eserleridir. Söz konusu bu iki esere kadar olan süreçte yazılanlar doğrudan çocuklar için yazılmamış daha çok ebeveynlere hitap etmişken bu eserler doğrudan çocuğu muhatap almıştır.

Türkiye'de çocuğun ayrı bir değer olarak görülmesi Tanzimat Dönemi'yle başlamıştır. Tanzimat Dönemi'nde tercümelerle, Avrupa'daki gelişmelerin ülkemize taşınmasıyla çocuğa olan bakış açısı da değişmiştir. Bu dönemde çocuğun ayrı bir varlık ve bu varlığın yetiştirilmesinin, kültürlendirilmesinin de ayrı bir iş olduğu anlaşılmıştır.

Tanzimat Dönemi'nde İbrahim Şinasi, birçok alanda ilklerin sanatçısı olduğu gibi çocuklar için de ilk ürünler veren yazar olmuştur. Bu dönemin başında çocuk edebiyatı için yapılan çalışmalar başlangıçta çeviri eserlerden oluşmaktayken sonrasında telif ürünler de verilmeye başlanmıştır.

Kayserili Doktor Rüştü'nün 1859'da Nuhbet'ül Etfal adıyla yayımladığı eser ilk Türkçe alfabe kitabı ve fabl çevirisi olmasıyla dikkat çekmiştir. Ayrıca 1869 yılında yayımlanan Mümeyyiz çocuklar için renkli kâğıda baskılar yoluyla çocuklara yönelik edebî ürünleri yayımlayan ilk dergi olmuştur. Dergiyi Kırımlı Türk Eğitimci Sıdkı Efendi, çocukların ahlaklı ve terbiyeli olmalarına hizmet etmek için çıkarmıştır. Hedef kitlesi ilköğretim çağındaki çocuklar olan bu dergide; zekâ soruları ve cevapları, haber metinleri, fıkralar, okur mektupları, fabl ve masallar vb. metinler yer almıştır.

Yediiklim Yayıncılık

Bu dönemdeki ilk çocuk kitapları Şinasi, A. Mithat Efendi, R. Mahmut Ekrem'in Fransızcadan özellikle La Fontaine'den çevirdiği fabllar ve kısa şiirleridir.

Bu ilk çevirilerin ardından A. Mithat Efendi, Şinasi ve Muallim Naci gibi sanatçılar kendileri de sade bir dille fabllar kaleme almıştır. Yine bu yıllarda Ziya Paşa, J. J. Rousseau'dan Emile adlı eseri tercüme etmiştir.

R. Mahmut Ekrem, Tefekkür adlı eserinde çocukluk anılarına ayırdığı bölüm ve Muallim Naci'nin çocukluk anılarını anlattığı Ömer'in Çocukluğu adlı eseri Tanzimat Dönemi'nde çocukların okuduğu eserlerdendir.

Tanzimat Dönemi aynı zamanda dünya çocuk edebiyatı klasiklerinin de dilimize çevrildiği dönemdir.

İlk örnek 1862 yılında Yusuf Kâmil Paşa'nın Fenelon'dan yaptığı Telemak tercümesidir. Çocuklar için öğütler taşıyan ve Fransa'nın gelecekteki kralının eğitimi için yazılan bu eser, çok ağır bir dille çevrilmiştir. Bu özelliği dolayısıyla çocuklara hitap etmesi mümkün olmasa bile çocuk edebiyatının ilk ürünleri arasında kabul edilmektedir. Ayrıca bu dönemde Vakanüvis Lütfü, 1864 yılında Daniel Defoe'nun Robinson Crusoe adlı eserini, Mahmut Nedim 1872'de Jonathan Swift'in Güliver'in Seyahatleri'ni, Mehmet Emin 1883 yılında Merkez-i Arza Seyahat ve Balonla Beş Hafta Seyahat adlı eserleri dilimize çevirmiştir. Bu eserlerin de dilimize ağır bir dille çevrildiğini söylemek mümkündür.

Tanzimat Dönemi'nden itibaren çocuk edebiyatı ürünleri daha ustaca kaleme alınmaya başlanmıştır. 1883 yılında Çaylak Tevfik'in kaleme aldığı Nasrettin Hoca fıkraları bu özelliklere sahip eserlerden biridir. Ayrıca bu eseriyle Çaylak Tevfik, Nasrettin Hoca fıkralarını kendi imzasıyla derleyen ilk yazar olmuştur.

II. Meşrutiyet Dönemi, hem çocuklara yönelik eserlerin önemine değinen hem de çocuklara yönelik çok sayıda eserin yazıldığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde Şura-yı Ümmet gazetesinde Ali Nusret, 1908'de çocuk edebiyatının önemini vurgulayan bir yazı kaleme almıştır. Yine bu dönemde Satı Bey, Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası'ndaki yazısında müzik ve edebiyat ürünlerinin çocuk eğitimindeki önemine dikkat çekmiştir. Bu dönemde İbrahim Alaettin Gövsa'nın Çocuk Şiirleri, Ali Ulvi Elöve'nin Çocuklara Neşideler ve Servet-i Fünun Dönemi sanatçılarından Tevfik Fikret'in çocuklar için hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinden oluşan Şermin adlı eserleri önemli bir yere sahiptir. Ayrıca İbrahim Alaatin Gövsa, çocuklar için yazılan şiirlerde olması gereken özellikleri şu şekilde sıralamıştır:

- Şekil Açısından: Aruzun kısa vezinleri kullanılmalı, mısralar çok uzun olmamalıdır.
- Anlam Açısından: Hayal kurmaya imkân tanımalı, tasvirler kati olmamalıdır.
- Tema Açısından: Vatan, millet gibi duygular konu edilmelidir.

Millî Edebiyat Dönemi'nde özellikle şiir türünde olumlu gelişmeler yaşanmakla birlikte diğer türlerde pek fazla hareketlilik göze çarpmaz. Bu dönemde Ziya Gökalp'in Kızıl Elma, Siracettin Hasırcıoğlu'nun Çocuk Şiirleri, Mehmet Fuat Köprülü'nün Mektep Şiirleri, Ali Ekrem Bolayır'ın Çocuk Şiirleri ve Şiir Demeti adlı eserleri önemli bir yere sahiptir. Nesir türünde ise bu dönemde kaleme alınan Ömer Seyfettin'in Kaşağı, Falaka, And, Bomba adlı eserleri (Ömer Seyfettin'in özellikle Bomba, Diyet ve Beyza Lale adlı eserlerinin çok eleştirildiğini söylemiştik), Ahmet Rasim'in Falaka adlı eseri günümüzde de zevkle okunmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında çocuk edebiyatında bir durgunluk olmuş ama 1928'den sonra hareketlilik yaşanmıştır. Bu dönemde, Orhan Şaik Gökyay (Unvanı "Dede Korkut'un Torunu"dur.) Bugünkü Dille Dede Korkut Masalları adlı kitabıyla, Eflatun Cem Güney (Ünvanı "Masalcı Baba"dır.) Dertli Kaval, Karayılan ve Karagülmez, Zümrüdü Anka, En Güzel Türk Masalları, Açıl Sofram Açıl adlı eserleriyle ön plana çıkmıştır. Eflatun Cem Güney, Açıl Sofram Açıl adlı eseriyle 1956'da Christian Andersen Payesi, Dede Korkut Masalları adlı eseriyle de Dünya Çocuk Edebiyatı Sertifikası kazanmıştır. Bu isimlerden başka 1930'lu ve 1940'lı yıllarda eser veren sanatçılardan Naki Tezel İstanbul Masalları, Çocuk Masalları ile Cahit Uçuk Türk Çocuğuna Masallar, Ateş Gözlü Dev, Kurnaz Tilki adlı eserleriyle dikkat çekmiştir.

Düzyazıda ise duygusal ağırlıklı romanlarıyla çocuk edebiyatımızda etkili olan Kemalettin Tuğcu, Komşularımız, Kardeşim Tomris, Üvey Baba, Eskici Baba, Ayşecik, Maymunlar Adası, Taş Yürek, Saadet Borcu, Korkunç Yıllar gibi eserleriyle dikkat çekmiştir.

Bunlardan başka Mehmet Seyda Bir Gün Büyüyeceksin, Vâlâ Nurettin Korkusuz Murat, Oğuz Tansel Altı Kardeşler, Yedi Devler, Üç Kızlar, Mavi Gelin, Tahir Alangu Billur Köşk Masalları adlı derleme masal çalışmaları önemli eserlerdir.

/yediiklimyayincilik

1966'dan sonra çocuk kitaplarında büyük bir gelişme görülmüştür. Talip Apaydın Toprağa Basınca, Dağdaki Kaynak, Elif Kız'ın Elleri, Gülten Dayıoğlu Fadiş, Dört Kardeştiler, Suna'nın Serçeleri ve Yurdumu Özledim'i yazmıştır.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde (1923-1940) çocuk eğitimi ve edebiyatı daha kapsamlı, planlı ve akademik çalışmalar hâline gelmeye başlamıştır. Dönemin Millî Eğitim Bakanlığı çocuklar ve gençler için Cihan Edebiyatından Numuneler, Mektep Temsilleri, Dünya Çocuk Klasikleri gibi çeşitli yayınlar hazırlamaya başlamıştır. Yine bu dönemlerde Faruk Nafiz Çamlıbel, Yusuf Ziya Ortaç, Halide Nusret Zorlutuna gibi önemli şairler de çocuklar için şiirler yazmışlardır.

Abdullah Ziya Kozanoğlu (Kızıltuğ, Atlıhan, Gültekin), Mahmut Yesari (Bağrıyanık Ömer), Rakım Çalapala (87 Oğuz), Fahrettin Sertelli (Tahtları Deviren Çocuk) romanlarıyla çocuk edebiyatına katkıda bulunmuştur.

1940-1970 arası dönemde Türk şiirinde ve romanında görülen köklü değişiklikler çocuk şiirlerinde de kendini göstermiş, çocuk şiirleri hem şekil hem de içerik yönünden değişmeye başlamıştır. Bu dönemde İbrahim Zeki Burdurlu, yazmış olduğu çok sayıda eserle dikkat çekmiştir. İbrahim Zeki; Keloğlan, Basık Tavan, Atatürk'üm, Köroğlu gibi eserlerini manzum biçimde yazmıştır. Bunların dışında Nar Güzeli, Güllü Padişah, Mavi Pullu Balık, Ömürsün Nasrettin Hoca adlı düzyazı biçiminde eserleri de vardır. Bu dönemde Türk edebiyatının önemli şairlerinden Fazıl Hüsnü Dağlarca çocuk edebiyatında önemli eserler kaleme almış; Çocuk ve Allah, Kuş Ayak, Güneşi Doğduran, Yazıları Seven Ayı, Yaramaz Sözcükler, Balina ile Mandalina gibi pek çok eseri içeren, 23 ciltlik Dağlarca Çocuklarla adlı diziyi oluşturmuştur. Orhan Asena 1962'de Fadik Kız adlı eserini yayımlamıştır. Rakım Çalapala'nın Mustafa Atatürk'ün Romanı ve Falih Rıfkı Atay'ın Babanız Atatürk isimli eserleri çocuklar için yazılan biyografinin ilk örneklerini oluşturur.

1970-1980 arası dönemde ise Türk edebiyatının geçirdiği hareketlilik çocuk edebiyatına da yansımıştır. Bazı sanatçılar güdümlü bir anlayışla, çocukları istenilen doğrultuda yönlendirmek amacıyla çocuksu bir üslupla romanlar, hikâyeler, şiirler yazmıştır. Halide Nusret Zorlutuna'nın Benim Küçük Dostlarım ve Namık Nafiz Ergüder'in Atatürk'ten Anılar isimli eserleri çocuklar için yazılan ilk örneklerdir. Bu dönemin, çocuk edebiyatında en çok dikkat çeken gelişmesi 1979 yılının -tüm dünyada olduğu gibiTürkiye'de de Çocuk Yılı ilan edilmesidir. Buna bağlı olarak pek çok resmî kurum, yerel yönetim çocuk edebiyatı alanında yeni eserlerin çıkmasına yardımcı olmuştur. 1980'li yıllarda ülkemizde sanat ve edebiyat dergileri, radyo ve televizyonlar artık çocuklara seslenen programlar yapıp yayımlamaya başlamıştır.

1970'lerin sonuna doğru Yalvaç Ural, Milliyet Çocuk dergisinde çıkan şiirleriyle bu alana en çok katkısı olan sanatçılardandır. Onun, Müzik Satan Çocuklar, Gölcüğün Küçük Avcıları, Korkuluğun Kalbi, Gözü Boynuz ile İzi Yaldız, Bir Gök Dolusu gibi eserleri çeşitli dillere de çevrilerek dünyada çocuk edebiyatına önemli katkılar sağlamıştır.

1980 sonrası dönemde kitapların içerikleri daha da çeşitlenmiştir. Bunun yanında çocuk kitaplarının görselliğine ayrı bir önem verilmeye başlanmıştır. Çocuk kitaplarının resimlenmesi, düzenlenmesi de ayrı bir meslek hâline gelmiştir. Dönemin başlarında Muzaffer İzgü, on kitaptan oluşan Ökkeş dizisiyle çocuk edebiyatına ivme kazandırmıştır. Aynı yazar daha sonra, aralarında Yumurtadan Çıkan Öğretmen, Can Dayım, Ekmek Parası, Hokus Pokus, Uzay Dolmuşu Kalkıyor gibi pek çok roman ve hikâyenin bulunduğu seksene yakın kitap yazarak bu alandaki çalışmalarını genişletmiştir.

Gülten Dayıoğlu hem hikâye hem de romanlarıyla çocuk edebiyatında en çok ürün vermiş sanatçılardandır. 1980 öncesi dönemden itibaren Uçan Motor, Kırmızı Bisikletin Binicisi, Fadiş, Leylekler Karda Kaldı, Dünya Çocukların Olsa, Kır Gezisi, Neşeli Boyacı, Tuna'dan Uçan Kuş gibi pek eser yazmış son yıllarda ise Mo'nun Gizemi, Alacakaranlık Kuşları gibi bilim kurgu ağırlıklı ürünler vermiştir.

1980 sonrası dönemde Feyzullah Ertuğrul (Köy Çocuklarından Anılar), Zekâi Yiğitler (Öğretmenim) gibi isimler de çocuk edebiyatı alanında eserler yazmıştır.

Bu dönemde çocuklar için yazılan masallarda da birçok gelişme olmuştur. Bu masallar birer derleme olmaktan çok pedagojik gelişmelerin ışığında yazılan, yazarların kendi yaratılarıdır. Aytül Akal, çocuklar için masallar, şiirler yazan edebiyatçılar arasında en çok esere sahip olandır. Canı Sıkılan Çocuk, Kardeş İsteyen Çocuk, Sabahı Boyayan Çocuk, Canı Sıkılan Aydede bazı önemli eserleridir. Ayrıca bu dönemde;

Yediiklim Yayıncılık

Erhan Bener (Şahmeran Öyküsü), Ayşe Kilimci (Dikenci Karga, Olimpos'ta Bir Kuş Var), Tarık Dursun Kakınç (Bir Küçük Adam Varmış, Yaramaz Kuzu, Horoz ile İnci), Hüseyin Yurttaş (Astronot Çekirge), Ilgın Adalı (Dünya'nın İlk Şafağı, Ateşin Çocukları), Aysel Gürmen (Selen adlı çocuk dizisi), Mavisel Yener (Evinden Kaçan Masal, Kayıp Seslerin İzleri), Turan Yüksel (Bukleli Kız, Bilmece Amca) gibi pek çok yazar çocuklar için yazdıkları kitaplarla tanınmıştır.

KİTAPLARIN ÇOCUĞUN GELİŞİMİNE ETKİSİ

Okul öncesi dönemde, insanın ömür boyu sürdüreceği temel kişiliğinin ve alışkanlıklarının oluştuğu bilinmektedir. Bu temel kişilik, çocuğun okul ve okul sonrası hayatında ne ölçüde başarılı olacağını, başka insanlarla ilişkilerinin nasıl gelişeceğini, cinsel tavrının ne olacağını ne tür bir yetişkinlik dönemi geçireceğini, ne tip biriyle evleneceğini ve bu evliliğinin hangi ölçüde başarılı olacağını belirler.

Çocuk yetiştirmek bilgi isteyen bir iştir ve çocuklar her zaman eleştirmenden çok bir modele ihtiyaç duyarlar. Çocukların öğrenmeye açık ve meraklı olduklarını ama öğretilmekten hoşlanmadıklarını unutmamamız gerekir. İlk eğitimine ailede başlayan çocuk, çevresiyle etkileşimde bulunarak öğrenir ve eğitilir. Bu etkileşimin önemli ögelerinden biri de çocuk edebiyatıdır.

Kitap insanların, çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemlerindeki zihinsel ve ruhsal gelişimini etkileyen önemli faktörlerden birisidir.

Çocuk yayınlarının temel amacı, kitap sevgisi ve okuma alışkanlığı kazandırmak olmalıdır. Çocuk ve kitap ilişkisinin okuma yazma öğrenmekle başlamadığı, çocuğun kitapla tanıştığı dönemin 0-6 yaş arası olduğu bilinmektedir. Çocuk kitapları, çocukların bazı özelliklerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bu özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- **Fiziksel gelişim:** Çocuklar, çocuk kitapları sayesinde kendi fiziksel özelliklerini tanıma ve keşfetme fırsatını yakalarlar.
- **Zihinsel gelişim:** Çocuk kitabı, çocuğa çeşitli bilgiler vererek çocuğun zihinsel gelişimine katkıda bulunur.
- **Dil gelişimi:** Çocuk kitapları, çocuğa kendisinin veya başkasının okuması yoluyla dilinin gelişmesine yardımcı olur.
- **Duygusal gelişim:** Çocuk kitabında yer alan konu, olaylar, karakterler, duygular ve bunların özellikleri; kitabın verdiği mesaj ve bu mesajın etkileri, çocuğun duygusal, ahlaki, ruhsal, sosyal açıdan ve kişilik açısından gelişimine katkıda bulunur.

Bu özelliklerin yanında çocuk kitaplarının çocukların bazı ruhsal ihtiyaçlarını da karşıladığını söyleyebiliriz.

Bunlar:

- Başarma ihtiyacı,
- Fiziksel rahatlama ihtiyacı,
- Bilgi ihtiyacı,
- Sevme ve sevilme ihtiyacı,
- Bir yere veya bir şeye ait olma ihtiyacı,
- Değişme ihtiyacı,
- Güzellik (estetik) ihtiyacıdır.

Bütün bu özelliklerden de anlaşılmaktadır ki çocuğa oyun ortamı içinde tanıtılan kitaplar, çocuğun gelişim alanları ve ruhsal ihtiyaçları açısından oldukça önemlidir. Çocuk kitapları, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayan zihinsel, duygusal ve ruhsal gelişimini destekleyen ve en önemlisi zevkle okuduğu eserler şeklinde tanımlanmıştır. Kitabın; çocuğun sosyal, duygusal duygusal ve ruhsal gelişiminde önemli uyaran olduğu, çocuklara küçük yaşlardan itibaren iyi ve nitelikli kitap okuma ve anlatmanın onların deneyimlerini genişlettiği, kelime dağarcıklarını artırdığı ve dile karşı hassasiyetlerini geliştirdiği bilinmektedir.

Çocuğun kitapla karşılaşması, hem duyarak öğrendiği sözcükleri görerek tanımasını hem de duymadığı sözcükleri görerek öğrenmesini sağlar. Bu şekilde çocuk, duydukları ve gördükleri arasında kurduğu ilişkilerle düşünmeyi öğrenir. Söyleyiş ilkelerine uygun olarak okunan metinlerin çocuklar tarafından dinlenilmesi, onlara ses ve sözcüklerin doğru boğumlandırılmasına yönelik bir deneyim kazandırır. Çocukların dinleme, konuşma okuma ve yazma becerilerini geliştirir. Çocukların dil bilinci ve duyarlılığı kazanmasına yardımcı olur.

Yediiklim Yayıncılık

ÇOCUK KİTAPLARININ İÇ YAPI ÖZELLİKLERİ TEMA (İZLEK)

Yazarın eserinde (veya yazısında) sürekli olarak belirtmeye çalıştığı temel düşünce ve görüşlere gösterdiği ana yönelimlere "tema" (izlek) denir. (Ferhan Oğuzkan, Çocuk Edebiyatı, s. 307) Tema, kitapta işlenen konunun çocuğun duygu ve düşünce dünyasında uyandıracağı etkidir. Çocuk edebiyatının asıl işlevi eğitici olmasıdır. Çocuk kitapları oluşturulurken yazar aktarmak istediği temayı ve çocuklarda geliştirmek istediği davranışları anlaşılır bir biçimde ifade etmelidir.

Evrensel, ahlaki doğruları çocuğa kazandıracak, çocuğun kişiliğini geliştirecek, toplum içinde saygınlığının artıracak nitelikte temalar seçilmelidir. Okul öncesi çocuklar için hazırlanan kitaplarda yaşama sevgisi, insan sevgisi, doğa ve hayvan sevgisi gibi temalar ön planda olmalı ve çalışkanlık, doğruluk, yardımseverlik gibi evrensel değerler emredici olmayan ifadelerle verilmelidir.

KONU

Üzerinde söz söylenen, yazı yazılan, eser meydana getirilen düşünce, olay veya duruma konu denir. (Türkçe Sözlük) Çocukların duygu ve düşüncelerinin gelişmesi, dengelenmesi, yaratıcılıklarının geliştirilebilmesi, kalplerinde ve belleklerinde insanca duyarlılıklar oluşturulabilmesi için kitaplarda yer alan konular kaynağını hep sevgiden almalıdır. Tema ve konu birbirleriyle bağlantılı ana başlıklardır. Ancak konunun temaya göre sınırları daha net çizilmiştir. Çocuk kitaplarında konu seçiminde çocuğun ilgileri ve gelişimsel özellikleri dikkate alınır. Çocuk için yazılan konu eğlendirici ve bilgilendirici, güncel hayata dönük, insan ve doğa sevgisi aşılayacak nitelikte olmalıdır. Konu seçimi çocuklar için çok önemlidir. Konu, çocuğun pedagojik özelliklerine uygun olmalıdır. Dostluk, arkadaşlık, sevgi, hoşgörü gibi konular çocuklara benimsetilmelidir.

Konu, çocuklarda duygu ve düşünce gelişimini sağlayacak bir içerik özelliği taşımalıdır. İçinde yaşadığı toplumun kültürü ve değerlerle çelişmemelidir. (Ferhan OĞUZKAN, Çocuk Edebiyatı, s. 307-308)

Konuyu Yapılandıran Ögeler, Olay ve Çatışmalar

Çocuk edebiyatında konular belli bir olay üzerine kurulur. Yazar, çocuğa anlatmak istediğini bir olay dâhilinde veriyorsa çatışmalardan yararlanmak durumundadır. Çocukta merak duygusunu oluşturmak için olaylar ve çatışmalar etkin bir şekilde kullanılmalıdır. Bu, çocuğun yaratıcılığının gelişmesine katkı sağlar.

Kurgudaki bu çatışmalar dört başlık altında incelenmelidir.

1. **Kişinin Kendisiyle Çatışması:** Kitapta anlatılan karakterin hayalleri, yaşadığı tüm duygular, hedeflerine ulaşmak için gösterdiği çaba, geleceğe bakış açısı, bir olaya yaklaşımı, değer verdikleri için yaptıkları, yaşama sevinci, bir gizemi çözme ya da bir gerçeği ortaya çıkarma çabası kişinin kendisiyle çatışması içindedir.
2. **Kişi-Kişi Çatışması:** Eserdeki kişilerin birbirleriyle çatışmasıdır. İyilerin kötülerle çatışması ya da anne-çocuk, baba-çocuk, öğretmen-çocuk, arkadaş-yabancı kişi çatışmaları da kişi-kişi çatışmasıdır.
3. **Kişi-Doğa Çatışması:** Eserdeki karakterlerin doğal bir çevre ile bir hayvanla, bir doğa felaketiyle yaşadığı çatışmalar bu çatışma içindedir. Tehlikeyi engelleme, tehlikeden korunma çabası, doğadan yararlanması vb. durumlar da bu çatışma türü içindedir.
4. **Kişi-Toplum Çatışması:** Kişi-toplum çatışması genel olarak eserlerde geçen başka bir toplumla çatışma, toplum kuralları ve töre ile çatışma, yasalara karşı çatışma, yetkili kurumlarla olan çatışmalardır.

Konunun Yapılandırılmasını Zayıflatan Ögeler

Bir çocuk kitabında, iyi yapılandırılmış bir konuyu, abartılmış merak, duygusallık, rastlantısallık gibi sorunlar bozabilir.

Abartılmış Merak: Çocuğun içinde bulunduğu gelişimsel dönem itibarıyla merak duygusu ön plandadır.

Çocuk kitapları oluşturulurken merak unsuru dengede tutulmalıdır. Eserde merak duygusu olması gerektiğinden fazla olursa doğallıktan uzaklaşır, merak duygusu normalden daha az olursa çocuğa kitap sıkıcı gelebilir ve çocuk okuma isteğinden vazgeçebilir. Bu da çocuğun ilerleyen dönemlerde kitap okuma alışkanlığını olumsuz etkiler.

Rastlantısallık: Bir mesajı iletme amacı olan kitapların belli bir kurgu içerisinde olduğu bilinmektedir.

Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşan hikâyelerin önceden belirlenen bir sırası olduğu okuyucuya hissettirilmelidir. Düğüm bölümünde olayların yazarın kurgusu dâhilinde değil de rastlantısal olarak çözülüyormuş gibi olması okuyucuda kitapla ilgili olumsuz intibalar uyandırabilir. Bu nedenle verilen kurgu belli bir düzende, akıcı bir şekilde olmalıdır. Beklenmedik bir şekilde sonlanan kurgu ile çocuğun yazara olan güveni sarsılmamalıdır.

Duygusallık: Çocuklar için yazılan edebî kitaplarda aranan önemli bir unsur olan denge duygusallık konusu için de geçerlidir. Esere aşırı duygusallık katan ifadelerin kullanılması çocuğun duygularını çok yoğun yaşamasına neden olabilir. Edebî türlerin bilişsel kazanımları da çocuk gelişimi için son derece önem arz etmektedir. Yapay bir duygusallıkla yazılan eserlerde çocuk duyuşsal gelişim açısından eksik kalacaktır.

TEMEL KAVRAM VE DEĞERLER

İyi, güzel, saygı, hoşgörü vb. temel ve evrensel kavramlar çocuk kitaplarını zenginleştirmek için ana unsurlardır. Erken yaşta çocuğun birtakım değerleri içselleştirebilmesi için edebî eserlerde bu değerler çocuğa hissettirilecek şekilde verilmelidir.

İLETİ

Çocuk kitaplarında ileti, yazarın çocukta oluşturmaya çalıştığı duygu ve düşüncelerdir. Metnin anlamlandırılmasına yardımcı olan iletiler konunun özelliklerine göre farklı şekillerde sunulabilir. Edebî bir metin olarak kabul edilmeyen öğretici metinler öğretim amacıyla yazıldığı için çocuğa verilmek istenen iletiler oldukça açıktır. Bu öğretici kitaplar genel olarak okula hazırlık döneminde kullanılır. Görsellerle zenginleştirilen metinler iletim noktasında diğer yazılı kaynaklara göre daha etkilidir.

KAHRAMANLAR-KARAKTERLER

Karakter, TDK'ye göre bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimsedir. Kahraman ise roman, hikâye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde en önemli kişi olarak tanımlanır. Olaylar kahramanın başından geçer. Kahraman "başkişi, temel kişi" olarak adlandırılır. Bir de olaylardan etkilenen ya da olayları, durumları etkileyen karakterler vardır ki bunlara da "yan kişi" denir.

Çocuklar için hazırlanan edebî eserlerde çocuğun kendini olayın kahramanlarıyla özdeşleştirdiği bilinmektedir. Oluşturulan eserde kahramanlar çocuğun gelişimsel boyutu düşünülerek onlara duyuşsal ve bilişsel yönden katkı sağlamalıdır. Çocuklar okuduğu bir eserin karakterleri aracılıyla insana ve hayata dair durumları tanır. Eserlerde yer alan kahramanlar hitap ettiği yaş grubuna göre uygun olacak eylemlerde bulunmalıdır.

Çocuk kitaplarında insanlar idealize edilmemeli, olumlu ve olumsuz yanlarıyla anlatılmalıdır. "Örneğin Pollyanna, çevresindekileri mutlu etmek için insanüstü çaba gösteren bir kız çocuğudur. Ne üzülür ne kızar ne öfkelenir. Böyle bir kişi (kahraman) nasıl benimsenebilir? Olsa olsa erişilmez bir yaratık olarak çocukta aşağılık duygusu yaratır." (Akt. R. Nas)

Eserlerdeki kahramanlar çocuğa yeni yaşantılar kazandırır. Mükemmelleştirilmiş kahramanlar çocuğa umutsuzluk verirken, sorunlarla başa çıkamayan, sürekli yenilgiye uğrayan kahramanlar da çocuk okuyucu da olumsuz etki yaratır.

Çocuk yazınında karakterler açık-kapalı, devingen-durağan olarak sınıflandırılır. (Sever, Sedat; 2003) Sever'e göre: "Kapalı karakter: Özellikleri yüzeysel olarak tanıtılan, okurun iyi tanımadığı karakterdir.

Açık karakter: Birçok özelliği ile okura tanıtılan, inandırıcı nitelikleriyle öne çıkan, okurun iyi bildiği karakterdir.

Devingen (dinamik) karakter: Öykü boyunca değişim gösteren geliştirilmiş karakterdir.

Durağan (statik) karakter: İnandırıcı olmasına karşın değişmeyen karakterdir."

PLAN

Plan, konu, kahraman ve temanın belirli bir düzen içinde çocuk kitabına yerleştirilmesidir. Çocuk kitabı yazanların plan yaparken okuyucuların bilgi ve kavrama düzeylerini göz önünde bulundurmaları gerekir.

Çocuk kitaplarında plan basit olmalıdır. Çocuk kitaplarında çocukla paylaşılmak istenen iletiler, kurgulanan olayların gelişimine koşut olarak açıklık kazanmalıdır.

Olaylar, gereksiz ayrıntılardan arındırılmalı; kısa, açık ve anlaşılır bir gelişim çizgisi izlemelidir. Birbirleriyle ilişkisi olmayan dağınık olayların yer aldığı bir kitabın çocuklar tarafından istekle dinlenmeyeceği ya da okunmayacağı unutulmamalıdır.

/yediiklimyayıncılık

ÜSLUP (DİL VE ANLATIM)

Kantemir'e (1991: 211) göre, bir yazarın kişisel anlatış biçimine "o yazarın üslubu" denir. Çocuk kitaplarında üslup bir kat daha önem arz etmektedir. Türkçemizin anlatım olanaklarının, çocukların dil gelişim evrelerine ve anlam dünyalarına uygun olarak ustaca sergilendiği kitapların, çocukların dil birikimine önemli katkılar sağladığı bilinmektedir.

Çocuk kitaplarının sağladığı bu katkılar dört başlık altında toplanabilir:

1. Kitaplar, çocukların anadan, babadan ve yakın çevresinden edindiği ana dili becerilerinin gelişmesine katkı sağlayan bir araçtır.
2. Dilin kullanım olanaklarını, güzelliğini çocuklara sezdiren, duyumsatan etkili bir modeldir.
3. Çocukların kavramsal gelişimini destekleyen özgün bir kaynaktır.
4. Çocuğun dil bilinci ve duyarlılığı edinme sürecinin en işlevsel uyaranıdır.

Okul öncesi dönemdeki çocuğun, anlama ve anlatma gereksinimi dilin anlatım güzelliği ile karşılamayı başarabilen kitaplar, doğal bir etkileşim ortamı yaratarak çocukları ilköğretim dönemindeki öğretme ve öğrenme süreçlerine de hazırlar. Çocuğun kültürel çevresini geliştirir. Bununla birlikte, aile ve çevreden geleneksel yollarla edinilen konuşma becerisinin standart hâle gelmesini kolaylaştırır. Böylece, ana dili öğretimi için bir altyapı oluşturur.

Çocuk kitaplarında başarılı bir anlatımın sağlanabilmesi için aşağıdaki ilkelerin yaşama geçirilmesi gerekir:

- Anlatım tek özne ve yüklemden oluşan kısa ve yalın tümcelerle yapılmalıdır.
- Kitaplarda, beş duyuya seslenen yani çocuğun görme, işitme, dokunma, tatma ve koku algılarını harekete geçirebilecek bir anlatım tercih edilmelidir.
- Kitaplarda sıfatların, deyimlerin, ikilemelerin, pekiştirmelerin dile kattığı güzellik (abartıya kaçmayan kullanımlarla) çocuklara yansıtılmalıdır.
- Çocuğun benzetmelerle düşünme özelliği göz önünde bulundurularak anlatımda yeri geldikçe benzetmelerden de yararlanılmalıdır. Söz gelimi, halk dilinde kullanılan biçimiyle, sümüklü böceğe "izi yaldız", salyangoza "gözü boynuz" denmesi, çocukları hayvanların adlarıyla özellikleri arasında anlamsal bir bağ kurmaya yöneltir.
- Kitaplarda eskimiş, yıpranmış ve yabancı sözcüklerden arındırılmış, anlaşılır ve rahat bir anlatım dili benimsenmelidir.
- Dil yanlışı yapılmamalı, yazım ve noktalama işaretleri yerli yerinde kullanılmalıdır.
- Kitaplarda gerek olayların akışında gerekse kahramanların özelliklerinin tanıtılmasında, mümkün olduğunca somut anlamlı sözcükler kullanılmalıdır. Çünkü çocukların oluşturdukları yargılar da somut düşünce ürünüdür.
- Anlatımda argo söyleyişlere, çocukların, kullanımında güçlük çektiği bağlaçlara (aksi hâlde, mademki, gerçi vb.) yer verilmemelidir. (Yrd. Doç. Dr. Dilek SELEK, Çocuk Edebiyatı, s.76)

ÇOCUK KİTAPLARINDA İÇ YAPIYLA İLGİLİ BULUNMASI GEREKEN NİTELİKLER

1. Ana düşünce hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak biçimde net ve anlaşılır olmalıdır.
2. Çocuklar için yazılan kitaplarda ülke, millet, aile, doğa, hayat sevgisi, fedakârlık ve dayanışmanın önemi; hoşgörü, dürüstlük, çalışkanlık, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı yaşamak, evrensel değerlere saygı duymak gibi temalar işlenerek onlarda iyi bir vatandaş olma bilinci uyandırılmalıdır.
3. Kitaptaki planın giriş, gelişme, sonuç bölümlerine dikkat edilerek yapılması gerekir.
4. Kitap çeviri ise söylenişi zor kişi, yer adları, çeşitli başka kelimeler yer almamalıdır.
5. Kitap yazılırken çocukların dünyasıyla uyumlu sıfatlar, imgeler seçilmelidir.
6. Çocuk kitapları, MEB'in Türkçe Öğretim Programı'na uygun olarak çocuklarda Türkçeyi etkili ve güzel kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, problem çözme, araştırma, karar verme, girişimcilik, kişisel ve sosyal değerlere önem verme gibi nitelikler oluşturma amacına uygun olmalıdır.
7. Kitap, çocuğun seviyesine uygun olmalı, anlamayacağı bir dil ve kavramlar kullanılmamalıdır.
8. Kitapta verilen konular çocukları güldürürken düşündürmeli hem eğlendirici hem de öğretici olmalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

9. Düşünen ve sorgulayan insan yetiştirme amacına göre kitap yazılmalıdır.
10. Kitap, çocuğun kendini tanımasında ve geliştirmesinde yol gösterici olmalıdır.
11. Kitapta çocuklarla insanların her zaman iyi ya da her zaman kötü olmayacağı anlatılmalıdır.
12. Kitapta işlenen konular din, dil, ırk ayrımcılığına mahal vermemeli, ön yargıdan uzak bir şekilde aklın ve bilimin üstünlüğünü ortaya çıkarmalıdır.
13. Kullanılan karakter ulusal ve evrensel değerlere saygılı, iyilik ve doğruluktan yana, barışçıl, çevreyi koruyan, adil, zeki, çalışkan, yardımsever olmalıdır.
14. Anlatımda günlük konuşma dili kullanılmalıdır.
15. İşlenen konuya uygun bir üslup benimsenmelidir.
16. Çocukların kafasında kavramları bulunan kelimeler seçilmelidir. Örneğin; çocuk şiirlerinde sık sık geçen "aile muhabbeti", "şeref" gibi kelimeleri veya birtakım teknik terimleri kullanırken bunların çocukların kafasında bir anlamı bulunup bulunmadığı düşünülmelidir. Buna göre "aile muhabbetini" vermek için yaratılacak bir olay veya serüven "aile muhabbeti" kavramını birçok sözden daha etkili belirtebilir.
17. Yazılacak masal, hikâye konularını seçerken çocukların psikolojik yapılarını göz önünde bulundurmalıdır.
18. Fiillerin canlı olmasına dikkat edilmelidir. Düşünmek tasarlamak, niyet etmek gibi cansız fiillerden çok koşmak, yürümek, görmek gibi canlı fiiller kullanılmalıdır. Örneğin "getirildi, alındı, söylendi" biçimindeki edilgen çatılı fiiller yerine "getirdi, aldı, söyledi" biçimindeki etken çatılılar tercih edilmelidir.
19. Çocuklar için gerçek anlamlarına ses imajları bakımından daha yakın olan sıfatlar, isimler seçilmelidir. "Arı, vız vız dedi, vak vak ördek badi badi yürü dedi... "

ÇOCUK KİTAPLARININ DIŞ YAPI ÖZELLİKLERİ

Çocuk kitaplarının, anılan işlevlerini yerine getirebilmesi için hem dış yapı (biçimsel) hem de iç yapı (içerik) özelliklerine uygun olarak hazırlanması gerekir.

Okul öncesi dönemden başlayarak çocukların kullanımına sunulan kitapların yapısal nitelikleri, ileride okuma kültürü edinmiş bireylerin yetişmesi için bir altyapı oluşturacaktır. Kitap için sorulan "Okul öncesi dönemdeki çocuklar için hazırlanacak kitaplarda bulunması gereken özellikler neler olmalıdır?" sorusu, öncelikle bir kitabın biçimsel özelliklerini oluşturan tüm ögelerin sınanmasını gerekli kılmaktadır.

KİTABIN BOYUTU

"3-6 yaş grubundaki çocuklar, genellikle değişik boyutlardaki kitapları karıştırmaktan, onların sayfalarını çevirmekten hoşlanırlar. Ancak çocuk kitabı çocuğun kolayca taşıyabileceği hacim ve ağırlıkta olmalıdır." (Gürel, Temizyürek, Şahbaz). Bu yaştaki çocuklara seslenen kitapların, çocuğun el ve göz yapısına uygun, hacim ve ağırlık yönünden de taşınabilir olmasına özen gösterilmelidir. Kitaplar, çocuğun sayfalarını rahatça çevirebileceği, günlük yaşamında dilediği an kullanabileceği, kullanırken de zorlanmayacağı bir araç özelliği taşımalıdır. Okul öncesi eğitim kurumlarında, öğretmenlerin katkılarıyla büyük boyutlu kitaplar da kullanılabilir, ilköğretim çağındaki çocuklar için hazırlanacak kitapların ise çocuklarda kitaplık oluşturma-kullanma alışkanlığını da yerleştirmek amacıyla, kitaplık düzenlemesine uygun olan 16x23 cm boyutlarında olması beklenir.

KÂĞIT ÖZELLİĞİ

Erken çocukluk döneminden başlayarak çocukların kitaba saygı ve sevgi duymalarını sağlayan en önemli etkenlerden birinin kitaplarda kullanılan kâğıt olduğu unutulmamalıdır. Çünkü kitabın görsel etkisini yansıtan, baskı niteliğini artıran, uzun süre kullanılabilirliğini sağlayan en temel öge kâğıttır.

1 2 yaş çocuğunun eline verilecek kitapların uzun süre dayanıklı olabilmesi için sayfaların kâğıt yerine bezden olmasında yarar vardır. Bez sayfalar aynı zamanda yıkanıp ütülenebileceği için temizlik bakımından da kolaylık sağlar.

2 3 yaş çocuklarının kitaplarında ise sayfaların kartondan olması dayanıklılığın yanı sıra çocuğun sayfaları daha kolay çevirebilmesi için de yararlıdır.

Daha sonraki yaşlarda ise birinci kalite kâğıt hamurun kullanılması kitabın görünüşünü güzelleştirir, iyi ve pürüzsüz olması resimlerin parlamadan daha kolay algılanmasını sağlar ve gözü yormaz.

Yediiklim Yayıncılık

Kullanılan kâğıdın renkli olmaması gerekir ki resimlemede kullanılan renkler daha güzel görünebilsin. Bu arada kâğıt beyazlığının da gözü yormayacak şekilde kirli beyaz olmasında yarar vardır. Özellikle, baskının arka yüze yansımasına, resimlerin ve yazıların üst üste binmesine, renklerin değişmesine, dağılmasına, harflerin iyi okunmamasına neden olan düşük gramajlı kâğıt kullanımından kaçınılmalıdır. Bu nitelikteki kâğıtlardan oluşan kitaplar, çocuğun elinde bir iki kullanımda yıprandığından ve kısa sürede özelliğini yitirdiğinden, çocukta da zamanla kitaba olan saygı ve sevginin yitimine neden olabilir.

KAPAK VE CİLTLEME

Çocuğun kitaba yönelmesini, kitapla arkadaşlık kurmasını sağlayan ilk uyaran kitabın kapağıdır. Çocuğun ilgi ve beğenilerini harekete geçiren bir kapak, onun kitaba ve okumaya yönelik olumlu duyuşsal davranışlar kazanmasını sağlayabilir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, kapak tasarımının sanatçı duyarlılığını yansıtması beklenir. Kapaktaki görsel tasarım, sanatsal bir anlatım ile çocuğun ilgisini kitaba yöneltmeyi çekmeyi başarabilmelidir. Kapak resimlemesinde, çocuğa kitabın içeriğine ilişkin bazı ipuçları sunulması temel ilke olarak benimsenmelidir. Bu durum çocuğun kapak resmine ya da resimlerine bakarak metnin içeriğine ilişkin önceden düşünsel bir hazırlık yapmasına katkı sağlar. Ayrıca, çocuğa kendi kurguları ile metinde anlatılanlar arasında karşılaştırma yapma olanağı yaratılmış olur.

Kitap kapağının özelliği okul öncesinde her yaştan daha fazla önem taşır. Bu yaşta çocuk, okuma bilmediğinden onu kitaba çeken önce kapağıdır. Bu nedenle özellikle anaokulunda kitap köşesi düzenlenirken kitaplar kapakları görünecek bir şekilde raflara yerleştirilmelidir. Kitap kapağının içindeki olayı tanıtabilecek bir biçimde resimlenmesi gerekir. Kapakta iç sayfalardaki en ilgi çekici resimlerden biri kullanılabileceği gibi çocuğu iç sayfaları merak etmeye götürecek bir resim de kullanılabilir. Ayrıca kapakta uygun bir yere kitabın adı da verilmiş olmalıdır.

Kitapta bir iç kapağın olması, çocuğun kitap düzenini tanıması ve yetişkinin çocuk için kitap seçimine yardımcı olabilecek bilgileri bulması bakımından yararlıdır.

İç kapakta kitabın adı, yazarın, resimleyenin ve basımevinin adının bulunması sonraki seçimlere yardımcı olacaktır. Ayrıca kapağın iç sayfaları koruyabilmesi için iç sayfalardan daha kalın olması ve kapakla iç sayfaların bir araya getirilişindeki ciltlemenin dikişli olmasında yarar vardır. Tek bir tel zımba ile ciltlenmiş bir kitap kısa zamanda parçalanır, sayfaları birbirinden ayrılır. Bu görünümdeki bir kitapla hiçbir zaman çocukla kitabın değerli olduğu izlenimini yaratmaz. Oysa ciltleme sağlam yapılmışsa çocukta dikkatli kitap kullanma alışkanlığı da gelişebilecektir. ABC ya da dokunma kitapları olarak adlandırılan okul öncesine yönelik kitapların kapak ve sayfalarında, yıpranmayı önlemek, dayanıklılığı artırmak ve çocuğa çevirme kolaylığını sağlamak için kalın kâğıt kullanılmalıdır. Arka kapak ise çeşitli amaçlar için kullanılabilir.

KİTABIN AĞIRLIĞI

Kitap ağırlığı kitabın forma sayısına bağlıdır. Forma sayısı ise kitaptaki konunun uzun ya da kısa oluşuna bağlıdır. Bu dönemde çocuğun dikkat süresi göz önüne alınırsa kitapların az sayıdaki sayfalarından oluşan ve tek formalı kitaplar olması gerekmektedir.

Okul çağında ise çocuğun okuyacağı metin de uzadığı için forma sayısında da artış olacaktır. Küçük yaşlarda kullanılan karton sayfalarda ise sayfa sayısı kitabın ağırlığını oluşturmaktadır.

SAYFA DÜZENİ

Kitap, okul öncesi dönemdeki çocuk için bir eğlence, bilgilenme ve duyarlık kazanma aracıdır. Kitabın belirlenen işlevlerini yerine getirebilmesi için çocuğun kitapla kurduğu arkadaşlığın süreklilik kazanması gerekir. Çünkü okuma eyleminin alışkanlığa dönüşmesi ile kitap arkadaşlığı arasında sıkı bir ilişki olduğu bilinmektedir. Sayfa düzeni, henüz okuma yazma becerisi edinmemiş bir çocuk için bu ilişkiyi sağlayan önemli bir değişken konumundadır.

Sayfa düzeninde belirleyici etken, sayfayı okuma ve izleme rahatlığıdır. Bu rahatlığı sağlayan özellik ise estetik dengedir. Sayfa düzeninde resim, metin ve sayfa kenarlarındaki boşluklar arasında göze hoş gelen bir bütünlük ve sayfada bulunan tüm ögeler arasındaki oransal uyum, estetik dengeyi sağlayan temel etkenlerdir.

/yediiklimyayincilik

Okul öncesi dönemde çocuklar için hazırlanan kitaplarda sayfa düzeninin aranılan en önemli özelliği resim ve ilgili metnin aynı sayfada olmasıdır. Önceleri resim, sayfanın tümünü kaplayıp uygun boşluğa metin yazılırken daha sonraları sayfanın dörtte üçünün resim, dörtte birinin ise metne ayrılmasında yarar vardır. Daha önce de üzerinde durulduğu gibi bu dönemde resimler ağırlıktadır. Özellikle bu dönemde ön sayfada resim, arka sayfada metin şeklinde düzenlenmiş olmalıdır. Çocuk resmî ve ona ait metni aynı sayfada görmelidir. Kitapta karşılıklı iki sayfaya birden tek bir resimleme yapılabileceği gibi her sayfada bir resim ve metin şeklinde bir düzenleme de yapılabilir.

Sayfaya resim ve metin yerleştirilirken birbirinin içine girmemeli ikisi de net bir şekilde görülebilmelidir. Ayrıca metnin yerleştirilmesinde yazım kurallarına dikkat edilmesi gerekir ki çocuk okula başladığında yazım kurallarına yabancı olmasın veya okumaya hazırlanabilsin. Sayfada metnin düzenlenişinde satır aralıklarının geniş olması da aynı nedenle önem kazanmaktadır.

RESİMLER

Okul öncesi dönemdeki çocuklara seslenen kitaplarda yer alan nitelikli resimlerin bilinen en temel işlevi, çocuğun görsel ve işitsel algılama yetisinin eğitimi ile imgesel düşünme becerisinin gelişimi için bir altyapı oluşturmasıdır. Daha çok görerek ve dinleyerek öğrendiği bir dönemde, sanatçı duyarlığı ile hazırlanmış kitap resimleri, çocuğun görme ve duyma algılarını eğitme sorumluluğunu üstlenir. Çocuk gördükleri üzerine duygu ve düşünce üretmeye, görsel iletileri belleğinde canlandırmaya başlar. Bu süreçte sözcüklerin dili de bu canlandırmaya katkı sağlarsa kitap kendisinden beklenen işlevi yerine getirmiş olur. Çocuk kitaplarındaki resimlerin vazgeçilemez özelliği estetik değerleridir. Okul öncesi ve ilk okuma dönemindeki çocuklara seslenen kitap resimlerinin, estetik kaygı ön planda tutulmak koşuluyla, daha çok, renkli olması beklenir. Ancak istenilen niteliklere sahip olsa bile, baskı sırasında renkleri karışmış resimlerin yer aldığı kitaplar da çocukların kullanımına verilmemelidir.

Bu dönemdeki çocuklara seslenen kitaplarda, anlatımda daha çok resmin dilinden yararlanılır. Çocuklar resimlere bakarak da metnin kurgusuna ilişkin tahminlerde bulunabilirler. Sözcükler, çocukların imgelerine taşıdıkları anlamın biçimlendirilmesi işlevini yerine getirir. Bu nedenle, resmin çağrıştırdığı anlam ile sözcüklerin dile getirdiği anlamın birbirini bütünlemesi gerekir. Bu bütünlük, çocuğun kitapla verimli bir iletişime girmesi, kitaptan yararlanması için gereklidir.

Resimlerde kullanılan çizgilerin yuvarlak ve sevimli olması, kitabı daha ilgi çekici hâle getirir. Çocuğa okunan olayın bütününün resimlerde çizgilerle çok iyi ifade edilmiş olması, özellikle hareketlilik özelliğinin bulunması resim-metin ilişkisinin kurulmasını kolaylaştırır.

Hareketsiz âdeta bir fotoğraf görünümünde verilen resimler çocuk için ilgi çekici değildir. Resimlerde abartılmadan kullanılmış hayal unsuru bu yaş çocuğunun özelliklerine daha uygundur. Resimlerde çocuğun dikkatini dağıtacak gereksiz ayrıntıya da yer verilmemelidir. Çocuğun olayla ilişki kurabileceği, kolay algılayabileceği basit ve sade bir resimlemenin tercih edilmesinde yarar vardır. Sayfalardaki resimlerde kompozisyon iyi bir şekilde ele alınmış olmalı ve sayfalardaki resimlerin olaya bağlı, bir bütünü oluşturacak birbiriyle ilişkili çizimler şeklinde olmasına dikkat edilmelidir. Özellikle her resimde olay, kahramanları ve olaya ait figürler bir bütünü oluşturabilmelidir. Yanlış bir öğrenmeye neden olmamak için özellikle olay kahramanlarının özellikleri doğru verilmeli ve kitap sonuna kadar bu özelliklerde devam etmelidir. Bu arada aynı özelliklerde birden fazla kahraman varsa o kahramanın olay içindeki etkinliğinin belirlenebilmesi için bazı farklılıklarla verilmesinde yarar vardır. Bu çocuğun olayı daha kolay kavramasına ve olay-resim ilişkisini daha kolay kurmasına yardım edecektir.

Resimlerde olaya uygun bir biçimde mizahın kullanılması çocukların hoşuna gitmektedir ancak buradaki mizahın karikatür niteliğindeki bir çizgi stili ile verilmemesi gerekir. Çünkü bu tür bir çizimdeki saklı olan espriyi henüz okul öncesi çocuğu anlayamaz.

Onun için bu tür bir çizim tarzı pek bir şey ifade etmez. Bu nedenle olaydaki mizah unsuru resimlerde açık bir şekilde verilmiş olmalıdır. Resimlerde renklerin kullanımı da üzerinde durulması gereken bir noktadır. Çocuklar genelde renkli resimli kitapları daha ilgi çekici bulmaktadırlar ancak kitapta kullanılan renklerin iyi bir uyum içerisinde olması gerekir. Karanlık ve koyu renklerdense canlı renkler kullanılmış olmalıdır. Önemli olan çizgilerin anlatım gücü olduğundan kitaplarda siyah beyaz resimler de kullanılabilir. Bu arada resimleri daha canlı hâle getireceği düşünülerek resimlerdeki tüm figürlerin kenarlarının siyah bir çizgi ile sınırlandırılmaması figürleri sertleştirir ve resimler arasındaki bağlantıyı bozabilir. Ayrıca her sayfadaki resmin âdeta bir çerçeve görünümünde sınırlandırılmamasında yarar vardır.

Yediiklim Yayıncılık

İlk yıllarda (1-2 yaş) kitaptaki resimler tek bir figür hâlinde ve basit bir çizimle verilmeli üç yaşından sonra da bir olayı açıklayacak şekilde basit ve sade bir çizim tarzı ile resimleme yapılmış olmalıdır. "Çocuk kitaplarında resimler, çocukları çizmeye istekli kılacak, onların kendilerini bu yolla ifade etmelerine, üretmelerine, sevmelerine ve duyumsamalarına olanak sağlayacak bir sanatçı duyarlılığıyla resmedilmelidir." (Özer,2007: 429)

3-6 yaş arası çocuklarla yapılan okumalarda, bir cümle bile kaçsa dikkatleri hemen dağılacağı için resimler metni anlamalarına katkıda bulunmanın yanı sıra dikkatlerini diri tutmalarına da yardımcı olmalıdır. Bu yaş grubu çocuklar dinledikleri bir öyküyü resimlerine bakarak okuyabilmelidir. 5-6 yaş öncesi çocuklar, önce kitabın estetik özellikleriyle okunduktan sonra da konusuyla ilgilenirler. Okul öncesi çocuk kitaplarında resimler, "Çocuğun zihninde anlam yaratabilecek kadar somut, ancak hayallerini besleyecek kadar kışkırtıcı ve heyecan verici olmalıdır." (Tuğrul-Nihal, 2007: 388).

"Okul öncesinde çocuklar kimi zaman tamamı resim olan kitapla oyalanabilirken, kimi zaman 1/4 ve 3/4 oranında yazı ve resim ağırlığından hoşlanır. Okul öncesi dönemindeki bir çocuğun grup içinde, öğretmenin okuduğu bir öyküyü dinlemesinin beklentileri farklıdır, anne-baba ona evde kitap okurken farklıdır.

Grup içinde dikkati daha çabuk dağıldığından, kitabın resim ağırlığının daha yoğun olması gerekir. Ancak evdeki okumalarda, çocuk anne ve baba ile metin aracılığıyla iletişime girdiğinden, resimler araca dönüşür.

Bu durumda resmin ağırlığı 1/2-1/2 olarak paylaşılabilir, hatta resim daha aza inebilir." (Akal, 2008:3)

"İlköğretim 6. sınıftaki öğrenciye verilecek bir kitapta; resmin, yerini yazıya bırakması uygun olur." (Sever, Akt. Özer, 2007: 431)

Kitaplardaki resimler fotografik bir yaklaşımla değil, çocuk bakış açısıyla yapılmalıdır. Kitaplarda yer alacak resimler, çocukların kendi yaptıkları resimler değil, sanatçı resimleri olmalıdır. Resimler üretilirken, "Çocuk ruhunun doğallığının ve duyarlılığının sınırları zorlanmamalıdır." (Göknil, 2006: 111-112)

HARFLER

Çocuk kitaplarında kullanılacak harflerin, çocukların yaşlarına uygun olarak gözü yormayacak, onların sözcükleri rahat okuması ve anlamlandırmasına olanak sağlayacak boyutlarda olması beklenir. Çocuk kitaplarında harflerin, okumayı zorlaştıran karakterlerde ve renklerde basılmaması gerekir. Harfler net olmalı, kolay okunabilmelidir. Harf, sözcük ve satır aralarındaki boşluklar sayfa düzenindeki tasarımı bütünlemeli, sayfaya sevimlilik ve görsel bir çekicilik katmalıdır. Satır aralarındaki boşluklar da harflerin boyutlarıyla orantılı olmalıdır.

Okul öncesi çocukları için harf iriliği ortalama 20-24 punto olarak tercih edilebilir. Bu arada harf büyüklüğünün kitap boyutuna göre de değişiklik göstereceği unutulmamalıdır. Kullanılan harf türünün de küçük harf olması gerekir. Dekoratif yazım biçimi kullanılmamalıdır.

MEB'in yayımladığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'ne göre: İlköğretim 1'inci sınıflar için yirmi, 2'nci sınıflar için on sekiz, 3'üncü sınıflar için on dört, 4'üncü sınıflar için on iki, 5'inci sınıflar için on bir, daha üst sınıflar için ise on puntodan daha küçük harfler kullanılmaz. (Resmî Gazete, Tarih 12.9.2012 Sayı 28409)

1. ÇOCUK KİTAPLARINDA DIŞ YAPIYLA İLGİLİ BULUNMASI GEREKEN NİTELİKLER

1. Hangi yaş için olursa olsun, kitapların dış kapakları (ön ve arka yüz) çocuğun ilgisini çekecek şekilde olmalıdır. Çocuğun yazıdan çok resme ilgi duyduğu unutulmamalıdır.
2. Çocuk kitaplarına resim eklenirken bu resimler çocukların yaş düzeyi dikkate alınarak kitaba yerleştirilmelidir.
3. Resimler konuya uygun açık ve anlaşılır olmalıdır.
4. Kullanılacak resimler hedef kitlenin yaşına, gelişim ilkelerine uygun bir biçimde tasarlanmalıdır.
5. Görseller çocuğun duygu ve düşüncelerini, hayal gücünü harekete geçirebilmelidir.
6. Kitapta kullanılan kâğıdın çok parlak olmaması ve kalın olması gerekir. Kâğıt birinci kalite olmalıdır.
7. Kullanılacak mürekkepler de kaliteli olmalıdır. Solma yapmamalı, ele bulaşmamalıdır.

/yediiklimyayincilik

8. Kitaplarda karton kapak kullanılmalıdır.
9. Kitaplar farklı boy ve ebatlarda tasarlanmalı, tekdüzelik olmamalıdır.
10. Talim ve Terbiye Kurulunun ders kitapları için belirlediği ölçüye göre okul öncesi dönem ve ilkokul 1. sınıfta harfler 20-24 puntodan, 2. ve 3. sınıflarda ise 18-20 puntodan daha küçük olmamalıdır. 4., 5. sınıflarda 12 punto olmalı, sonraki sınıflarda ise 10 puntodan az olmamalıdır.
11. Kitapların dağılmayacak nitelikte yapılmasına özen gösterilmelidir.
12. Hitap edilen çocuğun yaşına göre kitabın boyutu ayarlanmalıdır.
13. Kitabın hitap edeceği çocuk yaşı küçüldükçe cümlelerin sözcük sayısı da azalmalıdır. Okul öncesi ve ilkokulda kelime sayısı en çok altı, ortaokulda en çok on olmalıdır.
14. Kitabı okuyacak çocuk yaşı küçüldükçe cümlelerin basit ve düz olmasına dikkat edilmelidir.
15. Sayfaların kenar boşlukları en az 2 cm olmalıdır. Satır aralığı en az 1.25 satır olarak ayarlanmalıdır.

2. NİTELİKLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA BULUNMASI GEREKEN EĞİTSEL ÖZELLİKLER

1. Okulda izlenen eğitim programını desteklemelidir.
2. Yaşamın gerçekleriyle ilişkili olmalıdır.
3. Çocuğun duygu, düşünce ve hayal gücünü geliştirici biçimde kaleme alınmış olmalıdır.
4. Çocuğun bilgi ve kültür evrenini genişletmelidir.
5. Çocuğa, içinde yaşadığı çevreyi, ülkeyi, dünyayı gerçekçi açıdan tanıtmalı; çocuğun bunlarla bütünleşmesini sağlamalıdır.
6. Şiddet ögeleri içermemelidir; çocukta estetik bir duyarlılık sağlamalıdır.
7. Çocuğun eleştiri yeteneğini geliştirmeli; onun tepkilerini düzenleyici bir rol oynamalıdır.
8. Çocuğun yaratıcı ve araştırmacı kişilik yapısı kazanmasına yardımcı olmalıdır.
9. Çocuğun dilsel becerilerinin gelişmesine katkıda bulunmalıdır.
10. Çocuğa, toplumun bir bireyi olduğu ve ondan soyutlanmayacağı bilincini vermelidir. Onları kendine ve topluma yabancılaştırmaktan korumalıdır.
11. Çocuğa, insanı zayıf ve güçlü yönleriyle tanıtmalıdır.
12. Bilimsel verilere ve evrensel ahlak kurallarına uygun olmalıdır.
13. Çocuğa kavratılmak istenen ana düşünceyi bir ibret biçiminde vermeyip bunu sezdirmelidir.
14. Çocuğu yazgıcıya ve uydurukçuluğa sürüklememelidir.
15. Her türlü ön yargıdan arındırılmış olmalıdır.
16. Çocuğun doğasına uygun bir yaklaşımla; yaparak-yaşayarak öğretme-öğrenme anlayışını yansıtmalı; eğlendirici, öğretici ve düşündürücü olmalıdır.
17. Siyasal ve dinsel yönlendirmeler içermemelidir.
18. Çocuğa, içinde yaşadığı çevreyi, ülkeyi, dünyayı gerçekçi açıdan tanıtmalı; çocuğun bunlarla bütünleşmesini sağlamalıdır.
19. Şiddet ögeleri içermemelidir; çocukta estetik bir duyarlılık sağlamalıdır.
20. Çocuğun eleştiri yeteneğini geliştirmeli; onun tepkilerini düzenleyici bir rol oynamalıdır.
21. Çocuğun yaratıcı ve araştırmacı kişilik yapısı kazanmasına yardımcı olmalıdır.
22. Çocuğun dilsel becerilerinin gelişmesine katkıda bulunmalıdır.
23. Çocuğa, toplumun bir bireyi olduğu ve ondan soyutlanmayacağı bilincini vermelidir. Onları kendine ve topluma yabancılaştırmaktan korumalıdır.
24. Çocuğa insanı zayıf ve güçlü yönleriyle tanıtmalıdır.
25. Bilimsel verilere ve evrensel ahlak kurallarına uygun olmalıdır.
26. Her türlü ön yargıdan arındırılmış olmalıdır.

3. ÇOCUK KİTAPLARINDA BULUNMAMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

1. Kitaplarda hiçbir şekilde ön yargılara, körü körüne inançlara, yazgıcılığa, bazı ırkların ve dinlerin üstünlüğü gibi kavramlara yer verilmemelidir.
2. Kitaplarda gerçekle bağdaşmayan insan özelliklerine yer verilmemelidir. Örneğin; hep mutlu, her zaman güçlü insanlar anlatılmamalı, bunun yerine her yönüyle insan tanıtılmalıdır.

yediiklimyayıncılık

3. Çocukları karamsarlığa itecek (kader, alınyazısı gibi) inanışlar kitapta bulunmamalıdır.
4. Çocuk kitaplarında çocuğun anlamasını güçleştirecek olan geri dönüşlere yer verilmemelidir.
5. Öyküleyici kitapların taraf tutma hakkı vardır ancak bilgilendirme amacıyla yazılan kitaplar doğru ve tarafsız olmak zorundadır.
6. Çocuk kitaplarında öğüt veren yaptırımcı anlayış yerine, çocukları eğlendirirken düşündüren, düşündürürken de eğlendirmeyi başaran bir yaklaşım esas alınmalıdır.
7. Anlatımda, mantık yanlışlığına düşülmemelidir. Okul öncesi dönemdeki çocuklarda vicdan gelişimiyle birlikte ahlaki değerler de biçimlenmeye başlar. Bu nedenle doğruyu yanlış, iyiyi kötü gibi göstermek, çocuğun sağlıklı bir değerler sistemi oluşturmasında sorunlar yaratabilir.
8. Kitaplarda, cinsel roller çağdaş yaşamın gereklerine uygun olarak örneklendirilmeli, kadına ve erkeğe verilen değer ve yüklenen anlam arasında farklılık olmamalıdır. Kitaplar, çocukların kendi cinsiyetleri içinde kişiliklerini bulmalarına ve geliştirmelerine yardımcı olmalıdır. Bunun için de kitaplarda özellikle geleneksel anlayışın oluşturduğu cinsel kimliklere ilişkin (erkekler ağlamaz, kızlar uslu olur vb.) yargılara yer verilmemelidir.
9. Kitaplarda denetimci ve otoriter tavırlar onaylanmamalı, demokratik kültürün birey ve toplum yaşamındaki önemi sezdirilmelidir.
10. Kitaplarda fiziksel ve onur kırıcı cezalar onaylanmamalı; çocuklar yapılan ya da düşülen yanlışın nedenleri üzerinde düşünmeye yöneltilmelidir.

ÇOCUK KİTAPLARININ FAYDALARI

1. Okurken eğlendirir, okuma eylemini zevkli hâle getirir.
2. Çocuğun iç dünyasını, hayal âlemini zenginleştirir.
3. Çocuğun okuduğu ile kendi hayatı arasında doğal ve güçlü bir bağ kurmasını sağlar.
4. Yeni ve çeşitli deneyimler yaşamasını sağlar.
5. Çocuğun okuma-yazma farkındalığını geliştirir.
6. Kitabın önemini ve kitap sevgisini kavratır.
7. Okuma-yazma etkinliklerine kaynak oluşturur okuduğunu anlayabilme ve dili düzgün kullanabilme becerisi kazandırır.

4. ÖĞRETMENİN ÇOCUK EDEBİYATI ÖĞRETİMİNDE YAPMASI GEREKENLER

1. Nitelikli çocuk edebiyatının ne olduğunu bilmesi gerekir.
2. Öğrencilere sunacağı kitapları seçerken öğrencilerin ilgisini ve gelişim düzeylerini göz önüne bulundurmalıdır.
3. Çocuk kitaplarını okumalı, bilmeli ve yeni kitapları takip etmelidir.
4. Öğretim yaklaşımlarını, yöntemlerini, öğretici etkinlikleri ve malzeme seçimini bilmesi gerekir.
5. Kurumsal bakış açılarını anlayabilmeli ancak öğrenciyi kuramla değil uygulamayla karşılaştırmalıdır.
6. Öğrencileri için iyi tanımlanmış beklentileri ve amaçları olmalı ve bunlara erişmelidir, eriştirmelidir.
7. Nitelikli ve iyi hazırlanmış bir öğretim programı olmalıdır.
8. Dil ve üslup yönünden Türkçenin eşsiz örneklerini sunmalıdır.
9. Çocuk edebiyatı tarihini anlatır gibi anlatmamalı, çocuk örneklerle karşılaştırılmalıdır.
10. Çocuğu kurumsal bilgiyle değil seçkin eserlerle ve uygulamalarla karşılaştırmalıdır.
11. Öğrencinin merakını tetiklemeli ve merakını giderebilmelidir.
12. Öğrenciyi kalitesiz, niteliği düşük örneklerle karşılaştırmamalıdır.
13. Örnekler amaçlı bir şekilde konu edilmeli, gelişigüzel okuma yapılmamalıdır.
14. Örnekleri edebiyat, sanat ve estetik değerlerinden ayrı bir şekilde ele almamalıdır.
15. Ders yılı başında her sınıfta okunmasını lüzumlu gördüğü eserleri seçmeli ve bunları kilitli dolaplara değil, raflara yerleştirmelidir.
16. Öğretmen seçtiği her eseri sınıfta okumalı ve bu vesile ile bir yayının nasıl okunacağı üzerinde öğrencilere örnek vermelidir.
17. Çocukların inceledikleri yayınlar sözlü ve yazılı yoklamalarla kontrol edilmelidir.
18. Yayınlardan bir kısmını verilecek plana göre öğrencilere inceletmeli büyük bir kısmının okunmasını serbest bırakmalıdır.
19. Öğrencileri başka okullardaki arkadaşlarıyla kitap alışverişi yapmaya, kitap tavsiye etmeye, kitap

Yediiklim Yayıncılık

hediye etmeye, okudukları yayınlar hakkında bilgi vermeye teşvik etmelidir.

20. Öğretmen, sınıfta bazı eserleri en canlı pasajlarına kadar kendisi okumalı, geri kalan kısmı öğrencilerin okumalarına bırakmalıdır.
21. Öğrenciler, istedikleri yayını evlerine de götürebilmelidir.
22. Gazetelerden kesilmiş parçalar, sınıfa yeni gelen kitaplar sergilenmelidir.
23. Sınıf veya okul gazetesinde kitapları tanıtan yazılar öğrenciler tarafından yazılmalıdır. Yıl sonunda en fazla kitap okuyan öğrenciler, arkadaşlarına tanıtılmalı ve ödüllendirilmelidir.

AİLENİN YAPMASI GEREKENLER

Çocuk yayınlarını kullanmayı alışkanlık hâline getirmede ailenin yapması gerekenleri şöyle sıralayabiliriz

1. Çocuğa evde masal ve hikâye anlatmalı, resimli kitaplar albümler verilmeli, ufak şiirler ezberletilmelidir.
2. Okul çağındaki çocuklara evde seçkin eserleri tanıtmak ve sevdirmek için büyükler rehberlik etmelidir. Çocuklar, sevdikleri bir eseri başkalarına okumaktan da zevk duyarlar. Belirli zamanlarda çocukları ilgiyle dinleyerek edebî zevklerinin gelişmesine yardım edilmelidir.
3. Doğum günlerinde, bayramlarda ve türlü vesilelerle en iyi armağan hiç şüphesiz kitaptır. Kitap armağanını aile bir gelenek hâline getirmelidir.
4. Roman, hikâye, dergi, gazete gibi yardımcı ve serbest okumaya karşı, az sayıda da olsa bazı ailelerde bir direnme görülmektedir. Ana-baba, çocuğun dersinden başka şeyler okumasını suç saymayıp öğretmeniyle görüşmeli, gereken bilgiyi almalı ve aydınlanmalıdır.

ÇOCUĞUN YAŞ GRUBUNA GÖRE HAZIRLANAN KİTAPLAR

Çocuğun dilini öğrenmesinde ve geliştirmesinde, uyarıcı kaynak kitaplardır. Çocuklara küçük yaşlardan itibaren iyi nitelikli kitap okuma ve anlatma, onların deneyimlerini genişletmekte, kelime bilgilerini artırmakta ve dile karşı hassasiyetlerini geliştirmektedir.

0-1 yaş: Bu dönemdeki bebek gereksinimleri giderilmişse mutludur ama ilgi bekler. Konuşamaz ama dinler. Ona, o anda uydurduğunuz kısacık bir öyküyü bile anlatabilirsiniz. Dediğinizi anlamaz ama öyküde tekrarlar varsa, sesiniz de yumuşaksa sizi severek dinler. Önemli olan dinleme alışkanlığı kazanmasıdır.

1-2 yaş: Egosunun gelişmeye başladığı devredir. 1 yaşında konuşamaz ama kelime dağarcığı oluşmaktadır. 2 yaşa doğru tümce kurmaya, bir sayfadaki resimlerin neler olduğunu tanımaya başlar ancak bu yaşta daha kitabın ne olduğunu bilmez ve örneğin; yırtmak ister. Yırtılmayan bez kitaplar, plastik kitaplar, tahta ya da karton kitaplar bu yaşa göredir. Her sayfasında tek bir resim olan kitaplar daha uygundur. Çocuk konuşmayı öğrendikten sonra başı sonu olan bir öykü okunabilir. Bu yaştaki çocuk için en iyisi bir deftere resim yapıştırarak yapılan kitaplardır. Resimde neyi tanıyabiliyor ve seviyorsa onların resimlerinden oluşan bir defter-kitap yerinde olur. Yırtılsa da kimse üzülmez. Bu yaştaki çocuğa kitap okurken onu ya kucağınıza almalı ya da yanınıza oturtup ona sarılarak okunmalı, anlatmalısınız.

2-3 yaş: Çocukları dil becerilerinin gelişimiyle meşgul olduklarında, yeni kelimeleri denemeyi, oyunlarında şarkı söylemeyi, defalarca tekrarlamayı çok severler. Çocuğun ilk kitapları genellikle resimli kitaplar olup onun kitapla karşılaşması hem duyarak öğrendiği hem de duymadığı kelimeleri görerek öğrenmesini sağlamaktadır. 2-3 yaşlarındaki çocuk, kitapların resimlerine bakarken, kendine göre resimleri anlatırken dilini daha iyi kullanmaya başladığı da görülür. Fazla ayrıntısı olmayan resimlerin anlattığı çok kısa bir metin (bir iki cümle ile) çocuğun metin ile resim arasındaki ilişkiyi daha kolay kurabilmesini sağlar. Ancak çocuğun bu ilişkiyi kolay kurabilmesi için kitaplarda yaşına uygun somut bilgilerin resimlerle doğru ve basit verilmesi gerekir.

3-6 yaş: Çocuk bu çağda bağımsız olmak, bazı şeyleri kendi başına yapabildiğini göstermek ister: Elini yıkamak, giyinmek, yemeğini yemek gibi davranışlar bu duruma örnek verilebilir. Ancak okul öncesinde okumayı beceremediği için bu iş yetişkinlere kalmıştır. Ama bu iyi yapılmazsa çocuk zamanla kitaplardan soğur. Okumaya çocuğun dikkatini topladığından emin olup öyle başlamalı. Öyküyü okurken tiyatroda oynar gibi, canlı ses tonları kullanmalı. Daha doğrusu, okumaktan çok anlatıyor gibi olmalıdır. Çocuk bu yaşlarda gerçekle hayali bilmez, bunları birbirine karıştırır. Masallar çok küçük çocuk için uygun değildir. Endişe verici, korkutucu masallardan hoşlanmaz. En çok güldürü öykülerini sever. Birbirine su atan, çamurun içine düşen, ona buna bulanan çocuk sahneleri onu kahkahalara boğar. Mutlu sonla biten, umut veren öyküleri tercih eder. İlle de masal anlatılacaksa bu yaşa uygun hayvan masalları seçilmelidir.

Yediiklim Yayıncılık

Bu dönemde dili çok dikkatli kullanmak gerekir; çünkü 3-6 yaş arasındaki çocuk artık dilin kurallarının büyük bir kısmını içselleştirmiştir. Düzgün dil kullanmak, öğrendiklerini pekiştirir. Bu yaştaki çocuk, tekerlemeleri, kafiyeli deyişleri çok sever. Ancak dikkati çabuk dağılır. Öyküler kısa ve hareketli olmalı, kısa zaman dilimi içinde geçmelidir. Bu dönem çocuğun fiziksel olarak hızla büyüdüğü ve faal olduğu bir dönemdir. Sizi dinlerken hep kıpır kıpırdır. Bu nedenle de öyküler kısa tutulmalıdır. Öyküye o da el çırparak, el sallayarak katılabilirse dikkati dağılmaz ve daha uzun süre dinleyebilir. (Yrd. Doç. Dr. Dilek SELEK, Çocuk Edebiyatı, s. 17)

1. Tanıma ve Algılama Kitapları (Bebeğin İlk Kitabı)

Bu kitaplar bebekler için dinlemek ve resimlere bakmak amacıyla hazırlanmaktadır. 1.5 yaşını dolduran çocuklarda ilginin sürekliliği sağlandığı zaman, kitap kavramı gelişmektedir. Bu çağ çocuklarına hazırlanmış kitaplarda, çocuğun her gün gördüğü eşyanın çizimi, çocuğun bu eşyayla ilgili hareketlerinden birinin canlandırılması ve bu eşyanın adının kitabın bir köşesine yazılması sonucu, kitabı inceleyen çocuğun kelime bilgisinin erken geliştiği ortaya çıkmıştır. Böylece çocuk, canlandırma, resimleme, kodlama ve dinleme yoluyla söz dağarcığını geliştirebilmektedir.

Ülkemizde çocuk edebiyatının bir plan içinde sistematik olarak ele alınıp değerlendirilmemesi sonucu, bu tarz teknik kitaplara rastlanmamaktadır. Bazı ticari yayın evlerinin yabancı dillerden uyarlayarak yayınladıkları kitaplar ve bazı kreşlerin çalışmaları bunun dışındadır.

2. Özel Nitelikli Kitaplar

Bu kitaplar, dört yaşına kadar olan çocuklar için geliştirilen etkinlik kitaplarıdır. Çocuğun bütün duyu organlarını kullanabilmesine yönelik, bazen kabartma resimlerle yapılmış veya üç boyutlu tasarımlar olarak hazırlanmış kitaplardır. Bu kitaplarla çocuğa sorular sorulmakta, çocuk da o sorunun karşılığını kitabın sayfalarını karıştırarak bulmaktadır.

3. Tekerleme ve Yuva Şarkısı Kitapları

Çocukların çok severek söyledikleri çocuk şarkıları ve tekerlemelerin resimlerle canlandırılmasıdır. Bu resimlere bakarken çocuklara tekerlemeler veya şarkının müziği dinletilmekte böylece çocuğun dinleme becerisi geliştirilmektedir. Bu kitaplar, estetik boyutu yüksek çocuk edebiyatı ürünleriyle resim sanatının iç içe girdiği çalışmalardır. Çocuğun dört yaşına kadar bu kitaplarla eğitilmesi, konuşma ve dinleme becerisinin gelişmesine büyük katkılar sağlamaktadır.

4. Resimli Ninni Kitapları

Çoğunlukla tekerlemeler biçiminde olan ninniler, erken çocukluk çağındaki çocuğun, eğitiminde çok önemli rol oynamaktadır. Tekerlemelerde anlam bütünlüğü ikinci dereceden öneme sahipken ninniler ise çocuklarla duygusal yakınlık kurarak dil becerilerini ve algılama gücünü geliştirir.

5. ABC Kitapları

Bu kitaplar, artık çocuğun yavaş yavaş alfabe bilgisini kazandığı çalışmalardır. Kitaplarda her harf bir hayvan resmi veya çocuğun en çok gördüğü, kullandığı eşya resmi ile ilişkilendirilerek çizilmeli ve üzerinde konuşulabilecek bir canlandırma ile çocuğa verilmelidir.

Bir ABC kitabı dört tipte yapılabilir:

- Kelime-resim formatında yapılanlar
- Basit anlatım tarzında yapılanlar
- Bulmaca ve oyun tarzında yapılanlar
- Ana temalara dayananlar.

Bu dört teknikle de hazırlanan çalışmalarda, yazar ve çizimi yapan sanatçı arasında kurulacak başarılı ilişki sonucunda arka plan, beyaz bir zemin olabileceği gibi mat, sarı, mavi, yeşil ve kırmızı renkler de olabilir. Bazı eğitimciler bu çalışmaları iki yaş grubuna kadar indirmektedirler.

6. Sayı Kitapları

Çocukların sayı bilgilerinin gelişmesi ve yönlendirilmesine dayalı bir eğitim aracı olarak düşünülmektedir.

Gerçekte çocukların sayıları çevrelerindeki oyuncaklar veya model eşyalarla öğrenmeleri daha doğrudur. Ancak bu tarz kitaplar genelde çocukların sayı bilgilerinin gelişmesine yardımcı çalışmalar olarak hazırlanmaktadır.

Sayı kitapları da üç şekilde hazırlanabilir:

- Canlandırılan resimlerle veya oyunlarla birebir yorumlamaya dayalı çalışmalar

- Basit matematik kavramların öğretilmesine yönelik çalışmalar
- Sayılar üzerine geliştirilmiş öyküler ve bulmacalar yoluyla hazırlanan kitaplar

7. Kavram Kitapları

Bir eşyanın, varlığın veya durumun çocuklar tarafından tanımlanmasına, sınıflandırılmasına, adlandırılmasına, özetlenmesine veya soyutlanmasına yönelik karmaşık becerilerin kazandırılması için planlanan kitaplardır. Kavram kitapları çocuğun ilk başvuru kitaplarıdır. Bu kitaplarla çocukların kelime anlama becerileri, sözcük dağarcıkları gelişir. Bu kitaplar aynı adla anılan eşya, hayvan veya varlıklar arasındaki farkı görebilme ve ayırabilme becerisinin geliştirilmesine yöneliktir.

8. Resimli Kitaplar

Bir diğer adıyla sözsüz kitap, yani içinde sadece resim bulunan kitaplardır. Çocuğun soldan sağa sayfaları çevirmesi, sayfa içindeki olayları anlatan birbirine bağlı figürleri soldan sağa doğru izlemesi okuma becerisine hazırlık bakımından büyük önem taşımaktadır.

Resimli kitaplar aynı zamanda çocukların dil kullanımında cesaretlerini attıracak, sözcük dağarcığını geliştirecek önemli bir yardımcıdır. Çocuğun bildiği kelime ve figürlerden bilmediklerini çağrışım ve karşılaştırma yoluyla tamamlamasına da katkıda bulunmaktadır.

9. Okul Öncesi Kitapları

3-5 yaş grubu çocuklar için düzenlenmiş, küçük ve parlak resimli, ailelerin ilgi ve yardımı ile çocukların inceleyeceği kitaplardır. Bu dönem, çocukların genel gelişim süreçleri içinde artık fiziksel becerilerinin farkına vardıkları bir dönemdir. Kendilerine ait dolapları ve eşyayı sıralayacakları yerleri bilebilme, ayırabilme özelliklerine sahiptirler. Hazırlanan kitaplar genellikle bu becerileri geliştirmeye yönelik olmalıdır.

10. Okumaya Başlangıç Kitapları

Çocukların öğrenmelerine yardımcı olacak soru ve sorunun karşılığını alacağı kitapların yanında, çocukların sözcük dağarcıklarını sürekli geliştirecek kitapların hazırlanması okumaya başlangıç kitapları dönemidir. Bunun için de dört yaşından on altı yaşına kadar 12 yıllık bir okuma stratejisi geliştirilmiştir. Dört yaşındaki çocuğun söz dağarcığındaki kelime sayısı belirlenmiş ve bunların 12 yıl içerisinde belirli bir zenginliğe ulaşması için yardımcı okuma kitapları hazırlanmıştır.

Özellikle okumaya başlangıç kitapları, temel eğitim birinci basamakta üçüncü sınıfa kadar çok büyük bir önem taşımaktadır. Kitapların sayfa düzenleri, resimlerin kullanılışı, yazıların boyutu, içindeki öykülerin pedagojik düzenleri, resimlerin kullanılışı son derece titiz ve uzun bir çalışma sonucu hazırlanmalıdır. Ayrıca öykülerin içerisindeki kelime sayısı, kitapların sayfa sayısı, kâğıt kalitesi, kitapların dayanıklılığı ciddi bir ekip çalışması sonucu belirlenmesi gereken özelliklerdir. Çocuklar, söz dağarcığı düzeyine göre okumaya başladıktan sonra, ders ve okul dışında iki veya üç kitabı bir hafta içerisinde okumalı ve öğretmen tarafından bu okuma disiplini dokuz yaşına kadar titizlikle sürdürülmelidir.

11. Oyuncak Kitaplar

Çocukları anne karnında kitapla tanıştırmalı; ilk 6 aydan sonra ellerine kitapları vermeliyiz. Bunun için piyasada artık yarı oyuncak yarı kitap görünümünde olan kitap gibi sayfaları çevrilen ancak oyuncak özelliklerinde olan kitaplar bulunmaktadır. Bu tür kitaplara "Oyuncak Kitap" denmektedir.

Örneğin bu kitaplar araba biçiminde, hayvan biçiminde olabilir, üzerinde delikli, pencere gibi açılan kulakları olan kitaplar olabilir. Bunlar en fazla 10-14 sayfa uzunluğunda olur çok az ya da hiç metin içermez. Her sayfada bir iki cümle ya da tek bir kelime olabilir.

Bebeğin dikkatini çekmek için basit kafiyeli metinler, parlak, renkli, ilgi çekici ve anlaşılır resimler kullanılmalıdır. Oyuncak kitapları eline alan bir çocuk tutarken ya da sayfaları çevirmeye çalışırken küçük kas becerilerini destekleyebilir. Bazı oyuncak kitaplarda çeşitli kumaştan ya da tüyden yapılmış bölümler de bulunmaktadır. Bu kısımlar ise çocukların dokunsal duyu gelişimlerini desteklemeye yardımcı olur. Oyuncak kitapların bazısında da ses butonları bulunmaktadır. Özellikle hayvanlar ile ilgili olanlarda hayvan seslerinin bulunduğu ses butonları bulunmaktadır. Bu tür kitaplarla etkileşime geçen çocukların kitap okuma alışkanlığının gelişmesi dışında duyularının gelişmesi de desteklenmiş olur.

/yediiklimyayincilik

12. Bez Kitaplar

Kitaba nasıl davranacağını henüz öğrenememiş, ancak elleri ile kavrama yetenekleri gelişmiş çocukların etkileşime geçebileceği bir kitap türüdür. Bu kitapların sayfaları kâğıt yerine bezden yapılır ve kolay kolay yırtılmaz. Bazı bez kitapların sayfalarında bezlerin arasında da ses çıkaracak ek olarak materyal eklenebilmektedir, örneğin poşet gibi, bu ek materyal de ses çıkararak çocuğun ilgisini kitapta tutmaya yaramaktadır.

13. Banyo Kitapları

Bebeklerin çabuk sıkılmamalarını sağlamak için genellikle suda oynayabilecekleri, dayanaklı oyuncaklar sunulur. Bu kitap türü de çocukların suda oynayabileceği sayfaları muşamba vb. suya dayanıklı malzemeden yapılmış olan kitaplardır.

14. Çoklu Ortam Kitapları

Grafik, metin, resim, ses, animasyon ve video gibi birçok değişkeni içerisinde bulunduran elektronik medya kitaplarıdır. Duyu engeli bulunan çocuklar için oldukça kullanışlıdır. Sadece görsel ya da sadece işitsel olarak hazırlanma imkânı bulunur. Esnektir.

15. Özel Amaçla Yazılmış Kitaplar

Günümüzde çocuk kitapları sadece çocukların gelişimsel becerilerini desteklemek amacıyla kullanılmamakta farklı amaçlar için de kullanılmaktadır. Çocukların hayatlarında karşılaşabilecekleri olayları ve sorunları (yeni bir kardeşin doğumu, başka bir yere taşınma, okuldaki ilk gün vb.) ele alan ve bu olaylarla baş etmelerinde yardımcı olmak için kullanılan resimli öykü kitapları da bulunmaktadır. Bu tür kitaplar, yazında sorun-problem odaklı ya da özel amaçla yazılmış kitaplar, çocuk edebiyatında özel temalar olarak adlandırılmaktadır. Özel amaçla yazılmış kitaplara bakacak olursak; okul öncesi çağdaki çocuklara baş etmesi zor temalar (boşanma, ölüm vb.), değerler eğitimi, karakter eğitimi, sosyal beceri ve toplumsal yaşama uyum ve ahlak eğitimi gibi temalarda fayda sağlamak amacıyla öykülerin yazıldığı görülmektedir.

16. Yazısız Kitaplar

Sessiz kitaplar ya da yazısız öykü kitapları konu bütünlüğü taşıyan sadece resimlerle ya da bir iki cümle ilavesinden oluşan kitaplardır. Çocukları anlatıma teşvik ettiği için ifade edici dillerini geliştirmeyi amaçlar. Bazen kitabın sonunda öykünün metni yazabilir. Ülkemizde pek fazla örneği bulunmamaktadır. Bu kitaplarda resimlendirmenin çok iyi yapılmış olması gerekir.

Yaşlara Göre Kitap Seçimi ve Kitap Seçerken Dikkat Edilecek Noktalar

Okul öncesi eğitim-öğretim süreci; çocukların kendilerinin farkında olmalarını, sosyal etkileşimler gerçekleştirebilmelerini, iletişim becerilerini geliştirebilmelerini, algılama becerileri ve sorun çözme yeterliklerini kazanabilmelerini, yaratıcı ve estetik duyarlılıklar kazanabilmelerine katkı sağlamaktadır.

Okul öncesi dönemde, özellikle çocukların gelişim özellikleri dikkate alındığında, seçilen materyallerin okul öncesi çocuğunun sosyal/duygusal, fiziksel, bilişsel ve dil gelişim alanlarına uygun olması gerekmektedir. Uygun materyal seçimi öğretim sürecinin başarısı ve kalıcılığını da olumlu yönde etkilemektedir. Çocukların öğretim ortamında bireysel özelliklerine ilişkin ihtiyaçlarının karşılanmasını ve gelişim özelliklerinin etkili bir biçimde gelişimini sağlamak için son derece benzersiz öğretim ortamları oluşturmak gerekmektedir.

0-3 yaş

- Müzikli, sesli, parlak renkli
- Dokunsal olarak uyaran
- Tanıdık nesnelerin olduğu
- Az kelimeli ve kelimelere ait bol resimli olan (hayvan, eşya vb.)
- Kolay yıpranmayacak kalitede
- Ellerinin boyutuna uygun
- Bu resimli kitaplara dokunma, elde tutma ile süreç başlar. Çevreyi tanımasına, çevreyle ilişki kurmasına, dilinin gelişmesine, algılama kapasitesinin artmasına yardımcı olur.

3-5 yaş

- Kahraman figürleri olan masallar
- Tanıdık durumların anlatıldığı
- Nesneleri sınıflandırabileceği
- İyi resmedilmiş
- Hayal gücünü harekete geçiren metinlerin önem kazandığı

/yediiklimyayıncılık

- Konuları sade, resimleri öyküyü anlatacak güçte
- Çocuğa okunan kitap, kavramsal gelişimine ve kişiliğinin temellerine katkı yanında öğrenme isteğini ve merakını tatmin etmeye, soru sormaya teşvik etmeye yardımcı olmalıdır.

Bu yaş grubu için yazılacak eserlerde bazı temel özelliklerin bulunması gerekir. Bunlar:

1. Eserlerde kullanılan kelime sayısı, onların anlamını bildiği ve çok kullandığı kırk kelimeyi geçmemelidir.
2. Mecazlı anlatımlara yer verilmemeli, bir kelimenin ikinci ve üçüncü anlamını çağrıştıracak cümleler kurulmamalıdır.
3. Seçilen kelimeler çocukların ruh dünyasında yer etmelidir. Tek zamanlı cümleler kullanılmalı, karışık anlatım şekillerine yer verilmemelidir.
4. Cümlelerde birleşik zamanlı fiiller yer almamalıdır. Tasvirler onların ilgi alanına uygun olmalı, tasvirlerde aşırıya kaçılmamalıdır.
5. Ninniler, resimli kitaplar, şarkılı ve danslı oyunlar, tekrar kelimelerinin çok olduğu şiirler, tekerlemeler, bilmeceler, fıkralar, masallar, canlandırma (tiyatro) bu yaş grubu çocukların hoşlandığı edebiyat ürünleridir. Mümkün olduğunca diyalog ağırlıklı metinlere yer verilmelidir.
6. Bu yaş çocuklarında cinsiyet farkı önceden bilgilendirilmemişse oluşmamıştır. Cinsiyet farkı, çocukların izledikleri filmler, aile içi ilişkiler, anne ve babanın yönlendirmesi sonucu ortaya çıkar. Bu yüzden cinsiyet farkını kesin hatlarıyla ortaya koyan eserlere yer verilmemelidir.

5-8 yaş

- Güçlü hikâyeleri olan
- Kavram ve dil yönünden gelişmiş
- Karakterleri güçlü
- Sadece iyi ve doğruyu değil, kötü-yanlış karakterleri de içeren
- Bilinen kelimeleri içeren
- Gerçek hikâyelerden alıntıları olan
- Yeni bilgileri öğreten, eğitici
- Okumayı yeni öğrenenler için kısa ve büyük harflerle yazılmış
- İlgi alanına giren kitaplar olmalıdır.
- Hayal gücünü kullanarak yorumlar yapmayı, yeni şeyler denemeyi, duygu ve düşünceleri tanımayı, dilini uygun kullanmayı okunan kişiyle fiziksel ve duygusal yakınlaşmayı sağlar.

Bu gruba hitap eden eserlerde;

1. Cümlelerdeki kelime sayısı 3-5 kelime olmalı, mecazlı söyleyişlere genellikle yer verilmemeli, anlatım açık olmalıdır.
2. Birleşik zamanlı fiiller kullanılmamalı, düz bir anlatıma özen gösterilmeli, değişik anlatım üsluplarından kaçınılmalıdır. Zorunluluk hâlinde, çocuğa bu üslup farklılıkları sezdirilmelidir.
3. Yazar, kendini çocuğun yerine koymalı, seçtiği konunun o yaş grubundaki duygu değerlerine uygun olup olmadığını tespit etmelidir.
4. Çocukların ilgi alanına uygun tasvirler yapmalı, anlatımda konuşma ve diyaloglar etkili olabilecek biçimde kullanılmalıdır.
5. Bir kelimenin yazılış şekli diğer bir kelime ile benzeşmemeli, anlatımda tekerlemelerden yararlanılmalıdır.
6. Bu yaş grubundaki çocuklara yoruma açık ve tamamlanmamış öyküler, söylenceler, fabllar, destanlar masal unsurunun hâkim olduğu resimli kitaplar tercih edilmelidir.
7. Yazılacak eserler, çocukların anlamını bildiği yüz kelimeyi geçmemelidir.

8-12 yaş

- Çocuğun karakter ve zevkine uygun
- Sadece mesaj kaygısı taşımayan, beyin fırtınası yapabileceği
- Türkçenin uygun kullanıldığı
- Yaratıcılığını kışkırtan, sonunu kendi tamamlayabileceği
- İlişkiler konusunda destekleyici, iyinin yanında kötüye de yer veren
- Farklı kültürleri tanıyabileceği, evrensel iyi çevirisi olan
- Duygusal macera türü, öğretici ya da mesaj verici özelliği abartılmamış kitapları seçebiliriz. İlgi alanına yönelik her yeni bilgi ve kahraman onu heyecanlandıracak, okuma isteğini artırmaya başlayacaktır. Heyecanlı maceralı olaylar ya da duygularını bulabileceği kitaplar ilgisini çekecektir.

Yediiklim Yayıncılık

Bu yaşlara hitap edecek eserlerde;

1. Bütünden parçaya gidilmelidir. Örneğin; önce aile, sonra ailenin üyeleri anlatılmalıdır.
2. Eleştiri duygusu bu yaş grubundan itibaren gelişmeye başlar; adalet duygusu ayrıntıları olmamakla birlikte ana hatlarıyla oluşur. Eserlerde bu konulara dikkat edilmelidir.
3. Kutlamalar, törenler ve özendirmelerden çok hoşlanırlar. Bu yüzden eserlerde yasaklamalardan çok, özendirmeler hâkim tema olmalıdır.
4. Bu yaş grubu çocuklarda eğer hayal ve imgelere yer verilmezse hayal etme eksikliği görülmeye başlar. Eserlerde hayal dünyasını geliştirici imgelere yer verilmelidir.
5. Tarihî olaylara karşı ilgi duyarlar, koleksiyon yaparlar, basit çalışma ve resim yapmaya karşı ilgileri olduğu için konusunu tarihten alan resimli eserler yazılmalıdır.
6. Toplu oyunlara karşı ilgi duyarlar. Paylaşım duyguları gelişmiştir. Olağanüstü bilgilerden çok gerçekçi bilgilere yer verilmelidir.
7. Kendisini baskı altında tutmaya çalışanlara karşı tutukluk ve içe kapanıklıkla cevap verirler. Kendi üzerinde kurulan baskılar sonucunda bu yaş grubu çocuklarda hayal dünyasında gerilemeler olur ve dinî duygularda zayıflama görülür. Hayal dünyasını geliştirici ve manevi duyguları besleyici konulara yer verilmelidir.
8. Bu yaş grubuna giren çocuklar için yazılacak eserler onların anlamını bildiği üç yüz kelimeyi geçmemelidir.

12-15 Yaş

- Bu yaş grubundaki çocuklar teorik konulara ilgi duyarlar, uzun ve dikkat isteyen çalışmalardan hoşlanırlar. Okuma ilgi ve becerileri bu yaştan itibaren farklılık göstermeye başlar. Spor, eğlence, fen ve tabiat konulu araştırmalara ve araştırma yazılarına ilgi duyarlar. Düşüncelerine önem verilmesinden hoşlanırlar. Zihinsel, fiziksel ve duygusal gelişimleri bakımından birbirlerinden hızlı ve farklı bir gelişim sürecine girerler. Gizlilikten hoşlanırlar, gizlilik içeren roman, film ve öyküleri severler. Okudukları kitaplarda kendilerini görürler, beğenilme istekleri çok fazladır. İlgi ve ihtiyaçları dağınıktır. Kendileriyle, çevreleriyle ve ülkeleriyle ilgili somut gerçekleri arama ve bulma isteği vardır. Bu yüzden kolay inanır ve yönlenirler. Öğretmenlerinin adil davranışlarına dikkat ederler, bu noktada "Ben kimim?" sorusu önem kazanır. Soyut işlemler üzerinde çalışırlar, saldırganlık eğilimleri artar.

Bu yaşlara hitap edecek eserlerde;

1. Cümleler 7-10 kelimeden oluşmalıdır.
2. Metinler, anlamını bildikleri 700 kelimeyi aşmamalıdır.
3. Yalın, sade bir dil kullanılmalıdır. Mecazlar ve benzetmelerle birlikte bütün zaman kipleri de kullanılabilir.
4. Kızlar sevgi, bağımlılık, özveri konularını işleyen duygusal eserler, sanat değeri olan kitap ve dergiler; erkekler soyut, duygusal düşünceye dayalı eserler, gazetelerdeki güncel olaylar, spor yazılarına ilgi duyarlar.
5. Cinsiyet ayrımının kesin hatlarıyla belirlendiği bu dönemde karşı cinse ilgileri ve sanat eğilimleri artar. Bu hususlara da dikkat edilmelidir.

YAŞA GÖRE ÇOCUKLARDA OKUMA EĞİLİMİ

0-6 YAŞ	OKUL ÖNCESİ DÖNEM
ETKİNLİKLER	• Ninniler • Resimli kitaplar • Çekici kartlar • Tekerlemeler • Masallar • Öyküler • Şiirler • Plak-kasetler • Video-TV • Çocuk kitaplığı • Çocuk kulübü tiyatrosu
0-6 yaş grubu aralığındaki çocukların okuma eğilimlerinde cinsiyetler arası fark yoktur.	

Yediiklim Yayıncılık

7-9 YAŞ	MASAL DÖNEMİ
ETKİNLİKLER	• Kahramanları çocuk olan öyküler • Kahramanları hayvan olan öyküler • Tatil ve doğa öyküleri • Efsaneler - destanlar - fıkralar

7-9 yaş grubu aralığındaki çocukların okuma eğilimlerinde cinsiyetler arası farklar henüz belirginleşmemiştir. Bu dönem çocuklarının masallar ve resimli kitaplar ilgisini çeker.

10-12 YAŞ	SERÜVEN (ROBENSON) DÖNEMİ
KIZ	• Ev - okul yaşamı • Yararlı bilgiler • Şiir - tiyatro eğitimi • Duygusal kitaplar • Kadın / erkek yaşamını anlatan yazılar
ERKEK	• Serüven kitapları • Gezi kitapları • Öyküleştirilmiş tarih • Kahramanlık konulu kitaplar • Öyküleştirilmiş fen - doğa konulu kitaplar
KIZ/ERKEK ORTAK	• Mizah • Biyografiler • Polisiye • Yabancı ülkeler

10-12 yaş grubu aralığındaki çocuklarda cinsiyetler arası farklar ortaya çıkarken gerçeğe bir yöneliş de başlar.

/yediiklimyayincilik

12-14 YAŞ	SOYUT KONULARA EĞİLİM DÖNEMİ
KIZ	• Sevgi • Bağlılık • Özveri konularını işleyen roman • Şiir • Tiyatro eserleri • Sanat değeri olan kitap ve dergiler
ERKEK	• Soyut • Duygusal • Düşünsel öykü • Roman • Şiir • Tiyatro eserleri • Gazeteler • Güncel konular • Spor yazıları

12-14 yaş grubu aralığındaki çocuklarda cinsiyetler arası fark oldukça belirginleşir ve bu dönem çocuklarında sanata yönelim başlar.

(Baraz, 1987, s. 143)

ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ

Çocuk kütüphaneleri, çocukların gelişimi açısından oldukça önemli yere sahip olan mekânlardır. Günümüzde çocuk edebiyatı ürünlerine birçok çocuk maliyeti sebebi ile ulaşamamaktadır. Çocuk kütüphaneleri ya da halk kütüphanelerinin çocuk bölümleri çocukların erişim konusunda yaşadıkları sıkıntıları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.

Çocuk kütüphanelerinde çocuklar kitap okuyabilirler. İstedikleri kitapları gerekli prosedürleri tamamladıktan sonra ödünç alabilirler. Günümüzde çocuk kütüphaneleri sadece çocukların kitap ödünç alabildikleri ve kitap okudukları sessiz alan olma özelliklerinin dışında çocukların birçok gelişim alanlarının desteklendiği yerler olmaktadır. (Baraz, 1987, s. 143)

Çocuk kütüphanelerinin ya da çocuk bölümlerinin yaş gruplarına göre çocukların gelişimlerini destekleme ve güvenliklerini sağlama açısından belli fiziksel donanıma sahip olmaları beklenmektedir.

- 3-6 yaş grubunu düşündüğümüzde ise kütüphanedeki bütün eşyalar yere sabitlenmeli, çocukların herhangi bir kuvvet uygulaması sonucu yer değişikliği meydana gelmemelidir.
- Kitaplar çocukların anlayabileceği şekilde sınıflandırılıp dizilmeli ve çocukların erişebileceği yerlerde bulunmalıdır.
- Zemin büyük yaş grubu içinde yaralanmaları önleyici olmalıdır.
- Kütüphane ortamı çocukların okuryazarlıklarını desteklemek açısından zengin şekilde dizayn edilmelidir.
- Yeteri kadar sandalye, masa ve minder bulunmalıdır.
- Kütüphaneler aydınlık ortamlar olmalı ve doğal ışık alabilmelidir.
- Çocukların vakit geçirebileceği açık alanlara sahip olmalıdır.
- Çocukların herhangi bir ihtiyacı doğarsa karşılayabilecek nitelikte ufak bir kafeterya ya da mutfak olmalıdır.
- Çocukların yapacağı etkinlikler için çeşitli boyalar, el işi kâğıtları bulunmalıdır.
- Kütüphanelerde yangın tüpü, duman dedektörü ve mümkünse jeneratör bulunmalıdır.
- Oluşabilecek bir kaza sonrası ecza dolabı bulunmalı, müdahale durumları için de sağlık kuruluşlarına yakın yerde olmalıdır.
- Kütüphaneler toplu ulaşım ağına yakın yerde bulunmalıdır.
- Kütüphanelerin girişleri çocukların hareket konusunda zorluk yaşamayacağı, gelişim geriliğine sahip bütün çocuklara uygun şekilde olmalıdır.
- Sessiz ve bireysel çalışılan ortamlar, sesli ve grup çalışmalarının yapıldığı alandan uzakta olmalıdır.
- Alanlar modüler olup birbirleri arasında ulaşım kolay olmalıdır.
- Gerekli teknolojik donanımlar bulunmalıdır.
- Ebeveynlerin çocukları vakit geçirirken onlardan çok uzaklaşmadan vakit geçirebileceği alan sağlanmalıdır.
- Ödünç alma sistemi büyük yaş grubu için kendilerinin kütüphane görevlisi ile birlikte halledebileceği şekilde olmalıdır.

ÇOCUK YAYINLARI

Çocuk yayınları; sesli yayınlar, görüntülü yayınlar, süreli yayınlar, kitaplar, e-kitaplar, oyuncak kitaplar olarak tasnif edilmiştir. Radyodaki çocuk programları sesli yayınlara; TRT Çocuk kanalındaki programlar (çizgi film, animasyon, kukla gösterisi, gölge oyunları vb.) görüntülü yayınlara; Bilim Çocuk, Miço vb. yayınlar süreli yayınlara, Çocuk Kalbi, Nasreddin Hoca Fıkraları gibi eserler kitaplara, görselleştirme de varsa resimli kitaplara; bilgisayar ortamındaki elektronik e-kitaplara; çıkartmalı, dokunmatik, hareketli nesne gibi özellikleri olan özel tasarlanmış ürünler de oyuncak kitaplara örnek gösterilebilir.

ÇOCUK EDEBİYATI TÜRLERİ ÇOCUK ŞİİRLERİ

Şiir, yaşamı anlama ve anlamlandırma isteğinin, sanatçı duyarlığı ve beğenisiyle, sözcüklere dökülmüş biçimidir. İnsan ve yaşam gerçeğinin sanatçının öznel yorumuyla ve dilin olanaklarıyla yeniden yaratılmasıdır. Seslerin, ritimlerin uyumu ile çocukları derinden etkileyen sanatsal söylemler çocuk şiirlerini oluşturur. Normal şiirdeki estetik değerlerin tamamı çocuk şiiri için de söz konusudur. Çocuk şiirlerinin diğer şiirlerden farkı dilinin çocuğa hitap edecek şekilde işlenmesidir. Okul öncesi dönemden başlayarak çocuklar masal, bilmece, tekerleme gibi dilsel ürünlerle birlikte şiir diliyle de tanıştırılmalıdır. Onlara şiir dilinin güzelliğini duyumsatmak, çocukların dilin duyarlı kullanıcıları olmaları ve dil sevgisi edinmeleri için gereklidir. Umut, heyecan, mutluluk, hüzün, acı, korku gibi bütün duygular işlenebilir ancak çocuk şiirlerinde karamsarlık, umutsuzluk asla söz konusu edilemez. Öğrencilere ulus, yurt ve insanlık sevgisinin kazandırılmasında, iyiden güzelden yana bir tutum takınılmasında, ana dilini sevdirme ve onu bilinçle kullanma konusunda şiir düzyazıya göre daha etkileyici bir araçtır. Çocuklar gelişimlerinin her döneminde şiir okuma ve ezberleme etkinliklerini severek yerine getirirler.

Şiirlerde yer alan ölçü, uyak ve durak gibi nitelikler, çocukta doğuştan var olan ritim-uyum duygusunun gelişmesini sağlar. Bu nedenle şiir çocuğun eğitiminde vazgeçilmeyecek bir ögedir. Çocuklar için ayrı bir şiir türü olmadığı söylenebilir ancak yine de çocuk şiiri için çocuksu bir duyarlılıkla söylenilen şiirlerdir denilebilir.

yediiklimyayıncılık

Çocuk şiiri için; bir bakıma çocuk düşüncesinin, çocuk bakışının, çocuk ilgilerinin şiire yansımasıdır da denilebilir.

Şiirler genellikle epik, lirik, didaktik, pastoral, dramatik ve satirik olmak üzere altı başlık hâlinde incelenir. Ancak bir şiir bu türlerden birinin niteliklerine sahip olabileceği gibi ikisinin üçünün niteliklerine de sahip olabilir. Lirik denilebilecek bir şiirde pastoral nitelikler, dramatik bölümler bir arada bulunulabilir.

Çocuk Şiirlerinde Bulunması Gereken Özellikler

- Şiirlerde ele alınan, işlenen konular çocukların sevgi gereksinmesine yanıt vermeli; onların yüreklerinde ve belleklerinde yaşama, insana, doğaya ve hayvanlara karşı bir duyarlık oluşturmalıdır.
- Şiir konuları, çocukların yakın çevresinden alınmalıdır. Onların çevrelerinde ilgi duydukları, sevgi besledikleri canlılar ve kullanmaktan mutlu oldukları nesneler, çocuk şiirini yapılandıran konu araçları olarak seçilmelidir. Şiirlerde anne, baba, kardeş, büyükanne, dede, öğretmen gibi çocuğun yaşamını bütünleyen kişiler ile ağaç, kuş, kedi, köpek, balık, böcek gibi yaşamında her zaman karşılaşma olanağı olan sevdiği-korktuğu; ancak ilgiyle izlediği varlıklara yer verilmelidir.
- Dizelerdeki hece sayıları 1, 2 ve 3. sınıflarda 7-8 heceyi geçmemelidir. On bir heceli şiirlere dördüncü sınıfta ya da üçüncü sınıfın sonuna doğru yer verilebilir. Daha sonraki sınıflar için hece sayısı önemli değildir ama yine de öğrencilerin nefeslerini kullanma süreleri göz önünde bulundurulmalıdır.
- Duraklar belli olmalı, kolayca ezberlenmelidir.
- Uyaklar birbirlerine yakın dizelerde bulunmalı, birbirinden kopuk olmamalıdır.
- Şiir ölçüsüz ve uyaksız da olabilir ancak kolay söylenişlilik, kulağa hoş gelme ve kolay ezberlenebilme gibi nitelikler göz önüne alınmalıdır.
- Dizeler doğal cümle (özne + tümleç + yüklem) düzeyine uygun olmalı, cümlenin belirttiği yargı bir ya da iki dizede verilmeli, çok yayılmamalıdır.
- Duygu çözümlemesinden çok olaylara yer verilmelidir. Ancak ilköğretimin 7.8. Sınıflarına doğru duyguların biraz daha yoğun olarak işlendiği şiirlere yer verilebilir.
- İşlenilen düşsel duygular ve betimlemeler çocuğun düzeyini aşmamalı, çocuğun dünyasıyla uyum içinde olmalıdır.
- Anlam açık olmalı ya da kapalı anlamları olan sözcük, deyim ve takımlardan kaçınılmalıdır.
- Ses uyumları varsa belirgin olarak verilmelidir.
- Düşünceler açıkça verilmeli mümkünse anlam bir dörtlükte sağlanmalıdır.
- Tasvirler süsten uzak ve net olmalıdır.
- Sanat aşırıya kaçmadan verilmelidir.
- Şiirin tamamında ahenk olmalıdır.
- Ana dilin belli başlı özellikleriyle yoğrulmuş olmalıdır.
- Çocukların yaş, ilgi ve ihtiyaçların uygun özellikler taşımalıdır.
- 1, 2 ve 3. sınıflar için okutulacak şiirlerin dörtlük sayısı ortalama 2-3, 4 ve 5. sınıflarda 3 dörtlük-5, 6, 7 ve 8. sınıflarda ise 4-8 arasında olmalıdır.
- Bütün bunların yanında, çocuklara sunulacak şiirlerin estetik bir güzellik içinde sunulması gerektiği de unutulmamalıdır ancak çocuklara sunulacak estetik yaşantı ögesinin sınırları iyi çizilmeli, bunda da aşırılığa kaçılmamalıdır.

Çocuğa Şiir Ezberlettirip Okutmanın Başlıca Yararları

Ana Dil Sevgisi ve Eğitimi: Ezberlediği şiirlerle çocuk, önce ana dilinin kullanılışını tanıyacak, sonra millî edebiyatın sanat eserleriyle karşı karşıya gelecektir. Ana diliyle yazılmış iyi örnekleri tanıyan çocuğun hafızası da kalan kelimeler, deneyimler, buluşlar vb. millî dil bilinç ve geleneğinin gelişmesine yol açar.

Zevk ve Sanat Eğitimi: Küçük yaştan itibaren şiirle karşılaşmış olan çocukta; zamanla sanat eserlerine, değerli yazılara karşı ilgi belirecek, şiir okuma isteği uyanacak, okuduğu şiirler arasında beğendiklerini ezberleme ve bir deftere yazma alışkanlığı belirecektir. Böylelikle de şairlerimizi tanımak mümkün olacak, çocuğun estetik duyguları ve edebî zevki gelişecek, iyi yazma becerikliliği, okuma isteği artacaktır.

Hayal Gücü Eğitimi: Şiirden zevk alan bir çocuğun ve gencin hayal gücü genişleyecek, seziş ve duyuşları artacaktır.

Yediiklim yayıncılık

Bellek Eğitimi: Belleğinde eğitimle, alıştırmalarla güçlendirdiği bir gerçektir. Belleği geliştirmek için ölçülü bir sınır içinde kalmak üzere dikkatli bir ezberlemeye de ihtiyaç vardır. Birçok hâllerde dikkatle belleğin birleştiği olur. Kuru kuruya yapılmayan bir ezber, bellek ile beraber dikkati de geliştirir. Ezberleme ve ezberden okuma yalnız nazım (şiir) için düşünülmelidir. Güzel düzyazı (nesir) parçalarının, özlü sözlerin, tasvirlerin ezberlenmesi ve ezberletilmesi de gerekir. Fakat bunların uzun olmamasına özellikle dikkat edilmelidir.

Sosyal Eğitim: Bir topluluk veya bir kişi önünde ezberden bir şey okuyan çocuğun kendine güvenme duygusu gelişir, utangaçlıktan kurtulmaya başlar. Böylece, rahat konuşmaya alışarak sosyal kişiliği kuvvetlenmiş olur.

Millî, Ahlaki ve İnsani Eğitim: Ezberlenecek konuların bir bölümü de millî, ahlaki ve insani olmalıdır. Çocukta bu sosyal duyguların gelişmesinde ezber parçalarının büyük etkileri görülür.

Öğrencilerin Güzel Şiir Okuması için Öğretmenlerin Yapması Gerekenler

- Öğretmenin, öğrencilere okutacağı şiirleri seçerken onların ilgilerini, cinsiyetlerini, sınıf ve yaşlarını topluca değerlendirebilmelidir.
- Şiir okuma ve dinleme etkinlikleri çocukların istekle ve severek katıldığı etkinliklere dönüştürülmek; çocuklara şiir dilinin etkisini ve duygulandırma gücünü duyumsatmak, yaşatmak temel amaç olmalıdır.
- Öğretmenin şiiri örnek olarak okurken duygulu biçimde okuması gerekir. Böylece okuyuşuyla, duyma, tonlama, vurgulama sözcükleri söyleyişiyle öğrencilerini özendirmeli, onları şiir okuma ve ezberleme konusunda cesaretlendirmelidir.
- Şiir okuma ve ezberleme çalışmasına geçilmeden önce bir çözümleme çalışması yapılmalı, bilinmeyen sözcük ve deyimler kullanıldığı dizeden yola çıkılarak açıklanmalıdır.
- Şiirin yalnızca ezberlemekle değil gerektiğinde yüzünden de bakarak okunabileceği öğrencilere belirtilmelidir. Amacın ezberlemek olduğu unutulmamalıdır. Ezberleme güçlüğü çekenler de şiir okumaya karşı bu yolla güdülenmelidir.
- Şiir ses değişimlerinde; el, kol ve yüz hareketlerinde abartıya yer verilmeden okunmalıdır. Sesin ve beden dilinin, şiirin işlediği duyguyla ters düşmemesi gerekir. Söyleyişin doğal konuşmayla olan uyumuna ve işlenilen duyguları yansıtır nitelikte olmasına özen gösterilmelidir.
- Öğrencilerin okuyuş ve söyleyiş yanlışlarıyla alay edilmemeli, bunların gerektiği biçimde, onları kırmadan düzeltilmesi yoluna gidilmelidir.
- Şiir topluluk karşısında okunmadan önce, öğretmen denetiminde sesli olarak gerektiği ölçüde okunmalı, söyleyiş, vurgulama ve tonlama açısından eksiklikler giderilmelidir.
- Şiir ezbere okunduğunda dinleyenler üzerinde daha etkili olur. Özellikle duygularla davranışların uyuşması daha doğal ve daha uyumlu olur. Ancak ezbere okunmadığı zaman da öğrenci şiire kapanıp kalmamalı, özellikle dize sonlarında gözler dinleyicilere çevrilerek onlarla iletişim kurulmalı, sayfa çevrilirken şiirin akışının kesilmemesi için gereken özen gösterilmelidir.
- Şiirin sonlarına doğru duygu yoğunluğu eritilmemeli, şiirin bitişi tonlama ve vurgulamayla dinleyenlere hissettirilmelidir.
- Zaman zaman yapılacak şiir okuma yarışmalarıyla verilecek ödüller, öğrencilerin bu konudaki isteklerini artırılabilir. Ayrıca radyo, teyp, kaset, öğrenci, öğretmen ve ozanlar gibi kaynaklardan yararlanılarak öğrencilerin bu konudaki becerileri geliştirilebilir.
- Okul öncesi çağındaki çocuklara ve ilkokul 1. sınıf öğrencilerine dinleterek şiir ezberletme durumu da söz konusudur. Henüz okuma yazma bilmeyen ve duyduklarını gördüklerini hiç sorgulamadan alma durumunda olan bu çocuklar için şiirlerin etkileyici bir sunuşla okunması çok önemlidir. Bunun için öğretmenin daha önceden hazırlıklı olması gerekir.

Çocuk Şiirlerinin Edebiyatımızdaki Önemli Örnekleri

- **Ziya Gökalp:** Küçüktüm Ufacıktım
- **İbrahim Alaattin Gövsa:** Çocuk Şiirleri
- **Yalvaç Ural:** Dedem ve Kuşlar
- **Ülkü Tamer:** Masal Şiirleri

Yediiklim Yayıncılık

- **Hasan Ali Yücel:** Sizin İçin
- **Yusuf Ziya Ortaç:** Kuş Cıvıltıları
- **Fazıl Hüsnü Dağlarca:** Çocuk ve Allah, Açıl Susam Açıl.

TEKERLEMELER

Tekerlemeler ses çağrışımlarından, tekrarlarından ve benzerliklerinden yararlanılarak oluşturulmuş metinlerdir. Tekerlemeler, genellikle masalların ve halk öykülerinin başında yer alır. Anlamından çok, içinde barındırdığı gülmece (mizah) ögeleriyle ilgi çeker. Birçok sözcüğün birbiriyle uyumu ve kulağa hoş gelen söz dizimi yapısı, tekerlemelerin sevilerek söylenmesi ve ilgiyle dinlenmesini sağlar. Tekerlemeler birbirine aykırı düşünceleri, olmayacak durumları bir araya getirerek mantık dışı birtakım sonuçlara ulaşmakta ve şaşırtıcı bir etki yaratmaktadır.

Türk edebiyatında yazılı ilk tekerleme örneklerine XI. yüzyıldan itibaren rastlanır. Divan-ü Lügati't-Türk'te bazı tekerleme örnekleri bulunur.

Tekerlemeler; sayışmaca (ebe seçmece) ve oyun tekerlemeleri, tören tekerlemesi, masal tekerlemeleri ve yanıltmacalar olmak üzere gruplara ayrılır.

a. Sayışmaca ve Oyun Tekerlemeleri

Okul öncesi eğitim süreçleri, çocuklar arasında sıcak bir etkileşim ortamı yaratan oyun tekerlemeleri ve sayışmacalarla desteklenmelidir. Çocukların eğlenme, gülme gereksinmelerini karşılama ve dil gelişimlerine katkıda bulunma amacıyla, eğitim ortamları oyun tekerlemeleri ve sayışmacaların da kullanıldığı uygulamalarla çeşitlendirilmelidir.

Çocukların dışarıda açık havada oyun amacıyla oynarken oyun içinde söyledikleri tekerlemeler oyun tekerlemeleri, herhangi bir oyunu oynarken ebeyi belirlemek amacıyla söyledikleri tekerlemeler de sayışmaca tekerlemeleridir.

Örnekler;

- Kutu kutu pense
  Elmamı yerse
  Arkadaşım (...)
  Arkasını dönse (Oyun Tekerlemesi)
- Oooo...
  Portakalı soydum
  Başucuma koydum
  Ben bir yalan uydurdum
  Duma duma dum
  Kırmızı mum
  Dolapta pekmez
  Yala yala bitmez
  Ayşecik cik cik cik
  Fatmacık cık cık cık
  Sen bu oyundan çık (Sayışmaca)

b. Masal Tekerlemeleri

Masalların başında yer alan giriş tekerlemeleri, çocuğu masal dinlemeye çağıran, masalın gövde ya da gelişme bölümündeki olağanüstü anlatılara hazırlayan bir işlev üstlenir. Çocukların dinleme becerisini canlı tutar. Bu nedenle, masal anlatıcısının giriş tekerlemelerini söylemedeki ustalığı, çocuğun düş gücünü masaldaki serüven dolu anlatılara hazırlamak ya da yönlendirmek için itici bir güç olur.

Masalların giriş bölümündeki tekerlemeler, olağanüstü kurgu yapısıyla çocuğun görsel ve işitsel algısını ve imgesel dil becerisini geliştirmesi için bir uyaran görevi üstlenir. Masal tekerlemelerinde söz varlığımızın önemli bir değeri olan deyimler sıkça kullanılır.

Örnek;

- Evvel zaman içinde
  Kalbur saman içinde
  Develer tellal iken
  Pireler berber iken
  Ben anamın beşiğini
  Tıngır mıngır sallar iken

c. Yanıltmaca Tekerlemeleri

Bu tür tekerlemeler "dil tekerlemeleri" olarak da adlandırılır. Burada amaç tekerlemeyi söylerken sesleri birbiriyle karıştırmamaktır. Bu tür tekerlemeler genellikle diksiyon eğitiminde kullanılır.

Örnekler;

- Kırk küp, kırkı da kulpu kırık küp. Kırk kırık küp, Kırkının da kulpu kırık kara küp

Yediiklim Yayıncılık

- Bu yoğurdu sarımsaklasak da mı saklasak, sarımsaklamasak da mı saklasak
- Bu yoğurdu mayalamalı mı da saklamalı, Mayalamamalı da saklamalı

d. Tören Tekerlemeleri

Çeşitli törenlerde ve bayramlarda söylenen tekerlemelerdir. Tören tekerlemelerinin büyük bir kısmı çocukların gerçekleştirdiği törenlerde söylenir. Bu tür törenlere Anadolu'da çocukların yaptığı "çiğdem pilavı" veya yağmur duası mahiyetinde olan "çömçe gelin" törenleri örnek olarak verilebilir.

Örnek;

- Kışı aştık yaz geldi
  Abdal geldi saz geldi
  Yol verin dikenle güller
  Evlere çiğdem geldi
- Çiğdem çiğdem çiçekcik
  Ebem oldu köçecik
  Çiğdem geldi kapıya
  Yağ gönderin kapıya
  Yağ olmazsa bal olsun
  Bir verenin kızı, iki verenin oğlu olsun
  Çok verenin çok olsun
  Kız başımıza taç
  Oğlan yanımıza yoldaş olsun...

Tekerlemelerin Kişiye Kazandırdığı Özellikler

- Gerek neşe ve hareket gibi hayati değerleri taşıması gerekse çocuğa okul öncesi dil alıştırmaları sağlaması bakımlarından önemli bir eğitim aracıdır.
- Tekerlemelerdeki söz oyunları ve kıvrak anlatım çocukların ritim ve dil becerilerini geliştirir.
- Çocuğun dil pratiği, dil çabukluğu kazanımlarını sağlar.
- Tekerlemelerde kullanılan sözcük sayısı ve yapısı çocuğun gelişim özelliklerine uygun olmalıdır. Uzun ve söylenmesi zor kelimelerden oluşan tekerlemeler çocuklar için uygun görülmemektedir.
- İş bölümü ile okunan tekerlemeler çocukta iş paylaşımını ve sosyalleşmeyi sağlar.
- Çocuğun kelime hazinesini zenginleştirir.
- Ezberleme becerisini kuvvetlendirir.
- Söylenenleri takip etme ve yorumlama becerisi kazandırır.
- Beklenmedik şekilde biten tekerlemeler zekânın gelişimine katkı sağlar.
- Çocukların, toplumsallaşma anlayışını geliştirir. Birlikte yaşamanın bazı kurallara uymayı gerektirdiğini sezinlettirir.
- Tekerlemelerin çocuklar tarafından söylenmesi, onlara ana dillerini kullanma becerisi kazandırır. Türkçemizdeki, ünlü ve ünsüzlerin doğru boğumlandırılmasına; özellikle de sözcüklerin doğru ve akıcı söylenilmesine yönelik bir deneyim edindirir.
- Çocukların sözcük dağarcıklarının gelişmesine katkı sağlar.
- Çocukların, düş gücünü harekete geçirir, ana dili sevgisini besler.
- İlköğretimin sürecinde, çocukların yazılı kültüre yönlendirilmesi, okuma alışkanlığı kazanması için bir uyaran işlevini yerine getirir.
- Tekerlemeleri söyleme çalışmaları, öğretmenlere ve ailelere çocukların konuşma becerilerinin sınanması için dönüt sunar.
- Uygulamalı çalışmalar çocukların güven duygusunu geliştirir, toplum karşısında konuşma cesareti kazanmalarına yardımcı olur.

Not

Tekerlemeler çocuğun eleştirel düşünme becerisini geliştirmez.

Tekerleme Çalışmaları Yapılırken Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler

Öğretmen, tekerlemeleri söyleyiş ilkelerine uygun olarak seslendirmeli ve tekerlemeleri okurken nasıl bir ses kullanacağı, genel ton ve temponun nasıl olacağı, bunların giderek nasıl değişiklik göstereceği, vurgu ve durakların nerelerde nasıl yapılacağını belirlemek amacıyla önceden bir hazırlık yapmalıdır.

Tekerleme çalışmalarında, söyleyişe canlılık katmak amacıyla, jest, mimik ve bedensel hareketlerden yararlanılmalıdır.

/yediiklimyayıncılık

Özellikle, tekerleme söyleme çalışmaları, beden dilinin kullanılmasına olanak sağlayacak etkinliklerle zenginleştirilmelidir.

Tekerlemelerin, çocukların düzeyine uygun olmasına ve bellekte kalıcı özellikler taşımasına özen gösterilmelidir. Seçilen tekerlemelerde, argo sözler, eskimiş ve yabancı sözcüklerin bulunmamasına dikkat edilmelidir.

Tekerlemeler, oluşturulacak gruplar tarafından söylenebileceği gibi her çocuğa ayrı ayrı da söyletilebilir. Önemli olan, bu çalışmaların çocukların istekle katıldıkları etkinliklere dönüştürülmesidir. Eğitim uygulamalarında, düzenlenecek tekerleme söyleme yarışmalarında, istenilen sayıdaki tekerlemeyi, belirtilen sürede dili sürçmeden ve duraksamadan söylemeyi başaran çocuklara, grup tarafından saptanan küçük hediyeler sunulmalıdır. Özellikle, başlangıç aşamasında, öğrencileri, kısa süreli denemelerle başarılı olabilecekleri tekerleme söyleme çalışmalarına özendirmelidir.

BİLMECELER

Bir şeyin adını anmadan vasıflarını üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu karşı tarafa buldurmaya çalışan sözlü halk edebiyatı ürünüdür. Bilmecelerde amaç eğlenceli vakit geçirmek olsa da dolaylı olarak çabuk anlama ve kavrama yeteneğini geliştirmek, zihin sporu yapmak amacı güdülür.

Bilmeceler soru-cevap olmak üzere iki ana kısımdan oluşur ve manzum veya mensur çeşitleri bulunabilir. Manzum bilmeceler daha çok beyitlerden ve dörtlüklerden oluşmaktadır. Bilmecelerde anlamlı kelimelerin yanı sıra herhangi bir anlamı olmayan "doldurma" kelimeler de yer alabilir. Bilmeceler genellikle bir bazen de birden fazla cümleden oluşabilirler.

Bilmecelerde sunulan ipuçlarının anlamsal çağrışımlarından yararlanarak saklı anlama ulaşma, temel amaçtır. Okul öncesi eğitim uygulamalarında da çocukların, birtakım önermeleri birbiriyle ilişkilendirerek yeni bir sonuca, çözüme erişmesi için bilmecelerden yararlanılmalıdır.

Bilmecelerin Özellikleri ve Kazandırdığı Davranışlar

- Bilmeceler, çocuğun, oynama ve eğlenme gereksinmelerini de karşılayan ortamlarda çıkarımlar yapma, kestirimlerde bulunma gibi bilişsel yetilerini sınamasına olanak sağlar.
- Bilmecelerin anlam özellikleri, onlara şiirsel bir zenginlik katar. İstekle ve severek söylenilmesi (sorulması) ve bellekte tutularak kolayca anımsanmasına katkı sağlar.
- Bilmeceleri oluşturan sözcüklerin çarpıcı benzetme ve ilginç buluşları yansıtması dilimizin anlatım, halkımızın da yaratıcı gücünü örneklendirir.
- Bilmecelerin sorulmasından sonra, yanıtı buldurmaya yönelik olarak verilen bazı ipuçları, kavramlar arasındaki karşıtlık ilişkisini de kavratabilecek özellikler içerir.
- Bilmecenin niteliğine uygun olarak yöneltilen, büyük mü küçük mü; uzak mı yakın mı, sert mi yumuşak mı; dar mı geniş mi, kısa mı uzun mu; canlı mı cansız mı gibi yönlendirici sorular, çocukların çevrelerindeki varlıkları ve nesneleri nitelikleriyle tanımalarına, belirgin özelliklerini kavramalarına yardımcı olur. Çevrelerini daha dikkatle inceleme ve gördüklerini bellekte tutma (saklama) gibi bilişsel nitelikli davranışlar edinmelerine fırsat yaratır.
- Çocuklara sunulan çizgili bilmeceler hem görsel hem de dilsel özellikleriyle, çocukların görme, duyumsama, sezme ve düşünme becerilerini geliştirebilecek niteliktedir.
- Okul öncesi eğitim etkinliklerinde, çocuklara soru-bilmecelerin özelliklerini kavratabilmek amacıyla, önce öğretmen tarafından birkaç bilmeceyle ön uygulama yapılarak neşeli bir eğitim ortamı yaratılmalıdır. Soru-bilmecelere ilgi uyandırıldıktan sonra da çocuklar yeni sorulara yanıt bulmaya yönlendirilmelidir.
- Bilmecelere yanıt veren çocukların söylediklerine doğru, eksik, yanlış gibi herhangi bir değerlendirme karşılığı verilmemeli; bütün çocukların yanıtları ya da resimlere bakarak oluşturacakları kısa öyküler ilgiyle dinlendikten sonra, bilmece için istenen (beklenen) yanıt açıklanmalıdır.
- Zekâya dayalı oluşturulan ve hoş vakit geçirmeyi sağlayan edebî ürünlerdir.
- Muhakeme gücünü geliştiren bir özelliğe sahiptir.
- Başarma duygusunu geliştirir.
- Dinleme becerisinin geliştirilmesinde kullanır.
- Çocuğa eğlenirken öğrenme imkânı sunar.

Yediiklim Yayıncılık

- Bilmecelerde sözcüklerin birbirleriyle uyumlu birlikteliği, şiirselliği çocuklarda ana dili sevgisinin oluşmasına yardımcı olur.
- Türkçe sözcüklerin çok anlamlı özelliğine ilişkin ilk deneyimleri kazandırır.
- Resimli bilmecelerle, görme duyusunun da düşünme eylemine katkısı sağlanır.

NİNNİLER

Ninniler çocuklar için üretilmiş ilk edebî türdür. Sözleri ile şiirsel, ezgili söylenişi ile müzikal özelliklere sahiptir. Genellikle çocukları uyutmak, avutmak amacı ile söylenmiştir. Ninnilerin sonunun "ee eee eeeee, uyusun da büyüsün ninni..." gibi ifadelerle bitmesi bunun göstergesidir. Bilimsel araştırmalar çocukların ezgili ve ritmik sesleri dinlemek amacıyla ağlama davranışından vazgeçtiğini ortaya koymuştur. Ninniler genellikle doğaçlama şeklinde söylenir. Ninniler vasıtasıyla çocuğa âdeta müzikal bir terapi uygulanır. Ninnilerin konusu genellikle çocuktur. Çocuğun doğması ile yaşanan sevinç, çocuktan beklenenler, çocuğun büyümesi, evlenmesi, sağlıklı olması, kötülüklerden korunması gibi temenniler ninnilerde sıklıkla görülür.

MASALLAR

Masal, insanoğlunun özlemlerini, hayal ve temennilerini dile getirdiği, olağanüstülükler, abartılar içeren edebî türdür. Masallar olağanüstülükler taşımakla birlikte tarihe kaynaklık da eder. Kültür aktarımını sağlayan köprü görevindedir. Masallar çocukların kültürlenmesini sağlayan eğlenceli bir araçtır. Masallar, özellikle çocuklar için yazılmamasına karşın, günümüzde en çok çocuk edebiyatı kategorisinde değerlendirilmektedir.

Masalların yarattığı puslu, gizemlerle dolu, serüven yüklü dünya ve merak çocukları kendine çeker. Masallar içerisinde barındırdığı bazı olumsuz ögeler dolayısıyla çocuk edebiyatında yer edinip edinmemesi konusunda eleştirilse de hayal gücünü geliştirmesi nedeniyle çocuk edebiyatı ürünü olarak kabul edilen bir türdür.

Masalların ilk kez kim tarafından, ne zaman, nerede anlatıldığı bilinmemektedir. Masalların kaynağı konusundaki tartışmalar bile bu konuda açık bir görüş birliği sağlayamamaktadır.

Masallar şu yollarla aktarılabilir:

- Basılı materyallerle (masal kitapları)
- Görüntülü yayınlarla (çizgi filmler)
- Görüntüsüz yayınlarla (radyo yayınları)
- Sesli kitaplarla (içerisinde masalın okunduğu elektronik ortamlar)
- Masal makinesiyle (sayfalara yerleştirilmiş manyetik algılayıcılara sayfa açıldığında masalı okuyan teknoloji)

a. Halk Masalları

1. **Olağanüstü (Düşsel) Masallar:** Masal denince akla ilk gelen, bütünüyle düşsel olayları, düşsel kişileri anlatan asıl masallardır. Türk masallarının olağanüstü olanlarında bile gerçeğe yakınlık eğilimi vardır. (Boratav, 1969)
2. **Gerçekçi Masallar:** Bu masallarda gerçek kişilerin (padişah, şehzade vezir, tüccar, hoca, kadı, yoksul oğlan-kız ...) serüvenleri anlatılır. (Kudret, 1980) Bunlar akıl ve mantık çerçevesine sığan, kişi ve olayları gerçek yaşamdakine benzeyen masallardır. (Tezel,1968)
3. **Hayvan Masalları:** Hayvan masalları, asıl masaldan (Olağanüstü masallar) daha kısadır, başlama tekerlemeleri yoktur. Ortadaki, sondaki tekerlemeler de ya söylenmez ya da önemsenmez. Hayvanlar kılık değiştirip insan değerini, rolünü almışlardır.

b. Sanat Masalları

1. **Geleneksel Biçemi Korunarak İşlenmiş Halk Masalları:** Kimi yazarlar geleneksel biçemi koruyarak (masalcının anlatımındaki özelliklerin saklanması) halk masallarını işlemişlerdir. Bunda amaç halk masallarını yazılı edebiyata kazandırmaktır. Bu çığırı açanların başında Alman Grimm Kardeşler Jacob Grimm (1785-1863) Wilhelm Grimm (1786-1859) gelir. Grimm Kardeşler gibi derleyiciler, masalın yapısını çok iyi bildikleri, onu benimsedikleri için işledikleri masallarda sözlü geleneğin tadını, biçem ve dil çeşnisini yakalamışlardır. (Boratav, 1987) Fransa'da Charles Perrault, Danimarka'da Andersen, halk masallarını geleneksel biçemiyle işlemişleridir. Türkiye'de ise Eflatun Cem Güney başta olmak üzere, Naki Tezel ve Oğuz Tansel'i örnek gösterebiliriz.

/yediiklimyayıncılık

2. **Çağdaş (Yazınsal) Masallar:** Bu masallar, masal geleneğinden esinlenilse de yazarın düş gücüyle yazılır. Yazarın yaratıcılığı, biçemi ağır basar. Masal yerel ağız özellikleri taşımaz. Bunlar yazınsal (edebî) değeri yüksek masallardır. Halk masalları yapı itibarıyla üç bölüme ayrılır:

   Masal Başı (Tekerleme / Döşeme): Bütünüyle kelime oyunlarından, birbiriyle pek ilgisi olmayan ama dinleyicinin ilgisini masala çekmek için bir araya getirilmiş sözlerden meydana gelir. Dinleyiciyi masalın büyülü dünyasına hazırlar.

   Asıl Bölüm (Gövde): Masal olaylarının anlatıldığı bölümdür. Kendi içinde giriş, gelişme, sonuç bölümler vardır.

   Masal Sonu (Dilek-Dua/ Üç Elma): Başlangıç gibi bir tekerlemeden oluşur.

Masalların Özellikleri

- Olağanüstü olaylar ve kahramanlar vardır.
- Kahramanlar tek yönlüdür. İyiler hep iyi, kötüler hep kötüdür ve masalın sonunda iyiler mükâfatlandırılırken kötüler cezalandırılır.
- Yer ve zaman kavramı belli değildir.
- Tekerlemeyle başlar aynı zamanda bu tekerlemeler gelişme ve sonuç bölümlerinde de bulunabilir.
- Geçmiş zaman ekleri kullanılarak anlatılır.
- Dinî ve millî motiflere rastlanmaz.
- İçerisinde formellere (üçler, beşler, yediler, kırklar) sıklıkla başvurulur.
- Asıl masallar, hayvan masalları, zincirlemeli masallar, güldürmeli masallar gibi türlere ayrılır.

Çocuk Masallarında Bulunması Gereken Nitelikler

- Masallarda şiddete ve kötü güçlere sıklıkla başvurulur. Çoğu masalın barındırdığı şiddet ögesinin biçimi ve nedeni, kullanılan müstehcen ögeler, korku veren tip, olay ve durumların sunuluş biçimi, çocuğa göre olmayan anlatım özellikleri vs. gibi etkenler masal konusunda bizi seçici olmaya zorlamış ve çocuklar için seçilen masallarda bu ögelerin olmamasına özen gösterilmiştir.
- Özellikle okul öncesi dönem çocuklarına anlatılacak/okunacak masallarda seçici olmak, çocuğun ruh sağlığı açısından bir kat daha önem taşımaktadır.
- Özellikle okul öncesi çocuklarda soyut düşünebilme henüz tam gelişmediğinden somut olaylar onu daha çok ilgilendirir. Bu nedenle özellikle somut olay ve kişiler, eylemsellik, merakı kamçıladığı için macera yanı ağır basan olaylar çocuk masallarında özellikle aranması gerekir.
- Okul öncesi dönem çocuklarına verilecek masallarda tasvirlerin de zengin olması, çocuğun masalla daha yakın ve sıkı bir ilişki kurmasını sağlayacaktır. Böylece masal hem daha hareketlenecek hem de daha görsel kılınmış olacaktır.
- Masalların özellikle okul öncesi çocukları için eğlendirici, güldürücü olması çocuğun güdülenmesini sağlayacaktır.
- Masalı oluşturan olaylar dirik (canlı) olmalıdır.
- Masalın dili sade, anlatımı akıcı olmalıdır.
- Konuşmalara yeterince yer verilmiş olmalıdır.
- Döşeme bölümündeki söz dizimi akıcı, ilgi çekici olmalı, düğüm bölümü ustaca işlenmeli, olaylar beklenmedik şekilde sonuçlanmalıdır.
- Betimlemeler, kahramanların tutumu, davranış ve beğenileri çocuklarda iyilik, güzellik, yardımseverlik ve dayanışma gibi istendik duyguların düşüncelerin gelişmesine katkıda bulunmalıdır.
- Tasvirler, kahramanların beğenileri ve davranışları çocuklarda iyi tutumlar oluşturmalıdır.
- Masal konuları eğlenceli olmalıdır.
- Masal konuları ve kahramanları çocuklar üzerinde baskı oluşturmayacak biçimde seçilmeli ve korkutucu olmamalıdır.
- Masallar, çocukları kişilik oluşturma aşamasında doğruya yönelten bir rehber konumunda olmalıdır.

Masalın Çocuğa Katkıları

- Çocuğun hayal dünyası gelişir.
- Çocuğu hayata ve olası durumlara hazırlar.
- Çocuğun dinleme becerisini geliştirir.
- Çocuğun kelime hazinesini geliştirir.
- Çocuğa planlı olmayı öğretir.
- Belleğin gelişmesini sağlar, ezber gücünü artırır.
- Çocukta edebî zevki geliştirir.
- Konuşma becerisinin gelişmesini sağlar.
- Kültürlenmeyi, kültür aktarımını sağlar.

/yediiklimyayıncılık

- Masallar dinleme becerisini geliştirmede son derece etkilidir.
- Dinlediği masalları kendisi de başkasına anlatan çocuk, her masalda sade ve anlaşılır bir dil kullanarak anlatma yeteneği kazanır.
- Çocuk, masalı anlatırken dinleme sırasında gördüğü anlatım düzenini takip edeceği için kurgu, olay ya da düşünceyi düzenleme becerisi geliştirir.
- Çocuk, masalları dinlerken, okurken sözle veya yazıyla anlatırken kelime hazinesini geliştirir ve kelimeleri kullanmayı öğrenir. Ayrıca atasözü ve deyimlerle mecazlı ifadeleri anlamaya başlar.

Çocuklara Masal Anlatılırken Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

- Çocukların dinleme eğilimlerinin doyurulması için masal anlatıcının çok iyi bir anlatıcı olması, bu konuda gereken donanıma sahip olması gerekir.
- Anlatıcı masalına başlamadan önce masalı birkaç kez okumalı, rahatlıkla anlatabilmek için alıştırma yapmış olmalıdır.
- Anlatıcı masalına başlamadan önce uygun bir dikkat çekmeyle dinleyicilerini güdülemelidir.
- Öğretmen ya da anlatıcı, anlatacağı masalı belli bir metne bağlı olarak değil, kendi sözcük ve cümleleriyle anlatabilecek kadar iyice bilmeli, ana düşünce ve temayı kavramış olmalıdır.
- Anlatıcı gerektiğinde olayları ve kişileri canlandırıcı, dramatize edici, betimlemelere yer vermeli; yerinde olmak koşuluyla, yazarın kısa olarak geçtiği kimi yerlerde kendisinden ekler yapabilmelidir.
- Masal, akıcı ve düzgün bir Türkçeyle, örnek bir konuşmayla sunulmalıdır.
- Anlatıcı, masalı ezbere değil kendi anlatımıyla, kendi cümleleriyle anlatmalı, gerektiğinde kendi sözcük ve deyimleriyle masalı zenginleştirebilmelidir.
- Anlatıcı, gözleri aracılığıyla dinleyenlerin tümüyle iletişim içinde olmalı, hep aynı noktada durup aynı öğrencilere bakarak anlatmak yerine sınıftaki bütün öğrencilerle göz iletişimi kurarak anlatmalıdır.

Masalın Edebiyatımızdaki Önemli Örnekleri

- **Pertev Naili Boratav:** Az Gittik Uz Gittik
- **Eflatun Cem Güney:** (Masalcı Baba olarak bilinir.) Evvel Zaman İçinde, Zaman Zaman İçinde
- **Cahit Uçuk:** Ateş Gözlü Dev
- **Nazım Hikmet:** Sevdalı Bulut
- **Naki Tezel:** Türk Masalları
- **Tahir Alangu:** Billur Köşk Masalları

Not

Türk edebiyatında yazıya geçirilen ilk masallar Billur Köşk Masalları olmuştur. Türk masallarını ilk defa derleyen ise Ignaz Kunoş olmuştur.

ROMANLAR

Olmuş ya da olması muhtemel olayları anlatan uzun yazılara roman denir. Okul öncesi çocuk kitaplarında tür sınıflaması yapıldığında öykü ve roman gibi geleneksel bir sınıflamaya gitmek oldukça güçtür. Çünkü geleneksel anlamda öykü ve roman, daha uzun soluklu ve karmaşık anlatı türleridir. Okul öncesi kavramıyla 6 yaş öncesi çocuklardan söz ettiğimize göre, öykü ve roman türünü de geleneksel anlamıyla kullanmamız mümkün değildir.

Okul öncesi dönemdeki çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimleri henüz gelişme ya da ilk evresinde olduğu için bu yaş grubuna giren çocuklar karmaşık ve dikkat dağıtıcı şeyleri anlamakta güçlük çekerler. Bundan dolayı okul öncesi çocuklar için hazırlanan kitapların ilk şartı görsel niteliğin yüksek olmasıdır. Bütün bu özelliklerden dolayı okul öncesi çocuklar için hazırlanan kitaplarda roman türüne hiç rastlanmaz. Romanlar daha çok okul dönemi çocuklarına hitap eden bir tür olarak alınabilir. Okul dönemi çocukları için yazılan geleneksel anlamdaki roman ve öykülerin de yetişkin edebiyatıyla benzerlik gösterdiğini de söylemek mümkündür. 19. yüzyılda yetişkinler için kaleme alınan romanlar zamanla çocuklar için de kaleme alınmaya başlamıştır.

Çocuk romanlarıyla ilgili ürünler edebiyatımızda Tanzimat Dönemi'nde verilmeye başlanmış ama asıl gelişmeler Cumhuriyet Dönemi'nde olmuştur. Tanzimat Dönemi'nde Jules Verne ve La Fontaine'den yapılan çeviriler kullanılmıştır. 1910 yılında yayımlanan, Ebubekir Hazım Tepeyran'ın Küçük Paşa adlı eseri kahramanı çocuk olan ilk romanımızdır. Cumhuriyet

Dönemi'nde çocuk edebiyatına dâhil edilebilecek romanlar şunlardır:

Yediiklim yayıncılık

Abdullah Ziya Kozanoğlu: Kızıl Tuğ, Atlı Han, Türk Korsanları

Mahmut Yesari: Bağrı Yanık Ömer

Rakım Çalapala: 87 Oğuz, Mustafa Kemal Atatürk'ün Romanı

Reşat Nuri Güntekin: Kızılcık Dalları Huriye Öniz: Köprü Altı Çocukları

Cahit Uçuk: Türk İkizleri

1964'te Doğan Kardeş Yayınlarının düzenlediği çocuk romanı yarışmasında Mehmet Seyda'nın Bir Gün Büyüyeceksin romanı 1, Vâlâ Nurettin ve Nihal Karamağralı'nın Korkusuz Murat'ı 2., Talip Apaydın'ın Toprağa Basınca romanı 3. olmuştur.

Gülten Dayıoğlu: Fadiş, Yurdumu Özledim, Ben Büyüyünce, Dünya Çocukların Olsa, Akıllı Pireler, Işın Çağının Çocukları, Ölümsüz Ece, Tuna'dan Uçan Kuş

Çocuk Romanlarında Bulunması Gereken Özellikler

- Konular çocukların ilgilerine, kavrayış güçlerine, deneyimlerine uygun olarak seçilmelidir. Boşanma, aile içi şiddet, hastalıklar, engelli insanlar gibi konular da hayatın bir parçası olduğu için gerektiği şekliyle romanlarda yer almalıdır.
- İdeal insan yerine hayatta her an karşılaşabileceğimiz insanlara yer verilmelidir.
- Romanlarda seçilecek kahramanların çocukların kişiliğinde etkili olacağı unutulmamalıdır.
- Romanların belli bir tezi olmalıdır.
- Olaylar mantıklı bir sıra izlemelidir.
- Olaylar çok karmaşık olmamalı, çocukta edebî zevki geliştirecek ifadelere yer verilmelidir.
- Betimlemeler nitelikli olmalı, konuşmalara betimlemelerden daha fazla yer verilmeli, ruhsal çözümlemelerde ayrıntıya çok fazla yer verilmemelidir.
- Hırsızlık, yalan söyleme, başkalarına zarar verme gibi davranışlar verilirken çocuğun buradan çıkaracağı sonuca dikkat edilmelidir.
- Din, dil ve ırk ayrımına gidilmemelidir.
- Çocukların ilgisini canlı tutabilmesi için olayların sürükleyiciliğine dikkat edilmelidir.
- Çocuğun ruhsal dengesini bozacak olaylara, kişilere yer verilmemelidir.
- Paragraflar, cümleler kısa olmalı, dili sade ve anlaşılır olmalıdır.
- Kahramanı çocuk olan romanların, çocukların ilgisini daha fazla çekeceği unutulmamalıdır.

ÖYKÜLER

Olmuş ya da olması muhtemel olayları anlatan kısa yazılara öykü denir. Okul öncesi dönem çocuk edebiyatında roman türünün hemen hemen hiç kullanılmadığını söylemiştik. Öykünün ise romana göre daha ön planda olduğunu söyleyebiliriz.

Dünya edebiyatında öykü türünün ilk örneği Boccaico tarafından yazılan Decameron Öyküleri'dir. Modern hikâye örnekleri Tanzimat Dönemi ile birlikte görülür: Batılı anlamda ilk öykü denemesi Emin Nihat'ın masal özellikleri taşıyan Müsameretnâme'sidir. İlk hikâye örnekleri Ahmet Mithat Efendi'nin, Letâif-i Rivâyet adlı eseridir. Batılı anlamda ilk başarılı hikâye örneklerini Samipaşazâde Sezâi, Küçük Şeyler adlı eseriyle vermiştir.

Çocuklara Yönelik Hikâyelerde Bulunması Gereken Özellikler

- Çocukların ilgi alanlarına uygun olmalıdır.
- Politik ve tahrik edici konulara yer verilmemelidir.
- Öğrenciyi okumaya güdüleyici olmalıdır.
- Sürükleyici, açık ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır.
- Konuyu daha açık şekle getiren resimler kullanılmalıdır.
- Uzun tasvirlere yer verilmemelidir.
- Kalabalık bir şahıs kadrosu ve karmaşık ilişkilere yer verilmemelidir.

GEZİ YAZILARI

Gezilip görülen yerlerin ilginç ya da hoşa giden özelliklerini tanıtma amacıyla yazılan yazılardır. Başka ülkelerdeki insanların yaşantısı çocukların ilgisini çeker. Çocuklara yönelik yazılan gezi yazıları çocuğun bilişsel gelişimine uygun olmalı, bilimsel gerçeklere ve çocuğun mantığına uygun olmalıdır. Gezi yazısında ele alınan yer tarihi, kültürel, doğal özellikleriyle anlatılmalıdır. Mümkünse görseller ile çocuğun öğrenmesi desteklenmelidir.

Edebiyatımızın ilk gezi yazısı Seydi Ali Reis'in Miratü'l Memâlik adlı eseri, edebiyatımızda bilinen en önemli gezi yazısı ise Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesidir. Bunun dışında çocuklara yönelik Refik Durbaş'ın Yedi İklim Dört Bucak, Rüştü Efe'nin Can'ın Bir Köy Gezisi adlı eserleri de vardır.

Yediiklim Yayıncılık

ANI

Yaşanan olayların aradan belli bir zaman geçtikten sonra yazıya geçirilmesiyle oluşan türdür. Yazar bu türde kendi izlenimlerinin yanı sıra döneminde yaşanan olayları da anlatabilir. Çocuklar çoğu zaman metinde geçen karakterler ile özdeşim kurar, bu nedenle diğer türlerde olduğu gibi çocuklara yönelik yazılan anılarda da dil ve anlatım özelliklerine dikkat edilmelidir.

Türk edebiyatındaki ilk anı örneği Babür Şah'ın Babürnâme adlı eseridir. Bu eser aynı zamanda gezi özelliği de gösterir. Eski Yunan'da Ksenhop'un Anabasis eseri bu özelliği taşır. Anı türünde diğer örnekler ise Edmondo De Amicis'in Çocuk Kalbi, Namık Kemal'in Magosa Mektupları'dır.

BİYOGRAFİ

Yaşayışları ve yaptıklarıyla ün kazanmış, önemli kişilerin hayatlarını belgelere dayalı olarak inceleyen eserlere biyografi denir. Çocuklar, belli gelişme dönemlerinde çevrelerinde yaşayan veya serüvenleri kitaplara geçmiş ünlü kişileri kendileri için örnek seçmek ihtiyacını duyarlar. Biyografik eserler bu özdeşleştirme duygusunu doyurmaya yarar. Bundan başka, biyografiler, çocukların başkalarının hayat kavgalarını, karşılaştıkları türlü sorunları ve başarılarının nedenlerini anlatmakla onları ileride durumlara hazırlar. Bu gibi eserleri okuyan çocuklar, büyük adamlara karşı hayranlık ve saygı duymaya başlarlar, yurtseverlik duyguları güçlenir.

Çocuklar için Yazılan Biyografilerde Aranan Özellikler

- Çocuklar için yazılan biyografiler, çocukların yaş düzeyleri dikkate alınarak kaleme alınmalı, anlatım sürükleyici olmalıdır.
- İlköğretimin ilk sınıflarında, yaşam öyküsü anlatılan kişilerin kısaca yaptıkları, ettikleri verilirken, sınıf ilerledikçe dünya görüşleri, psikolojilerini etkileyen değişik olaylar ele alınabilir. Bu tür yazılar sanata, edebiyata ve tarihe ışık tutarlar.
- Konu seçiminde çocukların merakları ve ilgileri kesinlikle göz önünde tutulmalıdır.
- Konu olarak seçilen kişinin başından geçen ilginç olaylara ağırlık verilmeli, onun kişisel görüş ve düşünceleri ise olayların anlatımı sırasında yer yer ve ayrıntılara kaçmadan belirtilmelidir.
- Kişilerin hayatını etkileyen toplumsal, siyasal ve ekonomik ortam ve bu ortama ilişkin sorunlar, çocukların kavrayış gücü dikkate alınarak, çok basit bir biçimde açıklanmalıdır.
- Hayatı ve eserleri anlatılan kişinin başarısı, kahramanlığı, insanlığı, yurtseverliği, vb. olumlu nitelikleri çocuklara örnek olabilecek biçimde anlatılmalıdır.

TİYATRO VE DRAMATİZASYON

Tiyatro, yaşamda görülen ya da görülebilecek olayların belli bir plan çerçevesinde sahnede canlandırılmasıdır. Tiyatronun çocuk eğitiminde önemli bir yeri vardır. Çocuklar izledikleri olayları değişik açılardan yorumlayabilir, düş dünyasını geliştirebilir. Sanatsal ve bilişsel gelişimine katkı sağlayabilir. Çocuk edebiyatında, çocuğu yaratıcı kılacak, onun düşünsel, duygusal ve duyusal gelişimine katkı sağlayan ve okul öncesi dönemde uygulanan yöntemlerden biri de eğitimde yaratıcı dramadır. Okul öncesi dönemde dramanın en önemli işlevlerinden biri duyarlılığın gelişimine olan katkısıdır.

Edebiyatımızda ilk tiyatro Şinasi'nin Şair Evlenmesi adlı eseridir. Çocuklar için yazılan ilk tiyatro eseri ise Mektep Temsilleri adı altında Meşrutiyet'ten itibaren yazılmaya başlanan oyunlardır.

İlk çocuk tiyatrosu Muhsin Ertuğrul önderliğinde1935'te İstanbul Şehir Tiyatrosunda oynanan, Çocuklara İlk Tiyatro Dersi adlı oyundur. Devlet Tiyatroları'nda sahnelenen ilk çocuk oyunu 31 Ocak 1948'de Küçük Tiyatro'da sergilenen Mümtaz Zeki Taşkın'ın yazdığı, müziklerini Fehmi Ege'nin hazırladığı ve Nüzhet Şenbay'ın sahneye koyduğu "Altın Bilezik"tir.

Drama Çalışmalarının Amacı ve Önemi

- Çocuğun çok yönlü gelişimini sağlar.
- Canlandırma yoluyla öğrenmeyi kolaylaştırır.
- Bilişsel, duygusal, duyusal, sosyal ve motor becerilerin gelişimine katkı sağlar.
- Günlük yaşamdaki görgü kurallarını öğretir.
- Kültürel aktarımın sağlanmasında önemli bir rol oynar.
- Çocuğun birlikte çalışma, ortak düşünce geliştirme ve paylaşma duygusunun gelişmesine katkı sağlar.

- Çocuk merkezli öğrenmeyi sağlar.
- Edilgen değil, etken bir öğrenme gerçekleşir.
- Çocuğun, kendine ve karşısındakilere güven duymasına yardımcı olur.
- Özellikle okul öncesi dönemde
- Ana dil gelişimini doğrudan etkiler.
- Dinleme anlama becerileri gelişir.
- Okuma isteği oluşmaya başlar.
- Düş ve imge gücü gelişir.
- Yaparak yaşayarak öğrenir.
- Hareket yoluyla öğrenir.
- Buluş yoluyla öğrenir.

Çocuk Oyunlarının Taşıması Gereken Özellikler

- Çocuk oyunlarında anlatım yalın, dil oynanmaya ve sahneye konulmaya uygun olmalıdır.
- Cümleler kısa, anlam açık olmalıdır.
- Konuşmalar kısa tutulmalıdır ve daha çok eylemler üzerinde yoğunlaşılmalıdır.
- Çocuk oyunlarında sahneye koyma ve oynama kolaylığıyla ilgili ilkeler de göz önünde bulundurulmalıdır.
- Çocukların ilgileri ve dikkat süreleri göz önünde bulundurulmalı, yaş ve gelişim düzeyleri dikkate alınmalıdır. 5-10 yaş arası çocuklar için peri masalları, 10-12 yaş çocukları için macera türü oyunlar; 12-14 yaş çocukları için de gerçek yaşam öykülerini, tarihsel olayları, biyografileri konu alan oyunlar seçilmelidir.
- Çocukların dikkat süreleri, piyes seçimlerinde göz önünde bulundurulmalıdır. İlkokul kademesinde sergilenecek piyeslerin en fazla 1 saat, ortaokul seviyesinde ise en fazla 1,5 saat sürebilecek uzunlukta olmasına özen gösterilmelidir.
- Oyunda sınıf ve eğitim ortamına ters düşen sözcük ve deyimler bulunmamalı, oyun seçiminde izleyecek olan öğrenci grubunun yaş ve kültür düzeyleri göz önünde bulundurulmalıdır.
- Çocuklar henüz soyut düşünmeyi beceremedikleri için tiyatro ve piyeslerde işlenilen erdemlilik, güçlülük, cesurluk gibi değerler daha yalın ve somut biçimde işlenmiş olmalıdır.
- Oyununun hem güldürü özelliği hem de yazınsal bir değeri olmalıdır.
- Müzik danslı oyunlara da yer verilmeli, böylece çocukların ritim ve estetik duygularının gelişmesine katkıda bulunulmalıdır.
- İçinde açık saçık sahneler bulunan, toplumda benimsenmiş değerleri yeren gelenek ve göreneklerimize ve toplum düzenine uymayan, çocukluk ve gençlik çağının normal gelişmesine zararlı etkileri bulunan oyunlar oynanmamalıdır.
- Oyunlarda olsun diğer gösterilerde olsun hiçbir zaman dinsel konular işlenmemeli, ideolojik yanlılıktan kaçınılmalıdır.
- Oynanan bir piyesin bir süre sonra yeniden oynanmasında hiçbir sakınca yoktur çünkü geçen zaman içinde öğrenciler ve veliler değişmiş olacaktır. Öğretmenin oynattıracağı piyesi bir kez kendisini oynayan yerine koyarak, hayalinde canlandırarak, bir kez de seyirciymiş gibi düşünerek iki kez okuması gerekir çünkü bir piyesi en iyi oynatabilen o piyesi gereği kadar tanıyan kimsedir.

- Elimizde yeteri kadar tiyatro çalışması olsa bile bir hikâye veya roman parçasını piyesleştirmek, öğrencilerin bildikleri, yaşadıkları bir konuyu piyes hâline getirmek gibi çalışmalar da yapılabilir.

Bir Konuyu veya Bir Romanı, Hikâyeyi Piyesleştirirken Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

- Karşılıklı konuşmalar kuru kuruya yaptırılmamalı, hareketlerle birleştirilmelidir.
- Bir kişi uzun uzun konuşturulmamalıdır.
- Genellikle birer perdelik piyesler hazırlanmalıdır.
- Aynı düşünceyi ileri süren kişiler art arda konuşturulmamalıdır. Bu bir düşünceyi pekiştirmek daha etkili duruma getirmekten çok, bir kişinin uzun uzun konuşmasından duyulan sıkıcılığı yaratır.
- Şahısları kendi kendilerine konuşturmaktan kaçınmalıdır çünkü gerçekte, normal insan kendi kendine konuşmaz. Eski piyeslerde görülen bu özelliğe yeni piyeslerde yer verilmelidir.
- Sürprizli bir sonuca varmak düşüncesiyle hareket edilmelidir.

/yediiklimyayıncılık

- Bir romandan veya hikâyeden piyes çıkarırken yazarın üslubuna sıkı sıkıya bağlı kalmamalı, öğrencilerin seviyelerine ve gereken şartlara uydurulmalıdır.
- Kişilerin konuşmaları gerçeğe uygun olmalıdır. Örneğin; bir öğretmenle öğrencinin, bir memurla odacının konuşmaları belirli özellikler taşımalıdır.
- Oyunun provaları sırasında konuyu geliştirmeye çalışmalıdır. Hazırlanan piyes taslağını provalar yapılırken değiştirmek, bazı meclisleri çıkarmak, yeniden yazmak, eklemeler yapmak mümkündür.
- Rol verilirken sadece çalışkan öğrenciler tercih edilmemelidir.
- Kızlara erkek, erkeklere kadın rolleri verilmemelidir. (Temsiller Yönetmeliği, 19. madde)
- Kamburluk, şaşılık, topallık gibi organik sakatlıklar bulunan öğrencilere bu yanlarıyla ilgili roller verilmemelidir. Onları sahne gerisinde görevlendirmek yerinde olur.
- Programda iki piyes varsa bir öğrenciye iki piyeste de rol verilmemelidir. (Temsiller Yönetmeliği, 18. madde)
- Çekingen öğrencilere önce kısa roller verilmeli, sonraları alıştıra alıştıra uzun rollere geçilmelidir.
- Sahnede veya sahne dışında fazla sayıda öğrenciye görev verilmemelidir. Bu da bir piyesin hazırlanışında ancak iyi bir iş bölümü ile mümkündür.
- Etkinliklere katılan çocuklar, yeni ve değişik şeyler keşfetmeye hazırlıklı olmalı ya da hazırlanmalıdır.
- Drama çalışmaları süresince çocukların kendilerini rahat ve güvenli hissetmeleri sağlanmalıdır.
- Etkinliğe katılan çocukların gönüllü olmaları esastır. Katılamayan çocuklar zorlanmamalı, katılım konusunda desteklenmelidir.
- Drama etkinliği, çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun hazırlanmalı, etkinlik hazırlanırken kolaydan zora doğru düzenlenmelidir.
- Drama etkinliği hazırlanırken, çocukların küme içindeki diğer çocuklarla tartışarak, düşünce alışverişi yaptırılmasına özen gösterilmelidir.
- Çocukların düşündükleri ve hissettikleri önemlidir.
- Drama etkinliğinde önemli olan oyun sürecidir. Etkinlik sonunda ortaya çıkan sonucun güzel olması ya da olmaması önemli değildir.
- Her drama etkinliğinden sonra etkinlik hakkında konuşulmalıdır.
- Drama çalışmalarında elverdiğince tüm çocukların katılımı sağlanmalı, üstlendikleri görev, sorumluluk ve roller eşit ağırlıklı olmalıdır.

Geleneksel Türk Tiyatrosu

A. Karagöz ve Hacivat

Işık yansıtılan bir perdenin arkasından oynatılan kukla oyunudur. Küşteri Meydanı olarak bilinen Karagöz oyununun üstadı Şeyh Muhammed Küşteri kabul edilir. Oyun dört bölümden oluşur. Ana tiplerden Karagöz halk insanını temsil ederken, Hacivat okumuş, bilgili kesimi temsil eder. Karagöz oyununda aynı zamanda Tuzsuz Deli Bekir, Zenne, Rum, Yahudi, Beberuhi, Külhanbeyi vb. karakterler de bulunur.

B. Orta Oyunu

Oyun açık bir alanda oynanır. Bu nedenle orta oyunu adını alır. Bölümler Karagöz oyunu ile aynı özelliktedir. Oyunun dekoru "Yeni Dünya" (paravan) ve "Dünya"dan (kafes) oluşur. Oyunun oynandığı yuvarlak alana palanga denir. Oyunun ana tipleri Kavuklu ve Pişekâr'dır. Kavuklu halk kesimini, Pişekâr okumuş kesimi temsil eder. Oyunda Balama, Frenk, Zenne, Çelebi, Arnavut, Yahudi, Acem, Denyo gibi karakterler bulunur.

C. Meddah

Tek kişinin oynadığı bir oyundur. Oyunda aksesuar olarak baston, mendil, gözlük vb. kullanılır. Olay veya hikâye methedilerek anlatılır.

ÇOCUK GAZETE VE DERGİLERİ

Çocukların okumaya özendirilmelerinde, kültürel ve yazınsal beğenilenlerin oluşmasında çocuk gazete ve dergilerinin de önemli bir yeri vardır. Özellikle çocukların güncel olaylarla ilgilenmelerini ve günlük olarak okumalarını sağlamada kullanılabilecek en etkili araç gereç çocuk gazete ve dergileridir ancak bu gazete ve dergilerde yer alan eğitici ve eğlendirici yazılar, fıkralar, bilmeceler, resimler, fotoğraflar ve karikatürler çocukların ilgi ve isteklerine uygun biçimde hazırlanmalıdır.

Çocuk dergileri; genel konuları işleyen çocuk dergileri, ünitelere, derslere yardımcı nitelikteki sınıf dergileri, okullarda öğretmen-öğrenci iş birliğiyle hazırlanan dergiler olmak üzere üçe ayrılır.

Çocuk gazete ve dergileri çocuğun eğitiminde, gelişmesinde ve topluma katılmasında bilgi, beceri ve yetenekleriyle kendisini gösterebileceği bir eğitim aracıdır. Çocuk dergi ve gazeteleri çocuklar tarafından okul içi etkinlik olarak çıkarılabileceği gibi yalnızca sınıf içi etkinliklerde de kullanılabilir. Bu durumda duvar gazetesi adı verilen bir teknik, sınıf ve okul içi etkinliklerin vazgeçilmez unsuru olarak yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Bir de öğrencilerin, öğretmenlerinin öncülüğünde ve danışmanlığında çıkardıkları dergi ve gazeteler vardır ki, bunlar, dağıtımı, kurumlaşması ve kendi içinde iş bölümü açısından bir hayli zor aynı zamanda da masraflı etkinlikler içinde yer almaktadır.

İyi Bir Çocuk Dergisinde Bulunması Gereken Özellikler

- Kullanılan kâğıt, çocuk kitaplarında olduğu gibi, nitelikli ve mat olmalıdır.
- Seçilen harflerin büyüklüğü, çocukların yaş ve okuma düzeylerine uygun olmalıdır.
- Baskı, dizgi tekniği, sayfa düzeni kolay okunup izlenecek şekilde olmalıdır. Dergide yer alan yazı, haber ve diğer yazı metinlerinin mutlaka resim, grafik ve tasarımlarla desteklenmesi, okunmasının daha kolay hâle getirilmesi gerekmektedir.
- Resimler, fotoğraflar ve şekiller açık ve yalın olmalıdır.
- Ayrıca resimlerin, düzenleme ve tasarımların çocukların merak ve ilgilerini toplayıcı ve yazılı metne yönlendirici özelliklere sahip olması gerekmektedir.
- Çocuğun yazıdan önce çizgi ile tanıştığını göz önüne alarak onun ilgisini çeken resim, desen ve karikatürün güzel çizilmiş ve estetik değerinin olmasına dikkat edilmeli, ancak çocukların pedagojik düzeyleri göz ardı edilmemelidir. Çizilen karikatürlerin taşıdığı esprilerin, çocukların yaş düzeyine uygun olmasına da dikkat edilmelidir.
- Fotoğraflar çocuklara ilginç gelecek şekilde ve estetik ölçülerde olmalı, sayfalara yerleştirilişinde yazılarla fotoğraflar arasındaki oranlarla, fotoğrafın konusu ile yazıların konusu arasında ilgi mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.
- Küçük yaş grupları için fotoğraflar, karmaşık durum, olay veya ortamları anlatan konulardan seçilmemelidir. Tek bir olayın, tek bir kişinin bulunduğu veya bir tek durumun bulunduğu fotoğrafların seçilmesi, kullanılması daha uygun olacaktır.
- Konular ve işlenişleri güncel olduğu kadar gerçeğe de uygun olmalıdır
- Dergide çocuk için düzenlenen eğitici bilgi ve temalar, okulda işledikleri ders ve konularla paralellik gösterecek ve onları tamamlayacak bir biçimde planlanmalıdır.
- Derginin çıktığı ay, hafta veya günün güncel olaylarından okulda işlenenlere yardımcı olacak bilgi ve materyallere yer verilmelidir.
- 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, değişik ulusal ve dinî bayramlarla günler titizlikle izlenerek o günlerin anlam ve önemleri ile ilgili bilgilere yer verilmelidir.
- Gelenek ve göreneklerin kültürümüz içindeki yerini ve önemini anlatan, onların yaşatılması gereken özelliklerini ön plana çıkaran haber, yazı ve röportajlara ağırlık verilmelidir.
- Yurt sevgisi, ulusal ve evrensel değerler izlenmelidir. Çocuğun; geleceğe ümitle bakan, arkadaşlarıyla ortak değerler çevresinde bir araya gelerek ortak çalışmalar yapabilmelerini özendiren, grup ilişkisinin olumlu bir biçimde ön plana çıkarıldığı yayınlara özen gösterilmelidir.
- Dergicilik ve gazetecilik ilkelerinin küçük bir modeli olarak düşünülen çocuk dergi ve gazeteleri, hedef kitlesi olan çocuklarla sürekli iletişim içinde olmalı, okuyucu isteklerinin ve düşüncelerinin yayınlandığı özel köşeler oluşturulmalıdır.
- Bilim ve teknolojilerin gelişmesi ile ilgili en son bilgilere yer verilmeli, bunlardan özellikle çocuğun günlük yaşayışını kolaylaştırıcı olanlar tanıtılmalıdır.
- Derginin büyüklüğü, kapak ve sayfa düzeni çocukların okumalarını kolaylaştırıcı biçimde olmalıdır.
- Küçük çocuklar için yayımlanan dergilerde yazılar bir sayfada bitmiş olmalıdır.
- Yazılar, konu bakımından, çocukların isteğini artırıcı, aynı zamanda dinlendirici ve eğlendirici nitelikte olmalıdır.

yediiklimyayıncılık

- Yazılarda yalın bir dil kullanılmalı, yazımda birlik sağlanmış olmalıdır.
- Dergide makale, masal, öykü, şiir gibi her türden yazıya yer verilmelidir.
- Dergide çocukların pul biriktirme, model çıkarma, çiçek yetiştirme, evcil hayvanlara bakma ve besleme gibi boş zamanlarında uğraştıkları işlere değinen yazı ve haberler de yayımlanmalıdır.
- Etkili düşünme-anlama becerisini geliştirecek şekilde yazılmalıdır.

Çocuk Gazete ve Dergilerinin Çocuklara Etkileri ve Kazandırdıkları

- Çocuk, dergi okurken hem hoş vakit geçirir hem de yeni şeyler öğrenir. Aynı zamanda da okuma, düşünme, okuduğunu anlama gibi alışkanlıklar kazanır.
- Çocuğun yaşamı tanımasına yardımcı olur, onun ruhuna canlılık verir, yaşama sevinci kazandırır. Çocuğun yaşama hazırlanması ve çeşitli bilgilerin kazandırılması konusunda çocuğa rehberlik eder.
- Türkçeyi en iyi şekilde konuşup yazmayı öğretirken dilin bütün incelikleriyle kullanılması becerisini kazandırır.
- Yazmaya, çizmeye, yorum yapmaya yardımcı olarak çocuğun yaratıcı, yapıcı etkinlikleri ve estetik düşüncesini geliştirir.
- Güncel olayları izleyerek kendisini ilgilendiren gelişmeler hakkında bilgi sahibi olur.
- Kendi yaş grubunda çocuklarla iletişim içinde olarak onların duygu ve düşünceleri ile kendi duygu ve düşüncelerini karşılaştırma imkânı bulur ve kendisini geliştirir.

Ülkemizde Çocuk Gazete ve Dergiciliği

Çocuk dergiciliğinin doğuşu Tanzimat ile birlikte hız kazanan sosyal değişimin bir devamı niteliğindedir. Başlangıçta çeşitli edebiyat eserleri yayınlanmış, basında da çocuklara yönelik sınırlı yazılar yayınlanmıştır. Ancak doğrudan çocuklara yönelik ürünlerin ortaya çıkması XIX. yüzyılın ikinci yarısında mümkün olabilmiştir.

İlk çocuk dergileri günlük gazete ekleri olarak neşredilmiştir. Ancak Tanzimat Dönemi çocuk dergileri uzun ömürlü olamamıştır. Bu dönem çocuk dergileri zorluklar içerisinde var olmaya çalışmışlardır.

Tanzimat Dönemi çocuk dergilerinden en uzun ömürlüsü ilk çocuk dergisi ünvanına da sahip olan Mümeyyiz dergisidir. 1869 yılında Sıtkı Efendi adlı yayıncının, aynı adlı günlük gazetenin çocuklar için haftada bir neşrettiği Mümeyyiz'in her sayısı ayrı bir renkte çıkarılmıştır. Çocuk eğitimi üzerinde yoğunlaşan, eğitim ve öğretim yazılarını içeren ve sekiz sayfa olarak basılan bu özel sayı (Mümeyyiz), 49 sayı yayımlanarak, Türk basın tarihinde ilk çocuk ve eğitim dergisi olarak değerlendirilebilir. İkinci çocuk dergisi, üzerinde basım yılı bulunmayan, ancak yayımladığı ilanlardan, dolaylı olarak yapılan çıkarımlarla, muhtemelen 1873 veya 1874 yılında yayımlanan diğer bir çocuk dergisi Hazine-i Etfal adlı dergidir.

1875 yılında Mehmet Efendi adlı yayıncının çıkardığı Sadakat adlı günlük gazetenin, aynı adla haftalık eki olarak yayımladığı dergi Sadakat, Tanzimat Dönemi'nin diğer bir çocuk dergisidir. İlk altı sayısı büyük bir ilgi gören Sadakat yedinci sayısından itibaren Etfal adıyla devam etmiştir. 23 Mayıs 1875 tarihinde yayımlanan Etfal dergisi, ancak 16 sayı çıkabilmiştir. Hem kadınlara hem de çocuklara hitap eden Ayine Tanzimat Dönemi dergilerindendir. Derginin ilk sayısı 14 Kasım 1875'te yayımlanır. Selanik'te 41 sayı yayınlanan dergi İstanbul dışında yayımlanan ilk çocuk dergisidir.

XIX. yüzyılın önde gelen çocuk edebiyatçılarından, Mehmet Şemseddin tarafından yayımlanan Arkadaş (1876) dergisi, Tanzimat Dönemi'nin son çocuk dergilerindendir. 13 sayı yayınlanabilen Arkadaş, Batılı tarz çocuk dergilerinin başında gelir.

Çocuk dergiciliğinin gelişme dönemi Mutlakiyet Dönemi'dir. Mutlakiyet Dönemi çocuk dergilerinin başında Tercüman-i Hakikat gelmektedir. Aynı adlı günlük gazetenin daha çok ortaokul öğrencileri için neşrettiği haftalık ek olan Tercüman-ı Hakikat adlı dergi 1880 yılında yayımlanır. Derginin 26 sayısı yayımlanmıştır. Mutlakiyet Dönemi çocuk dergilerinden sayılan Aile, Şemseddin Sami tarafından yayımlanmıştır.

Kadın ve eğitim yazılarına yer verilen derginin kütüphanelerde ancak üç sayısı bulunabilmiştir. 1896 tarihinde basılan Çocuklara Mahsus Gazete'nin en önemli özelliği ise on bir yıl, 627 sayı süren uzun yayın hayatı ve eski harfle yazılan derginin Batı standartlarına en çok yaklaşan dergilerden biri olmasıdır.

Yediiklim Yayıncılık

Ahmet Mithat tarafından 1897 başlarında yayımlanmaya başlayan Çocuklara Rehber dergisi, Osmanlı Dönemi çocuk dergileri içerisinde en uzun süreli ikinci dergi olma özelliğine sahiptir. Toplam 166 sayı yayımlanmayı başaran dergi aynı zamanda XIX. yüzyılda yayımlanan son çocuk dergisidir. Derginin diğer bir özelliği ise İstanbul dışında yayımlanan çocuk dergisi olmasıdır. Dergi Selanik'te yayımlanmıştır.

Mutlakiyet Dönemi çocuk dergilerinin sonuncusu ise Selânik'te yayımlanan Çocuk Bahçesi adlı dergidir.

1904 yılında Mustafa Necati tarafından 43 sayı olarak yayımlanır. Daha çok büyüklere mesaj veren, resimsiz ve ahlaki bir dergidir. Türk Yavrusu 1913 yılında, kapak dâhil 4 yaprak olan Türk adının kullanılarak yayımlandığı ilk çocuk dergisi olma özelliğini taşır. Türk Kütüphanesi tarafından Gündüz Alp imzasını kullanan bir kişinin sahipliğinde yayınlanır. Ulaşılabilinen ancak iki sayısı bulunmaktadır.

Sabiha Zekeriya ile Zekeriya Sertel'in 15 günde bir 1925 yılında çıkardıkları Sevimli Mecmua da ulusal bayramlardan söz edilmeyen bir çocuk dergisi olarak çıkmıştır. Çocuk dergilerinin en çok yaygınlaştığı ve yayımlandığı dönemler, 1908-1914 yılları arasıdır. Cumhuriyet'in ilanının ilk yıllarında Tanzimat ve Mutlakiyet dönemleriyle gelişmeye başlayan Türk Çocuk Edebiyatı, Türk halkı gibi birçok konuda çağın gerisinde kalmıştır. Türkiye'de değişen siyasal düzen ulus bilincini de beraberinde getirmiştir.

Çocuk Sesi (1928), Afacan Arkadaş (1928), Mektepli (1928), Çocuk ve Rüya (1928) ve Doğan Kardeş gibi dergiler Cumhuriyet kuşaklarını etkilemiş olan belli başlı dergilerdir.

Not

İlk resimli çocuk dergisi Can GÖKNİL tarafından çıkarılan Kirpi Masalı'dır.

FABLLAR

İnsan dışındaki bitki, hayvan gibi canlı varlıklara ve eşya gibi cansız varlıklara insan kişiliği vererek ve onları konuşturarak insanlara ders vermek için yazılan kısa, genellikle manzum (bazen mensur) hikâyelere denir. Çocuklara hayvanların konuşuyor olması ilgi çekici geldiği için kazandırılmak istenen değerlerin çocuklara hissettirilmesi daha kolaylaşır.

Fabların Özellikleri

- İnsanlar arasında geçen olayları hayvanlar, bitkiler ya da cansız varlıklar arasında geçiyormuş gibi göstererek bu yolla insanlara ahlak ve ibret dersi vermek örnek göstermek ya da bir düşünceye güç kazandırmak isteyen bir çeşit masaldır.
- Teşhis ve intak sanatları üzerine kurulmuştur.
- Fabllar manzum (şiir) veya nesir (düzyazı) biçiminde yazılabilirler.
- Fablın sonunda her zaman bir ahlak dersi (kıssadan hisse) vardır. Bu ders kısa, açık ve doğru olmalıdır ve mutlaka öykünün doğal bir neticesi gibi görülmelidir.
- Fabllarda öğretici (didaktik) bir amaç güdülür, gündelik hayatla ilgili dersler ve öğütler verilir.
- Okurlar çoğu zaman verilen dersin veya öğüdün ne olduğunu anlamakta zorluk çekmezler. Çünkü bu ders veya öğüt eserin bir yerinde, çoğu defa sonunda, bir atasözü ya da özdeyiş biçiminde açıkça belirtilir.
- Fabllarda basit ahlak ilkelerine değinildiği gibi insanların birçok kusurlu yönüne de dikkat çekilir.
- Özellikle 8-12 yaş grubu çocuklar fabl okumaktan ve dinlemekten büyük zevk alırlar.
- Kanaatkârlık, tamahkârlık, kıskançlık, paylaşımcılık gibi çocuklar tarafından anlaşılması güç kavramların somut olaylarla anlatılması sebebiyle çok önemli bir eğitim aracı olarak kabul edilmelidir.
- Fabllar insan belleğinde çok kolay saklanabilen ve ortaya çıkarılabilen özelliklere sahip olduğu için sözlü gelenek içinde de yaşatılabilmektedir.

Fabllar olay anlattıkları için bir başka şiiri okumaktan ya da ezberlemekten daha çok çocukların ilgisini çeker.

Bundan dolayı fabllar kısadır ve şu dört bölümden oluşur:

- Olayın ve kahramanların tanıtıldığı giriş bölümü
- Olayın entrikalarla düğümlendiği gelişme bölümü
- Düğümün çözüldüğü sonuç bölümü
- Olay ve olayların arkasında yatan ana fikrin açıklandığı ders bölümü (kıssadan hisse bölümü)

Yediiklim Yayıncılık

Not

Fablların çocuk eğitimi açısından olumsuz yanı; didaktik olmaları, ahlak dersi, öğüt vermeleri, bunu da açık açık yapmalarıdır. Çocuklara okurken ya da okuturken bu ders bölümü çıkarılabilir. (Nas, 2004)

Fabl Çalışmalarında Öğretmenin Göz Önünde Bulundurması Gerekenler

- Öğretmen, fabllları çocukların dinleme isteğini canlı tutabilecek biçimde okumalıdır. Bunun için öykudeki heyecan ve gülmece ögelerini vurgu, tonlama, durak gibi söyleyiş özellikleriyle yansıtabilmeli; söz, jest, mimik uyumu ve bedensel hareketlerini de okuma eylemine katabilmelidir. Aynı fabl, çocuklara değişik zamanlarda, uygun eğitim ortamları yaratılarak okunabilir. Fabldaki olay ve kahramanların özellikleri çocuklar tarafından yeterince kavrandıktan sonra oyunlaştırma çalışmalarına geçilmelidir.
- Etkinlikler için seçilecek fabllar kısa olmalı ve okul öncesi dönemdeki çocuklar tarafından kolayca oyunlaştırılabilecek özellikler taşımalıdır.
- Eğitim uygulamalarında; şiddet ögesi içeren, kahramanların başından geçen olaylarda şiddeti olmayan ve doğallaştıran fabllar kullanılmamalıdır.
- Oyunlaştırma çalışmalarında, çocukların öykudeki kahramanların yarattıkları olaya uygun konuşmalar yapmaları beklenir. Bu çalışmalarda asıl amaç, çocukların kendi düş güçlerine göre olayı canlandırmaları ve kahramanları konuşturmaları olmalı; oyunlaştırma etkinliklerinde istekli öğrencilere öncelik tanınmalıdır. Çalışmalarda, gruptaki çocukların gülmesi, eğlenmesi, duygu ve düşüncelerini açıklayabilmesi temel ilke olarak benimsenmeli; bunu sağlayacak eğitim ortamının yaratılması ise öğretmenin sorumluluğu olmalıdır.
- Fablların ele aldığı konular oluş sırasına göre, resimlerle öykü kartlarına yansıtılabilir. Kartlar sırasıyla gösterilerek çocuklardan, resimlerdeki olayları anlatmaları istenebilir. Daha sonra resimlere konu edilen fabl çocuklara okunabilir. Bu çalışmalar, çocukların gördüklerini anlamlandırabilmeleri, olaylar arasında bağlantılar kurabilmeleri açısından uygun eğitim ortamları yaratır. Çocukların konuşma becerilerinin gelişmesine katkı sağlar.
- Çalışmalar, çocukların fabllardaki kahramanların başından geçen olayları çizgi ve renklerle anlattıkları etkinliklerle çeşitlendirilmeli; çocuklara, yaptıkları resimler üzerinde konuşabilmeleri için yeterli zaman verilmelidir.
- Fabllardaki varlıklar (tavşan, leylek, fare, kertenkele, kaplumbağa, elma, trafik lambası vb.), çocuklara oyun hamuru, elişi kâğıtları ya da atık malzemeler kullandırılarak gerçekleştirilen etkinliklere konu etme yoluyla somutlaştırılabilir. (Yrd. Doç. Dr. Dilek SELEK, Çocuk Edebiyatı, s.240)

Dünya Edebiyatında Fabl

Kesin olmamakla beraber fabların ilk örneklerinin Hindistan'dan çıktığı söylenir. İlk yazılı örnek de "Pançatantra" masallarıdır. Eserin yazılış tarihi MÖ 100-300 yılları arasına rastlamaktadır. Bu eserin yazarının kim olduğu ve hangi yıllar arasında yaşadığı bilinmemektedir. İkinci yazılı örnek, bir Hint eseri olan "Kelile ve Dimne"dir. Yine onun yazım tarihi de MÖ 300 yılları olarak kabul edilir. Bu eser, Beydaba unvanını taşıyan bir bilgin-filozof tarafından meydana getirilmiştir. Beydaba, eserini Debşelem adlı Hint hükümdarı zamanında yazmış ve ona sunmuştur. Eserde yurt yönetimi, felsefe ve eğitimle ilgili sorunlar dolaylı olarak tartışma ve eleştirme konusu yapılmaktadır. Birinci bölümdeki hikâyelerin kahramanları olan iki çakaldan "Kelile" açık sözlülüğün ve doğruluğun; "Dimne" ise yalan ve iftiranın sembolüdür. Beydaba, zulmü ile tanınmış olan Debşelem'i hayvan hikâyeleri aracılığıyla uyarmak ve ona doğru yönetim yolunu göstermek istemiştir. Bu eser Kul Mesut tarafından dilimize çevrilmiştir. Doğu edebiyatında bir başka ünlü eser de Şeyh Sadi'nin (13. yy.) Gülistan adlı eseridir. Yöneticilerin tutum ve davranışlarından sohbetin kurallarına kadar türlü konuları kapsayan bu eserdeki hikâyeler sözlü ve yazılı olarak kuşaktan kuşağa aktarıldığı gibi birçok doğu ve batı dillerine de çevrilmiştir. Batı'da fabl, Aisopos (Ezop) masallarıyla kendini göstermiştir. Ezop, Batı'da ilk fabl yazarı olarak gösterilir ve düzenli biçimde fabl yazıcılığı Ezop ile başlar. MÖ 650-620 yılları arasında yaşadığı sanılan ve düşüncelerini baskılı bir yönetim altında ancak küçük hayvan hikâyeleriyle anlatabildiği söylenilen Ezop'un fabları birçok dile çevrilmiştir. Ezop'tan sonra Batıda bu alanda büyük bir başarıya ve üne erişen Fransız yazar ve şairi La Fontaine (1621-1695), bugüne kadar nesir olarak ya-

yediiklimyayıncılık

zılmış ve anlatılmış Ezop masallarını yeniden kaleme alıp manzum biçimine çevirerek yeniden yetişkinlerin dünyasına kazandırmıştır. La Fontaine, kendisinden önce bu alanda yazılmış eserlerden de yararlanmıştır. La Fontaine fabllarında genellikle öğüt dediğimiz ders, metnin sonuna konulmuştur. La Fontaine, eleştirmek istediği kişileri bu öykülerle yermiş ve gülünç durumlara düşürmüştür.

Tüm dünyada "Masalın Babası" diye haklı bir ün yapan Andersen'in masallarından bazıları fabl özelliği gösterir.

Türk Edebiyatında Fabl

XV. yüzyıl şairlerinden Şeyhi'nin Harname adlı mesnevisi bizde ilk fabl örneği olarak kabul edilir. Öncesinde Mevlâna'nın Mesnevi'sinde fabl özellikleri gösteren hikâyeler de vardır.

XIX. yüzyılda Şinasi, Ahmet Mithat Efendi ve Recaizade Mahmut Ekrem Batı dillerinden fabl çevirileri yapmışlardır. Ayrıca Muallim Naci ve Nabizade Nazım da çocuklar için manzum fabllar yazmışlardır. La Fontaine'in fabllları ilk olarak İbrahim Şinasi tarafından dilimize çevrilmiş daha sonra Recaizade Mahmut Ekrem, Orhan Veli, Sabahattin Eyüboğlu, İbrahim Alaattin Gövsa, Siracettin Hasırcıoğlu, A. Ulvi Elöve, M. Fuat Köprülü, Vasfi Mahir Kocatürk gibi sanatçıların çevirileri bu çevirileri izlemiştir. La Fontaine'in bütün fabllları Sabahattin Eyüboğlu'nun Masallar (1969) adlı kitabında ilk kez topluca yayımlanmıştır.

Besim Atalay'ın Hayvan Hikâyeleri ya da Hayvanlardan Öğütler adlı eseri de bu türün önemli örneklerindendir. Nazım Hikmet de La Fontaine'in masallarını manzum bir dille Türkçemize kazandırmıştır.

Günümüzde ise, Tarık Dursun Kakınç adlı yazarımızın da bu türle ilgili eserleri vardır.

EFSANELER

İnsanoğlunun doğa ile mücadelesi sonucu ortaya çıkan ve merkezinde insan olan kurgu metinlerdir. Duygusal bir tutumla olayları aktarır. Gerçek dışı ve olağanüstü olaylar yer verilmesine rağmen anlatıcı bilinçli bir şekilde aktardıklarının gerçek olduğunu ifade eder. Konusu genellikle halk kahramanları, dünyanın yaratılışı, ahiret inancı, düğün, doğum ve savaştır.

Çocuğa kültür aktarımı sağlayan ve kültürün sürekliliği için çalışan bir türdür. Özellikle vatanın kuruluşu, savaş efsaneleri üzerinde yaşanan yerlerin kıymetinin anlaşılması ve millî bilincin oluşması bakımından önemlidir. Dilin sevdirilmesi efsane, masal gibi türlerle mümkündür. Kural öğretimi ile dil kazandırılamaz. Seçilecek ve aktarılacak efsanelerde konu özenle seçilmelidir. Hortlak, cin, hayalet gibi kavramları içeren efsaneler özellikle küçük yaştaki kitleler için tercih edilmemelidir. Çocuklar için seçilen efsanelerin dilinin güncel olması önemlidir.

Efsanelerin Özellikleri

- Efsaneler dilden dile anlatılagelmiş, çok eski anlatılar olup ortak (anonim) halk edebiyatı ürünleridir.
- Efsanelerin konuları bir kişiye, bir olaya veya bir yere dayandırılır.
- Efsanelerde anlatılanların, bir ölçüde de olsa, inandırıcılık özelliği vardır. (Özellikle efsane derleme çalışmaları sırasında, anlatıcının gerçekliğine inandığı ve dinleyenin de inanmasını istediği, tarafımdan gözlenmiştir.)
- Efsanelerde çoğu zaman, olağanüstülük ağır basar. Bu nedenle de dinleyeni, bilinmeyen giz dolu bir dünyaya götürerek saygı ve ilgi uyandırır.
- Efsaneler, bir bakıma, mitlerin modernleşmiş şekilleri olarak ifade edildikleri için kutsal ögeler de taşırlar.
- Efsaneler, belirli bir şekilleri olmayan ve konuşma diliyle anlatılan, kısa halk anlatılarıdır.

MİTLER

Bilinmeyen zamanlarda başladığı düşünülen ve sözlü kültürle kuşaklararası aktarımla günümüze kadar gelen din kaynaklı hikâyelerdir. Yunanca mytthos sözcüğünden adını alan mitler için Türkçede esâtir adı da kullanılır.

Mitler masal, efsane ve destandan kutsal nitelikli olması yönüyle ayrılır. Mitlerde kâinatın yaratılışı ve doğal olaylar dinden hareketle açıklanır.

Mitlerin Özellikleri

- Mekân, kozmik âlem; zaman ise kozmik zamandır. Kozmik ise; İslam'a göre ruhların yaratıldığı andır.
- Ana kahramanları tanrılar ya da yarı tanrılardır.

yediiklimyayıncılık

- Mit, doğaüstü varlıkların eylemlerinin gerçek ve kutsal öyküsü olarak kabul edilir.
- Mit her zaman için yaratılışla ilgilidir.
- Mit, her zaman bir yaratılışla ilgilidir. Bir şeyin hayata nasıl geçtiğini ya da bir davranışın, bir kurumun, bir çalışma biçiminin nasıl yaratıldığını, oluştuğunu anlatır.
- Mitler, gerçek anlamlarını ancak içinden çıktıkları topluluk içinde bulurlar. İçerdikleri sembollerin ancak yaşadıkları toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yapısında birebir karşılıkları vardır. Sadece o toplum içinde anlaşılırlar. Diğer toplumlarda sembollerin dili çözülemediğinden dolayı mitin anlamı verdiği mesaj anlaşılamaz ve mit gerçek dışı bir görünüm verir. Kısacası mit, doğduğu toplumda yaşar ve mesajları algılanır.

DESTANLAR

Milletlerin başından geçen deprem, savaş, göç, sel felaketi vb. olayları anlatan türdür. Destanlar henüz aklın ve bilimin toplum hayatına tam anlamıyla hâkim olmadığı ilk çağlarda ortaya çıkmış sözlü edebiyat ürünleridir. Destanlar ve destansı öyküler, ilk çağlardan beri, dünyanın her yerinde, gelenekleri sonraki kuşaklara aktarmak için kolektif olarak yaratılmış edebî biçimlerdir. Destanlar zaman ve mekân içinde iradesini elinde tutan "kahraman-bilge" kişiliklerin efsanevi ve gerçek hayat hikâyeleri etrafında oluşmuş uzun, didaktik (bilgi verici) hikâyelerden oluşur. Destanlar, tarihsel olaylara bağlı olmakla beraber, tarih sayılmayan, toplumun ortak hayat görüşünü yansıtan, edebî eserlerdir.

Destanların Genel Özellikleri

- Anonim olup halkın ortak belleğinin ürünüdür.
- Belli bir ulusun özelliklerini yansıtır.
- Genellikle manzum, yani şiir şeklindedir.
- Günümüze nesir hâlinde ulaşmıştır.
- Tarihî ve sosyal olaylardan doğar, beslenir.
- Destanlarda olağan ve olağanüstü olaylar iç içedir.
- Toplumun hafızasında iz bırakmış önemli olayları anlatır.
- Kahramanlar olağanüstü özelliklere sahip olabilir.
- Genellikle, yiğitlik, aşk, dostluk, ölüm ve yurt sevgisi gibi temalar işlenir.
- Coşkulu bir söyleyişi vardır.

Destanların Oluşumu

Destanlar "doğuş, yayılma ve yazılış safhası" olmak üzere üç safhada oluşur:

1. **Doğuş safhası:** Bu safhada milletin hayatında iz bırakan önemli tarihî ve sosyal olaylar, bu olaylar içinde yüceltilmiş efsanevi kahramanlar görülür.
2. **Yayılma safhası:** Bu safhada, söz konusu olay ve kahramanlıklar, sözlü gelenek yoluyla yayılır. Böylece bölgeden bölgeye ve nesilden nesle geçer.
3. **Derleme (yazıya geçirme) safhası:** Bu safhada, sözlü gelenekte yaşayan destanı, güçlü bir şair, bir bütün hâlinde derleyip manzum olarak yazıya geçirir. Çoğu zaman bu destanların kim tarafından derlendiği ve yazıya geçirildiği belli değildir.

Destan Türleri

Destanlar "doğal (tabii) destanlar" ve "yapma (yapay) destanlar" olmak üzere ikiye ayrılır.

Doğal (sözlü) destanlar: Toplumun ortak malı olan ve birtakım olaylar sonucu kendiliğinden oluşan destanlardır. Doğal destanların söyleyeni belli değildir. Bu destanlar yazının henüz bulunmadığı ve yaygınlaşmadığı bir kültürde doğup kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarıldıktan sonra yazıya geçirilmiştir. Doğal destanlar, ozan ve şarkıcıların değişik zamanlarda söylediği şarkı ve şiirlerin bütünleşerek işlenmesiyle oluşturulur. Örnek: Oğuz Kağan Destanı, Ergenekon Destanı, Türeyiş Destanı...

Yapma (edebî) destanlar: Bir şairin, toplumu etkileyen herhangi bir olayı tabiî destanlara benzeterek söylemesi sonucu oluşan destanlardır. Bunlar, belirli bir yazar tarafından eski örneklere uygun olarak ve okunmak üzere kaleme alınmış destanlardır. Örnek: Üç Şehitler Destanı-(Fazıl Hüsnü Dağlarca), Sakarya Meydan Savaşı-(Ceyhun Atuf Kansu)

Dünya edebiyatında bilinen en eski destan Sümerlere ait olan Gılgamış'tır. Türklere ait en eski destan ise Altay Türklerine ait olan ve Radloff tarafından derlenen Yaradılış Destanı'dır. En uzun destan ise Kırgızlara ait olan ve henüz tamamlanmamış olan Manas Destanı'dır. Destanlar da masallar, efsaneler ve mitler gibi hayal gücünü geliştiren türlerdir. Ancak destanlar 12 yaş altı için önerilmez.

Yediiklim Yayıncılık

FIKRALAR

Olayların gülünç, alışılmadık ve çelişkili yönlerini yansıtarak insanı düşündürme, eğlendirme ya da güldürme sanatıdır. Bu amaçla yazılan edebî eserler de mizah türü için de değerlendirilir. En kaba şakadan en ince espriye kadar bütün mizah örnekleri, birbiri ile uyum içindeki olaylar arasındaki çelişkinin birdenbire ortaya çıkarılmasına dayanır. Mizah gelenek ve kuralların sorgulanmasında önemli bir rol oynar.

- Fıkralar, ince anlamlar içeren kısa öykülerdir.
- Fıkranın odağında insan bulunur. İnsanlar arasındaki çatışmalar, zıtlıklar, atışmalar vb. durumlar fıkranın temel konusudur. Fıkralar dinleyene hoş vakit geçirtir.
- Düşünme, irdeleme ve yorumlama yetisini geliştirir.
- Sözlü gelenekle aktarımı yapılan fıkralar halkın pratik zekâsını gösteren eşsiz ürünlerdir. Sözlü edebiyat ürünü olan fıkralar zaman içerisinde yazılı hâle getirilmiştir. Fıkraların çocuğa pratik ve farklı düşünme becerisini kazandırdığı belirlenmiştir.

Not

Nasrettin Hoca fıkralarını kendi imzasıyla ilk derleyen yazar Çaylak Tevfik'tir.

ÇİZGİ ROMAN

Çizgi roman, elle çizilmiş ve belirli bir süreklilik içinde art arda gelen, bir metinle bütünleşen ve basılı olan resimlerden oluşan bir anlatım biçimidir.

İlk çizgi öykü XIX. yüzyılda ABD'de gelişmiştir. Ancak geniş kitlelere yayılan ve düzenli olarak basılan ilk çizgi romanlar 1920'li yıllarda Japonya'da çıkmıştır.

Çizgi romanlar eğitimde;

- noktalama işaretlerini öğretirken,
- paragraf kurallarını öğretirken,
- okuma-yazma alışkanlığı kazandırırken,
- sınıfı bir tartışma ortamına götürürken,
- toplumsal değerler kazandırılırken,
- yaratıcılığı geliştirirken kullanılır.

Çizgi Romanların Özellikleri

- Çizgi kitapları ya da romanları, bu alanda çalışan, çocuk psikolojisini, edebiyatını bilen kimseler tarafından çalışılmalı, eğitsel ve sanatsal bir kaygı taşımalıdır.
- Kitaplar hazır bilgiden çok, çocuğu düşündüren, hayal kurmasına yardım eden türden olmalıdır.
- Çocukların yazma ve resim çizme becerilerini geliştirici düzenlemelerin olduğu çalışmalar benimsenmelidir.
- Çocukların sözcük dağarcığını, tarihsel ve diğer konularda kavram düzeyini geliştirici olmalıdır.
- Yapılan çalışmalarda, çocukların sözcük dağarcığı, kavram düzeyi dikkate alınmalı, estetik ve etik kaygı taşımalıdır.
- Toplumsal ve evrensel değerler ile hayvan sevgisi, doğa sevgisi kazandıran çalışmalara yer verilmeli; ayrımcı, ayrılıkçı çalışmalara yer verilmemelidir.
- Resimlemede tiplemeler tutturulmalı, renklerden yararlanılarak, değişik gölgelere yer verilmeli, bazı yerlerde az söz kullanılarak gölgeler ve diğer doğa ilişkilerine yer verilmelidir.
- Öğüt verici sanat çalışmalarından kaçınılmalı; çocuğun okuduklarını kendine özgü bilgilerle yorumlayarak yeni bir düşünce ortaya koyucu nitelikte olmalıdır.

Türkiye'de Çıkan Çizgi Roman Dergileri

- Kazandibi
- Akrebin Gölgesi
- Hipnoz
- Binbir Roman
- RR
- Resimli Roman
- Zeplin
- Rodeo Strip
- Dalgın Sular

/yediiklimyayincilik

Türkiye'de Tanınan Başlıca Karakterler

- Conan
- Kaptan Swing
- Nathan Never
- Ken Parker
- Kızılmaske
- Martin Mystere
- Mister No
- Örümcek Adam
- Süpermen
- Batman
- Teks
- Temel Reis
- Tommiks
- Zagor
- Ghost Rider
- Wolverine
- Hellboy

Türk Çizgi Romancıların Eserleri

- Abdülcanbaz
- Ayılı Adam
- Deli Gücük
- Karabasan
- Karaoğlan
- Otisabi
- Oyunbozan
- Seyfettin Efendi ve olağanüstü maceraları
- SMUB Çizgi Roman
- Sunguralp
- Şehir Köpeği
- Tarkan
- Teşebbüs 2,0
- Ulçe
- Vakur Barut
- Zombistan

Not

İlk yerli çizgi roman Köroğlu, ülkemizde ilk çocuk çizgi roman türü ise Kara Maske'dir. Dünyada özgün ilk çizgi roman ise New Fund'dur.

PARMAK OYUNLARI

Herhangi bir öykü, tekerleme ya da ilgi çekici şiir veya şarkıların sözlerine uygun olarak parmaklarla olayların canlandırılmasıdır.

Parmak oyunları, sözle hareket arasında bağlantı kurularak yapılan ve dramatik oyuna hazırlıkta önemli rol oynayan bir etkinliktir. Okul öncesi öğretmenlerinin, parmak oyunlarından oluşan bir dağarcığı olmalıdır. Böylece parmak oyunları dağarcığı amaçlanan kazanımları pekiştirmede ve çocukların etkinliğe ilgisini çekmede öğretmene yardımcı olacaktır. Parmak oyunlarını etkili bir biçimde kullanabilmek için öğretmeninin sözcüklerini, buna bağlı hareketleri, ezberlemesi gerekir. Çocuklar öğretmen ile birlikte sözleri tekrar ederken hareketleri de yaparlar.

Parmak Oyunlarının Çocuklara Yararları

- Küçük kas gelişimi, dil gelişimi, sosyal-duygusal gelişim, kavram gelişimi ve bellek becerilerinin gelişimine büyük katkı sağlar.
- Çocukların yeni kelimeler öğrenmesini kolaylaştırır, dil gelişimine olumlu katkıda bulunur.
- Parmak oyunu çocukların hayal dünyalarını geliştirir.
- Sözle hareket arasındaki uyumu sağlar.
- Çocuklar hoşça vakit geçirirler.
- Çocukların taklit yeteneğini geliştirir.
- Hareketli çocukları hemen yatıştırmaya yarar.
- Bir etkinlikten diğerine geçişte çocuklara "sus", "otur", "dur" vb. uyarılar yerine parmak oyunu ile dikkatlerini çekip isteyerek severek katılımları sağlanabilir.
- Oyun faaliyetlerinde ısındırıcı ve dinlendirici oyun olarak kullanılır.
- Parmak oyunları uygulanırken parmak kuklalardan yararlanılabilir.
- Parmak oyunları çocukların el-göz koordinasyonu kurmalarına, yeni kelimeler öğrenmelerine ve dinleme alışkanlığı kazanmalarına yardımcı olur.

Yediiklim Yayıncılık

- Çocukların sözcüklerle hareket arasında ilişki kurmalarını sağladığı için onları yaratıcı dramatizasyona hazırlamada önemli rol oynar.
- Parmak oyunları çocukların bazı kavramları öğrenmesinde etkilidir. (Büyük, küçük, sayı, yön vb. örnek verilebilir.)

Çocuklara Uygun Parmak Oyunlarının Özellikleri

- Çocuğun bildiği, akılda tutabileceği kelimeler seçilmelidir.
- Cümleler uzun olmamalıdır.
- Konular çocuğun yakın çevresinden seçilirse daha yararlı olur.
- Eğitimsel değeri olan parmak oyunları çocuklara öğretilmelidir.

HİKÂYE ANLATMA TEKNİKLERİ

HİKÂYE KARTI İLE ANLATMA

- Kare veya dikdörtgen (A3) boyutunda olabilir.
- Sulu ve kuru boya kullanılır. Yağlı, keçeli, pastel boya kullanılmaz.
- Kâğıt mat olmalıdır.
- Şeffaf bant veya streç film ile kaplanmaması gerekir. (Parlama)
- Hikâye metni kartların arkasına yazılmamalı, ayrı bir kâğıda yazılmalıdır.
- Hikâye anlatılmadan ilk kart alta gelecek şekilde sıralanıp ters çevrilir. Anlatılan kart destenin arkasına koyulur.
- Ezbere anlatılmamalı, mutlaka metin anlatıcıda bulunmalıdır.

PAZEN TAHTA KARTI VE FİGÜRLERLE ANLATMA

- 1 x 1,5 metre ölçülerinde pazen ile kaplı pano kullanılır.
- Mıknatıslı veya mantar panolar bu anlatım için uygundur.
- Zemin düz, pürüzsüz ve yıpranmamış olmalıdır.
- Hikâye kartları ve figürler sırasına göre tahtaya yerleştirilerek hikâye anlatılır.
- Her kart ve figür kullanıldıktan sonra tahtanın cebine koyulur.
- Boyamada sulu ve kuru boya kullanılabilir.
- Resimler verniklenmemelidir.
- Hikâye metni ayrı bir kâğıda yazılmalıdır.

HİKÂYE KİTABI İLE ANLATMA

- Hikâye anlatılırken her sayfa ayrı ayrı gösterilmelidir.
- Çocuklara ilk olarak kitabın ismi söylenmeli daha sonra kitap kapağı gösterilmelidir.
- Çocuklar kitabın kapağından ve isminde yola çıkarak içeriğini tahmin etmeye çalışmaya yöneltilmelidirler.
- Kitaplar çocukların göz hizasında tutulmalıdır.
- Öğretmen sayfadaki resimleri bütün çocukların gördüğünden emin olduktan sonra diğer sayfaya geçmelidir.
- Kitap okunduğu sürece çocuklara dönük olmalıdır.
- Herkesin resimleri görebilmesi için sayfa bitiminden sonra kitap bir sağa bir sola yavaşça çevrilmelidir.
- Hikâye içerisinde bilinmeyen kelimeler kısaca açıklanabilir.

ARAÇSIZ (DÜZ) HİKÂYE ANLATMA

- Hikâye materyal kullanılmadan uygun ses tonu, jest ve mimiklerle anlatılır.
- Duygular net şekilde yansıtılmalıdır.
- Çocukların dikkati kolayca dağılır ve dikkat süreleri kısalır.
- Kahraman özelliklerine göre ses değişimleri abartılmadan yapılmalıdır.

KUKLALAR İLE ANLATMA

- Kuklalar oynatılış şekillerine göre yüzük, parmak, el, avuç, ipli, gölge, çomak kukla olmak üzere değişik şekillerde bulunurlar.
- Kuklalarla hikâye anlatılırken bir kukla sahnesi hazırlanmalıdır.
- Fazla karakter sayısına sahip hikâyeler kukla ile anlatım için uygun değildir.
- Kuklanın temsil ettiği karakterlere göre anlatıcı ses tonunu değiştirmelidir.
- Ses ve kukla hareketleri senkronize olmalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

TELEVİZYON ŞERİDİ İLE ANLATMA

- Hikâye uzun bir dikdörtgen denebilecek patiska ya da Amerikan kumaşa uygun boya ile resmedilir.
- Resimlerde kumaş ve guaj boya kullanılmaz.
- Her bir sahne arasında 7-8 cm boşluk bırakılır.
- Kumaşı bir taraftan çarken bir taraftan saracak düzenek kurulur ve bu düzenek bir televizyon kutusuna gizlenir.
- Öğretmen bu tekniği ilk kez kullanıyorsa çocuklara bu sistemin nasıl çalıştığını dikkatlerinin dağılmaması için hikâyeden önce çocuklara gösterir ve anlatır.
- Mümkünse bir kişi şeridi çevirirken diğer kişi anlatım yapmak üzere 2 kişi ile gerçekleştirilmelidir. Görüntü ve ses arasında senkronizasyona dikkat edilmelidir.

CD, SLAYT VE TEPEGÖZ İLE ANLATMA

Bu anlatımlarda dikkat edilecek temel nokta resimlerin ekran çerçevesine tam oturmasını sağlamak, uygun ortam ışığının ayarlanması, her çocuğun her görüntüyü görebildiğinden emin olmaktır.

Not

- İlk çocuk dergisi: Mümeyyiz
- Dünyada özgün ilk çizgi roman New Fund adlı eserdir.
- İlk yerli çizgi romanımız ise Köroğlu adlı eserdir.
- Çocuk edebiyatının Batılı anlamda en uzun dergisi: Çocuklara Mahsus Gazetedir.
- TÜBİTAK tarafından çıkarılan dergi: Meraklı Minik
- Ülkemizde yayımlanan ilk çocuk çizgi roman Kara Maske adlı eserdir.
- İçerisinde çocuk oyuncu bulunan ilk film sinemanın mucidi Lumiere Kardeşler'in çektiği "Sulanan Sulayıcı: Bahçıvan" filmidir.
- Çocuklar için Yazılan İlk Tiyatro Eseri: Mektep Temsilleri
- İlk Çocuk Tiyatrosu: Çocuklara İlk Tiyatro Dersi
- Devlet Tiyatrolarında Sahnelenen İlk Çocuk Oyunu: Altın Bilezik
- Dünyada İlk Fabl Örneği: Pançatantra
- Dünyada İkinci Fabl Örneği: Kelile ve Dimne / Beydaba
- Türk Edebiyatında İlk Fabl Örneği: Harname / Şeyhi
- Türkçe Yazılan İlk Fabl Örneği: Nuhbet'ül Etfal / Kayserili Dr. Rüştü Bey
- Nasrettin hoca fıkralarını ilk derleyen yazar Çaylak Tevfik'tir.

Çocuk Şiirlerinin Edebiyatımızdaki Önemli Örnekleri

- Ziya Gökalp: Küçüktüm Ufacıktım
- Ülkü Tamer: Masal Şiirleri
- Hasan Ali Yücel: Sizin İçin
- Yusuf Ziya Ortaç: Kuş Cıvıltıları
- Fazıl Hüsnü Dağlarca: Çocuk ve Allah, Açıl Susam Açıl
- Yalvaç Ural: Dedem ve Kuşlar

Andersen Kurumu tarafından "AÇIL SOFRAM AÇIL" eseriyle Dünya Çocuk Kitabı Onur Belgesi alan kişi: Masalcı Baba lakabı ile Eflatun Cem Güney

- İlk resimli kitap: Can Göknil-Kirpi Masalı
- İlk çocuk şiir kitabı: Türk çocuk şiir kitabı
- Masalcı Anne olarak bilenen yazarımız: Gülten DAYIOĞLU
- Robinson Crusoe romanını 1864 yılında Arapçadan "Hikâye Robinson" adıyla çeviren kişi: Ahmet LÜTFİ
- Yapı Kredi Bankası tarafından çıkarılan Cumhuriyet Dönemi'nin en uzun süre çıkan dergisi: Doğan Kardeş

/yediiklimyayincilik

KAYNAKÇA

NEYDİM, Necdet, Çocuk Edebiyatı İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi

KADİM Metin, Çocuk Edebiyatı Dersi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun 2021

ŞİMŞEK Tacettin, Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya El Kitabı, Ankara 2016

GÖNEN M., UYGUN M., ERDOĞAN Ö., KATRANCI M., Resimli Çocuk Kitaplarının Fiziksel, İçerik ve Resimleme Özellikleri Açısından İncelenmesi, Millî Eğitim, Sayı 196, Güz/2012

/yediiklimyayıncılık

NOT ALINIZ

MEB

AGS

Akademi Giriş Sınavı

ÖABT

KONU ANLATIMI

ERKEN ÇOCUKLUKTA PROGRAM, YÖNTEM VE YAKLAŞIMLAR

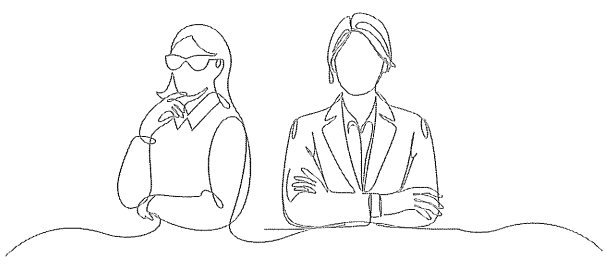

YEDİİKLİM

/yediiklimyayincilik

• Öğretmen merkezde ve aktif • Öğrenci pasif • II. tür kaynak • I. tür ceza (maruz) vardır.	• Öğretmen rehber, kılavuz ve yol gösteren • Öğrenci aktif ve merkezde • I. tür kaynak • II. tür ceza (mahrum) vardır.

Not

2005 yılı ile birlikte ülkemizde "yapılandırmacılık" benimsenmiş ve yeni eğitim sisteminin temelini oluşturmuştur.

İLKELER

1. Hedefe Görelik

- En önemli ilkedir.
- Eğitim durumlarının hedeflere göre düzenlenmesi gerekir.

2. Öğrenciye Görelik

- Eğitim sürecinin öğrencilerin gelişim özelliklerine göre düzenlenmesidir.
- Yaş, cinsiyet, hazırbulunuşluluk, akademik öz güven, tutum, ilgi vb.

3. Öğrenci Düzeyine Uygunluk

Öğrencilerin ön bilgilerini ve hazırbulunuşluklarını dikkate alan ilkedir.

Not

Öğrenciye yönelik ilkesi, öğrenci düzeyine uygunluk ilkesine kapsar.

4. Ekonomiklik

- Bir taşla iki kuş vurma mantığına dayanır.
- Daha az (zaman / emek / para) maksimum verimin alınmasıdır.

5. Hayatilik (Yaşama Yakınlık)

- Günlük yaşamda karşılaşılan problem durumu sınıf ortamına getirilir ve çocuğa çözdürülürse günlük yaşamla ilişki kurulur. Bilgi bireyin işine yarayacağı şekilde verilir.

6. Transfer

- Hayatilik ilkesinde verilen bilginin başka durumlara aktarılmasıdır.

7. Bilinenden Bilinmeyene

- Çocuğun ön bilgilerinden yola çıkarak bilinmeyene ulaşmadır.
- Yapılandırmacılığın temel ilkesidir.

8. Somuttan Soyuta

- Öğretim materyalleri kullanılarak soyut olan bir konunun somutlaştırılmasıdır.

  Örnek: Okul öncesi öğretmeni Hatice'nin sevgi kavramını öğreteceği sırada çeşitli materyaller kullanması.

9. Açıklık

- İki şekilde gerçekleşir.
- Dil
- Materyal

10. Güncellik

- Olayların, kişilerin ve örneklerin günlük hayattan seçilmesidir.

11. Bütünlük

- Bireyin çok yönlü gelişmesidir.
- Bilişsel
- Duyusal
- Psikomotor

/yediiklimyayincilik

ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİLERİ

METABİLİŞ / ÜSTBİLİŞ	YANSITICI	YARATICI	ELEŞTİREL	ANALİTİK
• Öğrenmeyi öğrenmek • Düşünmeyi düşünmek • Birey kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu alır. • **Aktif öğrenme** ↓ Planlama Uygulama Değerlendirme Öz düzenleme	• **Deneyim kazanma** ↓ Transfer edebilme • Hatalardan ders çıkarma • Bilgiyi yorumlamak • Bilgiyi açıklamak • Uygulama basamağında yer alır	• Deneme-yanılma vardır. • Hayal dünyaları geniştir. Yeni, Farklı, Özgün, Orijinal → Fikir veya ürün • Sentez basamağında yer alır. **Aşamaları** 1. Hazırlık 2. Kuluçka 3. Aydınlanma 4. Değerlendirme	• Bilgiyi doğrudan kabul etmezler. • Kuşkucu bir yapıya sahiptirler. • Araştırma yapmazlar. • Analiz ve değerlendirme basamağında yer alır.	• Bütün - parça - bütün • Bir olayı alt basamaklarına ayırmak olarak ifade edilir. • Derinlemesine incelemek

Not

Metabilişsel düşünmenin ise koşulmuş hâline "yansıtıcı düşünme" denir.

YARATICI DÜŞÜNME

Yaratıcı düşünme becerisi; öğrencilerin temel bir fikri ve ürünü değiştirme, birleştirme yeniden farklı ortamlarda kullanma ya da tamamen kendi düşüncelerinden yola çıkarak yeni ve farklı ürünler ve bilgiler üretme, olaylara farklı bakabilme, küçük çaplı da olsa bazı buluşlar yapabilmeyi kapsar. Ayrıntılı fikirler geliştirme ve zenginleştirme, sorunlara benzersiz ve kendine özgü, çözümler bulma, fikirler ve çözümler ortaya çıkarma; bir fikre, ürüne çok farklı açılardan bakma, bütünsel bakma gibi alt becerileri içerir.

Buradan hareketle yaratıcılık; yeni, özgün ürünler ortaya koyma, yeni çözüm yolları bulma ve bir senteze ulaşma olarak tanımlanabilir.

Yaratıcı Düşünen Bireyin Temel Özellikleri

- Akılcılık, esneklik
- Hırslı, meraklı ve sorgulayıcı
- Orijinallik
- Kendine güvenen ve risk alan
- İmgeleme (hayal kurma), sezgi, tahmin
- İdealist ve kararlı
- Analiz, sentez, değerlendirme
- Kendi başına olmayı seven
- Konsantre olma
- Yeniliklere düşkün
- Sıra dışı bağlantılar kurabilme
- Gizemli ve karmaşık olan şeyleri seven

Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Öğretmenin Yapması Gereken Davranışlar

- Öğrencilerin başarı duygusunu desteklemelidir.
- Bireysel farkları dikkate almalıdır.
- Yaratıcı drama, beyin fırtınası, buluş yoluyla öğretim, altı şapka, örnek olay incelemesi vb. yaratıcılığa uygun yöntem ve teknikleri kullanarak öğrenmeyi sağlamalıdır.
- Öğrencilerle iyi iletişim kurmalı, onlara soru sorma fırsatı vermeli, farklı çözüm yolları bulan öğrencileri desteklemelidir.
- Yaratıcılığın uzun süre gerektirdiğini unutmamalı, öğrencilere yeterli süre vermelidir.
- Öğrencilerin aynı anda farklı etkinlikler yapmasına olanak sağlayan serbest öğrenme ortamları oluşturmalıdır.
- Olumlu model olmalıdır.

Yaratıcı Düşünmenin Aşamaları

Yaratıcılık döngüsel bir süreçtir. Yenilikleri ortaya koymak süreklilik gerektirir.

1. Hazırlık döneminde; sorun, ihtiyaç ya da gerçekleştirilmek istenen şeyler saptanır ve tanımlanır. Burada yapılan işlem, konuyu çeşitli boyutlarıyla ele almayı kolaylaştıracak ama kişiyi belirli kalıp veya sonuçlara yönlendirmeyecek türden birikimlerdir.

/yediiklimyayıncılık

2. Kuluçka aşamasında; sorundan uzaklaşılır, sorun zihnin incelemesine bırakılır. Bu aşamada birey, görevini yapmış olmanın güveni içinde, bilinçaltının kesintisiz bir biçimde çalıştığının bilincinde olarak başka işlere döner.
3. Aydınlanma aşamasında, düşünceler yaratıcılığa bir temel oluşturmak üzere bu düşünceler sonuç ya da ürünün parçaları olabileceği gibi sonucun kendisi de olabilir. İlişkinin tüm boyutu, her iki durumda da birden ve tam olarak görülür. Bu aşama çoğunlukla anlıktır, müthiş bir içgörü zenginliği içerisinde gelişir ve birkaç dakika ya da birkaç saat sürer.
4. Gerçekleşme-doğrulama aşaması, aydınlanma aşamasından ortaya çıkan ne ise onun gereksinimleri karşılayıp karşılamayacağının, hazırlık aşamasında saptanmış ölçülere uyup uymayacağının anlaşılması ve gösterilmesi için yapılan bir dizi etkinlikleri kapsar.

MODELLER		
DAVRANIŞÇI	**BİLİŞSEL**	**YAPILANDIRMACI**
• Temel öğretim modeli • Okulda öğretim modeli • Programlı öğretim modeli • Bireyselleştirilmiş öğretim modeli • Tam öğrenme modeli • Öğretim durumları modeli	• Sunuş yolu str. • Buluş yolu str. • Öğrenme durumları modeli	• Araştırma-inceleme str. • Proje tabanlı öğrenme modeli • İşbirlikli öğrenme modeli • Çoklu zekâ kuramı • Aktif öğrenme modeli • Kuantum temelli öğrenme modeli • Beyin temelli öğrenme modeli • Basamaklı öğretim modeli • Yaşantısal öğrenme modeli

Not

Öğretim durumları modelinde hem davranışçı hem de bilişselci ekolun özellikleri görülür.

İŞ BİRLİKLİ ÖĞRENME MODELİ

3-6 kişilik gruplardan oluşan bireylerin ortak amaçlar doğrultusunda birbirlerinin öğrenmelerine yardımcı olmalarıdır.

• Dönüşümlü liderlik vardır. • Olumlu bağlılık vardır. • Sosyalleşmeyi sağlar. • Rekabet duygusu yoktur.	Heterojen: Cinsiyet, Yaş, İlgi, İstek, Ön bilgi	• Yüz yüze etkileşim vardır. Ortak: Amaç, Ürün, Değerlendir, Başarı/Başarısızlık

Atasözleri / Deyimler

- Bir elin nesi var, iki elin sesi var.
- Tek taştan duvar olmaz.

AKTİF ÖĞRENME MODELİ

- Öğrenme sürecinde öğrencinin derste kullanılan etkinliğe, araç ve gerece, oturma düzenine ve sınıf kurallarına kadar birçok noktada karar verici olduğu yaklaşımdır.
- Bilgi nesneldir.
- Aktif öğrenme modelinde becerilerini maksimum düzeyde geliştirir.
- Eğitimde metabilişsel düşünmeyi en fazla destekleyen öğrenme yaklaşımıdır.
- Bireyin çok yönlü gelişimi vardır.
  - ✓ Bilişsel
  - ✓ Duyuşsal
  - ✓ Psikomotor

Not

Aktif öğrenme, diğer çağdaş yaklaşımlara göre daha ekonomiktir. Nasıl öğrendiğini bilen öğrenci zaman ve enerji kaybetmez.

ÇOKLU ZEKÂ KURAMI

Howard Gardner 1983 yılında yayımladığı "Zihin Çerçeveleri" adlı makalede her bir insanın doğuştan 7 zekâ türüne sahip olduğunu savunmuştur. 1996 yılında yeni bir zekâ alanı olarak doğacı zekâyı bulmuş ve her insanın doğuştan 8 tür zekâ alanına sahip olduğunu kabul etmiştir. Zekâ ise çağdaş ve geleneksel olmak üzere ikiye ayrılır.

GELENEKSEL	ÇAĞDAŞ
• Zekâ tektir. • Zekâ doğuştan gelir. • Zekâ öğretilemez. • Zekâ ölçülebilir.	• Zekâ tek değildir. • Zekâ doğuştan gelir. • Zekâ öğretilebilir ve geliştirilebilir. • Zekâ ölçülemez.

Yediiklim Yayıncılık

ZEKÂ ALANI	GENEL ÖZELLİKLER	ZEKÂYA SAHİP KÜÇÜK ÇOCUKLAR
Sözel / Dilsel Zekâ	• Kelimelerin seslerini anlamlarını ve ritimlerini anlama • Dili gramer özellikleriyle doğru ve akıcı kullanma • Şiir, öykü gibi eserleri dinleme okuma ve yazma	• Dinlemeyi, yazmayı, hikâyeler anlatmayı, okumayı ve kelime oyunlarını severler. • Kelime hazineleri geniştir ve şakalar yapmayı severler.
Mantıksal / Matematiksel Zekâ	• Soyut problemleri çözme • Sorgulama yapma • Nesneleri belli kategorilere ayırarak, sayısallaştırma ve olaylar arasında mantıklı ilişki kurmak • Tümevarım ve tümdengelim yoluyla akıl yürütme • Bağlantı ve ilişkileri ayırt etme ve karmaşık hesaplar yapma • Eleştirel ve sorgulayıcı düşünme	• Sayılarla çalışmaktan hoşlanır. • Problem çözme stratejileri kullanır. • Aletlerin nasıl çalıştığını merak eder. • Çok fazla soru sorar.
Görsel / Uzamsal Zekâ	• Hayal gücünü kullanma • Zihinden canlandırma yapma • Şekiller, imgeler, sembollerle düşünme • Grafiksel tasarım yapma • Uzamsal alanda yer yön bulma • Mekânda nesneler arası ilişkileri fark etme • Farklı açılardan nesneler arasındaki benzerlik ve farklılıkları tanıma	• Sanatsal etkinlikleri sever. • Haritalara bakmayı sever, yap-bozu ve labirent bulmacaları çözer. • Bazı aletleri parçalar ve tekrar birleştirir.
Bedensel / Kinestetik Zekâ	• Hareketlerle kendini ifade etme • Hareketlerini kontrol etme • Bedenini doğru kullanma • Fiziksel çalışmalarda denge ve estetik hareketler sergileme	• Spordan ve fiziksel etkinliklerden hoşlanır. • Vücut dilini kullanmayı sever.
Müziksel / Ritmik Zekâ	• Müzikte ses perdesi, ritim ve ton ögelerini kullanabilme • Enstrüman çalma, şarkı söyleme, beste yapma • Çevresindeki seslerden anlam çıkarma ve sesleri taklit etme	• Müzik dinlemeyi, şarkı söylemeyi, ritmik hareketleri ve enstrüman çalmayı sever.
Sosyal / Kişiler Arası Zekâ	• Çevresindeki bireylerle sözlü ya da sözsüz iletişim kurma • Bu kişilerin ruh durumlarını ve yeteneklerini tanıma, empati kurma, sinerji kazanma ve yaratma	• Grup içi çalışmalar yapma ve sosyal etkileşimden hoşlanır.
Kişisel / Öze Dönük Zekâ	• Kendine yönelik bilgisi olan • Kendi sınırlarını tanıma • Dikkat, odaklanma becerisine sahip olma • Değişik duyguların farkında olma • Üst düzey düşünebilme ve akıl yürütebilme	• Duyguların farkındadır ve onları kontrol eder. • Bireysel çalışmayı sever.
Doğacı / Doğa Zekâsı	• Çevresindeki doğal çevreyi tanıma • Bitki ve hayvanları tanıma, sınıflama ve duyarlı olma • Canlılarla etkileşim kurma	• Duygularını kullanarak bilgi toplar. • Doğada zaman geçirmeyi, incelemeyi ve onunla etkileşim kurmayı sever. • Koleksiyon yapar.

Tablo (Kumtepe Genç, E; 2013) (ed. Arıkan, A; 2013)

Not

H. Gardner ilerlemiş yaşına rağmen çoklu zekâ kuramları ile ilgili çalışmalarına devam etmektedir. Toplamda 15 adet zekâ türünün varlığından söz etmektedir. Bu durum zekâ alanlarının sayısının artacağını işaret etmektedir.

GEMS PROJESİ-GEMS (Great Explorations in Math and Science)

- California Üniversitesi bünyesinde yer alan Lawrance Hâll of Science adlı bir fen merkezi tarafından oluşturulmuş, sürekli gelişen bir programdır.
- Gems Programı içerisinde yer alan eğlenceli etkinliklerle çocukların fen ve matematiğe ilgi duymaları sağlanarak bilimsel düşünmenin ilk temelleri atılır.
- Çocuklar erken yaşlarda bilgiyi keşfetmeyi, bilginin somuttan soyuta gelişimini ve bir bilginin birçok bilgiyle bağlantısını yaşayarak öğrenir. Bu programda çocukların ilgilerini çeken çeşitli konular ele alınır. Uğur böcekleri, penguenler, kutup ayıları, kelebekler, ağaç evler, karıncalar, yumurtalar, baloncuklar gibi çocukların aktif katılımları sağlanarak etkin öğrenmeleri gerçekleştirilir.
- Gems Programı içerisinde yer alan eğlenceli etkinliklerle çocukların fen, matematik ve bilime ilgi duymaları sağlanarak; bilimsel düşünmenin temelleri geliştirilmeye çalışılır.
- GEMS; çocukların ön planda oldukları rahat bir ortamda, "Gözetimli Keşif" yöntemi ile öğrenime doğrudan katılımını vurgulayarak; onların kendiliğinden harekete geçmesini, konunun temelindeki kavram ve fikirleri anlamak için gereken deneyimi edinmesini ve eleştirel düşünmesini sağlamaktadır. Daha da önemlisi, GEMS etkinlikleri çocukların temel fen ve matematik kavramlarını anlamalarını ve günlük yaşamlarında gerek duydukları sorgulama alışkanlığını edinmelerini sağlamaktadır.
- Tasarımları gereği GEMS etkinlikleri eylemle başlar.
- Kavramlar, öğrenciler konuyla tanıştıktan ve konu hakkında bir fikre sahip olup soru sormaya başladıktan sonra tartışılmaktadır.
- Önce yapıp sonra açıklamak şeklindeki bu yöntem, öğrencinin kendiliğinden harekete geçmesini, konunun temelindeki kavram ve fikirleri anlamak için gereken deneyimi edinmesini ve eleştirel düşünmesini sağlamaktadır.
- GEMS etkinlikleri öğrencilerin kendi başlarına buluş yapmalarına olanak tanımaktadır.
- Öğretmen kılavuzluğundaki öğrenciler, sorgulamaya ve sonuç çıkarmaya ve daha iyi dünya modelleri oluşturmaya ulaşacaklardır.

GEMS Projesinin Amaçları Nelerdir?

- Bağımsız öğrenen ve eleştirel düşünen bireyler yaratmak,
- Öğrencilerin fen ve matematikteki öncü kavramları anlamalarını sağlamak,
- Temel fen ve matematik becerilerinin önemini göstermek,
- Fen ve matematiğe karşı olumlu bir tutum edinilmesini sağlamaktır.

GEMS yöntemi çocukların sadece fen bilgisindeki işlem becerilerinin ve kavramların bir listesi değildir.

Yaklaşım da önemlidir. Her GEMS programı çocuklara fen bilgisinin eğlenceli olduğunu ve bilim yapabileceklerini göstermek için tasarlanmıştır.

Bu yaklaşım, genel olarak bilime karşı olumlu bir görüş açısı yaratmak açısından olduğu kadar, çocuklarımızın etkinlikler sırasında daha kapsamlı düşünmelerini sağlamak açısından da önem taşımaktadır.

Bütün fen eğitimi programları belirli bir bilim görüşünü anlatır. GEMS etkinlikleri, bilimin yapısına ilişkin şu düşünceleri aktarmak için tasarlanmıştır.

- Bilim sorgulamadır. GEMS etkinliklerinde sorgulama bir hareket noktasından başlar.
- Bilim araştırmadır. GEMS etkinlikleri öğrencilerin kendi araştırmalarından doğan sorulara yanıtlar bulmasına kılavuzluk etmektedir.
- Bilim ortak bir girişimdir. GEMS etkinlikleri, öğrencilerin takım hâlinde çalışmasını, bütün takımların deneyimlerine dayanan sonuçlar çıkartmasını ve bilimsel toplantılar düzenlemesini sağlayarak bilimsel gayreti harekete geçirmektedir. Örneğin; "Baloncuklar "konusunda takımlar hâlindeki çocuklar deterjanlı su ile yaptıkları baloncukların boylarını legolarla vb. ölçerek en büyük köpük balonunun kaç lego büyüklüğünde olduğunu saptamaya çalışırlar. Takımlar hâlinde, iş birliği ile çözebilecekleri problemlerin çözümünü bulmaya çalışırlar.
- Bilim dünyanın anlamını bulmaktır. GEMS etkinlikleri, çocukların sorular sormasına, bu sorulara yanıt vermesine ve daha kapsamlı düşünsel modeller oluşturmasına yardımcı olan temel kavramları anlatmaktadır.

/yediiklimyayıncılık

STEM EĞİTİMİ

STEM; Bilim (Science), teknoloji (Technology), mühendislik (Engineering) ve matematik (Mathematics) olmak üzere dört disiplini bütünleştiren bir öğrenme, uygulama ve geliştirme yaklaşımıdır.

STEM, bu dört disiplini bir araya getiren ve problemleri çözmek için gerçek dünyadan öğretim yöntemleri sunan ve disiplinler arası programa entegre eden bir öğretim felsefesidir.

STEM eğitimi sınıfta proje tabanlı öğrenmeye odaklanır. Gerçek zamanlı uygulamalar ve öğrenme deneyimleri sunar. Öğrenciler, STEM'in çeşitli alanlarını, sınıf içinde ve çevrelerindeki dünya arasında bir bağlantı kurmalarına yardımcı olacak şekilde uygularlar.

STEM Nedir?

STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) eğitimi okul öncesinden yüksek öğretime kadar tüm sınıf seviyelerini kapsayan bir yaklaşımdır. Öğrencilerin problemlere disiplinler arası bakış açısıyla bakmasını, yeni nesil eğitim yaklaşımıyla bilgi ve beceri kazanmasını hedefler. STEM, bireyleri başarılı olma ve bu değişen dünyaya uyum sağlama becerileriyle güçlendirmeyi amaçlar. Öğrenciler ezberden uzak bir şekilde araştırma ve sorgulama yaparak öğrenirler.

Dört disiplin iç içe geçmiş şekilde günlük hayata transfer edilerek kullanıldığı için öğrenmede kalıcılık sağlanır.

STEM, öğrencilerin aşağıda sıralanan XXI. yüzyıl becerilerinin gelişmesine katkı sağlar:

- Fen, matematik ve teknoloji okuryazarlık düzeylerini artırır.
- Eleştirel ve kritik düşünme becerisi kazandırır.
- Günlük hayatta karşılaşacakları hayat problemlerinin farkına varmalarını sağlar.
- Üreten birey olmalarını katkı sağlar.
- Yaratıcılığı artırır.
- İş birlikçi çalışma becerisini güçlendirir.
- Kişilerarası iletişim becerilerini geliştirir.
- Değişime ve yeniliğe karşı merak duygusunu uyandırır.
- Girişimcilik becerilerinin gelişmesine destek olur.
- STEM kariyer alanlarında duyulan ihtiyacı karşılamalarını kolaylaştırır.

STEM Eğitimi Neden Önemlidir?

STEM eğitimi erken yaşta problemlere yaratıcı çözümler üreten, değişimlere uyum sağlayan, iletişim becerileri güçlü, donanımlı ve kendine güvenen bireyler yetişmesine katkı sağlar. STEM çalışmalarında öğrenciler, tasarladıkları STEM ürünlerinin patentini alabilecekleri gibi iş sahasına çıktıklarında da bu alandaki kariyer fırsatlarını değerlendirebilirler.

STEM eğitimi ve teknolojinin uygulanması, her öğrenciye yaratıcılığını kullanma, eleştirel düşünme becerisini geliştirme ve sayısal düşünme becerisi kazandırır. STEM'i geleneksel eğitimden ayıran nokta, harmanlanmış öğrenme ortamı ile problem çözme becerisinin gerçek hayattaki uygulamalarına odaklanarak, öğrencilere bilimsel yöntemin günlük hayata nasıl uygulanabileceğini göstermesidir. Bu becerilerin kazandırılması için STEM eğitimine erken çocukluk döneminde başlanması önemlidir.

Teknolojinin de içinde bulunduğu projeler ve faaliyetler ile bilimin uygulanmasını vurgulamak ve öğrencileri gelecekteki derslere hazırlamak için STEM eğitimi önem arz etmektedir.

STEM Etkinlikleri ve Uygulamaları

STEM etkinlikleri öğrencilere eğlenceli uygulamalar geliştirilebilme ortamı yaratarak, öğrencilerin yeni problemlere çözümler tasarlayarak ve yeni icatlar yaratarak kavramsal bir bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik anlayışı geliştirmelerine ve uygulamalarına yardımcı olur. Üniversiteye ve gelecekteki kariyere hazırlanmak için her yaştan öğrencinin bu tür bir eleştirel düşünme tarzına dahil olması önemlidir. Öğrencilerin robotları kodlamasını, yeni yapımlar tasarlamasını, oyun ve simülasyonlarla oynamasını, bilimsel verileri toplamasını ve analiz etmesini sağlayan ortamlarda uygulamalar gerçekleştirilir.

STEM eğitimine bir başka disiplin olan ART disiplini eklenerek sanatın da içine dâhil edilmesine STEAM denir. STEAM ise bu önemli alanlarda öğrendikleri ile sanat uygulamaları, tasarım ilkeleri ve standartları arasında bir bağ kurarak inovasyon dolu öğrenme ortamı sağlar.

/yediiklimyayincilik

STEM Eğitimi Okul Öncesi

STEM eğitimi, okul öncesi yaş dönemindeki çocuklarda uygulanması kolay olan bir eğitimdir. İşin sırrı ise STEM eğitimi çocukların gerçek dünya hakkındaki doğal ve doğuştan gelen meraklarından yararlanır. Sadece araştırmalarına izin vererek, onları gerçek dünya hakkında sorular sormaya teşvik ederek, çocukları STEM'e dâhil etmiş oluyoruz.

Sorular Niçin Bu Kadar Önemlidir?

Öğretmenler değişik nedenlerden ötürü soru sorarlar. Çocukların belirli bir konu hakkında o anda neler bildiklerini veya neler düşündüklerini bilmek isteyebilirler.

Gördükleri, işittikleri, öğrendikleri şeylerin bazı özellikleri üzerinde dikkatlerini yoğunlaştırmaları için soruları kullanabilirler. Sorular aynı zamanda çocukların okuldaki deneyimleriyle diğer deneyimleri arasında bağlantı kurmalarına yardımcı olarak; hatırladıkları diğer bilgi ve düşüncelerle işlenen konu arasında ilişki kurmalarını sağlamaktadır.

Sorular çocuklara; kendi kendilerine mantık yürütme, gerçeklerle düşünceleri birleştirme ve sonuç çıkarma ya da kuram oluşturma fırsatı tanımaktadır.

Soru sormakla bilimin en önemli aşamalarından biri olan kendi düşüncelerimizi ve sonuçlarımızın sorgulanması modelini de oluştururuz.

İyi sorular sormayı öğrenmek eğitimin en zorlayıcı yönlerinden biridir. İyi sorular konusunda hepimizin katılabileceği bazı düşünceler şunlardır:

Bir tek yanıtı olmayan, "Niçin suyun akışkan olduğunu düşünüyorsun?" gibi sorular, belirli bir tek yanıtı olan "Sıvının tanımı nedir?" gibi sorulara oranla çocukların yaratıcı düşüncelerini daha çok desteklemektedir.

Bazı sorular daha kapsamalı düşünmeyi gerektirmektedir ve böylece çocuklar incelemeye, değerlendirmeye ve bilgileri yeni bir yolla birleştirmeye zorlanmaktadırlar.

Diğer sorular sadece bilgi isterler. Her sorunun kendine göre bir yeri vardır. GEMS etkinlikleri çocukların daha kapsamlı düşünmesini sağlayan uygun sorular önermektedir. Ama bizler yine de sık sık, çocukların söylediği ve yaptığı şeylere karşılık sorular oluşturmak zorunda kalırız. Bir çocuk, bir soru sorduğunda genellikle ilk strateji, "Bu iyi bir soru. Sen ne düşünüyorsun?" demektir. İkinci strateji ise diğer çocuklara düşüncelerini sormaktır.

STEM EĞİTİMİ VE MÜHENDİSLİK TASARIM SÜRECİ

Problemlere disiplinler arası bakış açısıyla, öğrencileri buluş ve inovasyon yapabilme seviyesine ulaştırarak, öğrencilerin edindikleri bilgi ve becerileri kullanarak ürün oluşturmalarını ve bu ürünlere nasıl katma değer kazandırabilecekleri konusunda stratejileri geliştirmesini kapsayan mühendislik tasarım süreci;

1. Problemi tanımlama
2. Problemle ilgili bilgi toplama
3. Çoklu çözümler üretme
4. Çözümü analiz edip seçme
5. Çözümü test etme ve uygulama

Mühendislik Tasarım Döngüsü ise;

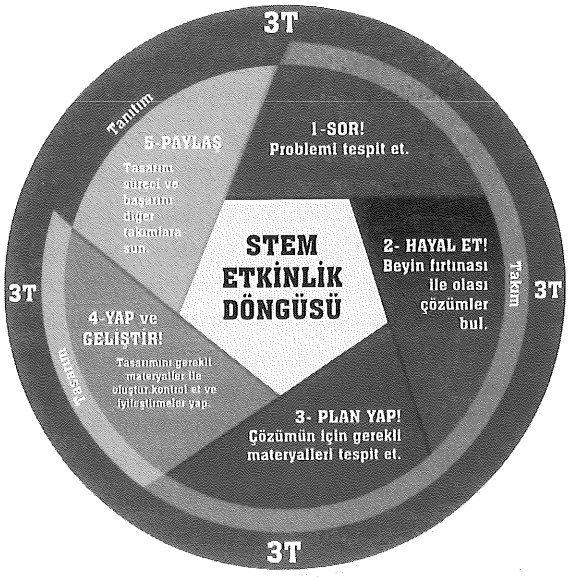

SOR: Bu adımda öğrenciler soruları sorarak ve cevaplayarak bilgilerini geliştirirler. İlgili bilim kavramlarını araştırır, elindeki malzemeleri inceler ve başarıyı nasıl ölçeceklerini düşünürler.

HAYAL ET: Bu adımda, öğrenciler tasarım zorluğuna olası çözümleri beyin fırtınası yaparlar. Grubun her bir üyesi sorunu çözmek için birkaç farklı yolla ortaya çıkar ve öğrenciler yaratıcı ve yargısız düşünmeye teşvik edilir.

PLANLA: Bu adımda öğrenciler oluşturulan tüm çözümleri gözden geçirir ve tek bir çözüm fikri seçer. Grup daha sonra bu fikri geliştirir.

YARAT: Bu adımda, öğrenciler kendi teknolojilerini oluşturmaya başlar. Öğrenciler hazırladıkları planları takip ederek, ellerindeki mevcut malzemelerle prototipler oluşturur.

İYİLEŞTİR: Bu adımda öğrenciler tasarımlarının hangi bölümlerinin iyi çalıştığını veya çalışmadığını eleştirel olarak düşünür. Orijinal tasarımlarında iyileştirme yapar ve bunları test ederler.

YAPILANDIRMACILIK (OLUŞTURMACILIK / İNŞAACILIK)

Okul öncesi eğitim uygulamalarında çocuğun geçirdiği yaşantılar sonucunda var olan bilgilerini yeni yaşantılarıyla ilişkilendirip kendi bilgisini oluşturması sürecine yapılandırmacılık denir. Çocuğun bilgiyi kendine göre yorumlamasında yaşantı/deneyim kavramı anahtardır. Okul öncesi eğitimde çocuğun öğrenme merkezlerinde geçirdiği yaşantılar, yaptığı gözlemler, gerçekleştirdiği deneyler, alan gezisi gibi etkinlikler yapılandırmacı yaklaşımın gerçekleşmesi için ön şarttır.

Yapılandırmacılık = Var olan bilginin yaşantı, deneyim ile zenginleşerek öznel bilgi oluşturma sürecidir.

Okul Öncesinde Yapılandırmacı Yaklaşım Uygulama ve Değerlendirme Stratejileri Yapılandırmacı yaklaşımın öğretim programlarına aktarılması, öğrencinin etkin katılımını hedefleyen kuramsal ve uygulamalı etkinliklerin planlanması ve değerlendirilmesi ile mümkün olabilir. Bilginin doğrudan verilmesi ve oluşturulması yerine yapılandırılması ve yorumlanması sürecini temel alan yapılandırmacı görüşü okul öncesi sınıf ortamına aktarırken aşağıdaki ilkeleri dikkate almaları önerilmektedir:

- Çocuklarla beraber etkin katılımcı olunmalıdır.
- Çocukların sınıftaki öğrenme ortamını zenginleştiren bireyler olduğunu hissettirin.
- Çocukların sorgulamaları, denemeleri, keşfetmeleri ve öğrendiklerini yansıtmaları için fırsatlar yaratın.
- Çocuklara cevapları doğrudan vermekten ve aralarındaki anlaşmazlıkları çözmekten öğretmenler vazgeçmeli bunların yerine onları yüreklendirerek kendi kendine yeten bireyler olmaları desteklenmelidir.
- Çocukların önceki öğrenme yaşantıları ile yeni öğrenmeler arasında bağ kurmaları konusunda desteklenmeleri gerekir.
- Yapılandırmacı anlayışta değerlendirme süreç odaklı olmak durumundadır.
- Çocuğun yaratıcılığını desteklemek için farklı amaç ve kullanımlara uygun malzemeler kullanılmalıdır.

Yapılandırması Yaklaşım Türleri Bilişsel Yapılandırmacılık (Piaget)

Piaget bireyin zihinsel süreçlerini kullanarak yeni yaşantılar sonucunda var olan bilgiyi kendine göre yorumlaması ya da yeni bilgiyi oluşturması sürecidir.

Sosyal Yapılandırmacılık (Vygotsky)

Vygotsky bireyin öğrenmesi sürecinde sosyal çevre, kültür ve dil gibi etmenlerin de etkin olduğunu savunmuştur. Bu kapsamda "yakınsal gelişim alanı" kavramının öneminden bahsetmiştir.

Radikal Yapılandırmacılık (Von Glasersfeld)

Von Glasersfeld bilginin sürekli kökten bir biçimde değişmesi gerektiğini kabul eden bir görüş ortaya atmıştır. Bu kurama göre her bilgi üzerinde çalıştıkça sürekli olarak değişime uğrayabilir.

Yapılandırmacı yaklaşım ülkemizde 2005 yılından itibaren kullanılmaya başlayan bir anlayıştır. Bu kapsamda 2006 ve 2013 yıllarında kullanılmaya başlanan okul öncesi eğitim programları bu anlayıştan esinlenerek oluşturulmuştur.

PROJE

Proje yaklaşımı; disiplinler arası çalışmayı gerektiren, bireysel olarak ve grup içinde sorumluluk alan öğrencilerin gerçek yaşama dayalı problemler üzerinde, belirlenen konuya bağlı kalarak oluşturdukları içerikte, iş birliğine dayalı olarak, kendi ilgi ve yetenekleri çerçevesinde araştırmaya dayalı çalışmalar yaptıkları, öğretmenin ise temelde çalışmaları kolaylaştırıcı, öğrencileri yönlendirici rol üstlendiği, gerçekçi ürünlerle ya da sunumlarla sonuçlanan, farklı yaklaşımları bünyesinde birleştirebilen bir yaklaşımdır.

Proje yaklaşımının en kritik özelliği; öğrencilerin, öğretmenin ya da öğretmenle öğrencilerin birlikte bir konuda ortaya koydukları bir soruya yanıt bulmaya odaklandıkları bir araştırma çabası olmasıdır. Proje çalışmasının temel amacı öğretmen tarafından ortaya atılan bir soruya doğru yanıtlar bulmaktan çok, o

Yediiklim Yayıncılık

konu hakkında daha fazla şey öğrenmektir. Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi proje çalışmalarında öğrenmeyi gerçekleştirme sorumluluğu öğrencilerin kendilerine aittir. Bağımsız olarak okuyup yazabilen daha büyük çocuklar için belli bir ders, ünite ya da tema ile ilişkili olarak yapılan proje çalışmaları; onlara girişimde bulunma, sorumluluk alma, karar verme, seçimler yapma ve ilgiyi sürdürme becerilerini kazanma ve geliştirmede fırsatlar sunar. Daha küçük çocuklarla birlikte yürütülen proje çalışmalarında ise genellikle öğretmenlerin yönlendirme ve rehberliğine gereksinim vardır. Proje yaklaşımı öğretmenin gruplara olduğu kadar tek tek çocuklara karşı da sorumlu olduğuna vurgu yapar.

Proje Yaklaşımının Özellikleri

Proje yaklaşımının en temel özellikleri şunlardır:

- Proje yaklaşımı disiplinler arası bir yaklaşımdır. Hazırlanacak projeler diğer ders, konu ya da etkinliklerle ilişkilendirilmektedir.
- Proje yaklaşımı tümüyle dinamik bir süreçtir. Bu nedenle öğrenenlerin sıkılması ya da zorla bir etkinliğe katılması söz konusu değildir.
- Proje yaklaşımı zekânın çok yönlü gelişimini temel alır. Öğrenciler ilgi ve yetenekleri doğrultusunda çalışacakları için hangi zekâ boyutlarında daha güçlü iseler o tür etkinliklere daha etkin katılabilirler.
- Proje konuları gerçek yaşama yönelik ve gerçek yaşam için önemli konulardır. Böylece öğrenenler daha istekli ve daha derinlemesine çalışırlar.
- Proje yaklaşımı açık uçlu bir problem çözme sürecidir. Her projede bir problem çözülür, yeni alternatifler sunulur.
- Proje yaklaşımı işlevseldir. Öğrenene teorik ve pratik açıdan katkı sağlar.
- Proje yaklaşımı bilmekten çok uygulama ve üretme önceliklidir. Öğrenen bilgiyi yapılandırarak öğrenir.
- Proje bir hedef değil, altyapı unsurudur. Proje süreç içindeki becerileri kazandırmak için bir araçtır.
- Proje yaklaşımı öğrenmede yalnızca ürüne odaklanmaz, ürüne giden sürece de önem verir.

Okul Öncesi Eğitimde Proje Yaklaşımının Amaçları

Proje yaklaşımının erken çocukluk eğitiminde kullanılmasının temel amaçlarını Katz ve Chard (1998) beş noktada toplamıştır.

Bu beş temel amaç;

1. Zihinsel gelişimi desteklemek
2. Etkinlikler içinde denge oluşturmak
3. Okul ile yaşamı birleştirmek
4. Grup içinde topluluk ruhunu geliştirmek
5. Eğitimde zorluklarla baş edebilmek

Proje Yaklaşımını Geleneksel Öğrenme Yaşantılarından Ayıran Farklar

- Geleneksel eğitim modelinde, öğretmen etkinlikleri gerçekleştirmek amacıyla sıklıkla materyallerden yararlanarak, bilgi ya da kavram öğretimleri yapmaktadır. Ancak yapılan bu çalışmalar; çocukların soru sorma, bu sorulara cevap bulma, araştırma yapma gibi özeliklerini geliştirmelerini engeller.
- Geleneksel eğitim ile proje tabanlı eğitim programları arasındaki farklılıklar şu şekilde sıralanabilir: Geleneksel eğitimde önceden belirlenen öğrenme yaşantıları bir ya da iki haftayı kapsayan kısa zaman aralıklarını kapsarken; proje yaklaşımında genellikle birkaç hafta ya da birkaç ayı kapsayan öğrenme süreçleri söz konusudur.
- Geleneksel eğitimde yer alan konuların öğrenciler tarafından ilgi çekici bulunması zorunluluğu yokken; proje tabanlı öğrenme yaklaşımında konu belirlemede en önemli faktör ilgidir.
- Geleneksel eğitimde planlar öğretmen tarafından geliştirilip sunulurken; proje tabanlı öğrenme yaklaşımında öğretmen çocukların yaptıkları araştırmaları gözlemler ve ilgi doğrultusunda projenin bir sonraki aşamasını şekillendirir.
- Geleneksel eğitimde öğretmen tarafından belirlenen genel hedefler doğrultusunda özel hedeflere yine öğretmen tarafından karar verilir.
- Bunun aksine proje tabanlı öğrenme yaklaşımında öğretmen, çocukların önceki bilgi birikimlerini değerlendirebilmek amaçlı bir ağ oluşturur ve sonrasında öğrencilerin istekli oldukları konuyla ilgili proje düzenlemeleri yapar.

Yediiklim Yayıncılık

- Geleneksel eğitimde bilgiye sınıfa getirilen kaynaklar, küçük ve büyük grup etkinlikleri ile ulaşılırken; proje tabanlı öğrenme yaklaşımında bilgi, çocukların aktif katılım sağladığı araştırmaların yapılması ile edinilir.
- Geleneksel eğitimde kaynaklar öğretmenler tarafından temin edilirken; proje tabanlı öğrenme yaklaşımında kaynaklar çocuklar, öğretmenler, uzmanlar ya da alan gezilerinden elde edilen veriler aracılığı ile toplanır.
- Geleneksel eğitimde alan gezilerinin programa dâhil edilmesi çok fazla önemsenmezken; proje tabanlı öğrenme yaklaşımında alan gezileri çalışmaların önemli bir parçasını oluşturur.
- Geleneksel eğitimde yapılan sunumlar genellikle tekrarlanmazken; proje tabanlı öğrenme yaklaşımında sunumlar projenin ilerleyişine göre bilgi ve yeteneklerdeki gelişimin görülebilmesi için tekrarlanır. (Helm ve Katz, 2001)
- Bu açılardan bakıldığında proje yaklaşımı, avantajları sebebiyle son yıllarda ilgi çeken bir öğretim yaklaşımı olarak kabul edilmekte, çocukların disiplinler arası ilişkileri görme becerileri kazanmalarını sağlamaktadır. (Hamilton ve Hamilton, 1997'den akt. Dede ve Yaman, 2003)

Proje Çalışmalarında Konunun Belirlenmesi

- Proje konuları belirlenirken; çocukların günlük yaşantılarından ve çevrelerinden yararlanılması, ilgi, gereksinim, yaş, eğitim programı hedefleri, okulun coğrafi özellikleri, yerel kaynakların kullanılabilirliğinin göz önünde bulundurulması çok önemlidir.
- Çocukların motivasyonlarını artırmak amaçlı olarak hayalî konuların seçimi yerine, bisiklet, pazar yeri vb. konuların seçimi daha etkili olacaktır. (Kandır ve Kurt, 2010)
- Özellikle okul öncesi dönemde yer alan çocukların tüm sınıfın birlikte gerçekleştirdiği deneyimlere daha az sahip olmaları, bu dönemde uygulanan proje yaklaşımının konu seçiminde daha dikkatli olunmasını gerektirir.
- Çocuklar, çalışılacak konu ile ilgili ne kadar fazla deneyime sahip olurlarsa araştırma sürecinde de neler yapabileceklerini o oranda anlamlandırabilmektedirler. (Helm ve Katz, 2001)
- Somut, doğrudan yaşantılar ve gerçek nesneler projenin işleyişi açısından etkili olacaktır. (Kandır ve Kurt, 2010)
- Proje konusunun seçiminde çocukların ilgilerinin dikkate alınması, katılımların en üst düzeyde gerçekleşebilmesi için önemlidir. İlgi faktörü farklı bir şekilde göz önüne alındığında, çocukların ilgileri doğrultusunda öğretmenlere sordukları soruların proje konusu olarak belirlenebilmesi durumu karşımıza çıkmaktadır. Bu durum çocukların aktif katılımlarını sağlar. (Helm ve Katz, 2001)
- Konu seçiminde aile ve yaşanılan toplumun özelliklerini göz önüne almak, projelere destek sağlanabilmesi için gerekli olmaktadır. (Katz ve Chard, 1998'den akt. Temel vd. 2003)
- Birçok okul öncesi eğitim kurumunda uygulanan proje yaklaşımlı eğitim programlarında, aile katılımlarına yer verilmesi anne-babalarda çeşitli değişimlere neden olmaktadır.
- Bunlar; anne-babaların çocukların öğrenme becerileri ile ilgili düşünceleri değişmiştir. Anne-babalar çocuklarının öğrenme süreçlerinde daha aktif bir şekilde yer almaya başlamışlardır. Anne, baba ve çocuk iletişimi daha kaliteli bir hâl almıştır.
- Anne-babalar çocuklarının öğrenme süreçleriyle ilgili iş bölümü yapmışlardır. Baba katılımları artmıştır. (Liu ve Chien, 1998)
- Proje çalışmalarının konuları iki farklı şeklide belirlenebilmektedir. Bunlar, çocuk temelli ve öğretmen temelli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır:
- Çocuk temelli konular: Proje çalışmalarında konunun çocuklar tarafından belirlenmesi çalışmaların daha zevkli ve çocukların kazanımlarının daha fazla olmasında etkili olmaktadır. (Hedges, 2004)
- Konular, çocukların herhangi bir duruma ilgi göstermeleri ve sorular sormaları ile birlikte ortaya çıkabilmektedir. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken durum, seçilen konuların yüksek eğitsel değerlere sahip olmaları gerektiğidir. (Helm ve Katz, 2001'den akt. Temel vd. 2003)

Yediiklim Yayıncılık

- Öğretmen temelli konular: Proje yaklaşımında konu seçimi, öğretmenlerin sınıfları için belirli temel konuları seçmesi yoluyla da gerçekleştirilebilir. Burada dikkat edilmesi gereken durum, mevcut programın göz önüne alınmasıdır. (Aslan, Köksal-Akyol, 2006)
- Konu seçiminden sonra öğretmenin yapması gereken, konu ağını oluşturmaktır. Konu ağı, düşünce ve bilgilerin farklı konu başlıkları altında gruplanması olarak tanımlanmaktadır. (Katz ve Chard, 2000)
- Konu ağı beş aşamada gerçekleştirilir. **Bu aşamalar;**

1. **Aşama:** Proje çalışmalarında konu ağı oluşturulurken ilk aşama, konu ile ilgili her bir fikrin kâğıda yazılması ile başlar. Hastane konusunda ambulans, doktor, röntgen aleti, hemşire, bekleme odası, resepsiyon, yatak, ameliyathane, bandaj vb. akla gelen her bir fikir yazılır ve düzenlenir. Fakat okul öncesi dönem çocuklarının okuma yazma bilmemeleri nedeniyle belirlenen düşüncelere ilişkin resimlerin kullanılması daha uygun olacaktır.
2. **Aşama:** Bu aşamada konu ile ilgili bir araya getirilen düşünceler gruplandırılmaktadır.
3. **Aşama:** Bir önceki aşamada oluşturulan gruplar geniş ise bu gruplar alt başlıklara bölünür. Örneğin; hastane konusu için insanlar grubu; çalışanlar ve hastalar diye iki alt başlığa ayrılabilir.
4. **Aşama:** Bu aşamada ise konu ağı için birkaç öğretmen bir araya gelir ve beyin fırtınası yaparak bu şekilde birbirlerinin fikirlerini inceler, kendi ağlarını genişletmeleri için fırsat sağlarlar.
5. **Aşama:** Bu aşamada, elde edilen tüm fikirler toplu olarak yazılır. (Katz ve Chard, 2000'den akt. Bıçakçı, 2009)

Proje Yaklaşımında İzlenen Yol

Projeler güzel planlayıp yazılmış öyküler gibidir. Öykülerde başlangıç, orta bölüm-buna gelişme de diyebiliriz-sonuç olmak üzere üç ana bölüm vardır.

Proje çalışmaları da üç aşamadan oluşur.

1. aşama: Başlangıç (Hazırlık)

2. aşama: Alan çalışması (Bilgi toplama-uygulama)

3. aşama: Sonuçlandırma ve sonuçları paylaşma aşamasıdır.

1. Aşama: Başlamaya Hazırlık

- Öğretmen ve çocuklar araştırılacak konuyu seçmek ve somutlaştırmak için birkaç toplantı yaparlar. Konu öğretmen ya da çocuklar tarafından ortaya atılmış olabilir. Öğretmen, çocukların konu ile ilgili bilgilerini ve deneyimlerini anlayabilmek için sorular sorarak tartışma ortamı yaratır.
- Öğretmenin yardımı ile çocuklar proje çalışması sırasında yanıtlarını bulmak istedikleri soruları listelerler.
- Çocuklar bu sorulara bulabilecekleri yanıtlar hakkında konuşurlar. Öğretmen onların tahminlerini yazar.
- Çocuklar seçtikleri konu ile ilgili geçmiş yaşantılarını da anımsarlar. Önceki bilgilerini görüşlerini ve deneyimlerini paylaşarak ortak bir temel oluştururlar.

Proje konusu seçilirken şu noktalar göz önünde tutulmalıdır:

- Konu çocukların günlük deneyimleriyle yakından ilişkili olmalıdır. Seçilen konuya en azından gruptaki birkaç çocuk soru sorabilecek derecede aşina olmalıdır.
- Konu temel okuma ve sayı becerilerinin yanı sıra fen bilgisi, sosyal bilgiler, dil gibi konuları bütünleştirmeye uygun olmalıdır.
- Konu en az bir hafta boyunca araştırılabilecek zenginlikte olmalıdır.
- Konu evde incelenmekten çok okulda incelenmeye uygun olmalıdır. Konu seçildikten sonra genellikle öğretmenler çocuklarla beyin fırtınası yaparak kavram haritası hazırlarlar. Bu ön tartışma aşamasında öğretmen ve çocuklar daha sonra araştırarak bulacakları yanıtlarla da uğraşırlar.

Yediiklim Yayıncılık

2. Aşama: Alan Araştırması (Bilgi Toplama)

- Proje ile ilgili araştırmayı kapsar. Bu aşama sıklıkla bazı yerleri, objeleri ya da olayları incelemek için yapılan alan gezilerini de içerir.
- Proje çalışmasının kalbi olan bu aşamada çocuklar; araştırırlar, gözlemlerler, gözlemlerinden yararlanarak çizimler yaparlar, modeller inşa ederler, yakından incelerler ve bulguları kaydederler. Yeni öğrendiklerini genişletir, tahminde bulunur, tartışır ve dramatize ederler.

Bu aşamada;

- Öğretmen çocukların alan araştırması yapacakları yere gidiş planlarına ve onların sorularına yanıt verecek uygun kişileri görüşmeler için bulmalarına yardım eder.
- Çocuklar yetişkinlerin yardımı ile bilgi toplamak için kitapları ve bilgisayarı kullanırlar.
- Sınıfta yapılacak toplantılarda çocuklar alan araştırmasında neler bulduklarını rapor ederler.
- Öğretmen çocukları elde ettikleri her bilgi ile ilgili sorular sormaları ve yorumlar yapmaları için yüreklendirir.
- Çocuklar; çizimler yapabilirler, fotoğraf çekebilirler, kelimeler ve etiketler yazabilirler, ölçtükleri, saydıkları şeylerle grafik hazırlayabilirler.
- Daha fazla şey öğrendikçe neler yapabileceklerini yeniden gözden geçirip değiştirip geliştirebilirler. Daha sonra araştırarak bulacakları yanıtları da oluşturmaya başlarlar.

3. Aşama: Elde Edilenleri Bir Araya Getirme ve Projeyi Sonuçlandırma

Bu aşamada;

- Çocuklar sorularını cevaplamalarına yardımcı olması için elde ettikleri kanıtları (bilgileri) tartışırlar.
- Öğretmen onlara yeni bilgilerle daha önce bilmedikleri neleri öğrendiklerini kıyaslamaları için yardım eder.
- Çocuklar proje çalışmasında neler yaptıklarını ve neler bulduklarını ailelerine ve arkadaşlarına nasıl göstereceklerine karar verirler.
- Çocuklar proje çalışmaları ile ilgili raporlarını değişik formlarda sunabilirler. Farklı gösteriler planlayabilirler.
- Gösteriler çocukların; çizimlerini, aldıkları notlarını, öykülerini, ses kayıtlarını, fotoğrafları, buluntuları, modelleri, grafikleri ve video kayıtlarını içerebilir.
- Çocuklar aynı zamanda ne öğrendiklerini anlatabilir ve/veya dramatize edebilirler.
- Çocuklar proje çalışmalarını sunarken velilerini ve diğer konukları davet edebilirler.

Öğretmen küçük araştırmacıların proje çalışması olarak neler yaptıklarını ve neler bulduklarını nasıl sunacakları konusunda karar vermelerine yardımcı olur. Öğretmen ve öğrencilerin sorumluluklarını, proje çalışmasının aşamalarını ve her aşamada yapılması gereken işleri göz önüne alarak bir tablo hâlinde daha somut hâle getirebiliriz.

/yediiklimyayincilik

PROJENİN AŞAMALARI	YAPILACAK İŞLEMLER	ÖĞRETMENİN SORUMLULUĞU	ÖĞRENCİNİN SORUMLULUĞU
Konuyu ve alt konuları belirleme, grupları kendi içinde organize etme	Öğrenciler kaynakları araştırabilir, bir çerçeve proje için sorular önerebilir.	Araştırmanın genel konusunu sunar, konuların ve alt konuların tartışılmasında gruplara rehberlik eder.	İlginç problemler yaratır, soruları kategorize etmede proje gruplarının oluşturulmasında katkıda bulunur.
Grupların proje planlarını oluşturması	Grup üyeleri birlikte proje planını hazırlar. Nereye ve nasıl gidecekleri, neleri öğrenecekleri gibi sorular hakkında karar verirler. Kendi aralarında iş bölümü yaparlar.	Grupların projelerini formüle etmelerine yardım eder, gruplarla toplantı yapar. Gerekli materyalleri ve kaynakları bulmalarına yardım eder.	Ne çalışacaklarını planlar, kaynakları seçer, rolleri tanımlar, planların dağıtımını sağlar.
Projeyi uygulama	Grup üyeleri organize olur, verileri ve bilgileri analiz eder.	Araştırma ve çalışma becerilerinin geliştirilmesine yardım eder, temel süreci ve grupları kontrol eder.	Sorular için cevapları araştırır. Veri toplar. Bilgiyi organize eder. Kaynak kişilerle görüşür. Bulgularını birleştirir ve özetler.
Sunuyu planlama	Üyeler sunulardaki temel noktaları belirler ve bulguları nasıl sunacaklarına karar verirler.	Sunu için hazırladıkları planların tartışılmasını ve sürecin organize edilmesini sağlar.	Sununun temel noktalarına karar verilmesini, nasıl bir sunu yapılacağının planlanmasını, sunu için materyaller (video, teyp, poster vb.) hazırlanmasını sağlar.
Sunuyu yapma	Sunular sınıfta veya belirlenen diğer yerlerde (başka sınıflarda, başka okullarda vb.) yapılır.	Sunular koordine edilir.	Sunucular sunu yapar, sınıf arkadaşlarına geri dönüt verir.
Değerlendirme	Öğrenciler proje hakkındaki geri dönütleri paylaşırlar. Öğretmenler ve öğrenciler projeleri hep birlikte paylaşırlar.	Proje özetleri ve öğrenilenler değerlendirilir.	Grup üyeleri olarak çalışmayı ve çalışmada öğrendiklerini yansıtırlar ve tartışırlar.

Proje Yaklaşımının Çocuk Gelişimine Olan Etkisi

Proje çalışmaları çerçevesinde yapılan araştırmalar ve incelemeler, çocukların zihinsel kapasitelerinin geliştirilmesiyle birlikte sosyal beceriler kazanmalarına da fırsat vermektedir. Bu çalışmalar çocukları; paylaşım, tartışma, önceki tecrübe ve bilgileri kullanma, yeni bilgileri kaydetme, taslaklar hazırlama, öyküler üretme, çizimler yapma, dramatik oyunlar oynama, uzmanlarla görüşmeler yapma vb. birçok faaliyet içine sokar.

Proje çalışmaları çocukların disiplinler arası kazanımlar edinmelerini de sağlamada oldukça etkili bir yöntemdir. Bu yaklaşımda çocuklar, ilgi alanlarını genişletme hususunda cesaretlendirilirler, belli yerlerde ve aşamalarda görev alarak sorumluluk bilinci edinirler ve ayrıntılı araştırma yapmayı öğrenirler. Proje yaklaşımında esas amaç, geleneksel öğretim metotlarının dışına çıkmaktır. (Roopnarine ve Jhonson, 2005) Proje öğretimlerinde karar vermek için sorumluluk hissetme, planlama yapma, çocukların birlikte öğrenmelerini sağlama söz konusudur. Grupla karar verme, alan çalışması yapma, keşfetme ve fikirleri ortaya koyarak paylaşma davranışları kazandırır. (Eliason ve Jenkins, 2003)

Proje yaklaşımı süresince gerçekleştirilen etkinlikler aracılığıyla, planlama yapma, grupla beraber hareket edebilme, keşfetme, fikirleri paylaşma gibi becerileri gelişmektedir. Bununla beraber bilimsel düşünme becerileri gelişmiş, araştıran ve sorgulayan günlük yaşantı içerisinde yer alan rolleri canlandıran, algı, bellek ve problem çözme becerileri gelişmiş, neden sonuç ilişkisi kurabilen bireylerin yetişmesinde son derece etkili olmaktadır.

Proje boyunca kaynak arama ve kullanma yoluyla kendi kendine bilgi edinme sonucu kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesi sağlanır. (Temel vd. 2003)

Proje çalışmaları, çocukların yeteneklerini keşfetmelerini sağladığından içsel motivasyonu güçlendirmektedir.

Çocukları çalışacakları alan konusunda destekleyen proje çalışmaları ihtiyaçlar doğrultusunda eğitim alınmasını sağlar. (Korkmaz ve Kaptan, 2001) Bu açıdan bakıldığında, eğitim programları içine dâhil edilen proje çalışmalarının çocukların eğilimleri, sahip oldukları hazırbulunuşlukları ve duyguları ele alınarak planlanmalıdır.

Proje çalışmalarının temel amacı, çocukların çevrelerinde gerçekleşen olayları algılayabilmelerini sağlamak olmalıdır. (Roopnarine ve Jhonson, 2005)

Proje çalışmaları aracılığıyla çocuklar, ne öğrenmeleri gerektiğini ve bunu en etkili şeklide sağlayacak olan yöntemin neler olduğu sorusunu cevaplamış olmaktadırlar.

Yaklaşımın öğrenme yöntemleri belirlenirken, yaş, gelişim, istek ve ihtiyaçlar ele alınmalıdır. (Tuğrul, 2002)

MARİA MONTESSORİ (1869-1952)

"Ben bir düşünce doğurmadım, yalnızca bir şey keşfettim: çocuğu!"

Montessori

- 1899'da Roma'da zekâ geriliği olan tüm çocukların yollandığı yeni orthophrenic okulunda yöneticiliği sırasında zihinsel eksikliğin sıklıkla pedagojik bir problem olduğuna hüküm verir.
- Zihinsel engellilerin eğitimi konusunda aradığı bilgileri Itard ve Séguin'in çalışmalarında bulur ve bu yöntemleri temel alarak kendi yöntemini geliştirir. Eğittiği bir grup engelli çocuk devlet yeterlilik sınavlarında normallere yakın bir başarı gösterir.
- Maria Montessori (1870-1952), İtalya'da ilk kadın tıp doktoru ünvanına sahip olan kişidir.
- Çalışmalarına önce zihinsel özürlü çocuklarla başlamış ve bu çocuklar için kullandığı yöntemleri daha sonra normal çocuklar üzerinde de uygulanmıştır.
- Montessori, çocuklar hakkındaki bilgisini artırmak için Roma Üniversitesinde felsefe, sosyoloji, psikoloji ve antropoloji eğitimi almıştır.
- Montessori programının gelişmesi ve güncellenmesinin temelinde iki önemli kurum bulunmaktadır. Bu kurumlar Maria Montessori'nin 1929 yılında kurduğu "The Association Montessori Internationale (AMI)" ile 1960 yılında Nancy Rambush tarafından kurulan ve programı Amerikan eğitim sistemine uygun hâle getirmeye çalışan "The American Montessori Society"dir. (AMS, 2006; Onur, 2004)
- Montessori felsefesinin temelinde Rousseau, Pestalozzi ve Froebel'in görüşleri vardır. Her üç düşünür de çocuğun iç potansiyeli ile özgür ve sevgi dolu bir ortamda gelişme gereksinimi üzerinde durmuştur.
- Eğitim sistemini kurarken çocuğun kendine özgü niteliklerinden yola çıkan Montessori, bu konudaki görüşlerini kendi yöntemini tanıttığı eserinde şöyle özetlemektedir: "Çocukluk, yetişkinliğe geçişte geçici bir yol olmayıp insanlığın bir başka kutbudur."

Montessori yönteminin temel ilkeleri şöyle sıralanabilir:

- Organizma ve akıl birbirinden ayrılmayan bir bütündür.
- Çocuk, küçük bir yetişkin değildir. Büyük insandan yapısal olarak farklı bir organizmadır.
- Çocuğun zihninin yapısal gelişimi değişmez bir sıra içinde olur. Normal çocuk belirli evrelere belirli yaşlarda ulaşır. Zihinsel özürlü çocuk bu evrelere daha geç ulaşılır. Ancak evrelerin sırası değişmez.
- Gelişim evrelerinin belirli bir sırada oluşması yalnızca olgunlaşma sonucunda ya da çevrenin etkisinde olmaz. Bu ikisinin birlikte ve karşılıklı etkileşimi sonucunda olur.
- 6 Ocak 1907 Montessori ilk çocuk evini kurar! Casa dei Bambini

Yediiklim Yayıncılık

- Gelişim ve öğrenme için malzemenin nasıl kullanılacağının çocuğa gösterilmesi yetmez. Çocuk yaparak-yaşayarak yeni bilgiyi kendine mal etmelidir.
- Bu ilkelerin ışığında Montessori, yöntemini iki temel kurala dayandırır:

Çocuk, bütün etkinliklere kendi seçerek ve kendi yaparak katılmalıdır. Yani çocuk, kendisi için özel hazırlanmış çevrede tamamen özgür olmalıdır.

Bütün faaliyetlerde aşağıdaki sıra göz önünde tutulmalıdır:

- Her yeni alıştırmada başlangıç noktası, çocuğun duyu hareket yoluyla algılaması olmalıdır. Örneğin; renklerle yapılacak çalışmada önce çocuğun temel renkleri ayırt etmesi sağlanmalıdır. Çocuk bunu tamamen kendi başına hiç yardımsız yapabilecek duruma gelmeden yeni bir evreye geçilmemelidir.
- Her alıştırmada öğrenim evrelerinin sırası hiçbir şekilde bozulmamalıdır.
- Her çocuğun her evreyi tam öğrenme süresi değişiktir. Bu nedenle, çocuklar zaman açısından bir sonraki evreye geçmekte tamamen serbest bırakılmalıdır.

Montessori Yönteminin Temel Dayanakları

- Çocuğa saygı
- Özümleyici akıl
- Kritik dönemler
- Hazırlanmış çevre
- Kendini eğitme
- Çocuğa saygı, "Çocukların yetişkinlerin bir minyatürü olmadığı ve çocukların yaşamı yetişkinlerinkinden farklı ve ayrı olarak ele alınmalıdır." düşüncesine dayanır.
- Özümleyici akıl ilkesinde ise Montessori, özümleyici aklın gelişiminin bilinçli ve bilinçsiz olmak üzere iki basamağının bulunduğunu belirterek, 3 yaşına kadar görme, işitme, tat alma, koklama ve dokunma yoluyla bilinçsiz özümleyici aklın geliştiğini, 3-6 yaş arasında ise çocuğun duyusal izlenimlerini çevreden ayırarak, bilinçli özümleyici akıl duyularının geliştiğini vurgulamıştır.
- Montessori, kritik dönemler dayanağında, çocukların bazı yetenekleri daha kolay kazanabildikleri dönemlerin dikkate alınması gerektiğini; hazırlanmış çevre dayanağında, çocukların en iyi yapılandırılmış çevrede öğrendiklerini; kendini eğitme dayanağında ise çocuğun hazırlanmış bir ortamda çalıştıktan sonra yönlendirme olmaksızın kendini eğitebileceğini savunmuştur.
- Bir Montessori sınıfında; yapılandırma ve düzen, özgürlük kavramı, gerçeklik ve doğa, güzellik ve estetik, Montessori materyalleri, toplum yaşamının geliştirilmesi olmak üzere altı temel değişken vardır.
- Montessori eğitim programı çocuk merkezlidir.
- Program 2-6 yaş arası çocukları kapsar ve karma yaş grupları ile küçük çocuğun büyükleri taklit etmesi beklenir.
- Öğretmenin rolü çocuğun gereksinimlerine duyarlı ortam yaratmaktır.
- Çocuğun bireyselliğini vurgulayan Montessori programında duyu gelişimi, kavram gelişimi, günlük yaşamda başarı (pratik yaşam alıştırmaları) ve akademik gelişim (okuma-yazma) olmak üzere dört gelişim alanı bulunmaktadır.
- Gelişim alanları çocuğun eğitimini biçimlendirir.

Montessori Programındaki Gelişim Alanları

- Duyu gelişimi
- Kavram gelişimi
- Günlük yaşamda başarı
- Akademik gelişim
- "Eğitimde metot değil, insanın kişiliği göz önüne alınmalıdır."
- Çocuk, özeldir, tektir.
- Kendine has bir varlıktır.
- Çocuk etrafındaki maddesel dünyayı absorbe eder, gelecekte yetiştireceği kişi modelini biçimlendirir.
- "Çocuk, insanların mimarıdır." der Montessori.
- Bu mimarlar farkında olmadan içlerindeki inşa planına uyarak kendi ritimleri doğrultusunda kendilerini geliştirmeye çalışırlar. Bu gelişime yetişkinler etki edemezler çünkü onlar inşa planını bilmemektedirler. Ancak bir yetişkinin zamansız müdahalesi ya bu inşa planını tahrip edebilir ya da yanlış bir yöne yönlendirebilir.

Yediiklim Yayıncılık

- Montessori eğitiminin temel taşlarından biri hazırlanmış çevredir. Çocuklar hazırlanmış çevredeki Montessori materyallerinden, bireysel ilgi ve eğilimine göre bağımsız olarak seçim yaparlar.
- Montessori okullarında çocuklar, istedikleri materyalle, istedikleri zaman, istedikleri yerde çalışırlar.
- Çocuklara istedikleri kadar tekrar etme imkânı sunulur. Erken öğrenen yeni bir çalışmaya geçebilecektir çünkü öğrenmede herkesin farklı bir ritmi vardır.
- Materyallerdeki hata kontrolü çocuğun kendi hatasını bulmasıyla gerçekleşir. Başka birinden uyarıya, onaya ve düzeltmeye gerek kalmaz. Kendi kendisini düzeltmesine olanak sağlar. Böylece yetişkinden bağımsızlaşmak doğal olarak gerçekleşir.
- Montessori, çocuğu olduğu gibi görmekte ve çocukların bütün olarak gelişimini sağlayacak bir eğitim anlayışı ortaya koymaktadır.
- Günümüzde bu eğitim anlayışı "holistik anlayış" olarak kabul edilmektedir.
- Özetle Montessori eğitiminin ilk amacı her çocuğun, yaşamın tüm alanlarında potansiyelini ve gücünü ortaya çıkarması için yardımcı olmaktadır.
- Montessori'ye göre eğitim doğumla başlar.
- Yaşamın ilk yılları hem bedensel hem de zihinsel gelişim açısından önemlidir.
- Ona göre 0-6 yaş çocuk açısından en doğru biçimde değerlendirilmelidir. (Mallory, 1989: Akt. Oğuz ve Köksal Akyol, 2006; Montessori, 1997)
- Montessori programı özellikle üç eğitim alanına odaklanmıştır.
  1. Hareket Eğitimi
  2. Duyuların Eğitimi
  3. Dil Eğitimi

Montessori ve Duyuların Eğitimi

Montessori'nin duyuların eğitiminde hedeflediği üç süreç vardır.

1. Benzerlikleri fark etmek ve bunları eşleştirme yeteneği
2. Bir dizi nesne arasındaki zıtlıkları ve aşırılıkları ayırt etme yeteneği
3. Birbirine şekil, renk, doku, ağırlık, vb. yönlerden oldukça benzeyen nesneler arasında ayrım yapabilme yeteneğidir.

Montessori ve Duyarlı Dönemler

Yaş	Davranış
0-3	Duyusal deneyimler
1.5-3	Dil yetisinin gelişimi
2-4	Kasların eş güdümü ve gelişimi küçük nesnelere ilgi, hareket ve etkinlik gelişimi gerçeğe yönelik ilgi, zaman ve uzamda birbirini izleyen nesnelerin algılanması
3-6	Duyusal yetilerin etkileşimi yetişkin etkisine hassasiyet
3.5-4.5	Yazı
4-4.5	Dokunma duyusu
4.5-5.5	Okuma

Not

- Montessori yönetiminde üç ana unsur vardır: çevre, çocuk ve öğretmen.
- Montessori Programı "zenginleştirilmiş çevre" anlayışını benimser. Montessori Programı'nda çevre bir nevi öğretmendir. Montessori bu duruma "kendi kendini eğitme" ismini verir. Ancak çevre planlı ve kontrollü olmalıdır.
- Montessori Programı'nda çocuk öğretmeni bir yönelten olarak gözlemektedir. Bu nedenle Montessori programında "öğretmen" yerine "yönelten" terimi kullanılır.

Montessori Çocuk Evi ve Sınıflar

- Montessori okulunda her şey, çocuğun vaktini kendi ölçülerine göre hazırlanmış bir ortamda geçirebilmesi amacıyla düzenlenmiştir.
- Montessori'ye göre çocuk evi; çocuk için uyarıcı, sevimli, hoş ve en önemlisi de bedensel boyutlarına uygun bir ortam olmalıdır.
- Eşyalar çocukların isteklerine uygundur. Her eşya yetişebilecekleri şekilde dizayn edilmiştir.
- Montessori okullarında geleneksel sınıflar yoktur. Sınıf ortamları demokratik ve bağımsızlıklarını geliştirebilecekleri şekildedir.

- Mobilyalar yer değiştirebilme özelliğine sahiptir.
- Dolap ve raflar kolayca ulaşılabilirdir ve kolaylıkla kullanabilecekleri kilitler vardır.
- Kolay açıp kapanabilen çekmeceler, avuçlarına sığabilen sabunlar ve çocukların kendi başlarına giyebilecekleri giysiler mevcuttur.
- Bu materyaller zaman içinde çocuğun kendini geliştirmesini ve sosyal kuralları kazanmasını sağlar.
- Çocuklar istedikleri materyali istedikleri zaman kullanabilirler. Bu durum da çocukların bağımsızlaşmasına katkıda bulunur.
- Montessori okullarında disiplin kendiliğinden oluşan bir durumdur.
- Montessori okullarında öğretmen çevreyi hazırlamaktan ve çocukların çevre ile ilişkiye geçmelerini sağlamaktan sorumludur. Öğretmene "yöneltici" ismi verilmektedir.
- Öğretmen çocuğu, araç ve gereçleri seçmeye yöneltir ve her materyalin kullanıldıktan sonra yerine konulmasına ve çocukların bir materyalle çalışırken, diğer çocukların çalışmasına saygı göstermesine dikkat etmelidir.
- Özetle öğretmenler çocukların kendi potansiyellerinin farkına varmasını sağlar.

Montessori ve Oyun

- Montessori eğitim anlayışında hayallere değil, gerçekliğe önem verir.
- Çocuk doğayla doğrudan temas etmelidir. Bu nedenle Montessori sınıflarında mevcut eşyalar oyuncaklar değil, gerçek nesnelerdir.
- Gerçek bitkiler ve hayvanların yetiştirilmesi, Montessori programının günlük temel etkinliklerinden biri olarak görülmektedir.
- Montessori sınıflarında, hayatın gerçeklerini daha iyi tanıyabilmeleri açısından her malzemeden yalnızca bir adet bulunur.

"Gerçek güzellik, basitlik ve sadeliktir."

Montessori

/yediiklimyayıncılık

Montessori ve Eğitim Ortamı

Piaget gibi Montessori, çevreyi çocukların spontane öğrenmelerinde kilit bir faktör olarak görmüştür. Çocuğun bütünsel gelişimi için elverişli olması gerektiğine ve her bireyin potansiyelinin gelişimi için fırsatlar sunması gerektiğine inanmıştır.

Montessori elverişli ortamı tanımladığında, çocuğu bu ortamın aktif bir ajanı ve öğretmenin çocuğun gelişiminin kolaylaştırıcısı olarak görmüştür. Okul öncesi sınıfı genellikle Montessori sınıfı idealleri kullanılarak yerleştirilir. Büyük, göz hizasında raflara sahip açık duyu alanı, bir ila dört çocuğun oturacağı farklı büyüklükte masalar ve uygun boyutta sandalyeler gibi.

Montessori, sınıf düzeni ile aşağıda sıralanan amaçlara ulaşmayı hedeflemektedir.

- Çocuklara mümkün olduğunca fazla özgürlük ve bağımsızlık kazandırmak,
- Çocukların kendi etkinlikleriyle öğrenmelerini mümkün kılmak,
- Konsantrasyon gerektiren amaçlı faaliyetler için motivasyon sağlamaktır.

Bu amaçlar doğrultusunda eğitim ortamı düzlenirken aşağıdaki hususlar göz önüne alınmaktadır.

- Montessori eğitimcisi bir yetişkin tarafından hazırlanır ve izlenir.
- Aydınlık ve temiz havaya sahiptir.
- Sade ve zarif mobilyalar estetik olarak çekicidir. Tüm mobilyalar çocuk boyutundadır. Büyüleyici, uyumlu ve davetkardır. İdeal olarak, mobilyalar ahşap veya bambu gibi doğal malzemelerden yapılmıştır.
- Odadaki bitkiler sağlıklıdır. Taze çiçekler çekici vazolara yerleştirilmiştir.
- Pencereler, çocukların dışarıyı görmesi için alçaktır.
- Sınıfın tüm alanlarındaki bütün öğrenme materyalleri, çocukların görebileceği ve ulaşabileceği açık raflarda bulunur.
- Ortamın hem iç hem de dış mekânında bol miktarda boş alan vardır, böylece çocuklar her alanda kolayca ve serbestçe hareket edebilir.

- Dekorasyonu, çocuğun kültürünü yansıtır. Örneğin, geleneksel kumaşlarla kaplı yastıklar, tüm sınıfın toplanacağı bir halı, duvarlarda sanatçıların, kültürel eserlerin ve doğa manzaralarının görselleri vardır.
- Öğrenme materyalleri, nesne kümelerinden oluşur. Bu nesneler gerçek ve tamamen işlevseldir. Her bir kümedeki nesneler ve kapları, birbirlerine ait olduklarını göstermek için renk kodludur.
- Kalitesiz, toz toplayan parçalar veya süs eşyaları bulunmamaktadır.
- Masa ve sandalyeler yıkanabilir olup çocukların taşıması için yeterince hafiftir.
- Çocuklar kapı, çekmece ve dolaplardaki kulpları kolayca kullanabilir.
- Ortam, öğrenme alanlarına ayrılmıştır. Tıpkı gerçek bir ev gibi, ayrı alanları vardır. Örneğin; çalışma, okuma, yemek yeme ve kişisel bakım için alanlar. Her alanın işlevi, mobilyalara ve dekorasyona yansır. Geleneksel olarak, okuma alanındaki masalar ve sandalyeler, açık renklerde boyanmış veya parlatılmış tahtadan yapılmıştır. Bir halı ve birkaç yastığın yanı sıra kitap köşesine küçük rahat bir sandalye yerleştirilmiştir.
- Alan erken çocukluk ortamının gerektirdiği tüm güvenlik önlemlerini içerir, ancak aynı zamanda daha az tipik özellikleri de içerir. Özgürlüğün sınırı olan hata kontrolü sağlayan halısız bir zemin çocuklara daha dikkatli hareket etmeleri gerektiği zamanı söylemektedir. Halısız bir zemin üzerindeki kontrolsüz hareketler ses çıkarır, sandalyelerin veya masaların dikkatsizce hareket etmesine neden olur veya nesneler zemine düşerse kırılır.
- Çevreyi mükemmel bir düzende, leke kalmayacak bir şekilde temizlemek ve her şeyi yerinde tutmak için her türlü çaba gösterilir.
- Çocukların yaş ve cinsiyet dengesi, topluma, aileye benzer bir his verir, yaşı büyük çocuklar genellikle küçük çocuklara yardım eder.
- Çocuklar sınıfta dolaşmakta özgürdür. Diğer bir anlatımla çocuklar çalışacakları alanı, çalışma süresini, çalışma arkadaşını seçmekte özgürdür. Bunun yanında çocukların özgürlüğü, sosyal uyumu ve öğrenmeyi destekleyen şartları sürdürme gereksinimi ve fiziksel alanın özellikleriyle sınırlıdır. Örneğin, çocuklar öğrenme materyallerini kötüye kullanma ve çalışan bir kimseyi rahatsız etmekte özgür değildir. Malzemelerin bir sonraki kişinin kullanımına hazırlamak için raflara geri gönderilmesinden ve çevreye özen gösterilmesinden de sorumludur.
- Materyaller renkleri, şekilleri, boyutları, dokuları ve manipülasyon olasılıkları açılarından çeşitliliğe sahiptir. Tasarımları, çocukların elle müdahalesini, tam ve uzun süreli kullanımı teşvik etmektedir.
- Her bir materyal setinden sadece bir tane olup her birinin rafta kendine ait özel bir yeri vardır. Çocukların hâlihazırda kullanımda olan bir dizi malzeme seçmesi mümkün değildir, bu yüzden yerine geri dönene kadar beklemelidir. Çocuklar sıra beklerken, sabrı öğrenir ve sıraları geldiğinde, malzemeye daha fazla saygı gösterebilir.
- Öğrenme, çocuklar materyalle bağımsız olarak çalıştıklarında gerçekleşir.
- Çocuklar bir ders aldıklarında, başka bir deyişle, etkinliği nasıl yapacaklarını öğrendiklerinde bir aktivite seçmekte özgürdür Böylece, çocuk daha fazla bilgi edindikçe, çocuk da daha fazla özgürlük kazanır.
- Bardak, tabak, kâse, vazo gibi nesneler çini ve camdan yapılmıştır. Bu sadece onları daha çekici kılmakla kalmaz aynı zamanda kırılabilir olduklarını anlamına da gelir. Malzeme kümelerinin çoğu, boncuklar gibi küçük nesneler içerir. Bu kadar çok nesnenin kırılabilir ve kaybedilmesinin kolay olması, çocukları daha fazla özen göstermeye teşvik eder. Malzemelerin kırılması veya eksik olması durumunda, derhâl raflardan çıkarılır ve mükemmel durumda rafa geri getirilinceye kadar çocukların tekrar kullanması mümkün olmaz.
- Çocuklar sıklıkla yerde bir malzeme ile çalışmayı tercih eder. Yerdeki bir çalışma alanını belirlemek için küçük bir halı veya hasır alıp kullanır. Hasırı dikkatlice açıp zemine serer, malzemeleri üzerine koyar ve çalışmaya başlar. İşini bitirip malzemeleri rafa yerleştirdiklerinde, hasırı tekrar dikkatlice yuvarlar ve depolama alanına geri koyar.

Yediiklim Yayıncılık

Montessori ve Günlük Yaşam Etkinlikleri

1. **Çevrenin Bakımı:** Toz alma, masa temizleme, sandalye taşıma materyalleri taşıma ve koruma, makas tutma, kâğıt katlama, bahçede çalışma.
2. **Kişisel Bakım:** Düğme ilikleme, fermuar açma ve kapama, giyinme ve soyunma, kıyafet katlama, ayakkabı giyme, ayakkabı boyama, el yıkama ve kurulama, diş fırçalama, burun temizleme, saç ve tırnak bakımı, yemek pişirme.
3. **Zarafet ve Kibarlık:** Selamlaşma, tanışma ve tanıştırma, söz alma, yabancı kişilere yaklaşım, grup içinde konuşma, gezilerde uyulacak davranış kuralları, sofra adabı, yemek servisi, yürüme, "lütfen ve teşekkür ederim" gibi ifadeleri öğrenme.

3-6 Yaş Montessori Ortamı

- Montessori ortamı çocuklar için "yaşayan" canlı bir yerdir.
- 3-6 yaş Montessori ortamı günlük yaşam, duyusal, matematik, dil müfredat alanlarına ayrılmıştır.
- Eğitim, günlük yaşam pratikleri, öz bakım, çevre bakımı, zarafet ve nezaket alıştırmalarını kapsar.
- Duyusal materyaller çocuğa düzen, sınıflandırma, duyusal etkileri tanımlama imkânı verir.
- Montessori eğitimi matematik materyalleri, somut materyaller aracılığıyla çocuğun sayı ve sembolleri, işlemleri ve temel doğruların ezberlenmesini öğrenmesine izin verir.
- Eğitimlerde genellikle çocukların zarif davranışlarını geliştirmelerine, zarif yürümelerine özen gösterilir.
- Çocukların ses yapmadan oturdukları alan, çocukların sessizlik oyunu oynadıkları alan ve geniş grup toplantıları için alanlar mevcuttur.
- Bir sınıf günde bir ya da iki defa geniş grup toplantısı yapar. Yapılan bir toplantı açılış toplantısı, diğeri kapanış veya bir sonraki etkinliğe geçmeden önceki grup zamanı olarak hizmet eder.
- Grup toplantıları, materyallerin büyük gruba sunumu, hareket, müzik etkinlikleri, grup kutlamaları, yemek araları, oyunlar ve tartışmalar için de kullanılabilir.

3-6 Yaş Montessori Çevresinin Genel Özellikleri

- Çeşitli Montessori materyal, etkinlik ve deneyim seti
- Kesintisiz öğrenme zamanlarına izin veren elverişli bir program
- Sosyal etkileşimi destekleyen sınıf ortamı
- Bireysel, küçük grup ve bütün sınıf etkinlikleri için uygun alan
- Hafif, orantılı, hareket ettirilebilir ve çocuk boyutunda eşyalar
- Tanınabilir temel kuramlar
- Estetik olarak hoş bir çevre
- Fiziksel etkinlikler için dış alan

Montessori Sınıf Düzeni

- Her çocuk sene başından itibaren bazı özel eşyalara sahip olmaktadır.
- Çocukların sahip oldukları eşya dolapları, kahvaltı masasındaki sandalyeleri her zaman aynı kişiye aittir ve eşya değişimi yapılmamaktadır.
- Montessori sınıfları her zaman temiz ve düzenlidir.
- Sınıfta her şeyin bir yeri vardır ve her eşya çocuklar tarafından kullanıldıktan sonra yine çocuklar tarafından yerine konulmaktadır.
- Montessori okullarında su etkinlikleri önemlidir.
- Su etkinlikleri (yıkama, fırçalama, dökme) çocukların sorumluluk alma ve sabırlı olma becerisini geliştirir.
- Çocuğun dil gelişimini desteklemek amacıyla çocuklara okuma-yazma etkinlikleri yaptırılmaktadır.
- Montessori okullarında her materyal kendi hatasının kontrolünü içerir.
- Montessori materyalleri çocuklara hatalarını kendi kendilerine bulma imkânı tanımaktadır.
- Çocuğun yaptığı hatayı fark edip düzeltmesi amaçlanır.
- Montessori eğitiminde, öğretmen çocuğa hatasını söylemez.

Yediiklim Yayıncılık

- Eğer çocuk bir hata yaparsa materyalin kendisine bakarak yaptığı hatayı düzeltir. Böylece bir yetişkin çocuğa yaptığı hatayı düzeltmesini söyleyerek onu incitmemiş olur.
- Montessori materyallerinin en temel özelliği kolaydan zora, basitten karmaşığa ve somuttan soyuta biçiminde düzenlenmiş olmasıdır.

Montessori Programında Öğretmen

- Montessori eğitiminde öğretmenler çevre tasarımcısı, kaynak insan, rol model, uygulama öğretmeni ve çocukların davranışlarını gözlemleyip kaydeden kişi olarak ön plandadır.
- Montessori programında öğretmen dış görüntüsü ve kişiliği ile saygı uyandırmalı ve öğrenciler için rol model olmalıdır.
- Montessori programında öğretmenin en birincil görevi çevreyi gözlemlemektir.
- Öğretmenler, çocuğun dikkatini çeken ve konsantrasyonunu sağlayacak etkinlikler oluşturmalıdır.
- Öğrenci, öğrenme sürecine girdiğinde, asla rahatsız edilmemelidir.
- Montessori öğretmeni, çocuklara bir şeyler göstermek istediğinde bunu anlatmak yerine sessiz bir şekilde yapılacak aktiviteyi örneklendirmektedir.

Montessori Programı

- Montessori anlayışında bebeklikten itibaren çocuğa saygı esastır.
- Çocuklar çalışacakları projeleri, süreyi ve kiminle çalışacaklarını seçme özgürlüğüne sahiptirler.
- Montessori ortamı ile çocuklar öz disiplin oluşturabilmektedir.

Montessori Programının Genel Amaçları

- Her çocuğa kendine güvenini geliştirmesi için yardımcı olunması
- Her çocuğun konsantrasyon alışkanlığı kazanmasına yardımcı olma
- Kalıcı merakın beslenmesi
- Çocukta düzen duygusunun ve öz güvenin geliştirilmesi
- Girişimci olma ve girişimciliği sürdürme alışkanlıklarının geliştirilmesi

Montessori Yaklaşımının Özeti

Çocuklar bir şeyi en iyi kendileri yaptığı zaman öğrenirler.

DUYU MATERYALLERİ VE ÇALIŞMALAR

DUYULARI GELİŞTİRİCİ MATERYALLER DUYULARIN EĞİTİMİ

- Montessori'ye göre çocuk daha doğumdan başlayarak zihinsel olarak aktif bir varlıktır. Bu nedenle çocuk eğitimine doğumdan başlanması gerektiğini savunur.
- Duyu algıları henüz dış belirtiler vermese de, hareket etme yeterliliğinden yoksun olsa da aktif haldedir. Ten temasına, ışığa tepki verir. Bu nedenle duyu organlarını çocuğun çevresi ile iletişim kurduğu organlar olarak kabul eder ve tıpkı ellerin kavrama işlevini gördüğü gibi aklın gelişiminde temel rol oynayan "kavram organları" diye adlandırır. Duyu algıları çocukta bir ruhsal dünya yaratmaya yönelik yaratıcı iç güdü, aktif bir güçtür ve duyu organları âdeta çocuğun dünyaya açılan pencereleri gibidir.
- Duyuların eğitimi çocuk daha "emici zihin" çağında iken başlar. Bu çağda çocuk kendiliğinden aktiftir ve bilinçsiz olarak çevresindeki izlenimleri zihnine kaydeder. Bu kaydedilenler çocuğun gelişecek olan kişiliğinin ve zihninin ana maddesini oluşturur.
- Materyaller ruhsal düzene yardımcı olurken zihinsel gelişimini sağlar: Tanımak ve farklılıkları ayırt etmek, bütünleştirmek ve soyutlaştırmak, eşleştirmek, gruplamak ve tasnif etmek, aynı özelliklerde seriler yapmak vs.
- Duyu materyalleri "güçlüklerin yalıtılması" ya da tek bir özelliğin izole edilmesi diye tanımlayabileceğimiz bir esasa dayalıdır. Böylece her materyal belirli bir tek özelliğin öğretilmesinde kullanılır.
- Materyallerin diğer bir özelliği de çalışırken hata yapılıp yapılmadığının kontrol edilmesidir ki, çocuk bununla asıl amacı olan "yetişkinden bağımsızlaşmaya" ulaşır. Burada karar verme yeterliliğinin ve objektif olma özelliklerinin geliştirilmesi sağlanır.

Yediiklim Yayıncılık

- Kendi başına çalışma, materyallerin özgür seçimi, kendine özgü tempoda çalışma biçimi çocuğun organizasyon kabiliyetini geliştirir. Planlamayı, hazırlamayı, paylaşmayı, fikir edinmeyi, uzlaşmayı, uyumlu olmayı, başkaları ile çalışmayı öğrenir.
- Materyalin sınırlı sayıda olması ve onun pedagojik amacına ve fonksiyonuna uygun olarak kullanılması önemlidir. Sınırlı sayıda olması özellikle öğrenme ve odaklanma bozukluğu olan çocuklar için önemlidir.
- Duyu materyallerinin kullanımında çocuğun dikkatinin bir noktada odaklanmasını sağlamak pedagojik genel amaçlardandır. Dikkat odaklanması Montessori eğitiminde çok önemlidir. Çünkü öğrenme ancak dikkat odaklanması sonucunda gerçekleşir.
- Montessori, materyalin kullanımını öğretmeyi "ders verme" olarak adlandırır. Ancak çocuk materyallerle ilgili bazı deneyimler kazandıktan sonra veya özel ilgi gösterdiği zaman bu derslere başlanabilir. Her dersin özenli ve bütünüyle anlaşılır olması temel esastır. Gözlemler sonucunda öğretmen dersin ne zaman gerekli olduğunu bilir.

Duyu eğitiminde dikkat edilecek hususlar:

- Montessori, materyallerini çocuğun bireysel deneyimler kazanabileceği şekilde tasarlamıştır.
- Öğretmen ve çocuğun oturuş pozisyonu göz ve vücut teması kurmaya uygun olmalı ve ders uyumlu bir atmosferde yapılmalıdır.
- Çalışma yerinde sadece dersle ilgili araç-gereç bulunmalıdır.
- Bir materyal için verilen ders sadece o konuya ait ve açık olmalıdır. Yavaş ve açık hareketler öğrenmede kesin etkiyi sağlayan unsurdur. Bu sırada mümkün olduğunca az konuşulmalıdır. Önemli olan çocuk ile materyal arasında engel olmamalıdır.
- Genelde eğitici bir materyal ile çalışmanın tüm aşamalarını bir defada gösterir ki çocuk olayı bütünlük içerisinde öğrensin. Çocuk dersi tamamen anladıysa o zaman çalışmayı üstlenir ve bu durumda eğitimci onu izler. Daha sonra eğitimci uzaklaşır ve belirli mesafeden çocuğu gözlemler.
- Bir ders sırasında çocuk hata yapacak olursa bu hatanın düzeltilmemesi gerekir. Çünkü böyle bir durum çocuğun cesaretini kıracaktır. Eğitimci çocuğun dikkatini hata üzerine çekmemeli, daha sonra uygun bir zamanda o dersi yeniden göstermelidir.
- Dersin öğretilmesinden sonra çocuk materyalle tek başına çalışır. Çekingen ve içine kapanık çocuklar, bir materyalin gösteriminden sonra yapmaları konusundan eğitici tarafından teşvik edilmeli, asla zorlanmamalıdır.
- Çocuk materyalle çalışmak için kendisine güven duyar duymaz anlamlı ve materyalin amacına uygun çeşitlemeler bulabilir.
- Kural olarak dersler çocuklara teker teker öğretilir, ama uygun materyal ve fırsatlarda grup olarak da çalışılabilir.
- Dersler 3 aşamalı öğretimle gerçekleşir. Yapılan işler ve kavramlar adlandırılır.
- İyi bir ders çocuğun önüne daha ilk andan itibaren yeni ufuklar açıp deneyimler kazandırmalıdır.
- Materyal ile çocuğa kazandırılan yeni bilgiler çocuk için 'dünyanın anahtarlarıdır.'
- Çocuk materyalde edindiği bilgiler çerçevesinde dener ve kullanır, bunlarla yeni boyutlar keşfeder.
- Çevresindeki insanlar ve eşyalar ile ilişkilerini derinleştirip düzeltir ve kişiliğini oluşturarak yetişkinden bağımsızlaşır.

ÜÇ AŞAMADA ÖĞRETİM

Birinci Aşama: Eğitici, çocuğun dikkatini eşyaya çekerek, düzgün bir telaffuzla adını söyleyerek eşya ile isim arasında bir ilişki kurar.

İkinci Aşama: Bu aşamada öğrenilenin kalıcı olmasına çalışılır. Tekrarlar çeşitli ve çocuk için ilginç olmalıdır.

Üçüncü Aşama: Bu aşamada artık çocuk pasif olarak edinmiş olduğu kavramları ya da sözcükleri kullanabilmelidir. Çocuk ona gösterilen eşyanın adını söyler. Bu aşama aynı zamanda ikinci aşamanın kontrolüdür.

Yediiklim Yayıncılık

TEK BİR ÖZELLİĞİN YALITILMASININ ÖNEMİ

- Farklı özellikleri birlikte sunmak çocuğun kafasını karıştıracağından tek bir özelliği diğerlerinden yalıtmamız gerekiyor. Çocuğa kazandırılmak istenilen özellik, hepsi birbirinin aynı olan cisimler hâline getirilmiştir.
- Nesnelerin özelliklerini vurgulamak istediğimizde duyuların yalıtılması gerektiği psikolojide bilinen ve uygulanan bir yöntemdir.
- Yalıtma süreci iki türde olabilir: insanı çevreden gelen tüm uyarılardan izole etmek veya materyalde tek bir özelliğin değişmesini sağlama.

DUYU MATERYALLERİNİN SUNULUŞUNDA SIRALAMA

- Kesin bir sıralama yoktur. Buna rağmen ilk sunacağımız materyallerin mekanik hata kontrolüne olanak sağlayan ve sadece tek bir duyuyla fark edilecek materyallerin seçilmesinde yarar vardır.
- Bu aşamadan sonra çocuğun dikkatinin yoğunlaşmasında ve ayırt etme yeterliliğinde artış gözlendiğinde, hata kontrolü daha karmaşık ve sadece duyulara hitap eden materyallere geçilir.
- Montessori duyuları geliştirici materyalleri dışında; çocuklara bir Kozmik Yaşam Eğitimi vererek, öğrencilere dünyayı dönüştürmeleri, anlamaları için bilgi verir. Kozmik eğitim, dünyamızı sadece coğrafik olarak görmez, içerisinde biyoloji, coğrafya, tarih ve sanat gibi dünyaya ve insana dair konuları farklı açılardan ele alır.

A. GÖRSEL ALGIYA YÖNELİK ALIŞTIRMALAR

Boyutların (tutmalı silindir bloklar, pembe kule, kahverengi merdiven, kırmızı çubuklar), renklerin, şekillerin algılanmasına yönelik alıştırmalar

1. Boyutların Algılanmasına Yönelik Alıştırmalar

Tutmalı Silindir Bloklarla Çalışmalar

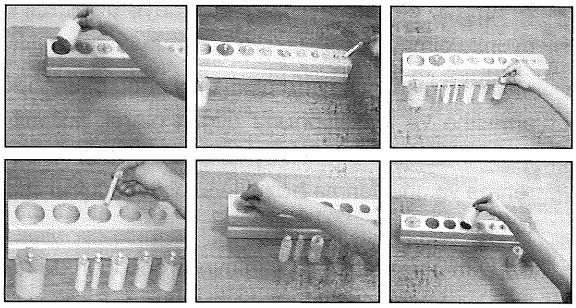

Pembe Kule Çalışması

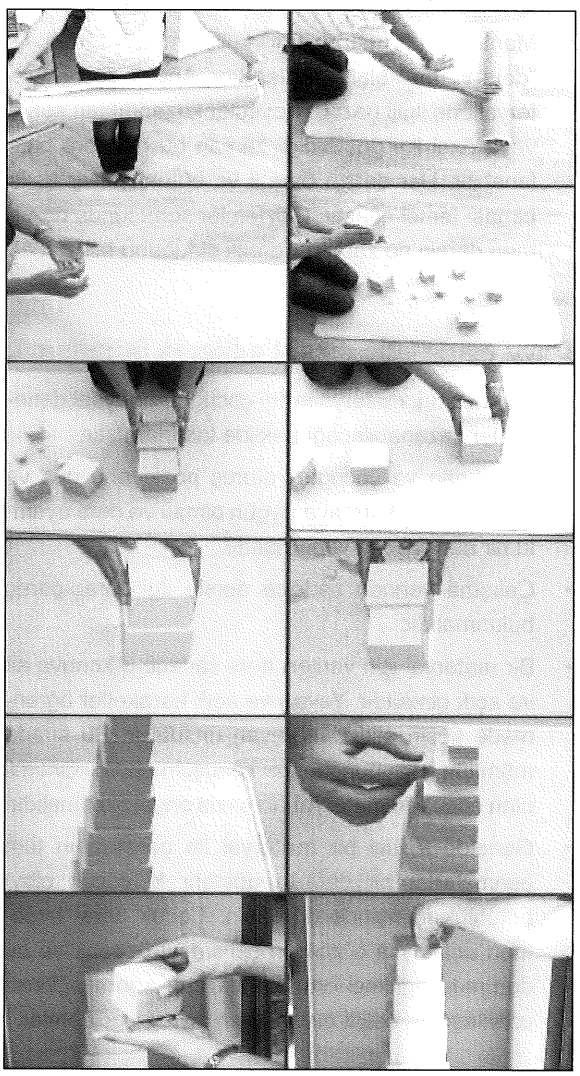

yediiklimyayıncılık

Kahverengi Merdiven Çalışması

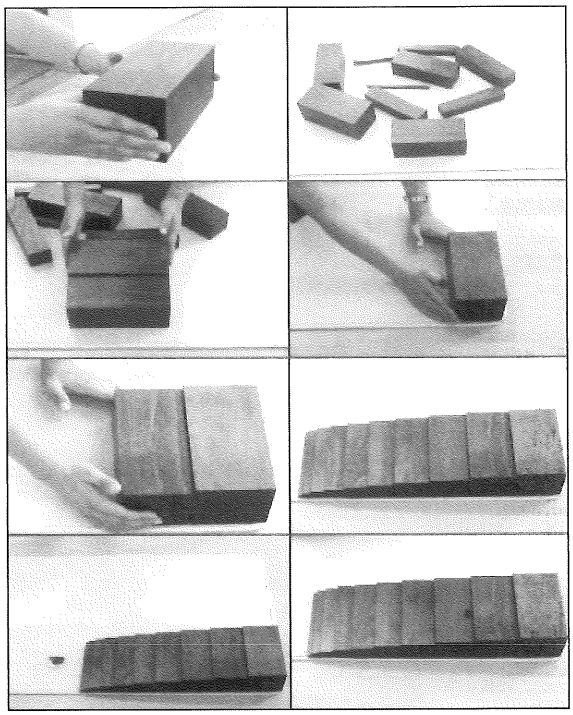

Kırmızı Çubuk Çalışmaları

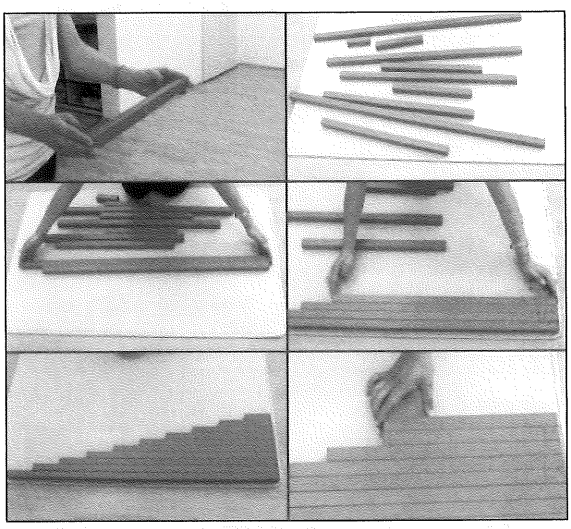

Yediiklim Yayıncılık

2. Renklerin Algılanmasına Yönelik Alıştırmalar

Renk Tabletleri

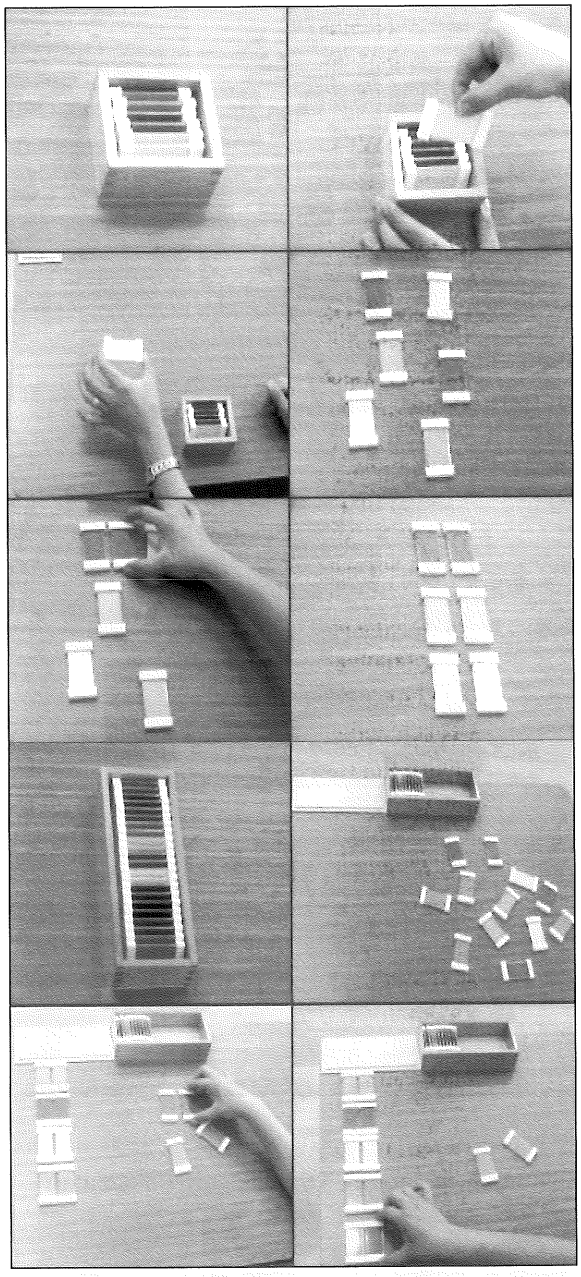

3. Şekillerin Algılanmasına Yönelik Alıştırmalar

Geometrik Çekmeceler

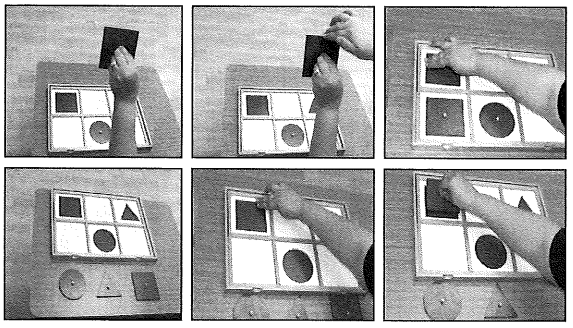

B. DOKUNSAL ALGIYA YÖNELİK ALIŞTIRMALAR

Dokunma Tabletleri ile Tanıma Çalışmaları

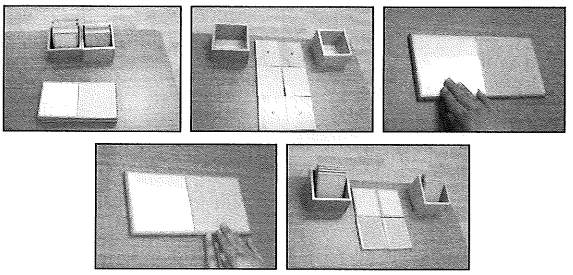

Dokunma Tabletleri ile Eşleştirme Çalışmaları

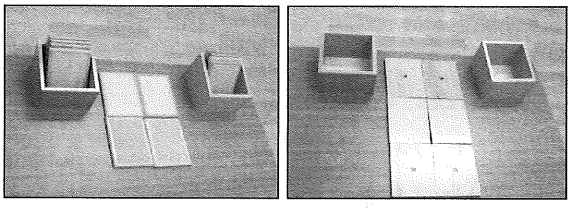

Dokunma Tabletleri ile Dereceleme Çalışmaları

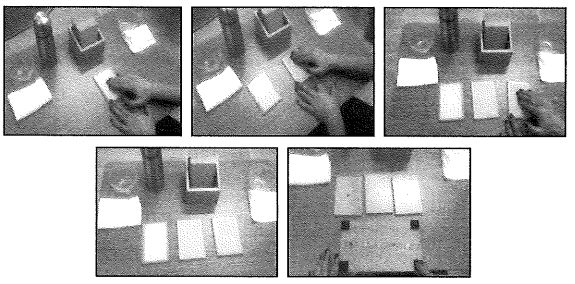

Farklı Dokulardaki Kumaş Parçaları ile Çalışmalar

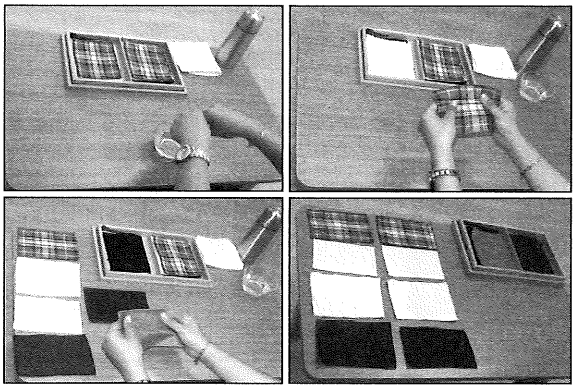

C. İŞİTSEL ALGIYA YÖNELİK ALIŞTIRMALAR

Ses Kutuları

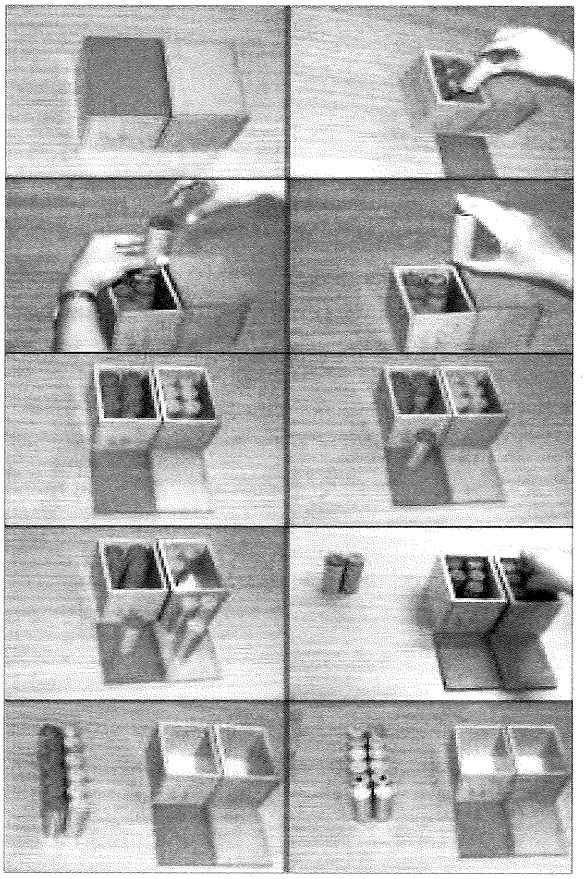

/yediiklimyayıncılık

Müzik Çalışmaları

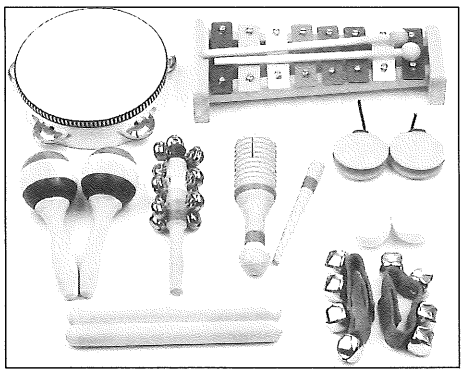

D. AĞIRLIKLARI AYIRT ETMEYE YÖNELİK ALIŞTIRMALAR

Ağırlık Tabletleri İle Çalışmalar

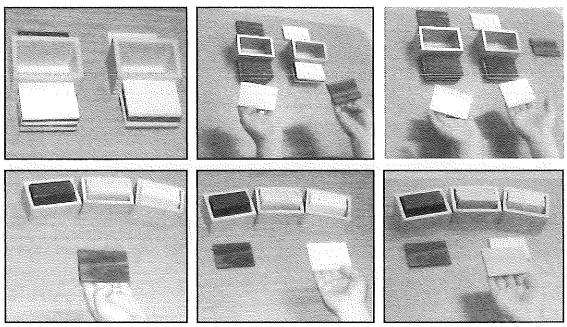

E. ISI ALGISINA YÖNELİK ALIŞTIRMALAR

Isı Tüpleri İle Çalışmalar

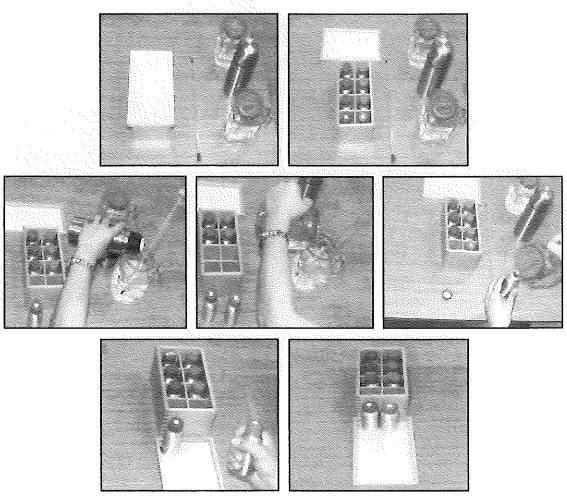

Isı Tabletleri İle Çalışmalar

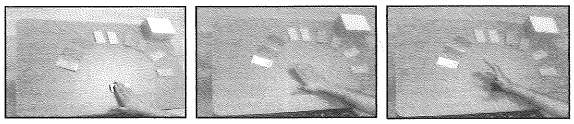

F. KOKU ALGISINA YÖNELİK ALIŞTIRMALAR

Koku Tüpleri (Baharat Tüpleri)

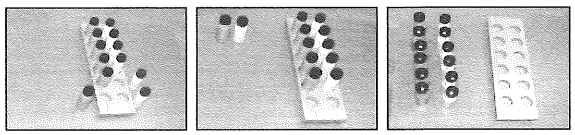

Geliştirilmiş Materyaler (Koku Tüpleri - Meyve Kokuları, Çiçek Kokuları)

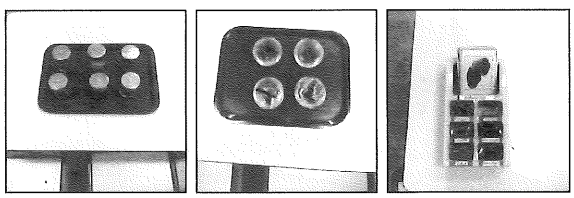

G. TAT ALGISINA YÖNELİK ALIŞTIRMALAR

Tat Şişeleri İle Çalışmalar

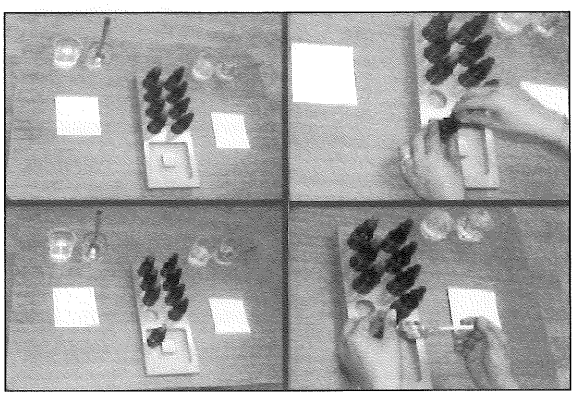

/yediiklimyayıncılık

Tat Tuzlukları İle Çalışmalar

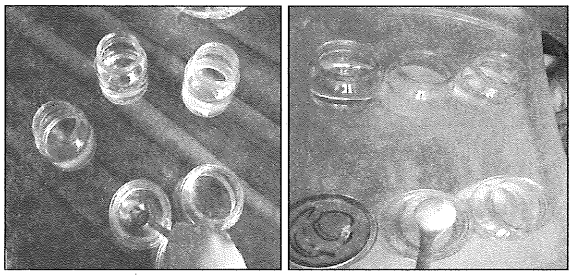

H. NESNELERİN BİÇİMLERİNİ DOKUNARAK ALGILAMAYA YÖNELİK (STEREOGNOSTİK DUYU) ALIŞTIRMALARI

Geometrik Cisim ve Yüzey Kartları İle Çalışmalar

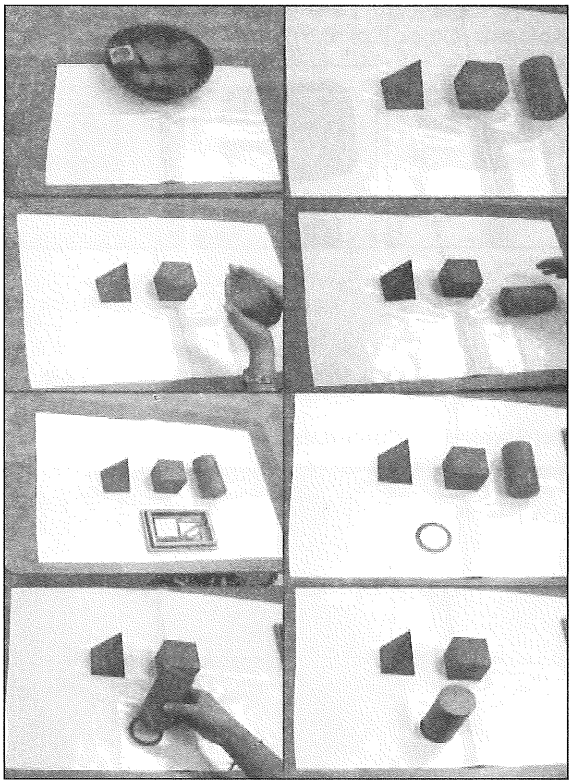

Bir Kaptaki Nesneleri Gruplandırma Çalışmaları

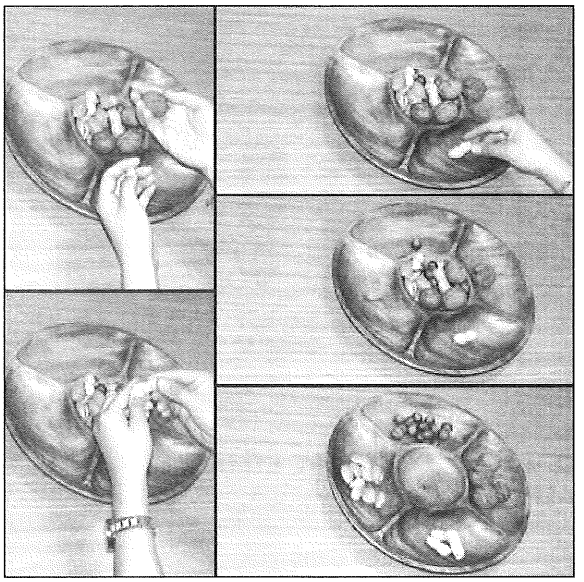

Torba İçindeki Geometrik Cisimler İle Çalışmalar

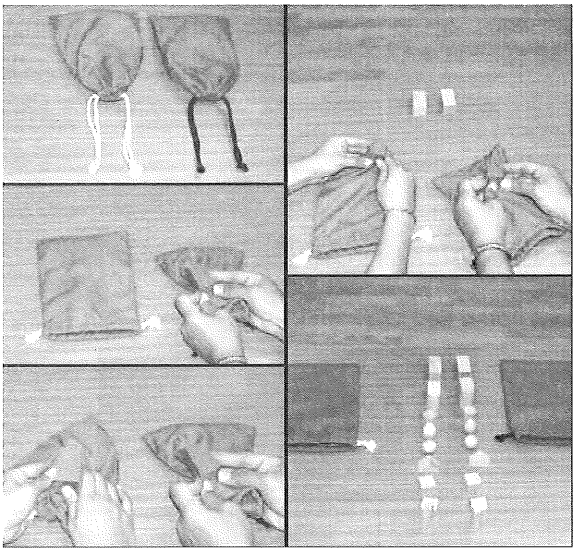

/yediiklimyayincilik

Sürpriz Torba

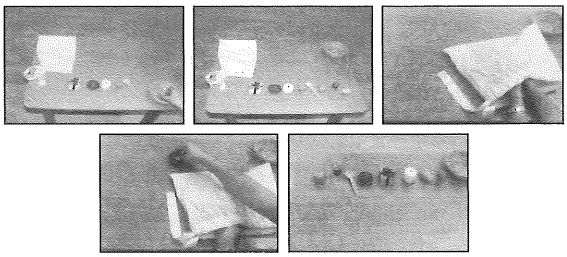

İ. GÖRSEL ALGILAMAYA YÖNELİK GELİŞTİRİLMİŞ ALIŞTIRMALAR

Yaratıcı Üçgen İlişkileri

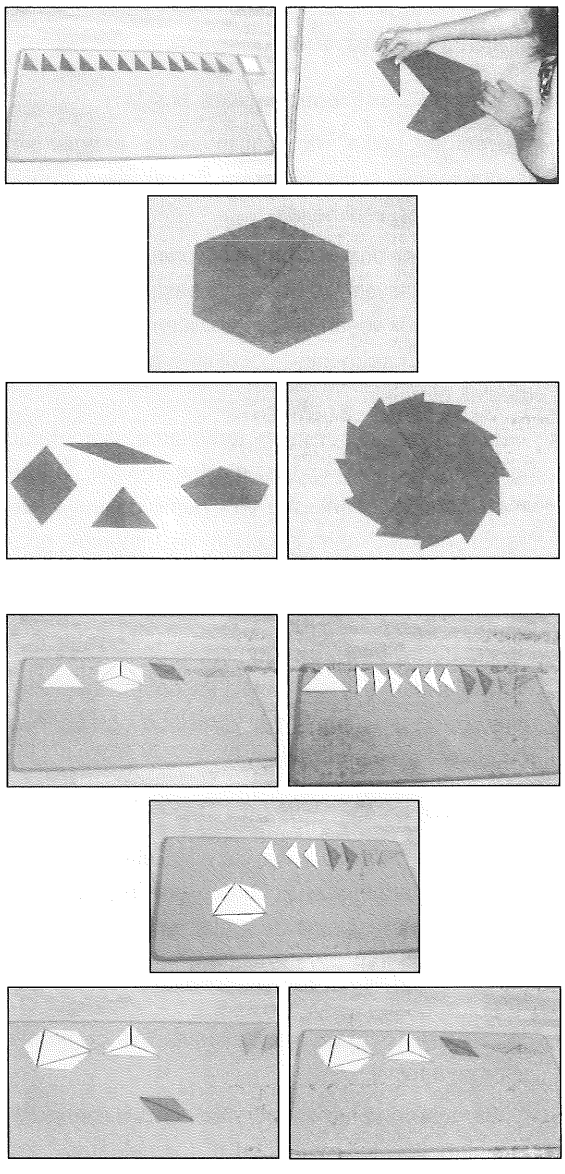

HIGH SCOPE (ABD-1962)

"Nesneleri tanıyabilmek için kişi onlarla uğraşmalı, onlarda değişiklik yapmalı, yerini değiştirmeli, birleştirmeli, ayırmalı, tekrar birleştirmelidir. Bilgi, kişinin nesnelerle olan ilişkilerinden doğar."

Jean PIAGET

High Scope Programı özel çevre, donanım ve materyal istemeyen eğitimsel bir felsefedir.

- High Scope, New York'un zenci mahallelerinde, şiddete eğilimli çocuklar için hazırlanan özel uygulamalardan yararlanılarak oluşturulmuştur.
- Programın ilk ismi "Perry Preschool Project"tir.
- Çocukları, gelecekte okuyacağı okullarda başarılı olabilecekleri şekilde hazırlama amacıyla, 1962 yılında ABD Michigan çevresinde yaşayan ve gelir düzeyi düşük ailelerin okul öncesi çocukları için Weikart'ın başında bulunduğu bir ekip tarafından geliştirilmiştir.
- 1967 yılında Weikart ve ekibi, programı genişletmek ve geliştirmek için o yıllarda ülkede bulunan Language Training Curriculum ve The Unit-Based Approach yaklaşımlarını da ele alarak üç yaklaşımın bir sentezini çıkarmışlar ve yeni oluşturulan bu yaklaşımın adını da "High Scope" olarak belirtmişlerdir.
- Sosyal ve duygusal bakımdan dezavantajlı çocukların okullardaki başarısızlığı, High Scope yaklaşımının başlangıç noktasıdır.
- High Scope Programı Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramını merkeze almıştır.
- Weikart, programa 1970 yılında resmiyet kazandırmış ve program 1970'lerden günümüze dünyanın pek çok ülkesinde yaygınlaşarak varlığını korumuştur.
- Etkin öğrenmenin içsel ve insana özgü yönü olduğunu vurgulayan High Scope, evrensel ve çağdaş bir eğitim olması yönüyle UNİCEF tarafından "En İyi Eğitim Sistemi" ödülünü almıştır.

/yediiklimyayıncılık

High Scope ile Eğitim Gören Çocuklar

- High Scope ile eğitim gören çocuklar, kendi seçtikleri çalışmaları planlayıp başlatabilen, yaptığı çalışma ve uygulamalar hakkında düşünebilen, diğer çocuklarla ve yetişkinlerle etkili bir şekilde çalışabilen, gelecekteki eğitimsel deneyimlerde başarılı, problem çözme ve karar verme konusunda etkin bireyler olmaları için cesaretlendirilmektedir.
- High Scope yaklaşımı "yaparak-yaşayarak" ilkesine dayanmaktadır.
- High Scope, çocuklara keşifler yapabilecekleri bir ortam sunmaktadır. (High Scope, UK, 2006)

High Scope Yaklaşımının Temel İlkeleri

1. Çocuklar, kendi kişisel ilgileri doğrultusunda amaçlarını gerçekleştirdiklerinde en iyi şekilde öğrenirler.
2. Çocuklar pasif alıcılar değil, kendi öğrenmelerinin aktif sorumlularıdır.
3. Çocuklar bütün duyularını kullanarak öğrenme yaparlar.
4. Etkinlikler, çocukların ilgi ve hareketine dayanır.
5. Çocuklar oynayacakları materyalleri kendileri seçer ve materyallerle ne yapacaklarına karar verirler.
6. Düzenli günlük bir program izlenir.
7. Çocuklar düzenli olarak gözlenir.
8. Yetişkinler, çocuklara hareket imkânı tanımalıdır.
9. Sınıfta oluşan sorunlar çocuklarla birlikte tartışılır ve birlikte çözüm bulmaya çalışılır.
10. Çocuklar grup hâlinde çalışmaya teşvik edilir. High Scope Programı'nın dayandığı temel ilke etkin öğrenmedir.

High Scope ve Etkin Öğrenme

Etkin öğrenme beş ana noktadan oluşur:

Malzeme; çocuğun çeşitli biçimlerde kullanabileceği çok amaçlı ve bol miktarda malzeme olmalıdır.

Kullanma; çocuk nesneleri özgürce kullanmalıdır. Çocuklara araştırma ve deneme özgürlüğü verilmelidir.

Seçim; ne yapacağına, nasıl yapacağına ve hangi malzemeleri kullanacağına çocuk karar vermelidir.

Dil; çocuk yapmakta olduğu şeyi anlatmalıdır. Açık uçlu sorular (Örnek: Bunu nasıl yaptın? Başka ne yapabilirsin? vb.) sorularak çocukların düşünerek cevap vermesi ve kendi sözcüklerini seçmesi sağlanmalıdır.

Destek; yetişkinler ve akranlar çocuğun problem çözme ve yaratıcılık çabalarını görüp, teşvik etmelidir.

Öğretmen bir etkinlik planlarken bu beş noktayı da düşünmeli, etkinliği öyle planlamalıdır. Beş noktanın hepsinin olduğu bir etkinlik gerçekten aktif bir etkinlik olacaktır. Bunlardan herhangi birinin eksilmesi (materyal, kullanım, seçim, dil var ancak yetişkin desteği yok ise) öğrenmenin aktifliğini düşürecektir. Öğretmenler bu beş unsuru bir kontrol listesi olarak kullanabilir ve etkinliklerini bu çerçevede planlayabilirler.

High Scope Programının Ana Hatları

1. Öğrenme; çocukların çalışmalarını kendilerinin seçmelerine, sorumluluk almalarına ve düzenlemelerine izin verilmelidir.
2. Okul öncesi dönemde çocuk; plan yapmaya ve belirli bir faaliyete ilgi duymaya başladığından, çocuklar günlük yaşamda ne istediklerine karar verebilmelidir. Öğretmenler, çocukların planlamalarına destek olmalıdır.
3. Günlük planlar; sorunları tanımlama, sorgulama için bir başlangıç noktası oluşturulmalıdır. Öğretmen, çocuğun planladığı ve eyleme dökmeye çalıştığı şey konusunda çocuğun düşünmesine, gözlem yapmasına, ilişkileri fark etmesine ve sorunları tanımlayıp çözmesine yardım etmelidir.
4. Temel deneyimler; çocuğun erken dönemde zihinsel gelişimi için gerekli olan yaşantıları geçirmesidir. Bu temel deneyimler sürecinde öğretmenler çocuklara rehber olmalıdır.

High Scope ve Öğretmenin Rolü

- Çocukların bütün duyularıyla etkin olarak araştırmalarına yardımcı olur. Birden çok biçimde kullanılabilecek malzemeler sağlar ve çocukların bu malzemeleri tüm duyularıyla keşfetmelerini teşvik eder.
- Öğretmen, çocukları kendi kendilerine bir şeyler yapmaya teşvik eder.
- Onların yerine problem çözmez, çocukların çözüme gidebilecek seçenekleri düşünmelerine fırsat verir.

Yediiklim Yayıncılık

- Öğretmen çocukların malzemeleri dönüştürmelerine ve birbiriyle karıştırmalarına yardımcı olur. Yaptıkları şeyi anlatmalarını ister. Aynı malzemeyi değişik biçimlerde kullanarak ya da farklı biçimlerde kullanan kişileri işaret ederek çocukları alternatif düşünmeye teşvik eder.
- Tutarlı bir günlük program uygular. Odadaki tüm nesnelerin ve etkinlik köşelerinin işaretli olmasını, çocukların bu etkinlik köşelerinin isimlerini ve malzemelerin yerlerini bilmesine yardımcı olur.
- Çocuklar bir gün içindeki olayların sırasını ve neyden sonra ne geleceğini bilir.
- Geziler, özel ziyaretler, sınıf içi olaylar sürpriz olmaz. Değişiklikler çok önceden çocuklara haber verilir.
- Her gün her çocuğun bir plan oluşturmasına, bu planı üstesinden gelebileceği parçalara ayırmasına, aşamalandırmasına ve plan için gerekli malzemeleri saptamasına yardımcı olur.
- Öğretmen, her çocuğun yapmakta olduğu şeyle ilgili olarak düşünmesine, gözlem yapmasına, akıl yürütmesine ve konuşmasına yardımcı olur. Her çocuğun kendini ifade etmesine fırsat tanır.
- Çocukların araç ve gereçlerin kullanımı konusunda beceri kazanmalarına yardımcı olur.
- Bedenlerini farklı biçimlerde kullanmalarını sağlayan faaliyet sunar. (Açık hava faaliyetlerini günlük programına dâhil eder.)
- Çocukların kendi ihtiyaçlarını kendilerinin karşılamasına yardımcı olur. Her faaliyetin bir kısmını kendi kendilerine yapmalarını sağlar. Örneğin; çocukların ayakkabılarını ve paltolarını giymelerine yeterince zaman tanır; yiyeceklerin dağıtılması gibi işleri çocuklara verir.

High Scope ve Günlük Program

- Günlük program, bir erken çocukluk eğitimi ortamında her gün tekrarlanan olayların programıdır.
- Bütün erken çocukluk programlarında tutarlı bir günlük düzenin gerekli olduğu kabul edilir. (Koçak, 1998; Congregation Ner Tamid of South Bay, 1999-2001)

High Scope Programı'nda günlük düzen oluşturma dayanakları şunlardır:

- Günlük program tutarlıdır. Tutarlı bir günlük program, çocukların bir gün içindeki olayların sırasını kavrayıp önceden bilmelerine yardımcı olur ve zaman ilişkileri açısından somut deneyimler kazanmalarını sağlar. Kendinden emin, bağımsız öğreniciler olmak için çocuklar tutarlılığa ihtiyaç duyarlar.
- High Scope yaklaşımında günlük program bunu sağlayan etmenlerden biridir. (Koçak, 1998; High Scope UK, 2003)
- Günlük programdaki değişiklikler konusunda çocuklar önceden uyarılır.
- Değişiklikleri çocuklara çok önceden haber vermek ve düzenli aralıklarla uyarmak, çocukların program değişikliğine hazırlanmalarına yardımcı olur.

High Scope Programı'nda günlük düzen oluşturma dayanakları şunlardır:

- Çocuklar ve yetişkinler arasında çeşitli ilişkiler için bir zaman vardır. Çocuklar vakitlerini kendi kendilerine, öğretmenle, küçük ve büyük gruplar içerisinde çalışarak geçirirler. Böylece gün içerisinde çeşitli ilişki türleri yaşarlar.
- Günlük program yetişkinlerin girişimiyle başlamış faaliyetlerle, çocukların girişimiyle başlamış faaliyetler arasında bir denge oluşturur. (Koçak, 1998)
- Her gün planla-yap-değerlendir süreci için bir zaman vardır.
- Planla-yap-değerlendir süreci, High Scope öğretim programının en önemli kısmıdır ve çocukların amaçlarını (planlarını) ifade etmelerine, onları gerçekleştirmelerine ve daha sonra yaptıkları şeyler üzerinde düşünmelerine olanak tanır. (Koçak, 1998; Congregation Ner Tamid of South Bay, 1999-2001)

High Scope Programı Planla-Yap-Değerlendir Süreci

- High Scope programının günlük planı; temizlik, küçük ve büyük grup faaliyetleri, planla-çalış-değerlendir sıralamasından oluşur.

yediiklimyayıncılık

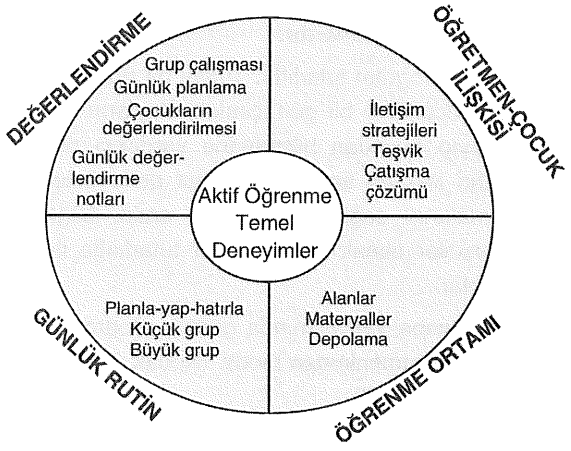

Planlama Zamanı

- Planlama zamanı, günün başında çocukların çalışma zamanında ne yapacaklarına karar verdikleri ve bu kararlarını öğretmenleri ve arkadaşlarıyla paylaştıkları yaklaşık 15 dakikalık bir zaman dilimidir.
- Planlama zamanı çocuklara kendilerini ve tercihlerini dile getirmeleri için yapılandırılmış, tutarlı bir fırsat verir ve kendilerini karar alıp uygulayabilen bireyler olarak görmelerini sağlar. Bunun sonucunda çocuklar bağımsızlığın gücünü öğrenirler.
- Planlama, çocukların çalışma zamanı içinde ilk olarak ne yapmak istedikleri üzerinde yoğunlaşır. Çocuklarla plan yapmanın birçok yolu vardır. (Hohmann Weikart, 2000; Poyraz ve Dere, 2001; Koçak, 1998; Congregation Ner Tamid of South Bay, 1999-2001)
- Planlama zamanında her çocuk; çalışma zamanı içinde ne yapacağına kendi ilgi alanlarına göre karar verir ve belirtir. Bunu sözel veya sözel olmayan yollarla yapabilir.
- Bir köşeyi işaret etmek, bir köşeyi, nesneyi ya da çalışacağı çocuğu göstermek veya adını söylemek, yapacağı şeyin resmini çizmek, yapmaya karar verdiği eylemi uygulamak, bir yetişkini bir nesneye veya bir yere götürmek vs.
- Planlama işini bitirince köşeye gider ve çalışmaya başlar. Her öğretmen sırayla her çocukla tek tek konuşur, çocuğa ne yapmak istediğini sorar, çocuğun yaptığı planı benimser, çocuğun aklına bir şey gelmiyorsa önerilerde bulunur.
- Çocukların fikirlerini teşvik eder, yeri geldikçe planlarını güçlendirip geliştirmeleri için yardım eder. Bu durum, yetişkinlerin çocukların faaliyetlerinde neye dikkat edeceklerini bilmelerine ve çocuğun kaydettiği ilerlemeyi değerlendirmelerine olanak sağlar.
- Her çocuk planlamasını yaptıktan sonra çocuklarla çalışmaya koyulur. (Hohmann Weikart, 2000; Koçak, 1998)

Çalışma Zamanı

- Çalışma zamanı her çocuğun kendi planı uyarınca çalışmaya başlamasıyla başlamış olur.
- Günün en uzun faaliyet dönemi olan çalışma zamanı, genellikle 45-60 dakikalık bir zaman diliminde gerçekleşir. Çocuklar çalışma zamanında istedikleri malzemeler ile çeşitli ilgi köşelerinde çalışırlar ve bu malzemelerle etkin olarak ilgilenirler.
- Yapmakta oldukları şey hakkında bir yetişkin ya da arkadaşlarıyla konuşurlar. Gerektiğinde bir yetişkinden ya da arkadaşından yardım ister ve işi bitince malzemeleri kaldırırlar.
- Öğretmenler çocuklara yardımcı olmaya çalışırlar, onların çalışmalarını izlerler, yapmakta oldukları şeyle ilgili olarak onlarla sohbet havasında konuşurlar ve çeşitli iletişim stratejileri geliştirirler. Planların gerçekleştirilmesinden çocuklar sorumlu olduğu için çalışma faaliyetlerini yetişkinler yönetmezler.
- Yetişkinler çocukların bilgiyi nasıl topladıklarını, arkadaşlarıyla nasıl ilişki kurduklarını ve problemlerini nasıl çözdüklerini gözlemlerler, sonra da problem çözme konusunda teşvik etmek, geliştirmek ve yol göstermek için çocukların etkinliklerine katılırlar.
- Çalışma zamanı çocukların planladıkları şeyleri uyguladıkları, oyun oynadıkları ve problemleri çözdükleri en uzun zaman dilimidir.
- Gerek bağımsız olarak gerekse diğer çocuk ve yetişkinlerle beraber çalışırken çocuklar bir amaca yönelik olarak ve dikkatlerini yoğunlaştırarak oyunlarını oynarlar, karşılaştıkları problemleri çözerler.

Yediiklim Yayıncılık

- Öğretmenin çalışma zamanı içindeki rolü, çocukların bilgiyi nasıl topladıklarını, arkadaşlarıyla nasıl ilişki kurduklarını ve karşılaştıkları problemlere nasıl çözüm bulduklarını gözlemlemektir.
- Sonrasında problem çözme konusunda çocukları teşvik etmek ve onlara yol göstermek amacıyla faaliyetlere katılır.

Toplanma Zamanı

- Çalışma zamanının hemen sonrasında malzemelerin ve araç gerecin yerine konması ve tamamlanmamış projelerin ortadan kaldırılması çocuklar tarafından toplanma zamanında gerçekleştirilir.
- Tamamlanmadan kaldırılan bu projeler gün içinde daha sonraki bir zamanda, ertesi gün çalışma zamanında veya evde tamamlanır.
- Toplanma zamanı, sınıfta düzenin yeniden kurulmasını sağlar, çocukların birçok temel beceriyi kazanmalarına ve kullanmalarına olanak verir.
- Çocuklar, nesnelerin yerini ve bazı nesnelerin neden bir arada yer aldığını öğrenirler.
- Toplanma zamanında çocuklar çalışma zamanı sırasında kullandıkları oyuncak ve malzemeleri yerlerine koyar, tamamlanmamış projelerini ortadan kaldırırlar.
- Sınıf, çocukların kendi başlarına toparlayabilecekleri biçimde düzenlenmiş olmalıdır.
- Malzemelerin tümü çocukların erişebileceği açık raflara yerleştirilmiş ve tüm malzemeler etiketlenmiş olmalıdır. Burada amaç çocuğun yaşadığı çevrenin sorumluluğunu ve düzenini korumasını üstlenmesidir.

Hatırlama Zamanı

- Hatırlama zamanı, planla-yap-değerlendir sürecini sona erdirir.
- Çocuklar çalışma zamanında neler yaptıklarını anlatarak bu süreci gerçekleştirirler.
- Hatırlama işi, planlama zamanında olduğu gibi birtakım stratejiler kullanılarak yapılabilir; çocuklar birlikte oynadıkları diğer çocuklardan, oyunda ne olduğundan, karşılaştıkları problemlerden söz edebilirler, yaptıkları şeyin resmini çizebilir veya modelini yapabilirler.
- Hatırlama zamanı planla-yap-değerlendir sürecini sona erdirse de eğer zaman varsa çocuklar bu çevrimi bir kez daha yaşayabilirler. (Hohmann Weikart, 2000; Koçak, 1998; Poyraz ve Dere, 2001)
- Hatırlama zamanı, planla-çalış-değerlendir çevriminin son evresidir. Her çocuğun çalışma zamanı içinde yaptıklarını çeşitli yollar ile anlatması, göstermesi veya temsil etmesini içerir.
- Çocuklar yaptıklarının resmini çizebilir, yaptıklarını şarkı, pandomim ile anlatabilirler.
- Özellikle küçük gruplarda yapılan hatırlama zamanlarında çocuklar birbirlerinin yaptıkları ve değişik ifade yolları hakkında fikir edinme fırsatı bulurlar ki bu sayede bir sonraki seferde kendileri için yeni planlar oluşturabilirler.
- Hatırlama zamanı sayesinde çocuklar planlama, çalışma ve hatırlama zamanları arasındaki ilişkiyi kurar ve kendi hareketlerinden sorumlu olmayı öğrenirler.

HIGH SCOPE ÖĞRENME ORTAMI

- Öğrenme çevresinin düzeni, çocukların yaptığı hemen hemen her şeyi etkiler.
- Sınıf düzeni, sınıftan sorumlu yetişkinlerin eğitimle ilgili düşüncelerini yansıtır.
- High Scope sınıfının düzenlemesi, çocukların tercihlerini belirleyip ona göre davranabileceği, uyarıcı ama düzenli bir çevrede daha iyi öğrendikleri inancını yansıtır.
- Sınıf iyi tanımlanmış çalışma köşelerine bölünmüştür, el altında pek çok malzeme vardır ve her köşedeki malzemeler belirli bir mantık içinde yerleştirilmiştir. Bu nedenle çocuklar bağımsız olarak hareket edebilirler ve mekâna oldukça hâkimdirler.
- Sınıf düzeni beş adımda oluşturulabilir: yer bulmak, sınıfın bölünmesi, malzeme seçme, çocukların sınıfı öğrenmesi, çocukların çalışmalarının sergilenmesi.

Yer Bulmak

- Sınıf, etkin çocuklara ve çeşitli araçlarla malzemelere yetecek kadar geniş olmalıdır.
- Sınıfta çocukların görebileceği ve erişebileceği bir dolap sistemi olmalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

- Çocukların kendi davranışları yoluyla öğrenebilecekleri, yaratabilecekleri, arkadaşlarıyla çalışabilecekleri ve çalışmalarını sergileyebilecekleri bir mekâna ihtiyaçları vardır.
- Evler, jimnastik salonları, sınıflar, bodrum katları, römorklar gibi birçok mekân High Scope sınıfı hâline getirilebilir.

Sınıfın Bölünmesi

- Eğitim yılına dört ya da beş temel köşe hazırlayarak başlanması önerilmektedir.
- Çocukların ilgi, istek ve ihtiyaçlarını öğrendikçe köşe ve köşelerdeki materyal sayısı artırılır. Köşeler sadece malzemelerin depolandığı bölgeler olarak düşünülmemeli, çocuklara malzemeleri kullanabilecekleri kadar yer ayrılmalıdır.
- Alçak raflar kullanılarak sınırlar oluşturulabilir.
- Köşeler oluşturulurken çocukları sınıfın içinde dolaşmaya teşvik edecek hiçbir malzemenin bulunmadığı "boş" alanlardan kaçınılmalıdır.

Malzemeleri Seçme, Kaldırma, Etiketleme

- Bütün köşeler için çeşitli biçimlerde kullanılabilecek çok amaçlı malzemeler seçilmelidir. Bu yaratıcılığı teşvik eder ve çocukların dikkat süresini artırır.
- Eğitim yılının başında malzeme çeşitlerini sınırlı tutmak, çocukların seçim yapma ve temizlik konularında güçlük yaşamalarını önler.
- Eğitim yılı içinde malzemelere yenileri eklenir.
- Malzemeler kullanıldıkları yerde, benzer malzemeler bir arada depolanmalıdır.
- Malzemeler çocukların kolayca görebilecekleri şekilde yerleştirilmelidir.
- Küçük nesneler saydam plastik kutulara, kitaplar kapağı görünecek biçimde raflara yerleştirilebilir. Kutular, raflar, çekmeceler etiketlenmelidir. Böylece çocuklar kullanılan malzemeleri kolayca yerine kaldırabilirler.
- Nesnenin kendisi, malzemenin katalog resmi, çizimler, fotoğraflar ya da şekiller gibi çeşitli etiketler kullanılabilir.

Çocukların Sınıfı Öğrenmesi

- Okulun başladığı ilk birkaç ayda ilgi köşeleri ve malzemelerle ilgili öğrenime öncelik verilmelidir. Bu amaçla çocukların, köşelerin oluşturulması, depolama ve etiketleme süreçlerine mümkün olduğunca katılmaları sağlanmalıdır. Bu çocuklara "sınıfın sahibi olma" duygusu verir.
- Çocuklarla konuşurken köşelerin isimlerini kullanmak için fırsatlar yaratılabilir, bir malzemenin hangi köşeye ait olduğu sorulabilir ya da her gün bir köşede küçük grup faaliyeti planlanabilir.

Çocukların Çalışmalarının Sergilenmesi

- Sınıfta çocukların göz seviyesinde birkaç sergi köşesi oluşturulmalıdır. Bu köşelerde çocukların anlayabileceği ya da yaratılmasında katkılarının bulunduğu nesneler sergilenmelidir.
- Çocukların taklit etmesi için önceden kesilmiş ya da belirlenmiş modeller sergilenmemelidir. (Poyraz ve Dere, 2001)

High Scope ve Öğrenme Ortamının Önemi

- Fiziksel ortam, çocukların davranışları üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Bu nedenle High Scope Programı'nda, çocuklara karar vermek ve seçimler yapmak için sürekli fırsatlar sağlanır. Çocuklar gün boyunca etkinlikler ve materyaller hakkında seçimler yapmak için cesaretlendirilirler.
- Çocuklar seçimlerini ve planlarını sürdürürken araştırırlar, soru sorarlar ve sorulara yanıt bulurlar, problem çözerler ve sınıf arkadaşları ve yetişkinlerle etkileşimde bulunurlar. Bu tür bir çevrede çocuklar doğal olarak gelişimsel becerileri ve yetenekleri geliştiren aktivitelerle meşgul olarak temel deneyimleri kazanırlar.

High Scope, okul öncesi dönem için tanınmış çocuk gelişiminde 58 temel deneyime ve bu temel deneyimleri ilerletme için geniş bir pratik stratejiler alanına sahiptir. Bu temel deneyimler on kategoride gruplandırılırlar: yaratıcı temsil, dil ve okur yazarlık, inisiyatif kullanma ve sosyal ilişkiler, hareket, müzik, sınıflandırma, sıralama, sayma, yer ve zaman.

Yediiklim Yayıncılık

High Scope ve Öğrenme Ortamının Önemi

- Çocukların ilgilerini desteklemek için özel ilgi alanlarına oyun alanları kurulur.
- Bu alanlar, su ve kum oyunlarını, inşa etmeyi, hayalî oyunları, rol oynamayı, resim çizmeyi ve boyamayı, okuma ve yazmayı, saymayı, sınıflamayı, tırmanmayı, sallanmayı ve dans etmeyi içerirler.
- Bu alanlar, çocukların oyuna yönelik amaç ve düşüncelerini gerçekleştirmek için seçebildikleri ve kullanabildikleri bol miktarda materyallere sahiptir.
- Bu materyaller çocukların her gün yaratıcı ve amaçlı şekilde temel deneyimlerle meşgul olmaları için pek çok fırsatlar sağlarlar. (Congregation Ner Tamid of South Bay, 1999-2001; High Scope Educational Research Foundation, 2003)

Planlama ve Hatırlama Stratejileri

I. **Yetişkinin Adlandırması:** Bu teknik planlama ve hatırlama işlemlerini yeni tanıyan ya da planlamayla yapma arasındaki bağlantıyı kuramamış çocuklarla çalışılırken yararlıdır. Çocuğun içinde bulunduğu köşe ya da kullandığı nesne, yaptığı iş planlama dilini örneklemek için tarif edilir.

II. **Gösterme:** Çocuk işaretle nerede oynamak istediğini ya da oynadığını gösterir. Yetişkin, çocuğun gösterdiği yeri ve nesneyi tarif eder.

III. **Kâğıt Bardak:** Her çocuğa bir kâğıt bardak verilir ve bardağı oynamak istedikleri şeyin yanına, üstüne vs. koymaları istenir. Bardağın altına bir delik açılarak oynamak istedikleri köşeleri belirlemek için bardağı bir teleskop gibi kullanabilirler.

IV. **Telefon Planlaması:** İki telefon kullanılarak çocuklar sırayla aranırlar ve o gün ne yapmayı planladıkları ya da neler yaptıkları sorulur.

Bunların dışında plan tahtası, hulahup, resimler kullanma gibi pek çok planlama ve hatırlama stratejisi vardır. Ayrıca öğretmenler kendi stratejilerini de geliştirebilirler.

Planla-Yap-Değerlendir Sürecinde Yetişkin Rolü

I. Planlamaya girişilmeden önce yetişkinler sınıfın ilgi alanlarına bölünmüş olmasını, malzemelerin mantıklı biçimde yerleştirilmiş olmasını ve çocukların köşelerdeki malzemelerle yeterince tanışık olmasını sağlar.

II. Yetişkinler; planlama ve hatırlama zamanını ve yerini belirlemekten, planlama/hatırlama gruplarının seçiminden, planlama/hatırlama fikrinin benimsetilmesinden, her gün bir planlama/ hatırlama stratejisinin belirlenmesinden ve her gün planlama/ hatırlama toplantılarını yönetmekten sorumludur.

III. Her yetişkin hem planlama hem de hatırlama zamanlarında küçük bir grupla çalışır. Mümkün olduğunca her yetişkin her gün hem planlama hem de hatırlama sırasında aynı grupla çalışmalıdır. Gruplar 6-8 hafta sonra belli belirsiz değiştirilmelidir.

IV. Çalışma zamanı süresince öğretmen, çocukların bilgiyi nasıl topladıklarını, arkadaşlarıyla nasıl ilişki kurduklarını ve problemleri nasıl çözdüklerini gözler, sonra problem çözme konusunda teşvik etmek, geliştirmek ve yol göstermek üzere çocukların faaliyetlerine katılır.

V. Yetişkinler çalışma zamanında malzemeleri kullanmanın yeni yollarını göstererek, problemlerine alternatif çözümler aramalarına yardım ederek çocukların faaliyetlerini geliştirirler. (Hohmann Weikart, 2000)

Küçük Grup Zamanı

- Küçük grup zamanı içinde her öğretmen kendisinin planladığı ve sunduğu bir faaliyetle ilgili olarak çalışmak üzere küçük bir grupla toplanır. Malzemeleri öğretmen seçip sunmakla birlikte, her çocuk bu malzemelerle kendi isteği ve düşüncesi doğrultusunda çalışır ve kendi kişisel ürününü oluşturur.
- Her çocuk öğretmenin ortaya koyduğu sorunu, kendi fikirlerinin katkısıyla ve kendi bildikleri şekilde çözerler.
- Küçük grup zamanlarında aynı küçük çocuk grubu her gün aynı yetişkinle buluşur. Bu samimi ortamda, çocuklara kendilerine ait olacak materyaller verilir, çocuklar bunları nasıl kullanacakları konusunda seçimler yaparlar ve ne yaptıkları hakkında gerek birbirleriyle gerekse başlarında bulunan yetişkinle birlikte sohbet ederler. (Hohmann Weikart, 2000)

/yediiklimyayıncılık

- Küçük grup faaliyetleri, yetişkinlerin çocukların ilgileriyle ilgili günlük gözlemlerinden, High Scope temel deneyimlerinden, kültürel olay ve çevreden, yerel alışkanlıklardan, yeni ve keşfedilmemiş materyallerden seçilebilir. Küçük grup zamanları çocukların ihtiyaçlarına, ilgilerine ve yeteneklerine göre yönlendirilir ve belirlenmiş bir ders programı izlemez. (Hohmann Weikart, 2000; Koçak, 1998; Poyraz ve Dere, 2001; Congregation Ner Tamid of South Bay, 1999-2001)

Büyük Grup Zamanı

- Büyük grup zamanı, tüm grubun önemli bilgiler paylaşıp büyük bir grup hâlinde yapılmaya uygun olan, 10-15 dakika boyunca oyunlar oynamak, şarkı söylemek, hareket ve müzik aktivitelerine katılmak, hikâye anlatma etkinliklerini gerçekleştirmek, grup tartışmaları yapmak ve projeler oluşturmak, önemli haber ve duyuruları paylaşmak gibi etkinliklere katılmak için bir araya geldikleri zaman dilimidir.
- Büyük grup zamanında çocuklar hem öykü anlatırlarken kullandıkları aksesuarlar, müzik aletleri, top ya da eşarp gibi materyalleri elleyerek, dokunarak araştırırlar hem de bedenlerini değişik biçimlerde hareket ettirirler.
- Müzik aletlerini nasıl kullanacakları, eşarplarla nasıl hareket edecekleri, hangi şarkıları söyleyecekleri ve isterlerse şarkı sözlerini nasıl değiştirecekleri hakkında seçimler yaparlar.
- Fikir ve gözlemleri hakkında konuşurlar ve girişimleri için yetişkin desteği görürler. Büyük grup zamanı, çocuklarda topluluk bilincinin yapılanmasına yardımcı olur ve çocuklara grup hâlinde problem çözme deneyimleri sağlar. (Hohmann Weikart, 2000; Koçak, 1998; Poyraz ve Dere, 2001)

Açık Hava Faaliyetleri Zamanı

- Çocukların bahçeye çıkarak çeşitli oyunlar oynadıkları, koşarak, tırmanarak, sallanarak, sürünerek, araştırmalar yaparak fiziksel olarak etkin oldukları zaman dilimidir. (Koçak, 1998; Poyraz ve Dere, 2001)
- Çocuklar içeride oynadıkları oyunları, daha geniş bir ortamda, doğal çevrelerini ve o an yaşadıkları bölgeyi tanıyarak, değişen hava koşullarını ve mevsimleri yaşayarak sürdürürler.
- Yetişkinler de çocuklara etkin olarak katılırlar, yaptıkları şey hakkında onlarla konuşurlar, onların ilgi ve becerileri konusunda daha geniş bilgi edinirler ve çocuklarını almaya gelen velilerle konuşurlar.

Olumlu Yetişkin-Çocuk Etkileşimi

- Çocuklar kendilerini mutlu ve güvenli hissettiklerinde daha başarılı olurlar. High Scope uygulayıcıları çocuklarla olan ilişkilerine gerçek bir samimiyet ve güven getirirler. Aynı zamanda öğretmenler, her bir çocuğun kişisel ve kültürel kimliğine saygı duyarlar ve değer verirler. (Congregation Ner Tamid of South Bay, 1999-2001)
- Etkin öğrenme, olumlu yetişkin-çocuk etkileşimine bağlıdır. Bu nedenle gün boyunca, "Okul öncesi çocukları nasıl düşünürler ve sonuç çıkarırlar?" anlayışıyla rehberlik edilir. Yetişkinler, çocuklarla oyun oynayan ve konuşup sohbet eden bireyler olarak destekleyici olmak için çalışırlar.
- Denetimi çocuklarla paylaşarak, çocukların yetenekleri üzerinde odaklaşarak, çocuklarla içten ilişkiler kurarak, çocukların oyununu destekleyerek ve sosyal uyuşmazlıklara karşı problem çözme yaklaşımını benimseyerek olumlu etkileşim stratejileri uygularlar. (Hohmann Weikart, 2000; Congregation Ner Tamid of South Bay, 1999-2001; High Scope to Preschool Education, 2003)
- Etkin öğrenme ortamında yetişkinlerin rolü "gelişimin destekleyicisi" olmaktır ve ana amaçları, çocuklar için etkin öğrenmeyi yüreklendirmektir. Böyle bir ortamda yetişkinler çocuklara ne öğreneceklerini söylemez; onlara uygun ortam yaratarak kendi öğrenmelerinin denetimini almaları için güçlendirirler.
- Yetişkinler sadece etkin ve katılımcı değil, aynı zamanda gözlemci ve düşünen kimselerdir. (Hohmann Weikart, 2000)

High Scope Değerlendirme

- High Scope öğretmenleri, çocukların gelişimsel ilerlemelerini değerlendirmek için 5-6 yaş grubu için High Scope Çocuk Gözlem Kaydı (The Preschool Child Observation RecordCOR) kullanırlar.
- Öğretmenler gün içerisinde çocukların etkinlikleri boyunca her bir çocuğun önemli gelişimsel davranışları, deneyimleri ve ilgileri üzerine kısa notlar alırlar.

Yediiklim Yayıncılık

- Günlük takım planlaması toplantısında öğretmenler bu notları tartışırlar ve bu gözlemlere dayanarak çocukların büyüme ve gelişmelerini kolaylaştıracak, destekleyecek etkinlikler planlarlar. (High Scope Approach to Preschool Education, 2003; High Scope Educational Research Foundation, 2003; High Scope Educational Research Foundation, 2001b)
- Öğretmenler aynı zamanda bu notları ebeveynlerle yaptıkları toplantılarda, çocuklarının gelişimlerini daha iyi anlamaları ve sınıf içinde gerçekleşen öğrenmeleri evde nasıl sürdürebilecekleri konusunda ebeveynlere yardım etmek için de kullanırlar. (High Scope Educational Research Foundation, 2001b)

High Scope Programı'nın Yararları

- High Scope okul öncesi eğitim programının çocuğu merkeze alan bir program olduğu görülmektedir.
- High Scope Programı'nın çocuklara etkin öğrenme fırsatları ve olumlu yetişkin-çocuk etkileşimi sağlayarak çocuklarda bağımsız düşünme, inisiyatif, tutarlılık, sorumluluk ve yaratıcılık gibi önemli becerilerin gelişimini desteklediği bilinmektedir.
- Çalışmalar, High Scope Programı'nın uzun vadede de daha az suç işleme, iş ve aile hayatında daha başarılı olma gibi önemli etkilerinin olduğunu göstermektedir. Bu çalışmalarda ayrıca, High Scope Programı'nın risk altındaki çocukların gelişimini ve akademik başarılarını da olumlu yönde artırdığına ilişkin bulgular elde edilmiştir. (Schweinhart, 2003)
- High Scope Programı ile Türkiye'deki anaokullarında uygulanan Millî Eğitim Bakanlığının anaokulu programı arasında benzerlik ve farklılıklar olduğu bilinmektedir.
- High Scope yaklaşımı çocuk merkezli olmasına, çocukların bireysel olarak karar verip uygulamalarına karşın MEB Programı'nın daha çok öğretmen merkezli uygulandığı, çocukların ne yapacağına öğretmenlerin karar verdiği, sınıfların kalabalık olması nedeniyle daha çok grup çalışmalarına ağırlık verildiği görülmektedir.
- High Scope yaklaşımında yer alan planla-yap-değerlendir süreci ile MEB anaokulu programında yer alan serbest zaman etkinlikleri benzer amaçlara hizmet eden aynı tür etkinliklerdir.
- Planla-yap-değerlendir sürecinin planlama zamanında yetişkin çocuklara hangi masa veya köşede çalışmak istediklerini, bu köşe veya masada ne yapmak istediklerini, hangi malzemelerle çalışmak istediklerini sorar ve tüm çocuklar planlarını yaptıktan sonra çalışma zamanı başlatılır.
- Çalışma zamanında yetişkin, çocukları gözlemler ve gerektiğinde onlara rehberlik eder. Değerlendirme sürecinde ise yapılan çalışmalar anlatılır, çocukların planları doğrultusunda çalışıp çalışmadıklarına bakılır.
- MEB Anaokulu Programı'nda yer alan serbest zaman etkinliklerinde de köşe ve masa etkinlikleri bulunmaktadır.
- Çocuklar sabah sınıfa girdiklerinde köşe ve masa etkinlikleri hazırlanmış olup çocuklar istedikleri köşe veya masada çalışabilmektedir. Ancak serbest zaman etkinliklerinin uygulanması sırasında bazı aksaklıklar gözlenmektedir.
- Öğretmenlerin çoğunlukla serbest zaman etkinliklerini aynı anda çocuklara sunmadıkları, önce köşe etkinliklerini daha sonra masa etkinliklerini uyguladıkları ya da masa etkinliklerini aynı anda sunmak yerine çocuklara önce yoğurma maddelerini, sonra kâğıt işlerini, daha sonra boyama etkinliğini yaptırdıkları gözlenmektedir.
- Yine bu etkinlik sırasında çocuklardan yetişkinler gibi mükemmel ürünler yapmalarını bekledikleri sıklıkla gözlenen bir durumdur. Bu durumda öğretmenler çocuklara kendi tercih ve planlarını yapma ve uygulama fırsatı vermemekte, sürece değil ortaya çıkacak ürüne önem vermektedirler.
- Öğretmenlerin ürün merkezli çalışmaları çocukların da ürüne önem vermesine yol açabilmekte ve çocuklarda yaratıcı düşünme, tutarlılık, inisiyatif kullanma gibi becerilerin gelişimine olumsuz etkileri olabilmektedir.
- MEB Anaokulu Programı'nın tam olarak uygulandığında çocuklarda yaratıcılığı, kararlar alıp uygulamalarını destekleyici nitelikte olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin High Scope Programı ve MEB Anaokulu Programı ile birlikte nasıl kullanılabileceği hakkında bilgilendirilmeleri için hizmet içi eğitim seminerleri düzenlenebilir.

Yediiklim Yayıncılık

- Bu seminerlerde uygulama örnekleri de verilerek uygulama ilkelerinin daha iyi anlaşılması sağlanabilir.
- Okullarda MEB Anaokulu Programı'ndan vazgeçilmeden, High Scope yaklaşımında çocuklara sunulan tercih yapma, tercihleri doğrultusunda plan yapma ve çalışma, sınıf düzenini çocuklarla birlikte oluşturma vb. gibi temel özelliklerin de bu programla iç içe kullanılması hâlinde erken çocukluk eğitimi daha başarılı ve nitelikli olacaktır.

HEAD START PROGRAMI (ABD-1960)

- Head Start Programı, ABD'de federal hükûmet tarafından, düşük gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları için başlatılan ve hâlen devam etmekte olan bir eğitim hareketidir.
- Head Start, 1960 yılında ABD'de dar gelirli ailelerin çocukları ile risk altında olan çocukların özel olarak desteklenmesi sonucu ortaya çıkmıştır.
- 1964 yılında "Yoksullukla Savaş" yasası uygulamaya konulmuş ve erken eğitim programlarına ağırlık verilmiştir. Bu yasa ile birlikte sağlık sigortası, tıbbi yardım, gıda yardımı ve Head Start gibi pek çok uygulama başlatılmıştır.
- Head Start, düşük gelirli ailelerin 3-5 yaş arasındaki çocuklarını kapsamaktadır.
- Head Start, çocuklarda sosyal eşitsizliği önlemek ve eğitimde fırsat eşitliği yaratmayı amaçlamaktadır.

Head Start Programının İlk Ortaya Çıkışı

- ABD'de erken çocuklukla ilgili çalışmalar II. Dünya Savaşı sonrası hız kazanmıştır. Özellikle savaş sonrası kadınların çalışma hayatına daha çok ağırlık vermesiyle ABD'de ilk resmî okul öncesi eğitim ortaya çıkmıştır.
- Head Start Projesi, ilk olarak 1965 yılında, çoğunluğu Afrika kökenli Amerikalılar ve Kızılderililer olan, düşük sosyoekonomik koşullardan gelen 561.000 okul öncesi çocuk için başlatılmıştır.
- Head Start ile çocukların temel eğitim alması ve okul öncesi eğitimden faydalanması amaçlanmıştır.
- Çocukların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla

256.000 gönüllü, 41.000 öğretmen ile 2500 merkezde 8 haftalık bir yaz programı olarak uygulamaya konulmuştur.

Not

Head Start Projesi, ABD'de %100 hükûmet destekli tek programdır.

Head Start Nedir?

- Head Start Projesi, yoksul çocukların öğrenme ve sosyal becerilerini geliştirmeyi, sağlık durumlarını iyileştirmeyi, böylece kendilerinden daha avantajlı olan yaşıtlarıyla eşit koşullarda eğitim görmelerini sağlamayı amaçlayan toplumsal tabanlı, kâr amacı gütmeyen ve okul sistemleri tarafından bölgesel olarak yürütülen bir programdır. (Curie and Thomas, 1995; Paciorek ve Munro, 1999; Garces, Thomas and Currie, 2000; Aktan, Kerem ve Kınık, 2006; Wikipedia, 2006; HSIPC, 2006)

Head Start Programının Başlama Nedenleri

1. Yoksul ailelerden gelen çocuklar bilişsel, sosyal ve fiziksel yaşantılar yönünden dezavantajlıdır.
2. Eğer bazı fırsatlar çocuğa, okula başlamadan önce sağlanırsa yoksulluğun yarattığı birçok problem giderilebilir.
3. Yoksulluk döngüsü, çocuklara yaşamlarının ilk yıllarında sağlanan eğitimsel ve sosyal fırsatlarla kırılabilir. Head Start Projesi, çocuk merkezlidir.

Head Start Programının Temel Amaçları

1. Çocuğun fiziksel ve sağlıkla ilgili becerilerini geliştirmek
2. Çocuğun duygusal ve sosyal açıdan sağlıklı olmasını sağlamak; çocuğun öz denetim ve öz güvenini artırmak
3. Kavramsal ve sözel becerilerinin eğitimi ile çocuğun bilişsel gelişimini desteklemek ve becerilerini zenginleştirmek
4. Çocuğun o andaki ve gelecekteki öğrenme çabaları ile tüm gelişimi için güven yaratan başarı beklentisi oluşturmak
5. Çocuk ve ana-babaya, aile ilişkileri ve diğer kişilerle ilişkilerinde kullanacağı sevgi ve destek gibi sosyal becerileri kazandırmak

Yediiklim Yayıncılık

6. Çocukların birincil bakıcıları olan ailelere çocuk sağlığı, çocuk gelişimi ve beslenme konusunda destek olmak, ailelerin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesini sağlamak; ailelerin sınıf etkinliklerine, programın hazırlanması ve yönetilmesi aşamasına katılmalarını sağlamak
7. Çocuk ve ailelere yönelik sosyal hizmet yardımlarıyla engelli ve yoksul çocukların ihtiyaçlarını belirlemek ve onlara ihtiyaçları konusunda destek olmak
8. Çocukta ve ailede "değerli", "itibarlı" olduğu duygusunu yaratmak
9. Çocukları ve ailelerini topluma kazandırmak
10. Kapsamlı bir aşı programı, bedensel ve zihinsel sağlık, ağız ve diş sağlığı, yeterli ve sağlıklı beslenme ile ilgili konularda yardımcı olmak
11. Karar alma süreçlerinde aile katılımını sağlayacak, iyi tasarlanmış programlar oluşturmak

Head Start Projesi'nin amaca ulaşması için çocuk, aile ve toplum iş birliği amaçlanmıştır.

Head Start Programı Kaç Bölümden Oluşmaktadır?

Head Start Programı 6 bölümden oluşmaktadır.

1. Eğitim
2. Sağlık
3. Aile Katılımı
4. Sosyal Hizmetler
5. Beslenme
6. Personel ve Ebeveynlere Yönelik Mesleki Gelişim

Head Start Programı ve Esasları

- Güvenli, destekleyici, özenli bakım sunan bir çevre
- Küçük sınıflar
- Orantılı çocuk ve yetişkin sayısı
- Kültüre duyarlı bir müfredat programı ve personel
- Çocuk gelişimi ve eğitimi almış personel
- Aile katılımı
- Çocukların olumlu benlik algısı oluşturmalarını sağlayacak bireyselleştirilmiş uygulamalar
- Küçük grup, büyük grup ve bireysel etkinliklerin sentezi
- Çocukların aktif olarak katıldığı ve yönettiği etkinlikler
- Dil, engel, davranış gibi nedenlerle fark gözetilmeyen sınıflar
- Sağlık, bilişsel, duygusal, sosyal ve fiziksel gelişim
- Sosyal ilişki kurmaya teşvik eden etkinlikler
- Öğrenci ve öğretmen katılımı dengesi sağlanmış etkinlikler
- Gelişim özelliklerine uygun bir program

Head Start Programı Öncelikleri

Head Start Programı, kendisine dört temel öncelik alanı belirlemiştir:

1. Eğitim
2. Sağlık
3. Aile Katılımı
4. Sosyal Hizmetler

1. Eğitim

- Head Start Eğitim Programı, her çocuğun bireysel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak hazırlanmaktadır.
- Head Start eğitimler, kültürel etnik koşulları da dikkate almaktadır.
- Projeye dâhil olan her çocuğun tüm gelişim alanlarını desteklemek amaçlanmaktadır.
- Çocuklar, sınıf içi ve sınıf dışında yapılan etkinliklerle tüm gelişim alanlarında desteklenmektedir.

2. Sağlık

- Head Start, sağlık problemleri konusunda erken teşhis üzerinde önemle durmuş bir programdır.
- Çocukların ruhen ve bedenen sağlıklı olmaları için ağız ve diş sağlığı, temizlik, beslenme gibi alanlarda zorunlu sağlık programları hazırlanmıştır.
- Head Start ayrıca ailelere çocukların psikolojik sorunlarına nasıl yaklaşacakları gibi konularda da eğitimler vermektedir.

3. Aile Katılımı

- Head Start Programı'nın bir kısmı aile katılımına ayrılmıştır.
- Head Start Programı'nda erken çocukluk eğitimi oldukça önemlidir ve bu noktada ailelerin tutumu da oldukça belirleyicidir.

Yediiklim Yayıncılık

- Head Start özellikle annelere önemli katkılar sağlamaktadır.
- Head Start Projesi'nde, ana-babaları ücretli yardımcı ya da öğretmen rolünde görmek yaygındır.
- Proje aynı zamanda eğitime katılan ana-babalara iş ve meslek edinme imkânları sağlamıştır.
- Anne ve babaların Head Start Projesi'ne katılımının bir başka yolu da karar organı olan İdare Meclisidir.
- Her yerel Head Start Merkezinde Ana-Baba Komitesi vardır.
- Ana-baba komitelerinden temsilciler, İdare Meclisine katılmaktadır.
- İdare Meclisi "Hangi çocukların Head Start'a daha çok ihtiyacı var, merkez neresi olmalı?" gibi konularda karar yetkisine sahip bir oluşumdur.

Böylece aileler, kendilerini etkileyecek kararları alma sorumluluğunu da üstlenmiş olurlar.

4. Sosyal Hizmetler

- Sosyal hizmetler; ailelere yetişkin eğitimi, okuma-yazma öğretimi, dil öğretimi, mesleki eğitim ve fiziksel eğitim gibi çeşitli alanlarda yardımcı olmak amacıyla kurulmuş bir örgütlenmedir.
- Bu kuruluşlarda çalışan personel ailelere ihtiyaçlarını nereden ve nasıl karşılayacakları yönünde bilgi vermektedir.
- Ayrıca aileler alkol gibi kötü alışkanlıklar, işsizlik ve ailesel problemler gibi birçok konuda da yardım almaktadır.
- Aile seçimlerinde, gerçekten ihtiyacı olan ailelerin seçilmesine önem verilmektedir.

Head Start Bileşenleri

- Head Start Programı'na kayıtlı olan çocukların büyük çoğunluğu yarım günlük kurum merkezli programlara devam etmektedir.
- Bunun dışında tam günlük kurum merkezli program ve ev merkezli programlara devam eden çocuklar da bulunmaktadır.
- Head Start, 1965 yılından bu yana çok geniş bir kitleye eğitim hizmeti vermiştir.

1. Birleştirilmiş Program Seçeneği
2. İşlem Günleri
3. İkili Eğitim
4. Tam Gün Eğitim
5. Grup Sosyalleşme Aktiviteleri
6. Head Start Sınıfları
7. Head Start Ailesi
8. İşlem Saatleri
9. Veli-Öğretmen Konferansı
10. Kurum Merkezli Head Start Programı
11. Ev Merkezli Head Start Programı
12. Göçmen Aile Programı

Birleştirilmiş Program Seçeneği

- Head Start, çocuklara hem sınıf ortamında hem de evde aileleriyle birlikte yoğun bir çalışma imkânı sağlamaktadır.

İşlem Günleri

- Uygulama sırasında hangi çocukların Head Start programlarından birine dâhil edileceği veya sağlık, sosyalleşme ya da hangi aileye ev ziyareti yapılacağının planlandığı günler anlamına gelmektedir.

İkili Eğitim

- Sınıf merkezli eğitimde öğretmenin sabah başka, öğleden sonra başka bir grupla çalışması anlamına gelmektedir.

Tam Gün Eğitim

- 6 saatten uzun süren sınıf merkezli program anlamına gelmektedir.

Grup Sosyalleşme Aktivitesi

- Çocuk ve ailelerin etkileşimleri anlamına gelmektedir.
- Sosyalleşme etkinliklerinin amacı, Head Start sınıflarında toplumsal ortamlarda, evde ya da diğer uygulamalarda yaş düzeyine uygun etkinliklerle grup etkileşimini artırmaktır.
- Bu etkinlikler ailelerin ayda en az iki kez katılımı sağlayacak şekilde düzenlenmektedir.

Head Start Sınıfları

- Sınıf, çocukların öğretmen ve öğretmen yardımcısı veya iki öğretmen tarafından eğitilip idare edildiği, mümkünse bir gönüllünün de katıldığı öğrenci grubunu ifade etmektedir.

Yediklim yayıncılık

- 4-5 yaş çocukların sınıf mevcudu 17-20 civarındadır.
- İkili eğitim yapılan sınıflarda 4-5 yaş çocukları için sınıf mevcudu 15-17 kişi arasındadır.
- 3 yaş çocukları için sınıf mevcudu 15-17 arasında olmakta ve ikili eğitim yapılan sınıflarda ise sınıf mevcudu 13-15 arasında değişmektedir.

Head Start Ailesi

- Head Start ailesi, çocuğun anne ve babasını veya sorumlu kişiyi ifade etmektedir.

İşlem Saatleri

- Gün içinde hangi çocuğun ya da ailenin sınıftaki uygulamalarda, tıbbi yardım sırasında, ağız sağlığı bakımında ya da ev ziyaretleri sırasında, grup aktiviteleri esnasında hangi programlara dâhil olacağının planlanması anlamına gelmektedir.

Veli-Öğretmen Konferansı

- Çocuktaki ilerlemenin ve başarılarının değerlendirildiği toplantılardır.

Kurum Merkezli Head Start Programı

- Çocuklara sınıf ortamında sunulan hizmet anlamına gelmektedir.
- Kurum Merkezli Head Start Programı'nın genel amacı; çocuğun sosyal, duygusal, zihinsel ve fiziksel yönden kapasitesini maksimum düzeye çıkarmaktır.
- Bu amaca ulaşmak için de çeşitli uyarıcıların bulunduğu bir ortamda çocuğun deneyim kazanması ve bu deneyimler yoluyla ilerlemesi gözlenmektedir.
- Yaratıcı düşünme, problem çözme becerisi kazanma, olumlu benlik tasarımı ve sosyal yeterlilik kazanma bu programın özel amaçlarından biridir.

Ev Merkezli Head Start Programı

- Head Start Programı, anne ve babaları çocuğun gelişimini etkileyen en temel faktör olarak görmektedir. Ailenin yaşamını geçirdiği ev ise çocuğun ilk uyarıcı ortamını oluşturmaktadır.
- Head Start hizmetleri, öncelikle çocuğa evinde anne ve baba ile gerçekleşen yoğun bir çalışma sürecine odaklanmaktadır.
- Ev merkezli programlarda, kurum merkezli programlarda olduğu gibi sağlık, beslenme ve sosyal hizmetler gibi uygulamalar çocukların evlerine kadar ulaşmaktadır.
- Ev merkezli uygulamalarda çocuğun gelişimi konusunda aile bilgilendirilmekte hatta evde oyuncak yapımı ailelere öğretilmektedir. (Home Visitiors)
- Ev ziyaretleri, Head Start Programı'nın tüm bileşenlerini bünyesinde barındırmaktadır.
- "Home Visitiors" denilen eğitimci ve sosyal hizmet uzmanları, haftada bir veya gerekirse iki kez evlere gitmektedir.
- Home Visitiors ekibi yaptıkları ev ziyaretleri ile çocuğa ve aileye katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Göçmen Aile Programları

- Göçmen çocukların ikamet ettikleri bölgelerde, çocukların gelişimini desteklemek amacıyla kurulan eğitim büroları "Göçmen Eğitim Kimliği ve İstihdam Programı"nın oluşmasına katkıda bulunmuştur.
- Bu programların amacı; göçmen çocukların kimlik ve kayıtlarını tutmak, Göçmen Öğrenci Kayıt Transfer Sistemi ve yerel eğitim programları geliştirmek, Head Start veya Çocuk Bakım Programları oluşturmaktır.

EARLY HEAD START - ERKEN HEAD START PROGRAMI (ABD-1995)

- Early Head Start Programı 1995 yılında, Head Start Projesi'nin başarılı olmasından kaynaklı, faaliyete geçirilmiş bir uygulamadır.
- Program 0-3 yaş arası çocukları kapsamaktadır.
- Early Head Start, genel olarak küçük yaşta bebeği olan yoksul aileler ile hamile kadınlar için programlar oluşturan federal bir kuruluştur.
- Hamilelik öncesi bakım, sağlıklı hamileliğin desteklenmesi, çocukların sağlıklı gelişimini sağlayacak erken müdahaleler, ana-baba eğitimleri, iyi ana-baba ve iyi öğretmen olmak bu kuruluşun temel görevleri arasındadır.
- Bu programdan yararlanmak için aile gelirlerinin fakirlik sınırında ya da altında olması şarttır.

Yediiklim Yayıncılık

HEAD START-EARLY HEAD START PROGRAMLARININ YARARLARI

- Bu programlara katılan çocukların kelime hazinelerinin yükseldiği, sayısal becerilerinin geliştiği ve olumlu benlik tasarımına sahip oldukları tespit edilmiştir.
- Bu programların toplum açısından en önemli yararı ise toplumda suç oranını ve suçlular için ayrılan harcama miktarlarını azaltmasıdır. (Fight Crime, 2004; Akt. NHSA, 2006)

Reggio Emilia Yaklaşımı

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İtalya'nın Reggio Emilia şehrinde Loris Malaguzzi önderliğinde ortaya çıkan bir yaklaşımdır. İlk Reggio Emilia anaokulu savaşın sonunda 1945'te Kurtuluş Günü'nde kurulmuştur. Daha iyi bir gelecek inşa etme sözünün sembolü olarak yıkılan binaların enkazından anaokulu kurulmuştur.

Çocuğun kendine güvenen ve yetkin, potansiyel açısından zengin olduğunu vurgulayan bu yaklaşım, erken çocukluk dönemi eğitimcileri, ebeveynler ve toplumla iş birliği içinde geliştirilmiştir.

John Dewey, Jean Piaget, Lev Vygotsky, Jerome Bruner'den görüşlerinden etkilenmiştir. Reggio Emilia felsefesinde ilk konu, çocukların öğrenmesi için fiziksel çevreye ve materyallere vurgu yapmasıdır. Çevre, çocuklar ve materyallerle etkileşim hâlinde olunan "üçüncü öğretmen" olarak görülmektedir. Çevre hem okulun bahçesini hem de daha geniş şehrin çevresini içerir. Bir diğer önemli konu ise, sosyal-yapılandırmacı felsefedir: Çocuklar, akranları ve öğretmenleri tarafından sağlanan destekleyici sosyal bağlamda düşüncelerini geliştirmeye teşvik edilir.

Reggio Emilia okullarının temel ilkelerinden biri, çocuğun olumlu imajına derinden inançtır. Çocuk, yetenekli, güçlü, yaratıcı ve fikir dolu olarak kabul edilir. Bütün çocukların başkalarıyla etkileşim kurma, öğrenmeye katılma ve çevreleriyle etkileşim kurmaya istekli olduğu görüşü hâkimdir.

Reggio Emilia okulları günümüzde okul öncesi çocukların yaratıcılığının gelişimi için örnek teşkil etmektedir. Reggio Yaklaşımı, yaratıcılığı geliştirmek için aşağıda verilen fırsatları çocuklara sunmaktadır.

Bunlar;

- Açık uçlu materyaller,
- Deneyim zenginliği,
- Materyallerle keşfetmek için alan,
- Fikir geliştirmek için zaman,
- Problem çözme ve bir şeyleri deneme özgürlüğü,
- Becerileri öğrenme fırsatı,
- Yaratıcılık rol modelleri olarak yetişkinler olarak sıralanmaktadır.

Reggio Emilia eğitimcileri, okul öncesi eğitimin bir ayrıcalık değil bir hak olduğunu, tüm çocukların öğrenme potansiyeline sahip olduğu ve Dewey'in felsefesine uygun olarak, çocukların kendi öğrenimlerinin mimarı olduğunu savunmaktadır.

Reggio Emilia eğitimcileri, okulun bilgi aktarma yeri olmadığını düşünür. Okul, çocuğun kültür ve bilgi üreticisi olmasını sağlayan bir ortamdır. Çocuk bir bilgi üreticisidir. Hem okul hem de çocuklar kültürün yaratıcılarıdır (Dodd-Nufrio, 2011; Garrick, 2009; Thornton, & Brunton, 2010).

Aşağıdaki şekilde yaklaşımın özünü oluşturan kavramlara yer verilmiştir:

- Çocuk imajı
- Çocukların yüz dili
- Dokümantasyon
- Proje yaklaşımı
- Üçüncü bir öğretmen olarak çevre
- Araştırmacı olarak öğretmenler
- Ebeveyn ve toplum katılımı

Eğitim Programı

Malaguzzi, çocuklar ve yetişkinler arasındaki öğrenme sürecini bir pinpon oyunu olarak nitelendirmiştir. Müfredat, bir etkinlik veya proje sürecinde ortaya çıkar ve buna göre esnek bir şekilde ayarlanır. Müfredat önceden oluşturulmamıştır.

Etkinlikler ve projelerin planlanmasında ve uygulanmasında çocukların kendi zaman algıları ve kişisel ritimleri dikkate alınmaktadır.

Projeleri ve etkinlikleri tamamlamak için yeterli zaman mevcuttur.

/yediiklimyayincilik

Eğitim Ortamı

- Okullar, kentin mimarisini yansıtacak şekilde tasarlanmıştır. Her okulda, çocukların kendi sınıflarına geçmeden önce buluştukları ve sosyalleştiği sınıflara açılan merkezi bir meydan ya da bir toplanma alanı vardır. Avlu (Piazza) adı verilen bu alan aynı zamanda grup tartışmaları ve yaratıcı oyun için bir buluşma yeridir. Okullardaki fiziksel alan düzeni; karşılaşmaları, iletişimi ve ilişkileri teşvik etmektedir.
- Atölye veya sanat stüdyosu her okulun merkezindedir. Yetişkinlerin ve çocukların etkileyici potansiyelini ve yaratıcılığını geliştirmek için bir laboratuvar olarak tasarlanmıştır. Atölye, geçmiş projeler ve deneyin kayıtları ile çok çeşitli araç ve kaynak malzemeleri içerir.
- "Büyük sanat atölyesine ek olarak, her sınıfta bir mini sanat atölyesi vardır.
- Çocuklar, daha küçük atölyelerde çalışır. Projelerine veya ihtiyaçlarına bağlı olarak daha büyüğünü ziyaret eder.
- Yapılar, materyaller ve etkinliklerin düzeni, öğrenme sürecinde seçim yapmayı, problem çözmeyi ve keşfetmeyi teşvik eder.
- Her okulun merkezi olan mutfağa, lezzet atölyesi denir.
- Sınıflar, iki öğretmen ve yirmi beş çocuktan oluşmaktadır.
- Her yıl, çocukların ortamları değişir çünkü gelişimsel ihtiyaçları ve ilgi alanları değişir ancak öğretmenler ve akranlarla ilişkiler tutarlı kalır.
- Öğretmenler, çocukları bir ya da birden fazla çocuk veya tek başına olmalarına imkân sağlayacak şekilde alanları yerleştirmeye dikkat eder. Bunun yanında öğretmenler, özellikle çocukların küçük gruplarla etkileşime girdiklerinde akranlarından da öğrendiklerini göz önünde bulundurur.

Personel (Sınıf öğretmeni-Sanat öğretmeni-Pedagog)

- Öğretmenler çocukların kişisel zaman çizelgelerini tanır çünkü çocuklar aynı öğretmenler ve aynı akran grubu ile üç yıl boyunca çalışır (0-3 yaş grubu ve 3-6 yaş grubu şeklinde uygulamalar mevcuttur). Yani çocuklar üç yıl boyunca aynı öğretmenler ile aynı sınıfta kalır. Bu, süreklilik yaratır ve geçiş sayısını azalttığı için çocukların konfor seviyelerini ve güvenlerini artırmaya yardımcı olur.
- İşleri nasıl planlayacağını ve sürdüreceğini bilmek için çocukları yakından dinler ve izler.
- Genel amaçları ifade eder, faaliyetlerin ve projelerin ne yönde gerçekleştiğine dair hipotezler oluşturur, uygun hazırlıklar yapar.
- Diyalog ve tartışma yoluyla çocukların fiziksel veya sosyal dünyanın çalışma şekli hakkındaki inançlarını, varsayımlarını veya teorilerini ortaya çıkarmaya çalışır.
- Fikir ve bakış açılarının farklılığını bastırmak yerine teşvik eder.
- Çocukların keşfini teşvik eden kolaylaştırıcı ve rehber olarak hareket eder.
- Soruları yanıtlamanın araştırma sürecini durduracağına inandıkları için çocukların sorularına cevap vermez.
- Öğrenme sürecine dâhil olur ve iş birlikçi, ortak çalışmacı rolü üstlenir.
- Dikkatlice gözlemleyen ve dinleyen çocukların çalışmalarını belgeleyen ve değerlendiren araştırmacı rolünü üstlenir. Bu rolle ilgili şunları yerine getirir. Konuşmalar ve diyalogların yazılı kayıtlarını tutar, çocukların videolarını çeker, çalışma sürecinin çeşitli aşamalarında çocuk sanatının fotoğraflarını çeker.
- Çocuklar ve ebeveynleri için öğrenmeyi görünür kılma amacıyla verileri titizlikle analiz eder
- Çocuk ürünlerini sergilemek için düzenlerken görsel sanatlarda uzmanlaşmış bir öğretmen ile çalışır.
- Diğer öğretmenler ve personel ile güçlü bir topluluk ilişkisi kurar ve sürdürür.
- Öğretmenler, veliler, toplum ve şehir yöneticileri arasındaki ilişkileri güçlendiren bir pedagojik koordinatör ekibi tarafından desteklenir.
- Görsel sanatlarda eğitim görmüş sanat öğretmeni, diğer öğretmenlerle ve çocuklarla yakın çalışır. Çok farklı çocuk dillerinden (aslında 100 dil) bahsetmeyi tercih eder.
- Yaklaşımın öncüsü Malaguzzi yetişkinlerin çocukların kullandığı konuşma, şarkı söyleme, dans eme, resim yapma, çizme ve hareket gibi pek çok farklı dili dikkatlice dinlemeleri gerektiğini vurgular.

Yediiklim Yayıncılık

- Sınıf ve sanat öğretmenleri, çocukların günlük gelişimlerini paylaşmak için daha sık bir araya gelir. Çocukların çalışmalarının bir sonraki adımları planlamak için çocukların diyaloglarını birlikte tartışır ve yorumlar.
- Ebeveynlerle ve toplumla aktif iş birliği yapar. Tüm açılardan iş birliği, Reggio Emilia yaklaşımının temel taşıdır.
- Tüm personel, hizmet içi eğitimlerde fikirlerini paylaşmak ve pratik yapmak için haftada bir kez toplanır.
- Belediye erken çocukluk merkezleri ağı pedagog takımı tarafından koordine edilmektedir. Her pedagog, bir adet yeni yürümeye başlayan çocuk merkezi ve anaokulundan sorumludur. Pedagoglar çalışma programları düzenler, personel eğitimi verir ve ebeveynlerle tanışır, öğretmenlere uzun vadeli projeler ve öğrenme ortamı hakkında tavsiyelerde bulunur

REGGIO EMILIA EĞİTİM METODU

- Çocuk eğitiminde amaç çocuğun kendi kendine yeterli hâle gelmesi ve karşılaştığı engellerle başa çıkmasıdır. Derinlemesine düşünme, yorum yapma, nesneler ve olaylar hakkında özümsemeler yapabilmesi amacıyla çocuğun hem potansiyelini hem kapasitesini kullanması için onun aktif olmasını sağlamak gerekir.
- Sosyal iletimde bütün çocuklar aynı potansiyele, hazırbulunuşluğuna ve meraka sahiptir. İlişki kurmada ve problem çözme konularında toplum onlara gerekli ortamı sağlar. Çocuklar için aktivitelere katılmak, hata yapmak ve sonra kendi hatalarını düzeltmek önemlidir. Bu yaklaşım, yaratıcı problem çözümünde etkin olmayı ve gerekli olan fırsatları yaratmayı destekler.
- Öğretmenler çocukların bu konuda özgür iradelerini kullanmalarına müsaade etmeli ve saygı duymalı çocukları bu konuda yeterli olmaya yönlendirmelidirler.
- Reggio Emilia anaokulunda öğretmen, bilgi verici değil, çocuğun yanında yardımcı araştırmacı/öğrenen konumundadır. Asıl görevi; öğrenmeyi kolaylaştıracak şekilde dinlemek, incelemek, soru sormak, grubu yönlendirmek, düşünmeyi dürtüklemek bazen özellikle olayları provoke etmektir.
- Reggio Emilia yaklaşımında aileler eğitim öğretim etkinliklerinde aktif rol oynarlar. Reggio Emilia anaokulunda ebeveynler için de çeşitli konularda eğitim programları vardır.

Reggio Emilia Yaklaşımında Çocuk

Reggio Emilia yaklaşımında çocuk, teoriler geliştiren verileri elde etmede ve hipotez geliştirmede kendi yolları olan bireydir. Çocuk bilgiyi üretme ve yaratma kapasitesine, duygusal, sosyal ve zihinsel yönden birçok farklı kaynağa sahip olan varlıktır. Reggio Emilia yaklaşımına göre her çocuğun iyi bir bakım ve sağlıklı eğitim alma hakkı vardır.

- Çocuklar hiç bitmeyecek bir merak ve öğrenme çabası içindedirler.
- Çocukların öğrenme sürecinde özgür olmaları gereklidir.
- Çocuklar bilgi edinmede oyun, gözlem ve duyularını kullanırlar.
- Çocuklar, bilgileri organize etmek için ipuçlarından yararlanır, var olan açıklamalardan hareket ederler ve çevre ile etkileşimde bulunurlar, böylece deneyim kazanırlar.
- Çocukların öğrenme sırasında kullandıkları en önemli mekanizmalardan biri algıdır.
- Çocuğun öğrenme ve bilgi edinmede zihinsel kapasitesini de kullanması önemlidir. Zihinsel gelişimde genlerin etkisi inkâr edilmemektedir.
- Çocuğun çevre ile etkileşim kurmada kullandığı araç ise dildir.
- Çocukların çevre ile etkileşimde önemli hedeflerden birisi de görsel eğitimdir. Yaratıcı ve üretici düşünmenin gelişiminde imgenin çok önemli yeri vardır.
- Yetişkinlerin görevi çocuğa dünya ile iletişim kurmada karşılaştığı engellerle başa çıkması için yardım etmektir.

Temel ilkeleri

1. **Çocuk, bir lider olarak algılanır:** Çocukların doğuştan yetenekli, kendini yönetebilir, dinlenebilir, üretebilir, güçlü, değerli oldukları ve her çocuğun çevresindekileri araştırarak, inceleyerek merakı ve ilgisi ile kendi öğrenmesini gerçekleştirdiği varsayılır.

/yediiklimyayıncılık

2. **Çocuk bir iş birlikçi (ortak) olarak algılanır:** Çocukların birbirleri, aileleri, öğretmenleri ve toplumdaki diğer bireylerle etkileşim ve iş birliği içinde olması önemlidir.
3. **Çocuk bir iletişimci olarak algılanır:** Çocukların yaptıkları etkinlikler ile (boyama, resim, dramatik oyun, heykel, gölge oyunları, müzik vb.) entelektüel gelişimleri desteklenir. Çocuğun değişik materyaller kullanarak araştırması, sorgulaması, hayal etmesi ve yapması onun kendisini kendi "farklı doğal dilleri" ile ifade etmesini sağlar.
4. **Çevre üçüncü öğretmendir:** Çevre çocukların gelişimini desteklemek üzere amaçlı bir biçimde zengin materyallerle düzenlenmeli ve etkileşimi destekler nitelikte olmalıdır. Çünkü çevre kendi başına çocuk için bir öğretmen görevini görür.
5. **Öğretmen bir ortak, bir rehberdir:** Öğretmenler problem durumları yaratarak, farklı projeler geliştirerek çocuklarla birlikte öğrenme yaşantıları oluştururlar. Aynı zamanda, çocukları yakından gözleyerek, sorular sorarak onların fikirleri, teorileri hakkında bilgi sahibi olmaya çalışarak öğrenme yaşantıları düzenlerler.
6. **Öğretmen aynı zamanda bir araştırmacıdır:** Öğretmen kendisini çocuklarla ilgili dokümanları oluşturmada, okuldaki diğer öğretmenler, çalışan personel ve ailelerle etkileşimde bir araştırmacı olarak görür.
7. **Belgelendirme bir iletişim aracıdır:** Belgelendirme, aileleri çocuklarının gelişimleri hakkında bilgi sahibi yapmak, öğretmenlerin çocuklarını daha iyi tanımalarını sağlamak, çocuklara kendi çalışmalarının değerli olduğunu göstermek gibi pek çok amaçla gerçekleştirilir. Aynı zamanda çocukların öğrenme deneyimleri ile ilgili geniş bir arşivin oluşması da sağlanmış olur.
8. **Aile bir ortak olarak algılanır:** Ailenin çocuğun öğrenme deneyimlerine ve okul yaşantısına katılımı önemsenir.
9. **Organizasyon temeldir:** Reggio Emilia yaklaşımının uygulandığı okullarda günlük etkinlikler, belgelendirme ve çocukların değerlendirilmesi çok iyi bir organizasyonu gerektirir. Reggio Emilia yaklaşımına göre eğitimin amacı; büyüme sürecindeki çocuğun gelişimini engelleyen "duvar"ın ortadan kaldırılmasıdır. Eski ve katı kurallar, güncelliğini yitirmiş kavramlar, yetişkinlerce benimsenmiş anlaşılması güç davranış ve tutumlar, geleneksel eğitim yöntemleri bu "duvar"ı oluşturmaktadır.

Reggio Emilia yaklaşımına göre, çocuğun gelişim sürecinde yaşayan toplumdaki yeni kültürel değerler ve rolleri öğrenmesi desteklenmeli böylece gelişimini engelleyen ve eski değer yargılarından oluşan "duvar" ile karşılaştığında bunu kendi kendine aşması sağlanmalıdır. Bu yaklaşıma göre çocuk, teoriler geliştiren verileri elde etmede ve hipotezler oluşturmada kendi yolları olan bir bireydir. Bu süreçte öğretmenin görevi çocuklara yapılandırılmamış ortamlar sunmak ve çocukların hazırlanan ortam sayesinde kendi kendilerine öğrenmelerini desteklemektir.

Reggio Emilia Projeleri ve Kendiliğinden Gelişen Müfredat

Amerika'da Reggio Emilia yaklaşımının ne olduğunun anlaşılması ve programın bir şekilde sınıflandırılabilmesi için proje kavramı "kendiliğinden gelişen müfredat/program" olarak ele alınmaktadır (Rinaldi, 2006). Kendiliğinden gelişen program, proje tabanlı öğrenme süreçlerini tanımlamak için kullanılan ortak bir ifadedir.

Bu müfredatın en önemli özelliği ise çocukların merak ve ilgileri doğrultusunda ortaya çıkıp, süreç içinde netleşmesi ve zenginleşmesidir. (Kashin, 2007)

Kendiliğinden gelişen programın özellikleri şunlardır:

- Öğretmenler yapacaklarını önceden planlamaz fakat farklı olasılıklarla ilgili varsayımsal tahminlerde bulunurlar;
- Çocuklar sürece liderlik eder; öğretmenler ise dinler, gözlem yapar, öneride bulunur ve teşvik ederler;
- Öğretmenler yalnızca ne gördüklerini değil, gördükleriyle ilgili düşündüklerini de rapor ederler; ardından hem gördüklerini hem de bundan ne anlam çıkardıklarını çocuklarla tartışırlar;
- Çocukların merak ve düşüncelerini uyandırmak için destekleyici ortamlar hazırlanır,
- Küçük gruplar hâlinde tartışmalar yapılır,
- Sonuca değil, sürece odaklanılır. (Guyevskey, 2005)

Yediiklim Yayıncılık

Rinaldi (1998) önceden planlamaya dayanan müfredatlar ile projeler arasındaki farkı açıklarken trenle yolculuğa karşılık pusulayla yolculuk etme benzetmesinden yararlanır. Buna göre, projede kişi kendi pusulası elindeyken yolculuk eder, istediği yöne istediği zaman gitmekte özgürdür fakat müfredatta sabit bir yol ve belli bir takvime göre hareket etme mecburiyeti vardır. Bu nedenle, Reggio Emilia'da öğrenmeyi yönlendiren araştırma projelerinin başlangıç noktası çocukların merak ettiği ve ilgilendiği herhangi bir şey olabilir, bitiş noktası ve sürecin nasıl ilerleyeceği ise ucu açık bir yol olarak tarif edilebilir. Öğretmenler, bir projenin nasıl biteceği ya da bu projeyle neleri öğreteceklerini belirlemezler. Bunun yerine, bu projenin hangi muhtemel yollara doğru gidebileceğini, çocukların başka neleri sorabileceklerini ve neler yapabileceklerini tartışırlar. Buradan yola çıkarak tahmini bir yol haritası oluştururlar. Bu yol haritası katı bir planlama değildir, yalnızca çocukların araştırmalarını kolaylaştıracak düzenlemeleri yapmak için rehberdir. Öğretmenler bu yol haritasına göre ne tür materyal ve öğrenme daveti sunabileceklerine karar verirler. Fakat çocukların araştırmaları devam ederken bu yol haritasının da değişebileceğini, araştırma sürecinin kendi beklentilerinin dışına çıkabileceğini göz önünde bulundururlar.

Reggio Emilia'da Öğretmen

Reggio öğretmenlerinin rolleri ile tipik öğretmenlik rolleri arasında benzerlikler vardır. Reggio öğretmenlerini diğer öğretmenlerden ayıran bazı roller de bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

- Öğretmenin müfredat planlama rolünün değişerek, bilginin yapılandırılmasında çocuklara ortaklık etme rolünü benimsemesi
- Öğretmenin program planlama rolünü çevreyi üçüncü öğretmen olarak düzenleyerek yerine getirmesi
- Öğretmenin gözlemci rolünü genişleterek araştırmacı ve dokümantasyon rolünü benimsemesi
- Öğretmenin aileleri eğitme rolünün değişerek onları eğitim sürecinin paydaş ve ortakları olarak kabul etmesi
- Öğretmenin iletişim kurma rolünün değişerek dinleme, öğrenme daveti sunma ve deneyimlerden beraberce anlam çıkarma rollerini benimsemesi
- Öğretmenin kılavuz kişi rolünün değişerek zaten yetkin olan çocuğu destekleme rolünü benimsemesi
- Öğretmenin sınıf içinde sosyal iletişimi devam ettiren kişi rolünün değişerek sosyal iletişimi destekleyen kişi rolünün benimsemesi
- Öğretmenin oyunu kolaylaştıran kişi rolünün değişerek oyun yoluyla çocukların bilgilerinin kökenini keşfetme rolünü benimsemesi

Reggio Emilia Yaklaşımında Öğrenme Ortamı

Reggio Emilia yaklaşımı fiziksel ortamın tasarlanmasında temel bazı ilkeleri benimsemektedir. Bunlar; (Fraser ve Gestwicki, 2002; Strong-Wilson ve Ellis, 2007):

Estetik olma: Fiziksel ortam göze güzel görünmeli, temiz ve aydınlık olmalıdır.

Etkin öğrenmeyi teşvik etme: Çocuklara seçme hakkı tanıyan, onlara saygı duyan ortamlar oluşturulmalıdır ve bu ortamdaki materyaller çocukları motive ederek keşfetme, araştırma ve öğrenme arzusu uyandırmalıdır. Açık uçlu, doğal, şekilden şekle girebilen, birden çok amaç için kullanılabilecek materyaller sunulmalı; böylece yapılandırılmış materyallerden uzak durulmalıdır.

Şeffaf olma: Işık ve ışığın geçirgenliği her alanda vurgulanmalıdır. Bu amaçla, dekorasyonda aynalara yer verilmelidir; ışık oyunlarına izin veren projektörler, ışıklı masalar kullanılmalıdır. Büyük pencereler aracılığıyla iç ve dış mekânlar arasında şeffaflık sağlanmalıdır.

İş birliğini kolaylaştırma: Çocukların bireysel ve grup olarak çalışabilecekleri, buluşup fikir alışverişinde bulunabilecekleri, proje ve araştırmalarını sürdürebilecekleri alanlar bulunmalıdır.

Dış dünyayı yansıtma: Gündelik hayatta karşılaşılan doğal materyaller sınıf içinde de bulunmalıdır. Kültüre özgü mobilya, materyal ve hatta ev bitkileri okul içinde yer almalıdır.

Esnek olma: Materyaller ve ekipmanlar yer değiştirebilmelidir. Özellikle, projelerin gidişatına göre veya çocukların ilgilendikleri çalışmalar doğrultusunda mekânda değişiklikler yapılabilmelidir. (Thornton ve Brunton, 2009)

Yediiklim Yayıncılık

İlişkili ve karşılıklı etkileşimde olma: Materyaller birbirleriyle olan ilişki durumlarına göre yerleştirilmelidir. Çevre üçüncü öğretmen olarak insanı etkiler ve aynı zamanda ondan etkilenir. Bu karşılıklı etkileşimden ötürü, çevre insana duyarlı şekilde düzenlenmeli; insan da çevreye karşı duyarlı olmalıdır.

Reggio sınıfları büyük pencereler ve canlı bitkiler ile dekore edilir. Reggio Emilia sınıfları genel olarak incelendiğinde çok büyük pencereli geniş sınıflar olarak tasarlandıkları; böylece iç mekân ve dış mekân arasında sürekli bir akış sağlandığı görülür. Reggio sınıflarında saksılar içinde ev bitkileri, minderler, basit fakat güzel mobilyalarla tanımlanmış alanlarda çocukların küçük gruplar hâline buluşmalarına ve çalışmalarına izin veren yaşam alanları oluşturulmaktadır. Her sınıfta bulunan mini atölyelerde yüzlerce farklı materyal bulunur. Atölyelerde evden getirilen materyaller olduğu gibi; bakliyat ürünleri, mısır gevreği taneleri, küçük taşlar, deniz kabukları, kumlar, kumaşlar, her renk ve dokuda kâğıtlar bulunmaktadır. Bu materyaller atölyeye oldukça estetik şekilde yerleştirilmiştir. Sınıflar fon kartonundan yapılmış şeylerle süslenmez; sınıfı renklendirmek için parlak renkler kullanılmaz. Bunun yerine, sade fakat estetik ortamların oluşması için aynalardan, ışık ve gölgelerden, yarısaydam nesnelerden yararlanılır; böylece daha gerçekçi ortamlar sunulur. Sınıflarda çocukların yaptığı pek çok çalışma sergilenir; böylece sınıf ile çocuklar arasında bir tür diyalog oluşması sağlanır.

Reggio Emilia Yaklaşımında Değerlendirme

Reggio Emilia yaklaşımı esnek bir program anlayışını beraberinde getirmektedir. Bu esnek öğrenme sürecinin standart ölçme araçlarıyla değerlendirilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, ölçütlerin baştan belli olduğu yapılandırılmış ölçme araçlarına Reggio Emilia yaklaşımında yer yoktur çünkü programın kendisi zaten baştan belirlenmiş değildir. Dolayısıyla, her şeyin süreç içinde yavaş yavaş belirdiği bir programda çocukların önceden kararlaştırılmış kriterlere göre değerlendirilmeleri mümkün değildir (Dahlberg, 2012; MacDonald, 2007).

Reggio Emilia yaklaşımında çocukların ne öğrendiklerine dair değerlendirmeler öğrenme sona erdikten sonra yapılmaz; bunun yerine daha süreç-odaklı bir uygulama olarak dokümantasyondan yararlanılır. Dokümantasyon biten bir çalışmanın, ürünün ya da yıl sonunda çocuğun nihai olarak değerlendirilmesi değildir. Dokümantasyon; çocukların hâlihazırda devam eden projeler içinde neler yaptıklarının, ne öğrendiklerinin ve nasıl düşündüklerinin sürekli takip edilmesi ve değerlendirilmesidir. Dolayısıyla, dokümantasyonda çocuklar birbirleriyle kıyaslanmaz; çocuklara başarılı olup olmadıklarını gösteren not veya puan verilmez. (Fawcett, 2009; Hansen, 2009; MacDonald, 2007)

Dokümantasyon, çocukların düşüncelerini, duygularını, yeteneklerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılır. Böylece, bir değerlendirme aracı olarak kullanılabildiği gibi yeni deneyimler planlama amacıyla da kullanılabilmektedir (Forman ve Fyfe, 2012). Dokümantasyon, proje esnasında neler olduğunu, çocukların kendi yaşadıklarını ve dünyayı nasıl yorumladıklarını gösteren oldukça somut veriler sunar. Bu veriler öğretmenler tarafından toplanan ses kayıtları, fotoğraflar, video kayıtları, ürün örnekleri vs. olabilir. Dolayısıyla, dokümantasyonu inceleyen birisi o sınıfta/okulda eğitimsel faaliyetlerin içeriğini, çocukların projelerde neler yaptıklarını, birbirleriyle nasıl etkileşimde bulunduklarını ve öğretmenlerin bu süreci nasıl teşvik ettiğini görebilir (Dahlberg, Moss & Pence, 1999). Zaten, dokümantasyonun en temel amacı da öğrenilenleri görünür hâle getirmektir.

Dolayısıyla, dokümantasyon çocukların başarılı olup olmadığını ölçmeye yarayan bir araç değildir; çocukları bütüncül olarak tanımayı kolaylaştıran, onların düşüncelerini gözler önüne seren bir araçtır. Bu yönüyle dokümantasyon çocukların bireysel olarak ne kadar geliştiklerini ölçmez fakat bütün çocukların nasıl düşündüklerini ve nasıl geliştiklerini anlamaya yardımcı olur. Dokümantasyon Reggio projelerinin bir parçasıdır; proje ilerledikçe dokümantasyon zenginleşir, diğer taraftan dokümantasyon zenginleştikçe projenin gidişatı üzerinde etkili olmaya başlar. Yani, dokümantasyon ve proje arasında karşılıklı bir beslenme söz konusudur. Dokümantasyona başlamak için projenin bitmesi veya ilerlemiş olması beklenmez; projeyi başlatan merak ve soru ile birlikte kimi zaman proje henüz başlamadan öncedokümantasyon başlamış olur. Öğretmenler çocuklardan topladıkları verileri yorumlayarak dokümantasyona dâhil eder; böylece görünür hâle gelen fikirler ve sorular yeni soruları, yeni merak konuları doğurur. Bunun neticesinde dokümantasyon kimi zaman var olan projeyi derinleştirirken, kimi zaman projenin yönünü değiştirir kimi zaman ise bir projeden başka bir proje doğmasına sebep olur (Fraser ve Gestwicki, 2002).

Dolayısıyla Reggio Emilia yaklaşımında dokümantasyon gelecek deneyimleri planlama amacıyla da kullanılabilmektedir. Özellikle geçmişte yapılan bir projeye ait dokümantasyon gelecek yıllar için bir öğrenme daveti veya başlangıç noktası olarak kullanılabilmektedir (Edwards & Gandini, 2015).

Yediiklim Yayıncılık

WALDORF YAKLAŞIMI

İlk Waldorf Okulu, 1919'da Almanya'nın Stuttgart kentinde, Weimar Anayasası'nın kabul edilmesi ile eş zamanlı olarak kurulmuştur. Avusturyalı filozof ve eğitimci Rudolf Steiner tarafından Waldorf-Astoria Sigara Fabrikası işçilerinin çocukları için açılan bu okulda Steiner'ın eğitim felsefesi etkili olmuştur.

Rudolf Steiner, ruh, vicdan ve beden birliğine ve iyi eğitimin düşünce, irade ve duygu arasındaki den

geyi sağladığına inanmıştır. Bütünsel gelişim için düşünce/aklın yanı sıra duygular ve irade de düşünülmeli ve geliştirilmelidir. Okul öncesinden başlayıp 8. sınıfa kadar kesintisiz devam eden bir sisteme sahiptir.

Steiner, çocukların üç sıralı gelişim aşamasından ilerlediği inancına sahiptir. Buna göre çocuklar yaklaşık yedi yıllık döngülerde gelişir ve bu döngülerin her birinde, çocuğun gelişimini teşvik etmek için saygı duyulması gereken bazı özellikleri vardır.

Waldorf eğitimcilerine göre doğumdan 7 yaşına kadar çocukların "yaşam güçleri" fiziksel gelişimlerine bağlıdır. Çocukların davranışları istekleri tarafından kontrol edilir.

Genelde çocuklar yapmak zorunda oldukları için değil yapmak istedikleri için yapar. Normal şartlar altında, bir yetişkinin bakış açısından kaos anlamına gelse bile, seçtikleri aktivitelere katılmaktan çekinmez. Çocuklar için, aynı anda yemek yemek, dans etmek, bir bebekle oynamak tamamen normaldir.

7 yaşından önce taklit ederek ve deneyerek öğrenir. Hayali oyun, çocuğun en önemli "uğraşı" olarak kabul edilir ve çocuğun fiziksel, entelektüel ve duygusal olarak geliştiği bir aktivitedir. Okul sabahının önemli bir kısmı kesintisiz hayali oyuna adanmıştır. "Ritim" ve hareketli ve dinlendirici oyunun dengesinin önemini kabul etmek, öğretmenlerin festivaller ve yemekler de dahil olmak üzere yıllık, haftalık ve günlük aktivitelerin döngüsel bir programı takip etmesine neden olur.

Çocuklar 7 ila 14 yaşları arasında aynı öğretmen ve sınıf grubuyla birlikte kalır ve dünyayı bilinçli bir hayal gücü ya da "duygusal zekâ" yoluyla araştırırken çok sıkı sıkıya bağlı bir grup hâline gelir. Öğretmen, düzeni ve sırası olan fakat ders kitapları ile eşlik edilmeyen derslere dayanan bir müfredat sunar.

Bu yaklaşım ilk yıllarda dinleme ve hafızaya önem vererek ve bunlara diğer erken çocukluk modellerinde olduğundan daha fazla vurgu yaparak, öğrenme ve anlatıma; bütünleşik, çok algılı bir yaklaşımı teşvik eder. Örneğin öğretmen, sayıların karakterler olduğu bir hikâye anlatarak aritmetik bir işlemi tanıtabilir. Öğretmen, materyali sunarken çocuklar dinler ve kendi ders kitaplarını özenle ve dikkatle tasarlarken öğrendiklerini öncekilere ilave eder. Kendi tarzlarında öğrendiklerini koruyan yazılar yazar.

Çocuklar; edebiyatı, halk hikâyelerini ve efsaneleri, ritmik müzik hareketlerini (eurythmy), pratik el sanatlarını, doğa bilimlerini, yabancı dilleri, sanatı ve müziği inceler.

Sınıfın dışında tahta, dal ve diğer malzemeler yardımıyla oyun barınakları kurabilir.

Lise yıllarında aklın rasyonel, soyut gücü ortaya çıkar ve ergenler, uzman öğretmenlerle birlikte etik, sosyal sorumluluk ve karmaşık ve titizlik gerektiren konulara odaklanır (De Souza, 2012; Foster,1984; Kotaman, 2009; Nordlund, 2013; Uhrmacher,1995).

Eğitim Programı

- Okul öncesinden başlayan on üç yıllık bir müfredat sunar.
- Waldorf eğitimcileri çocukların gelişimsel ihtiyaçları olduğuna inandıkları şeyleri karşılamak için, müfredatı çocukların fiziksel gelişimlerini ve iradelerinin güçlendirmek için tasarlamıştır.
- Eğitimin odağı bedensel keşif, yapıcı ve yaratıcı oyun, sözlü dil, hikâye ve şarkı üzerinedir. Belirli sabahlar; çocuklar şarkı söyleme, resim yapma, balmumu boya kalemleriyle renklendirme, kil ile modelleme, ritmik hareketlerle şarkı söyleme, rol oynama, şiir okuma, atıştırmalık hazırlama ve sınıf düzenleme ve temizleme, kuklalar aracılığıyla anlatılan hikâyeyi dinleme, doğa yürüyüşüne çıkma, bahçede çalışma, tahta bloklarla inşa etme veya oyun stantları ve kumaş kullanarak evler yapabilir. Bu faaliyetler sayesinde çocuklar konsantrasyon ve motivasyon güçlerini geliştirir.
- Waldorf eğitimcileri, yemek pişirme, temizlik ve düzenlemenin çocukların isteklerini yerine getirmelerine yardımcı olduğuna inanmaktadır. Çünkü bu görevler, çocukların bunları yapmak isteyip istemediklerine bağlı olmadan düzenli olarak yapmak zorunda olduğu işlerdir.
- El ile yapılan işler, sanatsal çalışmalar, temizlik, düzenleme hayranlık geliştirmelerine yardımcı olurken, farklı türdeki malzemelere ve etkinliklere saygıyı ve takdir etmeyi teşvik etmektedir.
- Waldorf öğretmenleri, sınıfta bir yetişkin ve gün boyunca ritmik örüntü olmadan, çocukların iradelerini nasıl kullanacaklarını öğrenme fırsatını

Yediiklim Yayıncılık

kaçıracaklarını, kaotik ve yüzeysel yollarla birçok faaliyette bulunacaklarına inanır.

- Waldorf eğitimcileri iradenin eğitilmesinin son derece önemli olduğu kanısındadır. Böylece çocuklar olumsuz dürtülerini kontrol etmeyi öğrenir ve yaşamları boyunca hedeflerine ulaşmak için gereken zihinsel güce sahip olur. Waldorf bağlamında "irade" kavramı farklı şeyleri ifade eder. Bazen sadece bir "istek" ya da çok güçlü bir "istek" anlamına gelir. Bazen, bir hedefe ulaşmak için yapmamız gereken bir şeyi yapmamak veya yapmak istediğimizi başarmak için yapılması gerekenleri yapmaya iten türden zihinsel bir güç anlamına gelir.
- Waldorf müfredatının önemli bir özelliği, hikâye anlatımı için ayrılan gün içinde özel bir zamanın olmasıdır. Ancak, Waldorf öğretmenlerinin öğrencilerine genellikle hikâye okumazlar. Hikâyeleri önceden ezberler, seslerini, beden ifadelerini kullanarak hikâyelere kişisel bir dokunuş verir.
- Waldorf eğitimcileri, doğumdan yedi yaşına kadar çocukların oyun, taklit ve model yoluyla öğrendiğine inanır. Çocukların yalnızca insanların sözlerini ve eylemlerini değil aynı zamanda iç tutumları da algıladığı ve taklit ettiğini ileri sürer. Taklit çeşitli biçimlerde olabilir. Küçük bir çocuk, birinin davranışlarını doğrudan taklit edebilir. Bir öğretmen, örneğin yün taraması ve eğirmesi durumunda, bir çocuk da tarak ve eğirmek isteyebilir. Çocuklar, oyunlarında karşılaştıkları eylemleri de taklit edebilir. Örneğin, anaokulundaki sandalyelerden ve tahtalardan yaptıkları ve minibüs ile başka bir ülkeye seyahat etme. Çocuklar ayrıca iç tutumumuzu da taklit eder. Bu nedenle anaokulu öğretmenleri yaptıkları her şeyi dikkatle yapmaya çalışır. Ebeveynler ve öğretmenler saygılı ve özenli bir şekilde yemek pişirmek veya temizlik yapmak gibi ortak yaşam görevlerine yaklaşırsa, çocuklar işe ve maddi şeylere derin bir saygı gösterir. Bununla birlikte, bu tür işler hızlı ve özensiz yapılırsa, bu durum çocukların yaşamda anlam bulmadaki zorluklarına da yansıyacaktır.
- Steiner, ahlaki konuşma ve ihtiyatlı öğütlerin küçük çocuk üzerinde çok az güce sahip olduğunu savunmuştur. Birinin ahlaki davranması ve çocukların önünde iyi şeyler yapması diğerlerinden daha iyi olduğunu söylemiştir.
- İşlenecek konular, bir disiplinden ve temalardan seçilir. Örneğin, "insan ve hayvan" gibi temalar ve matematik gibi.
- Waldorf ortamlarındaki eğitim faaliyetleri, her çocuğun bütünsel gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamak için planlanır.
- Tüm sınıf seviyelerinde, her sabah iki saatlik bir zaman diliminde konunun üç ila dört hafta boyunca öğretileceği bir sabit ana ders vardır. Uzun zaman dilimini kapsayan ana dersle, Steiner, Almanca konuşulan müfredatın parçalanmasını önlemeye çalışmıştır. Ana derslere ek olarak bir saatlik ek derslerde vardır: resim, şarkı söyleme, ritim, yabancı dil, çizim ve el işleri gibi.
- Bir etkinlikten diğerine geçişte müzik kullanılmaktadır.
- Programlama problemleri öğretmen toplantılarında sıkça karşılaşılan bir konudur.

Waldorf Yaklaşımının Temel İlkeleri

Waldorf yaklaşımın birtakım temel ilkeler üzerine kuruludur. Bunlar; Antroposofi (anthrosophy), öritmi (eurythmy), gelişime saygı ve hayal gücünün beslenmesidir. (Morrison, 2007)

Antroposofi: Waldorf eğitiminin en temel ilkesidir. Steiner tarafından üretilen bu kavram insanoğlunun bilgeliğinin çalışılması anlamına gelmektedir. Bu kavram, Grek kökenlere sahiptir. Anthros kelimesi adam/insan anlamına gelmektedir; sophia ise bilgeliktir. Steiner'a göre, Antroposofi, insanın ruhsal araştırmasına adım adım rehberlik eder. (Morrison, 2007) Antroposofi, insan olmayı bilmek ya da insan olmanın ne anlama geldiğini bilmek olarak tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle kendini bilmenin (kendilik bilgisi) yolu olarak tanımlanmaktadır. Evrende manevi bir varlık olarak kendini bilmenin yoludur. (Wardle, 2009) Steiner, "İnsan olmak nedir?" sorusunu sormuş ve bunu derinlemesine araştırmıştır. Antroposofi, Waldorf okullarında çocuklara öğretilmemektedir. Bu felsefeyi öğretmenler bilinçlilikle içinde yaşamakta ve kendine özgü atmosfer yaratmaktadır. (Richards, 1980) Waldorf eğitimcileri tarafından kullanılan Antroposofi bireyin kişisel olarak gerçekleştirdiği iç âleme yönelik ruhsal bir çalışmadır ve herhangi bir dine bağlı değildir. Öğretmenler, bilgiye ve doğruluğa adanarak, çocuklarda da güzelliğe ve doğruluğa karşı saygı uyandırmayı hedeflerler. Steiner'a göre, her birey bu ruhsal boyuta temas edebilme yetisine sahiptir ve bu yolla daha ileri ve anlamlı öğrenmelere kapı aralanmış olur. (Morrison, 2007)

Yediklim yayıncılık

Öritmi: Steiner'ın hareket sanatı olarak adlandırılan öritmi; konuşma ve müziği, hareketler ve jestler yoluyla görünür hâle getirir. Müzik veya konuşma bedensel hareketlerle ifade edilir. Bunun sonucunda da dansa benzer bir sanat ortaya çıkar. Öritmi, çocukların uyum ve denge geliştirmelerine yardımcı olur. Örneğin, çocuklar okuma yazmayı öğrenirken fiziksel jestler yoluyla harflere dönüşürler. Steiner'a göre her ses (konuşma veya müzik sesi olabilir), jestlerle ve beden hareketleriyle yorumlanabilir. Bu nedenle, "o" sesini öğrenen çocuklar, bir taraftan "o" sesini çıkarırken bir taraftan da kollarını birleştirerek "o" harfini yaparlar. Ritim bütün etkinliklerin önemli bir bileşenidir. Ritim bütün bir okul gününe ve hatta okul yılına dağılır. (Morrison, 2007)

Gelişime saygı: Waldorf eğitimi, çocukların gelişim süreçlerine ve gelişim aşamalarına saygılı olmaya dayanır. Her bir çocuğun bireysel gelişimi Waldorf eğitmenlerinin çocuklara müfredat konularını ne zaman ve nasıl tanıtacaklarını belirler. (Morrison, 2007)

Hayal gücünün beslenmesi: Halk masalları, peri masalları, fabllar ve efsaneler Waldorf müfredatıyla bütünleştirilmiştir. Bu durum, çocukların farklı kültürlerin geleneklerini keşfetmelerine imkân tanır ve böylece eğitime çok kültürlü bir bakış açısı katar. Ayrıca, bu masal ve efsaneler çocukların hayalî yaşamlarını zenginleştirir, özgür düşünce ve yaratıcılıklarını geliştirir. (Morrison, 2007)

Waldorf okullarının temelde benimsediği ilkelere ek olarak, okullarda yapılan uygulamaların ve eğitim çalışmalarının temel özellikleri ise şu şekilde özetlenebilir: (Morrison, 2007)

- Çocukların gelişim aşamalarına göre eğitim yapmak; doğru konuyu doğru zamanda öğretmek
- Gelişim aşamalarından yola çıkarak, çocuklara temel becerileri tanıtmada zamanlama ve yönteme dikkat etmek;
- Öğrenmede öritmiden yararlanmak
- El işçiliği de dâhil her tür sanatı eğitime dâhil etmek
- Konular arasında belli bir sıra ve bağlantı oluşturmak, böylece çocukların olgunlaşma düzeylerine uygun olarak konuları ele almak

Eğitim Ortamı

- Doğanın içinde kurulan okullarda doğanın imkânlarından yararlanmak ön plandadır.
- Eğitim ortamları yaratılırken doğal ve estetik olması önemlidir.
- Sınıfta doğa masası bulunur. Bu masaya mevsime göre doğa ile ilgili materyaller yerleştirilir.
- Çocuklar kültürleri ile ilgili sanat eserlerini sınıfa getirebilir.

Öğretmen

- Steiner, okuldaki eğitimcilerin okulu yönetmeleri konusunda ısrar etmiştir.
- Öğretmen otorite olarak başladığı süreci öğrenciden giderek daha fazla bağımsızlık bekleyerek devam ettirir.
- Müfredattaki öyküler, dramalar ve etkinlikler sayesinde öğrencileri bilinçli olarak gelişimini destekler.
- Waldorf öğretmenleri kendi kişisel gelişimlerini ilerletmek için sürekli çalışır.
- Öğrencileri için olumlu rol modelleri olarak hizmet edebilmeleri için ellerinden gelenin en iyisini yapar ve görevlerini yerine getirir.

STEINER'İN GELİŞİM AŞAMALARI

Fiziksel Bilinçlilik Aşaması (0-7)

Sıfır yedi yaş arasındaki ilk dönem şekillendirici güçler fizik-anatomik gelişim üzerinde odaklanmıştır. Çocuk uzuvlarındaki, iskelet ve kas yapısındaki gelişme sayesinde dik durma, yürüme, bedenini hareket ettirme, konuşma, kendi kendine yemek yeme gibi beceriler kazanarak gitgide daha bağımsız hâle gelir. Böylece iradi olarak kendi kendisini yöneteme beceresi gelişir ve hareketlerine bir düzen ve ritim gelir. Waldorf eğitimden çocukların ritim duygusunun gelişmesi için çocuğun ritmik etkinlikler yapması önerilmiştir. Ritim öngörülebilirlik sağladığı için çocuğun kendisini güvende hissetmesini sağlar. Bu nedenle Waldorf anaokullarında ip atlama, sallanma, şarkı söyleyip dans etme, haftanın her günü farklı bir atıştırma yemek ve bunu her hafta tekrar etmek, mevsimsel festivalleri kutlamak gibi birçok ritmik etkinliğe daha iyi bir denge için iç ritmi desteklemek adına yer verilir. Bu dönemde bedenin gelişimine özelikle dikkat edilmeli çocuk sağ-

Yediiklim Yayıncılık

lıklı bir şekilde beslenmeli, beceri kazanma sürecinde desteklenmelidir. Çocuktan fiziksel, sinirsel, olgunluğunun üstünde şeyler beklenmemelidir.

Sıfır-yedi yaş arasındaki çocuk fiziksel etkinliklerle dünyayı anlar taklit ve oyun ile öğrenir. Bu aşamada çocuk gördüğü şeyleri defalarca yaparak kendi davranış repertuarına katar. Bu dönemde üç yaş önemli bir gelişim basamağıdır. Çocuk üç yaşına geldiğinde dilinin ve düşüncesinin gelişimiyle birlikte artık kendisini birey olarak fark edebileceği bir seviyeye gelmiş olur. Artık çocuk ben demeye başlar bu taklit edilmeden söylenmiş özgün bir sözcüktür. Üç yaşında başlayan bu ikinci dönemde dil ve düşünce gelişimiyle birlikte çocuğun benliğini-tanıma duygusu kurulur. Bu dönemde öğrenme bir fikirle ilgili hayal kurma daha sonra onu görüntüsel olarak dışa yansıtma ile gerçekleşir.

Waldorf anaokullarında çocuğun bu dönemdeki gelişim ve olgunlaşma sürecine uygun olarak bedensel zekâya önem verilir. Bedensel zekânın gelişimi için uygulamalı ve artistik etkinliklerden yararlanılır. Hayalci, yaratıcı oyun Waldorf anaokullarının temel etkinliğidir. Hayal kurmak ileriki entelektüel etkinliklerin de temelini oluşturur. Diş değişimi bu dönemin sona erdiğini ve çocuğun fiziksel-anatomik yapısının şekillendirici enerji odağının değişeceği olgunluğa geldiğini gösteren en önemli belirtidir. Artık şekillendirici enerji duygusal gelişime odaklanabilir. Steiner bu dönemi üç evreye ayırmıştır. Bunlar sırasıyla Fiziksel, Eterik ve Astral olmak üzere üç evreden oluşmaktadır.

Duygu-Bilinçliliği (7-14)

Genellikle yedi yaşında gerçekleşen diş değişiminden sonraki dönemde şekillendirici enerji duygusal gelişim üzerine odaklanırlar. Duygusal gelişimde irade gelişimi ve zihinsel gelişim gibi vücuttaki gelişimle eş güdümlü olarak gerçekleşir. Duygusal gelişime odaklanan şekillendirici enerji dolaşım ve solunum sistemlerinden oluşan ritmik sistemin gelişimi ve bir yandan da sindirim sistemi ve onunla ilgili kas ve iskelet yapılarını gelişimi için harcanmaya başlanır. Dolaşım ve solunum sistemi çocuğun iç gelişimi olduğundan çocuk bu gelişime odaklanmaz çocuğun fiziki gelişimi duraklama dönemine girdiğinden kendi bedeninden çok doğal ve sosyal çevresine yönelir. Bu dönemde şekillendirici enerji ritmik sistemin gelişimine odaklandığından ve ritmik sistemin gelişimi duygusal gelişimi sağladığından verilecek eğitimde de ritmik gelişim ve duygular merkeze alınmalıdır. Steiner yedi-on dört yaş aralığındaki çocuğun solunum ve dolaşım sisteminin hareket yoluyla uyarılması sayesinde çocuğun duygularının da harekete geçirildiğini böylece çocuğun öğreneceği konuyla duygusal bir bağ kurarak daha rahat öğrenebildiğini ileri sürmüştür. Bundan dolayı bu dönemde verilen eğitim şarkılar, müzik aleti çalma, fiziksel işler yapma, dans etme gibi etkinliklerden oluşur. Dokuz yaş bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Dokuz yaşından itibaren çocuk kendisinin dışında var olan nesnelerin kendisinden bağımsız olarak var olduklarını tam olarak anlar. Bu anlayış doğrultusunda dış dünya ve nesnelerle olan ilişkisini yeniden yapılandırır. Çocuk çevresindekilerden gitgide bağımsızlaştığı için yalnızlık duygusuna kapılır. Ayrıca farkındalığın veya entelektüel bilinçliliğin ilk emareleri ortaya çıkmaya başlar. Bu değişim çocuğun yetişkinlerle özellikle de öğretmeni ile olan ilişkisine de yansır. Çocuğun otorite ihtiyacı değişir. Artık öğretmenin söylediği her şeyi doğal olarak doğru kabul etmemekte olayların nedenleriyle ilgili açıklama ihtiyacı duymaktadır. Bu nedenle öğretmen bu aşamada öğrencileriyle olan ilişkilerine yeni bir şekil vermek durumundadır. On iki yaşından itibaren duygu-bilinçliliğinden, zihinsel kavramların farkında-bilinçliliğine doğru dönüşüm başlar ve entelektüel düşüncenin bütün özellikleri görülmeye başlanır.

Farkında-Bilinçlilik (14-...)

Bu aşamada şekillendirici enerji artık fiziksel-anatomik ve fizyolojik-organik büyümeden giderek bağımsızlaştığından entelektüel düşünme etkinlikleri için yoğun şekilde harcanmaya başlar. Bu dönemde fiziksel, duygusal, zihinsel gelişim bütünleşir. 14 yaş ve üzerinde daha önceki öğrenilenlerden vazgeçilmeden bağımsız düşünceye önem verilmeli, bağımsız düşünce güçlendirilmeli ve geliştirilmelidir.

Ergenlik çağıyla birlikte organik sistem olan hormon sistemindeki değişiklikler ve fiziksel-anatomik gelişim bilincin gelişmesini desteklerler. Ergen git gide benlik bilinci gelişen bağımsız bir birey olmaya başlar bu nedenle otorite ile olan ilişkisi gitgide farklı bir biçim alır. Her açıdan daha donanımlı hâle gelen çocuk daha üst düzeylere çıkabilecek durumdadır. Öğretmen bu dönemde bilinci gelişen ergen karşısında otoritesini yavaş yavaş kaybetmeye başlar. Yeni gelişen iç dünya duygusu (kendi dünyasını yaratma duygusu) ergene daha önce kendisinde olmayan bir güç verir.

/yediiklimyayıncılık

Öğretmenin görevi ergene bağımsız karar verme gücünü kazandırmaya başlayan bu duyguyu dünya ile ilişkili deneyimler yoluyla geliştirmektir. Böylece yetişkinliğe geçiş durumundaki ergen deneyimlerini kişilik gösterisine yönelik, taşkın düşünce ve etkinliklere dönüşmek yerine geçerli yargılara ulaşmayı sağlayan araçlar olarak kullanılabilir. Sonuçta olgunlaşma sürecinin tamamlandığı 18-21 yaşlarında kişi artık bir otoriteye ihtiyaç duymayacak düzeye gelir. Artık ergen insan özgür iradesiyle yargılayabilen karar verebilen bir insan olarak gerçek yaşama hazır hâle gelmiştir. Bilinç ve kişisel-bilinç gelişimi fizyolojik-anatomik gelişimle beraber ilerlemiş ve özgürlüğüne kavuşmuştur.

Steiner'a göre kişi, fiziksel, duygusal ve düşünsel aşamaları tamamlayıp bunları bütünleştirecek ve ilerleyen yaşamında bütün halinde kullanıp geliştirebilecek olgunluğa ancak 21 yaşında varılabilir. Artık insanın benliği tamamlanmıştır ve Steiner'ın anladığı şekliyle insan ancak o zaman doğmuş olur. Benliğin doğumuyla birlikte benlik eğitimi başlamalıdır artık kişi kendi başınadır. Gelişim dönemlerinde sırasıyla ortaya çıkan üç temel unsur irade, hissetme ve düşünme artık benliğin emrindedirler. Bu noktaya gelmiş bir yetişkinin hayatı benliğinin bu unsurlarını anlamayı ve kontrol etmeyi öğrenmesi ve insanlık için kullanması olarak tanımlanabilir.

Waldorf eğitimi Steiner'ın öne sürdüğü bu gelişim dizgesi kabul edilerek ve başlangıçtaki ilkeler göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Eğitimin verileceği yerin fiziksel yapısı ve eğitim ortamının sahip olması gereken atmosfer, müfredat, öğretmenin müfredat içindeki rolü, öğretim sırasında hangi yöntemlerin kullanılacağı bu ilkeler ve düşünceler doğrultusunda belirlenmiştir.

Bank Street (Gelişimsel Etkileşim) Yaklaşımı

Çocukların doğrudan deneyime ve oyun yoluyla öğrenmeye gereksinim duydukları görüşüne sahip olan Harriet Johnson, Lucy Sprague Mitchell, Caroline Pratt ve Barbara Biber tarafından geliştirilmiştir. Dewey, Freud, Erikson, Piaget ve Vygotsky'nin görüşleri yaklaşımın temelini oluşturmuştur.

Okul öncesi, ilkokul çocukları için tasarlanan Bank Street, erken çocukluk eğitiminde oyun temelli yaklaşımlardan biridir. Günümüzde çoğu okul öncesi ve çocuk bakımı programlarında bulunan oyun etkinlikleri, kum ve su oyunu, bloklar, bulmacalar, kil, boyama gibi kökenleri Bank Street yaklaşımına dayanmaktadır. Bu etkinlikler, mantıksal olarak düzenlenmiş esnek olarak tanımlanmış "ilgi merkezleri" olarak dizayn edilmiştir.

Eğitim Programı

Bank Street yaklaşımına dayalı programın özellikleri aşağıda verilmiştir.

- Çocuğun zihinsel, sosyal, duygusal ve bedensel gelişimine diğer bir anlatımla bütüncül çocuk gelişimine odaklanmaktadır.
- Etkin katılım ve kendi yönelimli öğrenme önemlidir. Öğretmen yönlendirmeli pasif derslerin önemi azalmıştır.
- Bank Street sınıfındaki günün esnekliği, bireysel, küçük grup ve büyük grup oyunlarını ve öğrenmelerini içerir.
- Programın akademik hedefleri öncelikle ilgi merkezlerinde, örneğin bağımsız deney ve problem çözmeyi teşvik etmek için tasarlanan matematik ve fen alanlarında gerçekleştirilir.
- Plan yapma önemli bir aşamadır.
- Oyun, programın zorunlu elemanıdır.
- Sosyal çalışmalar programın merkezinde yer alır. Programda demokratik yaşam ve inanç üzerine vurgular yapılır.
- Programın temelini oluşturan alan gezileriyle çocukların gerçek deneyimler edinmeleri önemlidir. Bu deneyimler süresince, etkin öğrenme zorunluluğu, somut kavram örneklerinin önemi, bilginin yararları vurgulanır.
- Programın elemanlarından biri de proje yaklaşımıdır.
- Programda yer alan sanat çalışmaları önemli etkinliklerdendir.
- Farklılıklar üzerinde önemle durulur. Farklılık kavramı ele alınan tüm durumlara uygulanır.
- Personel gelişimi, aile katılımı ve toplumsal ilişkiler programın önemli bir parçasıdır. Her ay ailelerden biri okula davet edilir, çocuklarla etkinliklere katılır. Ayrıca öğretmen etkinlikler esnasında bol bol fotoğraf çekip her ayın bitiminde ailelere, uygulanmakta olan programı ve sınıfı anlamlandırmaları için gönderir.

/yediiklimyayincilik

Sınıf; okuma, dinleme, yazma, matematik, fen ve sanatı içeren öğrenme merkezlerinin olduğu bir ortam olarak düzenlenmiştir. Çocukların etkin katılımını sağlayan özel öğrenme materyalleri vardır.

Mekânsal düzenleme, çocukların özel ihtiyaçlarını karşılamak için düzenli olarak (Örneğin, çocukların ilgi alanlarına cevap olarak yeni bir hayvan bakım merkezi eklenebilir.) değiştirilmektedir. Tüm oyun merkezleri, çok sayıda etiket, öğretmen mesajı ve iş çizelgesiyle süslenmiştir.

Öğretmen

- Çocuk gelişimi bilgisine sahiptir.
- Program geliştiricisi ve uygulayıcısıdır.
- Çocukları doğal ortamında daha yakından tanımak için ev ziyaretleri yapar.
- Çocukların öğrenmesi için etkin katılımı teşvik eden fiziksel çevre yaratır.
- Toplumsal duyarlılığı destekleyen sosyal çevre yaratır.
- Çocukları karmaşık yeni deneyimlere yöneltmek için gelişimlerini farklı yöntem ve teknikler kullanarak değerlendirir.
- Çocuğun öğrendiği kavramları derinleştirebilmesi diğer bir anlatımla bilişsel yeterliğin gelişmesine rehberlik yapar.
- Etkinlikler esnasında sözlü detaylandırma yapar. Sözlü detaylandırma ile daha üst düzeyde düşünmenin teşvik edildiği görülmektedir.
- Bank Street sınıfında öğretmenler, oyun esnasında çocukların düşünme seviyelerini gözlemler ve değerlendirir, çocukların yorumlarını, kafa karışıklıklarını ve eylemlerini sözlü olarak yanıtlar, güçlendirir, yeniden ifade eder ve düzeltir, daha yüksek düşünce seviyelerini teşvik eder ve çocukların çözmesi için zorlayıcı problemler yaratarak çocukla farklı etkileşim stratejileri kullanır.
- Aile katılımı etkinlikleri planlar ve uygular.

ORMAN OKULLARI

Orman Okulu Yaklaşımının Tarihi ve Kuramsal Temelleri

Orman okulu kavramının kökeni İskandinavya'ya dayanmaktadır. Bu kavram pek çok ülkeye yayılmış olsa da genelde erken çocukluk eğitimi programlarına dâhil edildiği ilk yer olarak Danimarka işaret edilmektedir. (Davis ve Waite, 2005) Yaklaşımın Danimarka'da gelişmesi süresince kültürel ve kuramsal bazı etkilerin olduğu açıktır. Danimarka'da dış mekânları kullanmak çok yaygın bir gelenektir. Bu gelenek, günümüzde okulların farklı dış mekânları farklı şekillerde kullanmalarına dayanan bir pratiğe dönüşmüştür. Danimarka toplumunun değerleri ve gelenekleri anaokullarının dış mekânı kullanma şekillerini biçimlendirmiştir.

Orman Okulu Yaklaşımının İlkeleri

Orman okulları öncelikle herkese açık okullardır. Herkesin doğayı anlaması, takdir etmesi ve korumasına yardımcı olan bir program anlayışıdır. Bireylerin, öğrenmeye karşı içgüdüsel merakları ve olumlu tutumları üzerine inşa edilen yaklaşım, bireylere risk alma, tercih yapma ve öğrenmeyi başlatabilme fırsatları sunar. Bunun için yıl boyu yerel ormanlar ve ağaçlık ortamlara sürekli gidilir. Bu ortamların potansiyelinden yararlanılır. Bu süreçte mutlaka eğitimli ve nitelikli bir Orman Okulu liderine ihtiyaç vardır. (Davis ve Waite, 2005)

Orman yaklaşımı uygulanırken bazı temel özelliklerin de göz önünde bulundurulması gereklidir. Bu özellikler şu şekilde özetlenebilir:

- Orman okulları yerel ormanlar, meralar, koylar, çayır ve kırlar, sahil şeritleri, doğal oyun alanları, dışarıdaki sınıflar gibi pek çok farklı mekânda gerçekleştirilir.
- Aynı doğal mekâna düzenli şekilde ve pek çok defa gidilerek, uzun-soluklu bir süreç yürütülür.
- Mekân ile sürekliliğe dayanan bir ilişki kurulmasına dayalıdır ve mekâna-dayalı eğitim ilkelerini benimsenir.
- Sağlıklı, hareketli, boş durmayan ve çeşitlilik barındıran bir toplum oluşturmayı hedefler.
- Çocukların ve gençlerin bütüncül gelişimine odaklanır.
- Çocukları ve gençleri becerikli ve kapasitesi yüksek öğrenenler olarak görür.
- Riskleri fark edip, yönetebilecek bilgili bir eğitimci aracılığıyla çocukları ve gençleri, destekler. Çocukların uygun düzeyde risk deneyimleme fırsatı olmalıdır, bu fırsat öğrenmenin ve sağlıklı gelişimin önemli bir parçasıdır.

Yediiklim Yayıncılık

- Orman yaklaşımının kuram ve uygulamalarını bilen ve bunlara sıkı sıkıya bağlı kalifiye eğitimciler/uygulayıcılar gerektirir.
- Öğretmenlerin uzman rolü değil, kolaylaştırıcı rol üstlenmelerini gerektirir.
- Açık-uçlu deneyimleri desteklemek üzere doğal ortamda bulunan materyallerden ve hareket ettirilebilen, taşınabilen, birleştirilebilen, yeniden tasarlanabilen, parçalanıp, bir araya getirilebilen her tür materyalden yararlanır.
- Sonuç kadar sürece değer verir.
- Eğitimcilerin deneyimsel, araştırma odaklı, oyun odaklı ve mekâna dayalı yaklaşımlar kullanmasını gerektirir. Bunun için çocukların yaparak ve yaşayarak öğrenmeleri, kendi öğrenme süreçlerine öncülük etmeleri desteklenir. (Andrachuk ve ark. 2014)

Orman Okulu yaklaşımı Danimarka'dan sonra İngiltere'de de başarıyla uygulanmıştır. İngiliz eğitim sisteminde önemli bir yeri olan Orman okullarının işleyişi ile ilgili ilkeler altı başlıkta ele alınmaktadır:

Orman Okulu, orman veya ağaçlık doğal ortamlarda düzenli ve sık şekilde gerçekleştirilen öğrenme toplantılarından oluşur. Yani, süreç tek seferlik ziyaret olarak değil, düzenli ve sık şekilde yapılan oturumlar olarak planlanmalıdır. Planlama, uyarlama, gözlem yapma ve gözden geçirme orman okullarının temel bileşenleridir.

Orman okulları mutlaka orman veya ağaçlık bir alanda yer alır. Böylece, öğrenci ve doğal ortam arasındaki ilişkiyi geliştirilmesi hedeflenir.

Orman okulu, sürece katılan herkesin bütüncül olarak ve çok yönlü şekilde gelişmesini hedefler. Öğrencileri, dayanıklı, öz güveni yüksek, bağımsız ve yaratıcı bireyler olmaya teşvik eder.

Orman Okulu çocukların kendilerine ve ortama uygun risklerle karşılaşmaları için fırsatlar sunar.

Orman Okulu, eğitimli ve kalifiye Orman Okulu Uygulayıcıları tarafından işletilir. Eğitimciler, mesleki uygulamalarını sürekli geliştirirler.

Orman okulu, öğrenci merkezli pek çok uygulamadan yararlanır. (Cree ve McCree, 2013)

Orman okullarında çocukların doğa içinde ve doğadan bir şeyler öğrenmeleri beklenmektedir. Bunun için, çocukların ağaçlık ortamlarda kendilerinin deneyimleyerek, yaparak ve yaşayarak öğrenmeleri oldukça önemlidir. (MacEachren, 2013; Perez, 2016) Ayrıca, eğitim sürecinin ormanlık alanlarda geçirilmesi, birden çok duyu organıyla keşifler yapılması, yetişkin başına düşen çocuk sayısının uygun olması ve çocukların doğayla sık sık düzenli şekilde temas kurması da bu programın temel özellikleridir. Ayrıca, öğrenme sürecinin bir müfredata ve eğitim amaçlarına bağlı olabilmesi de mümkündür. Öğrenme yaklaşımları Orman Okulları'nda da kullanılabilmektedir.

Orman Okulu Yaklaşımının Uygulanması

Orman Okulları farklı formatlarda uygulanabilmektedir. Tam gün, yarım gün, haftada bir veya ayda bir şekilde uygulama yapan Orman Okulları bulunmaktadır. Okulların seçtiği doğal ortamlar da değişebilmektedir. Örneğin, çiftlikler, ormanlar, sahiller, parklar ve koruma altındaki alanlar Orman Yaklaşımı'nın uygulandığı yerler olabilmektedir. Bu yaklaşımın uygulandığı okulların genelde çok küçük bir iç mekânı olur; hatta bazen o da olmaz. Dolayısıyla, çocuklar en olumsuz hava koşulları dâhil tüm zamanlarını dışarıda oynayarak ve eğlenerek geçirirler. Orman Yaklaşımı'na göre risk ve mücadele çocukların öğrenme ortamının bir parçasıdır. Çocukların bir riskle karşılaştıklarında bunu ölçebilmeleri ve bir zorlukla karşılaştıklarında bununla mücadele edebilmeleri önemli ve yaşamsal becerilerdir. Dolayısıyla ortamın bu fırsatları sunması ve eğitimcilerin de bu süreçte çocukları destekleyip rehberlik etmesi gereklidir.

Öğretmenlerin Rolü ve Görevleri

Orman Okulları'nda görev alacak kişiler -öğretmenler, asistanlar vs.Orman Okulu lideri olmak üzere belli seviyelerde eğitimlerden geçmek zorundadırlar. Orman Okulu'nda çalışacak kişiler için bu eğitimler belli düzeylere ayrılmıştır ve kişiler yapmak istedikleri görevlere bağlı olarak grup lideri olmak ya da lideri ve diğerlerini desteklemek gibi farklı seviyelerde eğitim alırlar. (Forest Education Initiative., 2005 akt. O'Brien ve Murray, 2006)

Orman Okulları'nda görev yapan yetişkinlerin iyi eğitimli olmaları çok önemlidir. Ayrıca, risk ve güvenlik arasında dengeli bir tutuma sahip olmalıdırlar. Çocuklar bir yetişkinin endişeli olup olmadığını çok çabuk fark edebilirler ve bu endişe çocuklara da yansır.

Bunun sonucunda, yetişkinlerin endişeleri çocukların risk alma davranışlarına etki eder. Kendini güvende hissetmeyen çocuklar yetişkinlerin yakınlarda olduğunu bilmek ister ve onlara yakın dururlar. Böyle bir durumda eğitimciler çocuklar öz güven kazanana dek daha sık cesaretlendirir ve deneme fırsatları sunarlar. (Constable, 2017)

Orman Okulları'nda görev yapan öğretmenler doğal ortamları seven kişilerdir ve bu sevgilerini çocuklarla paylaşırlar. Dış mekânları sınıfları hâline getirirler ve bu ortamları dikkatle seçerler. Seçtikleri bu doğal ortamlara çocukları da götürüp oynamalarına ve öğrenmelerine fırsat tanırlar. Bu süreçteki rolleri çocuklara yardımcı olma, onların araştırma ve öğrenmelerini kolaylaştırmadır. Bu amaç doğrultusunda öğretmenlerin şunları yapmaları beklenmektedir. (Andrachuk ve ark, 2014)

Kıvılcım atmak: Eğitimciler doğaya karşı heves ve coşkuyla yaklaşarak çocuklara da model olurlar. Böylece, dış mekânlardan tedirgin olan veya bu tür ortamlarla yeni tanışan çocukları cesaretlendirirler. Eğitimciler yaratıcı bir kıvılcım ortaya artar ve ardından çocukların kendi fikirleriyle bu kıvılcımı büyütmelerini isterler. Bu süreçte çocuklara materyal, kaynak ve deneme imkânı sunarak hayal gücüne ve araştırmaya dayalı oyunlar oynamalarına ortam sağlarlar. Eğitimci kendi başından geçen bir hikâyeyi paylaşarak çocukların kendi hikâyelerini oluşturmalarını destekler ya da doğada bulduklarıyla ilgili sorular sorarak daha derinlemesine düşünmelerini teşvik ederler.

Gözlemlemek: Çocuklar bir araştırmayla meşgulken, eğitimci bir adım geri çekilerek çocukların oynamalarına ve araştırmalarına daha çok alan tanır. Bu durumu aynı zamanda çocukları gözlemleme fırsatı olarak da kullanır. Çocukların birbirleriyle ve ortamla olan ilişkilerini gözlemler, çocuklarla ilgili bilgi toplar ve bunları daha sonraki dış mekân deneyimlerini zenginleştirmede kullanır.

Çocuklarla birlikte öğrenmek: Eğitimci birlikte çalıştığı çocuklarla kirlenir, araştırır, öğrenir, bilgi edinir ve deneyim kazanır.

Güvende kalmak: Orman Okulu yaklaşımında öğretmenlerin en önemli sorumluluklarından biri çocukların fiziksel olarak güvende ve rahat olduklarından emin olmaktır. Çocukların hava koşullarına uygun giyinmeleri, gün boyunca kuru ve sıcak kalmaları önemlidir. Eğitimci aynı zamanda fiziksel ortamın genel güvenlik durumunu ölçmeli ve belirli etkinlikler için ortamın risk durumunu kontrol edebilmelidir.

Bağlantı kurmak: Eğitimci; çocuklar, aileler ve toplumla bir bağlantı kurmak için çalışır. Ayrıca, çocuklar arasında çıkan tartışma ve anlaşmazlıkların çözümünde çocuklara yardımcı olarak, grup kültürünün ve bağın devam etmesine yönelik çalışır.

Orman Okulu yaklaşımında öğretmenler kimi zaman bir oyun arkadaşı kimi zaman da bir araştırmacı görevi üstlenirler. Çocukların araştırmalarına aktif olarak katıldıkları zamanlar olduğu gibi geriye çekilip, çocukları dinledikleri ve gözlemledikleri zamanlar da olmaktadır. Kimi zaman ise doğal ortamı gezip, risk değerlendirmesi yapmaktadırlar. Kirlenmeye sadece izin vermekle kalmaz aynı zamanda buna teşvik ederler çocukların kirlenerek öğrenmelerinin önemine inanırlar. Çocuklar kirlenip ıslanırken çevrelerini tanırlar, her düşüp kalkmalarında bir tür başarı hisseder ve kalkmalarına yardımcı olan akranlarını gördükçe güven duymayı öğrenirler.

PİRAMİT METODU/ YAKLAŞIMI

Piramit Metodunun Kuramsal Temelleri

Piramit Metodu geliştirilirken Dinamik Sistemler Teorisi (Van Geert, Fischer & Bidell), Mesafe Teorisi (Sigel), Bağlanma Kuramı (Bowlby), Çoklu Zekâ Kuramı (Gardner), Duygusal Zekâ Kuramı (Salovey) olmak üzere pek çok teori ve kuramdan faydalanılmıştır. Bunlar arasında en dikkat çekici olanlar Dinamik Sistemler ve Mesafe Teorisi'dir. (Van Kuyk, 2009) Her iki teori de alan yazındaki diğer kuram ve teoriler ile karılaştırıldığında görece daha az bilinmektedir. Buna göre Dinamik Sistemler Teorisi, dinamik bir modelleme ile yaşamı ve canlıların organize faaliyetlerini gerçekleştiren bileşenleri birbirleri ile ilişkilendirmiştir. (Fischer & Bidell, 2006) Dinamik Sistemler Teorisi'ne göre gelişim doğumla başlayarak uzun vadeli bir döngüde devam etmektedir. Bu uzun vadeli döngü devam ederken içerisinde yer alan kısa vadeli döngülerde ise bilgi ve beceriler geliştirilmektedir. (Van Kuyk, 2009) Mesafe Teorisi'nin yansıması ise Piramit Metodu'nun eğitimsel bileşenleri de görülebilmektedir. Bu doğrultuda çocukların "bulundukları an" olan şimdiden yola çıkılmakta çocukların ilgili duruma ilişkin bilgi ve becerileri arttıkça mesafe alınmaktadır. (Van Kuyk, 2003) Böylelikle çocuklar temsil yeteneklerini de geliştirmiş olmaktadır (Sigel, 2006).

Yediiklim Yayıncılık

Piramit Metodu'nda Gelişim Alanları ve Temel Kavramlar

Piramit Metodu'nda etkinlikler çeşitli gelişim alanlarında bilişsel, duygusal ve kinestetik zekâ türlerine göre düzenlenmiştir. (Van Kuyk, 2001) Buna göre bilişsel zekâ, algı gelişimi, dil gelişimi, düşünce gelişimi ve zaman-mekân uyumu gibi gelişim alanlarını; duygusal zekâ, kişilik gelişimi ve sosyal-duygusal gelişim alanlarını içerirken; kinestetik zekâ motor ve artistik gelişim alanlarını içermektedir.

Piramit Metodu'nda çocuklar bilişsel zekâ ile çevrelerine odaklanırken, duygusal zekâ ile kendilerinin ve başkalarının duygularını fark etmekte; kinestetik zekâ ile hareket etmekte, vücutlarını kontrol ederek yaratıcı olmayı öğrenmektedirler. Bunlara ek olarak çocuklar bu zekâ türlerinde temel, yaratıcı ve üst biliş düzeyinde öğrenimlerini gerçekleştirmektedir. Bu üç düzey arasında gittikçe artan hiyerarşik bir ilişki bulunmaktadır. Yani bir çocuk üst biliş düzeyinde hareket ediyorsa davranışlarını bilinçli bir şekilde değiştirebilmektedir. (Van Kuyk, 2001; 2003; 2009)

Piramit Metodu'nun Dört Köşe Taşı

- Çocuğun İnisiyatifi
- Öğretmenin İnisiyatifi
- Psikolojik Yakınlık
- Psikolojik Uzaklık

Metodun adını aldığı piramitte tepeden (kuş bakışı) bakıldığında piramidin tabanında yer alan dört köşe taşı olarak isimlendirilen çocuğun inisiyatifi, öğretmenin inisiyatifi, psikolojik yakınlık ve psikolojik uzaklık Piramit Metodu'nun temel kavramlarıdır. Bu dört kavram temeli Mesafe Teorisi'ne dayanan eğitimsel bileşen ile temeli Bağlanma Teorisi'ne dayanan pedagojik bileşenin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Aşağıda bu kavramlar daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır:

1. Çocuğun İnisiyatifi

Piramit Metodu'nun dört köşe taşından biri olan çocuğun inisiyatifi, çocukların gelişim seviyesini en üst düzeye çıkaracak içeriği bulmayı hedeflemektedir. Buna noktada bir çocuğun gelişim seviyesini en üst düzeye çıkarmak için çocuğun etkin bir katılımcı olması gerektiğini dikkat çekmektedir. Sonuç olarak Piramit Metodu'nda çocuğun inisiyatifi ile etkin bir şekilde eğitim etkinliklerine katılarak, kendi yaşamını yönlendirmesi beklenmektedir. (Van Kuyk, 2003)

2. Öğretmenin İnisiyatifi

Piramit Metodu'nda öğretmen Vygotsky'nin bahsettiği yapı iskelesini kullanarak çocukların gelişimlerini desteklemektedir. Bu noktada öğretmenler çocukların gelişimlerini en üst düzeye çıkarmak için doğru yöntem ve teknikleri kullanarak girişimde bulunmakta, yeri geldiğinde etkinlikleri başlatmakta, yeri geldiğinde çocuğun oyununa katılmaktadır. (Van Kuyk, 2003; 2009)

3. Psikolojik Yakınlık

Bu kavram ile öğretmen-çocuk ilişkisinin önemi vurgulanmaktadır. Buna göre çocuk tıpkı annesine bağlandığı gibi öğretmenine de bağlanmaktadır. Annesine güvenli bir şekilde bağlanan çocukta olduğu gibi öğretmenine bağlanan çocuk da dünyayı keşfetmek için kendini güvende hissedecek ve böylece kendi gelişimlerini en üst düzeye çıkarabilecektir. (Van Kuyk, 2009) Sonuç olarak öğretmenine bağlanan bir çocuk da kendi başına girişimde bulunabilecektir. (Van Kuyk, 2003)

4. Psikolojik Uzaklık

Psikolojik uzaklık kapsamında çocuk şimdi içerisinde bulunduğu zamandan yavaş yavaş uzaklaşarak öğrenmesini derinleştirmektedir. Bu noktada uzaklaşma çocuğun iyi bildiği kavramlardan daha az bildiği kavramlara doğru gerçekleşmektedir. Benzer şekilde somuttan soyuta doğru ilerleme de uzaklaşma olarak ele alınmaktadır. (Van Kuyk, 2001, 2009)

Piramit Metodu'nun bu dört temel kavramı birbiri ile yakından ilişkilidir. Buna göre öğretmen ile çocuk arasındaki ilişkide bir denge durumu söz konusudur. Örneğin çocuğun kendi başına inisiyatif almadığı durumda öğretmen devreye girerek etkinlikleri başlatmaktadır. Ancak çocuk kendi girişimde bulunduğu takdirde öğretmen geri planda kalmakta ve çocuğu izlemektedir. Ayrıca psikolojik yakınlık ve psikolojik uzaklık kavramları arasında da bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre çocukların psikolojik uzaklık kazanabilmesinin ön koşulu psikolojik yakınlığın sağlanmasından geçmektedir. (Van Kuyk, 2009)

Yediiklim Yayıncılık

Piramit Metodu'nda Yer Alan Eğitim Programları

Piramit Metodu'nda piramit eğitimsel ve pedagojik bileşenleri üzerine bina edilmiş 4 eğitim programı bulunmaktadır:

- Oyun programı
- Projeler
- Tutor (özel öğretici) programı
- Ebeveyn programı

Oyun Programı

Piramit Metodu'nda çocukların oynadıkları oyunları zenginleştirmek, onları daha fazla oyun oynamaya teşvik etmek için zengin oyun ortamı hazırlama, çocukların oyununu zenginleştirme, oynamayı öğren(t)me gibi çeşitli yöntemlerden yararlanılmaktadır. Böylelikle çocuklar oyun oynamaya başlamakta, hâli hazırda oynadıkları oyunları çeşitlenerek zenginleşmekte ve sonuç olarak da oynayarak öğrenmekte ve gelişmektedir.

Projeler

Piramit Metodu'nda yer alan eğitim programlarının temelini bir eğitim öğretim yılı süresince uygulanan 12 proje oluşturmaktadır. Bu projeler çocukların ilgileri doğrultusunda düzenlenmiş olup; aralarında ardışık bir ilişki bulunmakta, gittikçe zorlaşmaktadır. (Broekhof, 2003) Projelerin temaları belirlenirken yukarıda bahsedilen sekiz gelişim alanı göz önüne alınmış, bir gelişim alanı önde olmakla birlikte tümünün desteklenmesi hedeflenmiştir. (Van Kuyk, 2003) Aynı zamanda Piramit Metodu'nun projelerinde Mesafe Teorisi'nden izler de görünmektedir. Çocuklar projeler süresince mesafe almakta ve gittikçe ilerlemektedir. Süreç içerisinde kullanılan yakınlık ve uzaklık soruları da Mesafe Teorisi'nin yansımalarıdır. Buna göre yakınlık soruları çocukların mevcut somut durumdan yola çıkarak cevaplayacakları sorular iken; uzaklık soruları çocukların mevcut durumdan uzaklaşarak, akıl yürütmelerini, üst düzey düşünme becerilerini kullanarak cevaplayacakları sorulardır. (Van Kuyk, 2003, 2009)

Kısa Vadeli Döngü

Piramit Metodu'nun tüm projelerinde çocuklar, kısa vadeli döngü içerisinde yer alan oryantasyon, demonstrasyon, genişleme ve derinleşme basamaklarında yeni bilgiler öğrenmekte ve sonuç olarak da mesafe almaktadır. (Van Kuyk, 2003, 2009) Buna göre piramit projelerinin ilk basamağı olan oryantasyon basamağında, adından da anlaşılacağı üzere, çocuklar projeye alışmaya başlamaktadır. Çocuklar bu aşamada önceki bildikleri ile yeni öğrendikleri bilgiler arasında ilişki kurmaktadır. Kısa vadeli döngünün ikinci basamağı olan demonstrasyonda ise öğretmenler bir taraftan yaptıklarını anlatırken diğer taraftan da göstermektedir. Çocuklar bu basamakta öğretmenlerin kendilerine sunmuş olduğu açık ve net örneklerden yola çıkarak öğrenmelerini gerçekleştirmektedir. Üçüncü basamak olan genişlemede ise çocuklar proje konusuna ilişkin olarak edindikleri bilgileri genişletmektedir. Bu basamakta verilen örnekler diğer iki basamaktakilerden daha zorlu olup; öğretmenler bu aşamada uzaklık sorularından faydalanarak çocukların mesafe kaydetmesine yardımcı olmaktadır. Projelerin ve kısa vadeli döngünün son basamağı olan derinleşmede çocuklar kendi kendilerine problem çözmeyi öğrenmek için adım atmakta, üst düzey düşünme becerilerini kullanarak öğrenmelerini gerçekleştirmektedirler. Bu aşamada öğretmenler uzaklık sorularını ana soru tipi olarak kullanmaktadır. (Van Kuyk, 2001, 2003, 2009)

Genel olarak kısa vadeli döngünün basamakları aşağıda verilmiştir:

Oryantasyon: Çocukların bilgi sahibi olmadıkları varsayılarak projeye başlanır.

Demostrasyon: Çocuklara örnekler verilir.

Genişleme: Çocukların girişimci öğrenmede bulunmaları yapı iskelesi ile desteklenir.

Derinleşme: Çocuklar yapı iskelesi kullanılarak desteklenir.

Uzun Vadeli Döngü

Piramit Metodu'nda 2,5-6,5 yaşlarındaki çocuklar üç grupta eğitim-öğretimlerine devam etmektedir. Çocuklar eğitime devam ettikleri bu 3 yıl boyunca Piramit Metodu'nun aynı projeleri uygulanmaktadır. Bu duruma uzun vadeli döngü denilmektedir. Buna göre 2,5-4 yaşlarındaki çocuklar yıl boyunca uyguladıkları 12 projeyi bitirip; 4-5 yaşına geldiklerinde aynı projeler hakkında daha fazla bilgi edinme olanağına sahip olmaktadır. 5-6,5 yaşına geldiklerinde ise iki yıl süresince aynı proje teması hakkında bilgi edinen çocuklar bilgilerini daha da derinleştirme olanağına sahip olmaktadır. Böylelikle çocuklar belli bir proje konusu hakkındaki bilgilerini genişletmekte, ilerletmekte dolayısı ile mesafe kaydetmektedir.

Yediiklim Yayıncılık

Tutor (Özel Öğretici) Programı

Piramit Metodu'nda daha fazla desteğe ihtiyacı olan çocukları desteklemek için Tutor denilen özel öğreticilerden yararlanılmaktadır. Tutorlar çocukları destekleme ve sorunların ortaya çıkmasını önleme konusunda oldukça önemli roller üstlenmektedir. Buna göre Piramit Metodu'nda yer alan Tutor programının temel amacı sorunların ortaya çıkmasını önlemektedir. Bu noktada henüz bir sorun ortada yok iken özel olarak desteğe ihtiyacı olan çocuklara müdahalede bulunulmakta, onlara bireysel olarak ya da küçük gruplar hâlinde öğrenme olanakları yaratılmaktadır. Tutor programı Piramit projeleri ile aynı anda paralel olarak ilerlemektedir. Buna göre Tutor, tüm çocukların katıldığı grupça keşfetme zamanından önce ihtiyacı olan çocuklar ile ilerleyen süreçte karşılarına çıkacak olan kavramlar hakkında etkinlikler yapmakta, onlara bu kavramları öğretmektedir.

Ebeveyn Programı

Ailelere Piramit Metodu'nda oldukça büyük önem verilmektedir. Bu doğrultuda Piramit Metodu'nu uygulayan okullar her eğitim-öğretim yılının başında kendi ebeveyn programlarını planlamaktadırlar. Ayrıca Piramit Metodu'nda her günün başında aileler de çocukları ile birlikte sınıfa girerek çocuklarının oyunlarına katılmaktadır. En fazla yarım saat süren bu etkinlik ebeveyn programı kapsamında ele alınmaktadır. (Van Kuyk, 2003)

Piramit Metodu'nda Planlar

Piramit Metodu'nda program planı/projeler, yıllık plan ve günlük plan olmak üzere üç farklı plan bulunmaktadır. (Van Kuyk, 2003)

Program Planı/Projeler

Piramit Metodu üç yıl süre ile uygulanan bir eğitim programıdır. Buna göre bu programa devam eden çocuklar 2,5-4 (küçük grup), 4-5 (grup 1) ve 5-6 (grup 2) yaşları şeklinde gruplara ayrılmaktadır. Piramit Metodu'nda proje konuları her yaş grubu için aynı olacak şekilde düzenlenmiş olup; tüm çocuklar aynı zamanda aynı proje konusuna bağlı kalarak etkinlikler yapmaktadır. Ancak bu noktada her bir yaş grubunun aynı proje konusunda çalışmasına karşın farklı bir odak noktası seçildiğinin belirtilmesinde fayda vardır. Böylece çocuklar üç yıl bittiğinde proje konuları hakkında derin bir bilgi edinmiş olmaktadır. (Van Kuyk, 2003)

Yıllık Plan

Piramit Metodu'nda bir eğitim öğretim yılı iki dönemden oluşmaktadır. İlk dönem "Hoş geldiniz" programı ile başlamakta ve çocuklar bu programda günlük akışın nasıl olacağını, kuralları, diğer çocuklar ile anlaşmayı ve bağımsız bir şekilde çalışmayı öğrenmektedir. Ardından çocuklar yıl içerisinde her biri yaklaşık olarak 3 hafta süren projelere geçmektedir. Bu süreçte aynı anda diğer eğitim programları da uygulanmaya devam edilmektedir. Piramit Metodu'nda her dönemin sonunda çocuklar ilgili test ve gözlem formları kullanılarak değerlendirilmektedir.

Günlük Plan

Piramit Metodu'nda günlük eğitim akışında sabah ve öğleden sonra yapılan etkinliklerde çeşitli farklılıklar vardır. Çocuklar sabahları daha çok odaklanmalarını gerektiren etkinlikler yaparken; öğleden sonra daha çok özgür seçimlerde bulunabilecekleri etkinlikleri gerçekleştirmektedir. Ayrıca Piramit Metodu'nda yaşça küçük olan gruplar (2,5-4) okulda bir devre kalırken büyük gruplar iki devre kalmaktadır. (Van Kuyk, 2003)

Piramit Metodu'nda Öğrenme Ortamı

Piramit Metodu'nda eğitim-öğretim ortamının iyi bir şekilde düzenlenmesi yapılacak işlerin yarısının yapıldığı anlamına gelmektedir. Buna göre çocukların öğrenme ortamı düzenlenirken şu hususlara dikkat edilmelidir:

- Küçük yaş grubu (4 yaşın altındaki çocuklar) için çocuk başına 3 m2 lik bir alan bulunmalıdır. Bahsedilen bu miktar çocuk ile öğretmenin çalışma sürecinde rahat hareket edebilecekleri miktardır.
- Küçük yaş grubu sınıf mevcudu en fazla 15 olmalıdır. Grup 1 ve grup 2'de sınıf mevcudu 25'e kadar artırılabilir. Ancak bu durumun öğretmen-çocuk iletişimini güçleştireceği göz önüne alınmalıdır.
- Sınıf şeklinin dikdörtgen olması tercih edilmektedir.
- Sınıflar doğal ışık ile aydınlatılmalı, ses seviyesi kabul edilebilir sınırlarda olmalıdır.
- Piramit sınıfları çocuklar için çekici bir şekilde hazırlanmalı ve aynı zamanda temiz olmalıdır.
- Hem sınıf hem de sınıfta kullanılan materyaller çocukların güvenliğini tehlikeye atmamalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

- Sınıftaki materyaller tüm çocukların rahatça görebileceği ve kolayca ulaşabileceği şekilde düzenlenmelidir. (Van Kuyk, 2003)

Piramit Metodu'nun uygulandığı sınıflarda çocukların tüm gelişim alanlarının desteklenmesine olanak sağlayan öğrenme merkezleri yer almaktadır. Bu öğrenme merkezleri dolaplar yardımı ile birbirinden ayrılmaktadır. Sınıf alanının küçük olması durumunda öğrenme merkezleri esnek bir şekilde düzenlenmekte ancak tüm gelişim alanlarının desteklendiğinden emin olunması gerekmektedir. Piramit sınıflarında bulunan öğrenme merkezleri şunlardır:

Evcilik Merkezi

Çocuklar bu merkezde ev yaşantılarını deneyimleme imkânı bulmaktadır. Evcilik merkezi aracılığı ile çocukların kişilik gelişimleri, sosyal-duygusal gelişimleri ve dil-düşünce gelişimleri desteklenmektedir.

Dil ve Okuma Merkezi

Göçmen çocukların dil gelişimini desteklemek amacı ile çıkılan yolda geliştirilmiş olan Piramit Metodu'nda dil ve okuma merkezi oldukça büyük önem taşımaktadır. Bu merkezde kitapların yanı sıra çocukların yazı yazabileceği, çizimler yapabileceği materyallerin de bulunması gerekmektedir.

Sanat Merkezi

Çocukların özellikle ince motor becerileri bu merkez aracılığı ile desteklenmektedir. Bu merkezde çocuklar çeşitli malzemeler (kil, hamur, kâğıt vb.) ile sanatsal etkinlikler gerçekleştirmektedir.

Yapı-İnşa Merkezi

Çocuklar bu merkezde bulunan çeşitli blokları kullanarak iki ya da üç boyutlu yapılar inşa edebilmektedir. Ayrıca çocuklar yapı-inşa merkezinde inşa edecekleri yapıların önce ve sonrasında çizim de yapabilmektedir.

Matematik ve Düşünme Merkezi

Bu merkezde Piramit Metodu'nun özel materyallerinin yanı sıra çeşitli yapbozlar, tangramlar bulunmaktadır. Çocukların bu materyalleri kullanarak matematik ve düşünme becerileri desteklenmektedir.

Keşif (Geçici İlgi) Merkezi

Bu merkez aracılığı ile çocukların dil, düşünce, algı gelişimleri desteklenmektedir. Keşif merkezi her projenin başında projenin konusuna göre, proje kitabında yer alan öneriler doğrultusunda düzenlenmekte yani projeye adapte edilmektedir. (Van Kuyk, 2003)

Piramit Metodu'nda Değerlendirme

Çocukların gelişimlerini olabilecek en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen Piramit Metodu'nda çocuk, öğretmen ve program değerlendirmesi yapılmaktadır. (Van Kuyk, 2009)

- Çocuğu değerlendirme
- Öğretmeni değerlendirme
- Programı değerlendirme

Çocuğun Değerlendirilmesi

Piramit Metodu'nda değerlendirme sürecinin en önemli kısmı çocuğun değerlendirilmesidir. Çocuğu doğru bir biçimde değerlendirmek demek, onun gelişim hedeflerine ne kadar ulaştığını tespit etmek anlamına gelmektedir ki; bu da çocuğun gelişimini en üst noktaya çıkarmak için aynı zamanda bir ön koşuldur. Bu bağlamda Piramit Metodu'nda çocuğun değerlendirmesinde birden fazla yöntem kullanılmakta; çocuklar doğal oyun ve öğrenme çevrelerinde değerlendirilmektedir. Böylelikle çocukların gerçek gelişim seviyelerinin nerede olduğu belirlenmektedir. (Van Kuyk, 2003, 2009)

Piramit Metodu çocuğu değerlendirmede kullanılan araçların geçerli ve güvenilir olmasına da önemsemektedir. Bu doğrultuda Piramit Metodu'nda kullanılan araçlar geçerli, güvenilir ve aynı zamanda da çocukların doğal çevrelerine uyumludur. Buna ek olarak Piramit Metodu'nda çocukların farklı gelişim alanlarını değerlendirmek için Hollanda merkezli ünlü değerlendirme kurumu CITO tarafından geliştirilmiş birden fazla araçtan (ölçek) faydalanılmaktadır. Bu araçların tümünün geçerlik ve güvenirlikleri saptanmış olup, aynı zamanda da eğitimcilere kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Tüm bu bilgiler ışığında Piramit Metodu'nda çocuklar günlük değerlendirme, yarıyıl değerlendirmesi ve tanısal değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. (Van Kuyk, 2003, 2009)

Yediiklim Yayıncılık

Günlük Değerlendirme

Piramit Metodu'nda günlük değerlendirme yapılırken gözlem kayıtları ve portfolyodan yararlanılmaktadır. Bu noktada eğitimci çocuğu gün içerinde grupla keşfetme sürecinde, oyunları esnasında gözlemlemekte; çocukların inisiyatiflerine, oyunlarının zengin olup olmadığına odaklanmaktadır. Bir diğer söylem ile öğretmen bu değerlendirmesinde çocukların gelişim seviyesini belirlemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda her bir öğretmenin kendi portfolyo ve gözlem kaydı tutma yönteminin farklılık gösterebildiğini belirtmek gerekmektedir. Öğretmenlerin çocukların portfolyosundan seçtiği çalışmaların en önemlileri dönem sonunda arşiv portfolyosuna aktarılarak saklanmaktadır. (Van Kuk, 2003, 2009)

Yarıyıl Değerlendirmesi

Piramit sınıflarında her dönemin sonunda yarıyıl değerlendirmesi yapılmaktadır. Bu değerlendirme ile çocukların geçtikleri dönemde uygulanan eğitim programında ne kadar faydalandıkları ya da faydalanamadıkları belirlenmeye çalışılmaktadır. Eğer çocuk uygulanan programdan yeterince faydalanamadı ise gelecek dönem için nelere ihtiyaç duyduğu tespit edilmektedir. Yarıyıl değerlendirmesi yapılırken her bir yaş grubu için (2,5-4, 4-5 ve 5-6) motor, sosyal-duygusal gelişim alanlarını gözlemlemek üzere geliştirilmiş gözlem formlarının yanı sıra; bilişsel gelişimlerini belirlemek üzere geliştirilmiş standart testlerden yararlanılmaktadır. Ayrıca yarıyıl değerlendirmesi sonucunda hangi çocukların tutoring ihtiyaçları olduğu da tespit edilmektedir. (Van Kuyk, 2003, 2009

Tanısal Değerlendirme

Piramit Metodu'nda tanısal değerlendirme çocuğun gelişimi ile ilgi olağan olmayan bir gelişme yaşandığında yapılmakta ve bu değerlendirme sonrasında çeşitli kararlar alınmaktadır. (Van Kuyk, 2003)

Öğretmenin Değerlendirilmesi

Piramit Metodu'nda öğretmenler bir öğrenci olarak yaklaşık iki yıl boyunca yıl içerisine yayılan Piramit Metodu sertifika programına dâhil olurlar. Böylece öğretmenler bu eğitim sürecinde ve süreç sonrasında değerlendirilmiş olurlar. Bu değerlendirmelerde öğretmenlerinin Piramit Metodu'nun eğitimsel bileşeni ve pedagojik bileşeni nasıl uyguladıklarına bakılmaktadır. Bir diğer deyiş ile öğretmenler çocuklar ile nasıl ilgilendikleri (pedagojik bileşen) ve onları nasıl destekledikleri (eğitimsel bileşen) açısından değerlendirilmektedir. (Van Kuyk, 2003)

Değerlendirmeler yapılırken "Piramit Uygulamalarını Değerlendirme Aracı" adı verilen bir ölçme aracından faydalanılmaktadır. Bu değerlendirme sürecinde öğretmenler bir yandan da çocuklar ile çalışmaya devam etmektedir. Ayrıca sertifika programının bitişi ile öğretmenler sekiz yetenek üzerinden online şekilde de değerlendirilmekte; tespit edilen eksiklikler hususunda bilgilendirilmektedir. (Van Kuyk, 2009)

Programın Değerlendirilmesi

Piramit Metodu'nun program olarak iç ve dış değerlendirmeler yapılarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda programın iç değerlendirilmesi geliştiricisi olan Dr. Jef. J. Van Kuyk'un çalıştığı kurum olan CITO tarafından yapılırken; dış değerlendirmesi Amsterdam ve Groningen Üniversiteleri tarafından yapılmıştır. (Van Kuyk, 2001, 2003, 2009)

İç Değerlendirme

Piramit Metodu'nun iç değerlendirmesi, CITO tarafından geliştirilen araçların kullanıldığı öğrenme sürecinin değerlendirilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Birden fazla okul bir araya geldiği değerlendirmelerde geniş çaplı bir karşılaştırma yapmak mümkündür. Bunun için de okullar standart testlerden yararlanmaktadır. (Van Kuyk, 2003)

Dış Değerlendirme

Hollanda Eğitim Bakanlığının yeni program arayışı sonucunda geliştirilen Piramit Metodu'nun dış değerlendirmesinde Kaleidoscoop Programı ile karşılaştırması yapılmıştır. Yapılan bu araştırma 1996-1999 yılları arasında devam etmiştir. Groningen Üniversitesi her iki programın uygulanma düzeyini izlerken; Amsterdam Üniversitesi bunların etkililiğini ölçmüştür. Yapılan ilk araştırmanın ardından Piramit Metodu daha da geliştirilerek 1998-2000 yıllarında yeniden test edilmiş; ulusal düzeyde etkili olduğu belirlenmiştir.

Yediiklim Yayıncılık

ÖN YARGI KARŞITI PROGRAMI

Üç Temel Kavram: Stereotip, Ön Yargı ve Ayrımcılık

Ön yargı karşıtı programın temelinde stereotip, ön yargı ve ayrımcılık kavramları bulunmaktadır. Bu nedenle ilk olarak bu kavramların anlamlarını ve içeriklerini bilmek gerekmektedir.

Stereotip: Stereotip, köken itibarıyla yani etimolojik olarak Latince olup "steros" (katı) ve "typos" (tip, nitelik) sözcüklerinin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. (Alan Held, 2016) Sosyal psikolojinin kavramlarından biri olup belirli birey türleri ya da davranışlar hakkında genel olarak benimsenen görüşleri ifade etmektedir.

Ön Yargı: Ön yargı kavramı sıklıkla stereotipler yani kalıp yargılar ile karıştırılmaktadır. Bu iki kavram birbiri ile yakinen ilintili ancak birbirlerinden farklı kavramlardır. (Göregenli, 2012) Buna göre ön yargı, "bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm, peşin fikir" şeklinde tanımlanmaktadır. (TDK, 2019) Diğer bir ifade ile bir bireyin, başka bir bireye yönelik yalnızca aşırı genellediği bir fikrinin bulunması hâli ön yargıdır.

Ayrımcılık: Sosyal Politika Kavramları Sözlüğünde (2012) ayrımcılık, "bir kişiye ya da sosyal gruba dinî inancı, siyasi görüşü, etnik kökeni, yaşı, medeni hâli veya bedensel engeli gibi belli özelliklerinden dolayı ön yargılı davranılması" olarak tanımlanmıştır. Pozitif ya da negatif ayrımcılık olabildiği gibi esas olarak ayrımcılık denildiğinde negatif anlamı akıllara gelmektedir. Ayrımcılık kavramı köklerini esasen her insanın eşit olduğu ilkesinden almaktadır.

Ön Yargı Karşıtı Eğitim Programının Ortaya Çıkışı ve Vizyonu

Ön yargı karşıtı eğitim; erken çocukluk eğitiminde, yeni edebiyat, medya ve ürünlerin çıkmasına neden olan genel kavramları içermektedir. Bu kapsamda spesifik kültürel gruplar, cinsiyet ayrımcılığı, farklı özelliklere ve yeteneklere sahip çocukların kaynaştırılması, farklı aile yapılarının kabullenilmesi, çok dilli ve kültür-odaklı uygulamalara önem verilmesi gibi konularda seminerler düzenlenmektedir. Ön yargı karşıtı eğitim programı, tüm çocukların kendine has yeteneklere sahip olduğu ve bu yeteneklerini geliştirebileceği bir dünyanın mümkün olduğunu temel vizyon olarak benimsemiştir. Buna göre bu dünyada;

- Tüm aileler ve çocuklar aidiyet hissine sahiptiler. Kendi kimliklerini ve kültürel yaşam şekillerini sürdürecekleri deneyimleri kazanırlar.
- Tüm çocuklar başarılı ve topluma katkı sağlayan bireyler olarak eğitime erişirler ve katılım sağlarlar.
- Eğitim süreci programın ve okulun tüm paydaşlarını eğlenceli öğrenmeye dâhil eder.
- Çocuklar ve yetişkinler, çeşitlilik içeren ve kaynaştırma ortamlarında birbirlerine saygılı şekilde nasıl yaşayacaklarını ve beraberce nasıl çalışacaklarını bilirler.
- Tüm aileler çocuklarını yetiştirecekleri kaynaklara sahiptirler.
- Tüm aileler ve çocuklar güvenli, huzurlu, rahat, sağlıklı evlerde ve semtlerde yaşamayı hak ederler.

Ön Yargı Karşıtı Eğitim Programının İlke ve Özellikleri

Ön yargı karşıtı eğitim programının 7 özelliği bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Ön yargı karşıtı eğitim programının amaçları herkes için düzenlenmiş olup bunlardan herkes yararlanmaktadır.
- Ön yargı karşıtı eğitim programı gelişimsel açıdan uygundur.
- Ön yargı karşıtı eğitim programı çocukların gündelik yaşamları göz önüne almaktadır.
- Ön yargı karşıtı eğitim programında çocuk tarafından ve öğretmen tarafından başlatılan etkinliklerin ikisi de kullanılmaktadır.
- Ön yargı karşıtı eğitim programında öğrenme bir günde veya yalnızca bir etkinlikte gerçekleşmemektedir.
- Ön yargı karşıtı eğitim programı öğretmenlerin kendilerini tanımalarını teşvik etmektedir.
- Ön yargı karşıtı eğitim programı turist müfredatın zararlarından uzak durmaktadır.

Ön Yargı Karşıtı Eğitim Programının Amaçları

Ön yargı karşıtı eğitim programının en temel değerlerinden biri "baskıcı fikir ve davranışlar kötüdür ancak farklılıklar iyidir" mesajıdır. Dolayısıyla, erken çocukluk eğitiminin temel fikri bu baskıcı güçlerle mücadele edilmesini sağlamak ve çocuklar arasında özgürlükçü bir ortamın oluşumunu desteklemek üzerine inşa edilmiştir. Bu doğrultuda, ön yargı karşıtı eğitimin 4 amacı ve bu amaçlara ait ilkeleri aşağıda özetlenmiştir:

Yediiklim Yayıncılık

Amaç 1: Her çocuğun öz güvenli bir kişilik ve grup kimliği oluşturmasını desteklemek

Bu amaca göre her çocuk, öz farkındalık, güven, ailesel gurur ve olumlu sosyal kimlik geliştirecektir. Bu amacın rehber ilkeleri ise;

- Çocukların sosyal kimliklerini (kültürel, cinsiyet, etnik vb.) ifade edebilecekleri öz saygı çalışmalarına yer vermek,
- Çocukların ailelerini görünür hâle getirmek,
- Bu amaç içerisindeki sosyal kimlik algısı desteklenmeden diğer amaçlara geçmemek şeklinde sıralanmaktadır.

Amaç 2: Çocukların farklı hayatlara sahip kişilerle empatiye dayalı rahatça ilişkiler kurmasını desteklemek

Bu amaca göre, her çocuk insani farklılıklara karşı memnuniyet ve rahatlığını ifade edecektir; insani farklılıkları doğru bir dille ifade edecektir; diğer insanları önemseyen derin ilişkiler kuracaktır. Bu amacın rehber ilkeleri ise;

- İnsanların birbirlerine benzer ama aynı zamanda farklı olduklarının vurgulanmasında dengeyi bulmak,
- Çocukların bildiği, kendi yaşamlarındaki farklılıklarla başlamak,
- Çocukların mahallelerinde veya şehirlerinde yaşayan farklı gruplarla tanışmalarını sağlayarak, çeşitliğe dair bilgilerini genişletmek,
- Turist müfredattan uzak durmak şeklinde sıralanmaktadır.

Amaç 3: Çocukların ön yargı hakkında eleştirel düşünmelerini desteklemek

Bu amaca göre, her çocuk adaletsizliği fark edecektir, haksızlığı tanımlamak için dili kullanacaktır ve haksızlığın incittiğini anlayacaktır. Bu amacın rehber ilkeleri;

- Çocukların kavram yanılgılarını ve basmakalıp düşüncelerini ve bunlarla ilgili duygularını değerlendirmek, Çocukların gerçekçi olmayan, yanlış düşüncelerle doğru olanları nasıl karşılaştıracaklarını öğrenmelerine yardımcı olmak,
- Empati ve adalet duygularına aynı anda hitap eden etkinlikler gerçekleştirmek,
- Eleştirel düşünme becerilerini desteklemek şeklinde sıralanmaktadır.

Amaç 4: Ön yargı karşısında kendisi ve başkaları için savunma yapabilmesini sağlamak

Bu amaca göre her çocuk ön yargı veya ayrımcı davranışlara karşı kendi başına veya diğer kişiler ile birlikte harekete geçmek için güç ve beceri sahibi olacaktır. Bu amacın rehber ilkeleri;

- Çocukların yaşamını doğrudan etkileyen adaletsiz uygulamalara karşı uyanık olmak,
- Ön yargıyla ilgili farklı durumlarda, çocukları fikir ve duygularını ortaya çıkaracak diyaloglara davet etmek,
- Farklı durumlarla ilgili çocukların ilgilerini ve grup dinamiklerini bilmek,
- Aileleri düşünmek; ön yargıyla ilgili görüş ve uygulamalarını öğrenmek,
- Ön yargıyla ilgili problem olduğunda, buna yönelik plan yapmak ve harekete geçmek şeklinde sıralanmaktadır. (Derman-Sparks & Hohensee, 1992; Gann, 1997; Wu, 1999; Derman-Sparks & Olsen-Edward, 2009)

Erken Çocukluk Döneminde Ön Yargı Karşıtı Eğitimin Bileşenleri

Çocukların tüm yaşamları boyunca daha başarılı birey olmaları için ise erken çocukluk eğitim ortamlarında ön yargı karşıtı eğitimin gerekliliklerini sağlamak üzere birtakım bileşenlere ihtiyaç duyulmuştur. Bunlar; günlük yaşam deneyimlerine dayanma, turistik bilgi ve müfredata karşı çıkma, sosyal ve proaktif tutumu kolaylaştırma olarak sıralanmaktadır. (Wu, 1999)

Aşağıda bu bileşenler daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Günlük Yaşam Deneyimlerine Dayanma: Ön yargı karşıtı eğitim programında çocukların farklı duygular ve dış dünya konusundaki farkındalıkları çevrelerindeki günlük olaylarla ve gündelik yaşamla ilişkilendirilmektedir. Sınıfta gerçekleştirilen etkinlikler ve materyaller çocukların içinde bulundukları çevre, kültür ve birlikte yaşadıkları insanlar ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle, eğitimcilerin günlük yaşamdaki ön yargılarının farkına varmaları oldukça önemlidir. Çünkü ön yargı karşıtı eğitim programı yetişkinlerin bulundukları noktadan başlamaktadır.

Turist Bilgi ve Müfredatına Karşı Çıkma: Ön yargı karşıtı eğitim programı esas itibarıyla çok kültürlü eğitimi temel almaktadır. Ancak ön yargı karşıtı eğitimin çok kültürlü eğitimden ayrıldığı noktalar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisini turist bilgi ve müfredata karşı olma şeklinde ifade etmek mümkündür. Çok kültürlü eğitim "Çocuklar birbirlerinin kültürlerini öğrenme fırsatına sahip olduklarında birbirlerine saygı duyar

/yediiklimyayıncılık

ve ön yargı geliştirmezler." varsayımına dayanmaktadır. Ancak başlangıç itibarıyla oldukça olumlu olan bu mesajın zaman içerisinde basmakalıp düşüncelere neden olduğu ve turist bilgi ve müfredata yol açtığı belirlenmiştir. Turist müfredat; çocukların ait oldukları etnik kimliğin tatillerini, kıyafetlerini ve yiyeceklerinden yola çıkarak kültürlerinin bir yüzünü tanıtmak anlamına gelmektedir. Turist müfredat ile diğer kültürlerin kutlamaları, yemekleri, geleneksel kıyafetleri, ev yaşantıları tanıtılırken bir yandan da çocukların kültürel ön yargı geliştirmelerine neden olunmaktadır. Şöyle ki; çocuklar turist müfredat ile tıpkı birer turist gibi diğer kültürleri ziyaret etmekte ve sonrasında da evlerindeki, sınıflarındaki "normal" gündelik yaşamlarına diğer bir söylem ile "baskın kültüre" geri dönmektedir. Bu şekilde gerçekleştirilen eğitimde turist müfredat çocuklara iki yanlış mesaj vermektedir: Bunlardan ilki "Baskın yaşayış şeklinin doğru ve normal olduğudur". Buna göre azınlıkta olan yaşam şekli normalden bir sapma olarak algılanmaktadır. İkincisi ise diğer kültürel gruplar eğitim programının yalnızca bir kısmını oluşturduğundan, "Asıl önemli olan çoğunluğun nasıl yaşadığıdır." mesajıdır. Her iki mesaj da çocukların diğer kültürler konusunda basmakalıp düşünce geliştirmesine neden olmaktadır.

Sosyal ve Proaktif (İleriye Dönük) Tutumu Kolaylaştırma: Ön yargı karşıtı eğitim programı "şucu-bucu" kavramlarına karşı çıkmakta ve sosyal yapılandırmayı desteklemektedir. Bu bağlamda ön yargı karşıtı eğitim programında çocukların sosyal ve proaktif tutumlarının desteklenmesinde eğitimcilerin model olması oldukça büyük önem arz etmektedir. Bu noktada eğitimcilerin olaylar karşısında verdikleri tepkiler çocukların eşitsizlik ve adaletsizlik karşısındaki tutumlarının oluşmasında oldukça belirleyici bir rol oynamaktadır. Çocukların farklılık ve çeşitliliğe saygı duymaları ve tüm herkesi kucaklayabilmeleri için eğitimcilerin eşitsizlik karşısında proaktif bir rol model olmaları oldukça önemlidir. Çocukların da bu ileriye dönük, proaktif rolü üstlenebilmeleri için bir diğer önemli husus ön yargı karşıtı, zengin eğitim ortamlarının oluşturulmasıdır. Bu zengin eğitim ortamlarında eğitimciler ayrımcı uygulamalar ya da ırkçı söylemlere izin vermeden konulara dikkat çekmekte ve etkinlikleri başlatmaktadırlar.

Ön Yargı Karşıtı Eğitim Programının İçeriği

Ön yargı karşıtı eğitim programı genel olarak bir öğretim stili, metodu, felsefesi ve dünyayı algılama şekli olarak tanımlamak mümkündür. Buna göre kendi avantaj ve dezavantajlarını farkında olan ön yargı karşıtı eğitim programı; çocukların eğitim, sağlık ve güvenlik hizmetlerine erişimlerinin toplumdaki avantaj ve dezavantaj dinamiklerine bağlı olduğunu kabul etmektedir. Bahsedilen bu dinamikler öğretmenlerin bireysel çabalarından bağımsız olarak erken çocukluk eğitim ve uygulamalarını etkilemektedir. Bu nedenle ön yargı karşıtı eğitim programının temel mesajı "Çocukların gelişimini olumsuz etkileyen şeyler onların bireysel farklılıkları değil, bu farklılıklar nedeni ile maruz kaldıkları haksız ve incitici muamelelerdir." olmuştur. Erken çocukluk eğitimi uygulamalarındaki avantaj-dezavantaj dinamiklerinin en önemlilerinden biri, program içerisinde belli çocukların ve onların kültürlerinin görünürken diğerlerinin ise görünmez olması ya da göz ardı edilmesidir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde okul öncesi dönemde kullanılan pek çok materyal-orta sınıf, İngilizce konuşan, beyaz, çekirdek aileye mensup, şehirli Amerikan kültürünün basmakalıp yaşantısını yansıtmaktadır. Sınıf ortamında kullanılan materyallerin yaşattığı bu görünmezlik bazı çocukların hâli hazırda olumlu olan benlik algılarını zedelerken; diğer çocuklara da çok yanlış bir mesaj vermektedir: "Siz diğerlerinden daha fazlasını, daha özelini hak ediyorsunuz!" (Derman-Sparks, 1989; Wolpert, 2002).

Ön yargı karşıtı eğitim programı disiplinler arası bir program şeklini alabilmekte veya okulla ilgili her kararın üstünde bulunabilmektedir. Bu nedenle ön yargı karşıtı eğitim programı bir programın üstüne eklenecek bakış açısının çok daha ötesinde; var olan eğitim programına entegre edilmesi gereken bir yaklaşımdır. Ön yargı karşıtı eğitim programı, çocukların kendilerini sevmelerine yardımcı olacak pek çok bakış açısı kazanmalarını sağlamakta aynı zamanda da ırkı, cinsiyeti veya yeterliliği ne olursa olsun tüm insanlara saygı duyulmasını öğretmeyi hedeflemektedir. Dolayısı ile ön yargı karşıtı eğitim programı ön yargılarla, ayrımcılıklarla, basmakalıp düşüncelerle mücadele edilmesini öngören aktif ve aktivist bir yaklaşımdır. Çünkü cinsiyet ayrımcılığı ve ırkçılık yapan, özel gereksinimli bireylere karşı olumsuz tutumları oluşturan; bunları devam ettiren kurumsal yapıların bulunduğu bir toplumda yalnızca ön yargısız olmak, ön yargılar karşısında gözlemci olarak kalmak yeterli olmamaktadır. Ön yargı karşıtı eğitim programı eğitimcilere belli ön yargı alanlarına yönelik olarak etkinlikler planlamalarını önermektedir. (Derman-Sparks, 1989; Wolpert, 2002)

Yediiklim Yayıncılık

Aşağıda bu ön yargı alanları ele alınmaktadır:

Irk-Etnik Köken

Irk ve etnik kökene yönelik ön yargıların azaltılması ve ortadan kaldırılması adına; çocukların farklı renklerin kullanımlarını içselleştirmeleri yerine eleştirel düşünmelerinin sağlanması, her etnik kökenden kahramanların kendi yaşadıkları çevre ve mahallede olabileceğine alıştırılması, beyaz ten rengine sahip olan kahramanların ırkçılık karşısında oldukları hikâyelerin anlatılması, siyah ya da koyu renkli güzel şeylerin listesinin yapılması önerilmektedir. Ayrıca ırk ve etnik kökene yönelik ön yargıların oluşmasında dil farkı, aksan gibi hususların da etkili olduğu bilinmektedir. Bu nedenle çocuklara "diğer" dillerin de komik olmadığı, yalnızca kendilerininkinden farklı olduğu ve saygıyı hak ettiği mesajı verilmelidir. Çocuklara bu gibi konularda çeşitli hikâyelerin okunması önerilmektedir.

Yaş

Yaş konusundaki ön yargıların başında, yaşlıların güçsüz olacağı fikri yatmaktadır. Bunun önüne geçilmesi adına sınıflarda şu tür etkinlikler gerçekleştirilmesi önerilmektedir:

- Yaşlandığı hâlde spor yapan, aktif olan ve hayatlarına devam eden kişilerin resimlerini paylaşarak; bunlarla ilgili sohbet etmek
- Baston kullanmasına rağmen tarlada çalışmaya devam eden bir çiftçi resimleri ile ilgili sohbet etmek
- Yaşlı akraba ve tanıdıkları okula davet ederek deneyimlerini paylaşmalarını istemek (Derman-Sparks, 1989; Wolpert, 2002)

Fiziksel Özellikler ve Yetiler

Fiziksel özellik ve yetiler de ön yargıların oldukça yoğun olarak bulunduğu alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada çocukların eleştirel düşünmelerine fırsat verecek soruların sorulması, eleştirel düşünmelerini destekleyen etkinliklerin planlanması önem arz etmektedir. Örneğin tekerlekli sandalye kullanan bireylerin anne-baba olamayacaklarına dair bir kalıp yargıya sahip olan çocuklar için; resimli kitaplardan faydalanarak araştırma yapmak, sınıf içerisinde tartışmak, farklı oyuncak bebekler tasarlamak, bir tekerlekli sandalye bularak sınıfta bazı çocukların tekerlekli sandalye kullanmalarına olanak sağlamak (canlandırma yapmak) gibi etkinlikler planlanabilir. Böylelikle çocuklar bu yöntemler aracılığı ile ön yargılarının üzerine gidecek ve yeniden düşünmüş olacaklardır.

Cinsiyet

Cinsiyet konusundaki ön yargı ve ayrımcılıklar özellikle kızlar aleyhine olmakla birlikte, erkekler için de tehlikeli sonuçlar doğurabilmektedir. Bu noktada farklı cinsiyetlerde ancak aynı mesleği yapan insanların görsellerinin sunulması, bu konuda çeşitli oyunlar oynanması önerilmektedir. Cinsiyet ile ilgili ön yargıları tespit edebilmek için; resimleri göstermeden bir hikâye okumak ve karakterlerin isimlerinin neler olabileceği konusunda tartışmak, belirli karakterleri seçerek onların resimlerini çizmelerini istemek gibi etkinlikler yapılabilir.

Aile Yapısı ve Cinsel Tercihler

Aile yapısı ve cinsel tercihler de ön yargıların ortaya çıktığı alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada farklı aile türlerinin (tek ebeveynli aile, iki ebeveynli aile, çok uluslu aile, evlatlık çocukları olan aile, geniş aile vb.) tanıtıldığı kartların hazırlanarak, bu kartlarla oyunlar oynanması her çocuğun kabul gördüğünü hissetmesini sağlamak açısından önem arz etmektedir. Ayrıca aynı cinsiyetten anne ve babası olan (iki anne, iki baba) çocukların da dışlanmaması sağlamak ön yargı karşıtı eğitim programının hedefleri arasında yer almaktadır. (Derman-Sparks, 1989; Wolpert, 2002)

Ekonomik Sınıf

Ekonomik yapı ve sınıf farklılıkları da ön yargının ortaya çıktığı bir alan olup; ön yargı karşıtı eğitim programının bu alanla aktif bir şekilde mücadele etmektedir. Ön yargı karşıtı eğitim programında çocuklara paranın insanı daha değerli yapmadığına ilişkin mesajlar verilmektedir. Bu bağlamda çocuklar ile paranın insanları üstün yapmadığının tartışılması, etkinlikler için kullanılan materyallerin maliyetleri konusunda dikkatli olunması, temalar içerisinde farklı ekonomik koşullarda yaşayan insanlara yer verilmesi, doğum günü kutlamalarındaki harcamalara özen gösterilmesi, fakirlerin tembel oldukları için fakir oldukları algısının önüne geçilmesi gibi konulara dikkat etmeleri önerilmektedir.

Yediiklim Yayıncılık

Ön Yargı Karşıtı Eğitim Programında Öğretmen Rolü

You (2000) ön yargı karşıtı eğitim programında öğretmenlerin 4 rolü olduğunu dikkat çekmektedir:

- Öğretmen bir insan olarak önce kendini tanımalı ve anlamalıdır.
- Öğretmen ön yargı karşıtı eğitim programı ile çocuğun gelişimini paralel bir şekilde düşünmelidir.
- Öğretmenler çocukların kültürel geçmişlerinden haberdar olmalıdır.
- Etkili bir ön yargı karşıtı eğitim programı oluşturabilmek için aileler ile güçlü bağlar kurulmalıdır.

Ön Yargı Karşıtı Eğitim Programında Aile Katılımı

Ön yargı karşıtı eğitim programı aileler ile birlikte hareket ederek aile desteği alınmasına oldukça önem vermektedir. Bu kapsamda eğitim programında ailelerden beklentiler ya da aileler ile ilgili amaçları şu şekilde sıralayabilmek mümkündür:

- Ön yargı karşıtı eğitim programı hakkında bilgi edinirler.
- Sınıfta düzenlenen etkinliklere katılabilir ve tartışmaları dinleyebilirler.
- Kendi ön yargıları hakkında konuşmak için sınıfta davet edilebilirler.
- Ön yargı karşıtı eğitim programı hakkında geri bildirim verebilirler.
- Karşılaştıkları ön yargılar ile baş etmek için ne tür stratejileri kullandıklarını anlatabilirler.
- Çocukların herhangi bir ön yargı ile karşılaşmaları durumunda onlara nasıl yardımcı olacaklarını öğrenirler.
- Kendileri ile yapılan toplantılarda ön yargı ve ön yargı ile mücadele konuları tartışılabilir; çocuklara okunan öyküler okunarak bunlar hakkındaki görüşleri alınabilir ve kendi hayatları ile ilişkisi konuşulabilir.
- Kendi günlük yaşamlarında yer alan konular ile ilgili materyal, kitap ve etkinlikleri eleştirebilirler.
- Kendi yaşamlarını anlatabilir ve bunlar hakkında etkinlikler yapabilirler. Böylece ailelerin benzerlik ve farklılıkları hakkında konuşulup, çeşitli kahramanlık hikâyeleri paylaşılabilir.
- Kendi öğrencilik yıllarında yaşadıklarından yola çıkarak çocuklarının neyi öğrenmelerini istedikleri ya da nelerden korunmaları gerektiği hakkında tartışılabilir.
- Farklı aile türleri hakkında panolar hazırlanabilir.
- Herkesin severek dinlediği şarkılar farklı dillere çevrilebilir. (Derman-Sparks, 1989; Derman-Sparks & Hohensee, 1992)

PORTAGE YAKLAŞIMI

Portage, esas itibarıyla bir evde öğretim programı olup ebeveynlere çocuklarına ne öğreteceklerini, çocuklarının hangi beceri ve davranışlarını güçlendireceklerini, bu davranışların gelişimini nasıl izleyip kaydetmeleri gerektiğini anlatan, ebeveynleri çocuklarının eğitimine doğrudan dâhil eden bir girişim olarak doğmuştur. Portage Evde Eğitim Programı, özel eğitime ihtiyaçları olan çocukların ebeveynlerine kendi evlerinde çocuklarına öğretim olanakları sunmalarına yardımcı olmak amacı ile Amerika Birleşik Devletleri Wisconsin eyaletinin Portage şehrinde geliştirilmiştir.

İngiltere Ulusal Portage Derneği (1993), bir erken müdahale programı olan Portage erken eğitim programını şu şekilde tanımlamaktadır:

"Portage, okul öncesi dönemde özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar için ev ziyareti olanağı sunan bir eğitim hizmeti olup; ebeveynlerin çocuklarının bakım ve gelişimlerinde kilit figürler olduğu ortak fikrini benimsemektedir. Portage modelinde, ilk olarak öğrenme güçlüğü çeken küçük çocukların ihtiyaçlarını değerlendirilmekte ardından ebeveynlerle birlikte çalışarak çocuğun zaten sahip olduğu yeteneklerden yola çıkarak çocuğun henüz sahip olmadığı becerilerin öğretimi yapılmaktadır. Portage ev ziyaretçileri ekibi, ebeveynlerin kendi çocuklarının etkili öğretmenleri olmalarına yardımcı olmak için dikkatlice yapılandırılmış ve aynı zamanda da esnek bir sistem sunmaktadır." (Akt. Cameron, 1997)

Portage Erken Eğitim Programının Özellikleri

Portage erken eğitim programı, gelişim geriliği ya da herhangi bir özel gereksinim durumu bulunan çocukların sahip olduğu mevcut davranışlarının uygulamalı olarak davranış analizinin yapılmasına dayalıdır. Buna göre ilgili davranışlar ev tabanlı bireysel öğretim programı ile dikkatli bir şekilde iyileştirilmekte ve geliştirilmektedir. Portage erken eğitim programının özellikleri:

/yediiklimyayıncılık

- Portage erken eğitim programı oldukça ekonomiktir.
- Portage erken eğitim programının erişilebilirliği yüksektir.
- Portage erken eğitim programında evde öğretim esastır.
- Aileler Portage erken eğitim programında çocuklarının davranışlarını değiştirme konusunda etkili birer ögedir.
- Portage erken eğitim programında öğretim ev ziyaretleri yolu ile gerçekleştirilmektedir.
- Portage erken eğitim programında hiçbir çocuğun özel gereksinimin derecesi programa katılmasına engel olarak görülmemektedir.
- Portage erken eğitim programı esnektir.
- Portage erken eğitim programında ulaşılması planlanan özel amaçlar bulunmaktadır.
- Portage erken eğitim programında çocuğun gelişim sürecini izleyebilmek için bir değerlendirme sistemi oluşturulmuştur.

Portage Erken Eğitim Programının İlkeleri

Özel gereksinimleri olan küçük çocukların yaşantılarında önemli yerleri olan yetişkinlere özellikle de ebeveynlerine çocuklarına öğretimde bulunmaları için yardım etmeyi amaçlayan Portage erken eğitim programı bu amacına ulaşma yolunda doğrudan öğretim yöntemlerini kullanmaktadır. (Cameron, 1997)

Bu amaca ulaşma noktasında çalışmalar gerçekleştiren Portage erken eğitim programının çeşitli ilkeleri bulunmaktadır. Bu ilkeler;

- Ortaklık ilişkisi
- Kaynaştırma
- Başarıyı takdir etme
- Küçük adımlar
- Pozitif olma
- Çocuk, aile ve toplum
- Hızlı, ulaşılabilir ve konu ile ilişkili
- Destekleyici
- Becerileri genelleme
- Açık kapı
- Olanak sağlamak
- Çeşitliliği desteklemek.

Portage erken eğitim programındaki uygulamaların temelinde "ortaklık ilişkisi" yer almaktadır. Buna göre çocuk ve ailesi bu uygulamaların merkezinde yer almakta; ebeveynler birer ortak ve eğitimci olarak görülmektedir. Ayrıca bu ortaklık ilişkisine çocuğun ailesinde yer alan her birey ile Portage ekibinin ilişkisi de dâhil edilmektedir.

Portage, ebeveynlerin ve uygulayıcıların öğrenmeyi sağlamak için "küçük adımlar" yaklaşımını kullanmalarını desteklemektedir. Küçük adımlar yaklaşımında uzun dönemlik hedefler "çocuk, aile ve tüm toplum" için "hızlı, ulaşılabilir ve konu ile ilişkili" parçalara ayrılmaktadır.

Zorluklara odaklanmaktan ziyade yetenekler ve güçlü yanlar üzerinde kurulu olan Portage, çocukların "başarılarını kutlayabilmek" için küçük adımlar yaklaşımı doğrultusunda hedeflere ulaşmalarını desteklemektedir.

Portage erken eğitim programında aileler ve çocuklar, birlikte oynayarak ve öğrenerek "becerilerini genellemeleri" için de desteklenmektedir. Böylece hem ailelerin hem de çocukların tüm topluma tam zamanlı "kaynaştırmaları" da sağlanmış olmaktadır.

Ailelerle gerçek bir iş birliği içerisinde çalışan Portage, ebeveynlere pratik stratejiler sunmakta, yön göstermekte ve ortaklık ilişkisi doğrultusunda problem çözerek onlara "olanak sağlamakta" ve "desteklemektedir".

Portage, esas olarak uzmanları aracılığı ile ebeveynleri çocukları için bilinçli seçimler yapabilmeleri için onları çocuk gelişimi konusunda bilgilendirmektedir. Buna ek olarak Portage ebeveynleri kendi yeteneklerine güvenmeleri hususunda güçlendirmeyi de amaçlamaktadır. Ayrıca Portage "yapabilirsin" yaklaşımı ile "çok kültürlüğü ya da diğer bir ifade ile çeşitliliği" desteklemekte ve tüm çocukların öğrenebileceklerini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda Portage modelinde tüm ailelere kapılar açıktır. Tüm bunlara ek olarak Portage ebeveynleri bu modele en çok "pozitif oldukları" için değer verdiklerini ifade etmektedir.

Portage Erken Eğitim Programında Eğitimci Olmak

Portage erken eğitim programında öğretmenler, sağlıkçılar, aile servisi çalışanları, terapistler gibi meslek gruplarından eğitimciler görev yapabilmektedir.

Eğitimciler haftada bir gün yaklaşık 1-1,5 saat süre ile ev ziyaretlerini gerçekleştirmektedir. İlk ev ziyaretini izleyen haftalarda eğitimciler, eğitim verdikleri ebeveynden çocuğunun kazandırmasını beklediği beceriyi kazandırıp kazandıramadığı hakkında bilgi almaktadır. Bu esnada çocuk o beceriyi gösterirken eğitimci de değerlendirmede bulunmaktadır. Eğer çocuk o beceride uzmanlaştı ise eğitimci o becerinin bir üst basamağına geçmek için ebeveyne bilgi vermektedir. Ancak çocuk o beceriyi kazanamadı ise o beceriyi kazanması konusunda öğretim yöntemlerini güncelleyerek ebeveyne konu hakkında bilgilendirmede bulunmaktadır. Tüm bu süreçte eğitimciler, ailelerle çocuğa kazandırmayı planladıkları becerilere ulaşma konusunda ortak bir vizyonu paylaşmaktadır.

PYP (Primary Years Program-İlk Yıllar Programı)

3-12 yaş arasındaki çocuklar için tasarlanmış uluslararası geçerliliği olan disiplinler arası bir eğitim programıdır. Öğrencilerin neler öğrenmesi gerektiği, eğitim yöntemleri ve değerlendirme stratejileri hakkında yol gösteren uluslararası bir müfredat modeline sahiptir. Öğrencilerin sınıf içinde ve dışında tüm açılardan gelişmesini amaçlamaktadır. Bu program öğrencilerin akademik, sosyal, fiziksel, duygusal ve kültürel açılardan pek çok ihtiyacını karşılamaktadır.

PYP'nin uluslararası eğitimin ne olduğu ve nasıl olması gerektiğine dair bir felsefesi vardır. Eğitim, genç insanların bireysel yeteneklerini geliştirici ve sınıf ortamında edinilen deneyimleri dış dünyada uygulanabilir kılan ve sorgulamayı destekleyen bir yaklaşıma sahip olmalıdır. Öğrenciler, akademik ve entelektüel bilgiye ulaşmanın yanı sıra, uluslararası bir bilinç edinebilmeli ve sorumlu bir vatandaş olmayı öğrenmelidir.

Dolayısıyla, PYP ile öğrencilerin düşünen ve eleştirebilen, aynı zamanda insanların düşüncelerine ve tecrübelerine saygılı, farklılıklara duyarlı, insanlık değerlerinin bilincinde, yerel ve küresel konularda bilgili ve yaşam boyu öğrenmeyi hedefleyen bireyler olarak yetişmeleri hedeflenir.

Erken Çocukluk döneminde PYP çocukların kendilerini çevreleyen sosyal ve fiziksel dünya ile ilgili tecrübelerden anlam çıkaracağı aktif bir öğrenme yaklaşımını savunmaktadır.

Öğretmen Rolü

Öğretmenlerin, öğrencilerin ilgi alanlarını destekleme, kendine güven duygusunu yerleştirme ve bütün bilişsel alanlarında beceri gelişimini destekleme sorumluluğu vardır. PYP, çocukların meraklı olduklarını ve kendi deneyimlerinden anlamlar çıkardıklarını kabul ederek çocuklara aktif öğrenen, sorgulayan bireyler olmaları için destek verir.

Çocukların çevredeki insanları ve dünyayı tanıyabilmeleri için ihtiyacı olan araştırma, inceleme ve oyun faaliyetlerini gerçekleştirebilecekleri mekanlar sağlanır. Okuma yazma, sanat, el becerisine dayalı etkinlik, yaratıcı oyun, bilim ve teknoloji alanları için çeşitli kaynaklar sağlanır. PYP ile çocukların seçim yapmaları, malzemeleri yaratıcı şekilde kullanmaları, sorgulamaları, iş birliği içinde çalışmaları, ilgi alanlarını devam ettirmeleri ve anlamlandırma yetisi kazanmaları desteklenir.

PYP Hedefleri

PYP öğrenci profilinde çocuğun aşağıdaki özelliklere sahip olması hedeflenir:

1. **Araştıran-Sorgulayan:** Öğrencilerin doğasında bulunan merak, program ile beslenir; öğrenmeden zevk alan, ömür boyu öğrenmeyi sürdüren ve amaçlı, yapıcı araştırmalar yapabilecek becerileri kazanmış bireyler yetişir.
2. **Düşünen:** Öğrenciler önemli kararları alabilmek ve karmaşık problemleri çözebilmek için gerekli olan düşünme biçimlerini sorgulayıcı ve yaratıcı bir biçimde uygulama inisiyatifini kazanırlar.
3. **İletişim Kuran:** Öğrenciler, matematiksel sembol dilini de içeren birden fazla dilde kendilerine güvenerek fikirleri ve bilgileri alabilir ve aktarabilirler.
4. **Riski Göze Alan:** Öğrenciler alışılmışın dışındaki durumlarda endişeye kapılmadan kendilerine güvenerek yeni durumları, rolleri, fikirleri ve stratejileri geliştirebilirler. İnandıkları fikirleri cesurca ve net bir dille ifade edebilirler.
5. **Bilgili:** Öğrenciler PYP okullarında küresel konuları keşfederek bunların önemini kavrarlar. Böylece önemli bir bilgi birikimine sahip olurlar.
6. **İlkeli:** Öğrenciler ahlaki muhakeme yapabilmek için gerekli olan prensipleri özümserler. Dürüst, doğru ve adil olma özelliklerine sahiptirler.

Yediiklim Yayıncılık

7. **Duyarlı:** Öğrenciler, diğer bireylerin ihtiyaç ve duygularına karşı hassasiyet gösterirler. Bu konuda kişisel sorumluluklarının bilincindedirler ve gerektiği an çevrelerine yardıma hazırdırlar.
8. **Açık Görüşlü:** Öğrenciler, diğer bireylerin ve kültürlerin görüşlerine, değerlerine ve geleneklerine saygı gösterirler ve değişik görüşleri dikkate almayı öğrenmişlerdir.
9. **Dengeli:** Öğrenciler, fiziksel ve zihinsel dengenin ve kişinin mutluluğunun öneminin farkındadırlar.
10. **Dönüşümlü düşünen:** Öğrenciler, kendi öğrenme süreçlerini göz önünde bulundurarak kişisel güç ve zayıflıklarını yapıcı bir bağlamda analiz edebilirler.

PYP Temel Ögeleri

PYP öğretim programı, üç ögenin bütünleştiği bir programdır.

Yazılı Öğretim Programı geliştirilmelidir ve bu program içinde öğretileceklerin öğrenci profili ile özdeşleşmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, PYP'nin sorgulama ilkesi doğrultusunda "Çocukların ne öğrenmesini istiyoruz?" sorusuna verilecek cevap yazılı öğretim programını oluşturur.

Etkin ve başarılı sınıf içi uygulamaların teorisi ve pratiğini içinde barındıran bir Öğretilen Öğretim Programı olmalıdır. Bu program "Çocuklar en iyi nasıl öğreniriz?" sorusuna cevap verebilmelidir.

"Çocukların ne öğrendiğini nasıl anlarız?" sorusuna cevap verebilmek için Öğrenilmiş Öğretim Programının değerlendirildiği etkin ölçme ve değerlendirme tekniklerinin kullanılması önemlidir.

PYP'nin bütüncül yaklaşımına göre öğrenciler, öğrenme ortamına kendi ön bilgilerini getirirler ve bunları öğretmenin öğretim programı çerçevesinde hazırladığı aktivitelerle bütünleştirerek öğrenirler.

Öğrenciler kendi deneyimleri ve birikimlerini kullanarak anlamayı ve anlamlandırmayı gerçekleştirirler. Öğrencilerin yeni öğrendikleri ölçme araçları ile değerlendirilir ve programı düzenli olarak gözden geçirilir.

1. **Yazılı Öğretim Programı:** Yazılı öğretim programı 5 temel ögeden oluşur: kavramlar, bilgi, beceriler, tutumlar ve davranışlar. Sınıf içi uygulamalar hazırlanırken bu ögeler göz önünde bulundurulur ve öğrencilerin gelişimleri bütüncül bir program ile desteklenir. Kim Olduğumuz, Yer ve Zaman, Kendimizi İfade Etme Yollarımız, Dünyanın İşleyişi, Kendimizi Düzenleme Biçimimiz ve Gezegeni Paylaşma PYP planında incelenen temalardır.
2. **Öğretilen Öğretim Programı:** Öğretilen Eğitim Programı, yazılı öğretim programının uygulamadaki hâlidir. Öğretmen öğrencilerden aldıklarıyla beraber öğrenci profiline göre tasarlanmış üniteler planlar. Uygulamalar sırasında, anahtar sorular etrafında şekillenmiş bir sorgulama yürütür ve bunun sonucunda her öğrenci profilinde uygulamalar farklılaşabilir.

Bu nedenle, öğretmenin çocuk gelişimini ve öğrenme sürecini tanıyor olması, her çocuğun ihtiyaç ve ilgi alanına cevap verebilmesi ve öğrendiği kültürel ve sosyal bağlamların farkında olması gereklidir. Öğretmen ancak bu şekilde çocuğun önceden edindiği bilgiler ile sonradan edineceği bilgiler arasında bir köprü kurmasını sağlayabilir.

Öğrenilmiş Öğretim Programı'nın değerlendirilmesi öğrenme sürecinin niteliğinin ölçülmesi anlamına gelmektedir. Ölçme-değerlendirme öğrencide oluşan öğrenmeyi ve öğretmenin etkinliğini analiz etme aracıdır. Değerlendirmenin sonuçları, öğretim planlarının ve etkinliklerinin yeniden düzenlenmesi ve daha etkili hâle getirilebilmesi için önemlidir.

PYP'de Değerlendirme

Öğrencilerin öğrenme süresinde ne bildiğini ne anladığını ne yapabildiğini ve ne hissettiğini anlamaya yarar. Öğretmen, çocuğun ilgi alanlarını saptayabilmek, çocuğun neyi nasıl düşündüğünü anlayabilmek, çevrenin çocuğun öğrenme sürecindeki etkisini değerlendirmek ve çocuğun öğrenme tecrübesini geliştirmek için gözlem yapar. Gözlem sırasında her çocuğun; neler söylediğine, ihtiyaçlarına, güçlü olduğu ve zorluk çektiği noktalara ve özel becerilerinin neler olduğuna dikkat eder. Böylece her çocuğun iç dünyasını anlamaya çalışır. Bu gözlemlerden edindiği izlenimleri çocukla, ailelerle ve meslektaşlarıyla paylaşır.

/yediiklimyayincilik

AKLINIZDA KALANLAR

Yaklaşımlar ve Kurucularını Yazalım

- Bank Street?

.....

- Regio Emilia?

.....

- Waldorf?

.....

- High Scope?

.....

- Head Start?

.....

- Montessori?

.....

Hangi kavramlar veya cümleler aklında kaldı?

- Montessori

.....
.....
.....
.....
.....
.....

- Regio Emilia

.....
.....
.....
.....
.....
.....

- Bank Street

.....
.....
.....
.....
.....
.....

- High Scope

.....
.....
.....
.....
.....
.....

yediiklimyayıncılık

- Head Start

- Piramit Metodu

- Waldorf

- Ön Yargı Karşıtı Program

- Orman Okulları

- Portage Yaklaşımı

- Proje

- İlk Yıllar Programı

/yediiklimyayıncılık

Oyun Temelli Öğrenme

Eğitim sürecinde öğretmenin ve öğrenmenin temel taşı olarak oyunun seçilmesi, Jean Jacques Rousseau'nun (1712-1778) felsefesine dayanır.

Oyun, bebeklerin, çocukların sağlıklı büyümesinde önemli bir etkendir. Oyun deneyimi; yaratıcılık, sözel zekâ, perspektif alma, dil gelişimi ve konuşma becerisini kazandırmakla kalmayıp, iş birliği, uyarıcı kontrolü gibi sosyal becerilerin gelişimini de sağlar. (Johnson, Christie ve Yawkey 1987, s. 23) Öğretme-öğrenme sürecinde çocukların kendi seçtikleri etkinliklerle uğraşmaları, öğrenmenin gerçekleşmesinde, yetişkinler tarafından yönlendirilen etkinlerden daha etkilidir.

Oyun aracılığıyla öğrenme açık uçlu yaratıcı bir süreçtir.

Oyun yoluyla öğrenmenin üç temel özelliği vardır:

- Ezbere hatırlamalar yerine fikir üretme, araştırma, inceleme, gözlem, katılım denemeler, süreci oluşturur.
- Süreç ve eylem öğretmenden çok, çocuk tarafından yönlendirilir.
- Eğitim programı doğrusal ve sıralı değildir, esnek ve yaratıcı bir süreçtir.

Tanımı

Oyun çocukların evrensel dilidir. Oyun doğal yaşamı ve formel bilgi kaynaklarını bir araya getirir. Çocuklar oyun aracılığıyla kendilerini ve dünyayı keşfederler. Küçük çocukları tanımlayan en karakteristik özelliklerden biri "meraklı" oluşlarıdır. Çocuklar meraklarını gidermek için çevreleriyle etkileşim içinde bulunurlar. Dokunurlar, tadına bakarlar, sesini çıkarmaya çalışırlar, atarlar, tutarlar, çevirirler, açarlar, kaparlar vb. çeşitli fiziksel deneyimlerde bulunurlar; ayrıca konuşurlar, dinlerler, sorular sorarlar, gözlerler, taklit ederler vb. çeşitli zihinsel deneyimlerde de bulunurlar. Bütün bu deneyimler çocuğun davranış dağarcığını ve bilgi dünyasını zenginleştirir, derinleştirir.

Oyun, çocuğun pek çok yaşamsal deneyimleri kazanılabildiği etkin bir öğrenme ortamıdır. Oyun aracılığıyla çocuk dünyayı anlamlandırır, aynı zamanda kendi dünyasını kurgular.

Oyun gerçek yaşamla hayaller arasında kurulmuş en emniyetli yoldur. Çocuklar bu yolda duygusal, sosyal, zihinsel ve fiziksel olarak beslenirler. Oyun yapılandırılmamış bir süreçtir ve çocuğun informal öğrenme ortamıdır. Çocuklar için en ciddi iş olan oyun sırasında çocuklar kendilerini çok önemli şeyler yapan biri olarak güçlü, değerli, becerili hissederler. Oyun, çocuğun gücüdür. Eğitimin amacı da çocukların güçlü yanlarının geliştirilmesidir. Oyun oynaması desteklenen çocuklar kendi güçleri yönünde gelişme fırsatı bulurlar. (Jaffké, 1996)

Oyun, çocuğun kendi kişisel eğilimlerini yansıttığı, enerjisini boşaltarak rahatladığı, yeniden güç topladığı âdeta şarj olduğu gelişimsel fırsatlar içerir. Oyun sırasında çocuk mutludur, eğlenir, mutlaka bir ya da birçok şeyle meşguldür. Bazen yalnız bazen arkadaşlarıyla bir etkileşim ortamında bulunur. Bu kendilerini başkalarından ayırt etmeleri, benzerlikleri ve farklılıkları anlamaları için doğal bir fırsattır.

Oyunun iç ve dış boyutu vardır. Dış boyut geleceğe uyum sağlamayı kapsar. İç boyut ise fantezilere uyum sağlamadır. (Isac, 1932) Çocuk oyun sırasında gerçek yaşam deneyimlerinin provalarını yaptığı gibi hayal ürünleriyle de uğraşır. Hayaller sembolik düşünce ürünüdür ve ileri düzeyde zihinsel yapılanmaların gerçekleştiğini işaret eder. Oyun sadece fiziksel dünyayı algılamada ve fiziksel bilginin kazanılmasında değil, aynı zamanda mantıksal bilginin oluşmasında da önemli ve doğal kaynaktır. Oyun sırasında çocuk dünyayı değiştirir, dönüştürür. (Paley, 1999)

Oyun bir tür düşünce biçimidir. Çocuklar tüm zamanları ve mekânları oyuna dönüştürebilirler. Bu demektir ki, oyun oynamak için uygun koşulları ve yetişkin anlayışını bulan çocuklar için "oyun" en önemli ve etkili öğrenme fırsatıdır. Öğrenmek için çocukların özgür olmaya gereksinimleri vardır. Oyun da çocuğun özgürlüğüdür.

Özellikleri

Oyun yoluyla öğretim yönteminin özelliklerini genel olarak şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- Dinamik süreçler bütünüdür.
- Çocuğun gelişimsel özelliklerine uygundur.
- Çocuk için ciddi bir anlamı vardır.
- Beş duyunun eyleminin ve etkileşiminin ürünüdür.
- Bireysel gelişimi destekler.
- Yüksek düzeyde farkındalık ve dikkat becerilerini güçlendirir.

Yediklim yayıncılık

- Zenginleştirilmiş bir çevrede gerçekleşir.
- İç motivasyonu artırır.
- Bireylerin eylemde olma duygusunu artırır.
- Çocukta yaratıcılığı geliştirir.
- Çocuğun fiziksel ve zihinsel güçlerinin etkileşiminin ürünüdür.
- Esnek bir yapıya sahiptir.
- Öğrenme özelden-genele ya da tümevarım yoluyla gerçekleşir.

Gelişimsel ve Eğitsel Katkıları

Oyun yoluyla öğrenme yönteminin çocuk yönünden gelişimsel ve eğitsel katkılarını şu başlıklar altında tartışmak olanaklıdır:

- Çocuğun kendini tanımasını ve keşfetmesini sağlar.
- Öğrenme sorumluluğunu artırır.
- Öğrenmede motivasyonu yüksek tutar.
- Kişisel ve kişiler arası ilişkileri güçlendirir.
- Somut bir öğrenme yaşantısı sunar.
- Beceri kazandırır ve yetenekleri geliştirme olanağı sunar.
- Çocuğun kendisine, diğerlerine ve çevresine duyarlılığını artırır.
- Anlamlı bir öğrenme gerçekleştirir.
- Gelişim alanlarının dinamik etkileşimine neden olur, böylece çok yönlü gelişmeyi teşvik eder.
- Çocuğun kendine olan güveni geliştirir.
- Çocukta olumlu benlik algısını güçlendirir.
- Yaratıcı düşünmeye ve yaratıcı ürünler oluşturmaya karşı istekli ve yetenekli düzeye getirir.
- Problem çözme becerisini geliştirir ve istek uyandırır.
- Duygu ve düşüncelerini ifade etmenin özgün ve çeşitli yolları olduğunu öğretir.
- Bilgiye ulaşma yollarını öğretir; araştırmaya karşı isteklilik ve beceri kazandırır.
- Dikkatini uzun süre bir konu üzerinde toplama becerisini kazandırır.
- Yeni durumlara, kişilere uyum sağlamayı ve uygun davranışlar göstermeyi destekler.
- Okul-aile ve çocuk arasında gerçek bir iş birliği başlatır.

Okul Öncesinde Analojiler

Analoji; bilinmeyen bir olgunun bilinen olgularla benzetilerek açıklanmasıdır. Analojilerde bilinenlerle bilinmeyenler arasında bir ilişki aktarımı vardır.

Analoji kullanımında dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde özetlenebilir:

- Kullanılacak analojiler çocukların gelişim düzeylerine uygun olmalıdır.
- Analoji yaparken kullanılan kaynak kavramın çocuklar tarafından iyi bilinmesi gerekir.
- Kaynak kavram ve hedef karam arasında benzer özelliklerin oldukça fazla olması gerekir.
- Çocukların kaynak kavram ile hedef kavram arasında nasıl bir bağlantı olduğunu görmeleri gereklidir.
- Kaynak kavram ile hedef kavram arasında ortak olmayan özellikler açıklanmalı analojinin bozulduğu yerler muhakkak belirtilmelidir.
- Çocuklarla analoji çalışmaları resim, model ve fotoğraf vb. kullanılarak yapılırsa daha etkili sonuçlar verir.
- Çocuklarla bu tekniğin sık sık uygulanması gerekir.
- Özellikle bireysel farklılıkların çok olduğu gruplarda birden fazla analoji hazırlamak daha etkilidir.

Glynn'a (1995) göre analoji oluşturulurken şu sıra takip edilmelidir.

1. Hedef kavram tanıtılır.
2. Kaynak kavram hedef kavrama göre düzenlenir.
3. Hedef ve kaynak kavramlar arasındaki benzer özellikler tanımlanır.
4. Benzerlik ayrıntılı olarak belirtilir.
5. Analojinin bozulduğu yer varsa belirlenir.
6. Sonuç bir çizelge ile belirtilir.

Analojiler çeşitli kaynaklarda farklı şekilde sınıflandırılmıştır.

Genel olarak analojiler şöyle sınıflanabilir.

1. **Basit Analojiler (Bire bir):** Direkt olarak bir şeyin diğer bir şeye benzetilmesidir. Örneğin; kalbin pompaya, sinir sisteminin telefon kablolarına, böbreğin fasulye tanesine, beynin cevize benzetilmesi gibi. Bire bir benzetmeler ya şeklen ya da fonksiyon açısından benzetilebilir. Kalbin pompaya ben-

Yediiklim Yayıncılık

zetilmesi fonksiyon olarak bir benzetme olurken, beynin cevize, böbreğin fasulyeye benzetilmesi şekil açısından bir benzetmedir.

2. **Resimli Analojiler:** Anlatılmak istenen olay resimlerle anlatılır.
3. **Oyun Tarzında Analojiler:** Örnek: Fotosentez, solunum arasındaki ilişkiyi gösteren bir analojik oyun yapılabilir. Bunun için gerekli malzemeler: beyaz ya da mavi balonlar, kolonyalı mendil, kahverengi keçeli kalem, büyükçe bir karton kutu.

Oyunun Oynanışı

1. Karton kutu hücreyi simgeler ve sınıfın bir köşesine konur. İçine de bir çocuk oturtulur.
2. Beş çocuk seçilir ve bu öğrencilerin ağaç olduğu söylenip ellerine balonlar ve kolonyalı mendiller verilir.
3. Bir çocuk burun, bir çocuk da nefes borusu olur.
4. Bir çocuk da akciğer olur ve onun etrafında da 3-4 çocuk kan hücreleri olarak yer alır.
5. Burun olan çocuk nefesi içine çekerken, ağaçlardaki balonları alır. Bu olay temiz havanın vücuda alınmasını temsil eder.
6. Burun aldığı balonları nefes borusuna verir.
7. Nefes borusu aldığı balonları akciğere verir.
8. Akciğer elindeki balonları etrafında yer alan kan hücrelerine bölüştürür.
9. Kan hücreleri aldıkları balonları sınıfın köşesinde duran hücreye atar.
10. Hücrenin içindeki çocuk balonları alıp, kahverengi keçeli kalemle boyayarak, temiz havanın kirlendiğini simgeler.
11. Hücredeki çocuk boyadığı balonları etrafında bekleyen kan hücrelerine geri verir.
12. Kan hücreleri balonları akciğere, akciğer, nefes borusuna, nefes borusu da buruna verir.
13. Burun nefes verme hareketi sırasında elindeki kirlenmiş balonları etrafında bulunan ağaç olan çocuklara verir.
14. Ağaç olan çocuklar ellerindeki kolonyalı mendillerle kalem kirlerini temizleyerek, kirli havanın temizlenmesini simgelerler.

Bu oyundaki öğrenci sayısı sınıf mevcuduna göre değiştirilebilir.

Sadece burun, nefes borusu ve akciğer tek öğrenci olmalı, ağaç ve kan hücrelerinin sayısı artırılıp azaltılabilir.

4. **Hikâye Tarzında Analojiler:** Yukarıda oyun olarak uygulanan analoji bazen hikâye şeklinde yazılıp, çocuklara öğretmenleri tarafından okunabilir.

Analojinin Önemi

1. Kavramları değişik bakış açısıyla açık bir biçimde öğretir. Öğrenimi destekler, yardımcı olur.
2. Konuların özetini kolayca anlaşılabilir bir biçimde çıkarır.
3. Öğrenenlerin ilgisini çekerek, motive eder.
4. Öğrenen ve öğretenlere zor bilgileri verirken hata paylarını, yanlışları açıklamasına yardımcı olur.
5. Bilgiye ulaşmayı kolaylaştırır.
6. Kavram gelişimini sağlayarak, problem çözmeyi kolaylaştırır.
7. Yaratıcılığı geliştirir.
8. Bilinmeyenleri akla uygun hâle getirir.

Analojiler ile çocuklara, günlük yaşamda kullanılan bir kelime ile bilimsel bir fikrin nasıl anlatılacağı gösterilmiş olur. Bilim sosyal bir aktivitedir. Bu sosyal aktivite yeni bilgilerin üretilmesi için yapılır. İş birliği önce düşüncede oluşturularak, grup çalışmalarına zemin oluşturur. Sonra küçük gruplar hâlinde analojiler yapılır. Böylece öğretim hem zenginleştirilmiş hem de eğlenceli hâle getirilmiş olur.

Okul Öncesinde Deneyler

Deney; ilmi bir gerçeği ispat etmek için yapılan işi tecrübe etmektir. Bir başka ifade ile deney insanların yaşam boyunca elde ettiği uygulamalardır.

Deney hazırlarken ve uygularken dikkat edilmesi gereken noktalar:

- Deneyler çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun olmalıdır.
- Deneyler çocukların ilgisini çekebilecek bir oyun şeklinde tasarlanmalıdır.
- Deneyle ilgili materyaller önceden eksiksiz olarak hazırlanmalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

- Öğretmen sınıfa gelmeden önce deneyle ilgili olarak ayrıntılı bir plan yapmalıdır.
- Çocuklarla deney yapmadan önce, öğretmen mutlaka deneyi kendisi denemeli ve sonuçlarını almalıdır.
- Çocuklar deney yapmadan önce, tahminde bulunmaları için cesaretlendirilmelidir.
- Deney öncesinde ve deney sonrasında çocuklar yaptıkları tahminlerin nedenlerini açıklamaları için desteklenmelidir.
- Deney sırasında çocukların sorduğu sorular anında ve doğru cevaplanmalı, eğer çocuk soru sormuyorsa açık uçlu sorular yöneltilerek anlayıp anlamadıkları kontrol edilmeli ve yanlış anlaşılmalar önlenmelidir.
- Deney sırasında çocuğun bilmediği veya yeni karşılaştığı kavram geçtiğinde, açıklanmalı ve pekiştirilmesi için tekrarlanmalıdır.
- Deney esnasında günlük dil ile bilimsel dil birlikte kullanılmalıdır.
- Deney esnasında kesici, yanıcı, delici nesneler ve zararlı kimyasallar kullanılmamalıdır.
- Deney kolaylıkla gözlenebilmeli, karmaşık olmamalıdır.
- Deney esnasında çocukların gözlem yapmaları için teşvik edilmeli, deneyler gözlemlerini engelleyecek karmaşıklıkta olmamalıdır.
- Uzun süreli deneyler çocukların dikkatinin kaybolmasına neden olacağından, sonuçları kısa sürede gözlenebilir deneyler tercih edilmelidir.

- Uzun süreli deneyler de sonuç alındıktan sonra başka bir deneye geçilmelidir.
- Bir günde birden fazla deney yapılmamalıdır.
- Deney seçerken, çocukların bildikleri konulardan ve olaylardan yola çıkarak, bilmediklerine geçilmelidir.
- Çocuğun kendi kendine keşfetmesi için olanaklar yaratılmalı ve çocuğun başarı duygusunu tatması sağlanmalıdır.
- Deney esnasında bilimsel iletişim sürecinde olan çocuklar, gözlemlerini ve bulgularını aktarmada dil, resim ve matematiksel sembolleri kullanmalıdır.
- Çocuğun deney sonucunda birtakım sonuçlara ve genellemelere varabilmesi, açıklamalar getirebilmesi için yardım edilmelidir.
- Deneyin sonuçlarıyla ilgili sorular sorularak günlük hayatla bağlantı kurulmaya çalışılmalı, yaşantılardan örnekler verilerek, çocuklardan da kendi örneklerini bulmaları istenmelidir.

Deney Türleri

Gösteri Deneyler

Öğretmenin yaparak çocuklara gösterdiği deneylerdir.

Gösteri Deneylerinin Avantajları

- Çocuklara zarar verebileceği düşünülen deneyler öğretmen tarafından yapılması uygundur.
- Malzemeleri tüm çocuk sayısı ya da grup sayısı kadar yetmeyecek deneyler gösteri deneyi olarak yapılabilir.
- Bilimsel süreç becerilerinden gözlem ve neden sonuç ilişkilerini geliştirir.

Bireysel Deneyler

Her bir öğrencinin bireysel olarak yaptığı deneylerdir.

Avantajları

- Deney yaparken çocukların el becerileri, karar verme becerileri, risk alma gibi önemli becerileri gelişir.
- Bilimsel süreç becerileri gelişir.

Grup Deneyleri

Birkaç çocuğun birlikte yaptığı deneyler. Okul öncesinde en çok kullanılması gereken deney türüdür.

Avantajları

- İş birliği ile öğrenmeyi destekler.
- Çocuklar arasında iletişim becerilerini geliştirir.
- Tartışarak öğrenmeyi, problem çözmeyi geliştirir.

Deneyler Amaçlarına Göre;

1. Bilimsel süreç becerilerini geliştirecek deneyler,
2. Konuyu pekiştirmek için kullanılan kapalı uçlu deneyler,
3. Araştırma sorgulamaya dayalı deneylerler,
4. Oynayarak keşfetmeyi sağlayan deneyler olarak gruplandırılabilir.

Yediiklim Yayıncılık

1. Bilimsel Süreç Becerilerini Geliştirecek Deneyler

Okul öncesinde fen etkinlikleri ile geliştirilmesi beklenen bilimsel süreç becerileri, temel süreç becerileridir.

Temel Süreç Becerileri;

- Gözleme
- Sınıflama
- Ölçme ve sayıları kullanma
- Uzay ve zaman ilişkilerini kurma
- Yordama
- Önceden kestirmedir.
- Yapılan deneylerle bu becerilerin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

2. Konuyu Pekiştirmek İçin Kullanılan Kapalı Uçlu Deneyler

Bu tür deneylere kapalı uçlu deneyler denir. Burada amaç, konuyu işlerken öğrenilen bilimsel bir gerçeği deney yaparak görmek ve konuyu pekiştirmektir. Bu tür deneylerde çocuğun sadece verilen direktiflere uygun olarak deneyi yapması beklenmekte, kendisinin yeni bir fikir üretmesi beklenmemektedir.

3. Araştırma Sorgulamaya Dayalı Açık Uçlu Deneyler

Bu tür deneylerde zaman zaman kavram karikatürleri de kullanılmaktadır. Bu tür deneylerin özellikleri;

- Deney bir soruyu çözmek için yapılır. Bu soruyu bazen öğrenciler kendi kendilerine tartışırken bulurlar bazen öğretmenler tarafından sorulur.
- Deney malzemeleri verilip, deneyin işlem basamakları verilmez. İşlem basamaklarını ve sonuçlarını çocukların bulması istenir.

Geleneksel ve Araştırma Sorgulamaya Dayalı Deneylerin Karşılaştırılması

Geleneksel Yöntem

- Deneyin adı, amacı, malzemeleri, işlem basamakları ve sonuçları önceden bellidir.

Araştırma Sorgulamaya Dayalı Yöntem

- Deneyin adını öğrenciler kendileri koyarlar, bazen espriler de katabilirler.
- Deneyin amacı ya da sorusu ya öğretmen tarafından verilir ya da çocuklar tarafından bulunur.
- Malzemeler öğretmen tarafından verilir ya da basit malzemelerse çocuklar tarafından bulunur.
- İşlem basamaklarını çocuklar yapar.
- Sonucu çocuklar yorumlar.

4. Oyunlaştırılmış Deneyler

Bu tip deneylerde bilginin yanında çocukların hoşça vakit geçirmeleri de önemlidir.

Kavram Karikatürleri

Kavram karikatürleri, günlük durumları resmeden karikatür çizimleridir. Her bir kavram karikatürü çocuklara bilimsel kavramlar ile ilgili alternatif görüşler sunar.

Kavram karikatürleri, konuya girişte, araştırmaya başlarken ve konunun sonunda çocukları değerlendirmek için kullanılır. Çocukların fikir üretmesi için yüksek düzeyde motive edicidir. Kavram karikatürlerinin okul öncesi fen eğitiminde kullanılmasının en önemli yanı çocukların rahatça fikirlerini söyleyebilecekleri ortam sağlaması ve farklı fikirlere yer verilmesidir. Böylece doğal bir tartışma ortamı yaratılmış olur.

Özellikleri

- Bir kavram ile ilgili alternatif fikirlerin sunumudur.
- Görsel imgeleri içerir.
- Yazı dilini en az düzeyde kullanır.
- İçerik çocuklara yabancı değildir.

Kullanıldığı Alanlar

- Çocukların görüşlerini belirlemek
- Kavram yanılgılarını belirlemek
- Araştırmaya başlamayı teşvik etmek
- Fikirlerini yeniden yapılandırmak

ÖRNEK OLAY YÖNTEMİ

Örnek olay incelemesi yöntemi, bir olayın ya da sorunun yazılı veya sözlü anlatıldıktan ya da bir film gösterildikten sonra; konu hakkında öğrencilerin tartışarak çözüm ve önerilerini ortaya koymaları temeline dayanan bir öğretme yoludur. (Aydın, 2005) Özellikle okul öncesi eğitimde anlatım yöntemi örnek olayla desteklenebilir.

Yediiklim Yayıncılık

Örnek olay incelemesi, çocukların sorunlu bir olaya aktif olarak katılmalarını gerektiren bir yöntemdir.

Sorunlu olay gerçek ya da hayali olabilir. (Küçükahmet, 2002) Olayı anlatan ve gerekli araştırmayı yapan çocuklar olayı öğrenirler, değerlendirirler, tartışırlar, düşünürler ve çözüm yolları önerirler.

Örnek olay incelemesi yöntemi çocuklarla uygulanırken, öncelikle örnek olarak sunulan olay kısaca açıklanır, olaya ilişkin bilgiler toplanır, karara yönelik sorular sorularak çocukların önerileri toplanır, çocukların hepsi tarafından üzerinde anlaşma sağlanan noktalar, konular belirlenir ve sonuca ilişkin olarak çocuklarla değerlendirme yapılır.

Seçilen örnek olayın, çocukların dünyası ile yakından ilişkisini kurmak çok önemlidir. Çünkü çocukların öğrenme sürecine aktif olarak katılımlarını sağlayan en önemli etmen, öğrenme etkinliklerinin onların deneyim ve yaşantılarıyla yakından ilişkili olmasıdır.

Örnek olay yönteminde çocukların kendi öğrenmelerini gerçekleştirebilmeleri için sorumluluk verilmelidir.

Örnek olayın seçimi, öğretmen ve çocuklar tarafından yapılabilir. (Saban, 2002) Fakat okul öncesi dönemde çocukların seçilen örnek olaya nasıl bir çözüm bulacaklarını kendilerinin kararlaştırabilmelerine ilişkin gerekli yönlendirmeleri ve rehberliği eğitimci yapmalıdır.

Olumlu Yönleri

- Okul öncesi dönemde yaşamdan alınan gerçek olaylar, öğrenmenin günlük yaşam sorunlarına transfer edilmesini kolaylaştırır.
- Çocukların araştırma ve problem çözme becerilerini geliştirir.
- Çocukların anlama, kavrama, analiz etme, sentezleme, değerlendirme ve yorumlama gibi birçok yeteneklerini geliştirmelerine fırsat verir.
- Çocuklara diğer çocuklarla birlikte iş birliği içinde çalışma imkânı sağlar.
- Çocuklar bilinen ve ilginç bir sorunla ilgilendikleri için güdüleri genellikle yüksektir.
- Çocuklar birlikte düşünüp, tartışarak, karar vermeye ilişkin becerilerini geliştirirler.
- Başka çocukların fikirlerini dinleme, duygularını anlamaya çalışarak empatik becerilerini geliştirirler.
- Aktif katılım yaparak ve yaşayarak öğrenmeye ilişkin deneyimler nedeniyle öğrenme daha kalıcı olarak gerçekleşir.

Olumsuz Yönleri

- Okul öncesi dönemde her zaman konuya uygun örnek olay bulmak mümkün olmayabilir.
- Uygulama için uzun bir zamana ihtiyaç vardır, erken çocukluk döneminde çocukların dikkat sürelerinin kısıtlı olmasına dikkat edilmelidir.
- Eğitimci mutlaka çocuklara uygun zamanlarda geri bildirim vermeli ve kararlar hakkında değerlendirmeli ve çocukların yanlış fikirler geliştirmesine izin yol açmamalıdır.
- Kalabalık sınıflarda uygulanması zordur.
- Örnek olay çocukları ilgilendiren nitelikte değilse yeterli ilgi ve dikkat sağlanamaz.
- Eğitimcinin diğer yöntemlere göre daha fazla hazırlanmasını gerektirir.
- Dikkatli kullanılmazsa sınıfta gürültüye ve kargaşaya sebep olabilir.

GÖSTERİ YÖNTEMİ (DEMONSTRASYON)

Belirli olgu ve olaylara ilişkin bilgi edinmek, ilkeleri açıklamak, birtakım teknik ve becerileri öğretmek amacıyla öğrencilerin önünde anlatılanları deneme, yapma işi ve gösteri tekniğidir.

Demonstrasyon tamamen gerçek koşullar altında ve gerçek araçlar kullanılacak yapılabildiği gibi resim, fotoğraf, slayt, film şeridi, hareketli filmler, basit çizimler ya da başka semboller kullanılarak beyaz perde, yazı tahtası, kumaş kaplı tahta gibi ortamlarda da gösteri yapılabilir.

Gösteri Yönteminin Özellikleri

1. Öğretmen ve öğrenci merkezlidir.
2. Psikomotor öğrenmelerin kazandırılmasında etkili metottur.
3. Öğrenciden yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine uygundur.
4. Kalabalık sınıflarda uygulanması uygun olmayabilir.
5. Bilişsel veya yüksek seviyeli duyuşsal öğrenmeler için uygun değildir.
6. Çok zaman gerektirebilir.

Yediiklim Yayıncılık

SCAMPER TEKNİĞİ

SCAMPER çok sonuca götüren düşünmeye yani çok sayıda fikir üretmeye rehberlik etmeyi amaçlayan bir tekniktir. Aynı zamanda eldeki fikri, farklı türde sorular sorarak değiştirmeyi ve çeşitlendirmeyi amaçladığından yeni ve çeşitli bakış açılarının kazanılmasını yani esnek düşünmeyi de teşvik eder.

Substitute (Yerine koyma): "S" harfinin genel amacı eldeki malzemeyi, fikri, kişiyi, mekânı, nesneyi daha iyi, yeterli, faydalı, farklı, işe yarar vb. olanla yer değiştirmektir. S harfinin sorularının sorulması ile var olan problemi çözmek için gerekli ürünü/fikri oluşturmak adına eldeki durumun gerektirdiği kriterleri karşılayacak özgün fikirler üretmek amaçlanmaktadır. Bu kriterler duruma göre faydalılık, pratiklik ya da işlevsellik olabilir.

- Elimdeki fikrin yerine ne koyabilirim?
- Elimdeki malzemenin yerine ne koyabilirim?
- Başka hangi yöntemi kullanarak yapabilirim?
- Bunu başka kim çözebilir?
- Başka nerede yapabilirim?

Combine (Birleştirme): "C" harfinin genel amacı farklı malzemeleri, fikirleri, kişileri, mekânları, nesneleri, amaçları birleştirerek yeni ve özgün fikirler üretmektir. 'C' harfinin soruları uygulayıcılara neleri bir araya getirebilecekleri konusunda rehberlik eder.

- Kimleri bir araya getirebilirim?
- Neleri bir araya getirebilirim?
- Hangi malzemeleri birlikte kullanabilirim?

Adapt/Adjust (Adaptasyon/Uyarlama): "A" harfinin genel amacı yeni ve farklı bir duruma ayak uydurmak için eldeki malzemelerde, fikirlerde, kişilerde, nesnelerde eski fikirlerden yararlanarak değişiklikler yapmaktır. A harfinin soruları uygulayıcılara bu değişiklikleri nasıl yapabileceklerine ilişkin rehberlik eder.

- Aynı anda iki farklı şekilde kullanmak için ne yapabilirim?
- Tekrar şekillendirmek için ne yapabilirim?
- Birbirine uygun hâle getirmek için ne yapmalıyım?
- Uzlaşmak için ne yapmalıyım?

Modify/Minify/Magnify (Modifiye etme/Küçültme/Büyütme): "M" harfi çok yönlü olarak kullanılabilecek bir harftir. Genel amacı eldeki malzemelerde, fikirlerde, kişilerde ve nesnelerde birtakım değişiklikler yapmaktır. Bu değişiklikler büyütme-küçültme gibi değişiklikler olabileceği gibi renk, şekil, eğlence gibi kavramları içerecek şekilde değişiklikler de olabilir.

- Bu nesne hiçbir yere hareket edemez hâle gelse neler olurdu? Nerelerde, nasıl kullanılırdı?
- Dünyadaki tüm insanların boyu 2cm olsaydı neler değişirdi/değişmek zorunda kalırdı?
- Bir matkabın kullanımını nasıl daha eğlenceli hâle getiririz?
- Elinizdeki nesne konuşabilseydi neler söylerdi?

Put to Other Uses (Başka Yerlerde Kullanma): "P" harfinin genel amacı eldeki malzemeleri, fikirleri, kişileri, nesneleri normaldeki kullanım alanlarının ve amaçlarının dışında kullanmaktır. P harfinin soruları uygulayıcılara, ellerindeki malzemelerin ve fikirlerin başka hangi amaçlar için veya başka hangi alanlarda kullanılabilecekleri konularında düşüncelerini esnetmeleri için rehberlik eder.

- Elimizdeki nesneyi (tamamını ya da yarısını) başka ne için kullanabiliriz?
- Elimizdeki nesneyi (tamamını ya da yarısını) başka hangi amaçlar için kullanabiliriz? Elimizdeki nesneyi başka kimler kullanabilir?
- Bir masa lambasını mutfakta kullanmak istesek ne amaçla kullanabiliriz? Ve bu kullanım için lambada ne gibi değişiklikler yapabiliriz?
- Elimizdeki nesne ile evde veya okulda başka neler yapabiliriz?

Eliminate (Elemine etme): "E" harfinin temel mantığı eldeki nesneden/bütünden/malzemeden/fikirden bir şeyleri çıkararak yeni ve özgün bir bütün elde etmektir.

- Elimizdeki nesneyi daha iyi hâle getirebilmek için nesneden çıkarabileceğimiz bir şey var mı?
- Sistemden neyi çıkarmak daha iyi bir sonuca sebebiyet verebilir?

Reverse/Rearrange (Tersine çevirme/Yeniden düzenleme): "R" harfi, tersine çevirme ve yeniden düzenleme olmak üzere iki ayrı düşünce sürecine hizmet eder. Tersine çevirme (reverse) sürecinin temel mantığı eldeki nesnenin /malzemenin/fikrin/işleyişin her hangi bir parçasında ya da tamamında bir şeyleri tersine çevirerek yeni ve özgün bir bakış açısı kazanmaktır.

Yediiklim Yayıncılık

"Tersine çevirme"

- Elimizdeki bütünde baştaki parçayı sona, sondaki parçayı başa koysak ne olur?
- Her gün ilk yaptığımız şeyi en son yapsak ne olur?
- Savunduğunuz fikrin tam tersini savunuyor olsaydınız varsayımlarınız nasıl değişirdi?

"Yeniden düzenleme"

- Başka ne tür düzenlemeler yapabilirim?
- Daha farklı bir sıralama oluşturabilir miyim?
- Parçaları yeniden farklı bir şekilde nasıl organize edebilirim?

BEYİN FIRTINASI

Beyin fırtınası tekniği belirlenen bir konu hakkında çözüm üretmek, fikir üretmek, karar vermek, hayal gücünü çalıştırarak düşünmek amacı ile kullanılan üretim anlayışlı bir tekniktir. Yaratıcı düşünme teknikleri arasında önemli bir yere sahip olması bu tekniği değerli kılmaktadır. Bir sorunu çözüme kavuşturma amacı taşımaktadır. Beyin fırtınası tekniği resmiyetin az olduğu, grup üyelerinin samimi ve rahat olduğu bir ortam içerisinde yaratıcı düşünmeyi teşvik eden bir tekniktir. Beyin fırtınası tekniği sadece grup içerisinde yapıldığı düşünülür. Ancak bu yanlış bir bilgidir. Grupla birlikte yapılabildiği gibi kişisel olarak da kullanılabilen bir tekniktir.

Beyin fırtınası tekniği gruptaki kişileri yeni fikirler üretebilmeleri için cesaretlendirme, yaratıcı düşünmeye başvurarak yeni fikir üretimini desteklemek demektir. Üretilen fikirlerden yararlanılarak yeni alternatif fikirler üretmektedir. Belirli bir grupta, belirtilen sorun hakkında ne kadar çok fikir ne kadar çok çözüm önerisi ortaya çıkarsa ortadaki soruna en uygun çözümü bulma olasılığı da artar. Bu teknik kullanılırken fikirlerin akla gelir gelmez açığa çıkması istenilir. Ortaya çıkan fikirler ilk aşamada eleştirilmez ve yargılanmaz. Bu yüzden kişiler çekinmeden ve sıkılmadan tüm fikirlerini aklına geldiği gibi söyleyebilir. Ortaya atılan fikirler eleştirilmediği ve yargılanmadığı için fikirlerin birbirini besleyeceği düşünülmektedir.

Beyin Fırtınası Tekniği Nasıl Yapılır?

Beyin fırtınası belirlenen bir konu hakkında çözüm bulmak için gerçekleştirilen grup tartışması esnasında yaratıcılığı arttırmak için kullanılan bir tekniktir. Bir konu hakkında çözüm arayışlarında bulunurken çözüm önerilerinin değerlendirilmesini ve çözüm üretiminin gerçekleşmesine dayanmaktadır. Peki, beyin fırtınası nasıl yapılır?

- Tartışılacak olan konu başlığı soru şekline çevrilerek gruptaki herkesin görebileceği bir yere yazılmalıdır.
- Grup tartışmasına katılan kişilerin tereddüt etmeden aklından geçen fikir ve önerileri koymaları gerekir.
- Grup içerisinden bir kişinin toplantıyı yönlendirmek için seçilmesi gerekir. Bu kişi moderatör olarak adlandırılmaktadır. Toplantıyı kurallarına göre yönlendirme görevi üstlenir.
- Grup üyeleri tarafından ortaya konulan fikir ve öneriler eleştirilmemelidir. Beyin fırtınası yaparken amaç değerlendirme yapmak değildir. Ortaya atılan öneri ve fikir sayılarını en üst seviyeye çıkarmak gerekir. Bu durumu moderatör yönetmektedir.
- Bu teknik uygulanırken ortaya çıkan fikir ve görüşler yargılanmaksızın toplandıktan sonra ortaya çıkan fikir ve görüşler rasyonel bir şekilde değerlendirilir.

Beyin Fırtınası Yaparken Yararlanabileceğiniz Teknikler Nelerdir?

Beyin fırtınası yapmaya başlamadan önce ortaya koyacağınız konu açık bir şekilde tanımlanmalıdır. Ortaya konulan sorunu çözerken yerine getirilmesi gerekenler açıkça belirtilmelidir. Grup üyelerinin hepsi fikirlerini paylaştıktan sonra fikirlerin geliştirilmesi için bir tartışma ortamı yaratılmalıdır. Tartışmaya grup içindeki herkesin katılması sağlanmalıdır. Eğer sorunu çözmenizi sağlayacak kaliteli fikirler çıkmıyorsa fikir sayısını arttırmak için beyin fırtınası teknikleri kullanılmalıdır.

BEYİN FIRTINASI TEKNİKLERİ

Zihin Haritası Oluşturma Tekniği: Beyin fırtınası teknikleri arasında en çok başvurulan tekniklerdendir. Beyin fırtınası sürecine eklenen görsel bir araçtır. Fikirler arasındaki ilişkinin resmini çizmektedir. Ortaya konulan sorun hakkında fikirler yazılarak başlanır ve grup üyelerinin sorun hakkında düşünmesi istenir. İçerik, katman katman eklenerek süreç devam etmektedir. Böylece, daha önce alakalı olmadığını düşünülen bağlantılar görünür hâle gelmektedir.

/yediiklimyayincilik

Ters Beyin Fırtınası Tekniği: Beyin fırtınası teknikleri arasında oldukça sık kullanılır. Grup üyelerine büyük bir parça sunularak ve sorunun nedeni sorularak süreç başlar. Yani bu teknik bir sorunla başlar. Sorunun nasıl oluşturulacağına dair fikirlerin belirtilmesi ile devam edilir. Sorun yaratma ile ilgili bir liste oluşturularak bunları düzeltmeyle ilgili süreç başlar.

SWOT Analizi Tekniği: Beyin fırtınası teknikleri arasında yer alır. İçinde bulunulan organizasyonun zayıf ve güçlü yönlerini belirleyerek başlanır. Çoğunlukla potansiyel bir projenin üstlenip üstlenilmeyeceğine karar vermek için kullanılır.

Yazma Tekniği: Beyin fırtınası teknikleri arasında oldukça sık kullanılır. Grup içerisinde yer alan herkesin fikir üretmesi için kullanılan yazılı bir yaklaşım tekniğidir. Yazma tekniği kullanılarak grup üyelerinin fikirlerini kâğıda dökmek ve fikirlerini paylaşmak için yeterli zamanları bulunmaktadır.

Rol Tekniği: Beyin fırtınası teknikleri arasında bir diğer kullanılan tekniktir. Grup üyelerinin bir soruna farklı bakış açılarıyla baktıkları ve hedef olarak hareket ettikleri bir tekniktir.

Yıkıcı-Yapıcı Beyin Fırtınası: Mevcut problem, süreç veya ürüne öncelikle tamamen olumsuz yönden yaklaşarak eksik yönleri bulunur (yıkım), daha sonra bu eksik yönlerin nasıl geliştirilebileceği konusunda fikir üretilir (yapım).

SORU-CEVAP

Soru-cevap tekniği öğrenme-öğretme sürecinde öğrencileri düşünmeye ve konuşmaya yöneltmek amacıyla kullanılır. Anlatım yönteminin monotonluğunu gidermek ve öğrenme-öğretme sürecini daha etkili kılmak amacına hizmet eden en önemli tekniklerden biridir. Soruyla karşılaşan bireyin dikkati konuya çekilir; birey soruyu algılar, geçmiş bilgilerini hatırlar, bilgilerini düzenler, tasarlar ve ifade eder. Bu süreçte birey hem zihinsel hem de devinişsel olarak aktiftir. Bireye söyleme fırsatı tanındığı için kalıcı öğrenme sağlanır. Aynı zamanda soru-cevap tekniği ile öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişim karşılıklı hâle gelir. Öğretmenden öğrenciye, öğrenciden öğretmene ve öğrenciden öğrenciye doğru üç şekilde bir iletişim gerçekleştirilir. Bilişsel alanın bütün aşamalarında kullanılabilir. Soru-cevap tekniği öğrenciye üst düzeylerde düşünme ve bunları ifade etme olanağı tanır.

Kullanıldığı Yerler

- Öğrencilerin analitik düşünme ve ifade etme yeteneğini geliştirmede, öğrencileri bir konu üzerinde düşünmeye yöneltmede,
- Önemli noktaları vurgulamada, pekiştirmede, dikkati konuya çekmede,
- Neden-sonuç ilişkilerini buldurmada,
- Derse katılımı sağlamada, öğrencilerle iletişimi artırmada ve ilgilerini açığa çıkarmada ve güdülemede,
- Dönüt ve düzeltme yapmak, iyi anlaşılmayan noktaların ortaya çıkması ve düzeltilmesi için fırsatlar yaratmada,
- Öğrencilerin bildikleri ve bilmedikleri konuları, anlaşılmayan noktaları ortaya çıkarmada, konuyu tekrar etmede, öğretimin etkililiği ve verimliliği hakkında bilgi sahibi olmada, öğrenme güçlüklerini tanımada kullanılır.

Etkili Kullanım İlkeleri

- Her sorunun belli bir amacı olmalıdır.
- Dersin başında bilgi düzeyinde sorular, dersin sonuna doğru düşündürmeye yönelik sorular sorulmalıdır.
- Öğrencinin seviyesine uygun (bilişsel gelişim, hazırbulunuşluk) sorular sorulmalıdır.
- Sorular bir ceza ya da disiplin aracı olarak değil öğrencileri aktif kılmak için sorulmalıdır.
- Ölçme ve değerlendirme amaçlı olarak sık kullanılmasından kaçınılmalıdır.
- Sorular ezber bilgiye teşvik etmemeli, yoruma dönük olmalıdır. Kavrama ve üst düzey hedef davranışlar kazandıran sorular sorulmalıdır. Öğrencilere yorum yapabilecekleri açık uçlu sorular sorulmalıdır. Cevabı evet/hayır olan sorular sorulmamalıdır. Sorular sadece "hatırlamayı" değil "düşünmeyi", "değerlendirmeyi" ve "yaratıcılığı" da sağlamalıdır.
- Soru öğrenciye değil sınıfa sorulmalıdır. Sorular tüm gruba yöneltilmeli, bir süre beklenmeli, cevap alınamıyorsa isimle seslenilerek birkaç öğrenciye söz verilmelidir. Sınıfa değil de öğrencilere tek tek sorular yöneltiliyorsa oturma sırası, numara sırası gibi belli bir sıraya göre değil de tesadüfi yolla sorulmasında yarar vardır. Böylece tüm sınıfın dikkatli ve ilgili olması sağlanmış olur. Öğrencilere cevap hakkı belli bir sıraya göre değil öncelik gönüllü öğrencilerde olmak üzere tesadüfi verilmelidir.

Yediiklim Yayıncılık

- Soruları öğretmen sorabileceği gibi öğrencilerin öğretmene ya da öğrencilerin birbirine soru sormalarına olanak sağlanmalıdır.
- Tekniğin uygulanmasında öğretmenin dikkat edeceği en önemli unsur; doğru cevapları anında pekiştirmek, yanlış ve yetersiz cevaplar karşısında ise ipucu, dönüt ve düzeltme kullanmaktır.
- Yanlış cevap veren ya da cevap vermekte zorluk çeken öğrencilere öncelikle ipucu verilmelidir. İpucu başka bir soru olabilir, böylece doğru cevaba gitmeleri sağlanmalıdır.
- Öğrencilere cevapları düşünmeleri ve yorumlamaları için yeterli süre verilmelidir.
- Öğrencinin cevabı kesilmemelidir. Konuşma güçlüğü olan öğrenciler sabırla dinlenmeli ve diğer öğrencilerin de sabırla dinlemesi sağlanmalıdır.
- Yanlış cevap veren ya da cevap vermede güçlük çeken öğrenci ile alay etmekten, onu azarlamaktan ya da küçük düşürücü bir davranışta bulunmaktan kaçınmalıdır.

Yararları

- Öğrenciler her an soru sorulabileceği düşüncesiyle derse karşı daha ilgili ve aktif olurlar.
- Öğretmenlere, öğrencileri tanıma imkânı sağlar. Öğretmen ve öğrenci arasında çift yönlü etkileşimi sağlar.
- Dönüt ve düzeltmeye imkân sağlar, tekrar ve pekiştirmeyi sağlar.
- Öğrenciler birbirlerinin görüş ve düşüncelerini tanıma ve yararlanma imkânı bulurlar.
- Öğrencileri güdüler ve dikkatini artırır, derse istekli katılımlarını sağlar. Öğrencileri düşünmeye sevk eder.
- Öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini belirlemede etkilidir.
- Öğretim sürecine ilişkin geri bildirim sağlar.

Sınırlılıkları

- Soru sormak öğrencilerde korku, kaygı, aşırı heyecan gibi olumsuz duyguların ortaya çıkmasına neden olur. Sürekli sorulan sorular öğrencilerin kaygı düzeyini yükseltir, onları sıkabilir.
- Tek başına kullanıldığında konunun anlaşılmasında güçlükler doğar. Diğer öğretim yöntemleriyle ve teknikleriyle desteklenmesi gerekir.
- Soruların iyi hazırlanması ve planlanması gerekir, aksi takdirde zaman kayıpları olur.
- Anlatıma göre daha fazla zaman alır. Bilgi vermek için yavaş bir tekniktir.
- Soru-cevap tekniği sözlü sınav değildir. Çünkü soru-cevap tekniği ölçme amaçlı kullanılmaz.
- Sorulara gerektiği gibi cevap veremeyen öğrencilerin kendine güveni azalır.
- Sorular, dersin ana konusunun dışına çıkılarak konunun dağılmasına neden olabilir.

DRAMA

Drama; doğaçlama, rol oynama ve tiyatro etkinliklerinden faydalanılarak öğrencilerin bir yaşantıyı, bir olayı, bir fikri veya soyut bir kavramı oyunsu süreçlerle sınıf önünde canlandırmasıdır. Öğrencilerin hangi durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini yaşayarak öğrenmelerini sağlayan, öğrencilerin üretkenliğini ve yaratıcılığını geliştiren, öğrencileri aktif kılan bir öğretim tekniğidir. Öğretmen tarafından öğrencilere verilen bir konu ya da durumla ilgili olarak öğrenciler sınıf önünde drama yapar. Öğrencilere canlandıracakları karakterlerin ne olduğu hakkında gerekli bilgilendirme yapılır. Öğrenciler karaktere uygun şekilde dramayı tamamladıktan sonra konunun daha iyi anlaşılması için sınıfta bir tartışma ortamı oluşturur.

Yararları

- Empatiyi ve sosyal beceriyi geliştirir. Öğrencinin kendine güveni artar (Bilişsel ve duyuşsal beceriler kazandırır.).
- Beden dilini etkili kullanma becerisi kazanır.
- İfade ve dil gelişimini sağlar. Jest, mimik ve ses tonunun iletişimdeki önemini öğrenir.
- Motive edici, yaratıcı ve eğlenceli bir öğretim tekniğidir. Yaratıcılık ve hayal güçlerini geliştirir.
- Topluluk önünde konuşma ve hareket etme imkânı sağlar.
- Duygu ve tutumları açıklama ve ifade etme becerisi kazandırır.

Yediiklim Yayıncılık

- Dramatizasyon, öğrencilerin zaman ve mekân yönünden ulaşamayacakları olayları incelemelerini, yaratıcılıklarını sergilemelerini; düşünme, algılama, yorumlama, dinleme, konuşma gibi yeteneklerini geliştirir.
- Özellikle çekingen ve içe dönük öğrencilerin sosyal gelişmeleri için yararlıdır.
- Tutum ve kavram geliştirmede, sosyal durumları analiz etmede, toplumsal problemlerin çeşitli boyutlarını görüp çözüm geliştirmede, liderlik ve yöneticilik özelliklerini ortaya çıkarmada yararlıdır.
- Problem çözme ve iletişim kurma yeteneğini geliştirir.
- Etkili ve dikkatli dinleme yeteneğini geliştirir.
- Kişinin kendine olan güvenini arttırır.
- Demokrasi ve eşitlik duygusunu geliştirir.
- Öğrencilerin yaratıcılıkları ve eleştirel düşünme yeteneği gelişir.
- Çocukların, çatışmalarla olumlu biçimde baş etmesine olanak sağlar.
- Dramada çocuk, oyun oynadığının bilincindedir ve bundan büyük haz duyar. Okul öncesinde, ilkokulda ve ortaokulda da dramanın en önemli işlevi, eğlenme ve mutluluk duygusudur. Drama; çocukları neşelendirir, umut ve iyimserlik duyguları yaratır.
- Drama, en çok çocuğun öznel dünyası ve kişiliği hakkında ipuçları verir.

Sınırlılıkları

- Kalabalık sınıflarda etkili şekilde kullanılamaz.
- Küçük grup ve zaman gerektirir.
- Oyunlarda yarışma duygusu ön plana çıkabilir.
- Roller öğrenci düzeyine ve karakterine uygun olmalıdır. Aksi takdirde başarıya ulaşamaz.
- Yetenekli öğrenciler durumu tekelinde bulundurur.
- Amaçlar açık ve anlaşılır bir ifade ile tanımlanmazsa beklenen yarar sağlanamaz.
- Katılan öğrencilerin yaratıcılığını gerektirir.
- Gönüllü öğrenci bulmak her zaman mümkün olmayabilir.
- Sadece rol oynayanların etkin katılımı söz konusudur.
- Çekingen ve içe kapanık öğrenciler öğrenme ortamına katılmakta güçlük çeker.
- Sınıf düzeni bozulabilir.
- Öğrencileri değerlendirmek güçtür.

Farklı ölçütlere göre gruplandırılabilen drama türlerinden bazıları şunlardır:

a. Biçimsel (Formal) Drama

Biçimsel drama tekniği, daha çok yetişkin öğrencilere dönüktür. Bu drama türünde oyunlar daha ciddi ve planlıdır. Oynanacak oyun ya da hikâye oyuncular tarafından paylaştırılmış, ezberlenmiş ve provası yapılmış durumdadır. Öğrencinin yazılı bir metne bağlı kalarak birtakım durum ve olayları canlandırmasıdır. Öğrenci rolünü oynarken insan ilişkileri konusunda daha çok bilgi, beceri ve anlayış kazanır.

Formal dramada öğrencinin oynayacağı rol tamamen öğretmen kontrolünde ve bir yazılı senaryoya bağlıdır. Oyunda kostüm ve dekor kullanılabilir. Okul temsilleri bu tip drama tekniğine girer. Kuklalar, pandomim ve oyunlar da daha çok biçimsel dramaya birer örnek olarak gösterilmektedir.

b. Yaratıcı Drama

Yaratıcı drama önceden yazılmış bir metin olmadan katılımcıların kendi yaratıcı buluşları, özgün düşünceleri, öznel anıları ve bilgilerine dayanarak oluşturdukları eylem durumları ve doğaçlama canlandırmalardır. Bu açıdan yaratıcı drama bireye kendisi olma durumunu en çok yansıtan eğitim ortamlarını sunar. Her türlü araç gerecin kullanılabildiği yaratıcı drama çalışmalarına sınıftaki tüm öğrenciler katılır. Yaratıcı drama sürecin önemli olduğu bir grup etkinliğidir ve grup olmadan yapılamaz.

ROL OYNAMA

Rol oynamada birey gündelik yaşamdaki gerçek rolünden ve duygularından sıyrılıp kendisini bir başkasının yerine koyar. Yani duygu ve düşüncelerini farklı bir kimliğe girerek ifade eder. Böylelikle öğrenciler başkalarının kimliklerine bürünerek onların nasıl hissettiklerini, nasıl düşündüklerini ve bunlara bağlı olarak nasıl davrandıklarını anlamaya çalışırlar. Bu şekilde öğrencilerin empati yeteneği gelişir.

Rol oynamada bireyin farklı bir kişiliğe bürünerek onun gibi davranmaya çalışmasının altında yatan temel amaç, bireylerin kendi duygu ve düşüncelerini anlayabilmelerine yardımcı olmaktır.

Yediiklim Yayıncılık

Öğrenci merkezli bir öğretim tekniğidir. Özellikle okul öncesi, ilkokul ve ortaokulda etkili şekilde kullanılır. Bu teknikte, görevli öğrencilerin ve rollerin seçimine birlikte karar vermek, onlara prova için zaman tanımak, sonunda mutlaka bir tartışma ortamı oluşturmak gerekir. Öğretmenin bu tekniği yapılandırması ve öğrencileri yönlendirmesi gerekir. Burada da öğrencilerden kendilerine verilen bir rolü oynamaları istenir. Ancak rol oynamada öğrenci (kitap, film, ansiklopedi gibi kaynaklardan) belli bir hazırlık yaparak o rol hakkında kendi kendine bir senaryo geliştirir, role daha sağlam bir kişilik kazandırır.

PROBLEM ÇÖZME

Problem çözme, istenilen hedefe varabilmek için etkili, yararlı olan araç ve davranışları türlü olanaklar arasından seçip kullanmadır. Problem çözme; bilimsel yöntem, eleştirel düşünme, karar verme sorgulama ve yansıtıcı düşünme gibi terimleri içermektedir. Bu yöntem, bir problemin çözümünde genelleme ve sentez yapmada kullanılır. Daha çok araştırma yoluyla öğretme yaklaşımında, bilişsel alanın uygulama düzeyindeki davranışların kazandırılmasında ve bu alanın analiz ve sentez özelliklerini geliştirmede kullanılır. Sorun çözme yeteneği; doğuştan getirilen bedensel ve zihinsel kuvvetlere, öğrenme ve öğretme ilkelerine, öğretim yöntemlerine, iyi hazırlanmış öğretim programlarına, yeteri kadar araç ve gerece, ölçme ve değerlendirme tekniklerine, çağdaş eğitim ve öğretim anlayışına göre sistematik bir çalışma ile kazanılır. Bu yaklaşımın özü, John Dewey'in problem çözme yöntemindeki beş aşamaya dayanmaktadır.

Aşamaları

Problemin ortaya çıkması: Problem ya öğrenciler tarafından ya sınıfta kendiliğinden ya da öğretmenin bir güçlüğü sınıfa getirmesiyle ortaya çıkmaktadır.

Problemi tanıma: Problemi tanıma aşamasında problem, açık ve anlaşılır bir problem cümlesi olarak belirtilir. Böylelikle öğrencilerin problemi tanıması, neyi çözeceklerini anlamaları mümkün olacaktır.

Problemle ilgili bilgi toplama: Problemin çözümünde bilgi kaynakları belirlenmeli ve öğretmen öğrencilerini bu bilgi kaynaklarına yöneltmelidir. Toplanan bilgiler, problemin çözümüne yardımcı olacak görüş ve anlayışı ortaya çıkaracaktır.

Problem çözümüyle ilgili en uygun hipoteze karar verme: Toplanan bilgilere dayanarak bazı çözüm yolları aranacaktır. Öğretmen, bu çözüm yollarından en uygununun seçilmesi için öğrencilere faydalı olmaktadır. Düşünülen çözüm yollarının problemi çözecek nitelikte olup olmadığı tümevarım, tümdengelim, sentez, benzeşim, vb. gibi çeşitli deney ve karşılaştırmalarla araştırılmaktadır.

Sonuca varılması ve test edilmesi: Problem çözülerek sonuca varıldığında öğretmen çalışmaları bir daha değerlendirmelidir. Gerek görül-düğünde elde edilen sonucun tekrar uygulaması yapılarak doğruluğu test edilebilir.

ANLATIM (TAKRİR)

Öğretmen merkezli olan ve öğretmenlerin en fazla kullandığı, konuşmaya dayalı bir yöntemdir. Sunuş yoluyla öğretim stratejisinde yaygın olarak kullanılır.

Anlatım yönteminin kullanıldığı yerler şunlardır:

- Derse giriş yaparken konunun ana hatlarını ve temel noktalarını sunmada,
- Öğrencinin derse ya da konuya ilgisini çekmek ve güdülemede (zaman zaman),
- Dersin özetlenmesinde,
- Grup kalabalık olduğunda,
- Kısa zamanda çok bilgi aktarılması gerektiğinde,
- Konu ve alt konular arasında geçişler yapmada,
- Konular arasında ve öğrencilerce gerçekleştirilemeyen etkinliklerin boşluklarının giderilmesinde,
- Bilgi düzeyindeki kazanımların öğrencilere kazandırılmasında,
- Soyut kavramların öğrenciye aktarılmasında etkili olarak kullanılır.

Etkili Kullanım İlkeleri

- İşlenecek konunun alt başlıkları belirlenmeli ve sunu sırasında mantıksal bir sıra izlenmelidir (Bilinenden bilinmeyene, kolaydan zora, basitten karmaşığa).
- Öğretmen anlatıma başlamadan önce, konunun ana çizgilerinden sınıfa söz etmeli; zaman zaman öğrencilere de soru sorma olanağı vermelidir.
- Öğrenciler not almayı öğrenmeli, not alma konusunda teşvik edilmelidir.

Yediiklim Yayıncılık

- Anlatım sırasında öğretmen, sınıfta bütün öğrencileri görecek biçimde bir yerde bulunmalı ve zaman zaman sınıfta dolaşmalı; öğrencilerle göz teması kurarak dersini anlatmalıdır.
- Öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri dikkate alınmalıdır.
- Anlatım; resim, şema, grafik ve görsel araç gereçlerle desteklenmelidir. Görselleştirme ve örnek verme, anlatımı etkili hâle getirir. Öğrenci yaşantılarına uygun örnekler verilmelidir.
- Anlatım, zaman zaman öteki yöntem ve tekniklere de başvurarak sürdürülmelidir. Örneğin; arada bir soru-cevap tekniği ve tartışma yöntemini işin içine sokmak ilgiyi tazeler.
- Beden dili (göz teması, jest, mimikler) etkili şekilde kullanılmalıdır. Öğretmen derslerde göz iletişimini sağlamalıdır.
- Öğretmen sesini iyi kullanarak anlatımı tekdüzelikten (monotonluktan) kurtarmalıdır.
- Açıklanan ve yorumlanan bilgi ve görüşler, kullanılan dil, öğrenci seviyesine uygun olmalıdır.
- Anlatım olabildiğince kısa ve öz olmalıdır. Basit, kısa ve tam cümleler kullanılmalıdır.
- Anlatım sonunda bir değerlendirme yapılır.

Dersin sonunda ve bir sonraki dersin başında yapılacak kısa yinelemeler, öğrenmede pekiştirici etki sağlar. Dersin sonunda, bir değerlendirme etkinliğine yer verileceğini ve bu çerçevede bir tür soru-cevap çalışması yapılacağını öğrenciler önceden bilmelidir. Kendisine bazı sorular sorulacağını bilen öğrenci, elinden geldiği kadar dikkatli olmaya çalışır. Değerlendirme, yalnızca bir yazılı ya da sözlü sınav yapmak demek değildir. Öğretmenin anlatımı sona erince yapılacak bir güdümlü tartışma, öğretmenin sınıfa soracağı, işlenen konu ile ilgili birkaç toparlayıcı soru, böyle bir değerlendirme için son derece yararlıdır. Öğrenciler buna hazırlıklı olurlarsa düz anlatım yönteminden daha yararlı sonuçlar alınabilir.

TARTIŞMA

Tartışma yöntemi, bir konu ya da problemle ilgili olarak öğrencileri düşünmeye yöneltmek, anlaşılmayan noktaları açıklığa kavuşturmak, karşılıklı görüşleri ortaya koymak, öğrenilen bilgileri değerlendirmek, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek ve verilen bilgileri pekiştirmek amacıyla kullanılır. Bu yöntem; öğrenci-öğrenci ve öğretmen-öğrenci etkileşimine izin verir.

Kullanıldığı Yerler

- Öğrencileri düşünmeye yöneltmede,
- Daha çok bir probleme çözüm yolu aramada,
- İyi anlaşılmayan noktaları açıklamada,
- Verilen bilgilerin tekrarı ve pekiştirilmesini sağlamada,
- Öğrenilen bilgileri değerlendirmede,
- Öğrencilerin bilişsel gelişim seviyelerini kontrol etmede,
- Demokratik tutum ve değerleri geliştirmede,
- Başkalarının görüşlerine saygı ve hoşgörü geliştirmede,
- Öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğrenci arasındaki iletişimi artırmada,
- Eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede kullanılır.

Yararları

- Soru sorma, hızlı cevap verme gibi sözel iletişim becerileri gelişir.
- Bilişsel alanın kavrama ve üstü kazanımlarının gerçekleştirilmesinde kullanılır. Aynı zamanda saygı, dinleme, yardımlaşma, hoşgörü, empati gibi duyuşsal davranışların kazandırılmasında etkili olur.
- Etkili dinleme ve konuşma becerileri gelişir.
- Öğrencilerin bir gruba ait olma duygusu (panel, forum) gelişir. Öğrencilere; benimseme, reddetme, eleştirel düşünme becerileri geliştirme yeterlikleri kazandırır.
- Demokratik düşünme ve yaşam tarzını öğrenir.
- Bir problem ya da konunun değişik yönlerini görür.
- Öğrencilere birbirlerinin deneyimlerinden yararlanma olanağı sunar.

Sınırlılıkları

- Her öğrencinin tartışmalara katılımı aynı olmayabilir.
- Tartışma iyi yönetilmezse farklı görüşleri savunan öğrenciler arasında, rekabet ve yarışma gibi olumsuz duygular gelişir, sınıf düzeni bozulur.
- İlköğretimin ilk sınıflarında ve kalabalık sınıflarda etkili bir şekilde kullanılamaz.

Yediiklim Yayıncılık

- Öğrenciler hazırlıklı değilse iyi sonuç alınamaz.
- Konuşmaları konu üzerinde tutmak oldukça zordur.
- Grup tartışmasını sonuçlandırmak güçtür.
- Tartışmanın adil bir biçimde yönetilebilmesi için öğrencilere eşit söz hakkı tanınması gerekir.
- Her öğrenci konuşmak istemeyebilir.
- Her derse veya her konuya uygulanamaz.

Etkili Kullanım İlkeleri

- Tartışma ortamını düzenlemeden önce, konu seçimine özen gösterilmeli; ilginç ve eğitsel değer taşıyan bir konuya yer vermelidir. Konu seçiminde öğrencilerin de görüşlerinin alınması yararlı olur ancak öğretmenin rehberliğine her zaman gereksinim vardır.
- Tartışmanın amaç ve kapsamı iyi belirlenmelidir ve öğrenciler önceden hazırlanmalıdır.
- Tartışmanın kuralları önceden belirlenmelidir.
- Tartışma esnasında ve sonunda ulaşılan önemli noktalar tahtaya yazılmalı, öğrencilerin bunlara dikkati çekilmelidir.
- Tartışmada kesinlikle bir yönetici bulunmalıdır. Yönetici olmadan yapılan tartışmalarda kontrol kısa sürede kaybolur. Yönetici arada sırada konuyu toparlamalı, konudan uzaklaşmaları ve gereksiz zaman kayıplarını önlemeli, tartışma sonunda ulaşılan sonuçları özetlemelidir.
- Zaman en iyi şekilde kullanılmalı, süre bittiğinde tartışma özetlenerek toplantı kapatılmalıdır.
- Tartışmanın bireylerle ve onların kişiliği ile değil sorunlarla ilgili olduğu unutulmamalıdır.
- Tartışmanın sonucunda varılan sonuçlar belirtilmeli ve genel bir özet verilmelidir.
- Tartışmanın dışına çıkılmasına izin verilmemelidir.
- Tartışmaya dersin tümü ayrılmamalıdır.
- Tartışmanın birkaç öğrenci tarafından yönlendirilmesine izin verilmemelidir.
- Sınıf oturma düzeni tartışmaya uygun olmalıdır. Sınıftaki tüm öğrenciler birbirinin yüzünü görmelidir. Bunun için yuvarlak masa ya da U biçiminde oturma düzeni kullanılmalıdır.
- Sınıf kalabalık olmamalıdır (Öğrenci sayısı 2025'i geçmemelidir.).
- Katılımcıların tartışılacak konu ile ilgili bilgileri olmalıdır.

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE HİKÂYE VE ÖYKÜLEŞTİRME

Hikâye (Öykü)

Yaşanmış veya yaşanması mümkün olan olayların okuyucuya haz verecek şekilde anlatıldığı kısa edebî yazılara "hikâye (öykü)" denir.

Neden Hikâye Anlatırız?

İster mağaralarda ister şehirlerde yaşayalım, hikâye anlatmak; iletişim kurmanın en doğuştan gelen, en içgüdüsel ve önemli şeklidir. Hepimiz hikâye anlatırız. Günümüzün hikâyesi, hayatımızın hikâyesi, iş yeri dedikodusu, haberlerdeki dehşet... Beynimiz, düşünmeye ve bir başlangıç, gelişim ve sonuçtan oluşacak şekilde kendini anlatmaya ayarlanmıştır.

Hikâye anlatıcılığı, eğitimin en eski biçimidir. Çocuklara, dünyanın oluşumu, hayat ve yaşamdan sonrası hakkında cevaplar vererek eski insan topluluklarını birbirine bağlamıştır. Hikâyeler bizi tanımlar, şekil verir, kontrol eder ve bizi biz yapar. Dünyadaki her kültür okur yazar değildir ama her bir kültür mutlaka hikâye anlatır.

Hikâye Anlatıcılığının Faydaları

- Anlamlı ve amaçlı konuşmayı öğretir. Hem de sadece hikâye hakkında değil.
- Hikâye bulmak için sizi okumaya teşvik eder, okuma isteğinizi artırır.
- Yazmaya teşvik eder, çünkü çocuklar kısa sürede kendi hikâyeleri yazmak ve anlatmak isteyecektir.
- Sınıftaki dayanışmayı artırır.
- Dinleme becerilerini geliştirir.
- Oyunculuk yapmayı seven çocukları gerçekten meşgul eder.
- Anaokulundan, ilkokulun sonuna kadar tüm çocuklar çok keyif alır.
- İngilizce öğrenenlere, İngilizce konuşmak ve yazmak için iyi bir motivasyon nedeni verir.

HİKÂYE ANLATMA TEKNİKLERİ

Televizyon ve Film Şeridi: Çok eski tekniklerden biri olan televizyon ve film şeridi kullanma tekniği bir film makinesi olmasını gerektirir. Bu tarz bir makinenin olmaması nedeniyle artık okullarda kullanılmayan bir tekniktir.

Yediiklim Yayıncılık

Pazen Tahta Kartı: Pazen tahtada hikâye anlatmak üzere hikâye kartları ya da her biri çevrelerinden oyularak kesilmiş hikâye figürleri kullanılır. Sulu boya, kuru boya kullanılarak resimler yapılabileceği gibi hazır boyalı çizimlerden de yararlanılabilir. Resim ve figürlerin üstü verniklenerek, ışığı yansıtan, parlak hâle getirilmemelidir.

Hikâye Kartı: Kartların arkası numaralandırılmayacağı gibi hikâye metni kart arkasına hiçbir şekilde yazılmaz. Hikâye metni bir kâğıda yazılarak öğretmenin yanında hikâyeyi anlatırken bulundurulur. Anlatım akıcılığını bozmamak ve çocuklarla göz kontağını kesmemek için metnin arkada yazılmamış olması çok önemlidir.

Düz Anlatım: Bu teknikte öğretmen hiçbir görsel araç kullanmadan, hikâyedeki olaya uygun jest ve mimiklerini kullanarak hikâyeyi anlatır. Bu teknikte destekleyici bir araç olmadığı için anlatım şekli çok büyük önem kazanır. Çocukları, kendini görebileceği şekilde oturtan öğretmen; bu teknikte ayakta durabileceği, yürüyebileceği gibi oturabilir de. Hikâyeyi anlatmaya geçtiğinde ses tonu canlı, sözcüklerin telaffuzu doğru olmalıdır.

Kuklalar: Kukla oyunları çocukların en büyük eğlencesi ve kukla tiyatrosu onun tabii tiyatrosudur. Kuklanın tarihi hemen hemen beşeriyet kadar eskidir. Çocuk eline geçen bir ağaç parçasını insan farz ederek onu hareket ettirip oynattığı zamandan itibaren kukla doğmuştur. Çocukların böyle bebeklerle oynaması ve onu konuşturması en iptidai insanlardan beri devam gelmektedir.

Hikâye Anlatılırken Dikkat Edilmesi Gereken Kurallar

- Öğretmen, sınıfındaki çocukları; yaş, gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarıyla çok iyi tanımalıdır. Bu sayede onlar için en uygun hikâyeyi ve anlatım tekniğini seçebilir.
- Anlatılacak hikâye önceden belirlenmeli, düzenlemeler yapılacak ise bunlar önceden yapılmalıdır. Yaş grubuna göre uzunluğu ayarlanmalıdır.
- Seçilen hikâye ve anlatım tekniği çocuklara sunulmadan önce mutlaka birkaç kez okunup, denenmelidir.
- Öğretmen tekniği kullanmaya istekli olmalı, kullanırken o da zevk almalıdır. Öncelikle başarılı olduğu, uygulaması ona daha kolay gelen teknikten başlaması onu rahatlatacaktır.
- Kullanılan tekniğe ait materyaller kontrol edilerek, onarım işleri varsa önceden yapılmalıdır.
- Çocuklara farklı bir araç kullanarak hikâye anlatılacağı söylenmeli, onlar da çalışmaya istekli hâle getirilmelidir.
- Hikâye anlatılacak yer, tekniğin özellikleri ve çocuk sayısına göre düzenlenmelidir.
- Hikâyeyi anlatırken kullanılan farklı bir araç varsa ve bu araç sınıf ortamına ilk kez getiriliyorsa, hikâyeye başlamadan önce mutlaka çocuklara tanıtılmalıdır.
- Hikâye anlatılırken ses tonuna dikkat edilmelidir.
- Öğretmen hikâyeyi anlatırken çocuklara soru sorup dikkatlerini dağıtmamalıdır.
- Öğretmen hikâyeyi anlatırken çocukları da gözü ile takip ederek ilgilerini ve dikkatlerini kontrol etmelidir.
- Eğer hikâye sıkıcı ve uzun geldiyse, uygun şekilde toparlanıp bitirilmelidir.
- Bu genel kurallarla birlikte öğretmen tekniklere ait özel kurallara da dikkat ederse çalışmalardaki amaçlarına daha kolay ulaşır.

/yediiklimyayincilik

ÖYKÜLEŞTİRME YÖNTEMİ

Yapılandırmacı yaklaşım kuramları üzerine yapılan araştırmalar sonucunda seksenli yıllarda geliştirilen "Öyküleştirme Yöntemi", çocukların yaparak ve yaşayarak öğrenmesini temel alan bir yöntemdir. Bu yöntem öykü anlatımını ve öykünün içinde yer almayı esas almaktadır. Yöntemin en önemli özelliği çocuğu pasif durumdan aktif duruma getirmesidir. Öğrenme odağı artık çocuk olmuştur.

Hikâye ve Öyküleştirmenin Okul Öncesi Eğitim Yöntemi Olarak Kullanılması

Öyküleştirme Yönteminin Ana Ögeleri

- Öğrenme sürecini, ayrıntılı bir zaman dilimine ve sıraya yerleştirir.
- Süreç içerisinde karakterler işe koşar.
- Üzerinde çalışmak için bir olay ya da olaylar seçer.
- Çocuklara çözümlemek için gerçek problemler sunar.

ÖYKÜLEŞTİRME SÜRECİNDE İZLENECEK AŞAMALAR

1. **Ayarlama:** Öykü betimlenir ve öyküye bir isim verilir. Anahtar sorular ile süreç başlatılır. Odaklanılan konu ile ilgili sorular sorulur. "Nedir? Neye benziyor? Neler bulunur?" gibi sorular sorularak öğrencinin var olan bilgileri açığa çıkarır.
2. **Karakterler:** Öykünün karakterlerinin oluşturduğu aşamadır. "Kimler var? Kimler bulunabilir?" soruları hikâye kahramanlarının çocuklar tarafından betimlenmesini, canlandırmasını ve görselleştirmesini kolaylaştırabilir.
3. **Olayları başlatma:** Sorulara yanıt aramak amacı ile çeşitli etkinlikler yapılır. Konu kapsamında olabilecek olaylar başlatılır. Bu esnada beyin fırtınası yapılır. Öyküyü hazırlayan öğretmendir ancak içeriği o da ayrıntılı olarak bilmemektedir.
4. **Olayları doruk noktasına ulaştırma:** Konu ile ilgili geziler, uzman görüşleri doğrultusunda memnuniyet verici bir son hazırlanır. Öyküleştirme sürecinde yapılan çalışmalar çeşitli yollarla sergilenir.
5. **Gözden geçirme ve yansıtma:** Çocuklarla birlikte süreçte karşılaşılan zorluklar tartışılır. Sürecin farklı bir şekilde sonlanıp sonlanmayacağını ilişkin fikirler alınır.

Okul Öncesi Dönemde Hikâye-Hikâye Kitapları ve Öğretimde Kullanılması

Erken çocukluk döneminde evde veya okulda hikâye anlatımı çocuğun gelişimini destekleme anlamına gelmektedir. Onlara dünyanın anlamını açıklama işlevinin yanı sıra iletişimi, farkında olma ve hatırlama becerisini geliştirir. Çocuklar bu kitaplarda yer alan resim ve kahramanlardan bilgi edinir ve onları model alırlar.

Öyküleştirme Yönteminin İlkeleri

1. Öykü ilkesi
2. Öngörü (tahmin) ilkesi
3. Öğretmen ipi ilkesi
4. Sahiplik ilkesi
5. Bağlam ilkesi
6. Etkinlikten önce yapı ilkesi

Öykü İlkesi: İnsan yaşamının önemli bir parçasını oluşturan öyküler aracılığıyla; tarih, din, kültür gibi ögeler aktarılmaktadır. Öyküler insanların yaşantılarının birer parçası olduğundan; insanları anlamamızda ve insanların hem kültürel hem de tarihî yaşam biçimlerini çözmemizde bize yardımcı olmaktadır.

Tahmin İlkesi: Tüm çocuklar "sonrasında neler olacağını" bilmek isterler. Zaten merak insanın içinde olan ve bilgi toplumunda insanların gerekli özellikleri arasında gösterilen temel bir olgudur. Çocuklar öykünün nasıl devam edeceğini, öykü bitse bile öykünün devamında ne gibi olayların gelişebileceğini merak ederler. Merak eden çocuklar da olayları ihtimaller dâhilinde tahmin etmektedirler. Bu durum ise çocuğun öyküyü daha iyi işlemesini sağlamaktadır. Zaten iyi bir öykü, çocukları içine çekerek neler olacağının tahmin edilmesini ve öyküde gizli ögelerin zevkle sezinlenmesini sağlamaktadır.

Takdir İlkesi: Eğlenerek ve heyecanla ortaya çıkan anlatımı beğenmemiz ve olacak olayları tahmin etmemiz için bize zaman veren öykünün iyi bir öykü olduğu söylenebilir. Bütün çocuklar daha sonra ne olacağını bilmek istediği için öyküyü bölüm bölüm takip ederler. Çocukların beğenisi "Bir sonraki öykü ne ile ilgili olacak?" sorusuyla da ortaya çıkar. Çocuklar kendilerini sürecin bir parçası olarak kabul ettikleri için takdir; öğrenmenin okul içinde de olsa, dışında da olsa her zaman devam ettiğini kanıtlar.

Öğretmenin İpi İlkesi: Öyküleştirme konusunda öğretmen ve çocuk arasındaki ikili ilişkileri ve iş birliğiyle öyküyü oluşturmayı içeren bir ilkedir. Öğretmen, her zaman program hedeflerini içermesi için planlanan gerçek öykü temasını yani ipi tutar. Bu ip ne çok sıkı ne de çok gevşek olmalıdır. İpin sırrı, esnek olması ve sayısız kıvrımlara, bükülmelere hatta düğümler oluşmasına imkân vermesidir. Tema, ip üzerinde dolaşılan bir yoldur ve beklenmedik sapmalara ve dolambaçlara rağmen çocuklar öğretmenin hazırladığı yolu takip ederek öğretmenin planladığı programı öğrenirler. Çocuklar öğretmenin planlamış olduğu programı yaşarken, kendilerini kontrol etme becerisini geliştirir.

Sahiplik İlkesi: Çocuklar bağımsız rol aldıkları projelerde ya da grup çalışmalarında kendilerini sorumlu ve istekli hissettikleri için bu; çocukları en fazla motive eden ilkedir. Öyküleştirme yöntemi çocuklara sorduğu anahtar sorularla ("... nedir?", "Sizce... nasıl bir şeydir?" veya "... Hakkında ne düşünüyorsunuz?" gibi) onların fikirlerine saygı duyulduğunu hissettirir. Çocukların fikirleri dikkate alınarak sürece başlanması,

/yediiklimyayıncılık

onların doldurulmayı bekleyen boş bir levha olarak görülmediği anlamına gelmektedir. Çocukların fikirleri doğrultusunda öykünün yapılandırılarak başlaması ve bunu sınıfta görsel olarak hayata geçirilmesi; tüm öykü temasını sürdürecek enerjiyi elde etmeye olanak sağlar.

Bağlam İlkesi: Yeni öğrenmeler önceki öğrenmelerle bağlantılı olmalıdır ki, çocuklar bilinenden bilinmeyene doğru giderek öğrensinler. Bu yüzden konular aşamalı bir şekilde verilmelidir. Kolaydan zora, eski bilgilerden yeni bilgilere doğru bir akış olmalıdır. Öyküleştirme konusu çocuklara gerçek yaşamı yansıttığından, bağlam tanıdıktır ve çocuklar kendi yaşamlarıyla öykü arasındaki ilişkiyi kurmaktadırlar.

Tema İlkesi: Aslında bu ilke, öykü ilkesiyle doğrudan ilgilidir. Çocuklar yeni öğrenilenleri önceki bilgiye bağlarken; anlamlarını bilinenden bilinmeyene doğru düzenlemelidirler. Çocuktan öğrenmesini istediğimiz şeyi neden öğrenmesini istediğini ortaya koyan temadır. Öykü teması gerçek hayatı yansıttığından; tema tanıdıktır ve çocuklar temanın kendi hayatlarıyla ilişkisini görebilirler. Çocuklar temanın onlardan istediği şeyi bildiği ve dikkate aldığı için araştırır, becerileri uygular ve yeni bilgiyi özümserler.

Uygulamadan Önce Yapı İlkesi: Çocuklardan düşüncelerini ifade etmelerini istemeden önce, onların daha önce kazanmış oldukları bilgileri en üst noktaya kadar getirdiklerinden emin olmalıyız. Böylece kendi sorularını oluşturabilirler ve bunlara yanıt aramaya başlayabilirler. Çocuklar bildikleri konuları dile getirerek neleri bilmediklerini keşfedebilirler. Bunun için öğretmen; ortamın oluşturulmasına, araştırma yapılmasına, sunum yapılmasına veya bir maketin yapılmasına uygun bir yapı sunmalıdır. Örneğin bir duvar panosu oluşturabilir. Bu yapı, gerekenleri tek başına yapmak için gerekli beceriye sahip olmayan çocuklar açısından da eşitlik sağlamaktadır. Bu becerilere sahip olan çocuklar ise kendi başlarına çalışmaya yönelebilirler. Uygulamadan önce belirli bir yapının bulunması ilkesi, gerekli şartlar sunulduğunda, tüm çocukların kendilerinden istenenleri başarıyla yerine getirebileceği inancını desteklemektedir.

Öyküleştirme Sürecinde Öğretmenin Rolü

Çocukların bildikleriyle işe başlamalıdır. Anahtar sorular aracılığıyla öğrencinin süreci tamamlamasına rehberlik etmektir. Öğretmen hem motive edici olmalı hem de sınıf içerisinde ortaya konanların, öğrenciler tarafından benimsenmesini sağlamalıdır.

Çocukları iş birlikli çalışmalarda etkin olarak rol almaya teşvik etmeli.

ÇOCUĞU TANIMA TEKNİKLERİ

Tanımı ve Değerlendirmenin Önemi

Erken çocukluk yılları bireyin gelişimi için çok önemli bir dönemdir. Bu dönemde bireyin tüm yaşam becerilerinin temelleri atılmaktadır. Beyin gelişimi ile ilgili yapılan araştırmalar bireyin beyin gelişiminin yaşamın ilk yıllarında çok hızlı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle okul öncesi yıllarda çocukların bilinçli ve doğru bir şekilde desteklenmesi ve yönlendirilmesi gerekmektedir. Çocukların gelişiminin her yönden desteklenebilmesi için onların tüm özelliklerinin objektif olarak değerlendirilmesi gerekir. Çünkü çocuğa yardım, onun tamamıyla tanınabildiği koşullarda gerçekleşir.

Çocukları tanımak önemlidir. Çünkü:

- Çocukların gelişimsel özelliklerinin bilinmesi, yardıma ihtiyaç duydukları alanların ve güçlü yönlerinin tespit edilmesini sağlar.
- Çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak etkili ve kaliteli eğitim programlarının oluşturulmasını sağlar. Çocukları tanımak için atılan adım sağlam bir başlangıç oluşturur.
- Çocukların özelliklerine uygun öğrenme yöntem, teknik ve araçların seçilmesi ve böylece etkili ve kaliteli öğrenme ortamlarının düzenlenmesine temel oluşturur.
- Çocukları güçlü ve gelişmeye açık özel gereksinmelerinin erken yaşlarda fark edilerek desteklenmesini, yönlendirilmesini sağlar.
- Çocukların kendi kendilerini tanımalarına fırsat yaratarak, bireysel ve sosyal farkındalıklarını geliştirir.
- Çocukların gelişimlerindeki ilerleme ya da sapmaları ölçmeyi sağlar. Böylece çocuk hakkında bir profesyonel olarak aileleri bilgilendirmede güvenilir bir rehberlik hizmeti vermek mümkün olur.

Çocukların tanınması gereken yönleri şunlardır.

- Beden gelişimi ile ilgili bilgiler,

Yediiklim Yayıncılık

- Ailesi, yakın çevresi ve yaşadığı çevre ile ilgili bilgiler.
- Kimlik bilgiler,
- Sağlık durumu ile ilgili bilgiler,
- İlgi ve yetenekleri ile ilgili bilgiler,
- Kişilik özellikleri ve geçmiş yaşantıları ile ilgili bilgiler,
- Bilgi ve beceri, başarı ve uyumu ile ilgili bilgilerin bilinmesi gerekir.

Çocukları Tanıma ve Değerlendirme Sürecinde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

- Çocukları tanıma ve değerlendirmenin amacı, çocukların neleri bilmediğini değil, neleri ne kadar bildiğini ortaya çıkarmaktır. Çocukların bildiklerinden hareketle, yeni öğrenme alanlarına dikkatlerinin çekilmesi önemlidir.
- Tanıma ve değerlendirme çalışmaları kesinlikle çocuğun yapamadıkları üzerinde yoğunlaştırılmamalıdır. Çocuğun kendisiyle ilgili olumlu benlik algısı güçlendirilmelidir. Çocukların bildikleri kadar merak ettiği konularda dikkate alınmalıdır. Çocukların meraklarını gidermek için sordukları sorulara önem verilmelidir. Çocukları tanımak demek, çocukların neleri öğrenmek istediklerini de ortaya çıkarabilmek demektir.
- Çocuklar ne yaptıkları kadar nasıl ve neden yaptıklarını da düşünmelidirler. Çocuk yaptığı eylemlerin nedenini düşünmeden yaptığında, ezberci bir yapıya sahip olabilir. Çocuklarla öğrenme sürecinde, duygu ve düşünceleri ile ilgili konuşmalı, yaptıklarının amaçları hakkında paylaşımlar yapılmalıdır.
- Çocuklar aynı yaşta olsalar da birbirleri arasında farklılıklar olabileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle çocuk merkezli çoklu değerlendirme, yöntem ve araçlarının kullanılması gerekmektedir.
- Çocukları tanıma ve değerlendirme çalışmaları eğitim programlarının bir parçasıdır. Eğitim ortamındaki her durum çocuk hakkında bir veri olarak dikkatle değerlendirilmelidir.
- Çocukları tanıma ve değerlendirmede aileleri ve yaşadıkları çevre koşulları da dikkate alınmalıdır.
- Çalışmalar düzenli ve sürekli olarak yapılmalıdır.
- Etik davranmalı, elde edilen bilgiler sadece eğitim amaçlı kullanılmalıdır.

GÖZLEM

Gözlem, bir kimsenin diğer bir kimse hakkında duyu organları ile bilgi edinmesi veya çocukların farklı ortamlarda, farklı davranışları ile ilgili bilgi toplama tekniği olarak tanımlayabiliriz. Gözlem, "Bir çocuk ya da grubu yer, olay, nesne, durum ve şartlarına göre bilgi toplamak için maksatlı, belirli bir amaca yönelik yapılan gözetleme ve duyma işidir."

Gözlem birkaç şekilde yapılabilir.

Gelişigüzel Gözlem: Herhangi bir plan yoktur. Amaç belirlenmediği için doğal ortamda rasgele elde edilir. Örneğin; Öğrenciye rehberlik ederken çocukları rastgele gözleme.

Sistemli Gözlem: Neyin nerede, ne zaman gözleneceğinin önceden tespit edilerek, amacının belirlendiği, belli kurallara uyularak yapılan gözlemdir. (Planlama). İzleme sonuçları bir form üzerine kaydedilir. (Gözlem ve kayıt) Sonuçlar daha sonra bir form üzerine kaydedilir. (Yorumlama). Geçerliliği ve güvenirliği vardır. Ancak, gözlemlenen kişi, bu durumdan haberdar olmamalıdır. Örneğin; Çocuğu sınıf ortamında oyun oynarken, yemek yerken gözlemek.

Özel Durumlarda Gözlem: Belli durumlarda çocukların nasıl bir tepki gösterdiğine bakılarak kişilik özellikleri hakkında bilgi toplamadır. Örneğin; çocuğun bazı engellemeler karşısındaki tepkisini anlamak için gerçek yaşam koşullarına uygun özel durumlar yaratılır; tepkiler izlenir ve değerlendirilir.

Gözlem Yapılırken Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler

- Kim, niçin, nerede, nasıl, ne zaman gözlenecek planlanmalıdır.
- Gözlem sonuçları nasıl kaydedilmeli ve bilgiler nasıl analiz edilmeli önceden belirlenmelidir.
- Belli bir zamanda bir kişi ve bir grup gözlenmelidir.
- Gözlem için yeterli süre ayrılmalıdır. Örneğin gün boyunca gözlenmelidir.
- Gözlem farklı aralıklarla ve kısa süreli yapılmalıdır.
- Kontrollü ve doğal ortamlarda gözlem yapılmalıdır.

- Çocuklar bir bütün olarak gözlenmeli, kritik davranışlar, çocuğun tüm yönleri içinde gözlenmelidir.
- Gözlem objektif olmalı, yorum ve değerlendirme katılmadan kaydedilmelidir.
- Çocuk gözlendiğini hissetmemeli, doğal hareket etmesi için ortam sağlanmalı, gözlem sonuçları kaydedilirken, gözlenen çocuk bunu hissetmemelidir.
- Gözlem zaman, zaman yapıldığı için gözlemci sonuçları unutabilir. Böyle bir duruma düşmemek için kayıtlar gözlem sonrasında hemen yapılmalıdır.
- Gözlem, birkaç kişi tarafından yapılabilir. Bu durumda hata en aza iner.
- Gözlem koşulları ve zamanı mutlaka kaydedilmelidir.
- Gözlemle elde edilen bilgiler, diğer bilgilerle birlikte kullanılmalıdır.
- Çocukların konuştuklarıyla birlikte duygu, davranış ve beden diline de dikkat edilmelidir.
- Gözlemde elde edilen bilgiler çocuğun gelişimini desteklemek, varsa problemlerine çözüm bulmak amacıyla kullanılmalıdır.
- Gözlem yapan kişinin duyu organları sağlıklı olmalıdır.

Gözlemin Tekniğinin Faydalı Yönleri

- Kullanması kolay bir tekniktir.
- Herhangi bir araç gerektirmez, ekonomiktir.
- Doğal ortamda çocukları izleme imkânı vardır.
- Hem grup hem de birey için uygulanabilir.
- Her yaşa göre uygulanabilir.
- Eğitimin bir parçası olarak yürütülebilir, ayrıca zaman ayırmaya gerek duyulmaz.
- Çocukları bir bütün olarak ele almaya fırsat verir. Sözlerini, mimiklerini, davranışlarını aynı anda izlemek mümkündür.

Gözlemin Tekniğinin Sakıncalı Yönleri (Sınırlılıkları)

- Görülebilen davranışlar hakkında bilgi verir. Davranışın nedenlerini bulmak için başka tekniklere ihtiyaç duyulur.
- Yapısı itibarıyla sadece gözlem anına ait bilgi verir.
- Gözlemcinin bakış açısı, gözlemin objektif olmamasına neden olabilir.
- Gözlenen durumun yorumlanması zordur.
- Gözlemcinin iyi yetişmiş olması veya taraflı bir bakış açısına sahip olması gözlemin ve yorumun değerini değiştirebilir.

Çocukları tanıma teknikleri konusunda eğitim almamış kişiler tarafından gözlem yapılarak bilimsellikten uzak, yüzeysel, gözlemlerin yapılmasını önlemek amacıyla bazı araçlar geliştirilmiştir.

ANEKDOT (VAKA KAYDI)

Gözlem sonuçlarının kaydedilmesi amacıyla geliştirilmiş özel bir formun adıdır. Uzman, öğretmen ya da yöneticiler tarafından gözlenen çocukların olumlu veya olumsuz olduğunu düşündükleri davranışlarının ayrıntılı ve objektif bir şekilde kaydedilmesi tekniğidir. Anekdotlar her çocuğa ayrı olarak hazırlanır. Kart şeklinde olabildiği gibi anekdot özetleme formları geliştirilerek, toplu dosyalara aktarılmak üzere zarf içinde bulunabilir. Anekdotlarda, çocuğa ait tüm gözlemler kaydedilmez. Sadece dikkate alınması gereken davranışlar kaydedilir.

Anekdotta;

- Gözlemcinin adı, soyadı ve unvanı
- Gözlenen öğrencinin adı, soyadı
- Olayın geçtiği yer ve zaman
- Olayın objektif olarak tarif edilmesi
- Gözlemcinin yorumu ve önerisi için ayrı bir yer bulunması önemlidir.

Gelişim Kontrol Listeleri ve Standart Testler

Özellikle çocuğun bireysel gelişimine yönelik olarak kullanılması önerilen bu tip araçlar okul programının belirlenmesinde rehberlik eder. Ancak, bireysel ya da küçük gruplara uygulanabilecek bu tip araçların çocuklar hakkında karar verme sürecinde etiketlemeye varan sonuçlarından kaçınmak gerektiği de unutulmamalıdır. Gelişimsel kontrol listeleri ve standart testler, çocukların zayıf ve güçlü yönlerini gösterdiği gibi bazı özel becerilerin ve yeteneklerin ortaya çıkmasında da önemli ipuçları verir.

Yediiklim Yayıncılık

Gelişim Raporları

Gelişim raporları çocukların eğitim dönemi içindeki performanslarının bir özetini kapsar. Çocuğun bütün gelişim alanlarını kapsayan bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıklarının genel bir yorumu gelişim raporlarıyla somutlaştırabilir. Gelişim raporları, öğretmenlerin çocukları tanımaya yönelik olarak kullandıkları, gözlemler, anekdotlar, standart test ve gelişimsel kontrol listeleri, gelişim dosyaları, vb. sonuçlarının bir sentezi olarak da düşünülebilir. Ailelere özellikle belirtilmesi gereken noktalar varsa (özel yetenekler, okul dışında desteklenmesi gereken alanlar, öneriler ve çözüm yolları vb.) bunlara da raporda yer verilmelidir.

GÖRÜŞME (MÜLAKAT)

Bireyi tanımak amacıyla, görüşme tekniğini kullanmasını bilen, zamanı, yeri belli olan bir plan dahilinde düzenlenen etkileşim sürecidir. Görüşme tekniği ile birey (çocuk) ve çevresi hakkında ayrıntılı bilgi elde edebilir. Erken çocukluk eğitiminde görüşmeler veliyle yapılır.

Görüşmelerde konuşmadan farklı olarak:

- Tekniği bilen bir kişi tarafından yapılması, (Okullarda öğretmenler, uzmanlar, psikolojik danışmanlar vs.)
- Belli bir amaca yönelik olması,
- Planlama ve düzenleme yapılması
- Belli bir zaman, yer ve sınırlılıkta yapılması,
- Yorumlanması gereklidir.

Görüşmede bazı olumsuz yönlerde vardır. Bunlar:

- Görüşme tekniği fazla araç gerektirmemesine rağmen. Bireysel olduğundan ekonomik değildir. Her çocuk için ayrı zaman ve emek gerektirir.
- Subjektiftir. Görüşülen kişinin verdiği bilgilerin doğru olduğu kabul edilir. Görüşme görülen kişinin verdiği bilgi ile sınırlıdır.
- Sonuçlar yanlış yorumlanabilir.
- Görüşmede uygun yer ve zamanı belirlemek taraflar açısından oldukça zordur.
- Bireysel görüşmede, görüşme için başvuran kişinin ilgi ve ihtiyacına hizmet etmeyi ilke edinilmelidir.

Görüşmenin faydalı olabilmesi için uygulayıcının dikkat etmesi gereken bazı noktalar şöyle sıralanabilir.

Hazırlık aşamasında (Görüşme Öncesi);

- Görüşmenin amacı tespit edilmeli.
- Birey (çocuk) ve problemleri hakkında bilgi toplamalı.
- Neler sorulacağı tespit edilmeli.
- Uygun görüşme yeri hazırlanarak görüşülen kişinin kendini huzurlu hissetmesi sağlanmalı.
- Görüşme zamanı başkalarına duyurmada ve karşılıklı olarak tespit edilmelidir.

Görüşme sırasında:

- Karşılama ve selamlaşmadan sonra hâl hatır sorulmalı.
- Görüşmeciye rahat, güvenilir, güler yüzlü, samimi davranılmalıdır.
- Tekniği uygulayan kişi dikkatli, uyanık ve iyi bir dinleyici olmalı yeri geldiğinde sorular sormalı, görülen kişinin konuşmasını sabırla beklemelidir.
- Uygulayıcı, mümkün olduğunca az konuşmalı, ders verir veya tenkit edici konuşmamalı, ses tonunu iyi ayarlamalı, açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanmalıdır.
- Önceden tespit edilen soruları en uygun anda sorulmalı, görüşülen kişinin yardıma ihtiyacı varsa, cesaret verilmelidir.
- Görüşülen kişinin söyledikleri doğru kabul edilip, konuşmak istemediği şeyleri açıklaması konusunda baskı yapılmamalıdır.
- Yapılan görüşmeden sağlanan fayda açıklanarak, memnuniyet hissi uyandırılmalıdır.
- Görüşülen kişi mutlaka uğurlanmalıdır.

Görüşme sonrasında:

- Etik kurallara uyulmalı, konuşulanlar sır olarak kalmalı ilgili olmayan kişilerle paylaşılmamalıdır.
- Konuşulanlar objektif olarak yazılmalıdır.
- Tutulan kayıtlara göre yorum yapılarak, öneriler belirtilmelidir.
- Görüşme kaydedilmelidir.

DERECELENDİRME ÖLÇEKLERİ

Derecelendirme ölçekleri çocuğun davranışlarının derecesini belirlemek için kullanılan araçlardır. Bireyin davranışları hakkında sıralanmış ifade ya da cümlelerin gözlemci tarafından işaretlenmesini esas alır.

Yediiklim Yayıncılık

ZAMAN ÖRNEKLEMİ

Zaman örneklemi, önemli görülen davranışların belirli bir zaman aralığında gözlenmesi ve kaydedilmesidir. Zaman örneklemi tekniği okulda istenmeyen davranışlar gösteren çocukların bu davranışlarının nedenini anlamak amacı ile kullanılır.

Çocuk Adı	
Yaşı	
Gün ve Saat	
Gözlemi Yapan Kişi	
Gözlemi Yapılan	
Davranı	
Olay Zamanı Notlar	

RUBRİKLER

Rubriklerin en sık karşılaşılan kullanım şekli öğrencilerin çalışmaları/ ürünleri ve herhangi bir konuda performansıyla ilgili olanlardır. Örneğin, bireysel ve grup projeleri, sergiler, sanatsal ürünler ve sunum performanslarıdır. Rubriklerde bir seviyedeki performansı diğer seviyelerden ayırabilmek için yönergeler bulunur ve bu yönergelere göre seçimler yapılır. Okul öncesi eğitiminde çoğunlukla öğrencinin gelişimi ve öğrenme sürecindeki ilerlemeyi değerlendirmek için kullanılır.

PORTFOLYO

- Portfolyo, öğrencinin yaşadığı sistem içinde öğrendiklerinden, ilgi ve becerilerinden, sanat çalışmaları ya da fen deneylerinden ve daha pek çok şeyden bazılarını seçip, anne-babasına kendi ağzı, aklı, yüreği ve bilgisiyle sunduğu ya da sergilediği bir süreçtir.
- Öğrenci merkezli olup öğrencinin kişisel çabalarını, ilerlemelerini ve başarılarını bir veya daha çok öğrenme aralıklarıyla ortaya koymasını sağlar (Collins,1991).
- Öğrencilerin sınıf içerisindeki ve sınıf dışındaki çalışmalarını ve aktivitelerini ortaya koyan bir değerlendirme şeklidir.
- Öğrenciye ve başkalarına öğrencinin bir veya daha fazla alandaki başarılarını sunma amacıyla öğrenci çalışmalarının aktarılmasıdır. (Arter ve Spandel,1991).
- Öğrencilerin kendi çalışmalarını değerlendirmeye almaları, her birinin kendi ilerleyişini izlemesini sağlar ve bireysel olarak öğrencilerin performanslarının değerlendirilmesi için bir temel oluşturur (Meisels ve Steel,1991).
- Öğretmenlerin, elde edilen verileri gelecekteki eğitim hedeflerini daha gerçekçi olarak belirlemesine yardımcı olur. Bu şekilde öğrencileri motive etmeye, öğrenme sorumluluğunu almaya, düşünme ve yazmada gelişmelerine yardımcı olur (Murphy and Smith, 1990).

Portfolyo Derleme (bilgi veya veri toplama) ve Değerlendirme (çıkan sonucun incelenmesi)

- Sürekli bir olaydır ve zaman içinde oluşur.
- Değişik gelişimsel süreçleri kapsar.
- Eğitimi destekler ve yönlendirir.
- Her çocuk için farklı ve özeldir.
- Çocuğun ne bildiğini vurgular.
- Öğretmen ve çocuğun birlikte konuşarak değerlendirme yapmasını gerektirir.
- Öğrenme sürecini belgeleyen bir veri oluşturur.

Portfolyo Neden Gereklidir?

- Çocukların okulda yaptıkları resimleri, hikâyeleri, günlükleri, harita ve benzeri şeyleri dikkatli kontrol etmek, çocuğa bireysel bir bakış açısı kazandırır ve öğrenen bir çevre sağlar.
- Çocuğun çalışmasına sürekli bir bakış, gelişimini değerlendirebilmeye yardımcı olur.
- Çocuğun becerisini, gelişimini sadece sayısal test skorlarıyla değil, çeşitli yollardan değerlendirme fırsatı yaratır.
- Öğrenciler için çalışmalar daha anlamlı ve amaçlı hâle gelir ve bu sayede süreklilik elde edilir.
- Derleme ve değerlendirmenin sınıftaki eğitimle uyum içinde olmasını ve öğretmenle çocuğun birincil derecede değerlendirici olmalarını sağlar.
- Portfolyo, çocukların ne yapmadıklarındansa ne yaptıklarını görmek, gelişimsel olarak ne kadar ilerlediklerini değerlendirmek ve bunu farklı açılardan belgelemek için önemlidir.

/yediiklimyayıncılık

Çocuğun Rolü

Çocuğun kendi kendini değerlendirmesi portfolyo oluşturmanın ana noktasıdır. Portfolyo oluştururken, öğrenci hangi çalışmalarını dâhil edeceğine kendisi karar verir. Böylelikle kendi yaptığı işlerle onur duyar ve bu çocuğu etkin çalışmalar yapması yönünde destekler. Katılımcılığı ve girişkenliği teşvik eder. Kendi başına karar verme ve kendi öğrenmesinin sorumluluğunu alır. Tüm bunlar çocuğu özgüvenini ve öz saygısını arttırmasına yardımcı olur. Ayrıca çocuk portfolyosunu sunarken iletişim kurma, yorum yapma ve kendini ifade etme becerilerini geliştirme fırsatı bulur.

Öğretmenin Rolü

Öğrencilere rehberlik eder, çalışmanın ne ifade ettiğini, öğrenmelerine nasıl katkıda bulunduğunu onlarla tartışır. Örnekler sunar, en iyi çalışmaları seçmede öğrencilere yardımcı olur. Öğretmen, sınıftaki portfolyoları öğrencilerin kolayca görebileceği ve ulaşabileceği bir yerde bulundurur. Portfolyo dosyasını öğrencilere tanıtır ve bilgi verir. Portfolyoyu hazırlarken yönlendirici sorular sorar. Örneğin, "Neden bu çalışmayı seçtin? Bu çalışmada en çok neyi beğendin?...'nın kuvvetli yönleri sence neler? Sence en başarılı örnek hangisi? Neden o en başarılı? Sence ... 'ı nasıl daha iyi bir hâle getirebiliriz?" gibi sorular öğrencilere yöneltilir.

Portfolyo Dosyası için Neler Toplanabilir?

- Sanat çalışmaları (resim, boyama, kolaj, el işleri gibi ürünlerin yanı sıra, doğal, yaratıcı, perspektif gösteren, alışılmadık ve görüş açısı olan iki-üç boyutlu figürler, şekiller ve çalışmalar).
- Üç boyutlu ürünler ya da fotoğraflar (heykeller, soyut objeler, kilden yapılmış modeller, blok, lego vb. oyun materyalleri ile yapılmış yapılar, çalışmalar).
- Öğrencinin ilgilerini açığa çıkarmayı sağlayan, kazanmış olduğu becerileri vurgulayan, onu onore edici fotoğraflar.
- Çocuğun büyük kas gelişimini belgeleyen öğretmen tarafından tutulmuş notlar, video kayıtları, anekdotlar.
- Çocuğun müzik aktiviteleri ve parmak oyunlarına yönelik yeteneklerini gösteren fotoğraflar, video kayıtları ve anekdot kayıtları.
- Dil yeteneğini ortaya koyan hikâye tamamlama çalışmaları ya da hazırlanan kitapçıklar, ses kayıtları.
- İlk kez yazı veya adını yazmaya başladığı müsveddeler.
- Matematik çalışmalarından örnekler, patern, grafik ve kavram bilgilerini, sayı kavramı bilgilerini gösteren çalışmalar (örneğin, bir kâğıda çizilen 5 rakamının uhu ve fasulye tanelerini kullanarak etrafından geçtiğini gösteren iş örneği).
- Mutfak aktivitelerinden fotoğraflar (örneğin, çocuk bir şey ölçerken, malzemeleri sayarken, pişirirken çekilmiş fotoğrafları).
- Günlükler ya da fotokopileri, yazılmış hikâyeler.
- Öğrencinin bir olaya, konuya karşı yazılmış ya da kasete/CD'ye kaydedilmiş kişisel cevabı veya hikâyesi.
- Öğrenci çalışmalarının bilgisayar odaklı örnekleri.
- Gezi fotoğrafları, video kasetleri ve gezi sonrası değerlendirme formları.
- Küçük grupların fen-matematik-sosyal alanlardaki bilgi ve araştırma sonuçlarını (problem çözücü fikirler, icatlar, deneyler içeren) sunan video kaset görüntüleri.
- Öğretmenin öğrencinin çalışması için yazdığı anekdotlar ya da çalışma üzerine eklenen notlar.
- Bütün sınıfın katıldığı proje ve grup çalışmalarında, katılan grup üyelerinin adları listelenmeli ya da en azından onun bir grup çalışması olduğunu not eden bir uyarı iliştirilmelidir.

Çocuk-Veli-Öğretmen Portfolyo Görüşmesi

Portfolyolar velilerle planlanacak bir görüşme sırasında paylaşılmalıdır. Öğretmen velilerin bu değerlendirme şeklini sorgulamasını doğal karşılamalıdır. Sistemi tanıdıkça, çocuklarının kendi kendilerini değerlendirebildiklerini gördükçe, onlar da bu tür bir değerlendirmeyi destekleyeceklerdir. Çocuk-veli-öğretmen portfolyo görüşmelerine veliler bir davetiye ile sınıfa davet edilirler. Bu davetiyede, velinin çocuğuyla birlikte sınıf ve branş öğretmenleri ile yapacağı görüşmelerin saatleri belirtilmiştir. Sunum öğretmenin belirlediği bir ders alanında ya da sınıfta yapılır, geri bildirim için formlar hazırlanır. Öğrencinin sunumu sonunda bu form veliye verilir. Velinin çocuğu ile birlikte doldurması ve öğretmene iletmesi sağlanır. Bu üçlü görüşme her iki dönem sonunda yapılır. Portfolyo sunumu sırasında öğrencilerin yaptıklarını paylaşmalarına yardımcı olmak için öğretmen birkaç temel soru sorabilir. Örneğin;

- Bizimle ilk olarak paylaşmak üzere ne seçtin?

Yediiklim Yayıncılık

- Niçin bu çalışmayı seçtin?
- Bunun hakkında ne anlatmak istersin?
- Bunu yaparken nasıl planladın? Ne düşündün?
- Bugün bizimle tartışmak/sormak istediğin herhangi bir soru var mı?
- Anlatmak istediğin nedir?
- Nasıl yardımcı olabiliriz?
- Şu ana kadar öğrendiğin, (portfolyoda) önemli bulduğun bir şey nedir?
- Niçin bunun önemli olduğunu düşündün?
- Bu çalışmada kendini güçlü hissettiğin bir yön var mı?
- Bu çalışmadan ne öğrendin?
- Diğerleri sana nasıl yardım etti?
- Daha önce iyi olmadığın, ama şimdi daha iyi yapabildiğin şey nedir?
- Neyi öğrendin?
- Bu yeteneğini nasıl kullanıyorsun?

Portfolyolar ile Ne Yapılır?

Öğretmenler çocuğun gelişimini gösteren rubriklerden her döneme ait bir kopyayı portfolyoya koyar ve yıl sonunda çocuğun bir sonraki öğretmenine (ilköğretim okuluna başlayacaksa 1. sınıf öğretmenine) teslim eder. Çocuğun bir önceki yıla ait portfolyosunu gözden geçirmek faydalıdır. Öğrenme modellerini, kullanılan teknikleri ve neler kazanıldığını görmek, çocuk hakkında genel bir fikir edinmek açısından portfolyolar incelenmelidir. Bu bilgiler özellikle okulun ilk zamanlarında oldukça önemlidir.

Portfolyo uygulamasının sonuçlarına ve çocuklarda görülen kazanımlara baktığımızda;

- Yeteneklerinin sergilenerek ilgi alanlarının geliştiği
- Arkadaşlarının portfolyolarını izleyerek birbirlerine yardımcı oldukları ve bu sayede gelecekte yapacakları ekip çalışmalarının filizlerinin atıldığı,
- Gelişimlerinin kanıtlarla ve daha sağlıklı bir şekilde izlenebildiği,
- Gerçekte ne öğrendiklerini velilerine somut olarak aktarabildikleri,
- Bilişsel, psikomotor, sosyal, duygusal ve dil gelişimlerini gözlemlendiği,
- Okulda yaptıkları çalışmalar, hikâyeler, ses kayıt bantları, resim, proje çalışmaları, fotoğraflar, elişi etkinlikleri vb. kontrol ederek öz disiplini ve sorumluluk bilincini geliştirdikleri,
- Kendi kendilerini değerlendirme becerisi kazandıkları,
- Fiziksel, ruhsal ve sosyal alandaki gelişimlerini fark edebildikleri,
- Olaylara bakış açılarını değerlendirebildikleri, çok yönlü düşünebildikleri, yaratıcılık yönlerinin ve kendine güvenlerinin geliştiği görülmüştür.

2024 TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ-OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN AMAÇLARI

Okul öncesi eğitimin amaç ve görevleri, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda ifade edilen genel amaçlara ve temel ilkelere uygun olarak;

- Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak,
- Onları ilköğretime hazırlamak,
- Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak,
- Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak,
- Toplumsal hayata uyum sağlamalarını desteklemektir.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NIN TEMEL İLKELERİ VE AÇIKLAMALARI

Okul öncesi dönem (0-6 yaş), çocuğun gelişiminin en hızlı ve öğrenme kabiliyetinin yüksek olduğu bir dönemdir. Her yaş grubunun genel gelişim özellikleri o yaş grubundaki tüm çocuklar için ortaktır ancak her çocuğun kendine özgü olduğu da unutulmamalıdır. Okul öncesi eğitimi bazı temel ilkelere dayanmaktadır.

Bu ilkeler şunlardır:

1. Çocukların temel beceriler çerçevesinde gelişimi desteklenirken ilgi ve yetenekleri göz önünde bulundurularak ilkokula hazırlanmaları sağlanmalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

Bu program kavramsal becerileri, alanlara özgü becerileri, sosyal duygusal öğrenme becerileri ve okuryazarlık becerilerini kapsayan ve beceri edinimini temel alan bir yapıdadır. Programın hedefi, çocukların beceri edinimini desteklerken onların ilgi ve yeteneklerini keşfetmeleri ve bir üst eğitim kademesi için gerekli becerilerle donatılmalarını sağlamaktır.

2. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarına gereken önem verilmelidir.

   Dili etkili kullanmak hem bilişsel açıdan hem de sosyal açıdan çocukların beceri edinim süreçlerine katkıda bulunur. Bu program ilkokula hazırlık niteliği taşıdığı için çocukların erken okuryazarlık becerilerinin gelişimine de katkıda bulunmaktadır. Bu sayede çocuk ilkokula Türkçe becerileri açısından okuma yazma eğitimi almaya hazır bir şekilde başlar.

3. Programda kazandırılmak istenen becerilerin sarmal bir şekilde bağlantılı olmasına özen gösterilmelidir.

   Program kapsamında çocuğa kazandırılmak istenilen beceriler doğrudan öğretilebilecek bir yapıda değildir. Öğretmenlerin becerileri zaman içerisinde tekrar etmeleri önem arz etmektedir. Bu sayede herhangi bir beceri çocuğun yaşamında yer edene kadar öğrenme yaşantıları içerisinde tekrar ele alınmış olur.

4. Alan becerileri kendi içerisinde aşamalı olarak ele alınmalı ve birbirini destekleyen bütüncül bir yapıda olmalıdır.

   Bu programda farklı öğrenme alanlarına ve sanat dallarına yönelik alana özgü beceriler tanımlanmıştır. Her alan kendi öğrenme alanının doğasına uygun şekilde hiyerarşik yapıda tasarlanmıştır. Bir beceri bütüncül bir şekilde diğer alanlarda da yer alabilir. Gözlem becerisi fen alanında bilimsel gözlemi, sanat alanında ise estetik ve güzelliği temsil eder.

5. Kazandırılmak istenen beceriler çocukların yaşantıları ile bütünleştirilmelidir.

   Bu programda amaç, becerilerin yaparak yaşayarak edinilmesini sağlamaktır. Çocuklar yaş ve gelişim özelliklerine uygun olarak yeni durumları kendi yaşamlarından hareketle daha anlamlı bilişsel yapılara dönüştürürler.

6. Kavramsal becerilerin alana özgü becerilere ve Öğrenme çıktılarına temel oluşturmasına dikkat edilmelidir.

   Kavramsal beceriler eğitim öğretim sürecinin yürütülmesinde kullanılacak becerilerdir. Bu beceriler, programın içerisinde bulunan alanlara özgü becerilerin ve öğrenme çıktılarının istenilen düzeyde edinimini sağlamak için temel teşkil eder.

7. Beceriler millî ve manevi değerlerle ilişkilendirilmelidir.

   Program, değerler çerçevesine bağlı olarak "Erdem-Değer-Eylem Modeli" ne uygun yürütülmelidir. Program içerisinde yer alan değerler "erdemli insan" felsefesinin altyapısının kurulması için önemlidir. Millî ve manevi değerlerin edinimi program içerisindeki diğer tüm beceri alanlarıyla bütünleştirilerek ele alınmalıdır.

8. Çocukların bilgiyi davranışa dönüştürebilmeleri için okuryazarlık becerileri ile ilgili farkındalık kazandırılmalıdır.

   Zihinsel olarak edinilmiş bir bilgi davranışa dönüşmediği sürece bireye ve topluma olumlu katkı sağlayamaz. Okuryazarlık becerileri bilgiyi davranışa dönüştürmede kolaylaştırıcıdır. Bu programda yer alan okuryazarlık becerileri çocukların yaş ve gelişim özelliklerine göre öğrenme yaşantıları içerisinde yer almalıdır.

9. Alan becerilerinin kazandırılmasında eğilimler önemlidir.

   Bu program kapsamında ele alınan eğilimler benlik, sosyal ve entelektüel olmak üzere üç farklı yapıdadır. Eğilimler çocuğun sahip olduğu bilgi ve becerilerin kullanılmasına olanak tanıyan zihinsel örüntülerdir. Eğilimler sayesinde çocuğun sahip olduğu bilgi ve beceriler daha anlamlı zihinsel imgelere dönüşür. Bu nedenle eğilimler öğrenme yaşantılarını destekleyici bir şekilde ele alınmalıdır.

10. Alan becerileri, sosyal-duygusal öğrenme becerileriyle ilişkilendirilerek ele alınmalıdır.

    Sosyal-duygusal öğrenme becerileri kendi içinde benlik, ortak/birleşik ve sosyal yaşam becerileri olarak ayrılır. Bu beceriler, çocukların ileriki yaşlarında da sağlıklı kimliğe sahip olmaları açısından önemlidir. Çağın gerektirdiği beceriler sadece akademik becerilerden ibaret değildir. Programda

yediiklimyayıncılık

yer alan sosyal-duygusal öğrenme becerileri alan becerileriyle birlikte öğrenme yaşantılarının içinde yer almalıdır. Bu sayede alan becerileri edinilirken sosyal-duygusal gelişimin desteklenmesi adına ilgili becerilerin edinimi de sağlanmış olur.

11. Eğitim ortamları ve süreçleri çocuğun gereksinimlerine cevap vermeli ve bireysel farklılıklarına uygun olmalıdır.

    Çocuklar toplumların sadece geleceğini şekillendirmez. Aynı zamanda içinde bulunduğu aileyi ve toplumu doğduğu andan itibaren dönüştürmeye başlar. Çocuk sosyal çevresiyle etkileşim içerisindedir. Eğitim ortamları hem etkileyen hem de etkilenen yapıya sahiptir. Çocuğun sosyal kabulü, olumlu karakter gelişimini destekleyecektir. Bu nedenle eğitim öğretim ortamları bireysel farklılıklara ve ihtiyaçlara cevap verecek şekilde düzenlenmelidir.

12. Kapsayıcı eğitimin ilkeleri göz önünde bulundurularak çocukların gelişim özellikleri ve beceri düzeylerine göre eğitim süreçleri farklılaştırılmalıdır.

    Okul öncesi eğitim programı, Türk Millî Eğitim sistemi içinde yer alan tüm çocuklar için hazırlanmıştır. Bundan hareketle çocukların ihtiyaçları doğrultusunda programdaki tüm beceriler, değerler ve eğilimler çocuğa görelik ve kapsayıcı eğitim ilkeleri doğrultusunda farklılaştırılmalıdır. Farklılaştırma bireysel olabileceği gibi bölge, okul veya sınıf temelli de olabilir.

13. Eğitim ortamlarının ve süreçlerinin tasarlanmasında güncel, teknolojik ve bilimsel bilgilerden yararlanılmalıdır.

    Program kapsamında tasarlanmış ortamlar veya öğrenme yaşantıları hazırlandığı dönemin teknolojik ve bilimsel gelişmelerinden faydalanılarak oluşturulmuştur. Öğretmenler güncel bilgiyi takip etmeli, üretilen teknolojik ve bilimsel gelişmeleri sınıf ortamına yansıtmalıdır. Bu sayede programda kendisini güncel tutabilecektir.

14. Sınıf içi ve sınıf dışı öğrenme ortamları çocukların beceri edinimini destekleyecek şekilde düzenlenmelidir.

    Sınıf içerisinde kurulması önerilen öğrenme merkezleri çocukların ilgili alandaki becerilerini destekleyecek malzemeleri içermelidir. Öğrenme merkezlerinin dışında da sınıf içerisinde beceri edinimini destekleyici ortamların oluşturulmasına olanak tanınmalıdır. Bununla birlikte becerilerin sadece sınıf içerisinde kazandırılabileceği düşünülmemelidir. Sınıf içerisinde yer almayan okul içi veya okul dışı ortamların da öğrenme yaşantıları içerisinde yer alması önemlidir. Farklı ortamlar öğrenme yaşantısını zenginleştirecektir. Bu da çocukları bilişsel olarak canlı tutacak, çocuğun merak ve keşif duygusunu daha yoğun yaşanmasına olanak sağlayacaktır.

15. Çocuğun gelişimini ve sağlıklı yaşamını desteklemek amacıyla açık havanın bir öğrenme ortamı olarak kullanılması sağlanmalıdır.

    Bu programla birlikte açık hava öğrenme merkezinin kurulması desteklenmektedir. Okulda açık hava öğrenme merkezinin bulunması sağlıklı yaşam için gerekli becerileri ve alışkanlıkları edinmesini sağlar. Gün içerisinde uygun koşullar oluşturularak çocuğun günün belli bir zamanını mutlaka açık havada geçirmesi sağlanmalıdır.

16. Etkinlikler planlanırken çocukların ilgi ve gereksinimlerinin yanı sıra çevrenin ve okulun olanakları da göz önünde bulundurulmalıdır.

    Hazırlanan etkinlikler öncelikle çocukların yaş ve gelişimlerine uygun olmalıdır. Öğretmen çocukları iyi tanımalı, okul ve çevre olanaklarını analiz ederek planlayacağı etkinlik için gerekli altyapıyı dikkate almalıdır.

17. Etkinlikler; aile ve çevrenin özellikleri dikkate alınarak tasarlanmalı, aileler için maddi ve manevi açıdan desteklenebilir olmalıdır.

    Okul ve ev ortamının birbirini desteklemesi ve tamamlaması okul öncesi eğitimin etkililiğini artırır. Etkinlikler planlanırken ailenin de sürece katılımına önem verilmelidir. Etkinliklerde ailelerin sürece dâhil edilmesi çocuklarıyla nitelikli vakit geçirmelerini sağlayacaktır.

18. Etkinlikler planlanırken çocukların hazırbulunuşluk düzeyleri, gelişim özellikleri ve beceri düzeyleri göz önünde bulundurulmalıdır.

    Her etkinlik kendi içerisinde bir problem durumu taşır. Etkinliklerde yer alan problemler ne hemen çözülecek kadar kolay ne de hiç çözülemeyecek kadar zor olmalıdır. Bunun için etkinliklerin çocukların hazırbulunuşluk ve beceri düzeyleri ile gelişim özelliklerine dikkat edilmelidir.

Yediiklim Yayıncılık

19. Etkinlikler oluşturulurken somuttan soyuta, basitten karmaşığa, yakından uzağa olarak aşamalılık göstermelidir.

    Öğrenme çıktılarına ulaşmak için çocukların bilişsel gelişimleri göz önünde bulundurularak somut düşünme becerilerinin desteklenmesi, basit becerilerden başlanarak ilerlenmesi, öğrenme sürecinde çocuğun yaşantılarından ve yakın çevresinden yola çıkılması gerekir.

20. Oyun çocuklar için en uygun öğrenme yöntemi olduğundan bütün etkinlikler oyun temelli düzenlenmelidir.

    Oyun çocuğun doğasında vardır. Öğrenme yaşantılarının oyunlar aracılığıyla yürütülmesi gerekmektedir. Okul öncesi dönemde oyunun olmadığı bir etkinlik didaktik bir öğrenme anlayışını temsil eder. Bu durum çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine uygun değildir.

21. Okul öncesi eğitim kurumlarında demokratik bir ortamın oluşturulması önemlidir.

    Çocukların gerek sınıf ortamında gerekse okul ortamında duygu ve düşüncelerini bağımsız bir şekilde ifade etmesi gerekir. Bu sayede çocuk bir birey olarak algılandığının farkına varır. Çocuğun birey olarak gelişiminin desteklenmesi, okul öncesi dönem için oldukça önemlidir. Bu nedenle çocuklarla kurulacak iletişimde öğretmen-çocuk, personel-çocuk ve aile-okul-çocuk etkileşiminde herkesin birbirine eşit bakış açısı geliştirmesi gereklidir.

22. Değerlendirme süreç içerisinde düzenli olarak yapılmalıdır.

    Programda üç boyutlu değerlendirme süreci vardır. Bu boyutlar çocuk, öğretmen ve programın değerlendirilmesinden oluşur. Her boyuta yönelik değerlendirmenin düzenli olarak yapılması, çocukların beceri edinimini destekler ve programın etkililiğini artırır.

23. Değerlendirme sonuçları çocukların beceri edinimini desteklenmesi, programın geliştirilmesi ve öğretmenin mesleki gelişiminin sağlanması amacıyla etkin olarak kullanılmalıdır.

    Yapılan değerlendirmeler çocukların beceri edinim süreçlerine odaklanmalıdır. Süreç içerisinde gözlemlenen durumlar ve elde edilen veriler çocuğun beceri edinimini, güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlerini desteklemek ve öğrenme sürecini tasarlamak amacıyla kullanılmalıdır. Programın ve öğretmenin değerlendirilmesinde ise amaç, sonuçlar üzerinden çıkarım yapmak değil; program ve öğretmenin mesleki gelişim sürecinin değerlendirilmesidir.

24. Çocuğa yönelik yapılan değerlendirme sonuçları ailelerle paylaşılmalıdır.

    Okul ve ailenin iş birliği okul öncesi eğitimin etkililiğini ve verimliliğini artırır. Çocuklara yönelik yapılan değerlendirmelerin ailelerle paylaşılması sürecin okul ve aile açısından daha sağlıklı yürütülmesine olanak tanır.

25. Eğitim sürecine ailenin ve toplumun etkin katılımı sağlanmalıdır.

    Okul öncesi eğitim dinamikleri içerisinde aileye ve topluma mutlaka yer verilmelidir. Okul ortamına aile ve toplum paydaşları dâhil edilirken çocukların genel ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Aile bireyleri ve toplumsal paydaşlardan destek alınırken onlardan da çocuklara yönelik sorumluluk üstlenmeleri beklenmelidir.

26. Okul öncesi eğitim süreçlerinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine önem verilmelidir.

    Okul öncesi dönemde çocuğun ve ailenin ihtiyaç duyduğunda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ulaşabilmesi sağlanmalıdır. Bu sayede çocuğun iyilik hâlinin korunması, geliştirilmesi için çocuk ve ailenin ihtiyaç duyduğu hizmetlere erişimi kolaylaştırılmalıdır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NIN TANITIMI

Çağın gereksinimlerine uygun olarak bireylerden toplumların hızlı değişimine uyum sağlamaları, bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkıda bulunmaları, küresel problemlerle başa çıkmaları beklenmektedir. Geçmişte salt bilgiye sahip olmak yeterli görülürken günümüzde bilgiyi davranış örüntülerinin içerisine dâhil etmek öğretim programlarının temel amacını oluşturmaktadır. Bu nedenle erken yaşlardan itibaren çocukların gelişimleri de göz önünde bulundurularak beceri temelli programlar planlanmakta ve uygulanmaktadır. Bu program da okul öncesi eğitim kurumlarına devam

Yediiklim Yayıncılık

eden çocukların beceri temelli bütüncül bir yaklaşımla ilkokula hazır bulunmalarını sağlamak amacı ile geliştirilmiştir. Program Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Beceriler Çerçevesi'nde uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çerçeve' ye göre becerilerin edinimi okul öncesi dönemden başlayarak 12. sınıfın sonuna kadar devam etmektedir. Bu nedenle bu program çocukların beceri ediniminin ilk basamağını oluşturmaktadır. Programda beceriler çocukların gelişim düzeyleri ve özellikleri doğrultusunda ele alınmıştır.

Beceri temelli bu programda farklı becerilerin edinimi esastır. Amaç sadece alana özgü becerilerin kazanımı değildir. Aynı zamanda toplumun millî ve manevi değerleri, sosyal-kültürel yapısı, çağın gerektirdiği okuryazarlık becerileri ve bu becerilerin kullanılması için gerekli eğilimlerin kazandırılması gerekmektedir. Alana özgü beceriler programın ana yapısını oluşturur. Kavramsal beceriler ve eğilimler programın temel bileşenleridir. Sosyal-duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlık becerileri ve değerler gibi programlar arası bileşenler de öğrenme ve öğretme yaşantılarının önemli unsurlarındandır. Programın kendi içinde yer alan öğrenme alanları ile yatay, bir üst öğrenme kademesi ile de dikey hiyerarşisi bulunmaktadır. Bu dikey hiyerarşi sayesinde çocuklar ilkokula ve daha sonraki yaşamlarında karşılaşacakları akademik ve sosyal zorluklara daha iyi hazırlanacaklardır.

Program içerisinde yer alan aylık planlar ile öğretmenin hedeflenen becerileri ele alması, becerilerin birbirleriyle ilişkilerinin kurulması, ölçme ve değerlendirme süreçlerinin becerileri değerlendirmek için kullanılmasına ilişkin detaylar açık bir şekilde verilmiştir. Öğretmenlerin programın yapısına uygun bir şekilde günlük plan oluşturmak için aylık programları kullanmaları gerekmektedir.

Okul öncesi eğitim kademesine ait alan becerilerine uygun olarak öğrenme ve alt öğrenme çıktıları yazılmıştır. Etkinlik süreçleri planlanırken bu hedeflerin programın diğer bileşenleri ile birlikte ele alınmasına dikkat edilmelidir.

3.1. BECERİ NEDİR?

Programda yer alan beceri kavramı; çocuğun bir öğrenme alanına yönelik düşünme yaklaşımlarını, yöntemlerini, araç ve gereçlerini kullanması için her tür edim veya eylem olarak tanımlanmaktadır. Beceriler farklı başlıklar altında ele alınmış olsa da beceri edinimi ve eyleme dönüştürülme süreçlerinde bir arada çalışmakta ve bir bütünlük oluşturacak şekilde programda yer almaktadır. Öğrenme ve öğretme yaşantılarında bu bütünlük açık bir şekilde gösterilmiştir. Bu beceriler alan becerileri, kavramsal beceriler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlık becerileri olarak ele alınmaktadır.

Alan Becerileri: Bir öğrenme alanına özgü beceriler olup alanda yetkinlik kazanmak için gerekli olan alan bilgisi ve içeriğini tanımlamaktadır. Programda Türkçe, matematik, fen, sosyal, hareket ve sağlık, sanat, müzik olmak üzere 7 alan becerisi bulunmaktadır.

Kavramsal Beceriler: Çocuğun bir alana özgü becerilerini eyleme dönüştürürken zihinsel faaliyetlerinin bir ürünü olarak gerçekleştirdiği eylemleri ifade eder. Bu nedenle alan becerilerinin ayrılmaz bir yapısı olarak düşünülmelidir. Yazmak-çizmek, bulmak-seçmek gibi temel becerilerden muhakeme becerisi, değerlendirme becerisi gibi bütünleşik becerilere doğru bir hiyerarşi içerisindedir.

Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri: Alan becerileriyle doğrudan ilişkili olmayan ancak çocuğun kendisi ve çevresi ile olumlu ilişkiler kurabilmesi, duygularını yönetebilmesi ve sağlıklı bir benlik geliştirebilmesi için gerekli olan beceriler olarak tanımlanmaktadır. Bu beceriler tüm alanlar arasında bağlantıyı sağlayan programlar arası bir bileşen olarak bütünleştirici bir rol üstlenmektedir.

Okuryazarlık Becerileri: Çocuklara bu programda verilen beceri alanlarındaki yeterliliklerin kazandırılmasına aracılık eden değişken olarak tanımlanmaktadır. Okuryazarlık; bilgi, beceri ve eğilimlerin alan becerileri ile etkileşiminde bireyin gelişimine katkıda bulunması bakımından önemli bir konumdadır.

3.2. SÜREÇ BİLEŞENİ NEDİR?

Beceri kavramının en temel özelliklerinden biri süreç içeriyor oluşudur. Örneğin karşılaştırma becerisi birden fazla kavram, durum, nesne, olay, kişi gibi arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeye dayanan bir süreçtir. Karşılaştırma becerisinin edinim sürecinde bu süreç bileşenlerinden faydalanılır. Süreç bileşenlerinin kazanılması ile daha üst bir kavram olan bütünleşik beceriye ulaşılmaktadır. Bu nedenle beceri edinim sürecindeki işlem adımları olarak da ifade edilebilir.

Yediiklim Yayıncılık

Bu işlem adımlarının atlanması veya kazanılmaması bütünleşik becerinin edinimini engellemektedir. Örneğin tümevarıma dayalı akıl yürütme becerisinin gözlem yapma, örüntü bulma ve genelleme yapma süreç bileşenleri bulunmaktadır. Bu süreç bileşenlerinden herhangi biri kazanılmadığında çocuğun tümevarıma dayalı akıl yürütme becerisinin ediniminden bahsedilemez. Çünkü tümevarıma dayalı akıl yürütme becerisi; bireyin olay, konu veya duruma ilişkin gözleme dayalı örüntü oluşturmasını ve genellemeler yapmasını ifade eden bütüncül bir beceridir.

3.3. ÖĞRENME ÇIKTISI NEDİR?

Öğrenme çıktıları, öğrenme alanı kapsamındaki içerik bilgisi ile ilişkili alan becerilerinin birleştirilmesi yoluyla oluşturulmuştur. Çünkü içerik bilgisi öğrenenlerin beceri gelişimine aracılık ederken öğrenen için içerik bilgisi becerilerin kullanılması sayesinde içselleşir, daha anlamlı ve yaşama dönük hâle gelir. Dolayısıyla öğrenme çıktıları içerik bilgisi ve alan becerileri olmak üzere iki temel unsurdan oluşmaktadır. Her alana özgü olarak ayrılmış olan öğrenme çıktıları, çocukların özellikleri dikkate alınarak alanın içerik bilgisi ile bütünleştirilmiştir. Hiyerarşik olarak düşünüldüğünde alan becerisi, süreç bileşeni, öğrenme çıktısı, alt öğrenme çıktısı şeklinde detaylandırılan bir yapı mevcuttur. Bu yapıda öğrenme çıktıları doğrudan alan becerisinin kendisiyle alt öğrenme çıktıları ise süreç bileşeni ile eşleştirilmiştir. Bu hâliyle öğrenme çıktısıyla ilgili becerinin okul öncesi dönemde nasıl ele alınacağı ve gözlemleneceği belirtilmektedir. Diğer bir ifade ile öğrenme çıktısı okul öncesi dönemde ulaşılması istenen üst yapıyı göstermektedir. Örneğin fen alanında yer alan bilimsel gözlem becerisi için "Günlük yaşamında Fen'e yönelik olaylara/ olgulara ve durumlara yönelik bilimsel gözlem yapabilme." Öğrenme çıktısı bulunmaktadır. Bu hedef, bilimsel gözlemin çocuğun gündelik yaşamında fen ile ilişkili olay ve olgular üzerine yapılması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca becerinin edinimine yönelik yapılacak değerlendirme çalışmaları için de bir çerçeve oluşturmaktadır.

3.4. ALT ÖĞRENME ÇIKTISI NEDİR?

Alt öğrenme çıktıları, öğrenme çıktılarının süreç bileşenleri ile bütünleştirilmesi sonucunda oluşturulmuştur. Diğer bir ifade ile öğrenme çıktısına giden işlem basamakları oldukları söylenebilir. Öğrenme çıktılarına oranla daha fazla içerik bilgisini de içermektedir. Örneğin "Günlük yaşamında fene yönelik olaylara/olgulara ve durumlara yönelik bilimsel gözlem yapabilme." Öğrenme çıktısının "Dünyada gerçekleşen çeşitli faaliyetlerin niteliklerini tanımlar.", "Bilinen materyallerin gözlemlenebilir özelliklerine yönelik duyuları ile veri toplar ve bunları kaydeder.", "Yakın çevresindeki canlı/cansız varlıklara yönelik elde ettiği verileri açıklar." Olmak üzere üç alt öğrenme çıktısı bulunmaktadır. Öğrenme yaşantıları hazırlanırken alt öğrenme çıktıları, temel bileşenler ve programlar arası bileşenlerle bütünleştirilmelidir. Sınıf uygulamalarında bu alt öğrenme çıktılarına yönelik süreçlerin yürütülmesi aynı zamanda öğrenme çıktısında hedeflenen becerinin edinimine de hizmet edecektir.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI ALAN BECERİLERİ

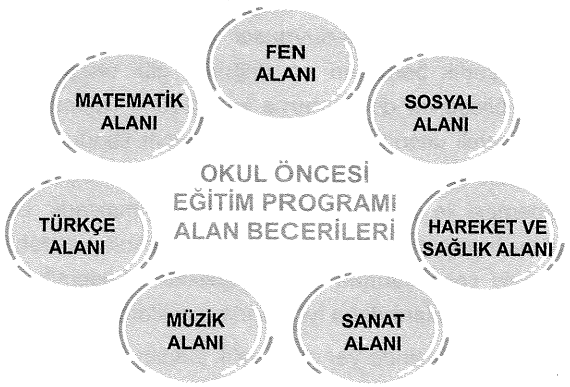

Programın temel amacı, okul öncesi dönemden başlayarak ulusal bir beceri ağının oluşturulmasıdır. Bu amaca ulaşmak için çocukların, akademik bilginin yanı sıra 21. yy. becerileri ile desteklenmesi hedeflenmiştir. Alana özgü beceriler de bu modelin bileşenlerinden birisidir. Alan becerileri bir disiplin ile ilgili öğrenilmesi zorunlu olan becerilerdir. Programdaki alan becerileri, ilgili alana özgü beceriler ile birlikte, kavramsal becerilerle bütünleşerek ortaya çıkan ve diğer bütün becerileri kapsayan yapılardır. Okul öncesi dönemde alan becerileri şu şekilde ele alınmıştır: Türkçe, matematik, fen, sosyal, hareket ve sağlık, sanat, müzik.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NDA SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME BECERİLERİ

Sosyal duygusal öğrenme, günlük yaşama uyum için gerekli sosyal ve duygusal becerileri edinme sürecidir. Sosyal duygusal öğrenme becerileri çocukların arka-

Yediiklim Yayıncılık

daşlarıyla sınıfta, ailesiyle evde ve gelecekteki ilişkilerinde ihtiyaç duyacakları becerileri kapsamaktadır. Bu programda sosyal duygusal öğrenme becerileri; bireysel ve sosyal hedefler doğrultusunda duygularını yönetmek, empati kurmak, destekleyici ilişkiler içinde yer almak ve sağlıklı benlik geliştirmek için gerekli bilgi ve becerileri edinerek uygulayabilmesi şeklinde ifade edilmiştir. Bu beceriler, çocukların sağlıklı bir kimlik geliştirerek sorumlu kararlar alan bireyler olmalarını sağlayacaktır.

Okul öncesi eğitim sürecindeki çocukların sosyal duygusal öğrenme becerilerinin desteklenmesi önemlidir. Bu beceriler desteklendiğinde çocukların doğru karar vermeleri ve seçim yapmaları kolaylaşacaktır.

1. Benlik Becerileri

a. **Yansıtma:** Çocukların duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını değiştirmek ve geliştirebilmek için kendi duygu, düşünce ve davranışları üzerinde değerlendirmeler yapmalarını ifade eder. Bu beceriyi edinen çocuklar kendilerini geliştirmek için deneyim ve eylemlerini aktif olarak analiz edebilir.

b. **Kendini Değerlendirme:** Kendini değerlendirme, çocukların kendi öğrenme süreçleri ve öğrenme ürünleri hakkında öz değerlendirme yapma veya yargıda bulunma fırsatını ifade eder. Bu beceriyi edinen çocuklar kendilerini yönetme, izleme, pekiştirme, kendilerine yönerge ve ön uyaran verme gibi stratejilerinin yanında problem çözme ve gözlemsel öğrenme davranışları gösterir.

c. **Tepki Ortaya Koyma:** Duyguların hissedilmesi, anlaşılması ve duygulara uygun tepkilerin verilmesini ifade eder. Çocukların içinde bulunduğu durumu anlayıp, yorumlayarak kabul edilebilir bir tepki vermeleri beklenir.

2. Sosyal Yaşam Becerileri

a. **İletişim:** Duyguların, düşüncelerin ve bilgilerin sözlü ya da sözsüz olarak başkalarına iletilmesini ifade eder. Okul öncesi dönemde temel dil becerilerinin edinimi ile bu becerinin doğru orantılı bir şekilde ilerlemesi söz konusudur. Bu beceriyi edinen çocukların sosyal yaşama katılımı kolaylaşacaktır.

b. **İş Birliği Becerisi:** Ortak bir amaca ulaşmak için iki veya daha fazla çocuğun birlikte çalışabilmesini ifade eder. İş birliği kuran ve bunu yürüten çocukların sosyal yaşama uyumları gelişecektir. Bu beceriyi edinen çocukların akranları, aileleri ve sosyal çevrelerini oluşturan yapılarla birlikteliği güçlenecektir.

c. **Sosyal Farkındalık Becerisi:** Çocukların başkalarının bakış açılarını anlamalarını ve onlarla empati kurmalarını ifade eder. Bu beceriye sahip olan çocuklar daha duyarlı davranışlar sergileyecektir.

3. Ortak/Bileşik Beceriler

a. **Uyum:** Çocukların hem kendileri hem de çevreleri ile dengeli bir ilişki kurup bu ilişkiyi sürdürebilmelerini ifade eder. Uyum becerileri gelişmiş olan çocuklar bulundukları ortama ayak uydurup rahat hareket edebilir.

b. **Esneklik:** Çocukların yeni bir problem durumuna uyum sağlayabilmelerini, mevcut problem durumuna farklı çözümler üretebilmelerini ifade eder. Bu beceriyi edinen çocuklar farklı durumlar karşısında daha esnek davranabilir.

c. **Sorumlu Karar Verme:** Çocukların farklı durumlarda kişisel davranış ve sosyal etkileşimler hakkında özenli ve yapıcı seçimler yapabilmelerini ifade eder. Bu beceriyi edinen çocuklar durumları değerlendirip uygun kararlar verebilir. Okul öncesi dönemde geliştirilmesi planlanan sosyal-duygusal öğrenme becerileri öğretmenler tarafından oyun temelli etkinliklerle desteklenmelidir. Bu beceriler; kişisel ve sosyal bilgi, kendini yönetme, ilişki becerileri, sorumlu karar verme, inisiyatif alma, merak, katılım, sebat, yaratıcılık, iş birlikçi oyun, problem çözme, organizasyon süreçlerinde çocuklara yardımcı olacaktır.

Aylık ve günlük planlarda ele alınması gereken sosyal duygusal öğrenme becerileri Ek-13'te listelenmiştir.

/yediiklimyayıncılık

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NDA KAVRAMSAL BECERİLER

Günümüzde bilgi, yaygın ve pratik bir şekilde erişilebilen kaynaklar bütünü olarak ele alınmaktadır. Bu programda bilgiye erişim açısından tanımlanan kavramsal beceriler çocukların kendi çabalarıyla bilgiye ulaşmalarını, nitelikli bilgiyi seçmelerini, anlamlandırmalarını, düzenlemelerini ve kullanmalarını içeren süreçleri ifade eder. Kavramsal beceriler "Temel Beceriler", "Bütünleşik Beceriler" ve "Üst Düzey Düşünme Becerileri" şeklinde iç içe geçmiş üç farklı boyut olarak tanımlanmıştır. Bu beceriler, okul öncesi eğitimde öğrenme yaşantılarında ele alınarak geliştirilebilen becerilerdir.

Temel becerilerin kazanılması çocukların karmaşık süreçler yürütmesini gerektirmez. Çocukların günlük yaşamlarında karşılaştıkları problemleri çözme, çeşitli olgu veya durumları anlama ve anlamlandırma süreçlerinde kullanabildikleri ve bu sayede geliştirebildikleri becerilerdir. Bu beceriler "saymak-okumak", "yazmak-çizmek", "bulmak-seçmek", "belirlemek-işaret etmek", "ölçmek-sunmak", "çevirmek-kaydetmek" gibi gözlemlenebilir eylemlerdir.

Bütünleşik beceriler, temel beceriler ile üst düzey becerilerin altyapısını oluşturur. Bütünleşik beceriler kendi içinde alt süreçleri barındırır. Örneğin gözlemleme becerisi birçok alan içerisinde yer alan bir kavramsal beceridir. Çocuklar gerek sanat etkinliğinde gerek fen etkinliğinde veya matematik etkinliklerinde gözlemleme becerisini sıklıkla kullanır.

Bu beceri kendi içerisinde üç süreç bileşenine ayrılır. KB2. SB1. Gözleme ilişkin amaç, ölçüt belirlemek, KB2. SB2. Uygun veri toplama aracı ile veri toplamak ve KB2. SB3. Toplanan verileri sınıflandırmak ve kaydetmek. Görüldüğü üzere bu üç süreç bileşeni bir araya geldiğinde bütünleşik beceri olan gözlemleme becerisini oluşturmaktadır. Burada süreç bileşenleri öğretmenin eğitim öğretim faaliyetlerinde çocukların gelişim özelliklerine ve beceriye sahip olma durumlarına göre kullanacağı süreçlerdir. Bu üç süreç bileşeninin çocuklar tarafından kazanıldığını gören bir öğretmen gözlemleme becerisinin kazanıldığını düşünmelidir. Öğrenme yaşantıları içerisinde bütünleşik becerilere ait tüm alt süreçleri yerine getirebilen bir çocuğun ilgili bütünleşik beceriyi kazandığı söylenebilir. Bu açıdan öğretmenlerin iyi bir gözlemci olmaları, çocukların kavramsal becerileri ortaya koyma veya koyamama durumlarını iyi belirlemeleri gerekir.

Aylık ve günlük planlarda ele alınması gereken kavramsal beceriler Ek-17'de listelenmiştir.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NDA EĞİLİMLER

Okul öncesi eğitimle çocukların Türkçe, matematik, fen, sosyal, sanat, hareket ve sağlık ile müzik alanlarına ilişkin bilgi, beceri ve davranışları kazanmaları beklenir. Bunun yanında beceri edinimlerini daha işlevsel hâle getirmeleri açısından eğilimlere sahip olmaları beklenir. Eğilimler çocukların yaşam boyu sahip oldukları bilgi ve becerileri daha işlevsel bir şekilde kullanmalarına imkân sağladığı gibi öğrenmenin niteliğini ve kalıcılığını da artırır. Eğilimler okul öncesi eğitimin tüm boyutlarında dikkate alınması gereken unsurlardır. Öğrenmenin duyuşsal boyutlarından dolayı eğilimler öğrenme süreçlerinde örtük bir şekilde ortaya çıkabilmektedir. Çocukların keşfetme ve öğrenmeye olan merakları, dünyayı ve çevrelerinde olup bitenleri anlama çabaları içerisinde sürekli sorular sormaları "merak" eğilimini; doğaları gereği onları en iyi temsil eden oyunları "oyunseverlik" eğilimini ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple planlamalarda eğilimlerin dikkate alınması öğrenme süreçlerinin daha zengin ve yenilikçi olmasını sağlar.

Eğilimler çocukların bireysel ilgi ve özelliklerini dikkate alarak öğrenme süreçlerinin zenginleşmesini ve bireysel farklılıklara hitap etmesini sağlar. Eğilimler çocuklar tarafından kazanılan bilgi ve becerilerin uygulamaya dönüştürülmesine yönelik yatkınlıkları ile yakından ilgilidir. Bu nedenle eğilimler çocuklara kazandırılması hedeflenen bilgi ve beceriler ile bütünleştirilmelidir. Böylece çocuklar kendilerinden beklenen tutum ve davranışları daha fazla oranda ortaya koymuş, doğal olarak pekiştirme işlemini gerçekleştirmiş olur. Bu da çocukların öğrenmeyi kendi yaşantıları yoluyla yapılandırma süreçlerinde daha istekli olmalarını, dikkat sürelerinin artmasını, ön bilgi ve deneyimlerini rahatlıkla ortaya koymalarını sağlayacaktır.

Bilgi ve becerilerin edinimde içsel motivasyonun çok önemli bir yeri ve önemi vardır. İçsel motivasyon sağlandığında çocuklar tamamen gönüllü ve istekli bir şekilde eğilimler sergileyecektir. Bu sayede öğrenme isteğinin devamlılığı ve öğrenme süreçlerinin verimliliği artacaktır. Böylelikle planlanan etkinlikler çocukların gelişim ve öğrenme düzeylerine, ilgilerine uygun olacaktır.

/yediiklimyayincilik

Eğilimler bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını düzenlemeleri açısından da önemlidir. Bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını düzenlemelerine yönelik beceriler okul öncesi dönemde temelleri atılan beceriler arasındadır. Ayrıca eğilimler bireylerin kendilerine has çözüm ve düşünme yolları geliştirmelerine, eleştirel ve yaratıcı düşünme süreçlerini de gerçekleştirmelerine imkân sağlamaktadır. Bu sayede çocukların öğrenme yaşantılarının daha canlı, daha dinamik ve verimli olması beklenir. Çocukların çevrelerine ve uyarıcılara karşı hassasiyetlerini artırdığı için eğilimler sayesinde öğrenme ortamlarından en üst düzeyde yararlanma imkânı oluşacaktır. Böylelikle zengin uyaran çevre ile olumlu seyreden bireysel psikolojik faktörler öğrenmeyi ve bireyin gelişimini destekleyecektir.

Bu program, öğrenmeyi ilgilendiren tüm etmenleri bir bütünlük ve uyum içerisinde ele alır. Bireyin tüm yaşamını etkileyen kültür de bu kapsamdadır. Eğilimler kültürel özelliklere göre de şekillenebilen davranış örüntüleridir. Sosyal yaşamımızı büyük ölçüde etkileyen sosyal-kültürel özelliklerin öğrenme süreçlerinde dikkate alınması önem arz eder. Böylelikle yaşama yakınlık, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta, yakından uzağa, etkin katılım ilkeleri dikkate alınmış olur. Bu da okul öncesi dönemdeki çocuklar için öğrenmenin daha somut yaşantılarla gerçekleşmesini ve yaşamda uygulanabilirliğini sağlamaya yardımcı olur.

Aylık ve günlük planlarda ele alınması gereken eğilimler Ek-15'te listelenmiştir.

Benlik Eğilimleri (E1)

Bireyin içsel özelliklerini ve kişiliğini, sergileyeceği becerilere yansıtmasını ifade eder. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde (i) merak, (ii) bağımsızlık, (iii) azim ve kararlılık, (iv) öz yeterlilik/kendine inanma ve (v) öz güven/kendine güvenme olmak üzere beş benlik eğilimi tanımlanmıştır.

E1.1 MERAK: Yeni ve ilginç bir bilgi veya nesneyle karşılaşıldığında duyulan gözlemleme, araştırma, keşfetme ve anlama arzusuna ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder.

E1.2 BAĞIMSIZLIK: Başka kişi, grup ya da bir otoritenin etkisi ve baskısı olmadan düşünce, ifade ve eylemlerde özgür seçimler yapılarak ifade ve eylemlerin sorumluluğunu alabilmeye ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder.

E1.3 AZİM VE KARARLILIK: Bir işi/eylemi yerine getirme konusundaki gayreti ve bu yöndeki kararları her türlü zorluğa karşı yılmaksızın uygulama çabasına yönelik zihinsel örüntüleri ifade eder

E1.4 KENDİNE İNANMA (ÖZ YETERLİLİK): Belirlenen hedefleri gerçekleştirme sürecinde gerekli eylemleri planlama ve yürütme becerisine olan kişisel inanca ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder.

E1.5: KENDİNE GÜVENME (ÖZ GÜVEN): Belirlenen bir hedefin, işin veya eylemin gerçekleştirebileceğine dair yeteneğe, kapasiteye ve yargılara olan inancına ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder.

Sosyal Eğilimler (E2)

Bireyin içsel özelliklerini ve kişiliğini sosyal bir ortam içerisinde sergileyeceği becerilere yansıtmasını ifade eder. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde (i) empati, (ii) sorumluluk, (iii) girişkenlik, (iv) güven ve (v) oyunseverlik olmak üzere beş sosyal eğilim tanımlanmıştır.

E2.1 EMPATİ: Çevresindeki kişilerin duygu ve düşüncelerini hissederek içselleştirip dönüt vermesine ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder.

E2.2 SORUMLULUK: Üstlenilen görev doğru ve zamanında yerine getirilirken verilen kararların ve yerine getirilen eylemlerin sonuçlarını üstlenerek gerektiğinde bu sonuçlarla ilgili hesap verilmesine ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder

E2.3 GİRİŞKENLİK: Diğer bireylerin haklarına saygılı olmak koşuluyla belirli sınırlar içerisinde yapılmak istenileni ve istenilmeyi belirleyebilme gücü ve enerjisine ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder.

E2.4 GÜVEN: Arzulanan bir amaca ulaşmak için karşı tarafın niyet veya davranışlarının ahlaka uygun, adaletli, yapıcı ve fayda sağlaması açısından öngörülebilir olma inancına ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder.

E2.5 OYUNSEVERLİK: Bilgi/konu/kavram veya davranışı öğrenme sürecinin keyifli ve eğlenceli hâle getirilebilmesine ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder.

Entelektüel Eğilimler (E3)

Bireyin zihinsel ve düşünsel birikimlerini sergileyeceği becerilere yansıtmasını ifade eder. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde (i) odaklanma, (ii) yaratıcılık, (iii) açık fikirlilik, (iv) analitiklik, (v) merak ettiği soruları sorma, (vi) özgün düşünme olmak üzere altı entelektüel eğilim tanımlanmıştır.

Yediiklim Yayıncılık

E3.1 ODAKLANMA: Belirlenen bir hedefe ulaşmak için gereken çabanın, zihinsel ve bedensel enerjinin en iyi düzeyde kullanılmasına ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder.

E3.2 YARATICILIK: Farklı açılardan olaylara bakabilme yeteneği ile geçmiş deneyimleri de işe katarak, alışılagelmiş kalıpların dışında yeni durumlara uyum sağlayarak özgün ürün, fikir üretilmesine ve problemlere çözümler oluşturulmasına ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder.

E3.E AÇIK FİKİRLİLİK: Olaylar ve durumlara kalıpların dışına çıkarak meraklı, saygılı ve ön yargısız şekilde bakabilmeyi; farklı deneyimler, fikirler ve önerilere açık olabilmeyi içeren zihinsel örüntüleri ifade eder.

E3.4 ANALİTİK DÜŞÜNME: Problemlerin çözümünde meydana gelebilecek durumları öngörerek nesnel kanıtlar kullanma ve akıl yürütme yoluyla çözüme ulaşılabilmesine ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder.

E3.5 SORU SORMA: Kendisine, çevresine ve evrene dair bilme ve anlama ihtiyacına yönelik öğrenme ve keşfetme arzusu ile özgürce sorgulamalar yapabilmesine ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder.

E3.6 ÖZGÜN DÜŞÜNME: Olaylara özgün bir bakış açısıyla bakılabilmesine, sezgilerin ve yaratıcı hayal gücünün çekinmeden kullanılabilmesine ve bu bağlamda ilginç ve farklı fikirler üretilebilmesine ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NDA ERDEM-DEĞER-EYLEM MODELİ

Değerler, insan davranışlarını etkileyen ve onların yaşamlarına yol gösteren ilkelerdir. Değerler aynı zamanda toplumların kültürel unsurlarından biri olup kültürlerin kendilerine has özelliklerinin kuşaktan kuşağa aktarılması için önemli araçlardan biridir. Toplumlara özgü değerlere uygun yetişen bireyler, o toplumun bir parçası olarak topluma uygun davranışlar sergiler ve böylelikle değerler yeni nesillere aktarılır.

Değerler öğretimi konusunda yapılan çalışmalar değerlerin çok küçük yaşlardan itibaren öğrenildiğini vurgulamaktadır. "Sevgi, dostluk, sorumluluk ve yardımseverlik" gibi değerler 4-5 yaş çocuklarında davranışsal olarak görülebilmektedir. Bu nedenle hem ailelerin hem de okul öncesi eğitim kurumlarının değerlerin çocuklara aktarılmasında oldukça önemli rolleri vardır. Ebeveynler, aile içerisinde geliştirdikleri demokratik tutum ve davranışlarla çocuklara rol model olarak toplumsal değerlerin doğru bir şekilde aktarılmasına katkıda bulunurlar.

Türk Millî Eğitiminin Genel Amacına uygun olarak çocuklara millî, manevi, kültürel ve insani değerleri kazandırmak için okul öncesi eğitim kurumlarında etkinlikler yapılmaktadır. Bu etkinlikler vasıtasıyla çocukların hem değerleri kazanmaları hem de öğrenilen değerleri uygulamaya geçirmeleri sağlanır.

Okul Öncesi Eğitim Programı ile çocuklara alan becerilerinin kazandırılmasının yanında kavramsal beceriler, sosyal duygusal öğrenme becerileri ve değerlerin de kazandırılması amaçlanmıştır. Bu noktada değerler eğitimi, programlar arası bir bileşen olarak ele alınmıştır. Değerlerin kazandırılabilmesi için öğrenme-öğretme yaşantılarında, sınıf içi ve dışı etkinliklerde ve zenginleştirme/destekleme etkinliklerinde değerlere yer verilmesi gerekmektedir.

Okul Öncesi Eğitim Programı'nda yer alan değerler Türkiye Yüzyılı Maarif Model'indeki "Erdem-Değer-Eylem Modeli" temel alınarak belirlenmiştir. Modelin nihai hedefi "Huzurlu Aile ve Toplum" ile "Yaşanabilir Çevrede Huzurlu İnsan" yetiştirebilmek olarak belirlenmiştir. İlgili modelde 20 çatı değer bulunmakla birlikte bu değerlere okul öncesi dönem çocuklarının gelişimsel özellikleri dikkate alınarak programın her alanında yer verilmiştir.

Adalet: Hak ve özgürlükleri, eşitliği ve ön yargısızlık değerlerini kapsamaktadır.

Aile Bütünlüğü: Aile içi iletişim ve iş birliğini güçlendirmeyi, ailede sorumlulukları yerine getirmeyi, aileyle vakit geçirmeyi, saygı, sevgi ve güvene dayalı ilişkiler kurmayı kapsar.

Çalışkanlık: Disiplinli ve planlı olmayı, bilimselliğe önem vermeyi, iç motivasyon ve öz denetim sahibi olmayı, görev ve sorumluluk üstlenmeyi kapsar.

Dostluk: Sosyal ilişkilerde duyarlılık göstermeyi, dayanışma içinde olmayı, etkili iletişimle sevgi, saygı ve güvene dayalı ilişkiler kurmayı, nitelikli vakit geçirmeyi ve evrensel bağ kurmayı kapsar.

Duyarlılık: Kendisine, içinde yaşadığı topluma, kültürel zenginliklere, tüm varlıklara değer vermeyi, sürdürülebilirliği önemsemeyi ve afetlere karşı hazırlıklı olmayı kapsar.

/yediiklimyayıncılık

Dürüstlük: Söz ve davranışlarında tutarlı, tarafsız, doğru ve güvenilir olmayı kapsar.

Estetik: Sanatsal bakış açısı kazanmayı, sanatsal ve kültürel varlığı koruyup zenginleştirmeyi, doğal güzelliklerin ve çevrenin korunması ile ilgili duyarlı olmayı ve sorumluluk üstlenmeyi, sanatı yaşamın bir parçası hâline getirmeyi kapsar.

Mahremiyet: Kendisinin, ailesinin ve başkalarının kişisel alanını ve bilgilerini korumayı, başkalarının özgürlüklerini ihlal etmemeyi ve kişisel sınırlarına saygı duymayı kapsar.

Merhamet: Kendisine, insanlara ve diğer canlılara karşı vicdanlı, şefkatli, sevgi dolu, duyarlı ve sorumlu olmayı kapsar.

Mütevazılık: Kendini bilmeyi, sabırlı, saygılı, duyarlı ve yapıcı olmayı kapsar.

Özgürlük: Bağımsız, cesur, kararlı olmayı, özgürlüklerini kullanırken kişisel ve toplumsal haklara saygı göstermeyi, adaletli davranmayı ve sorumluluklarını yerine getirmeyi kapsar.

Sabır: Olumlu bakış açısına sahip olmayı, duygu, düşünce ve eylemleri kontrol etmeyi, süreci yönetmeyi ve sorumlulukları yerine getirmeyi kapsar.

Sağlıklı Yaşam: Yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenmeyi; sosyal ve sportif etkinliklere katılmayı, bağımlılıktan kaçınmayı, bağımlılıkla mücadele etmeyi ve insan sağlığını önemsemeyi kapsar.

Saygı: Nazik olmayı, empati ve etkili iletişim kurmayı, sağlıklı yaşamayı, kendisine, çevresine, millî ve manevi değerlere önem vermeyi kapsar.

Sevgi: Ailesine, dostlarına ve ülkesine karşı vefalı, dürüst, sadık olmayı, barışçıl bakış açısına sahip olmayı, misafirperverliği, doğaya ve bütün canlılara karşı merhametli davranmayı kapsar.

Sorumluluk: Kendisine ve çevresine karşı görevlerini tam ve zamanında yerine getirmeyi, duygu, düşünce ve eylemlerinin sonucunu kabul etmeyi kapsar.

Tasarruf: Maddi kaynakları planlı ve kontrollü harcamayı, israftan kaçınmayı, tutumlu olmayı, birikim yapmayı, sahip olduklarının değerini bilmeyi ve bilinçli tüketici olmayı kapsar.

Temizlik: Kişisel temizlik ve bakıma dikkat ederek kendisine ve topluma saygı duymayı, yaşadığı ortamın ve çevrenin temizliğine önem vererek toplumdaki genel yaşam kalitesine ve sürdürülebilirliğe katkıda bulunmayı kapsar.

Vatanseverlik: Millî, manevi, insani, kültürel değerleri ve ülke varlıklarını korumayı, sevmeyi ve onlara saygı duymayı, bağımsızlığa önem vermeyi, ülkesi için sorumluluk almayı kapsar.

Yardımseverlik: İnsanlara ve canlılara duyarlı olmayı, onları sevmeyi, onlara merhamet etmeyi, dayanışmayı, fedakârlık yapmayı, iyiliksever olmayı kapsar.

Bu değerlerin kazanılmasında aile, toplum ve öğretmene önemli sorumluluklar düşmektedir.

Aileler çocukların değerleri kazanmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Aileler, okul ve öğretmenlerle iş birliği içinde çocuklarının okulda kazandıkları değerleri desteklemeli, kazandıkları bu değerleri okul dışında uygulamaları için onlara uygun fırsatlar sunmalıdır. Zaman içerisinde sosyal çevresi genişleyerek toplum içerisinde daha fazla aktif rol alan çocuklar, ailelerinden ve okullardan edindikleri değerleri yaşadıkları toplumda sergilemeye başlar.

Okul öncesi öğretmenleri, çocukların ailelerinden edindikleri değerleri sınıf ortamına, okula ve günlük yaşam deneyimlerine aktarmalarını sağlama noktasında oldukça önemli bir göreve sahiptir. Değerlerin aktarımında öncelikle öğretmenlerin çocuklar için doğru rol model olması gerekmektedir. Uygun ortamlar sağlayarak sınıf içi etkileşimlerde değerlere yer vermek, etkinlikleri planlarken uygun değerleri kullanmak, etkinlik materyallerini tasarlarken ve kullanırken kazandırılabilecek değerleri düşünmek ve okul dışı etkinlikleri planlarken de değerleri dikkate almak çocuklara değerlerin kazandırılmasında öğretmenlerin göz önünde bulundurmaları gereken hususlardır.

Sınıf içi etkinlikler, çocukların birbirleri ile etkileşim kurarken toplumsal değerleri benimsemeleri, empati duygularının gelişmesi ve farklı düşüncelere saygı duymalarını temel alarak değerlerin çocuklar tarafından edinimine katkıda bulunmaktadır. Çocuklar; okul içinde yapılan belirli gün ve hafta etkinlikleri, millî ve dinî bayramlar, proje ve sergiler vasıtasıyla edindikleri değerleri pekiştirme fırsatları bulurlar. Müze, bilim merkezi, sanat merkezi, tarihî ve kültürel mekânlar, kütüphaneler gibi okul dışı öğrenme ortamlarında planlanan etkinlikler yoluyla çocukların edindikleri değerleri günlük yaşam deneyimlerine aktarmaları sağlanır.

Yediiklim Yayıncılık

8.1 ERDEM-DEĞER-EYLEM MODELİNİN UYGULANMASINA YÖNELİK İLKE VE ESASLAR

1. Erdem-Değer-Eylem Modeli, Türkiye Yüzyılı Maarif Model'inin en önemli bileşenlerinden biridir. Öğretmenler aylık ve günlük planlarını tasarlarken Ek 14'te yer alan değerleri ve değerlere ilişkin eylemleri uygulamak, izlemek ve raporlamakla yükümlüdür.
2. Aylık planlar tasarlanırken o ay hangi değerlerin merkeze alınacağına öğretmen karar verir. Aylık olarak ele alınacak değerler zümre kararı ile belirlenerek okul genelinde de uygulanabilir. Okul genelinde uygulanmasına karar verilen değerlerin farklı yaş gruplarına, sınıfın hazırbulunuşluğu ve gelişim seviyesine göre uyarlanmasından ilgili sınıf öğretmeni sorumludur.
3. Her dönemde tüm değerlere en az birer kez yer vermek üzere, her ay en az dört değer seçilir, ilgili değerler "Aylık Plan Kontrol Çizelgesi "ne işlenir.
4. Özel gün, kutlama ve anma günleri değerlerin işe koşulmasında oldukça önemlidir. Değerler seçilirken Ek 10' da yer alan "Belirli Gün ve Haftalar Listesi" dikkate alınır. (Örneğin Cumhuriyet Bayramı için özgürlük ve vatanseverlik, Kurban Bayramı için yardımseverlik, dostluk ve sorumluluk gibi değerlere yönelik etkinlik planlanabilir.)
5. Değerlere yönelik etkinlik tasarlanırken iki yöntem benimsenir. İlk yöntem, önce öğrenme ve alt öğrenme çıktılarının belirlendiği, değerlerin bu çıktıları desteklemek üzere daha sonra seçildiği etkinlikleri ifade eder. Bu etkinlikleri tasarlarken öğretmen, ilgili çıktılara ulaşmada değerler ve buna ait eylemlerden yararlanır. Değerler ve öğrenme çıktıları arasında açık ve doğrudan ilişki vardır. Örneğin, öğretmen "Dâhil olduğu oyun/etkinlik/proje grubunun ele aldığı probleme ilişkin diğer grup üyelerinin kendisinden farklı görüşleri olabileceğini fark eder." (Sosyal Alan) alt öğrenme çıktısına yönelik olarak bir etkinlik tasarlarken değer olarak "Saygı'yı ve buna ait "D14. 1. 10. Farklı fikirlere sahip insanlara saygı duymanın önemini fark eder." eylemini seçebilir.

İkinci yöntem, değerlerin öğrenme ve alt öğrenme çıktılarından bağımsız olarak seçildiği, fakat bu çıktılardan istifade edildiği etkinlikleri ifade eder. Etkinlik tasarımının yönü, değerden öğrenme çıktılarına doğrudur, fakat değerle öğrenme çıktıları arasında açık ve doğrudan bir ilişki aranmaz. Öğretmen önce değeri seçer, sonra etkinliklerini bu değer ve onun eylemleri temelinde kurgular. Fakat öğrenme çıktılarından yararlanır. Örneğin, öğretmen "Aile bütünlüğü" ve bu değere ilişkin "D2. 2.3. Aile üyelerinin sevinç ve üzüntülerini paylaşır.", "D2. 2. 2. Duygu ve düşüncelerini, öğrendiği bilgileri ailesiyle paylaşmaya istekli olur." ve "D2. 2. 4. Aileyle ilgili kararlarda kendisinin de görüşlerinin alınması gerektiğini fark eder." eylemlerini seçer. Çocuklara konuya ilişkin bir hikâye anlatır. Öğretmenin anlattığı hikâye, "TADB. Dinleme Becerisi" ne hizmet etmektedir. Fakat etkinlik tasarlanırken amaç dinleme becerisi olmadığı için değer-çıktı ilişkisi dolaylıdır. Öğretmenin etkinlik sürecinde seçtiği yönteme göre çocuklar, Türkçe alanından "Seçilen materyalleri dinler/izler.", "Dinledikleri/izledikleri materyaller ile ön bilgileri arasında bağlantı kurar.", "Dinledikleri/izledikleri materyallere ilişkin çıkarım yapar." gibi alt öğrenme çıktılarına dolaylı olarak ulaşmış olurlar.

6. Değerlerin kazandırılmasında oyun ve çocuk merkezli gelişimsel yaklaşım benimsenir. Öğretmen değerleri doğrudan telkin etme yerine eğitsel oyun, dramatizasyon, canlandırma gibi yöntemleri kullanarak çocukların değerleri oyun ve somut yaşantılar yoluyla edinmesini sağlar. Günlük yaşamın çeşitli durumlarını değerler eğitimi için fırsat olarak değerlendirerek çocuğun günlük yaşamın doğal seyrinde değerleri benimsenmesine destek olur. Örnek olay, gezi gözlem, iş birlikli öğrenme, proje tabanlı öğrenme gibi yaklaşımlardan faydalanır.
7. Değerlere ilişkin etkinlikler tasarlanırken yakından uzağa, bilinenden bilinmeye, somuttan soyuta ilkeleri esas alınır. Değerlerin işe koşulmasında yerel ve kültürel değerler öncelendikten sonra evrensel değer ve dünya mirası ele alınır. Örneğin dostluk değeri ele alınırken Hacivat ve Karagöz'e değinilebilir. Estetik değeri ele alınırken Türk mimarisinin önemli eserleri vurgulanabilir.

Yediiklim Yayıncılık

8. Öğretmen olumsuz davranışlardan kaçınarak değerlerin benimsenmesi ve tatbik edilmesi konusunda rehber ve rol model olur. Çocukların güzel davranışlarını takdir etme, ödül vb. yöntemlerle pekiştirir. Değerlerin edinilmesi hususunda kendisini de "çocukla beraber öğrenen" olarak kabul eder. Örneğin saygı değerini işleyen bir öğretmenin çocukların çantalarına bakarken izin istemesi, onları tüm dikkatiyle, göz teması kurarak dinlemesi oldukça önemlidir.
9. Aile, değerlerin edinilmesinde hem paydaş hem de hedef kitledir. Ailenin değerlerin benimsenmesi, tatbik edilmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılması konusunda oldukça önemli olduğu gerçeğinden hareketle, değerler eğitiminde aile ile iş birliği esas alınır. Haber mektubu, bireysel görüşme ve sınıf toplantıları gibi aile katılımı etkinlikleriyle aile, okulda işlenen değerler konusunda bilgilendirilir, ailenin değerlere yönelik farkındalığı artırılır ve iş birliği yapmaya teşvik edilir. Örneğin, "Sabır" değerini ve buna ait "D. 12. 1. 3. Beklemekte zorlandığı durumlarda dikkatini farklı bir işe yönlendirir." ve "D. 12. 1. 4. Gerektiğinde kendini sakinleştirir." eylemlerini ele alan öğretmen, haber mektubunda gün içerisinde "Sakinleşme cümleleri" ne ilişkin etkinlik yaptıklarından bahsedebilir. (Örneğin "Annem hâlâ beni almaya gelmedi." Kendime söylediğim sakinleşme cümlesi: "Sakin ol, trafiğe takılmıştır. Seni okulda bırakmaz.") Haber mektubunda, ailelere zorlayıcı durumlar karşısında kendilerine sakinleşme cümleleri bulmaları konusunda çocuklarıyla etkinlik yapmalarını, günlük hayatta kendilerine sakinleşme cümleleri bulmalarını önerebilir. (Örneğin, "Siz de trafikte kaldığınızda kendinize sakinleşme cümlesi bulabilirsiniz." gibi.)
10. Öğretmen çocukların değerlerin edinimi konusundaki gelişimini düzenli olarak izler. "Anekdot Kayıt Formu" gibi formları kullanarak çocukların gelişimlerini takip eder. Söz konusu izlenim ve değerlendirmelerini her dönemde en az bir defa her bir çocuk için "Beceri Gelişim Gözlem Formu"na işler.
11. Değerlerin gelişimi dönem sonlarında "Beceri Edinim Raporu'nda değerlendirilir. Söz konusu rapor hazırlanırken çocukların olumlu gelişimleri ön plana çıkarılarak değerlere ilişkin çaba takdir edilir. Çocukların iyi tutum ve davranışları pekiştirilerek, olumsuz ahlaki yargı içeren ifadelerden uzak durulur.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NDA OKURYAZARLIK BECERİLERİ

Okuryazarlık becerileri programda yer alan bütün becerilerle ilişkilidir. Programda yer alan becerilerin tamamı okuryazarlık becerilerinden faydalanmakta ya da kazandırdığı beceriler ile okuryazarlık becerilerini desteklemektedir. Okuryazarlık becerilerinin bu iki yönlü etkisi göz önünde bulundurularak okul öncesi programında örtük bir beceri olarak yer almıştır. Okuryazarlık becerileri doğrudan öğrenme çıktılarının bir parçası olmayıp öğrenme öğretme sürecinde yapılan etkinliklerle bütünleştirilmelidir.

Okuryazarlık becerileri farkındalık, işlevsellik ve eylemsellik olmak üzere üç düzeyde ele alınmaktadır. Okul öncesi eğitim kademesinde ise "farkındalık" düzeyinde ele alınması önerilmektedir. Diğer süreç bileşenleri ileriki eğitim kademelerinde ele alınarak okul öncesinden 12. sınıf seviyesine kadar sarmal bir şekilde yapılandırılacaktır. Okuryazarlık becerilerine öğrenme çıktılarında yer verilmemiş olması becerilere okul öncesindeki bütünleşik olan veya olmayan tüm etkinliklerde yer verilmesine imkân sağlamaktadır. Bu nedenle okuryazarlık becerilerinin farkındalık düzeyindeki süreç bileşenlerinin etkinliklerin öğrenme süreçlerinde kullanılması ile çocukların zaman içerisinde bu becerileri kazanması sağlanabilecektir. Örneğin "Gökyüzündeki cisimleri gözlemler. " alt öğrenme çıktısının yer aldığı bütünleşik olan veya olmayan bir etkinlik "görsel okuryazarlık" ve "veri okuryazarlığı" becerileri ile ilişkilendirilebilir. Bu sayede yapılacak olan etkinlikler hem iki okuryazarlık becerisinin süreç içerisinde kullanılmasını hem de bu etkinlik sayesinde okuryazarlık becerilerinde ustalaşmasında fayda sağlayacaktır.

Belli aralıklarla okuryazarlık becerilerinin değerlendirme süreçlerine dâhil edilmesi ile çocukların beceri gelişiminin gözlemlenmesi ve sınıf içi değerlendirmelerden elde edilen veriler ışığında öğrenme ve öğretme süreçlerinin düzenlenmesi önemlidir. Bu değerlendirme sürecinde dikkat edilecek unsur ise ilgili bütünleşik beceriyi tanımlayan süreç bileşenlerinin bir gösterge gibi kullanılması ile yapılabilecektir. Görsel okuryazarlık becerisinin farkındalık düzeyinde yer alan "OB4. 1. Görseli Anlama" bütünleşik becerisi için yapılacak değerlendirmede alınacak göstergeler olarak "OB4. 1. SB1. Görseli algılamak ve OB4. 1. SB2. Görseli tanımak" süreç bileşenlerinin kullanılması önerilmektedir.

Aylık ve günlük planlarda ele alınması gereken okuryazarlık becerileri Ek-16'da listelenmiştir.

/yediklimyayincilik

10. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NDA KAVRAMLAR

Kavramlar, becerilerin kazandırılması için yardımcı olacak araçlardır. Okul Öncesi Eğitim Programı içerisinde verilen kavramların bazıları genel olarak tüm etkinliklerde kullanılabilir. Bazı kavramlar ise tamamen alana yöneliktir (matematik, Türkçe, fen vb.). Alana yönelik kavramların farklı alanlarla ilişkilendirilerek kullanılması programın beceri temelli olmasını desteklemekle birlikte bütüncül bir anlayışın geliştirilmesine de fırsat sağlayacaktır. Kavramların alan içinde bağımsız kullanımı, o alana ait bilim dilinin kullanımına ve alanın çocuklar tarafından anlaşılmasına katkıda bulunabileceği gibi farklı alanlarla ilişkilendirilmesi de bakış açılarını genişletme ve alanlar arasındaki ilişkileri daha rahat anlamalarına olanak sağlayacaktır. Öğretmenler sınıflarındaki çocukların gelişimsel düzeylerine göre kavramları sadeleştirme veya yeni kavramlarla havuzu zenginleştirme olanağına sahiptir.

Aylık ve günlük planlarda ele alınması gereken kavramlar Ek-9'da listelenmiştir.

11. OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİ

Okul öncesi eğitim döneminde çocukların gelişimleri oldukça hızlıdır. Bu dönemde çocukların etkili ve sağlıklı bir şekilde desteklenmesi, içinde bulundukları gelişim dönemindeki görevlerini başarmalarına ve gelecek dönemler için hazırbulunuşluk düzeylerini geliştirmelerine yardımcı olacaktır. Okul öncesi dönem, eğitim faaliyetlerinin yanı sıra çocuklara ve ailelere yönelik rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri sunmalıdır. Bu süreç, çocukların bağımsız bireyler olarak gelişimlerini destekler, sosyal rolleri kazanmalarına, okula uyum sağlamalarına ve yeteneklerini keşfetmelerine yardımcı olur. Özellikle sosyal-duygusal gelişimlerini desteklemek için rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine önem verilmelidir. Ayrıca, çocukların kendilerini ve başkalarının duygu ve düşüncelerini anlama çabaları aileler, öğretmenler ve akranlar tarafından desteklenmelidir. Bu destek, çocukların güven duygusu kazanmalarını, girişimcilik becerilerini geliştirmelerini ve cesaretlerinin artmasını sağlayacaktır.

Okul öncesi eğitime dahil olmadan önce birçok çocuğun sosyal çevresi sınırlı olabilir. Bu çevre genellikle aile bireyleri ve az sayıda akranla kısa süreli ilişkilerden oluşur. Ancak, okul öncesi eğitim, çocuklara akranlarıyla ilişki kurma fırsatı sunar ve nitelikli eğitim almış öğretmenler ve çocuk gelişimi uzmanlarıyla sosyalleşme imkânı sağlar. Bununla birlikte, çocuklar ilk formal eğitim sürecine evlerinden uzak oldukları için ayrılık kaygısı yaşayabilirler. Bu nedenle, çocukların ve ebeveynlerinin bu konuda bilinçlenmelerini sağlamak için oryantasyon süreçlerinin etkili bir şekilde planlanması önemlidir. Oryantasyon sürecinde, okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin tanıtılması, okulda uygulanan rehberlik etkinlikleri hakkında bilgi verilmesi ve Rehberlik Araştırma Merkezlerinin işleyişi hakkında bilgilendirme yapılması gerekmektedir. Okul Öncesi Eğitim Rehberlik Programı'nın Genel Amaçları doğrultusunda gerçekleştirilen rehberlik etkinliklerine katılan çocukların;

- Okula ve çevreye uyum sağlamaları,
- İlkokula hazırlanmaları,
- Eğitim ortamlarına ve öğrenmeye karşı olumlu tutum ve anlayış geliştirmeleri,
- Kendilerini tanımaları ve geliştirmeleri,
- Kişiler arası ilişkilerini geliştirmeleri,
- Aile ve topluma ilişkin farkındalık ve duyarlılık kazanmaları,
- Sağlıklı ve güvenli yaşam için bilgi ve becerilerini geliştirmeleri,
- Meslekleri tanımaları,
- Mesleklerin insan hayatındaki yeri ve önemi hakkında farkındalık geliştirmeleri beklenmektedir.

12. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NDA FARKLILAŞTIRMA

12.1. ZENGİNLEŞTİRME

Zenginleştirme, çocukların öğrenme deneyimlerini çeşitlendirmek ve derinleştirmek amacıyla uygulanan bir eğitim modelidir. Programın ötesinde derinlemesine ve çeşitli öğrenme fırsatları sunarak çocukların potansiyellerini artırmayı amaçlayan bu model, çocuklara farklı etkinlikler ve öğrenme fırsatları sunarak çocukların bireysel ilgi, yetenek ve öğrenme stillerine uygun bir ortam sağlamayı hedefler. Bunun için çocukların bireysel ilgi alanları, yetenekleri ve öğrenme stilleri gözetilerek öğrenmeyi daha anlamlı ve etkili kılmak için aşağıdaki stratejiler kullanılabilir:

Yediiklim Yayıncılık

1. **Bireyselleştirilmiş Eğitim:** Okul öncesi dönemde zenginleştirme, çocuklara bireysel ihtiyaçlarına uygun öğrenme fırsatları sunar. Bu, her çocuğun güçlü yanlarını keşfetmesine ve kendi öğrenme sürecini yönlendirmesine olanak tanır.
2. **Merak ve İlgiyi Artırma:** Zenginleştirilmiş etkinlikler, çocukların merakını uyandırmak ve beceri edinimine yönelik olumlu bir tutum geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla tasarlanır. Bu sayede çocuklar öğrenmeyi keyifli bir deneyim olarak görebilirler.
3. **Derinlemesine Öğrenme:** Zenginleştirilmiş içerikler, mevcut program uygulamalarından farklı olarak çocukların becerileri edinmelerine ve kavramları daha geniş bir bağlamda değerlendirmelerine olanak tanır.
4. **Farklı Yetenek ve İhtiyaçlara Cevap Verme:** Zenginleştirme, farklı yeteneklere sahip çocukların ihtiyaçlarına daha etkili bir şekilde yanıt verme potansiyeline sahiptir. Bu sayede çocuklar kendi hızlarında ilerleyebilirler.

Zenginleştirme Stratejileri

1. **Proje Tabanlı Öğrenme:** Okul öncesi dönemde zenginleştirme için proje tabanlı öğrenme stratejileri kullanılabilir. Çocuklara ilgi çekici ve anlamlı projelerle çalışma fırsatı sunularak derinlemesine öğrenme teşvik edilebilir.
2. **Sanat Etkinlikleri:** Sanat, çocukların yaratıcılıklarını geliştirir. Sanat etkinlikleri, çocuklara bir konu, durum ya da hikâyeyi dramatize etme ve derinlemesine anlama fırsatı verebilir.
3. **Teknoloji Kullanımı:** Eğitimde teknoloji kullanımı, çocuklara etkileşimli öğrenme deneyimleri sunabilir. Eğitici uygulamalar, çevrim içi kaynaklar ve etkileşimli eğitim araçları, çocukların kendi ilgi alanlarına yönelik öğrenmeyi destekleyebilir.
4. **Okul Dışı Öğrenme Ortamları ve Davetli Konuşmacılar:** Çocuklar için okul dışı öğrenme ortamlarına gezi düzenlemek ve okula konuşmacılar davet etmek, çocukların beceri edinimi ve becerilerin eyleme dönüştürülmesine olanak sağlayabilir.

Zenginleştirmenin Sağladığı Faydalar

1. **Motivasyonu Artırma:** Zenginleştirilmiş etkinlikler, çocukların beceri edinimine olan ilgilerini artırır.
2. **Bağımsız Öğrenmeyi Teşvik Etme:** Zenginleştirme, çocuklara öğrenmeyi kendi başlarına keşfetme fırsatı tanıyarak çocukların bağımsız düşünme ve öğrenme becerilerini geliştirebilir.
3. **Farklı Öğrenme Stillerine Uyum Sağlama:** Zenginleştirilmiş stratejiler, farklı öğrenme stillerine uyum sağlayarak her çocuğun güçlü yanlarına odaklanmasına olanak tanıyabilir.
4. **Sosyal Beceriyi Artırma:** Küçük ve büyük grup çalışmaları ile projeler, çocukların birbirleriyle iş birliği yapmalarını sağlayarak sosyal becerilerini geliştirebilir.

12.2. DESTEKLEME

Destekleme, en genel tanımıyla çocukların bireysel özelliklerine göre eğitim ortamlarını daha etkili bir şekilde yönetmeyi amaçlayan bireyselleştirilmiş eğitim sürecidir. Bu süreç çocukların bilişsel, duyuşsal, sosyal veya motor becerilerindeki farklılıkları anlamayı ve onlara uygun destek sağlamayı içerir. Temel amaç, çocukların bireyselliklerini ve öğrenme özelliklerini göz önünde bulundurarak öğrenme potansiyellerini en üst düzeye çıkarmaktır. Farklılıkların kabul edildiği, çeşitliliğin vurgulandığı bir ortam oluşturularak her çocuğun öğrenme deneyimine aktif katılımı sağlanır.

Nasıl Yürütülür?

1. **Bireysel Özellikler:** Her çocuğun bireysel özellikleri göz önüne alınarak eğitim planları oluşturulur. Bu planlar, çocukların var olan kapasitelerine uygun olarak eğitim materyallerinin, uygulanan yöntemlerin ve eğitim ortamlarının uyarlamasını içerir.
2. **Çeşitli Duyusal Materyaller:** Çocuklara hitap eden çeşitli duyusal materyaller kullanılır. Renkli görseller, etkileşimli oyunlar, sesli kitaplar gibi araçlar, beceri edinim deneyimlerini zenginleştirir ve çocukların farklı duyusal ihtiyaçlarına cevap verir.
3. **Teknoloji Kullanımı:** Özel eğitim yazılımları ve etkileşimli uygulamalar, çocukların öğrenme sürecini desteklemek için kullanılır. Bu, çocukların daha etkileşimli bir şekilde öğrenmelerine ve bilgiyi daha iyi anlamalarına olanak sağlar.
4. **İş Birliği ve İletişim:** Öğretmenler, ailelerle ve diğer uzmanlarla iş birliği içinde çalışarak çocukların gereksinimlerine uygun destek stratejilerini belirler. İletişim kanallarının açık olması, bilgi paylaşımını artırır ve çocuğun gelişimini destekler.

/yediiklimyayıncılık

Öğretmenlerin Rolleri

1. **Gözlem ve Değerlendirme:** Çocukların bireysel özelliklerini belirlemek için düzenli olarak gözlem yapılır ve değerlendirme süreçleri yönetilir.
2. **Bireysel Destek Sağlama:** Çocukların bireysel özellikleri göz önünde bulundurulup, oluşturulan planlar uygulanarak çocukların bireysel özelliklerine uygun destek sağlanır.
3. **İletişim ve İş Birliği:** Ailelerle düzenli iletişim kurulur ve çocuğun evde de desteklenmesini sağlamak adına eş güdümlü çalışılır.
4. **Mesleki Gelişim:** Çocukların bireysel özelliklerine göre nasıl desteklenmesi gerektiğine ilişkin güncel bilgi ve beceriler öğretmenler tarafından sürekli geliştirilir.

Neler Yapılabilir?

1. **Eğitim Ortamının Düzenlenmesi:** Sınıf düzeni, materyal seçimi ve etkinlikler özel gereksinimli çocukların beceri edinimini desteklemek için planlanmalıdır.
2. **Olumlu Davranışsal Destek:** Öğretmenler çocukları anlayan, destekleyen ve kucaklayan bir tutum sergilemelidir. Yapıcı bir dil, çocukların öz güvenini artırır ve onlar için olumlu bir öğrenme ortamı oluşturur.
3. **Aile Katılımı:** Aile, çocuklar hakkında bilgi alınabilecek en önemli kaynaktır. Bu nedenle öğretmenler ailelerle sürekli iletişim hâlinde olmalıdır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NIN PLANLANMASI VE UYGULANMASI

13.1. OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE OYUN

Oyun, çocukların büyüme ve öğrenme sürecindeki en temel unsurdur. Çocuklara düşünme becerilerini geliştirme, hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını keşfetme fırsatı sunar. Oyun aynı zamanda çocukların okul ortamına uyum sağlamalarına yardımcı olur, özgüvenlerini artırır, duygularını ifade etmelerini ve düzenlemelerini sağlar. Ayrıca, oyun oynayan çocuklar empati kurarlar, stresle başa çıkarlar, sosyal etkileşim kurarlar, iş birliği yaparlar ve takım çalışması yaparlar. Oyun, çocukların dünyayı keşfetmelerine ve öğrenmelerine olanak tanırken aynı zamanda dil becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur.

Oyun sırasında çocuklar, kendi kurallarını belirleme, strateji geliştirme, problem çözme gibi önemli becerileri edinirler. Ayrıca, oyun çocukların sağlıklı gelişimini destekler, enerjilerini düzenleyerek aktif bir yaşam tarzı benimsemelerine yardımcı olur. Oyun sırasında çocuklar hareket becerilerini geliştirir ve fiziksel olarak aktif olurlar. Bu da onların sosyal ilişkilerini güçlendirmelerine ve çevreleriyle daha iyi iletişim kurmalarına katkı sağlar. Bahsedilen işlevleriyle oyun, beceri temelli programın en önemli unsuru olarak kabul edilmektedir. Öğretmenler, tüm alan becerilerine ilişkin etkinlik tasarımlarında oyunu merkeze almalı, çocuğun oyun ve keşif ihtiyacını becerilerin kazandırılmasında bir fırsat olarak değerlendirmelidir. Ayrıca öğretmenler, çocukları serbest oyuna teşvik etmeli, sınıf, bahçe vb. alanlarda oyun oynamaları için ortam oluşturmalıdır.

Çocuklar sadece oyuncaklarla oynamamalı, öğretmenler çocuklara farklı materyaller sunarak yeni oyunlar tasarlamalarına fırsat vermelidir. Ayrıca hayali oyun, kurallı oyun, geleneksel oyun gibi çeşitli oyun türlerine yer vererek becerilerin edinilmesinde farklı oyunlardan yararlanılmalıdır. Oyunların rekabetten uzak, iş birliğini destekleyici olmasına özen gösterilmelidir. Öğretmenlerin oyunlara okul öncesi eğitimin her yaş grubunda yer vermesi, çocukların becerilerinin desteklenmesinde ve kalıcılığın sağlanmasında önemli bir rol oynar. Ayrıca, öğretmenler oyunları planlarken çocukların bireysel farklılıklarına göre zenginleştirme ve farklılaştırma yapabilmelidir. Çocukların evde oynadığı oyunların da beceri kazanmalarında önemli olduğu göz önünde bulundurularak ebeveynlere rehberlik yapılmalıdır.

13.2. AYLIK EĞİTİM PLANI

Aylık eğitim planı; alan becerileri, kavramsal beceriler, sosyal-duygusal öğrenme becerileriyle okuryazarlık becerilerinin ve değerler ile eğilimlerin bütüncül olarak ele alındığı plandır. O ay çocuklara kazandırılmak istenen becerilere ilişkin öğrenme çıktıları, kavramlar, öğrenme kanıtları (değerlendirme), öğrenme-öğretme yaşantıları, farklılaştırma (zenginleştirme/ destekleme) ve aile-toplum katılımı aylık planlarda ele alınır. O ay için kazandırılacak Türkçe, fen, sosyal, matematik, hareket ve sağlık, sanat, müzik alanlarındaki beceriler ve bu becerilere ilişkin öğrenme çıktıları, sosyal-duygusal öğrenme becerileri, kavramlar, kavramsal be-

Yediiklim Yayıncılık

ceriler, eğilimler, erdem-değer-eylemler, okuryazarlık becerileri, belirli gün ve haftalar aylık planda yer almaktadır.

Öğrenme-öğretme yaşantıları, o ay içerisinde belirlenen beceriler ve belirli gün ve haftalar göz önünde bulundurularak programın diğer bileşenleri ile ilişki kurulmasıyla oluşturulmuştur. Aylık planlarda okul öncesi eğitim kademesine uygun beceriler basitten karmaşığa ilkesine uygun olarak aşamalı bir şekilde aylara dağıtılmıştır. Çocukların gelişimleri ve beceri edinim durumları göz önünde bulundurularak programın sarmal yapısına uygun bir şekilde bir ayda alınan öğrenme çıktıları, diğer aylarda da tekrar alınabilir.

Öğretmen aylık planda yer alan öğrenme kanıtları (değerlendirme) boyutuna, etkinlikleri gerçekleştirme durumuna, yaşanan sorunlara, ihtiyaçlarına yer vererek bir sonraki ay ve yıl için kendisine yol çizer. Aylık planda değerlendirme; çocuklar, program ve öğretmen yönünden değerlendirmeyi kapsayacak şekilde üç boyutta ele alınmıştır. Öğretmen aylık planda, günlük planda ve öğretim programında süreç içinde yaşadığı sorunlara, uyguladığı programın güçlü ve zayıf yönlerine ilişkin notlar alır. Böylelikle programı değerlendirmiş olur. Ayrıca program kapsamında öğretmenin de kendini değerlendirmesi beklenmektedir. Bu kapsamda öğretmen o ay uyguladığı etkinlikleri ve çocuklarla kurduğu etkileşimleri göz önünde bulundurarak etkinliklerini değerlendirir. Böylece öğretmen yaptığı uygulamaları dikkate alarak sonraki aylara yönelik ön çalışma yapmış olur. Bu değerlendirmeler aylık planda yer alan öğrenme kanıtları (değerlendirme) bölümüne yazılır. Öğretmenin çocuklarda gözlemlediği özellikleri "Beceri Gözlem Formu "na (Ek 2) kaydetmesi çocukların beceri edinimlerindeki değişimleri takip edebilmesi için yararlı olacaktır. Ayrıca öğretmenin beceri gözlem formlarını, anekdot kayıtlarını ve aylık değerlendirme formlarını göz önünde bulundurarak "Beceri Edinim Raporu" (Ek 4) hazırlaması da çocukların beceri edinimlerinin takibi için faydalı olacaktır.

Farklılaştırma öğretmenin kapsayıcı eğitim dâhilinde o ay için düşündüğü etkinlikleri, çocukların farklı öğrenme ihtiyaçlarına uygun olarak çeşitlendirmesini ifade eder. Çocukların etkinliklere katılım durumları, ilgi alanları ve öğrenme tarzları göz önünde bulundurularak etkinlikler zenginleştirilebilir ya da sadeleştirilebilir.

Her çocuğun bireysel özellikleri dikkate alınarak günlük eğitim planları oluşturulur. Bu planlar, çocukların var olan kapasitelerine uygun olarak eğitim materyallerinin, uygulanan yöntemlerin ve eğitim ortamlarının uyarlamasını içerir.

Aile ve toplum katılımı, ailelerin eğitim sürecine aktif bir şekilde dâhil olmalarını sağlamak amacıyla oluşturulur. O ay içerisinde ailelerle gerçekleştirilecek etkinlikler bu bölümde verilmiştir. Aile katılım etkinlikleri, belirli gün ve haftalar ile ailelere sunulan tercih formları göz önünde bulundurularak oluşturulur. Bu süreçte hazırlanan kitapçıklar, bültenler, düzenlenecek toplantılar ve geziler ile ev ziyaretleri aylık planda belirtilir.

AYLIK EĞİTİM PLAN ÖRNEĞİ

- **ALAN BECERİLERİ**
- **KAVRAMSAL BECERİLERİ**
- **EĞİLİMLER**
- **PROGRAMLAR ARASI BİLEŞENLER**
  - ✓ Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri
  - ✓ Değerler
  - ✓ Okuryazarlık Becerileri
- **ÖĞRENME ÇIKTILARI VE ALT ÖĞRENME ÇIKTILARI**
- **İÇERİK ÇERÇEVESİ**
  - ✓ Kavramlar
- **ÖĞRENME KANITLARI (DEĞERLENDİRME)**
- **ÖĞRENME-ÖĞRETME YAŞANTILARI**
  - ✓ Öğrenme-Öğretme Uygulamalar
- **FARKLILAŞTIRMA**
  - ✓ Zenginleştirme
  - ✓ Destekleme
- **AİLE/ TOPLUM KATILIMI**
- **ÖĞRETMEN YANSITMALAR**

Yediiklim Yayıncılık

13.3. GÜNLÜK PLAN

Günlük plan, bir gün için çocuklara kazandırılmak istenilen alan becerilerini ve diğer program bileşenlerini, öğrenme öğretme yaşantılarını, değerlendirmeyi, farklılaştırmayı ve aile-toplum katılımını içeren ilgili ayın planından hareketle öğretmen tarafından hazırlanan plandır. Gün içerisinde çocuklara kazandırılmak istenen alan becerileri ve programın diğer bileşenleri ilgili ayın planından seçilir. Öğretmen çocukların gelişim özelliklerini dikkate alarak ilgili aylık planda yer alan becerileri ve o becerilere ait öğrenme çıktılarını seçer.

Planlanan etkinlik için alt öğrenme çıktıları seçilir. Öğrenme-öğretme uygulamalarında alt öğrenme çıktıları ile ilişkilendirilmiş olan diğer program bileşenleri plana dâhil edilir.

Çocukların bireysel farklılıklarına göre zenginleştirme ve destekleme açısından yapılan uyarlamalar plana dâhil edilir. Gün içinde kullanılacak değerlendirme araçları seçilir.

Planlanan etkinlik kapsamında yapılacak aile/toplum katılımı uygulamalarına karar verilir ve bunlar plana dâhil edilir. Günlük planda öğrenme-öğretme yaşantılarına göre eğitim ortamının nasıl düzenleneceği açıklanmıştır. Eğitim ortamı düzenlenirken ilgili alan becerileri ile ana ve alt öğrenme çıktıları esas alınarak öğrenme merkezleri düzenlenmelidir.

Aylık Plan Hazırlarken Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

Okul Öncesi Eğitim Programı'nda öğretmen eğitim sürecini aylık dönemler şeklinde planlamalıdır. Aylık planlar öğretmenin çocukların ilgili alanlardaki gelişim düzeyleri, ilgi, ihtiyaç ve etkileşimlerine yönelik gözlemleri doğrultusunda o ayın başında sistematik olarak hazırlanır. Aylık eğitim planı hazırlanırken öğretmen matriste yer alan tüm alanlara dengeli bir şekilde yer vermelidir. Alan becerileri kapsamındaki ana öğrenme çıktılarına ait alt öğrenme çıktıları basitten karmaşığa, somuttan soyuta, yakından uzağa ilkeleri göz önünde bulundurularak hiyerarşik düzende sıralanmıştır.

Öğretmen bir önceki ayın değerlendirmesine dayanarak alt öğrenme çıktılarının hiyerarşik düzeni doğrultusunda en temel düzeyinden başlayarak süreci planlamalıdır.

Matriste Türkçe, Matematik, Fen, Sosyal, Hareket ve Sağlık, Sanat ve Müzik Alan Becerileri ile öğrenme çıktıları ve alt öğrenme çıktıları yer almaktadır. İlgili ay için ele alınacak alan becerileri, öğrenme çıktıları ve alt öğrenme çıktıları belirlendikten sonra değerler, eğilimler, okuryazarlık becerileri, kavramsal beceriler ve sosyal-duygusal öğrenme becerileri ile ilişkilendirilmelidir. Alt öğrenme çıktıları, değerler, eğilimler, okuryazarlık becerileri, kavramsal beceriler ve sosyal-duygusal öğrenme becerileri eğitim öğretim yılı boyunca çocukların beceri gelişimleri ve ihtiyaçlarına bağlı olarak sarmal bir şekilde ele alınmalıdır.

1. Öğretmen öncelikli olarak her alanın matrisinden, o ay için ele alacağı alan becerilerini belirlemelidir.
2. Belirlenen alan becerileri içerisinde ele alacağı alt öğrenme çıktıları hiyerarşik düzene dikkat edilerek seçilmelidir.
3. Matriste yer alan kavramsal beceriler, eğilimler ve programlar arası bileşenler (sosyal-duygusal öğrenme becerileri, değerler, okuryazarlık becerileri) ile çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak mutlaka ilişkilendirilmelidir.
4. Ele alınacak kavramlar belirlenmelidir.
5. Süreçte ele alınan öğrenme çıktılarının "Beceri Gözlem Formu (Ek 2) ve Anekdot Kayıt Formu (Ek 3)" ile değerlendirileceği belirtilmelidir.
6. Belirlenen alt öğrenme çıktıları ile kavramsal beceriler, eğilimler ve programlar arası bileşenler ilişkilendirilerek öğrenme-öğretme yaşantıları planlanmalıdır.
7. Öğretmen sınıfında yer alan çocukların bireysel farklılıklarına göre destekleme ve zenginleştirme kapsamında planlanan etkinliklerle bağlantılı olarak farklı etkinlikler planlamalıdır.
8. Eğitim sürecini destekleyecek ve tamamlayacak aile/toplum katılım etkinlikleri belirlenmelidir.

Günlük Plan Hazırlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Günlük plan, öğretmenin o gün yapacağı çalışmalara düzenli bir şekilde yer verdiği çerçeve bir plandır. Öğretmen o gün için ele alacağı aylık planda yer verilmiş olan Türkçe, Matematik, Fen, Sosyal, Hareket ve Sağlık, Sanat ve Müzik Alanlarında yer verilen alan becerileri ve bu becerilere ait öğrenme çıktıları, kav-

Yediiklim Yayıncılık

ramsal beceriler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri, eğilimler, değerler ve okuryazarlık becerilerinden uygun olanları seçerek günlük planını hazırlar.

Günlük planda yer verilen öğretme/öğrenme uygulamaları çocukların yaş grubu, ilgili alanlardaki gelişim düzeyleri, ilgi, ihtiyaç ve etkileşimleri doğrultusunda planlanmalıdır.

1. Öğretmen öncelikli olarak o gün için ele alacağı alan becerilerini aylık plandan seçmelidir.
2. Alan becerileri içerisinde ele alınacak alt öğrenme çıktılarının basitten zora doğru seçilmesine dikkat edilmelidir.
3. Aylık planda alt öğrenme çıktıları ile ilişkilendirilmiş olarak verilen kavramsal beceriler, eğilimler ve programlar arası bileşenlerden (sosyal-duygusal öğrenme becerileri, değerler, okuryazarlık becerileri) uygun olanlar alınmalıdır.
4. Ele alınacak kavramlar ve sözcükler belirlenmelidir.
5. Eğitim/öğrenme ortamları etkinliğe uygun olarak düzenlenmelidir. Etkinlik için ihtiyaç duyulan materyaller belirlenmelidir.
6. Öğretme/öğrenme uygulamaları olarak güne başlama zamanı, öğrenme merkezlerinde oyun, beslenme, temizlik, toplanma, etkinlikler ve değerlendirme süreci planlanmalıdır.
7. Planlanan etkinliklerle bağlantılı olarak sınıftaki çocukların bireysel farklılıkları göz önünde bulundurularak zenginleştirme ve destekleme kapsamında uygulamalar farklılaştırılmalıdır.
8. Eğitim sürecini destekleyecek ve tamamlayacak aile/toplum katılım etkinlikleri hazırlanarak ailelere duyurulmalıdır.

13.4. GÜNE BAŞLAMA ZAMANI

Güne başlama zamanı, çocukların okula gelişi ile öğrenme merkezlerinde oyun zamanı arasındaki zamanı kapsayan günlük planın ilk aşamasıdır. Bu zaman dilimi okula geliş ve karşılama ile çember zamanından oluşmaktadır. Güne başlama zamanının rutin olarak gerçekleştirilmesi, çocukların akranları ve öğretmeniyle iletişimde bulunmalarını sağladığı gibi güne hazırlanmalarına da olanak tanımaktadır. Süreç içerisinde her çocuğa söz hakkı verilmesi, onlarla yüz yüze etkileşimin sağlanması ve çocukların günlerini planlamasına fırsat verilmesi önemlidir.

Okula Geliş ve Karşılama

Güne başlama zamanı, sınıfa girmeden önceki süreci de kapsamaktadır. Öğretmenlerin çocukları sınıfa girerken karşılaması ve selamlaması önemlidir. Çocuklar karşılandıktan sonra onların eşyalarını uygun yerlere yerleştirmesi ve sınıftaki arkadaşlarıyla selamlaşması sağlanır.

Çocuğa sınıfa girdiğinde ismini, fotoğrafını veya sevdiği ve onunla özdeşleşen bir nesneyi sınıfın belli bir bölümüne koyması görevi verilebilir. Böylelikle çember zamanında sınıf mevcudu değerlendirilebilir.

Çember Zamanı

Çember zamanı sınıfın veya bahçenin uygun bir yerinde gerçekleştirilebilir. Sohbetin çember şeklinde oturularak gerçekleştirilmesi yüz yüze etkileşimi kolaylaştırmaktadır. Sohbet, çocukların o günkü duygu ve düşünceleri, okula gelmeyen çocuklar, son okul gününde yapılanlar, çocukların okula gelene kadar yaşadığı deneyimler, o güne özel durumlar (belirli gün ve haftalar, çocukların yaşantılarında gerçekleşen özel durumlar ve değişiklikler vb.) gibi konularla devam eder.

Çember zamanında içinde bulunulan yıl, ay, gün, hava durumu, mevsimler üzerine konuşulabilir; sınıf kurallarının hatırlanmasına, öğrenilen şarkı ve parmak oyunlarına, fiziksel egzersizlere, kaynaştırıcı etkinliklere, çocukların o gün için alabilecekleri sorumlulukların tanımlanmasına yer verilebilir. Bunlarla birlikte grup bilinci ve aidiyet duygusunu güçlendirecek bir hareket, slogan, şarkı vb. çalışmalar belirlenmişse çember zamanlarında bunların tekrar edilmesi çocukların güne daha kolay uyum sağlamasına yardımcı olabilir. Çember zamanından sonraki adım olan öğrenme merkezlerinde oyun zamanından önce sınıfta veya merkezde yapılan düzenlemelere dikkat çekilmesi, yeni merkezlerin ve materyallerin tanıtılması önerilmektedir.

13.5. ETKİNLİK ÇEŞİTLERİ

Bir okul günü boyunca Türkçe, matematik, fen, sosyal, hareket ve sağlık, sanat, müzik alanı etkinlikleri çocuklara gün içinde verilmesi gereken becerilere, gelişimsel özelliklerine ve aylık planlardaki öğrenme yaşantılarına bağlı olarak bireysel, küçük grup veya büyük grup şeklinde planlanıp uygulanabilir. Bireysel etkinlikler, çocukların kendi öğrenme hızlarına bağlı olarak yaparak yaşayarak öğrenmesine olanak tanımaktadır. Çocuklara farklı türde materyallerin sunularak her bir çocuğun bağımsız olarak çalışma yürütmesidir. Bu tür etkinliklerde her bir çocuk gelişim düzeyi, ihtiyacı ve ilgisi doğrultusunda desteklenmektedir. Çocukların birbirinden bağımsız olarak aynı çalışmayı gerçekleştirmesi bireysel etkinlik olarak değerlendirilmemelidir. Bu tür etkinlikler alan becerilerinin edinimini desteklemeye yönelik kullanılabileceği gibi zenginleştirme ve destekleme amacıyla da kullanılabilir.

/yediiklimyayıncılık

Küçük grup etkinlikleri, çocukların küçük gruplar hâlinde farklı çalışmalar gerçekleştirdikleri etkinliklerdir. Küçük grup etkinlikleri, öğretmenin farklı yöntem ve teknikleri kullanarak Öğrenme Çıktısına yönelik etkinlikler planlamasıdır. Böylece çocuklar Öğrenme Çıktısına farklı yollardan ulaşabilirler. Bu tür etkinlikler çocuklara daha fazla etkileşim fırsatı sunar. Küçük grup etkinliğinde her bir grup için çocukların hazırbulunuşlukları, ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda çocuklara farklı yönergeler verilmelidir. Çocukların küçük gruplar olarak aynı etkinliği gerçekleştirmesi küçük grup etkinliği olarak değerlendirilmemelidir. Küçük grup etkinliklerini sonlandırmadan önce grupların diğer gruplardaki süreci/ürünü incelemesi ve deneyimlemesi teşvik edilmelidir.

Büyük grup etkinlikleri, aynı öğrenme çıktılarına ulaşmayı amaçlayan, grup içerisindeki tüm çocukların aynı anda aynı yöntem, teknik ve materyaller kullanarak gerçekleştirdiği etkinliklerdir. Çocukların bağımsız olarak küçük gruplar hâlinde veya bir arada tek bir öğrenme süreci içerisinde yer alması büyük grup etkinlikleri olarak değerlendirilir.

Eğitim programındaki birden fazla alan etkinliği (örneğin Türkçe ve matematik alanı etkinliği) bütünleştirilmiş etkinlik olarak da planlanabilir. Bütünleşik etkinlikler, birden fazla farklı alan becerilerinin edinimini amaçlayan ve bir bütün olarak tasarlanan etkinliklerdir. Günlük planın öğrenme-öğretme uygulamalarında etkinliklerin arka arkaya sıralanması demek bütünleştirmek demek değildir. Bütünleştirilmiş etkinlikler tasarlanırken alanlar arasında uygun geçişler önemlidir. Aynı konuyu ele alan veya ilişkisel bağlantıları içeren fakat farklı süreçleri barındıran etkinliklerin arka arkaya uygulanması bir bütünleşik etkinlik örneği değildir.

GÜNLÜK PLAN FORMATI

ALAN ADI:

YAŞ GRUBU:

ALAN BECERİLERİ:

KAVRAMSAL BECERİLER:

EĞİLİMLER:

PROGRAMLAR ARASI BİLEŞENLER:

Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri:

Değerler:

Okuryazarlık Becerileri:

ÖĞRENME ÇIKTILARI:

İÇERİK ÇERÇEVESİ:

Kavramlar:

Sözcükler:

Materyaller:

Eğitim/Öğrenme Ortamları:

ÖĞRENME-ÖĞRETME UYGULAMALARI

GÜNE BAŞLAMA ZAMANI:

ÖĞRENME MERKEZLERİNDE OYUN:

BESLENME, TOPLANMA, TEMİZLİK:

ETKİNLİKLER:

DEĞERLENDİRME:

FARKLILAŞTIRMA:

Zenginleştirme:

Destekleme:

AİLE/TOPLUM KATILIMI:

Aile Katılımı:

Toplum Katılımı:

13.6. AİLE/TOPLUM KATILIMI ETKİNLİKLERİ

Aile Katılımı ve Önemi

Aile; çocuğun okul öncesi eğitim kurumuna başlayana kadar gelişim, beceri ve değer ediniminde birinci derecede rol ve sorumluklar üstlenen toplumsal kurumdur. Çocuğun okula gitmeye başlamasıyla yaşamında hem aile hem de okul etkili olmaya başlar. Bu aşamada çocuğun kendisinden beklenen gelişim, beceri ve değerleri tam olarak edinebilmesi için aile ve okulun iş birliği içerisinde hareket etmesi gerekmektedir.

Okullarda ailelere yönelik yapılan çalışmalar, genel olarak aile katılım çalışmaları olarak adlandırılmaktadır. Aile katılımı, ebeveynlerin ve diğer aile üyelerinin okulda uygulanan eğitim programına katkıda bulunup yönetim ve karar verme süreçlerine katılarak aktif rol ve sorumluluklar üstlendiği çalışmalardır. Ailelerin okulların eğitimsel hedeflere ulaşabilmesinde ve var olan durumlarının iyileştirilebilmesi ile ilgili karar alma süreçlerinde aktif olarak yer alması gerekir. Aile katılım çalışmalarında temel amaç çocuğun eğitiminde karmaşıklığa son vermek, sürekliliği ve bütünlüğü sağlamaktır. Evde öğrenilenlerin okulda, okulda öğ-

/yediiklimyayincilik

renilenlerin ise evde desteklenmesi ve pekiştirilmesi çocuğun eğitimini sürekli hâle getirir. Öğretmenler ailelerin etkinliklere katılımını sağlamak için Ek-12'de yer alan "Aile Katılımı Tercih Formu"nu kullanmalıdırlar. Bu formun değerlendirilmesi sonucunda ailelere programda yer almak üzere değişik etkinlik önerilerinde bulunabilirler.

Aile Katılımının Amaçları

- Ev ve okul arasındaki iş birliğini artırmak
- Çocuğun eğitiminde tutarlılık sağlamak
- Ebeveynlerin çocuklarının farklı yönlerini tanımasına katkı sağlamak
- Ebeveynlere doğru ana-baba tutumlarını kazandırmak
- Aileyi çocuğun gelişimi konusunda bilgilendirmek
- Çocuğun eğitimine destek olmak
- Çocuklar arasında fırsat eşitliğini sağlamak
- Çocuğun evdeki öğrenme ortamının niteliğini artırmak ve zenginleştirmek

Aile Katılımının Yararları

Aile katılımının çocuk, ebeveyn, öğretmen ve okul açısından önemli yararları vardır.

Çocuk

- Etkinliklere katılımı artar.
- Ev ve okul yaşantıları arasında tutarlılık sağlanır.
- Beceri ve değer edinimini kolaylaştırır.
- Öz güvenini artırır.
- Çocuğun okula karşı olumlu tutum geliştirmesini sağlar.
- Kendisine değer verildiğini ve saygı duyulduğunu hisseder.

Aile

- Eğitim programı hakkında bilgi edinir.
- Okuldaki uygulamaların amacını daha iyi anlar.
- Kendine değer verildiğini ve saygı duyulduğunu hisseder.
- Çocuğunu daha iyi tanımasını sağlar.
- Çocuklarının ihtiyaçlarına karşı daha bilinçli ve duyarlı olur.
- Ebeveynlik becerilerine daha fazla güvenir.
- Evde çocuğuyla nitelikli zaman geçirir.
- Diğer ailelerle bilgi ve deneyimlerini paylaşır.

Öğretmen ve Okul

- Çocukları ve aileleri daha iyi tanımalarını sağlar.
- Eğitim programını daha iyi planlar.
- Ebeveynlerin becerilerinden ve uzmanlığından yararlanır.
- Toplumda daha iyi itibar görür.
- Kendine güven duyar.
- Mesleki doyum sağlar.

Aile Katılım Çalışmaları

Okul öncesi eğitimde aile katılım çalışmaları; aile iletişim etkinlikleri, aile eğitim etkinlikleri, ailelerin sınıf içi ve sınıf dışı eğitim etkinliklerine katılımı, ev ziyaretleri, bireysel görüşmeler şeklinde uygulanmaktadır.

Aile İletişim Etkinlikleri

Ailelerin çocukların eğitimine katılması ve okul ile aile arasındaki iletişim; çocuğun gelişim alanlarının desteklenmesini, beceri edinimine ve başarısını doğrudan etkilemektedir. Bu iletişim ailenin çocuğun eğitimine dair tutumları, evdeki eğitim ortamına verdiği destek ve öğrenme sürecine bulunduğu katkı ve rehberlikle şekillenir. Okul öncesi dönemde ailenin öğrenme süreçlerine aktif olarak katılması doğrudan ailenin çocuğun eğitimine aktif olarak katılmasını da teşvik edecektir. Böylece ailelerin çocuklarıyla evde nitelikli zaman geçirmelerini ve öğrenmeye teşvik edecek ortamlar oluşturmalarını sağlayacaktır.

Aileler, çocukların ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda etkinlikler/uygulamalar düzenleyerek onların öğrenme süreçlerini destekleyebilir, öğrenme deneyimini zenginleştirebilir. Okul öncesi eğitim kurumlarında aile katılım çalışmalarının planlanması ve yürütülmesinde en büyük rol öğretmenlerdedir. Öğretmenler, aileler ile okul arasındaki iletişimi sağlayacak, düzenli olarak görüşmeler yapacak, çocukların akademik ve sosyal gelişimlerini takip etmek için ailelere fırsatlar sunacaktır. Öğretmenin sınıfındaki çocukların aile yapılarını tanıması karşılaşılabilecek sorunların çözümüne katkı sağlaması için oldukça gereklidir. Öğretmen mevcut sorunları çözmeye yönelik aile eğitim çalışmaları planlayarak karşılıklı bilgi akışı sağlayabilecek, bu yolla çocuğun gelişimi üzerindeki etkiyi takip edebilecektir.

Yediklim Yayıncılık

Okul öncesi dönemde okul aile iş birliği kapsamında aile katılımı çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalar tüm aile üyelerini kapsamalı ve ailelerin ihtiyaçlarına göre farklılık göstermelidir. Öğretmenler ile aileler arasındaki ilişki ve iletişimi sürdürmek amacıyla farklı yöntemler kullanılabilir.

Aile iletişim çalışmalarından bazıları şunlardır:

- Toplantılar (Sene başı tanışma toplantısı gibi)
- Geliş-gidiş zamanları
- Bireysel görüşmeler
- Telefon görüşmeleri
- Kitapçıklar, broşür ve afişler
- Görsel/işitsel kayıtlar
- Duyuru/haberleşme panoları
- Bültenler ve bülten tahtaları
- Haber mektupları
- Yazışmalar/iletişim defterleri
- Gelişim dosyaları (Portfolyolar)
- Aile toplantıları
- Okul ziyaretleri
- İnternet temelli uygulamalar (e-posta, kısa ileti uygulamaları, web sayfası, blog vb.)
- Fotoğraflar
- Dilek kutuları

Ailelerin Eğitim Etkinlikleri

Aile eğitimi etkinlikleri ailelerin ihtiyaçlarına yönelik, çocuk yetiştirme becerilerini güçlendirmeye ve desteklemeye yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Aile eğitim etkinlikleri ile toplumda sağlıklı aile dinamiklerinin oluşturulması ve ailelerin güçlendirilmesi ile çocukların sağlıklı ortamlarda büyümeleri oldukça önemlidir. Ailelere eğitim vermeden önce ön hazırlıklar yapılması gerekmektedir.

Ailelerin ilgi ve ihtiyaçlarını belirlemek amacı ile Ek-11'de yer alan "Aile Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu" kullanılabilir. Aile eğitim etkinlikleri sırasında drama, beyin fırtınası, örnek olay inceleme, oyun yöntemi gibi farklı yöntemlerin kullanılması eğitimin etkililiğini artıracaktır. Aile katılım çalışmaları ile ev ve okul arasındaki sağlıklı ilişki ve iletişim eğitim farklılıklarını azaltırken çocukların okula daha bağlı ve düzenli olarak devam etmelerini destekler. Ailelerin öğretme öğrenme süreçlerine dâhil olması, çocukları okuldaki sosyal ortamlarda gözlemleme fırsatı verir. Böylece aileler, çocukların gelişimlerini daha iyi kavrar ve çocukların eğitimine daha etkili bir şekilde nasıl dâhil olabileceklerini anlayabilir. Diğer ailelerle tanışma fırsatı bulunması da ailelerin birbirleriyle deneyimlerini paylaşmaları açısından önemlidir.

Ailenin eğitim etkinliklerine katılımı sağlanırken öncelikle ailelere tercih formu sunulmalıdır. Bu form sayesinde aileler; farklı etkinlik önerileri ile materyal hazırlama ve tamir etme, alan gezileri, açık hava etkinlikleri sırasında yardımcı olma, sınıfta mesleğine ya da yeteneğine uygun bir etkinlikte yer alma, çocuklarla birlikte mutfak etkinlikleri gerçekleştirme, çocuklarla birlikte oyun oynama ya da kitap okuma gibi etkinlikleri gerçekleştirmede rol alabilir. Ailenin eğitim etkinliklerine katılımı hazırlık, uygulama ve değerlendirme basamaklarından oluşmaktadır.

- Ailelerin sınıf içi veya sınıf dışı eğitim etkinlik aşamaları şunlardır: Gözlemci olarak bulunma
- Materyallerin hazırlanmasında ve onarımında görev alma
- Sosyal etkinlik ve organizasyonlarda, alan gezileri, açık hava etkinliklerinde öğretmene yardımcı olma
- Sınıfta yeteneğine uygun bir etkinlikte öğretmenle birlikte görev alma
- Hikâye anlatma, geleneksel oyun oynama, bir eğitim materyali hazırlama gibi etkinlikleri çocuklarla birlikte gerçekleştirme
- Sınıfta öğretmen tarafından planlanan bir etkinlikte görev alma
- Sınıfta yapılan etkinliğe katılma

Ev Ziyaretleri

Ev ziyaretleri sayesinde öğretmen aileyi ve çocuğu daha iyi tanıma fırsatı bulur. Böylece öğretmen hem çocuğa hem de aileye yönelik daha etkili planlamalar yapabilir. Yılda en az bir defa ev ziyareti yapılması önerilmektedir.

Öğretmen bu ziyaret yoluyla;

- Aile üyelerini,
- Ailenin evinin fiziki şartlarını,
- Evde uygulanan kuralları,
- Çocuğun evdeki sorumluluklarını,

Yediiklim Yayıncılık

- Ana-baba tutumlarını,
- Ailenin kültürünü,
- Aile üyelerinin birbirleriyle olan ilişkisini gözlemleyebilir.

Ev ziyaretinin etkililiğini artırmak ve ailenin kendini rahat hissetmesini sağlamak için;

- Ev ziyaretinin amacı hakkında aile bilgilendirilmeli,
- Ziyaretin zamanı aile ile birlikte planlanmalı,
- Ziyareti yapmadan önce aileye hatırlatma yapılmalı,
- Ziyaretler mümkünse evdeki tüm bireylerin olduğu saatlerde yapılmalı,
- Ziyaretlere okuldan rehber öğretmen, müdür, müdür yardımcısı gibi bir kişi ile birlikte gidilmeli,
- Ziyaret 30 dakikadan az 60 dakikadan uzun olmamalı,
- Ziyaretlerde ebeveyn-çocuk gözlemine odaklanılmalı,
- Ziyaretlerde evde veya okulda sergilediği davranışlarda değişiklik olduğu belirlenen çocuklar ile özel gereksinimli çocuklara öncelik verilmeli,
- Ailenin çocukla birlikte yapabileceği örnek etkinlikler planlanmalı,
- Ziyaretlerde sadece kahve, çay, kolonya gibi basit ikramlar kabul edilmelidir.

Toplum Katılımı

Çocuk, çevresindeki toplumun diğer unsurlarıyla da etkileşim içerisindedir. Çocuğun eğitimi aile, okul ve toplum arasında paylaşılan bir sorumluluk olmalıdır. Çocuklar evde ve okulda edindikleri beceri ve değerleri sosyal çevrede davranışa dönüştürürler. Sosyal çevre bireyin davranışları üzerinde oldukça etkilidir. Sosyal çevrede kabul görmeyen ve desteklenmeyen davranışlar zamanla değişir veya farklılaşır. Ayrıca okul öncesi eğitim kurumları farklı okullar, müzeler, kütüphaneler, üniversiteler, belediyeler, sivil toplum kuruluşları, sağlık ve sosyal hizmet kurumlarıyla iş birliği yaptıklarında çocuk, aile ve okulun daha nitelikli hizmetler almasını sağlar. Bu nedenle çocuğun eğitiminde aile ve toplumla iletişim, iş birliği ve uzlaşma içerisinde olması gerekir. Aile, okul ve toplum iş birliği sayesinde çocuğun yaşamında bütünlük oluşturulur ve edinilmesi istenilen beceri ve değerler daha kalıcı hâle gelir. Bu nedenle okul ve öğretmenlerin çocuğun eğitiminde aile ve toplumu paydaş olarak görmesi ve etkinlikleri ona göre düzenlemesi önemlidir.

Okul öncesi eğitimde toplum katılımı, çocukların sağlıklarını, beceri edinimlerini desteklemek ve iyileştirmek amacıyla çocuğun devam ettiği okul öncesi eğitim kurumu, aileler ve toplum kuruluşları arasında kurulan bağlantı ve iş birlikleri olarak tanımlanabilir. Başarılı toplum katılımının gerçekleşebilmesi belirlenen amaçlar doğrultusunda etkinliklerin planlanıp uygulanmasına bağlıdır.

- Ailelerin sınıf içi veya sınıf dışı eğitim etkinlik aşamaları şunlardır: Çocukların eğitime yönelik ihtiyaçlarını karşılamak için toplum kaynaklarını harekete geçirmek
- Aileleri ihtiyaçları doğrultusunda başvurabilecekleri toplumsal kuruluşlar hakkında bilgilendirmek
- Okulun fiziksel şartlarının iyileştirilmesi için toplumsal kuruluşlardan yararlanılmasını sağlamak
- Okulu ve aileleri çocuğun eğitimi, bakımı, sağlığı konusunda desteklemek
- Çocukların okulda ve okul dışında aldıkları eğitimin sürekliliğini sağlamak
- Çocuğun ve toplumun refahını desteklemek
- Okul ve toplum arasında iletişim ve iş birliğini geliştirmek
- Dezavantajlı çocukların eğitime katılımını sağlamak
- Çocuk eğitimi konusunda toplumu duyarlı hâle getirmek

Toplum Katılımının Yararları

- Okul, aile ve toplum iş birliği okul programlarını ve okul iklimini iyileştirir.
- Aileye hizmet ve destek sağlar.
- Ebeveynlerin liderliklerini ve ebeveynlik becerilerini geliştirir.
- Okulda ve toplumda ailelerin birbirleriyle olan bağlantılarını güçlendirir.
- Öğretmenleri eğitim uygulamalarında destekler.
- Çocukların daha nitelikli eğitim ve sağlık hizmeti almalarını sağlar.

yediiklimyayıncılık

Toplum Katılım Etkinlikleri

Öğretmenlerin toplum katılım etkinliklerini planlamadan önce yakın çevre olanaklarını araştırarak öğrenmesi gerekir.

Toplum katılım etkinlikleri çocuk, aile ve okul ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için toplumsal kaynakların etkili ve ekonomik kullanılmasına yönelik olarak planlanmalıdır. Toplum katılım etkinlikleri okulda ve okul dışında olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilebilir.

Okulda Toplum Katılım Etkinlik Örnekleri

- Okul öncesi dönemde çocuğu olan ailelere yönelik aile eğitimi planlamak
- Okul çevresinin bulunduğu çevrede yaşayan insanların ihtiyaçlarına yönelik eğitimler düzenlemek
- Ailelerin uzmanlık alanları veya hobileri ile ilgili olarak okulda etkinlikler düzenlemek
- Büyükanne, büyükbaba, dayı, hala gibi ailenin diğer üyeleriyle özel günlerde paylaşımda bulunmak
- Yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları ve ailelerle iş birliği yaparak okulun fiziksel çevresinin iyileştirilmesine yönelik boyama, ağaçlandırma, bahçe düzenleme, sınıf içi ve sınıf dışı tamirat, atölye kurulumu, materyal onarımı gibi etkinlikler planlanmak
- Yerel yönetim veya sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklaşa kermes, özel gün ve festivaller düzenlemek
- Millî ve dinî bayramlarda değerlerimizi desteklemeye yönelik etkinlikler düzenlemek
- Yakın çevre olanakları kullanılarak yöresel oyuncak yapımı, çömlek yapımı, halı dokuma gibi etkinlikler planlamak
- Yakın çevrede bulunan kurum kuruluşlarla iş birliği yaparak diş bakımı, hijyen gibi konularda uzman davet etmek
- Huzur evlerinde yaşayan yaşlıları uzmanlık alanıyla ilgili kitap okuma, çalgı çalma gibi faaliyetlerde bulunmak üzere davet etmek belirli gün ve haftalara uygun olarak örneğin, hayvanları koruma gününde hayvan barınaklarına mama toplamak

Okul Dışında Toplum Katılım Etkinlikleri Örnekleri

- Çocuklar ve ailelerle birlikte uygun alanların ağaçlandırmasını yapmak
- Okulun bulunduğu çevredeki park, müze, kütüphane gibi mekânları ziyaret ederek etkinlikler düzenlemek ve projeler gerçekleştirmek
- Yaşadığı mahallede hayvanların barınmasına yönelik kedi evi, kuş yuvası gibi besleme ve korumaya yönelik etkinlikler düzenlemek
- Huzur evlerine çocuk, aile veya öğretmenlerle ziyarette bulunmak
- Mahallede yaşayan yerel halkla dayanışmayı artırmak için konserler, festivaller, açık hava sinema günleri düzenlemek
- Belirli gün ve haftalar kapsamında kütüphanelere, müzelere ziyaretlerde bulunmak
- Özel veya kamu kuruluşlarındaki çömlek, sanat gibi atölyelere ziyaretler yaparak çocuklarla birlikte etkinlikler gerçekleştirmek
- Çocukların aileleri ile birlikte yağ, pil vb. geri dönüştürülebilir malzemeleri toplamalarını sağlayarak ilgili kuruluşlara teslim etmek
- Ailelerin toplumsal gönüllük çalışmaları kapsamında hazırladıkları yiyecekleri ve el sanatları atölyelerinde ürettikleri materyalleri kermeslerde satarak ihtiyaç sahiplerine maddi destekte bulunmak
- Etkinlikler yaşanılan çevrenin ihtiyacına göre çoğaltılabilir.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NDA ÖĞRENME ORTAMLARI

14.1. OKUL İÇİ ÖĞRENME ORTAMLARI-ÖĞRENME MERKEZLERİ

Öğrenme merkezleri, günlük eğitim planındaki etkinliklerde ele alınan Öğrenme Çıktılarına uygun olarak seçilen çeşitli materyallerin bulunduğu; merkezlerin sınırlarının dolap, pano, çit, farklı renkte halılar, yer döşemeleri ya da yere yapıştırılan bantlar, çeşitli sembol ve malzemelerle ayrılan alanlardır. Eğitim ortamları ve öğrenme merkezleri çocuklara istenilen becerileri kazandırmaya yönelik düzenlenmelidir. Öğrenme merkezleri çocukların bireysel veya akranları ile özgürce deneyimlerde bulundukları oyun ve öğrenme alanlarıdır. Çocukların karar verme, yaratıcılık, iş

birliği, odaklanma, problem çözme, bağımsız çalışma, girişimcilik, sorumluluk alma, sosyalleşme, kendini ifade etme gibi bilgi ve becerilerini destekler. Aynı zamanda çocuklar bu merkezlerde eğlenerek öğrenirler.

Öğrenme merkezleri düzenlenirken çocuk sayısı, sınıfın ve merkezin özelliği göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca merkezlerde bulunan materyaller çocuğun rahatça kullanabileceği şekilde boyuna uygun açık raflı dolaplarda sunulmalıdır. Bu unsurlar dikkate alınarak yapılan düzenlemeler öğretmenin sınıf düzenini sağlamasına katkıda bulunacaktır. Örneğin hareketli oyunların oynandığı müzik merkezi ve blok merkezinin fen ve kitap merkezinden daha uzak bir yerde olması gerekir. Dramatik oyun ve müzik merkezinin birbirine yakın olması çocuklar arası etkileşime fırsat sağlar. Sınıf alanının küçük olduğu durumlarda fen merkezi ile matematik merkezi birleştirilebilir. Sınıf haricinde eğer okulda boş bir alan varsa merkezler genişletilerek atölyelere dönüştürülebilir ya da merkezler okul bahçesi gibi açık hava alanlarında oluşturulabilir. Bazen çocuklar herhangi bir merkezi daha çok tercih edebilirler. Bu durumda öğrenme merkezlerinde bulunan çocuk sayısı ve çocukların merkezlerde geçireceği sürenin sınırlandırılması gerekebilir. Bir merkezde en fazla oyun oynayabilecek çocuk sayısının belirgin olmasını sağlayacak sınırlı sayıda yaka kartları, bileklik, grafik, resim gibi araçlar kullanılabilir. Örneğin dramatik oyun merkezinin girişindeki bir kutuya altı bileklik konulur, merkeze giriş çıkışlar için bu bileklikler kullanılır, kutuda bileklik kalmadığında çocuk başka bir merkeze yönlendirilir.

Diğer çocukların da bu merkezde oyun oynayabilmesi için merkezlerde oyun süresi sınırı getirilebilir. Öğretmen bir zil bulundurabilir. Zili çaldığında merkezde bulunan çocuklar başka bir merkeze geçerler. Bu durum çocuklar arasında çıkabilecek anlaşmazlıkların önüne geçer ve diğer çocukların da o merkezde oyun oynamasına fırsat verir. Öğretmen, çocukların hangi merkezde ve kimlerle ne kadar süre oynadığını gözlemlemeli ve gözlem sonuçlarını kaydetmelidir. Çocuklar bazen hep aynı merkezde oynamayı tercih edebilir. Bu durumda çocukların farklı deneyimler ve beceriler edinebilmesi için farklı merkezlerde de vakit geçirmeleri teşvik edilmelidir. Öğretmenin çocuğun hangi merkezde oynayacağına doğrudan müdahale etmemesi gerekir. Bunun yerine merkezlerde yer alan materyallerin güncellenmesi ve çeşitliliği çocukların ilgilerini canlı tutar ve merkezi ilgi çekici hâle getirir. Ayrıca merkezlerle ilgili düzenlemeler yapılırken çocukların fikirlerinin alınması da önemlidir. Bu durum çocukların sınıfı benimsemeleri sağlar ve aldıkları sorumlulukları yerine getirmelerinde motivasyonlarını artırır.

Öğrenme merkezlerini çocuklara tanıtmak amacıyla merkezlerin görünür yerlerine adlarının ve sembollerinin bulunduğu dikkat çekici kartlar çocuklarla birlikte asılmalıdır. Örneğin müzik merkezine birkaç çalgı resmi bulunan kart, fen merkezine büyüteç, küre veya deney araç gereçlerinin resimleri bulunan kartlar asılabilir. Bu kartlar çocukların merkezlerin farklılıklarını anlamaları için fırsatlar sunar. Ayrıca her merkeze çocukların erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi için kalem, kâğıt, etiket, dergi gibi yazma materyallerinin konulması gerekir. Merkezlere özgü materyaller, kolay erişilebilir olmalı, açık bir şekilde sergilenmeli, çocukların incelemelerine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmeli ve öğretmen tarafından tanıtılmalıdır. Merkezlerde yer alan materyaller becerilere yönelik olarak belirli aralıklarla değiştirilmelidir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında bulunması önerilen öğrenme merkezleri; blok merkezi, kitap merkezi, erken okuryazarlık merkezi, müzik merkezi, sanat merkezi, fen merkezi, matematik merkezi, dramatik oyun merkezi ve açık hava oyun merkezidir. Öğretmen gerektiğinde çocukların ilgileri, programda yer verilen etkinlikler, projeler, anlık öğrenme fırsatları vb. doğrultusunda kısa süreli amaçlar için geçici öğrenme merkezleri oluşturabilir. Ayakkabıcı, bakkal, manav, aşçı, terzi, doktor, polis gibi meslekler ve bu mesleklere sahip kişilerin sıklıkla kullandığı malzemelerin bulunduğu geçici merkezler yapılabileceği gibi pazar yeri, market, itfaiye, hastane, postane gibi ortamlar da geçici merkez olarak kullanılabilir.

Yöresel özellikler göz önünde bulundurularak halıcılık, balıkçılık, dericilik gibi farklı merkezler de oluşturulabilir. Bu merkezlere, merkezin özelliğini yansıtan materyaller konulabileceği gibi çocuklarla birlikte hazırlanan materyaller de konulabilir. Aşağıda eğitim ortamında yer alması gereken öğrenme merkezlerinin tanımı, amacı ve materyalleri açıklanmıştır.

Yediiklim Yayıncılık

Blok Merkezi

Bloklar ve bloklarla oynanan materyaller, çocukların gerçek yaşamda gördüklerini veya hayallerindeki durum, olay ya da nesneleri inşa ettikleri materyallerdir. Blok merkezi de çocuğun bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel yönleri ile bütüncül olarak becerilerinin desteklenmesine fırsatlar sunan merkezdir. Blok merkezinde çocuklar boyut, şekil, sayma gibi kavramları keşfeder; el-göz koordinasyonunu ve yaratıcılıklarını geliştirir. Bu merkezde bulunan farklı malzemeden yapılmış farklı şekil ve boyutta bloklar, tak çıkar oyuncaklar, yapbozlar ile çocukların çıkarım yapma, sınıflama, tahmin, karar verme gibi kavramsal becerileri ile iletişim, iş birliği, uyum gibi sosyal duygusal öğrenme becerileri desteklenmektedir. Ayrıca bu materyaller çocukların dostluk, sevgi gibi değerleri ile oyun severlik, kararlılık, merak gibi eğilimlerini de geliştirmektedir. Bununla birlikte minyatür ev, araba, kamyonet, tır, yol, hayvan ve insan figürleri çocukların karşılaştırma, sınıflandırma, genelleme gibi kavramsal öğrenme becerileri ile sosyal yaşam becerileri gibi sosyal-duygusal becerilerinin gelişimine katkıda bulunur. Bu materyaller çocukların yaşama hazırlanmasında, sorumluluk ve empati gibi eğilimlerinin gelişiminde önemli rol oynar. Blok merkezinin sessiz ortamlardan uzak olması ve çocukların rahat hareket edebilecekleri geniş bir alana sahip olması önemlidir.

Kitap Merkezi

Çocuklarda basılı ve görsel materyallerle deneyimde bulunmayı; kitaplara ve okumaya karşı olumlu bir tutum geliştirerek erken okuryazarlık, dil ve iletişim becerilerini desteklemeyi amaçlayan öğrenme merkezidir. Bu merkeze konulan materyallerin ön yüzünün görülecek şekilde raflara yerleştirilmesine dikkat edilmelidir. Kitap merkezinde çocuklar için hazırlanmış farklı boyutta çok sayıda çeşitli kitaplar bulundurulmalı ve bunlar zamanla değiştirilmelidir.

Kitap merkezinin çocukların ilgisini çekebilecek rahat, aydınlık ve sessiz bir mekânda, blok ve müzik merkezinden uzakta olmasına özen gösterilmelidir. Çocuklar bu merkezde çeşitli görsel ve yazılı materyalleri incelerken oturma ihtiyacı hissedebilir ve uzanarak incelemek isteyebilir. Bu açıdan merkeze sandalye, koltuk, masa, masa lambası ve küçük minderler konulabilir.

Bu merkeze çocuklarda kitaplara karşı olumlu tutum geliştirmek, dil ve iletişim becerilerini desteklemek ve farklı edebî ürünlerle tanışmalarını sağlamak için resimli öyküler, üç boyutlu resimli kitaplar, kumaş kitaplar, şiir kitapları, tekerlemeler, bilmece kitapları, kavram kitapları vb. konulabilir. Ayrıca öykülerde kullanabilmeleri için hikâye ve masal kahramanlarının maketleri, hikâyeleri canlandırabilmeleri için aksesuarlar ve maskeler, öyküleri dinleyebilmeleri için bilgisayar, öykülerin anlatıldığı kulaklıklı CD veya DVD'ler, resimli kitapları incelerken kullanabilecekleri kitap ayracı vb. konulabilir. Bu materyaller sayesinde çocukların merak, uzmanlaşma gibi kavramsal becerileri; okuryazarlık becerilerinden görsel okuryazarlık ve veri okuryazarlığı gibi becerileri de desteklenmiş olur.

Okuryazarlık Merkezi

Erken okuryazarlık merkezi çocukların anlama, dinleme, konuşma gibi iletişim ve dil becerilerini geliştirme; kitabı uygun şekilde tutma, her kitabın bir yazarı ve çizeri olduğunu ve yazının yönünü anlama; noktalama işaretlerini, harfleri, uyaklı sözcükleri tanıma; yazma deneyimleri yapma vb. bireysel veya grup etkileşimi ile öğrenmeyi teşvik eden merkezdir. Merkezin amacı çocukların dil becerileri, yazı farkındalığı, sözcük farkındalığı, harf farkındalığı ve ses bilgisel farkındalık becerileri gibi erken okuryazarlık becerilerini desteklemektir. İyi tasarlanmış bir erken okuryazarlık merkezi çocuklara basılı görselleri inceleme, yazı dili ile ilgili deneyimler sağlama, kitap tutma becerilerini geliştirme, resimlerdeki ayrıntıları fark etme, çeşitli yazılı materyallerle karşılaşma, yazı yazma deneyimleri sunma vb. deneyimler sağlar. Bu merkezin amacı okuma yazma öğretmek değildir. Bu nedenle merkezde okuma yazma öğretimi yapılmamalıdır. Erken okuryazarlık merkezi kitap merkezi, fen merkezi gibi merkezlerin yanında ve sessiz, aydınlık bir yerde olmalıdır. Sınıf büyüklüğüne göre kitap merkezi ile birleştirilerek kullanılabilir. Kitap ve erken okuryazarlık merkezindeki araçların çoğu benzerdir. Ayrıca öğretmen bu merkezde küçük grup çalışmaları, hikâye saati gibi etkinlikler yapabilir (Hikâye anlatımında kullanılacak materyaller kitap merkezine de konulabilir.). Öğretmen kitabı uygun şekilde tutma ve yazı yazma çalışmalarında çocuklara model olmalıdır. Öğretmen bu merkeze erken okuryazarlıkla ilgili yapılan etkinliklerde yer verilen veya çocuklarla birlikte yapılan materyalleri koyabilir.

Yediiklim Yayıncılık

Yazının farklı amaçlarla kullanım şekillerini görebilmeleri için günlük yaşamda kullanılan işaretler/semboller, resimli kitaplar, öyküler, kartpostallar, ansiklopediler, haritalar, atlaslar, kataloglar, broşürler, takvimler, hava durum çizelgesi, resimli sözlükler, basılı paralar, biletler, rehber kitaplar, restoran menüleri, çeşitli tarifler, sınıfça hazırlanmış bir hatıra defteri, farklı temalarla ilgili afişler; öykü anlatımında ve canlandırılmasında kullanılmak için hikâye kartı, paravan kart, döner levha, hikâye önlüğü, kukla sahnesi, hikâyelerde yer alan kahramanların kuklaları, maketleri; harf bilgisini desteklemek için alfabe harf çıkartmaları, silikon, zımpara veya kabartma ile dokunsal hâle getirilmiş harfler, mıknatıslı harfler, büyük ve küçük harf örnekleri (keçe, ahşap, manyetik), manyetik panolar, alfabe kitapları; ses bilgisel farkındalık becerilerini desteklemek için uyaklı kitaplar, uyaklı resimli kartlar, ses efekti olan kitaplar vb. konulabilir.

Yazının farklı amaçlarla kullanım şekillerini görebilmeleri için günlük yaşamda kullanılan işaretler/semboller, resimli kitaplar, öyküler, kartpostallar, ansiklopediler, haritalar, atlaslar, kataloglar, broşürler, takvimler, hava durum çizelgesi, resimli sözlükler, basılı paralar, biletler, rehber kitaplar, restoran menüleri, çeşitli tarifler, sınıfça hazırlanmış bir hatıra defteri, farklı temalarla ilgili afişler; öykü anlatımında ve canlandırılmasında kullanılmak için hikâye kartı, paravan kart, döner levha, hikâye önlüğü, kukla sahnesi, hikâyelerde yer alan kahramanların kuklaları, maketleri; harf bilgisini desteklemek için alfabe harf çıkartmaları, silikon, zımpara veya kabartma ile dokunsal hâle getirilmiş harfler, mıknatıslı harfler, büyük ve küçük harf örnekleri (keçe, ahşap, manyetik), manyetik panolar, alfabe kitapları; ses bilgisel farkındalık becerilerini desteklemek için uyaklı kitaplar, uyaklı resimli kartlar, ses efekti olan kitaplar vb. konulabilir.

Yazı yazma becerilerini desteklemek için farklı boyutta kalemler, silgi, yumuşak kurşun kalem, kalem açacağı, yazı tahtası, tahta kalemi, yazılabilir ve silinebilir panolar, farklı boyut ve renklerde kâğıtlar, not defteri, çalışma defterleri, zarf, oyun hamuru, ip, boncuk, mandal, önceden hazırlanmış minyatür boş kitaplar, masa ve sandalye, delgeç, zımba, makas, fosforlu bant, ayakkabı bağcığı bağlama ve düğme ilikleme becerilerine yönelik materyaller ile "Lütfen sessiz olunuz." ve "Lütfen materyalleri kullandıktan sonra kaldırınız." gibi bilgileri ileten resimli uyarı yazıları bulundurulabilir.

Çocukların el tercihine kesinlikle müdahale edilmemelidir. Çizgi çalışmaları masada yaptırılmalı ve çocuklara doğru kalem tutma şekli öğretilmelidir. Çocuğun kalemi baş ve işaret parmağı ile kavramasına, orta parmağı ile destekleyerek rahat ve serbest tutmasına, işaret parmağını fazla bastırmamasına dikkat edilmelidir. Çocuklar yazı yazarken göğsünü yazma çalışması yapacağı masaya dayamamalı, göz ile materyal arasındaki uzaklık yaklaşık olarak 25-30 cm arasında olmalı, her iki kolun üçte ikisi masa üzerinde durmalı, rahat vaziyette yan yana gelecek şekilde ayak tabanlarının yere basması sağlanmalıdır.

Bu merkez çocukların merak, uzmanlaşma gibi kavramsal becerileri, okuryazarlık becerilerinden görsel okuryazarlık ve veri okuryazarlığı gibi becerilerini de destekler.

Müzik Merkezi

Müzik merkezi çocukların müzikle ilgili bilgi ve becerilerini desteklemeyi amaçlayan öğrenme merkezidir. Müzik merkezleri çocukların genel müzik kültürünü oluşturmasına katkı sunmanın yanında bireysel ilgi ve yeteneklerini keşfetmelerine olanak tanıyan bir ortam sağlamaktadır. Çocukların müzikle ilgili becerilerini ortaya çıkarabilmeleri için müzik merkezlerinin çeşitli çalgı ve araç gereçlerle donatılması gereklidir. Özellikle çalgılar, çocukların işitsel, ezgisel ve ritmik becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacak özelliklere sahip olmalıdır. Müzik merkezinin etkin bir şekilde kullanılması çocukların gelişim alanlarını destekleyeceği gibi müziksel becerilerine de katkı sağlayacaktır.

Müzik merkezindeki etkinliklerin müziksel dinleme, söyleme, çalma, hareket ve yaratıcılık becerileriyle bütünleşik olarak kavramsal, sosyal-duygusal öğrenme, okuryazarlık, değerler ve eğilimleri de kapsaması gerektiğinden müzik merkezlerinin de bu becerileri sağlayacak donanımda olması gerekmektedir.

Çocukların çalgı becerisi kazanmaları için ezgili Orff çalgılarından glockenspiel, metalofon, ksilofon, diğer ezgili çalgılardan boomwhackers (müzikal ses boruları), renkli masa zilleri, piyano, org, gitar, ukulele, melodika, lir, kanun vb.; ritim becerisi için davul, marakas, tef, ritim çubuğu, çelik üçgen, kastanyet, agogo, zil, balık sırtı, çıngırak, kudüm ile diğer araç gereçlerden çocuk şarkıları kitapları, CD çalar, klasik müzik ve çocuk şarkıları CD'leri, çalgı posterleri, dijital dinleme/izleme araçları müzik merkezinde bulunabilir.

Ayediiklimyayıncılık

Müzik merkezinde yukarıda sayılanlardan yeterli çalgının bulunamadığı durumlarda öğretmenler çocuklarla birlikte atık ve artık materyallerden basit çalgılar yaparak bunları kullanabilirler. Bu çalgı üretimiyle de çocukların yaratıcılık ve el becerilerini geliştirmelerine ek olarak sürdürülebilirlik ve geri dönüşüme de önem vermeleri sağlanacaktır.

Sanat Merkezi

Sanat merkezi çocukların farklı sanat tekniklerini deneyimleyebilecekleri, estetik bakış açılarını açığa çıkarabilecekleri ve kendilerini keşfedebilecekleri bir öğrenme merkezidir. Merkezde çocukların göz hizasında duvara monte edilmiş küçük tuvaller, çok üniteli dolaplar, çalışma önlüklerini asmak için askılar, çocukların ürünlerini kurutabilecekleri bir alan ve sergileme alanının bulundurulması idealdir. Ayrıca kesme, yırtma, yapıştırma ve katlama işlemleri gibi iki veya üç boyutlu etkinlikler için geniş ve uzun bir masa, yoğurma işlemleri için de kil, seramik hamuru ve oyun hamuru gibi materyallerin yapışmayacağı geniş bir masaya ihtiyaç vardır. Merkezin yakınında çocukların rahatlıkla ulaşabilecekleri, ellerini ve malzemelerini yıkayabilecekleri çocuk boyuna uygun bir lavabonun olması önemlidir. Sanat merkezi düzenlenirken çocukların yaratıcılıklarını destekleyebilmek için pek çok farklı materyale yer verilmeli, zaman zaman bu materyaller güncellenmeli, yeni materyaller sunulmalı ve bu materyallerin nicelik ve nitelik olarak yeterli olduğundan emin olunmalıdır. Sanat merkezinde pastel ve akrilik boya gibi boyama malzemeleri, farklı dokuda ve ebatta kâğıtlar, kartonlar, kesme malzemeleri, kil ve tuz seramiği gibi yoğurma materyalleri ile kumaşlar, ipler, döşeme ve kaplama malzemeleri gibi her türlü materyal kullanılabilir. Bunlara ek olarak sanat eserlerini ve sanatçıları tanıtmaya yönelik sanat kitapları, sergi afişleri ve kataloglar bulundurulabilir. Bu materyallerle gerçekleştirilecek olan sanat etkinlikleri çocukların duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine olanak sağlayarak sosyal-duygusal öğrenme becerilerini geliştirecektir. Ayrıca sanat, görsel ve bilgi okuryazarlığı becerilerini destekleyerek odaklanma ve yaratıcılık gibi entelektüel eğilimlerini güçlendirecektir.

Fen Merkezi

Çocuklar dünyaya karşı içten gelen bir merak duyar ve çevrelerinde olup biteni öğrenmek isterler. Fen öğrenme merkezinde amaç çocukların yaşam bilimleri, astronomi/uzay bilimleri ve fiziksel bilimlere yönelik temel düzeyde farkındalık geliştirmelerini hedefleyen etkinliklere uygun ortam ve materyal sunmaktır.

Fen öğrenme merkezinde çocukların bilimi anlamaya çalışırken ondan zevk almasını sağlayacak öğrenme yaşantıları oluşturmak ve fene yönelik alan becerilerini kazandırmak amaçlanmaktadır. Bu beceriler okul öncesi düzeyinde çocuğun bilimsel gözlem yapma ile başlayıp bilimsel sorgulama yapmasına kadar devam eden bir süreçtir. Fen öğrenme merkezi gözlem, sınıflama, veri toplama, basit düzeyde deneyler yapma, veriye dayalı tahmin ve çıkarım yapmaya imkân verecek şekilde düzenlenmelidir. Fen öğrenme merkezinde bulunan büyüteç, mikroskop ve dürbün gibi malzemeler çocuğun kendi çevresinde ve doğada gözlem yapmasına imkân sağlamanın yanında veri elde etmesi ve veriye dayalı tahminlerde bulunmasına da yardımcı olmaktadır. Bunun yanı sıra bu materyaller çocukların yaptıkları tahminleri veya öne sürdükleri önermeleri test etmeleri için de kullanılarak beceri gelişimini desteklemekte ve programın diğer bileşenleri ile olan bağlantıyı da sağlamaktadır. Çocuğun bu materyalleri kullanarak doğayı ve canlıları gözlemlemesi kavramsal beceriler alanındaki "gözlem, sınıflama, tahmin, sonuç çıkarma" gibi kavramsal becerileri; "merak, uzmanlaşma, gerçeği arama" gibi eğilimleri; sosyal-duygusal öğrenme becerileri içerisinde yer alan "sorumlu karar verme becerisi" ve okuryazarlık becerilerinden "görsel okuryazarlık, veri okuryazarlığı, sürdürülebilirlik okuryazarlığı" gibi programlar arası bileşenlerdeki becerilerin kazandırılmasını sağlayacaktır. Bu merkezde standart ve standart olmayan duyu malzemeleri, ölçüm araçları, bilim kitapları, basit deney malzemeleri, tohumlar, bakliyatlar, mikroskop, büyüteç, dürbün, insan ve iskelet modelleri vb. materyallerin bulundurulması önerilir. Materyallerin gerçek nesnelerden oluşmasına özen gösterilmelidir. Fen alanında hedeflenen becerilerin kazandırılmasına hizmet edecek her türlü nesne ve materyaller merkeze eklenebilir.

Fen merkezi; ışık alan bir yerde konumlandırılmalı, çocukların rahat çalışabileceği bir şekilde düzenlenmeli ve mümkün olduğunca dış çevrenin rahat gözlemlenebileceği bir yerde olmalıdır. Bu sayede veri toplama ve analiz süreçleri için çocuklara imkân sunulmuş olur.

yediiklimyayıncılık

Matematik Merkezi

Matematik merkezi çocukların bireysel farklılıkları ve ilgileri doğrultusunda matematik alan becerilerinin ve alt bileşenlerinin ele alınarak erken matematik becerilerinin desteklenmesi amacıyla tasarlanmış bir öğrenme merkezidir.

Çocuklara bağımsız veya iş birliği içerisinde çalışabilecekleri, odaklanarak faaliyet gösterebilecekleri bir alan sunulmalıdır. Matematik merkezi çocukların matematiğe karşı olumlu duygu ve düşünce geliştirmelerine, sayma becerisi geliştirmelerine, matematiksel muhakeme yapabilmelerine, problem çözebilmelerine, matematiksel temsilleri (rakam ve sayılar, geometrik şekiller, grafikler) inceleyebilmelerine ve oluşturabilmelerine, matematiksel verileri düzenleyerek sonuçlar üzerine çalışabilmelerine, matematiksel araçlarla ölçüm yapabilmelerine kısaca matematiksel ilişkileri deneyimlemelerine olanak tanımalıdır.

Merkezin gerek çocukların öz denetimi ve liderliğinde gerekse öğretmenin rehberliğinde etkin bir şekilde kullanılması matematik alan becerilerinin desteklenmesi için oldukça önemlidir. Matematik merkezinde günlük yaşam materyalleri, doğal materyaller, artık materyaller veya bazı matematiksel becerilere yönelik yapılandırılmış özel oyuncaklar ve materyaller bulunabilir.

Ayrıca bu merkezde birim küpler, eşit kollu terazi, ağırlıklar, renkli ahşap bloklar, renkli pullar, yön kartları, geometrik şekiller, renkli şeritler, renkli ipler, farklı uzunluklarda ahşap çubuklar, bilyeler, farklı büyüklüklerde ahşap tepsiler, geometri tahtası, sayı çubukları, renkli rakamlar, manyetik çubuklar/bilyeler, cetvel, mezura, tangram, sayı boncuğu, eşleme kartları, farklı büyüklüklerde kutular, yapboz, sayı treni, sayı kartları, renkli ipler, renkli ahşap boncuklar, domino taşları, zar, harita-kroki, akıl ve zekâ oyunları, kutu oyunları, saat/takvim, temsilî para, beyaz yazı tahtası, kum tepsisi bulundurulması önerilir.

Dramatik Oyun Merkezi

Çocuklar oyun oynarken geleceklerini inşa edebilecekleri becerilerini de geliştirirler. Bu kapsamda dramatik oyun merkezleri çocukların kavramsal becerilerini, sosyal duygusal öğrenme becerilerini, okuryazarlık becerilerini, değerleri bütüncül olarak destekleyen sosyo-dramatik oyun fırsatları sunar. Bu merkezde yer alan oyuncak ve materyaller çocukların oyun oynamaları için özellikle oluşturulmuştur. Öğretmen etkinliğinin içeriğine göre bu merkezdeki materyallerden yararlanabilmektedir.

Bu merkez çocukların oyun oynamalarına fırsat tanıdığı için oyun severlik eğilimi ile birebir örtüşmektedir. Genel olarak dramatik oyun merkezleri çocuklara yetişkin rollerini uygulamaları, canlandırmaları ve yeni keşifler yapmalarını sağlayan materyaller sunar. Dramatik oyun merkezinde çocukların uyum, iş birliği, sosyal yaşam gibi sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin gelişimine destek olan sahne malzemeleri, kostümler, kuklalar, oyuncak yiyecekler ve mutfak gereçleri, oyuncak yemek takımları, tamir aletleri ve farklı mesleklere yönelik oyuncakların bulundurulması önerilmektedir. Bu materyaller oyun sırasında çocuklarda dostluk, saygı, sevgi gibi değerleri geliştirirken onların çıkarım yapma, sınıflama, gözlemleme gibi kavramsal becerilerinin gelişimini aynı zamanda oyunseverlik eğilimi ile beraber çocukların yaratıcılık, girişkenlik gibi eğilimlerini ve görsel okuryazarlık becerilerini de desteklemektedir.

Açık Hava Öğrenme Merkezi

Açık hava öğrenme merkezinin kurulmasındaki öncelikli amacı çocuğun hareket özgürlüğünü ve açık havadan faydalanmasını sağlamak, günlük güneş ışığı alım imkânı sağlayarak daha sağlıklı olmasına destek olmaktır. Buna ek olarak öğrenme yaşantılarına destek olmak ve çocukların eğitim yaşantılarını sınıf içinden gerçek yaşama taşıma noktasında önemli katkılar sunmaktadır. Açık hava öğrenme merkezleri ile sınıf içinde yapılması önerilen öğrenme merkezlerinin okul dışı ortama taşınması hedeflenmektedir. Söz konusu merkez sadece bir alana yönelik oluşturulmamalıdır. Merkez, eğitimi sınıf duvarlarından dışarı çıkararak çocuklara becerilerin kazandırılmasında hem çocuğa hem de öğretmene kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca açık havada gelişecek planlanmamış olaylar fırsat eğitimini destekleyeceği gibi akran eğitimi için de önemli imkânlar oluşturabilir. Açık hava öğrenme merkezinde yapılabilecek ve programda yer alan becerilerin edinimini sağlayacak etkinlikler şöyledir: Sebze ve Çiçek Bahçeleri: Sebze ve çiçek yetiştirmek için alan oluşturulması çocukların bitkilerin yaşam döngülerini, bahçe işlerini ve sağlıklı beslenmeyi anlamalarına olanak sağlar. Duyuları harekete geçirmek için farklı doku, koku ve renklere sahip bitkiler dâhil edilebilir. Bunlar arasında şifalı bitkiler, aromatik çiçekler ve ilginç dokulara sahip bitkiler yer alabilir.

/yediiklimyayincilik

Dış Mekân Sınıfı: Kara tahta, banklar veya küçük bir amfitiyatro ile açık havada öğrenim için belirlenmiş bir alan oluşturulabilir. Bu alan hikâye anlatımı, bireysel veya grup etkinlikleri için kullanılabilir.

Doğa Sanat Alanı: Doğadan ilham alan sanat projeleri için bir alan oluşturulabilir. Yaratıcı ifade için şövale, kâğıt ve yaprak, çubuk ve çiçekler gibi doğal malzemeler bulundurulabilir.

Meteoroloji İstasyonu: Termometre, yağmurölçer ve rüzgârgülü gibi aletlerin bulunduğu basit bir hava durumu istasyonu kurulabilir. Bu istasyon sayesinde çocuklar hava durumlarını eğlenceli bir şekilde anlayabilir.

Kelebek Bahçesi: Kelebekleri çeken ve tırtıllara yaşam alanı sağlayan çiçekler ekilebilir. Bu bahçe kelebeklerin yaşam döngüsünü gözlemlemenin etkili bir yolu olabilir.

Kuş Besleme ve Gözlem İstasyonu: Kuş besleyicileri ve kuş evleri asılabilir. Bu istasyon kuşlara olan ilginin teşvik edilmesine ve çocukların farklı türler hakkında bilgi edinmesine yardımcı olabilir.

Gölet veya Su Alanları: Alan izin veriyorsa küçük bir gölet veya su alanı oluşturulabilir. Bu alan çocukları su yaşamıyla tanıştırabilir. Ayrıca su, küçük böcekleri ve farklı canlıları çekeceği için bahçede küçük bir ekosistem kurulmuş olur.

Çamur Mutfağı: Çocukların duyusal oyunlar oynayabileceği, çamurdan yiyecek modelleme yapabileceği ve eserler hazırlayabileceği çamur mutfaklı bir alan oluşturulabilir.

Böcek Oteli: Böceklerin barınak bulabileceği bir yapı oluşturulabilir. Bu yapı çocuklara böceklerin ekosistemdeki önemini öğretmek için eğitici bir araç olabilir.

Açık Hava Müzik Alanı: Bu alan doğal malzemeler veya artık materyallerden yapılmış çeşitli çalgılardan oluşturulabilir. Böylece öğrenme ortamına işitsel bir boyut katılabilir.

Yollar ve Keşif Alanları: Keşfetmeyi teşvik eden yollar ve köşeler tasarlanabilir. İlginç yollar oluşturmak için kütük, taş gibi doğal nesneler kullanılabilir.

Yukarıda verilen alanların hepsi oluşturulmak zorunda değildir. Okul şartları hangilerine izin veriyorsa onların kurulması yeterli olabilir. Söz konusu alanların oluşturulmasında doğal materyallerin ve yeniden kullanılabilir malzemelerin kullanılması önemlidir. Açık hava öğrenme merkezi öğretmenin eğitim yaşantılarında gerçek yaşam koşullarına ihtiyaç duyduğu her an ve her alan için kullanılabilir. Merkezin gün içerisindeki kullanım zamanı ve süresi öğretmen tarafından sınıfının ihtiyaçları göz önünde bulundurularak ayarlanabilir. Mevsim koşullarına göre bu süre esnekliğe sahiptir.

Açık hava öğrenme merkezinin yerinin tespiti ve merkezin kurulmasında okul yönetimi ve öğretmen sorumludur. Açık hava öğrenme merkezi okul bahçesinde okul içine ulaşımın kolay ve hızlı yapılabileceği bir yerde olmalıdır. Özellikle ana cadde üstünde yer alan okullarda arka bahçelerin kullanılması daha uygun olacaktır. İmkânı olan sınıflarda okul bahçesine doğrudan açılan kapıların olması ve merkezin bu kapıya yakın konumlandırılması da öğrenme yaşantılarında akıcı geçişin sağlanmasına olanak tanır. Merkez için ek bir mobilya kullanımına gerek yoktur. Ancak merkez için okul bahçesinde ayrılan alan okulların kendi imkânları doğrultusunda uygun mobilyalarla donatılabilir. Okul bahçesi içerisinde yer alan sık ağaçlık bir alan, çardak veya özel olarak tasarlanmış alanlar merkez olarak kullanılabilir. Buna ek olarak açık sınıf ortamı gibi tasarlanan kütük veya yeniden kullanıma uygun materyallerden üretilmiş yuvarlak masa ve çocukların oturabileceği minder, tabure ve sandalye, gölge alanlar oluşturmak için branda veya şemsiye gibi mobilyalarla donatılabilir. Merkez çocukların doğrudan ulaşabileceği toprak, taş gibi doğal materyallerle kurulmalı, plastik vb. malzemeden yapılmış materyallere ihtiyaç olmadıkça yer verilmemelidir. Merkezde kullanılmak üzere önerilen materyaller programda merkezler için önerilen materyallerin tamamını kapsar. Bu materyallere ek olarak kozalaklar, kuru ağaç gövdeleri, ağaç kökleri, mermer bilyeler ve yeniden kullanıma uygun materyaller okul estetiğini bozmayacak bir şekilde kullanılabilir.

Çocukların öğrenme yaşantılarına yönelik her türlü materyal ve malzeme açık hava öğrenme merkezinde kullanılabilir. Sınıf içerisindeki bir öğrenme merkezindeki güvenlik tedbirlerinin tamamı açık hava öğrenme merkezi için de geçerlidir.

14.2. OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMLARI

Okul dışı öğrenme ortamları, okul öncesi dönem çocuklarına kazandırılması hedeflenen alan becerilerinin gerçekleştirilmesine yönelik gerçek nesne ve araçlarla bilimsel deneyimlerde bulunmaya olanak tanımakta-

Yediiklim Yayıncılık

dır. Bu sayede okul dışı öğrenme ortamları çocukların öğrenmeye karşı ilgi ve isteklerini artırmaktadır.

Okul dışı öğrenme ortamları, çocuklara doğal çevre ve farklı mekânlarda gerçek dünya etkileşimleri aracılığıyla öğrenme fırsatları sunar. Okul dışı öğrenme ortamları; alan gezileri ve ziyaretlerini (müzeler, bilim ve teknoloji merkezleri, hayvanat bahçesi ve akvaryum ziyaretleri vb.), doğa yürüyüşü ve eğitimlerini ayrıca sanal gerçeklik uygulamaları gibi çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu ortamlar; çocuklara keşfetme, sosyalleşme, çeşitli öğrenme stillerini destekleme ve uygulamalı öğrenme deneyimleri için olanaklar sağlar.

Okul öncesi çocuklar için okul dışı öğrenme ortamları planlanırken ve tasarlanırken çocukların yaş ve gelişimlerine uygun etkinliklerin seçilmesi, güvenlik önlemlerinin alınmasının yanı sıra bağımsız keşif ve rehberli öğrenme fırsatlarının da göz önünde bulundurulması çok önemlidir. Bu ortamlar kapsayıcı olmalı, öğrenme sevgisini teşvik etmeli ve gelecekteki eğitim deneyimleri için bir temel oluşturmalıdır.

Okul dışı öğrenme ortamlarında öğretmenin rolü; çocukların deneyimlerini zenginleştirmek, keşfetmelerini desteklemek ve öğrenmeyi güçlendirmektir. Okul dışı öğrenme ortamlarında öğretmenin rolüne dair bazı önemli unsurlar şunlardır: Rehber ve Yönlendirici

Öğretmen; çocukları açık hava etkinlikleri, müze gezileri veya doğa yürüyüşleri gibi okul dışı öğrenme deneyimlerinde yönlendiren bir rehber olarak görev yapar.

Çocuklara çevrelerinde gördükleri veya deneyimledikleri şeyleri anlamaları ve anlamlandırmaları konusunda rehberlik eder.

Fırsat Eğitimi

Öğretmen, çevredeki potansiyel ve anlık gelişen öğrenme fırsatlarını belirleyerek çocuklara sunar. Çocuklara gerçek dünya uygulamaları ve deneyimlerini keşfetmeleri için fırsatlar yaratır.

İlgi ve Merakı Teşvik

Öğretmen, çocukların ilgi alanlarına ve meraklarına odaklanır; onları keşfetmeye ve öğrenmeye teşvik eder. Farklı konular ve alanlarda çocuklara çeşitli deneyimler sunar, böylece onların öğrenmeye olan ilgisi artar.

İletişim ve İş Birliği

Öğretmen, çocuklarla etkileşim hâlinde olur ve öğrenme deneyimleri sırasında iletişim ve iş birliğini destekler. Aileler, diğer öğretmenler ve paydaşlarla iş birliği yaparak çocukların öğrenme sürecini zenginleştirir.

Güvenlik ve Sorumluluk

Öğretmen, çocukların güvenliği ve sağlığı konusunda sorumluluk taşır. Güvenliği sağlamak ve acil durumlar için planlar yapmak bu rolün bir parçasıdır. Çocuklara güvenli keşif yapma becerilerini kazandırır ve onları doğada sorumlu davranmaya teşvik eder.

Üst Bilişsel Düşünmeyi Teşvik

Öğretmen; çocuklara deneyimlerini ve gözlemlerini değerlendirme, sorgulama ve düşünme becerileri kazandırır. Çocuklara deneyimlerinden ne öğrendiklerini düşünme ve ifade etme fırsatları sunar.

Bağlam/Köprü Kurma

Öğretmen, çocuklara öğrenme deneyimlerini sınıf içinde öğrendikleri bilgilerle bağdaştırmaları konusunda rehberlik eder. Dış mekân öğrenme deneyimlerini programla ilişkilendirmek için fırsatlar yaratır.

Esneklik ve Uyarlanabilirlik

Öğretmen, planlarını ve yönergelerini çocukların ihtiyaçlarına ve anlık durumlara göre uyarlar. Esnek bir yaklaşım benimseyerek çocukların anlık keşiflerine izin verir.

Teknoloji Kullanımı

Öğretmen, çocuklara teknoloji araçlarını kullandırarak dış mekân öğrenme deneyimlerini zenginleştirme fırsatları sunar. Teknolojik araçları kullanırken doğayı ve çevreyi korur.

Doğaya Duyarlılık

Öğretmen, çocuklara doğal çevreyle bağlantı kurma ve çevre sorunlarına duyarlılık geliştirme fırsatları sunar. Sürdürülebilirlik ve çevre koruma konularını çocuklara öğretir ve bu konularda duyarlılık oluşturur.

Okul dışı öğrenme ortamları çocuklara;

- Somut deneyimler yaşama ve keşfetme,
- Özgürlük,
- Sorumluluk duygusu kazanma,

Yediiklim Yayıncılık

- İş birliği yapma, iletişim kurma, liderlik ve takım çalışması gibi sosyal becerileri geliştirme,
- Problem çözme yeteneklerini güçlendirme,
- Estetik ve sanatsal anlayışlarını geliştirme,
- Çevre bilinci geliştirme,
- Öğrenmeye karşı ilgi ve isteklerini artırma,
- Fiziksel etkinlik ve motor becerileri destekleme,
- Farklı kültürleri ve bakış açılarını anlama, kültürel çeşitliliği değerlendirme,
- Temel yaşam becerilerini kazandırma fırsatı tanır.

Okul dışı öğrenme ortamlarının programdaki alan becerileriyle bütünleştirilmesi programı zenginleştirir ve anlamlı öğrenme bağlantıları oluşturur. Doğal çevreyi keşfetmek, ekolojik sistemler ve sürdürülebilirlik uygulamaları hakkında daha derin bir anlayış geliştirerek çevre çalışmaları için fırsatlar sunar. Okul dışı öğrenme ortamlarından çocukların en üst seviyede yararlanmaları için gezi öncesi, sırası ve sonrasında yapılacaklarla ilgili iyi bir planlamanın oluşturulması gerekmektedir.

Öğretmen, okul dışı öğrenme ortamında gerçekleştirilecek etkinliğin öncelikle amacını belirlemelidir. Gezinin amacı, çocukların yaş grubu ve ilgi alanları, gezi programının temelini oluşturmaktadır. Belirlenen öğrenme ortamının öğretmen tarafından daha önceden ziyaret edilmiş olması, gezinin amacına ulaşmasında ve süreçte oluşabilecek sorunların üstesinden gelinmesinde önemlidir. Gezi öncesinde çocukların dikkatlerini çekecek, onların ilgi ve meraklarını artıracak ve gezinin amacına ulaşmasını destekleyecek etkinlikler gerçekleştirilebilir. Gezi öncesi resmî işlemlerin tamamlanması açısından okul yönetimi ve ailelerden gerekli izinlerin alınarak tüm gerekliliklerin ve onayların tamamlanması önemlidir. Ayrıca acil durumlar için bir plan oluşturulması gerekmektedir.

Gezi sırasında güvenliği sağlamak adına çocuklara önceden bilgi verilmesi ve çocuklarla birlikte gezi kuralları oluşturulması, çocukların yönergeleri takip etmelerini ve uymalarını kolaylaştıracaktır. Okul dışı öğrenme ortamında gerçekleştirilen gezilerin amacı sadece ortamın ziyaret edilmesi olarak düşünülmemelidir. Çocuklarla birlikte farklı etkinliklerin gerçekleştirilmesi (hazine avı, nesne bulma, canlandırma vb.) gezinin amacına ulaşmasına ve öğrenmenin kalıcılığının artırılmasına katkı sağlayacaktır. Öğretmenler çocukların etkileşimde bulunmalarını, soru sormalarını ve düşüncelerini ifade etmelerini sağlayarak öğrenme deneyimlerini zenginleştirir. Okul dışı öğrenme ortamlarına geziler yapılırken ortamın tamamının kısıtlı bir sürede ve hızlıca gezilmesi yerine belirlenen öğrenme çıktılarına hizmet eden kısımların gezilmesine ve çocukların o ortamda derinlemesine yaşantılar geçirmesine özen gösterilmelidir. Örneğin bir müzeye yapılacak gezide müzenin tüm kısımlarının kısıtlı bir sürede ve hızlıca gezilmesi çocukların odaklanmalarını ve öğrenmelerini zorlaştırabilir. Dolayısıyla çocukların belirlenen amaçlar doğrultusunda gezilen mekânın bir bölümüne odaklanmalarını, bölümle ilgili düşünmelerini sağlayacak ve düşündüklerini ifade ederek eyleme dönüştürebilecekleri süreçlerin planlanması gereklidir.

Gezi sonrasında çocuklarla bir değerlendirme yapılarak gezinin amaç ve öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi son derece önemlidir. Gezi sonrası değerlendirme, soru-cevap şeklinde planlanabileceği gibi çocuklarla gezi yapılan mekâna yönelik bir afiş, broşür tasarlanması, ortamdaki bir nesne veya canlıya ilişkin hikâye oluşturulması ya da canlandırma yapılması gibi farklı etkinliklerle zenginleştirilebilir. Ayrıca gezi sırasında çektikleri fotoğraflardan ya da gezi sonrası çizdikleri resimlerden bir sergi oluşturulabilir. Bir okul öncesi öğretmeninin okul dışı öğrenme etkinliği planlarken dikkat etmesi gereken hususlar Ek 5'de, "Okul Dışı Öğrenme Etkinliği Plan Örneği ise Ek 6'de yer almaktadır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NDA ÇOCUĞU TANIMA, DEĞERLENDİRME VE RAPORLAMA

Alan becerilerinin, kavramsal becerilerin, sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin, okuryazarlık becerilerinin, değerlerin ve eğilimlerin desteklenmesi; eğitim sisteminin bütüncül tasarlanarak hem öğrenme ortamlarının hem de uygun ve özgün bir ölçme-değerlendirme sisteminin geliştirilmesi ile mümkündür. Bu programda ölçme ve değerlendirme uygulamalarının beceri tabanlı olarak öğretimi destekleyici ve yapıcı geri bildirimler sağlayacak biçimde tasarlanması planlanmıştır. Program kapsamında çocukların beceri edinimlerini takip etmek amacıyla yapılacak ölçme ve değerlendirme uygulamalarının beceri edinimi odaklı olması gerekmektedir. Okul öncesi dönemde süreç değerlendirme yaklaşımlarının izlenmesi beklenmek-

/yediiklimyayincilik

tedir. Bu nedenle çocuğun sürece etkin katılımını sağlayarak çocuktaki beceri edinimini süreç boyunca izlemek büyük önem taşımaktadır.

Değerlendirme, öğretmenlerin planladıkları etkinliklerin ve öğretim stratejilerinin ne kadar iyi çalıştığını belirlemeyi ve çocuklardan beklenen beceri edinimleri için beklenen davranış değişikliğinin gerçekleşip gerçekleşmediğini tespit etmeyi amaçlar. Okul öncesi dönemde öğretmenin bu değerlendirmeleri yapabilmesi için kullanabileceği yöntemlerden biri gözlemdir. Öğretmen çocukları süreç boyunca sistematik ya da informal olarak gözlemlemeli ve çocukların beceri edinim süreçleri ile programın etkililiği konusunda çıkarımlarda bulunmalıdır. Öğrenmenin ölçülmesi ve değerlendirilmesi sürecinde günlük sınıf etkinlikleri bağlamında gerçekleştirilen etkileşimin gözlemlenmesine odaklanılmalıdır. Bu bağlamda hazırlanan etkinlikler sırasında çocuklara sorular yönlendirilmelidir. Sorulara verilen yanıtları değerlendiren öğretmen, çocuklara anlık geri bildirim vermelidir. Bu süreçte yaşananlar informal gözlemler yoluyla toplanmalıdır.

Öğretmenler gerektiği takdirde informal gözlemlerine dayalı olarak notlar almalı, özel durumları anekdot kayıt formuna kaydetmelidir. Öğretmenin süreç boyunca çocuğu gözlemlemesi ve gözlem sonuçlarını raporlaması çocuğun beceri edinim süreçleri hakkında fikir verir. Öğretmenler çocuklarla güne başlama zamanından itibaren gün boyunca etkileşim kurarken oyunlarda, etkinliklerde ve/veya yalnız kalmayı tercih ettiklerinde izlemeli ve gözlemlemelidir. Gözlem ve etkileşim sürecinde aşağıdaki yollar izlenir:

İzleme: Çocukların etkinliklere katılımının, başkalarıyla ve çevreleriyle etkileşim biçimlerinin izlenmesidir.

Dinleme: Çocukların becerilerini, bilgilerini ve değerlerini anlamak için fikirlerinin, düşüncelerinin ve duygularının dinlenmesidir.

Konuşma: Çocuklarla onların fikirleri, ürünleri, duyguları ve beceri edinimleri hakkında konuşularak düşünme süreçlerinin ortaya konulmasıdır.

Etkili gözlemler, çocuğun beceri edinim sürecinin sürekli olarak kaydedilmesini sağlar ve bireysel ihtiyaçları da karşılayan uygun planlama ve düzenlemenin temelini oluşturur. Sınıfta olup biten her şey çocuğun öğrenmesinin potansiyel kanıtıdır. Öğrenme kanıtları, çocukların gözlemlerinden, ürünlerinden ve söylediklerinden oluşur. Bu kanıtlar çeşitli kayıt ve takip araçlarıyla toplanıp yönetilebilir. Öğretmenler informal gözlem notları, anekdot kaydı, kontrol listesi, video, ses kayıtları, fotoğraflar gibi çeşitli kayıt araçlarını çocukların ihtiyaçlarına ve değerlendirilen etkinliğe uygun olarak seçebilir veya geliştirebilirler. İnformal gözlem notları alınmasında yapışkan etiketler, dijital ve yazılı not defterleri gibi araçlar kullanılabilir. Alınan kayıtlar içerisinde uygun olan ürünler çocukların portfolyolarına eklenebilir. Bu kayıtların alınması ve muhafaza edilmesi öğretmenin günlük rutininin bir parçası olmalıdır. Okul öncesi eğitimde değerlendirmede göz ardı edilmemesi gereken bir diğer husus da aile katılımını sağlamaktır. Aile katılımı sağlandığında uygulanan programın çocukların ihtiyaçlarını ne derecede karşıladığı ve çocukların beceri edinim düzeyleri daha açık bir şekilde ortaya çıkar.

Öğretmen, ailelerle formel ve informal biçimde iletişim hâlinde olmalıdır. İş birliği sağlamak amacıyla öğretmen; ailelere notlar gönderebilir, onlarla telefon görüşmesi yapabilir; çocukların ürünlerini, portfolyolarını ve sınıf içi etkinliklere ilişkin fotoğraf ve videolarını ailelerle paylaşabilir. Formel iletişim sürecinde ise bireysel/grup toplantıları ve portfolyo sunum günleri düzenlenebilir ve çocuklar için hazırlanan ilerleme raporları ailelerle paylaşılabilir. Aynı zamanda ailelerden de çocukların performans ve ilerlemesine ilişkin geri bildirim alınabilir. Böylelikle çocukların performanslarına ve ilerlemelerine ilişkin sağlanan bilgi akışı ile hem programa yönelik hem de çocuğa yönelik değerlendirme yapılmış olur. Çocukların günlük yaşamdaki zorluklarla başa çıkabilecek yeterli donanıma sahip olmaları için ihtiyaç duyacakları temel düzey beceri ve yetkinlikler ile alana özgü becerilerin okul öncesi dönemde desteklenmesi önemlidir. Bu beceriler sorunları çözebilen, kanıta dayalı kararlar alabilen, birlikte çalışabilen, iletişim kurabilen, öz farkındalık ve öz düzenleme becerilerine sahip, esnek düşünen bireyler olmalarına yardımcı olacaktır. Çocukların alan becerilerini ne derecede edindiklerini belirlemek amacıyla yapılacak ölçme ve değerlendirme uygulamaları beceri odaklı olmalıdır. Beceri odaklı bir ölçme ve değerlendirme yaklaşımının benimsenmesi ise performansa dayalı durum belirleme uygulamalarının yürütülmesi olarak ifade edilebilir.

Yediiklim Yayıncılık

Performansa dayalı değerlendirme uygulamaları yürütülürken çocukların öğrendiklerini farklı bir alanda veya yaşamda sergileme çabası gösterme; motivasyonu yüksek düzeyde tutma ve süreç sonunda oluşturulan ürünün istenilen niteliklere sahip olma derecesine bakılır. Bu ise aynı anda bilişsel, sosyal-duyuşsal ve davranışsal özelliklerinin bir arada ele alınması anlamına gelir. Çocukların becerilerini ölçme ve değerlendirme uygulamaları eğitim sürecini desteklemek amacıyla yapılmalıdır.

SÜREÇ

- Etkinlik Değerlendirme Soruları
- İnformal Notlar
- Anekdot Kayıtları
- Beceri Gözlem Formu
- Aylık Plan Kontrol Çizelgesi

DÖNEM SONU

Beceri Edinim Raporu (1. ve 2. Dönemin Sonu)

15.1. Çocuklar Yönünden Değerlendirme

Programa göre çocuklarda beceri ediniminin süreç boyunca izlenmesi oldukça önemlidir. Bu amaçla "Beceri Gözlem Formu" kullanılmalıdır (Ek 2). Bu formda program kapsamındaki tüm becerilere yer verilir ve bu becerilerin edinim düzeyi değerlendirilir. Formda 36-72 ay döneminde edinilmesi gereken becerilerin tamamı bulunduğundan ilgili yaş döneminde edinilmesi gereken beceriler dikkate alınarak gözlem yapılır ve form doldurulur. Bu form dönemde en az bir defa her bir çocuk için doldurularak süreç boyunca gelişen ve geliştirilmesi gereken beceriler bütüncül olarak görülebilir. Böylelikle öğretmen, çocuğun becerileri edinip edinmediğini değerlendirmiş olacaktır. Bu form iyi, orta, geliştirilmeli olmak üzere üçlü bir dereceleme ölçeğidir. Ayrıca formda geliştirilmesi gereken becerilere ilişkin açıklama yapılabilecek bir alan da bulunmaktadır. Bu alana öğretmen çocuğa ilişkin özel notlarını, ilgili becerinin nasıl geliştirileceğine dair önerilerini yazabilir.

Çocuklarda beceri ediniminin izlenmesi bağlamında kullanılabilecek bir başka araçta aylık planda yer alan "Öğrenme Kanıtları (Değerlendirme)" bölümüdür. Bu bölümde aylık plandaki bileşenler göz önünde bulundurularak çocuk, program ve öğretmen yönünden değerlendirmenin yapılması beklenmektedir.

Öğretmenlerin çocuklardaki aylık beceri edinimine yönelik değerlendirmelerine ve bireysel beceri gözlem formuna ek olarak özellikle günlük plan kapsamında etkinlikler gerçekleştirildikten sonra günlük, haftalık ve/veya özel bir durum gözlemlendiğinde anekdot kaydı tutmaları beklenmektedir. Öğretmenler çocuklarda gözlemlediği duruma ve/veya gözlenen beceri/okuryazarlık/değer/eğilimlere yönelik kayıt tutmak için "Anekdot Kayıt Formu"nu kullanmalıdır.

Öğretmenlerin beklenilmeyen ya da uzun süredir beklenilen özel bir durum yaşandığında anekdot kaydı tutmaları öğretmenlerin çocuğa dair geri bildirim almasını sağlayacak ve bu da beceri edinim raporunu hazırlamada hatırlatıcı bir araç olacaktır.

Çocuklar yönünden değerlendirmede çocukların hazırladıkları ürünlerin ve gerçekleştirdikleri etkinliklerin hedeflerinin yer aldığı portfolyolardan yararlanılmalıdır. Portfolyoya dâhil edilecek ürünleri seçerken çocuklarla birlikte karar alınmalıdır. Portfolyoları sunmak amacıyla dönem sonunda bir sunum günü düzenlenerek portfolyolar ailelerle paylaşılmalı ve ailelere geri bildirim verilmelidir. Bir diğer form ise "Beceri Edinim Raporu" dur (Ek 4). Öğretmenin aylık olarak doldurduğu aylık değerlendirme formlarından, anekdot kayıt formlarından ve enformel gözlemlerinden yararlanarak oluşturulan "Beceri Edinim Raporu" her bir çocuk için her iki dönemin sonunda da hazırlanmalıdır. Öğretmenler beceri edinim raporlarını hazırlayarak sürece yönelik geliştirilmesi planlanan, gelişen, geliştirilmesi gereken alan becerileri ve programın diğer bileşenlerini açıklayarak hem kendilerine hem de ailelere geri bildirim sağlar. Böylece çocuğun beceri edinim süreci ve ilerlemesine ilişkin zenginleştirilmesi ve desteklenmesi gereken yönler tespit edilir.

15. 2. Program Yönünden Değerlendirme

Öğretmenin ay sonunda yaptığı değerlendirme kendine, çocuğa ve programa geri bildirim sağlaması açısından oldukça önemlidir. Aylık planda "Öğrenme Kanıtları (Değerlendirme)" bölümünde yer alan "Program Yönünden Değerlendirme" başlığı altına öğretmenlerin programla ilgili işleyen yönleri ve/veya aksayan yönleri yazması beklenmektedir. Program yönünden değerlendirme bölümü ile çocukların etkinliklere katılım ve etkinlikten keyif alma durumlarına, etkinliğin çocukların özelliklerine, istek ve ihtiyaçlarına uygun olma durumuna, zaman yönetimine ve kullanılan ölç-

Yediklimyayıncılık

me araçlarının uygunluğuna ilişkin veri toplanabilmektedir. Program yönünden değerlendirme bölümü yazılırken dikkate alınması gereken örnek ölçütler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Program Yönünden Değerlendirme Bölümü Yazılırken Kullanılabilecek Örnek Ölçütler

Ölçütler

- Çocuklar bireysel etkinliklere aktif katılım göstermiştir.
- Çocuklar grup etkinliklerine aktif katılım göstermiştir.
- Çocuklar eğlenerek öğrenmiştir.
- Etkinlikler çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygundur.
- Etkinlikler çocukların ihtiyaçlarına yöneliktir.
- Etkinlikler programdaki becerileri kazandırmada yeterlidir.
- Etkinlikler için belirlenen süre yeterlidir.
- Etkinliklerde kullanılan ölçme araçları çocukların beceri edinim sürecini gözlemlemek için yeterlidir.
- Tasarlanan etkinlik ile uygulanan etkinlik birbiriyle tutarlıdır.
- Programdaki becerilerin edinilmesi için çeşitli etkinlikler hazırlanmıştır.
- Etkinliklerde kullanılan araç gereç ve materyaller uygundur.

Öğretmenlerin program değerlendirme sürecinde kullanabileceği bir diğer araç olan "Aylık Plan Kontrol Çizelgesi" öğretmenin aylık planda program bileşenlerine yer verme durumunu görebilmesi için hazırlanmıştır. Çizelge, aylık programa dâhil edilen alan becerilerinin, sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin, kavramsal becerilerin, okuryazarlık becerilerinin, değerlerin ve eğilimlerin belirlenmesi ve sonraki aylık planların geliştirilmesini kolaylaştırmak amacıyla kullanılacaktır. Aylık olarak doldurulacak bu formda ilgili ayın sütununu işaretlemiş olmak o ayda yer verilen program bileşenlerinin bütüncül ve sarmal olarak kullanım durumunun görülmesini sağlayacaktır. Formda okul öncesi eğitim programındaki alan becerileri ile Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamındaki sosyal-duygusal öğrenme becerileri, kavramsal beceriler, okuryazarlık becerileri, değerler ve eğilimler yer almaktadır.

15. 3. Öğretmen Yönünden Değerlendirme

Beceri edinimini destekleyen bir öğretim programı kapsamında öğretmenin kendisini de değerlendirmesi gereklidir. Öğretmenin yansıtıcı düşünerek kendini değerlendirmesi çocukların beceri edinimine yönelik etkili yöntemler üretmesine imkân sağlayacaktır. Öğretmen kendini değerlendirdiğinde eksikliklerini ve olumlu yönlerini görebilecektir.

Bu sayede öğretmen, mesleki ilgi ve yeteneklerinin de farkına vararak öğrenme süreçlerini daha etkili planlayacak, çocuklarla ve ailelerle olan ilişkisini güçlendirerek yaratıcı çözümler üretecektir. Öğretmenler aylık planda "Öğrenme Kanıtları (Değerlendirme)" bölümünde yer alan "Öğretmen Yönünden Değerlendirme" başlığı altında kendilerine ilişkin değerlendirme yaparak geri bildirim sağlayabilirler. Öğretmenlerin kendilerini değerlendirmeleri öz düzenleme ve motivasyon gibi duyuşsal özelliklerini de destekleyecektir. Öğretmenler bunun yanı sıra kendilerini süreçte gözlemleyerek günlük tutabilir ya da düzenli notlar tutarak bunları belli aralıklarla gözden geçirebilir. Öğretmen yönünden değerlendirme bölümü yazılırken dikkate alınması gereken örnek ölçütler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Öğretmen Yönünden Değerlendirme Bölümü Yazılırken Kullanılabilecek Örnek Ölçütler

Ölçütler

- Aylık planı göz önünde bulundurarak günlük planları hazırlama/seçme
- Günlük planları hazırlarken kazandırılması gereken ilgili alan becerilerini dikkate alma
- Günlük planları hazırlarken kazandırılması gereken sosyal duygusal öğrenme becerilerini dikkate alma
- Günlük planları hazırlarken kazandırılması gereken kavramsal becerileri dikkate alma
- Günlük planları hazırlarken kazandırılması gereken ilgili eğilimleri dikkate alma
- Günlük planlarda yer alan içerik çerçevesinde belirlenen kavramları, etkinlikleri hazırlarken dikkate alma
- Günlük planlarda belirlenen öğrenme çıktıları kazanmaları için farklı etkinlikler hazırlama/seçme

Yediiklim Yayıncılık

- Günlük planı hazırlarken kazandırılması gereken değerleri dikkate alma
- Günlük planı hazırlarken kazandırılması gereken okuryazarlık becerilerini dikkate alma
- Öğrenme öğretme ortamlarını etkinliklere uygun olarak düzenleme
- Günlük planlarda belirlenen öğrenme çıktılarına ulaşılıp ulaşılmadığını uygun ve farklı araçlarla değerlendirme
- Günlük planları hazırlarken özel gereksinimli çocukları dikkate alma
- Etkinlikleri hazırlarken çocukların günlük yaşam becerileriyle ilişkili olmasına özen gösterme
- Etkinliklere çocukların aktif katılımını sağlama
- Günlük planları uygularken uygun araç, gereç ve materyalleri kullanma
- Günlük planları uygularken zamanı etkili yönetebilme
- Ses tonu, beden dil ve mimikleri etkin kullanma
- Çocukların ve ortamın değişken ihtiyaçlarına karşı uyum sağlama
- Etkili iletişim becerilerine sahip olma
- Öğrenme ve deneyime açık olma
- Materyal, bilgi, beceri, fikir ve deneyimleri meslektaşlarla paylaşma, iş birliği yapma
- Çocukların farklılıklarının farkında olma ve farklılıklara uygun süreçler planlama
- Çocuklara fırsat eşitliği sunma
- Türkçeyi anlaşılır, akıcı ve güzel konuşma
- Görev ve sorumlulukların farkında olma

2013 OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN AMAÇLARI

Okul öncesi eğitimin amaç ve görevleri, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda ifade edilen genel amaçlara ve temel ilkelere uygun olarak;

- Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak;
- Onları ilk öğretime hazırlamak;
- Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak;
- Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak;

Yediiklim Yayıncılık

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ PROGRAMININ TANITIMI

Bu program, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların zengin öğrenme deneyimleri aracılığıyla sağlıklı büyümelerini; motor, sosyal ve duygusal, dil ve bilişsel gelişim alanlarında gelişimlerinin en üst düzeye ulaşmasını, öz bakım becerilerini kazanmalarını ve ilkokula hazır bulunmalarını sağlamak amacı ile geliştirilmiştir.

Program, çocukların gelişim düzeylerine ve özelliklerine dayanan ve bu anlamda, bütün gelişim alanlarının geliştirilmesini esas alan "gelişimsel" bir programdır. Yaklaşım olarak "sarmal" özellik gösteren bu program, model olarak "eklektik" modeldedir.

Programın Temel Özellikleri

Çocuk Merkezlidir.

Öğretmenlerin, öğrenme sürecinde çocukların plan yapmalarına, uygulamalarına, düzenlemelerine, sorgulamalarına, araştırmalarına, tartışmalarına ve üretmelerine mümkün olduğu kadar çok olanak tanımaları gerekmektedir.

Esnektir.

Program; çocuğun, fiziksel çevrenin ve ailenin değişen özelliklerine göre uyarlanmaya ve bireyselleştirilmeye uygundur. Öğretmenin, ortaya çıkabilecek günlük ve anlık değişimlere göre eğitim sürecinde gerekli düzenlemeler yapabilmesine fırsat vermektedir.

Sarmaldır.

Sarmal bir program kazanım ve göstergelerin süreç boyunca, ihtiyaç duyulduğu durumlarda farklı etkinlikler aracılığıyla tekrar tekrar ele alınmasını gerektirir. Böyle yapıldığında kazanımların gerçekleşmesi, pekiştirilmesi ve kalıcılığının sağlanması mümkün olur. Okul öncesi dönemdeki çocukların hızlı gelişim ve değişim içinde olmaları ve öğrenmenin birikimli bir süreç gerektirmesi nedeniyle programda bu yaklaşım temel alınmıştır.

Dengelidir.

Program çocukların gelişimini çok yönlü desteklemeyi hedeflediği için bütün gelişim alanlarıyla ilgili kazanım ve göstergelerin eğitim planlarında dengeli bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Benzer

şekilde; pasif ve hareketli etkinlikler, etkinlik çeşitleri (Türkçe, matematik, oyun vb.) çalışma şekilleri (büyük grup, küçük grup, bireysel), etkinliğin uygulandığı yer (iç ve dış mekânlar) ve etkinliklere ayrılan sürenin dengeli bir şekilde ayarlanması önemlidir.

Oyun Temellidir.

Çocuk oyun aracılığıyla öğrenir, kendini ve içinde yaşadığı dünyayı oyunla tanır ve kendini en iyi oyun sırasında ifade eder, kritik düşünme becerilerini oyun içinde kazanır. Çocuğun dili oyundur; diğer bir deyişle oyun, çocuğun işidir. Programda kazanım ve göstergeler ele alınırken oyunun bir yöntem ve/veya etkinlik olarak kullanılması özellikle önerilmektedir. Oyun aracılığıyla öğrenme bu programın ve okul öncesi eğitiminin ayrılmaz parçası olarak görülmektedir.

Keşfederek Öğrenme Önceliklidir.

Keşfederek öğrenmede çocuğun öğrenme sürecine etkin katılması, öğrendiklerini farklı durumlara transfer etmesi ve yeni durumlarda kullanması önemlidir. Program çocuğun çevresinde olanları fark etmesini, merak ettiği konulara ilişkin sorular sormasını, araştırmasını, keşfetmesini ve oynayarak öğrenmesini teşvik eder. Böylece ezbere dayalı öğrenme yerine anlamlı öğrenme gerçekleşmiş olur.

Yaratıcılığın Geliştirilmesi Ön Plandadır.

Çocukların öğrenme gereksinimleri ve öğrenme stillerine uygun ortamlarda kendilerini farklı yollarla ve özgün bir biçimde ifade etmeleri için gerekli olan fırsatlar yaratılmalıdır. Bu amaçla öğrenme sürecinde farklı materyaller, farklı yöntem ve tekniklerle çocukların bireysel farklılıkları desteklenmelidir. Programda yaratıcılık, ayrı bir alan olarak ele alınmamış, kazanım ve göstergelerde vurgulanmıştır. Bu programın amacına uygun bir şekilde uygulanabilmesi için öğretmenlerin de yaratıcı olması gerekmektedir.

Günlük Yaşam Deneyimlerinin ve Yakın Çevre Olanaklarının Eğitim Amaçlı Kullanılmasını Teşvik Eder.

Programda günlük yaşam deneyimlerinden yararlanılması eğitim sürecini hem zenginleştirir hem de kolaylaştırır. Yakın çevre olanaklarının işe koşulması, araç -gereç ve materyallerin sağlanmasında çeşitlilik ve ekonomik açıdan yarar sağlar. Bu nedenle öğretmenin yakın çevreyi ve çocuğun yaşam deneyimlerini iyi tanıması ve izlemesi önem taşımaktadır. Programın bu özelliği nedeniyle hazır planların her çevre ve çocuk için kullanılması programın temel felsefesine aykırıdır.

Temalar / Konular Amaç Değil Araçtır.

Okul öncesi eğitimde, kazanım ve göstergelerin kazandırılmasında konu veya tema merkezli eğitim söz konusu değildir ancak eğitim süreci planlanırken çeşitli konulardan yararlanılabilir. Burada asıl amaç, ele alınan konunun öğretimi değil o konu yardımı ile kazanım ve göstergelerin gerçekleştirilmesidir. Kazanımlar, göstergeler ve kavramlar farklı etkinliklerde yeniden ele alınabilir.

Öğrenme Merkezleri Önemlidir.

Öğrenme merkezleri çocukların bireysel gereksinimlerini karşılamak amacıyla farklı ayırma materyalleri ile bölünmüş, küçük gruplar hâlinde etkileşimde bulunacakları ve dikkatlerini yoğunlaştırarak oynayabilecekleri öğrenme alanlarıdır. Çocuklar özgürce deneyimlerde bulunup rahat hareket edebildikleri ortamlarda daha iyi gelişir, becerilerini sergileyebilirler. Merkezler, iç mekânlarda olduğu kadar dış mekânlarda da düzenlenmelidir.

Kültürel ve Evrensel Değerleri Dikkate Alır.

Çocukların yaşadıkları toplumun değerlerini tanımaları, kültürel ve evrensel değerleri benimsemeleri onların sorumluluk bilincine sahip bireyler olarak yetişmeleri açısından önemlidir. Program, bu yönüyle farklılıklara saygı duyulmasını ve farklı özellikleri olan bireylerle uyum içinde bir arada yaşamaya dair deneyimler kazanılmasını teşvik etmektedir. Programda değerler eğitimi ayrı bir alan olarak ele alınmamış ancak kazanım ve göstergelerde bütüncül bir şekilde vurgulanmıştır.

Aile Eğitimi ve Katılımı Önemlidir.

Aile eğitimi ve katılımı, okul ve ev arasındaki devamlılığı destekleyerek kazanılan bilgi, beceri ve tutumların kalıcılığını sağlar. Bu nedenle "Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (OBADER)" hazırlanmıştır. Öğretmenlerin programla birlikte bu rehberi de etkin bir şekilde kullanmaları gerekmektedir.

/yediiklimyayıncılık

Değerlendirme Süreci Çok Yönlüdür.

Okul öncesi eğitiminde sonuç değil, süreç önemli olduğundan, programda sürecin çok yönlü olarak değerlendirilmesi öne çıkmaktadır. Değerlendirmede çocuğun, programın ve öğretmenin kendini değerlendirme süreci iç içe olduğundan, birinden elde edilen bulgular diğerlerinin değerlendirilmesinde de kullanılır. Öğretmenlerin yapılan değerlendirmeleri sonraki uygulamalarda dikkate almaları gereklidir.

Özel Gereksinimli Çocuklar için Uyarlamalara Yer Vermektedir.

Okul öncesi eğitimi, özel gereksinimli çocukların gereksinimlerini de dikkate alarak, bütün çocuklara öğrenme ve ilkokula hazırlık konusunda eşit fırsat sunmayı hedefler. Sınıfta raporu olan özel gereksinimli çocuk olduğunda öğretmenlerin hazırladıkları etkinliklerde özel gereksinimli çocuk için uyarlamalar yapmaları beklenmektedir. Öğretmenlerin etkinliklerdeki uyarlamaların yanı sıra Bireyselleştirilmiş Eğitim Programını (BEP) da uygulamaları gerekmektedir.

Rehberlik Hizmetlerine Önem Vermektedir.

Öğretmenlerin, rehber öğretmenlerle iş birliği içinde çalışması, çocukların gelişimlerinin desteklenmesinde ve ekip çalışmasının sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde önemlidir. Bu iş birliğinin ailelerin eğitimlerine de önemli katkı sağlaması beklenmektedir.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİNİN PLANLANMASI VE UYGULANMASI

Öğrenme Merkezleri: Güncellenen programda "ilgi köşeleri" öğrenme merkezleri olarak ifade edilmiştir. Öğrenme merkezleri çocukların serbest oyun oynama gereksinimlerini karşılamak için düzenlenmiş alanlardır. Öğrenme merkezleri günlük eğitim akışında yer alan etkinliklerde ele alınan kazanım ve göstergeler doğrultusunda seçilmiş farklı materyalleri de barındıran, birbirinden çeşitli malzemelerle (çocuk boyundaki dolap/raflar, pano, farklı renkte halılar, yer döşemeleri veya yere yapıştırılan bantlar, vb.) ayrılmış olan oyun alanlarıdır.

Öğretmen, öğrenme merkezlerinde sınıfın fiziksel özelliklerini ve çocuk sayısını dikkate alarak çocukların bireysel gereksinimlerine ve ilgilerine yönelik düzenlemeler yapar.

Öğrenme merkezlerinin düzenlenmesinde çocukların da fikirlerinin alınması, sınıfı benimsemelerine ve aldıkları sorumlulukları yerine getirmelerine destek olacaktır. Bir sınıfta kaç merkez olacağını sınıftaki çocuk sayısı ve sınıfın fiziksel koşulları belirler.

Okul öncesi eğitimi kurumlarında bulunması önerilen merkezler; blok, kitap, müzik, sanat, fen ve dramatik oyun merkezleridir. Sınıfta bulunan merkezlerin adlarının ve sembollerinin bulunduğu farklı renklerde kartlar hazırlanarak ait olduğu merkezde çocukların görebileceği bir yere asılmalı veya yapıştırılmalıdır. Öğretmen gerekli zaman ve durumlarda seçilen temalara uygun olarak bir süreliğine yeni merkezler de oluşturabilir.

Öğretmen, öğrenme merkezlerini çocuklar sınıfa gelmeden önce hazırlar. Güne başlama zamanı sonunda tercih ettikleri merkezlerde oynamaları için çocuklara rehberlik eder. Öğrenme merkezini seçen çocuk ilgi ve isteği doğrultusunda etkinliğini sürdürür, çalışmasını bitirdiğinde bir merkezden diğerine geçebilir.

Blok Merkezi

Çocukların yaşadıkları ortamlarda yer alan farklı boyut, şekil ve renkteki figürleri ve bunlar arasındaki ilişkileri fark etmesine ve farklı figürler kullanarak yapı-inşa oyunları aracılığıyla yaratıcılıklarını kullanmasına olanak tanıyan bir merkezdir. Bu merkez için geniş bir alana ihtiyaç vardır ve çocuklar hareketli olup çok ses çıkarabilecekleri için sessiz olunması gereken merkezlerden uzak olmalıdır.

Kitap Merkezi

Çocukların okuma yazma etkinliklerine ve kitaplara karşı olumlu tutumlar geliştirmesini sağlamayı, dil ve iletişim becerilerini desteklemeyi amaçlayan bu öğrenme merkezinin rahat, aydınlık ve görece sessiz bir mekânda olmasına özen gösterilmelidir. Bu merkez çocukların basılı materyalleri inceleyebileceği, bazen masada bazen bir mindere uzanarak kitap/dergi vb. bakabileceği bir alandır.

Müzik Merkezi

Çocukların müzik ile ilgili bilgi ve becerilerini destekleyerek deneyim kazanmalarını sağlayan etkinliklerin yapıldığı bir öğrenme merkezidir. Okul öncesi eğitim kurumunda müzik merkezinin olması, çocukların hem

Yediiklim Yayıncılık

erken dönemde müzik eğitimiyle ilgili bireysel bilgi ve becerilerinin oluşmasını ve gelişmesini sağlayacak hem de genel müzik kültürünün oluşmasına katkıda bulunacaktır. Bu merkezde özellikle gerekli çalgı ve araç -gereçlerin bulundurulması ve bunların hem çocuklar hem de öğretmenler tarafından etkin bir şekilde kullanılması, ritim duygusunun gelişebilmesi ve işitsel algının uyarılması açısından önemlidir.

Sanat Merkezi

Çocukların geçmiş deneyimleri ve öğrendiklerini temel alarak yeni fikirler ve özgün ürünler ortaya koymalarına olanak tanımayı amaçlayan, farklı malzemelerle etkileşime geçerek keşifler yapabileceği ve farklı deneyimler yaşayabileceği bir merkezdir. Bu çalışmalar süresince çocukların estetik algıları ve manipülatif becerileri gelişir. Beceri düzeyleri arttıkça materyallerin de daha karmaşıklaşması gerekir. Çocukların ürettiği ürünlerin çocukların göz hizasında ve çocuklar tarafından sergilenmesine özen gösterilmelidir.

Fen Merkezi

Çocuklar dünyaya karşı içten gelen bir merak duyar ve çevrelerinde olup biteni öğrenmek isterler. Bu öğrenme merkezi çocukların merak duygusu ve öğrenme arzusunu uyarmayı ve çocukların yaşadıkları dünya hakkında yeni şeyler öğrenmelerini desteklemeyi amaçlar. Çocukların bilimsel süreç becerilerini geliştirebilecekleri bu merkez, aydınlık olmalı, rahat çalışılabilecek şekilde düzenlenmeli ve görece sessiz merkezlere yakın olmalıdır.

Dramatik Oyun Merkezi

Oyun çocuğun bütün gelişim alanlarını destekler. Çocuklar dramatik/sembolik oyun sırasında nesnelerle ve kişilerle etkileşimde bulunur ve nesneleri düşünce, durum ve diğer nesneleri temsil etmek için kullanırlar. Sembolik düşünmenin gelişimini destekleyen bu öğrenme merkezinde çocuğun farklı roller almasına, yeni keşiflerde bulunmasına, günlük yaşamdan olayları ve kişileri doğaçlama olarak canlandırmasına imkân sağlayan materyaller yer almaktadır.

Etkinlik Çeşitleri ve Açıklamaları

Etkinlik Çeşitleri; Türkçe, sanat, drama, müzik, hareket, oyun, fen, matematik, okuma yazmaya hazırlık ve alan gezileri şeklindedir. Öğretmen veya çocuklar tarafından yapılandırılmış/yarı yapılandırılmış/ yapılandırılmamış etkinlikler sınıf içinde yapılabileceği gibi açık havada da yapılabilir. Etkinlikler bireysel, küçük grup veya büyük grup şeklinde planlanıp uygulanabilir.

Bireysel etkinlik, çocuğun kendi başına yaparak -yaşayarak öğrenmesini amaçlar. Bu etkinlikler, çocukların bireysel ilgi, gereksinim ve yetenekleri ile gelişim özelliklerini dikkate alarak onların potansiyel gelişimlerini desteklemek amacıyla planlanan etkinliklerdir. Küçük grup etkinliği, çocukların yaş, gelişim özelliği, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda gruplara ayrılarak farklı çalışmalar yaptıkları etkinliklerdir. Gruptaki çocukların hepsinin aynı etkinliği küçük gruplar hâlinde yaptıkları etkinlikler büyük grup etkinliğidir.

Küçük grup etkinliklerinde ise her grubun etkinliği ayrı ayrı planlanmalıdır. Bütünleştirilmiş etkinlik, birden fazla etkinliğin uygun geçişlerle bir araya getirilmesinden oluşur. Etkinliklerin ve bir etkinlik planının, öğrenme sürecinde arka arkaya sıralanması demek bütünleştirmek demek değildir.

Matematik Etkinliği: Matematik eğitimi, çocuğun bilişsel gelişimine katkı sağlamak, çocuklarda matematiğe karşı olumlu bir tutum kazandırmak, çocukların önceden getirdikleri kavramsal bilgilerle yeni bilgiler arasında bağ kurmasına yardımcı olmak, matematiksel kavramların neden ve nasıl kullanıldığını anlamaya yardımcı olmak amacını taşımaktadır. Ayrıca matematik etkinlikleri ile çocuklarda matematiksel sorgulama becerisini geliştirmek amaçlanmalıdır. Uygulanan matematik etkinlikleri ile çocuklar çevrelerindeki örüntüleri fark etmeli, varsayımlar geliştirip bunları deneyebilmeli, problem çözebilmeli, akıl yürütebilmeli ve matematiksel kavramları kullanarak iletişim kurabilmelidirler. Matematik, çocukların günlük hayatta karşılaşabilecekleri örneklerle de verilmelidir.

Drama Etkinliği: Drama çocukların bir grup içerisinde durum veya olayları kendi yaşantılarından yola çıkıp materyaller kullanarak, dramatik formlar yoluyla canlandırmalarıdır. Okul öncesinde drama; çocuğun yaparak –yaşayarak öğrenmesini amaçlayan, bütün gelişimlerini destekleyen, daha önceden belirlenmiş amaçları olan, olayları sözel veya sözel olmayan iletişim yöntemleriyle ifade etmeye dayalı, içinde canlandırmaların olduğu bir etkinliktir.

/yediiklimyayıncılık

Okuma Yazmaya Hazırlık Etkinliği: İlkokula hazırlık çalışmaları; çocukların okul öncesi eğitim kurumlarına devam ettiği süre boyunca sosyal ve duygusal, motor, bilişsel, dil ve öz bakım becerileri gibi bütün alanlarda eşit şekilde desteklendiği çalışmaların bir bütünüdür. Bu alanda yapılacak çalışmalar çocuğun okul öncesi eğitim kurumuna başladığı ilk günden itibaren bütün gelişim alanlarını kapsamalı ve birbiri üzerine eklenerek gitmelidir.

Okuma yazmaya hazırlık çalışmaları ilkokula hazırlık çalışmalarının içerisinde yer alan ve çocukların ilkokula geçişini kolaylaştırmak, hazır bulunuşluk düzeylerini artırmak amacıyla yapılan etkinliklerdir.

Kesinlikle okuma veya yazma öğretmek amacını taşımamaktadır. Programda okuma ve yazma öğretimi yoktur. Harfleri göstermek ve harfleri yazdırmak da yoktur. Okuma yazmaya hazırlık çalışmaları sadece masa başında yapılan kitap/kavram/çizgi çalışmaları olarak değerlendirilmemelidir. Aksine, bu çalışmalar birçok farklı etkinlik çeşidi ile (sanat, drama, müzik, oyun vb.) gerçekleştirilmelidir.

Okul öncesi eğitimde amaç, çocuklara okuma ve yazma öğretmek değil onların ilkokulda okuma ve yazmayı hızlı öğrenebilmesi için gereken ön becerileri kazandırmaktır. Çocukların öncelikle, okuma yazmanın gerekliliğini ve gerçek yaşam ile ilişkisini anlamaları önemlidir. Böylece çocukların, okuma yazmaya ve okula karşı olumlu bir algı geliştirmeleri desteklenecektir.

Aşağıda verilen örnekler ilkokula hazırlıkta temel olan becerilerin gelişimini desteklemeye yöneliktir:

1.Görsel algı çalışmaları (el-göz koordinasyonu, şekil-zemin ayrımı, şekil sabitliği, mekânda konum, mekânsal ilişkiler, hız vb.)

2.İşitsel algı/fonolojik farkındalık çalışmaları (dinleme, konuşma, sesleri hissetme, ayırt etme, aynı sesle başlayan ve biten kelimeler üretme vb.)

3.Dikkat ve hafıza çalışmaları (benzerlikleri ve farklılıkları bulma, akılda tutma, hatırlama vb.)

4.Temel kavram çalışmaları (program kitabındaki kavram listesinde bulunan ve gerekli görülen diğer kavramlar ile ilgili çeşitli çalışmalar)

5.Problem çözme ve tahmin çalışmaları

6.Kalem kullanma ve el becerisi çalışmaları (kalemi doğru tutabilme, kalem kontrolü ve doğru kullanabilme, çizme, boyama, kesme, katlama, yoğurma, yapıştırma vb.)

7.Öz bakım becerilerini geliştirme çalışmaları

8.Güven ve bağımsız davranış geliştirme çalışmaları

9.Sosyal ve duygusal olgunluk geliştirme çalışmaları

10.Okuma yazma farkındalığı ve motivasyon geliştirme çalışmaları

11.Duyu eğitimi çalışmaları

12.Nefes ve ritim çalışmaları vb.

Sanat Etkinliği: Çocuğun yaratıcılığını ve hayal gücünü kullanarak problem çözmesine, eleştirel ve çözüm odaklı düşünmesine olanak tanıyan etkinliklerdir. Sanat etkinlikleri aynı zamanda çocukların kendilerini ifade ederek iletişim becerilerini geliştirmesine yardımcı olur. Bunlara ek olarak sanat etkinlikleri çocuğun kendini, içinde bulunduğu kültürü ve diğer kültürleri daha iyi anlamasına olanak tanıyarak farklılıklara saygı duymasına da yardımcı olur. Süreç tek bir ürün ortaya çıkarmak amaçlı planlanmaz. Grubun sayısına ve özelliğine göre çeşitli etkinlikler ve etkinliklerle ilgili materyaller hazırlanmalı, çocuğa seçme fırsatı tanınmalıdır.

Türkçe Etkinliği: Türkçe etkinliği çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak, sözcük dağarcıklarını geliştirmek ve iletişim becerilerini artırmak için planlanan etkinliklerdir. Türkçe etkinliklerinin amacı; çocukların Türkçeyi düzgün kullanmasını, sesleri çıkarabilmesini, farklı söz dizimsel yapıları anlama ve kullanmasını, dinleme becerilerini kazanmasını, duygu ve düşüncelerini sözel ve sözel olmayan yollarla ifade etmesini, ses tonunu ayarlamasını ve sözcükleri doğru üretmesini sağlamaktır.

Oyun Etkinliği: Oyun, çocukların uzmanlık alanıdır. Dünyanın her yerinde çocuklar her koşulda, her zaman ve her şeyle oyun oynayabilirler. Oyun sadece çocukların değil yaşam boyu bireylerin haz verici uğraşı olarak önemini sürdürür. Çocukluk döneminin vazgeçilmez uğraşı olan oyundan en etkili öğrenme fırsatı olarak yararlanılmalıdır. Çocuklar öğrenme deneyimlerini oyunları aracılığı ile geliştirirler ve zenginleştirirler.

Yapılandırılmamış oyun/Serbest oyun: Bireysel, eşli, küçük veya büyük grup hâlinde oynanan oyunlar sırasında çocuklar tamamen kişisel ilgi ve tercihleri doğrultusunda oynarlar. Nerede, kiminle, ne ile ve na-

/yediiklimyayincilik

sıl oynayacaklarına çocuklar karar verirler.

Yapılandırılmış oyun etkinlikleri: Çocukların gelişimsel ilerlemelerini desteklemek amacıyla kuralları başkası tarafından belirlenmiş oyun etkinliklerine küçük ve/veya büyük gruplarda katılımını sağlayan oyunlardır. Geleneksel çocuk oyunları bu kategorideki oyunlardır. Bu farklı oyun türlerine eğitim programında dengeli bir şekilde yer vererek çocukların gelişimlerini en üst seviyede desteklemek mümkün olabilecektir.

Müzik Etkinliği: Müzik etkinlikleri, çocukların hem bilişsel, dil, motor, sosyal ve duygusal gelişimlerini destekleyen hem de müziksel gelişim sürecini olumlu yönde etkileyen çalışmalardır. Bu çalışmalar; ses, müzik dinleme ve ayırt etme çalışmaları, ritim çalışmaları, nefes ve ses çalışmaları, şarkı söyleme, çalgı çalma, yaratıcı hareket ve dans, müzik eşliğinde hareket, müzikli öykü oluşturma gibi etkinliklerden oluşur.

Fen Etkinliği: Çocukları dikkat etmeye, soru sormaya, merak etmeye, gözlemlemeye, araştırmaya, incelemeye ve keşfetmeye yönelten etkinliklerdir. Çocuklar ilk elden deneyimler kazanırken onların bilimsel süreç becerilerini kullanmalarına özen gösterilmelidir. Bu etkinliklerle yaşam gerçeklerini tanıtırken çocuklarda çevre farkındalığı da sağlanacaktır. Çocukların çevrelerine karşı doğru tutumlar geliştirebilmeleri ve doğru davranabilmeleri için öğretmenin tutumlarının da doğru olması ve doğru davranması gerektiği unutulmamalıdır.

Hareket Etkinliği: Hareket etkinliğinin amacı, çocukların temel hareket becerilerini geliştirerek çocuğun fiziksel, motor, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal, gelişimine ve öz bakım becerilerine katkıda bulunmaktır. Böylece çocuğun fiziksel etkinliklere yaşam boyu katılımı da sağlanabilir. Çocukların fiziksel ve motor yeterliliklerinin, algısal motor gelişimlerinin ve hareket becerilerinin yani yer değiştirme, nesne kontrolü ve denge becerilerinin geliştirilmesini içeren etkinliklerdir.

Alan Gezisi: Alan gezileri çocukların araştırma, problem çözme ve olayı yerinde gözlemleme yolu ile doğrudan ve anlamlı öğrenme gereksinimlerini karşılama amacını taşımaktadır. Yalnızca fen eğitimi etkinlikleri kapsamında düşünülmemesi gerekir. Bu geziler bir yandan çocukların yaşadıkları çevreyi tanımalarına, bir yandan da eğitim programına alınan kazanımlara ulaşmalarına ve kavramları öğrenmelerine ortam hazırlar.

Aylık Eğitim Planı

Bu programda, öğretmenin eğitimini aylık dönemler hâlinde planlaması önerilmektedir. Aylık plan, bir öğretmenin çalıştığı çocuk grubunun gelişimini desteklemek için etkinlik oluşturmak üzere alacağı kazanım ve göstergeleri, kavramları, alan gezilerini, özel gün ve haftalar ile aile katılımı ve değerlendirme süreçlerini içeren bir çalışma planıdır.

Günlük Eğitim Akışı: Günlük eğitim akışı, öğretmenin o gün yapacağı çalışmalara düzenli bir şekilde yer verdiği çerçeve bir plandır. Güne başlama zamanı, oyun zamanı, etkinlik zamanı ve günü değerlendirme zamanı ile beslenme ve dinlenme zamanı gibi rutin etkinlikleri içerir.

Güne Başlama Zamanı: Okul öncesi eğitimi kurumlarında günün başlangıcında yer verilmesi gereken bir zaman aralığıdır. Çocukların birbirlerine ve gün içinde yapılacak diğer etkinliklere uyum sağlamalarına yardımcı olur. Bu süreçte çocukların birbirleriyle ve öğretmenleriyle yüz yüze etkileşimi sağlanır. Özellikle grup içinde utangaç olan veya kendini ifade etmekte zorlanan, kendini iyi hissetmeyen çocukların faydalanabileceği bir süreçtir.

Oyun Zamanı: Güne başlama zamanı sona erdiğinde öğretmen çocuklara öğrenme merkezlerini tanıtır; "Bugün nerede oynamak istiyorsun?" şeklinde sorular sorarak çocukların tercihlerini belirtmelerini ister. Böylece çocuklar günlerini planlamayı öğrenmeye başlarlar. Çocuklar tercih ettikleri merkezlere yönelir ve serbest oynarlar.

Etkinlik Zamanı: Günlük eğitim sürecinin bu bölümünde öğretmenin çocukların da önerilerini dikkate alarak önceden planladığı ve isimlerini "Günlük Eğitim Akışı" na kaydettiği etkinlik/etkinlikler yer alır. Etkinlik zamanı; bütünleştirilmiş etkinlikler şeklinde, bütünleştirilmiş ve tek bir etkinliğin birlikte uygulanması şeklinde, tek tek etkinliklerin art arda uygulanması şeklinde düzenlenebilir.

Günü Değerlendirme Zamanı; çocukların günlerini planlamaları, planladıklarını uygulamaları ve gün sonunda da yaptıklarını değerlendirmeyi öğrenmeleri önemli bir kazanımdır. Bu nedenle, günün sonunda yine bütün grup bir araya toplanır ve günün değerlendirilmesi amaçlı sohbet edilir. Mümkün olduğu kadar açık uçlu sorular aracılığıyla, hangi öğrenme merkezlerinde ne tür oyunlar oynadıkları, hangi etkinlikleri

Yediiklim Yayıncılık

yaptıkları, ortam ve materyaller gibi konularda çocuklarla beraber değerlendirilir.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çocukların Değerlendirilmesi

Bu programda çocuğun gelişiminin izlenme süreci, bu amaçla hazırlanan ve Ek 1'de yer alan "Gelişim Gözlem Formu" ile kayıt altına alınacaktır. Çocukların gelişimlerinin gözlem formuyla kayıt altına alınması bir yandan çocuğun neleri başarıyla yaptığı ve ne düzeyde yaptığı hakkında bilgi verirken diğer yandan nasıl ve neden yaptığı hakkında ipuçları verecektir. Öğretmenlerin, çocukların gelişimlerini değerlendirirken onları birbirleriyle karşılaştırmak yerine, her çocuğu önceki ve sonraki beceri ve davranışlarına bakarak kendi içinde değerlendirmesi gerekmektedir. Bu noktada her çocuktan beklenenlerin kendi gelişimi ve bireysel özellikleriyle tutarlı olmasına, yani beklentilerin gerçekçi olmasına da özen gösterilmelidir.

Programın Değerlendirilmesi

Programın değerlendirilebilmesi için öğretmenlerin hazırladıkları ve uyguladıkları aylık plan ve etkinlikleri bütün boyutları ile ele almaları gereklidir. Öğretmenlerin planlanan ve uygulanan eğitim süreçleri arasındaki tutarlılığı, ortaya çıkan yeni gereksinimlerin neler olduğunu belirlemeleri ve günlük eğitim akışında yer alan genel değerlendirme bölümüne kaydetmeleri beklenmektedir.

Günlük eğitim sürecinin ve etkinliklerin değerlendirilmesi:

Günlük eğitim akışının günü değerlendirme zamanında yapılan, öğrenilen bilgilerin pekiştirildiği, sürecin gözden geçirildiği önemli bir aşamadır. Etkinliklerin değerlendirilmesi amacıyla çocuklar etkinlikle ilgili konuşabilir, birbirlerine sunum yapabilirler; çalışma sayfaları/bellek kartları kullanılabilir, resim yapılabilir, afiş / poster hazırlanabilir, etkinlikle ilgili çekilen fotoğraflar çocuklarla incelenebilir veya sergiler düzenlenebilir. Etkinliğin değerlendirilmesi için etkinlik sürecinde / sonunda yapılan tartışmalar aşağıdaki türde sorularla yönlendirilebilir.

Betimleyici sorular; değerlendirmeye başlarken ilk olarak etkinlikte ne yapıldığı açıklanır. Böylece etkinliğin süreç olarak gözden geçirilmesi sağlanır.

Örnek Sorular:

- Biraz önce oynadığımız oyunda kimler vardı?
- Oyunda senin rolün neydi?
- Biraz önce yaptığımız deneyde önce ne oldu, sonra ne oldu?

Duyuşsal sorular; çocuklara etkinlik sırasında ne hissettikleri sorulur ve böylece hem kendi duygularının hem de başkalarının duygularının farkına varmaları sağlanır.

Örnek Sorular:

- Biraz önce ----rolünü canlandırmak hoşunuza gitti mi? Neler hissettiniz?
- Az önce dinlediğiniz öyküde kaybolan çocuk sizce neler hissetmiş olabilir?

Kazanımlara Yönelik Sorular: Etkinlikte ele alınan kazanım ve göstergelere yönelik sorular sorulur.

Örnek Sorular:

- Heykeller ne tip malzemelerden yapılabilir?
- Sıra olmak neden gereklidir?
- İlkbaharda çevremizde ne tip değişiklikler olur?

Yaşamla ilişkilendirme soruları: çocuklara etkinlikte yaşadıkları ile kendi yaşantıları arasında ilişki kurabilmeleri için sorular sorulur. Amaç, çocukların öğrenmelerinin kalıcılığının sağlanmasıdır. Örnek Sorular:

- Başka nerelerde heykel gördünüz?
- Pazar -market vb. kalabalık yerlere ailenizle gidiyor musunuz?
- Gittiğiniz yerlerde nelere dikkat ediyorsunuz?
- Kimler oyun oynar?

Öğretmenin Kendini Değerlendirmesi

Öğretmenin sınıf içi başarısı hakkında farkındalık yaratmak ve gerekli önlemleri almak konusunda kullanılan yöntemlerden biri öğretmenin kendini değerlendirmesidir. Öğretmenlerin kendi kendilerini değerlendirmeleri onların güdülenmelerini, yaratıcılıklarının artmasını, yansıtmacı öğretmen olabilmelerini ve eksikliklerini görerek kendi kendilerini güçlendirebilmelerini sağlar. Öğretmenlerin programa ve çocuklara ilişkin değerlendirmelerden elde edilen verileri dikkatle analiz etmeleri, kendi ilgi, yetenek ve yönelişlerini belirlemeleri ve kişilik özelliklerini gözden geçirerek kendilerini değerlendirmeleri beklenmektedir.

Yediiklim Yayıncılık

0-36 AYLIK ÇOCUKLAR İÇİN EĞİTİM PROGRAMI

0-36 AYDA GELİŞİM

Yaşamın ilk üç yılında bebek, bir taraftan içinde bulunduğu ortama ve çevresindeki kişilere uyum sağlarken diğer taraftan hızlı bir şekilde gerçekleşen büyüme ve gelişmenin gerektirdiği değişimlere ayak uydurmaya çalışır. Bu süreç içerisinde yuvarlanır, emekler, sıralar, yürür, ses çıkarır, konuşur, şarkı söyler, dans eder ve aşama aşama çeşitli beceriler geliştirir; ancak bireysel farklılıklar nedeniyle her bebeğin gelişimi aynı hızda gerçekleşmeyebilir. Doğumdan sonraki ilk aylarda refleksif hareketler yoğun biçimde görülür. Sinir sisteminin ve duyu organlarının gelişmesi ile birlikte çevreden gelen uyaranlar giderek işlevsel hâle gelir. Zamanla refleksler yerini amaçlı hareketlere bırakır. Bebeğin dokunarak, hissederek ve deneyerek nesneleri algılama, tanıma, nesnelerle ilgili neden-sonuç ilişkileri kurma gibi becerileri gelişir ve bebek yaşama hazırlanır. Yaptığı davranışların sonuçlarını görüp haz aldıkça keşfetmek için daha çok güdülenir, deneme yanılma yoluyla ve uygun eğitimsel fırsatlarla deneyimlerini artırır.

Erken dönemlerden itibaren destekleyici ortamlar hazırlamak ve bebeklerin gelişimlerini takip etmek önemlidir. 0-3 yaş arasında yürüme, konuşma, iletişim kurma, düşünme, akıl yürütme ve sorun çözme gibi birçok beceri kazanılır. Bu beceriler, döneminde kazandırılmaz ise bu becerilerin sonraki dönemlerde kazandırılması zor olabilir. Bu dönemdeki eğilimler sadece dil, matematik ve problem çözme gibi akademik başarıları değil aynı zamanda toplumsal yaşam için gerekli olan iletişim kurma, empati, sorumluluk alma, iş birliği gibi sosyal becerileri geliştirmesi ve öğrenmeyi güçlendirmesi açısından da önemlidir. Bu nedenle doğumdan itibaren 0-36 aylık çocukların Erken Çocukluk Eğitim Programlarına katılmaları eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Çocuklar doğumdan itibaren öğrenmeye hazırdırlar ve bunu sağlamak için onlara yeterli olanakları sunmak gerekir. Konu ile ilgili yapılan çalışmalar özellikle doğumdan sonraki ilk birkaç yıl, çocuğun yaşadığı çevrenin ve uyaranların tüm yaşamında etkili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle nitelikli çevre ve çocuğun bu çevrede edindiği deneyimler büyük önem taşımakta ve çocuğun sonraki yıllarda gelişimini olumlu yönde etkilemektedir.

Çocuğun eğitimi ailede başlar. Aileden sonra eğitim kurumları çocuğu toplumsal yaşama hazırlar. Erken çocukluk eğitimi kurumları, sadece çalışan ebeveynlere çocuğun bakımı için destek olunan bir yer değil, çocuğun tüm gelişim alanlarını destekleyen, onları gelecek eğitim basamaklarına hazırlayan ve aileyi erken çocukluk eğitimi konusunda bilgilendirmeyi amaçlayan kurumlardır.

Erken çocukluk eğitimi sayesinde çocukların sosyal alanda hoşgörü ve empati becerileri, bilişsel alanda matematiksel ve konumsal algıları ile sorun çözebilme becerileri, dil alanında sesleri ayırt etme, konuşurken sesini doğru kullanabilme ve kendini sözel olarak ifade edebilme becerileri geliştirir. Çocuklar motor alanda ise fiziksel gelişimin temelini oluşturan küçük ve büyük kaslarını doğru kullanabilmeyi öğrenirler ve böylece el-göz koordinasyonu gerektiren işler kadar denge gerektiren hareketleri de yapabilirler. Çocuklar aynı zamanda temizlik kurallarına uymayı, giysilerini tek başına giymeyi ve çıkarmayı, doğru beslenmeyi, kazalar ve tehlikelerden korunabilmeyi de öğrenirler. Bu nedenle erken çocukluk eğitim kurumlarında verilen nitelikli eğitim, "yaşama en iyi başlangıç" yeri olarak önem taşımaktadır.

Ailenin Önemi

Çocuklar zamanlarının büyük bir bölümünü aile bireyleriyle geçirirler. Dolayısıyla her aile bireyi çocuğun başarısını arttırma ve desteklemede potansiyel bir güce sahiptir; ancak bu potansiyel, çocuğun sağlıklı gelişimi ve eğitimi için yeterli değildir. Aile bireylerinin özellikle anne babaların çocuk yetiştirme becerilerinin, aile eğitim programları aracılığı ile geliştirilmesi ve desteklenmesi gerekir. Aile eğitimi; çocukların fiziksel, ruhsal, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerinin her aşamasında gerekli olan yetenek ve anlayışı ebeveynlerinin kazanmalarına yardımcı olan bir eğitimdir. Günümüzde yaşanan hızlı değişimler, anne babaların eğitim ihtiyaçlarını da farklılaştırmaktadır.

0-36 ay eğitim kurumlarında ne kadar nitelikli eğitim verilirse verilsin, kreşlerde verilen eğitim aile ortamında desteklenmedikçe eğitim kurumları, hedeflerine tam olarak ulaşamazlar. Ebeveynler, bebeklerinin/ çocuklarının yaşananlarına ne kadar erken katılırlarsa bebeklerinin/ çocuklarının kazanımları da o oranda artmaktadır. Ebeveynlerin eğitime katılımı, eğitim kurumu ile ev arasındaki bağlantıyı da sağlayarak kazanılan bilgi ve becerilerin pekiştirilmesi, eğitimde

Yediiklim Yayıncılık

sürekliliğin sağlanması sonucunda başarının artmasında etkilidir.

Eğitimcinin Önemi

Eğitimci, erken çocukluk eğitiminin niteliğini ve çocuğun gelişimini etkileyen en temel belirleyicilerden biridir. Çocuklar sadece değer gördükleri, sevildiklerinden emin oldukları ve kendilerini güvende hissettikleri destekleyici ortamlarda çevrelerini keşfederler ve sunulan öğrenme fırsatlarını değerlendirirler. Bu destekleyici ortamın en önemli bileşeni ise eğitimci ile çocuk arasında kurulan tutarlı ve güvenli ilişkidir.

Eğitimci, her çocuğun farklı gelişimsel ve bireysel özellikler ile farklı yeteneklere sahip olduğunu ve farklı yeterliliklere sahip olduğunu daima aklında tutmalıdır. Ayrıca çocuk ile tutarlı ve güvenli bir ilişki geliştirdiğinde, çocuğun sahip olduğu yeterliliklerin farkında olduğunda ve bu yeterlilikleri dikkate alarak çocuğa yeni öğrenme deneyimleri sunduğunda çocuğun gelişimini desteklemiş, toplumsal yeterliliğini arttırmış ve gelecekteki başarısını olumlu yönde etkilemiş olur.

Aşağıda 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı'nın temel özellikleri verilmiştir:

Gelişimseldir

Programın başarısı için ön koşul, çocukların gelişim düzeylerine uygun olması ve onların ihtiyaçlarını karşılamasıdır. 0-3 yaş çocuklarına yönelik geliştirilen programda çocukların bilişsel, dil, sosyal-duygusal ve motor gelişim alanlarındaki gereksinimlerinin giderilmesi temel amaçtır. Bu nedenle, çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak her yaşa uygun farklı gelişim göstergeleri hazırlanmıştır. Programın sağladığı bilgi ve beceriler çocukların yaşam boyu akademik ve sosyal gelişimlerine destek olacaktır.

Sarmaldır

Çocukların gelişim özelliklerini temel alan bu programda içerik belirlenirken birbiriyle ilişkili olma ve ardışıklık ilkesi göz önüne alınmıştır. Bu bağlamda 0-3 yaş çocuklarına yönelik geliştirilen bu programda yeni öğrenmelerin, ön öğrenmelerin üzerine inşa edilmesi esastır. Bilişsel, dil, sosyal-duygusal ve motor gelişim alanlarına yönelik gelişim göstergelerinin yeri ve zamanı geldikçe tekrarlanması ve kapsamının genişlemesi söz konusudur.

Dengelidir

Programda, gelişimin bir bütün olduğu göz önüne alınarak çocukların bütün gelişim alanlarını desteklemeye yönelik öneriler geliştirilmiştir. Ayrıca etkinliklerin sadece kapalı alanlarda değil açık alanlarda gerçekleştirecek şekilde planlanması programın dengelilik özelliğini desteklemektedir.

Esnektir

Esneklik, eğitim programını kurumun fiziksel özelliklerine, çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına göre düzenlemede eğitimciye özgürlük tanır. Farklı bölgelerdeki çocuklar için uygulanabilir olması, günlük akışın belli saat dilimleri ve etkinlik türleri ile sınırlandırılmaması, özel eğitime gereksinim duyan çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına göre uyarlamalar yapılabilmesi programın esnekliğine dikkat çekmektedir. Ayrıca program, çocuk merkezli olarak yapılandırıldığı için eğitimciler ya da aileler tarafından farklı öğrenme ortamlarında uygulanabilir esneklikte hazırlanmıştır.

Bütüncüldür

0-36 aylar arasında bilişsel, dil, motor ve sosyal-duygusal gelişimi birbirinden ayırmak imkânsızdır. Gelişim bütün alanlarda hep birlikte gerçekleşir. Bu noktadan hareketle program tüm gelişim alanlarını destekleyecek nitelikte, birbirleriyle etkileşimli ve çok yönlüdür. Ayrıca gelişimin kalitesi yaşanılan çevre ile doğrudan bağlantılı olduğundan çocuklar sadece eğitim ortamı boyutunda değil aile ve çevre boyutuyla da ele alınmıştır.

Oyun Temellidir

Çocuk oyun aracılığıyla öğrenir, kendini ve içinde yaşadığı dünyayı oyunla tanır ve kendini en iyi oyun sırasında ifade edip kritik düşünme becerilerini oyun içinde kazanır. Diğer bir deyişle oyun, çocuğun işidir. Bu gerçekten hareketle, programda göstergeler ele alınırken oyunun bir yöntem ve/veya etkinlik olarak kullanılması özellikle önerilmektedir.

Güvenli ve Çocuk Dostu Ortamların Düzenlenmesi Önemlidir

Öğrenme ortamı çocukların yaş, gelişim özellikleri, ilgileri ve gereksinimleri dikkate alınarak düzenlenmeli ve çocukların keşfetmesini, yeni beceriler edinmesini ve öğrenmesini destekleyecek nitelikte güvenli ve

yediiklimyayıncılık

çocuk yararına olmalıdır. Seçilen ortamların çocuğun yaşama ve korunma hakkını güvence altına alan, kendini geliştirebilmesi ve çevresi ile sağlıklı ilişkiler kurabilmesine fırsat veren, problem çözme becerilerini geliştirebilmesini, başkalarıyla beraber çalışabilmesini sağlayan ve potansiyelini açığa çıkarabilmesini destekleyen çocuk dostu ortamlar olmasına özen gösterilmelidir.

Etkileşim Temellidir

Erken çocukluk döneminde gelişimin desteklenmesi, çocuğun farklı öğrenme deneyimleri ile karşılaşmasına bağlıdır. Çocuklara sağlanacak öğrenme deneyimi onlara farklı görüntüler, sesler, dokular, nesneler ve hareketler sunmakla ilgilidir. Çocuğa en iyi öğrenme deneyimini yaşatmak için onunla etkileşim içinde olmak gerekir. Bu nedenle program, yetişkinin çocukla etkileşimi ve iletişimini hedeflemektedir.

Keşfederek Öğrenme Önceliklidir

Program, çocuğun kendi öğrenmesini kendisinin oluşturmasını destekler. Program aracılığıyla çocuğun çevresinde olanları fark etmesi, merak ettiği konulara ilişkin sorular sorması ve araştırma yaparak keşfetmesi sağlanır. Böylece çocuk erken yaşlarda bilimsel süreç becerilerini kullanarak bilgiyi kendisi yapılandırır.

Bireysel ve Küçük Grup Etkinliklerine Yer Verilmesini Gerektirir

Programın 0-12 aylık döneminde, gelişimin hızı ve özellikleri nedeniyle bireyselleştirilmiş etkinlikler ön plana alınırken bir yaşından sonraki dönemde sosyalleşme ve akran gruplarıyla etkileşimi sağlamak amacıyla küçük grup etkinliklerine yer verilmiştir.

Duyuların Geliştirilmesi Ön Plandadır

Yaşamın ilk yıllarından itibaren duyuların uyarılması gerekmektedir. Yenidoğan bir bebeğin çevreyi tanımak için kullandığı en temel araç duyularıdır. Çocuklar duyuları yoluyla aldıkları uyaranlarla kavram gelişiminin temelini de oluştururlar. Bu nedenle çocuğun içinde bulunduğu her ortam ve her materyal duyu eğitiminde kullanılabilir. Önemli olan uyaranların somut olması ve ortam düzenlemelerinin yapılmasıdır.

Eğitimciye Özgürlük Tanır

Program, geliştirilmeye açıktır. Eğitimci, programda yer alan göstergeleri farklı biçimlerde bir araya getirebilir. Etkinliklerini yaş grupları ya da gelişim alanlarına göre bütünleştirilmiş olarak veya ayrı ayrı hazırlayabilir, değişik konulardan etkinlik oluşturabilir, ortam ve materyallerden yararlanarak öğrenme süreçlerini zenginleştirebilir. Eğitimci farklı etkinlikler geliştirerek havuz oluşturur ve bu etkinlikler içinden uygun olanları seçerek uygular.

Değerlendirme Süreci Çok Yönlüdür

Değerlendirme süreci bebeğin/çocuğun değerlendirilmesi, programın değerlendirilmesi, eğitimcinin kendi kendini değerlendirmesi olarak üç boyuta ele alınmıştır. Değerlendirmenin çok yönlü olarak yapılması, objektif olması ve değerlendirme sonuçlarının sonraki uygulamalarda dikkate alınması programın nitelikli bir şekilde uygulanıp başarılı olması açısından önemlidir.

Ailenin Eğitime Katılımı Önemlidir

Ailenin çocuğun eğitimine erken katılımı; çocukların gelişimlerini olumlu yönde destekler, çocuğun kazandığı bilgi, beceri ve tutumları pekiştirir, bunların kalıcılığını sağlar. Bu nedenle "Okul Öncesi Eğitimle Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi" hazırlanmıştır.

Uyarlanabilir

0-36 ay çocukları için hazırlanmış program, tüm çocuklara öğrenme konusunda eşit fırsatlar sunar. Programda özel gereksinimli çocukların özelliklerine ve onlar için öğrenme sürecinde uyarlamalara yer verilmiştir. Eğitimcilerin kendi gruplarındaki çocukların özel gereksinimlerini dikkate alarak eğitim süreçlerinde uyarlamalar yapmaları beklenmektedir.

Not

2013 MEB okul öncesi eğitim programı ve 2024 okul öncesi Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin kitapçıklarını indirip içerisinde bulunan kazanım/öğrenme çıktılarına mutlaka bakmalısın. ☺ Sınav günü çok faydasını göreceksin. ☺

Yediiklim Yayıncılık

NOT ALINIZ

KAYNAKÇA

BENCİK S., BAYHAN P. Bank Street yaklaşımının (Gelişimsel Etkileşim Yaklaşımı) İlkeler, Program ve Eğitimci Açısından İncelenmesi, 2008, Cilt 33, Sayı 149, Ankara

SEÇER Z., YALMAN D., Erken Çocukluk Eğitimine Giriş, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi

TEMEL F., İMİR M., Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi

OĞUZ V., AKYOL A., Çocuk Eğitiminde Montessori Yaklaşımı, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, 2006, s.243-256, ANKARA

0-36 Millî Eğitim Bakanlığı Programı yazılarak eklenecek.

Çocuk gelişimi ve eğitimi-Çocukları tanıma teknikleri, Ankara 2011 www.montessoriegitimi.org.tr

Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Okul Öncesinde Yaratıcılık, Eskişehir, 2012.

https://abdulkadirozbek.com.tr/stem-nedir-stem-egitimi-ogrencilere-ne-kazandirir/

https://www.acevokuloncesi.org/egitim-program/farkli-program-ve-yaklasimlar/farkli-program-ve-yaklasimlar/

Türkiye Yüzyılı Maarif Deli, Okul öncesi öğretmenliği (2024)

https://slideplayer.biz.tr/slide/3203445/

https://edragoo1andhighscope.wordpress.com/2014/03/01/highscope-approach-in-my-classroom/

https://okuloncesiyaklasimlari.wordpress.com/2015/12/30/high-scope-2/

https://www.yuvamdragosanaokulu.com/egitim-sistemi/high-scope-egitim-yaklasimi

https://renkliyetenek.com/high-scope/

https://maderacap.org/programs-and-services/head-start/

https://slate.com/human-interest/2016/12/head-start-is-free-effective-and-struggling-to-fill-all-of-its-seats.html

https://ogrenmetasarimlari.com/head-start-yaklasimi/

https://www.hsgd.org/programs/

https://www.theadvertiser.com/story/news/local/education/2021/09/29/new-head-start-early-learning-centers-opening-lafayette-iberia/5786213001/

https://okul.com.tr/okul-oncesi/makaleleri/reggio-emilia-yaklasimi-10

https://cocugunyuzdili.com/index.php/2021/01/09/reggio-emilia-yaklasiminda-mekansal-ozellikler/

https://interaktifcocukgelisimi.com/blog/15/reggio-emilia-da-cevre

https://www.bebek.com/waldorf-yaklasimi/

https://www.anneysen.com/1-6-yas-cocuk/makale/cocuk-gelisimi-waldorf-yaklasimi-nedir-neden-benim-semelisin_11965

https://www.istanbulnlp.com.tr/uzmanlik-programlari/masal-ve-hikâye-anlatma-2

https://www.basaktecer.com/egitimler/ikna-ve-satis/hikâye-anlaticiligi/

https://slideplayer.biz.tr/slide/2978663/

https://nextproyecto.com/2021/04/29/tecnicas-de-creatividad-tecnica-scamper/

https://gbote.wordpress.com/2012/12/18/scamperin-faydalari/

https://www.bilimsenligi.com/stem-egitiminde-muhendislik-tasarim-sureci-ve-dongu-nasil-olmalidir.html/#:~:text=(1)%20Problemi%20tan%C4%B1mlama%2C%20(,sorarak%20ve%20cevaplayarak%20bilgilerini%20geli%C5%9Ftirirler.

https://www.iienstitu.com/blog/beyin-firtinasi-teknigi-nedir-nasil-yapilir

Çakıroğlu Wilbrant, E. Okul Öncesi Eğitimde Montessori Yaklaşımı, Kök Yayıncılık, 2012.

/yediiklimyayincilik

GÖRSEL KAYNAKÇA

https://tr.wikipedia.org/wiki/Maria_Montessori#/media/Dosya:Maria_Montessori_(portrait).jpg

https://montessorimetodu.com/montessori-materyalleri/

https://www.montessorifelsefesi.com/montessori-egitiminin-temel-ozellikleri/

http://gulcinkaradeniz.blogspot.com/2012/05/high-scope-egitim-sistemi.html

https://cocugunyuzdili.com/index.php/2021/01/09/reggio-emilia-yaklasiminda-mekansal-ozellikler/

https://tr.pinterest.com/pin/458170962101468502/

https://tr.pinterest.com/pin/48695239708845300/

https://www.egitimajansi.com/haber/baska-bir-egitim-mumkunmus-dedirten-waldorf-egitim-sistemi-haberi-51277h.html

http://balikesirormananaokulu.com/blog-post/orman-okulunun-dunyadaki-uygulamalari/

https://www.nadircomak.com/tag/piramit-yaklasimi/

https://okul.com.tr/okul-oncesi/makaleleri/okul-oncesi-cocuklar-icin-deneyler-524

https://www.acevokuloncesi.org/ogrenme-ortami/fiziksel-ortam/oegrenme-merkezleri/blok-merkezi/

http://cigdemtaskiranokuloncesi.weebly.com/kitap-merkezi.html

http://okuloncesimuzigedairhersey.blogspot.com/2016/03/okul-oncesinde-muzik-kosesi-nasl-olmaldr.html

http://boluokuloncesiogretmenleri.blogspot.com/2013/04/sanat-merkezi.html

https://www.dilgem.com.tr/tr/makaleler/dramatik-oyun-okul-oncesi-donemde-cocuklarin-becerilerini-gelistiriyor/

http://www.kalbimanaokulu.com/programlar/gems-programi-18

https://eceegitim.com.tr/ece-egitim-stem-ve-proje-materyalleri/

https://www.okulmodu.com/stem-nedir-stem-egitimi-stem-etkinlikleri-ve-stem-materyalleri/

https://www.ekampus.orav.org.tr/post/proje-tabanli-ogrenme-temel-uygulama-asamalari

https://teknoloji-tasarim.com/egitim-yaklasimlari-yapilandirmaci-yaklasim-nedir/

http://www.focaanaokulu.com/s/589305/640703/proje-tabanli-ogrenme-programi

http://projeokulu.com/proje-videolari

http://www.montessoriakademia.com/montessori-yontemi/

https://benanneyim.com/bebekler/montessori-metodunu-kullanarak-bir-sinifi-duzenlemek/

https://www.marmaraakademi.com/montessori-egitmenligi/

https://okul.com.tr/okul-oncesi/makaleleri/high-scope-egitim-yaklasimi-27

https://www.pelikanakademi.com/egitim-felsefesi/high-scope-etkin-ogrenme/

https://www.verywellfamily.com/highscope-method-2764958

/yediiklimyayincilik

MEB

AGS

Akademi Giriş Sınavı

ÖABT

KONU ANLATIMI

ANNE-BABA EĞİTİMİ

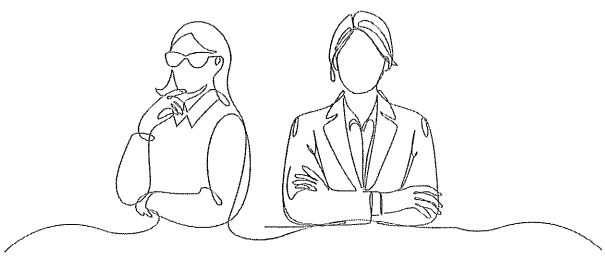

YEDİİKLİM

/yediiklimyayincilik

AİLE EĞİTİMİ

Çocuğun eğitimi, okul ve aile arasında paylaşılan bir sorumluluktur. Aile eğitim etkinlikleri; çocuk sağlığı, çocuk gelişimi, davranış yönetimi, iletişim, beslenme, ruh sağlığı gibi konularda ailelerin bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik sistemli ve planlı çalışmalardır.

Aile Katılımı ve Önemi

Aile; çocuğun okul öncesi eğitim kurumuna başlayana kadar gelişim, beceri ve değer ediniminde birinci derecede rol ve sorumluklar üstlenen toplumsal kurumdur. Çocuğun okula gitmeye başlamasıyla yaşamında hem aile hem de okul etkili olmaya başlar. Bu aşamada çocuğun kendisinden beklenen gelişim, beceri ve değerleri tam olarak edinebilmesi için aile ve okulun iş birliği içerisinde hareket etmesi gerekmektedir.

Okullarda ailelere yönelik yapılan çalışmalar, genel olarak aile katılım çalışmaları olarak adlandırılmaktadır. Aile katılımı, ebeveynlerin ve diğer aile üyelerinin okulda uygulanan eğitim programına katkıda bulunup yönetim ve karar verme süreçlerine katılarak aktif rol ve sorumluluklar üstlendiği çalışmalardır. Ailelerin okulların eğitimsel hedeflere ulaşabilmesinde ve var olan durumlarının iyileştirilebilmesi ile ilgili karar alma süreçlerinde aktif olarak yer alması gerekir. Aile katılım çalışmalarında temel amaç çocuğun eğitiminde karmaşıklığa son vermek, sürekliliği ve bütünlüğü sağlamaktır. Evde öğrenilenlerin okulda, okulda öğrenilenlerin ise evde desteklenmesi ve pekiştirilmesi çocuğun eğitimini sürekli hâle getirir. Öğretmenler ailelerin etkinliklere katılımını sağlamak için Ek-12'de (2024 Maarif Modeli) yer alan "Aile Katılımı Tercih Formu" nu kullanmalıdırlar. Bu formun değerlendirilmesi sonucunda ailelere programda yer almak üzere değişik etkinlik önerilerinde bulunabilirler.

/yediiklimyayincilik

Aile Eğitiminin Amacı

- Ev ve okul arasındaki iş birliğini artırmak
- Çocuğun eğitiminde tutarlılık sağlamak
- Ebeveynlerin çocuklarının farklı yönlerini tanımasına katkı sağlamak
- Ebeveynlere doğru ana-baba tutumlarını kazandırmak
- Aileyi çocuğun gelişimi konusunda bilgilendirmek
- Çocuğun eğitimine destek olmak
- Çocuklar arasında fırsat eşitliğini sağlamak
- Çocuğun evdeki öğrenme ortamının niteliğini artırmak ve zenginleştirmek

Aile Katılımının Yararları

ÇOCUK	AİLE	ÖĞRETMEN VE OKUL
• Etkinliklere katılımı artar. • Ev ve okul yaşantıları arasında tutarlılık sağlanır. • Beceri ve değer edinimini kolaylaştırır. • Öz güvenini artırır. • Çocuğun okula karşı olumlu tutum geliştirmesini sağlar. • Kendisine değer verildiğini ve saygı duyulduğunu hisseder.	• Eğitim programı hakkında bilgi edinir. • Okuldaki uygulamaların amacını daha iyi anlar. • Kendine değer verildiğini ve saygı duyulduğunu hisseder. • Çocuğunu daha iyi tanımasını sağlar. • Çocuklarının ihtiyaçlarına karşı daha bilinçli ve duyarlı olur. • Ebeveynlik becerilerine daha fazla güvenir. • Evde çocuğuyla nitelikli zaman geçirir. • Diğer ailelerle bilgi ve deneyimlerini paylaşır.	• Çocukları ve aileleri daha iyi tanımalarını sağlar. • Eğitim programını daha iyi planlar. • Ebeveynlerin becerilerinden ve uzmanlığından yararlanır. • Toplumda daha iyi itibar görür. • Kendine güven duyar. • Mesleki doyum sağlar.

AİLE EĞİTİMİN İLKELERİ

Etik İlkeler

- Aile eğitimlerinde hedef kitlenin sosyal ve kültürel yönleri göz önünde bulundurulmalıdır.
- Aile eğitiminin başarıya ulaşabilmesi için katılımda gönüllülük sağlanmalıdır.
- Ailelerle çalışırken gizlilik esasına uygun davranılmalıdır.
- Aile üyeleriyle insan haklarını dikkate alan, saygılı ve açık bir biçimde iletişim kurulmalıdır.
- Çalışmalarda sabırlı, dürüst ve adil davranılmalıdır.
- Çocuk gelişimi ve eğitimi ilkelerinin ve disiplin anlayışının oluşturulmasında çocuk haklarını dikkate alan ve şiddet karşıtı çocuk eğitimi teşvik edilmelidir.
- Ailelerin kendi güçlerini fark etmeleri konusunda yardımcı olunmalıdır.

Genel İlkeler

- Karşılıklı beklenti ve sorumlulukların neler olduğu açıkça belirtilmelidir.
- Katılımı yüksek ve sürekli bir aile eğitimi için "Aile Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu" kullanılarak eğitimler ailelere uygun zaman dilimlerine göre düzenlenmelidir.
- Aile eğitimi programı için savunu (il, ilçe veya bölgesel düzeyde) çalışmaları ve tanıtım kampanyaları düzenlenmelidir.
- Katılacakları programdan kendileri, aileleri ve çocukları için sağlayabilecekleri yararlar açık bir dille anlatılmalıdır.
- Aile bireylerinin kişisel gelişimlerine katkı sağlayacak yollar gösterilmelidir.

Uygulama İlkeleri

- Toplantının konusu, amacı ve önemi vurgulanmalıdır.
- Katılımcılara isimleri ile hitap edilmelidir.
- Katılımcılara karşı güler yüzlü, hoşgörülü, saygılı ve sabırlı olunmalıdır.
- Katılımcılara ön yargılardan arınmış, duyarlı tepkiler verilmelidir.
- Çalışılacak olan konuda önce ailelerin fikirleri alınmalı, sonra eksik kalan kısımlar tamamlanmalıdır.
- Katılımcılarla çalışılırken sorular sorulmalı, açıklayıcı örnekler verilmelidir.
- Konu dışına çıkılmamalı ve bilgi hataları yapmamaya özen gösterilmelidir.
- Zaman, konunun içeriğine uygun bir şekilde etkili kullanılmalıdır.
- Toplantı sonunda değerlendirme etkinlikleri aracılığıyla oturumlar değerlendirilmeli ve bir sonraki konu tanıtılmalıdır.

Aile Katılım Çalışmaları

Okul öncesi eğitimde aile katılım çalışmaları; aile iletişim etkinlikleri, aile eğitim etkinlikleri, ailelerin sınıf içi ve sınıf dışı eğitim etkinliklerine katılımı, ev ziyaretleri, bireysel görüşmeler şeklinde uygulanmaktadır.

Aile İletişim Etkinlikleri

Ailelerin çocukların eğitimine katılması ve okul ile aile arasındaki iletişim; çocuğun gelişim alanlarının desteklenmesini, beceri edinimine ve başarısını doğrudan etkilemektedir. Bu iletişim ailenin çocuğun eğitimine dair tutumları, evdeki eğitim ortamına verdiği destek ve öğrenme sürecine bulunduğu katkı ve rehberlikle şekillenir. Okul öncesi dönemde ailenin öğrenme süreçlerine aktif olarak katılması doğrudan ailenin çocuğun eğitimine aktif olarak katılmasını da teşvik edecektir. Böylece ailelerin çocuklarıyla evde nitelikli zaman geçirmelerini ve öğrenmeye teşvik edecek ortamlar oluşturmalarını sağlayacaktır. Aileler, çocukların ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda etkinlikler/uygulamalar düzenleyerek onların öğrenme süreçlerini destekleyebilir, öğrenme deneyimini zenginleştirebilir. Okul öncesi eğitim kurumlarında aile katılım çalışmalarının planlanması ve yürütülmesinde en büyük rol öğretmenlerdedir. Öğretmenler, aileler ile okul arasındaki iletişimi sağlayacak, düzenli olarak görüşmeler yapacak, çocukların akademik ve sosyal gelişimlerini takip etmek için ailelere fırsatlar sunacaktır. Öğretmenin sınıfındaki çocukların aile yapılarını tanıması karşılaşılabilecek sorunların çözümüne katkı sağlaması için oldukça gereklidir. Öğretmen mevcut sorunları

/yediiklimyayıncılık

çözmeye yönelik aile eğitim çalışmaları planlayarak karşılıklı bilgi akışı sağlayabilecek, bu yolla çocuğun gelişimi üzerindeki etkiyi takip edebilecektir. Okul öncesi dönemde okul aile iş birliği kapsamında aile katılımı çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalar tüm aile üyelerini kapsamalı ve ailelerin ihtiyaçlarına göre farklılık göstermelidir. Öğretmenler ile aileler arasındaki ilişki ve iletişimi sürdürmek amacıyla farklı yöntemler kullanılabilir.

Ailelerin Eğitim Etkinlikleri

Aile eğitimi etkinlikleri ailelerin ihtiyaçlarına yönelik, çocuk yetiştirme becerilerini güçlendirmeye ve desteklemeye yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Aile eğitim etkinlikleri ile toplumda sağlıklı aile dinamiklerinin oluşturulması ve ailelerin güçlendirilmesi ile çocukların sağlıklı ortamlarda büyümeleri oldukça önemlidir. Ailelere eğitim vermeden önce ön hazırlıklar yapılması gerekmektedir. Ailelerin ilgi ve ihtiyaçlarını belirlemek amacı ile Ek-11'de yer alan "Aile Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu" (Türkiye yüzyılı maarif modeli-okul öncesi eğitim programı) kullanılabilir. Aile eğitim etkinlikleri sırasında drama, beyin fırtınası, örnek olay inceleme, oyun yöntemi gibi farklı yöntemlerin kullanılması eğitimin etkililiğini artıracaktır. Aile katılım çalışmaları ile ev ve okul arasındaki sağlıklı ilişki ve iletişim eğitim farklılıklarını azaltırken çocukların okula daha bağlı ve düzenli olarak devam etmelerini destekler. Ailelerin öğretme öğrenme süreçlerine dâhil olması, çocukları okuldaki sosyal ortamlarda gözlemleme fırsatı verir. Böylece aileler, çocukların gelişimlerini daha iyi kavrar ve çocukların eğitimine daha etkili bir şekilde nasıl dâhil olabileceklerini anlayabilir. Diğer ailelerle tanışma fırsatı bulunması da ailelerin birbirleriyle deneyimlerini paylaşmaları açısından önemlidir.

Ailenin eğitim etkinliklerine katılımı sağlanırken öncelikle ailelere tercih formu sunulmalıdır. Bu form sayesinde aileler; farklı etkinlik önerileri ile materyal hazırlama ve tamir etme, alan gezileri, açık hava etkinlikleri sırasında yardımcı olma, sınıfta mesleğine ya da yeteneğine uygun bir etkinlikte yer alma, çocuklarla birlikte mutfak etkinlikleri gerçekleştirme, çocuklarla birlikte oyun oynama ya da kitap okuma gibi etkinlikleri gerçekleştirmede rol alabilir. Ailenin eğitim etkinliklerine katılımı hazırlık, uygulama ve değerlendirme basamaklarından oluşmaktadır

Ailelerin sınıf içi veya sınıf dışı eğitim etkinlik aşamaları şunlardır:

- Gözlemci olarak bulunma
- Materyallerin hazırlanmasında ve onarımında görev alma
- Sosyal etkinlik ve organizasyonlarda, alan gezileri, açık hava etkinliklerinde öğretmene yardımcı olma
- Sınıfta yeteneğine uygun bir etkinlikte öğretmenle birlikte görev alma
- Hikâye anlatma, geleneksel oyun oynama, bir eğitim materyali hazırlama gibi etkinlikleri çocuklarla birlikte gerçekleştirme
- Sınıfta öğretmen tarafından planlanan bir etkinlikte görev alma
- Sınıfta yapılan etkinliğe katılma

EVLİLİK VE EVLİLİK TÜRLERİ

Evlilik iki yetişkin insan arasındaki, toplum tarafından tanınan ve onaylanan bir cinsel birlik olarak tanımlanabilir.

Evlilik Türleri

Oturulan Yere Göre Evlilik

1. **Matrilokal evlilik:** Erkeğin kadının ailesinin evinde oturmasına, yani halk dilinde iç güveyliği olarak ifade edilen evlilik türüne Matrilokal denir.
2. Patrilokal evlilik: Patrilokal evlilik türü kadının erkeğin evinde oturması anlamına gelmektedir.
3. **Neolokal evlilik:** Neolokal evlilik türünde kadın ve erkek ailelerinin yanında kalmazlar ve onlardan ayrılarak kendilerine ayrı ev açarlar.

Kişi Sayısına Göre Evlilik

1. **Monogami:** Monogami tek eşle evlenme anlamına gelmektedir.
2. **Poligami:** Poligami çok eşle evlenmektedir.

Poligami de kendi içinde ikiye ayrılır:

Poliandri: Bir kadının aynı anda birden fazla erkekle evlenmesine poliandri denir. Bu evlilik türüne az rastlanmaktadır. Genellikle Tibet ve Alaska'da bu evlilik türü görülmektedir.

Polijini: Bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi ise polijini olarak adlandırılır. Bu evlilik türü ise daha çok Afrika ve Orta Doğu'nun bazı bölgelerinde görülür.

Yediiklim Yayıncılık

Eşin Seçildiği Gruba Göre Yapılan Evlilik

1. **Endogami:** Akraba arası yapılan evliliğe endogami yani içevlilik denir. "Kadın ya da erkeğin, üyesi olduğu sosyal gruptan bir kimse ile evlilik bağı kurmasının zorunlu olmasına içevlilik (endogami) denir. Burada sözü geçen toplumsal grup soy, kabile, mezhep, sosyal sınıf, köy gibi farklı sosyolojik kategorileri içermektedir. Bilindiği gibi, Hindistan'daki kast sisteminde insanlar evlilik yaparken sadece kendi kast grubu içinde evlenebilmektedir. Hindistan'daki kast içi evlilikleri içevlilik türüne örnek olarak verebiliriz. Bu örnek aynı zamanda sınıf içi evliliğe de örnek olarak verilmektedir.
2. **Egzogami:** Dışevlilik (egzogami), kadın ya da erkeğin evleneceği kişiyi üyesi olduğu grubun dışından seçmesidir. Diğer bir deyişle, dışevlilik kişinin eşini üyesi bulunduğu grubun dışından seçmesi kuralıdır.

Otorite İlişkilerine Göre

Patriyarki: Hemen hemen bütün toplumlarda erkeğin kadına göre daha üstün olduğu kabul edilir. Evliliklerde kocanın üstünlüğüne patriyarki (ataerkil) denir. Kadınlar da bu üstünlüğü kültürel ve ideolojik olarak kabul ederler ve benimserler.

Matriyarki: Matriyarki (anaerkil) evliliklerde kadının üstünlüğü ve otoritesi anlamına gelmektedir.

Soy ve secere ilişkilerine göre evliliklerde mirasın nasıl bölüşüleceği konusunda soy ilişkileri önemli bir rol oynar.

- Patriliniyal (patrilineal) sistemde mirasın paylaşımı baba soyunun üstünlüğe göre yapılmaktadır.
- Matriliniyal (matrilineal) sistemde ise mirasın bölüşümü ana soyunun üstünlüğü ağır basmaktadır.
- Bilateral sistemde her iki taraf mirastan eşit hak alması öngörülmektedir. Patriliniyal (patrilineal) sistemde ana soyundan gelen kişiler, Matriliniyal (matrilineal) sistemde ise baba soyundan gelen kişiler akraba olarak kabul edilmezler.

/yediiklimyayıncılık

Sosyal Yapı Olarak Aile

1. Geniş Aile/ Büyük Aile/Geleneksel Aile/Eski Aile/Köy-Kır Ailesi/

- Kırsal alanda yaşayan, tarımla geçimini sağlayan,
- Akrabalık bağları kuvvetli, aile adının önem ifade ettiği,
- Erkeklerin karar almada ön planda olduğu,
- Yaşlı erkeğin ya da erkeklerin aile sorumluluğunu üstlendiği,
- Geleneklere bağlı bir aile tipidir.
- Aile başkanı ve karısıyla evli oğulları, gelinleri veya bir evli oğul ve diğer bekâr çocukları, ya da tek bir evli oğul, gelin ve torunlarının birlikte oturdukları bir aile tipidir.
- Ailede kararlar önce otorite sonra yaşa bağlı yapılır.
- Sıkı sıkıya bağlı akrabalık ilişkileri vardır.
- Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi kolektif bir etkinliktir. Çocuktan birinci dereceden tüm akrabalar sorumludur.
- Kadınlar para almadığı ev işleri ve tarlada çalışırlar.
- Üç neslin bir arada bulunduğu aile tipidir.

2. Çekirdek Aile/Küçük Aile

- Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan bir aile biçimidir.
- Sanayileşmeyle birlikte oluşan kentin aile yapısı olarak görülür.
- Çekirdek ailede, geleneksel geniş aileden farklı olarak aile büyüklerinin, aile ve bireyleri üzerindeki denetimi çok daha azdır hatta bazen ileti im n kopukluğu nedeniyle hiç de yoktur.
- Eş seçimi ise, eşlerin genellikle kendilerinin karar verdiği bir konudur.
- Doğurganlık, eşler tarafından bilinçli olarak sınırlandırılmıştır.
- Boşanma kararının alınmasında cinsiyet gözetilmez; her eş bu kararı tek başına alabilir.
- Çekirdek aile üyeleri ücretli emek statüsünde çalışan bireylerin oluşturduğu bir yapıdır.
- Çocukların yetiştirilmesi için özel bakım evleri ve kreşler ortaya çıktı.
- Kadınların çalışma hayatına girmesiyle birlikte söz sahibi olduğu görülür.

3. Geçici Geniş Aile/ Geçiş Ailesi

Geçici geniş aile, daha çok kasaba ve gecekondu ailelerinin bir tipi olarak ele alınmıştır. Çoğunlukla aile içi ilişkilerinin özellikleri bakımından geniş ailenin içinde değerlendirilse de hane halkı sayısı ve genişliği bakımından çekirdek aile özelliği gösterir. Geçici geniş aile, yapı itibariyle modern, ilişkileri ve işlevleri itibariyle geleneksel bir özellik göstermektedir. Geçiş ailesi, büyük aileden küçük aileye geçiş özelliği taşıdığı gibi, geleneksel ailesel ilişkilerden modern ailesel ilişkilere geçişi de kapsamaktadır.

4. Parçalanmış Aile

Parçalanmış aile ise, ölüm, boşanma, ayrı yaşama gibi nedenlerle karı veya kocadan birinin ya da her ikisinin bulunmadığı aile biçimidir. Yanı sıra evlilik bağı bulunmaksızın bir arada yaşayan arkadaşların oluşturduğu ya da kardeşlerin bulunduğu 'eksik aile' de parçalanmış ailenin içinde sayabilir.

5. Kibbutz Aile

İsrail'de ortaklaşa kullanılan yerleşim bölgesi. İsrail devletinin kuruluşunda önemli etkileri olmuştur. Sosyalizm ve Siyonizmi pratik bir şekilde bir araya getiren kibbutizm İsrail'e özgün bir deneydir ve tarihte gelmiş geçmiş en büyük ortaklaşa toplum hareketlerinden biridir. Ailenin ekonomik sorumlulukları yoktur. Çocuklarla ilgili anne ve baba farklı bir ilgi ve sorumluluk yüklenmezler. Kibbutz ilke olarak çocukların yetiştirilmesini ve eğitilmesini ortaklaşa yapar. Kibbutz çocuklarının çoğu eğitilmiş bakıcıların nezaretinde çocuk yuvalarında yaşarlar. Yaşı ilerledikçe gelişen gruplar içerisinde büyür ve demokratik ilkelere göre kendilerini teşkilatlandırırlar.

Yerleşim Yerlerine Göre Aile Biçimleri

Yerleşim yerlerine göre aile biçimleri, köy ailesi, kasaba ailesi, kent ailesi, gecekondu ailesi olarak sınıflandırılmaktadır.

Anne-Baba Tutumları

1. Baskıcı-Otoriter Tutum

Otoriter ana babalık etme, çocuklarla tartışmadan, anlaşmadan, bir anlamda pazarlık etmeden, onların istediklerini hiçbir şekilde kabul etmeksizin ana babalar tarafından kararlaştırılan kural ve emirlerin çok sıkı uygulanmasıdır.

- Baskıcı ve itaat odaklı bu tür ebeveyn tutumunda, ana-babanın, kısıtlayıcı ve cezalandırıcı bir yol izlediği, çocuklarını kendi kurallarına uymaları ve saygılı olmaları konusunda uyardıkları görülür. Bu tutum, yetersiz sosyal gelişimin nedenidir. Böyle bir ortamda tartışmaya yer yoktur.
- Ana-baba düşüncesini, "Bunu sadece benim söylediğim şekilde yapacaksın, o kadar. Ben anneyim / babayım, sen ise çocuksun" cümlesiyle sınırlar ve istediklerinin yapılması için çocuğu zorlar.
- Çocuğun istek ve gereksinimlerini dikkate almaz.
- "Otoriter" aileler, genel nitelikleri yönünden;
  a. Çocukların mutlak itaat etmesini, istek ve emirlerini tartışmasız yerine getirmesini beklerler.
  b. Çocukları ile olan ilişkilerinde candan, samimi davranmak istemezler, sorunları çocukların gözü ile değil, kendi değer yargıları açısından değerlendirme eğilimi gösterirler, çocukları ile ilişkilerinde mesafe olsun isterler.
  c. Çocukları hakkında alınacak kararları çocuğa çok fazla söz hakkı tanımadan kendileri alırlar. Çocukların ihtiyaçlarını, beğenilerini dikkate almazlar, çocuklarına serbestçe tercih hakkı tanımazlar, kararları kendileri verirler.
- Otoriter anne babalar, çocuğa sert, soğuk ve kesin bir tavırla yaklaşırlar. Çocuğa karşı hissettikleri sevgilerini, çocuk kendilerinin istediği gibi davrandığı zaman gösterirler.
- Çocukları ile etkileşimleri oldukça yetersiz ve serttir.
- Çocuğun duygularını, düşüncelerini ifade etmesine imkân vermezler.
- Çocuğu koymuş oldukları çok sayıda katı kurala uymaları için zorlarlar.
- Eğitimde sık sık cezaya yer verirler.
- Çocuğun en ufak yaramazlığı ceza ile sonuçlanır.
- Bazı anne babalar, çocuğa dayak gibi fiziksel cezalarla, bazıları suçlama, ayıplama, utandırma gibi duygusal cezalarla, bazıları da sevdiği etkinliklerden alıkoyma gibi ayrıcalıklardan yoksunlaştırarak cezalandırır.
- Otoriter anne baba tutumunda çocuk üzerinde aşırı baskı ve sıkı bir disiplin mevcuttur.

/yediiklimyayıncılık

- "Zor yoluyla denetleme" ve "sevgi esirgeyerek denetleme" boyutlarının egemen olduğu aşırı baskılı ve otoriter aile ortamında, denetlenen çocuk hangi davranışının hangi tepkiyi alacağı hakkında bir fikre sahip değildir. Dolayısıyla, çocuğun kaygılı bir belirsizlik içinde aşırı isyankâr ve aşırı boyun eğici olması mümkündür.
- Suçlayan, cezalandıran ve sürekli karışan anne babaların çocuklarının kolayca ağlayan çocuklar olduğu görülür.
- Baskı altında büyüyen çocuklarda, genellikle isyankâr vaziyet alışlarla birlikte, aşağılık duygusu gelişebilir. Böyle bir ortamda yetişen çocuk dıştan denetimli bir kişilik oluşturur. Bu tutumla yetiştirilen çocuk anne-babasının eleştirisini almaktan korkmakta, hareketlerine hep dikkat etmekte, yanlış yapma korkusu fazla olmaktadır.

2. Gevşek Tutum (Çocuk Merkezli Tutum)

İhmalkâr ve aşırı hoşgörülü olmak üzere iki farklı boyutu içerir:

İhmalkâr Tutum: İhmalkâr ebeveyn çocuğun yaşamıyla ilgili değildir. Bu ana babalar için kendi sosyal yaşamları, çocuklarından daha önemlidir. Böyle bir ortamda sosyal yönü zayıf, özellikle benlik kontrolü düşük, bağımsızlığı kolayca elde edemeyen çocuklar yetişir. Bu çocuklar, ana babalarının kendileriyle ilgilenmesine büyük gereksinim duyarlar. İlgisiz kayıtsız aile, saldırganlığı körükler, çocuğun çevresindeki kişi ve eşyaya zarar vermesine neden olabilir.

Aşırı Hoşgörülü Tutum: Bu yaklaşım içerisinde olanlar, çocuklarının karşısında tersi olan, onların ısrarlı isteklerini yerine getiren, onları şımartan, onlara fazlasıyla özgürlük tanıyan, kolaylıkla boyun eğen, yumuşak başlı ve tutarsız davranan, çok aşırı boyutlarda çocuklarını ihmal eden ve terk edebilen ana-babalardır.

- Görünürde çocuğuyla çok ilgili olan bu ana-babalar, çocukları üzerinde çok başarısız bir kontrol sergilemekte ve az sayıda talepte bulunmaktadır. Böyle bir ortamda sosyal gelişim yetersizdir.
- Benlik kontrolü düşüktür. Aşırı hoşgörülü ana-babalar, çocukları ne isterlerse yapılmasına izin verir. Tabii bunun sonucu olarak, böylesi ailelerin çocukları, hiçbir zaman kendi davranışlarını kontrol etmeyi öğrenemezler. Her zaman kendi yollarının izlenmesini, isteklerinin gerçekleştirilmesini beklerler.
- Aşırı hoşgörülü ana-baba çocuğun isteklerini hiçbir denetim ve sınırlama getirmeksizin daima kabul eden anne babalardır.
- Bu tür anne babalar, çocuklarının isteklerine karşı mantıklı olmasa bile yerine getirirler ve anne babaların isteklerinden çok çocuğun istekleri ön plana çıkar.
- Çocuğa herhangi bir sınır konulmaz ve sınırsız özgür olabilecekleri bir ortam yaratılır. Bu duruma genellikle tek çocuk olanlarda ya da geç doğumla dünyaya gelenlerde daha sık rastlanır.
- Çocuğun hatalı davranışları hoşgörülü ile karşılanır ve kabul görür.
- Çocuk, ailede söz sahibi kişi konumundadır.
- İzin verici tutumu benimseyen ailelerde nadiren disiplin uygulanır. Çocuğun böyle bir ortamda yetiştirilmesi çocuğun daha bağımlı birey olmasına ve sosyal açıdan daha az sorumluluk almasına neden olabilir. Bu tutumla yetişen çocuklar sosyal gelişim ve özdenetim konusunda daha fazla sorun yaşarlar.
- Aşırı izin verici tutuma sahip ailelerde yetişen çocuklar doğruyu yanlışı ayırt etmede sorun yaşayan bireyler olabilirler.

3. Dengesiz Kararsız Tutum

- Bu tutum anne-baba arasındaki görüş ayrılığı şeklinde ortaya çıkabileceği gibi anne veya babanın şahsında yaşanan değişken davranış biçimi olarak da görünebilir. Bu tutum aşırı hoşgörü ile sert cezalandırma arasında gidip gelme biçiminde görülür.
- Disiplin vardır ama ne zaman nerede uygulanacağı belli değildir. Bu nedenle çocuk davranışlarının sonunda neler olacağını bilemez.
- Bu tutum içinde olan anne babalar çocuğun bir gün önce görmezden geldikleri bir davranışını ertesi gün azarlar ya da cezalandırırlar, bunun nedeni de büyük olasılıkla o zamanki ruhsal durumlarıdır. Dolayısıyla çocuk davranışının doğru ya da yanlış oluşuna değil, "ne zaman yaparsam ceza alırım" diye düşünür.
- Anne babasının değişik davranış kalıplarına sahip olması, çocukların da bilerek ya da bilmeyerek bu kalıpları benimsemelerine yol açmaktadır. Bu tarz içinde yetişen çocukların kendilerine güvenleri yoktur.

- Karasız çekingen olabilecekleri gibi başkaldıran, asi davranışlar da sergileyebilirler.
- Çocukların kendi davranışlarını kontrol edebilen bireyler olmalarında tutarlı ebeveyn davranışları çok önemlidir.
- Anne tarafından önemsenen ya da hoş görülen bir davranışın baba tarafından yasaklanması çocuğun kişilik gelişimi üzerinde kalıcı olumsuz etkiler oluşturur. Anne babanın çocuk yetiştirme konusunda sergileyecekleri tutarsızlık ve uyumsuzluk, kısa süre içinde çocuğun anne ve babaya uygun, farklı davranış standartları geliştirmeleri ile sonuçlanacaktır.

4. Aşırı Koruyucu Tutum

Anne babanın çocuğu aşırı koruması, çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen göstermesi anlamına gelir. Bunun sonucu çocuk diğer kimselere aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan, duygusal kırıklıkları olan bir kişi olabilir. Çocuğun yaşamı boyunca sürebilen bu bağımlılık, psiko-sosyal olgunluğu olumsuz açıdan etkiler ve çocuğun kendi kendine yetmesine olanak vermez.

- 8-9 yaşlarına geldiği halde yemeğini annesinin yedirmesini bekleyen, 11-12 yaşlarında ana-babasıyla aynı yatağı paylaşan, hatta annesi tarafından yıkanan çocuk örneklerimiz vardır. Böyle bir ortamda annenin çocukla iç içe geçmiş beraberliği, çocukta bir anne bağımlılığının oluşumuna neden olabilir.
- Büyümesine izin verilmeyen bu aşırı koruyucu ortamda, çocuğun "toplumsal gelişimi" engellenmiş olur.
- Annenin aşırı koruyuculuğu birkaç şekilde gelişmektedir. Annenin ilk çocuklarının ölümü veya uzun zaman hiç çocuklarının olmaması bu nedenlerden biridir. Diğer bir neden annenin kendi çocukluğundaki etmenlerdir. Annenin sevgi ve sıcaklıktan yoksun bir ailede büyümüş olması, böylece kendi çocukluklarında yoksun kaldıkları şeyleri vermek isterken aşırı davranmaları buna neden olmaktadır. Yine annenin evlilik yaşamında çok az yer alan kocalarının olması, böylece baba ile anne arasında birlikte paylaşılan sosyal yaşam azlığı diğer bir etkendir.
- Çocuğu için her şeyi yapan ama ondan hiçbir talepte bulunmayan anne-baba, çocuğun öğrenme ve bağımsız olma konusundaki muhteşem kapasitesine inandığını gösteren hiçbir mesaj iletmemiş olur.
- Koruma, çocukları sakatlar, onları bağımlı ve çaresiz kılar. Bu çocuklar, sevildiklerini hissediyor olabilirler, ama kendilerini hiçbir konuda yeterli hissetmeyeceklerdir. Sonuç olarak aşırı koruma:
  1. Çocuğun kişiliğini geliştirmez; bağımlı, talepkar, ürkek, inatçı, istediğini tutturan, mantıksız kavgalar çıkaran, çabuk mutsuz olan bir çocuk ve ileride benzer niteliklere sahip bir yetişkin olur.
  2. Anne-babayı ebeveyn rolünün dışına çıkarmaz; birer yetişkin olarak yaşayabilecekleri günlük hayatlarına karı/koca ve kadın/erkek ilişkilerine engel olur. Çocuk odaklı bir yaşamda, anne/baba kendi insanca öz ihtiyaçlarına sağlıklı bir şekilde sahip çıkamazlar.

5. İlgisiz Kayıtsız Tutum

- İlgisiz ve kayıtsız tutum, ana babanın, çocuğu yalnız bırakma, görmezlikten gelme şeklinde dışlaması anlamına gelir. Duygusal istismara yol açan böyle bir ortamda anne-baba-çocuk üçgeni arasında iletişim kopukluğu gözlenir.
- Ana-babanın ilgisizliği ile çocuğun öğretmenine, arkadaşlarına ve yakın çevresindeki eşyalara verdiği zarar ve suçluluk davranışı arasında yakın bir ilişki bulunmuştur. Bu konuda yapılan araştırma bulgularına göre, ilgisiz ve kayıtsız ana baba tutumu çocuğun saldırganlık eğilimini güçlendirmektedir.
- Bu aile tutumunda anne baba çocuğuna karşı ilgisizdir. Çocuğun temel ihtiyaçlarını aksatarak, ona düşmanca duygular besler.
- İlgisiz anne babalar çocuklarına hiçbir kural koymazlar, çocukların başarılarını dikkate almazlar, hatalarını ise durmadan yüzüne vururlar. Bu ebeveynler çoğunlukla çocuklarıyla ilgilenmiyorlardır.
- Bu tutum içinde yetişen çocuk her zaman başkalarının gözünde başarısız olduğunu düşünür. Sevgi nedir bilmeyen çocuk başkalarını da sevmekte güçlük çeker, bu tutum çocuklarda yardım duygu-

Yediiklim Yayıncılık

sundan uzak sinirli, duygusal kırıklıkları olan, başkalarına karşı devamlı koruma zorunluluğu olan, özellikle kendinden küçük ve zayıf olanlara karşı olumsuz duygulara sahip ve öz saygısı azlığı gibi durumlara yol açabilir.

- Ebeveyn hem ilgisiz hem ihmalci ise, çocukta çok fazla saldırgan tutumlar oluşabilir.

6. Mükemmeliyetçi Tutum

Bu tutuma sahip anne babalar, yaşantıları boyunca ulaşamadıkları amaçlara kendi çocuklarının potansiyellerine bakmadan ulaşmalarını beklerler.

Çocuklarından beklentileri yüksektir ve çocuklarının hata yapmalarını kabullenemezler. Mükemmeliyetçi tutuma sahip ailelerde yetişen çocuklar, bu ağır beklentiler altında ezilerek, sağlıklı bir kişilik geliştiremeyebilirler. Bu çocuklar hayatlarında hep başarıya yönelik çabalarlar ve istedikleri seviyeye ulaşamadıklarında hayal kırıklığı yaşarlar.

Mükemmeliyetçi anne-babaların çocukları kendilerini çoğu zaman beceriksiz hissederler. Ailesinin beklentilerini bir türlü karşılayamayan çocuk kendinin değersiz ve başarısız olduğunu düşünür.

7. Demokratik Tutum (Güven Verici, Hoşgörülü Tutum)

- Bu tür ebeveyn yaklaşımında, ana-baba çocuklarını destekler ama bunun yanında sınırlarını koymasını da ihmal etmez ve onların hareketlerini kontrol eder.
- Ebeveyn ile çocuk arasında sözel iletişim kanalları açıktır.
- İstek ve görüşlerini açık ve anlaşılır bir şekilde dile getiren ebeveyn, çocukla sıcak bir iletişim içindedir. Çocuğuyla birebir ilişki içindeyken ona karşı ilgilidir ve ona aktif dinleme uygular. Böyle bir ana baba yaklaşımı, çocuğa başarılı bir sosyal gelişim için gerekli olan ortamı hazırlamış olur.

Demokratik aile tutumunda, çocukların uyulması gereken kurallar ve standartlara uymalarına yardım edilir.

- Ana babalar çocukların, çocuklar ana babaların görüşlerine değer verirler.
- Haklar karşılıklı olma temeline dayandırılır.
- Sorumluluk bilinci yanında çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesi desteklenir.
- Demokratik aileler, hoş görülü, güven verici ve destekleyici bir tutum içinde, çocuğun da kabul edeceği mantıklı bir denetime başvururlar.
- Kesin sınırlamalar yerine, çocuğa söz ve tercih hakkı veren seçenekler sunar ve bu anlayış doğrultusunda isteklerde bulunurlar.
- Demokratik aile, ana baba çocukları ile olan etkileşimde "koşulsuz sevgi " ve "empatik bir anlayış" içindedirler, tutum ve davranışlarını saydam olarak ortaya koyarlar.
- Ortaya çıkan sorunlar iletişim ve diyalog ile çözümlenir; evde sıcak bir ortam vardır, "paylaşma" ve "işbirliği" içinde uyulacak kurallar belirlenir. Amaç çocuğun gelişimini sağlamak ve sorumluluk duygusu ve bilinci kazandırmaktır.

AİLE EĞİTİM PROGRAMLARI

Aile eğitim programları, anne-babaların, çocuklarının gelişim ve eğitimlerine etkin katılımlarını sağlamayı amaçlar. Ancak uygulanan aile eğitim programları incelendiğinde, temel amaçlarının aynı olmasına rağmen, uygulamada farklı yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. Bu farklı yöntemler, genel olarak dört temel başlık altında toplamak mümkündür:

1. Evde aile eğitim yaklaşımı.
2. Eğitim merkezlerinde aile eğitim yaklaşımı.
3. Kurumsal okul öncesi eğitimle bütünleştirilmiş aile eğitim yaklaşımı.
4. Uzaktan öğretim yolu ile aile eğitim yaklaşımı.

1. Evde Aile Eğitim Yaklaşımı

Evde aile eğitim yaklaşımının en önemli özelliği, çocuğun gelişim ve eğitiminde ev ve aileyi temel alması ve anneye çocuğu ile evinde hizmet götürmesidir. Programlar, anne-çocuk etkileşim üzerinde yoğunlaşır ve anneyi çocuğu ile evde eğitmeyi amaçlar. Anne çocuğun gelişimin ve eğitimin sağlamada, çocuğun ilk ve en önemli öğretmen olarak kabul edilir.

Evde aile eğitim yaklaşımı doğrudan çocuğa sunulan bir eğitim değildir. Çocuğun tüm gelişimine katkıda bulunan, ev ortamını hazırlayan anne-baba ve diğer aile bireylerine yönelik bir programdır.

Evde aile eğitim programının genel amacı; dezavantajlı durumda olan çocukların tüm yönlerden gelişimlerin desteklemek, beslenme koşullarını daha iyi duruma

getirmek ve sağlıklı gelişebilmeler için içinde bulundukları ortamı daha iyi düzenlemek amacıyla eve yapılan ziyaretlerle çocuğa bakan kişiyi yönlendirmek ve ev ortamını daha uyarıcı bir ortam haline getirmektir. Böylece dezavantajlı çocukların gelişim düzeylerin diğer yaşıtlarının düzeyine ulaştırmaktır. Bu programın en önemli amacı, çocukların zihinsel gelişimlerin sağlayacak etkinlikler yaptırarak ve dilin sembolik olarak kullanabilme yeteneğini geliştirerek daha sonraki okul yıllarına hazırlamaktır. Çocuğa bakan kişilerin çocukla sağlıklı iletişim kurabilme becerilerinin geliştirilmesi ve kadının aile içindeki statüsünün yükseltilmesi de programın amaçları arasında yer almaktadır. Her hafta ilk ziyarette eğiticinin getirdiği kitap ve eğitimsel materyal ve oyuncak ile zihinsel etkinlikler yapılır. Değişik sözel iletişim beceriler gösterilir. Anneye çocuğu ile neden-sonuç ilişkisine dayalı sözel iletişimin, çocuğun zihinsel gelişim açısından önem açıklanır. İkinci ziyarette bir önceki etkinlikler tekrar gözden geçirilir ve annenin soruları cevaplandırılır. Evdeki malzemeler değerlendirerek, çocuğun yaşına uygun oyuncak yapabilme beceriler geliştirilmeye çalışılır. Programda yer alan etkinlikler çocuğun gelişim aşamalarına göre yoğunlaştırılır. Bu yaklaşımda önemli olan anneyi, çocuğu ile kendisine gösterildiği biçimde konuşmaya ikna etmektir. Bunun için de eğiticinin görevin çok iyi yapması gerekir. Anne öğrendiklerin davranışa dönüştürerek çocuğu ile eğitici gibi ilişki kurabildiği zaman program amacına ulaşmış olur.

2. Eğitim Merkezlerinde Aile Eğitim Yaklaşımı

Eğitim merkezlerinde yapılan aile eğitim yaklaşımı iki farklı uygulamayı kapsar.

- Birinde yalnız anne-baba grupları eğitilmektedir. Diğerinde ise anne-babalar, çocukları ile aile eğitim merkezlerine gelirler ve bazı günler çocukları ile onların sınıflarına girerler, bazı günler de yalnız kendileri, anne-baba eğitim oturumlarına katılırlar.
- Uzman bir eğitici, aile eğitim merkezinde haftada iki saatlik grup toplantıları düzenler.
- Programın temel amacı, anne-babaların çocuk gelişim konusundaki bilgilerini arttırmak, becerilerin geliştirmek, çocuklarının gelişimi için uyarıcı etkinlikler düzenlemek ve gelişim sürecinde oynadıkları rolü anlamalarını sağlamaktır. Ayrıca anne-babalara koruyucu sağlık bilgisi vermek, bireysel sorunlarında yardımcı olmak programın diğer amaçlarını oluşturmaktadır.
- Programdaki etkinlikler, çocuğun gelişim aşamalarına göre ayarlanır.
- Toplantıların dışındaki günlerde anne-babalar verilen eğitsel materyallerle evde çocukları ile çalışırlar. Karşılaştıkları sorunları not ederler.
- Eğitici ayda iki kez aileler evlerinde ziyaret ederek anne-çocuk ilişkisini gözlemler ve annelere destek verir.
- Aile eğitim merkezlerinde gerçekleştirilen ikinci uygulama şekli ise anne-babaların haftanın belirlenen günlerinde, çocukları ile merkeze gelerek eğitim programlarına katılmalarıdır.
- Genel olarak haftanın iki günü, anneler ile merkeze gelen çocuklar, bir sınıfa öğretmen denetiminde psiko-motor, sosyal, zihinsel ve dil gelişimlerin artırmak amacı ile hazırlanan etkinlikler yaparlar. Anneler de o sırada eğiticilerle birlikte çocuklarının zihinsel gelişimlerini, sözel iletişim kurma becerilerini, öğrenme motivasyonlarını nasıl artırabileceklerini tartışırlar.
- Bu yaklaşımla yapılan eğitim yalnızca aileye verilip aile aracılığı ile çocuğun eğitilmesini hedef alabileceği gibi, erken çocukluk programları ile de birleştirilebilir.

3. Okul öncesi Eğitimle Bütünleştirilmiş Aile Eğitim Yaklaşımı

Okul öncesi eğitimle bütünleştirilmiş aile eğitim yaklaşımı, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların anne-babalarına, aynı kurumda ve evlerinde eğitim verilmesidir.

- Bir başka ifadeyle çocukların eğitim programları ile aile eğitim programının bütünleştirilmesidir.
- Bu yaklaşımda amaç, çocuğun fiziksel, sosyal, duygusal, zihinsel gelişimini, konuşma becerisini ve sözcük dağarcığını artırarak okulda başarılı olmasını sağlamaktır.
- Bütün etkinlikler çocuğun gelişimine göre aşamalı olarak gerçekleştirilir.
- Çocuklara uygulanan eğitim programının yanı sıra, haftada bir kez de kurumda anne-babaların katıldığı toplantılar yapılmaktadır. Toplantılar eği-

Yediiklim Yayıncılık

ticinin rehberliğinde çocuk gelişim, beslenme vb. konularda seminerler ve eğitici filmlerin gösterildiği, ailelerin çocuklarının gelişimleri hakkında tartıştıkları oturumlar şeklinde olmaktadır.

- Ayrıca ailelerin programdan haberdar olmaları ve sınıfa hangi etkinliklerin nasıl uygulandığını görmeler için ayda iki gün sınıftaki etkinliklere katılmaları istenir.
- Bu yaklaşımda eğitici haftada bir gün ev ziyareti yapar. Ev ziyaretinin amacı, bireysel çalışmayla çocuğun kurumda yapılan etkinlikleri iyice öğrenmesini sağlamaktır.

4. Uzaktan Öğretim Yolu ile Aile Eğitimi Yaklaşımı

Uzaktan öğretim yolu ile aile eğitim yaklaşımında, aile eğitimi uzaktan öğretim süreçlerinden yararlanılarak gerçekleştirilir. Kullanılan öğretme süreçlerinin farklılığı neden ile farklı uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalardan ilk, mektupla öğretim yolu ile aile eğitimidir. Coğrafi konumu neden ile ulaşılması güç olan bölgelerde yaşayan çocuklara ulaşmak amacı ile bu uygulama kullanılmaktadır. Bu amaçla hazırlanan basılı etkinlikler ilgili bilgilerle birlikte anne-babalara posta yoluyla, düzenli aralıklarla gönderilir. Ayrıca anne-babalar için katılabilirlerse belirli merkezlerde yüz yüze eğitim yapılır. Yüz yüze eğitimde öğretmen rehberliğinde çocuk gelişimine ilişkin bilgiler ve anne-babaların sorunları tartışılır. Bir diğer yöntemde ise radyo ve televizyon aracılığı ile doğrudan anne-babalar hedef alınmakta ve onlara rehberlik edilmektedir. Eğitsel oyunlar hazırlanır ve basit oyuncak yapımı öğretilir. Basılı gereçlerin ailelere gönderilmesi yayın yolu ile aktarılanların pekiştirilmesini sağlar. Ancak yüz yüze eğitimle ailelere rehberlik yapılamaması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

AİLE EĞİTİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Aile eğitim etkinliklerinde sadece düz anlatım yöntemi yeterli değildir. Ailelerin aktif katılımlarını sağlayacak, öğrenmenin kalıcılığını artıracak ve grubun dinamiklerine uygun teknikler kullanmak gereklidir.

1. **Örnek Olay İncelemeleri:** Örnek olay incelemesi tekniğinde bir konu hakkında gerçek veya hayali bir durum grup içinde ele alınır. Katılımcılar örnek olayı okur, üzerinde birlikte tartışır. Anahtar noktalar küçük gruplar tarafından belirlenir ve gruba sunulur. Eğitimci katılımcıların anahtar noktalarından hareketle öğrenme noktalarını özetler
2. **Demonstrasyon (Gösteri):** Bir işin nasıl yapıldığını göstermek için kullanılan bir tekniktir. Eğitimci herkesin görebileceği bir ortam düzenlemeli ve kazandırılmak istenen beceri aşama aşama verilmelidir. Yapılanlar yazılı olarak uygulama sonunda ailelere verilmelidir.

   Demonstrasyon tekniğini kullanırken eğitimci, katılımcıların dikkat süresini hesaba katmalı, basit ve anlaşılır durumları seçmeli, ortamı önceden düzenlemeli ve uygulama sonunda sorulara, tartışma ve değerlendirmeye yer vermelidir.
3. **Rol Oynama:** Rol oynama tekniğinde katılımcılara bir senaryo sunulur ve bu senaryoyu canlandırmaları beklenir. Katılımcılar rol oyunu hakkında tartışırlar ve rollerde karakterlerin konumlarını kararlaştırırlar. Rol oynama tekniğinde katılımcıların verilen durumda nasıl davranıyorlarsa onu yansıtmaları beklenmektedir. Rol oynama tekniğinde katılımcılar farklı rolleri olan kişileri anlama imkânına sahip olurlar.
4. **Soru-Cevap:** Soru-cevap bireylerin düşündüklerini ve zihninde bulunan doğruları açığa çıkarmak için kullanılan bir tekniktir. Bu teknik kullanılırken katılımcıların yaşantılarına uygun, bilgiye yönelik olmayan, onların anlayabileceği şekilde basit ve açık, "evet ve hayır" şeklinde cevabı olan kapalı uçlu sorular değil "nasıl ve hangi" gibi açık uçlu sorular sorulmalıdır.
5. **Grup Çalışmaları:** Grup çalışmaları, gruba dâhil olan bireylerin amaç veya amaçlara yönlendirilmeleridir. Grup üyeleri, süreç içerisinde birbirlerine geribildirimler vererek destek sağlar. Grup sürecindeki paylaşımlar bireylere kurduğu ilişkileri daha iyi anlama olanağı sağlar. Birey, grup ortamında kendini daha rahat ifade eder.

   5.1. **Beyin Fırtınası:** Küçük gruplarda katılımcıların bir konu üzerinde tüm fikirlerini ve düşüncelerini özgürce ifade etmeleri için kullanılan bir tekniktir. Katılımcılara belirli bir süre tanınır ve konu hakkında fikir ve düşüncelerini belirtmeleri istenir. Katılımcıların fikirleri tartışmasız kabul edilir. Verilen süre dolduktan sonra fikirler tekrar ele alınabilir. Sonuçlar değerlendirilir.

/yediiklimyayıncılık

5.2. **Cümle Tamamlama:** Katılımcılara oturumdaki konu ile ilgili önemli cümlelerin yazıldığı kartlar verilir. Kartlardaki, cümlelerde bir kelime eksiktir ve katılımcılardan bu cümleleri eksik olan kelimeyi bularak tamamlamaları istenir. Cümleler eğitime katılan herkesin aynı kelimeyi kullanacağı şekilde verilmelidir.

5.3. **Yapışkan Not Kâğıtları:** Değişik renklerde yapışkan not kâğıtları kullanılan etkinlikte katılımcılar not kâğıtlarına fikirlerini yazarlar. Örneğin; üç renk halinde oluşturulan not kâğıtları duvara asılan üç büyük boy kâğıdın üzerine yapıştırılır. Yapıştırılan tüm kâğıtların bir arada görülme imkânına sahip olunan etkinliklerde katılımcılar konu üzerinde tartışırlar. Etkinlik sırasında katılımcılar farklı renklere yazdıkları fikirlerinin gruplandırılması ve üzerinde tartışılması imkânına sahip olurlar.

5.4. **Tren Katılımcılar:** İki sıra şeklinde karşı karşıya dizilmiş sandalyelere otururlar. Eğitimci bir konu belirler ve katılımcılar karşısındaki kişi ile bu konuda bir dakika tartışır. Katılımcılar iki dakika sonra sağ yanındaki sandalyeye geçer ve karşısına denk gelen kişi ile tartışır. Tren farklı konuda tartışmalarla devam eder.

5.5. **Kuralı Tahmin Etme:** Eğitimci gönüllü bir katılımcı seçer, odadan dışarı çıkmasını ister ve grupça bir kural belirlenir. Kural belirlenirken grup daire biçiminde oturur. Örneğin; "herkes konuşmadan önce kulağına dokunup çocuk diyecek". İçeri giren gönüllü katılımcı grubun belirlediği kuralı tahmin etmeye çalışır. Gönüllüden kuralı birkaç dakika içinde tahmin etmesi istenir. Doğru tahmin etmesi durumunda grup için yeni bir kural belirlenir.

5.6. **Tuğla Duvarı:** Katılımcılara tuğla şeklinde kesilmiş kâğıtlar verilerek bu kâğıtların üzerine oluşturdukları başlıkları yazmaları istenir. Eğitimci başlangıçta tuğlaların üzerine anahtar kelimeler ya da resimler koyabilir. Katılımcılar başlıklarını oluşturduktan sonra yazılan kâğıtlarla bir tuğla duvarı oluşturulması istenir.

5.7. **...Birisi:** Eğitimci çeşitli ifadeleri içeren bir liste hazırlar ve katılımcılardan bu ifadelerden her birine uyan farklı bir kişinin ismini yazmalarını ister. İfadelerin sayısı katılımcıların sayısı ile aynı olacak şekilde ayarlanmalıdır. Bu ısınma etkinliği sayesinde katılımcıların hepsi birbirleriyle iletişim kurar ve birbirlerini tanıma imkânı elde etmiş olurlar.

Örneğin: ... En çok kitap okumayı seven

... En çok bulmaca çözmeyi seven

6. **Kısa ve Basit Senaryo:** Bazen katılımcıların yazabileceği bazen de önlerine gelen senaryoları canlandırmasıdır. Bu teknik uygulanırken velilerin eğitim seviyelerine dikkat edilmelidir. Bazı veliler katılım sağlamak istemeyebilir.

7. **Hareketli Bölüm:** En az 2 en fazla 8 kişi olmak üzere gruplar oluşturulur. Verilen konu 6 dakika tartışılır ve her grup fikrini açıklar.

Not

Konferans, panel, söyleşi, çalıştay, drama vb. teknikler öğretim yöntem ve teknikler derslerinde gördüğünüz için burada yer almamaktadır. Tekniğin içeriklerini bilmeniz soruyu çözmenize yardımcı olacaktır.

Aile Katılımı ve Eğitimi Sırasında Buz Kırma Teknikleri

Buz kırma tekniği, bir toplantı, eğitim sınıfı, takım oluşturma oturumu veya başka bir etkinlikte ortamı ısındırmak ve katılımcıları faaliyete adapte etmek için kullanılan bir tekniktir.

İmza Çizelgeleri: Dramada da kullanılan bu teknikte, bir kâğıda tamamlayıcı cümleler yazılır ve ailelere verilir. Aileden bu cümleye uygun kişinin bulmaları istenir. Örneğin: Seninle aynı boydaki kişi kimdir?

Dağılmış Harfler: Aileleri kaynaştırmak için kişilerin isimleri karışık şekilde yazılır ve kişiler isimlerini bulmak için grup içerisinde dolaşıp ismini tamamlar.

Ben Kimim? Bir kişinin sırtına herkesin bilebileceği bir olay ya da kişi yazılır veya resmi asılır. Katılımcılar soru sorarak bu kişiyi/olayı kişiye buldurmaya çalışır.

Tombala Kart: Bir kâğıda 12 ile 25 kutudan oluşan bir tablo oluşturulur. Her bir kutuya bir cümle yazılır ve grup içinde bu cümleye uygun kişi bulunup imza atması sağlanır.

Yediiklim Yayıncılık

Bir sırrım var: Kişilere kâğıtlar verilerek herkesin komik bir olay yazması istenir. Sırayla kâğıtlar çekilerek bu olayların kime ait olduğu tahmin etmeye çalışırlar.

İkili Tanıştırma: Kişilerin ikili grup olması istenir. Tanışmaları için kişiler birbirlerini tanımak için soru sorarlar.

Aile iletişim çalışmalarından bazıları şunlardır:

- Toplantılar (Sene başı tanışma toplantısı gibi)
- Geliş-gidiş zamanları
- Bireysel görüşmeler
- Telefon görüşmeleri
- Kitapçıklar, broşür ve afişler
- Görsel/işitsel kayıtlar
- Duyuru/haberleşme panoları
- Bültenler ve bülten tahtaları
- Haber mektupları
- Yazışmalar/iletişim defterleri
- Gelişim dosyaları (Portfolyolar)
- Aile toplantıları
- Okul ziyaretleri
- İnternet temelli uygulamalar (e-posta, kısa ileti uygulamaları, web sayfası, blog vb.)
- Fotoğraflar
- Dilek kutuları

Aile ve öğretmenler arasında iletişimi sürdürmek ve geliştirmek amacıyla farklı teknikler kullanılabilmektedir. **Bunlar:**

1. **Telefon Görüşmeleri:** Kısa İleti Hizmetleri Yüz yüze görüşme olanağı bulunmayan ailelere telefon görüşmesi yoluyla çocuk ve yapılan etkinlikler hakkında bilgiler verilebilir.

   Haberleşmelerde, telefondan kısa ileti hizmetleri tercih edilebilir. Ayrıca belirli aralıklarla çocuğun gelişimi ile ilgili olumlu bilgiler vermek amacı ile telefonla görüşmeler yapılabilir. Eğer anne babalar telefon görüşmelerinin rutin olarak yapıldığından önceden haberdar edilirler ise öğretmen aradığında görüşme sırasında kendilerini daha rahat hissederler.

   - Eğitimci, telefon ile iletişime geçtiğinde önce kendini tanıtmalıdır.
   - Telefonda çocuk hakkında bilgi verilmeli ve olumlu yorumlarda bulunulmalıdır. Telefon görüşmeleri ile anne babaya duygusal ve hassas konularda bilgi vermekten kaçınılmalıdır.
   - Eğitimci, anne babayı aramadan önce konuşacağı konuların listesini çıkarmalıdır.
   - Telefon görüşmeleri sadece eğitimcinin konuştuğu bir süreç hâline gelmemeli ve konuşma sırasında anne babaya sorulan sorular ile ilgili konuşma süresi verilmelidir.
   - Telefon görüşmeleri doğal bir ortamda yapılmalı, anne baba ile konuşulanlar gizli kalmalı ve başkaları ile paylaşılmamalıdır.
   - Anne baba arandığında mutlaka uygun olup olmadığı sorulmalı ve konuşmaya ona göre devam edilmelidir.
   - Eğitimci, anne babayı aradığı zaman gürültülü bir ortamda olmamaya dikkat etmelidir.

2. **Kitapçıklar:** Aileler için hazırlanan el kitapçıklarında öncelikli olarak okulu ve eğitim sistemini tanıtıcı bilgiler yer almalıdır. Okulun felsefesi, hedefleri, işleyişi, okulda yapılan etkinlikler ve kuralların yer aldığı kitapçıklar özellikle okulun ilk açıldığı dönemlerde aileler için çok yararlı olmaktadır. Ayrıca aileler için okulu ya da sınıfı tanıtıcı kitapçıklar, adres kitapçığı, çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili (çocukla iletişim, çocuk gelişimi, çocuk eğitimi, beslenme, hastalıklardan vb.) kitapçıklar ya da çocukların kendileri tarafından hazırlanan kitapçıklar (Sevdiğim Hayvanlar, Neler yemek isterim? Yapabildiklerim vb.) düzenlenebilir.

   Kitapçıklar hazırlanırken ailelerin eğitim düzeyleri göz önüne alınmalıdır.

3. **Görsel/İşitsel Kayıtlar:** Eğitimci okul öncesi eğitim kurumunda kayıt yapabilmek için her zaman bir ses kayıt veya olanak varsa görüntü kayıt cihazını hazır bulundurmalıdır. Eğitimci, çocukların yeni öğrendiği bir şarkıyı, şiiri, tekerlemeyi, parmak oyununu, arkadaşları ile konuşmalarını, ilginç bir olay karşısındaki izlenimlerini, kendi yarattıkları öyküleri vb. ses ve görüntü kayıt cihazına kaydederek ailelerle paylaşmalıdır. Kaydedilen görüntüleri ailelere gönderebilir ya da bireysel görüşmelerde ailelerle birlikte çocukların görüntülerini izleyebilirler. Tüm ailelerin katıldığı toplantılarda izlenecek kayıtlarda çocukların çok özel görüntülerinin olmamasına dikkat edilmelidir.

/yediiklimyayıncılık

4. **Fotoğraflar:** Eğitimci, çocukların görüntülerini almak için okul öncesi eğitim kurumunda her zaman bir fotoğraf makinesi bulundurmalıdır. Çocuk için ilk gelişen olaylar hatırlanması gereken durumlar ve etkinlik süreçleri fotoğraf makinesi ile kaydedilmelidir.

   Çocukların sınıfta yaptıkları etkinlikler ya da bir gezinin fotoğrafları çekilerek ailelerle paylaşılmalıdır. Eğitimci, aileler için çekilen fotoğraflardan yapılan çalışmaları ve aşamaları anlatan bir pano/albüm hazırlayabilir ya da fotoğrafları ailelere gönderebilir.

5. **Duyuru Panoları:** Duyuru panoları ailelerin çocuklarını okula getirdikleri ya da okuldan aldıkları zaman okuyabilecekleri yerlere yerleştirilmelidir. Aylık Eğitim Planı, Günlük Eğitim Akışı, okulda yapılan/ yapılacak etkinlikler ile ilgili fotoğraflar ve özel notlar, planlanan geziler, sınıfta yaşanan olaylar hakkında kısa notlar, okulla iletişim kurabilmek için gerekli telefon numaraları, çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili olarak aileleri bilgilendirmek üzere hazırlanan etkinliklerin duyuruları panoda yer alabilir.

6. **Bültenler:** Aileler için düzenli olarak haftalık, iki haftalık veya aylık bültenler hazırlanabilir. Birkaç sayfadan oluşan bültenler ile ailelere çocukların yaptıkları etkinlikler, öğrendikleri oyunlar, şarkılar, şiirler, yaptıkları geziler, etkinlik fotoğrafları, sınıftaki olaylar hakkında bilgi verilebilir. Bültenler aracılığı ile ailelere, evde çocukları ile birlikte yapabilecekleri etkinlikler ve oyun örnekleri de verilebilir. Bültenlerde, ailelerin kolayca anlayabileceği bir dil kullanılmasına özen gösterilmelidir. Bültenler çocuk sayısı kadar hazırlanmalı ve tüm ailelere verilmelidir.

7. **Haber Mektupları:** Haber mektupları aileleri okulda yapılan etkinlerden haberdar etmek, ailelere çocukların gelişimlerini desteklemek üzere evde yapılabilecek etkinlikler hakkında bilgi vermek ve aile katılımını sağlamak için hazırlanan bir iletişim aracıdır. Haber mektuplarında, hazırlayan eğitimcinin kimlik bilgisi mutlaka belirtilmelidir.

8. **Yazışmalar/İletişim Defterleri:** Yazışmalar ailelerden okula, okuldan ailelere olmak üzere iki yönlü bir süreçte yapılmalıdır. Bu süreçte, eğitimci memnuniyetine ya da önemli olaylara ilişkin kısa bilgiler yazılabilir. Bazı okul öncesi eğitim kurumları, ev ile okul arasında gidip gelen günlükler tutmaktadır. Bu yolla ailelerden çocuk hakkında bilgiler alınabilir. Eğitimcinin okulda yapılan çalışmalar ile ilgili gönderdiği bilgiler, ailenin okulda yapılan çalışmalar hakkında bilgilenmesini sağlayacaktır. Yapılan yazışmalar sadece aileden materyal, ücret vb. istemek için yapılmamalı, özellikle olumlu durumların paylaşılması için de ailelere yazılar gönderilmelidir. Aile ve eğitimci arasında yapılan karşılıklı yazışmalarda eğitimci mutlaka; adını soyadını, tarihi yazmalıdır. Anne babaların gönderdiği yazışmalarda da bunların olmasına dikkat edilmelidir.

   Karşılıklı yapılan yazışmalarda dikkat edilmesi gereken en önemli nokta gizliliktir. Yazışmalar not kâğıtları kullanılarak gerçekleşebileceği gibi bir iletişim defteri tutularak da gerçekleştirilebilir.

9. **Toplantı:** Toplantılar, okulun politikaları ve programın anne-babalara tanıtılması açısından önemlidir. Ayrıca öğretmenlerin ve anne babaların birbirlerini tanımalarını ve paylaşımda bulunmalarını sağlar. Toplantılar yapılmadan önce ailelerin görüş ve önerileri dikkate alınmalıdır. Toplantı hakkında ailelere mutlaka önceden yazılı duyuru yapılmalıdır. Aileye gönderilen yazıda toplantının yeri, saati, hangi konuda yapılacağı, gündemde yer alan maddeler hakkında bilgi verilmelidir. Toplantılarda; öğretmenin ve eğitim kurumunun amaçları, çocuk sağlığı ve gelişimi, okulda çocukların yaşadıkları güçlükler ve bunlarla baş etme yolları, çocukların evlerindeki tutum ve davranışları, ebeveyn-öğretmen arasında oluşabilecek çatışmalar, çocuğun eğitimi ile ilgili ortak karar alma, ebeveynle iyi ilişkiler kurma konuları ele alınmalıdır. Toplantılar yılda iki defa tüm anne babaların katılımıyla gerçekleştirilmelidir.

10. **Gelişim Dosyaları (Portfolyo):** Eğitimci her çocuğun büyüme ve gelişim kayıtları için gelişim dosyası tutmalıdır. Gelişim dosyası, belirli bir dönemde çocuk hakkında genel bir değerlendirme yapabilmek için çocuğun bütün gelişim alanlarında ortaya çıkardığı özgün ürünlerin, fotoğrafların, görüntü ve ses kayıtlarının, eğitimcinin çocuk için doldurduğu gelişim raporlarının yer verildiği sistematik bir dosyadır. Gelişim dosyaları çocukların gelişimlerindeki ilerlemeleri gösterir.

Yediiklim yayıncılık

Çocukların sanat etkinlikleri gibi ürünleri, eğitim dönemi sonunda sergilenmek için toplanmaz. Böyle olduğu takdirde gelişim dosyası gerçek anlamını içermez, hedefine ulaşamaz ve bir etkinlik yığını olmaktan öteye gidemez. Gelişim dosyasının oluşturulmasında çocuğun aktif katılımı esastır. Gelişim dosyası çocuğun kendi kendini değerlendirmesinde yardımcı olan bilinçli seçimlerin bir araya getirilmesinden oluşur. Dosya içindeki ürünlerin bir kısmı çocuk tarafından seçilmiş ve dosyaya konmuş olmalıdır.

Özellikle dosyanın sunulma aşaması, üst düzey bilişsel, dil, sosyal ve duygusal becerileri gerektirir.

Dönem sonlarında ailelerle gelişim dosyası paylaşım toplantıları gerçekleştirilirken çocuğun dosyasını anne ve babasına anlatması, surecin en son ve en üst becerisidir.

11. **Okul Ziyaretleri:** Okul ziyaretleri, ailelerin program etkinliklerini ve okulun politikasını anlamaları bakımından önemlidir. Çocuklar okula başlamadan önce ailelerin okulu ziyaret etmeleri okulun işleyişi, okulda yapılan çalışmalar ve okul kurallarını önceden öğrenmelerini sağlamakta; çocukların oynadıkları, etkinlik yaptıkları, beslendikleri ve uyudukları ortamları görmeleri ise okul hakkındaki merak ve endişelerini gidermektedir. Özellikle çocukların okula yeni başladıkları zamanda okul ziyaretleri planlanmalıdır.
12. **Geliş Gidiş Zamanları:** Aileler okul programına doğrudan katılmasalar bile anne baba ile iletişim kurmak için birçok fırsat vardır. Eğitimci, aileleri güncel olaylar ve gelişmeler hakkında bilgilendirebilir ve paylaşımlar yapabilir. Okula geliş gidiş zamanları, eğitimcinin çok yoğun olduğu saatler olduğu için eğitimci ve anne baba arasında çok kısa bir bilgi alışverişi gerçekleşir.
13. **İnternet Temelli Uygulamalar (e-posta, sosyal medya, web sayfası vb.):** Bu yöntem, sürekli internet kullanıcısı aileler için duyuru ve haberleşme amacı ile kullanılabilir. Ailelere günlük olaylar, çocukların fotoğrafları, okulda yapılan çalışmalar hakkında bilgiler ya da haber mektupları e-posta aracılığı ile gönderilebilir. Ayrıca eğitimci ailelerle iletişim kurabilmek için e-posta grubu oluşturabilir.
14. **Dilek Kutuları:** Dilek kutuları anne babaların dilek ve isteklerini, önerilerini iletmelerini sağlamaktadır. Okulda tüm anne babaların görebileceği uygun bir yere bir dilek kutusu hazırlanmalı ve aileler dilek kutusu hakkında bilgilendirilmelidir. Bu sayede aileler, sözel olarak ifade edemedikleri olumlu ve olumsuz düşüncelerini daha rahat bir şekilde ifade edebilirler.

Not

Okul Aile Birliği: Eğitim kampüslerinde yer alan okulları da kapsayacak şekilde MEB'e bağlı okul ve eğitim kurumlarında okul ile aile arasında bütünleşmeyi sağlamak, veli ile aile arasında işbirliği sağlamak için kurulan tüzel olmayan birliklerdir.

AİLE KURAMLARI

1. Sosyal Değişim Kuramı/ Sosyal Alışveriş Kuramı

Sosyal değişim kuramının en temel ilkesi "karşılıklılık normudur. Bu ilkeye göre, sosyal değişimlerde bir kişiye karşı olumlu bir davranışta bulunulduğunda, bu kişi için karşılığında belirlenmemiş bir olumlu davranış gösterme yükümlülüğü doğduğu öne sürülmektedir. Temelinde yararcılık ilkesinin bulunduğu bu kuram bireyin gerçek olduğunu, sosyal kültürün bireyi şekillendirdiğini savunmaktadır. Ailedeki bireyler, birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılayarak alışveriş içindedirler.

- Sosyal ilişkiler birbirine bağımlıdır.
- Kuramın merkezinde eşitlik ve karşılıklılık kavramları yer alır.
- Eğer ilişkiye yapılan yatırım ile sağladıkları kazanç eşitse taraflar iyi hisseder.
- Kazanç sağlayamadıkları takdirde en az düzeyde yatırım yapmaya çabalanır.
- Bu kuramın çalışma aile içinde, boşanma, evlilik dışı ilişkiler gibi konular yer alır.

2. Çatışma Kuramı

- Aile devingen bir yapıya sahiptir görüşü mevcuttur.
- Çatışmayı 'sorun' veya 'kötü' bir durum olarak tanımlamak yerine aile içerisinde normal bir durum olarak karşılanması gerekmektedir.
- Anne-babanın istekleri veya anne-babanın kendi arasındaki bazı durumlar çatışabilir.

/yediiklimyayincilik

- Bu şekilde karşılaşılan durumlarda çatışmayı sorun etmek yerine, nasıl yönetileceği ve çözüleceği üzerinde durulmalıdır.
- Aile, çatışmaları çözebilecek bir sistemdir.
- Sosyal düzen nasıl mümkün olabilir? Sorusuna yanıt arar.

Temel Varsayımları

- Çatışma insan yaşamının temel bileşenidir.
- Sosyal gruplar arasında çatışma kaçınılmazdır.
- Aile içinde eşit bir güç dağılımı yoktur, çocuklar yetişkinlere kadınlar da erkeklere göre daha az güç sahibidirler.

Çatışmaya İlişkin Temel Kavramlar Ve Aileyle Bağlantıları

Rekabet: Kısıtlı kaynakların paylaşımı ve hedefe ulaşmada izlenen yol nedeniyle aile bireylerinin çatışmasıdır.

Güç: Fazla otoriteye sahip olan bireyler, diğer bireyleri de etkileyebilecek güce sahiptirler.

Pazarlık ve Uzlaşma: Pazarlık, ailedeki herkesin en üst düzeyde çıkar sağlamaya çalışması, uzlaşma ise herkes için en uygun çözümün aranması sürecidir.

Atılgan ya da Saldırgan Davranışlar: Kendi hakları için uğraşan aile bireyleri atılgan davranış biçimleri sergilerken, saldırgan davranışlar, aile bireylerinin diğerlerinin zarar görmesi pahasına kendi gereksinimlerini karşılamaya çalışmaları durumunda ortaya çıkmaktadır.

Tehdit ve Vaatler: Hem tehdit hem de vaatler, otorite sahibi aile üyesinin, kendi çıkarları için diğer aile üyelerini etkilemesine hizmet etmektedir.

3. Yapısal İşlevsel Kuramı

1970'lerden günümüze kullanılmaktadır.

- Aile içi ilişkiler, toplumdaki diğer sistemlerin aile üzerindeki etkisini inceler.
- Aile sistemlerindeki denge ve uzun süreli değişimlere odaklanır.
- "Ailenin işlevleri nelerdir?", "Diğer sosyal sistemlerle aile arasındaki işlevsel ilişkiler nelerdir?", "Aile üyelerine karşı ne gibi işlevleri yerine getirmelidir?" sorularına yanıt arar.

Murdock (1949), tüm toplumlarda ailenin dört temel işlevi olduğundan söz eder.

- ✓ Cinsellik,
- ✓ Ekonomik iş birliği,
- ✓ Ortak yaşam alanı sağlama
- ✓ Nesillerin yeniden üretimi

4. Sosyal Etkileşim Kuramı

- İnsanlar arası sosyal etkileşimlerin merkezinde anlam oluşturma vardır.
- İşaret ve dil gibi kullanılan ortak simgeleri yorumlama ve anlamlandırma kuramın temelini oluşturur.

Temel Varsayımları

Davranışa yüklenen anlam önemlidir. Davranışın ortaya çıkmasındaki nedenler ve davranışın ne anlam taşıdığını bilmek davranışın kendisinden daha önemlidir. Bireylerin sosyal etkileşimleri davranışa anlam yükleme durumunda etkili olmaktadır.

Tüm davranışlar sosyal olarak öğrenilir. İnsanların sosyal yönleri doğuştan gelmez. Zamanla mesajları almaya ve bunları içselleştirmeye başlarlar.

5. Aile Sistem Kuramı

Aile Sistemleri Kuramının Özellikleri: Aile bir sistem olarak görülmektedir. Aile sisteminin yapısı ve birbirleriyle ilişkisi içinde olan elemanları vardır.

Tüm aileler sürekli bir değişim durumundadır. Aile sistemi bu değişimler sırasında dengeyi aramaktadır. Bu dengeyi de kendilerine özgü iletişim biçimlerini kullanarak sağlarlar. Aile üyelerinin davranışları sistemin tüm üyelerini etkilemektedir. Üyelerden birinin değişimi, sistemin yenilenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Aile sistemleri üyelerini kontrol etmek için kurallar ve mesajlar kullanmaktadır. Bu kural ve mesajlar aile üyesinin davranışlarını belirleyip sınırlandırmaktadır. 6 temel ögeden oluşmaktadır. **Bunlar;**

Bileşim Yasası: Aile sisteminin sosyal, ekonomik ve psikolojik açıdan bir bütün olduğunu ifade eder.

Alt Sistemler: Her aile sisteminin alt sistemi mevcuttur. Eş alt sistem, eş ve çocukların olduğu alt sistem gibi.

Yediiklim Yayıncılık

Birbirini Etkileyen Etkileşim Kalıpları: Anne-baba arasında veya aile ile dış çevre arasındaki iletişim sürekli bir döngü yaratmaktadır.

Mesajlar ve Kurallar: Aile bireylerinin davranışlarını ve iletişimini yansıtan ögedir.

Sınırlar: Aile dış çevre ile etkileşime açık ise buna açık sınır, aile dış çevre ile iletişime kapalı ise kapalı sınır olarak yer alan ögedir.

İlişkili Ögeler ve Yapılar: Aile belli bir yapıda olduğundan dolayı ilişkiler karşılıklıdır.

6. Aile Gelişim Kuramı

- Aile gelişim kuramı; aile yaşam döngüsü ve gelişimsel görevler olmak üzere iki temel kavram üzerine kurulur.
- Aile gelişim döngüsü ailenin yaşam deneyimlerini dönemlere böler ve her döneme ilişkin süreçte ailenin yapısı ve rollerine ilişkin değişimleri tanımlar.
- Geleneksel bir aile yaşam döngüsü evlilikle başlar, çocuk sahibi olunması ve çocuklarının yetiştirilmesine adanan yıllar, emeklilik ve eşlerden birinin ölümü ve dulluk dönemleri bu döngünün temel dönemleridir. İkinci kavram ailenin yaşamında belli dönemlerde artan sorumluluklarını tanımlayan gelişimsel görevlerdir.
- **Ailenin gelişimsel görevleri beş kategoride gruplanabilir;**
  - ✓ Ailenin fiziksel devamını sağlama,
  - ✓ Ailenin içinde ve dışındaki rollere ilişkin sosyalizasyon (toplumsallaşma),
  - ✓ Görevlerini sürdürebilmek için ailedeki güdülemenin devam ettirilmesi,
  - ✓ Sosyal kontrol
  - ✓ Yeni aile bireylerinin katılması ve yetişkin olduklarında ayrılmalarıdır.

7. Aile Ekolojisi Kuramı

Ekolojik kuram, Bronfenbrenner tarafından 1979'da ortaya atılmıştır.

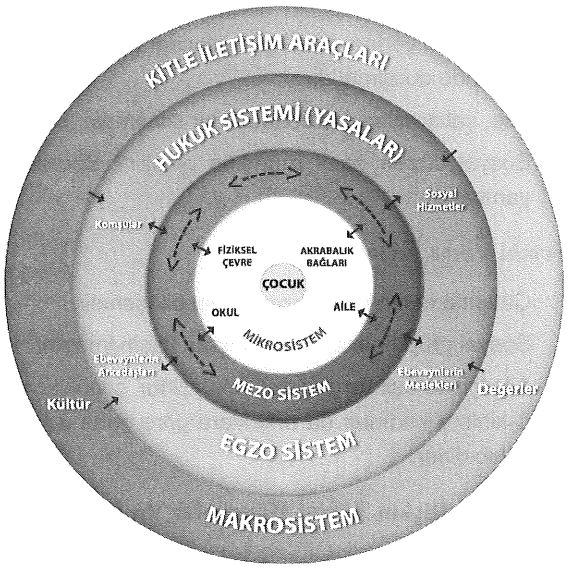

Kuramın temel varsayımı, gelişim ve değişimin, gelişmekte olan şey ile bulunduğu çevre şartları arasındaki etkileşim sonucunda gerçekleştiğidir.

Çocuk çevreyle etkileşim hâlindedir ve Bronfenbrenner'in ekoloji modelinde de bahsettiği gibi gelişimi üzerinde sadece ailenin değil pek çok sistemin etkisi görülmektedir.

Okul ve aile arasında kurulan güçlü etkileşim sonucunda, çocukların hayata hazırlanmaları, sosyalleşmeleri; öte yandan anne babaların çocuklarını gözlemlemeleri, beceri ve yeterliliklerini fark etmeleri ve onları desteklemeleri sağlanmaktadır.

8. Feminist Aile Kuramı

- Feminist bakış açısı, cinsiyeti sosyal bir yapı olarak yorumlar. Cinsiyeti, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıktan ziyade, toplumun beklediği kadın erkek davranışları, tutumları ve değerleri betimlemektedir.
- Aile üyeleri arasında görevlerin cinsiyete dayalı bir iş bölümü ilkesi çerçevesinde dağıldığını belirten feministler bu iş bölümünün aile ekonomisine katkı konusunda eşitsiz bir durum yarattığını belirtmektedirler. Bu iş bölümünde kadın çok veren ama az alan taraf durumundadır.
- Feminist bakış açısının ileri sürdüğü görüşler:
  - ✓ Aile, toplumdaki cinsiyet hiyerarşilerini ve cinsiyet ayırımlarını yansıtan bir kurumdur.

/yediiklimyayıncılık

- ✓ Aile cinsiyet temelinde toplumsallaşmanın gerçekleştiği temel bir kurumdur.
- ✓ Aile kadın ve erkek arasında güç ilişkilerinde dengesizliği içermektedir.
- ✓ Toplum daha fazla ya da daha az eşitlikçi bir yapıya kavuştukça, aile yeni biçimlere doğru evrim geçirmektedir.

- Feminist bakış açısına yöneltilen en önemli eleştiri, aileye "kadın bakış açısından" baktığı için ailenin diğer üyelerini bir kenara itmesidir. Kadını merkeze alan kuram, erkek çocuklarını ihmal etmektedir.

9. Beş Faktör Kişilik Modeli / Büyük Beşli

Beş Faktör Kişilik Kuramı, insanların gösterdikleri bireysel farklılıkların dünyadaki bütün dillerde kodlanacağı, konuşma diline sözcükler halinde yansıyacağı ve bu sözcüklerden yola çıkarak insanın kişilik yapısını kapsayacak bir sınıflamanın olabileceği temel varsayımına dayanmaktadır. Beş Faktör Kişilik Kuramı kişiliğin beş genel boyutunu ve bunların içerdiği özgül kişilik özelliklerini hiyerarşik bir sıralama içinde vermektedir.

1. Duygusal Tutarsızlık / Nörotisizm / Duygusal Tutarlılık

Duygusal dengesizlik bir kişinin yaşadığı endişe, kızgınlık, sıkıntı, düşünmeden hareket etme, güvensizlik ve depresyonu ifade eder. Nevrotik eğilim belirtileri olan kişiler, kronik yorgunluk, baş ağrısı, uyuyamama, görme güçlükleri, iştahsızlık vb. gibi çeşitli psiko-somatik belirtilerin birinden ya da birkaçından şikâyetçidirler. Bu kişiler duygusal çatışmalarını genellikle fiziksel yollarla ifade etmektedirler. Ayrıca, Nevrotik eğilimler, benliğini olduğu gibi kabul edememe, mükemmeliyetçi olma, eleştiriye açık olmama gibi davranışları da içerir.

Duygusal dengesizlik kişilik boyutu, genellikle endişeli, güvensiz, korumacı, gergin ve kaygılı bir durumu ifade eder. Bu tür karakter özellikleri bireylerin iş ve aile yaşamında daha fazla çatışma yaşamalarına ve dolayısıyla daha fazla stres yaşamalarına neden olabilir.

2. Dışadönüklük-İçedönüklük

Bu boyut, kişilerin ne kadar sosyal, aktif, kararlı, konuşkan ve girgin olduğunu, ayrıca insanları ve büyük grupları ne kadar sevdiklerini göstermektedir. Fazla dışa dönük tipler genellikle mutlu, enerji dolu, sempatik ve sevimli kişilerdir.

Düşük dışa dönük tipler ise, genellikle bu özellikleri göstermezler ama asosyal kişiler de değildirler. Dışadönük bireyler, sosyal, çeşitli gruplara ve eğlence partilerine katılmayı seven, çok sayıda arkadaşa sahip olan, kendi başlarına kalmayı, okumayı ve yalnız ders çalışmayı sevmeyen kişilerdir.

Heyecan ve coşkuyu tercih eden, tehlikeli durumlara atılmaktan çekinmeyen, ani karar verip atak davranabilen, şaka yapmaktan ve konuşmaktan hoşlanan kimselerdir. Kolay iletişim kurarlar, kolay arkadaş edinirler, geçimli, iyimser, gülmeyi güldürmeyi seven insanlardır.

Genellikle değişiklikten hoşlanırlar, kaygısız, kayıtsız ve sıkıntısızdırlar fakat kolay sinirlenip kendini kaybedip, duygularını kontrol etmede ve kendilerini engellemede her zaman başarılı değildirler.

İçedönük kişiliğe sahip olan bireyler ise, daha çok kendi başlarına kalmayı tercih eden, çekingen, mahcup, sessiz, ciddi, dış gerçeklikten çok iç gerçekliğe yönelimli, içe kapanık iç gözlem yaparak kendi kendilerini inceleyen, insanlardan çok kitaplardan hoşlanan, çok yakın ve özel arkadaşları dışında diğer insanlara karşı mesafeli davranan, ihtiyatlı kimselerdir.

3. Gelişime Açıklık-Gelişmemişlik Açıklık

Kendimizi ifade edebilme, fikirlerimizi izah edebilme, verileri açıkça ve doğru bir şekilde iletebilme, görüşlerimizi ve eylem önerilerimizi açıkça belirtebilme kabiliyetidir.

Aktif imgelem, estetik duyarlılık, iç duygulara duyarlılık, çeşitliliği tercih, entelektüel merak ve bağımsız yargı bu kişilik özelliğinin ögeerindendir. Genelde hassas, esnek, yaratıcı, kültürlü, entelektüel olma ve sanatsal düşünme gibi özellikleri içerir. Bu özelliklere sahip bireyler özellikle değişim yaşayan örgütlerde yaratıcılıkları ile oldukça fonksiyonel fayda sağlarlar.

4. Yumuşak Başlılık / Hırçınlık

Bu boyut, bireyin kişisel yönelme düzeyini etkilemektedir.

Uyumlu insan arkadaşça davranır, birlikte çalışmayı sever, kibardır, hoşgörü sınırı geniştir, güven vericidir

Yediiklim Yayıncılık

ve yumuşak kalplidir. Bu tip yöneticiler astlarını iyi motive eder, onların ihtiyaçlarını gidermeye yönelik çalışırlar ve iyi iletişim kurarlar.

Düşük uyumluluğa sahip kişiler ise diğerlerinin maksatlarında şüpheci ve işbirlikçilik yerine rakip olmayı tercih eden kişilerdir

5. Öz-Denetim/Sorumluluk-Yönsüzlük/Dağınıklık

Kişiliğin bu boyutu, bir hedefe dönük davranışlardaki planlılık, sabır, motivasyon, organizasyon ve başarı bu faktörle ilişkili kavramlardır.

Bu özelliğe sahip kişiler amaçlı, iradeli ve kararlılık gösterirler. Bilinçlilik, başarılı yönelim, düzenli çizgi, etkili, organizasyonel, planlı, sorumlu, mükemmeliyetçilik ve çok çalışkanlığı kapsar. Bu boyut ne kadar kontrol ve disiplin sahibi olduğumuzu gösterir.

Bu tipler yaşamlarında sorumlu, bağımlı, dikkatli, disiplinli, başarı kazanma güdüsü kuvvetli, azimli kişiliği ifade etmektedirler. Bu özelliklere sahip bireylerin hem otonom hem de hiyerarşik yapı içerisinde her türlü görevde başarı kazanma olasılıkları kuvvetlidir.

Düşük sorumluluğa sahip kişiler ise dikkatsiz, dikkati kolay dağılan, güvenilmez ve hedeflerine ulaşmada rahat olan kişilerdir.

AİLE DANIŞMANLIĞI KURAMI

Aile, insan gelişimini etkileyen en önemli çevresel belirleyicilerden biridir. Çocuğun var olan potansiyelleri çerçevesinde gelişimini sürdürebilmesi, aile içerisindeki yetişkinlerin davranışlarıyla yakından ilişkilidir. Ailenin değişen toplumsal yaşama uyum sağlayabilmesi ve gelecek kuşakları daha sağlıklı yetiştirebilmesi için profesyonel desteğe ihtiyacı vardır.

1. Psikanalitik Kuram

Aile kavramına önem veren ve buna dikkat çeken ilk kişi Sigmund Freud'dur. Freud'a göre kişiliğin gelişiminde aile en önemli etkendir. Bundan dolayı psikanalitik kuramı ailenin öneminden bahsetmektedir. Freud, çocukların ebeveynleri ile birlikte geçirdiği yaşantılarını kalitesine dikkat çeker. Freud, eğer çocuk bilinçli ebeveynlerle bu dönemi sağlıklı geçirebilirlerse sağlıklı kimlik geliştirdiklerini; tam tersine geçiremezlerse ruh sağlıklarının bozulacağını ve sağlıklı kimlik geliştiremeyeceklerini savunur.

2. Yapısal Aile Danışması

Minuchin'e göre aile bir sosyal sistemdir. Aileler, sosyalleşme sürecinin başlarında yetiştirdikleri çocuklarının kimlik duygularını şekillendirirler. Aile birimi toplumun isteklerini, değerlerini çocuklarına kazandırarak toplumun devamlılığını sağlar.

Yapısal aile danışması kuramı, aile sisteminin parçalarının nasıl etkileşime girdiği, dengeyi nasıl sağladığı, dönüt mekanizmasının nasıl işlediği, fonksiyonel olmayan iletişim kalıplarının nasıl geliştiği üzerinde durmaktadır. Aileler alt sistemler yolu ile görevlerini yerine getirir. Çekirdek ailenin en az üç alt sistemi vardır. Bunlar:

1. Karı kocanın oluşturduğu eş alt sistemi (anne ya da baba olarak),
2. Anne babanın oluşturduğu ebeveyn alt sistemi (anne ile baba birlikte ya da ayrı ayrı anne ve baba olarak),
3. Çocukların oluşturduğu kardeşler alt sistemi (çocuk 1 ile çocuk 2 birlikte ya da ayrı ayrı çocuk 1 ve çocuk 2 olarak)

3. Yaşantısal İnsancıl Aile Danışması

Yaşantısal/insancıl aile kuramına göre, ailedeki bireyler duygularının farkında değildir. Aileler duygularını fark ederse, onları bastırır. Duygular bastırıldığında da ailenin bir ya da birkaç üyesinde duygusal rahatsızlık ortaya çıkar. Yaşantısal/insancıl aile danışmasına göre, aile üyelerinin kendilerini gerçekleştirme eğilimlerinde özgürlük varsa aile etkili ve tam olarak işlev yapabilir.

Aile danışmanları bireylerin seçme hakkı ve özellikle de bireylerin kapasitelerine önem verirler. Duygusal sıkıntılar ya da davranışlardaki fonksiyonelsizlik, gelişim sürecindeki bir aksaklıktan kaynaklanır. Her bireyin yegâne, biricik olduğuna inanılır.

Yaşantısal/insancıl aile danışmasının sınırlı yönleri aşağıda verilmiştir:

- Yaşantısal/insancıl aile kuramı aile sistemi üzerinde odaklanmaz. Duyguları çok fazla önemsediği için, bireyler üzerinde tek tek durur.
- Kuram kendi tekniklerini geliştirmek yerine, diğer kuramların tekniklerinden faydalanmaktadır.
- Aile danışmanları bu kuramın dilini ve kavramlarını anlamakta zorlanmaktadır.
- Bu kuram krizdeki ailelerle çalışırken etkili olmamıştır.

/yediiklimyayincilik

4. Stratejik Aile Danışması

Sağlıklı aile üzerinde odaklanmakta, ailelerin bir yaşam evresinden diğerine geçişte zorluklarla karşılaşıp problem yaşayabileceklerini vurgulamaktadır. Çok çeşitli hasta aile ile olumlu sonuç alınması, kuramın en güçlü yönlerindendir. Yeme bozukluğu, madde bağımlılığı gibi problemlerde başarılı sonuçlar alınmaktadır.

Stratejik aile danışmasının yenilik ve yaratıcılığa açık olması, açıkça belirlenmiş hedeflerinin olması, aile üyelerinin müdahaleleri anlayabilmeleri ve tekrar edebilmeleri güçlü yönleri arasındadır.

Stratejik aile danışmanlarının aile ile sıcak iletişim kurmaya çaba göstermesi, istenen değişimin oluşmasını kolaylaştırmaktadır.

Stratejik aile danışmanlığının sınırlı yönleri aşağıda verilmiştir:

- Oldukça yönlendirici, otoriter olması ve aileyi bir makine gibi algılaması eleştirilmektedir.
- Kuramın tekniklerini uygulamak için iyi bir eğitim gerekir.
- Danışma süreci kısadır. Aile çalışmak için güdülendiği hâlde, oturum sayısı azdır.
- Ciddi ve kapsamlı problemlerle yeterince ilgilenilmez. Yalnızca bir spesifik problemle ilgilenilir.
- Danışmanlar aile ile yeterince iş birliği kurmazlar, tekniklerin gücüne önem verirler.
- Stratejik aile danışmasına göre ailede problem 3 şekilde gelişir.
  - ✓ *Birincisi sibernetiktir burada zorluklar kronik problemlere dönüşür.
  - ✓ *İkincisi yapısaldır, burada problem ailenin hiyerarşisi veya sınırlarındaki bozukluktan kaynaklanır.
  - ✓ *Üçüncüsü ise fonksiyoneldir problem bireylerin dolaylı olarak birbirini koruma veya kontrol etmeye çalışmalarından kaynaklanır.

5. Bilişsel -Davranışçı Aile Danışması

Bilişsel-davranışçı aile kuramına göre, ailedeki bir problem yanlış öğrenmelerden kaynaklanır. Yanlış öğrenmeler, yeni öğrenmelerle değiştirilebilir. Bilişsel-davranışçı aile danışmanları kompleks insan davranışlarını değiştirmede, yalnızca davranış değiştirme stratejilerinin yeterli olmadığını kabul etmişlerdir. Bu nedenle akılcı-duygusal yaklaşım ve sosyal öğrenme kuramının görüşlerini aile danışmanlığı alanında kullanmaya başlamıştır.

6. Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura bu kuramında çevrenin insan üzerinde belirleyici özelliği olduğunu savunmuştur. Gözlem ve model alma yoluyla edinilen ilk yaşantılar, sonuçları olan tepkilerle öğrenilmektedir.

7. Akılcı-Duygusal Yaklaşım

Temel felsefe yaşadığımız psikolojik sorunların, olayları ve yaşadıklarımızı yorumlama biçiminden kaynaklandığıdır. Düşünce, duygu ve davranışlar karşılıklı etkileşim içindedir ve neden sonuç ilişkisini doğururlar. Tüm insanlarda mantıklı ve mantıksız olma potansiyeli vardır. Mantıksız düşünme ve negatif özelliklerin kazanımı aile ve kültürle yakın ilgilidir. Bu özellikle hayatın ilk yıllarındaki telkine yatkınlık ve sosyal baskılardan etkilenmeyle ilişkilidir.

AİLE REHBERLİĞİ PROGRAMLARI

Amaçları

1. Ailenin gelişimsel yetersizlikleri olan çocuğu kabulünü sağlamak: Çocuğu gerçekçi olarak değerlendirebilme; potansiyelini ve sınırlılıklarını anlama.
2. Ailenin haklarını ve sorumluluklarını anlamasını sağlamak: Ailenin eğitim programına ne ölçüde katılabileceği ve ailenin yapması gereken sorumluluklar hakkında bilgi verme.
3. Aile ile işbirliği yapmak: Aileye sunulacak hizmetlerin özelliklerini anlatmak ve programın amaçlarını gerçekleştirmede yardımlaşmayı teşvik etmek.
4. Ailenin eğitim programlarını uygulamasını sağlamak: Evi daha verimli bir eğitim ortamı haline getirmek.
5. Aileyi gereksinimi olan kaynaklar hakkında bilgilendirmek.

Anne-Çocuk Eğitim Projesi (AÇEP)

Anne Çocuk Eğitimi Programı (AÇEP), elverişsiz koşullarda yaşayan ve altı yaşında çocuğu olan annelere ve çocuklarına yönelik bir erken çocukluk eğitimi programıdır.

Ebeveynler için hazırlanan Anne Eğitimi; sıfır-altı yaş grubundaki çocukların beslenme, emzirme, çocukların zihinsel, psikolojik ve bilişsel gelişimleri konusunda bilgi sunmalarını anımsamakta ve evde çocuklarıyla oyun oynayabilmek için yeni etkinlikleri öğrenmektedir.

Eğiticiler de ev ziyareti yapmaktadır. Anneler çocukları ile daha uyarıcı ve etkileşimli bir ilişki kurmaya, çocuklara iyi gelişim açısından daha uygun bir ortam oluşturmaya teşvik edilmektedir.

Anne Çocuk Eğitim Programı'nda annelerin eğitici rollerinin geliştirilmesi için doğrudan annelere çok yönlü eğitim verilmektedir. Böylece annenin güçlenmesi, eğitici rolünün gelişmesi ve çocuğun gelişim ihtiyaçlarının ev ortamında karşılanması sağlanmaktadır.

Program annelerin yirmi beş hafta boyunca üç saat katıldığı grup toplantıları şeklinde uygulanmaktadır. Toplantılar Anne Çocuk Eğitim Vakfı uzmanları tarafından programla ilgili eğitilmiş olan öğretmenler tarafından yürütülmektedir. Her grup ortalama yirmi anneden oluşmaktadır. Grup toplantıları üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm "Anne Destek Programı "dır. Her toplantının ilk bölümünde bir buçuk saat boyunca Anne Destek Programının o günkü konusu tartışılır. Grup toplantılarına anneler etkin olarak katılır, sorular sorar, fikirlerini ifade eder ve düşünce ve deneyimlerini paylaşırlar.

Toplantının ikinci bölümü, Üreme Sağlığı ve Aile Planlanması programının tartışmasına ayrılmakta ve on beş dakika sürmektedir. Burada bir grup kapsamında bilgi aktarımı yapılması amaçlanmakta; annelerin deneyimlerini paylaşmalarına olanak sağlanmaktadır.

Toplantının üçüncü bölümü ise "Zihinsel Eğitim Programı "dır. Sohbetlerden sonra annelere, çocukları ile o hafta içinde uygulayacakları zihinsel eğitim programı dağıtılmaktadır. Zihinsel Eğitim Programı (ZEP) uygulanırken, anneler dört-beş kişilik gruplara ayrılırlar. Her masada uygulamadan sorumlu bir yardımcı anne bulunur. Bu yardımcı anne çalışma formunu bir hafta önceden çocuğu ile uygulamış olan bir annedir. Bu bölümde annelere 8 hikâye kitabı ve her biri 20 sayfadan oluşan 25 adet çalışma formuyla destekleme yapılır.

Erken Destek Araştırma Projesi

Erken Destek Araştırma Projesi, okul öncesi eğitim olanaklarından yararlanamayan düşük gelirli ailelerden gelen çocukların annelerini eğiterek bu çocukların çok yönlü gelişmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

Erken Destek Projesi, yetersiz çevrede yetişen çocuğun gelişmesinde eksik kaldığını gösteren birçok araştırma bulgusuna dayanarak erken yaşta çocuğa destek sağlamanın etkisini incelemek amaçlanmıştır. Çocuğa sağlanan desteğin etkilerini incelemek amacı ile İstanbul'un düşük sosyoekonomik düzeydeki beş semtinde çoğu fabrika işçisi olan annelere ve çocuklarıyla uygulamalı olarak gerçekleştirilmiştir.

Anne-Baba Okulu

Bu programda farklı yaşlarda çocuğu olan anne-babalara; iletişim, eşler arası ilişkiler, çocukların gelişim dönemleri, okul başarısı, uyum ve davranış sorunları gibi konularda bilgi vermek amaçlanmıştır. Program İstanbul'da başlamış, daha sonra Ankara, İzmir, Gaziantep, Mersin, Ereğli, Bursa gibi çeşitli illerde uygulanarak yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır

Projenin genel hedefi; anne-babaların çocuklarına istenilen davranış ve alışkanlıkları kazandırabilmesine, çocuklarının özdenetim sahibi, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilen bireyler olmalarını sağlamalarına yardımcı olmaktır.

Anne-babaların çocuklarına karşı olumlu tutum ve davranışlar geliştirmelerini sağlamak için anne-babalara çocukları ile nasıl iletişim kuracaklarını anlatmak, çocuğun gelişim özellikleri konusunda bilgilendirmek, etkili anne-baba eğitiminden cinsel gelişime kadar çocukları ve gençleri ilgilendiren farklı konularda anne-babalara rehberlik etmek hedeflenmiştir.

Anne Baba Okulunda, anne-babaların çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını olumlu yönde geliştirmek, sağlıklı aile için iletişim kurabilmeye yönelik çeşitli konularda bilgi vermek ve rehberlik etmek amaçlanmaktadır.

Anne Baba Okulu eğitim programlarının uygulanmasında şu ilkeler göz önünde tutulmuştur:

- Eğitim programı, anne ve babaların gerçek ve günlük sorunlarına yanıt verecek şekilde düzenlenmiştir.
- Programda tartışılan konuların annelerin daha önceki deneyimleri ile ilgili olmasına dikkat edilmiştir.
- Kuramsal ve pratik bilgi ve becerilerin dengeli olarak sunulmasına dikkat edilmiştir.
- Program sırasında slâyt, tepegöz, tahta vb. kullanılarak yetişkin eğitimine uygun tekniklerden yararlanılmıştır.
- Eğitim, tartışma yöntemi kullanılarak grup çalışması şeklinde yürütülmüştür.

Anne Baba Okulu İstanbul'da yaşayan düşük sosyoekonomik düzeyde olan anne babalara uygulanmıştır.

yediiklimyayıncılık

0-4 Yaş Erken Çocukluk Eğitimi Projesi

1988 yılında Gazi Üniversitesi Mesleki ültesinde Ankara sınırları içindeki bölgelerinde oturan 0-4 yaş grubu çocuklara yönelik olarak geliştirilmiştir.

Bu projenin amacı, anneleri ev ziyaretleri yoluyla eğiterek çocukların gelişimini ve eğitimini desteklemektir. Program ev ziyaretleri yoluyla anne eğitimi şeklinde düzenlenmiştir. Program haftada bir yarım gün şeklinde ev ziyaretleri yöntemiyle uygulanmıştır. Programın bir parçası olarak iki defa annelerle grup toplantıları düzenlenmiştir.

Anne Eğitimi Programı

Bu araştırmanın amacı; Anne Eğitim Programının hedef kitlesi 0-4 yaş çocukları olan annelerdir. Bu program gecekondu bölgesinde yaşayan okul öncesi yaş grubundaki çocuklarının ev ziyaretleri yoluyla annelerini eğitilerek çocuğun zengin uyarıcı bir ev ortamı içerisinde gelişiminin ve eğitiminin desteklenmesi amaçlamaktadır. **Anne çocuk eğitim programı;**

1. Anne Eğitim Programı (AEP)
2. Gelişimsel Eğitim Programı (GEP)

olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

1. Anne Eğitim Programı (AEP)

"Sıfır-İki Yaş Bebeği Olan Anneler İçin Anne Eğitim Programı" ve "İki-Dört Yaş Çocuğu Olan Anneler İçin Anne Eğitim Programı" olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir.

Sıfır-iki yaşında bebeği olan annelere, anne eğitim programı ev ziyaretleri yapılarak bireysel olarak uygulanırken, iki-dört yaş çocuğu olan annelere ise anne eğitim programı Halk Eğitim Merkezlerinde en fazla yirmi anneden oluşan grup toplantıları şeklinde uygulanmaktadır.

Her iki programda da annenin çocuğunun gelişimi, sağlığı, beslenmesi ve ilk yardım konularında bilgilendirilmesi ve bu konuları günlük yaşamında kullanması amaçlanmaktadır.

Eğitimci anne ile konuyu tartışırken, daha önceden o günkü konu ile ilgili olarak hazırladığı broşür, kitapçık, döner levha gibi görsel materyallerden birini ya da birkaçını yeri geldikçe kullanmaktadır.

Annelerin aktif katılımlarını sağlamak için, soru-cevap, tartışma, rol oynama, gösteri teknikleri kullanılmaktadır.

Halk Eğitim Merkezlerinde anne eğitim programını uygulamaları için eğitim verilen öğretmenler bu programı yirmi beş hafta boyunca sürdürmektedirler.

2. Gelişimsel Eğitim Programı (GEP)

Çocuklara evde ya da Halk Eğitim Merkezlerindeki anne eğitim programları ile birlikte uygulanmaktadır. Annenin çocuğu ile birlikte oynayabileceği, çocuğun gelişim özelliklerine uygun olarak hazırlanmış oyunlardan oluşmaktadır.

Gelişimsel Eğitim Programı anne ve babaya birlikte hitap etmektedir.

Hazırlanan programda her ay için en az dört etkinlik yaprağı bulunmaktadır. Gelişimsel Eğitim Programı'nda oyunların yanında, sağlık, beslenme, aşılar ve kazalardan korunma ile ilgili bilgiler de bulunmakta ve bunlar eğitimci tarafından annelere verilmektedir.

Eğitim Programı dört kez uygulandıktan sonra değerlendirme sorularını cevaplandırıp, kâğıdın arkasındaki çizelgenin de aile tarafından doldurulması istenmektedir.

Not

Anne Eğitim Programı 2003 yılında 0-6 yaş Aile Çocuk Eğitimi Programına dönüştürülerek 6 pilot ilde (Ankara, İstanbul, İzmir, Mersin, Samsun Diyarbakır) bir yıl süreyle uygulanmıştır.

Benim Ailem Anne ve Çocuk Eğitim Programı

Benim Ailem Anne ve Çocuk Eğitim Programı, Erken Çocukluk Gelişimi Programlarının günümüz ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmiş en son hâlidir.

- 0-6 yaş Aile Çocuk Eğitimi Programı üzerinde 2005 yılında yeni gereksinimler doğrultusunda MEB, UNICEF ve bir eğitim ve danışmanlık merkezi ile iş birliği yapılarak yenileme çalışmaları başlatmış, program çocukların annelerin dışında diğer aile bireylerini de katacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.
- Programda 0-6 yaş çocuğu olan ve okul öncesi eğitim olanaklarından yararlanamayan çocukların aileleri, anneleri ya da bakıcıları aracığıyla desteklenmesini amaçlanmaktadır. Programda ayrıca babalara toplantılarda anlatılan konuların özetini içeren ekler göndererek ve babalara mesajlar

/yediiklimyayincilik

içeren baba mektuplarını sunarak ve onlarla iki toplantı yaparak, her iki ebeveynin de çocuklarının eğitim ve gelişiminde bilgi sahibi olmaları amaçlamaktadır.

- Program 16 hafta süreyle haftada bir kez annelerle grup toplantılarının düzenlenmesi, program süresince iki kez de babalarla olmak üzere 18 oturum şeklinde düzenlenmektedir.
- Program gelişimsel eğitim programı ve ev ziyaretleri şeklinde uygulanmaktadır.

Okul öncesi Veli-Çocuk Eğitimi Programı (OVÇEP)

Bu programın hedef kitlesi okulların anasınıflarında okuyan altı yaşındaki çocuklar ve velilerinden oluşturmaktadır.

Okul öncesi Veli-Çocuk Eğitim Programı, çocukların zihinsel gelişimini, sözel ve sayısal becerilerini destekleyerek, okula hazır başlamalarını sağlamak ve çocuğun içinde yaşadığı iki ana ortam olan okul ve evin iş birliğinde olması yoluyla okul aile iş birliğini güçlendirmek amacıyla hazırlanmış bir eğitim programıdır.

Program iki bölümden oluşmaktadır. Birincisi çocuğun okuma-yazma hazırlık çalışmalarına desteklemek amacıyla Çocuk Eğitim Programı ve Sınıf formları (Sınıf ÇEP), İkincisi okul-aile iş birliğini güçlendirmek amacıyla gerçekleştirilen Veli Destek Programından oluşmaktadır.

28 hafta boyunca süren programda hem çocuğa hem de anneye yönelik faaliyetler yer almaktadır. AÇEV tarafından hazırlanmış özel çalışma formları her gün, anasınıfı öğretmenleri tarafından okuma yazmaya hazırlık saatlerinde uygulanmaktadır. Bu formlarda, okuma yazma öncesi, aritmetik öncesi, sosyal-duygusal gelişim, sıralama, sınıflandırma, kavramlar, genel yetenek ve elgöz koordinasyonuna yönelik faaliyetler bulunmaktadır.

Ayrıca, sınıfta öğrenilen bilgilerin kalıcılığını sağlamak ve aileyi çocuğun eğitimine dâhil etmek amacıyla anne ve çocuk için hazırlanmış Ev Formları ile 25 hafta süre ile evde velilerin de çocuklarıyla birlikte çalışması istenmektedir.

Baba Destek Programı (BADEP)

BADEP'in başlıca hedef grubu alt sosyoekonomik ortamlardan gelen ve 2-10 yaş arası çocuğu olan babalardır. Baba destek programında; ailenin anne, baba ve çocuklardan oluşan bir bütün olduğu düşünülerek çocuğun gelişiminde anne kadar önemli rol oynayan babanın;

- Çocuk gelişiminde kendi önemini fark etmesi,
- Çocuk gelişimi konusunda bilgilenmesi,
- Bilgilenme sonucunda çocuğundan gerçekçi beklentiler içinde olması
- Çocuk istismarının önlenmesi
- Çocuğun gelişiminde daha etkin bir rol oynayabilmesi için gerekli desteği alması,
- Çocuk eğitimine katılarak cinsler arası dengenin sağlanması,
- Evde gerek çocuğuna gerekse eşine karşı uygulayacağı demokratik yöntemleri öğrenerek daha demokratik, mutlu bir aile yapısına ve topluma ulaşılması,
- Uygulama sonucu edindikleri becerilerin bazılarını iş ve diğer toplumsal ilişkilerinde kullanması amaçlanmıştır.

BADEP programına katılan babaların çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili bilgilerinin arttığı, çocuklarıyla iletişim kurma becerilerinin geliştiği, evde çocuklarıyla daha çok zaman geçirdikleri ve etkinlikler yaptıkları (kitap okuma, oyun oynama, beraber onarım yapma) ve olumlu disiplin yöntemlerini daha fazla kullandıkları ifade edilmektedir.

Yaz Anaokulları ve Anne Destek Programı

Bu araştırmada İstanbul, Diyarbakır ve Van illerinde 5-6 yaşlarında çocuğu olan annelerin erken çocukluk eğitimine ilişkin ihtiyaçları ile ilköğretim ve anasınıfı öğretmenlerinin erken çocukluk eğitiminin önemi ve amacı ile ilgili görüş ve beklentileri belirlenmiş ve çocukların dil kullanım becerileri değerlendirilmiştir. 1999-2000 yıllarında Boğaziçi

Üniversitesi ve AÇEV tarafından iş birliği ile kapsamlı bir araştırmanın sonucunda ortaya koymuştur.

Anne Destek Programı

Okul öncesi eğitim programına katılan annelerin kendilerini ve çocuklarının gelişimini desteklemek için katıldıkları programdır.

Yediiklim Yayıncılık

DÜNYADAKİ AİLE EĞİTİM ÇALIŞMALARI

Dünyada aile bireylerini eğitmeye yönelik çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalar;

- Head Start Programı,
- Okul Öncesi Çocuklarına Yönelik Evde Öğretim Programı (The Home Instruction Program for Preschool Youngster -HIPPY/HEATGER),
- Aileler ve Küçük Çocukları için Ev Aktiviteleri (Home Activities for Toodlers and Their Families-HATAF),
- Öğretmen Olarak Ebeveynler (Parents as teachers-PAT),
- Anne-Çocuk Ev Programı (The Mothers-Child Home Program)

şeklinde sıralanmaktadır.

Head Start Programı

Head Start kapsamlı bir erken çocukluk gelişim programıdır. Düşük gelirli aileler ve çocuklarına yönelik eğitim, sağlık ve sosyal hizmetleri sunmak amacıyla 1965'te sekiz haftalık bir deneme projesi olarak başlatılmıştır.

- Eğitim: Her bir çocuğa zihinsel, sosyal ve duygusal gelişmeyi sağlayacak, yaşına uygun öğrenme deneyimleri sunmak,
- Sağlık: Kapsamlı bir aşı programı, tıbbi bakım, zihinsel sağlık ve beslenmeyle ilgili hizmetleri sunmak,
- Sosyal Hizmetler: Ailelere gereksinimlerinin neler olduğu konusunda yardım etmek, bu hizmetlere nasıl ulaşılacağını göstermek ve aileleri teşvik etmek,
- Ebeveyn Katılımı: Ebeveynleri, çocuk bakımı ve öğretim teknikleri konusunda bilgilendirmek, sınıf ortamındaki çalışmalara katılmalarını teşvik etmek, okul öncesi eğitim programlarının planlanması ve idaresi konusunda cesaretlendirmektir.

Okul Öncesi Çocuklarına Yönelik Evde Öğretim Programı (The Home Instruction Program for Preschool Youngster -HIPPY/HEATGER)

- HIPPY İsrail'de eğitim seviyesi düşük olan annelerin bulunduğu alt sosyoekonomik düzeydeki aileler için geliştirilmiş bir aile eğitim programıdır. HIPPY aile eğitim programı üç-beş yaş grubundaki çocukların okul öncesi eğitimlerini desteklemeyi hedefleyen üç yıllık bir eğitim programıdır.
- HIPPY programının amacı; çocukları ilkokul için hazırlamak ve onların sınıf içerisindeki başarısını artırmak, okul öncesi çağda çocuğu olan aileleri çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilendirmek, çocukların zihinsel gelişimlerini artırmak için annelerin kişisel gelişimlerini desteklemek, annelere çocuğun gelişimi konusundaki rolünü anlatmaktır.
- Ayda iki defa anne evde ziyaret edilerek, yeni hikâye kitapları ve etkinlik örnekleri götürülmektedir. Eve götürülen materyaller çocuk ile oynanarak anneye uygulamalı olarak gösterilmekte ve annenin uygulaması uzmanlar tarafından değerlendirilmektedir.

Aileler ve Küçük Çocukları için Ev Aktiviteleri (Home Activities for Toodlers and Their Families-HATAF)

HATAF'ın temel aldığı görüş; ev ortamının çocuklara şekil vermesi ve çoğu ebeveynin kendi becerilerini iyileştirmeye hazır ve gönüllü olmasıdır (Anonim 1996).

HATAF'ın amaçlarından biri; hem annenin hem de çocuğun dil becerilerini artırmak, annelere, oyun oynarken çocuklarının konuşmalarını ve temel dil kavramlarını geliştirmelerini nasıl destekleyecekleri konusunda eğitim vermek, ailelerin bebeklerinin sosyal, duygusal ve zihinsel ihtiyaçları konusundaki duyarlılığını artırmaktır. Bu amaç doğrultusunda; HATAF programı, her gelişim döneminde anneleri nelerin beklediği konusunda bilgi vererek, çocuk gelişiminde ebeveynlerin rolünün önemini vurgulamaktadır.

Çocuğun öğrenme sürecinde yapılacak olumlu pekiştirmelerin önemi konusunda ailelerin duyarlılığını arttırmaktadır.

HATAF programının diğer amacı ise; programa katılan annelere özel ve uygun biçimde olumlu pekiştirmeyi kullanmalarını öğretmektir.

Öğretmen Olarak Ebeveynler (Parents as teachers-PAT)

PAT hamilelikten itibaren, çocuk anaokuluna başlayana kadar (genellikle beş yaşına kadar) ailelere hizmet veren, uluslararası erken çocukluk ebeveyn eğitim

Yediiklim Yayıncılık

programıdır. Program ebeveyn eğitimi ile ebeveynlere çocuk gelişimi konusunda bilgi vererek çocuğun okul başarısını artırmaya odaklanmıştır. Bu programda eğitimciler her aileyi ayda iki kez ziyaret etmekte ve bu ziyaretleri çocuğun doğumundan itibaren tüm gelişim dönemlerini içine alan konuların planlamasını yaparak örgütlemektedirler.

PAT'ın amacı; çocukların hayata mümkün olan en iyi şekilde başlaması için ebeveynlerin güçlenmesini sağlamak, okul ve hayat başarısı için iyi bir temel oluşturmaktır.

Diğer yandan, çocukların zihinsel, dil, sosyal, fiziksel gelişimlerini desteklemek için ebeveynlerin çocuk gelişimi konusundaki bilgilerini ve kendilerine güvenlerini artırmak, çocuk-ebeveyn iletişimini güçlendirmek, çocuk istismarı ve ilgisizliğini önlemek, gelişimsel problemlerin erken dönemde belirlenmesini sağlamaktı.

Anne-Çocuk Ev Programı (The Mothers-Child Home Program)

Ev ziyareti programları içerik ve metot bakımından çok farklı yönlere sahiptir. Programlar odağın çocuk, ebeveyn veya aile işlevi üzerinde olmasına göre farklılık gösterir. Bunlar "tek odaklı" ve "çok odaklı" programlar şeklinde yapılanmaktadır. Ayrıca ziyaretin çocuk veya ebeveyne yönelik olmasına göre de program farklılık gösterir.

İki şehir ve dört kırsal bölgede yoksul ve eğitimsiz ailelere çocuk ve ebeveyn arasındaki iletişimi geliştirmek amacıyla eğitimler verilmiştir. Bu kişiler kendilerini denetleyecek bir kurum olmaması nedeniyle üç-beş yaş arasındaki çocuklara uygun bir program hazırlayamamışlardır.

Ayrıca bazı programlarda anaokulu ve anasınıfı öğretmenleri, sağlık kuruluşlarında çalışanlar, uygun eğitim personelleri yardımcı eğitimci, anneler de ev ziyaretçisi rolünü üstlenmektedir.

Ev ziyaretçisinin aile ile çalışması sırasında dört faktör önemlidir. Bunlar:

Beklentiler: Tüm ilişkilerde, bireyin kendisi ve diğer insanlarla ilgili beklentileri söz konusudur.

Hizmetler: Programın özelliklerine göre hizmetler çeşitlilik gösterebilir. Uygulanacak programın kimler için oluşturulduğu ve amaçlarının neler olduğu saptanmalıdır. Etkinlikler aile ile güçlü bir bağ kurularak hazırlanmalıdır.

Roller: Herkesin sorumluluğu nedir? Ebeveynlerle iletişim aşamasında ev ziyaretçileri, "ebeveyn" ve "ev ziyaretçisinin" rollerinin neler olduğunu anlatmalıdır.

Ev ziyareti esnasında, karşılıklı saygı ve işbirliği bağının kurulması son derece önemlidir. Örneğin; geleneksel eğitim modelinde uzman; "uyku" konusunu ele aldığında, ailenin çocuğunu sağlıklı uykuya nasıl teşvik etmesi gerektiği hakkında bilgi verir. Modern ev ziyaretçisi ise; çocuğunun nasıl uyuduğu hakkında bilgi alır. Daha sonra ebeveyn ve çocuğun deneyimlerinden yararlanarak uygun stratejiler geliştirir.

Ortam: Ebeveynlerin mekânında çalışmak: Ebeveynler ev ziyaretlerinin neden kendi evinde olduğunu anlamadıkları sürece, rahatsızlık hissederler. Aynı şekilde ev ziyaretçileri de kendilerini rahat hissettiklerinde, ebeveynleri de rahatlatmaktadırlar. Bu nedenle ev ziyaretçisi kendisini ve rolünü aileye anlatmalıdır. Birbirlerini tanıma süreci geçene kadar sabırlı olunmalıdır.

EV ZİYARETLERİ

Okul öncesi eğitim kurumlarında ev ziyaretleri aile katılımı çalışmaları içinde çok önemli bir yer tutmaktadır.

Ev ziyaretleri ile öğretmen çocuğu ve aileyi daha iyi tanıma fırsatı bulabilir ve ailenin güvenini kazanabilir.

Ev ziyaretinde ilişkilerin dinamiği değişir; evde öğretmen bir "güç" figürü olarak değil de bir misafir olarak algılanır. Bu koşullar altında ebeveyn, kendisini daha rahat hisseder, öğretmen ile daha fazla iletişim kurar; fikirlerini, duygularını paylaşır ve sorular sorar. Böylece ailenin değer yargıları, çocuğa karşı tutum ve davranışları, çocuktan beklentileri öğrenilir.

Ev ziyaretleri sayesinde öğretmen aileyi ve çocuğu daha iyi tanıma fırsatı bulur. Böylece öğretmen hem çocuğa hem de aileye yönelik daha etkili planlamalar yapabilir. Yılda en az bir defa ev ziyareti yapılması önerilmektedir.

Öğretmen bu ziyaret yoluyla;

- Aile üyelerini,
- Ailenin evinin fiziki şartlarını,
- Evde uygulanan kuralları,
- Çocuğun evdeki sorumluluklarını,
- Ana-baba tutumlarını,
- Ailenin kültürünü,
- Aile üyelerinin birbirleriyle olan ilişkisini gözlemleyebilir.

Yediklimyayıncılık

Ev Ziyaretlerinin Amaçları

1. Çocuğun yaşadığı ev ortamını gözlemlemek,
2. Çocuğun anne, baba ve/veya evdeki diğer yetişkinlerle olan ilişkilerini doğal ev ortamında gözlemleyerek çocuk ve ebeveyn hakkında bilgi edinmek,
3. Çocuğun uyumu, gelişim gösterdiği ve desteklenmesi gereken alanlar, ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri konusunda ebeveyni bilgilendirmek,
4. Ebeveyne okulda yapılan çalışmalar hakkında bilgi vermek,
5. Ebeveynin okula karşı olumlu bakış açısı geliştirmesini desteklemek, okulun hedeflerine ulaşmasında ortak hareket etmenin önemli olduğu düşüncesini paylaşmak,
6. Ebeveynin çocuğun sorunlarını çözmede, doğru davranışlar kazandırmada, eğitim etkinliklerinde her türlü desteğini kazanmak ve katılımlarını sağlamak,
7. Öğretmen-çocuk arasındaki iletişimi desteklemek,
8. Çocuğun okula uyum sürecini hızlandırmak,
9. Evin öğrenme ortamı olarak nasıl kullanılacağı konusunda model olmak,
10. Ev koşulları yetersiz olan çocukların ortamını zenginleştirmek.

Ev Ziyaretlerinde Neler Gözlemlenebilir?

- Evdeki genel sosyal-duygusal ortam
- Anne-babanın çocuğa karşı davranışları
- Çocuğun anne-babaya karşı davranışları
- Kardeşler arası ilişkiler
- Evde büyükbaba-büyükanne/diğer yetişkinlerin varlığı, çocukla iletişimi
- Çocuğun büyükbaba-büyükanne/diğer yetişkinlere karşı tutumu
- Çocukla evde yaşanan problem durumları
- Çocukla yaşanan problemlerde kullanılan çözüm yolları
- Evdeki kurallar
- Çocukla beraber konulan kurallar
- Çocuğun evdeki sorumlulukları
- Çocuğun okuldaki sorumluluklarının evde devam edip etmediği
- Çocuğun evde yapmaktan hoşlandığı etkinlikler
- Anne-babanın çocukla vakit geçirirken yaptığı etkinlikler
- Çocuğun kullandığı eğitim materyallerinin yaş ve gelişim özelliklerine uygunluğu
- Ev koşulları (çocuğun kendisine ait odasının, yatağının olup olmaması gibi)
- Beslenme ve sağlık
- Temizlik ve sağlık bilgisi

Ev ziyaretinin etkililiğini artırmak ve ailenin kendini rahat hissetmesini sağlamak için;

- Ev ziyaretinin amacı hakkında aile bilgilendirilmeli, ziyaretin zamanı aile ile birlikte planlanmalı,
- Ziyareti yapmadan önce aileye hatırlatma yapılmalı,
- Ziyaretler mümkünse evdeki tüm bireylerin olduğu saatlerde yapılmalı,
- Ziyaretlere okuldan rehber öğretmen, müdür, müdür yardımcısı gibi bir kişi ile birlikte gidilmeli,
- Ziyaret 30 dakikadan az 60 dakikadan uzun olmamalı,
- Ziyaretlerde ebeveyn-çocuk gözlemine odaklanılmalı,
- Ziyaretlerde evde veya okulda sergilediği davranışlarda değişiklik olduğu belirlenen çocuklar ile özel gereksinimli çocuklara öncelik verilmeli,
- Ailenin çocukla birlikte yapabileceği örnek etkinlikler planlanmalı,
- Ziyaretlerde sadece kahve, çay, kolonya gibi basit ikramlar kabul edilmelidir.

TOPLUM KATILIMI

Çocuk, çevresindeki toplumun diğer unsurlarıyla da etkileşim içerisindedir. Çocuğun eğitimi aile, okul ve toplum arasında paylaşılan bir sorumluluk olmalıdır. Çocuklar evde ve okulda edindikleri beceri ve değerleri sosyal çevrede davranışa dönüştürürler. Sosyal çevre bireyin davranışları üzerinde oldukça etkilidir. Sosyal çevrede kabul görmeyen ve desteklenmeyen davranışlar zamanla değişir veya farklılaşır. Ayrıca okul öncesi eğitim kurumları farklı okullar, müzeler, kütüphaneler, üniversiteler, belediyeler, sivil toplum kuruluşları, sağlık ve sosyal hizmet kurumlarıyla iş birliği yaptıklarında çocuk, aile ve okulun daha nitelikli

Yediiklim Yayıncılık

hizmetler almasını sağlar. Bu nedenle çocuğun eğitiminde aile ve toplumla iletişim, iş birliği ve uzlaşma içerisinde olması gerekir. Aile, okul ve toplum iş birliği sayesinde çocuğun yaşamında bütünlük oluşturulur ve edinilmesi istenilen beceri ve değerler daha kalıcı hâle gelir. Bu nedenle okul ve öğretmenlerin çocuğun eğitiminde aile ve toplumu paydaş olarak görmesi ve etkinlikleri ona göre düzenlemesi önemlidir. Okul öncesi eğitimde toplum katılımı, çocukların sağlıklarını, beceri edinimlerini desteklemek ve iyileştirmek amacıyla çocuğun devam ettiği okul öncesi eğitim kurumu, aileler ve toplum kuruluşları arasında kurulan bağlantı ve iş birlikleri olarak tanımlanabilir. Başarılı toplum katılımının gerçekleşebilmesi belirlenen amaçlar doğrultusunda etkinliklerin planlanıp uygulanmasına bağlıdır.

- Çocukların eğitime yönelik ihtiyaçlarını karşılamak için toplum kaynaklarını harekete geçirmek
- Aileleri ihtiyaçları doğrultusunda başvurabilecekleri toplumsal kuruluşlar hakkında bilgilendirmek
- Okulun fiziksel şartlarının iyileştirilmesi için toplumsal kuruluşlardan yararlanılmasını sağlamak
- Okulu ve aileleri çocuğun eğitimi, bakımı, sağlığı konusunda desteklemek
- Çocukların okulda ve okul dışında aldıkları eğitimin sürekliliğini sağlamak
- Çocuğun ve toplumun refahını desteklemek
- Okul ve toplum arasında iletişim ve iş birliğini geliştirmek
- Dezavantajlı çocukların eğitime katılımını sağlamak
- Çocuk eğitimi konusunda toplumu duyarlı hâle getirmek

Toplum Katılımının Yararları

- Okul, aile ve toplum iş birliği okul programlarını ve okul iklimini iyileştirir.
- Aileye hizmet ve destek sağlar.
- Ebeveynlerin liderliklerini ve ebeveynlik becerilerini geliştirir.
- Okulda ve toplumda ailelerin birbirleriyle olan bağlantılarını güçlendirir.
- Öğretmenleri eğitim uygulamalarında destekler.
- Çocukların daha nitelikli eğitim ve sağlık hizmeti almalarını sağlar.

Toplum Katılım Etkinlikleri

Öğretmenlerin toplum katılım etkinliklerini planlamadan önce yakın çevre olanaklarını araştırarak öğrenmesi gerekir. Toplum katılım etkinlikleri çocuk, aile ve okul ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için toplumsal kaynakların etkili ve ekonomik kullanılmasına yönelik olarak planlanmalıdır. Toplum katılım etkinlikleri okulda ve okul dışında olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilebilir.

Okulda Toplum Katılım Etkinlik Örnekleri

- Okul öncesi dönemde çocuğu olan ailelere yönelik aile eğitimi planlamak
- Okul çevresinin bulunduğu çevrede yaşayan insanların ihtiyaçlarına yönelik eğitimler düzenlemek
- Ailelerin uzmanlık alanları veya hobileri ile ilgili olarak okulda etkinlikler düzenlemek
- Büyükanne, büyükbaba, dayı, hala gibi ailenin diğer üyeleriyle özel günlerde paylaşımda bulunmak
- Yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları ve ailelerle iş birliği yaparak okulun fiziksel çevresinin iyileştirilmesine yönelik boyama, ağaçlandırma, bahçe düzenleme, sınıf içi ve sınıf dışı tamirat, atölye kurulumu, materyal onarımı gibi etkinlikler planlanmak
- Yerel yönetim veya sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklaşa kermes, özel gün ve festivaller düzenlemek
- Millî ve dinî bayramlarda değerlerimizi desteklemeye yönelik etkinlikler düzenlemek
- Yakın çevre olanakları kullanılarak yöresel oyuncak yapımı, çömlek yapımı, halı dokuma gibi etkinlikler planlamak
- Yakın çevrede bulunan kurum kuruluşlarla iş birliği yaparak diş bakımı, hijyen gibi konularda uzman davet etmek
- Huzur evlerinde yaşayan yaşlıları uzmanlık alanıyla ilgili kitap okuma, çalgı çalma gibi faaliyetlerde bulunmak üzere davet etmek
- Belirli gün ve haftalara uygun olarak örneğin, hayvanları koruma gününde hayvan barınaklarına mama toplamak

/yediiklimyayıncılık

Okul Dışında Toplum Katılım Etkinlikleri Örnekleri

- Çocuklar ve ailelerle birlikte uygun alanların ağaçlandırmasını yapmak
- Okulun bulunduğu çevredeki park, müze, kütüphane gibi mekânları ziyaret ederek etkinlikler düzenlemek ve projeler gerçekleştirmek
- Yaşadığı mahallede hayvanların barınmasına yönelik kedi evi, kuş yuvası gibi besleme ve korumaya yönelik etkinlikler düzenlemek
- Huzur evlerine çocuk, aile veya öğretmenlerle ziyarette bulunmak
- Mahallede yaşayan yerel halkla dayanışmayı artırmak için konserler, festivaller, açık hava sinema günleri düzenlemek
- Belirli gün ve haftalar kapsamında kütüphanelere, müzelere ziyaretlerde bulunma
- Özel veya kamu kuruluşlarındaki çömlek, sanat gibi atölyelere ziyaretler yaparak çocuklarla birlikte etkinlikler gerçekleştirmek
- Çocukların aileleri ile birlikte yağ, pil vb. geri dönüştürülebilir malzemeleri toplamalarını sağlayarak ilgili kuruluşlara teslim etmek
- Ailelerin toplumsal gönüllük çalışmaları kapsamında hazırladıkları yiyecekleri ve el sanatları atölyelerinde ürettikleri materyalleri kermeslerde satarak ihtiyaç sahiplerine maddi destekte bulunmak
- Etkinlikler yaşanılan çevrenin ihtiyacına göre çoğaltılabilir

/yediiklimyayincilik

NOT ALINIZ

KAYNAKÇA

Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış, Saliha Hallaç-Fatma Öz, 2014.

Aile Danışmanlığı Sürecinde Amaç Oluşturma Basamağının İncelenmesi, Özgül Tönbül, Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi, 2019.

Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası, Emine Karslı, 2019.

Okul öncesi Eğitim Kurumlarında Aile Katılımının Önemi: Öğretmen-Aile-Çocuk ve Kurum, Dilfiruz CömertHavise Güleç.

Tarihi Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları (Childhood and Child Rights Within The Historical Process), Rabia Dirican, 2018.

Millî Eğitim Bakanlığı 2013 Eğitim Programı

Millî Eğitim Bakanlığı Aile Destek Eğitim Rehberi (OBADER),2013.

Türkiye'de Yayımlanan Okul Öncesi Eğitim Programları, Gülsüm Düşek Beytullah Dönmez, 2012.

Toplumsal Değişme Ve Aile, Kasım Karataş, Nisan 2001.

Siyasal Bilim ve Hukuk, Evlilik ve Geniş Aile Kurumlarının Yazgısı, İbrahim Yasa

Siyasal Bilim ve Hukuk, Kibbutz'un Toplumsal İdeolojisi ve Yapısı, İbrahim Yasa

Sosyal Devlet ve Aile, Prof. Dr. Erol Cansel

İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Zarife Seçer Aysel Çağdaş, Anne Baba Eğitimi

/yediiklimyayincilik

MEB

AGS

Akademi Giriş Sınavı

ÖABT

KONU ANLATIMI

ÇOCUK HAKLARI

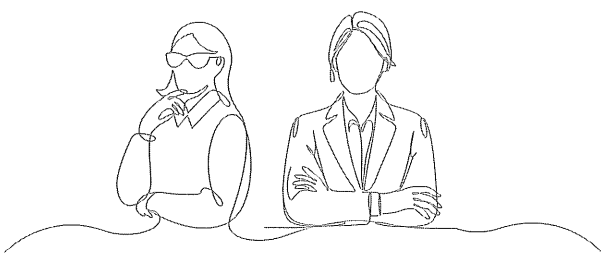

YEDİİKLİM

/yediiklimyayincilik

ÇOCUKLUĞUN TARİHSEL GELİŞİMİ VE HUKUKTA ÇOCUK VE ÇOCUK HAKLARI KAVRAMLARI

Çocukluk kullanıldığı bilim alanına göre farklı yaşam yıllarını kapsar. Bilim alanları, çocukluğun başlangıcını doğum anı olarak kabul etmekte; ancak, bitişi konusunda aynı görüşleri paylaşmamaktadırlar.

Aşağıda çocukluk kavramının tarihsel gelişimi üzerinde kısaca durduktan sonra, hukuksal bakımdan çocukluğun başlangıcı ve sona ermesini kısaca inceleyeceğiz.

A. Çocukluğun Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış

Çocukluk yaşam zincirinin doğal ve değişmez halkalarından biridir. Ancak çocukluk, bebekliğin tersine doğal bir gerçeklik değil, sosyo-kültürel bir kavramdır. Bu nedenle de öteki toplumsal kavramlar gibi norm ve değerlere göre göreceli olarak belirlenir.

Hem çocukluk yaşantısı hem de çocukluk kavramı yüzyıllar boyunca değişim göstermiştir. Eski toplumlarda insanlar, çocukluğu yaşamın farklı bir dönemi olarak görmüyor, ilk on sekiz yılın belirleyici olduğunu ve daha sonraki gelişimin ve işleyişin temelini oluşturduğunu düşünmüyorlardı.

Antik dönemde çocuklarla ilgili tutumlara yönelik fazla bilgi bulunmamaktadır. Örneğin eski Yunanlılar özel bir yaş kategorisi olarak çocukluğa oldukça az ilgi göstermişlerdir. Çocuk ve genç için kullandıkları terimler o kadar belirsizdir ki, bebeklik ile yaşlılık arasında kalan hemen her çağı içermektedir.

Modern anlamda çocuk ve çocukluk terimlerine orta çağda da rastlanmamaktadır. Fransız nüfus bilimcisi ve sosyal tarihçisi Aries "Eski Devirlerde Çocuk ve Aile Yaşantısı" adlı kitabında (2) çocukluğun değişmez bir olgu olduğu konusundaki geleneksel varsayımları eleştirmekte ve Orta çağ Batı toplumlarında modern anlamda bir çocukluk kavramının bulunmadığını ileri sürmektedir.

Aries'e göre çocukluk terimi o dönemde bağımlılık terimi ile eşanlamlıdır. Bu nedenle de çocukluk, onun bu bağımlılıktan kurtulmasıyla yaklaşık 5-7 yaşlarında sona ermektedir. Başka bir anlatımla, çocuk anasının ya da babasının sürekli gözetimi olmaksızın yaşayabilecek hâle gelir gelmez yetişkin toplumuna katılmaktadır.

Aries, onuncu yüzyılda sanatçıların çocuğu minyatür bir yetişkin olarak görüntülediklerini belirtmekte, çocukluk konusundaki bu bilgisizlikten 19. yüzyıldaki çocuk merkezli aileye nasıl gelindiğini izleyebilmek için sanata, dilde, edebiyata, giysilerde, oyunlarda, okulda çocuk kavramının yansımalarına ilişkin ayrıntılı tarihsel örnekler vermektedir.

Anılan yazara göre, çocukluğun keşfi süreci 13. yüzyılda başlamış, bunun yansımaları 15-16. yüzyıl sanat tarihinde görülebilmiştir. Örneğin, 12. yüzyılda sanatçılar çocuk tasvirinde yetişkin bir adam imajı yaratmakta, bu resim çocuğa benzemekle birlikte çocuk değildir. 13. yüzyıl sanatında çocuğa benzer şekiller belirmeye başlamışsa da bunlar gerçek değil melekler gibi dini içerikli figürlerdir. 15. ve 16. yüzyıllara gelindiğinde Meryem'in kollarındaki küçük İsa gibi anne-çocuk ilişkisini tasvir eden resimlerde modern çocuk kavramına benzer şekiller yer almaktadır. Orta çağ topluluk resimlerinin birçoğunda, geleneksel bir festivalde kadınların rollerini yaparken boyunlarına sarılmış ya da şövalyelerin uşağı olarak ya da çırak kıyafetinde çocuklara rastlanmaktadır.

17. yüzyılın başlarından itibaren, çocuklar kendilerine özgü giysilere, oyunlara, öykülere, müziğe ve resimlere sahip olmaya başladılar. Böylece onlar yetişkin etkinliklerinden uzak tutuldular ve yetişkinlerle çocukların dünyası birbirinden ayrıldı. Bütün bunlar yüksek sınıfa mensup varlıklı ailelerde görülmekteydi. Yoksul sınıf çocuklarında gerek giysi ve oyun gerek çalışma ve yetişkinlerin dünyasını paylaşma bakımından eski yaşam biçimi sürmekteydi. Örneğin Victoria dönemi Londra'sında ya da Paris'te işçi sınıfı çocuklarını tasvir eden resimler, çocukları hâlâ yetişkinler gibi, çoğu zaman ana-babalarının eski ve yırtık giysileriyle göstermektedir. Bu dönemde çocukların içki, kumar ve cinsel taşkınlık gibi yetişkin yaşamının bütün yönlerine katıldıkları belirtilmektedir.

Zenginlik yayılınca işçi sınıfı da kitlesel eğitimden yararlanmış, çocuklar yetişkinlerden ayrı bir dünyaya sahip olmaya başlamışlardı.

Aries, Orta çağ Batı toplumlarında çocukluk kavramının olmadığını söylemenin, çocukların ihmal edildiği ya da sevilmediği anlamına gelmediğini de belirtmektedir. Ona göre, çocukluk kavramını çocuk sevgisiyle karıştırmamak gerekir. Çocukluk kavramı, daha çok çocukların kendine has özellikleri bulunduğu, bu özelliklerin onu yetişkinden ayırdığı yolundaki bilinç ile ilgilidir. İşte Orta çağ toplumlarında eksik olan bu bilinçtir.

Yediiklim Yayıncılık

Rönesans'la birlikte kültürel ve düşünsel ortamda başlayan değişim 19. yüzyılda da sürmüş ve çocukların diğer yetişkinlerden farklı bir sınıf olduğu anlayışı iyice pekişmiştir. Bu değişimde, ekonominin tarımdan sanayiye kayması, orta sınıfın gelişmesi, ailenin yapısının ve rolünün değişmesi, çocuk ölümlerinin azalması, boş zamanların artması, ana-baba-çocuk ilişkisinde duygusal bağın önem kazanması gibi etkenlerin de rolü olmuştur. Aydınlanma çağı filozofları, çocukluk anlayışı ve çocuk eğitimi konusunda yeni görüşler ileri sürmüşlerdir. Böylece, kendine özgü ve gittikçe gelişen bir çocukluk anlayışı ortaya çıkmıştır. Gelişen bu anlayış doğrultusunda çocuklar göçlerin, sanayileşmenin, şehirleşmenin olumsuz etkilerinden korunmaya çalışılmış, sağlık ve refahlarıyla ilgili önlemler alınmıştır. 20. yüzyılda ise çocuk, toplumun geleceğini belirleyen en önemli insan kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Bu yüzyıl aynı zamanda, filozofların, eğitimcilerin, psikologların ve hukukçuların çocukları incelemeleri, onların gelişimleri ve hakları konusunda fikirler ileri sürmeleri dolayısıyla "çocuk yüzyılı" olarak da adlandırılmıştır.

Görülüyor ki, çocukluk bilincinin bulunmadığı bir çağdan hukuksal, toplumsal ve eğitsel kurumlar çerçevesinde korunan bir çocukluk kavramına geçiş yaklaşık dört yüzyıl sürmüştür. Ne var ki, günümüzde çocuklukla yetişkinliğin yeniden birleşmekte olduğunu, aydınlanma çağı öncesindeki, bu iki dönem arasındaki sınırların belirsizliğine geri dönüldüğünü savunan yazarlar vardır. Bu yazarlardan Postman, "Çocukluğun Yok Oluşu" adlı eserinde, çocuklukla yetişkinlik arasındaki göreceli ayrımın giysilerden dil, tavır, tutum, davranış ve beklentilere varıncaya kadar önemli ölçüde azaldığını ileri sürmekte ve telgrafın keşfiyle başlayıp günümüze kadar süren teknolojik ve sosyo-kültürel değişimin çocukluğu, korunması güç bir toplumsal yapıya nasıl getirdiğini ayrıntılı örnekler vererek açıklamaktadır (5). Ona göre medya, özellikle de TV, analitik becerilerin yerine ilkel algılamaları geçirerek düşünsel ve toplumsal hiyerarşinin çökmesine çocuk ve yetişkin gruplar arasındaki farkların ortadan kalkmasına neden olan bir ortam yaratmıştır. Bu ortam gizlerin ortadan kalktığı, yetişkin dünyasındaki şiddet, sıkıntı, çürümüşlük, yolsuzluk ve güvensizliklerin sınırsız biçimde sergilendiği, yetişkinlerin cinsel fantezilerinde çocukların kullanıldığı bir ortamdır. Böyle bir ortamda çocuk yetişkinleşmekte, yetişkin de çocuk olmaktadır.

Geleneksel çocuk modelinin TV'den kaybolması en canlı biçimde reklamlar, showlar ve filmlerde görülmektedir. Çocuklar bu programlarda 13. 14. yüzyıl tablolarındaki gibi minyatür yetişkinler olarak görüntülenmektedirler.

Çocuk giyimi endüstrisi de son on yıldan beri büyük değişikliklere uğramış ve çocuğa yönelik giyim büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Erasmus tarafından öne sürülen ve daha sonra 18. yüzyılda tümüyle benimsenen çocuk ve yetişkinlerin farklı giyim biçimine gereksinim duydukları yolundaki düşünce, günümüzde her iki kesim tarafından da kabul edilmemektedir.

Çocuk oyunları da giderek kaybolmaktadır. Artık çocuklar yarışmacı, örgütlü oyunlar oynamaktadırlar. Oysa çocuk oyunları antrenör, hakem ya da seyirci gerektirmez ve o anda bulunabilinen yer ve araçlar kullanılarak eğlenmek amacıyla oynanır. Ne var ki, bazı istisnalar dışında çocuk ve gençlerin oyunları resmi, profesyonel ve son derece ciddi bir hâle bürünmektedir.

Çocuk oyunlarının bir yetişkin meşguliyeti olması ve profesyonelleşmesi onların yetişkinlerden farklı gereksinimleri olduğu yolundaki bilincin zayıflamasının bir sonucudur.

Çocuk ve yetişkin görüş açılarının birleşmesine yönelik aynı eğilim, eğlence biçimlerinde de gözlenmektedir. Çocuklar televizyon programlarına minyatür yetişkinler, minik playback vb. şekillerde baş oyuncu olmuşlardır. Televizyon kanallarında çocuktan yetişkin, yetişkinden çocuk performansı bekleyen yarışma programları yayınlanmaktadır.

Yetişkin suçlarıyla çocuk suçları arasındaki fark da hızla azalmaktadır. Genç ve çocukların ağır suç oranlarındaki, hamilelik, fuhuş, eşcinsellik vb. cinsel etkinliklerindeki, madde ve alkol bağımlılıklarındaki artışların en önemli nedenlerinden biri, çocukluk kavramının toplumsal bilinçten hızla yok olmasıdır.

Sonuç olarak, çocukluk tarihi konusundaki çalışmalar, çocukluğun doğal sanılan özelliklerinin toplumsal ve değişken olduğunu göstermektedir. Belli bir zamana ve topluma özgü tek bir çocukluk anlayışından söz edilememektedir. Devlet ideolojisi, çocukluğu kendine özgü bağımlılıkları ile özel bir dönem olarak tanımlayarak okul çağı ile özdeşleştirirken, bazı kesimlerde beş-altı yaşını geçer geçmez yetişkin dünyasına karışan bir çocukluk anlayışı hâlâ etkisini sürdürmektedir.

/yediiklimyayıncılık

B. Hukukta Çocuk Kavramı

Çocukluk kullanıldığı bilim alanına göre farklı yaşam yıllarını kapsar. Hukukta çocuk kavramı iki anlamda kullanılmıştır. Birinci anlamda, küçüğü yetişkinden ayırmak ikinci anlamda ise, ana-babaya olan soy bağını belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. Biz bundan sonraki açıklamalarımızda birinci anlamda kullanılan çocuk kavramından yani küçüklerden söz edeceğiz.

1. Genel Olarak

Hukukta belli bir yaşın altındakiler çocuk yani küçük olarak kabul edilir. Ancak çeşitli hukuk dallarında çocukların fizik, ruh ve ahlak bütünlüğünü korumak amacıyla söz konusu yaşın (18 yaş) altında da yaş sınırlamaları yapılmıştır. Örneğin; çocuğun cezai ehliyeti bakımından, 11 yaşın altındaki küçüklerin cezai ehliyeti yoktur. 11-18 yaş arasındaki çocuklar için de cezai sorumluluk açısından farklı kurallar getirilmiştir. Çocuğa karşı suç işlenmesi durumunda ise farklı yaş gruplarına göre çocuk korunmaktadır. İş hukukunda belirli bir yaştan küçük çocuklar çalıştırılamazlar. Eğitim hukukunda, çocuğun okula başlama ve zorunlu eğitim döneminin sona ermesi bakımından yaş sınırlamaları yapılmaktadır. Çocuğun rüşt yaşına ulaşmadan önce ana-babasının ya da vasisinin rızası ile evlenebileceği daha küçük yaşlar Medeni Kanun'da belirlenmiştir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuğu 18 yaşından küçük insan olarak tanımlamaktadır.

2. Medeni Kanun'a Göre Küçüklüğün Başlangıcı ve Sonu

a. Küçüklüğün Başlangıcı

Türk Medeni Kanunu'nda küçüklüğün başlangıcı kişiliğin kazanılmasına bağlanmıştır. Kişiliğin hangi andan başlayarak kazanılacağı, kişinin haklara ve yükümlülüklere sahip olması ve hukuk düzeni tarafından korunması bakımından önemlidir. Medeni Kanun'a göre, kişiliğin kazanılabilmesi, dolayısıyla çocukluğun başlayabilmesi için çocuğun sağ olarak tamamıyla doğmuş olması gerekir.

Tam doğum, çocuğun ana bedeninden tümüyle ayrılmış olması anlamına gelir. Sağ doğum ise, çocuğun ana bedeninden yaşayarak ayrılmasıdır. Ana bedeninden ayrıldıktan birkaç dakika sonra ölmüş olsa bile yaşadığı süre boyunca çocuk kişilik kazanmış sayılır. Bunun hukuksal önemi, yaşadığı birkaç dakika içinde bazı hakları, örneğin, miras hakkını kazanmış olmasıdır.

b. Ceninin Hukukî Durumu

Henüz doğmamış ana rahmindeki çocuğa cenin denir. Hukuk sistemimizde cenini, miras hukuku, aile hukuku, borçlar hukuku ve ceza hukukunda koruyan kurallar bulunmaktadır. Medeni Kanunun 27. maddesine göre, çocuk sağ doğmak şartıyla ana rahmine düştüğü andan başlayarak medeni haklardan yararlanır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çocukluğun başlangıcını belirlememiştir. Ancak Sözleşme'nin İnsan Hakları Komisyonu'nda kabulü sırasında en tartışmalı konulardan biri, çocuğa sağlanan hukuksal korunmanın doğum öncesini de içerip içermediğidir. Sözleşme, çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç 18 yaşından küçükleri çocuk saymıştır. Ceninin durumu Sözleşme'nin başlangıcına alınmıştır. Buna göre, çocuğun "doğumdan sonra olduğu gibi önce de" uygun hukuksal korumadan yararlanması öngörülmüştür. Böylece çocukluk için bir başlangıç anı belirlenmesinden kaçınılmıştır. Bunun nedeni, kürtaj konusunda ve doğum öncesini ilgilendiren diğer konularda taraf tutmaktan kaçınmak ve Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerin tümünün benimseyebileceği bir çözüm bulmaktadır. Çünkü, Sözleşme'nin asıl amacı doğmuş olan çocukların haklarını korumaktır. Doğum öncesi hakların üzerinde uluslararası düzeyde bir uzlaşmaya varmak zordur.

c. Küçüklüğün Sonu

Küçüklük kişinin düşünsel olgunluğa ulaşması ile sona erer. Bu olgunluğun yaşını, yani rüşt yaşını kanun koyucu çeşitli etkenleri dikkate alarak belirler.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuğun 18 yaşını tamamlayıncaya kadar korunması gerektiğini kabul ederek, kendi amaçları açısından çocukluk döneminin sona ermesini belirlemiştir. Ancak bu hususta katı davranmamış, ulusal yasalara göre, 18 yaşını tamamlamadan da çocuğa belirli bir özerklik tanınabileceğini kabul etmiştir. Ancak, ulusal yasalara yollamada bulunulması hiçbir biçimde genel bir kaçış hükmü olarak yorumlanmamalı, Sözleşme'nin ilkelerine ve hükümlerine aykırı olabilecek belirlemelerin yolunu açmamalıdır.

Türk Medeni Kanunu'na göre rüşt 18 yaşın doldurulmasıyla kazanılır (m. 11/I). Ancak Medeni Kanun bazı durumlarda 18 yaşın tamamlanmasından önce de reşit olunabileceğini belirtmiştir. Bunlar evlenmeyle kazanılan rüşt ile hâkim kararıyla kazanılan rüşttür.

Evlenme kişiyi reşit kılar (MK. m. 11/II). Medeni Kanun'a göre, evlenme yaşı erkeklerde 17, kadınlarda 15'tir. Bu yaşları doldurmuş küçükler velâyet hakkına sahip ana ve babalarının izniyle evlenebilirler. Olağanüstü durumlarda ve önemli bir nedenin bulunması koşuluyla hâkim 15 yaşını bitirmiş bir erkekle 14 yaşını bitirmiş bir kadının evlenmesine izin verebilir. Bu yaşlar oldukça düşüktür. Çünkü evlilik kurumu eşlere birçok ağır görevler ve borçlar yükler. Bu yükümlülükleri yerine getirebilmesi için kişinin belli bir düşünsel olgunluğa ulaşması gerekir. Ayrıca, rüştle birlikte kişinin, küçüklük sıfatıyla sahip olduğu haklar sona erer. Bu nedenle Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi Sözleşme'nin 2., 3., 6., maddelerine uygunluk açısından evlilik yaşının kız ve erkekler için eşit olması ve belirlenen yaşın da çok düşük olmaması gerektiğini vurgulamıştır. 1962 tarihli Evliliğe Onay, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliklerin Kaydı Sözleşmesi, bütün Devletlerin çocuk evliliklerini bütünüyle sona erdirmek ve reşit döneme gelmemiş kız çocukların nişanlanmalarını önlemek üzere gerekli girişimlerde bulunmalarını istemektedir.

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAV) 1993 yılında "evlilikte ve aile ilişkilerinde eşitlik konusunda genel tavsiyede bulunmuş ve asgari evlilik yaşının hem kadınlar hem de erkekler için 18 olmasını önermiştir.

Türk Medeni Kanunu, bir çocuğun normal rüşt yaşına gelmeden hâkim kararıyla reşit olabileceğini de kabul etmektedir (m. 12). Bunun için çocuğun 15 yaşını bitirmesi, reşit kılınmasına rızasının bulunması, ana-babanın onay vermesi veya vasinin dinlenilmesi, çocuğun yararına uygun olması ve asliye hukuk mahkemesinin kararı gerekmektedir.

Rüşte ulaşmakla çocuk, küçüklükten çıkarak medeni hakları kullanma bakımından tam ehliyetli bir yetişkin statüsünü kazanır. Çocuk velâyet altında ise velâyet, vesayet altında ise vesayet sona erer.

C. Çocuk Hakları Kavramı

"Çocuk hakları kavramı" geniş anlamda toplumsal, felsefi, ahlâkî ve hukuksal boyutları içeren bir kavramdır. Felsefi ve toplumsal açıdan çocuk hakları refah hakları, korumacı haklar, yetişkin hakları ve ana-babalara karşı haklar olmak üzere dört ana başlık altında ele alınmaktadır.

Doğal hukuk açısından çocuk hakları, çocuğun insan olması, aynı zamanda da bakıma ve özene gereksinim duyması nedeniyle doğuştan sahip olduğu hakların tümüdür. Bu haklar, insanlığın belli bir gelişme çağında teorik olarak, bütün çocuklara tanınması gereken ideal haklar listesini içerir. Bu ideal liste çeşitli devletlerde değişik ölçülerde pratik değer kazanmış uygulama alanına geçmiş bulunabilir. Fakat bu anlamda çocuk hakları denilince daha çok olması gereken alanda kalan ya da yalnızca insan hakları ve çocuk hakları bildirilerinde yer alan ulaşılacak hedefler programı akla gelir.

Pozitif hukuk, yani bir devlete yürürlükte bulunan hukuk açısından çocuk hakları, kanunlarda ve uluslararası sözleşmelerde ayrıntıları ile düzenlenen, belirli bir yasal güvenceye ve özellikle de yargı organlarınca gerçekleştirilecek koruma yollarına kavuşturulan haklardan oluşur. Şu hâlde pozitif hukuk açısından çocuk hakları, özel hukuk, sosyal hukuk, kamu hukuku ve uluslararası sözleşmelerde yer alan kuralların çocuklara tanıdığı hak ve sorumlulukların tümünü ifade eder.

D. Uluslararası Hukukta Çocuk Haklarının Kısa Tarihçesi

Çocuk, eski devirlerden beri toplumların ilgilendiği bir varlıktır. Ancak, bu ilginin niteliği, kapsamı ve biçimi tarihsel gelişimde farklılıklar göstermektedir. Söz konusu farklılıklar, toplumların sosyal, kültürel gelişmesine, örgütlenmesine ve toplum içindeki egemenlik koşullarına bağlı bulunmaktadır. İlkel toplumlarda çocuğa, ekonomik yarar sağlayan bir varlık olarak bakılmaktaydı. Üyesi olduğu ailenin çok kullanışlı bir malı olarak kabul edilirdi. Bu düşünce istenen çocuk ve istenmeyen çocuk ayrımına önem kazandırmıştır. Örneğin, bir erkek çocuk balık tutarak, kız çocuk ev işlerine yardım ederek ya da evlenirken başlık parası alınarak aileye ekonomik yarar sağlayabilirdi.

Aynı ekonomik nedenler çocuğu bir yük haline de getirebilmekteydi. Özellikle ekonomik bunalım dönemlerinde çocuk yetiştirmenin ağır bir külfet olarak görülmesi, çocuğa karşı olumsuz bir tutum takınılmasına neden oluyordu. Kendisinden ekonomik yarar sağlanamayacak durumda bulunan sakat, zayıf, hastalıklı çocuklar ile bakımını üstlenecek kimsesi bulunmayan çocukların toplum dışına itilmesi, hata yok edilmesi

Yediiklim Yayıncılık

olağan olaylardandı. Öte yandan, aile devlet ilişkilerinde çok işlevli ailenin ağır bastığı dönemlerde, yukarıdaki düşüncelerin de etkisiyle çocuk üzerinde aile reisinin sınırsız etkisi bulunuyordu. Çocuğun korunmasından çok onun toplumsal rolüne uygun olarak statüsünün belirlenmesi asıl önem taşıyan hususdu.

Çocuk sorununa böyle yaklaşılınca, çocuğu ilgilendiren her türlü ilişkiler bakımından, ana-babanın, ailenin ve yararları dolaylı biçimde etkilenebilecek diğer kişilerin yararlarının çocuğunkilerden önce gelmesi, hata çocuğun yararlarının hiç dikkate alınmaması doğaldı. Ailenin işlev kaybı, buna karşılık devletin aile karşısında güçlenmesi yönünde bir değişme başlayınca, devlet aileyi kontrol etme olanağını elde etmiştir. Devlet, kendi çıkarları doğrultusunda aileyi denetlemeye başlayınca, toplumsal ilgi çocuğun korunması yönünde yoğunlaşmıştır. Çocuğun korunması yönündeki toplumsal ilgi önceleri dinsel etkiler altında ve dinsel nitelikteki kuruluşlar aracılığı ile olmuştur. Bu ilginin dini etkenler dışında toplum çerçevesinde kurumsallaşması 19. yüzyılda başlamıştır.

Bu gelişme içinde aile reisinin çocuk üzerindeki sınırsız egemenliği giderek çocuğa karşı bakım ve koruma yükümlülüğüne dönüşmüştür. Devlet, zamanla bu yükümlülüğün yerine getirilmesi konusunda aktif bir denetim yürütmeye başlamıştır. Böylece, çocuk sorununu konu alan yasal düzenlemelerde çocuğun yararları, söz konusu olabilecek bütün diğer yararları geriye iterek başlı başına önem kazanmıştır.

Modern hukuk sistemlerinde çocuk, bir birey olarak devlet tarafından yasalarla korunmaktadır. Ancak bu yasaların doğal ve evrensel hukuk kurallarına uygun olması için uluslararası normlar geliştirilmiştir.

Uluslararası alanda çocukların korunmasına ilişkin bir örgütün kurulması düşüncesini ilk olarak 1894 yılında Jules de Jeune ortaya atmıştır. Ancak bu alandaki en önemli gelişme, 1920'de Cenevre'de "Uluslararası Yardım Birliği"nin kurulmasıdır. Bu örgütün ve "Uluslararası Kadınlar Meclisi"nin çabaları sonucu Milletler Cemiyeti 26 Eylül 1924 yılında "Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi" adı altında bir beyanname yayınlamıştır. Atatürk tarafından da bizzat imzalanan bu Beyanname, çocuğun gelişmesi, korunması, tedavi görmesi, eğitilmesi, istismardan korunması, en önce yardım görmesi, kardeşlik ve barış ruhu içerisinde büyütülmesi prensiplerini içeren beş maddeden oluşmuştur.

Çocuk haklarını konu alan ikinci önemli uluslararası belge 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen ve on maddeden oluşan "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesi"dir. Bu Beyanname, ayrımcılığın önlenmesi, çocukların ad ve vatandaşlığa sahip olma hakkı, sağlık ve sosyal güvence hakkı, özürlülerin ve korunmaya muhtaç çocukların özel olarak korunması, eğitim hakkı, korunmada öncelik hakkı, istismardan korunma, ayrılık yaratan baskılardan uzak tutulma ve kardeşlik ruhu içinde yetiştirilme konularında ilkeler koymuştur. Bu ilkelerin Türk hukuk sistemine etkileri olmuştur. Ne var ki Beyannameler, devletler tarafından kabul edilen fakat uyulmadığı takdirde bağlayıcılığı ve yaptırımı bulunmayan ilan edilmiş genel ilkelerdir. Bu nedenle Polonya yetkililerinin inisiyatifiyle, insan hakları alanında olduğu gibi, çocuk hakları alanında da bütüncül bir yaklaşımla ve taraf devletleri bağlayıcı nitelikte bir sözleşme yapılarak çocuk haklarının güvence altına alınması fikri ortaya atılmıştır. On yıl süren bir hazırlık çalışmasından sonra, Birleşmiş Milletlere üye tüm devletlerin hukuk sistemleri incelenip dikkate alınarak oluşturulan tasarı, 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda onaylanmış ve 2 Eylül 1990'da uluslararası hukukta yürürlüğe girmiştir. 30 Eylül 1990 tarihinde BM Genel Merkezinde toplanan Çocuklar İçin Dünya Zirvesi'nde "Çocukların Yaşatılmaları, Korunmaları ve Geliştirmelerine İlişkin Dünya Bildirgesi" ile Birleşmiş Milletler Örgütü Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi temel alan bir küresel hareketi başlatmış ve bu bildirgenin uygulanması için bir eylem planı benimsemiştir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, ulusal ve uluslararası gündemlerde çocukları üst sıralara yerleştirmiş ve köklü bir değişime zemin hazırlamıştır. Sözleşmeyi onaylayan her devlet, çocuklarla ilgili yükümlülüklerini yerine getirmelerinde ana-babalara ve diğer sorumlu kişi ve kuruluşlara yardımcı olacak yasal, yönetsel ve yapısal her önlemi almak zorundadır. Bugün bu Sözleşme Dünya'da çocuk hakları konusunda temel yasal metindir. Bunun yanında uluslararası hukukta çocuk haklarını şu ya da bu yönüyle koruyan birçok iki taraflı ya da çok taraflı Sözleşme, B.M. ilkeleri ve tavsiye kararları yayınlanmıştır.

/yediiklimyayıncılık

Sözleşme önsöz ve üç kısımdan oluşmaktadır. Önsözde, Birleşmiş Milletlerin temel ilkeleri ile insan hakları sözleşmeleri ve bildirgelerinin bazı maddelerine gönderme yapılmış, savunmasız konumları nedeniyle çocukların özel bir özene ve korunmaya gereksinim duydukları belirtilmiştir. Çocukları koruma sorumluluğunun ilkönce aileye ait olduğu, devletin de aileye bu konuda yardım edeceği vurgulanmıştır.

Sözleşme'nin birinci kısmında 18 yaşından küçük çocukların yaşatılmaları, geliştirilmeleri, korunmaları ve katılımlarının sağlanması için sahip olmaları gerekli haklar ile bunların gerçekleştirilmeleri için devletlere düşen görevler düzenlenmiştir (m. 1-41).

İkinci ve üçüncü kısımlarda, Sözleşme'de yer alan hakların taraf devletlerce uygun araçlarla yetişkinlere ve çocuklara yaygın biçimde öğretilmesi yükümlülüğü belirtildikten sonra, Sözleşme'nin yürürlüğe girmesine ve Sözleşme'ye uyulmasının izlenmesine ilişkin kurallara yer verilmiştir (m. 42-54) (18).

Türkiye Sözleşme'yi 14 Eylül 1990'da imzalamış, 9 Aralık 1994'de 17, 29, 30. maddelerine Anayasa ve Lozan Antlaşması çerçevesinde çekince koyarak TBMM'de onaylamıştır. Sözleşme 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı Resmî Gazete 'de yayınlanarak 4058 sayılı yasa olarak yürürlüğe girmiştir.

1995 yılında Sion/İsviçre'de uluslararası çocuk hakları konusunda bir seminer düzenlenmiştir. Bu seminerde, bir hukuk sistemi içinde çocuk haklarının var olması için temel koşullar ayrıntılı biçimde irdelenmiş ve aile-devlet ilişkisi tartışılmıştır. **Temel koşullar şöyle sıralanmıştır.**

Çocuğun:

- Haklarının yasalarda yer alması,
- Hakları konusunda bilgi sahibi olması,
- Bu hakları kullanabilmesi için gerekli imkânlara sahip olması,
- Yargı önünde bu hakları talep etmeye yetkili olması,
- Kendi menfaatlerinin savunmasını yaptırabilmesi.

Bu koşullardan herhangi birinin eksik olması durumunda çocuk haklarının o ülkede gerçekleşemeyeceği konusunda görüş birliğine varılmıştır.

Türkiye açısından, çocuk haklarının ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin yaşama geçirilmesi bakımından üç önemli uygulama sorunu vardır:

- Birincisi, iç hukukumuzda Sözleşme ile bağdaşmayan hükümlerin kaldırılması ve Sözleşme'nin öngördüğü yeni yasal düzenlemelerin yapılmasıdır.
- İkincisi, bu kuralları yaşama geçirecek yapısal ve örgütsel önlemlerin alınmasıdır.
- Üçüncüsü de Sözleşme ile benimsenen hukuksal ve ahlâkî yaklaşımların ayrıntılı biçimde eğitim programlarına sokulması; çocuk haklarının çocuklar ve yetişkinlere öğretilmesidir.

Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, uluslararası alanda çocukların korunmasına yönelik yapılan ilk sözleşmedir.

Cenevre Bildirgesi'nde; çocukların doğal biçimde gelişmesine olanak sağlanması, aç çocukların beslenmesi, hasta çocukların tedavi edilmesi, terk edilmiş çocukların korunması, felaket anında yardımın öncelikle çocuğa yapılması, çocukların her türlü istismara karşı korunması ve kardeşlik duyguları içinde eğitilmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu bildirge Türkiye tarafından da onaylanmıştır.

Daha sonra Balkan ülkelerinin çocukları koruma kuruluşlarının iş birliği sonunda 5-9 Nisan 1936 tarihinde Türkiye'nin de katıldığı Birinci Balkan Kongresi toplanmıştır. Normal ve sağlam çocukların korunması ve çocukların çalışma yaşı konularında çalışmalar yapmak üzere 1-7 Ekim 1938 tarihleri arasında da İkinci Balkan Kongresi toplanmıştır.

Bu kongreler Balkan ülkeleri ile sınırlı olmasına karşın bu alanda gerçekleştirilen evrensel çalışmalara öncülük etmişlerdir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde benimsenen Çocuk Hakları Sözleşmesi, 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye de dâhil olmak üzere 196 ülkenin taraf olduğu sözleşme en fazla ülkenin onayladığı insan hakları belgesidir. Amerika Birleşik Devletleri hariç bütün Birleşmiş Milletler üyeleriyle Filistin, Vatikan, Nieu ve Cook Adaları sözleşmeye taraftır. Türkiye, sözleşmeyi 14 Ekim 1990'da imzaladı ve sözleşme 27 Ocak 1995'te Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin Temel İlkeleri Sözleşme'de yer alan dört hak, çocuklara tanınan diğer bütün hakların kullanılmasında ve devletlere yüklenen görevlerin yerine getirilmesinde göz önünde bulundurulacak temel ilkeler niteliğindedir.

Yediiklim Yayıncılık

A. Ayrımcılığın Önlenmesi

Sözleşme'nin 2. maddesine göre, taraf devletler, Sözleşme'de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının, vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka düşünceler, ... doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayrım gözetmeksizin tanırlar ve taahhüt ederler.

Ayrımcılık, bütün insanların haklara ve özgürlüklere eşit biçimde sahip olmalarını, bu haklardan eşit biçimde yararlanmalarını önleme amacını taşıyan ya da fiilen bu sonucu veren herhangi bir ayrım, dışlama, kısıtlama ya da tercih yapılmasıdır. Ancak, haklar ve özgürlüklerden eşit biçimde yararlanma her durumda tıpatıp aynı tutumun alınması anlamına gelmez. Dolayısıyla ayrım gözetmeme ilkesi, belirli bir kesime mensup çocuklara yönelik tutum ve muamelelerde meşru farklılaşmaları ve hak eşitsizliğini düzeltici olumlu eylemleri engellemez. Bu tür farklılaşmaların ölçütleri makul ve nesnelse, ayrıca Sözleşme çerçevesinde meşru bir amaca yönelikse benimsenen tutumlardaki farklılaşma ayrımcılık anlamına gelmez.

Örneğin ülkemizde eğitimde yasal boyuta cinsiyet ayrımı söz konusu olmadığı halde, kız çocukların eğitimden yararlanma oranları düşüktür. Bu konuda toplum bilincini yükseltmek; kız çocuğunun kendi potansiyelinin farkına varmasını sağlamak, onu yasalar ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme dâhil bütün uluslararası insan hakları belgelerinde garanti edilen hakları konusunda eğitmek ve onları kız ve erkek çocuklar arasında karşılıklı saygı ve eşit ortaklık sağlamaya yönelik çalışmalar yapmaya teşvik etmek gibi eylemlerle, eşitliğin fiilen de gerçekleştirilmesi sağlanabilir. Bunların yanı sıra bütçeden uygun kaynakları tahsis ederek kampanyalar, esnek okul programları, ödüller, burslar ve diğer önlemlerle kız çocukların okula kaydolma ve okulu tamamlama oranlarını artırıcı tedbirler alınabilir. Ayrıca öğretmen ve eğitimcilere toplumsal cinsiyete duyarlı eğitim için etkili stratejiler kazandıracak, onların eğitim sürecindeki rollerinin bilincine varmalarını sağlayacak eğitim programlarını ve malzemelerini geliştirmek, uygulamalardan kaynaklanan hak eşitsizliğini gidermeye yönelik olumlu ve düzeltici eylemlerdir.

UNICEF raporlarına göre, günümüzde özellikle kadına yönelik ayrımcılık yadsınamayacak boyutlardadır. Kadına yönelik ayrımcılık daha çocukluk döneminde, toplumsal ve kültürel gelenekler nedeniyle aile ve toplumun kız çocuğa erkek çocuktan daha az olanaklar tanımasıyla başlamaktadır. Gerek ana-babanın çocuğa gösterdikleri özen gerekse sağlık ve eğitim bakımından erkek çocuk daha avantajlı bir konuma sahip olmaktadır. Birçok toplumda görülen erkek çocuk lehindeki bu yerleşik tercih kız çocuğun ihmal ve sömürüye uğramasına yol açmakta ve sonuçta kadının statüsünü düşürmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki iki cins arasındaki eşitsizlik kendisini özellikle şu konularda göstermektedir. Beslenme yetersizlikleriyle bebek ve çocuk ölümleri kız çocuklar arasında daha yaygındır; kız çocuklarıyla kadınların hem eğitim görmelerini kolaylaştıracak hem de üzerlerindeki iş yüklerini hafifletip verimliliklerini artıracak teknolojilere ulaşabilme olanakları erkeklere göre daha azdır; iş bölümü kadın ve erkek arasında adaletsiz biçimde gerçekleşmektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, kızlara yönelik ayrımcılığa özel bir önem vermekte ve devletlerden kız çocuklara yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması için somut önlemler almalarını istemektedir. Komite 1995 yılı ocak ayında özel olarak kız çocukları gündeme alan bir genel görüşme yapmış ve bir rapor düzenlemiştir. Genel Görüşme Raporu şu belirlemede bulunmuştur. "... cinsiyet temelindeki eşitsizlik ve ayrımcılık sorunlarının ele alınması, bunların kendi başlarına yalıtık biçimde görüldüğü, yani kız çocukların özel hakları olan özel bir kesim olarak ele alındığı anlamını taşımamaktadır. Tersine kız çocuklar yalnızca kız evlat, kız kardeş, eş ya da anne değil, birer birey olarak insandırlar ve onların da insanın saygınlığının gereği olan temel haklardan eksiksiz biçimde yararlanmaları gerekir. Kadın haklarının gerçekleşmesi amacını taşıyan daha geniş hareketler bağlamında tarih açıkça göstermiştir ki, kadınları hedef alan zararlı geleneklerin ve önyargıların oluşturduğu döngüyü kırmak için kız çocuk üzerinde odaklanmak gerekmektedir. Ancak daha genç kuşaklardan başlayan ve kız çocukların haklarını geliştirmeyi hedef alan kapsayıcı bir strateji aracılığı ile kadınların kendilerine olan saygılarını geliştirici; onlara kendilerini etkileyen kararlara ve etkinliklere aktif biçimde katılmalarını sağlayacak becerileri kazandırıcı ortak ve kalıcı bir yaklaşım, bilinç ve duyarlılık zemini yaratılabilir..."

Yediiklim Yayıncılık

Gerek ayrımcılık yasağının yer aldığı 2. maddenin dili, gerekse Çocuk Hakları Komitesi'nin bu maddeye ilişkin yorumları, taraf devletlerin ayrımcılığı önleme yükümlülüklerinin aktif bir yükümlülük olduğunu vurgulamaktadır. Başka bir ifade ile, bu yükümlülük, hakların uygulamaya geçirilmesine ilişkin başka alanlarda olduğu gibi, inceleme, plânlama, yasa çıkarma, izleme, bilinç ve duyarlılık geliştirme, eğitim ve bilgilendirme, eşitsizlikleri azaltmaya yönelik önlemlerin izlenmesini de içeren bir dizi etkinliği kapsar. Çünkü, ayrım gözetmeme ilkesinin yasalarda yer alması uygulama bakımından gerekli olmakla birlikte yeterli değildir. Bu ilkenin yaşama geçirilmesi için ayrımcı içerik taşıyan gelenek, uygulama ve adetlere karşı da mücadele etmek gerekmektedir.

Sözleşme'de yer alan hakların ayrım gözetmeden yaşama geçirilmesi sürecinin izlenmesi çok önemlidir. İzleme sürecinde, maddede özel olarak değinilen konulara duyarlı olunmalıdır. Ancak söz konusu maddede belirtilen, ırk, renk, cinsiyet ... vb. nedenler örnek niteliğindedir. Bu nedenle devletler ayrımcılığa yol açabilecek başka konulara karşı da duyarlı olmalıdırlar. Örneğin yaş, bölgesel, kırsal, kentsel kesimler, özürlü, korunmaya muhtaç, yargı önünde suç isnat edilen, çalışan, silahlı çatışmalardan etkilenen, HİV virüsü taşıyan, göçmen ve mülteci çocuklarla aşırı yoksulluk içindeki çocuklar gibi, ayrımcılık zeminleri ve ayrımcılıktan etkilenen tüm çocuklar bu ilkenin kapsamına girerler.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin bu ilkesi doğrultusunda yasalarımızda kurallar vardır. 1982 Anayasası'nın 10. maddesine göre, herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Medeni Kanun'un çeşitli kurallarında da eşitlik ilkesi yer almıştır. Bu kanuna göre, her kişi medeni haklardan kanunun sınırları içinde eşit olarak yararlanır. Haklara ve borçlara ehil olmakta herkes eşittir (m. 8).

Millî Eğitim Temel Kanunu bu ilkeyi eğitim eşitliği açısından ele almıştır. Bu Kanun'a göre, eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, sınıfa ayrıcalık tanınamaz.

Görülüyor ki, T.C. Anayasası ve mevzuatı genelde, ayrım gözetmeme ilkesiyle tam bir uyum içindedir. Bununla birlikte, uygulamada ayrım gözetmeme ilkesinin tam olarak yerine getirilmesini sağlamak için yasalarda değiştirilmesi gereken kurallar bulunmaktadır. Ayrıca sağlıktan iletişime kadar değişen bazı alanlarda süregelen eşitsizlikler ve temel sosyal hizmetlerin tam olarak sağlanamaması sonucu bazı çocuk grupları ayrımcılığa maruz kalmaktadır.

Okullaşma açısından ülkenin çeşitli bölgeleri ve kırsal-kentsel farklar, Devletin gereken hizmeti ülkenin her köşesine yeterince götürmediğini, dolayısıyla buralarda yaşayan çocuklar aleyhine ayrımcılık sonucunun fiilen ortaya çıktığını göstermektedir.

B. Yaşama ve Gelişme Hakkı

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 6. maddesine göre, her çocuk yaşama hakkına sahiptir. Devlet, çocuğun yaşamını ve gelişimini güvence altına almakla yükümlüdür.

Yaşama hakkı nedir? Yaşama hakkı, kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyabilmesi ve varlığının çeşitli etkilerle bozulmasına engel olabilmesi hakkıdır. Bu tanıma göre, yaşama hakkı başlıca iki ögeden oluşmaktadır: Bunlardan birincisi, insanın bedeni içinde her türlü dış korkudan uzak olarak yaşayabilmesi hakkıdır. Yaşarken bireyin beden bütünlüğüne dokunulamaz. Çünkü, çocuğun yaşamasını sağlamanın en önemli koşullarından biri de yaşamın maddî ve manevî bir acıya maruz kalmadan sürdürülmesidir. Kişinin bedenine karşı her türlü tecavüz bütün hukuk sistemlerinde suç sayılmıştır. Kişinin bir başkasına hangi sıfat ve amaçla olursa olsun maddi ve manevi işkence etmesi İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (m. 5) ve Çocuk Hakları Sözleşmesi ile yasaklanmıştır (ÇHS, m. 19, 35, 36, 37). Bu temel yasak ilgili bütün uluslararası belgelere alındığı gibi bütün iç hukukların da tartışılmaz ilkesi haline gelmiştir.

Aynı biçimde, suçluluğu kesinleşmiş olsa bile, beden üzerinde uygulanan cezalar çocuk haklarına kesinlikle aykırıdır. Çocuğun ruhsal yaşamına ilişkin hakları da yaşama hakkının önemli bir unsurudur. Bu nedenle manevi acılar vererek çocuğa ruhsal baskı yapılması, örneğin ana-baba, öğretmen, polis vb. tarafından çocuğa ruh sağlığını bozucu cezalar verilmesi, onun ruhsal bütünlüğüne ilişkin haklarının ihlali olarak nitelendirilmelidir.

Çocuğun onur ve saygınlığının korunması da en önemli haklarından biridir. Herkesin olduğu gibi çocuğun da içinde yaşadığı toplumda ve ilişkiler kurduğu çevrelerde (aile, okul vb.) kişisel bir onuru, şerefi ve saygınlığı vardır. Çocuğun onur ve saygınlığı bu tür haklarını zedeleyecek davranışlarla ihlal edilmiş olabilir. Öğretmenin ya da ana-babanın çocuğu başkaları yanında küçük düşürmesi, yanlış tanıtması, gülünç ve zor duruma sokması gibi. Çocuk Hakları Sözleşmesi, hiçbir çocuğun insanlık dışı, aşağılayıcı muameleye ve cezaya tabi tutulamayacağını (m. 38); okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde yürütülmesini (m. 28); çocukların ana-babalarının ya da başkalarının bakımında iken bedensel ve zihinsel şiddetin her türünden korunmalarını (m. 19) öngören hükümleri ile çocuğun bedensel-ruhsal bütünlüğünü, onur ve saygınlığını korumak istemiştir.

Yaşama hakkı, Anayasa hukuku açısından temel hakların en önemlisidir. 1982 Anayasası, "herkes yaşama hakkına sahiptir" (m. 17), "herkes kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir" (m. 19) demektedir. Kişi güvenliği en başta yaşama hakkının tanınmasıyla sağlanır. Anayasa, "kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz" (m. 17/III) kuralını koymuştur. Ceza Kanunu da kişinin yaşamına son vermeyi suç saymıştır (TCK. m. 448-455). Medeni Kanun, kişinin kendi işlemleriyle ya da dıştan yönelen saldırılarla yaşam hakkına zarar verilmesini önleyici kurallar getirmiştir (m. 23-24). Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na çocuk ölümlerinin azaltılması için gerekli önlemlerin alınması görevini vermiştir.

Yasalarımızdaki çocuğun yaşama hakkını koruyan bu hükümlere rağmen, Türkiye'de bebek ve 5 yaş altı çocuk ölüm oranları yüksektir. Bebek ölümleri konusunda son yıllarda her ne kadar önemli ölçüde iyileşmeler olmuşsa da hâlâ her 1000 bebekten 42,7'si bir yaşına gelmeden ölmektedir (TNAS). Bebek ölüm hızı kırsal kesimlerde binde 55, kentsel yerleşimde binde 35'dir. Aynı şekilde bölgeler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Beş yaş altı ölüm hızı ise binde 52'dir. Aynı şekilde kırsal ve kentsel yerleşim alanlarında ve bölgeler arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 6. maddesi ikinci fıkrasında, temel yaşama hakkının ötesine geçilerek, devletlerden çocuğun hayata kalması ve gelişmesi için "mümkün olan azami çabayı göstermeleri", istenmektedir. "Gelişme" kavramı yalnızca çocuğun yetişkinlik dönemine hazırlanmasıyla ilgili değildir. Bu, aynı zamanda çocukluk dönemi için, yani çocuğun şimdiki yaşamı için en elverişli koşulların oluşturulması anlamına gelir. Sözleşme'ye göre devletler, çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal, psikolojik ve toplumsal gelişimini, insanın saygınlığı ile uyumlu biçimde gözetecekler; çocuğun toplumda özgür bir birey olarak yaşamını sürdürmesi için gerekli önlemleri alacaklardır.

Sözleşme'nin getirdiği yükümlülüklerin çoğu, özellikle sağlığa, yeterli yaşam standartlarına, eğitime ve boş zamana ilişkin yükümlülükler çocuğun gelişmesi ile ilgilidir. 27. maddeye göre, taraf devletler, "her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişimi açısından yeterli bir yaşam standardına ulaşma hakkını tanımak" durumundadır. 29. maddeye göre, eğitimin en önemli ve başta gelen amaçlarından biri, "... çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin eksiksiz biçimde geliştirilmesi ve çocuğun özgür bir toplumda yaşantıyı sorumluluklar üstlenecek biçimde eğitilmesidir."

Çocuğu şiddetten ve sömürüden koruyan Sözleşme hükümleri de yaşaması ve azami gelişmesi açısından önemlidir. Çünkü, cinsel istismar ve sömürü dâhil her türlü şiddet çocuğun gelişmesi üzerinde olumsuz etkilerde bulunur.

Sözleşme'nin diğer maddelerinde de çocuğun gelişimini güvence altına alan doğrudan ya da dolaylı hükümler bulunmaktadır. 18. madde, ana-babaların ya da vasilerin çocuğun yetiştirilmesinde birinci derecede sorumlu olduklarını, devletin bu konuda onlara yeterli yardımı sağlayacağını belirtmektedir. 20. madde, devletin aile ortamından yoksun bulunanlara özel koruma sağlamasını, 25. madde, bakım, koruma ve tedavi için kurumlara yerleştirilen bütün çocukların durumlarının periyodik olarak gözden geçirilmesini istemektedir. Bu, çocuğun gelişmesi için önemli bir güvencedir. 23. maddeye göre, özürlü çocuklara yapılacak yardımlar kültürel ve manevi gelişme dâhil, çocuğun mümkün olan en eksiksiz sosyal uyumunu ve bireysel gelişimini sağlayacak biçimde olmalıdır.

/yediiklimyayincilik

C. Çocuğun Yüksek Yararının (Güvenliğinin) Korunması

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun yüksek yararı temel düşüncedir. Taraf devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak esenliği için gerekli koruma ve bakımı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

Taraf devletler, çocukların bakımı ve korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı, uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Maddenin 1. fıkrası, hükümetlerle kamusal ve özel kuruluşların etkinlik ve girişimlerinin, çocuklar üzerinde ne tür etkiler yaratacağını tartmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Bu değerlendirmeyi yaparken çocukların yüksek yararı birinci derecede gözetilecektir.

Çocuğun yüksek yararı, çocuğun güvenliği kavramı ile eş anlamlıdır. Çocuğun güvenliği, somut bir durumda, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, ahlaksal, sosyal, kültürel, ekonomik ve hukuksal bakımlardan korunması ve geliştirilmesidir. O halde çocuk, maddi, manevi, ekonomik ve hukuksal bakımlardan özgürlük ve haysiyet içinde, sağlıklı ve dengeli biçimde gelişebilme olanaklarına sahip kılınmışsa hakları ve güvenliği korunmuş olur. Şu hâlde, sağlıklı gelişim çocuğun güvenliğinin en önemli unsurudur. Çocuk psikiyatristi Lutz sağlıklı çocuğu şöyle tanımlanmıştır. "Sağlık, belirli bir zaman kesiti düşünülürse, bu kesit içerisinde herhangi bir hastalık belirtisinin bulunmamasıdır. Fakat tüm çocukluk ve gençlik çağı ele alınırsa, doğuştan getirdiği, henüz örtülü (gizli) bulunan yeteneklerini gelişimin hedeflerine uygun biçimde geliştirebilen çocuğa sağlıklı çocuk denir" (28).

B.M. Çocuk Hakları Komitesi, Sözleşme'nin çocuğun yüksek yararının gözetilmesiyle ilgili 3. maddesinde yer alan hükümlerin, politikaların belirlenmesinde ve kararların alınmasında yön gösterici olmasını istemektedir. Bu yön göstericilik, Sözleşme'de güvence altına alınan hakların yaşama geçirilmesi için ayrılacak insani ve ekonomik kaynakların belirlenmesini de kapsamalıdır. Yüksek yarar ilkesi, kaynak tahsisi gibi bir konu söz konusu olduğunda hem genel devlet bütçesi hem de yerel bütçelerde yeterli ödenek ayrılmasını da gerektirir. Aynı şekilde, ekonomik uyum politikalarının ve bütçe kesintilerinin çocuklar üzerindeki etkileri yüksek yarar ve diğer temel ilkeler ışığında ele alınmalıdır. Çocukların, sosyal sektörlerdeki bütçe kısıtlamaları dâhil olmak üzere, uygulanan ekonomik politikaların etkilerinden korunmaları için gerekli önlemler alınmalıdır.

Çocukların yüksek yararına ve ayrımcılığın yasaklanmasına ilişkin ilkelerin ulusal yasalarla içselleştirilerek mahkemeler tarafından dikkate alınması sağlanmalıdır.

3. maddenin 2. fıkrası devletleri; çocuğun ana-babasının ve kendisinden hukuken sorumlu diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak gerekli bakım ve korumayı sağlamakla yükümlü tutmaktadır. Çünkü, bakım ve koruma bazen ana-babaların tek başlarına sağlayamayacakları yönler içerir. Örneğin çocuğun eğitim hakkının gerçekleştirilmesi böyledir. Devlet, çocuklara parasız ve zorunlu ilköğretim olanakları sağlarken, ana-babalar da, onların yüksek yararları doğrultusunda eğitim görmelerini sağlayacaklardır. Bunun gibi, aile ortamından yoksun çocuklara özel koruma ve yardım sağlama, çocukların sosyal güvenlik imkânlarına ve yeterli yaşam standardına ulaşma haklarını gerçekleştirme, Sözleşme'nin 19, 32, 33, 34, 35 ve 36. maddelerine göre çocukları şiddetin ve sömürünün her biçiminden koruma da bu ilke çerçevesinde devletin yerine getirmekle yükümlü olduğu görevlerdir.

3. maddenin, 3. fıkrası, çocuklarla ilgili kurumlar, hizmetler ve tesisler için standartlar oluşturulmasını ve devletin gerekli izleme etkinlikleriyle bu standartlara uyulmasını sağlamasını öngörmektedir. Bu hüküm yalnızca Devletin yönetimindeki kurumları, hizmetleri ve tesisleri değil, çocukların korunması ya da bakımından sorumlu bütün tarafları kapsamaktadır. Sözleşme'de yer alan hüküm, standart oluşturulması gerekli alanların tam bir listesini vermemektedir. Ancak bu standartların özellikle güvenlik, sağlık, çalışan personelin nicel ve nitel yeterliliği ve gerekli denetimin yapılması gibi alanlarda oluşturulması gerektiğini vurgulamaktadır.

/yediiklimyayincilik

1982 Anayasası, çocukları, ihtiyaçları öncelikli olarak karşılanması gereken özel gruplardan biri olarak kabul etmekte, çocukların çıkarlarına öncelik verilmesini örtülü biçimde ifade eden hükümlere yer vermektedir. Bu maddeler, çocukların korunması için uygun önlemlerin alınmasını (m. 41/II), maddi imkânlardan yoksun yetenekli çocukların öğrenimlerini sürdürebilmeleri için desteklenmesini (m. 42/VII); çocukların çalışma koşulları bakımından özel hükümlerle korunmalarını (m. 56/III) emreden hükümler içermektedirler. Çocuklar, öncelikli olarak sosyal hizmetler sunulması gerekli gruplar arasında yer alırlar (SHÇEKK m. 4/c).

Medeni Kanun, ana-baba ve çocuk ilişkilerini düzenlerken, çocuğun güvenliğinin yani yüksek yararının korunmasını temel ilke olarak benimsemiştir. Medeni Kanun'a göre, ana-baba velâyeti çocuğun güvenliğine uygun biçimde kullanacaktır. Ana-babanın görevlerini yerine getirmemeleri veya haklarını kötüye kullanmaları durumunda hâkim çocuğu korumak için gerekli önlemleri alacaktır. Çocuğun korunması için alınacak bütün önlemlerin ölçüsü ve temel koşulu çocuğun güvenliğinin korunmasıdır. Çocuğun evlat edinilmesinde; boşanmada velâyetin ana-babadan birine verilmesinde çocuğun yüksek yararına birinci önceliğin tanınması ilkesi esas alınacaktır. Ancak bu kuralların yeterince uygulandığını söylemek güçtür.

D. Çocuğun Görüşlerine Saygı Gösterilmesi

1. Genel Olarak

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin uygulanması ve diğer bütün maddelerin yorumlanmasında temel önem taşıyan ilkelerden biri de belirli bir görüş oluşturma yeteneğine sahip her çocuğun, kendini ilgilendiren bütün konularda görüşlerini serbestçe ifade edebilmesi, bu görüşlere yaşı ve olgunluk derecesi göz önüne alınarak gereken önemin verilmesidir (ÇHS, m. 12).

Maddenin ikinci fıkrası çocuğa, kendisini ilgilendiren herhangi bir adli ve idari kovuşturmada doğrudan doğruya veya temsilci aracılığı ile ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilme hakkı tanımaktadır. Bu fıkra çocuğa, kendi başına geleceğini tayin hakkını değil, kararlara katılma hakkını verir.

Katılım hakkına kadar olan ilkeler daha önceki bildirilerde de yer almıştır. Katılım hakkı ise ilk kez Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile gündeme gelmiştir. Bunun gerekçesi şudur: Çağımızda ideal yönetim modeli demokrasidir. Demokrasinin temel prensipleri katılımcılık, insan hak ve özgürlükleri, çoğulculuk ve hukukun üstünlüğüdür. Bireyler doğumlarından itibaren ailede ve toplumda bu prensipler içinde büyümezlerse yetişkin olduklarında bu kavramlara göre yaşayamazlar. Bu nedenle, demokrasi toplumunun bireyinin içinde yetişmesi gereken kurallar Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de belirlenmiştir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi taraf devletlere, "Sözleşme'nin 12, 13, 15. maddeleri ışığında, çocukların ailede, okulda ve toplumsal yaşamdaki aktif katılımlarını ve kendilerini ilgilendiren kararlarda yer almalarını sağlamak için çaba göstermeleri, bu amaçla yasalara kurallar koymaları, bu kuralların uygulanabilmesi için gerekli önlemleri almaları önerisinde bulunmaktadır. Ancak, çocukların görüşlerini ifade etme haklarını kullanabilmeleri için ailelerin ve genel olarak kamuoyunun, çocuklarla ilgili kurumlarda çalışanların bilinç ve duyarlılık düzeyini geliştirmek, bu kişilerin çocukları bu yönde teşvik edecek ve çocukların görüşlerine gerekli ağırlığı tanıyacak biçimde eğitilmeleri gerekir.

1990 Dünya Zirvesi Bildirgesi, çocukların özgür bir toplumda sorumlu bir yaşam için hazırlanmaları, ilk yıllarından başlayarak toplumların kültürel yaşamına katılmaya teşvik edilmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. B.M. Çocuk Hakları Komitesi'ne göre, "çocukların aile ve okul yaşamı olmak üzere, toplumsal yaşama katılımlarını teşvik etmek; düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüklerinden daha fazla yararlanmalarını sağlamak için daha çok çaba gösterilmesi gerekmektedir. Bu özgürlükler yalnızca, yasalarla belirlenmiş ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamalara tabi tutulmalıdır."

Sözleşme, çocukların görüşlerini serbestçe ifade edebilmelerine ilişkin herhangi bir yaş sınırı getirmemiş, sadece "görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip" çocuk ifadesini kullanmıştır. O halde, çocuğa kendi görüşlerini oluşturacak durumda olmadığının açık biçimde belli olduğu durumlar dışında, bu hakkını kullanma imkânı tanınmalıdır. Çünkü; çocuğun görüşleri yaşına ve olgunluk düzeyine göre dikkate alınacaktır. Böylece belirli bir çocuk kesiminin yaş nedeniyle bu hakkın kapsamı dışında bırakılması önlenmiştir.

Sözleşme, çocuklara görüşlerini "serbestçe ifade edebilme" hakkını tanımıştır. Bunun anlamı, çocuğa, görüşlerini ifade etmesi ya da etmemesi konusunda herhangi bir baskı, sınırlama ve etkileme uygulanmamasıdır.

Yediiklim Yayıncılık

Sözleşme'nin 2. fıkrası, "çocuğu etkileyen herhangi bir adlî, idarî kovuşturmada çocuğa dinlenilme fırsatı sağlanmalıdır" demektedir. Çocuğu etkileyen herhangi bir adlî süreç ifadesi yargı açısından geniş bir alanı kapsar. Örneğin çocuğun ana-babasına karşı korunması amacıyla mahkeme tarafından tedbirler alınması, boşanmada velâyetin ana-babadan birine verilmesi, çocuğun evlât edinilmesine mahkemece karar verilmesi, hakkında korunma kararı alınması, ad değiştirme, ikametgâha ilişkin mahkeme başvuruları, vatandaşlık, göçmenlik ve mültecilik sıfatı ile ilgili mahkeme kararları ve ceza davaları bu kapsama girer.

"İdari kovuşturma" ifadesinin ise kapsamı çok daha geniştir. Eğitim, sağlık, plânlama, çevre, sosyal güvenlik, çocuk koruma, istihdam ve çocuk mahkemelerinin yönetimi gibi alanlarda çocuğun resmî karar süreçlerine katılması sağlanmalıdır.

Çocuğun görüşlerinin nasıl dinlenileceği ise devletlerin takdirine bırakılmıştır. Çocuk, değişik yollardan dinlenebilir. Örneğin doğrudan doğruya, temsilci aracılığı ile ya da uygun bir makam yoluyla. Temsilci, çocuğun ana-babası ya da vasisi olabileceği gibi, çocuğu etkileyen bir konuda özel olarak görevlendirilmiş kişi de olabilir.

18.01.2001 tarih ve 4620 numaralı kanunla Türkiye tarafından onaylanan 7 Şubat 24305 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren "Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi", çocuğun katılım hakkının nasıl kullanılacağına açıklık getirmektedir. Sözleşme'de, çocukların haklarının ve yüksek yararlarının geliştirilmesi için çocukların özellikle kendilerini ilgilendiren ailevî işlemlerde haklarını kullanma olanağına sahip olmaları, haklarının ve yüksek yararlarının geliştirilmesi için gerekli bilgiler edinmeleri, çocukların görüşlerinin usulüne uygun olarak alınması gerektiği ilkeleri vurgulanmıştır. Sözleşme'ye göre, yeterli idrak kabiliyetine sahip çocuk kendisini ilgilendiren davalarda, davayla ilgili tüm bilgileri almak, kendisine danışılmasını istemek ve kendi görüşünü ifade etmek, kendi görüşlerinin uygulanması halinde bunun sonuçlarının ne olacağı hakkında mahkemeden bilgi almak haklarına sahiptir (m. 3-4).

Yeterli idrak gücüne sahip çocuğun ebeveynleri çocuğu temsil etme olanağından mahrum edilmişse, çocuğun şahsen veya diğer şahıs ve kurumlar aracılığı ile bir temsilci istemek hakkı vardır (m. 5).

/yediiklimyayıncılık

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, Sözleşmeler ve yasalarda çocuk haklarının yer almasının tek başına ailelerdeki, okullardaki ya da toplumlardaki gerekli davranış ve uygulama değişikliklerini sağlayamayacağını belirterek, çocukların katılım haklarını kullanabilmeleri için eğitimin gerekli olduğunu çeşitli vesilelerle sürekli vurgulamaktadır. Bu amaçla Çocuk Hakları ve Çocuk Hukuku adı altında ilköğretim ve orta öğretim okulları, tıp fakülteleri, hemşire okulları, sosyal hizmet okulları, psikoloji bölümleri ve sosyoloji bölümlerine dersler konulmasını taraf devletlerden istemektedir.

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası iş birliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak, aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 1: Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2: Taraf Devletler, bu Sözleşme'de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayrım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırıma veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alırlar.

Madde 3: Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4: Taraf Devletler, bu Sözleşme'de tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler elde-ki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası iş birliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 5: Taraf Devletler, bu Sözleşme'nin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6: Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Taraf Devletler, çocuğun hayata kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7: Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8: Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dâhil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.

Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarından veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9: Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmâl edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dâhildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiçbir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10: 9'uncu Maddenin 1'inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dâhil herhangi bir ülkeyi terk etmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Yediiklim Yayıncılık

Madde 11: Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.

Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12: Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13: Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

Bu hakkın kullanılması yalnızca; başkasının haklarına ve itibarına saygı; milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14: Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.

Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15: Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılamaz.

Madde 16: Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.

Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17: Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;

Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası iş birliğini teşvik ederler;

Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;

Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;

13 ve 18'inci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18: Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.

Bu Sözleşme'de belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Yediiklim Yayıncılık

Madde 19: Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20: Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında bakıcı aile yanına verme, İslâm Hukukunda kefalet (kafalah), evlât edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21: Evlât edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

- Bir çocuğun evlât edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlât edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir;
- Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlât edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler;
- Başka bir ülkede evlât edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlât edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar;
- Ülkelerarası evlât edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar;

Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22: Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana-babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetler arası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23: Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

Yediiklim yayıncılık

Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde bulundukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2'nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları göz önüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dâhil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

Taraf Devletler, uluslararası iş birliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle göz önüne alınır.

Madde 24: Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

- Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
- Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;
- Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;
- Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;
- Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası iş birliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 25: Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26: Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dâhil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları göz önüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da göz önünde tutularak sağlanır.

Madde 27: Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.

Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.

Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanı sıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28: Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
- Uygun bütün araçları kullanarak, yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
- Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
- Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşme'ye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası iş birliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 29: Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:

- Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;
- İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;
- Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;
- Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;
- Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.

Bu maddenin veya 28'inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30: Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31: Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

yediiklimyayıncılık

Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32: Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. **Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:**

- İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;
- Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.

Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33: Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dâhil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34: Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suiistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;

Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyete bulundurularak sömürülmesini;

Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini, önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35: Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36: Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37: Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38: Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.

Taraf Devletler, on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

Taraf Devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silahaltına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

/yediiklimyayıncılık

Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39: Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suiistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40: Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz-önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:

İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmâl nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

- Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;
- Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;
- Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;
- Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;
- Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;
- Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;
- Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak

Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

- Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığının kabulü;
- Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.
- Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

/yediiklimyayincilik

Madde 41: Bu Sözleşme'de yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve Bir Taraf Devletin yasasında veya Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

Madde 42: Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43: Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlâk sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz-önünde tutularak seçilirler.

Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

Komite için ilk seçim, bu Sözleşme'nin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.

Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44: Taraf Devletler, bu Sözleşme'de tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

Bu Sözleşme'nin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde;

Daha sonra beş yılda bir, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşme'ye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşme'nin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

Komite, Taraf Devletlerden Sözleşme'nin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.

Yediiklim Yayıncılık

Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45: Sözleşme'nin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası iş birliğini teşvik etmek amacıyla:

Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşme'nin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşme'nin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;

Komite, uygun bulduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;

Komite, bu Sözleşme'nin 44 ve 45'inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

Madde 46: Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47: Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48: Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49: Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşme'yi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, söz konusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50: Bu Sözleşme'ye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

Bu maddenin 1'inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşme'ye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51: Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

Bu Sözleşme'nin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52: Bir Taraf Devlet, bu Sözleşme'yi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirimin Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

/yediiklimyayıncılık

Madde 53: Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşme'nin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54: İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşme'nin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşme'yi imzalamışlardır.

Not

20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günüdür.

Not

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Temel İlkeleri

1. Ayrım Gözetmeme
2. Yaşama ve Gelişme Hakkı
3. Çocuğun Yüksek Yararının Korunması
4. Çocuğun Görüşlerine Saygı Gösterilmesi

ÇOCUK HAKLARINA İLİŞKİN TEMEL ULUSLARARASI BELGELER VE TÜRKİYE UYGULAMASI

Tarihsel süreç içinde insan hakları bağlamında, kendi gibi minik adımlarla yol alan çocuk hakları, "21. yüzyılda hak ettiği ilgiyi görmeye başlamış mıdır?" sorunsalı çerçevesinde bu çalışmada ele alınmıştır. Ayrıca tarihsel gelişimin yanı sıra çocuk haklarına Türkiye'nin verdiği önem, yükümlülükleri bağlamında, uygulamadaki örnekler de gözetilerek değerlendirilmiştir.

- Çocuk hakları, insan hakları şemsiyesi altında yer alan haklar arasındadır. Çocuk haklarının tarihsel serüvenini iyi anlayabilmemiz için öncelikle insan haklarının geçirdiği gelişmelere bakmakta fayda olacaktır.
- Türkiye'de insan hakları, Batı değerleri bakış açısı ve dili ile oluşturulan bir zemin üzerine inşa edilmiştir. Bunun sebebi, insan haklarının Batı'da ortaya çıkması ve Batı dili ve değerleri ile uluslararası platformda kabul görmesi olarak değerlendirilebilir. Ancak her medeniyet kendi içerisinde insana, çocuğa farklı değerler atfetmektedir.

Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (1924)

•Çocuk hakları alanında atılan ilk adım beş maddeden oluşan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'dir. Çocukların yaşatılmaları, gelişmeleri ve korunmalarının uluslararası düzeyde temel ilke olarak ilk defa ele alındığı bu beş maddelik bildirgeyi imzalayan devlet liderleri arasında genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal de yer alıyordu.

•1928 yılında Atatürk, Çocuk Hakları Bildirgesi'ni imzalamıştır. Nitekim örneğini verdiğimiz Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, Birinci Dünya Savaşı sonrası çocukların daha özenli korunması gereğinden hareket ile hazırlanarak ülkelerin imzasına sunulmuştur.

•Bildirgede çocukların sağlıklı ve güvenli bir ortam içerisinde yaşaması, bir felaket anında çocuklara öncelik verilmesi, çocukların her türlü istismara karşı korunması konularına vurgu yapılmıştır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959)

•BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne paralel olarak 20 Kasım 1959 tarih ve 1386 sayılı BM Çocuk Hakları Bildirisi ilan edilmiştir.

•Bildiride çocuklara karşı ayrımcılık yapılmaması, çocuğa kendisini özgürce gelişme fırsatı verilmesi, doğumdan itibaren bir kimlik ve vatandaşlık kazandırılması, sosyal güvenlik haklarından yararlandırılması, engelli çocuklara gereken bakım ve tedavinin gösterilmesi gibi 10 genel ilke yer almıştır.

•Birleşmiş Milletler 'in kurulmasıyla çocukların korunmasına ilişkin konuları incelemek üzere "Sosyal Sorunlar Meclisi" oluşturulmuştur. Sosyal Sorunlar Meclisi yaptığı bir toplantıda Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nin yeniden düzenlenmesine karar vermiştir.

•Üye devletlerden de alınan görüşler doğrultusunda yeniden düzenlenen Bildirge 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oy birliği ile kabul edilmiştir. Bildirgede İkinci Dünya Savaşı'nın çocukları daha fazla şiddete maruz bıraktığı etkiler göz önüne alınarak çocukların doğum öncesi ve sonrasında özel korunma ve bakıma gereksinim duyduğuna vurgu yapılmıştır.

yediiklimyayıncılık

Türk Çocuk Hakları Bildirisi (1963)

•Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi'nin doğrultusunda Türk Çocuk Hakları Bildirisi hazırlanmış olup bu bildiri, 28 Haziran 1963 günü UNESCO Türkiye Millî Komisyonu 7. Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir.

•Türk Çocuk Hakları Bildirisi'nin maddeleri şu şekildedir:

•İyi bakım, iyi yetiştirilme ve çocuğa uygun bir eğitim, her yerde ilgi, sevgi ve yardım görme her Türk çocuğunun hakkıdır. Resmî, özel her kurum, her yurttaş bu çocuk hakkını tanımak, eldeki olanaklarla onu gerçekleştirmek yükümlülüğündedir. Sıkıntı içinde bulunan çocuğun kurtarılmasına öncelik verilir.

•16 yaşından önce hiçbir çocuk resmî öğrenimden alıkonularak özel işlerde çalıştırılamaz. Hiçbir şekilde sömürülemez. Her ana baba; çocuğuna bakmak, onu bilgili, becerili ve en iyi şekilde yetiştirmekle yükümlüdür. Orta dereceli öğrenime devam etmeyenlerin, edemeyenlerin gerekli bilgi ve becerileri kazanmaları için devlet kurslar açar. Ana babanın yeterli olmadığı durumlarda bu görev, çocuğun birinci derece yakın akrabalarına ve devlete düşer.

Not

5395 Çocuk Koruma Kanunu

Korunma ihtiyacı olan çocuklar kapsamında hazırlanan 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu 03/07/2005 tarihinde kabul edilmiştir. Genel olarak korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunması, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenleyen 5395 Sayılı Kanunu'nda korunma ihtiyacı olan çocuk; zihinsel, bedensel, sosyal, ahlaki, duygusal gelişimi ve kişisel güvenliği tehlikede olan, istismar veya ihmal edilen ya da herhangi bir suçun mağduru olan çocuk olarak tanımlanmıştır.

/yediiklimyayincilik

Not

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

Çocukların sağlıklı bir aile ortamında gelişimlerinin ve toplumsallaşmalarının sağlanmasını öncelikli olarak amaçlar. Ancak, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise çocuğun devlet koruması altında esenliklerinin sağlanması için koruyucu ve destekleyici tedbir hükümlerini belirtmektedir. Bu tedbirler:

a) Danışmanlık Tedbiri: Ebeveynlere çocuk yetiştirmelerindeki tutum ve davranışları konusunda; çocuklara ise gelişimsel ve eğitim hayatı ile ilgili problemlerin çözümünde yol göstermeyi amaçlar.

b) Eğitim Tedbiri: Çocuğun bir eğitimine düzenli olarak devam etmesi; bir alanda meslek edinmesi için ilgili meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya bu amaçla bir ustanın yanına ya da kamu veya özel sektöre ait işyerlerinde istihdam edilmesini amaçlar.

c) Bakım Tedbiri: Çocuğun ebeveynleri tarafından bakım sorumluluğunun ihmal edilmesi durumunda korunma altına alınması ya da koruyucu aile yanına yerleştirilmesini amaçlar.

d) Sağlık Tedbiri: Çocuğun ebeveynleri tarafından sağlık ihtiyaçlarının karşılanmaması, tedavi ettirilmemesi durumunda fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisinin sağlanmasını amaçlar.

e) Barınma Tedbiri: Herhangi bir Barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile

KAYNAKÇA

https://cocukkoruma.istanbul.edu.tr/tr/content/cocuk-haklari-unicef/cocuk-haklarina-dair-sozlesme(unicef)

https://www.umhd.org.tr/wp-content/uploads/2020/12/C%CC%A7ocuk-Haklari-Raporu-1.pdf

M.J. Gander - H.W. Gandiner, Çocuk ve Ergen Gelişimi, (Çev. Onur, B. Ankara 1993, s. 22.

Aries, P., L'Enfant et la Vie Familiale Sous l'Ancien Régime, 1962.

Plump, J.H., "The Great Change in Children", in Redhinking, ed., A. Skolnick, Boston 1976, s. 163.

Gander/Gandiner, s. 30.

Postman, Neil, Çocukluğun Yokoluşu (Çev. İnal, K.), Ankara 1995, s. 127.

Postman, 127 vd.; TAN, 25.

Postman, s. 163.

Postman, s. 172.

Tan, Mine, "Çocukluk, Dün ve Bugün", Toplumsal Tarihte Çocuk, Ankara 1993, s. 25.

Çocuğun ne zaman sağ doğmuş sayılacağı konusunda öğretideki tartışmalar hakkında bkz., AKYÜZ, lusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Ankara 2000, s. 68-69 ve orada gösterilen literatür. Bkz., Akyüz, s. 69-73.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme El Kitabı, s. 3.

1997 Tarihli İnsan Hakları El Kitabı, s. 414.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme El Kitabı, s. 11.

Bkz. Akyüz, "Çocuk Hakları Bildirgesi ve Türk Hukuk Sistemi", A.Ü.E.B.F.D., 1980, Cilt 13, Sayı 1-2, s.9-360.

Bu konuda geniş bilgi için bkz., Çocukların Yaşatılmaları, Korunmaları ve Geliştirilmelerine İlişkin Dünya Bildirgesi ve Dünya Bildirgesinin Uygulanması İçin Faaliyet Planı, B.M. New York, 30 Eylül 1990.

Sözleşme'de yer alan çocuk hakları ve Türk hukuk sistemindeki durumu hakkında geniş bilgi için bkz.; AKYÜZ, Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Ankara 2000.

Onursal, Betül: "Çağdaş Çocuk Hakları Sisteminde Türkiye'nin Konumu", Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 22, s. 1146 vd.

ÇHS El Kitabı, s. 21-22.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı, s. 26.

BYKP Çocuk Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s. 12, 13.

Akyüz, E., "Çocuğun Çocuk Olma ve Sağlıklı Bir Çevrede Yaşama Hakkı", İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı, İstanbul 1999, s. 43-58.

Çocukların Yaşatılmaları, Korunmaları ve Geliştirilmelerine İlişkin Dünya Bildirgesi ve Dünya Bildirgesinin Uygulanması İçin Faaliyet Planı, B.M. New York 30 Eylül 1990.

/yediiklimyayincilik

MEB

AGS

Akademi Giriş Sınavı

ÖABT

KONU ANLATIMI

ALAN EĞİTİMİ

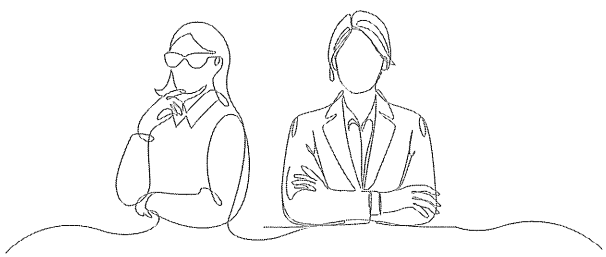

YEDİİKLİM

/yediiklimyayincilik

ERKEN ÇOCUKLUKTA MATEMATİK ÖĞRETİMİ

Teknolojik gelişimlerin de etkisiyle artık meslekler matematik alanında basit düzeyde bir matematik okuryazarlığının ötesinde karmaşık hesaplamalar yapabilme ve problem çözme yeterlikleri gerektirmektedir.

Erken çocukluk dönemindeki matematik deneyimlerinin yetişkinlikteki okul ve meslek yaşamına doğrudan etkileri olduğu görüşü de bilimsel araştırmalarla desteklenmiştir.

MATEMATİK NEDİR?

Not

"Matematik terimi Yunanca matesis yani "ben bilirim" sözünden türetilmiştir.

"Aritmetik, cebir, geometri gibi sayı ve ölçü temeline dayanarak niceliklerin özelliklerini inceleyen bilimlerin ortak adı matematiktir." (Türk Dil Kurumu)

Neden okul öncesi dönemde matematik öğretmemiz gerekir? Bu dönem çocuklarına yapılandırılmış bir matematik programı sunmak için erken değil midir?

Öncelikle, günümüzde giderek artan sayıda çocuk okul öncesi eğitim kurumlarına devam etmektedir. Öğretim yılının başında tüm malzemeleri hazırlayıp öğrencilere sunmak mümkünse de sadece bir kısım matematiksel malzeme ve oyuncakları sınıfta kullanarak başlamak daha faydalı olacaktır. Çocuklar var olan malzemelerle oynamayı, onları kullanmayı ve özen göstererek saklamayı öğrendikçe diğerlerini zaman içinde sınıfa yerleştirmek ve öğrencilere tanıtmak daha etkili olacaktır.

Kavramsal bilgi, çocuk tarafından zihinsel süreçler aracılığıyla geçmiş deneyimlerin mevcut durumu anlamak için kullanılmasıyla elde edilen yapılandırılmamış (informal) bilgidir.

İşlemsel bilgi, genellikle okulda öğretim yoluyla edinilen ve semboller kullanmayı gerektiren problemleri çözebilmek için gerekli kurallar ve işlem basamaklarından oluşan yapılandırılmış (formal) bilgidir. Kavramsal bilgi, bir matematiksel işlemin neden boyutuyla ilgilenir ve işlemin ardında yatan mantığı açıklamaya çalışır. Bu tür bilgiler çocuk tarafından çeşitli duyular aracılığıyla evde ya da oyun ortamlarında sezgisel olarak ve keşfederek kazanılır ve karşılaşılan problemleri çözmeye yarar.

Kavramsal bilginin aksine, işlemsel bilgi matematiksel işlemlerin nasıl boyutuyla ilgilidir. Genellikle okulda öğretim yoluyla edinilir ve semboller kullanmayı gerektiren problemleri çözebilmek için gerekli kurallar ve işlem basamaklarından oluşur.

Okul Öncesi Matematik Öğretiminin Hedefleri

Okul öncesi dönemde kazandırılması beklenen matematiksel yeterliklerin üç boyutu vardır;

- Birinci boyut matematiğe karşı olumlu bir tutum kazandırmaktır. Öğretmenin, ailenin desteği ile çocuklar teşvik edilmeli, cesaretlendirilmelidir.
- İkinci boyut matematiği anlamaktır. Öğretmenler çocukların önceden getirdikleri kavramsal bilgiyle yeni bilgiler arasında bir bağ kurmalarına yardımcı olmalıdır. Okulda öğrenilen bilginin gerçek yaşamdaki karşılığını ve kullanılabilirliğini görmek çocuğun anlamlı bir öğrenme geliştirmesini sağlar.
- Üçüncü ve son boyutsa, matematiksel sorgulama becerisi geliştirmektir. Çocuklar çevrelerindeki örüntüleri görebilmeli, varsayımlar geliştirip bunları deneyebilmeli, problem çözebilmeli, akıl yürütebilmeli ve matematiksel olarak iletişim kurabilmelidir.

OKUL ÖNCESİNDE KAZANDIRILMASI BEKLENEN TEMEL BECERİLER

KARŞILAŞTIRMA

İki nesnenin boyut, renk, şekil gibi özelliklere göre aynı ya da farklı olup olmadığını belirleme işlemidir. Karşılaştırma, sıralama ve ölçme becerisinin oluşmasına temel oluşturur. Çocuklar karşılaştırma etkinlikleri sırasında "daha çok" ve "daha az" gibi sözcükleri kullanırlar. Örneğin: Meyve ve sebzelerin bulunduğu bir kovadan çocuğun sadece sebzeleri seçmesi karşılaştırma yaptığını gösterir.

Yediiklim Yayıncılık

UZUN	KISA
BÜYÜK	KÜÇÜK
ÇOK	AZ
ERKEN	GEÇ
SOĞUK	SICAK
İÇİNDE	DIŞINDA
HIZLI	YAVAŞ
DAR	GENİŞ
DAHA KALIN	DAHA İNCE

SINIFLANDIRMA / GRUPLANDIRMA

Sınıflandırma, nesnelerin ortak özelliklerine göre ayrılması ve daha sonra bir araya getirilmesidir. Çocuklar çevrelerindeki nesneleri çeşitli özelliklerine göre (renk, şekil, desen, yapı, yapıldığı materyal, sınıf, sayı) sınıflandırabilirler. Çocuklar ilk önce nesneleri rengine, şekline vb. özelliğine göre gruplarlar. Daha sonra, sınıflandırma süreçleri arttığı için, nesne ve olayları iki ya da daha fazla özelliğe göre gruplamaya başlarlar.

Sınıflandırma becerileri kazandırılırken kullanılabilecek diğer nitelikler de şöyle sıralanabilir:

Malzeme: Nesneler tahta, plastik, cam, kadife gibi pek çok farklı malzemeden üretilmiş olabilir ve bu özelliklerine göre ayrıştırılabilir.

Desen: Nesneler çizgili, noktalı, kareli gibi farklı desenlere sahip olabilir.

Dış Yüzey Özellikleri: Nesneler dışına dokunulduğunda yarattıkları duyguya göre de sınıflandırılabilir. Örneğin, ıslak, kuru, sert, yumuşak ya da pürüzlü gibi.

İşlev: Çocukların nesneleri işlevine göre ayırmaları da sağlanabilir. Yemek için kullanılan malzemeler, futbol oynamak için kullanılan malzemeler ya da giyimle ilgili malzemeler bu konuya örnek oluştururlar.

Sınıf İsimleri: Nesnelerin hangi sınıfa ait olduklarını kullanarak; insanlar, hayvanlar, memeliler ya da canlılar ve cansızlar gibi sınıflandırmalar gerçekleştirilebilir. Örneğin, bir çocuk, içinde çeşitli oyuncakların ve blokların olduğu bir kutudan önce blokları ayırarak kendi içinde gruplar. Daha sonra da bu blokları renklerine göre kırmızı bloklar, sarı bloklar ve mavi bloklar olarak ayırabilir.

BİRE BİR EŞLEME

Sayma kavramını algılamak için gerekli temel beceridir. Bir grubun diğer grupla aynı sayıda nesneye sahip olduğunu görmektir. Örneğin: Çocukların güne başlama zamanında sınıftaki her bir mindere bir çocuk oturacak şekilde dizilmesidir. Çocuklarla minderler eşit sayıda olmalıdır.

Eşleştirme çalışması yapan bir öğretmenin dikkat etmesi gereken dört boyut vardır:

1. Nesneler aynı mı farklı mı?
2. Eşleştirilecek nesne çok mu ya da birkaç tane mi?
3. Her grupta aynı sayı var mı?
4. Gruplar birleşik mi birleşik değil mi?

Not

Farklı nesnelerin eşleştirilmesi daha kolaydır.

SIRALAMA

Sıralama, ikiden fazla nesne ya da nesne grubunu karşılaştırmayı gerektirir. Karşılaştırılan nesneler birinciden sonuncuya doğru sıralanırlar. Örneğin: Bir oyuncak kutusunun içinden karşılaştırma yapılarak seçilen çubukların, boylarına göre kısadan uzuna ya da uzundan kısaya doğru dizilmesi bir sıralama işlemidir.

Not

Sıralama, karşılaştırmanın bir üst düzeyidir.

SAYI KAVRAMI VE SAYMA

Ritmik Sayma: Belli bir kurala bağlı olmadan ezberden ileriye veya geriye doğru saymaktır.

Anlamlı Sayma: Sayıların nesnelerle ilişkilendirildiği sayma şeklidir. Örneğin: Kalem sayısına göre 1 kalem, 2 kalem diye ilişkilendirilmelidir.

Bire Bir İlişki: Sayılan her nesnenin kendine ait bir ismi vardır ve sayılan her nesne tek bir sayı sözcüğü ile ifade edilir.

Sabit Sıra: Sayı kelimeleri tutarlı ve tekrarlanabilir bir düzende sıralanmalıdır. Sıraları değişmeyen bir sayım yapılmasıdır. 1.2.3.4.5 gibi. Bazı çocuklar kendilerinin belirlediği sıra ile sayarlar. 1.3.4.2.5 gibi.

/yediiklimyayıncılık

Kardinal/Çokluk Sayı İlkesi: Kullanılan son sayı kelimesi, bir nesne grubunda o nesnelerden kaç tane olduğunu belirtir. Örneğin: Bir çocuk arabalarını sayarken 1.2.3.4.5.6 burada kaç araba var dediğimizde 6 araba var cevabını verir.

Soyutlama/Ayırma: Bir gruptaki karışık hâlde verilmiş olan nesnelerin bir kısmını sayma işlemidir. Örneğin; karışık hâlde verilmiş olan düğmelerden mavi olanları ayrılması ve sayılması gibi.

Dizilişin Önemsizliği/Sıranın Değişmezliği/ Bozulmaz Sayı İlkesi: Nesneler herhangi bir dizilişte sayılabilir; dizilişin değişmesi sonucu etkilemez. Örneğin; 7 boncuğu baştan da ortadan da sondan da sayılması sonucu etkilemez.

Not

Kardinal Sayı: Bir grupta 'kaç tane' nesne olduğunu belirten ve saymada kullandığımız sayılardır.

Ordinal Sayı: Bir sırada nesnenin yerini belirtmekte kullanılan sayılar. "Kaçıncı" sorusu sorulur. Örneğin: 3. Sıra.

Nominal Sayı: İsimler gibi tanımlamada kullandığımız sayılardır. Örneğin: Araba model numaraları

İŞLEM KAVRAMI

Toplama / Çıkarma

Çocuklarda işlem bilgisinin temelleri erken çocukluk döneminde atılır. Basit düzeyde toplama ve çıkarma işlemi öğretilir. Çarpma ve bölme işlemi öğretilmez.

Toplama

Toplama, bir sayının üzerine diğer sayının teker teker sayılarak ilave edilmesidir. Fakat küçük yaştaki çocuklar toplama işlemini bu şekilde yapamazlar, toplam nesne sayısını tek tek sayarlar. Örneğin; çocuğa 4 tane kalem verip, kaç kalemin var sorusuna çocuk dört diyerek cevap verir. İki kalem daha veriyorum, kaç kalemin oldu sorusuna çocuk baştan sayarak (1, 2, 3, 4, 5, 6) cevap verir.

Not

Çocuklar toplama ile ilgili kelimeleri ve sembolleri öğrenmelidir. Hareket halindeyken ve toplama durumlarını tartıştıkça, çocuklar hepsi, toplam ve toplamda kaç tane kelime ve cümleleri kullanırlar. Çocuklar, artı işareti (+) ve eşittir işareti (=) tanıtılırken, sayı ekleme modellemesinin sonuçlarını kaydederler.

Not

Çocuklara rakamlar öğretilirken önce 1'den 9'a kadar olan sayılar öğretilir. Ardından 0 rakamı ve 10 sayısı öğretilmelidir.

Çıkarma

Çıkarma işlemi toplama işlemine göre daha karışık olduğu için toplama işleminden sonra öğretilmelidir. Çıkarma işlemi için çeşitli problem soruları vardır.

1. **Atma:** Çocukların en kolay öğrendiği durumdur. Örneğin; "Mehmet'in 4 bilyesi vardır, 2 tanesini arkadaşına verdi. Mehmet'in kaç bilyesi kaldı?" diye sorulduğunda çocuk 4 bilyeden 2 tanesini çıkarıp, geriye kalanları sayıp sonuca ulaşır.
2. **İlave:** "Fatma'nın 3 yumurtası var, kek yapmak için 6 yumurta gerekmektedir. Fatma'nın kaç yumurtaya ihtiyacı var?" diye sorulduğunda çocuk küçük sayıdan büyük sayıya olan sayıları sayarak sonucu bulabilir.
3. **Karşılaştırma:** Çocuklar tarafından anlaşılması zor bir kavramdır. Bu kavram iki kümenin bire bir eşlenerek karşılaştırılmasını içermektedir. "Ahmet'in 3 bilyesi var. Mehmet'in ise 1 bilyesi var. Ahmet'in Mehmet'ten kaç tane daha fazla bilyesi var?" sorusunun cevabıdır.
4. **Ayırma:** Bir kümeyi kısımlara ayırmaktır. Örneğin; "Burada 6 tane düğme var. Bunlardan 2 tanesini sarı, geriye kalanlar mavi. Burada kaç tane mavi düğme var?" diye sorulduğunda çocuk sarı olan düğmeleri sayarak ayıracak ve geri kalan düğmeleri sayarak sonucu bulacaktır.

Yediiklim Yayıncılık

DEĞİŞİM-EKLEME	**Sonucu Bilinmeyen** Tolga'nın 5 şekeri vardı. Elif 3 tane daha verdi. Tolga'nın şimdi kaç şekeri vardır?	**Değişim Bilinmeyen** Tolga'nın 5 şekeri vardı. Elif birkaç tane daha verdi. Tolga'nın şimdi toplam 8 şekeri var. Elif kaç şeker vermiştir?	**Başlangıcı Bilinmeyen** Tolga'nın birkaç şekeri vardı. Elif 3 tane daha verdi. Tolga'nın şimdi toplam 8 şekeri var. Tolga'nın başlangıçta kaç şekeri vardı?
DEĞİŞİM-ÇIKARMA	**Sonucu Bilinmeyen** Tolga'nın 8 şekeri vardı. 3 tanesini Elif'e verdi. Tolga'nın kaç şekeri kaldı?	**Değişim Bilinmeyen** Tolga'nın 8 şekeri vardı. Birkaç tanesini Elif'e verdi. Tolga'nın şimdi 3 şekeri kaldı. Elif'e kaç şeker vermiştir?	**Başlangıcı Bilinmeyen** Tolga'nın birkaç şekeri vardı. 5 tanesini Elif'e verdi. Tolga'nın şimdi 3 şekeri kaldı. Tolga'nın başlangıçta kaç şekeri vardı?
PARÇA-PARÇA/ BÜTÜN	**Bütünü Bilinmeyen** Tolga'nın 5 tane çilekli, 3 tane portakallı şekeri vardı. Tolga'nın toplam kaç şekeri vardır?	**Parçası Bilinmeyen** Tolga'nın 5 tane çilekli ve birkaç tane de portakallı şekeri vardı. Tolga'nın toplam 8 şekeri vardı. Tolga'nın kaç tane portakallı şekeri vardır?	
EŞİTLİK	**Fark Bilinmeyen** Tolga'nın 8 şekeri vardı. Elif'in 5 şekeri vardı. Elif'in Tolga'yla aynı sayıda şekeri olması için kaç şeker daha alması gerekir?	**İki Parçası Bilinmeyen** Tolga'nın 8 şekeri vardı. Elif'in Tolga'yla aynı sayıda şekeri olması için 3 şeker daha alması gerekiyordu. Elif'in başlangıçta kaç şekeri vardı?	**İlk Parçası Bilinmeyen** Tolga'nın birkaç şekeri vardı. 5 tane şekeri olan Elif, Tolga'yla aynı sayıda şekeri olması için 3 şeker daha aldı. Tolga'nın kaç şekeri vardı?
KARŞILAŞTIRMA	**Fark Bilinmeyen** Tolga'nın 8 şekeri vardı. Elif'in 5 şekeri vardı. Tolga'nın Elif'ten kaç tane daha fazla şekeri vardı?	**İki Parçası Bilinmeyen** Tolga'nın 8 şekeri vardı. Tolga'nın Elif'ten 3 tane daha fazla şekeri vardı. Elif'in kaç tane şekeri vardı?	**İlk Parçası Bilinmeyen** Tolga'nın birkaç şekeri vardı. Tolga'nın, 5 şekeri olan Elif'ten 3 tane daha fazla şekeri vardı. Tolga'nın kaç tane şekeri vardı?

Uzamsal Algı ve Geometri

Uzamsal algı; nesneleri, konumu, yönü zihinde hayal etme ve canlandırma olarak açıklanmaktadır. Uzamsal algı (mekânsal anlam), erken çocukluk dönemindeki çocuklar için şekil, boyut, mekân, konum, yön ve hareket fikirlerini tanıtmaktadır. Uzamsal algı; geometrik şekilleri tanımayı, özelliklerini bilmeyi, şekilleri bir araya getirmeyi ve ayırmayı içermektedir.

Not

Piaget çocuklarda uzaysal algı gelişimini 4 topolojik ilişki ile açıklar.

- 1. Yakınlık: Yanında, yakınında, altında, üstünde, dışında, kenarında, arasında (yön, mesafe-uzaklık, pozisyon)
- 2. Ayırma: Parçadan oluşan bir nesneyi bütün olarak görme. Yapbozlar.
- 3. Sıralama: İlk, orta, son, öncesinde, sonrasında gibi. Sıralama iki türlüdür; baştan sona, sondan başa.
- 4. Çevreleme: Nesnelerle çevreleme, kutu içine almak anlamına gelmektedir. Örneğin; bir materyalin neyin içinde olduğu çevreleme örneğidir.

PİAGET VE GEOMETRİ

Piaget, çocukların Öklit şekillerini gösterme becerilerini incelemek amacıyla, 3-7 yaş arası çocuklardan 21 tane şekli çizmelerini istemiş ve çocukların çizimlerini üç basamakta ele almıştır. Genellikle üç yaşın altındaki çocukların çizimlerinde (yaptığı karalamalarda) hiçbir amaç ya da kasıt gözlenmemiştir. Üç yaşında başlayan birinci basamakta, önceleri çocukların karalamaları figürün açık ya da kapalı olmasına göre çeşitlilik gösterirken, ilerleyen dönemde çizimler daha belirgin biçim almaya başlamaktadır. Bu basamakta çocuklar kare, daire ve üçgenlerin hepsini düzensiz kapalı eğrilerle aynı şekilde göstermektedirler. Bu şekiller topolojik olarak eş değer olduklarından dolayı çocuğun yaptığı topolojik olarak doğrudur. Buna rağmen yapılan karalamalarda, kenar uzunluğunun, açıların, boyutun ve kenarların sayısının öklitsel ilişkileri tamamen göz ardı edilmektedir. İkinci basamak, dört yaş civarında başlamakta ve beş-altı yaşlarına kadar uzanmaktadır. Bu basamağın ilk dönemlerinde eğri şekiller, doğru kenara sahip olanlardan ayırt edilmeye başlamakta, ancak çokgenler arasında henüz tam bir ayrım yapılamamaktadır. Basamağın daha üst seviyesinde açıların sayısına bağlı olarak şekiller arasında bir ayrım yapılmaya başlanmaktadır. Örneğin, daireyi elipsten ayırt etmede boyutlar fark edilmeye başlanmaktadır. Yaklaşık olarak altı-yedi yaşlarına denk gelen üçüncü basamakta ise, çocuklar karmaşık olanları da içeren bütün figürleri kopya edebilmektedirler.

VAN HİELE GEOMETRİ DÜŞÜNME MODELİ

Hollandalı eğitimciler Pierre Van Hiele ve Diana Van Hiele Geldof'a göre ise çocuklarda geometrik düşüncenin gelişimi 5 aşamada meydana gelmektedir. Bu beş aşama Piaget'nin gelişim basamakları gibi sıralıdır. Her çocuk bu basamaklardan aynı yaşta olmasa bile sırayla geçmektedir. Bir basamaktaki geometrik etkinliklerle deneyim, bir üst basamağa geçişi kolaylaştırmaktadır.

Sıfır Düzeyi-Gözünde Canlandırma: Bu aşamada çocuklar şekillerin fiziksel görünüşünü temel alarak şekilleri tanıyabilmektedirler. Kare ve dikdörtgeni tanıyabilirler ancak bu durum, çocukların bu dörtgenlerin özelliklerinin farkında oldukları anlamına gelmemektedir. Bu aşamadaki çocuklar şekli bir bütün olarak algılamaktadırlar. Karenin üçgen olmadığını bilmelerine rağmen, kareyi isimlendirdiklerinde karenin sadece toplam şekline odaklanmakta, açı ve kenar ilişkisiyle ilgilenmemektedirler. Çocuk için kare karedir. Karelerin tanımını ve özelliklerini tanıma bağlı olarak kavrayamazlar. Örneğin bu dönemdeki bir çocuk, dikdörtgen için "O bir dikdörtgen çünkü o bir kapıya benziyor." diyebilir.

1. **Düzey-Analiz Etme:** Bu aşamada çocuklar uzunluk, büyüklük, genişlik gibi birtakım kriterlere göre sınıflandırma yapabilir ve şekillerin bazı özelliklerini tanıyabilirler. Bu evredeki çocuklar şekillerle ilgili bazı genellemelere ulaşabilirler. Örneğin, "Karenin dört eş kenarı vardır veya paralel kenarların karşılıklı iki kenarı paraleldir." gibi. Ancak çocuklar hala şekil sınıfları arasındaki ilişkiyi göremezler. Örneğin; "Dikdörtgen aynı zamanda bir paralel kenardır." gibi. Çocuklar ancak ilköğretimin 3 ve 4. sınıflarında bu aşamaya gelebilmektedirler.

Yediiklim Yayıncılık

2. **Düzey-Bilgi Çıkarımı:** Bu aşamada çocuk şekillerin arasındaki ilişkileri görebilir. Örneğin; "Yamuk, iki kenarı paralel olan dörtgendir." gibi. İlköğretim 5. sınıf için önerilen etkinliklerin bir kısmı bu safhaya uygundur. Bu basamak ortaokul sınıflarında da devam etmektedir.
3. **Düzey-Sonuç Çıkarma:** Bu aşamada çocuklar sonuç çıkarmak için kanıtlar, teoremler ve ispat etmenin önemini anlarlar. Sonuç için kanıtlar sunabilirler. Bu dönem lise yıllarına denk gelmektedir.
4. **Düzey-Kesinlik:** Bu seviyede öğrenciler geometriyi bir bilim olarak ele alıp inceleyebilirler ve soyut çıkarımlar yapabilirler.

Bu teoriye göre, tüm bu aşamalar sınırlıdır ve bir aşamadaki başarı bir önceki geometrik düşünme özelliğine bağlıdır. Van Hiele göre pek çok çocuğun geometriyi zor bulmasının nedeni, çocuğun bir aşamada düşünürken verilen eğitimin çocuğun bulunduğu aşamadan daha üst bir aşamayı kapsamasından kaynaklanmaktadır. Çocukların bu aşamalardan sıra ile geçmelerine karşın, öğretmenlerin değerlendirmelerini çocuğun yaşını ve olgunluk düzeylerini göz önüne alarak yapmaları gerekmektedir.

Not

Geometrik şekiller hakkında aktiviteler planlanırken 4 seviye göz önünde bulundurulmalıdır.

1. Seviye: Şekilleri benzer olanla eşleştirme
2. Seviye: Şekilleri benzerliklerine göre ayırma
3. Seviye: Şekli adlandırma
4. Seviye: Şekli çizme

Geometrik Şekiller Öğretilirken Dikkat edilmesi Gereken Özellikler

Konum

Bir geometrik şeklin durumunu ya da duruş biçimini gösterir.

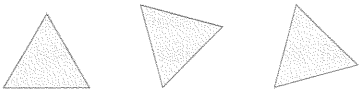

Çocuklar bir geometrik şekli bilinen bir konumundan farklı bir konumda gördüklerinde birtakım hatalara düşmektedirler. Okul öncesi dönemdeki çocukların birçoğu üçgeni tepe noktasının olması gibi bir özelliğinin olması gerektiğini düşünmektedirler. Bu durumu gösteren, biraz yan yatırılmış üçgen şeklinde hata yapabilmektedirler.

Basıklık

Üçgen ve dörtgenlerde yüksekliğin tabana olan oranını ifade etmektedir.

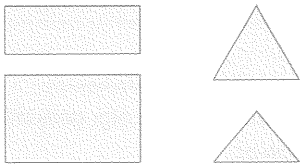

Çocuklar üçgenlerin ve dörtgenlerin yüksekliğinin tabana oranından yaygın olarak bilinenden daha farklı olduğunda hata yapabilmektedirler.

Çarpıklık

Üçgenlerde tabanın karşısındaki köşenin merkezden uzaklaşması ya da simetrinin olmayışını başka bir ifadeyle tepe noktasının merkeze olan uzaklığını ifade eder.

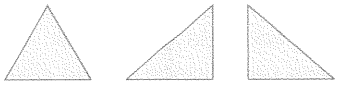

Okul öncesi dönemdeki çocuklar tepedeki nokta sağa ya da sola kaydırıldığında meydana gelen üçgeni üçgen olarak kabul etmemektedirler.

ÖLÇME

Ölçme, uzunluk, ağırlık, hacim veya alan gibi bir özelliğin kapsamını, miktarını veya nicel değerini doğru bir şekilde belirleme işlemidir. Ölçme becerisinde durum ya da nesneler bir sayı ile ifade edilerek aynı nitelikteki durum ya da nesneler ile karşılaştırılır.

Çocuklarda ölçme becerisi için bölünme, geçişli muhakeme, birim tekrarı, geçişlilik, korunum, yığılma uzaklığı ve sayı bağlantısı kavramlarının kazanılması gerekmektedir. Bu becerilerden bölünme; nesne ölçülmeden önce parçalardan oluştuğunu anlamayı, geçişli muhakeme; bir nesneyi diğer ikisiyle karşılaştırmak ve sonra bu 3 nesnenin birbiri ile ilişkisini ifade etmeyi, birim tekrarı; Nesnedeki küçük parçanın ölçülen bütün parçanın bir ögesi olması ve nesnenin uzunluğu/alanı boyunca küçük parçanın yinelenerek bütünde yer almasını, geçişlilik; eğer "A" nesnesinin uzunluğu "B" nesnesi ile eşit, "B" nesnesi "C" nesnesi ile eşit uzun-

/yediiklimyayıncılık

lukta ise "A" nesnesinin de "C" nesnesi ile eşit uzunlukta olduğunu kavramayı, korunum; eşit miktarlardaki maddelerin farklı görünecek şekilde yeniden düzenlenseler dahi aynı kaldıklarını kavrayabilmeyi, yığılma uzaklığı; nesnenin uzunluğu boyunca tekrarlanan birimin toplam tekrarının sayılmasıyla ortaya çıkan sayı bütün birimin kapladığı alanı, sayı bağlantısı; ölçüm yaparken sayının kullanılması ve ölçüm sonucunda nesnelerin tekrar düzenlenmesini ifade etmektedir.

Fiziksel Özellikleri Olan Ölçümler

- Hacim
- Ağırlık
- Uzunluk

Fiziksel Olmayan Ölçümler

- Sıcaklık
- Para
- Zaman

PARÇA-BÜTÜN

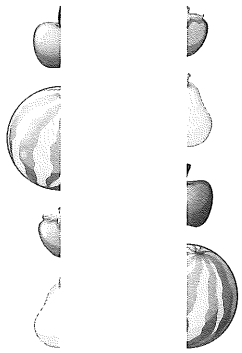

Parça-bütün ilişkisi bir nesnenin bütününü ve alt bölümlere ayrılmış halini görerek buna özgü bir kavram gelişimini içermektedir. Küçük çocukların parçalar ve bütünlere karşı olan doğal ilgileri ve algılama kapasiteleri ilerleyen dönemlerdeki matematik konuları içinde yer alan kesir kavramının temellerini oluşturmaktadır. Parça-bütün ilişki, bir sayının daha küçük parçalardan oluşabileceği anlayışıdır. Çocuklar, 5 tanesinin 2 elma ve 3 elma veya 1 tüm elmanın 4 parça elmadan oluşabileceğini anlamalıdır. Çocuklar ilk önce bütünün parçaları olduğunu, daha sonra parçaların bütünün bölümlerini oluşturduğunu fark ederler. Zamanla bazı şeylerin ayrılabilen özel parçalardan oluştuğunu ve bütünün daha küçük parçalara ayrılabildiğini fark ederler. Çocuklar zaman içerisinde özel parçaları (Vücudun kol, bacak, baş gibi parçaları vardır.) ve bütünün parçalara ayrılabileceğini (Portakal birkaç dilime ayrılır.) öğrenirler.

ÖRÜNTÜ

Örüntü; geometrik şekillerin, seslerin, sembollerin ya da durumların sistematik bir birleşimi olarak tanımlanmaktadır.

Örüntüler, çocukların öngörülerde bulunmayı, sonra ne olacağını anlamayı, mantıksal bağlantılar kurmayı ve akıl yürütme becerilerini kullanmayı öğrenmelerini sağlar. Örneğin; verilen kırmızı ve mavi çubukları bir kımızı bir mavi şeklinde dizmesi.

- Örüntüler, sayısal ve sayısal olmayan (şekil, ses, renk ve konum vb.) yapılardan oluşabilir.
- Tekrarlayan, büyüyen ve ilişkisel olmak üzere 3 örüntü şekli mevcuttur.

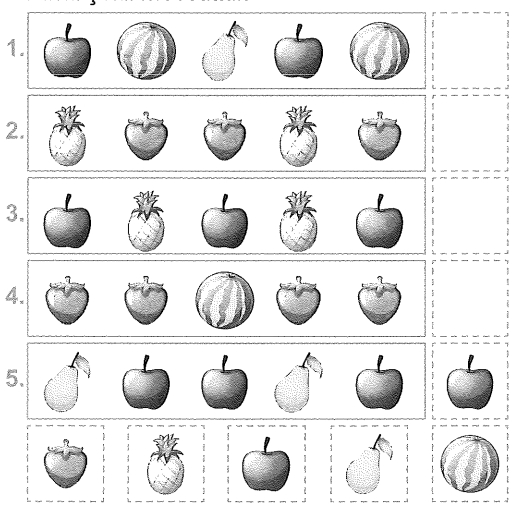

Tekrarlayan Örüntüler: Temel ögeler tekrarlanmaktadır. Tekrarlanan örüntüler, örüntünün en küçük kısmının tekrarı ile meydana gelebilen döngüsel bir yapıya sahiptirler. Döngüsel bu yapı "tekrarlanma döngüsü" ya da "tekrar birimi" olarak adlandırılır. Örnek: 246 246 246 246... ABCABCABC

Büyüyen Örüntüler: Daha büyük ögeer oluşturmak için temel öge blok görevi görmektedir. Her yeni adım bir önceki adımla ilişkilidir. Değişen şekil örüntülerinin amacı; öğrencinin, daha çok görsel/geometrik yaklaşımla, düşünmesini desteklemek ve görsel bir yaklaşımdan yola çıkarak, sayılar için alternatif bir yol bulabilmelerini sağlamaktır. Anaokulu çocukları örüntülerini genişletirken örüntünün kâğıda çizilmiş örneğinden yararlanabilir. Örnek: XY XYY XYYY

Yediiklim Yayıncılık

İlişkisel Örüntüler: Bağlantı 2 set arasında yapılmaktadır. Örnek: Mum kutularının birinde 8 mum olsun. Diğer mum kutularını 1-8, 2-16, 3-24 set şeklinde oluşturmaktadır.

Not

Çocuklar örüntüyü 4 düzeyde keşfetmektedir.

- Önce örüntüyü tanımak,
- Örüntüyü tanımlamak,
- Örüntüyü genişletmek
- Son düzey ise kendi örüntüsünü oluşturmaktır.

GRAFİKLER

Grafik iki ya da daha fazla sayısal ifadenin arasındaki ilişkiyi resimlendirmek amacıyla kullanılan matematiksel bir araçtır. Ölçme ve sayma işlemleri sonunda ulaşılan veriler grafikte kullanılır. Beş yaşından itibaren çocuklar blok grafik olarak tanımlanan yandaki gibi basit bir grafiği kullanarak iki nesnenin miktarlarını karşılaştırabilir.

- Grafik oluşturma; tanımlama, düzenleme, temsilleştirme veriyi analiz etmenin bir yoludur.
- Grafik, sayısal bilginin görselleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır.
- Grafik çalışmaları çocuklara doğrudan deneyim fırsatı sunmaktadır. Okul öncesi dönemde grafik çalışmaları ağırlık kazandıkça çocuklar farklı grafikler oluşturacak ve soruları cevaplandırmada grafikleri kullanacaklardır.
- Gerçek nesneler, resimler, çizgi grafikler, bar grafikler, daire grafikleri olmak üzere farklı şekilde grafikler oluşturulabilir.
- Grafikte, sınıflama, sayma, karşılaştırma, birebir eşleme verileri yorumlamada iletişim basamakları aracılığıyla temel matematiksel beceriler kullanılmaktadır.
- Çocuklar, grafiği oluştururken verileri sınıflandırarak durumu gözden geçirip ölçer ve yorumlar. Bu süreçte grafikleri kullanarak benzerlik ve farklılıkları görür, karşılaştırır, veriler üzerine fikir yürüterek tartışır ve sonucu sayısallaştırırlar.
- Grafik oluşturmak, çocukların grafik okuma becerisini de geliştirmektedir

***Küçük çocukların grafik çalışmaları 5 gelişim basamağı ile açıklanmaktadır.**

- Birinci basamakta, gerçek nesneler kullanılarak grafikler oluşturulur ve 2 nesne ya da durum karşılaştırılır. Birebir eşleme, uzunluk ve ağırlık çalışmaları karşılaştırma olarak ele alınmaktadır.
- İkinci basamakta, 2'den fazla nesne ya da durum kullanılmaya başlanır. Örneğin, doğum günü grafiği hazırlarken her çocuk doğum gününün olduğu aya kendi yüzünü çizer.
- Üçüncü basamakta ise çocuklar satır ve sütundan oluşan yapılar üzerinde birçok nesne ile grafik oluştururlar. Gerçek nesneler yerine kare biçimde kesilmiş kâğıtlar ile çalışabilirler. Bu basamakta çocuklar öğretmen yardımı olmadan daha bağımsız çalışır.
- Dördüncü basamakta, çocuklar artık satır ve sütun bölmeleri olan grafik üzerinde tombala taşları gibi aynı renk, doku ve biçimdeki kare kartları kullanarak çalışırlar.
- Son basamakta ise çocuklar daire ve çizgi grafikleri kullanmaya başlar. Bu grafik modelleri çalışmalarına ilkokul düzeyinde rastlanır. Özellikle çizgi grafiklerde verinin farklı yönleri incelenmektedir.

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDA YER ALAN MATEMATİK ALANI ÖĞRENME ÇIKTILARI VE AÇIKLAMALARI

MAB6. Sayma

MAB. 1. Ritmik ve algısal sayabilme

1 ile 20 arasında birer ritmik sayar.

Çocuklardan; 20'ye kadar ileriye doğru birer ritmik saymaları, 20'den geriye doğru birer ritmik saymaları ve belirtilen bir sayıdan ileri veya geri doğru birer ritmik saymaları beklenmektedir. Hareketli oyunlar, çocuk şarkıları, tekerlemeler, parmak oyunları kullanılarak çocukların ritmik sayma becerileri desteklenebilir.

1 ile 20 arasında nesne/varlık sayısını söyler.

Çocuklardan; birer sayarak nesnelerin/varlıkların sayısını söylemeleri, ikişer sayarak nesnelerin/varlıkların sayısını söylemeleri, beşer sayarak nesnelerin/varlıkların sayısını söylemeleri beklenmektedir. Yapılandırılmış veya doğal materyaller kullanılarak, gezi ve gözlem etkinliklerinde veya günlük rutinler içerisinde nesnelerin/varlıkların sayılmasına yer verilebilir.

/yediiklimyayıncılık

1 ile 5 arasında nesnelerin/varlıkların miktarını bir bakışta söyler.

Çocuklardan; aşamalı olarak 1 ile 3 arasında nesnelerin/varlıkların sayısını bir bakışta söylemeleri, 1 ile 4 arasında nesnelerin/varlıkların sayısını bir bakışta söylemeleri, 1 ile 5 arasında nesnelerin/varlıkların sayısını bir bakışta söylemeleri beklenmektedir. Başlangıç seviyesinde çocuklar tarafından nesne miktarının kolay algılanabilmesi için beyaz zemin üstüne siyah noktalı kartlar veya tek tip ve detaysız nesnelerin kullanılması önerilir. Çocukların birer birer sayma eğilimi göstermelerini engellemek için kartlara veya nesne/varlık gruplarına en fazla 2-3 saniye için bakmalarına izin verilir.

MAB1. Matematiksel Muhakeme

MAB. 2. Matematiksel olgu, olay ve nesnelerin özelliklerini çözümleyebilme

Bir bütünü oluşturan parçaları gösterir.

Çocuklardan; nesne, olgu ve olayları oluşturan parçaları göstermeleri, bir bütünü parçalarına ayırmaları, bütünü oluşturacak parçaları birleştirmeleri, bir örüntüyü, bir bütünü, bir grafiği oluşturan ögeleri göstermeleri, geometrik şekillerin kenar ve köşelerini göstermeleri beklenmektedir. Çocuklarla geometrik şekiller, örüntü kartları, çeşitli grafikler, bloklar, pullar, boncuklar, yapbozlar, tak-çıkar oyuncaklar, tangramlar, kavram kartları gibi somut materyallerle çalışmalar yürütülebilir. Hikâye anlatımları yapılabilir ve hikâyelerde anlatılanları yansıtan/ yansıtmayan hikâye/durum kartları kullanılabilir.

Bir bütünü oluşturan parçalar arasındaki ilişki/ilişkisizlik durumlarını açıklar.

Çocuklardan; bir bütün veya bir bağlamla ilişkili olan/olmayan parçaları söylemeleri, parçalar arasındaki ilişki/ ilişkisizlik durumlarını açıklamaları, birbirleriyle eş olan/olmayan, eşit olan/olmayan parçaları söylemeleri beklenmektedir. Çocuklarla yapılacak çalışmalarda eşit ve eşit olmayan dilimlere ayrılmış geometrik şekiller, farklı büyüklüklerde şekiller veya özdeş materyaller, parçaları eksik materyaller, tangramlar, yapbozlar, tak-çıkar oyuncaklar, kavram kartları, hikâye/durum kartları, günlük yaşamdan semboller kullanılarak oyun, hikâye anlatımı, bilmece, soru-cevap, eşleştirme gibi etkinlikler yapılabilir.

Nesne, olgu ve olayları oluşturan parçaları gösterir.

Çocuklardan bir grupta hangi nesne veya varlıkların yer aldığını söylemeleri, tek tek göstermeleri; şekillerin kenar ve köşelerini göstermeleri, boyamaları, işaretlemeleri veya parmaklarıyla takip ederek belirtmeleri; bir örüntünün hangi ögelerden oluştuğunu söylemeleri ve ögeleri göstermeleri; tangram, yapboz gibi çeşitli parçaların birleştirilmesiyle oluşturulmuş yapıları meydana getiren şekil veya parçaları söylemeleri, göstermeleri; bir olay örgüsü veya rutini ifade eden olay kartları veya şeridi içerisinde yer alan görüntüleri / görselleri göstermeleri beklenir.

Eş / eşit olan / olmayan parçaları gösterir.

Çocuklardan nesne veya varlıkların çeşitli özelliklerine örnek olarak aynı renkte ve uzunlukta, aynı şekilde ve renkte olan/olmayan materyalleri göstermeleri; birleştiklerinde bir geometrik şekli tam olarak oluşturması açısından eş olan / olmayan parçaları göstermeleri; bir geometrik şeklin uzunlukları eşit olan/olmayan kenarlarını göstermeleri; uzunlukları, enleri, boyları, nesne miktarları birbirine eşit olan/olmayan materyalleri/nesne gruplarını göstermeleri; aynı tonlara sahip renk kartlarını, aynı nesne miktarını gösteren sayıyı göstermeleri; farklı büyüklüklerde veya biçimsel özelliklerdeki geometrik şekiller ile eş büyüklüğe veya forma sahip gölgeleri, oyukları, çerçeveleri göstermeleri beklenir.

MAB. 3. Matematiksel olgu, olay ve nesneleri yorumlayabilme

Matematiksel olgu ve olayları farklı materyaller/ semboller kullanarak ifade eder.

Çocuklardan; matematiksel durum, olgu ve olayları farklı materyaller/semboller kullanarak ifade etmeleri; farklı materyaller kullanarak durum, olgu veya olayları ifade eden matematiksel sembol veya ifadeler oluşturmaları beklenmektedir. Örnek olarak üç adet nesne bulunan nesne grubunda "Burada kaç adet nesne var?" sorusu sorulduğunda çocuktan aynı sayıda başka bir nesne grubu oluşturarak "Bu kadar var" şeklinde ifade etmesi, parmaklarıyla üç işareti yapması, toprak, kum veya yazma yüzeyine üç çentik atarak göstermesi, bir üçgen göstererek "Bu şeklin kenarları kadar" şeklinde bir ifade ortaya koyması beklenir. Çocuklarla yapılacak çalışmalarda manipülatif materyaller, farklı geometrik şekiller, rakamlar, çeşitli semboller, sayı çubukları, renk kartları, kavram kartları

/yediiklimyayincilik

kullanılarak kodlama ve örüntü çalışmaları, farklı materyaller kullanılarak geometrik şekillerin, rakamların oluşturulması çalışmaları yürütülebilir. Materyal veya kartların başka bir kavram, hareket veya olguyu temsil eden birer sembol olarak kullanıldığı aşamalı oyunlar oynanabilir.

Geometrik şekillerin farklı biçimsel özelliklere sahip örneklerini oluşturur.

Çocuklardan; farklı büyüklüklerde, farklı yönlerde konumlandırılmış, farklı kenar uzunluklarına sahip, farklı açısal özelliklerde olması gibi farklı biçimsel özelliklere sahip geometrik şekiller oluşturmaları beklenmektedir. Çocuklarla manipülatif materyaller kullanılarak farklı kenar özelliklerine, farklı büyüklüklere sahip şekiller oluşturulabilir. Şekiller farklı konumlandırmaya müsait platformlara yerleştirilebileceği gibi, yapıştırma, çizme ve çevirme gibi yollarla farklı duruşlarda şekiller oluşturulabilir.

Nesne/varlıkların konum, şekil gibi matematiksel özelliklerini farklı yollarla ifade eder.

Çocuklardan; nesnelerin/varlıkların birbirlerine göre konumlarını söylemeleri, geometrik şekillerin özelliklerini kendi ifadeleri ile açıklamaları, nesne, durum, olgu ve olayları farklı materyaller/temsiller kullanarak ifade etmeleri geometrik şekillere benzer özelliklere sahip nesnelere örnekler vermeleri beklenir. Çocuklarla yapılacak olan çalışmalarda krokiler kullanılabilir, şehir oluşturma oyunları oynanabilir. Varlıkların konumlarını birbirine göre betimleme ve betimlenen varlığı bulma oyunları, oryantiring, hazine avı oyunları oynanabilir. Geometrik şekiller ile ilgili bilmeceler, dokunsal olarak şekilleri tanıma-anlatma etkinlikleri, çocukların şekilleri nelere benzettikleri ile ilgili anlatım-tartışma etkinlikleri yapılabilir, şekillerin kenar ve köşe sayıları, rakamların sayı değerleri ritim, hareket, dans gibi etkinliklerle farklı şekillerde ifade edilebilir. Çocuklardan bireysel olarak veya bir araya gelerek bedenleriyle geometrik şekiller oluşturmaları istenebilir.

MAB. 4. Matematiksel olgu, olay ve nesnelere ilişkin çıkarım yapabilme

Nesnelerin ölçülebilir özelliklerine ilişkin çıkarımda bulunur.

Çocuklardan; belirtilen bir alana sığabilecek nesne veya varlık miktarına ilişkin çıkarımda bulunmaları, belirtilen bir uzunluğun standart olmayan bir birim cinsinden ölçülmesine ilişkin çıkarımda bulunmaları, belirtilen sıvı veya akışkanın belirli bir hacme sığabilme durumuna ilişkin çıkarımda bulunmaları, belirtilen nesnelerin ağırlıklarına ilişkin çıkarımda bulunmaları beklenmektedir. Çocuklarla yapılacak çalışmalarda farklı büyüklüklerde alanlara sahip geometrik şekiller, çalışma yaprakları, eş kare veya dikdörtgenden oluşan yüzey kaplama tablaları kullanılabilir. Uzunluk ölçümü yapılabilecek karış, adım, çubuk, pipet, kalem gibi standart olmayan araçlar kullanarak birim sayısı bulma/uzunluk tahminine dayalı etkinlikler planlanabilir. Çeşitli hacimlere sahip şeffaf kaplar kullanılarak belirli sıvı veya akışkanın birim cinsinden tahminleri yapılabilir. Eşit kollu terazi ile farklı ağırlıklar kullanarak ağırlığa ilişkin tahmin, hissetme ve denemeye dayalı oyunlar oynanabilir.

Kendisine sunulan örüntüyü kopyalar.

Çocuklardan kendilerine sunulan basit örüntülerin aynılarını oluşturmaları beklenir.

Örüntüyü kuralına uygun olarak devam ettirir.

Çocuklardan kendilerine sunulan, en az 3 birim devam eden ve sonraki birimleri boş bırakılmış olan örüntüleri kuralına uygun olarak devam ettirmeleri beklenir. Öncelikli olarak iki farklı ögeden oluşan ve birbirini birer sırayla takip eden örüntüler, ileri düzeye doğru en fazla 5 farklı ögeden ve farklı sayılarda sistematiğe / kurala sahip olarak 3 birim tekrar devam eden örüntüler ve sonraki bölümleri boş bırakılmış olan örüntülerle çalışılabilir. Somut nesnelerle kurala uygun sıralamalar yaparak veya çalışma kağıtlarıyla boyamalar yaparak çalışmalar yürütülebilir.

Örüntü oluşturur.

Çocuklardan; verilen bir örüntüyü kopyalamaları, verilen bir örüntüyü devam ettirmeleri, verilen bir örüntüyü genişletmeleri, kuralı verilen bir örüntüyü oluşturmaları, verilen bir örüntüyü dönüştürmeleri, özgün bir örüntü oluşturmaları beklenmektedir. Çocuklarla yapılacak olan çalışmalarda çalışma yaprakları, örüntü kartları, pullar, boncuklar, bloklar, renk kartları, kavram kartları gibi somut materyaller kullanılabilir. Ayrıca harekete, dansa, ritme dayalı örüntü çalışmaları da yapılabilir.

Yediiklim Yayıncılık

Nesne, olgu ve olayları karşılaştırır.

Çocuklardan; nesneleri, varlıkları, sembolleri, olay veya olguları, nesne ve varlıkların büyüklükleri, uzunlukları, genişlikleri, ağırlıkları, miktarları, sayısal değerleri, konumları, alanları, renk tonları, sıcaklıkları, ağırlıkları, meydana gelme zamanları gibi çok çeşitli özelliklerine göre karşılaştırma yapmaları, ölçüm veya detaylı gözlem öncesi tahminlerde bulunup tahmin ve gözlem sonuçlarını karşılaştırmaları, adım, karış, kalem boyu gibi standart olmayan ölçme araçları ile yapılan ölçüm sonuçlarını karşılaştırmaları beklenmektedir. Çocuklarla yapılacak olan çalışmalarda zıt kavramlar karşılaştırmanın temelinde yer alabilir, günlük yaşam deneyimlerinden ve günlük yaşamda karşılaşılabilen nesne, varlık veya olgulardan faydalanılabilir. Çocuklarla nesne veya varlıkların özelliklerinin belirlenmesi açısından tahmine dayalı oyunlar oynanabilir. Standart olmayan araçları deneyimlemeleri sağlanır. Çocukların yaptıkları karşılaştırmaları sıralama boyutuna taşımaları ve karşılaştırma deneyimlerini sözel/görsel çeşitli yollarla ifade etmeleri sağlanmalıdır.

Nesne, olgu ve olaylara ilişkin çıkarımlarını söyler.

Çocuklardan; bir grafik ile ortaya konulmak istenen durumu/özellikleri kendi cümleleriyle açıklamaları, hazır olarak sunulan eşleştirme veya gruplandırmalara ilişkin düşüncelerini açıklamaları, ifade edilen bir olayın gerçekleşmesi ihtimaline yönelik fikirlerini söylemeleri, gerçekleşmesi imkânsız/muhtemel/kesin olan ve olmayan olaylara örnekler vermeleri, bir olayın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine ilişkin düşüncelerini açıklamaları beklenmektedir. Çocuklarla yapılacak olan çalışmalarda aşina olunan/olunmayan araç, gereç veya materyallerin kullanım amaçları üzerine tartışmalar yapılabilir. Grafikler, çalışma yaprakları, görseller, kavram kartları kullanılabilir. Günlük yaşam olayları hakkında gözlemler, tartışmalar, beyin fırtınası, soru-cevap etkinlikleri yapılabilir.

MAB2. Matematiksel Problem Çözme

MAB. 5. Matematiksel problemleri çözümleyebilme

Matematiksel problemlere ilişkin parçaları söyler.

Çocuklardan kendilerine sunulan veya yaptıkları bir örüntüde, sıralamada sırayı / kuralı bozan unsuru, eşleştirmede uygun olmayan eşlemeyi, gruplandırmada gruba dahil olmaması gereken veya dahil olması gerektiği halde dışarıda kalmış olan ögeyi / ögeleri söylemeleri; bir geometrik şekil oluşturmaları için kendilerine verilen / buldukları parçaların şekli oluşturmak için uygun olup olmadığını, sayıca eksik veya fazla olup olmadığını söylemeleri; bir nesne grubunda yer alan nesnelerin sayısının belirtilen bir sayıya göre eksik veya fazla olup olmadığını söylemeleri; konumu belirtilen nesne veya varlıkların belirtilen konumda bulunup bulunmadıklarını söylemeleri beklenir.

Kendisine sunulan çözüm yolunu dener.

Çocuklardan onlara sunulan / tanıtılan matematiksel problemler karşısında yönergelerle belirtilen bir çözüm yolunu denemeleri beklenir. Örnek olarak kenar oluşturması için yeterli miktarda materyal verilerek bu materyallerden geometrik şekilleri oluşturmalarının istenmesi; eksik / fazla nesne miktarını eklemeler / çıkarmalar yaparak tamamlamaları gerektiği söylenerek beklenen sayıya ulaşmalarının istenmesi.

Matematiksel durumlara ilişkin eksik/fazla/uyumsuz olan parçaları söyler.

Çocuklardan; bir örüntüde, basit bir düzenekte, bir grupta veya bir geometrik şekli meydana getirecek parçalarda (kenar oluşturacak ögeler) yer alan eksiklik/fazlalık/uyumsuzluk durumlarını ifade etmeleri beklenir.

Matematiksel problemlerin parçaları arasındaki ilişkileri açıklar.

Çocuklardan bir örüntüde kuralı bozan unsurun aykırı veya uyumsuz olma nedenini, bir bütünü oluşturması beklenen parçalar arasındaki uyumsuzluk/eksiklik/fazlalık durumlarının nedenlerini, eşleştirme/gruplandırma/ sınıflandırma açısından oluşan uyumsuzluk veya dahil olamama durumlarının nedenlerini açıklaması beklenir.

Bir bütünün eksik/fazla parça sayısını söyler.

Çocuklardan; bir geometrik şekli oluşturmak için eksik veya fazla olan parça sayısını söylemeleri, sunulan bir nesne grubunun bir diğer nesne grubuna göre eksik veya fazla olan nesne sayısını söylemeleri, sunulan bir nesne grubunun belirtilen bir sayıya göre eksik veya fazla olan nesne sayısını söylemeleri, 1'den 10'a kadar gösterilen iki sayının birbirine göre kaç eksik veya kaç fazla olduğunu söylemeleri, 1'den 10'a söylenen iki sayının birbirine göre kaç eksik veya kaç fazla olduğunu söylemeleri beklenmektedir. Çocuklara yönergeler verilerek yapılacak olan çalışmalarda öncelikli olarak ele alınan nesne veya varlık örneklerinin günlük yaşamdan olmasına ve yönergelerin somut materyaller üzerinde de uygulanabilir olmasına dikkat edilmelidir. Hikâyeleştirme, oyun gibi yöntemler kullanılarak, sayı kartları, oyma, kabartma sayılar ve geometrik şekiller, boncuk, pul, blok gibi sayılabilecek materyaller kullanılarak çocukların sayısal farkları hissetmeleri sağlanabilir.

Yediiklim Yayıncılık

Artma/azalma sonucunda oluşan yeni nesne sayısını söyler.

Çocuklardan; nesne sayısı artan/azalan grupların hangileri olduğunu söylemeleri, nesne sayısı artan/azalan grupların yeni nesne sayısını söylemeleri beklenmektedir. Çocuklarla sayılabilen her türlü materyalle çalışmalar yürütülebilir. Kavram/durum kartları, çalışma yaprakları kullanılabilir.

Sayısı 10'a kadar olan nesneleri iki kişiye / kutuya paylaştırır.

Çocuklardan; 1'den 10'a kadar sayılardaki nesneleri iki kişiye/kutuya paylaştırmaları beklenmektedir. Çocuklarla yürütülecek çalışmalarda şeffaf kutular, kartlar, pullar gibi sayılabilen nesneler kullanılabilir. Pin, mandal veya ataş yardımıyla ipe asma, tutturma gibi etkinliklerle çocukların sayısal çoklukları iki gruba ayırmaları sağlanabilir. Çalışma yaprakları kullanılarak çocukların boyama veya çizim yaparak nesneleri iki gruba paylaştırmaları sağlanabilir.

MAB. 6. Matematiksel problemleri yorumlayabilme

Matematiksel problemleri çeşitli yollarla ifade eder.

Çocuklardan; matematiksel problemlere ilişkin gözlem veya deneyimlerini çeşitli yollarla ifade etmeleri, bir grupta yer alan nesne veya varlıkların sınıflandırılabilecek özelliklerini söylemeleri, bir grupta yer alan nesne veya varlıkları sahip oldukları farklı özelliklere göre tekrar sınıflandırmaları beklenmektedir. Çocuklarla yürütülecek çalışmalarda renk, büyüklük, uzunluk, şekil gibi özellikler açısından bir veya birkaç ortak özellik bulunduran nesneler ile geometrik şekiller, günlük yaşamdan materyaller, doğal materyaller kullanılabilir. Çocuklarla drama, dans, çizim, pandomim, tartışma gibi yöntemler uygulanarak problem durumları hakkındaki fikirlerini sözel, sanatsal veya harekete dayalı olarak ifade etmeleri sağlanabilir.

Matematiksel problem durumlarını kendi cümleleriyle ifade eder.

Çocuklardan; yer ve yön bildiren sözcükler kullanarak aynı nesne veya varlığın konumunu farklı şekillerde ifade etmeleri, kendilerine sunulan bir sıralama, sınıflandırma veya eşleştirmenin sistematiğini kendi cümleleriyle açıklamaları beklenmektedir. Çocuklarla konumu tarif edilen nesneleri bulma, söylenen nesnelerin konumunu tarif etme oyunları oynanabilir. Geometrik şekiller, kavram kartları, çeşitli renk, büyüklük gibi özelliklerde somut materyaller kullanılabilir. Üzerlerinde sıralama, sınıflandırma ve eşleştirmeye yönelik örnekler bulunan çalışma yaprakları kullanılabilir.

MAB. 7. Matematiksel problemler ve çözümlerine ilişkin açıklamalar ve stratejiler geliştirebilme

Matematiksel bir problemin çözümüne ilişkin strateji oluşturur.

Çocuklardan; kendilerine sunulan çözüm yolları arasından birisini seçmeleri, karşılaştığı probleme yönelik çözüm yolları önermeleri, problem çözmek için ihtiyaç duyduğu bilgileri / durumları / nesneleri / kişileri belirtmeleri ve problem çözmek için planladığı adımları sıralamaları beklenmektedir. Çocuklarla yürütülecek çalışmalarda eksik unsuru/parçası bulunan materyaller veya çeşitli manipülatif materyaller sunularak farklı çözümler ve stratejiler geliştirmeleri sağlanabilir. Çocuklara üzerinde düşünmeleri için dikkat çekici sorular sorulabilir. Çocukların bireysel çalışmaları sağlanabileceği gibi, farklı fikirler geliştirmelerini de sağlamak için büyük gruplarla beyin fırtınası yapılabilir

Seçtiği çözüm yoluna ilişkin gerekçelerini açıklar.

Çocuklardan çözüm yolunu seçme sebeplerini açıklamaları ve planladığı adımların çözüme sağlayacağı katkılarını (beklentilerini) söylemeleri beklenmektedir. Çocuklarla yapılacak olan çalışmalarda alternatif çözümlere açık durum veya düzenekler sunulmalıdır. Örnek olarak üçgenin kenarlarını oluşturması için 3 yerine 2 çubuk verildiğinde çocuğun çubukları duvara değdirerek, koluyla kapatarak, çubukların arasında çizgi çekerek, hatta yalnızca 1 çubuğu kullanıp duvar, masa gibi köşeli yapıları kullanıp üçgensel bölge oluşturarak çözüm üretmesini, çözümüne ilişkin gerekçelerini açıklamasını beklemek.

Seçtiği/planladığı çözüm yolunu dener.

Çocuklardan çözüme yönelik seçtikleri stratejileri veya yollarını denemeleri ve çözüme ulaşmak için iş birliği yapmaları beklenmektedir. Çocuklarla yapılacak çalışmalarda alternatif çözümler üretebilmeleri ve iş birliği halinde çalışabilmeleri açısından bireysel etkinlikler veya küçük grup etkinlikleri tercih edilmelidir. Çocukların problem durumlarına yönelik çözüm öncesi analizlerinin ve çözüm sonrası düşüncelerinin not edilmesi veya çocuklar tarafından çeşitli sanatsal yollarla ifade edilmesi sağlanabilir.

/yediiklimyayıncılık

Ortaya çıkan sonucu gerekçeleriyle açıklar.

Çocuklardan çözüme yönelik beklentileri ile ortaya çıkan sonucu karşılaştırmalı olarak açıklamaları ve neden-sonuç ilişkisi kurarak çözümün gerçekleşme-gerçekleşmeme nedenlerini açıklamaları beklenmektedir. Çocuklarla soru-cevap, tartışma gibi, fikir alışverişi gibi yollar kullanılarak bireysel veya grup halinde sohbet edilebilir.

Çözüme ulaşamadığı zaman yeni bir çözüm yolu dener.

Çocuklardan problemin çözümüne ulaşamadıkları durumlarda yeni bir çözüm yolu denemeleri beklenmektedir. Çocuklara sunulan bir problem durumunu bireysel veya grup olarak çözmeleri yönündeki etkinliklerde yeterli süre verilmelidir.

MAB. 8. Matematiksel problemlerin çözümüne ilişkin deneyimlerini, çıkarımlarını ve değerlendirmelerini yansıtabilme

Problem çözme sürecini çeşitli yollarla ifade eder.

Çocuklardan problem çözme süreçlerini sözel ifadelerle, basit çizimlerle veya sanatsal yollarla ifade etmeleri beklenmektedir. Çocuklarla yapılan çalışmalarda sunum, sergi, tartışma gibi etkinlikler yürütülebilir. Problemlerin resim, grafik, tablo, düzenek gibi somut temsilleri, modelleri oluşturulabilir.

Çözüme ulaştıran stratejinin uygulanabileceği farklı durumlara örnekler verir.

Çocuklardan çözüme ulaştıran yol veya stratejiyi uygulayabilecekleri farklı problem durumlarına örnekler vermeleri beklenmektedir. Çocukların fikirlerini geliştirebilmeleri için soru-cevap, tartışma, beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme gibi yöntemler kullanılabilir.

Matematiksel problemin çözümüne ilişkin deneyimlerini/fikirlerini arkadaşlarıyla paylaşır.

Çocuklardan; problemin çözümüne ilişkin deneyimlerini, duygu ve düşüncelerini arkadaşları ile paylaşmaları beklenmektedir. Çocukların deneyimlerini paylaşmaları açısından süreç boyunca eser, ürün, kanıt biriktirilmesi, gözlem yapılması, notların alınması, görsel kayıtların mümkünse sesli kayıtların alınması, çocukların süreç-gözlem defteri tutmaları sağlanmalıdır. Süreci yansıtan tartışma, anlatı, sunu ve sergi gibi yöntemler kullanılabilir.

MAB3. Matematiksel Temsil

MAB. 9. Farklı matematiksel temsillerden yararlanabilme

İsmi söylenen şekli / rakamı gösterir.

Çocuklardan çember, daire, üçgen ve kare şekillerinin isimlerinin söylendiğinde bu şekillerin karışık bir şekilde bir arada bulunduğu bir grup içerisinden ilgili şekli göstermeleri, boyamaları, kutucuk içine almaları, kenarlarını takip ederek belirtmeleri beklenir. Benzer şekilde rakamların karışık bir şekilde bulunduğu bir grupta ismi söylenen rakamı göstermeleri, boyamaları, kutucuk içine almaları beklenir.

Çeşitli semboller arasından belirtilen matematiksel temsilleri/sembolleri gösterir.

Çocuklardan; bir grup sembol içerisinden rakamları göstermesi, bir grup sembol içerisinden geometrik şekilleri göstermesi ve bir grup sembol içerisinden grafikleri (sütun, pasta dilimi vb.) göstermesi beklenmektedir. Bu beceride sembollerin isimlerinden ziyade temel olarak işlevine yönelik ayrım yapmaları beklenmektedir. Matematiksel temsillerin diğer sembollerden farkına yönelik matematik konuşmaları yapılması, farklı türde sembollerle karşılaştırılması gibi becerilerin geliştirilmesi önerilmektedir. Bu noktada sembol kartları, çocukların hazırladıkları veya hazır görseller kullanılabileceği gibi çeşitli materyaller bir araya getirilerek de semboller oluşturulabilir.

Ele alınan/erişilen duruma uygun matematiksel temsili/sembolü gösterir.

Çocuklardan; nesne/varlık miktarını temsil eden sayı sembolünü göstermeleri, özellikleri belirtilen geometrik şekli göstermeleri ve grafikler içerisinden belirtilen durumu ifade eden grafiği göstermeleri beklenmektedir. Bu beceride sembolleri isim ve anlamları arasında ilişki kurulmaktadır. Miktar ve sayı sembolünün eşleştirilmesi, geometrik şekillerin temel özelliklerinin tanınması ve ayırt edilmesi, basit düzeyde grafiklerin yorumlanması ve isteneni ifade eden grafiğin belirlenmesine yönelik etkinlikler planlanmalıdır. Bu noktada çocuklara yönelik beceriyi destekleyecek materyallerin sunulması, oyunların tasarlanması ve çocukların güne başlama zamanı gibi rutinlerde desteklenmesi önerilebilir.

/yediiklimyayıncılık

Ele alınan/erişilen duruma uygun matematiksel temsili/sembolü oluşturur.

Çocuklardan; somut materyaller kullanarak matematiksel temsilleri/sembolleri oluşturmaları, 1-10 arası sayı sembollerini yazmaları, çeşitli parçaları birleştirerek istenilen geometrik şekilleri oluşturmaları, belirtilen durumu ifade eden bir grafik oluşturmaları ve gözlemlediği tanıdık bir çevrenin basit bir haritasını/krokisini oluşturmaları beklenmektedir. Bu beceride sembollerin biçimsel özellikleri dikkate alınarak modellenmektedir. Taş, yaprak gibi doğal materyaller; bloklar, çubuklar, kum tepsisi gibi materyallerle temsiller oluşturulabilir. Çocukların küçük kas becerilerine uygun kalemler ile sayı sembollerinin yazılması, harita/kroki ve şekillerin çizilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir. Grafik oluşturma çalışmalarında nesneler belirli bir düzende bir araya getirilebilir. Örnek olarak, elmalar ve muzlar arasından muzların daha çok olduğu bir sütun grafiği oluşturmaları istenebilir.

Ele alınan/erişilen duruma uygun matematiksel temsili/sembolü kullanır.

Çocuklardan; özellikleri belirtilen geometrik şekli yönergeye uygun bir şekilde kullanmaları, sayısal çokluklara uygun sayı sembolünü kullanmaları, verilen haritayı/krokiyi kullanarak nesne/varlığın mekândaki konumunu söylemeleri, verilen haritayı/krokiyi kullanarak mekânda konum almaları, verilen haritayı/krokiyi kullanarak konumu verilen kişiyi/nesneyi göstermeleri, matematiksel bağlama uygun alternatif temsiller kullanmaları ve geometrik şekilleri uygun gölge, oyuk veya çerçeveye yerleştirmeleri/eşleştirmeleri beklenmektedir. Geometrik şekilleri biçimsel özelliklerine uygun olarak kullanabilecekleri tangram çalışmaları planlanabilir. Mekânsal düşünme becerisinin desteklenmesi için altında/üstünde, içinde/dışında, önünde/arkasında, yakınında/uzağında gibi kavramları kullanılması önemlidir. Haritanın/krokinin gerçek mekân, üç boyutlu modeller, aynı veya farklı açıdan çekilmiş alan fotoğraflarıyla karşılaştırılması; haritada/krokide gösterilen bir konumun bahsi geçen diğer model veya alanlar üzerinde tespit edilmesi gibi çalışmalar yapılabilir. Matematiksel durum, olgu ve olayları ifade eden sembollerin belirlenmesi ve yönergeye uygun olarak kullanılmasına dayalı etkinlikler geliştirilebilir, kodlama çalışmaları yapılabilir.

MAB. 10. Farklı matematiksel temsilleri değerlendirebilme

Matematiksel temsillerin özelliklerini/anlamlarını açıklar.

Çocuklardan; sunulan geometrik şeklin özelliklerini (kenar sayısı ve uzunluğu, boyut, şeklin yönü, açı özellikleri vb.) açıklamaları ve verilen harita/kroki üzerinden nesne/varlıkların konumlarını açıklamaları, kendilerine sunulan bir grafikte yer alan kategorilerin neler olduğunu söylemeleri, bir grafikteki kategorileri temsil eden özellikleri / sembolleri söylemeleri beklenmektedir. Bir temsilin tanınması ile özelliklerini veya anlamını açıklanabilmesi için bir temsilin farklı örneklerinin sunulması önemlidir. Sayı sembolleri veya farklı özelliklere sahip geometrik şekillerin sunulmasında görseller, çeşitli nesneler ile oluşturulmuş modeller ile çalışmalar yapılabilir. Çocukların farklı yönde sunulmuş geometrik şekilleri döndürerek incelemelerine ve açı özelliklerine (dar-geniş-dik açı) göre değişen geometrik şekillerin özelliklerini kendi ifadeleri ile anlatmalarına olanak tanınmalıdır.

Matematiksel temsillerin özelliklerini/anlamlarını karşılaştırır.

Çocuklardan; sayı sembollerini sıralamaları, 10'a kadar belirtilen bir sayıdan küçük/ büyük sayıları göstermeleri, 10'a kadar belirtilen bir sayıdan bir önceki/sonraki sayıyı söylemeleri, geometrik şekillerin özelliklerini (kenar sayısı ve uzunluğu, boyut, şeklin yönü, açı özellikleri vb.) karşılaştırmaları, birbirinden farklı iki krokide yer verilen nesne/varlıkların konumlarına yönelik karşılaştırma yapmaları ve benzer durumlara ilişkin verilerin aktarıldığı iki grafiği kategori sayısı, kategori türü, kategorilerin sahip olduğu sayısal değerler açısından karşılaştırmaları beklenmektedir. Sayılar arasındaki ilişki ve sıralamanın anlaşılabilmesi ve karşılaştırma yapılabilmesi için sayı grafikleri tasarlanabilir. Sayıların ve geometrik şekillerin birbirleriyle karşılaştırılmasına dayalı hareketli oyunlar oynanabilir, resimli çocuk kitapları ile etkileşimli okumalar yapılabilir. Birbirinden farklı krokilerde yer verilen nesne/varlıkların konumlarını tartışmaya yönelik etkinlikler planlanabilir.

/yediliklimyayincilik

MAB4. Veri İle Çalışma ve Veriye Dayalı Karar Verme

MAB. 11. Araştırılabilecek problemler belirleyebilme

Günlük hayattan araştırılabilecek bir problemi söyler.

Çocuklardan eğitim ortamında veya verilen bir durum içerisindeki araştırma gerektiren mevcut veya olası problemleri söylemeleri beklenmektedir. Problem sınıf içerisinden seçilebileceği gibi yarım bırakılan bir hikâye içerisinde, görseller üzerinde veya benzeri materyaller üzerinde de belirlenebilir. Araştırılabilecek problemlerin belirlenmesi sürecinde çocukların gelişim düzeyine göre öğretmen çocukları açık uçlu sorular sorarak yönlendirebilir. Örnek olarak, "Sınıfımızda herkesin blok oynamak istediğini varsayalım. Fakat kişi sayısınca blok yok. Bu sorunu nasıl çözebiliriz?" gibi sorular sorulabilir. Tüm süreç boyunca öğretmen çocukların merak duygularını teşvik edici, eleştirel düşünme becerilerini destekleyici bir rehber rolünde olmalıdır.

Günlük hayatta karşılaştığı bir problemi kendi cümleleriyle ifade eder.

Çocuklardan; araştırma gerektiren mevcut veya olası bir probleme ilişkin alternatif açıklamalar getirmeleri beklenmektedir. Öğretmenler tarafından alternatif sorular sorularak, ipuçları verilerek, benzer veya yakın problem durumlarına örnekler vererek araştırılabilecek problemlerin çocuklar tarafından yorumlanarak tekrar ifade edilmesine yönelik beyin fırtınası, tartışma, soru-cevap gibi etkinlikler uygulanabilir. Çocukların yaratıcı ve eleştirel düşünebilecekleri, kendilerinin veya bir başkasının bakış açısından problem durumunu tekrar ifade edebilecekleri etkinlikler planlanabilir. Bu noktada drama etkinlikleri veya farklı rollere girerek sürdürülmesi gereken oyunlar tasarlanması, bir nesne/varlığa farklı açılardan bakmayı gerektiren materyallerin sunulması önerilebilir.

MAB. 12. Elde ettiği/eriştiği verileri düzenleyebilme

Problemi cevaplamak için veri toplanacak kaynakları söyler.

Çocuklardan; bir problem durumunu çözmek, bilgilere ulaşmak için neler yapması gerektiğini ve ölçme/sayma için kullanılabilecek araçları söylemeleri beklenmektedir. Bilgi edinmek için ihtiyaç duyulan kişilerin veya olayların belirlenmesi, çocukların problem ile kaynaklar arasında ilişki kurması yönünden önemlidir. Araştırılacak duruma yönelik kişilere soru sormak, nesneleri saymak veya ölçmek gerekebilmektedir. Veri toplama öncesinde çocuklara planlama yapması için yeterli zaman verilmesi, beyin fırtınası tekniklerinin kullanılması, hazırlanan planın görselleştirilmesi önerilmektedir. Okul öncesi dönem ölçme ve sayma eylemlerinde karış, adım, ayak, sınıf içerisindeki nesneler, yaprak ve benzeri doğal materyaller gibi standart olmayan birimlerden faydalanılmaktadır.

Veri toplar.

Çocuklardan; veri toplamaları ve verileri çeşitli yollarla kaydetmeleri beklenmektedir. Araştırılan probleme yönelik, verileri kaynaklara ulaşarak toplamayabilmek için sınıf içi ve dışı etkinlikler planlanabilir. Veriler çocukların gelişimsel düzeyine bağlı olarak nesne/varlıkları toplama, resim yapma, görseller veya fotoğraflar üzerinde işaretleme, çentik ve benzeri semboller ile notlar alma gibi yöntemlerle kayıt edilebilir. Bu noktada aile katılım etkinlikleri, uzman daveti gibi toplum katılımı etkinlikleri ile alan gezileri düzenlenebilir.

Elde ettiği verilerin somut modelini oluşturur.

Çocuklardan; elde edilen verileri bireysel veya grup olarak bir araya getirmesi ve somut modelini oluşturmaları beklenmektedir. Sınıf içi veya dışında çocuklar tarafından toplanan verilerin bireysel veya grup içerisinde bir araya getirilmesinde çocuklara alan tanınması oldukça önemlidir. Bu noktada veriler pano, masa gibi bir düzlem üzerinde düzenlenebileceği gibi veri kutusu hazırlanabilir veya ihtiyaca göre veri merkezi oluşturulabilir. Toplanan verilerin, analiz edilebilmesi için somut olarak görülebilir olması ve grafik olarak düzenlenebilir olması önemlidir. Semboller yoluyla kaydedilen verileri bir araya getirirken temsili ifade eden somut materyaller kullanılması önerilmektedir.

MAB. 13. Problemlerin çözümüne yönelik bulgulara ulaşabilme

Elde ettiği/eriştiği verileri analiz etmek için ne yapması gerektiğini söyler.

Çocuklardan; nesne, olay ve olguların benzer / farklı özelliklerini söylemeleri ve elde ettiği bulgulara dayalı olarak yapabileceği temel matematiksel işlemleri söylemeleri beklenmektedir. Toplanan ve bir araya getirilen nesne veya varlıkların büyüklük, renk, doku gibi özelliklerini ifade etmelerine ve bu nesne veya varlıklar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ifade etmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Bu özellikler bağlamında verilerin grafik üzerinde analiz edilebilmesi için neler yapılabileceği (eşleştirme, sınıflandırma, karşılaştırma ve sıralama) tartışılabilir.

/yediiklimyayıncılık

Elde ettiği/ulaştığı verileri analiz eder.

Çocuklardan; nesne ve varlıkları eşleştirmeleri, sınıflandırmaları, karşılaştırmaları ve sıralamaları beklenmektedir. Toplanan ve bir araya getirilen nesne veya varlıkların renk, şekil, büyüklük, uzunluk, doku gibi özelliklerine göre grafik üzerinde eşleştirme, sınıflandırma, karşılaştırma ve sıralama yapılarak analiz edilmesi gerekmektedir. Analiz sürecinde nesne/varlığın belirgin bir özelliği üzerine odaklanmalıdır. Analiz sürecinde çocukların inceleme yapması için zaman tanınması ve gerektiğinde açık-uçlu sorularla rehberlik edilmesi önemlidir.

MAB. 14. Problemlerin çözümüne ilişkin bulguları yorumlayabilme

Ulaştığı sonuçları çeşitli yollarla ifade eder.

Çocuklardan; verilerin analizinden elde edilen sonuçları sözlü olarak, drama, resim ve benzeri yollarla ifade etmeleri beklenmektedir. Analiz sonucunun sınıf içerisinde paylaşılması için paylaşım çemberi oluşturulabilir, etkinlik planlanabilir. Sonuçlar grup önünde sözel olarak söylenebilir, donuk imge, resim yapma, canlandırma ve benzeri yollarla ifade edilebilir. Bireysel veya küçük grup olarak farklı sonuçlara ulaşılması durumunda sergi kurulabilir.

Elde ettiği sonuçlara ilişkin görüşlerini söyler.

Çocuklardan analiz sonucuna yönelik yorum yapmaları ve elde edilen sonuçlara yönelik görüşlerini ifade etmeleri beklenmektedir. Grup içerisinde veri sonuçlarının yorumlanması ve kişisel görüşlerinin paylaşılması için paylaşım çemberi oluşturulabilir, sonuçları ilişkilendirmek için beyin fırtınası tekniklerine başvurularak görüşler toplanabilir. Çocuklardan aynı nesnenin farklı ölçme araçları ile yapılan ölçüm sonuçları hakkında yorum yapmaları beklenmektedir.

Okul öncesi Matematik Öğretiminde Kullanılan Materyaller

Temel Malzemeler: Kâğıt, karton, kalem, pastel boyalar, abaküs, hesap makinesi, çeşitli matematik kitapları

Grafik: Bloklar, çeşitli küçük oyuncaklar, sebze ve meyveler

Sayılar / Sayma / Bire Bir Eşleme: Tavla pulları, zar, düğmeler, domino taşları, abaküs, yumurta kutuları, küpler, kaplar, anahtarlar, şişe kapakları, bardakları, fincanlar

Sınıflama / Sıralama: Bloklar, düğmeler, şişe ve kavanoz kapakları, tavla pulları, fındık ve ceviz gibi kabuklu yemişler, deniz kabukları, çubuklar

Ölçme: Bloklar, çeşitli saklama kapları, cetvel, mezura, terazi, termometre, ip, kurdele, kuru baklagiller, ölçme kapları, kaşıklar

Şekiller: Makarnalar, küpler, şekilli bloklar, bloklar, düğmeler, boncuklar

OKUL ÖNCESİ MATEMATİK ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETMENİN ROLÜ

Her çocuk matematik öğrenir ilkesi çerçevesinde öğretmenlerin rollerinin bazıları aşağıda verilmiştir:

- Çocukların gelişim düzeylerine uygun etkinlikler belirlenmelidir.
- Matematik etkinliklerinde hemen cevap vermemenin kabul edilebilir olduğunu çocuklara hissettirilmelidir. Bir problemi çözmek ya da bir etkinliği tamamlamak için birden fazla yol olabileceği çocuklara hatırlatılmalıdır.
- Çocukların yanlış yapmalarına ve yanlışlarını düzeltmelerine izin verilmelidir. Yanıtının doğru olmadığını söylemek yerine sorular sorarak doğru yanıtı bulmaları sağlanmalıdır.
- Çocuklar iş birliği hâlinde problem çözmeye teşvik edilmelidir.
- Teknoloji, bilgisayar ve araç gereçler matematik becerilerini geliştirmek için kullanılmalı ve çocuklara rehberlik edilmelidir.
- Kendiliğindenlik ve yaratıcılık önemli olduğu için çocuklar desteklenmelidir.
- Çocuklar matematik ile ilgili problem çözmeye ve konu hakkında konuşmaya teşvik edilmelidir.
- Çocuğun yaşamında matematiği eğlenceli bir şekilde kullanmasına rehberlik etmelidir.
- Çocukların yakın çevrelerinde somut nesne ve uyarıcılar bulundurularak matematik kavramlarının hızlı gelişmesine yardımcı olunmalıdır. Soyut figürler yerine somut nesneler ile çalışılmalıdır.
- Sözel eğitim daha az kullanılmalıdır.
- Matematikte kavramların kazanımını kolaylaştıran oyun, drama ve sanat gibi etkinliklere yer verilmelidir.
- Açık uçlu sorular sorulmalı ve çocukların kendini rahatça ifade etmelerine izin verilmelidir.
- Problemin öğretmen tarafından çözülmesi yerine çocuklar çözmek için cesaretlendirilmelidir.
- Matematik etkinlikleri sonrasında çocuklara elde ettikleri sonuçları paylaşmaları ve tartışmaları için uygun fırsatlar sağlanmalıdır.

/yediiklimyayincilik

Not

Yakınsal Gelişim Alanı: Çocuğun, herhangi bir yetişkin ya da kendinden daha deneyimli bir akranının yardımı olmaksızın kendi kendine sağlayabileceği gelişim ile bir yetişkinin rehberliğinde gösterebileceği potansiyel gelişim düzeyi arasındaki farktır.

KAVRAMLAR VE KAVRAMSAL GELİŞİM

- **Kavram:** Benzer özelliklere sahip olay, olgu, düşünce ve nesneler grubuna verilen ortak isim veya semboldür.
- **Kavram öğrenme:** Çevredeki uyaranları benzerlik ve farklılıklarına göre gruplara ayırarak zihinde bilgiler oluşturmaktır.

Kavram Oluşturma Aşamaları

- Çocuklarda kavram öğrenme başta da belirtildiği gibi genel olarak deneyimlere ve gözlemlere dayanır.
- Kavram öğrenme, kavram oluşturma ve kavram kazanma şeklinde iki aşamada gerçekleşir.

Kavram Oluşturma (Genelleme=Tümevarım)

Kavram oluşturma, gelişim dönemi açısından daha çok okul öncesi dönemde önem kazanır ve yaşam boyu devam eder. Kavram gelişiminde kavramları oluştururken nesneleri veya varlıkları ortak özelliklerine göre aynı grupta toplama ve bu gruba isim verme işlemine genelleme denir. Çocuk, genelleme sonucu oluşturduğu gruba, aslında o gruba ait olmayan nesneleri dâhil ederse gereğinden fazla genelleme yapmış olur. Örneğin; çocuğun plastik bir topu, pinpon topunu ya da tenis topunu "top" olarak adlandırması ancak bir portakalı hem şekil benzerliği hem yuvarlanabilme özelliği nedeniyle de top zannetmesi bu durumu ifade etmektedir. Diğer taraftan, çocuğun gruba dâhil edilmesi gereken bir üyeyi grup dışı bırakmasına gereğinden az genelleme adı verilir. Çocuğun Amerikan futbol topuna şekli oval olduğu için top dememesi gereğinden az genelleme hatasına örnek olarak verilebilir.

Kavram Kazanma (Ayrıştırma=Tümdengelim)

Kavram kazanma, nesne, varlık, olay ve olguları birbirine benzemeyen niteliklerine göre gruplandırma işlemidir.

Kavram kazanma, algılanan ve oluşturulan kavramı uygun mantıksal kural ve ölçütlerle gruplara ayırma sürecine verilen isimdir.

Çocuklar Matematiği Nasıl Öğrenir?

Doğal Deneyimler (Çocuk/Çevre): Günlük etkinlikler ile ilgili olan doğal deneyimler, çocuklar tarafından başlatılan etkinliklerdir. Eylem ve seçeneklerin kontrolü çocuktadır. Çocuklar için duyusal motor döneminde başlıca öğrenme yollarındandır. Çocuğun öğrenme çevresinde duyu organlarını etkin olarak kullanacağı ve ilgi çekici uyaranların olduğu bir ortam hazırlamak gerekir. Ayrıca yetişkinin çocuğun tepkileri karşısında geri bildirimlerde bulunması önemlidir. (örneğin; sözel açıklamalar ve beden dili ile teşvik etmek gibi).

İnformal Deneyimler (Biçimsel Olmayan Deneyimler-Yarı Yapılandırılmış-Çocuk / Çevre / Yetişkin): Çocuk doğal deneyimle ilgilenirken yetişkin tarafından başlatılan etkinlerdir. Bu deneyimlerin ne zaman ortaya çıkacağı belli olmadığı için planlı değildir. Örneğin sofrada iki köfte ve üç köftenin yer aldığı tabak vardır. Çocuk çok olan tabağı alır. Annenin çocuğuna "Çok acıktığın için daha fazla köfte olan tabağı aldın." şeklinde açıklama yapması informal öğrenme deneyimine örnektir. Bu öğrenme deneyimleri, çocuk yardıma ihtiyaç duyduğunda, bir ipucu ya da cesaretlendirmek gerektiğinde ya da yetişkine göre pekiştirilmesi gereken kavramlar olduğunda ortaya çıkabilir.

Yapılandırılmış (Formal-Yetişkin / Çocuk / Çevre) Deneyimler: Yetişkinler tarafından önceden planlanan etkinliklerdir. Belirli bir zamanda bireysel, büyük veya küçük grup etkinlikleri şeklinde planlanabilir. Örneğin; öğretmenin blok merkezinde ortaya birkaç kutu koyması ve çocuklardan her kutuya bir şekil grubunu koymalarını istemesi örnek verilebilir.

Yediiklim Yayıncılık

Kavramsal Deneyimlerin Değerlendirilmesi

Okul öncesi eğitimde kazandırılması amaçlanan beceriler doğrultusunda tasarlanan ve uygulanan etkinliklerin çocuğun davranışları üzerinde yarattığı değişikliği ölçme ve yorumlanma aşamasına ölçme ve değerlendirme süreci olarak tanımlanmaktadır.

Okul öncesi dönemde değerlendirme yaparken bazı ilkelerin takip edilmesi gereklidir. Bunlar;

- Okul öncesi çocuğun başarısının değerlendirmesinde tüm gelişim alanları bir bütün olarak ele alınmalıdır.
- Değerlendirme için farklı bilgi toplama kaynakları ve farklı değerlendirme araçları kullanılmalıdır.
- Değerlendirme için gerekli olan bilgi farklı ortam ve etkinliklerde toplanmalıdır.
- Değerlendirme akademik yıl başlamadan önce, eğitim süreci boyunca yıl sonlarında sürekli olarak yapılmalıdır.
- Geçerliliği ve güvenirliliği yüksel olan bir değerlendirme olmalıdır.
- Çocuğa dair daha önce edinilen bilgiler değerlendirme dâhil edilmemeli ve ön yargılardan uzak bir değerlendirme olmasına dikkat edilmelidir.
- Çocuklar arası bireysel farklılıkları göz önünde bulundurarak değerlendirmenin çocukların gelişimine uygun olmalıdır.
- Yapılan değerlendirmenin çocuğa bir katkısı olmalıdır.
- Değerlendirmeye hem çocuk hem de ailesi dâhil edilmelidir.
- Değerlendirme her çocuk için tutarlı bir şekilde yapılmalıdır.
- Değerlendirmede kullanılan araçlar geçerlilik, güvenirlik ve kullanışlılık özelliklerine sahip olmalıdır.
- Değerlendirme yaşama uygulanabilir olmalıdır.
- Değerlendirmenin belirli bir amacı olmalıdır.
- Çocukların sadece neyi öğrendiklerini değil nasıl öğrendikleri hakkında da bilgi içermelidir.
- Çocukların bilgiyi nasıl yapılandırdıklarını ve nasıl uyguladıklarına odaklanmalıdır.
- Değerlendirme sadece not vermek için değil çocuğa geri bildirim vermek amacıyla da kullanılmalıdır.

/yediiklimyayıncılık

Gözlem

Gözlem, araştırma sürecinde gerçekleştirilen temel tekniklerden biridir. Günlük yaşamın gerektirdiği bilgilerin birçoğu gözlem yoluyla elde edilir. Gözlemin asıl aracı göz olmakla beraber, gözleme işi sadece gözle değil, bütün duyu organları ile yapılan bir etkinliktir. Gözlem, bir ya da birden fazla kimsenin gerçek hayat içinde olup bitenleri bir plan çerçevesinde izlemesi ve kaydetmesidir. Doğal ve sistematik olmak üzere ikiye ayrılır.

Anekdot

Öğretmenlerin çocukla ilgili kısa, öz ve yargısız bir şekilde gözlemlerini kısa notlar halinde yazmasına anekdot adı verilir. Anekdotlar matematik öğretiminde öğretmenler çocukların matematik süreçleriyle ilgili becerilerini ve davranışlarının değerlendirilesinde kullanılır.

Anekdot kullanılırken dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlar;

- Gözlemlerde çocuğun adı-soyadı, yaşı, olayın hangi etkinlikte hangi tarihte ve hangi saatte gerçekleştiği yazılmalıdır.
- Tarafsız olunmalıdır.
- Her konu bitiminde anekdotlar bütünüyle gözden geçirilmelidir.
- Anekdotun sonunda gelişimsel önemi belirtilmelidir.
- Anekdotlar, çocuğun portfolyosuna eklenmelidir.

Soru Sorma/Mülakat

Çocukların bilgi, beceri, düşünce yapısı veya bir problemi çözme yöntemi hakkında bilgi edinmek için sorulan sorular, değerlendirme yapmak için en kolay bilgi toplama yollarından biridir. Öğretmen çocuğa soracağı açık uçlu sorularla onun düşünce yapısını, problem çözme yöntemini ve öğrenme seviyesi hakkında fikirler edinir.

Portfolyo

Portfolyo değerlendirmesi, bir öğrencinin zaman içindeki başarısını, çabalarını ve ilerlemesini (çeşitli gerçek kanıtlar kullanarak) gösteren, çok boyutlu bir süreçtir. Portfolyolar, okul öncesi öğretmenlerine çocukların güç yönlerini, gelişim ve öğrenme süreçlerindeki ilerlemelerini incelemeleri için yararlı ve pratik bir yol sağlar. Portfolyolar ayrıca desteğe ihtiyaç duyulan gelişim ve başarı alanlarını belirleme amacıyla kullanılan araçlardır. Portfolyolar, ayrıca eğitimcilerin değerlendirme özelliklerini güçlendirir. Portfolyo değerlendirmenin avantajları:

- Öğretmenlerin, öğrencilerin karakterlerini, ihtiyaçlarını ve güçlerini görmelerine izin verir.
- Öğretmenlere karşılaştırma yapma olanağı sağlar ve geribildirim sağlar.
- Öğretmenlere yeteneklerin ve bilginin değerlendirilmesi konusunda yardımcı olur.
- Öğrencilere etkinliklerde daha fazla sorumluluk yükler.
- Değerlendirme sürecinde öğrencilerin başarıda anlamlı bir rolleri olduğunu ortaya koyar.
- Öğrenenler olarak öğrencilerin performanslarını ve gelişimlerini gösterir.
- Akademik başarı, okul müfredat programı gibi ölçütlerle ailelerle ipucu verir.

Portfolyo değerlendirmenin dezavantajları:

- Standart değerlendirmelere göre daha az niceliksel ve daha az güvenilirdir.
- Aileler bu ölçüme genelde şüpheyle yaklaşırlar.
- Öğretmenler kendi kriterlerini geliştirirler.
- Portfolyo değerlendirmenin verilerini analiz etmek zordur ve uzun süre gerektirir.

Portfolyolar, sürece ve ürüne yönelik olmak üzere iki gruba ayrılarak incelenir. Sürece yönelik portfolyolarda çocuğun gelişimi hakkındaki hikâyeler yer alırken, ürüne yönelik portfolyolarda çocukların yaptıkları en iyi işler toplanır.

DÜNYADA OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARI İÇİN KULLANILAN MATEMATİK PROGRAMLARI

Matematik İçin Yapı Taşları (Building Blocks)

Okul öncesi çocukların erken matematik bilgilerini geliştirmek için tasarlanmış tamamlayıcı bir matematik programıdır. Program, bireysel, küçük ve büyük grup ortamlarındaki etkinlikleri materyallerin bir kombinasyonunu kullanır. Matematik için yapı taşları, matematiksel öğrenmeyi çocukların günlük etkinliklerine yerleştirir. Amaç, çocukların formal olmayan matematik bilgilerini daha formal olarak yapılanmış şekilde matematiksel kavramlarla ilişkilendirmelerine yardımcı olmaktır. Büyük ve küçük grup etkinlikleri ve oyunları, seçtikleri öğrenme merkezlerinde oyun oynamayı, matematiği okul gününe entegre etme fikirleri, bilgisayar yazılımını, kitapları, oyunları ve manipülatif etkinlikleri içermektedir.

Küçük Çocuklar İçin Büyük Matematik (Big Math Little Kids-BMLK for)

Tüm anaokulu ve ana sınıfı çocukları için araştırmaya dayalı ve gelişimsel olarak uygun bir erken çocukluk matematik programı oluşturmak için hazırlanmıştır. NCTM standart ve prensipleri ekseninde, araştırma temelli, kapsamlı, planlı ve eğlenceli olması dikkate alınarak hazırlanmıştır. Program, küçük çocukların hali hazırda

ki bildikleri, ilgileri ve yetenekleri ile gerek günlük deneyimleri gerekse diğer aktivitelerinde yer alan matematiksel düşünceleri arasındaki bağlantılardan yararlanmayı amaçlamaktadır. Küçük Çocuklar İçin Büyük Matematik Eğitim Programı altı üniteye bölünmüş ders planlarından oluşur: sayı, şekil, örüntü ve mantık, ölçme, sayı işlemleri ve uzay (mekânsal ilişkiler). Her ünite büyük bir matematiksel fikir öğretmek için tasarlanmış orijinal bir hikâye kitabı içerir. Etkinlikler, büyük grupla, küçük gruplar halinde ve bireysel keşif yoluyla matematiksel araştırmalar ve öğrenmeyi sağlamak için yaratılmıştır. Eğitim programının içeriğini; rakamlar, şekiller, ölçme, örüntüler ve akıl yürütme, rakamlarla işlem yapma, konum ve yön ilişkileri olmak üzere altı alanda planlanan etkinlikler oluşturmaktadır. Müfredat ayrıca dil, okuryazarlık ve matematik arasındaki bağlantıları sağlayarak çocukların matematiksel kavramlarını derinleştirmeye yardımcı olur.

Anaokulu-Ana Sınıfı Matematik Eğitim Programı (Pre-K M3athematics)

Okul öncesi çocuklarının informal matematik bilgi ve becerilerini geliştirmek için tasarlanan bir destek/ müdahale programıdır. Programın öncelikli hedefi düşük gelirli ailelerin çocukları ile orta sınıf ailelerin çocukları arasında var olan matematik başarısı noktasındaki açığı kapatmaktır. Anaokulu-Ana Sınıfı Matematik Eğitim Programı, matematikle ilişkili yedi ünitede yer alan etkinliklerden oluşmaktadır. Bunlar; "sayılar ve sayma", "aritmetik işlemleri anlama" (güz dönemi), "uzamsal algı ve geometri", "örüntüler", "aritmetik işlemleri anlama" (bahar dönemi daha üst düzey becerileri kapsamaktadır), "ölçme-veri toplama" ve "mantıksal akıl yürütme" çalışmalarıdır. Eğitim programı hem manipülatif etkinlikleri içeren sınıf etkinlikleriyle hem de evde resim tamamlama etkinlikleriyle sürdürülmektedir. Sınıflarda sunulan matematik kavramları ve becerileri küçük grup etkinlikleri hâlinde öğretmen rehberliğinde yıl boyunca devam etmektedir.

AMERİKAN MATEMATİK ÖĞRETMENLER KONSEYİ (NTCM)

Amerikan Matematik Öğretmenleri Konseyi (NTCM) anaokulundan liseye kadar matematik öğretiminin ilkeleri ve standartlarını belirlemiştir.

1. Eşitlik İlkesi
2. Eğitim Programı İlkesi
3. Öğretim İlkesi
4. Öğrenme İlkesi
5. Değerlendirme İlkesi
6. Teknoloji Kullanımı İlkesi

Eşitlik İlkesi: Matematik öğretiminde uzmanlık, bütün öğrenciler için eşitliği, yüksek beklentileri ve güçlü desteği gerektirir. Eşitlik ilkesinin güçlü mesajı, bütün öğrenciler için yüksek beklentilerdir. Bütün öğrencilere, kişisel özelliklerine, geçmişlerine veya fiziksel durumlarına bakılmaksızın matematiği öğrenmek için mutlaka yeterli destek ve fırsat verilmelidir.

Eğitim Programı İlkesi: Bir öğretim programı, etkinliklerin toplamından daha fazla bir şeydir: O, tutarlı olmalı, matematiğin önemi üzerine odaklanmalı ve sınıf düzeyleri arasındaki geçişi sağlamalıdır. Tutarlılık, hem öğretim programında hem de günlük sınıf öğretiminde "ana fikirler" etrafında öğretimin yapılandırılmasının öneminden bahsetmektedir. Öğrencilere mutlaka, matematiği ayrıştırılmış parçalar ve kısımlardan ziyade bir bütün olarak görmeleri için yardım edilmelidir. Matematiksel fikirler, başka fikirlerin gelişiminde, fikirlerin birbirleriyle ilişkilendirilmesinde veya matematik disiplininin bir insan uğraşısı olduğunun gösterilmesinde yardımcı olarak kullanılırsa önemlidir.

Öğretim İlkesi: Etkili matematik öğretimi, öğrencilerin neyi bildiğini ve öğrenmek için neye ihtiyaçları olduğunu ve onların daha iyi öğrenmeleri için nasıl bir desteğe ve çalışmaya gerek duyduklarını anlamayı gerektirmektedir. Öğrenciler, neredeyse tümüyle, öğretmenlerin her gün derslerde kendilerine sunduklarına dayalı olarak öğrenirler. Öğretmenler, matematik öğretimini yüksek-kaliteli yapmak için öğrettikleri matematiği derinlemesine anlamalı; öğrencilerinin bireysel matematiksel gelişimlerinin farkında olarak, onların matematiği nasıl öğrendiklerini kavramalı ve öğrenmeyi artıracak öğretimsel görevler ve stratejiler seçmelidir

Öğrenme İlkesi: Öğrenciler, matematiği anlayarak öğrenmeli, önceki bilgi ve deneyimlerinden faydalanarak yeni bilgiyi aktif bir şekilde inşa etmelidir. Öğrenme ilkesi, iki temel fikre dayanmaktadır. Birincisi, matematiği anlayarak öğrenmek esastır. Bugünün matematiği, sadece hesaplamaya dayalı becerileri değil aynı zamanda yeni problemleri çözmek için matematiksel akıl yürütme ve düşünme yeteneğini ve öğrencilerin gelecekte karşılaşacakları yeni fikirleri öğrenmelerini gerektirmektedir. İkincisi ise öğrencilerin matematiği anlayarak öğrenebileceklerini çok açık bir şekilde beyan etmektedir. Öğrenme, öğrencilerin kendilerinin ve başkalarının fikirlerini değerlendirmelerine imkân verecek şekilde sınıflarda geliştirilir ve öğrenciler, matematiksel varsayımlar oluşturmaları, onları test etmeleri ve akıl yürütme becerilerini geliştirmeleri için teşvik edilir.

/yediiklimyayincilik

Değerlendirme İlkesi: Değerlendirme, matematiğin önemini, öğrenmeyi desteklemeli ve hem öğretmenlere hem de öğrencilere kullanışlı bilgi sağlamalıdır. Yazarlar sıkça "Değerlendirme, sadece öğrencileri değerlendirmek için değil öğrencilerin öğrenmelerini zenginleştirmek ve onlara rehberlik etmek için yapılmalıdır." sözlerini kullanır. Sürekli yapılan değerlendirmeler, öğrencilerin dikkatini en önemli matematiksel kavramlar üzerine çeker. Sürekli gözlemi ve öğrencilerin etkileşimini içeren değerlendirme, öğrencileri fikirlerini ifade etmeleri için cesaretlendirir ve böylece fikirlerini açıklamalarını sağlar. Günlük değerlendirme dönütleri, öğrencilerin amaçlarını oluşturmalarına ve daha bağımsız öğrenenler olmalarına yardımcı olur. Değerlendirme, öğretimsel kararların alımında da önemli bir faktör olmalıdır. Öğrencilerin gelişimi ve anlamasına ilişkin sürekli olarak toplanan bilgiyle; öğretmenler, öğrencilerin öğrenmelerini destekleyen günlük kararları daha iyi alabilirler. Değerlendirmenin etkili olabilmesi için öğretmenler mutlaka çeşitli değerlendirme tekniklerini kullanmalı, öğrencilerinin matematiksel amaçlarını derinlemesine anlamalı ve öğrencilerinin matematik hakkındaki düşüncelerini veya yanlış anlamalarını ortaya çıkarmaya yönelik iyi bir fikre sahip olmalıdır.

Teknoloji İlkesi: Teknoloji, matematik öğrenimi ve öğretiminde esastır. O, matematiğin öğretimini ve öğrencilerin öğrenmelerinin zenginleştirilmesini etkiler. Hesap makineleri, bilgisayarlar ve başka teknolojiler, sınıflarda matematiğin öğrenimi ve yapımı için temel araçlar olarak görülmelidir. Teknoloji, öğrencilere bu araçlar olmaksızın sıklıkla imkânsız olarak görülen durumlardaki problemleri çözmeleri, akıl yürütmeleri ve matematiksel fikirler üzerine odaklanmaları için izin verir. Teknoloji, fikirlerin sunumunun zenginleştirilmesine ve keşiflerin artırılmasına izin vererek matematik öğrenimini zenginleştirir. O, değerlendirilecek problemlerin dizisini genişletir.

/yediklimyayincilik

KAYNAKÇA

Matematik Öğretmenleri Konseyi Standartlarıyla Matematik Öğretimi, Nobel Yayınları

Erken Çocukluk Dönemi Matematik Eğitimi İçin Örnek Bir Model: Yapı Taşları, Maide Orçan, 2013

Okul Öncesinde Matematik Eğitimi, Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi, Aynur Özdaş, 2011

3-6 Yaş Arası Çocukların Temel Matematiksel Kavram Gelişimlerinin İncelenmesi, Cemil İnanSerdar Erkuş, 2019.

Erken Çocukluk Döneminde Matematik, Serap Çimen ErdoğanGülen Baran, 2003.

Kavram, Kavramsallaştırma Yaklaşımları ve Kavram Öğretimi Modeller: Kuramsal Bir Derleme ve Sözcük Öğretimi Açısından Bir Değerlendirme, Ümit Bozkurt, 2018.

Okul Öncesi Dönemde Matematik Eğitimi: Öğretmen Uygulamaları ve Görüşleri Üzerine Bir Durum Çalışması, Demet Koç, 2017.

Okul Öncesi Dönemde Geometri, Yaşare AktaşDurmuş Aslan, 2005.

İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Erken Çocuklukta Fen ve Matematik Eğitimi, Berrin AkmanMerve Ünal.

MEGEP, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Fen ve Matematik Etkinlikleri, 2016.

Okul Öncesinde Matematik Eğitimi, HEDEF YAYINLARI Okul Öncesi Dönemde Matematik, Berrin Akman, 2002. Okullarda Matematik Eğitimi: Matematikte Okur-Yazarlık, Yaşar Ersoy, 1997.t

ERKEN ÇOCUKLUKTA FEN ÖĞRETİMİ

Bilimsel okuryazarlık, kritik düşünebilme yeteneğine sahip olma, fen bilimine karşı pozitif bir tutum sergileme ve fen alanında sağlam bir bilgi altyapısı oluşturmanın temelleri erken çocukluk dönemine dayanmaktadır. Erken çocukluk döneminde fen öğretilmesinin nedeni genelde iki gerekçeyle ilişkilendirilmiştir: Fen bilimi gerçek dünyadır ve bilim akıl yürütme becerilerini geliştirir. Bunlardan ilki bilimsel fen kavramlarını anlamaya işaret ederken, ikincisi bilim eğitiminin yordama becerisini destekleyici özelliğini tanımlamaktadır.

Fen öğretiminin gerekçeleri şunlardır:

- Çocuklar doğal çevreyi gözlemleme ve onun hakkında düşünme eğilimindedir.
- Fen öğretimi, çocukların fen bilimine karşı olumlu tutum geliştirmelerini sağlar.
- Bilimsel olay ve olguları çocuklara erken tanıtma, bilimsel kavramların ileriki yıllarda daha iyi anlaşılmasına imkân verir.
- Erken yaşlarda bilimsel dilin kullanımı bilimsel kavramların nihai gelişimini olumlu etkiler.
- Çocuklar bilimsel kavramları anlayabilir ve bilimsel muhakeme yapabilir.

Okul Öncesi Fen Öğretiminin Hedefleri

Okul öncesi fen öğretimi çocuklara, bireysel olarak ve yetişkinler (öğretmen ve ebeveyn) rehberliğinde keşfederek öğrenmelerini sağlayacak ortamlar yaratarak keyifli aynı zamanda da duyusal-algısal yönden uyaran deneyimler kazandırabilmeyi amaçlamaktadır.

Fen Öğretiminin Üç Temel Özelliği

- Fen bilimine ilişkin temel kavramları kazandırmak ve böylece fen bilgisi altyapısını oluşturmak ve geliştirme,
- Bilimsel süreç ve uygulama becerilerini geliştirerek fen kavramlarını ve bilimi anlamalarına yardımcı olmak
- Fen bilimine karşı olumlu tutum kazandırmak

Fen Öğretiminin Özelleştirilmiş Amaçları

- Çocukların çevrelerine karşı doğal merak ve ilgilerini uyandırmak,
- Doğada sürekli bir değişim olduğunun farkına varmalarını sağlamak ve bu değişimlerin birbirleriyle ilişkilerini vurgulamak,
- Fenle ilgili temel kavramları ve problem çözme becerisini geliştirmek,
- Çocukların çevreyle etkileşime girmelerine ve böylelikle gözlem ve sorgulama becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak,
- Fen bilimi ile ilgili gelişim düzeyine uygun alet, ekipman ve malzemelerin kullanımına ilişkin becerileri kazandırmak,
- Yapıcı, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini kazandırmak,
- Çocukların yeni edindikleri bilgileri bildikleriyle ilişkilendirmelerini sağlamak,
- Fiziksel, duyuşsal, zihinsel ve sosyal gelişimlerine yardımcı olmak,
- Çocukların sahip oldukları fen bilgisi ve becerilerini günlük hayata aktarabilmelerini sağlamak,
- Dil ve iletişim becerilerini geliştirmek,
- Bağımsız düşünme ve sorgulama becerilerini geliştirmek,
- Kişisel düşünceleri yapıcı biçimde ifade edebilme becerisi geliştirmek,
- Başkalarının duygu ve düşüncelerine karşı duyarlı ve saygılı olma anlayışını geliştirmek,
- Çevreyi tanıma, sevme ve çevre bilincini aşılamak,
- Çocukların bilimsel yöntemleri kullanarak problem çözme becerilerini geliştirmek,
- Çocuklara bilimsel düşünce tarzını kazandırmak,
- Çocukların fen kavramları ile ilgili bilgi edinmelerini sağlamak,
- Çocukların çevrelerinde olan fen olaylarına ilgi duymalarını sağlamaktır.

/yediiklimyayıncılık

Okul Öncesi Fen Öğretiminde Kazandırılması İstenen Bilgi Beceri ve Tutumlar

Fen öğrenmenin genel hedefleri arasında yer alan fen bilgisi içeriği, bilimsel süreç ve bilimsel tutum geliştirmek yer almaktadır.

Fen Bilgisi İçeriği: Bilim insanları tarafından üretilen ve yenilenebilen bilimsel bilgi topluluğudur.

Bilimsel Tutum: Bireyin bilimsel bir probleme veya olguya karşı gösterdiği yaklaşımdır.

Bilimsel Süreç: Bilim insanlarının bilgiyi kullanma ve problem çözme yöntemidir.

Erken Çocukluk Döneminde Bilimsel Süreç Becerileri

- Gözlem yapma-Temel Süreç Becerileri
- Karşılaştırma-Temel Süreç Becerileri
- Sınıflandırma-Temel Süreç Becerileri
- Sayma-Temel Süreç Becerileri
- Ölçme-Temel Süreç Becerileri
- İletişim kurma-Temel Süreç Becerileri
- Tahmin etme-Orta Düzey Süreç Becerileri
- Çıkarım yapma-Orta Düzey Süreç Becerileri
- Hipotez kurma-Üst Düzey Süreç Becerileri
- Değişkenleri belirleme ve kontrol etme-Üst Düzey Süreç Becerileri
- Test etme ve verileri yorumlama-Üst Düzey Süreç Becerileri

Temel Süreç Becerileri

Gözlem Yapma

Gözlem duyu organlarından en az birini kullanarak (görme, koklama, işitme, dokunma, tatma) bir nesne veya bir olay hakkında bilgi edinme ve bunu tanımlayabilme becerisidir.

"Bahçede hangi ağaçları görüyorsunuz? Bu sıvıların kokuları sence nasıl bir farklılık gösteriyor? Bu yaprağa dokunduğunda ne hissettiğini açıklayabilir misin?" soruları gözlem yapma becerisini geliştirir.

Karşılaştırma

Karşılaştırma, nesne veya olayların benzer ve farklı yönlerini tanımlayabilme becerisidir.

Çocuklara "Bu balıkların benzerlikleri veya farklılıkları nedir? Hanginizin boyu daha uzun? Hangi elma daha tatlı?" şeklinde sorulan sorular karşılaştırma becerisini geliştirir.

Sınıflandırma/Gruplandırma

Sınıflandırma, nesneleri ya da olayları mevcut özelliklerinden yararlanarak gruplandırabilme becerisidir. "Bu hayvanları nasıl gruplandırabiliriz?" sorusunu cevaplarken çocuk, hayvan resimlerine bakarak önceki deneyimlerinden de yararlanarak (karada ve suda yaşayan gibi) bir sınıflama yapar.

Sayma

Sayma, nesneleri karşılaştırma, sınıflandırma ve sıralama becerileri kullanarak niceliğini ifade edebilme becerisidir. Öğretmen sınıfa doğal nesneler getirip (farklı taşlar, yapraklar) bunları çocuklara dağıttıktan sonra "Sende kaç tane çakıl taşı var? İğne uçlu yapraklar mı yuvarlak yapraklar mı daha fazla?" gibi sorular sorarak sayma becerisinin gelişimine yardımcı olur.

Ölçme

Standart veya standart olmayan araçlar kullanarak gözlem ve kıyaslama verilerini (uzunluk, ağırlık gibi) sayısal ifade edebilme becerisidir. "Hangisi diğerlerinden ağırdır? Hangi bitkinin boyu daha uzundur?" gibi sorularla bu becerinin geliştirilmesi gerekir.

İletişim Kurma Becerisi

Gözlem ve araştırma sonuçlarını sayısal ve niteliksel olarak ifade edebilmedir. Örneğin: Öğretmen, çocuklardan bir hafta boyunca gün içinde belirlenen saatlerde Ay'ı gözlemleyip, gözlem zamanını belirterek şeklini çizmelerini isteyebilir. Daha sonra öğretmen çocuklardan gözlem notlarını kullanarak "Bu hafta perşembe günü Ay'ın nasıl bir şekli vardı? Ay pazar günü öğleden sonra gözüküyor muydu?" gibi soruları cevaplamalarını isteyebilir.

/yediiklimyayıncılık

Orta Düzey Beceriler

Tahmin Etme

Araştırmaya başlamadan önce incelenecek konu ile ilgili olarak ön yargıda bulunabilme becerisidir. Örneğin: Öğretmen, sınıfındaki çocuklardan, anaokulundaki diğer çocukların kahvaltıda en çok severek yedikleri yiyeceği bulmaya yönelik bir araştırma yapmalarını isteyebilir. Bu araştırmanın öncesinde, öğretmen çocuklara "Sizce hangi yiyecek en çok sevilerek yeniyor? En az tüketilen gıda hangisi olabilir?" gibi sorular sorarak tahmin etme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur.

Çıkarım Yapma (Sonuç Çıkarma)

Gözlemlerden rasyonel sonuçlar çıkarma sürecidir. Öğretmen en yakın parka kısa bir saha gezisi düzenleyerek, çocuklardan parktaki ağaçların gövdelerine, tabanlarına ve yapraklarına ilişkin gözlem yapmalarını isteyebilir. Çocuklardan gözlem notlarını kullanarak belirlenen ağaçlar üzerinde ve yakın çevrelerinde ne tür hayvanlar (böcekler, kuşlar vb.) yaşayabileceğini sorabilir.

Üst Düzey Beceriler / Deneysel Beceriler

Hipotez Kurma

Araştırılacak soruya ilişkin geçici genelleme yapma veya olası tahmin yürütme becerisidir.

Hipotez, doğruluğu kanıtlanmamış bilimsel varsayımlara dayanan önerme veya iki değişken arasında olası ilişkiyi sorgulayan test edilebilir bir sav olarak tanımlanır. Hipotezler bir araştırma sorusundan da kaynaklanabilir. Erken çocukluk dönemi çocuklarına bu süreç becerisi ile ilgili; "Neden banyoda uzun süre kaldığımızda ellerimiz buruşur? Hangi ortamda bitki en iyi şekilde büyür?" şeklinde sorular yöneltilebilir.

Değişkenleri Tanımlama

Görsellerine göre cümlelerin eksik kısımların uygun bölmeleri sürükleyerek tamamlayınız.

Araştırmanın bulgularını etkileyecek faktörleri belirleme becerisidir. Değişkenleri kontrol etme ise sonucu etkileyecek birden fazla faktör olması hâlinde, faktörlerden birini değiştirip diğerlerini sabit tutarak sonuçlar üzerine ne tür etkide bulunduğunu belirleme becerisidir.

Değişkenleri Tanımlama ve Kontrol Etme

Değişkenleri tanımlama araştırmanın tüm sonuçlarını etkileyebilecek faktörleri ifade edebilmektir. Kontrol etme ise faktörlerden birinin sonuç değişkeni ile ilişkisini kalan tüm faktörleri kontrol ederek, belirleme sürecidir. Bunun yapılmasının nedeni diğer değişkenlerin sonucu etkileyebilme olasılıklarını ortadan kaldırmaktır. Örneğin: Öğretmen bitkinin büyümesi üzerine etkili üç faktör olan ışık, besin (su) ve toprağı çocuklara değişken olarak tanıtır. Bu değişkenlerden ışığın ve toprağın etkilerini kontrol ederek suyun bitki büyümesi üzerine etkisi incelenebilir.

Test Etme ve Verileri Yorumlama

Değişkenler arası etkileşimleri inceleyerek hipotezleri yoklama ve sonuçları yorumlama becerisidir. Örneğin, bir önceki süreçte sözü edilen bitki araştırmasının verileri yorumlanırken, öğretmen çocuklara "Su ve bitki büyümesi arasında nasıl bir ilişki vardır? Işık ve toprak kalitesi bitki büyümesi üzerine eşit (aynı) öneme mi sahip?" şeklinde sorular yönelterek verileri yorumlatabilir.

Fen Bilgisi İçeriği

Okul öncesi fen öğretimi, dört alan esas alınarak incelenmiştir. Bunlar:

- Canlılar Dünyası,
- Maddenin Doğası,
- Fiziksel Bilim,
- Uzay ve Dünya'mız konularıdır.

Okul öncesi fen öğretim programı hazırlanırken ideal olan, her alana eşit olarak yoğunlaşmaktır.

Canlılar Dünyası

Doğal birer gözlemci olan çocuklar sürekli olarak çevrelerindeki canlı veya cansız hemen hemen tüm nesne ve olayları anlamlandırma çabası içindedirler. Bu nedenle canlılar dünyası alanına yoğunlaşan bir fen eğitim programı, çocukların biyoloji ve ekoloji alanlarında temel bilgi ve becerilere sahip olmasını amaçlamalıdır.

Okul öncesi dönemde canlılar dünyası şu konuları içermektedir;

- Canlı-cansız kavramları,
- Bitkiler ve hayvanların temel ihtiyaçları, yaşam evreleri ve üremeleri,
- İnsan vücudu, duyularımız, iskelet sistemi, kaslar, organlar ve temel ihtiyaçları
- Çevre ve ekoloji (çevre problemleri, geri-dönüşüm, enerji/ su verimliliği).

(Aklımızda biyoloji konuları olarak kalabilir.)

/yediiklimyayincilik

Maddenin Doğası: Su ve kum gibi maddelerle çok küçük yaşlarda tanışan çocuklar bu alana yönelik hazırlanan etkinliklerde katı, sıvı, gaz gibi kavramları tanıyabilecek, karışımlar ve özellikleri hakkında fikir sahibi olabilecektir.

Özellikle, maddenin doğası konulu fen programında çocuklar;

- Madde ve onun temel özelliklerini inceleyecek,
- Farklı çözeltiler hazırlayarak bunların özelliklerini karşılaştıracak ve aynı zamanda asit-baz kavramlarını etkinlikler yoluyla oynayarak, yaparak, tartışarak ve araştırarak öğreneceklerdir.

(Aklımızda temel kimya konuları olarak kalabilir.)

Fiziksel Bilim: Fiziksel bilim günümüz teknoloji dünyasında büyüyen çocukların ilgisini çekecek bir bilim alanıdır. Bu alana ilişkin öğretim programı boyunca çocuklar;

- Kuvvet,
- Enerji,
- Hareket,
- Basit makinelerle tanışacaklar,
- Mıknatısla oynayacak ve onun özelliklerini sınayabilecek,
- Ses ve ışık gibi kavramları etkinlikler yoluyla kavrayabileceklerdir.

(Aklımızda temel fizik konuları olarak kalabilir.)

Uzay ve Dünya'mız: Aynı şekilde bu alanda çocukların ilgilerini çeken konular ele alınmaktadır. Çocukların ilk öğrendiği kavramlardan biri gökyüzü, Güneş ve Ay'dır. Gece ve gündüz kavramları yıldızlar ve mevsimsel değişimler çocuklar için gözleme açık araştırma konularıdır.

Uzay ve Dünya'mız bilim alanının içeriğini;

- Hava,
- Su,
- Kara,
- Kayalar ve mineraller,
- Güneş, ay ve yıldızlar,
- İklim konuları oluşturmaktadır.

Bu fen bilimi alanı, canlılar dünyası alanında olduğu gibi çocuklarda çevre bilincinin geliştirilip, bunun yaşam biçimi şekline dönüştürülmesinde çok önemli bir basamak olarak görülmelidir.

Okul Öncesi Fen Öğretiminde Öğretmen Rolleri

Öğretmen-Öğretiyi Sunan: Öğretmen, tüm sınıfa fen etkinliklerini ve bireysel seçenekleri tanıtmalı ve etkinlikler hakkındaki görüşlerini sunmalıdır. Öğretmen sınıftaki bireysel farklılıkları göz önüne alarak fen etkinliklerini tasarlamalı ve uygulamalıdır.

Öğretmen-Gözlem Yapan: Öğretmen, çocuklara yardımcı olabilmek, uygun biçim ve zamanda etkileşime geçebilmek ve çocukların ilgilerini, bilgilerini ve ihtiyaçlarını anlamak için hem doğal (yapılandırılmamış) hem de yapılandırılmış yollarla sürekli olarak çocukları gözlemlemelidir.

Öğretmen-Sorgulayan: Öğretmen, çocuğun fen kavramlarını öğrenme sürecinde sorular sormalı ve problem çözmeye teşvik etmelidir. Öğretmenin çocuğu gözlemlemesi ve anlamaya çalışması bu sürecin işlerliğinde önemli bir paya sahiptir.

Öğretmen-Katalizör: Öğretmen, çocuğun düşünme ve problem çözme yetilerini güdüleyerek çocuktaki zihinsel gücü harekete geçirmelidir. Öğretmenin bu rolü, "Öğretmen tüm bilgilerin en önemli kaynağıdır." diye söylenegelen geleneksel öğretmen imajından farklılıklar gösterir. Geleneksel öğretmen, kendisi ve çocuk arasındaki bilgi birikimi uçurumuna dikkat çeken, katalizör rolündeki öğretmen ise çocuğun öğrenmesini harekete geçiren ve bunu da olumlu deneyimleri ve sürekli teşvik eden yaklaşımlarıyla başaran kişi olarak tanımlanabilir.

Öğretmen-Rehber/Danışman: Öğretmen çocukları araştırmaları sırasında dikkatlice izlemeli, sözlerini kesmeden dinlemeli ve arada bir sorular yöneltmelidir. Bu rolde, öğretmen bilginin hepsini sunmak yerine bir bölümünü çocukla paylaşmalı (ipuçları şeklinde) ve çocuğa sorular sorarak mevcut probleme odaklanmasına yardımcı olmalıdır. Bu öğretim sürecinde öğretmen her öğrenciye sorunu için yeterli zaman ayırmalıdır.

Öğretmen-Öğrenmeyi Kolaylaştıran: Öğretmen, her bir çocuğun öğrenme fırsatı yakalayabileceği ortamlar yaratmalıdır. Bu roldeki öğretmen, planlama, gerekli malzemeleri bir araya getirme ve deneysel ortamlar oluşturma gibi görevleri üstlenmelidir. Ayrıca öğretmen, çocukların yeni bilgiyi yapılandırmalarında risk almalarını ve hatalarından yeni kazanımlar edinmelerini onlara anlatmalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

Öğretmen-Kuram Geliştiren: Öğretmenin, çocukların sorularını cevaplayabilmesi için, kendi fen anlayışını ve ilgisini beslemesi ve heyecanını canlı tutabilmesi gerekir. Öğretmenin kişisel ve mesleki gelişimi üzerine yoğunlaşması, yeteneklerini çeşitlendirmesi ve araştırmaya zaman ayırması çocuklarla fen alanında iletişimini ve onların fen öğrenmelerindeki etkinliğini arttırabilir. Kuram geliştiren rolünde, öğretmenlerin tıpkı çocuklar gibi uygun öğrenme, deneme ve tartışma ortamlarına ihtiyacınız olduğunu unutmayın.

Öğretmen-Değişimi Gerçekleştiren Rol: Öğretmenin, çocukların kendilerini bir düşünür, bir problem çözücü gibi görmeye başlamalarına yardım ederek, çocukların zihinsel güçlerini açmaya çalışmasıdır. Değişimi gerçekleştiren rol, pozitif tutum yaratmakta ve deney yaparken çocukların kendi heyecanlarıyla çalışmaya devam etmelerini desteklemektedir.

ÇOCUKLAR "FEN"İ NASIL ÖĞRENİR?

Doğal Deneyimler (Çocuk/Çevre): Günlük etkinlikler ile ilgili olan doğal deneyimler, çocuklar tarafından başlatılan etkinliklerdir. Eylem ve seçeneklerin kontrolü çocuktadır. Çocuklar için duyusal motor dönemde başlıca öğrenme yollarındandır. Çocuğun öğrenme çevresinde duyu organlarını etkin olarak kullanacağı ve ilgi çekici uyaranların olduğu bir ortam hazırlamak gerekir. Ayrıca yetişkinin çocuğun tepkileri karşısında geri bildirimlerde bulunması önemlidir. (Sözel açıklamalar ve beden dili ile teşvik etmek gibi.)

İnformal Deneyimler (Biçimsel Olmayan Deneyimler: Yarı yapılandırılmış -Çocuk/Çevre/Yetişkin); Çocuk doğal deneyimle ilgilenirken yetişkin tarafından başlatılan etkinlerdir. Bu deneyimlerin ne zaman ortaya çıkacağı belli olmadığı için planlı değildir. Örneğin, bahçeye çıkan çocukların karınca yuvaları gördükten sonra karıncalar hakkında öğretmenin gelip çocuklara soru sorması ve süreci yönlendirmesi.

Yapılandırılmış (Formal-Yetişkin / Çocuk / Çevre) Deneyimler: Yetişkinler tarafından önceden planlanan etkinliklerdir. Belirli bir zamanda bireysel, büyük veya küçük grup etkinlikleri şeklinde planlanabilir.

Örneğin; öğretmenin fen merkezine hayvanlarla ilgili materyaller koyması ve öğretmen tarafından yapılan etkinlikler yapılandırılmış etkinliklerdir.

Fen Öğretim Yöntemleri

Analoji-Benzetme-Benzeşim

Analoji; bilinmeyen bir olgunun bilinen olgularla benzetilerek açıklanmasıdır. Analojilerde bilinenlerle bilinmeyenler arasında bir ilişki aktarımı vardır.

Analoji kullanımında dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde özetlenebilir:

- Kullanılacak analojiler çocukların gelişim düzeylerine uygun olmalıdır.
- Analoji yaparken kullanılan kaynak kavramın çocuklar tarafından iyi bilinmesi gerekir.
- Kaynak kavram ve hedef karam arasında benzer özelliklerin oldukça fazla olması gerekir.
- Çocukların kaynak kavram ile hedef kavram arasında nasıl bir bağlantı olduğunu görmeleri gereklidir.
- Kaynak kavram ile hedef kavram arasında ortak olmayan özellikler açıklanmalı analojinin bozulduğu yerler muhakkak belirtilmelidir.
- Çocuklarla analoji çalışmaları resim, model ve fotoğraf vb. kullanılarak yapılırsa daha etkili sonuçlar verir.
- Çocuklarla bu tekniğin sık sık uygulanması gerekir.
- Özellikle bireysel farklılıkların çok olduğu gruplarda birden fazla analoji hazırlamak daha etkilidir.

Glynn (1995)'a göre analoji oluşturulurken şu sıra takip edilmelidir.

1. Hedef kavram tanıtılır.
2. Kaynak kavram hedef kavrama göre düzenlenir.
3. Hedef ve kaynak kavramlar arasındaki benzer özellikler tanımlanır.
4. Benzerlik ayrıntılı olarak belirtilir.
5. Analojinin bozulduğu yer varsa belirlenir.
6. Sonuç bir çizelge ile belirtilir.

Yediiklim Yayıncılık

Analoji Türleri

Basit Analojiler: Bir şeyin bir şeye doğrudan benzetilmesidir. Kalbin pompaya; sinir sisteminin telefon kablolarına, böbreğin fasulye tanesine, beynin cevize benzetilmesi gibidir.

Resimli Analojiler: Açıklanacak olgular/olaylar resimlerle ifade edilir. Görsel zekâ da bu analojinin içine girmektedir.

Oyunlaştırılmış Analojiler: Olaylar oyun yoluyla ifade edilir. Bitkilerin fotosentez yapmasını, insanların yemek yapma olayına benzeterek oyunlaştırılması gibi.

Hikâye Tarzında Analojiler: Bir olayın açıklamasını başka bir olaya benzetilerek yapılmasıdır. Örneğin; vücudumuzun kendini mikroplardan korunmasını hikâye tarzı analoji yöntemiyle şu şekilde ifade edebiliriz: Vücudumuz bir kaleye benzetilir. Mikroplar da kaleye girmeye çalışan düşmanlara benzetilir. Düşmanlar kalenin açık yerlerinden nasıl girmeye çalışırlarsa, mikroplar da vücudumuzun açık yerlerinden (ağız, göz, kulak, burun, açık yaralar vb.) girmeye çalışırlar.

Kavram Haritaları

Kavram haritası, bireylerin nasıl öğrendikleri ile anlamlı öğrenme konuları arasında köprü kuran bir öğrenme, öğretme stratejisi olarak adlandırılmaktadır. Kavram haritaları, insanların herhangi bir konuyla ilgili bilişsel şemalarının, kâğıt ve kalem yardımıyla somutlaştırılmış hali olarak ifade edilebilmektedir.

Çocuklar için kavram haritası oluşturma aşamaları:

- Çocuklarla önce kavramlara yönelik hazırlanmış somut ve gerçek materyallerle deneyimler edinmelidir.
- Öncelikle çocuğa çok tanıdık gelen bilgi alanıyla başlanır.
- Kavram haritası oluşturulurken çocuklara model olunmalı ve bağlantı kelimeleri verilmelidir. "-dır, -dir, -diği zaman, o hâlde" gibi kelimeler söylenir. Çocuklar bunları zihninde canlandırmaya çalışırlar ve bu kelimelerin bir kavram olmadığını fark ederler. Bunlar bağlayıcı kelimelerdir.
- Kavram haritalarına öğrenilen bir konu ile ilgili olarak sorulan temel bir soruyla başlanır.
- Bu sorunun etrafına konuyla ilgili temel kavramlar ve bununla ilgili alt kavramları çocuğun yerleştirmesi istenir.
- Büyük bir kâğıda kavram yazılır ve resmi yapıştırılır.
- Çocuklara resimler, fotoğraflar nesneler verilerek kavram haritası oluşturmaları sağlanabilir.
- Çocuğun oluşturduğu bu kavram haritasını açıklaması istenir.
- Çocuklar okuma yazma bilmediği için resimlerle kavram haritası oluşturulur.

Kavram haritaları farklı şekillerde oluşturulabilir: Doğrusal zincirler, örümcek/yıldız haritalar, hiyerarşik aşamalı haritalar vb.

Doğrusal zincirler kavram haritası; bir işlemi doğrusal biçimde sunan kavram haritalarıdır. Birbirlerini takip eden iki kavrama arasında neden-sonuç ilişkisi kurulur.

Örümcek/Yıldız kavram haritası; Temel fikirlerin düzenlenmesinde kullanılabilir. Bu haritalarda "Merkezdeki temel kavram nedir? Bununla ilgili özellikler nelerdir?" gibi sorulara yanıt aranır.

Hiyerarşik kavram haritaları; Bir kavramın hiyerarşik bir biçimde sunulmasını ve bu özellikler arasındaki ilişkilerin yapısının adlandırılmasına dayanır. Kısaca bilgiyi önem sırasına göre sunan haritalardır. Bu tür kavram haritalarında genel olan kavram, haritanın en tepesine getirilir, özel olan kavramlar onun altına hiyerarşik bir şekilde yerleştirilir.

Deney

Erken çocukluk döneminde fen etkinlikleri içerisinde yer alan deney yöntemi, çocuğun görerek, dokunarak, hissederek ve yaparak-yaşayarak tamamen aktif olarak katıldığı, gelişim ve öğrenme yaşantılarını destekleyen etkinliklerdir.

Deney hazırlarken ve uygularken dikkat edilmesi gereken noktalar:

- Deneyler çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun olmalıdır.
- Deneyler çocukların ilgisini çekebilecek bir oyun şeklinde tasarlanmalıdır.
- Deneyle ilgili materyaller önceden eksiksiz olarak hazırlanmalıdır.
- Öğretmen sınıfa gelmeden önce deneyle ilgili olarak ayrıntılı bir plan yapmalıdır.
- Çocuklarla deney yapmadan önce, öğretmen mutlaka deneyi kendisi denemeli ve sonuçlarını almalıdır.

/yediiklimyayincilik

- Çocuklar deney yapmadan önce, tahminde bulunmaları için cesaretlendirilmelidir.
- Deney öncesinde ve deney sonrasında çocuklar yaptıkları tahminlerin nedenlerini açıklamaları için desteklenmelidir.
- Deney sırasında çocukların sorduğu sorular anında ve doğru cevaplanmalı, eğer çocuk soru sormuyorsa açık uçlu sorular yöneltilerek anlayıp anlamadıkları kontrol edilmeli ve yanlış anlaşılmalar önlenmelidir.
- Deney sırasında çocuğun bilmediği veya yeni karşılaştığı kavram geçtiğinde, açıklanmalı ve pekiştirilmesi için tekrarlanmalıdır.
- Deney esnasında günlük dil ile bilimsel dil birlikte kullanılmalıdır.
- Deney esnasında kesici, yanıcı, delici nesneler ve zararlı kimyasallar kullanılmamalıdır.
- Deney kolaylıkla gözlenebilmeli, karmaşık olmamalıdır.
- Deney esnasında çocukların gözlem yapmaları için teşvik edilmeli, deneyler gözlemlerini engelleyecek karmaşıklıkta olmamalıdır.
- Uzun süreli deneyler çocukların dikkatinin kaybolmasına neden olacağından, sonuçları kısa sürede gözlenebilir deneyler tercih edilmelidir.
- Uzun süreli deneylerde sonuç alındıktan sonra başka bir deneye geçilmelidir.
- Bir günde birden fazla deney yapılmamalıdır.
- Deney seçerken, çocukların bildikleri konulardan ve olaylardan yola çıkarak, bilmediklerine geçilmelidir.
- Çocuğun kendi kendine keşfetmesi için olanaklar yaratılmalı ve çocuğun başarı duygusunu tatması sağlanmalıdır.
- Deney esnasında bilimsel iletişim sürecinde olan çocuklar, gözlemlerini ve bulgularını aktarmada dil, resim ve matematiksel sembolleri kullanmalıdır.
- Çocuğun deney sonucunda birtakım sonuçlara ve genellemelere varabilmesi, açıklamalar getirebilmesi için yardım edilmelidir.
- Deneyin sonuçlarıyla ilgili sorular sorularak günlük hayatla bağlantı kurulmaya çalışılmalı, yaşantılardan örnekler verilerek, çocuklardan da kendi örneklerini bulmaları istenmelidir.

Deney Çeşitleri

Okul öncesi dönemde yapılan deneyler yapılış şekillerine, yapılış amaçlarına ve yapılış zamanlarına göre üç grupta toplanmaktadır.

Yapılış şekillerine göre deneyler: Yapılış şekillerine göre deneyler kendi içerisinde; gösteri deneyleri, bireysel deneyler ve grup deneyleri olmak üzere üçe ayrılır.

Gösteri (Demonstrasyon) deneyleri: Çocukların önünde öğretmenin kendisinin yaptığı deneylerdir. Öğretmen belli bir işlemin nasıl yapılacağını anlatan bir gösteri yaparak çocukların farklı duyu organlarını etkilemeye ve onların bu işlemle ilgili bilgi veya beceriler kazanmalarını sağlamaya çalışır. Deneyde kullanılan malzemenin kısıtlı ve pahalı olduğu, deneyde kullanılacak malzemelerin çocuk için tehlikeli olması durumda kullanılan deneylerdir. Deney öncesi, öğretmen deneyle ilgili ön bilgileri ve deneyin amacını söyler. Deneyi çocukların tümünün görebileceği bir yerde yapar ve çocuklar onu izler, deneyle ilgili sorular sorar. Deney verilerini kaydeder ve öğretmen sorduğu sorularla sonucu çocuklara buldurmaya çalışır. Bu tür deneylerde çocukların etkinliğini sağlamak için, çocuklardan deneyin tehlikesiz aşamalarına katılmaları istenebilir.

Bireysel deneyler: Her çocuğun tek başına yaptıkları deneylerdir. Bilim etkinliklerinde çocukların yaparak yaşayarak öğrenmesi önemli olduğu için deneylerden en çok tercih edilmesi gereken deney türüdür. Bu deneyde çocuk aktiftir. Öğretmen onları gözlemler ve gerekli durumlarda onlara yardımcı olur. Çocuklar bu yolla, el becerilerini geliştirir, gördükleri olay ve durumları yorumlar, problem çözme ve bilimsel süreç becerilerini kazanır. Gösteri deneylerine göre bireysel olarak yapılan deneylerin kalıcı olma oranı daha yüksektir.

Grup deneyleri: Birkaç çocuğun birlikte yaptıkları deneylerdir. Bu deneylerde çocuklar gruplar halinde deneyleri yapar, öğretmen çocukları gözlemler ve sorularına cevap verir. Grup deneylerinde çocuklar her aşamayı birlikte yapıp tartıştıkları için deneyin sonuç kısmında da birlikte tartışırlar, fikirlerini rahatça ifade edebilirler, bu durum çocukların sosyal iletişim becerilerinin de desteklenmesini sağlar.

Yediiklim Yayıncılık

Yapılış amaçlarına göre deneyler: Yapılış amaçlarına göre deneyler de deneyin amacına odaklanılarak yapılır. **Bunlar aşağıda açıklanmıştır.**

- Kapalı uçlu deneyler: Bu deneylerde çocuklara hangi malzemelerle çalışılacağı, deneyin amacı, deney sonucunda neyi bulması gerektiği önceden verilir. Deney sonunda beklenen sonuçlar ile ulaşılan sonuçlar karşılaştırılarak değerlendirme yapılır.
- Yarı açık uçlu deneyler: Bu deneylerde çocuklara deneyin amacı söylenir. Deneyin bazen araç-gereçler kısmı, bazen deneyin yapılışı bazen de deneyin sonucu eksik bırakılır ve çocuklardan bu eksik bırakılan kısımların tamamlanması istenir.
- Açık uçlu deneyler: Çocuklara sadece deneyin amacı ve deneyde kullanılacak araç ve gereçler verilir. Deneyin nasıl yapılacağı ve sonucu verilmez. Çocuklar deneyin amacına uygun olarak deneyi düzenler, uygular, verileri toplar ve verileri yorumlayarak sonuca ulaşırlar.
- Hipotez sınama deneyleri: Bu deneyler, çocukların veya öğretmenlerinin kurduğu hipotezlerin doğruluğunu veya yanlışlığını test etmek için yapılmaktadır. Deney kurulur, veriler kaydedilip analiz edilir ve yorumlanarak elde edilen sonuç doğrultusunda kurulan hipotez ya kabul edilir ya da reddedilir.

Yapılış zamanlarına göre deneyler: Deneyler yapıldığı zamana göre adlandırılır. **Bunlar aşağıda açıklanmıştır.**

- **Konu öncesi yapılan deneyler:** Öğretmen tarafından çocukların ilgisini çekmek için yapılan deneylerdir.
- **Konu anlatılırken yapılan deneyler:** Çocuklara kazandırılmak istenen konu veya kavrama uygun olarak etkinlik anında yapılan deneylerdir.
- **Konu sonrasında yapılan deneyler:** Konu sonrasında yapılan deneylerin amacı, konu ve kavramın çocuklar tarafından pekiştirilmesini sağlamaktır.

GEZİ, GÖZLEM VE İNCELEME

Gezi, gözlem ve inceleme yöntemi fen öğretiminde belirli bir plan dâhilinde yapılan etkinliklerdir. Öğretmen tarafından desteklenerek planlı bir şekilde yapılan çevre gezileri ile çocuklar gözlem yapma, iletişim kurma, tahminde bulunma, yaparak yaşayarak öğrenebilme fırsatı kazanırlar.

Fen öğretimindeki gözlemler; amaç, yapılış biçimi ve işlevleri açısından çeşitli türleri vardır.

Yapıldığı süreye göre; kısa süreli gözlemler, uzun süreli gözlemler ve ani gözlemler olmak üzere üçe ayrılır. Kısa süreli gözlemlere çevre gezilerinde yapılan gözlemler, uzun süreli gözlemlere; bir tohumun çimlenmesinin gözlenmesi, ani gözlemlere ise deprem, yangın, aşı gibi planlanmadan aniden ortaya çıkan gözlemler örnek olarak gösterilebilir.

Yapıldığı yere göre; okul içinde yapına gözlemler, okul dışında yapılan gözlemler

Yapan çocuk sayısına göre; bireysel gözlemler, grupça yapılan gözlemler, sınıfça yapılan gözlemler

DRAMA

Drama; yaparak yaşayarak öğrenmeye fırsat veren, çocuk merkezli, çocuğun aktif olarak rol aldığı, yapısında oyunsu formlar bulunduran, rol oynama, doğaçlama, gibi tekniklerle gerçek yaşam durumlarının irdelendiği, kalıcı öğrenmeler sağlayan eğlenceli bir yöntemdir.

Dramanın fen öğretimindeki faydaları;

1. Soyut olan kavramları somutlaştırarak çocukların kavram öğrenimini kolaylaştırır.
2. Çocuğun iş birliği becerisini geliştirir.
3. Sözlü iletişimi geliştirir.
4. Çocuğun yaratıcı olmasını sağlar.
5. Çocuğun hayal güçlerini geliştirir.
6. Çocuğun farklı bakış açılarına sahip olmalarını, eleştirmeyi ve tartışmayı sağlar.
7. Öğrenme kolay ve zevkli hâle gelir.

Erken çocukluk dönemi fen öğretiminde; ses, ışık, hava, gökyüzü, ısı, sıcaklık, hayvanlar, bitkiler, vücudumuz, sağlığımız, toprak, su, hava kirliliği gibi pek çok kavramın somutlaştırılarak öğretilmesinde drama yöntemi kullanılabilir.

FEN ÖĞRETİM ORTAMLARI

Yapılandırmacı yaklaşıma göre bir okul öncesi fen öğretim ortamı aşağıda sunulan amaçlar göz önüne alınarak tasarlanmalıdır:

- Bir alandan diğerine geçişte kolay bir trafik akışı yaratılmalıdır. Sınıftaki mevcut hareketlilik süregelen etkinlikleri etkilememelidir.

/yediiklimyayıncılık

- Genel olarak fiziksel ortamın kullanımı mümkün olduğunca esnek olmalıdır. Kullanılan program alanları kolaylıkla mobilize olabilmeli ve değişime uygun olmalıdır. Çünkü bu ortamlar çocukların özel ihtiyaçlarına göre yenilenebilir.
- Mobilyaların seçimi ve kullanımında esnekliğe dikkat edilmelidir. Farklı büyüklük ve şekilde mobilyalardan yararlanmak ayrıca bireysel grup çalışmalarına olanak verir ortamlar yaratmak önemlidir.
- Sınıftaki malzemelerin ulaşılabilirliği çocukların yönlendirmelerini teşvik eder. Diğer bir deyişle, öğrenciler bazı malzeme ve nesnelere kendi kendilerine (öğretmenden yardım almaksızın) erişebilmelidirler.
- Öğrenme ortamları arasındaki karşılıklı ilişki, yaratıcı problem çözmeyi özendirebilir.
- Sınıftaki nesne ve materyallerin çok farklı şekillerde kullanılması çocukların çevrelerinizdeki olasılıkları görebilmelerine fırsat verir.

FEN ÖĞRETİMİ KURAMLARI

Reggio Emilia ve Fen Öğretimi

Reggio Emilia yaklaşımına göre çocuk, yaşadığı toplumdaki kültürel değerleri ve rolleri öğrenebilmesi için desteklenmelidir. Reggio Emilia yaklaşımının bir diğer temel özelliği; çocuklara somut yaşantılar sunularak yeni keşifler yapmalarına fırsatlar sağlanması olarak belirtilmektedir.

Bu yaklaşımda çocuklar; yetenekli, becerikli ve kendi kendilerini yönetebilir olarak kabul edilmekte, buna bağlı olarak da bilgilerini; davranışları ve etkileşimleri sonucunda inşa edebilecekleri düşünülmektedir. Bu nedenle Reggio Emilia okullarında, Piazza adı verilen yetişkinler ve çocuklar arasındaki sosyal etkileşimi kolaylaştırmak amacıyla, çocukların ve öğretmenlerin birlikte bulunabilecekleri bir orta alan bulunmaktadır.

Okullarda öğretim ortamı, çocuğun hayal etmesini ve yaratıcılığını destekleyecek şekilde düzenlenir. Çocuklar problem çözümündeki düşüncelerini paylaşma konusunda cesaretlendirilirler. Öğretmenin görevi; proje çalışmalarını ve etkinlikleri yönlendirecek olan hipotezleri ve amaçları genel olarak belirlemek ve gerekli hazırlıkları yapmaktır. Proje uygulama sürecinde, çocuklardaki ve yetişkinlerdeki süreçlerin etkileşimi önemlidir. Bu süreçler, çocukların sorgulayarak öğrenme becerilerinin gelişiminde önemlidir.

Sorgulayıcı Öğrenme Yaklaşımı ve Fen Öğretimi

Sorgulayıcı öğrenme, çocuğun doğal çevresinde araştırma yapmasını cesaretlendiren, araştırma sürecinde bilimsel olarak sorgulamasını ön plana çıkartarak öğrenmesini sağlayan bir yöntemdir. Yöntem daha çok fen öğretimi etkinliklerinde; çocuğun fen kavramlarını ve bilimi doğal olarak anlamasına katkı sağlaması nedeniyle uygulanır. Etkinlikler; çocuğun doğal dünyayı sorgulayarak öğrenmesini sağlayıcı, yetenek, beceri ve alışkanlıklarını bilimsel kavramlarla ilişkilendirebilmesini sağlanacak şekilde düzenlenir. Yapılan etkinliklerde çocuğa, bir bilim adamı gibi düşünerek problem çözebilme ve sorgulayabilme fırsatları verilir. "Okul öncesi dönem çocukları ile yapılan sorgulayıcı fen öğretiminde ele alınan konular karmaşık değil basit konular olmalı ve çocuğun basit araçlar kullanarak deney ya da gözlem yapmasına olanak vermelidir. Çalışmalar sırasında çocukların diğer arkadaşları ile iletişime girerek sorgulama sürecini karşılıklı etkileşimde bulunarak sürdürmeleri sağlanmalıdır."

Montessori ve Fen Öğretimi

Montessori' yaklaşımda çocuklar doğadaki düzeni ve uyumu anlamalı, güzellikleri fark edebilmelidir. Bu nedenle Montessori sınıflarında fen ve doğa ile ilgili çalışmalar önemlidir. Çocuktaki merak duygusu ve keşfetme isteği, bu sınıflarda uygulanan projeler ve deneylerle desteklenerek geliştirilmektedir. Montesorri sınıflarında öğretmen, gözlemlerine dayalı olarak gerektiğinde çocuğa rehberlik edebilen, onun ortamdaki materyallerden nasıl yararlanabileceğini gösteren kişidir. Bu yaklaşımda öğretmenin fen öğretimindeki görevi; kendi bilgi ve deneyimlerini olduğu gibi çocuklara aktarmak değil, onların var olan potansiyellerini kullanarak, gözlem ve araştırma yapmalarını, birbirleriyle etkileşimde bulunmalarını sağlayıcı sosyal ve kültürel etkinlikler için ortam hazırlamaktır. Montessori fen öğretim ortamında; üzerinde uygun bitkiler, tohumlar ve hayvanların yer aldığı bir doğa masası bulunur. Bu düzenlemenin amacı; kimi fen kavramları için doğal örnekler sunabilmek, çocukların doğayla bütünleşmelerini ve doğayı yaşamalarını sağlayarak onların ruhsal gelişimlerini desteklemektir.

/yediiklimyayincilik

Bruner ve Fen Öğretimi

Bruner tarafından geliştirilen, keşfederek ya da buluş yoluyla öğrenmede, çocuğun kavramın temelini oluşturan bilgiyi keşfederek öğrenmesi beklenir. **Bruner, kavramın öğretim sürecinde;**

- Kavramın adı,
- Kavramın tanımı,
- Kavramın özellikleri
- Kavramla ilgili örnekler adımlarının izlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu süreçte çocuk öğrenme ortamında aktiftir, fen kavramlarını daha kolay öğrenebilmekte ve bilimsel süreç becerilerini geliştirebilmektedir.

Bruner buluş yoluyla öğrenmenin;

- Çocuğun zihinsel potansiyelini artırması,
- Çocuğa, dışsal motivasyondan çok içsel motivasyon sağlaması,
- Çocuğun keşif yaparak derinlemesine öğrenmesi sağlaması gibi yararları olduğunu belirtmektedir.

Vygotsky ve Fen Öğretimi

Çocukta kavram gelişimi aktif bir süreçtir. Bu süreç çocukluğun erken dönemlerinde başlamakla ve kavram oluşumun zihinsel temelleri ergenlik döneminde atılmaktadır. Diğer kavramların oluşumu gibi, fen kavramlarının oluşumu da çocuğun içinde bulunduğu çevrenin ona sunduğu olanaklar ve ondan beklenenler ile sınırlıdır. Fen bilgisinde öğrenme, çevreden gelen uyarıcılar ve çocuğun algılama becerisine bağlıdır. Vygotsky'e göre, çevrenin iyi düzenlenmesi, çocuğun bilişsel gelişimini doğrudan etkiler. İyi düzenlenmiş bir çevre çocuğun bilişsel gelişimini hızlandırır, iyi düzenlenmemiş bir çevre ise onun bilişsel gelişimini yavaşlatır. "Çocuklar bugün iş birliği içinde yapabildiklerini, yarın tek başlarına yapabileceklerdir."

Piaget ve Fen Öğretimi

Çocuğun gelişim dönemlerinin her biri, önceki gelişim döneminin genel özelliklerini içerir. Bu dönemlerin her birinde çocuğun kavram gelişimi ve problem çözme becerisi niteliksel gelişmeler gösterir. Piaget'e göre çocuklar duyuları yardımıyla algıladıkları fen kavramlarını; gözlem, sınıflandırma, tanımlama, karşılaştırma, ölçüm, tahmin, çıkarım yapma ve ilişki kurma gibi bilimsel süreç becerileri ile bütünleştirerek öğrenirler.

FEN ÖĞRENME DÖNGÜSÜ

Bredkamp ve Rosegrant'a göre okul öncesi dönemdeki çocuklar bilimsel bilgiyi, fen ile ilgili kavramları ve bilimsel süreç becerilerini birbirini tekrar eden süreçlerden oluşan bir öğrenme döngüsü içerisinde kazanırlar.

"Farkındalık → Keşif → Araştırma → Kullanım (Uygulama)"

Farkındalık: Çocuğun dikkatini çeken ve öğrenme sürecini başlatan ilk adımdır.

Keşif: Bilginin derinleştiği ve aktif öğrenmeye geçilen aşamadır.

Araştırma: Bilgi daha karmaşık hale getirilir. Mantıksal düşünme süreçlerini içerir.

Kullanım (Uygulama): Bilgi gerçek hayata kullanılmaya başlanır. Öğrenmenin etkinliği artar.

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI FEN ALANI ÖĞRENME ÇIKTILARI VE AÇIKLAMALARI

FBAB1. Bilimsel Gözlem Yapma

FAB. 1. Günlük yaşamında fene yönelik olaylara/olgulara ve durumlara yönelik bilimsel gözlem yapabilme

Nesnelerin betimsel ve fiziksel özelliklerine yönelik gözlemlerini ifade eder.

Gözlem yapma becerisi bilimsel düşünmenin ve bilimsel süreç bileşenlerinin ilk ve temel basamağını oluşturmaktadır. Okul öncesi dönem çocuğunun günlük yaşamın içerisinde yer alan fen ve doğa olaylarını anlayabilmesi için bilimsel gözlem becerisini geliştirmesi gerekir. Bilimsel gözlem becerisi çocuğun gündelik yaşamdaki feni anlamasını ve merak ve keşif duygusunu geliştirmeyi sağlar. Bu öğrenme çıktısı kapsamında çocukların gündelik yaşamdaki değişimleri ve örüntüleri bilimsel ilkelere uygun şekilde gözlemleme becerisi kazandırılmalıdır. Çocukların gözlem yaparken nesnelerin şekil, ses, koku, sertlik, renk, miktar gibi betimsel özelliklerine dikkat etmelerine vurgu yapılarak model olunmalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

Gökyüzündeki cisimleri gözlemler.

Bu öğrenme çıktısı, çocukların gökyüzünde bulunan ay, yıldız, bulut gibi nesneleri fark etmelerini ve onları gözlemlemelerini ifade eder. Örneğin: "Gündüzleri bulutları görebiliriz, bazen beyaz bazen de gri oluyorlar. Havanın durumuna göre bulutların şekli ve rengi değişebilir. Gökyüzünü izlemek çok eğlenceli, değil mi?" Bu şekilde, çocuğun ilgisini çekecek ve onun anlayabileceği bir dille gökyüzündeki cisimler hakkında konuşmak, bilimsel gözlem becerisini destekler. Bu etkinlikler, çocukların gözlem yapma ve doğa olayları hakkında düşünme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Ayrıca, bu tür gözlemler çocukların meraklarını teşvik eder ve bilimsel düşünmeye ilk adımlarını atmalarına olanak tanır.

Materyallerin gözlemlenebilir özellikleriyle ilgili verileri duyuları aracılığıyla toplar.

Bu öğrenme çıktısı, çocukların çevrelerindeki nesnelerin dokusunu, rengini, kokusunu ve sesini kullanarak öğrenmelerini ifade eder. Bu beceriye yönelik günlük hayattan örnekler verilebilir ve duyusal oyunlar oynatılabilir. Örneğin: "Bu yumuşacık peluş ayıyı hisset, ne kadar yumuşak değil mi? Peki bu plastik top nasıl, biraz sert mi? Şimdi gözlerini kapat ve bu çiçeğin kokusunu al, güzel kokuyor mu? Ya da şu zili dinle, nasıl bir ses çıkarıyor?" Bu tarz uygulamalar çocukların duyularını kullanarak çevrelerindeki materyalleri tanımalarına ve gözlem yapma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Çocuklar, dokunarak materyallerin dokusunu, gözlemleyerek renk ve şeklini, koklayarak koku özelliklerini, dinleyerek seslerini ve tatmak suretiyle tatlarını ayırt etmeyi öğrenirler. Bu süreç, çocukların duyusal algılarını geliştirir ve onlara çevrelerini daha iyi anlama fırsatı sunar. Örneğin, bir çocuk kumun sıcak veya soğuk, kuru veya ıslak olduğunu hissedebilir, bir çiçeğin kokusunu ayırt edebilir veya bir çanın çıkardığı sesi dinleyebilir. Bu tür etkinlikler, çocukların bilimsel düşünme becerilerini ve meraklarını teşvik eder.

Canlı ve cansız varlıkların niteliklerini açıklar.

Çocukların canlı varlıkların (insanlar, hayvanlar, bitkiler) ve cansız varlıkların (taşlar, oyuncaklar, sandalyeler) farklı özelliklerini anlamalarını ve bunları ifade edebilmelerini hedefler. Bu becerinin ediniminde çocukların gözlem yapma yeteneklerini ve meraklarını teşvik edecek basit örnekler kullanabiliriz. Örneğin: "Bu küçük ağacı görüyor musun? Ağaçlar canlıdır çünkü büyüyebilirler, yaprakları var ve hava alabilirler. Peki ya bu taş? Taşlar cansızdır, çünkü büyümezler ve hareket etmezler. Senin oyuncak ayın da cansız, ama onunla oynayabilirsin. Canlılar ve cansızlar arasındaki farkları görmek çok ilginç, değil mi?" Bu tür basit açıklamalar ve karşılaştırmalar, çocukların canlı ve cansız varlıkları keşfetmelerine ve onların özelliklerini anlamalarına yardımcı olur. Bu süreç, çocukların gözlem yapma, düşünme ve iletişim becerilerini geliştirirken aynı zamanda onların çevreleriyle etkileşimde bulunmalarını ve çevrelerini daha iyi anlamalarını sağlar. Örneğin, bir çocuk parkta gördüğü bir karıncanın taşıdığı yükün büyüklüğünü veya evdeki bir saatin tik tak sesini açıklayabilir. Bu tür etkinlikler, çocukların bilimsel düşünme yeteneklerini ve meraklarını teşvik eder.

Çevresindeki farklı canlıların seslerini/hareketlerini taklit eder.

Bu öğrenme çıkısı çocukların çevrelerinde gördükleri hayvanların seslerini ve hareketlerini taklit etmelerini ifade eder. Öğrenme çıktısının amacı çocukların gözlem ve taklit becerilerini geliştirmektir. Örneğin "Kedi nasıl miyavlar? Peki, köpek nasıl havlar?" Sen de bu sesleri çıkarabilir misin? Hayvanların nasıl hareket ettiğini de taklit edebiliriz. Örneğin, bir kuşun kanadını çırpması gibi bizde kollarımızı açıp kapatarak çırpma hareketini taklit edebiliriz. Ya da bir tavşan gibi zıplayabiliriz." Bu tür etkinlikler, çocukların hayvanları tanımasına ve onların davranışlarını anlamasına yardımcı olurken aynı zamanda eğlenceli bir öğrenme deneyimi sunar.

Dünyada gerçekleşen çeşitli faaliyetlerin niteliklerini tanımlar.

Gece ve gündüz dilimlerinde yaşanılanları gözlemlemek, yakın çevredeki canlı/cansız varlıkları gözlemlemek ve günlük yaşamda sık karşılaşılan nesnelerin ve yapıldıkları materyallerin gözlemlenmesi bu öğrenme çıktısının kazandırılmasında işe koşulabilir. Ay, güneş, yıldız gibi gökyüzü cisimlerini gözlemleyerek yeryüzü ve uzay konularında çocukların bilgi sahibi olmalarını destekleyecektir.

Yakın çevresindeki canlı/cansız varlıklara yönelik elde ettiği verileri açıklar.

Hareket, beslenme gibi canlı ve cansız varlıkların benzerliklerini ve farklılıklarını ifade edebilmeleri için çocukların bu varlıkları birbirinden ayıran nitelikleri bilimsel olarak gözlemlemeleri, ayrıt etmek amacıyla akranlarıyla görüş alışverişinde bulunmaları gerekmektedir. Öğretmenlerin bu konuları içeren etkinlikler hazırlamaları ve çocukların gözlemleri doğrultusunda açıklamalar yapmalarına olanak tanımaları yerinde olacaktır.

Yediiklim Yayıncılık

FBAB2. Sınıflandırma

FAB. 2. Fene yönelik nesne, olayları/olguları benzerlik ve farklılıklarına göre sınıflandırabilme

Mevsimlerin ayırt edici özelliklerini söyler.

Öğrenme çıktısının amacı çocukların ilkbahar, yaz, sonbahar ve kış mevsimlerinin farklı özelliklerini tanımaları ve bunları ifade edebilmeleridir. 3 yaşındaki bir çocuğa bu kazanımı anlatırken, mevsimlerin tipik özelliklerini basit ve anlaşılır bir şekilde açıklamak önemlidir. Örneğin: "İlkbaharda hava ısınmaya başlar, çiçekler açar ve ağaçlarda yeni yapraklar görülür. Yazın güneş daha çok parlar, hava sıcak olur ve denize gidebiliriz. Sonbaharda yapraklar sararıp dökülür ve hava serinlemeye başlar. Kışın ise kar yağar, hava soğuk olur ve kardan adam yapabiliriz." Bu basit açıklamalar, çocukların mevsimleri ve onların özelliklerini anlamalarına yardımcı olur ve doğayla olan bağlarını güçlendirir.

Tükettiği gıdaları sağlıklı ve sağlıksız olarak ayırır.

Bu öğrenme çıktısı, çocukların yedikleri yiyeceklerin sağlıklı ya da sağlıksız olduğunu anlamalarını ve bunları ayırt edebilmelerini ifade eder. Bu öğrenme çıktısını kazandırabilmek için, çocukların anlayabileceği basit örnekler ve oyunlar kullanabiliriz. Örneğin: "Bu renkli sebzeleri görüyor musun? Havuç, brokoli, domates gibi sebzeler çok sağlıklıdır ve bizi güçlü yapar. Ama çok fazla şekerli şeyler, mesela şekerlemeler ve pastalar, sağlıksız olabilir ve sadece arada sırada yemeliyiz. Sağlıklı yiyeceklerle büyüyüp güçlü olabiliriz, değil mi?" Bu tür basit açıklamalar ve karşılaştırmalar, çocukların sağlıklı ve sağlıksız gıdalar arasındaki farkı anlamalarına yardımcı olur ve sağlıklı beslenme alışkanlıkları kazanmalarına destek olur.

Gözlemlerini kullanarak maddeleri katı ve sıvı olarak gruplandırır.

Bu öğrenme çıktısı, çocukların çevrelerindeki maddeleri dokunarak, gözleyerek ve bazen koklayarak katı ya da sıvı olduklarını ayırt etmelerini kapsar. Günlük hayattan somut örnekler vermek ve basit deneyler yapmak bu öğrenme çıktısının kazanılmasında faydalı olabilir. Örneğin: "Bu tahta bloğu görüyor musun? Eğer yere düşerse 'tık' diye ses çıkarır ve şekli değişmez, çünkü o katı bir madde. Peki ya su? Su bir bardaktan diğerine akabilir ve yeni konduğu bardağın şeklini alır, çünkü o sıvı bir madde. Sıvılar şekillerini değiştirebilirler ve akabilirler. Hadi, birlikte suyu bir kapta başka bir kaba dökelim ve nasıl akıp gittiğini gözlemleyelim." Bu tür etkinlikler, çocukların katı ve sıvı maddeleri tanımalarına ve onların özelliklerini anlamalarına yardımcı olurken, aynı zamanda bilimsel düşünme becerilerini geliştirmelerine de katkı sağlar.

Günün farklı zamanlarını kendi ifadesiyle isimlendirir.

Bu öğrenme çıktısında amaç çocukların gün içindeki zaman dilimlerini (sabah, öğle, akşam, gece) tanıyıp bunları kendi sözcükleriyle ifade etmelerini sağlamaktır. Çocuklara bu kazandırmak için, günlük rutinleri ve doğal gözlemleri kullanarak açıklamak yararlı olacaktır. Örneğin: "Sabah olduğunda güneş yavaş yavaş gökyüzünde yükselir ve penceremizden içeri ışık girer. Bu, yeni bir günün başladığını ve kahvaltı zamanı geldiğini gösterir. Öğle vakti güneş en yüksekte olduğunda dışarıda oynayabilir ve öğle yemeğimizi yiyebiliriz. Akşam olunca güneş batmaya başlar ve gökyüzü kızarır; bu da akşam yemeği ve yatma zamanının geldiğini anlatır. Gece ise ay ve yıldızlar gökyüzünde belirir ve her yer sessizleşir, bu da uykuya gitme zamanı olduğunu söyler." Bu basit ve anlaşılır açıklamalar, çocukların günün farklı zamanlarını tanımalarına ve kendi ifadeleriyle bunları adlandırmalarına yardımcı olur.

Farklı dönemler boyunca gerçekleşen olayların değişkenlerini belirler.

Bu öğrenme çıktısı için değişkenlik bulunan tüm dönemler ele alınabilir. Mevsimler, gece-gündüz ve bebeklik çocuk ve yetişkinlik gibi yaşam dönemleri kullanılarak bu dönemlere ait benzerlikler ve farklılıklar kullanılabilir.

Nesnelerde meydana gelen gözlemlenebilir değişiklikleri niteliklerine göre ayrıştırır.

Bu ifade, çocukların çevrelerindeki nesnelerde meydana gelen değişiklikleri gözlemleyebilmeleri ve bu değişiklikleri nesnelerin özelliklerine göre sınıflandırabilmeleri becerisini ifade eder. Örneğin, bir çocuğun bir elmayı kesip içindeki renk değişimini gözlemlemesi ve ondaki renk değişimini doğal bir sürece bağlayabilmesi bu becerinin bir göstergesidir. Bu tür gözlemler, çocukların bilimsel düşünme becerilerini ve çevrelerindeki dünyayı anlama yeteneklerini geliştirmeye de yardımcı olur.

/yediiklimyayıncılık

Materyalleri gözlemlerini kullanarak katı, sıvı ve gaz olarak gruplandırır.

Çocukların çevrelerindeki materyalleri gözlemleyerek onları katı, sıvı ve gaz olmak üzere maddenin üç ana haline göre gruplandırma becerisini geliştirmelerini hedefler. Çocuklar, örneğin bir taşın (katı), suyun (sıvı) ve havanın (gaz) farklı özelliklerini keşfederek bu maddeleri doğru kategorilere ayırabilirler. Bu süreç, çocukların bilimsel düşünme yeteneklerini ve maddeyi tanıma becerilerini artırır.

Malzemeleri geri dönüşüm amacıyla özelliklerine göre gruplandırır.

Çocukların geri dönüşüm sürecinde malzemeleri özelliklerine göre gruplandırma becerisini geliştirmeyi amaçlar. Çocuklar, malzemeleri türlerine (kağıt, plastik, metal vb.) göre ayırarak hangi malzemelerin geri dönüştürülebileceğini ve nasıl sınıflandırılacağını öğrenirler. Bu, çevre bilincini artırır ve sürdürülebilir yaşam alışkanlıklarının temellerini atar. Sınıf içerisinde geri dönüşüm kutularının hazırlanması ve okulda veya evde bulunan materyallerin bu amaçla sınıflandırılmalarına fırsat verilebilir.

Yaşam döngülerinin ortak bileşenlerini tanımlayıcı etiketler kullanır.

Yaşam döngülerinin ortak bileşenlerini tanımlayıcı ifadeler (doğum, yaşam, ölüm) kullanarak anlamalarını hedefler. Örneğin, bir bitkinin tohumdan çiçeğe, bir kelebeğin tırtıldan kelebeğe dönüşümü gibi doğal süreçlerdeki aşamaları etiketleyerek bu döngüleri kavramaları beklenir. Bu, çocukların canlıların yaşam döngüleri hakkında temel bilgi sahibi olmalarını ve doğadaki süreçleri anlamalarını sağlar. Bu dönüşümlerin açıklanması için bilimsel terminolojinin kullanılması önerilmektedir.

FBAB3. Bilimsel Gözleme Dayalı Tahmin Etme

FAB. 3. Günlük yaşamda fen olaylarına yönelik bilimsel gözleme dayalı tahminlerde bulunabilme

Mevsimlerin doğal çevre üzerine etkisi hakkında önermelerde bulunur.

Bu öğrenme çıktısında amaç çocukların mevsim değişikliklerinin doğadaki canlılar ve bitkiler üzerindeki etkilerini gözlemlemelerini ve bunları kendi cümleleriyle ifade etmelerini sağlamaktır. Bu çıktıya yönelik planlanacak eğitim faaliyetlerinde çocukların gözlem yapabilecekleri basit örneklerle yer vermek yararlı olacaktır. Örneğin: "İlkbaharda ağaçlar çiçek açar ve kuşlar yuva yapar çünkü hava ısınır. Yazın güneş çok parlar ve çiçekler daha çok büyür, böcekler etrafta uçar. Sonbaharda yapraklar sararıp dökülür ve bazı kuşlar sıcak yerlere uçar. Kışın kar yağar, ağaçlar uykuya gider ve bazı hayvanlar kış uykusuna yatar." Bu ve buna benzer açıklamalar, çocukların mevsimlerin doğal çevre üzerindeki etkilerini gözlemlemelerine ve bu gözlemleri kendi kelimeleriyle anlatmalarına yardımcı olur.

Hava durumunu dikkate alarak günlük yaşamında nasıl davranacağı hakkında önermelerde bulunur.

Çocukların hava durumunu gözlemleyerek ve anlayarak günlük yaşamlarında nasıl giyinmeleri gerektiğine dair kararlar verebilmeleri gerektiğini belirtir. Örneğin, çocuklar yağmurlu bir günde şemsiye almayı ve yağmurluk giymeyi, sıcak bir günde ise şapka takmayı ve güneş kremi sürmeyi öğrenirler. Bu tür kararlar, çocukların kendilerini çevresel koşullara göre nasıl koruyacaklarını ve rahat edeceklerini anlamalarına yardımcı olur. Ayrıca, bu süreç çocukların bağımsız düşünme becerilerini ve kendi ihtiyaçlarına yönelik kararlar alabilme yeteneklerini geliştirir.

Yakın çevresinin değişimlerini karşılaştırır.

Çocukların bulundukları çevredeki gözlemelerinden yola çıkarak basit düzeyde karşılaştırmalar yapması ifade edilmektedir. Örneğin havaların ısınması ile karların erimesi ve ilkbaharın gelmesiyle ağaçların çiçek açması gibi doğal fenomenlerin kullanılması çocuğun çevresine duyarlı bir gelişim göstererek bu beceriyi kazanmasını sağlayabilir.

Nesnelerin belirli durumlardaki değişimleri ile ilgili gözlemlerinden sonuçlar çıkarır.

Çevrelerindeki nesnelerin belirli durumlarda nasıl değiştiğini gözlemleyerek bu gözlemlerden sonuçlar çıkarma becerisini geliştirmeyi amaçlar. Örneğin, bir çocuk suyun donduğunda katı bir hale geldiğini veya sıcakta eriyen çikolatayı gözlemleyerek, bu tür gözlemlerden bazı sonuçlar çıkarabilir. Bu beceri, çocukların neden-sonuç ilişkisi kurma ve bilimsel düşünme yeteneklerini destekler.

Yediiklim Yayıncılık

İnsan davranışlarının çevre üzerine etkileri hakkında tahminlerini ifade eder.

İnsan davranışlarının çevre üzerindeki etkileri hakkında tahminlerde bulunma ve bu tahminleri ifade etme becerisini geliştirmeyi amaçlar. Çocuklar, çevreye atılan çöplerin kirliliğe yol açabileceği veya ağaç dikmenin hava kalitesini iyileştirebileceği gibi, insanların eylemlerinin olası sonuçlarını öngörerek bu konuda fikirlerini dile getirebilirler. Bu süreç, çocukların çevresel sorumluluk bilincini artırır ve onları çevre dostu davranışlar konusunda düşünmeye teşvik eder.

Canlıların temel özellikleriyle ilgili bilgilerini test etmek için yeni gözlemler yapar.

Canlıların temel özelliklerini daha iyi anlamak için yeni gözlemler yaparak bilgilerini test etme becerisini geliştirmeyi hedefler. Çocukları, canlıların beslenme, büyüme, hareket etme gibi temel özelliklerini gözlemleyerek ve bu gözlemleri sınıf içi tartışmalar ve tartışmalara bağlı olarak yeni gözlemlerle daha derin bir anlayış kazanırlar. Bu süreç, çocukların bilimsel sorgulama becerilerini ve doğal dünyayla etkileşimlerini güçlendirir.

FBAB4. Bilimsel Veriye Dayalı Tahmin Etme

FAB. 4. Fene yönelik olay ve/veya olgulara yönelik bilimsel veriye dayalı tahminlerde bulunabilme

Kendi beslenmesiyle ilgili bilgilerden yola çıkarak beslenmenin canlılar için önemini önermelerle ifade eder.

Bu öğrenme çıktısı, çocukların yedikleri yiyeceklerin kendileri ve diğer canlılar için neden önemli olduğunu anlamalarını ve bunu kendi cümleleriyle ifade etmelerini hedefler. Çocuklara bu kazanımı anlatırken, onların günlük yedikleri sağlıklı yiyeceklerden örnekler vererek ve basit açıklamalar yaparak açıklamak faydalı olabilir. Örneğin: "Bu sabah kahvaltıda ne yedin? Yumurta mı, peynir mi? İşte bu yiyecekler bizi güçlü ve sağlıklı yapar. Tıpkı senin büyüdüğün gibi, bitkiler de su ve güneş ışığı ile büyür. Hayvanlar da yemek yerler, örneğin bir kedi süt içer ve bir tavşan havuç yer. Yemek yemek, bizim büyümemiz ve oynamamız için çok önemlidir." Yaş düzeyine uygun bu tarz açıklamalar, çocukların beslenmenin canlılar için neden önemli olduğunu kavramalarına yardımcı olur ve sağlıklı beslenme alışkanlıkları kazanmalarına destek olur. Çocukların herhangi bir olaya yönelik çıkarımlarını belirli nedenlere dayandırarak açıklaması (örn. kendi beslenmesiyle ilgili bilgilerden yola çıkarak beslenmenin canlılar için önemi ifade etme) temel fen eğitimi için önemlidir. Bilimsel veriye dayalı tahmin yapma verilere dayalı önerme oluşturma, veriye adayalı olan ve olmayan önermeleri karşılaştırma, hesaplama ve tahmin yapma ve tahminlerin geçerliğini sorgulama becerilerini içerir. Bu becerilerin kazandırılmasında bilim tarihinden faydalanmak çocukların bu beceriyi edinimini kolaylaştıracaktır.

Doğal kaynakların kişisel kullanımını verilere dayalı olarak değerlendirir.

Doğal kaynakların kişisel kullanımını verilere dayalı olarak değerlendirme becerisini geliştirmeyi hedefler. Çocuklar, su, hava, toprak gibi doğal kaynakların günlük yaşamlarındaki kullanımını gözlemleyerek, bu kaynakların sürdürülebilirliği ve korunması hakkında bilinçlenirler. Örneğin, su tasarrufu yapmanın önemi veya geri dönüşümün çevresel faydaları gibi konular üzerinde düşünerek, verileri kullanarak bu kaynakların kişisel kullanımını değerlendirirler. Bu süreç, çocukların çevre bilincini artırır ve onları bilinçli tüketici olmaya yönlendirir

Günümüz çevre sorunlarından hareketle ileride yaşanabilecek problemler hakkında tahminde bulunur.

Çocukların günümüz çevre sorunlarından yola çıkarak gelecekte yaşanabilecek problemler hakkında tahminlerde bulunma becerisini geliştirmeyi amaçlar. Çocuklar, iklim değişikliği, kirlilik, doğal kaynakların tükenmesi gibi mevcut sorunları inceleyerek, bu sorunların gelecekte nasıl etkiler yaratabileceğini öngörürler. Bu süreç, çocukların analitik düşünme yeteneklerini ve çevresel farkındalıklarını artırır, aynı zamanda problem çözme ve kritik düşünme becerilerini destekler.

Canlıların gelişimlerine yönelik tahminlerini sorgulamak için tekrarlı ölçümler yapar.

Canlıların gelişimleriyle ilgili yaptıkları tahminleri doğrulamak için tekrarlı ölçümler yapma becerisini geliştirmeyi amaçlar. Örneğin, bir bitkinin boyunun zamanla nasıl değiştiğini ölçerek veya bir hayvanın büyüme sürecini takip ederek, çocuklar gözlemlerini ve tahminlerini test ederler. Bu süreç, çocukların bilimsel yöntemi kullanma ve gözlem sonuçlarına dayalı sonuçlar çıkarma becerilerini destekler.

Yediiklim Yayıncılık

FBAB5. Operasyonel Tanımlama Yapma

FAB. 5. Fene yönelik olay ve olguları operasyonel/işevuruk olarak tanımlayabilme

Çevresinde bulunan canlıların niteliklerini ifade eder.

Çocukların çevrelerinde gördükleri canlıların (örneğin, kuşlar, böcekler, bitkiler) özelliklerini gözlemleyebilmeleri ve bu gözlemleri ifade edebilmeleri gerektiğini belirtir. Çocuklar, bir kuşun nasıl uçtuğunu, bir böceğin nasıl hareket ettiğini veya bir çiçeğin nasıl koktuğunu gözlemleyerek bu bilgileri sözlü olarak açıklayabilirler. Bu süreç, çocukların gözlem yapma, düşünme ve iletişim becerilerini geliştirirken aynı zamanda onların doğal dünyayla etkileşimde bulunmalarını ve çevrelerini daha iyi anlamalarını sağlar. Örneğin, bir çocuk parkta gördüğü bir kelebeğin renklerini veya evdeki bir akvaryumdaki balıkların yüzme şekillerini açıklayabilir. Bu tür etkinlikler, çocukların bilimsel düşünme yeteneklerini ve meraklarını teşvik eder.

Canlıların sağlıklı kalmaları için gerekli olan unsurları tanımlar.

Çocukların, canlıların sağlıklı kalmaları için gerekli olan unsurları tanımlamalayarak basit düzeyde operasyonel tanımlama yapmaları amaçlanmaktadır. Çocukların, canlıların ihtiyaç duyduğu temel faktörleri-besin, su, hava, barınak gibi-tanımlayarak, bu unsurların canlıların yaşamı için neden önemli olduğunu anlarlar. Bu süreç, çocukların doğal dünyayı anlama ve ona saygı duyma yeteneklerini artırır.

Nesneler/Dünya ve uzay/çevre hakkında bilgi edinmek amacıyla uygun ölçme araçlarını kullanarak ölçüm yapar.

Nesneler, dünya ve uzay, çevre gibi konularda bilgi edinmek için uygun ölçme araçlarını kullanarak ölçüm yapma becerisini geliştirmeyi hedefler. Çocuklar, standart ve standart olmayan basit ölçüm araçları çeşitli nesneler veya doğal olaylar üzerinde uygulayarak, çevreleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olurlar. Bu süreç, çocukların gözlem yapma, veri toplama ve analiz etme gibi bilimsel becerilerini geliştirir.

Bitkilerin diğer canlılar tarafından kullanımına ait çıkarımlarını uygun örnekler vererek açıklar.

Bitkilerin diğer canlılar tarafından nasıl kullanıldığına dair çıkarımlar yapma ve bu çıkarımları uygun örneklerle açıklama becerisini geliştirmeyi amaçlar. Çocuklar, bitkilerin besin kaynağı olması ve barınak sağlaması gibi çeşitli yollarla diğer canlılar için önemli olduğunu öğrenirler. Örneğin, bitkiler tarafından üretilen oksijenin insanlar ve hayvanlar tarafından solunum için kullanıldığını anlarlar. Ayrıca, bitkilerin meyveleri ve tohumları ile besin zincirindeki rolünü ve hayvanlar için barınak veya üreme alanı olarak nasıl işlev gördüğünü keşfederler. Bu süreç, çocukların ekosistemdeki canlılar arasındaki etkileşimleri ve bağımlılıkları anlamalarına yardımcı olur.

FBAB6. Deney Yapma

FAB. 6. Merak ettiği konular/olay/durum hakkında deneyler yapabilme

Deney yapmak için istekli olur.

Bu öğrenme çıktısı, çocukların yeni şeyler keşfetmeye ve öğrenmeye açık olmalarını, basit deneyler yaparak dünyayı anlamaya çalışmalarını ifade eder. 3 yaş çocuğa bu becerinin edinimi sağlanırken, onların merakını ve keşfetme arzusunu teşvik edecek oyunlar ve aktiviteler temelli basit deneyler düzenlemek önemlidir. Örneğin: "Şu renkli balonlara bak! Hadi onları şişirelim ve ne olacak görelim. Bak, büyüyorlar! Şimdi bir tanesini patlatalım, ses çıkarıyor! Bu gibi deneyler yaparak çevremizdeki şeyler hakkında daha çok şey öğrenebiliriz. Deneyler yapmak çok eğlenceli ve heyecanlı, değil mi?" Bu tür etkinlikler, çocukların deney yapma sürecine ilgi duymalarını ve dünyayı keşfetme konusunda istekli olmalarını sağlar.

Birkaç malzeme kullanarak deney yapar.

Bu öğrenme çıktısının amacı çocukların basit nesneleri kullanarak deneyler yapmalarını ve böylece çevrelerini keşfetmelerini teşvik etmektir. Bu öğrenme çıktısı kapsamında çocukların doğal merakını ve öğrenme isteğini destekleyecek basit deneyler yapabiliriz. Örneğin: "Bu renkli kalemleri ve kağıdı görüyor musun? Hadi bir resim çizelim ve neler yapabileceğimizi görelim. Ya da bu su ve yağ şişelerine bak, suyu yağın içine dökünce ne oluyor dersin? Deney yaparak öğrenelim! Deneyler, bize yeni şeyler öğretir ve çok eğlencelidir." Bu tür etkinlikler, çocukların basit malzemelerle deney yaparak öğrenmelerini sağlar ve bilimsel düşünme becerilerinin temellerini atar. Buradaki en önemli nokta deneylerin tasarımının ve sonuçlarının çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun olmasını garanti altına almaktır. Deney sonucunda "Neden böyle oldu?" gibi sorularla deneyin bilimsel temelli sonucuna ulaşmak önemlidir.

/yediiklimyayincilik

Basit düzeyde deney tasarlamak için malzemeler seçer.

Çocukların bilimsel deneyler yaparken gerekli malzemeleri seçme ve bu malzemelerle basit deneyler tasarlama becerisini geliştirmeyi hedefler. Çocuklar, deneyin amacına uygun olarak, örneğin bir balon şişirme deneyi için balon, su, limon suyu, karbonat ve bir meşrubat şişesi gibi malzemeleri seçebilirler ve bu malzemelerle basit bir kimyasal reaksiyon deneyi tasarlayabilirler.

Merak ettiği konuya ilişkin basit düzeyde deney tasarlar.

Çocuklar suyun maddenin üç halini-katı, sıvı ve gaz-nasıl alabileceğini gözlemlemelerini ve anlamalarını sağlamayı amaçlar. Çocuklar, suyu dondurarak buz haline getirebilir, daha sonra buzu eriterek sıvı hale dönüştürebilir ve kaynatarak buharlaşmasını sağlayarak gaz haline geçişini gözlemleyebilirler.

FBAB7. Bilimsel Çıkarım Yapma

FAB. 7. Günlük hayatındaki fene yönelik olaylar hakkında gözlemlerine dayalı basit düzeyde bilimsel çıkarımlar yapabilme

Canlı ve cansız varlıkların niteliklerini gözlemlerine dayalı olarak ifade eder.

Çocukların çevrelerindeki canlı ve cansız varlıkları gözlemleyerek onların özelliklerini tanımlama ve ifade etme becerisini geliştirmeyi amaçlar. Çocuklar, canlı varlıkların hareket etme, büyüme, üreme gibi özelliklerini ve cansız varlıkların hareketsizlik, değişmezlik gibi niteliklerini ayırt edebilirler. Sorunlara yönelik verileri toplamak için hayal gücünü kullanır. Çocuklar yaratıcılıklarını ve hayal güçlerini kullanarak çeşitli problemlere çözüm bulma ve veri toplama süreçlerinde aktif olarak kullanmalarını teşvik eder. Bu yaklaşım, çocukların sorunları analiz etme ve yenilikçi çözümler üretme yeteneklerini destekler.

Bitkilerin veya hayvanların hayat alanlarındaki değişikliklere verdikleri tepkilere yönelik çıkarımlarını söyler.

Çocuklar, bitkilerin ve hayvanların yaşam alanlarındaki değişikliklere nasıl tepki verdiklerini gözlemleyerek bu gözlemlerden çıkarımlarda bulunma becerisini geliştirmeyi hedefler. Örneğin, bir bitkinin susuz kaldığında nasıl solgunlaştığını veya bir hayvanın yaşam alanı daraldığında nasıl davrandığını gözlemleyerek, çocuklar bu tepkileri çevresel faktörlerle ilişkilendirebilirler.

FBAB8. Bilimsel Model Oluşturma

FAB. 8. Fene yönelik olay ve/veya olguları açıklamak için basit düzeyde bilimsel modellerden faydalanabilme

Yakın çevresindeki problemlerin çözümüne yönelik hayal gücüne dayalı modeller önerir.

Çocukların yaratıcılıklarını ve hayal güçlerini kullanarak, çevrelerinde karşılaştıkları sorunlara yenilikçi ve yaratıcı çözümler üretmelerini teşvik eder. Bu süreçte, çocukların gözlemledikleri sorunları tanımlamaları ve bu sorunları çözmek için kendi hayal güçlerine dayanan modeller geliştirmeleri beklenir. Örneğin, sınıfın düzenini iyileştirmek için bir oyun alanı tasarlamak veya su israfını önlemek için bir su tasarrufu kampanyası düzenlemek gibi fikirler bu hedefinin bir parçası olabilir.

Yakın çevresindeki problemlerin çözümüne yönelik önerdiği modeli yeniler.

Çocukların daha önce önerdikleri çözüm modellerini gözden geçirme ve geliştirme becerisini ifade eder. Bu, çocukların eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Çocuklar, bir çözümün etkinliğini değerlendirir ve daha iyi sonuçlar elde etmek için modeli nasıl iyileştirebileceklerini düşünürler. Örneğin, bir geri dönüşüm projesinin sonuçlarını gözlemleyerek, daha fazla malzemenin geri dönüştürülmesini sağlamak için projeyi nasıl genişletebileceklerini veya iyileştirebileceklerini planlayabilirler.

FBAB9. Kanıt Kullanma

FAB. 9. Bilimsel olayları/olguları açıklamak için kanıtlar kullanabilme

Günlük hayatta karşılaştığı problemleri çözebilmek için elde ettiği verileri görsellerle ifade eder. Çocuklar, karşılaştıkları sorunları çözmek için topladıkları verileri görsel araçlarla ifade etme becerisini geliştirmeyi hedefler. Çocuklar, grafikler, resimler veya diyagramlar gibi görsel araçları kullanarak, sorunları daha iyi anlayabilir ve çözüm yollarını daha etkili bir şekilde iletebilirler.

Yediiklim Yayıncılık

Günlük hayatta karşılaştığı problemlerin çözümü için verileri gruplandırır.

Çocukların karşılaştıkları sorunları çözmek için topladıkları verileri görsel araçlarla ifade etme becerisini geliştirmeyi hedefler. Çocuklar, grafikler, resimler veya diyagramlar gibi görsel araçları kullanarak, sorunları daha iyi anlayabilir ve çözüm yollarını daha etkili bir şekilde iletebilirler. Örneğin çocuklara içerisinde katı ve sıvı atıkların bulunduğu bir kova suyu nasıl temizleyebilecekleri sorularak çözüm yollarına ait verilerin gruplandırılması istenilebilir.

Farklı canlıların hayat döngülerine yönelik gözlemlerine dayalı açıklamalar yapar.

Farklı canlıların yaşam döngülerini gözlemleyerek bu gözlemlere dayalı açıklamalar yapma becerisini geliştirmeyi hedefler. Çocuklar, bitkilerin tohumdan çiçeğe dönüşümü veya kelebeklerin metamorfozu gibi doğal süreçleri inceleyerek, canlıların yaşam döngülerini anlamaya ve bu bilgileri ifade etmeye teşvik edilirler.

FBAB10. Bilimsel Sorgulama Yapma

FAB. 10. Fene yönelik günlük hayatla ilişki olay, olgu ve/veya durumlara yönelik bilimsel sorgulama yapabilme

Sürdürülebilir bir hayat için bitkilerin önemine yönelik sorular sorar.

Bitkilerin ekosistemlerdeki rolünü ve insan yaşamı için önemini anlamalarını sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Bu çıktı kapsamında çocuklar bitkilerin korunması, bakımı ve işlevi gibi konularda soru sormaya teşvik edilmelidir. Çocukların bu tür sorular sorması, onların doğal dünyayla etkileşimlerini artırır ve sürdürülebilir bir çevre için bitkilerin önemini kavramalarına yardımcı olur.

Tasarladığı basit modeli gerçek hayattaki karşılığı ile birlikte değerlendirerek fikirlerini açıklar.

Basit malzemeler kullanılarak oluşturulacak bir su döngüsü modeli veya tahta bloklarla yapılabilecek mimari projeler basit modellere örnek olarak verilebilir.

Fene yönelik günlük hayatla ilişkili olaylara/olgulara yönelik basit düzeyde araştırmalar yürütür.

Çocukların, fen bilimleriyle ilgili günlük yaşamdaki olayları veya olguları keşfetmelerini, bu konularda basit araştırmalar yapmalarını ve gözlemlerini sınıflandırmalarını teşvik eder. Bu, çocukların bilimsel düşünme becerilerini ve meraklarını artırır, aynı zamanda fen bilimlerinin günlük yaşamdaki önemini anlamalarına yardımcı olur.

Çeşitli canlıların hayat döngülerini farklı kaynaklardan araştırarak sorgular.

Bitkiler, hayvanlar ve diğer canlıların yaşam döngülerini anlamaları için çeşitli kaynakları kullanarak araştırma yapmalarını ve bu bilgileri sorgulamalarını hedefler. Bu süreçte, çocukların gözlem, deney ve farklı bilgi kaynaklarından elde ettikleri verilerle canlıların doğumdan başlayıp, büyüme, üreme ve ölüm evrelerini kapsayan hayat döngülerini keşfetmeleri beklenir.

Tanıdık/bilindik malzemelerin yeniden kullanılabileceği olası alanları açıklar.

Çocukların günlük hayatta sıkça karşılaştıkları malzemelerin geri dönüşümü ve yeniden kullanımı konusunda farkındalık kazanmalarını ve ifade etmelerini amaçlar.

Doğal kaynakların sürdürülebilirliği için kişisel kullanımı hakkındaki görüşlerini akranlarına açıklar.

Çocukların su, hava, toprak gibi doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımı hakkında bilinçlenmelerini ve bu konudaki kişisel görüşlerini akranlarıyla paylaşmalarını teşvik eder. Bu süreç, çocukların. Doğal kaynakların önemi ve korunması gerekliliği konusunda düşünmelerini ve bu konuda diğerleriyle iletişim kurmalarını sağlar.

Yediiklim Yayıncılık

Not

- Sürdürülebilirlik, toplumumuzun mevcut ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama olanaklarından ödün vermeden dengelemek anlamına gelir. Amaç, uzun vadeli ekolojik dengeyi ve insan refahını sağlamaktır.
- Azalt: Besin, materyal ve kaynak kullanımını azaltmakla ilgilidir ve çocukların sonsuz tüketime sevk eden reklamlara maruz kalmaları problemi konusunda ebeveynlerle birlikte çalışmayı gerektirebilir.
- Tekrar Kullan: Çocuklara anaokulundaki ve evdeki materyallerin çeşitli hedefler için defalarca kullanılabileceğini göstermekle ilgilidir.
- Geri Dönüşümlü Kullan: Çocuklardan okula geri dönüşümlü materyaller getirmelerini istemekte ve bunları bir dizi aktivitede kullanmakla teşvik edilebilecek bir ilkedir.
- Saygı Duy: Doğayı ve doğal süreleri anlayıp onlara saygı duymaya ve kötüye kullanılma arını azaltmaya sevk etmekle ilgilidir.
- Üzerinde Düşün: Sürdürülebilirlik için çalışan herkese fayda sağlayacak bir alışkanlık ve yetiyi kast eder.
- Onar: Kırık oyuncakları ve başka nesneleri özenli kullanmakla ve onarmakla ilgilidir.
- Sorumluluk Sahibi Ol: Çocuklara bir şeyi korumaları veya gurur duyabilecekleri bir şey yapmaları konusun da güvenmekle ilgilidir.

KAYNAKÇA

İlköğretimde Çağdaş Fen Bilgisi Öğretiminin Önemi ve Nasıl Olması Gerektiği Üzerine Bir Değerlendirme, Ahmet Hakan HançerÖnder ŞensoyHalil İbrahim Yıldırım, 2003.

Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Fen Eğitimine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi, Halil Elmas, Ahmet Kanmaz, Mayıs 2015.

Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi-Okul Öncesinde Fen Eğitimi, Aynur Özdaş, 2011

Geçmişten Günümüze Fen Eğitiminin Önemi ve Fen Eğitiminde Son Yıllarda Yapılan Çalışmalar, Handan Güneş, Şadiye Karaşah, Ağustos 2016.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Fen ve Doğa Konularının Öğretiminde Kullandıkları Etkinliklerin Belirlenmesi, Sinan Çınar, Şubat 2013.

Erken Çocukluk Döneminde Fen Öğretiminde Analoji, Raziye Bilaloğlu, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenlerinin Fen Eğitimine Yönelik Görüşlerinin ve Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi, Oktay Aslan, Tuba Şenel ZOR, Emine Tamkavas Cicim, Ekim 2015.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Fen Eğitimine Karşı Gösterdikleri Tutumlar, Merve Ünal, Berrin Akman, Hacettepe Üniversitesi, 2006.

Okul Öncesi Dönemde Fen Eğitiminin Amaçları, Yaşare Aktaş Arnas, Haziran-Aralık 2002. Hedef Yayınları, Okul Öncesi Dönemde Fen Eğitimi, Prof. Dr. Fatma Şahin, 2015.

yediiklimyayıncılık

ERKEN ÇOCUKLUKTA GÜZEL SANATLAR ÖĞRETİMİ

Okul öncesi dönemde güzel sanatlar öğretimi verilirken çocuğa resmetme, yaratma, imgeleme gücü ile kendine özgü bir dünya kurma içgüdüsünün gelişmesi için koşullandırılmalı ve sınırsız bir özgürlük tanınmalıdır.

Bizim ön yargılarımızla kavradığımız dünya yanında, çocuğun dünyası oldukça sade ve sevimlidir. Okul öncesi güzel sanatlar öğretiminde dikkate alınması gereken bazı temel ilkeler şu şekilde ifade edilmektedir:

Çocukların genel gelişimleri, onların bilişsel, duyuşsal, sanatsal algı, kavram düzeylerinde farklılıklar gösterebileceğinden bu tür bireysel özellikler ve farklılıklar etkinlik sürecinde göz önünde bulundurulmalı, plan ve programların oluşturulmasında öncelikli olarak bu esaslar göz önünde bulundurulmalıdır.

Okul öncesi dönemde, zorunlu okul çağının temellerini teşkil eden becerileri ve yeterlikleri geliştirebilecek esnek, çocuk merkezli bir eğitim programına gereksinim vardır.

Güzel Sanatlar Öğretiminin Temel İşlevi

Görsel sanatların öğrencilere katkıları şu şekilde sıralanabilir:

- Yaratıcılığını geliştirmek,
- Öz güvenini geliştirmek,
- Kendini ifade etmesine olanak sağlamak,
- Deşarj olabilme olanağının ve ortamının sağlanmasına,
- Teknik bilgi ve beceri kazandırmak,
- Bağımsız eleştirel düşünebilme becerilerinin gelişimine,
- Sorumluluk kazanmasına,
- Girişimciliğinin gelişimine,
- Sosyal ve duygusal gelişimine,
- Fiziksel gelişimine,
- Bilişsel gelişimine,
- Dil gelişimine katkıda bulunmaktadır.
- Belirli hedefleri gerçekleştirmelidir.
- Çocuğun yönlendirdiği etkinliklerle, öğretmenin yönlendirdiği etkinlikler arasında bir denge olmalıdır.
- İnsan ilişkilerine dayalı bir atmosferin gelişimini sağlamalıdır.
- Ana-babaları, çocukların eğitimine katmalıdır.
- Ürünleri değerlendirmelidir.

Okul öncesi çocukların güzel sanatlar öğretimi programlarında,

- Hayalî oyunlar,
- Hayalî resimler,
- Öyküyü tamamlayan resimler,
- El işi etkinlikleri, artık malzemeyi değerlendirme,
- Yoğurma malzemeleri,
- Yaratıcılığa yöneltici etkinlikler olarak sıralanabilir.

Okul Öncesinde Güzel Sanatların Yeri ve Önemi

Güzel sanatlar okul öncesinde çok önemli yer tutan bir alandır. Bu alanla ilgili kazanımlar şu şekilde sıralanmıştır.

Güzel sanatlar öğretimi çocuğun yaratıcılığını ve hayal gücünü geliştirmesinde önemli rol oynar.

- Çocuklarda farklı bakış açısı kazandırır, çok boyutlu düşünceyi geliştirir.
- Görsel sanat etkinlikleri, çocuğa kendini ifade etmesi ve bireyselleşmesi için fırsatlar sunar.
- Duygularını; konuşma, hareket vb. araçlarla ifade edemeyen çocuklar görsel sanat etkinlikleriyle kolayca ifade ederler.
- Sanat etkinlikleri yoluyla çocuklar, sosyal ve duygusal yeterliklerini geliştirme fırsatı bulurlar.

Temel Sanat Eğitimi

Okul öncesi dönemde güzel sanatlar etkinlikleri çizgisel çalışmalar, renkli çalışmalar, üç boyutlu çalışmalar, form çalışmaları olarak sıralanabilir.

Çizgisel çalışmalar; kuru boya, mum boya, pastel boya, farklı kalınlık ve çeşitte fırçalar, kurşun kalem ile yapılan çizimler çocukların görsel ifade biçimlerini ve yorumlarını içerir.

/yediiklimyayıncılık

Renkli çalışmalar; kuru boya, mum boya, sulu boya, pastel boya, parmak boyası, şeker boyası, renkli farklı keçeli kalemler, mürekkep ile yapılan her türlü renkli çalışmaları içerir. Çalışmalarda renklerin kullanımı, karıştırma, kâğıt ve fırça seçiminde esnek davranılmalıdır.

Üç boyutlu çalışmalar; kil, kâğıt hamuru, tuz seramiği, oyun hamuru, kâğıt ve karton gibi malzemelerle yapılan çalışmaları içerir. Bu etkinliklerden kuşkusuz en verimli ve etkili olan yoğurmalı maddeler ile yapılan çalışmalardır. Okul öncesinde çeşitli el becerilerine dayalı malzemelerin kullanılması, çocuklarda üç boyut kavramının geliştirilmesi, yaratıcılıklarına ortam oluşturması açısından oldukça ilgi çekici, zevkli, pahalı olmayan etkinliklerdir.

Form çalışmaları; farklı artık malzemeleri kullanarak belli bir bütünü oluşturan tasarımların yapılmasını içerir. Renkli kâğıtlar, gazeteler, değişik boylarda kutular, kablolar, tahta parçaları vb. gibi artık malzemeler kullanılabilir. Sanat etkinliklerinde farklı malzemelerle çalışmak çocuğun yaratıcılığının gelişmesinde önemli bir etmendir.

Not

Röprodüksiyon Çalışması: Röprodüksiyon, bir sanat eserinin aslına uygun kopyasıdır. Bu işlem genelde basım yöntemleri kullanılarak yapılır. Bir sanat eserinin bu anlamda çoğaltılması ve röprodüksiyon sayılabilmesi için, özgün yapıtın gerçekte tek nüsha olarak yapılmış olması gerekir. Röprodüksiyonu kopyadan ayıran özellik, onun taklit olmayıp, yalnızca özgün yapıtın özgün tekniği dışında bir teknikle yeniden üretilmesidir. İşte bu yüzden kopya sayılmaz.

ÇOCUKLARDA RESİM GELİŞİMİNİ DESTEKLEME

Çocukların çizimleri sanatsal gelişimlerinin temelini oluşturur.

- Sanat etkinlikleri, çocukların gelişimlerine uygun bir şekilde verildiğinde yaratıcılıkları desteklenmektedir. Çocukların, özellikle küçük kas becerilerine uygun materyaller sağlanmalı, etkinlik ve ortam hazırlanmalıdır.
- Yaratıcı sanat bir şeye benzetme değil, kendini ifade etmektir. Çocuklar, sanat çalışmalarında özgür olmalıdır, çalışmaları eleştirilmemeli, gerçek hayattaki objelerin aynısını yapmaya, renklerin aynısını kullanmaya zorlanmamalıdır.
- Çocukların çizimleri kendilerine özeldir, birisinin çalışması diğerininkine benzemez. Çocuklar birbiri ile karşılaştırılmamalı, kendi resmini yapmaya cesaretlendirilmelidir.
- Çocuk boyaya, fırçaya, yapıştırıcıya kâğıda dokundukça sürecin üründen daha önemli olduğunu unutmamak gerekir. Dikkatli ve özenli yorumlar, çocuğa sanat keşiflerinde cesaret verir.
- Çocuk, kopya çizimler veya boyama kitabında yer alan içini renklerle doldurmalı çalışmalar yerine, yaratıcılığı besleyen özgür çalışmalar yapmaya yönlendirilmelidir.
- Çocuklar ile resimlerinde neler yaptıkları konusunda konuşulmalı, çalışmanın içeriği yazılmalıdır.
- Çocuğa çalışmalarını sergileyebileceği pano, duvar vb. sergi alanı sağlanmalıdır.

BİR SANAT ESERİNİ TANIYABİLME VE DEĞERLENDİREBİLME

Sanatsal eleştiri, çocuğun beğeni, hoşlanma veya duygulardan çok mantıksal düşünmeyi, eserin sanat ögeeri doğrultusunda sorgulanmasını kapsar. Sanat eleştirisi çocuğun detayları görmesine, tahminde bulunmasına, karşılaştırma yapmasına, eleştirel düşünmesine destek verir. Tüm çocukların görüşleri alınır hiçbir görüş sanat eseri için son görüş değildir.

Çağdaş sanat öğretiminin en önemli amacı, çocukların doğru karar vermelerini sağlamak için onlarda eleştirel düşünceyi geliştirmektir.

Sanat eserinin eleştirisi Edmund Feldman tarafından geliştirilen;

- Tanımlama,
- Çözümleme,
- Yorumlama,
- Yargı

olmak üzere dört aşamada yapılmaktadır.

yediiklimyayıncılık

1. **Tanımlama:** Sanat eleştirisinin ilk basamağı olan tanımlama, eserde görülen tüm nesnelerin envanterini çıkarmaktır. Burada yapılacak ilk şey, eserde hangi görsel ögelerin yer aldığını belirlemektir. Amaç, eserle ilgili herhangi bir değerlendirme yapmadan önce saf gözlem yapmaktır. **Tanımlama aşamasında sorulacak sorular şunlardır:**
   - ✓ Eserde ne görüyorsunuz? (Figürler, objeler, ortam)
   - ✓ Eser hangi malzemelerle yapılmış? (Yağlı boya, heykel, seramik vb.)
- Hangi sanat formu kullanılmış? (Resim, heykel, grafik tasarım vb.)
- Eserde hangi renkleri görüyorsunuz? (Sarı, Pembe, Mavi)

   Bu aşama, eserin fiziksel ve görsel unsurlarını tanımaya yönelik bir süreçtir. Detaylar burada dikkatlice ele alınmalıdır.

2. **Çözümleme (Analysis):** Sanat eleştirisinin ikinci basamağı olan çözümleme, eserin sanatsal elemanları ve tasarım ilkeleri açısından incelenmesidir. Bu aşamada, sanat eserinin nasıl oluşturulduğu ve ögelerin nasıl organize edildiği üzerinde durulur. Sanat bilgisine dayalı bir çözümleme yapılır ve eserin teknik yönleri incelenir. Bu aşamada sanatın elemanları (çizgi, renk, form, doku, mekân vb.) ve tasarım ilkeleri (denge, ritim, vurgu, bütünlük vb.) değerlendirilir. Sorulacak sorular şunlardır:
   - ✓ Eserde kullanılan renkler nasıl düzenlenmiştir? Sıcak mı, soğuk mu renkler hakimdir?
   - ✓ Eserde hangi çizgiler kullanılmıştır? (Düz, eğri, kırık, yumuşak vb.)
   - ✓ Eserde denge nasıl oluşturulmuştur? (Simetrik ya da asimetrik bir denge var mı?)
   - ✓ Eserde mekân nasıl kullanılmıştır? (Düz, derinlikli, üst üste yerleştirilmiş mi?)

   Bu aşamada, eserin teknik ve estetik özellikleri, sanat elemanlarıyla birlikte analiz edilir.

3. **Yorumlama:** "Sanatçı izleyiciye ne söylemek istiyor?" sorusu cevaplanmaya çalışılır. Yorum aşamasında eserin içerik anlamı ya da psikolojik ortamı söylenmeye çalışılır. Bu aşamada tahminlerde bulunulur. Yorum, eleştiri işleminin en zor basamağıdır çünkü farklı olmaya çaba gösterme gereği vardır.

Zekânın, hayal gücünün ve cesaretin kullanıldığı yaratıcı ve eğlenceli bir basamaktır. İlk iki aşamada elde edilen bilgiler birleştirilir, duygu ve düşünceler ortaya konulur.

- Sanatçı bu sanat eserini neden yapmış olabilir? Sen olsaydın nasıl yapardın?
- Resimdeki çocuk sana neler söylüyor? Ona neler söylemek istersin?
- Resimdeki bu yol nereye gidiyor? Orada yaşamak ister miydin?
- Bu görüntü sende nasıl bir koku hissi uyandırıyor? Bu görüntüden nasıl bir ses duyuyorsun?

4. **Yargı:** "Bu eser başarılı bir eser midir?" sorusuna cevap aranır. Tüm aşamalar birleştirilip karara varma sağlanır. Sanat eserinin neden güzel, değerli ya da ünlü olduğunun kişisel bakış açılarından sıyrılıp çeşitli sanat ve estetik kuramları çerçevesinde kararına varmayı içerir. Yargı aşaması, kişisel beğeni ve tercihlerle değil bir sanat eserinin neden değerli ve önemli olduğunun açıklanmasıyla gerçekleşir.
   - ✓ Bu eser nasıl? Bunu evine asmak ister misin?
   - ✓ Eser müzeye koymaya değer mi?
   - ✓ Sence bunu yapan sanatçı, hangi duygular ile yapmış?
   - ✓ Sence bu eserin sanatçısı nasıl bir kişi?
   - ✓ Evin için nasıl bir resim seçersin?
   - ✓ Bir kişi neden bunun gibi bir resim / heykel yapmak ister?

Yediiklim Yayıncılık

Sanat Eğitiminde Kullanılan Yaklaşım ve Kuramlar

Sanat Eğitiminde Çoklu Zekâ Kuramı

Eğitim süreci öğrencilerin yetersizliklerine odaklanmaktan çok, onların güçlü oldukları zekâ alanlarını belirlemeli ve onlara bu alanlarda başarılı olmaları için yardım etmelidir.

Gardner sekiz zekâ alanı belirlemiştir. Bu zekâ alanları ve özellikleri şunlardır:

Zekâ Türü	Özellikleri
Sözel-Dilsiz zekâ	Şiirsel anlatım, yazma ve konuşma sanatı, açıklama yapma
Müziksel-Ritmik zekâ	Beste yapma, şarkı söyleme, müzik dinleme, tempo tutma, sesin perdesini ve ritmini hissetme
Mantıksal-Matematiksel zekâ	Mantıklı düşünmenin derinlemesine incelenmesi, sorgulama ve soyutlamadan hoşlanma
Görsel-Uzamsal zekâ	Şekil ve görüntüleri görsel olarak algılama, görüntüleri zihinsel kullanma
Bedensel-Kinestetik zekâ	Motor davranışlar üzerinde iyi kontrol sağlama, dansçı ve sporcu yeteneklere sahip olma
Öze Dönük zekâ	Bireyin kendi duygularını açabilmesi, derin düşünme, hayal kurma
Kişiler Arası-Sosyal zekâ	Diğer bireylerin duygularına, güdülenmelerine, ruh durumlarına dikkat etme
Doğacı zekâ	Doğaya, doğa olaylarına ve doğal kaynaklara aşırı duyarlı olma

Sanat Eğitiminde İş Birliğine Dayalı Öğrenme

İş birliğine dayalı öğrenme, öğrencilerin kendi ve diğer öğrencilerin öğrenmelerini en yüksek düzeye çıkarmak için birlikte çalışmayı sağlayan, küçük grupların öğretimsel kullanımı olarak tanımlanabilir. İş birliğine dayalı öğrenme sosyal bağımlılık kuramı, bilişsel gelişim kuramı ve davranışçı öğrenme kuramı olmak üzere üç farklı kuramı temele alır. İş birliğine dayalı öğrenmenin sanat etkinliklerinde kullanılması, özellikle kendini bu alanda yetersiz gören çocukların grup dinamiği ile kendini ifade etmede bir cesaret kazanmaları bakımından önemli olacaktır.

GÜZEL SANATLAR ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

Görsel sanat etkinliklerinde uygulanabilen yöntemler şöyle sıralanabilir:

Anlatım-Öğretmen Merkezli Yöntemi: Bu yöntem çoğunlukla, konunun öğrenciye ilk kez verileceği, konu ile ilgili açıklamaların yapılacağı, ya da uygulamaya geçmeden önce uygulamanın nasıl yapılacağı, hangi materyallerin nasıl kullanılacağının belirtilmesinde kullanılır.

Soru-Yanıt Yöntemi: Öğrencinin derse etkin katılımını sağlayan bu yöntem, öğrencinin bir konu hakkında farklı açılardan düşünmesini sağlayacak ve onun yaratıcı düşünme sürecini etkin kılacaktır. Sanat eğitiminde, özellikle sanat eseri incelemede sıklıkla kullanılan bu yöntem, öğrencinin yapıt üzerine düşünmesini, sorgulamasını ve yapıtı çözümlemesini sağlar.

Etkileşimli Soru Yanıt Yöntemi: Bu yöntemde öğretmen, öğreteceği konu ile ilgili temel soruları hazırlayarak öğrencilere verir. Sınıf ortamında her bir soruya ilişkin her bir öğrencinin yanıtı alındıktan sonra bir sonraki soruya geçilir. Bu yöntem de özellikle sanat eseri incelemede öğrencilerin birbirleriyle etkileşim içinde olarak sorulan sorulara ayrı yanıtlar vermelerini sağlar.

Sorun Çözme Yöntemi: Sanatın her alanında en etkili yöntemlerden biri olan Sorun çözme yöntemi, özellikle tasarım, uygulama, ortaya bir yapıt koyma ve bu yapıtı içeriğe uygun olarak isimlendirme gibi kısımlarda etkilidir. Öğrenci ortaya koyacağı çalışmaya ilişkin, konu, konuya uygun tasarım, tasarımı uygulamada kullanacağı materyaller gibi aşamalarda sorun çözme yöntemini kullanır. Ayrıca, sanat eseri incelemede de kullanılan bu yöntem, bitmiş bir iş üzerinden yapıtın incelenmesi ve çözümlenmesi şeklinde geriye doğru bir süreci ele alır.

Gösterme Yöntemi: Sanat eğitimi sürecinde en etkin yöntemlerden bir diğeri olan gösterme yöntemi, konunun daha iyi anlaşılması için görsel örneklerin gösterimi, uygulamanın nasıl yapılacağını, yeni bir tekniğin nasıl kullanılacağını göstermede etkili bir yöntemdir. Bu yöntemle, öğrencinin ilgisi yoğunlaştırılarak, öğrenmenin kalıcı olması sağlanır.

/yediiklimyayıncılık

Oyunlaştırma Yöntemi: Öğrencilerin eğlenerek öğrenmesini sağlayan bu yöntem, sanat öğretiminin uygulama, eleştiri, sanat tarihi, estetik gibi her alanında uygulanmaktadır. Bir yapıt incelemesinde, yapıtta yer alan figür ve nesnelerin görünümüne bürünerek canlandırmak yapıtı yorumlamak açısından hem eğlenceli hem de öğreticidir. Ancak bu yöntem, diğer birçok yönteme göre daha fazla ön hazırlık ve kontrol gerektirmektedir.

Gözlem ve İnceleme Yöntemi: Öğrencilerin, sanat ile ilgili ilk elden deneyim kazanmaları açısından müze, galeri, çevre incelemelerine götürülmesini kapsayan bu yöntemle, öğrencinin yapıtlarla bire bir ilişki kurması yapıtın dokusu, boya kalınlığı, fırça darbeleri, renk, boyut, form, vs. sağlanır. Müze, sergi, tarihî geziler gibi gözlem ve inceleme yönteminin kullanıldığı yerlere gitmek için ziyaret öncesinde, ziyaret sırasında gerekli hazırlıkların yapılması gerekmektedir.

İş Birliğine Dayalı Öğrenme Yöntemi: Bu yöntemle öğrencinin bir konuya, soruna, uygulamaya bireysel değil de grup olarak yoğunlaşması sağlanır. Öğrencilerin bir tema ya da yapıt inceleme etkinliğine ilişkin bilgileri araştırıp, değişik konularla ilişkilendirip, birbirleriyle iletişim içinde olarak öğrenmelerini sağlar.

Müzikli Yöntem: Daha çok yurt dışındaki okullarda özellikle de Almanya ve Avusturya'da kullanılmış olan bir yöntemdir. Kullanılan bu yöntemde seslerin renk ve şekillere dönüşümünün çocukta yaratıcılığı geliştireceği düşüncesi ileri sürülmüştür. Müzikli yöntem sanat eğitimindeki ritim kavramının algılanması ve soyut düşünme ve imgeleme yeteneğinin geliştirilmesi açısından uygulanabilecek başarılı bir yöntem olabilir.

Kopya Yöntemi: Kopya yönteminin resim sanatında oldukça eskiye dayanır. Taklit etme prensibine dayanan kopya yönteminde karelere ayırarak ya da doğrudan kopya ederek nesnenin tıpkısı elde edilir. Yaratıcılığı engellediğinden çok kullanılan ve önerilen bir yöntem değildir.

Psikolojik Yöntem: Psikolojik yöntem daha çok çocuğun yaptığı resimlerden psikolojik özellikleri ön plana çıkarılarak çocuğu tanımaya yönelik uygulanan bir yöntemdir. Psikolojik yöntem sanat eğitimi alanından çok klinik anlamda tedavi, tanı yöntemi olarak kullanılmıştır.

Bellek Eğitimi Yöntemi: Bellek eğitimi yöntemi temelinde çocuğun sanat eğitiminde daha serbest olması düşüncesine dayanır. Sanat eğitiminin katı kurallarla sınırlandırılmaması gerektiği inancıyla hareket edilerek belleğin harekete geçirilmesi düşüncesi ileri sürülmüştür. Bu görüşe göre öğrencinin çevresine yönelik algılaması ön plana çıkmaktadır. Öğrencinin kendi çevresine ait bilgisini bellek yöntemiyle resme aktarılması söz konusudur.

Drama Yöntemi: Drama yöntemi, çocuğun yaşantıları oyunlaştırması prensibine dayanan bir yöntemdir. Yaşantıların oyunlaştırılmasında belirli bir konu ya da sınırlama yoktur. Oyun doğaçlama olarak gelişir. Drama yöntemi ile öğrenci, yaratıcı bir etkinlikle karşılaştırılmış olur. Kendi imgesini bütün duyu organlarını kullanarak seçer, aktarır, yorumlar ve sorgular. Yaratıcılık eğitimi açısından drama yöntemi çocuğun çok yönlü olarak gelişimine katkıda bulunacak yöntemlerden birisidir.

Kolaydan Zora Gitme Yöntemi: Kolaydan zora doğru öğretim yöntemi çocuğun zihinsel ve fiziksel gelişiminin göz önünde tutularak öğretim konularının önce kolaydan başlayarak daha sonra zora doğru ilerlemeyi ön gören bir öğretim yöntemidir.

Not Alma Yöntemi: Eskiz, karalama birçok yaratıcı düşünce ya da bakış kâğıt üzerine çabucak aktarılır. Bulunan çözümler, sürekli evrime uğrayarak gelişir ve zenginleşir. Her tür malzeme kullanılır, eskiz kâğıdı, pelür, bilgisayar vs.

Sentez Yöntemi: Buluşlar çoğu kez birbiriyle çelişen, aykırı unsurların bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Farklı ögeler sentezlenerek yaratıcılık geliştirilmeye çalışılır.

Okul Öncesi Güzel Sanatlar Öğretiminde Yaratıcılık Alanı ve Potansiyeli

Çocuklar için "yaratma" bir nesne ya da düşüncenin çocuğa göre "yeni" olmasıdır. Yaratıcılık; esneklik, duyarlılık, akıcılık, özgünlük gibi özellikleri içerir.

Çocuğun yaratıcı düşüncesini geliştirmek için:

- Düşünceler belli bir noktada yoğunlaştırılmalıdır.
- Derinlemesine düşünmesi için zaman verilmelidir.
- Fikirleri hemen orada paylaşılmalı,
- Yaratıcı fikirlerini kullanacağı ortam hazır olmalıdır.
- Duyuları ve duyguları uyarılmalı,
- Farklı şeyler yapılmasına fırsat verilmeli, vb.

Yediiklim Yayıncılık

Çocuğun yaratıcı düşünce gelişiminde güzel sanatlar öğretiminin işe koşulmasında birtakım sanat ögelerine okul öncesi öğretim programlarında yer verilmesi gerekmektedir. Bu ögeler; çizgi, biçim, renk, uzam (boşluk), ton ve doku olarak sıralanmaktadır.

ÇOCUK RESMİNİN GELİŞİM AŞAMALARI

Gelişim dönemleri konusunda en sistematik ve aynı zamanda geçmişten günümüze en çok kabul gören yaklaşım Lowenfeld'ın sıralaması olmuştur. Lowenfeld'e göre bu sıralama evrenseldir ancak bazı çocuklar erkenden karalama evresinden şema öncesine veya şema öncesinden şematik döneme geçiş yapabilir. Lowenfeld, aynı zamanda Kellogg'dan etkilenmiş ve onun kuramını genişletmiştir. Bu sıralama şöyledir:

1. Karalama Dönemi (2-4 yaş)
2. Şema Öncesi Dönem (4-7 yaş)
3. Şematik Dönem (7-9 yaş)
4. Gerçekçilik Dönemi-Ergenlik Öncesi (9-11 yaş)
5. Görünürde Doğalcılık Dönemi (12-14 yaş)

1. Karalama Dönemi (2-4 Yaş)

İlk yıllarda çocuk kâğıt üzerine gelişigüzel çizgiler çizer. Bu evre, karalama evresi olarak tanımlanabilir.

18. ay dolaylarında çocuğun ilk karalama gelişimleri dikkatimizi çeker. Her çocuk ilk resim çalışmalarına karalama ile başlar. İlk karalama ilk ağlama gibidir. Önceleri kâğıt üzerine gelişigüzel çizgiler çizen çocuk, sonraları bunları daha organize ve kontrollü bir biçime dönüştürür. Hem Luguet hem de Piaget, bu ilk dönem karalamalarını yalnızca oyun ve alıştırma olarak görmüşlerdir.

Çevrelerine olan merak, ilgi ve öğrenme isteği heyecanlı bir şekilde devam eder, fakat çevresindeki nesnelerin işlevselliğini 1,5 yaşından önce kavrayamaz. 1,5 yaşından itibaren çocuk nesneleri tanır, pastel boyanın çiziktirmeye yaradığını anlar, kitaplardan gösterilen resimlere karşı ilgi duyar, boya ve fırça bulduğunda ürkek bir şekilde renkleri yan yana veya üst üste boyayabilir.

Genel olarak normal bir gelişim sürecini izleyen her çocuğun içgüdüsel olarak gerçekleştirdiği ilk eylemler rastgele, belirsiz, bilinçli olmayan, kontrolsüz karalamalar şeklindedir. İlk çizgiler daha sonraları kontrol altına alınır ve daha çok bir amaca yönelik olarak ritmik bir karakter gösterir. En sonunda, çocukların çoğu çizgilerini büyük dairesel şekillere dönüştürme eğilimine girer ve çizgilerini tarayıcı, dalgalı daha ince veya kalın olacak şekilde değiştirmeyi öğrenirler.

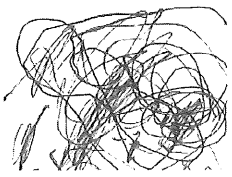

Çocuklar karalama devresindeki ilk işaretlerle tasarladıkları resimleri yapabileceklerinin genellikle farkına varamazlar. Çocuklar, çizim yüzeyinde kollarını sık sık ileri geri döndürerek bazen de resim yapılan yüzeyin dışına çıkarak rastgele çizimler yaparlar. Zamanla, çocuklar kollarının hareketleriyle yaptıkları çizimler arasındaki ilişkiyi fark ederler. Bu keşif, çocuklara özel bir zevk veren belli çizgilerin tekrarlanması ve çizgilerini denetim altına almalarıyla gelişir.

Renkler parlak ve canlı olarak tercih edilir. Linderman'a (1997) göre, çocukların tüm bu çizgisel aktiviteleri, kendi içinde farklı gelişim basamaklarını oluşturur. Bunlar:

1. **İsimsiz karalamalar:** Çizgiler gelişigüzeldir. Geniş kol hareketleri ile çizim yaparlar.
2. **Kontrollü karalamalar:** Kontrollü çizgiler çocuklarda motor koordinasyonunun gelişmesiyle gerçekleşir. Yani çocuklar, kol hareketi ile çizgiler (en, boy, diyagonal, dairesel) arasındaki ilişkiyi fark ederler.
3. **İsimlendirilen karalamalar:** Çocuklar, yaptıkları karalamaları bir nesne ya da obje olarak adlandırmaya başlarlar. (Aslında bu çizgiler hiçbir nesne veya objeye benzemez, onlar hâlâ bir karalamadır.)

Çocukların bu şekildeki davranışları önemli bir gelişmedir. Bu, onların şekiller ile ilgili düşünmeye başladıklarına işaret eder. Çevrelerindeki yaşam ile ilişki kurarlar, şekillerin yapılarını algılarlar. Bazı geometrik formları bir nesne veya bir insan figürü olarak isimlendirirler. Örneğin: "Baba" kavramı çemberin içinden aşağıya doğru uzanan iki çizgi (bacaklar) olarak betimleyebilirler.

Karalama Döneminden Şema Öncesine Geçiş

- 3 yaş dolaylarında baştan oluşan basit insan resimleri çizilmeye başlanır. Renkler bilinçsizce seçilir ve kâğıt gelişigüzel kullanılır.

/yediiklimyayıncılık

- 4 yaş kol ve bacakları temsil eden uzantılara kafaya ekler.

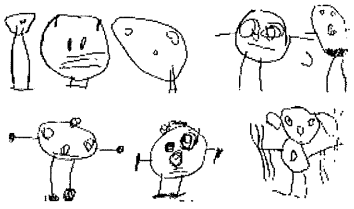

2. Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş)

Bu devirde çocuklar dış dünya ile kurdukları ilişkileri zenginleştirmeye başlarlar. Genelde 4 yaş civarında, çocuklar oldukça tanınabilecek biçimler çizmeye başlar. Ancak, 5-6 yaşlarında çocuk kendi duygu ve düşüncelerini ortaya koyacak girişimlerde bulunur.

En sevdiği konu insan figürüdür. Burada çocuk tipik bir baş ve ayaklardan oluşan adam çizgisini ortaya koyar ve yakın çevresinde ilişkin olduğu çok sayıdaki objeyi çizmeye başlar. Bu objeler kâğıt üzerinde gelişigüzel yer alırlar.

Not

Karalama döneminde yapılan insan figürlerinde gövde yoktur. Kafadan çıkan eller ve bacaklar vardır. Şema öncesi dönemde yapılan insan figüründe gövdeden kollar ve bacaklar çıkar.

- Çizimlerde mekânla olan ilişki azdır ve hiyerarşi görebiliriz. Önemli olanları daha büyük çizebilirler.
- Bu dönemde çocuk, çizmek ya da boyamak istediği nesne ya da olgu ile ilgili bir bağlantı oluşturma sorumluluğu yaşar. Bu bağlantı oluşturma isteği ayrıca çocukta bir haz oluşturur. Yapmış olduğu bu çizimlerde büyük veriler saklıdır. Çocuğun ebeveynleri, öğretmenleri bu verilerin kendileri içinde önemli olduğunu bilmelidir çünkü çocuklar bu dönemde resimleri sürekli göstermek isterler.
- Saydamlık, boy hiyerarşisi, tamamlama, espri, tekrar ve simetri gibi özellikler bu resimlerde gözlemlenir.
- Canlı ve parlak renkler dışında renkler çeşitlendirilir. Çocuklar resimlerini istedikleri renklere boyarlar. Mavi bir güneş, kırmızı bir bulut örnek verilebilir.
- Çizdiği biçimler dikey veya yatay konumdadır.
- Mekân düşüncesi yeterince gelişim göstermediğinden nesneler yüzeysel bir şekilde yan tarafa yatık olup görünmeyen yanları gösterilir. Örneğin: Arabanın dört tekerleğini, bir masanın dört ayağını ve ağaçları yüzeyde eğik bir şekilde belirtmesi gibi. Şeffaflık ve düzleme özelliği en fazla bu yaşlarda kendini gösterir.
- Çizgilerle (kontur) kısıtlandırılan nesnelerin içini ayrı renklerle doldurabilirler.
- Nesnelerdeki yakınlık uzaklık ilişkisi yoktur.
- Boyama işlemleri ise; soldan sağa, yukarıdan aşağıya geniş fırça darbeleri biçimindedir.
- Derinlik ve perspektif özellikleri görülmez.

3. Şematik Dönem (7-9 Yaş)

- Bu evre içerisinde ki çocuk, bundan böyle toplumun bir elemanı olduğunun bilincine varır.
- Şema, çocuğun ifade aracıdır. Şematik çizimde nesnelerin belli ayırt edici özellikleri ön plandadır. Bu dönem resimleri oldukça sade ve özdür, taslak şekiller ve tekrarlar görülür.
- Hayal dünyasından uzak gerçek nesne ve olayların yansıtılmaya çalışıldığı, gerçek renklerin kullanıldığı da görülmektedir.
- Kendilerini monotonluktan kurtaracak ve farklı kılacak arayışlara girerler ve bunu başarınca, bu hazzı yaşarlar. Kendinden yaşça büyük bireylerin, yaşam şekillerine merak duyar ve gözlemlerler.
- Bu çağdaki çocukların çizimlerinde görülen sıralı, yaşadıkları an ile ilgili temaları tasvir etmesi etkili olmaktadır. Çoğunlukla top oynama, spor etkinlikleri, ip atlama, çeşitli yarışmalar, mahallemiz, lunapark, çevremiz, kamp, dağcılık ve diğer aksiyon içerikli temaların bulunduğunu söyleyebiliriz.

Not

Şematik evrenin özelliklerini belirtmek şema öncesi döneme göre daha zordur. Çünkü çocuğun büyümesi ile olgunlaşma süreci, düşünce ve duyguları karmaşık bir hâle gelmektedir.

- Renkler gerçeğe yakın çizilmeye başlar.
- Gizli perspektif gözlenir.

/yediiklimyayincilik

- Çocuk, resimlerinde cinsiyet ayrımını net olarak yapar. Kızlarda küpe, saç gibi detaylar yapılırken erkeklerde kısa saçlar ön plana çıkar.
- Yer ve gök çizgisi resimlerde netleşmiştir.

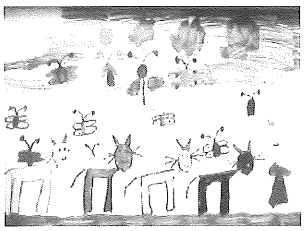

- Çocuğun yazı ile birlikte kimi simgeleri, işaretleri de çizgileri arasına yerleştirdiği görülür; yön gösteren ok işareti, banka amblemleri, PTT yazısı gibi.
- Resimlerde geometrik şekiller kullanılmaya başlanır. Evlerin çatısının dikdörtgen olması, kızların eteklerinin üçgen olması gibi.

4. Gerçeklik-Gruplaşma-Başkaldırma Gerçeğe Özenti Dönemi (9-11 Yaş)

- Bu evrede çocuk, ayrıntıya ilgi duyarken, giderek resimlerini göstermekten hoşlanmaz, onları açıklamaz. Artık renkler gelişigüzel seçilmek yerine, gerçeğe uygun biçimde seçilmeye başlanmıştır.
- Kızlarla erkeklerin konu seçiminde farklılıklar belirir. Erkekler tekneler, arabalar, vb. çizerken kızlar kadın yüzleri, giysiler, evler, çiçekler vb. çizerler.
- Resimlerde gerçekçi ve ayrıntıya önem verdikleri görülür.
- Perspektif resimlerde görülür.
- Önceki döneme ait olan saydamlık özelliği, düzleme özelliği kaybolmaya başlar. Çocuk gerçekliği yansıtma arzusundayken bunu yansıtamamanın çekimserliğini de yaşar. Resimde gerçekçi çizime eğilimlidirler; ayrıntılara girerler, çocuğun renkle olan ilişkisi onun tercihine bırakılmalıdır.
- Yapılan çizim çalışmalarında genellikle erkek çocuklar, kahraman, kurtarıcı, başrol, iri yarı kocaman araçları, büyük nesneleri ve güçlü varlıkları betimlerler. Kızlarda bu yönden daha duygusal, anaç, modern, koruyucu ve sahiplenici ve doğadaki bitki ve canlıları çizimlerinde ön plana çıkarırlar.
- Resim çalışmalarında katı bir gerçeklik hâkimdir.

5. Görünürde Doğalcılık Dönemi (12-14 Yaş)

- Ergenlik sorununun ortaya çıktığı bir dönemdir. Benmerkezci düşünen birey bu dönem içerisinde zihinsel ve fiziksel değişikliklerini kabullenme ve özümseme çabası içerisindedir.
- Yakın çevresinde objelerin orantı-boyut-derinlik farklılık ve benzerliklerinin üç boyutlu düşünme yetisini gelişmesini çocuğun resimlerinde görebiliriz.
- Renk analizi, renklerin farklılıkları daha net görülür. Rengi en iyi şekilde kullandıkları görülür.
- Ergenlik dönemine denk geldiği için cinsellik ön planda görülür.
- Okul çağında ve ilk ergenlik çağında resimde kaybolan bütünlük tekrar kazanılır.
- Bu evrede insan figürünün büyük bir ayrıntıyla çizildiği ve tahmin edilebileceği gibi, cinsel özelliklerden haberdar olmanın büyük ölçüde arttığı, bunların resme yansıdığı gözlemlenmektedir.

KELLONG'A GÖRE RESİMSEL GELİŞİM AŞAMALARI

Kellogg, çocukların resimsel gelişim evrelerini çocukların çizgilerindeki özelliklerine göre analiz etmektedir. Bu çizgisel özelliklere göre çizgilerin sınıflandırılması aşamasında dört evre vardır. Bu dört evre çocuğun karalama yapmaya başladığı ilk aşamadan ortalama 5 yaşına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Kellogg dört evreyi:

- Karalama evresi,
- Şekil evresi,
- Tasarım evresi,
- Resimsel evre olarak açıklar.

Karalama evresinde basit karalamalar ve karalamaların düzenlenmesi yer almaktadır. Genelde 2 yaş döneminde çocuklar bu evrededirler. Karalama evresi 2 yaşın başlarında başlar ve bu evrede çocuk karalamaya yönelik görsel ilgisinin ve karalama yapabilme kapasitesini göstermektedir. Bu aşamada 20 farklı temel karalama türü vardır.

Yediiklim Yayıncılık

1. karalama		Nokta vuruşlar
2. karalama		Tek dikey çizgi
3. karalama		Tek yatay çizgi
4. karalama		Tek sağa sola yatay çizgi
5. karalama		Tek kavisli çizgi
6. karalama		Çok sayıda dikey çizgi
7. karalama		Çok sayıda yatay çizgi
8. karalama		Çok sayıda çapraz çizgi
9. karalama		Çok sayıda eğri çizgi
10. karalama		Yarım eğri çizgi
11. karalama		Eğri, bükük kapalı çizgi
12. karalama		Zig zag ve dalgalı çizgi
13. karalama		Tek ilmik çizgi
14. karalama		Çok sayıda ilmik çizgi
15. karalama		Spiral çizgi
16. karalama		Üst üste binmiş dolgu çember çizgileri
17. karalama		Üst üste binmiş çember çizgiler
18. karalama		Ayrık dairesel çizgiler
19. karalama		Tek kesilmiş çember
20. karalama		Hatalı çember

Bu karalamalar çocuk resimlerinin temelini oluşturmaktadır.

Şekil Evresi: 3 yaşına doğru çocuklar şekil evresine geçerler. Bu evrede çizimlerde aniden ortaya çıkan şemalaşmış şekiller görülür. Bu şekiller kare, dikdörtgen, üçgendir. Kellogg'un teorisine göre her çocuğun algılarını sembolize etmeye ilişkin çizgisel gelişimi aynı yolu izler. İlk önce belirgin bir şekilde temel formlar görülmeye başlanır. Çizgiler, çapraz çizgiler, diyagonal çapraz çizgiler, daire, dikdörtgenler gibi. Daha sonra bu temel formlar bir araya getirilerek bir takım semboller oluşturulur. Bu semboller "mandala" ve "agregat" olarak adlandırılmaktadır.

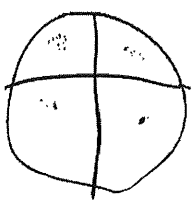

Mandala, bir dairenin çizgiler ile çeyrek parçaya bölünmesi ile oluşur. Agregat ise üç ya da daha fazla şeklin yeni bir birimi oluşturmak için bir araya getirilmesi ile oluşan yeni şekilleri ifade eder.

/yediiklimyayincilik

Resimlerde agregatların ortaya çıkması ile birlikte çocukların resimsel karakteristiği de belli olmaya başlar. Çocukların çizimlerinde mandala ve agregat gibi çizimlerin yanında değişik formlar da ortaya çıkmaktadır. (agregat)

Tasarım evresinde güneş, yıldız gibi formlarla da karşılaşılır. Kellogg'a göre çocuk resimlerinde mandala ve agregat görülmeye başlanmışsa çocuklar görsel algılarını yansıtmaya başlamışlardır. Çocuk resimlerinde görülen mandala, agregat, güneş, yıldız gibi formlar çocuğun tasarım aşamasına ilişkin resimsel gelişiminin de bir göstergesidir.

Kellogg'a göre son resimsel gelişim evresi resimsel evredir. Bu evre 4 yaşında başlar ve erken çocukluğun son dönemine kadar devam eder. Bu evrede imajlar, hayvanlar, binalar sebzeler ve insanlar gibi bir takım sınıflandırmalar söz konusudur. Bu evrede karalamalar ve diyagramlar insan figürü oluşturmak için bir araya getirilir. Çocukların ilk insan figürü çizimleri agregat çizimleri şeklindedir. Bu çizimler gerçekçi yaklaşıma doğru daha ayrıntılı olarak gelişmeye devam eder.

ÇOCUK RESİMLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Çocuk resimlerindeki oransızlık, düzleme, saydam resim gibi özellikler, iki boyutlu resim düzlemi üzerinde çocuğun üçüncü boyutu yaratmada bulduğu özgün çözümlerdir. V. Lowenfeld, bu resimlerin çocuğun toplumsal, sal, bedensel, ruhsal, çizgisel ve yaratıcı, tüm yaşantısının göstergesi olduğu düşüncesindedir.

Çocuk resimleri;

- Düzleme özelliği,
- Tamamlama özelliği,
- Saydamlık özelliği,
- Boy hiyerarşisi özelliği olarak gruplandırılır.

Düzleme Özelliği

5-7 yaş arasındaki çocuklar nesneleri kâğıda çizerken yan yatırarak çizdikleri görülmektedir. Çocuk resmi çizerken "Resim yaptığım kâğıt düzdür, düz bir kâğıda ancak düz bir şekilde resim çizilir." diye düşünür.

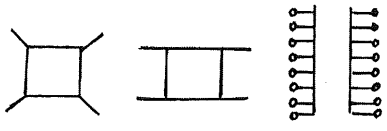

Tamamlama Özelliği

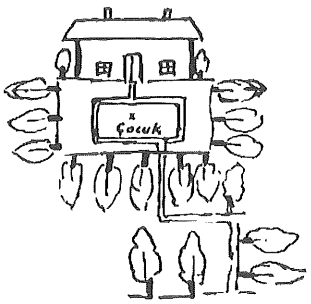

Çocuğa göre bütün olaylar kendisi içindir; dünyaya dıştan değil kendi merkezinden bakar. Resimlerinde doğayı dört yanıyla gösterir ve içgüdüsel olarak sıra dışı kompozisyonlar yaratır.

Doğanın merkezden bakılıyormuş gibi gösterilmesidir. Bunun çocuğun ruhsal yaşamı ve dolayısıyla dünya görüşüyle büyük ilgisi vardır. Tamamlama isteği çocuğun yaratıcılığını beraberinde getirir. Bildiğini tamamlar. Örneğin; bir ağacın kökleriyle beraber çizmesi, yan duran bir insan yüzünde diğer gözlerinde çizilmesi örnek olarak verilebilir. Eğer bunlar olmasa resim çocuğa göre tam değildir. Çocukların aynı zamanda kuş bakışı çizimini ifade eder.

Saydamlık (Röntgen) Özelliği

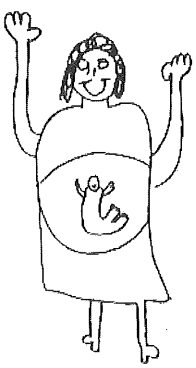

Bu özellik 5-7 yaş arasında sıkça gözlemlenmektedir. Çocuklar şeffaf bakış açılarıyla birlikte her şeyi şeffaf olarak çizmeye çalışırlar. Örneğin; çocuk deniz çizerken denizin içindeki balıkları çizmesi, annesinin karnında olan kardeşini çizmesi, bir ev resmi çizerken evin içinde bulunan lamba, masa, sandalyelerinde çizilmesi örnek verilebilir.

Boy Hiyerarşisi Özelliği

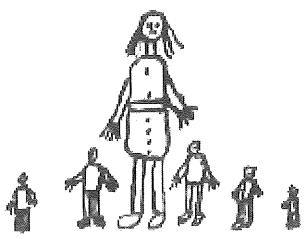

Çocuğun sevdiği, değer verdiği, önemsediği kahramanlar resimlerinde özel bir yere sahiptir. Çocuklar bu varlıkların özel oluşunu resimlerinde onları, büyük ve resmin merkezinde çizerek ifade etmektedirler.

Örneğin: Öğretmenini, masal kahramanlarını ya da çok sevdiği eşyaları veya hayvanları, benzer türdeki diğerlerinden daha büyük çizerler. Böyle bir ifade biçimi ile oran ve ölçü becerilerindeki yoksunluk akla gelse bile, bu daha çok önemseme ya da önemsememe düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Ya da babasından şiddet gören bir çocuğun resimde babasını otorite olarak büyük veya çok küçük çizmesi de örnek verilebilir.

Espri Özelliği

Çocukların duygu ve düşüncelerini yansıttığı resimde mizah duygusunu yansıtmasıdır. Örneğin: Güneşe gülen yüz çizmesi, bulutların ağlaması, evlerin süslenmesi resimlerinde mizah duygusunun yansıtıldığını gösterir.

Realizm Özelliği

Realist eğilim egemendir. Atı koşarken, ördeği yüzerken, yaprağı düşerken çizer. Öz bakımından realist olan çocuk resminde 2 zıt eğilim görülür. Şematizm ve idealizm. Şematizm, objenin özelliklerini koruyarak basite indirger. İdealizm, objenin dış karakterini zenginleştirir.

Tekrar ve Simetri Özelliği

Şekiller, renklere verilen orandan daha önemlidir. Eşyayı en basit eşliyle biçimlendirir. Bazı motif ve biçimlerin tekrarı dikkati çeker.

Orantı Özelliği

İki ayrı durumda ele alınabilir.

Nesneyi oluşturan elemanların arasındaki büyüklük orantıları, bunu kâğıda bildiği için doğru aktarır. (ağaçlar, çiçekler)

Farklı nesneler arasındaki orantı, mesafeye ve büyüklüğe bağlıdır. Çocuk arka plandaki nesneyi küçültmeyi düşünmez.

Kurallara Uygun

Kurallara uygun biçim genel amaçlı resimler, balığın, insanın, yandan görünüşü en iyi yapısal bilgiyi veren görünüştür.

Simgesellik Özelliği

Geleneksel simgeler anlatılmak istenen ya da görünüşü hakkında çok az bilgi taşırlar. Genel çizimler yaparak başlar.

/yediiklimyayıncılık

ÇOCUK RESİMLERİNDEKİ ÇOCUK TİPLERİ

Çocuk resimlerinde her obje için bir tip oluşur. Tipin oluşumunu etkileyen faktörler şunlardır;

- Durağanlık, değişmezlik,
- Tipin korunması,
- Tipin değişimi. (Yavuzer, 2003)

Görücü Tip

Bütünsel bir bakış açısına sahiptirler. Çizimlerinde figürlerin konturlarını önceden belirlerler. Örneğin: Bir insanın kol, bacak ve gövdeleri bir bütün içinde ayrıntısız çizilir, vücudu oluşturan diğer parçaları kontur şeklinde gösterilir. Benzer durum doğadaki diğer varlıklar için de geçerlidir. Özellikle iki boyutlu renkli çalışmalarda başarılıdırlar. Bu tip çocukları resme yöneltmek daha kolaydır.

Yapıcı-İnşacı Tip

Figürleri, nesneleri parçalar halinde düşünerek ayrı ayrı tamamlayarak bir bütün elde ederler. Örneğin; bir insan figürü çiziminde önce baş, sonra kol ve bacakları birleştirerek figürü oluştururlar. Diğer konuların çizimi ve boyama işlemlerinde de aynı tavır ve anlayış görülür. Özellikle üç boyutlu çalışmalarda daha yaratıcı ve başarılıdırlar. Bu çocukları resme yöneltmek zordur.

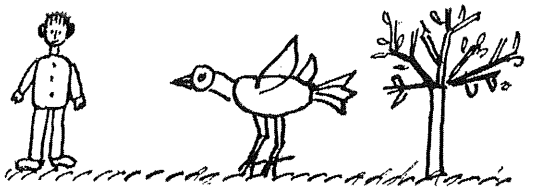

Karışık Tip

Bu çocuklar hem görücü tip hem de yapıcı-inşacı tip çocukların özelliklerini taşır. Daha çok lekeci, üç boyutlu, biçimsel-figüratif çalışmalarda başarılı olurlar. Çocukların yüzde doksanı bu özelliği gösterir.

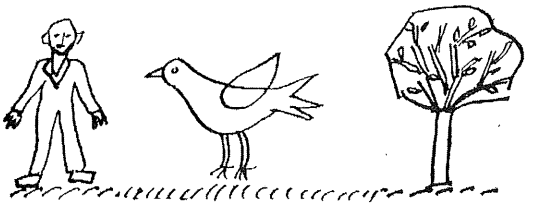

Endüstriyel Tip

Bu çocuklar resimlerinde cetvel, pergel gibi açılarla resim çizmeyi seven çocuklardır. Doğayı bir mimar olarak görürler.

SANAT EĞİTİMİNDE ÖĞRETMEN ROLÜ

Öğretmen, sanat eğitimi çalışmalarını planlarken;

1. Malzemelerin hazırlanması,
2. Ortamın hazırlanması,
3. Çocuklarla iletişim kurma
4. Çocukların sanat çalışmalarının değerlendirilmesi noktalarına dikkat etmesi gerekmektedir.

Öğretmenlerin çocuklarla sanat çalışmaları hakkında konuşmalarıyla ilgili olarak uyguladıkları bazı geleneksel yaklaşımlar şu şekilde sıralanabilir:

Övgü yaklaşımı: Çocuğun ürünlerine veya çalışmalarına övgü ile yaklaşan öğretmenin yorumları "Çok güzel bir resim" ve "Çok harika" vb. gibi birkaç genel övgü sözcükleriyle çalışmalarını değerlendirmeyi içermektedir. Övgü alan çocuk gülümser ve işine devam eder. Öğretmen çocukla zengin bir diyalog yapma fırsatını kaçırmıştır. Bu belirsiz ifadeler basmakalıp, hiçbir değeri olmayan sözler gibidir. Ayrıca "Çok güzel bir resim denildiğinde güzel bir resim nedir? Bu standartları kim koyuyor? Çocuğun artistik gelişimini daha belirgin bir geribildirim nasıl etkilemektedir?" soruları akla gelmektedir.

Yediiklim Yayıncılık

Yargılayan yaklaşım: Övgü yaklaşımıyla benzer olarak öğretmen çocukların resimlerine bakar ve iyi, güzel veya çok güzel şeklinde bir dereceli değerlendirme yapar. Birçoğumuz çocukların çalışmalarını iyi, daha iyi ve çok iyi olarak ayırmayız. Bu nedenle tüm çocuklara basit bir şekilde çalışmalarının iyi olduğunu söyleriz. Sıkça söylenen bu sözler anlamını zamanla yitirir. Sonuçta öğretmen çocuk açısından güvenirliğini kaybetmektedir.

Değer verici yaklaşım: "Bundan çok hoşlandım", "Ooh çok sevdim" gibi cümleler değer verici yaklaşımı göstermektedir. Çocuklar yetişkinlerin memnuniyeti için değil kendi duygularını yansıtmak için çalışmalıdırlar. Çocukların ürünlerine değil çalışma sürecine verilen değeri yansıtmak önemlidir.

Sorgulayıcı yaklaşım: "Bu nedir?", "Bu ne olabilir?" vb. tarzda soru sorucu bir yaklaşımdır. Büyük çocuklar veya dil yeteneği gelişmiş olan çocuklar çalışmaları konusunda açıklamalar yapabilirler. Daha küçük çocuklar neler yaptıkları sorulunca "Herkesin beni önemsediği anlarda neler hissettiğimi çizdim." veya "Yeşil boyayı mavi boya üzerine damlatmaktan çok hoşlandım." gibi sözlerle sınırlı açıklamalar yaparlar. Çocukların her şeyi sözel olarak ifade edemediği durumlarda bu yaklaşım çok doğru olmayabilmektedir. "Bu nedir?" veya "Neler yaptın?" denildiğinde "Bilmiyorum." diyebilirler, ısrar edildiğinde ise çekip gidebilirler. Okul öncesi çocukların sanatı kendilerine özeldir, ben merkezlidir ve bir şeye benzetmeye yönelik değildir. Bu nedenle neler yaptığını sormak çok uygun değildir.

Araştırıcı yaklaşım: Bu yaklaşımda yetişkin çocuğun isimlendirmesinden ve sözel ifadelerinden yola çıkarak sanatını anlamaya çalışır. "Bana resminin ne hakkında olduğunu söylemek ister misin?", "Bu resim için neler söyleyebilirsin?" şeklinde sorgulamadan ve yargılamadan uzak ifadelerin yer aldığı bir yaklaşımdır. Bu tür konuşmalarda hem ürün hem de süreç vurgulanmakta ve çocuk konuşmaya yöneltilmektedir.

Düzeltici yaklaşım: Bu yaklaşımda çocuk, resminde kaplanı gösterdiğinde öğretmen "Çok güzel, fakat bir daha kaplanın sırtının çizgilerini çizmeyi unutma." şeklinde bir cevapla düzeltme yapar. Ancak yetişkinin çocuğun sanatını düzeltmesi veya eleştirmesi çocuğu desteklememekle birlikte, artistik gelişimini de engellemektedir.

SANAT ÜRÜNLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Her sanatçının eserini ortaya koyma yolu farklıdır. Sanat ürünleri;

- Yansıtmacı,
- Biçimci,
- Dışa vurumcu
- İşlevselci olmak üzere dört temel grupta sınıflandırılmaktadır.

Yansıtma (Taklit) Kuramı: Bu kurama göre sanat eseri; doğadaki varlıkların, nesnelerin olduğu gibi gerçekçi, yani figüratif bir anlayışla, göründüğü gibi yansıtılmasıdır. Yansıtmacı kuramda sanatçı, gerçekliği taklit eden kimsedir. Manzara, natürmort, portre gibi klasik konularda çalışılır, gözlemlenen özellikler değiştirilmeden çalışmaya aktarılır.

Biçimci Kuram: Sanat eserinin içeriğini değil de estetiksel anlamda sanat eserinin düzenini vurgulayan bir yaklaşımdır. Sanat ürünü, alışılmışın dışında olan yapısıyla dikkati çeker. Renk, doku, form ve çizgi gibi sanatsal ögelerin ve ilkelerin ön planda olduğu, birbirleri ile ilişkilerinin yansıtıldığı soyut ifadeler görülür. Bu özelliklere daha çok soyut anlayışı tercih eden sanatçıların çalışmalarında rastlanır. Her zaman estetik ön plandadır.

Dışa Vurumcu Kuram: Yansıtmacı kuramın tersidir. Sanatçı iç dünyasını, duygusal yaşamını, alışılmışın dışında yeni renk, çizgi ve biçim ölçülerini etkili bir biçimde kullanarak büyük bir yoğunlukla izleyiciye aktarır. Bu yaklaşımdaki eserlerde, psikolojik etki ve izlenimler ön plandadır. Neşe, hüzün, aşk, ıstırap, mutluluk gibi konuların işlenmesi bu kuramın içeriğini oluşturur. Munch'ın "çığlık" yapıtı bu yaklaşıma örnek olabilir.

İşlevsellik Kuramı: "Sanat toplum içindir." görüşünden hareket edilir, dokuma, seramik, vb. alanlarda kullanışlılık ya da fayda elde etmek amacıyla yapılan çalışmalar bu yaklaşımı temel alır. Eğitimsel veya diğer sosyolojik olayları içeren amaçlı etkinlikleri kapsar. Tanıtım ve propaganda içeren resimler veya afişler ya da slogan türü yapıtlar, bu kurama uygun örneklerdir.

Yediiklim Yayıncılık

RESİM TESTLERİ

Bu test ve teknikler arasında en yaygın olanları; Maurice Porot'un "Aile Çiz Testi", Karen Machover'ın "Bir insan Çiz Testi", Kari Koch'un "Ağaç Testi" ve "Bir Bahçe Çiz Testi"dir.

İnsan Çiz Testi

Karen Machover'ın insan bedeninin çeşitli bölümlerinin sembolizminden esinlenerek, psikanalitik temele dayalı, çok geniş sonuçlar veren çalışmasıdır. Test uygulanacak kişiye bir kâğıt, bir kurşun kalem ve bir silgi verilir. Yapacağı resmin konusu hakkında kısaca: "Bir insan resmi çiz." talimatı verilerek; deneğe kendiyle aynı cinste veya karşı cinse ait bir resim çizebilme özgürlüğü tanınmıştır. Resimde dikkat edilmesi gereken resmin yukarıdan mı aşağıdan mı çizildiği, çocuğun hangi kimlikte çizdiği, elleri, kolları vb. bakılır. Her çizime puan verilerek puan toplamına göre yorumlanır.

Aile Çiz Testi

Bu test, Maurice Porot'un geliştirdiği ve psikanalitik verilere dayanan bir resim testidir. Çocuğun ailesiyle olan ilişkilerini, çatışmalarını açığa çıkarmak amacıyla kullanılmaktadır. Testin gereçlerini; kâğıt, kalem ve boya kalemleri oluşturur. Zaman kısıtlanması olmaksızın çocuğa özgür bir ortam sağlanır. Aileyi oluşturan bireylerin kâğıda çiziliş sırası, resimdeki kişilere ilişkin söylediği sözler, mırıldanmalar, anlamlı davranışlar, kâğıda fark ettirilmeden not edilir.

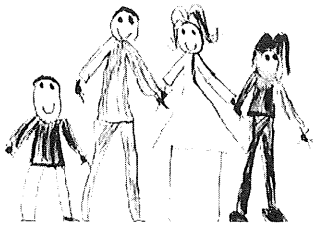

Çizimin bitiminde, resimdeki kişilerin adlandırılması denekten istenir, testin yorumlanması basittir. Ancak bu tür testlerde objektif testlerde olduğu gibi, yorumcunun objektif görüş sahibi olmasını gerekir.

/yediiklimyayıncılık

Ağaç Testi

"Ağaç Testi" de, "İnsan Resmi Çiz Testi"nde olduğu gibi, deneğin yaptığı resmi, psikanalitik sembollerle yorumlamayı amaçlayan projektif bir tekniktir. Emile Junker tarafından ileri sürülmüş ve İsviçre›de Lucerne Deneysel Psikoloji Enstitüsünde, K. Koch tarafından geliştirilerek standartlara oturtulmuştur.

Testin malzemesi, normal büyüklükte bir kâğıt ve bir kurşun kalemidir. Test uygulanacak çocuğa: "Bir ağaç resmi çiz ama bu bir çam ağacı olmasın." denir. Çam ağacı, birbiriyle simetrik düşen kenarlarla temsil edildiğinden, psikanalitik yoruma imkân tanımaz. Resim yapılıp bitirildikten sonra, resimdeki ağacın gövdesine, dallarına, yapraklarına, meyvelerine, resmin sayfadaki yerine bakılarak belirli kurallar çerçevesi içinde değerlendirme yapılır.

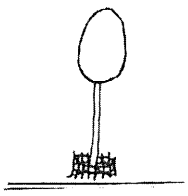

12 yaşındaki bir çocuğun çizdiği ağaç resmi

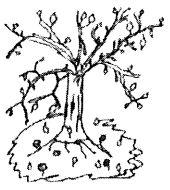

15 yaşındaki bir kızın çizdiği ağaç resmi

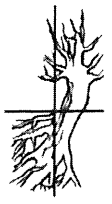

50 yaşlarındaki bir adamın çizdiği ağaç resmi

Bahçe Testi

Çocukların resimleri, bilinçli kullanılırsa onu tanıtacak, sorunlarını bir araç niteliğindedir. Çocuk için bahçe, çoğu zaman arayış ve ele alış biçim alanıdır. Aynı zamanda burası, onun kendini sakladığı, iç benini özgür bıraktığı bir yerdir. Aşırı ataklılığı, kırıp yıkıcılığı bilinçaltı korkaklığından kaynaklanan çocuk, bahçesini, bir savunma aracı olarak sivri uçlu bahçe kazıklarıyla donatır. Çevresini duvarlarla çevirir. Ağaçlarına birer mızrak görünümü verir. İç dünyası uyumlu, sakin ve yapıcı eğilimleri olan bir başkası; uyumun, düzenin egemen olduğu, bir insanın huzur duyması için gerekli ögelere sahip bahçe çizer. Ancak yargıya varmak için acele etmemeli, resmin içeriği bazı sorular sorarak sıkıştırılmalı, çocukla resim arasındaki bağıntılar ayrıntılarıyla açığa çıkarılmalıdır. Bütün resimleri yorumlarken gelişim özellikleri dikkate alınmalı ve çocuğun var olanı mı yoksa olması gerekeni mi yansıttığını anlamak gerekir.

ÇOCUK RESİMLERİNDE ÇİZGİLERİN YORUMU

Marvin Klepsch ve Laura Logie, çocuk resimlerindeki çizgileri üç başlık altında toplamışlardır.

1. Büyüklük
2. Abartmalı Çizgiler
3. Eksik Bırakılan Çizgiler (Yavuzer, 2005, s. 19)

1. Büyüklük

Sayfanın tümünü kaplayan büyük resimler çoğu kez iç kontrolü zayıf olan saldırgan çocuklar tarafından çizilmektedir. Aşırı (hiperaktif) çocuklar da sayfanın tümünü kontrolsüzce kullanırlar. Ender olarak çekingen, ürkek çocuklar, zayıf benlik kavramları nedeniyle geniş figürlere yer vererek daha güçlü olabilme arzularını dile getirmeye çalışırlar. Nadiren saldırgan çocuklarda küçük simgeler gözlemlenmiştir.

2. Abartmalı Çizgiler

Abartılı resimlerde, beden parçaları çok büyük çizilmekte, beden üzerinde aşırı ayrıntıya girilmekte, çeşitli beden kısımları aşırı kalın çizgilerle belirtilmekte ya da tam tersine küçük çizilmekte ve ayrıntıya yer verilmemektedir. Abartılı olarak çizilen beden parçası, niteliğine göre, çocuğun iç dünyası hakkında bilgi vermektedir.

Baş: Resimdeki çok büyük ya da çok küçük kafa, zihinsel bakımdan kendisini yetersiz gören çocuklar tarafından çizilmektedir. Büyük kafa resimleri genellikle yetenekli ve daha başarılı olmak için arzu duyan çocuklarca çizilmektedir. Küçük bir baş çizen çocuklar, içlerine kapanmaya eğilimlidirler.

Ağız: Ağzın önemi, temel iletişim aracı olmasından kaynaklanmaktadır. Konuşma ve dil sorunu olan çocuklar, kalın çizgilerle büyük ağız yapma yoluna giderler. Çoğunlukla anne ve babalarına bağımlı çocukların resimlerinde ağız alanına saplandıkları dikkati çeker.

Gözler: Göz bebeği olmadan çizilen boş ve anlamsız gözler, görmeye bağlı öğrenme sorunu olan veya insanlarla iletişim kurmakta zorlanan çocuklarca, ayrıntılı bir biçimde çizilmiş iri gözler ise çevrelerini iyi gözlemleyen kişilerce çizilmektedir.

Ayaklar: Büyük ayakların çizilmesi kendine güven duyma arzusunun ve cinsel konularda bazı sorunlar olduğunun bir sembolüdür.

Burun: Astımlı çocuklar çoğunlukla solunum güçlüğünden kaynaklanan sorunları nedeniyle, burun çizgilerini vurgulayarak ya da çok büyük çizerler.

Kulaklar: Çok büyük kulaklar, işitme sorunu olan çocuklar tarafından çizilirler. Yine başkalarının kendileri hakkında konuştuklarını düşünen bazı kuşkucu çocuklar kulak figürlerini vurgulayarak abartılı bir biçimde çizerler.

Dişler: Dişler saldırganlığı ifade ederler. İri çizilmiş dişler aşırı saldırganlığın simgesi olabilirler.

Cinsel Organlar: Cinsel organların çizilmesi saldırganlığın belirtisi olarak düşünülebilir.

3. Eksik Bırakılan Çizgiler

Çocuklar yaptıkları resimlerde yakından ilgilendikleri ya da endişe duydukları beden kısımlarını eksik bırakabilirler.

Eller: Ellerin çizilmemesi güvensizliği, çocuğun çevreye uyumda güçlük çektiğini simgelemektedir.

Kollar: Kolların resimde olmayışı, güvensizliği dile getirmektedir. Kollar güç ve kuvvetin simgesi olduğu için, kolların çizilmemesi güç ve kuvvet eksikliğini simgeler.

Bacaklar: Bacaklar bedeni destekleyen, güçlendiren ve taşıyan organlardır. Resimde bacakların bulunmaması, çocuğun kendisini desteksiz ve hareketsiz olarak algılamasıyla eş anlamlıdır.

Burun: Burun da tıpkı kollar ve ayaklar gibi gücün simgesidir ve burunun resimde yokluğu çocuğun, kendisini güçsüz hissettiğini anlatır.

Ağız: Ağzın resimde çizilmemesi, başkalarıyla ilişki kurmakta zorluk çekildiğini gösterebilir. Bazı astımlı çocukların da resimlerinde ağız figürünü ihmal ettikleri dikkat çekmiştir.

GÜZEL SANATLAR

Güzel sanatlar kapsamındaki bir alt kategori olan görsel sanatlar, görme duyusuna hitap eden ve esas olarak izlenerek deneyimlenen sanat dallarını kapsar. Resim, heykel, seramik, grafik tasarım, fotoğrafçılık, illüstrasyon gibi sanatlar görsel sanatların başlıca örnekleridir. Görsel sanatlar, renk, şekil, çizgi ve kompozisyon gibi görsel ögeleri kullanarak estetik bir deneyim sunar. Bu sanat dalı, iki boyutlu (resim, fotoğraf) veya üç boyutlu (heykel, seramik) eserler aracılığıyla düşünce ve duyguları aktarır.

/yediiklimyayıncılık

Güzel Sanatların Sınıflandırılması

Soyut Resim

Soyut resim, gerçek dünyadaki nesnelerden veya figürlerden ziyade renk, çizgi ve şekil gibi soyut ögeere odaklanan bir sanat tarzıdır. Soyutlama, sanatçının duygularını, düşüncelerini ve içsel dünyasını ifade etmesine olanak tanır. Bu tarz, 20. yüzyılın başlarında modernizmle birlikte gelişmiş ve sanatın sadece gerçekliğin kopyalanması olmadığını vurgulamıştır. Soyut resimde temel amaç, izleyicinin bireysel algılarını ve duygusal tepkilerini uyandırmaktır.

Dünyada soyut resim dendiğinde akla gelen önemli isimler arasında Wassily Kandinsky, Piet Mondrian ve Kazimir Malevich sayılabilir. Kandinsky, soyut sanatın öncülerinden olup, resimlerinde müzikten ilham alarak renk ve şekillerle ruhsal deneyimleri ifade etmiştir.

Figüratif Resim

Figüratif resim, sanatçının doğrudan gözlemlediği veya hayal ettiği insan, hayvan ve doğa figürlerini gerçekçi bir şekilde tasvir ettiği bir sanat biçimidir. Antik dönemlerden beri var olan figüratif resim, Rönesans dönemiyle birlikte en yüksek noktasına ulaşmış ve perspektifin keşfi ile daha detaylı kompozisyonlar oluşturulmuştur. Figüratif resimlerde, anatomiye uygunluk ve duygu ifadeleri ön plandadır.

Öne çıkan figüratif ressamlar arasında Leonardo da Vinci, Michelangelo ve Diego Velázquez bulunmaktadır. Leonardo'nun "Mona Lisa" eseri, insan figürünün duygusal derinliğini ve anatomik doğruluğunu örnekler.

Portre

Portre, bir kişinin yüzünü ve ifadesini detaylı bir şekilde tasvir eden resim sanatıdır. Amacı, kişinin karakterini, ruh halini ve duygularını yansıtmaktır. Portre sanatı, özellikle Rönesans döneminde gelişmiş ve sanatçılar kişilerin psikolojik derinliklerini yüz ifadeleriyle ortaya koymayı amaçlamışlardır. Portreler genellikle birebir fiziksel benzerliği koruyarak yapılır, ancak bazı sanatçılar figüratif ya da soyut yaklaşımlar kullanarak kişinin özünü farklı biçimlerde yorumlamışlardır.

Portre sanatında öne çıkan ressamlar arasında Leonardo da Vinci'nin "Mona Lisa" eseri, Rembrandt'ın otoportreleri ve John Singer Sargent'ın modern portre çalışmaları yer alır. Her bir sanatçı, portrede farklı teknikler ve yaklaşımlar geliştirerek sanatın bu alanında kendine özgü bir iz bırakmıştır.

Peyzaj

Peyzaj, doğa manzaralarının resmedildiği bir sanat türüdür. Dağlar, nehirler, ormanlar, denizler gibi doğal unsurlar peyzaj resimlerinde sıklıkla kullanılır. Peyzaj sanatı, özellikle Romantik dönemden itibaren doğanın estetik ve duygusal değerini keşfetmek amacıyla yaygınlaşmıştır. Bu türde, ışık, gölge ve renk kullanımı doğanın atmosferini yansıtır.

Peyzaj resminin önemli isimleri arasında J. M. W. Turner, Claude Monet ve Caspar David Friedrich yer alır. Monet, özellikle "Nilüferler" serisi ile doğanın ışıkla olan ilişkisini muhteşem bir şekilde ortaya koymuştur.

Lavi

Lavi, suluboya ve mürekkebin suyla inceltilmesi sonucu oluşturulan yumuşak geçişlerle yapılan bir resim tekniğidir. Bu teknikte, genellikle tek bir renk tonunun farklı yoğunluklarıyla gölgeler yaratılır. 17. yüzyılda, özellikle desen çizimlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Lavi tekniği, detaylardan çok ışık ve gölgenin dramatik etkilerine odaklanır.

Lavi tekniğini ustalıkla kullanan sanatçılar arasında Rembrandt ve Albrecht Dürer bulunmaktadır. Rembrandt, bu teknikteki ustalığıyla sade ve güçlü bir etki yaratmayı başarmıştır.

Batik

Batik, kumaş boyama tekniklerinden biridir ve genellikle kumaş üzerindeki desenlerin balmumu ile kaplanarak boyanması yoluyla yapılır. Desenlerin üzeri kapatıldığı için boyanın nüfuz etmediği alanlar beyaz kalır. Batik, Endonezya'da köklü bir geçmişe sahip olup, özellikle Java adasında geleneksel olarak uygulanmaktadır. Bu teknik, el işi ve sabır gerektiren detaylı desenlerle dikkat çeker.

Dünya çapında batik sanatının en bilinen uygulayıcıları genellikle Endonezya'dan gelir. Bu teknik, sadece tekstilde değil, dekoratif sanatlarda da sıkça kullanılmaktadır.

Yediiklim Yayıncılık

Gravür

Gravür, baskı sanatlarının en eski yöntemlerinden biridir. Metal veya ahşap bir plaka üzerine oyma tekniğiyle yapılan desenler, mürekkeple kaplanıp kâğıda aktarılır. Gravür, 15. yüzyılda matbaanın gelişmesiyle birlikte daha yaygın hale gelmiş ve özellikle sanat eserlerinin çoğaltılmasında kullanılmıştır. Tekniğin en önemli özelliği, detayların ince bir işçilikle ortaya çıkmasıdır.

Albrecht Dürer ve Rembrandt, gravür sanatının önde gelen isimleridir. Dürer'in gravürleri, çizgilerindeki hassasiyet ve detay zenginliği ile dikkat çeker.

Serigrafi

Serigrafi, şablon kullanarak boyanın kâğıt, kumaş veya başka bir yüzeye geçirildiği bir baskı tekniğidir. Serigrafi, özellikle grafik tasarım ve tekstil alanlarında popülerdir. Boyanın sadece açık olan alanlardan geçmesine izin verilmesiyle yapılan bu teknik, çok renkli baskılar yapma olanağı sunar.

Andy Warhol, serigrafi tekniğini sanata popüler hale getiren sanatçılardan biridir. Warhol'un "Marilyn Monroe" ve "Campbell Çorba Konserveleri" gibi eserleri, serigrafinin sanattaki etkileyici kullanımını gözler önüne serer.

Rölief (Rölyef)

Rölief, iki boyutlu yüzeylerde yapılan kabartma çalışmalardır. Heykel sanatının bir dalı olarak kabul edilen rölyef, genellikle mimari yapılarda süslemeler, anıtlar veya mezar taşları gibi alanlarda kullanılır. Rölieflerde figürler yarı çıkıntılı olarak yapılır, bu nedenle üç boyutlu bir etki yaratılır, ancak tam anlamıyla serbest bir heykel formu oluşturulmaz.

Antik Roma ve Mısır'dan günümüze kadar birçok medeniyet rölyef sanatını kullanmıştır. Michelangelo'nun "Madonna della Scala" eseri, rölief sanatının önemli örneklerinden biridir.

Büst

Büst, genellikle bir kişinin başını, boynunu ve omuzlarının üst kısmını betimleyen üç boyutlu heykel türüdür. Tarih boyunca büstler, önemli kişileri ölümsüzleştirmek ve onları anmak amacıyla yapılmıştır. Antik Yunan ve Roma dönemlerinde yaygın olan büst heykelleri, özellikle liderler, düşünürler ve ünlü şahsiyetlerin anılarını yaşatmak için kullanılmıştır. Bu tür eserler, detaylı yüz ifadesi ve anatomi çalışmaları ile dikkat çeker.

Büst sanatı, Auguste Rodin gibi modern heykeltraşların çalışmalarında da kendine yer bulmuştur. Antik dönemde ise Roma İmparatoru Augustus ve Yunan filozofları için yapılan büstler en bilinen örnekler arasındadır.

İllüstrasyon

İllüstrasyon, bir öyküyü, durumu veya fikri görsel olarak anlatmak amacıyla yapılan resim veya çizim türüdür. Genellikle kitaplarda, dergilerde veya dijital medyada metni desteklemek veya tamamlamak için kullanılır. İllüstrasyon sanatı, çizgi roman, çocuk kitapları ve bilimsel yayınlar gibi pek çok alanda geniş bir kullanım alanına sahiptir. İllüstrasyonlar, stil olarak gerçekçi ya da stilize olabilir ve sanatçının anlatmak istediği öyküyü görsel açıdan zenginleştirir.

İllüstrasyonun önemli sanatçıları arasında Arthur Rackham, Norman Rockwell ve modern dijital illüstrasyon dünyasında ise Loish gibi sanatçılar yer alır. Bu sanatçılar, öykü anlatımına katkıları yaratıcı ve estetik yaklaşımlarla illüstrasyon sanatına yön vermişlerdir.

Güzel Sanatlar Eğitimi

Sanat Elemanları

Çizgi: Çocuklar renklerden önce resme çizgilerle başlarlar. Çizgi pek çok noktanın bir düzey üzerinde birleşmesi ile oluşur. Bir nesnenin dış kenarını betimleyen çizgilere kontur denir.

Biçim (Form): 2 veya 3 boyutlu olarak sınıflandırılabilir. Çocuklar ise boyut kavramını ancak sanat etkinlikleri ile somutlaştırabilir. 2 boyutlu biçim kendi kendine dokunan çizgidir. Yüzeyde yer alır. Şekiller küre, dikdörtgen vs. şeklindedir. Yalnız enleri ve boyları vardır. 3 boyutlu biçimlerin ise buna ek olarak yükseklikleri de vardır. 3 boyutlu biçimlerin bütünlüğüne ise kitle denir.

Renk: Çocuk 4 yaşlarına kadar renklerde hiçbir ayrım yapmaksızın ve önceden kararlaştırmaksızın renkleri kullanır. Renk öğretimine; renkleri tanıma ve eşleştirme çalışmaları ile 3 yaşında başlanır. Renklerin adları ise 4 yaşından itibaren öğretilir.

Karalama aşamasında renge pek önem vermez fakat bu yaşlardan sonra bol renk kullanmaya başlar. 5 yaşından sonra ise ara renkleri ve nötr renkleri kullanmak ister. Nesneleri boyarken kullandıkları seçimlerde gerçeklik payı yoktur ve o andaki psikolojik durumu önemlidir. Ancak bu renklerden anlam çıkarmak zor ve gereksizdir.

/yediiklimyayıncılık

Ana Renkler

Ana renkler, diğer tüm renklerin oluşturulabileceği temel renklerdir ve bu renkler karıştırılarak elde edilemez. Geleneksel olarak ana renkler şunlardır:

- Kırmızı
- Mavi
- Sarı

Ara Renkler

Ara renkler, iki ana rengin eşit oranlarda karıştırılmasıyla oluşur. Bunlar genellikle ana renkler arasında yer alır:

- Yeşil (mavi ve sarı)
- Turuncu (kırmızı ve sarı)
- Mor (kırmızı ve mavi)

Sıcak Renkler

Sıcak renkler, enerji, tutku ve sıcaklık hissi veren renklerdir. Bu renkler güneşin ve ateşin renklerini yansıtır:

- Kırmızı
- Turuncu
- Sarı

Soğuk Renkler

Soğuk renkler, sakinlik, rahatlama ve soğukluk hissi uyandıran renklerdir. Bu renkler genellikle su ve gökyüzünü çağrıştırır:

- Mavi
- Yeşil
- Mor

Zıt Renkler

Zıt renkler veya tamamlayıcı renkler, renk çarkında birbirine karşıt konumda olan renklerdir. Bu renkler bir araya geldiğinde birbirlerinin canlılığını arttırır ve daha belirgin hale getirir:

- Kırmızı ve Yeşil
- Mavi ve Turuncu
- Sarı ve Mor

Uzam (Boşluk): Ögeler arası ilişkide ortaya çıkar. "Yakın, uzak, içinde, üzerinde, tepesinde" gibi farklılıkları algılamasına yardımcı olur. Ön-arka plan ilişkisini kurmasını ve sanata uygulamasını sağlar.

Ton: Bir rengin tonu, koyu ve açık değerleridir. Bir rengin tonu görsel deneyim ve merak giderme açısından oldukça önemlidir.

Doku: Nesnenin düzgün, kırışık, mat, parlak, pürüzlü vs. oluşudur. Nesneyi algılayışımızda dokunmanın önemli bir yeri vardır. Çocuğa dokuyu keşfetmesi için izin vermek ve onun görsel bakış ile dokunsal farklılıkları algılamasını sağlamak gerekir.

Tasarım İlkeleri

1. Denge

Denge, görsel bir tasarımda ögelerin dengeli bir şekilde yerleştirilmesidir. Tasarımda iki ana denge türü vardır:

Simetrik Denge: Tasarımda, düşey ya da eğik bir eksen boyunca görsel ögelerin aynı şekilde tekrar etmesidir. Örneğin, sağ ve sol taraftaki ögelerin aynı olduğu bir kompozisyon.

Asimetrik Denge: Simetrik olmayan, ancak yine de görsel bir denge oluşturan bir düzenlemedir. Farklı boyut, renk ya da ağırlıktaki ögelerin yerleştirilmesiyle sağlanır. Bu, daha dinamik ve yaratıcı bir kompozisyon sağlar.

2. Kontrast (Hızıtlık)

Kontrast, tasarımdaki zıtlıklar aracılığıyla dikkat çekme yöntemidir. Kontrast, izleyicinin gözünü belirli bir ögeye çekmek ya da tasarımda dinamik bir yapı oluşturmak için kullanılır. Çeşitleri şunlardır:

Renk Kontrastı: Sıcak-soğuk, açık-koyu gibi zıt renkler arasındaki farklardır. Bu tür kontrast, özellikle vurgu yaratmada etkilidir.

Şekil Kontrastı: Farklı geometrik şekillerin (örneğin, kare ile daire, üçgen ile dikdörtgen) bir arada kullanılmasıyla oluşur. Bu, tasarıma dinamizm kazandırır.

Miktar Kontrastı: Tasarımdaki ögelerin büyüklük ya da sayıca farklılık göstermesidir. Büyük ve küçük ögelerin bir arada kullanılması güçlü bir görsel etki yaratır.

Yön Kontrastı: Tasarımda ögelerin birbirine zıt yönlerde hareket etmesiyle oluşur. Bu, özellikle izleyicinin gözünü belirli bir noktaya yönlendirmek için kullanılır.

/yediiklimyayincilik

3. Bütünlük (Birlik)

Bütünlük, tasarımdaki ögelerin birbiriyle uyumlu ve düzenli bir şekilde birleşmesidir. Bütünlüğün sağlanması, tasarımın tamamlanmış ve tutarlı bir görünüm sunmasını sağlar. Tasarım ögeleri birbiriyle uyumsuz olduğunda, izleyicide kaos hissi yaratabilir. Örneğin, vintage tarzda bir kompozisyonda modern bir nesnenin kullanılması bütünlük ilkesine ters düşer.

4. Oran Orantı (Proporsiyon)

Oran orantı, tasarımdaki ögelerin birbirleriyle olan boyut, hacim ve ölçü ilişkisini ifade eder. Ögelerin birbiriyle olan ilişkileri, tasarımın denge ve estetiğini belirler. Orantılı bir tasarım, izleyiciye uyumlu ve göze hoş gelen bir yapı sunar. Bu ilke özellikle mimari ve figüratif sanata büyük önem taşır.

5. Ritim

Ritim, görsel ögelerin tekrar eden bir düzen içinde yerleştirilmesiyle oluşan hareket hissidir. Tasarımda ritim, ögelerin düzenli bir şekilde sıralanması, izleyicinin gözünü belirli bir yön izlemeye yönlendirir. Ritim, müzikteki gibi bir akış oluşturur ve tasarımın dinamik yapısını güçlendirir. Örneğin, benzer şekillerin arka arkaya tekrarlanması ritim duygusunu yaratır.

6. Vurgu

Vurgu, tasarımda en önemli ögenin diğerlerinden daha baskın şekilde sunulmasıdır. Vurgunun başarılı bir şekilde kullanılması, izleyicinin gözünün öncelikle o noktaya çekilmesini sağlar. Vurgulanan öge, eserin ana mesajını iletmekte kritik rol oynar. Tasarımda genellikle renk, büyüklük veya konum gibi unsurlarla vurgu yapılır.

7. Çeşitlilik

Çeşitlilik, tasarımda farklı ögelerin kullanılması ve sürekli bir yenilik arayışını ifade eder. Çeşitlilik, tasarımın monotonluktan uzaklaşmasını sağlar ve izleyicinin ilgisini canlı tutar. Ancak, çeşitlilik ilkesine uyarken tasarımın bütünlüğünden ödün vermemek önemlidir.

8. Hareket

Hareket, tasarımdaki ögelerin dinamik bir yapı oluşturmasıyla ortaya çıkan bir ilkedir. İki ana türü vardır:

- **Soyut Hareket:** Görsel ögelerin kompozisyon içerisindeki dağılımı ile gözle algılanan, ancak fiziksel olmayan hareket hissi.
- **Somut Hareket:** Gerçek nesnelerin fiziksel olarak hareket ettiği bir tasarımda ortaya çıkan durum. Bu, özellikle kinetik sanat ve dijital tasarımlarda görülür.

SANAT AKIMLARI

Geçmişten günümüze sanat akımları ve temsilcilerinin değiştiğinden giriş kısmında söz etmiştik. Fransa'nın Lascaux kentindeki mağaralarda bulunan hayvan figürleri ve taş oymaları, sanatın ilk ortaya çıkışı olarak kabul ediliyor. Genellikle bu dönemde doğal pigmentlerle ya ritüeller ya da nesneler ve hayvanlar sanatın konusu oluyordu. MÖ 4000 ve MS 400 yılları arasındaki Antik Sanat Dönemi, Çin, Hindistan, İran, Filistin, Mısır ve Yunanistan gibi yerleşik toplumlar tarafından üretilen pek çok sanat eserine ev sahipliği yapmıştır. Şimdi geçmişten günümüze sanat akımları nelerdir, daha detaylıca inceleyelim:

Orta Çağ Sanatı (500-1400)

Karanlık Çağ olarak da bilinen Orta Çağ, Roma İmparatorluğu'nun çöküşünün ardından ekonomik ve kültürel gerilemelerin yaşandığı bir zamandır. Orta Çağ sanat akımları kısaca ulusların veya kültürlerin, Anglo-Sakson sanatı veya Viking sanatı gibi kendine özgü sanatsal tarzlarından esinlenmiştir. Bu dönemde heykel, el yazmaları, vitray desenler, metal işlemeler ve mozaikler ön plana çıkmıştır. Hristiyanlık inancının teolojik ve ruhani yönlerini yansıttığı için Ortodoks ve Roma Katolik ayinlerini takip edenler için Orta Çağ sanat akımlarının etkisinin önemini sürdürdüğü söylenebilir.

Rönesans Dönemi (1400-1600)

Rönesans Dönemi'nde sanat akımları resimde ve heykelcilikte ön plana çıkmıştır. İnsanın bağımsız ve kendine güvenen bir varlık olduğu düşüncesi ile doğaya ve bireyciliğe odaklanma baskındır. Geçmişten günümüze sanat akımları içinde önemli bir yeri bulunan Rönesans Dönemi sanatının önem kazanmasında, büyük ölçüde sanatı ve hümanizmi destekleyen ve zengin bir tüccar ailesi olan Medici sayesinde İtalya'nın Floransa kentinde doruk noktasına ulaşmıştır. Eğer günümüze kadar etkisini sürdüren sanat akımları nelerdir diye sorarsanız Rönesans Dönemi'ni de bu başlık altında vermemiz gerekir. Çünkü Rönesans Dönemi'nde kullanılan Bondone, Sfumato, Ön Kısaltma ve Chiaroscuro teknikleri, pek çok sanatçının da faydalandığı yöntemler arasına girmiştir.

/yediiklimyayincilik

Maniyerizm (1527-1580)

Maniyerizm sanat akımları ve temsilcilerinden en önemlileri, Leonardo da Vinci, Raphael ve Michelangelo'dur. Rönesans dönemi sanatında orantı, denge ve ideal güzellik ön plandayken Maniyerizm akımında bu tür niteliklerle abartılır ve genellikle asimetrik veya doğal olmayan bir şekilde zarif kompozisyonlara önem verilir. Zaten Maniyerizm de "Tarz" ve "Stil" anlamına gelen İtalyanca Maniera kelimesinden türemiştir. Maniyerizm sanat akımları kısaca ifade edilecek olursa yapay özellikleriyle dikkat çekmektedir.

Barok (1600-1750)

Portekizce düzensiz inci veya taş anlamına gelen 'barocco' kelimesinden türetilen Barok akımı, Avrupa'da XVII. yüzyılın başlarından XVIII. yüzyılın ortalarına kadar önemini korumuş bir sanat ve mimari akımıdır. Geçmişten günümüze sanat akımları içinde Barok tarzı, bir huşu duygusu yaratmak için kontrastı, hareketliliği, coşkulu detayı, derin renkleri ve ihtişamı kullanmıştır. Dramatik ve abartılı hareketleri, kolayca yorumlanabilen net ayrıntıları vurgulayan Barok; modern sanatı, modern grafik tasarımı ve günümüzün iç tasarımını etkilemiştir.

Neoklasisizm (1750-1850)

Geçmişten günümüze sanat akımları nelerdir diye merak ediyorsanız tarih boyunca önemli bir etkisi bulunan Neoklasik Dönem'den bahsetmemiz gerekir. Neoklasizm ilkeleri, her zaman zarafet ve simetriye odaklanmıştır. Antik Yunan ve Roma'nın farklı sanat türlerindeki stilleri, teorileri ve fikirleri somutlaştırmıştır. Neoklasik sanat, Barok'un aşırı dekoratif ve şatafatlı tarzına karşı ortaya çıkmıştır. Neoklasik sanat akımları ve temsilcileri olarak Antonio Canova, Jacques Soufflot ve Thomas Jefferson'u verebiliriz.

Yediiklim Yayıncılık

Romantizm (1780-1850)

Geçmişten günümüze sanat akımları içinde önemli bir yeri bulunan Romantizm, XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Özellikle 1800-1850 yılları arasındaki dönemde zirveye ulaşan romantizm sanatında bireycilik ve doğa ön plandadır. Doğanın güzelliklerinin derinden takdir edilmesi, duygunun mantığa ve duyuların zekaya karşı genel bir yüceltilmesi ve insan kişiliğinin ve onun ruh hallerinin ve zihinsel potansiyellerinin yoğun bir şekilde incelenmesi gibi tutumlar üzerinde durulmuştur. Aynı şekilde romantizm sanat akımları, siyasi ideolojiler üzerinde de etkili olmuştur.

Realizm (1848-1900)

Realizm sanatı, 1848 Fransız Devrimi'nden sonra Fransa'da başlamıştır. Romantizme karşıt görüş olarak ortaya çıkmış, çağdaş insanlığa ve günlük yaşama odaklanmıştır. Realizm sanat akımları ve temsilcileri olarak sıralanabilecek ve Realist hareketin en etkili liderlerinden biri, fiziksel olarak görebildiklerini resmetmeyi tercih eden Fransız ressam, Gustave Courbet'tir

İzlenimcilik (1865-1895)

1800'lerin sonlarında, Parisli ressamların etrafında toplanan radikal bir sanat hareketi olan İzlenimcilik, en etkili sanat akımlarından biridir. İzlenimcilere göre resmedilmesi gereken, yaşadıkları dünyaydı. Işık tasviri, bu dönemin en önemli özelliği olarak bilinmektedir. Ayrıca "İzlenimcilik" akımını önemli kılan bir diğer faktör de çağdaş sanat akımlarının bir ilki olmasıdır. Tarihsel veya dinî meselelerden çok, olan biteni resmetmeye odaklanan "İzlenimcilik" sanat akımları ve temsilcilerinin en ünlüsü, Monet'tir.

Sembolizm (1880-1910)

Naturalizm ve realizme tepki olarak doğan "Sembolizm", geçmişten günümüze sanat akımları nelerdir diyenlerin mutlaka incelemesi gerek bir stildir. Fransız, Rus ve Belçika kökenlidir. Vincent van Gogh, Paul Gauguin ve Georges Seurat, izlenimcilik sonrası ortaya çıkan Sembolizm sanat akımları ve temsilcilerinden en önemlileridir. Dış dünya tarafından kendilerine basitçe sunulandan ziyade içsel duygu ve bireysel algıyı ifade etme arzusunu savunmuşlardır.

Fovizm (1905-1910)

Modern sanat akımları içinde yer alan "Fovizm"in Henry Matisse'nin resimlerini fırça darbeleri ve canlı renklerle çekici hâle getirmesiyle etkili olmaya başlamıştır. XX. yüzyılın ilk avangart hareketi olan bu stil, yoğun renk, çizgi ve fırça işçiliğinin etkileyici kullanımı, cesur bir yüzey tasarımı ve düz kompozisyon duygusu ile karakterize edilmiştir. Fovizm, Kübizm ve Dışa Vurumculuk sanat akımlarının habercisi olmuştur. Van Gogh'un eserleri bu akıma örnek olmuştur.

Dışa Vurumculuk (Ekspresyonizm) (1905-1920)

Çağdaş sanat akımları nelerdir sorusunun bir diğer yanıtı olan Ekspresyonizm, XX. yüzyılın başında etkisini gösteren, sanat, edebiyat, müzik, tiyatro ve resim gibi pek çok sanat dalını etkileyen uluslararası bir akımdır. Dışa vurumcu sanatçılar, fiziksel gerçeklikten çok duygusal deneyimleri ifade etmeye çalışmıştır. Dışa vurumculuk sanat akımları ve temsilcilerinden en önemlileri Edvard Munch, Egon Schiele ve Kandinsky'dir. Bu dönem sanat akımının en önemli özelliği; insanların, yerlerin ve nesnelerin çarpıtılmış veya abartılmış olmasıdır.

Kübizm (1908-1920)

Modern sanat akımları içinde kendine yer bulan Kübizm, XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkan avangart sanat akımıdır. Resim ve heykel sanatında Avrupa'da devrim yaratmış, edebiyat ve müzik sanat dallarına da ilham kaynağı olmuştur. Kübist yapıtta, nesneler soyutlanmış bir biçimde analiz edilir, parçalanır ve yeniden birleştirilir. Nesneler tek bir bakış açısından tasvir edilmek yerine, konu daha geniş bir kapsamda ele alınır.

Fütürizm (1909-1918)

İnsanoğlunun makineleştiğini savunan çağdaş sanat akımlarından biri olan Fütürizmin amacı her zaman yeniliğe açık olmak olmuştur. O dönemde çizilen resimler otomobiller, trenler ve hayvanlardı. Estetik olarak Kübizm ile bağlantılıydı ve soyutlamaya, parçalanmış perspektiflere ve sürekli harekete odaklandı.

Sürrealizm (1917-1950)

En etkili sanat akımlarından biri olan Sürrealizmin sanattan edebiyata, kültürden siyasete kadar uzanan geniş bir etkisi olmuştur. Sanatçılar, Sürrealizm yoluyla yaratıcılıklarını göstermiştir. Bu akımın en önemli temsilcisi, Salvador Dali'dir. Sürrealizm, I. Dünya Savaşı'nın hemen ardından Avrupa'da gelişen ve büyük ölçüde Dada'dan etkilenen kültürel bir sanat akımı olarak ortaya çıkmıştır.

Pop Art (1950-1960)

Çizgi roman tarzında yapılan bu sanat akımında amaç, sanatta popüler kültürün imgelerini kullanmak ve ironi yapmaktır. Hareket, Soyut Dışa Vurumculukta kullanılan yöntemlerden uzaklaştı ve bunun yerine tüketime ve kitle iletişim araçlarına meydan okuyan yenilikçi sanat eserleri yaratmaya odaklanmıştır. Andy Warhol ve Roy Lichtenstein, pop art sanat akımları ve temsilcilerine örnektir.

Yediiklim Yayıncılık

KAYNAKÇA

Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Görsel Sanat Eğitimi (Oya ABACI) Okul Öncesinde Görsel Sanatlar Eğitimi (HEDEF YAYINLARI) Resimleriyle Çocuk (Haluk YAVUZER)

Şema Öncesi Dönem Çocuklarının (4-7 yaş) Okul Temalı Resimlerine İlişkin Yorumlamalar, Kasım 2018, Gönül Şener Erken Çocukluk Döneminde Yaratıcılık Ve Sanat, Nilgün Cevher Kalburan, 2012.

Çocuğun Gelişim Basamaklarına Göre Figürleri Ele Alma Biçimleri, Fahrettin Geçen Çocuğun Kendi Dili İçinden Resmini Değerlendirmek, Enil Afşaroğlu-Eren

Zihinsel Engelli Bireylerin Eğitiminde Görsel Sanatlar Dersinin Yeri ve Önemi, Nuray Çağlayan, 2014.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görsel Sanat Etkinliği Uygulamalarını Değerlendirmesi, Banu Özkan-Figen Girgin, 2014 İlköğretim Görsel Sanatlar (Resim-İş) Eğitimi Dersi Çerçevesinde Çocuk resminde Yaratıcılık Kavramının Algılanışına ilişkin

Bir durum Çalışması, Serap Tütüncü, 2006.

Zihinsel Engelli Çocuklarda Görsel Sanatlar Eğitiminin Motor Beceri Gelişimine Katkısı, Müge Aksu, 2011. Okul Öncesi Görsel Sanatlar Eğitimine Yönelik Öğrenci Velilerinin Bakış Açısı, Mahmut Özkan, 2019.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sanat Eğitimine Yönelik Tutumlarını Belirlemek Üzere Ölçek Geliştirme Çalışması, Elif Aykanat,2018.

Gelişim Süreçlerinde Çocuk Resminin Yeri, Görkem Kutluer, 2015

İşitme Engellilerin Sanat Eğitiminde İllüstrasyonun Katkısı, Fatih GönülMustafa Kınık, 2017.

Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocukların Çizgisel Gelişim Düzeylerine İlişkin Bir İnceleme, Kazım Artut

6-7 Yaş Öğrencilerin Psikolojik Durumlarının Belirli Resim Çizme Testleri İle İncelenmesi, Sertan Kağan, 2013 Çocukta Sanat Gelişimi, Uygar Bayrakdar.

Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi Ali Osman Alakuş-Levent Mercin. Pegem Akademi. 2011. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim ProgramıÇocuk Gelişimi Uygulamaları, Hakan Şahin Çocuk Resminin Gelişim Aşamaları, Selin Göksel, 2009.

Kaynaştırma Ve Özel Alt Sınıfa Devam Eden Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocukların Çizgisel Gelişim Düzeylerinin İncelenmesi, Pınar Çetinkaya, 2008.

Okul Öncesi Dijital Boyama Kitaplarının Görsel İletişim Tasarım Açısından İncelenmesi Ve Uygulama Önerisi, Duygu Sezgin,

Erken Çocukluk Dönemi Resim Eğitiminde Çocukların Gelişim Süreçleri Ve Aile Tutumları, Kübra Nur YAMAN BOZDEMİR, Görsel Sanatlar Eğitiminde İş birlikli Öğrenme, Melike Yılmaz, 2007

Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocuğun Çizgisel Gelişimi (2-7 Yaş), Ulviye Özönder Aydın, 2017 Okul Öncesi Dönemde Sanat Eğitimi, İlkay UlutaşÖzlem Ersoy, 2004

Çocuk Resimlerinin Analizinde Göstergebilimsel Bir Yaklaşım, Burçin Türkcan, 2013 MEGEP, Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi-Sanat Etkinlikleri, 2015

MEGEP, Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi-Yüz ve Vücut Boyama Teknikleri 2007

Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı, Eskişehir, 2011.

Yediiklim yayıncılık

GÖRSEL-KAYNAKÇA

https://www.iyihisset.com/sev/cocuk/resim-yapmanin-cocuga-faydalari

https://www.iyihisset.com/sev/cocuk/resim-yapmanin-cocuga-faydalari

https://tr.pinterest.com/altinata2/renkli-calismalar/

https://www.oggusto.com/sanat/eser-ve-muze-incelemeleri/dunyanin-en-unlu-sanat-eserleri-hakkinda-bilinmeyenler

https://www.neredekal.com/blog/dunyanin-en-ozel-sanat-eserlerine-ev-sahipligi-yapan-yerler/

https://www.senkronmuzikkursu.com.tr/cocuklar-kac-yasinda-resim-cizmeye-baslar/

https://www.bilgiustam.com/muzik-ressamligi-nedir/

https://www.tzv.org.tr/#/haber/6087

http://cocuknotasi.com/cocuk-resim-gelisimsel-asamalari/

http://oyaabacisanategitimi.blogspot.com/2010/04/cocugun-sanatsal-gelisimi.html

http://gulcinkaradeniz.blogspot.com/2012/03/cocuk-ve-resimleri-1.html

https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50164

https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50164

http://www.egitimliyiz.com/cocuk-resimlerinin-ozellikleri/

http://www.egitimliyiz.com/resimlerine-gore-cocuk-tipleri/

https://tr.depositphotos.com/vector-images/%C3%B6%C4%9Fretmen-%C3%A7izim.html

https://www.kimpsikoloji.com/bir-insan-ciz-testi-nin-machover-yorumlamasi/

https://www.icebergcocuk.com/aile-ciz-testi/

https://zenginsozluk.com/agac-testi_13458

https://mavimarti.net/cocuk-resimlerinin-dili/

https://hipokampusakademi.com/muzik-bizi-neden-mutlu-ediyor/

https://www.liveabout.com/the-dalcroze-method-a-primer-2456419

https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ916796.pdf

https://turkinfo.hu/kultur/unlu-macarlar-ve-hungarikumlar/hungarikumlar-muzik-egitiminde-kodaly-yontemi/

https://muzik.party/2018/08/11/kodaly-yontemi-nedir/

http://karnavalsanat.com/blog/makaleler/suzuki-metodu/

https://www.musik-spiel.org/post/orff-yakla%C5%9F%C4%B1m%C4%B1-nedir

https://docplayer.biz.tr/56209087-Gazi-universitesi-egitim-bilimleri-enstitusu-guzel-sanatlar-egitimi-ana-bilim-dali-muzik-ogretmenligi-bilim-dali.html

https://tr.phoneky.com/wallpapers/?id=w44w1809572

https://www.hurriyet.com.tr/aile/yazarlar/h-canan-yelken/okul-oncesi-donemde-nefes-calismasi-41589052

http://sendegilimozelegitim.com/muzik-ve-ritim-calismalari.html

https://www.yasemin.com/bebek/haber/2569056-bebekler-ne-zaman-donebilir

https://aliskanlik.com/ebe-tekerlemeleri-sayisma-tekerlemeleri.html

https://www.milliyet.com.tr/galeri/ninni-sozleri-bebeklerin-en-sevdigi-guzel-ninniler-ve-sozleri-6469075

http://www.piyano.site/yeni-piano-bilgi-ve-piyanolar-haber-piyanist/calgi-cesitleri-ve-muzigi-nedir-xxx/

https://www.ezosunal.com.tr/cocuklar-ne-tur-muzik-dinlemeli/

/yediiklimyayincilik

ERKEN ÇOCUKLUKTA MÜZİK ÖĞRETİMİ

Müzik öğretimine başlarken ilk önce seslerin özelliklerinden bahsedeceğiz. Sesin ölçülebilen üç yönü vardır. Yüksekliği, gürlüğü ve süresidir. Sesin özelliğini belirleyen dördüncü öge hangi ses kaynağından sesin oluştuğunu anlamamızı sağlayan tını özelliğidir.

İnsan Sesleri

- İnsan seslerinde de durum aynıdır. Cennet, Ahmet veya kimin sesi olduğunu sesin tını özelliği ile anlayabiliriz.
- Tınıyı sesin tınladığı bölgenin özellikleri etkiler.

Kadın sesleri üçe ayrılır.

Soprano: İnce kadın sesi

Mezzo Soprano: Orta kalınlıktaki kadın sesi

Alto veya Kontralto: Kalın kadın sesi

Erkek sesleri üçe ayrılır.

Tenor: İnce erkek sesi

Bariton: Orta kalınlıktaki erkek sesi

Bas: Kalın erkek sesi

Müzik, kültürün önemli bir unsurudur. Ninniler, saymacalar, tekerlemeler, çocuk şarkıları, türküleri ve müzikli oyunları bu kültürü oluşturan çok değerli müzik kültürü ürünleridir. Bu ürünlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında oyunların ve okul öncesi eğitimin rolü vardır. Okul öncesi müzik öğretimi bu yönüyle taşıyıcı ve aktarıcı bir görev üstlenmiştir.

Müziğin çocuğun yaşamındaki en önemli işlevi eğitim aracı ve alanı olmasıdır. Bu nedenle, müziğin eğitsel işlevleri, çocuğun yaşamına sağladığı eğitimle ilgili katkıları içerir. Burada müzik, eğitici ve öğretici bir rol üstlenir. Çocuğun; zihinsel, fiziksel, ruhsal, toplumsal ve kültürel yönlerinin gelişmesine gösterdiği etki, sağladığı katkı ve yarar anlaşılır.

Müzik Öğretiminin Amaçları

Okul öncesi eğitiminin amaç ve görevleri, Millî Eğitim'in Genel Amaçlarına ve Temel İlkelerine uygun olarak,

1. Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak,
2. Onları ilköğretime hazırlamak,
3. Fırsatları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirilme ortamı yaratmak,
4. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.
5. Toplumsal hayata uyum sağlamalarını desteklemektir.

Genel olarak bakıldığında aşağıdaki amaçların okul öncesi müzik öğretiminin amaçlarını oluşturduğu söylenebilir.

- Kendi sesini ve çevresindeki sesleri ayırt edebilme
- Konuşurken sesini doğru kullanabilme
- Dinlediklerini fark edebilme
- Dinlediği müziğe bedensel tepkilerde bulunabilme, düzeyine uygun şarkılar eşliğinde oynayabilme, dans edebilme
- Düzeyine uygun şarkıları ve sözel ürünleri seslendirebilme
- Düzeyine uygun çalgıları çalabilme
- Dinlediği müziğin veya seslerin yansıttığı duyguları fark etme

Yediiklim Yayıncılık

Okul Öncesi Çocuğunun Müziksel Gelişimi

YAŞ	Gözlenen Tepki ve Davranışlar	Müziksel Yansımaları
Doğum öncesi 4-5 aylar	İşitme duyusu, görüntüleri ve müzikleri algılayabilir. Anne karnındaki hareketleri ve kalp atış sayısındaki değişimlerle sese veya müziğe olan tepkisi anlaşılabilir.	Anne karnında dinlediği müziklere karşı, doğumdan sonra duyduğunda sakinleşme ve dinleme eğilimi gösterir.
Doğum sonrası 0-1 ay	Yüksek sesli uyaranlara vücut kasılması, irkilme gibi tepkiler gösterir. Ağlama yoluyla iletişim kurar ve isteklerini belli eder. Fakat bu tepkiler bilinçli değildir.	Ağlarken duyduğu güzel ezgiler karşısında susar, dinler, ninniyle uyur.
1-3 ay	Konuşma sesine ve farklı seslere tepki gösterir. Kendisiyle konuşulmasından hoşlanır ve ses çıkararak cevap verir.	Çeşitli müzikler karşısında hoşlanma ve dinleme eğilimi gösterir. Uyuyacağı zaman ninni söylenmesinden hoşlanır.
4-6 ay	Duyduğu seslere doğru yönelir. Tekrarlanan heceleri mırıldanır, çıkarmaya çalışır.	Konuşma sesini ve müzikleri ayırabilir. Kızma, sevme gibi farkları anlayabilir. Ona uzatılan sesli zil, çıngırak gibi şeylerle vurarak oynayabilir. Sesli oyuncaklarla ilgilenebilir.
7-8-9. aylar	Tanıdıklarına sesiyle cevap verir. Kısa heceleri tekrarlar, taklitler yapabilirler. Duygularını belil ederler.	Müzik dinlemeyi sever, özel olarak sevdiği müzikler olabilir. Çok basit çocuk şarkılarının ezgilerinin küçük birkaç sesini mırıldanabilir. Hecelerini söyleyebilir.
10-11-12. aylar	Basit kelimeleri söyleyebilir. Sorulara ve basit isteklere cevap verebilir. Hayvan seslerini taklit edebilir.	Ses çıkarmak amacıyla çalgılara vurabilir. Basit çocuk şarkılarının çok akılda kalır bir bölümünü söylemeye çalışabilir.
12-18. aylar	Yeni sesler çıkarmayı, hareket etmeyi severler.	Duydukları müziklerin küçük bir bölümünü tekrar edebilir, çalgılara vurabilir. Dinledikleri müziğe karşı ritmik hareketlerle sallanabilir, ellerini sallayabilirler.
18-24. aylar	Başkalarını taklit edebilir.	Çok basit tekerlemelerin müziklerini mırıldanabilir, konuşabildiği ölçüde söyleyebilir.
2-3 yaş	Koşabilir, meraklı ve bağımsızdır.	Dans edebilir, müzik dinlemeyi ve müzik eşliğinde hareket etmeyi sever. Ses alanı ancak tekerlemeleri söylemeye yeterlidir.
3-4 yaş	Daha uzun süre dikkat edebilir. Konuşabilir. Kendine hâkimdir.	Ezginin yapısını anlayabilir. Öğretilen basit bir şarkıyı öğrenebilir ve söyleyebilir. Söylenen şarkılara eşlik edebilir. Şarkılar yoluyla kelime dağarı gelişebilir. Ses alanı biraz daha gelişmiştir.
4-5 yaş	Daha hareketli ve özgürdür. Kuralları anlayabilir, sohbet edebilir, hayalî arkadaşları olabilir..	Şarkılardaki ton farklarını ayırt edebilir, basit ritimleri tekrar edebilir. Oyuncaklarına şarkı söyletebilir.
5-6 yaş	Motor becerileri daha gelişmiştir. Anlama ve kavrama gücü artık pek çok şeyi öğrenme ve yapabilme becerisine sahiptir.	Kurallı şarkı ve danslara, müzik derslerine, çocuk korolarına hazırdır. Müzikli film ve oyunlardan hoşlanır, basit vurmalı çalgıları çalabilir.
7-8 yaş	Mantıklı düşünmeye ve fikir üretmeye başlamıştır.	Müzik öğretimine başlayabilir, korolarda görev alabilir, çalgı eğitimi alabilir. Ses alanı şarkı söylemesine ve ses eğitimine bağlı olarak gelişir.

MÜZİK ÖĞRETİM YAKLAŞIMLARI

1. Dalcroze Eğitim Yöntemi (Emile Jacques Dalcroze) / Müziksel Devinme/Ritimleme Yoluyla Müzik Öğretim Yöntemi

Müzik öğretiminde hareketi temel alan bir yöntem sunmuş; bu yöntemde hareket ve vücut ritminin, dans ve tedavide önemli olduğu kadar müzik öğretiminde de çok güçlü bir etkisi olduğunu savunmuştur.

Zihin ve beden arasındaki uyum, doğaçlama ve beden hareketleri ile gösterilmektedir. Dalcroze yönteminde hareket esastır. Dalcroze yaklaşımında beden bir çalgı olarak kabul edilir.

Çocuklar duydukları müziği kendilerine göre ifade etme fırsatı elde etmiş olurlar. Bu yöntemin en önemli özelliği, çocukların hareket edebilme yeteneklerini kendi kendilerine ortaya çıkarabilmelerini sağlamak olmuştur. Yöntem bir yandan çocuğun kendisine olan güven duygusunu güçlendirmekte, bir yandan da uyumlu olma özelliğini kazandırmaktadır.

Dalcroze yöntemi her yaştaki çocuklar için uygundur.

"Bedenin, sesle düşünce arasında köprü olduğu ve duygularımızı dolandırmadan ifade etmemize yarayan bir enstrümana dönüştüğü müzik eğitim biçiminin hayalini kuruyorum."

Dalcroze yönteminin esasları şöyledir:

- Ritim, müziğin ana unsurudur.
- Ritim harekettir. Müzikteki tüm ritimlerin kökü insan bedeninin doğal ritmidir ve hareket edilerek tecrübe edilebilir.
- Vücudumuz ilk enstrümanımızdır. Hareketi hissetmeden müziği yapamayız.

Dalcroze'un geliştirdiği hareketle öğrenme yönteminde hareket repertuvarı, yeryüzündeki ve uzaydaki hareket biçimlerinden etkilenerek düzenlenmiştir.

Egzersiz hareketleri, müzikal değişikliklere doğal olarak verilen bedensel tepkilerle biçimlenir. Ayrıca egzersize başlamadan önce yapılan hazırlık hareketleri, yapılan egzersiz kadar önem taşımaktadır.

Dalcroze yöntemi üç aşamada gerçekleşmektedir:

- Ritmik hareket (Eurhythmics)
- Solfej-Ritmik Solfej-Kulak Eğitimi
- Doğaçlama (Hareketle birlikte şarkı söyleme)

Bu yönüyle Dalcroze Eurhythmics, sadece bir müzik öğretim yöntemi olarak değil, insan ve müzik ilişkisinin fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutlarının açılımını sağlayan bir perspektifte ele alınmaktadır.

Eurhythmics, müziğin ritmini ve duygusunu, beden devinimleri ile ifade etmek ve müziğe ritmik yanıt vermek demektir.

Dalcroze yöntemi çalgı eğitimi öncesinde çocukların kulağını geliştirmek ve el işaretleri kullanarak notaların birbiriyle ilişkisini kavramak yönünden Kodaly yöntemine benzemektedir.

Kulağıyla duyduğu ezgi ve ritimleri bedeniyle harekete dönüştüren öğrenci, müziği sadece kulağı ile duyup bir çalgı ile değil; bütün bedeniyle yorumlar ve hisseder. Bu farkındalık daha sonra çalgı performansına ve eserleri yorum gücüne yansımaktadır.

Dalcroze, derslere müziğin ritmine uygun yürüme hareketi ile başlar ve öğrencilerden ne duyuyorlarsa ona göre hareket etmelerini ister. Dalcroze yönteminde nota değerleri ayak ve vücut hareketleriyle, zaman ise kol hareketleri ile gösterilir. Böylece yaratıcılığın temelleri doğaçlama ile atılmış olur. Doğaçlama, Dalcroze yönteminin en önemli ögesidir. Dalcroze, doğaçlamanın çalgı çalışmalarının vazgeçilmez bir parçası olması gerektiğini savunmuştur. Doğaçlama, öğrenilenleri uygulayabilmek, müzik anlayışını ortaya çıkarabilmek ve yaratıcı yeteneği geliştirebilmek için bir yoldur.

Öğretmen, piyano veya vurmalı bir çalgıyla doğaçlama yapar, öğrenciler de duyduklarını hareketle ifade ederek doğaçlarlar.

Konuşma, el çırpma, şarkı, hikâye, vurmalı çalgılar doğaçlamada kullanılan araçlardır. Çocuklar duydukları müziği kendilerine göre ifade etme fırsatı elde etmiş olurlar.

Repertuvar doğaçlama müzik üzerine kuruludur. Zaten bu yöntemin en önemli özelliği; çocukların hareket edebilme yeteneklerini kendi kendilerine ortaya çıkarabilmelerini sağlamaktır. Müzikal ritmin kişinin bedeninde doğal ritimlerde olduğunu savunur.

Yediiklim Yayıncılık

2. KODALY EĞİTİM YÖNTEMİ (Zoltan Kodaly) / Müziksel Toplu Söyleme Yoluyla Müzik Öğretim Yöntemi

Kodaly, müzik ve dansı birleştiren bir tekniktir ve derse katılımın aktif olarak gerçekleşmesini sağlar.

Kodaly, çocukların oyun oynamayı çok sevdiklerini, dansın da çocuk için bir tür oyun olduğunu savunur.

Çoğunlukla da şarkılar oyunlaştırılır ve bu yöntemde repertuvar geleneksel halk şarkılarından seçilerek, eğitim sırasına dikkatli bir şekilde uyulur.

Çocuklar şarkı söyleme, el çırpma, dans etme gibi aktif yöntemlerle öğrenirler.

Kodaly, toplu söyleme müzik öğretim yöntemidir ve müziksel işitme, okuma-yazma ve söyleme davranışlarını toplu şarkı söyleyerek öğretme yoludur.

Esas olarak eşliksiz şarkı söyleme eylemine dayanan yöntemin tam adı "Kodaly Koro Yöntemi" olarak belirlenir.

Doğal bir unsur olan şarkı söyleme, müziğin temelidir ve herkese erişip hemen içselleşebilir.

Şarkı materyalleri, çocuğun kendi kültürüne ait olan halk şarklarından oluşur.

En etkili müzisyen en erken başlayandır. Çocuklar halk şarkılarından başlayarak batı müziğine doğru, sürekli yüksek kalitedeki müzikleri dinlemelidir.

Kodaly'nin müzik öğretiminde ilk adım, öğretmen eğitimidir. Kodaly'e: "Müzik herkes içindir ve çocuk okumayı öğrendiği an müzik okumayı da öğrenmelidir." demiştir.

Herkes şarkı söyleyebilir ve en basit çalgı aleti insan sesidir. Şarkı söylemek için finansal harcamalar yapmak gerekmez, gereken tek şey işinin ehli iyi bir öğretmendir.

Müzik öğretimine de çok küçük yaşlardan itibaren başlanmalıdır.

Kodaly yönteminde müzik öğretimi, ilk çocukluk döneminde, çok erken yaşlardan itibaren verilmelidir. Hatta doğumdan dokuz ay önce başlamalıdır. 3-7 yaşları arasında sistematik bir eğitimle müziğin sindirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ilerleyen yaşlarda bu eğitimin kazandırılmasının çok zor olacağını savunan Kodaly anlayışına göre, ilkokul çağı geç kabul edilmektedir.

Başlangıçta kendi dil ve kültürünü öğretmek ve kültüründe var olan şarkıları öğretmek, ardından dünyadan seçkin eserleri tanıtarak müzikten ve hayattan zevk alan bireyler yetiştirmektir.

Kodaly Yönteminin Araçları

Kodaly yöntemin kapsamında gerçekleştirilecek olan egzersizlerde öncelikli olarak üç temel araç kullanılmaktadır. Bunlar;

- Tonik sol-fa
- Ritim Süresi Heceleri
- El İşaretleri (Fonomimi)

Tonik Sol-Fa: Yedi notayı sayılar yerine isimlerinin baş harflerinin kullanıldığı yöntem "d,r,m,f,s,l,t" şeklinde gösterilir.

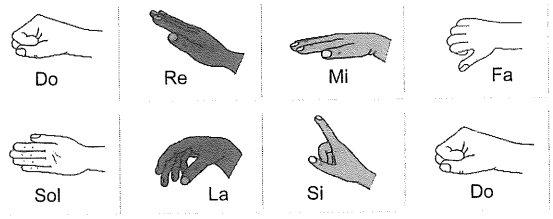

Fonomimi (El işaretleri): Burada amaç, tonal hafızayı daha çabuk ve daha emniyetli bir şekilde ortaya çıkarmaktır.

Ritim süresi heceleri: Süre değerlerinin kavranmasını sağlayan ritim süresi heceleri öncelikle kalıp olarak öğretilir. Nota başı olmayan ritim çubuklarıyla okutma yöntemidir.

3. SUZUKİ YÖNTEMİ (Dr. Shinichi Suzuki)/ Müziksel İşitme/Okuma/Yazma Yoluyla Müzik Öğretim Yöntemi

Çalgı öğretiminde benimsenmiş bir yöntem olan Suzuki yöntemi, Suzuki tarafından keman için geliştirilmiş bir eğitim sistemidir.

Bu yöntemle çocuğun doğuştan itibaren müzik dinlenmesi sağlanmakta, böylece kulağı eğitilmektedir.

Suzuki metodunun amacı, çocukların müzik yoluyla bir bütün olarak yetiştirilmesidir.

Bu yöntemle de çocukların ana dillerini öğrenmedeki rahatlık ve kolaylıkları konusundaki gözlemlerinden yola çıkılmıştır. Dil gelişiminin temel kurallarını incelemiş ve "ana dil yaklaşımı" olarak adlandırılan müzik öğretimi sistemine uyarlamıştır.

/yediiklimyayıncılık

Suzuki'ye göre her çocuk kendi ana dilini öğrenmek için yeteneğini geliştirebildiği gibi, müzik yeteneğini de geliştirebilir. Bunun en iyi yolu da ana dilini öğrenmede izlediği yöntemin takip edilmesidir.

Dünyaya gelen bir çocuk önce sesleri dinler ve tanır. Bu sesleri taklit eder ve sonra sesleri çıkarmayı öğrenir. Ana dil yaklaşımında müzik dinlemek en önemli unsurdur.

Yetenek eğitiminde çocuğun sahip olduğu yetenekler, aile ve öğretmenler tarafından teşvik edilmeli, ev ortamında yapılandırılmış bir dinleme ortamı sunulmalıdır.

Dr. Suzuki müzik öğretiminin başlangıcından itibaren kulağın gelişimini vurgulamıştır. En önemli mesajı "gözden önce kulak; nota okumadan önce ezbere çalmak" olmuştur.

Kulak eğitimi doğru yapılırsa, çocuklar güzel bir tonun ne olduğunu kavrayabilecekler ve böylece en mükemmel müzisyenler gibi çalabileceklerdir.

Suzuki, ana dilin öğrenilmesinde olduğu gibi, öğretmenin ve ailenin sağladığı müzikal bir ortamda çocukların sürekli olarak müzik dinlemelerini tavsiye etmiştir.

Çocukların her gün sürekli olarak müzik eserlerini dinlemeleri hızlı bir şekilde öğrenmelerine neden olacağı gibi dinledikleri örneklerdeki sanatçılar gibi çalmaya da çaba göstereceklerdir.

Çalgı eğitimine başladıktan sonra nota eğitimine geçmek, verilen aktiviteleri her gün sürekli olarak tekrar etmek, doğal bir yolla başkalarıyla ve başkalarının önünde müzik yapmak, diğer öğrencilerin derslerini izlemek.

Haftada bir kez grup dersi yapmak, aile işbirliğini sağlamak, pozitif bir öğrenme ortamı hazırlamak.

Çocukların konser vermelerine olanak sağlamak, eğitilmiş öğretmenlerin vereceği yüksek standartlarda eğitim sağlamak, dünyanın dört bir yanındaki Suzuki öğrencileriyle müzik dili aracılığıyla sosyal bir iletişim kurabilmektir.

4. ORFFSCHULWERK YÖNTEMİ / Müziksel Devinme/Ritimleme/Söyleme-Çalma/Doğaçlama Yoluyla Müzik Öğretim Yöntem

Orff-Schulwerk, müzik, hareket ve dil ögelerinin birlikte kullanıldığı, doğaçlamalara dayanan, grup aktiviteleri içinde bireyin yaratıcı potansiyelini geliştirmesine olanak sağlayan bütüncül bir müzik öğretimi anlayışıdır.

Orff Schulwerk'de her ülkenin kendi kültürü kaynak olarak kullanılmaktadır. Sayışmalar, tekerlemeler, değişik el oyunları, danslar Orff Schulwerk yaklaşımında kullanılan araçlardır.

Şarkılara ve konuşma formundaki sözlere el çırpma, ayakları yere vurma veya davul, marakas, ritim çubukları gibi Orff çalgılarıyla eşlikler yapılmaktadır.

Çocukların grup halinde sanki bir orkestrada müzik yapar gibi bu çalgıları kullanmaları birbirlerine karşı saygılı ve daha hassas bir müzik dinleyicisi olmalarına destek vermektedir.

Bu yöntemde çocuğun ritim duygusunun ve yaratıcılığının geliştirilmesi amaçlanır.

Ezgili-ezgisiz vurmalı çalgılar olan Orff çalgıları 4-5 yaş çocuğunun çalabileceği bir çalma kolaylığına sahiptir. Bu nedenle okul öncesinde Orff çalgıları en çok tercih edilen ve kullanılan çalgılardır.

Orff Öğretisi; notalı, kulaktan şarkı öğretilen müzik derslerinden daha farklı olup, bireysel ve grup çalışmaları üzerinde yoğunlaşan, çocukları aktif olarak derse katan, onları yaratıcılığa yönlendiren bir öğretidir.

Orff yönteminde, insanın en önemli enstrümanı sesi ve bedenidir.

Orff-Schulwerk yönteminde, bedeni ritim çalgısı olarak kullanma (beden perküsyonu) vücudun değişik bölgelerine vurarak ritim kalıpları oluşturma etkinlikleri de yer almakta, çocuk bu çalışmalar sayesinde bedenini bir enstrüman olarak kullanırken müziği içselleştirme imkânı bulabilmektedir

Çocukların müzik eşliğinde dans etmeleri, vücutların kontrolünü kazanmalarında etkili olmaktadır. Yürüme, koşma, hoplama, zıplama vücudun hareket kapasitesini geliştirmekte; bunun yanında parmak şıklatma, el çırpma, dizlere vurma, ayak vurma gibi hareketler de ritim üretmelerine, doğaçlama yapmalarına yardımcı olmaktadır.

Orff çalgılarının müzik öğretiminde etkililiğinin olumlu düzeyde olmasının sebebinin ulaşılabilir, kullanımı kolay, doğadan gelen seslerle neredeyse eş değer ve bireyin özünde var olan ritim duygusuna eşlik edebilecek düzeyde olmasıdır.

Orff yaklaşımı ile yapılan müzik öğretiminde; araştırma / keşif/taklit / doğaçlama / yaratıcılık aşamaları bulunur.

Elementer müzik olarak tanımlanan bir yaklaşımdır. Orff çalgıları melodik ağaç ve metal çalgılar, ağaç çalgılar, metal çalgılar, davul ailesinden gelen vurmalı çalgılar ve blok flüt olarak gruplanmıştır. Biçim olarak Afrika, Güneydoğu Asya ve Endonezya çalgılarından esinlenilmiştir.

yediiklimyayıncılık

Melodik Ağaç ve Metal Çalgılar

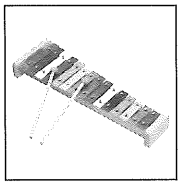
Ksilofon

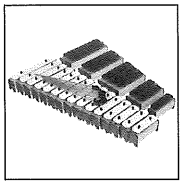
Metalofon

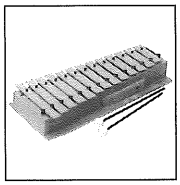
Glockenspiel

Ağaç Çalgılar

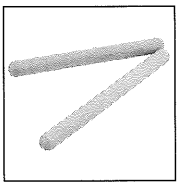
Tahta Çubuklar

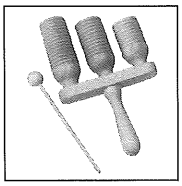
Tahta Agogo

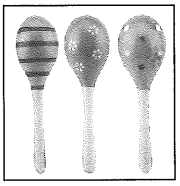
Marakas

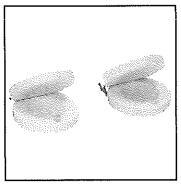
Kastanyet

Guiro

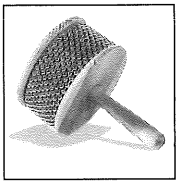
Cabasa

Metal Çalgılar

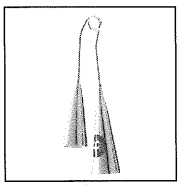
Çelik Agogo

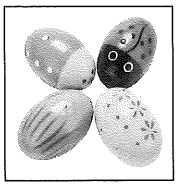
Shaker

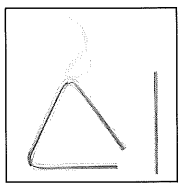
Çelik üçgen

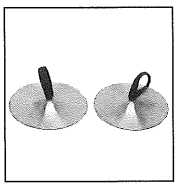
Parmak Zili

Davul Ailesinden Gelen Vurmalı Çalgılar

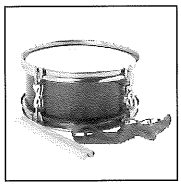
Trampet

Timpani

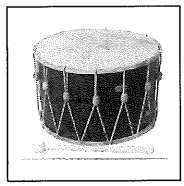
Davul

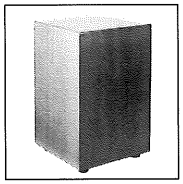
Cajon

Bongo

Diğer Çalgılar

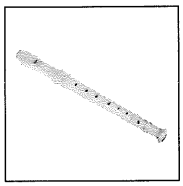
Çelik üçgen

Yediiklim yayıncılık

Not

Ezgili vurmalı çalgılar:

- Ksilofon
- Metalofon
- Glockenspiel

Ezgisiz vurmalı çalgılar:

- Davul
- Tef
- Zilli tef
- Çelik üçgen
- Zil
- Marakas
- Ritim çabukları
- Kastanyet
- Tırtır
- Agogo

5. CARABO-CONE YÖNTEMİ

Okul öncesindeki çocuklara müzik terimlerinin somut ve görünür biçimde kavratılması gerçeğine dayanır.

İsviçreli psikolog Jean Piaget'nin gözlemlerinden yola çıkılarak hazırlanan bu yöntemde, çocuklar öğretilen konuların bir parçası hâline getirilerek müzik çalışmalarını sürdürürler.

Örneğin: Do Majör akorunu seslendirmek için bir çocuk "do", diğer çocuk "mi" ve diğeri de "sol" notasını söyler. Bu yönteme göre çocuklar bir dizi oyunla müziği yaşayarak öğrenmektedirler.

6. RENKLEMELİ YÖNTEM

Müzikteki öğretme yöntemlerinde simge, şekil ve benzeri kolaylaştırıcı unsurlar ile birlikte seslerin uzunluk-kısalık ve incelik-kalınlık özelliğine ilişkin semboller kullanılmıştır.

Çek eğitimci Ptaçinski, alıştırmalar sırasında (Sadece "do" için kırmızı değil.) yedi nota için yedi farklı renk kullanmıştır. Egzersizler sekiz basamaklı bir gam merdiveni üzerinde yapılır.

Bu basamaklar;

- Do kırmızı,
- Re-beyaz,
- Mi-sarı,
- Fa-kahverengi,
- Sol-mavi,
- La-yeşil,
- Si-mor olmak üzere farklı renklere boyanmıştır.

Önce "do-mi-sol" yani "kırmızı-mavi-sarı" renkler üzerinde kulak eğitimi çalışmaları yapılır, sonra sıra ile "si, re, fa, la" seslerine geçilir.

7. GELENEKSEL MEŞK YÖNTEMİ

Türk musikisinde notanın kullanılmadığı zamanlarda oldukça önemli bir işleve sahip olan meşk, musiki üstatlarınca devam ettirilmiş ve bu suretle belirli bazı üsluplar, asırlarca sonraya taşındığı gibi musiki eserleri de hafızadan hafızaya aktarılmak suretiyle unutulmaktan kurtarılmıştır.

Musikide meşk, bir üstat tarafından musiki parçasının tedricen çalınması ve okunması suretiyle talebeye öğretilmesi ve talebe tarafından öğrenilmesi demektir.

Nota yazılarından yararlanmadan, sadece hafızaya dayalı olarak yapılan bu eğitim şeklinde, bir üstattan yararlanmanın önemi büyüktür. Meşk esnasında üstattan, özellikle iki şey edinilir.

Eseri hafızaya kaydetmek ve yorumlamak.

XX. YÜZYIL ÖNCESİ MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Fransız Rakamlı Müzik Yöntemi

Seslerin birden yediye kadar rakamlarla gösterildiği bu yöntemde notalar bugün kullandığımız do, re, mi, fa, sol, la, si diye okunur. Do sesi 1 rakamı ile diğer sesler sırasıyla 2, 3, 4, 5, 6, 7 rakamları ile gösterilir.

İngiliz Tonik Sol-Fa Yöntemi

İlk kez İngiliz müzik eğitimcisi Sarah GLOWER tarafından uygulanan bu yöntemde sesler yedi nota isminin ilk harfleri ile gösterilmiştir. Sesler okunurken do, re, mi, fa, sol, la, si diye okunur. Ses ve işitme çalışmalarında sesleri el işareti ile gösteren Curwen'in Fonomimi yöntemi kullanılır. Nota isimleri aynı zamanda C, D, E, F, G, A, B harfleri ile gösterilmektedir. Ritim çalışmaları bir elin beş parmağının çeşitli formlarıyla gösterilmiştir.

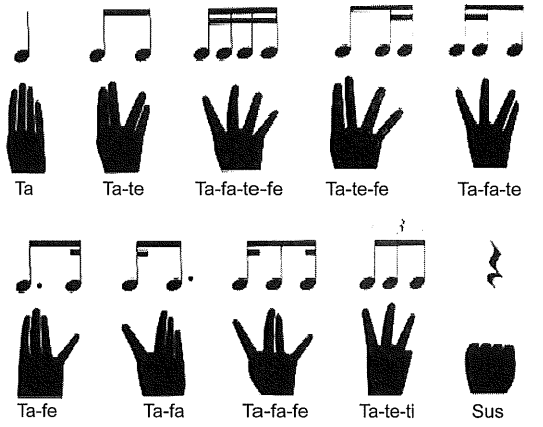

Alman Tonika = Do Yöntemi

Almanya'da kullanılan en yaygın müzik öğretimi yöntemlerinden biri olan Tonika =do yöntemini ilk uygulayan Agnes Hundo EGER'dir. Yöntem İngiliz tonik sol-fa yöntemine çok benzer. Bu yöntemde de nota yazısına geçmeden sesler d,r,m,f,s,l,t harfleriyle gösterilir. Notaya geçildiğinde sesler C D E F G A B H harfleri ile gösterilir.

Yediiklim Yayıncılık

Renklerle Müzik Öğretim Yöntemi

Bugün ülkemizde müzik öğretimi için kullanılan yaygın yöntemlerden biridir. Bu yöntemde nota yazısına başlamadan önce çeşitli renkleri sesin temel özelliği olan ince-kalın, uzun-kısa gibi özellikler eldeki çeşitli renk kartonlar ile gösterilerek çeşitli çalışmalarla algılanması çalışmaları yapılmaktadır.

Grafik ve Sembollerle Müzik Öğretim Yöntemi

Sesin süresini ve dikliğini algılama çalışmalarında grafik ve sembollerle müzik öğretimi yine günümüzde etkin olarak kullanılan bir müzik öğretimi yöntemidir. Tarih boyunca kullanılmış olan çeşitli sembol ve çizgiler bugün çağdaş müzik öğretiminde çalma-söyleme, besteleme, devinim ve dans gibi pek çok müziksel etkinlikte farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli sembol ve grafikler yazılış şekil ve yerlerine göre anlam kazanmaktadır.

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ KURUMLARINDA MÜZİK ETKİNLİKLERİ İÇİNDE YER ALAN ÇALIŞMALAR

- Ses dinleme, sesleri ayırt etme, ses üretme çalışmaları
- Nefes açma çalışmaları
- Ritim çalışmaları
- Şarkı öğretimi ve şarkı söyleme çalışmaları
- Yaratıcı dans çalışmaları
- Müzikli dramatizasyon çalışmaları
- Müzikli öyküler
- Müzik dinleme çalışmaları

Ses Dinleme, Ses Ayırt Etme, Ses Üretme Çalışmaları

Bu tür çalışmalar çocukların çevrelerini daha bilinçli dinlemesine, duyduğu seslere dikkatini yoğunlaştırmasına, sesleri tanıyıp tekrarlamasına, tanımlamasına yardımcı olacaktır. Doğada bulunan nesnelerin değişik sesleri olduğunu kavratmak, sesler arasındaki farklılıkları ayırabilmelerini sağlamak için çocuklara bazı alıştırmalar yaptırmak gerekir.

Ses çalışmalarında; seslerin kaynaklarını bularak eşleştirebilme, sesin nereden geldiğini ayırt edebilme, sesin şiddetini, başka bir deyişle yüksek ses ve alçak sesi kavrayabilme faaliyetlerine yer verilmelidir. Bu çalışmalar sırasında yapılan denemelerde çevrede bulunan çeşitli eşyalar ve araç gereç kullanılabilir. Örneğin; cam sesi, tahta sesi, kâğıt, su, sesleri, teneke sesleri kullanılabilir.

Nefes Açma Çalışmaları

Şarkı öğretimine başlamadan önce yapılması gereken en önemli çalışmalardan biri nefes açma çalışmalarıdır. Fakat nefes açma çalışmalarına başlamadan önce dikkat edilmesi gereken bazı noktalar vardır.

Bu noktalar şöyle sıralanabilir:

- Müzik etkinliği yapılacak yer havalandırılmalıdır.
- Isınma hareketleri yapılmalıdır. Vücudu esnetmek için yapılacak hareketler günlük yaşamdan örnekler verilerek uygulatılabilir. Örneğin; kurbağa gibi zıplama.
- Bu hareketlerden sonra iyi şarkı söylenebilmesi için nefes açma çalışmalarına geçilir.

Nefes açma çalışmaları üç bölümde yapılır. Bunlar;

- Nefes alma,
- Alınan nefesi tutma,
- Nefesi verme çalışmalarıdır.

Nefes alma; nefes yavaş bir şekilde alınıp göğüs kafesi hava ile doldurulur.

Nefes tutma; yavaş ve doğal bir şekilde alınan nefes vücudu sıkmadan içeride uzun süre tutulur.

Nefes verme; alınıp tutulan nefes yavaş bir şekilde verilir.

Ritim Çalışmaları

Ritim; seslerin belli kurallar içinde uzayıp kısalmasıdır. Ritim; bir dizede veya notada vurgu, uzunluk veya ses özelliklerinin, durakların düzenli biçimde tekrarlanmasıdır. Ritim; müzikte zamanın seslerle düzenli olarak bölünmesine denir.

Ritim, erken çocukluk çağında; hareket-söz ve vuruşlarla ifade edilir. Ritim eğitimi verilirken; ses, şarkı, ritim hareketleri de işin içine katılırsa çocuk için müzik öğretimi zevkli bir hâle gelir. Ritim çalışmaları ayakta yapılabileceği gibi oturarak da uygulatılabilir.

Yediiklim Yayıncılık

Ritimde üç adet temel hareket vardır. Bu hareketler şunlardır:

- Yürüme
- Koşma
- Sıçrama

Şarkı öğretimi

Çocuklara bir şarkının sözlerinin, ezgisinin ve ritminin doğru ve bir bütün şeklinde öğretilmesine şarkı öğretimi denir. Erken çocukluk eğitiminde müzik etkinliğinde amaç; sadece şarkı öğretmek değil, aynı zamanda çocuğa müziği sevdirmek ve müzik öğretimi ile birlikte çocuğun sosyal gelişimine olumlu yönde katkıda bulunmaktır.

Şarkı öğretimi şu bölümlerden oluşur:

- Öğretilecek şarkıyı seçmek,
- Çocukları şarkı öğretimine hazırlamak,
- Şarkının öğretilmesidir.

Yaratıcı dans çalışmaları: Müziğin ritmine, temposuna uygun olarak insanın içinden geldiği gibi doğaçlama yapılan, estetik değer taşıyan vücut hareketlerine yaratıcı dans denir. Çocuk dans ederek duygularını-düşüncelerini ifade eder.

Müzikli dramatizasyon çalışmaları: Bir olayın bir öykünün söz, jest ve mimiklerle birleştirilip oyunlaştırılmasına veya canlandırılmasına dramatizasyon denir. Eğer bu canlandırma bir müzik eşliğinde yapılıyorsa buna müzikli dramatizasyon denir.

Şarkılı oyunlar: Şarkı söylenerek oynanan oyunlara şarkılı oyun denir. Kuralları önceden belirlenmiş ve bu kurallara göre oynanan oyunlardır. (Örneğin; Çiftçi Çukurdaydı, Bezirgânbaşı, Tavşan Kaç, Pazara Gidelim vb.)

Müzikli öyküler: Konuları önceden çocuklara verilen çeşitli ritim araçları kullanılarak müzik eşliğinde yapılan öykünmelerdir. (Örneğin; ritim çubuklarının sesinin, saatin tik-taklamasına benzetilmesi veya davul sesinin gök gürültüsü sesine benzetilmesi gibi.)

Dramatize şarkılar: Müzik eşliğinde öykünme hareketlerinin yapılmasına müzik eşliğinde öykünme denir. Dramatize şarkılarda roller belirlenerek çocukların ilgi ve istekleri doğrultusunda yetenekleri de göz önünde bulundurularak roller çocuklara dağıtılır. Çocuk sayısı fazla gelirse kalan çocuklar koroyu oluşturur. (Örneğin; Postacı, Kayıkçı, Baltalar Elimizde, Nasrettin Hoca vb.)

Müzikli öykü çalışmaları: Çeşitli şekillerde müzik ve ses efektleri dinletilerek, soru-cevap şeklinde anlatılanlardan öykü oluşturma çalışmalarına müzikli öykü oluşturma denir. (Örneğin; davulun sesini gök gürültüsü sesine, çelik üçgenin sesini güneşin açmasına, ksilofonun sesini su sesine benzeterek bir öykü oluşturulabilir.) Çalışmalarda kullanılacak olan müziğin tamamı çocuklara dinletilmemelidir. Müziği birkaç dakika dinlettikten sonra durdurarak çocuklara neler hayal ettikleri sorulur ve öykülerini anlatmaları istenir.

Müzik dinleme çalışmaları: Herhangi bir enstrüman kaset veya CD ile çalınan ya da söylenen bir müzik eserini dinlemeye müzik dinleme denir.

ÇOCUK MÜZİĞİ TÜRLERİ

- Tekerlemeler
- Nazlatmalar
- Ninniler
- Eğitici Çocuk Şarkıları
- Aktarma Şarkılar
- Öykünme Şarkılar
- Türk Okul Şarkıları
- Türküler
- Çalgı Müziği

Tekerlemeler

Okul öncesi eğitimde yararlanılan en önemli müzik türlerinden biridir. Tören ve bayram gibi geleneksel etkinliklerde okunan ve söylenen küçük türküleri, basmakalıp sözleri de içerirler. Tekerlemelerin kendine has özelliklerinden biri de temel konusunun olmayışıdır. Anlamsız ve yarı anlamlı düşüncelerin bir araya gelmesiyle oluşan tekerlemeler bu açıdan da oldukça ilginçtir.

Yediiklim Yayıncılık

Nazlatmalar

Nazlatmalar, bebeklerin çevreyle iletişim sağlamalarını hızlandıran müzikli oyunlardır. Nazlatmalar bebeğe ritmik tensel dokunuşlarla ve en sondaki gıdıklama, mıncıklama ya da hoplatmalarla bebekle anne ya da bebekle yakın akraba arasındaki duygusal bağların oluşmasına ve derinleşmesine yardımcı olur. Nazlatma konusu ilk kez ülkemizin önde gelen müzik eğitimcilerinden Mahiye Morgül tarafından ortaya atılmış, işlenmiş ve örneklendirilmiştir. Nazlatmanın sonunda hoplatma, gıdıklama, mıncıklama vb. şakalaşma varsa anne şakayı dilediği kadar uzatır. Bebek bundan mutlu olur, oyundaki hareketleri yineleyerek "Bir daha oynayalım." demek ister.

Örnek: Bebeği havaya atarak hoppala yapmak, bebeklerle beraber oynanan "gelmiş gelmiş, gıdı gıdı" deyip gıdıklamak.

Saymaca

Oyun tekerlemelerinin en yaygın olanıdır. Çocukların oyuna başlamasından önce ebenin, belirlenmesi için söylenen tekerlemelerdir. Saymacanın son kelimesinin son hecesi kimi gösteriyorsa ebe o olur. Birçok oyunda ise saymaca yoluyla ayıklama ve gösterme yapılır.

Ninniler

Ninniler de tekerlemeler gibi folklorik özelliktedir. Genellikle anneler tarafından yaratılır. Anne, teyze, abla, büyükanne tarafından çocuğu uyutmak için söylenir. Bunun nedeni çocuğun uyumasına yardımcı olmaktır. Ninniler ulusal bir değere sahiptir. Ninniler dörtlüklerden oluşur. Her dörtlükten sonra "hu hu", "eeeee", "uyusun benim yavrum" gibi sözler söylenir. Ninniler, kuşaktan kuşağa geçerek unutulmadan bugüne kadar gelen folklor ürünleridir. Çocuğun müzik ve şiirle ilk ilişkisini ninnilerle kurduğu bir gerçektir.

Eğitici Çocuk Şarkıları

Sözleri ve ezgisiyle çocuklar için yaratılmış şarkılara "çocuk şarkıları" denir. Ülkemizde eğitim müziği alanında kullanılan çocuk şarkıları: Çocukların söylediği tekerleme, ninni, halk türküleri gibi anonim çocuk şarkılarıdır. Çocuklar için müzik yapan yerli ve yabancı bestecilerin çocuk şarkılarından meydana gelir.

1. **Aktarma Şarkılar:** Ezgisi yabancı, sözleri Türkçe olan şarkılardır. Yani yabancı bir ezgiye Türkçe sözlerin yazılmasıdır. Okul öncesi eğitimde öğretilen şarkıların bazıları da böyle aktarma şarkılardır. Örneğin: Cici Köpeğim, müzik: Fransızca ezgisi. / Yaşasın Okulumuz Alman ezgisidir.
2. **Öykünme Şarkılar:** Şarkı söylerken, şarkı sözlerini öykünme (taklit) hareketleri ile destekleyerek oyunlaştırmaya şarkı öykünme, söylenen bu şarkıya da öykünme şarkıları denir. Türk okul müziği bestecilerinin yarattığı Batı müziği tarzındaki şarkılardır. Bunlar yapı ve öz bakımından Türk toplumuna yabancı şarkılardır. Çocuklar şarkı söylerken doğal olarak öykünme hareketleri yaparlar, eğitimcinin çeşitli uyarıları ve yönlendirmesiyle öykünmeler pekişir. Çocukların yaratıcılığı ve hayal güçlerini kullanmaları için ortam yaratılır. Öykünme şarkılara örnek olarak; "Ali Babanın Çiftliği", "Bir gün bir gün bir çocuk", "Hırsız Karga-Saip Egüz", "Mutluluk şarkısı -Muammer Sun", "Bayrağım-Ziya Aydıntan"
3. **Türk Okul Şarkıları:** Kaynağını Türk halk müziğinden alan, Türk bestecileri tarafından yaratılan şarkılardır. Özenti ve öyküme değildir. Halkımızın beğenisine uygundur. Yapısını ve özünü halk müziğinden alan özgün yaratmalardır. Okul öncesi eğitim kurumlarında Türk okul şarkılarına öncelikle yer verilmelidir. "Tohumlar fidana" şarkısı.

Türküler: Türküler de tekerleme ve ninniler gibi folklorik ürünlerdir. Halkımızın yarattığı ve yaşattığı bir müziktir. Kendine özgü dizeleri, ölçüleri, yapısı, sözü vardır. Bölgelere göre değişik isimler alır. Horon, Zeybek, Halay, Bar, Karşılama gibi çoğu yerde de yalnızca türkü diye bilinir. Halk müziğimizin çeşitliliği müzik kültürümüzün zenginliğini göstermektedir.

Çalgı Müziği: Okul öncesi eğitim kurumunda uygulanacak müzik türlerinden biri de çalgı müziğidir. Çalgı müziği, çalgı ya da çalgılar için yapılan müziğe çalgı müziği denir. Sözlü ya da sözsüz olabilir. Genellikle sözsüz örneklerden yararlanılır. Çalgı müziği çalışmalarında hedef, çocuğun müziğe karşı ilgi ve yeteneğini geliştirmek ve müziği yaşantısına katmaktır.

YARATICI MÜZİK AŞAMALARI

Doğaçlama: Hiçbir şeye bağlı olmadan çocuğun bir hareket, ritim veya söz üretmesi olarak bilinmektedir.

Keşif-Buluş: Çocukların kullandıkları müzik aletlerini ya da söylediği şarkıları daha farklı denemesidir. "Bu şarkıyı daha sesli söyleseydik nasıl olurdu?" gibi örnekler verilebilir.

Okuma-Yazma: Bu aşama okul öncesi çocukları için uygun değildir çünkü bu yaştaki çocuklar okuma-yazma bilmemektedir. Notaların çocuklara öğretilmesidir.

Yansılama-Taklit: Çocukların bir hareket veya bir ritmin benzerini yapması olarak tanımlanır.

/yediiklimyayıncılık

3-4-5 YAŞ ÇOCUKLARIN MÜZİKSEL ÖZELLİKLERİ

Üç Yaş Çocuğunun Müziksel Özellikleri

- Çalgılara dokunmak, çalmak ister.
- Müziksel etkinliklere katılmak ister, görev almayan çocuk gruptan kopma eğilimindedir, sıra dışı kalan çocuk olmamalıdır.
- Şarkıların dramatizesinden öz güveni artar, grup içinde kendini keşfeder.
- Ritim çalgılarıyla katıldığı canlı, dramatizeli, oyunlu ve komik şarkılardan hoşlanır. Çevresel sesleri dikkatle dinlemeye yöneltilebilir.
- Sesinde ezgisel yapılanma henüz yoktur.
- Müziksel kavramların temeli bu yaşta atılır.

Kuvvetli ses-hafif ses, hızlı tempo-yavaş tempo, ince ses - kalın ses, uzun ses - kısa ses algılama çalışmalarına yer verilir.

Dört-Beş Yaş Çocuğunun Müziksel Özellikleri

- Dinleme eğitimi daha rahat verilebilir. Çocukların söylediği şarkılara ritmik eşlik edilebilir. Öğrendikleri şarkıların müziğini çalgısal olarak dinleyebilirler. Öğretmen, kullanabildiği çalgıları basit şarkılara eşlik etmek üzere sınıfında kullanabilir.
- Müzik mağazalarında satılan bebek ninnileri, halk şarkıları, çocuk şarkıları, günlük şarkılardan kaliteli müzik kayıtlarının bulunduğu materyaller seçilmeli ve bunlar dinlemede dikkat süresini arttırmada kullanılmalıdır.
- Çocuğa kendi eşlik çalgılarını kullanabilmelerinde fırsat verilmelidir.
- Hareketli şarkılar, öykünme oyunlu şarkılar, soru-cevaplı şarkılar, oyun şarkıları, zihinsel gelişime katkı sağlayabilecek günlük ders programı içinde yer almalıdır.
- Dramatize edilebilecek şarkılar onların ilgisini çeker.
- Sesinde ezgisel yapılanma başlar.

Altı Yaş Çocuğunun Müziksel Özellikleri

- Bu yaş çocukları müzik dilinin ögelerini tanımaya, ögeler arasındaki farklılıkları ayırt etmeye başlar. Örneğin; ezginin temposunu, gürlük düzeyini ve ritmini fark eder. Ezginin tizlere doğru tırmandığını ya da peslere doğru indiğini fark edebilir.
- Ezginin tonunu ya da makamını hissedebilir.
- Ezgideki aralıkların birbirine yakınlığını ya da uzaklığını hissedebilir.
- Ezginin ölçüsündeki kuvvetli zamanları fark eder ve bu vuruşlarda el çırpabilir.
- Yalın ezgi motiflerini yineleyebilir.
- Ezgiyi hangi çalgının çaldığını kaynağın adıyla birlikte söyleyebilir. Örneğin; keman sesi, mandolin sesi vb.

MÜZİK ÖĞRETİMİNDE ŞARKI ÖĞRETİMİ VE YÖNTEMLERİ

Okul öncesi çocuğuna şarkı öğretme kulaktan şarkı öğretme yöntemiyle gerçekleşmektedir. Bu yolla öğretilecek şarkıların öğretiminde kullanılacak basamakların belirlenmesinde öğretilecek şarkı önemli bir etkendir. Çünkü her şarkı kendi öğretim yolunu kendi içinde taşır.

Şarkının Sözlerini Çözümleyerek Öğretme: Bu yolla öğretimde şarkının sözlerinin anlamı üzerinde durulabilir, sözlerinin ritmik çözümlemeleri yapılabilir, sözleri şiir gibi ya da konuşur gibi okunabilir, şarkının hece ve sözcükleri ya da cümleleri çeşitli vuruş uzunluklarında okunabilir.

Şarkının Ezgisini Çözümleyerek Öğretme: Bu yolla şarkı öğretmede ezgi bir vokalle seslendirilebilir, kapalı ağızla seslendirilebilir, bir kısmı kapalı ağızla bir kısmı açıkağızla seslendirilebilir, ezgi bir hece ile seslendirilebilir ya da bazı hece kümeleri (yağmur yağıyor sözleri yerine ya ba du ba du gibi) ile seslendirilebilir.

Şarkının Seslerini Çözümleyerek Öğretme: Şarkının ince-kalın seslerini ayırt ettirme, şarkıdaki ses gidişlerini el işaretleri ve beden devinimleriyle gösterme, şarkıdaki başlangıç, yarı karar ve bitiş seslerini fark ettirme gibi çalışmalar sesleri çözümleme çalışmaları olabilir.

Şarkının Ritmini Çözümleyerek Öğretme: Şarkının sözlerini ritmine uygun olarak söyleme, ezginin sözlerini bir hece ya da vokal ile ritmik söyleme, söylerken el ile ya da bir nesneye vurarak ritmini belli etme, şarkıyı söylerken bedenin çeşitli devinimleriyle ritmi belli etme (Dalcroze Yaklaşımı) gibi çalışmalar şarkının ritmik çözümünde etkili çalışmalardır.

Şarkıyı Oyunla Öğretme: Şarkının sözlerine uygun canlandırmalar yapma, şarkının sözlerinde uygun devinimsel hareket ve dans yaratma, şarkının çalınan ve/ veya söylenen ezgisine yaratıcı devinimlerle eşlik etme gibi çalışmalar da oyun aracılığıyla şarkı öğretmenin basamakları olabilir.

/yediiklimyayıncılık

KAYNAKÇA

Çalgı Eğitiminde Yararlanılan Müzik Eğitimi Yöntemleri, Nuray Özen, 2004 Müzikal Yaratıcılığı Geliştiren Yaklaşımlar, Nevra Küpana, 2013.

Müzik Eğitiminin Yaratıcılık Boyutu, Mustafa Uslu, 2013

Okul Öncesi Müzik Eğitiminin Önemi ve Eğitim Yöntemleri, Bahar Büyükgönenç Polat, AKÜ AMADER/ SAYI 7

Müzik Öğretim Yöntemlerinin Yaratıcı Dramayla Birlikte Kullanılması: Diyafram Nefesi Ve Ses Çalışmaları Alt Öğrenme Alanında Bir Uygulama Örneği, Ilgım Kılıç, 2011

Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programına İlişkin Müzik Derslerinin Çözümlenmesi, İlhan Özgül, 2017 Müzik Eğitiminde XX. Yüzyıldaki Öğretim Yaklaşımlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Merve Nihan Ertekin-H. Onur Küçükosmanoğlu, 2016.

Dalcroze Orff Schulwerk ve Kodaly Yöntemlerinin Müzik Eğitiminde Kullanımına İlişkin Bir İnceleme, Bilgehan Aycan, 2018.

Okul Öncesi 4 Yaş Öğrencilerine Yönelik Müzik Eğitiminin Öğrenme Hikâyeleri Yöntemi İle Değerlendirilmesi, Aliye Akçaylı, 2018. Orff Yaklaşımı İle Yapılan Okul Öncesi Müzik Eğitiminin Öğrencilerin Sosyal Becerilerinin Gelişimine Etkileri, Gülin ÖziskenderBahar

Güdek, 2013.

İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Çocukluk Döneminde Müzik ve Sanat, Prof. Dr. Seyit Yöre.

Farklı Müzik Eğitimi Yöntemlerinin Öğrencilerin Müziksel Becerileri Üzerindeki Etkileri, Elif Tekin Gürgen, DEÜ. GSF. Müzik Bilimi Geleneksel Türk Sanat Müziğinde Meşk Sisteminden Notalı Eğitim Sistemine Geçişle İlgili Bazı Düşünceler, İsmail Hakkı Gerçek,

2008.

Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Dönemin Yöneticilerinin Sanata Yaklaşımları, Arif Ziya Tunç, 2009.

Okul Öncesi Dönem 60 -72 Aylık Çocuklara Uygulanan Müzik Eğitiminin Kavram Gelişimi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi, Kerem Avşalak, 2008.

MEGEP, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Müzik Albümü, 2007. MEGEP, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Müzik Etkinlikleri 2, 2007. MEGEP, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Müzik Etkinlikleri 1, 2007.

Okul Öncesi Eğitimde Müzik Eğitimininin Temel Sorunları, İlknur Özal Göncü, 2010. Okul Öncesi Dönemde Müzik Eğitimi, Dr. Ayperi Sığırtmaç

Okul Öncesi Dönemde, Çocuğun Gelişiminde Müziğin Önemi, Yavuz Şen.

Okul Öncesi Dönem Müzik Etkinliklerinde Uygulanan Yöntem, Teknik ve Yaklaşımlar, Senem Acay Sözbir, 2019. Orff Yaklaşımı Açısından İlköğretim Sürecinde Müzik Öğretmeni, Atilla Coşkun Toksoy, 2014

Okul Öncesi Müzik Öğretmeni Profili, Prof. Selmin Tufan, 2006.

Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Okul Öncesi Lisans Programı, Müzik Eğitimi 1, Eskişehir,2013 Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Okul Öncesi Lisans Programı, Müzik Eğitimi 2, Eskişehir,2013

https://bisgen.blogspot.com/2009/01/arki-retim-yntemleri-metodlari.html

Yediiklim Yayıncılık

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE OYUN GELİŞİMİ

Oyun sözcüğü, çocukların ve yetişkinlerin çok çeşitli faaliyetlerdeki davranışlarını anlatmak için kullanılır. Kimileri tarafından çok önemli ve amaçlı bir olay olarak görüldüğü gibi, kimileri de önemli olmayan amaçsız bir olay olarak görmektedir.

Oyun; motivasyon, yaratıcılık ve öğrenmenin yüksek seviyelerde gerçekleşmesine olanak veren eylemlerde, aktivitelerde kendini gösterebileceği gibi yalnızca etrafı dağıtmakla eş anlamlıda kullanılabilmektedir.

Peki, neden oyunun net bir tanımı yoktur?

Tanımlaması zor bir kavram olduğu, çok çeşitli davranışları içinde barındırdığı, oyunun akışı içinde davranışlar ve olaylar her an değişebildiği; önceden belirlenmediği, bir sonuç ürünü olmadığı, çocuklar çok eğlenerek oynayabildikleri gibi çok büyük bir ciddiyet ile yaptıkları işe kendilerini verdikleri için net bir tanımı yoktur. O hâlde şimdi bazı bilim insanlarının yaptığı oyun tanımlarını inceleyelim:

İbn-i Sina: Oyun çocuk için bir ihtiyaçtır ve bu ihtiyacın en iyi şekilde karşılanması gerektiğini söylemiş ayrıca çocuğun sosyalleşmesi için oyunu önemli bir araç olarak görmüştür.

Frobel: Oyunu yaşamın çekirdeği olarak niteleyerek bireyin en güzel ve en olumlu yönlerini ortaya çıkaran etkinlikler olarak tanımlar.

Dewey: Haz ve mutluluk verici, kendi adına yapılmış olan ve zihinlerde belirli bir sonuca varmak amacı bulundurmadan yapılan aktiviteler.

Montessori: Oyun çocuğun işidir.

Rousseau, oyunu çocuğun doğal bir yöntem ve hakkı olarak tanımlayarak çocuklara sevgiyle yaklaşılmasını, oyun oynamalarına ve eğlenmelerine izin verilmesini öğütlemiştir.

Freud, oyuna işlevsel bir anlam yükleyerek; bireyin korkuları ve sosyal çatışmaları ile baş etmesine yardımcı olan, olgunlaşmasını ve öz benliğin bulmasını sağlayan etkinlikler olarak görmüştür.

Piaget: Bilişsel gelişimi odağa alarak yaptığı tanımda, oyunu çevreden gelen uyaranları algılama ve özümleme yoluyla bilişsel dengeyi tekrar sağlama süreci olarak görmüştür.

Carlotto Lombrosso: Oyun ciddi bir uğraş ve çocuk için gelişim yoludur.

Pratt: Yetişkinlikteki çalışma, çocukta oyundur. Bu çalışmayı çocuklar önemserler ve hiç yorulmazlar.

Hartley: Çocuğun sosyalleştiği, iletişim kurduğu, dünyayı algıladığı, beceriler geliştirdiği alandır.

Feeney, Christensen, Moravcik: Oyun yaparak öğrenmenin en üst düzeyde gerçekleşmesidir.

Prryman: Oyun hakkında ne söylesek yetersiz kalır.

Sutton Smith: Çocuk oyun içinde kendisini geliştirir.

Huizinga: Özgürce, belli zaman, mekânda ve belli kurallara göre ciddiyet gerektiren eylemdir.

Zulliger: Çocuklara göre oyun, oyun değil gerçektir.

Elkind: Oyun dünyaya uyum sağlamamızdır.

Jackman: Oyun çocuğu motive edici, özgürce seçimler yapabildiği hoş bir aktivitedir.

Fleer: Oyun çocuğun öğrenmesi için pedagojik bir araçtır. Çocuğun gelişiminin normal olup olmadığını oyun ile bilebiliriz. Ona göre var olan problemlerin tedavisinde oyun kullanılmalıdır.

Winnicott: Oyunun kendisi terapidir.

Stuart Brown: Oyun çocuğun kendi isteğiyle başlattığı, sürdürdüğü, bitirdiği, keyif verici en iyi uğraşıdır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Bildirgesi: Çocuk için oyun bir haktır.

Rubin, Fein, Vanderburg: Oyun içsel motivasyondur. Oyun haz verici, serbestlik alanı yaratan, bireylerin aktif olduğu süreçtir. Bu sürece "oyun" adı verilir. Bu oyunun dışındakilere "oyun değil" adı verilir.

Pellegrini: Rubin, Fein, Vandenburg'a karşı çıkmıştır. Ona göre "oyun", "oyun değil" ayrımı yapılamaz. Bunun yerine "daha az oyun" ya da "daha çok oyun" ayrımı yapılabilir.

Bruce: Oyun; sonuç ürünü hedeflemeyen, aktif süreç, içsel motivasyon, hayalî düşünmeyi içeren hayalî bir süreç, bilişi kontrol etme (üst biliş), deneyimlerini kullanma, belli bir süreklilik içinde olan süreçtir.

Garvey, çocuğun bir nesne ile oyun oynamaya hemen başlamadığını bildiriyor ve ekliyor: Çocuğun davranışlarında basit manipülasyon ve araştırma ile başlayan ve nesnelerin hayalî kullanımına doğru ilerleyen bir gelişim çizgisi bulunmaktadır. Çocuğun bu nesne ile yaptıkları yakından izlendiğinde, davranışın kendiliğinden oyun olup olmadığını Garvey'in belirttiği ipuçlarına bakarak anlamak mümkündür. Bir nesne ya da bir deneyime çocuğun adaptasyonunun artışını sırasıyla şu davranışları gösteriyor: Bir nesne veya bir deneyime çocuğun adaptasyonu;

- Araştırma,
- Manipülasyon,
- Birçok kez alıştırmalar yapma,
- Tekrarlar ile olur.

Yediiklim Yayıncılık

Fromberg'in Oyunun Özellikleri ile İlgili Görüşleri

Fromberg'in oyun için belirlediği özellikler Rubin ve arkadaşlarınca belirlenenlerle benzerlik gösterir. Fromberg şu unsurlara sahip olmasıyla oyunu tanımlamaya çalışmıştır:

Sembolik: "-mış" gibi veya "...olsaydı..." türü ifadelerle ve tavrı ile gerçekliği bir ya da daha çok sembol ile simgeliyor.

Anlamlı: Deneyimlerle ilişkili olduğu için ya da çocuk deneyimlerin birbiriyle bağlantısını kurduğu için anlamlı.

Haz verici: Yapmakta olduğu ya da sürdürdüğü aktiviteye büyük bir ciddiyetle kendini vermiş bile olsa, haz ve mutluluk verici.

Kendinden ve içsel motivasyonu olan: Motivasyonun kendi içinden gelmesi gerek; türü her ne ise, merak, öğrenme, yakınlık gibi.

Kurallarla yönetilen: Bu kurallar örtük olarak ya da açıkça ifade edilmiş olabilir.

Epizotlar hâlinde: Çocukların kendiliğinden olarak geliştirdiği amaçlarla ortaya çıkan ve değişebilen bir dizi olay.

Vygotsky'nin Oyunun Özellikleri İle ilgili Görüşleri

Vygotsky, oyunun yalnızca haz ve eğlence kaynağı olarak tanımlanmasına da itiraz etmiştir. Ona göre, çocuğa haz ve eğlence verebilen daha başka şeyler de vardır ama oyun değildir. Aynı zamanda oyunun bazı türleri haz ve eğlence verici olmayabilir. Vygotsky'e göre oyunun temel özellikleri şunlardır:

- Hayalî durumların bulunması
- Kurallara (çocukların kendi geliştirdikleri ve kabul ettikleri kurallara) boyun eğme
- Durumun ve ortamın getirdiği sınırlılıklardan bağımsız ve hür olma
- Rollerin tanımlanması

Serbest Akışlı Oyunun Özellikleri

Serbest akışlı oyunun önemini ve yararlarını Bruce şöyle özetlemiştir:

- Aktif bir süreç olduğu ve sonuç ürünü hedeflemediği için önemlidir.
- İçsel motivasyon olduğu için önemlidir.
- Kurallara, baskıya, amaçlara, verilen ödev ya da görevlere veya kesin bir yönlendirmeye uyulmasını talep eden dışarıdan bir baskı kaynağı olmadığı için önemlidir.
- "Böyle yapsak... Nasıl olur?" gibi ya da "... olsa." ve " -mış gibi yapalım." gibi olası ve alternatif dünyalara ilişkin farz etmeleri, hayalî düşünceyi içeren bir yapısı vardır ve bu nedenle de oyunu oynayanları en üst düzeydeki işlevlerine yükseltir. Bu işlevlerin hayalî düşünce, yaratıcı düşünce, orijinallik ve yaratıcı buluş olduğu belirtilmektedir.
- Nesnelerin, olayların üzerinde düşünmeyi, bildiklerimiz üzerinde düşünmeyi ve bildiklerimizin farkında olmayı içerir ki bunları fark etmeyi, neyi bildiğimizi bilmeyi içerdiği için önemlidir.
- Birinci elden deneyimleri aktif bir biçimde kullandığı için önemlidir.
- Oyun süreklilik gösterir ve tam anlamıyla oyun kendi akışı içinde iken, gerçek yaşamlarımızda yapabileceklerimizi önceden işlememize yardımcı olduğu için önemlidir.
- Serbest akışlı oyun sırasında, daha önceden geliştirmiş bulunduğumuz en iyi becerilerimizi, kazandığımız bilgileri ve yeterliliği kullanabildiğimiz ve bu nedenle de olayın kontrolü kendimizde olduğu için önemlidir.
- Tek başına oynanabildiği gibi grupla da oynanabildiği için önemlidir.
- Diğer çocuklar ve/veya yetişkinler ile birlikte ortaklık içinde de oynanabilir ancak kişilerin birbirlerine duyarlı olması gerektiği için önemlidir.
- Öğrendiğimiz her şeyi, bildiğimiz, hissettiğimiz ve anladığımız her şeyi birleştirip bütünleştiren, bütünleşmiş eden bir mekanizma olduğu için önemlidir

O hâlde genel olarak;

- Bebekler veya çocukların oyun yoluyla tüm gelişim alanları doğrudan veya dolaylı olarak desteklenir.
- Oyunda mantıklı bir amaç olduğu gibi sadece oynayanın ifade edebildiği bir durum da olabilir.
- Oyun sonuçtan çok sürece odaklanan faaliyetlerden oluşur.
- Bebekler veya çocuklar, istekler doğrultusunda oyun kurar veya oyuna dâhil olurlar ve devam ederler.
- Oyunda kullanılan tüm nesne, durum, duygu, olay ve algılar kişiseldir; bunlar gerçek veya gerçeküstü olabilir, sınırlandırılamaz.
- Oyunda her şartta haz ve doyum esastır ayrıca hem eğlencenin hem de öğrenmenin gerçekleştiği oyun eğitim açısından çok önemlidir.

/yediiklimyayıncılık

OYUNUN ÖZELLİKLERİ

Oyun gönüllü ve serbest bir aktivitedir. Küçük çocukların (ve hayvanların) oynamaya ihtiyacı vardır, oyundan zevk aldıkları için oynarlar. Bu da oyunu serbest yapan şeydir.

- Oyun sıradan ya da gerçek hayat değildir.
- Gerçek hayattan geçici bir faaliyet alanına adım atılır.
- Oyun karşılık beklenmeden yapılır. Oyun; isteklerin, arzuların ve maddi ihtiyaçların anında karşılanmasının dışındadır. Kendi içinde tatmin edici olan geçici bir faaliyettir.
- Oyun zaman ve mekân açısından sınırlıdır. Bir başlangıcı vardır, belirli zaman sınırları içinde kendini gösterir ve biter. Oyunun gerçekleştiği işaretli bir alan vardır. Bu, gerçek dünyanın içinde özel kuralları olan geçici bir dünyadır.
- Oyunun düzeni vardır. Bu düzen estetik olarak yansıtılır.
- Oyun kurallara sahiptir. Kurallar dünyayı yerinde tutar ve kesinlikle bağlayıcıdır. Kurallar ihlal edilirse oyun sona erer.
- Oyun oyuncu çemberinden oluşan özel topluluklar yaratır. Bu çemberin içinde gerçek dünyadaki faaliyetler ve normal sosyal yaşam, geçici olarak askıya alınır ve dış dünyanın yasaları ve gelenekler sayılmaz. Oyuncu başka bir varlığı oynar.

Oyun ile İlgili Temel Kavramlar

Keşif: Birey tarafından var olduğu bilinmeyen bir şeyin ortaya çıkarılmasıdır. Çocukların keşfetme özelliği öylesine hayret uyandırıcıdır ki; "Şuraya bakınca ne görüyorsun?" sorusuna birçok yetişkinin vereceği cevap sınırlı iken bir çocuğun oradaki en ince ayrıntıları fark edip tanımlaması mümkündür.

Taklit: Canlı veya cansız belli bir örneğe benzemeye veya benzetmeye çalışma, öykünme anlamına gelmektedir. Birey öncelikle taklit yoluyla çevresini keşfetmeye başlar. Örneğin: evcilik oynarken çeşitli rollere girerek taklit eder. (Anne veya baba olması örnek verilebilir.)

Gelişim: Bireyin zaman içinde olgunlaşma, büyüme ve öğrenme ile yaşadığı değişim süreci olarak tanımlanır. Oyun çocuğun bilişsel, dil, motor, sosyal ve duygusal gelişim alanlarını desteklemeye katkı sağlar.

Devinim: Hareketlerde devamlı bir değişim gözleme durumudur. Çocuklar her zaman bir devinim hâlindedir. Bu döngü kendini yenileyerek sürekli devam eder.

Öğrenme: Öğrenme, oyun ile ilişkilendirilebilecek kavramların en başında gelmektedir. Çocuk oyun esnasında bilişsel becerileri aktif bir biçimde kullanarak beyinde gerçekleşen bellek ve kayıt işlemlerine katkı sağlar. Aynı zamanda teorik bilgileri uygulamaya dökmesini sağlar.

Yaratıcılık: Yaratıcılık bilinenlerden yeni bir şey ortaya çıkarma, yeni ve özgün bir senteze varma, sorunlara yeni çözüm yolları bulma, daha önceden kurulamamış ilişkiler kurma, yeni bir düşünce şeması içinde yeni yaşantı, deneyim, fikir ve ürünler ortaya koyabilme şeklinde tanımlanabilir. Oyunun özellikle serbest ve özgür bir ortama dayanması bireyde yaratıcılığı artıracak etkiler oluşturur.

Manipülasyon: Manipülasyon canlı veya cansız varlıkları farklı açılardan düzenleme ve yönlendirebilme olarak tanımlanabilir. Çocuklar oyunda özellikle oyuncakları ve sözel unsurları istediği gibi manipüle edebilir. Tüm çocuklar herhangi bir nesne üzerinde hâkimiyet kurmak ve onu kullanmak amacıyla çeşitli denemeler gerçekleştirir.

OYUNUN GELİŞİMDEKİ ÖNEMİ

Psikomotor Gelişim ve Oyun

Dünyaya gelen çocuğun sinir sisteminin gelişmesiyle birlikte fiziksel gelişim de gelişir. Fiziksel gelişimin en temel göstergesi çocuğun hareketliliğidir. Çocuğun fiziksel gelişiminde ortaya çıkan psikomotor yeterlilik sürecinde oyun önemli bir yer tutar. Çocuk oyun ile psikomotor becerileri öğrenir. Çocuk oyun ile kendini ve becerileri tanımaya başlar. Oyun ile desteklenen çocukların psikomotor becerileri daha yetkin olduğu ifade edilmektedir. Çocuk oyun ile küçük kasların gelişimine katkı sağlar. Bu becerilerden bazıları; nesneyi elle tutma, bırakma, parmaklarıyla kavrama, nesneyi yoğurma, delme, düğmeyi ilikleme, bağcık bağlama, makas ile kesme kâğıt katlama, yırtma, boyama yapma örnek verilebilir. Büyük kas becerilerine ise; yürüme, koşma, atlama, fırlatma, yakalama, ağırlık kaldırma, çömelme, kalkma, sıçrama, çekme, itme, sallanma, top atma, ip atlama örnek verilebilir.

Yediiklim Yayıncılık

Duygusal Gelişim ve Oyun

Freud'a göre çocuk oyun içinde bilinç dışı süreçler yaşar. Oyun çocuğun mutluluk, korku, arkadaşlık, güven, sevme, nefret, ayrılık, ölüm gibi birçok duyguyu öğrendiği bir süreçtir. Çocuk oyun içinde korkularını kaygılarını dramatize eder. Oyun sayesinde empati yeteneği gelişir, olmak istediği role bürünüp duygusal ilişkileri öğrenir. Çocuk var olan duygusal problemlerini de oyuna yansıtarak çözme olanağı bulur.

Sosyal Gelişim ve Oyun

İnsanın dünyaya gelmesinden yaşamın sonuna kadar insanlar ile ilişki kurması söz konusudur. Çocuk önce aile içinde, sonra okulda, mahallede, yetişkinlikte iş yerinde insanlar arası ilişkiler kurarak yaşamını sürdürür. Çocuğun toplumsal hayattaki bu serüveninde ilişkilerin korunması, görev ve sorumlulukların kazanılma süreci okul öncesi dönemde başlar. Bu dönemde en etkili yöntem oyundur. Çocuk oyun ile insanlar arası ilişkileri öğrenir. Çocuk eğitim sürecinde aile tarafından kazandırılması zor olan deneyimleri kazanır. Bu kazanımlardan bir tanesi de sosyal gelişimdir. Çocuk oyun ile arkadaşlık kurma, kuralları öğrenir, toplumsallaşır.

Çocuk oyun içinde toplumsal doğruları, yanlışları, değerleri sınar ve öğrenir.

Dil Gelişimi ve Oyun

Okul öncesi dönemi düşündüğümüzde bu dönem dil gelişim süreci içinde yer alır. Yani çocuğun dil gelişiminin oluştuğu dönem okul öncesi dönemdir. Çocuğun dil gelişimini etkileyen en önemli unsur oyundur. Özellikle evcilik oyunları, sembolik oyunlar dil gelişimini destekler. Çocuk oyun içinde sözcükleri duyar, söyler ve test eder.

Bilişsel Gelişim ve Oyun

Oyun diğer gelişim alanlarını desteklediği gibi bilişsel gelişimi de destekler. Çocuk oyun ile dünyayı keşfeder, şemalarını düzenler, akıl yürütmeyi, neden sonuç ilişkisini kurmayı öğrenir. Çocuğun oyun ile yaşama uyum sağlaması kolaylaşır. Şekil, renk, uzunluk, hacim, ağırlık, sayı, zaman, mekân gibi kavramaları oyun ile öğrenir. Doğa olaylarını, sıralamayı, eşleştirmeyi, analiz etmeyi, problem çözmeyi ilk defa oyun ile öğrenilir.

/yediiklimyayıncılık

Eğitimde Neden Oyun Kullanılır?

Mutluluk sağlamasının dayanak alınması: Çocuk bir bütün olarak ele alınmaktadır. Eğer çocuklar oyun oynarken mutlu oluyorlar ise bu durumda onlara oyun olanakları sağlamak için her çabaya başvurulmalıdır.

Davranışçı yaklaşımın dayanak alınması: Oyun haz verir, bu da bir ödül olarak kullanılabilir. Eğitimcinin bunu iyi değerlendirmesi gerekir. Davranışçı yaklaşımı savunanlara göre, belli bir öğrenme süresi sonunda çocuklar oyun oynamayı hak ederler.

Tedavi edici özelliğinin dayanak alınması: Çocuklar, korkular ve endişelerle de boğuşurlar. Oyun içinde bunları ifade etme ve üstesinden gelme fırsatlarını bulurlar. Bu nedenle de daha iyi akıl ve ruh sağlığı için oyuna olanak verilmelidir.

Bilişsel yaklaşımın dayanak alınması: Çocuklar sorunları çözmeyi, iletişim kurmayı, sosyal yaşamın kurallarını oyun oynayarak öğrenirler. Bu istendik öğrenme davranışları için oyun oynamaları desteklenmelidir.

Ekonomik yaklaşımın dayanak alınması: Müfredat programı içinde oyun yer aldığında ve sınıf ortamında da oyuna yer verildiğinde, sınıf içinde verimli ve etkin bir öğrenmenin gerçekleştiği gözlenmektedir.

Öğrenme şu nedenlerle verimli ve etkin bulunmuştur: Öğretmenler, çocukları motive etmek için daha az zaman harcıyorlar; çocuğun düşünce durumu ve düzeyi ile kendi öğretimlerine ilişkin açıklamaları ve öğretim biçimleri arasında daha iyi bir uyum yakalayabiliyorlar; çocuğun kendisi tarafından yönlendirme ve yönetim olduğu için, ayrıca niyeti bu yönde olduğu için çocukta gerçekleşen öğrenme daha üst düzeyde ve nitelikli oluyor. Bu nedenlerle de ekonomik olduğu kabul edilmektedir.

OYUNUN TARİHÇESİ

- Dünyanın birçok yerinde yapılan arkeolojik kazılarda farklı oyun materyallerine ait kalıntılara ve bazı oyuncaklara rastlanmıştır. Kazılarda farklı malzemelerden bebekler, hayvan figürler, oyun tahtaları, oyun masaları bulunmuştur. İnsanların içinde bulunduğu coğrafi konum, yer şekilleri, iklim, bitki örtüsü gibi unsurlar oyunların oynanmasını ve oyun materyallerinin oluşturulmasını etkilemiştir.

- Mısırlı çocukların oynadıkları tahta at, topaç, misket oyunları, firavun mezarlarından çıkan bebekler günümüz oyun ve oyuncaklarına benzemektedir. Eski Mısır'da Orta Krallık Dönemi duvar resimlerinde, oyun tahtası üzerinde oynanan oyunlar, sıçrama oyunları, MÖ 2600 yılına ait Mısır Ak-hor mezarında bulunan duvar resminde ise bir kız, el vuruşma oyunu oynarken gösterilmektedir.
- Yunan eserlerinde, oyun tahtasında oynanan tavlaya benzer bir oyun, âşık, sopayla çember sürme, kâğıt oyunları, topaç ve top oyunları oynandığına dair resimler, kabartmalar bulunmaktadır. Yunan bebekleri Mısırlıların adak bebeklerinden çok farklıydı. Hem çocuk odasında bulunuyor hem de pişmiş külden yapılıyordu. Yunanistan'da âşık oyunu çok yaygındır. Âşık adı astronomiden alınmıştır. Oğlan çocuklar, özellikle sopayla olan çember oyunu oynarlar. Bunun yanında bedenin gelişmesi de oldukça önemlidir. Bunun için; yürümek, koşmak, yüzmek gibi yarış oyunları yapılırdı.
- Roma uygarlığı; yapılan kazılar Romalıların Yunanlılar ile aynı oyunları oynadıkları görülmüştür. Romalılar için bilyeler çok önemlidir. Ayrıca kaydırak (seksek) oyununa ait kalıntılar bulunmuştur.
- Orta Çağ'da oyun: bu dönemde insanlar yeniden çalışmaya ve savaşmaya başlamıştır. Bu yüzden savaş için güreşçilik, okçuluk önem kazanmıştır. Sınıfsal farklılıkların fazla olduğu bu dönemde zengin çocukları oyuncak sahibiydi.
- 16. ve 17. yüzyılda Rönesans Dönemi olduğundan dolayı en ilgi çeken oyuncak evlerdir. Genellikle süs amaçlı düğünlerde hediye verilirdi. 17. yüzyılda tahta ata binen çocuklar ilk kez görülmeye başlamıştır.
- 18. yüzyılda çocuklar artık yetişkin gibi değil çocuk gibi görülmeye başlandı. Bu önemli kararda Rousseau ve Frobel'in önemi büyüktür. İlk inşaat kutuları yaratıcılık geliştirilmek için yapıldı. Dikdörtgen prizmalar, küpler, küreler, silindirler de bu döneme damga vuran oyuncaklardandır.
- 19. yüzyılda Sanayi Devrimi nedeniyle anne babalar çalışmaya başladı ve anaokullarının başlangıcı oldu. Zengin ile yoksul arasındaki karşıtlık kendini oyun ve oyuncaklarda güçlü bir biçimde kendini göstermiştir.
- 20. yy.da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra genel bir kolaylık ortaya çıkmakta ve zengin ya da yoksul bütün çocuklar aşağı yukarı aynı oyuncaklara sahip olmaktadır. 20. yüzyılda değişen teknoloji, oyuncakların tasarımına, yapımlarında kullanılan malzemeye yansırken, popüler olan pedallı arabalar, bisikletler ve yürüteçler geliştirilip, yetişkinlerin günlük hayatta kullandığı araçlar ve savaşlarda kullandığı; silah, top, savaş gemileri, tanklar, uçaklar ve uçak gemileri çocuklara oyuncak olarak sunulmuştur. Tüm bu gelişmeler, oyuncak üreticileri tarafından titizlikle minyatür boyutlarda yansıtılmıştır.

Türklerde Oyun

Gerek Türk, gerek İslam dünyası oyunu ve oyuncakları etkilemiştir. Örneğin: Recep ayının ilk perşembe günü gecesi oynanan "Dede Oyunu" özellikle çocuklar tarafından oynanan bir oyundur. Bugün ise Anadolu'nun bazı yörelerinde çocuk oyunları üzerine inançlar vardır. Mesela çocuklar ne oynarsa o iş çok olurmuş. Çocuklar kuyu kazarak oynarsa o sene bolluk, ev yaparak oynarlarsa inşaat yapıları çok olurmuş.

Yapılan bir sınıflamaya göre oyunlar araca, eyleme, amaca ve konuya göre yapılmıştır. Bunlar:

1. **Âşık Oyunları:** Gaziantep'te Hıcıp, Âşık-Gülle oyunlarında âşıklara, bilye veya gülle ile vurulduğundan katışık bir oyun şeklidir.
2. **Yüzük Oyunları:** Anadolu folklorunda önemli bir yere sahip olan yüzük oyunları, özellikle kış geceleri yapılan toplantıların başta gelen oyunlarındandır.
3. **Top Oyunları:** Oyunlarda kullanılan toplam niteliği de oynanan oyuna göre değişiklik gösterir.
4. **Değnek Oyunları:** Değnek oyunlarının en önemlisi "çelik-çomak" oyunudur.
5. **Taş ve Gülle Oyunları:** En bilineni "taş savaşı" oyunudur. İÖ IV. yy.da basılmış Aspendos sikkesinde sapan atan genç figürü vardır. Beş taş, mangala, üçtaş, altı taş.
6. **Koşma - Kovalama - Kurtarma - Zor Kullanma Oyunları:** Örneğin: Körebe, saklambaç, postacı, âli cambaz taşa basmaz, köşe kapmaca, mendil kapmaca.

Yediiklim yayıncılık

7. **Atlama-Sıçrama-Sekme Oyunları:** En önemli iki türü "birdirbir" ve "uzuneşektir" oyunlarıdır. Kızların "ip atlama" ve "seksek" oyunları da bu gruba girmektedir.
8. **Saklama - Saklanma - Oranlama Oyunları:** Bir kişinin (saklambaç), bir nesnenin(yüzük oyunu), bir fikrin saklanması ve bulunmasına dayanan oyunlar örnektir.
9. **Dilsiz-Şaşırtma-Şaka Oyunları:** Bu oyunlarda oyunun ebesi ne yapıyorsa, diğer oyuncularda ebenin yaptığını aynen yapmaya çalışırlar.
10. **Dramatik Nitelikte - Büyüklük - Törensel Oyunlar:** Kimi çocuk oyunları dramatik özellik gösterir. Örneğin: evcilik

Not

Ülkemizde, Osmanlılar Dönemi'nde İstanbul'da Eyüp semti oyuncak üretim merkezi olmuş ve bu oyuncaklar "Eyüp Oyunlar" olarak adlandırılmıştır.

Tarih Sürecinde Düşünürlerin Oyun ile İlgili Görüşleri

Aristoteles (MÖ 384-322)

- Beş yaşına kadar çocukların öğretime sokulmamasını, çocuğa oyun ve diğer meşguliyet imkânlarının sağlanmasını ister.
- Oyunları özgür kişilere yaraşacak türden ne yorucu ne de düşünceden yoksun olmalıdır.
- Aristoteles'e göre, beden zihinden önce şekillendiği ve zihinsel eğitim, beden eğitimi üzerine dayandığı için gençler önce bir jimnastik öğretiminden ve eğitiminden geçirilmelidir.
- Aristoteles ve Platon da çocukların yetişkinliğe hazırlanmasına dair oyun üzerine görüş ortaya koymuşlardır. Aristoteles çocukların 5-6 yaşlara kadar eğitilmemesi gerektiğini savunur. Ona göre, beden zihinden önce şekillenir. Bu nedenle öncelikle jimnastik eğitimi olmalı, oyunda önce bedeni şekillendirmelidir.

Platon çocuk gelişimini dört aşamada inceler;

1. **Bebeklik (0-3):** Çocuğun koruma altında olduğu dönemdir.
2. **Kreş dönemi (3-6):** Oyun annenin anlattığı hikâye ve romanlardır.
3. **Temel dönem (6-13):** Öğretim faaliyetlerinin başladığı dönemdir. Matematik, müzik eğitiminin alınmaya başlandığı dönemdir.

Not

Aristoteles ve Platon'a göre eğitim 7 yaş sonrasında başlamalıdır.

Quintilianus (1592-1670)

"Eğitim yedi yaştan değil, bir yaşından itibaren başlamalıdır. Eğitim o şekilde olmalıdır ki, çocuk büyüyünce okumaya ve yazmaya karşı bir isteksizlik duymasın. Bunun için ilk eğitim, oyun içinde ve oyun şeklinde uygulanmalıdır."

Johann Amos Comenius (1592-1671)

- Ebeveyn desteğini önemser.
- Çocuk için beslenme, uyku, temizlik önemlidir.
- İlk resimli kitap olan "Orbis Pictus" adlı eserini yayınlamıştır.
- Oyun hem bedeni hem de zihni geliştirir.
- Ona göre çocukların akranlarıyla oynama ihtiyacı vardır.
- Comenius'a göre "Çocuklar sosyoekonomik, cinsiyet bakılmaksızın erken yaşta eğitim almalıdır." der.
- Oyun çocuğun özgür olma isteğiyle beraber çocuğa düzenlilik katmaktadır.

John Locke (1632-1704)

- Eğitimin amacı mutluluğun gerçekleşmesidir.
- Mutluluk için sağlıklı beden ve duyu organlarına sahip olmalıyız. Bu nedenle jimnastik eğitimi önemlidir.
- Eğitimde başarıyı yakalamak için çocuğun içgüdülerinden yararlanılması gerektiğini söyler. Çocuğun içgüdülerinde oyun vardır.
- Çocuk oyun içinde içinden geldiği gibi davranmalı yani özgür olmalıdır.
- Çocuğa doğru model oluşturulmalıdır.

Jean Jacques Rousseau (1712-1778)

- İnsan doğuştan iyidir. İnsanın doğallığı iyidir.
- Doğallığın korunması gerekir.
- Çocuk için oyun, gelişimin doğal parçasıdır.
- Oyun çocuğun en doğal hakkıdır.
- Ona göre insanlar doğal olarak iyidir.
- Çocuk özgür bırakılmalı ve sevilmelidir.
- Ona göre oyunda el işlerine dayalı etkinliklere daha çok yer verilmelidir.
- "Emile" adlı eseri de çocuk için yazmış ve bir erkek çocuğun yetiştirilmesini ele almıştır.

Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827)

- Pestalozzi eğitim dünyasında önemli bir kişilik olmuştur.
- Pestalozzi ilk "okul" açan kişidir. Bu okulu da açık hava olarak tasarlamış ve uygulamıştır. Bu sebeple öncü düşünürdür.
- Kurgulamış olduğu eğitimde bireysel farklılıları dikkate almış ve önemsemiştir.
- Ona göre oyun özgürce, serbestçe yapılması gereken etkinliktir.
- Yaparak yaşayarak öğrenmeyi öneren de Pestalozzi olmuştur.
- Ona göre oyun, topluma katkı sağlamalıdır yani amaçsız olmamalıdır.

Friedrich Wilhelm August Froebel (1859-1952)

- Froebel, Pestalozzi'nin öğrencisidir.
- Froebel 1826 yılında Blankburg'da ilk anaokulunu açmıştır. Bu okulun ismi Kindergarten'dir. (çocuk bahçesi)
- Oyun için çocuğun iç dünyası olduğunu söyler.
- Çocuğun en iyi öğrenme şekli oyundur.
- Çocuğun en içten, en gerçek kendini ifade etme biçimi oyundur.
- Çocuğun fiziksel ve psikolojik gelişimi için oyun önemlidir.

Froebel'e göre oyun;

- Neşe,
- Hürriyet,
- Memnunluk,
- Tatmin,
- Sükûnet doğurur.

Oyun oynayan çocuk daha sonraki hayatında;

- Başarılı,
- Sakin,
- Dayanıklı,
- Kendisinin ve başkalarının refahını, iyiliğini isteyen, fedakâr bir insan olur.

Maria Montessori (1870-1952)

- Montessori'ye göre çocuk daha iyi bir şey bulamadığında başvurduğu bir iştir.
- Oyun çocuğun işidir.
- Çocuk oyunu "oynamak" için seçmez. Oyun onun en doğal işi olmuştur.
- Onun oyunları hayalî değil, gerçek yaşamla ilgilidir.
- Erken çocukluk eğitim programı geliştirmiştir.
- Doğal oyun ortamlarının olması gerektiğini, uyumlu renklerin kullanılması gerektiğini, somuttan-soyuta, basitten-uzağa şeklinde suni ortamlarda eğitim verilmesi gerektiğini söyler.
- Ona göre birey kendi istediği kadar öğrenebilir.
- İlk altı yılın önemine dikkat çeken Montessori bu döneme özgü uygun, gerçek yaşamın minyatürü materyaller geliştirmiştir.
- "Hiçbir insan başka bir insanı eğitemez." Düşüncesiyle materyaller geliştirmiştir.

OYUN KURAMLARI

Klasik Oyun Kuramları

- Rekapitülasyon kuramı (tekrarlama-özüne dönme)
- Rekreasyon kuramı (rahatlama ve heyecan)
- Öncül deneme kuramı (hazırlık ve ön egzersiz)
- Fazla enerji kuramı
- Haz teorisi

/yediiklimyayıncılık

Modern Kuramlar

- Freud'un Psikanalitik Kuramı
- Piaget'nin Bilişsel Kuramı
- Baterson'un Üst İletişim Kuramı
- Vygotsky'nin Oyun Kuramı
- Berlyne'nin İçten Uyarılma Kuramı
- Sutton-Smith'in Oyun Kuramı
- Helenko'nun Sistem Kuramı
- Huizinga Oyun Kuramı
- Erikson Oyun Kuramı
- Ekolojik Teoriler

KLASİK KURAMLAR

Rekapitülasyon (Tekrarlama) Kuramı

- Stanley Hall, Darwin'den etkilenerek bu kuramı temellendirmiştir.
- Çocuk içgüdüleri ile ilkel atalarımızın geçirdiği devinimsel ve ruhsal aşamaları tekrar yaşar.
- Tekrarlama kuramına göre çocuk oyun faaliyetleri içinde kendi ırkının tarihini tekrarlar.
- Hall'a göre insanın yaşam seyri, atalarının yaşam seyrinin aynısı olarak tekrar etmektir. Oyunda çocuklar atalarının oyun süreçlerini tekrar eder. Örneğin Antik Yunan'da görülen beş taş oyunu hâlâ günümüzde görülen bir oyundur.
- Tekrarlama kuramı oyunun bir yaratıcılık süreci olduğu görüşünü reddeder.

Fazla Enerji Kuramı

- Bu kuramı Friedreich Schiller ile Herbert Spencer geliştirmiştir.
- Aristoteles'in "arınma" kavramından yola çıkarak, oyunun fazla enerjinin dışa atımı olarak düşünmüştür.
- İnsanın yaşamsal faaliyetlerini devam ettirmesi için fazla enerjiyi atması gerekir. Bu fazla enerjinin tüketilmesi oyun ile olacaktır.
- Çocukların ihtiyaçları karşılandığı için enerji tüketimine çok fazla ihtiyaç vardır. Bu nedenle daha çok oyuna ihtiyacı vardır.

Rahatlama ve Heyecan Kuramı (Rekreasyon)

- Bu kuramı Moritz ve Lazarus temellendirmiştir.
- Günlük faaliyetler sonucu oluşan yorgunluğu gidermek ve enerji toplamak için oyun vardır.
- Fazla enerji kuramının aksine oyun, insanların enerjilerini tazeler, rahatlatır ve eğlendirir.
- Amaç çalışırken tükenen enerjiyi yeniden toplamaktır.

Hazırlık ve Ön Egzersiz Kuramı (Öncül Deneme Kuramı)

- Kuramın temsilcisi Karl Gross'dur.
- Oyun gelecekteki çalışmaların bir ön hazırlığı olarak kabul edilir. Ona göre oyun içgüdülerin eğitimidir.
- Gross'a göre oyun fiziksel gelişimi destekleyen unsurdur.
- Oyun içgüdüsel olarak insanı yetişkinliğe hazırlar. Örnek; bir hayvan, yavrusu için avladığı avını öldürmez, çocuğunun oynamasını ister. Bunun nedeni yetişkinliğe hazırlanmasıdır.
- Oyun içgüdüsel olarak beceri kazanmaya hazırlıktır. Çocuk oyun ile gelecek yaşama hazırlanır, görevlerini, yaşam becerilerini öğrenir. Örneğin bir kız çocuğu evcilik oyunu içinde anneliğe hazırlık yapmaktadır.

Haz Teorisi

- Bu teori, Charlotte Bühler (1937) tarafından geliştirilmiştir. Bühler, teorisinde, oyun sürecinde yaşanan mutluluk ve hazzı vurgulamaktadır. Bühler'in bu görüşü aynı zamanda oyunun temel karakteristiklerinden biri olan "eğlenceli olma" kavramını da içermektedir.

MODERN KURAMLAR-DİNAMİK KURAMLAR

Klasik oyun kuramları çocukların oyunu neden oynadıklarına yanıt ararken, dinamik oyun kuramları ise oyunu neden oynadıklarında değil, oyunun içeriğini anlamaya çalışırlar. Dinamik oyun kuramcıları psikanalitik kuramcı Sigmund Freud ve bilişsel kuramcı Jean Piaget'dir.

Yediiklim Yayıncılık

Sigmund Freud'un Oyun Kuramı

- Freud, oyunun çocuk üzerine etkisini ele alırken duygusal gelişim üzerine odaklanmıştır.
- Oyun çocuğun doğal yanını ifade eden idin dışa vurumudur.
- Çocuk oyun sayesinde başına gelen travmatik olaylarla baş edebilir.
- Oyun bir tür arınmadır.
- Oyun çocuğun doğuştan getirdiği güçlerini açığa çıkarabildiği, özgür alanıdır.
- Ego ve süper egonun oluşumuyla oyun son bulur.

PİAGET

- Piaget'nin oyun kuramı bilişsel gelişime dayalıdır.
- Piaget'ye göre oyun gelişimi bilişsel gelişim ile paralellik gösterir.
- Piaget'ye göre oyun öncelikle özümleme sürecidir.
- Piaget, çocuklar oyun oynarken yeni bir şey öğrenmekten öte bilişsel şemaları yapılandırır der.
- Ona göre oyun mevcut beceriyi pekiştirir ve çocuğa güven ya da ustalık duygusu verir, oyunda başarısızlık yoktur.
- Piaget'e göre oyun gelişimi 3 evrede gerçekleşir:

1. Alıştırma Evresi

- Bilişsel gelişim dönemlerinden duyu motor döneme denk düşer.
- Bu oyun aşaması 0-2 yaş arasında görülür.
- Buradaki oyunlar döngüsel beceriler üzerine şekillenmiş, daha çok eylemsel becerilerdir. Örneğin; Yakalama, tutma, itme, ısırma vb. oyunlar görülür.

2. Sembolik Oyun

- Bilişsel gelişim dönemlerinden işlem öncesi döneme denk düşer.
- Bu oyun aşaması 3-7 yaş arasında görülür.
- Sembolik oyunda bir nesne bir oyun malzemesi olarak kullanılır. Örneğin; kalemi mikrofon yaparak oynamak.

3. Kurallı Oyun

- Bilişsel gelişim dönemlerinden somut işlemler döneme denk düşer.
- Bu oyun aşaması 7-11 yaş arasında görülür.
- Bu oyun aşamasında artık çocuk benmerkezcilikten uzaklaşmış ve kuralları dikkate alarak oynar.
- Toplumsallaşmanın görüldüğü oyun aşamasıdır. Örneğin; sek sek, top oynama, satranç, kart...
- Kurallı oyunlar sosyalleştirmeyi sağlar, sorumluluk becerisine katkı oluşturur ancak yaratıcılığı olumsuz etkiler.

DİĞER OYUN KURAMLARI

Baterson'un Üst İletişim Kuramı

- Gregery Baterson'un oyun kuramı, oyun ile iletişim arasındaki ilişki üzerine durur.
- Ona göre oyun içinde davranışlar gerçek değildir.
- Oyundaki iletişim Vygotsky'de olduğu gibi tam iletişim değil, yarı iletişimdir.
- Baterson oyun oynayan su samurlarını gözlemlemiştir.
- Oyun sürecinin ayrı bir dil yaratımı olduğunu söyler.
- Oyun sürecinde farklı dil, iletişim becerileri ortaya çıkmaktadır.
- Yetişkin ya da çocuk, her kimse oyunun farklı diline sahip olur. Sürece dilsel ya da bedensel iletişim diliyle katılırlar. Örneğin; "Uzaylılar geldi." diyen çocuğa koca adam "O zaman hemen saklanmalıyız." diyerek iletişim sürecine dâhil olur.

Vygotsky'nin Oyun Kuramı

- Vygotsky oyunun kökenini ve rollerini ele alır. Ona göre oyun erken çocukluk döneminde ortaya çıkar.
- Oyunun amacı isteklerini doyurmak değil, düşlerini gerçekleştirmektir.
- Her şeyin çocuk için oyun olmasına karşı çıkar.
- Oyunu diğer etkinliklerden ayırt ederek önem vermektedir.
- Oyun, çocuğun gelişimine öncülük eden unsurdur.
- Oyun haz arama değil öğrenme sürecidir.
- Gerçek oyun, "-mış gibi" oyunla başlar.
- Çocuk nesneleri -mış gibi oyun ile başka nesneler yerine kullanır ve nesnelere anlamlar yükler, nesneleri öğrenir.

Yediiklim Yayıncılık

- Oyun çocuğun yarattığı hayalî bir durumdur.
- Bu hayalî durumunda kuralları vardır. Hayali durum amaçsız değil amaca yöneliktir.
- Oyun çocuğun bütüncül gelişimini sağlar. Bu gelişim, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimdir.
- Oyun, yakınsak gelişim alanını ortaya çıkarır.
- Oyun sayesinde yakınsak gelişim alan unsurları öğrenilir.
- Vygotsky, oyunun sembol kullanma becerisinin gelişiminde çok önemli rolü olduğunu söylemektedir.
- Oyun çocuğun bir nesneyi ve anlamını ayırt etmesini sağlayarak yüksek zihinsel işlemler yapmasına yardımcı olur. Çocuk nesne ve anlamını ayırt edebildiği için o nesneye başka bir anlam yükleyerek kullanabilir.

Berylne'nin İçten Uyarılma Kuramı

- Berlyne, genel bir davranış modeli olan "heyecan arama" kavramını ortaya koymuştur.
- Bu yaklaşıma göre oyun, keşfetme davranışlarına bağlıdır ve uyarılma durumlarının dengelenmesidir.
- Berlyne'e göre hareketsiz durmak, organizmanın doğal durumu değildir. Oyunda görülen uyarılma mekanizması, organizma tarafından kontrol edilir ve işlem sonunda haz duygusu yaşanır.
- İçten gelen uyarılmalar dışsal pekiştirmelerden daha etkilidir. Oyun içsel bir haz sürecidir.
- İçsel davranışlara "keşfetme davranışları refleksi" adı verilir.
- Çocuk yeni bir şeyi keşfettikten sonra sıkılır ve yeni şeyler aramaya başlar, buna da "farklı arayışlar refleksi" adı verilir.
- Çocuk oyun içinde haz arar, eğlenceli oyunlara yönelir. Oyundan sıkıldığında tekrar arayışa girer ve yeni oyunda haz arar. Oyunu daha da eğlenceli hâle getirmek için tehlikeli oyunlara başvurur. Örneğin; bisiklete binen çocuğun bisikletin önünü kaldırması heyecan yaratmak içindir.

Sutton-Smith'in Oyun Kuramı

- Oyun üzerinde kültürün ve tarihsel sürecin etkisini incelemiştir. Sutton-Smith'e göre oyuncak malzemeleri kültürel ürünlerdir.
- Piaget'nin oyun özümleme süreci olduğu görüşüne karşı çıkar. Oyun özümleme değil, yeni arayışlara neden olduğunu söyler.

Helanko'nun Sistem Kuramı

- Helanko (1958) oyunu bireyle çevre arasındaki ilişki olarak ele alır.
- Helanko'ya göre kişi ile çevresi bir sistem oluştururlar.
- Helanko'ya göre birey, oyun ortamı oluşturarak dışarıdan gelen olumsuz etkileri ortadan kaldırabilir. Çocuk, kendi kendine bir oyun ortamından diğerine geçerek olumsuz etkileri ortadan kaldırır.
- Oyun oynamak, kişi ile çevresi arasındaki ilişkidir.
- Oyunda nesne, kişi tarafından serbest olarak seçilmektedir.

Huizinga Oyun Kuramı

- Huizinga teorisine göre, oyun çeşitli kültürlerden ortaya çıkma olmayıp, bu kültürlerin oluşmasında en önemli özelliktir.
- Huizinga'ya göre oyun bir tepki ya da içgüdü değil belli bir işleve sahiptir. Oyun istekle yapılan gönüllü bir eylemdir. Zorlama diye bir şey yoktur yani oyun özgürdür ve süreklidir, devamlı tekrarlanır.
- Huizinga'ya göre, oyun, kültürden öncedir, çeşitli kültürlerden çıkma ya da bir rastlantı sonucu değil, tersine çeşitli kültür biçimlerinin doğuşunda başlıca etkendir.
- Homo Ludens "Oyuncu İnsan" kuramını ortaya atan Huizinga oyunu birinci sırada yer alan bir faaliyet olarak değerlendirmiştir.

Erikson Oyun Kuramı

- Erikson'un sekiz gelişim aşamasından üçüncü aşamasını "oyun çağı" olarak tanımlar.
- Çocuklar hem kendi kendilerine hem de başkalarıyla oynamak ihtiyacındadırlar.
- Oyun, geniş anlamda, hayal gücünün dünyaya hâkim olmak ve uyum sağlamak için kullanılmasıdır.
- Oyun; aynı zamanda duyguların ifadesi, geçmiş durumları yeniden yaratma veya gelecekte olacakları düşleme ve var olmak için yeni modeller yaratmadır. Oyun yoluyla inisiyatifleri gelişir. Düş kırıklıklarına, başarısızlıklara ve ulaşılmamış hedeflere hazırlıklı olurlar ve yaşama iyice odaklanmış bir amaç duygusuyla yaklaşırlar.

Ekolojik Teoriler

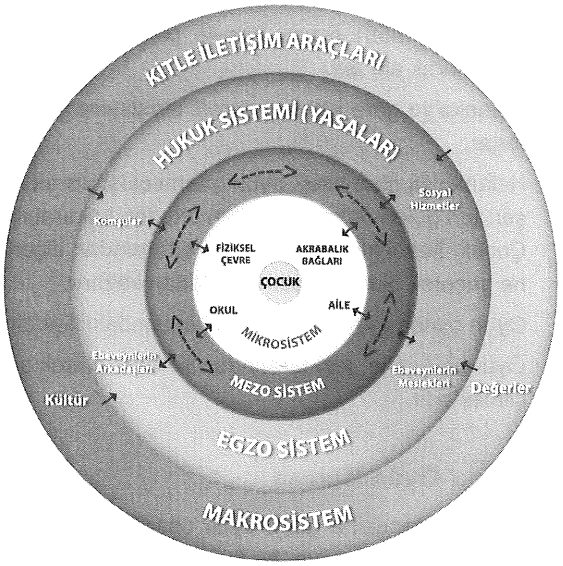

Ekolojik teoriler, daha çok çocuk oyunlarını birbirinden ayıran yapı ve koşullarla ilgilidir. Bu alandaki araştırmalar, oyun ortamlarının çocukların davranışlarını nasıl etkilediğini keşfetmeye yöneliktir. Oyunu etkileyen faktörler:

- Oyuna katılan çocuk sayısı,
- Oyunda kullanılan malzeme,
- Oyun arkadaşının cinsiyeti,
- Oyunda yetişkin kontrolü,
- Yaratıcı açık oyun alanlarıdır.

Ekolojik teoriler için oyun ortamının nasıl hazırlandığı ve çocuğa hangi olanakları sunduğu önemlidir.

YAŞLARA GÖRE OYUN GELİŞİMİ

0-3 Yaş Arası:

- Çocuklar 0-2 yaş arasında ses, şekil ve renklere duyarlıdır.
- Yatağın üzerine asılabilen, sallandıkça ses çıkaran renkli objeler ve çıngıraklara çocuk büyük ilgi gösterir.
- Çocuklar oturmaya başladığı dönemde eline geçen her nesneyi ağzına götürür, yürümeye başladığında eline geçen şeyleri yere atmaktan zevk alır.
- Zıplayan ve yere düşünce ses çıkaran oyuncaklar, renkli toplara büyük ilgi gösterir.
- Oyuncakları ile tek başına oynarlar. Yanında başka bir çocuk olsa bile onunla ilgilenmez oyunlarına devam ederler.
- 0-2 yaş tek başına oyunun oynandığı dönemdir.
- Çocuklar 2 yaşından itibaren arkadaşları ile fazla iletişime girmeseler bile arkadaşları ile yan yana oynamaya başlarlar.
- Çocuklar 2-3 yaşlarında hayalî oyunlar oynamaya; çevresinde gördüğü insanları ve olayları taklit etmeye başlarlar. Oyunlarında anne, baba olur, bebeğini beslerler.
- Çocuk, oyunda hayvanlarla konuşur. Sopayı at, kapağı ise direksiyon olarak kullanır.
- Çocuk tahta blokları yan yana ya da üst üste koyarak şekiller yapabilir. Basit yapboz oyunu oynayabilir.
- 3. ay el kol koordinasyonu görülür.
- 4,5-5 ay; oyuncağı uzun süre izleyebilir.
- Taklit ile oyunlar görülür.
- 5,5 ay; elleri ve ayaklarıyla oynamayı sever.
- Motor becerileri yapmayı sever.
- 6.-7. ay; iki ayrı nesneyi ayrı elleriyle tutabilir.
- 7. ay tanıdığını ayırt eder.
- "Cee" oyunlarını sever.
- 9. ay; emekleme, yürüme, keşfetme arzusu söz konusudur.
- Bu aylarda kaşığı ağzına götürebilir.
- 12. ay civarı beslenme davranışını yapabilir hâle gelmeye başlar.
- Yürüyebilir hâle gelmiştir.
- Topa tekme atma, merdivenden inip çıkma, iki küpü üst üste koyma davranışını yapabilir.
- 1-2 yaş civarında seçtiği oyuncaklarla tek başına oynar.
- Tek başına oyunlar görülür.

4-6 Yaş Arası:

- Çocuklar bu dönemde bedensel hareketlerinin gelişmesiyle top oynama, koşma, atlama, tırmanma, gibi oyunlardan hoşlanır. Üç tekerlekli bisiklete binebilir.

Yediiklim Yayıncılık

- Çocuklar bu dönemde de yaşantısında gözlediği olayları ve kişileri canlandırır. Oyunlar bu yaşlarda daha karmaşıklaştığı için oyunlarda aldığı roller daha farklı olur. Örneğin kimi zaman anne-baba, kimi zaman doktor, manav, asker, polis, berber, simitçi olur.
- Çocuk el kaslarının gelişmesini sağlayacak kesme-yapıştırma, çizimler yapma ve resim boyamayı sever. Tahta bloklar, yapboz oyunları oynayabilirler.
- Bu dönemde kız ve erkek çocuklarının oyunları farklıdır. Kızlar bebeklerle ve evcilik oyunu oynamaktan hoşlanırken, erkekler tabanca, tüfek gibi oyuncakların kullanıldığı savaş oyunları ile araba ile oynamayı tercih ederler.
- "-mış gibi" davranış sergiler.
- Bir eşyayı başka bir eşyanın yerine kullanır.
- Kültürü yansıtan oyunlar oynamaya başlar.
- 3 yaşta karmaşık yapboz bulmacalar yapabilir.
- Yapma, kurma, inşa etme davranış türü görülür.
- Paralel oyunlar görülür.
- Takım oyunlarına katılmaya başlar.
- Oyuncakları ile konuşur, bebeğe yemek yedirir.
- Akranlarıyla aynı etkinlik içinde oynayabilir.
- Yarışmalı, çekişmeli oyun tercih eder.
- Birlikte oyunlar görülür.

OYUN EVRELERİ

Oyunlar tür olarak sınıflandırılmakla birlikte, çocukların yaşları ile doğru orantılı seyretmesi beklenen gelişim özellikleriyle bağlantılı olarak çeşitli evreler hâlinde incelenebilir.

Piaget Oyun Evreleri

Pratik/Alıştırma Oyun (0+): Temel alışkanlıkları, işlevsel davranışları kapsayan ve birbirleri ile bağlantısı olmayan davranış tekrarlarını içeren oyunlardır. Elindeki topu atarak tekrar almak sonra yeniden atmak şeklinde gerçekleşen döngüsel oyunlar, pratik oyunlara örnek olarak gösterilebilir.

Sembolik oyun (2+): Nesnelerin kendi işlevi dışında veya herhangi bir varlığın yerine kullanılması şeklindeki oyunlardır. Süpürge sapının at, tencere kapağının direksiyon, kaşığın uçak olarak kullanılması şeklindeki oyunlar sembolik oyunlara örnek olarak söylenebilir.

Kurallı oyun (6+): Kuralların belirlendiği ve uygulandığı oyunlardır. Bu oyunlar çocukların belirlediği kurallarla oynanabileceği gibi daha önceden oynana gelen kurallı oyunlarla da gerçekleştirilebilir. Ebe figürünün bulunduğu veya rekabetin olduğu tüm oyunlardan kurallı oyun olarak söz edilebilir.

Smilansky Oyun Evreleri

Smilansky 0-8 yaş çocuklarının oynadığı oyunları 4 evrede incelemiştir. Bu evreleri oluştururken bilişsel gelişim odağa alan Smilansky, Piaget'in sınıflamasını daha kapsamlı olarak açıklamaya çalışmıştır.

İşlevsel oyun (1+): Nesnelerin işlevine uygun kullanılması şeklindeki oyunlardır. Çocuk bu tür oyunlarda, oyununa dâhil ettiği nesnenin gerçek yaşamdaki işlevi ne ise aynı işlev ile kullanır. Oyun içinde kaşığın yemek yeme aracı olarak kullanılması, maket otomobilin araba şeklinde sürülmesi bu oyunlara örnek gösterilebilir.

İnşa oyunları (2+): Nesneler kullanarak bir model oluşturma şeklindeki oyunlardır. Çocuklar bu oyunlarda aynı veya farklı türden materyaller yan yana, üstü üste veya farklı örüntüler oluşturacak şekilde bir araya getirir. Çocuğun oluşturduğu model daha önce görmüş olduğu bir yapıya benzeyebileceği gibi kendisinin hayalinde tasarladığı ve isimlendirdiği yeni bir model de olabilir. Ahşap, plastik, metal veya diğer türden bloklar ile yapılan ev, araba, hayvan vb. modeller örnek olarak sayılabilir.

Sembolik/Dramatik oyun (2+): Bir nesnenin başka bir nesne yerine veya işlevinin dışında kullanılması şeklindeki oyunlardır. Daha önce yaşanmış durumları, herhangi bir olayı, nesne veya hareketi yeniden yaratmak, temsil etmek şeklindeki oyunlar bu kapsamda değerlendirilebilir. Çocuğun annesinin elbiselerin giyinerek onun gibi düğüne gitme şeklinde bir rol taklit etmesi, evdeki kedinin yürümesini ve miyavlamasını taklit etmesi sembolik oyunlara örnek olarak gösterilebilir.

Kurallı oyun (6+): Daha önceden belirlenmiş kuralları olan veya oyuncuların oyuna başlamadan önce kuralları belirlediği ve uyguladığı oyunlardır. Bu oyunlarda, çocuklar iş birliği içinde kuralları belirler ve oyunu oynar. Örneğin oyun başlamadan öncesi ebe seçimine nasıl karar verileceğini belirlemek bir kural oluşturmaktır. Oyun sürecinde 3 kere ebe olanın oyundan çıkacağına karar vermek de bir kural oluşturmaktır.

Yediiklim Yayıncılık

Parten Oyun Evreleri

Parten çocuğun yaşına bağlı olarak oyunun belli evrelerden geçtiğini belirtmiştir. Parten bu evreler oluştururken çocukların sosyal gelişim aşamalarını ön planda tutmuştur. Yaşa bağlı olarak belli bir hiyerarşi izleyen bu evreler, bir önceki evre gerçekleştikten sonra ortaya çıkar.

Katılımsız Davranış: Çocuk oyun oynayanların yakınındadır ancak sadece izlemekle yetinir. Herhangi bir etkileşim söz konusu değildir.

Seyirci rolünde: Çocuk oyun oynanan ortamda oynayanları seyreder, oyuna katılmaz. Bununla birlikte, oyun oynayanlara zaman zaman sorular sorabilir veya müdahale etmek isteyebilir. Başka bir ifadeyle temel düzeyde iletişim kurmaya çalışır.

Yalnız Oyun: Çocuk oyununda tek başınadır. Seçtiği oyun materyal ya da belirlediği oyunu sadece kendisi oynar. Etrafında başka oyun oynayanlar olsa bile onlarla hiçbir şekilde ilgilenmez ve etkileşime girmez.

Paralel Oyun: Çocuk başka çocukların da oynadığı aynı türden oyun veya oyun materyalini tek başına oynar. Onlara bakabilir, benzerlerini yapmaya çalışabilir veya onlarla hiç ilgilenmeyebilir. Herhangi bir şekilde konuşma gerçekleşmez. Yalnız oyun ile paralel oyunun temel farkı, paralel oyunda aynı ortamda bulunulduğu ve aynı türden oyun oynandığı hâlde herhangi bir sözlü iletişimin olmamasıdır.

Birlikte Oyun: Bu evrede çocuklar aynı oyunun içinde iletişim kurarak oynarlar. Birkaç kişiyi geçmeyen oyun evresi olan birlikte oyunda, çocuklar benmerkezci özelliklerinin etkisiyle ortak bir amaç doğrultusunda hareket etmezler. Oyun genellikle eş zamanlı olarak sürer. Ayrıca çocukların bireysel özelliklerinin ön planda olduğu bu evrede çok sıkı kuralları olan oyunlar görülmez.

İş Birlikli (Kooperatif) Oyun: Bu evrede, önceki evreye göre daha fazla sayıda çocuğun birlikte oynadığı kurallı oyunlar söz konusudur. İletişim ve sosyal becerilerin artmasıyla çocuklar arasında iş bölümü ve çeşitli sorumluluk paylaşımları olabilir. Egosantrizmin etkisinin azalmaya başlamasıyla kurallı oyunların daha kolay anlaşılması ve diğer kişilerin de kendisi kadar söz sahibi olabileceğini (tam olarak kabul etmek istemese de) fark eder. Bu evrede oynanan oyunlar yetişkinlerin eylemlerine daha benzer nitelikler barındırır. Başka bir ifadeyle ilerleyen yaşlara hazırlık yapmalarına imkân tanır.

Yediiklim Yayıncılık

Not

Parten oyun sınıflandırması yapan ilk kişidir.

Erikson'un Oyun Sınıflaması

Oyunu gelişimsel olarak üç gruba ayırmıştır.

Kişisel-evrensel oyun: Yaşamın ilk yılı, çocukların bedenlerini ve duyularını keşiflerinde en önemli gelişimsel dönemdir.

Mikro küresel oyun: İki yaş civarında çocukların nesnelerle oynamaya ve kendi hareketlerinin çevre üzerinde etkisi olduğunu fark etmeye başladığı evredir.

Makro küresel oyun: Üç yaş civarında oyun, özellikle de anaokulu ya da kreşe başladıklarında çocuklar için daha sosyal bir etkinlik olmaya başlar. Çocuk sosyal çevreyi fark eder ve oyunlarına dâhil eder.

Hutt'un Oyun Evreleri

Piaget ve diğer bazı kuramcıların çalışmalarından etkilenmiş olan Hutt'a göre çocuklar, nesne ve olguların özelliklerine keşfetmek isterler.

Keşfettikten sonra ise onlarla neler yapabileceklerini oynayarak bulmaya çalışırlar. Hutt, bu bağlamda oyunu üç aşamada ele almıştır.

Epistemik Oyun: Yaşamın ilk iki yılında çocuk bilgiye ulaşmak için bütün duyu organlarını kullanır. Ulaşmak istediği bilgi ise merak ettiği bilgidir.

Oyuncu Oyun: Bu oyun türü; çocukların imgesel, fantastik ve sembolik oyunlarına atıf yapmaktadır. Çocuğun dil dağarcığının gelişmesi ve somuttan soyuta ilerleyen düşünce sistemi sayesinde gelecekte olabilecekleri "-mış gibi yaparak" oynamasıdır. Çocuklar bu oyunla rolleri, olayları, olguları ve olabilirlikleri deneyimler ve prova ederler.

Kurallı Oyun: Çocukların anlaşmalı kurallar çerçevesinde planladıkları kendi basit oyunlarıdır.

Sheridan'a göre Oyun Evreleri

Aktif oyun: Oturmak, emeklemek, ayakta durmak, koşmak, tırmanmak, atlamak, atmak, tekmelemek ve yakalamak için baş, gövde ve uzuvları kullanmayı içermektedir. Ayrıca itiş kakış oyununu da içerebilir. Güç, çeviklik ve koordinasyon kazanmanın bir yoludur.

Keşifsel ve manipülatif oyun: Keşifsel ve manipülatif oyun genellikle bebeklerin parmakları ile oynamasıyla birlikte yaklaşık 3. ayda başlar. Bu tür oyunlar duyusal gelişim, ince hareketler ve el-göz koordinasyonu için önemlidir. Çocuğun çevresini keşfetmesini ve duyular yoluyla nesnelerin özelliklerini (görme, ses, koku, dokunma ve tat) keşfetmesini içerir.

Taklit oyunu: Bebekler ve çocuklar başkaları tarafından tekrar tekrar gösterilen eylemleri kopyalarlar. Bu sosyal, bilişsel ve sembolik gelişimin önemli bir özelliğidir. Taklidi oyun çocuğun bir eylemi gözlemlediğini ve bunun tekrarlandığını ve dolayısıyla bir şekilde önemli olduğunu fark edebildiğini gösterir.

Yapı/İnşa Oyunu: Yapı (veya inşa) oyunu bloklarla bir kule yapma gibi bir şey yaratmayı içerir. İnce hareketler, duyusal kapasite ve bilişsel ve sembolik anlayışın bir kombinasyonunu gerektirir. Çocuğun bir şeyi inşa edebilmesi için sadece bileşenleri manipüle edebilmesi değil aynı zamanda zihnindeki nesneyi görselleştirebilmesi ve planlayabilmesi gerekir.

Mış gibi yapma oyunları: Gözlem ve taklit yoluyla çocuklar kendi kendilerine mış gibi yapma durumları uydurmaya başlarlar. Rol yapma asgari miktarda kaynağın en iyi şekilde kullanılmasını sağlayabilir.

Kurallı oyun: Kurallara sahip oyunlar; paylaşım, sırayla, adil oyun ve sonuçların doğru kaydı hakkında bir dereceye kadar uzlaşma olduğunu varsayar. Kurallı oyunlar genellikle 4. yaşta yani küçük çocuk grupları kooperatif oyun için kendi kurallarını doğaçlamaya başladığında başlar.

Hughes'a göre Oyun Türleri

Sembolik oyun: Çocuklar başka bir nesneyi temsil etmek için bir nesneyi kullandığında oluşur. Örneğin: tarağı mikrofon olarak kullanmak sembolik oyuna örnektir.

İtiş kakış (Kapışmalı) oyunu: Çocuklar oyun sırasında da fiziksel temas hâlindeyken ortada bir şiddet yoktur. Kıran kırana oyun olarak da bilinmektedir. Örneğin aktif-enerjik oyun, oyun dövüşü, yuvarlanma, boğuşma, itiş-kakış vb.

Kapışmalı Oyun ile Saldırganlık Davranışları Arasındaki Farklar:

- Kapışmalı oyunda amaca yönelik bir rekabet yoktur. Aksine gülümseme ve oyunsu şakalar görülür.
- Kapışmalı oyunda çocuklar birbirlerine yöneliktir ve oyun bitiminde başka oyunlar planlanır.
- Saldırgan davranışta çocukların bütün enerjilerini karşı tarafa zarar vermek üzere yönelttikleri görülür.
- Saldırgan davranış hoşnutsuzluk doludur. Kapışmalı oyun ise eğlence ve zevk içerir.

Sosyodramatik oyun: Kişisel deneyimlere daya-nan gerçek hayat senaryolarının yürürlüğe girmesidir. Örneğin evcilik, alışverişe gitmek, anne baba olma, yemek hazırlamak gibi.

Sosyal oyun: Kurallar ve toplumsal yapılarla oynanan oyunlardır. Sosyal katılım ve etkileşime ilişkin kuralların ve ölçütlerin ortaya çıkarılabileceği, keşfedilip değiştirilebileceği oyunu içerir. Oyun yapılandırılmıştır yani uyulması gereken kurallar vardır ve hayal gücü unsurları içerebilir.

Yaratıcı oyun: Çocukların keşfetmesini sağlayan oyunlardır. Örneğin: fikir geliştirmek, bir şeyler yapmak, yaratmak. Nesne ve olayları değiştirmek, dönüştürmek yeni bağlantılar kurmak.

İletişim Oyunu: Kelimeler, şarkılar, tekerlemeler, şiir, şakalar, beden ve işaret dilleri, yüz ifadeleri vb. kullanarak oynanan oyunlardır. Şakalar, mimikler, ses benzerlikleri, sessiz sinema vb.

Dramatik oyun: Çocukların doğrudan katılmadığı etkinlikleri dramatik hâle getiren oyun, kişisel veya evrensel olmayan durumların icra edilmesi veya oynanmasıdır. Örneğin, küçük bir çocuk bir bebeği biberonla beslerken nazikçe sallayabilir. Dramatik oyuna, bazen hayali oyun veya hayal ürünü oyun denir.

Lokomotor oyun: Hareket içeren oyunlardır. Örneğin; kovalamak, saklambaç, sallanmak, tırmanmak, vücut hareketleriyle oynamak, ip atlamak, sportif oyunlar vb.

Riskli (Derin) oyun: Çocukların riskli deneyimlerle karşılaştığı oyunlardır. Korku duygusu ile yüzleşmenin yaşandığı deneyimler. Ağaca tırmanmak, yüksekten atlamak, kibritle oynamak vb.

Keşif oyunu: Çocukların bilgi bulmak ya da olasılıkları keşfetmek için duyularını kullanarak nesneleri, mekânları vb. keşfettikleri oyunlardır. Çocuklar manipüle eder, denemeler yaparlar. Malzemeler ve özellikleri, nasıl hissettikleri ve onlarla neler yapılabileceği hakkında bilgi edinmek için fiziksel beceri ve hisleri kullanmayı içerir.

Yediiklim Yayıncılık

Hayal kurma oyunu: Çocukların gerçek hayatta gerçekleşmeyecek rolleri üstlenebilecekleri oyunlardır. Örneğin süper kahraman olmak.

Taklit oyunu: Çocukların eşyaları başka türlü taklit ettiği oyunlardır. Rol yapma. Olmayan nesneyi varmış gibi hayal etmek.

Ustalık oyunu: Çocukların çevreyi kontrol altına almaya çalıştıkları oyunlardır. Çukur kazmak, doğa güçlerinin kontrolü oyunları. Delikler açmak, suyolları yapmak, kumla oynamak vb.

Obje oyunu: Çocukların nesneleri dokunma ve görme yoluyla keşfettikleri oyunlardır. Nesnelerle oynama ve kullanımlarını ve potansiyellerini keşfetmek. Elbise, bardak, kaşık gibi aletleri oyun amaçlı kullanmak.

Rekapitülatif oyun: Çocukların tarihi, ritüelleri ve mitleri keşfedebilecekleri ve oyun oynayabilecekleri oyunlardır. İnsan olmanın evrimsel eylemlerini ileri taşımak, boya ve maskeler kullanmak.

Özetleyici oyun: Çocuğun soy, tarih, ritüeller, hikâyeler, kısa şiirler, ateş ve karanlığı araştırmasına izin veren oyun çeşitidir.

Oyun Sürecinde Dikkat Edilecek Noktalar

Okul öncesi eğitim kurumlarında, oyun saati için doğru zamanlama yapabilmek, doğru oyun tipini, oyun grubunu, uygun mekânı, oyun için gerekli araç gereçleri seçebilmek çok önemlidir. Bunların herhangi birinde meydana gelebilecek bir hata veya eksiklik oyunun ilgi çekiciliğini kaybeder. Bu nedenle oyun saatinin planlanmasında dikkat edilecek bazı özellikleri vurgulamak gerekmektedir. Ellialtıoğlu'na (2011) göre bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Öğretmen, çocukların her birini çok iyi tanımalı, gelişim özelliklerini çok iyi bilmelidir. Eğer grupta konuşma sorunu olan ve bu durumdan dolayı rahatsızlık duyan bir çocuk varsa, onu tekerleme tekrarına yönelik oyunlar için zorlamamalıdır. Başka bir önek olarak kronik astımı olan bir çocuğu hareketli oyunlarda yer alması için zorlamamalıdır.
2. Öğretmen çocukların yaşlarına göre gelişim özelliklerini bilmeli ve gelişim dönemlerine uygun oyunlar seçmelidir. Makasla kesme, bağcık bağlama, topu havaya atma ve yakalama, tek ayak üzerinde sıçrama gibi hareketler içeren oyunlar, bu becerileri yapabilecek gelişim düzeyinde olmayan çocuklara uygulanırsa olumsuz sonuçlar edilir. Çocuk ilk denemede başarısız olursa oyuna devam etmek istemez ve oyun başarısız olur. Aynı zamanda düzeyinin altında hareketler yaptırılırsa, çocuk sıkılır ve oyuna katılmak istemez.
3. Öğretmen, belirlenen oyun için uygun grup ya da gruplar oluşturmalıdır. Liderlik özelliği olan birkaç çocuk aynı gruba alınırsa oyunda sorun yaşanabilir. Oyun gruplarında her iki cinsiyetten de çocuklar olmalıdır.
4. Oyun için doğru bir zamanlama yapılmalıdır. Çocukların yemeklerini yemiş, uykularını almış, neşeli oldukları zamanlar oyun için daha uygundur. Böylece çocuklar oyundan etkin bir şekilde yararlanabilirler.

   Ayrıca oyunun devam edeceği süreye çocuklar karar vermelidirler. Artık ilgisini çekmeyen bir oyuna çocuğun devam etmesini istemek ya da onu zorlamak ileride çocuğun bu oyundan kaçınmasına neden olabilir. Ayrıca henüz oyun bitmeden oyunu kesmek çocukları rahatsız edebilir.
5. Seçilen mekân, belirlenen oyun için uygun olmalıdır. Örneğin geniş alan gerektiren bir oyun küçük bir sınıfta oynanmamalıdır. Aynı zamanda sürünmeyi gerektiren bir oyun da açık havada oynanmamalıdır.

   Oyunun oynanacağı mekânın, normalden sıcak ya da soğuk karanlık, gürültülü, havasız olması da oyunun ilgi çekiciliğini azaltır.
6. Seçilen mekân güvenilir olmalıdır. Oyun oynanan mekân, oyunda yer alan araç-gereçler emniyetli ve çocukların yaşlarına uygun olduğunda güvenilir bir ortam hazırlanmış olur. Açık hava oyunlarında da çocukların rahatça davranabilecekleri, güvenli ortam sağlanmalı ve bu ortama uygun oyunlar seçilmelidir.
7. Oyun için gerekli olan oyuncak ve oyun araçları, eksiksiz, sağlam, ilgi çekici ve çocuk sayısı için yeterli olmalıdır. Örneğin; top zıplatılarak oynanan bir oyunda topun patlak olması, grupla oynanan top oyunlarında her iki gruba da aynı özellikte topun verilmesine dikkat edilmelidir.
8. Öğretmen planladığı oyunu öncelikle kendisi çok iyi bilmelidir. Eğer öğretmenin oyun ile ilgili bilgileri yetersizse oyun oynanması sırasında bazı aksaklıklar olabilir.
9. Öğretmen, oyun sırasında müdahaleyi en aza indirmek için ortamı düzenlemelidir. Oyunun tipi ne olursa olsun yetişkinlerin, çocukların oyunlarına yaklaşımı son derece önemlidir. Öğretmenin oyuna katı kurallarla yaklaşması, ilgisiz kalması ya da gereğinden fazla karışması çocukların oyunlarını

/yediiklimyayıncılık

kısıtlayabilir. Öğretmenini oyunla ilgili görevi, çocukları oyun oynamaya teşvik etmek, oyun sırasında çocuklar gereksinim duyarlarsa yardımcı olmak, sorularını cevaplandırmak, oyun için gerekli olan araç-gereci sağlamak, olası tehlikelere karşı dikkatli olmaktır. Öğretmen çocukları desteklemeli, ancak oyunu denetim altında tutmaya çalışmamalıdır.

10. Öğretmen oyunda özellikle çocukların yaratıcılıklarını engellememeye özen göstermelidir. Çocukların nesneleri kullanarak yeni şeyler keşfetmeleri için ortam hazırlamalıdır.
11. Öğretmen yeni bir oyun öğretirken çocuğun yabancı olmadığı oyunlar ve oyun araçları ile başlamalıdır.

    Yeni oyunu açık ve sade bir dille, anlaşılabilecek şekilde anlatmalı, gerekirse örnekler vermelidir. Yeni oyun çocuklar tarafından iyice kavrandıktan sonra oynanmalıdır.
12. Öğretmen oyunu planlarken oyun mekânı, araç gereçler, oyundaki roller, çocukların bu oyun hakkındaki duygu ve düşünceleri, oyunda yapmak istedikleri gibi konularda çocukların önerilerini almalı, birlikte karar vermeye özen göstermelidir. (Ellialtıoğlu, 2011,46-48)

Oynanan Yere Göre Oyunlar

İnsanın yaşam alanları giderek genişlemekte iklim, coğrafi konum ve tercihler gibi birçok faktöre bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir:

Kapalı alan oyunları: Oyunlar bireyin bulunduğu yapının her türlü kısmında oynanabilir. Ev, okul, iş yeri, kültür ve sanat merkezi, tiyatro binası, kilise, cam ve akla gelebilecek her türlü sabit yapıda oyunlar oynanabilir.

Hatta otomobil, otobüs, gem, tren veya uçak gibi hareketli araç ortamlarında da gerekli önlemler alındıktan sonra uygulanabilir. Bu yapı ve araçların farklı kısımlarında hareketli veya durağan şekilde birçok oyun oynanabilir. Örneğin evin salonunda misketle, banyoda sabun köpüğü baloncuklarıyla, mutfakta yemek veya pasta malzemeleriyle, yatak odasında yastıklarla oynanabilir. Otomobilin arka koltuğunda, tren kompartımanında, gem kamarasında da oyunlar oynanabildiğinden bahsedilebilir. Kapalı alanlarda oyun oynarken göz önünde bulundurulması gereken en önemli hususlardan bir çevredeki insanları rahatsız edecek ve olumsuz etkileyecek davranışlardan uzak durmaktır.

Açık hava oyunları: Oyun özel olarak hazırlanmış açık alan parkurlarının yanında, oynayanların diğer insanların alanına girerek olumsuz etkilemeyecek biçimde tüm açık alanlarda oynanabilir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli nokta, tehlike oluşturabilecek unsurların da düşünülerek oyun ortamı oluşturulmasıdır. Özel oyun alanlarının dışında, bahçeler, geniş kaldırımlar, okul bahçeleri, parklar, ormanlar, deniz kenarları, havuzlar ve buna benzer tüm dış mekânlar, güvenlik gereksinimler sağlandıktan sonra oyun ortamı olarak kullanılabilir.

HAREKETLİLİK DERECESİNE GÖRE OYUN TÜRLERİ

Okul öncesi eğitim kurumlarında oyun saatinde açık havada ya da sınıfta oynanan kurallı oyunlar üç aşamada uygulanır. Bunlar ısındırıcı, hareketli ve dinlendirici oyunlardır.

Isındırıcı Oyunlar: Çocukları hareketli oyunlara bedenen hazırlamak için oynanan oyunlardır. Oyunlaştırılmış basit beden hareketleri, müzikli ya da müziksiz jimnastik hareketleri, insan, hayvan ya da taşıt taklitleri, parmak oyunları ısındırıcı oyunlara örnektir.

Hareketli Oyunlar: Halka oyunları, yarışmalı oyunlar, açık hava oyunları, bazı kurallı oyunlar gibi belirli kurallara göre oynanan ve hareket özelliği ağır basan oyunlardır. Hareketli oyunlar bedensel gelişimin yanı sıra bilişsel gelişimi de destekler.

Dinlendirici Oyunlar: Hareketli oyunlarla yorulmuş olan çocukların dinlendirilmesini amaçlayan oyunlardır. Oturarak ve/veya az hareketle oynanabilen oyunlar bu kapsamda düşünülebilir.

Araç Kullanımına Göre Oyunlar

Materyal kullanılarak oynanan oyunlar olabileceği gibi oyunlarda her zaman bir oyun materyali bulunması gibi bir zorunluluk yoktur. Buradan yola çıkılarak oyunları şu dört grupta incelemek mümkündür:

A. Araçla oynanan oyunlar
B. Araçta oynanan oyunlar
C. Araçsız oynanan oyunlar
D. Araç üretilen oyunlar

Yediiklim Yayıncılık

Araçla Oynanan Oyunlar

Planlanırken çeşitli araçların ya da oyun materyallerinin dâhil edilmesiyle oluşturulan ve oynanan oyunlar, araçla oynanan oyunlar olarak nitelendirilebilir. Yalnız başına oynanan oyunlarda çocuğun istediği araç-gereçle istediği şekilde oynaması mümkün olabilir. Grup hâlinde oynanan oyunlarda ise oyun sürecinde oyuncuların her birinde aynı ya da farklı oyun materyal veya araç-gereç olabileceği gibi, grup sadece bir materyalle de oyun oynayabilir. Araçla oynanan oyunlar kapsamında her tür nesne oyun materyal olarak kullanılabilir. Taş, ağaç parçası, boş kutular, mutfak gereçler, meslek malzemeler, kumaşlar vb.

Araçta oynanan oyunlar: Herhangi bir hareketli ya da hareketsiz aracın içinde oynanan ve o araca özel olarak planlanan oyunların dâhil olduğu oyun türüdür. Burada oyun ortamı olarak da nitelendirilebilecek araçlar, kolaylıkla ulaşılabilen ve nadiren ulaşılabilen araçlar olarak ayrılabilir. Örneğin, kolay ulaşılabilecek araçlar olan otomobil ve otobüslerde oyunlar oynanabileceği gibi zor ulaşılan araçlar olan uçak, helikopter gibi araçlarda da oyunlar oynanabilir. Daha önce de ifade edildiği gibi burada dikkat edilmesi gereken öncelikli noktalar güvenlik ve saygı unsurlarıdır. Araçta oynanan oyunlar, herhangi bir materyal kullanılmadan oynanabilen oyunlar olabileceği gibi, bir materyalin bulunduğu oyunlar da olabilir.

Araçsız oynanan oyunlar: İçeriğinde -oyun ortamları haricinde dokunsal bir araç bulunmasının gerekmediği oyunlar araçsız oynanan oyunlar olarak tanımlanabilir. Bu oyunlar genellikle birden fazla kişinin birlikte oynadığı oyunlardır. Örneğin yakalamaca, yerden yüksek, kulaktan kulağa, taklit, şarkı yarışmaları, harekete dayalı yarışmalar (ördek yürüyüşü, ayı yürüyüşü, koşu vb.), taş-kâğıt-makas, çatlak-patlak gibi oyunlar araçsız oynanan oyunlar olarak sayılabilir.

Araç üretilen oyunlar: Oyun süreci içinde ya da sonunda, oynayanların bir ürün oluşturması gereken oyun türüdür. Bu tür oyunlarda tek bir materyalden yeni bir ürün ortaya çıkarılması mümkün olabileceği gibi birden fazla malzemenin birleştirilerek kullanılmasıyla bir ürün çıkarılması da mümkündür. Örneğin bir sayfa kâğıdı parçalara ayırmadan uçak, külah, şapka, gemi gibi tek parçalı ürünler ortaya konabileceği gibi; kâğıdın birden fazla parçaya ayrılmasıyla çeşitli büyüklüklerde top veya şekiller hâlinde ürünler de oluşturulabilir.

Yediiklim Yayıncılık

KAZANDIRILARAK İSTENEN DAVRANIŞLARINA GÖRE OYUN TÜRLERİ

Oyunlarda öğretmenin rolünü esas olarak yapılan sınıflamadır.

Yapılandırılmış Oyunlar: Kurallı oyunların bir kısmının kuralları, süresi başkaları, özellikle de yetişkinler tarafından kesin olarak belirlenmiştir ve değiştirilemez. Bu tür oyunlara yapılandırılmış oyun denir. Geleneksel çocuk oyunları bu kategoride yer alır.

Yarı Yapılandırılmış Oyunlar: Çocukların tüm gelişim alanlarında desteklenmesini hedefleyen, öğretmen ya da çocuk tarafından başlatılan, çocukların aktif katılımı ile sürdürülen, birbiriyle ilişkili geçişli birçok etkinlikten oluşan, çocuk merkezli, açık uçlu bir süreç olarak işleyen yaratıcı oyun etkinliklerinden oluşan oyunlardır. Çocuklar süreç içinde bir oyundan diğerine geçerler, süreç ve sonuç, çocukların ilgisi ve gereksinimleri doğrultusunda yönlendirilir.

Yapılandırılmamış Oyunlar: Oyun köşelerinde-öğrenme merkezlerinde; bireysel, eşli, küçük ya da büyük grup hâlinde oynanan oyunlar sırasında çocuklar tamamen kişisel ilgi ve tercihleri doğrultusunda oynarlar. Nerede, kiminle, ne ile ve nasıl oynayacaklarına çocuklar karar verir. Tüm günlük okul programlarında sabah okula gelişte ve akşamüstü okuldan ayrılmadan önce mutlaka yapılandırılmamış oyun köşelerinde serbest oyun oynanması sağlanmalıdır.

Oyun Yöntemi

Dünyanın birçok yerinde ve Türkiye'de okul öncesi eğitim programının temel özelliklerinden biri de oyun temelli olmasıdır. Bu özellik 2013 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ve hâlen yürürlükte olan Okul Öncesi Eğitim Programında "Oyun bu yaş grubundaki çocuklar için en uygun öğrenme yöntemidir. Bütün etkinlikler oyun temelli düzenlenmelidir." şeklinde ifade edilmektedir.

Oyun Yönteminin İlkeleri

Oyun yönteminin dikkat edilmesi gereken ilkeleri şu şekilde sıralanabilir:

- Çocuk merkezde olmalı, öğretmen rehber olmalıdır.
- Çocuğun ilgi, istek ve ihtiyaçları ile eğitsel amaçlar göz önünde bulundurularak denge kurulmalıdır.
- Belli mekânlarla sınırlı kalınmamalıdır. Çocuğun kendini ve çevresini tanımasına fırsat verilmelidir.

- Çocuğun olumlu duygularını öne çıkarıcı özellikte hazırlanmalı, olumsuz duygularıyla başa çıkmasına yardımcı olunmalıdır.
- Her türlü materyalin uygun şekilde kullanımına imkân tanınmalıdır. Belirli olaylar ve durumlar yerine her türlü olay ve duruma yer verilmelidir.

Oyun Yönteminde Öğretmen

Eğitim ve öğretimin en önemli ögesi olan öğretmenin oyun ve oyun materyali seçimi ile tasarımı, çocuğun oyun ile eğitim sürecine katkı sağlayan baş faktördür.

Öğretmenler;

- Oyunu tasarlarken eğitsel amaçlar ile çocukların ilgi, istek ve ihtiyaçları arasında denge kurmalıdır.
- Oyunu tüm etkinlik veya derslere uyarlayabilmelidir. Oyunu diğer yöntemlerle birlikte kullanabilmelidir.
- Oyunu; bireysel, küçük grup, büyük grup ve özel gereksinimli çocuklar için uyarlayabilmelidir.
- Oyunu; çocukların gelişim düzeyleri ve yaşları doğrultusunda basit-karmaşık, kolay-zor gibi farklı seviyelere göre yapılandırabilmelidir.

Oyun Etkinliklerinin Planlaması

Oyun etkinlikleri, çocukların gelişim ve eğitimlerine bütüncül anlamda katkı sağlayan, istendik davranışların kazandırılması ve istenmeyen davranışların ortadan kaldırılması konusunda öğretmenlere yardımcı olan bir eğitim aracıdır. Oyun etkinlikleri planlanırken;

- Öncelikle aylık, haftalık ve günlük planlama için ilgili amaçlar ve hedefler (okul öncesi eğitimde kazanım ve göstergeler) belirlenmelidir.
- Eş zamanlı olarak oyun alanı ve çocuk sayısı dikkate alınarak tekniğe karar verilmelidir.
- Oyun materyalleri ile zenginleştirilen yapının öğrenme süreci, ihtiyaç duyulan sürede dikkate alınarak adım adım planlanmalıdır.

Oyun Çeşitleri

Diğer oyun türlerini bu başlık altında kısa bir şekilde inceleyebilirsiniz:

Doğal malzemelerle oyun: Çevrede ve doğada var olan; toprak, kum, su, taş, ağaç dalları, kozalaklar, yaprak, çiçek, deniz kabukları gibi doğal malzemelerle çocukların duyularını ve gözlem becerilerini geliştirmek amacıyla oynanan oyunlardır. Bu malzemelerle oynarken çocuklar doğayı tanır, doğayı korumayı öğrenir ve doğada bulunan malzemelerle yeni ürünler ortaya çıkarmayı öğrenirler.

İşlev Oyunları: Çocuğun bir yaşının sonuna dek geçirdiği süre "süt çağı dönemi" olarak nitelenir. Çocuğun bu dönemlerde, doğal olarak yaptığı devinimlere ve oyunlara işlev oyunları denir. 0-1 yaşlarında, süt çağı döneminde, bilinçsiz ve içgüdüsel olarak yapılan devinimlere süt çağı işlev oyunları denilmektedir. Örneğin çocuk sevindiği ya da heyecanlandığı zaman bazı sesler çıkarır ellerini, kollarını, bacaklarını sürekli sallar, duygularını bu tür devinimlerle yansıtır.

Ben Oyunları: Çocukların çeşitli yönleriyle kendilerini tanımalarına ve yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olan oyunlardır. Çocuk 2-3 yaşlarında genellikle benmerkezcidir. Bu yaşlarda çocuk, çevresiyle ilgilendiğinden çok kendisiyle ilgilenir. Elleri, bedeni, gözleri ile kendisini ve çevresini tanımaya çalışır. Kendi başına oynamaktan hoşlanır, genellikle tek başınadır. "Bu kim?" oyunu, çocukların egosantrik olduğu "Ben Dönemi", diğerlerini tanıması, iletişim kurması açısından önemlidir. Çocuklar yarım halka biçiminde yere ya da iskemleye otururlar.

Öğretmen sorar: Ben kara gözlü, kıvırcık saçlı bir kız görüyorum; bu kim? (Çocuklar, öğretmenin bakmakta olduğu çocuğa bakarlar ve kim olduğunu bulup adını söylerler.) Aynı oyun başka özellikler sorularak da oynanır, göz renkleri ve biçimleri, yüz biçimleri, saç rengi ve biçimi gibi.

Düş gücü Oyunları (Hayali ve Temsili Oyunlar): Çocuğun bir nesneyi başka bir nesne gibi bir olguyu başka bir olgu gibi düşünerek kurduğu oyunlardır. Okul Öncesi dönemde çocukların en çok severek oynadığı oyunlardır. Aynı zamanda bu dönemde, büyük kaslar oldukça gelişmiştir.

Küme Oyunları

Çocukların birlikte oynadıkları oyunlara denir. Küme oyunları genellikle çekişmeli yarışlar ya da bir olayın dramatizasyonu biçiminde görülür. Küme oyunları için yer, araç-gereç, süre bakımından olanaklar tanınmalı, fakat bıkmamaları için, oyunlarının kısa olmasına ve seyrek olarak oynanmasına özen gösterilmelidir.

Sanatla oyun: Çocuklar; çizim, modelleme, müzik yaratma, kukla gösterileri için ellerinde bulunan her türlü materyali kullanarak sanatın her biçimini oyunlarına entegre ederler. Sanatı keşfederler ve onları duygularını ve fikirlerini ifade etmek için kullanırlar.

/yediiklimyayıncılık

Sensorimotor oyun: Duyular ve çevre ile fiziksel etkileşim yoluyla dünyayı öğrenmeyi içermektedir. Sensorimotor oyun, ince ve kaba motor oyun ve ayrıca duyusal motor hareketlerin tekrarını içerebilir. Sensorimotor oyun örnekleri arasında koşmak ve tırmanmak, dans etmek, oyuncak itmek, su sıçratmak, ıslak kumla oynamak ve çıngırak tutmak, sallamak ve serbest bırakmak sayılabilir.

Yıkıcı Oyun: Çocuklar yoğrulan, biçim verilebilen bir malzeme ile oynarken, malzemenin doku, biçim, esneklik, dayanıklılık gibi özelliklerini kendi gelişim düzeylerinde sınarlar, bu kavramlara ilişkin deneyimler kazanırlar. İşte bu amaç için kum oyunu ya da seramik çamuru çok işe yarar.

Temsili Oyun: Bir nesne ya da birden çok nesne ile olayı farz etme, temsil etmedir. Bu temsil bazen bir "olaylar dizisi" içinde olabilir. Yaşadıklarından elde ettiği bilgilerden yola çıkarak nesneler, roller ve durumlarla ilgili olarak bir olayı "yaşıyormuş gibi" yapar. Örneğin; "anne imiş" gibi yapar ve bebeğine mama pişirir, daha doğrusu "pişirirmiş" gibi yapar.

Rol Oyunu: Sözlü ifade ile ya da sözlü etkileşim içinde, farz etme yoluyla bir rolün üstlenilmesi, temsil edilmesidir. Bu süreç içinde diğer kişilerle de insanlar arası ilişki kurması söz konusudur.

Oyun ve Oyuncak Seçimi

Oyun materyalleri, çocuğun doğal yeteneklerini geliştiren, böylelikle eğitsel bir işlev yerine getiren oyun malzemeleridir. Gelişim sürecinde çocuğun hareketlerine düzen getiren; dilsel, bilişsel, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimlerinde yardımcı olan, hayal gücünü, yaratıcı yeteneklerin geliştiren tüm oyun materyallerine genel olarak oyuncak da denilebilir. Ayrıca oyun materyalleri ya da oyuncaklar çocuğun gerçek hayata hazırlanmasında da en büyük yardımcısıdır.

Çocukların en eski oyuncakları taştan, kemikten, kurutulmuş meyveden, mumdan, kilden yapılıyordu; sonra bunlara kumaşlar da eklendi. Orta Çağ'da dövme demirden oyuncak hayvanlar yapılırdı. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte hayatımıza sayısız oyuncak girmiştir. Günümüzde ise yaş gruplarına göre oyun ve oyuncaklar şöyledir:

- Beşikteki bebekler için; ana kucağı, ce-e oyunu, hareketli oyuncaklar, müzik dinlemek, sesli çıngırak gibi oyunlar,
- Oturan bebekler için; sığabileceği büyüklükte ev, değişik renk ve şekillerde yumuşak plastikten yapılmış sıkınca ses çıkaran nesneler, resimli kitaplar, ayna oyunları, kule yapmak, halkaları geçirmek, nerede oyunu,
- 12-18 aylık çocuklar için; doldur-boşalt, itme-çekme, saklama, karşılıklı top oynama, evcilik, sukum oyunları,
- 2-3 yaş çocuklar için; parka gitmek, çizgi üzerinde yürümek, bisiklete binmek, baloncuk yapmak, müzik aletleri, legolar, yap-boz oyunları, oyun hamuru, kesme-yapıştırma,
- 3-6 yaşındaki çocuklar için; oyun hamuru ve lego, taso, tombala, kızmabirader, tırmanma, cep telefonu oyunları, satranç, eğitim kitapları vb.

Not

Tarihte bilinen ilk oyun: BEŞTAŞ

Oyun Materyallerinin Sınıflandırılması

- Oyuncaklar
- Dijital ürünler
- İşitsel (sözel içerikli ve sese dayalı) ürünler
- Gerçek nesneler
- Oyun alanları

Oyuncaklar: Ahşap, tekstil malzemeler, kâğıt, plastik, farklı metaller, toprak türev malzemeler ve diğer ham maddelerden veya bunların bileşiminden üretilen oyun materyalleridir.

Dijital Ürünler: Bu ürünler bir bilgisayar yazılımına dayalı olarak tasarlanan ve yapısal olarak çeşitli elektronik cihazlarla kullanılabilen oyun materyalleridir.

İşitsel (Sözel İçerikli ve Sese Dayalı) Ürünler: Oyuna başlamadan önce ve oyun devam ederken kullanılan ses, kelime, ritim, çocuk edebiyatı eserler ve müzikler gibi işitsel unsurlardan oluşan oyun materyalleridir.

Gerçek Nesneler: Bireyin çevresinde bulunan her türlü araç, eşya, gıda maddeler veya malzeme olarak da adlandırılabilen gerçek nesneler, oyunda kullanılabilecek birer oyun materyal niteliği taşır. Bununla birlikte, yine gerçek nesne olup, atık olarak ifade edilen ve geri dönüşüme gönderilebilecek nitelikte bulunan nesnelerden oyun materyali üretim mümkündür. Artık materyal de denilen bu nesnelere örnek olarak kâğıt havlu rulosu, şişe kapakları, çeşitli ambalajlar sayılabilir.

yediiklimyayıncılık

Oyun Alanları: İçerisinde diğer oyun materyallerini de barındırabilen, sınırları belirlenmiş, tek başına veya grupla farklı oyunlar oynanabilen ortam ya da mekân olarak da nitelendirilebilen oyun materyalleridir.

OYUNCAK GÜVENLİĞİ YÖNETMELİĞİ

Oyuncak Güvenliği Yönetmeliği 4 Ekim 2016 tarihli Resmî gazetede yayınlandı. Yayımı tarihinden altı ay sonra yürürlüğe girecek olan Yönetmelik; oyuncakların güvenliğine ve serbest dolaşımına ilişkin usul ve esasları belirlemeyi amaçlamaktadır.

Yönetmelik; özellikle oyunda kullanımının amaçlanmasına veya oyun amaçlı tasarlanmasına bakılmaksızın 14 yaş altı çocuklar tarafından oyunlarda kullanılan ürünleri kapsarken;

1) Halkın kullanımına yönelik oyun alanı ekipmanı,
2) Madeni para ile çalışsın veya çalışmasın halkın kullanımına yönelik otomatik oyun makineleri,
3) İçten yanmalı motorlu oyuncak vasıtaları,
4) Oyuncak buhar makineleri,
5) Sapan ve mancınıkları kapsam dışında bırakmıştır.

Ayrıca Yönetmelik kapsamında oyuncak olarak kabul edilmeyen ürünler;

- Festivaller ve kutlamalar için dekoratif nesneler,
- Ürün veya ürün ambalajı üzerinde görülür ve okunaklı bir şekilde 14 yaş ve üzeri koleksiyoncular için yapıldığını gösteren bir ibare taşıması şartı ile koleksiyonlar için yapılan ürünler (maketler, yöresel oyuncak bebekler vb.)
- 20 kg'dan fazla vücut kütlesine sahip çocuklar için yapılmış olan tekerlekli patenler, tek sıra tekerlekli patenler ve kaykaylar da dahil olmak üzere spor ekipmanları,
- Oturağı yatay konumda ve en alt yerleştirme seviyesinde ayarlanmış iken, zeminden oturak yüzeyine kadar olan dikey mesafe ölçüldüğünde, sele yüksekliği 435 mm'den fazla olan bisikletler
- Spor amaçlı veya halka açık cadde veya yollarda, kaldırımlarda ulaşım amaçlı tasarlanan scooterlar, elektrikli araçlar ile diğer ulaşım araçları,
- Derin sularda kullanılması amaçlanan su ekipmanları ile yüzme oturakları ve yüzme yardımcıları gibi çocuklara yönelik yüzmeyi öğrenme gereçleri,
- 500 parçadan fazla parçası olan yapbozlar
- Su tabancaları ve su silahları hariç olmak üzere, sıkıştırılmış gaz kullanılan tabancalar ve silahlar ile 120 cm'den uzun okçuluk yayları,
- Oyuncaklar için özel olarak tasarlanmamış olan patlatma kapsülleri de dahil olmak üzere havai fişekler
- Metalik uçlu dart setleri gibi sivri uçlu atılan şeyler kullanan ürünler ve oyunlar,
- Elektrikli fırınlar, ütüler veya 24 volttan fazla nominal voltajda çalıştırılan, yalnızca bir yetişkin gözetiminde öğrenme amaçlı satılan diğer fonksiyonel ürünler gibi fonksiyonel eğitim ürünleri,
- Yetişkin bir eğitimci gözetiminde okullarda veya diğer pedagojik ortamlarda eğitim amaçlı kullanılması amaçlanan bilim ekipmanı gibi ürünler,
- İnteraktif yazılımlar veya bu yazılımlara bağlı yan donanımlara erişim sağlamak amacıyla kullanılan kişisel bilgisayarlar veya oyun konsolları gibi elektronik ekipmanlar ile özellikle çocuklar için tasarlanmadığı ve kendi başlarına bir oyuncak özelliği taşımadığı sürece bu yazılımlara bağlı özel olarak tasarlanmış kişisel bilgisayarlar, joysticler veya direksiyonlar gibi yan donanımlar,
- Bilgisayar oyunları gibi eğlence amaçlı tasarlanan interaktif yazılımlar ve onların CD gibi depolama ortamları,
- Emzikler,
- Çocukları cezbedici aydınlatıcılar,
- Oyuncaklar için elektrikli transformatörler,
- Çocuklar için oyun amaçlı kullanılmayan moda aksesuarları şeklinde ayrıntılı olarak sayılmıştır.
- Yönetmelik; imalatçılar, yetkili temsilcilere, ithalatçılara ve dağıtıcılara önemli yükümlülükler getirmiştir. Buna göre gerek yerli olsun gerek ithal olsun satılan oyuncaklar özetle;
- CE işareti taşımak zorundadır.
- Oyuncağın Üzerinde ya da mümkün olamadığı durumlarda ambalajın üzerinde Türkçe olmak kaydıyla kullanma talimatı, oyuncakların tip, seri veya model numarası veya oyuncağın tanımlanmasını sağlayacak diğer bilgiler, üretici ve ithalatçının firma bilgileri ve ulaşılabilecek adres bilgileri yer almalıdır.

/yediiklimyayincilik

- Oyuncaklar, içerdikleri kimyasallar da dahil olmak üzere, çocukların davranışları göz önünde bulundurulduğunda ve amaçlandığı veya öngörüldüğü şekilde kullanıldığında, kullanıcının veya üçüncü tarafların sağlığını veya güvenliğini tehlikeye atamaz. (2016 Oyuncak Yönetmeliği)

OYUN TEMELLİ/TABANLI EĞİTİM PROGRAMI

Oyun tabanlı bir müfredat, oyun ve aktiviteyi çocukların öğrenmesinin merkezine koyar. Genellikle erken yaştaki öğrencilere ayrılmıştır, çocukların temel bilgi ve becerilerini oyun yoluyla geliştirdiğini kabul eder. Ancak, çocukların bütünsel gelişimini destekleyen kapsayıcı öğrenme alanlarının tasarımı yoluyla dikkatlice planlanması ve uygulanması gerektiğinden, bu bir serbest bırakma yaklaşımı değildir (Van Oers ve Duikers, 2013).

Oyun tabanlı bir müfredat, Loris Malaguzzi'ye göre çocukların duygusal, fiziksel, sosyal ve bilişsel olarak gelişebilmelerini sağlamak için üçüncü bir öğretmen görevi görebilen öğrenme ortamının tasarımı etrafında oluşturulur. Buna göre, her sınıf genellikle aşağıdaki alanları içerecektir:

- Çocukların hayal güçlerini kullanarak farklı roller üstlenebilecekleri ve iletişim kurabilecekleri rol yapma oyunu.
- Çocukların çiftlikler veya bebek evleri gibi minyatür dünyalarla oynayabilecekleri ve hikâye anlatımına dalabilecekleri küçük dünya oyunu.
- Çocukların ahşap bloklar gibi çeşitli malzemelerle modeller tasarlayıp inşa edebilecekleri inşaat oyunu.
- Çocukların araştırmalar yapabileceği veya küçük dünya figürlerini kullanarak hikayeler yaratabileceği kum ve su alanı.
- Çocukların resim, kolaj gibi geniş yelpazedeki malzemeler arasından seçim yaparak özgürce yaratabilecekleri yaratıcı bir atölye.
- Çocukların şerit metre, ayna ve büyüteç gibi çeşitli kaynaklara erişerek matematiksel ve bilimsel deneyler yapabilecekleri araştırma alanı (Bromley, 2009).

Oyun Tabanlı Bir Müfredat ve Sınıf İçinde Öğretmenlerin Rolleri:

Yönlendirme: Öğretmen çocuklarla birlikte durumu ve etkinlikleri inceler, çocukların dikkatini belirli yönlere odaklar.

Yapılandırma ve derinleştirme: Öğretmen bir problem ortaya koyarak ve ne yapılması gerektiğini tartışarak ortamı hazırlar.

Genişletme: Öğretmen oyun etkinliğini diğer etkinliklerle ve çocukların yetenekleriyle ilişkilendirir.

Katkıda bulunma: Öğretmen, çocukların özel ihtiyaçlarına cevap veren yeni araçları oyuna dahil eder.

Yansıtma: Öğretmen, çocukları sürekli olarak devam eden aktivite hakkında küçük yansıma ve söylem anlarına dahil eder (Janssen-Vos, Van Oers ve Duikers, 2013'ten alıntı).

Oyun Teknikleri

Oyun denilince zihinde belli bir şekil ya da imge oluşabilir. Tarihsel süreç içerisinde farklı toplumlar, gruplar veya kişiler tarafından oyunlar çeşitli şekillerde oynanmış ve birer teknik hâline gelmiştir. Bu tekniklerin gelişmesinde bireysel farklılıkların; ilgi, istek ve ihtiyaçların; çevresel koşul, fırsat ve imkânların; bilimsel çalışmaların etkisi olmuştur.

- Yaşam oyunu
- Hayalî oyun
- Amaçlı/Hedef oyun
- Dramatik oyun
- Fırsat oyunu
- Öğrenme merkezli oyun
- Yarışma
- Sözel (Dile dayalı) oyun
- Müzikli oyun (Rond)
- Kukla oyunu
- Parmak oyunu

Yaşam Oyunu: Yetişkinliğe ait sayılabilecek iş ve eylemlerdeki gerçek materyallerin çocuğun eğitiminde kullanıldığı, çocuğa esneklik kazandırıldığı, kontrollü bir şekilde sorumluluk verilmesinin ön planda olduğu oyun tekniğidir.

Örnek: Anaokulunun bahçe duvarının çocuklarla beraber "duvar boyama" oyunu ile boyanması sürecinde çocuklardan bazıları boya rulosunu arabaymış gibi kullanırken aynı zamanda bir yetişkin edasıyla "Ben duvar boyadım." diyebilir.

/yediiklimyayincilik

Hayalî Oyun: Bireylerin hiçbir sınırlama getirilmeden serbestçe konu, materyal ve süreci yönettiği/yönettikleri çoğunlukla bireysel oynanan bir oyun tekniğidir. Bu oyun tekniğinde çocuk hayalî bir arkadaş, canlı ya da nesneyi oyununa dâhil ederek ve/veya herhangi bir hayalî ses açığa çıkararak ya da sessiz bir şekilde oynayabilir.

Örnek: Bir çocuğun ana sınıfında başının üzerinde bir şeyler varmış gibi dikkatlice kafasını ve bedenini kendi belirlediği bir koreografide ve dengede hareket ettirmesi hayalî bir oyun sayılabilir.

Amaçlı Oyun / Hedef Oyunu: Öğretmenin özel bir kavram ile beraber hedeflediği kazanım ve göstergelerle tam olarak yapılandırdığı ve her hareketin bir amaca hizmet ettiği oyun tekniğidir. Bu teknikte çocukların seviye ve bilgilerine göre oyun sürecinde sıkılmalarını engelleyici ve eğlendirici ögeler bulunmalıdır.

Örnek: Sessizlik kavramı ile sosyal, bilişsel ve motor gelişim alanlarına ait kazanım ve göstergelerin olduğu bir oyun planı hazırlayan öğretmen, çocuklar kahvaltıdayken sınıfı dört bölüme ayırıp bir bölümünü kütüphane, bir bölümünü müze, bir bölümünü hastane bir bölümünü de bahçe olarak hazırlar.

Öğrenme Merkezli Oyun: Özel bir bilimsel alan ya da ilgi alanıyla ilişkili gerçek ve model materyallerin bir araya toplandığı yapılandırılmış veya doğal bir ortamda, serbest biçimde ya da yönlendirme yoluyla yaşantıların sunulduğu oyun tekniğidir.

Örnek: Öğretmen anaokulu bahçesinde oluşturulan fırın öğrenme merkezine çocuklarını çıkarır. Daha önce Türkçe etkinliğinde ele alınan ekmeğin yapılışı ile ilgili "ekmek yapma ve pişirme" oyunu oynayacaklarını söyleyerek öğrenme merkezinde istedikleri şekilde hareket edebileceklerini ve istediği malzemeden ekmek yapıp pişirebileceklerini söyler.

Dramatik Oyun: Herhangi bir materyal kullanılarak ya da materyal olmaksızın nesne, kişi, olay veya durumun serbestçe veya yönlendirme ile canlandırılmasına dayanan oyun tekniğidir.

Örnek: Minyatür çaydanlık seti ile çocuk çay demleme ve içme taklidini içeren "çay partisi" oyunu oynayabilir. Farklı insanlardan gördüğü çay içme şekillerini canlandırabilir.

Fırsat Oyunu: Öğretmen veya yetişkinin, çocukların farklı nesne, olay ve durumlarla ilgili yaşantılarına katıldığı anlık etkileşim ile gerçekleştirilen faaliyetin yarı yapılandırılmış bir oyun çerçevesine oturtulduğu oyun tekniğidir.

Örnek: Öğretmen bahçeye çıkardığı çocuklardan birinin koşması üzerine-önceden planlamamış olduğu hâldedurumu isteyenlerin katıldığı bir koşma oyununa dönüştürebilir.

Yarışma: Genellikle hız, dikkat, denge, dayanıklılık, esneklik ve koordinasyon gibi beceriler geliştirmek için rekabetin ön plana çıkarıldığı belli bir amaca hizmet eden oyun tekniğidir.

Sözel-İşitsel (Dile Dayalı) Oyun: Amacın dile dayalı beceriler geliştirmek olduğu, genellikle dokunsal materyallerin kullanılmadığı oyun tekniğidir. Sözel-işitsel oyunlar zaman zaman rekabet de içerebilir. Bu teknikte bilmecelerden, tekerlemelerden, hikâyelerden, fıkralardan veya kelimelerden yararlanılarak oyunlar oynanabilir.

Örnek: Kulaktan kulağa oyunu bu grupta yer alır.

Müzikli Oyun (Rond): İster sözlü ister sadece melodik olsun, oyunun müziğin sözler veya ritmiyle yönlendirildiği oyun tekniğidir. Bu teknik aynı zamanda müzikle öğretim yönteminin de bir tekniğidir.

Kukla Oyunu: Serbest veya yapılandırılmış bir şekilde istenilen kukla türüyle farklı sesler ve hareketlerin ortaya konduğu oyun tekniğidir.

Parmak Oyunu: Belli bir sistematiğe göre oluşturulmuş düz yazı veya şiirsel ifadelerin parmak veya el hareketleriyle, bazen bütün vücudun da katılımıyla, gösterilmesi şeklinde oluşturulan oyun tekniğidir.

Yediiklim Yayıncılık

Oyunun Tedavide Kullanılması

Tedavi konusunda ise oyunun rolünü kanıtlayan ve oldukça kesin sonuçlara varmış olan araştırmalar bulunmaktadır. Oyunun tedavideki rolü aşağıdaki iki araştırma örneğinde açıklanmaktadır. Birinci araştırmada özel korkuları tedavi için çocukların fantezi davranışlarından yararlanan davranış terapisi ele alınmaktadır. İkincisi iş, çocuk psikoterapisi alanındadır. Burada terapi sırasında hangi oyuncakların ne kadar süre ile kullanıldığını saptayan danışan merkezli bir tedavi örneği verilmektedir. Oyun terapisti, oyunda çocuk ve onun sorunları ile bütünleşmeli, uyguladığı yöntemin tedavideki etkisini devamlı olarak gözlemeli ve gerektiğinde yöntem değişikliğine geçebilmelidir. Çünkü oyun terapisi bir ölçüde deneysel bir ortam oluşturmak ve çocuğun sorununu o ortamda eritmek, ortadan kaldırmaktır. Oyun terapisi çocukla terapist arasında kurulan aynı zamanda çocuğun oynayarak kendi iç dünyasını keşfettiği bir ilişki süreci olarak yorumlanabilir. Oyun terapisi süreci, çocukların bazı duygu ve deneyimleri yaşamasına olanak sağlar. Bu süreç aynı zamanda terapiste çocuğun iç dünyasını, yaşantılarını ve duygularını anlama fırsatı vermektedir. Oyun sırasında kurulan terapatik ilişki, çocukta dinamik bir iyileşme ve gelişme olmasına yardımcı olur. Çünkü çocuğun dünyası hareket, oyun ve aktivite dünyasıdır. Bu durum terapistin çocuğun dünyasına girmesini sağlayan en iyi yoldur. Oyun, çocuğun geçmiş yaşantı ve sorunları duygu ve düşüncelerini yansıttığı ve iletişim kurduğu tek alandır.

KAYNAKÇA

YAVUZER, Haluk. (1996) Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitapevi YAVUZER, H. (2000). Çocuk Psikolojisi. Remzi Kitapevi, İstanbul. Sevinç, M. (2004) Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde oyun. İstanbul Öğretir, Ayşe Dilek.(2008). Oyun ve Oyun Terapisi

Pehlivan, H. (2005) Oyun ve Öğrenme. Ankara

Seyrek, H. Sun, M. Çocuk oyunları okul öncesi eğitimde oyun dersi el kitabı. İzmir Onur, B. (?) Tarih boyunca oyunlar ve oyuncaklar

Kâhya Canlı, S. Demirarslan, D. (2020) Çocuk oyun alanlarının tarihi gelişimi Akgül, H. Öztürk, C. (?) Oyun ve oyuncağın tarihsel gelişimi. İzmir

Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.

Uluğ, Ormanlıoğlu Mücella. (1999). Niçin Oyun? İstanbul: Özne&Göçebe Yayınları

Osman Göde-Gülen Vural. (2003). "Çocuklarda Hareket Eğitimi" Çoluk Çocuk Dergisi, 28, 16-19. Gitmez, S. A. (1989). 0-5 Yaşlarında Zihinsel Gelişme, Ankara: Verso Yayınları.

Gövsa, A. I. (1998). Çocukta Zihinsel Gelişim (Çocuk Ruhu), İstanbul: Hayat Yayınları, Eğitim Dizisi, No: 3. Köksal, Aysel. (2002). "Çocuklarda Oyun gelişimi" Çoluk Çocuk Dergisi. Sayı.13.

Arı, R., Üre, Ö. ve Yılmaz, H. (1999). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi (Eğitimin Psikolojik Temelleri), Konya: Mikro Yayınları

Singer, D. G. Singer J. I. (1998). Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi, Çeviren: Nurdan Cihan şumül. Birinci Basım. İstanbul: Gendaş A.fi. Yayınları

Poyraz, Hatice. (1999). Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak, Ankara: Anı Yayıncılık Özdoğan, Berka. (1997). Çocuk ve Oyun: Çocuğa Oyunla Yardım, Ankara: Anı Yayıncılık.

Amas, Aktaş Yaşare. (2002) "Bir Öğrenme Merkezi Olarak Blok Köşesi" Çoluk Çocuk Dergisi, 20. 14-15 Çağlayan, Dinçer. (2002). "Eğitici Oyun Materyalleri" Çoluk Çocuk Dergisi, 16. 28-29.ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE DRAMA

/yediiklimyayincilik

YARATICI DRAMA

- Yunanistan'da bulunan "Drama" şehrinden adını alan bu kavram Yunanca kökünü Dron kelimesinden alır. Dron; itmek, çekmek, yapmak, etmek anlamına gelir. Bugünkü anlamda drama "seyirlik olarak benzetme" anlamını taşır.
- Okul öncesi dönemde geniş yer tutan drama, ezberin kenara itilerek uygulamanın ön plana çıkmasında önemli rol oynamaktadır. Drama uygulamaları bilişsel-sosyal-duygusal-motor becerileri gibi gelişim alanlarının bütüncül olarak gelişmesini sağlar.
- Çocuklar, duygu ve düşüncelerini, isteklerini, tutumlarını, değerlerini, tecrübelerini, alışkanlıklarını vb. özellikleri göz önüne sererek, hayal güçlerini kullanarak, birbirleriyle grup içinde etkileşerek, bir şeyler paylaşarak, gözleyerek öğrenmektedir. Çocukların bu yolla yani yaparak yaşayarak öğrendikleri bilgiler kalıcı olmakta ve hayata daha kolay bir şekilde geçirebilmektedirler.
- Drama, çocuğu merkeze alarak onun öğrenme sürecinde aktifleşmesini sağlar. Aktif öğrenme sayesinde çocuklar; yaratıcı, eleştirel, çok boyutlu ve özgürce düşünebilmekte, eğlenebilmekte, empati kurabilmekte ve iş birliği yapma becerilerini geliştirebilmektedirler.
- Günümüzde önemli yer tutan drama kavramı İnci San'a göre şöyle tanımlanır: Yaratıcı Drama; doğaçlama, rol oynama vb. tiyatro ve drama tekniklerinden yararlanarak, bir grup çalışması içinde, bireylerin bir yaşantıyı, bir olayı, bir fikri, kimi zaman bir soyut kavramı veya davranışı, eski bilişsel örüntülerin yeniden düzenlenmesi yoluyla ve gözlem, duygu ve yaşantıların gözden geçirildiği "oyunsu" süreçlerde anlamlandırılması, canlandırılmasıdır. Ancak yaratıcı drama tiyatro yapmak, oyunculuk yapmak değildir.

YARATICI DRAMANIN ÖZELLİKLERİ

Yaratıcı drama, tümel bir öğrenmeyi gerçekleştirebilecek, özelliklere sahiptir; öğrenmede bilişsel, duygusal ve psikomotor gelişim alanlarının eş zamanlı olarak gerçekleştirilmesini kolaylaştırır ve öğrenmenin yaşantısal hâle getirildiği uygulamalardan oluşur.

Katılımcılar eğitimde yaratıcı drama ile kendilerinin merkezde olduğu çeşitli dramatik süreçleri yaşarlar. Bu süreç içerisinde çeşitli rolleri üstlenen katılımcı, kendini ve çevresini daha iyi tanır, algılar ve çeşitli öngörüler geliştirir. Bu doğrultuda yaratıcı dramanın en belirgin özellikleri şunlardır;

- Yaratıcı drama bir grup etkinliğidir.
- Yaratıcı drama katılımcıların tecrübelerine dayalıdır ve katılımcıları merkeze alır.
- Yaratıcı drama canlandırma odaklıdır. Bu odaklanma ise;
  - ✓ -mış gibi yapmak
  - ✓ Kurgu merkezli
  - ✓ Spontanelik
  - ✓ Doğaçlama
  - ✓ Rol oynamaya dayalıdır.
- Yaratıcı drama çalışmaları "şimdi ve burada" olgusuyla gerçekleştirilir.
- Yaratıcı drama sonuç değil, süreç odaklı bir çalışmadır. Yaratıcı drama çalışmaları; yaratıcı drama alanını bilen, yaratıcı drama çalışmalarını planlayan, uygulayan ve değerlendiren bir eğitmenin veya dramayı bilen ve bir yöntem olarak kullanabilecek olan bir öğretmenin yönlendirmesiyle gerçekleştirilir.
- Yaratıcı drama çalışmaları, bu çalışmalara katılmak isteyen ve alanının gerektirdiği kuralları yerine getiren herkesle yürütülebilir. Bu kapsamda yaratıcı drama etkinliklerine engelliler dâhil, çocuklar ve ileri yaşlara kadar olan katılımcılar da katılabilir. Bunun için tek ve yeterli ölçüt yaratıcı drama ortamlarının kurallarına uymayı kabul etmek, kişisel tabulardan uzaklaşmak ve oyun, canlandırma gibi etkinliklere tam olarak katılmaktadır.
- Yaratıcı drama disiplinler arası bir alandır; eğitim ve tiyatro, yaratıcı dramanın doğrudan yararlandığı iki önemli temel alanı oluşturur.
- Yaratıcı drama tiyatrodan farklı bir anlama sahiptir. Yaratıcı drama tiyatro yapmak değildir, ancak tiyatrodan da sürekli beslenen bir alandır.
- Yaratıcı drama çalışmaları, alanın gerektirdiği özelliklere sahip belli bir mekânda ya da drama çalışmalarına uygun hâle getirilmiş diğer mekânlarda yapılır.

Yediiklim yayıncılık

- Yaratıcı drama, oyunların genel özelliklerinden yararlanır.
- Yaratıcı drama aynı zamanda bir mesleğin de adı olan oyunculuk yapmak değildir ve bu mesleğin gerektirdiği kadar oyunculuk becerisine sahip olma gibi bir ön koşulu yoktur.
- Yaratıcı drama sadece ısınma ve iletişim-etkileşim oyunlarından oluşmaz; içinde mutlaka dramatik kurguya sahip canlandırma süreçleri olmalıdır.
- Yaratıcı dramanın bir yöntem (araç) ve bir ders (amaç) gibi farklı kullanım biçimi veya boyutları söz konusudur.
- Yaratıcı drama bir yapılandırmaya göre, birbirine sistematik bir biçimde bağlı olan belirli aşamalara göre yürütülür.
- Yaratıcı drama, psikodrama gibi bir iyileştirme, katılımcının öznel yaşantısına odaklanan tedavi amaçlı çalışmalar yapmak değildir. Bu tür çalışmalar doğrudan amaç görevi taşımaz.
- Yaratıcılığı ve hayal gücünü geliştirme
- Kendini tanıma, gerçekleştirme ve başkalarıyla iletişim becerisini geliştirme
- Demokratik tutum ve davranış geliştirme
- Estetik davranışlar geliştirme
- Eleştirel ve bağımsız düşünebilme becerisi geliştirme
- İş birliği yapabilme ve birlikte çalışma becerisi geliştirme
- Sosyal duyarlılık yaratma
- Duygunun sağlıklı bir biçimde boşalımını ve kontrolünü sağlama
- Dil gelişimi, sözel ve sözel olmayan ifade becerisini geliştirme
- Ayrıca, drama bir grup ortamı içinde çocukların birtakım dinamikler, yeni öğrenmeler ve kişisel kazanımlar elde etmesine olanak sağlayan mükemmel bir araç olarak değerlendirilir. Bu açıdan bakıldığında da drama okul öncesi eğitiminin vazgeçilmez bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Yediiklim Yayıncılık

EĞİTİMDE YARATICI DRAMANIN YARARLARI

- Eleştirel düşünme yeteneği kazandırma
- Sosyal gelişim ve birlikte çalışma alışkanlığı kazandırma
- Kendine güven duyma ve karar verme becerileri kazanma
- Yaratıcılık ve estetik gelişimi sağlama
- Sözcük dağarcığını geliştirme yoluyla dil ve iletişim becerileri kazanma
- İmgelem gücünü, duygularını ve düşüncelerini geliştirme
- Soyut kavramları veya yaşantıları somutlaştırma
- Bireyler arasındaki farklılıklara hoşgörüyle bakabilmeyi sağlama
- İçinde yaşanılan dünyayı daha somut görmeyi sağlama
- Hoşlanılmayan durum, olay karşısında başa çıkabilme
- Başkalarını anlama ve hissetme becerisi kazanma
- Farklı olay veya durumlar hakkında deneyim kazanma
- Moral ve manevi değerlerin gelişmesini sağlama
- Sosyal ve psikolojik duyarlılık yaratır
- Dört temel dil becerisi (konuşma, dinleme, yazma, okuma) geliştirir.
- Bedenini çok yönlü kullanmayı sağlar.
- Problem çözme ve karşılaşılan problemle başa çıkma yeteneği sağlar.
- Programın geliştirilmesinde öğretmene destek sağlar.
- Kişiyi rahatsız eden durumların ortaya çıkarılmasını sağlar.
- Bireyin sosyal, bilişsel, dilsel, duygusal vb. alanlarda bütüncül gelişimini sağlar.

Not

Eğitimde yaratıcı drama yakınsak düşünmeyi değil ıraksak düşünmeyi destekler.

DRAMA VE TİYATRO ARASINDAKİ İLİŞKİ

Drama ve tiyatro birbirine en sık karıştırılan kavramlardır. İç içe geçmiş bu kavramlar arasında bazı farklar vardır. Bu farklar aşağıda sıralanmıştır:

- Tiyatro bir metne bağlıyken drama kendiliğinden gelişir.
- Tiyatroda sahne, dekor vs. önemliyken dramada bunlar olmak zorunda değildir.
- Tiyatroda izleyici kitlesi olmak zorundayken dramada izleyici diye ayrı bir kitle yoktur. İzleyici aynı zamanda katılımcılardır.
- Tiyatroda amaç oyunculuk becerisi kazandırmaktır. Dramada böyle bir amaç söz konusu değildir.

DRAMA-OYUN ARASINDAKİ İLİŞKİ

Dramanın temelinde oyun bulunmaktadır. Drama sayesinde çocuklar hem oyun oynamakta hem de olayları, kavramları ve durumları daha etkili bir şekilde öğrenmektedirler. Drama-oyun ilişkisini açıklamak için drama ve oyunun benzerlikleri ve farklılıklarının ifade edilmesi yararlı olacaktır. Bu bağlamda drama ve oyun için şu karşılaştırma yapılabilir:

- Dramada amaç ve hedefler öğretmen (lider) tarafından önceden belirlenmiştir. Oyunda amaç ve hedefler belli olmayabilir.
- Dramanın kuralları yoktur ancak oyunda kurallar çocuklar tarafından süreç içerisinde belirlenebilir.
- Drama ve oyunda çocuklar dikkatlerini ve enerjilerini etkinliklere yoğunlaştırırlar.
- Dramada önemli olan süreçtir. Oyunda sürecin yanında başlangıç ve sonuç bölümleri de vardır.
- Dramada çocuklara bir lider rehberlik eder.
- Oyunda rehberliği oyun içerisindeki çocuklardan biri üstlenebilir.
- Dramanın sonunda tartışma ve değerlendirme yer alırken oyunda bir tartışma ve değerlendirme yer almamaktadır.
- Drama planlı bir çalışmadır. Oyun ise kendiliğinden başlayabilir.
- Dramada tekrar vardır. Ancak süreç ve yaşantılar farklılaşır.
- Oyunda tekrar vardır ancak yapısal anlamda tekrar yoktur.

Yediiklim Yayıncılık

DRAMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Dram: Türkçe sözlükte, sahnede oynanmak üzere yazılmış konuşmalar ve devinimlerle gelişen, karşıt oluşların çatışmasıyla sonuçlanan oyun, yapıt, mecaz anlamda da acıklı olay olarak tanımlanır.

Örnek: Al yazmalım filminde "Sevgi nedir?" sorusunun cevabını arayan kadın.

Drama: Kökeni "Dromenon" ya da "Dremeno"sözcükleri Latince olup her iki sözcük de "Droman" sözcüğünden gelmektedir. Dro; ana tanrıçanın kocası, man; Anadolu'da baştanrı, adam, erkek demektir. Drama; tiyatro yazını, oyun yazma sanatı, oyun biçiminde oyun, içinde eylem barındıran her türlü etkinlikler bütünüdür.

Dramatik: Sahne oyununa özgü olan; içinde gerilim, çatışma, çeşitli olaylar ve karşıtlıklar bulunan, insanla ve insan ilişkileriyle gelişen yapıt ya da olay, mecazi olarak da duyguları kamçılayan, coşku verici, gerilim yaratıcı olarak tanımlanır.

Dramatik Oyun: Çocukların keşfettikleri ve çevrelerindeki tüm karakterleri ve hareketleri taklit ettikleri özgür bir ortamda oynanan oyundur. Bu tür oyunlar bir grubu gerektirir, bireysel değildir, anlıktır, süresi kestirilemez, temel olarak öykünmeye dayanır. Bir anda başlar ve bitişi belli olmayan, rollerin var olduğu senaryo ve metnin olmadığı doğaçlama ve rol oynama tekniklerinin kullanıldığı, gelişimini gündelik yaşamdan alan bir tekniktir.

Örnek: Evcilik, itfaiyecilik, doktorculuk vb.

> **Not**
>
> Dramatik oyun ile yaratıcı drama iç içedir. Yaratıcı drama bir liderin müdahalesinden dolayı dramatik oyundan ayrılır.

Dramatizasyon: Yaratıcı drama ile en çok karıştırılan kavramdır. Dramatize, sözcük olarak; drama biçimine sokulmuş, oyunlaştırılmış ya da oyun biçiminde olan, dramatize etmek ise roman, öykü, şiir gibi bir yazın yapıtını radyo, TV ya da sahne biçimine sokmak, oyunlaştırmak demektir.

Örnek: Yaprak Dökümü romanının televizyonda dizi şekline dönüştürülmesi örnek verilebilir.

Çocuk Tiyatrosu: Okul öncesi dönemden ergenlik dönemine kadar amatör veya uzmanlar tarafından çocuklar için yapılan tiyatrodur.

Anlatı Tiyatrosu: Öykü, masal gibi herhangi bir anlatının drama teknikleri kullanılarak bir anlatıcı tarafından bir veya birden fazla dinleyiciye anlatılması, aktarılmasıdır. Katılımcılar dâhil olabilir, anlatıcı katılımcı olabilir.

Oyun: Çocuk tarafından oyun olarak algılanan drama etkinlikleri, diğer birçok etkinliğe oranla çocuğun ilgisini daha fazla uyandırabilir; bu nedenle tüm gelişim alanlarında daha iyi bir performans göstermesini sağlayabilir.

Çocukların dramada hayal ile gerçeği bir arada kullanarak taklit becerilerini geliştirmeleri oyunun da sürece dâhil olmasını sağlamıştır.

DRAMANIN TARİHÇESİ

Harriyet Finlay Johnson (1871-1956) İngiltere'de bir köy okulunda öğretmenlik yaptığı yıllarda, öğrencilere geleneksel yöntemlerle ders anlatıldığını gözlemlemiş, öğretim yöntemlerinde değişikliklerin yapılması gerektiğini düşünmüştür. Öğretimde dramatik süreci kullanarak denemeler yapmış; bunu "dramatik yöntem" olarak adlandırmıştır. Öğretilecek her konu dramatik harekete uyarlanmıştır. "Öğretimin Dramatik Yöntemi" adlı kitabı yayımlamıştır. Dikkat çektiği bir başka nokta ise çocukların daha iyi öğrenmesi için yapılması gerekenin çocuklarda istek uyandırma gerekliliği olduğudur.

Henry Caldwell Cook (1886-1939) 1917 yılında yayımlanan "Oyun Yolu" başlıklı kitabında oyun etkinliğinin eğitimin temeli olduğunu vurgulamıştır. Yapmak, oynamak ve kendiliğinden öğrenmek için önemli bir anahtardır. Cook, öğrenmede ilginin önemli olduğu fikrinden yola çıkarak tiyatro oyunlarının ilgi çekiciliği sayesinde öğrenmede kullanılabileceği fikrini dile getirmiştir.

Peter Slade (1912-2004) çocuğun oynadığı oyunu ikiye ayırmaktadır. Bunlar kişisel oyunlar ve tasarlanan oyunlardır.

- Kişisel oyunda insanın tüm etkinlikleri kullanılır ve karakterizasyon ile hareket bu oyunun tipik özellikleridir. Koşma, top oyunları, dans, yüzme gibi etkinlikleri içine alır.
- Tasarlanan Oyunlarda ise tüm zihin kullanılır fakat beden o kadar çok kullanılmaz. Hayali bir dramatik durum tasarlanarak dışarıdaki nesnelere yönelinir.

Brian Way (1923-2006) Dramanın insan yaşamının her noktasında var olduğunu ifade etmiştir ve dramayı yaşamın uygulaması olarak tanımlamıştır. Dramanın insanların bireysel gelişimiyle ilgili olduğunu belirtmiştir. Yaratıcı drama anlayışı genel olarak "Kişiliğin Yedi Boyutu" olarak adlandırılan çembersel gelişim modelinden yola çıkarak, bu çember üzerindeki yedi noktanın aşamalı ve uzun süreli yaratıcı drama uygulamalarıyla geliştirilmesi temeline dayanmaktadır. Bu yedi nokta: yoğunlaşma, duyular, düş kurma, öz bedensellik, konuşma, duygular, zekadır.

1967 yılında yazdığı Drama Yoluyla Gelişim adlı kitabında dramanın işlevi, olduğu yerden başlamak, yaratıcılık, doğaçlama, bir insan üzerine düşünmek, hareket ve ses kullanımı gibi konu başlıklarında kendi drama anlayışını aktarmıştır.

Dorothy Heatcote (1926-2011) 1940'larda dramadaki ikinci temel yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bir şey öğretme odaklı "eğitimde drama"yı üst düzey bir bakış açısı ile evrensel boyutlara taşıyarak dramanın annesi konumuna gelmesine yardımcı olmuştur. Heatcote'un **Dört Drama Modeli:**

- İnsanı Keşfetmek için Drama: Bireyi ve bireylerin sorunlarını merkeze aldıkları.
- Uzman Rolü Yaklaşımı: Sorunu merkeze aldığı, çocukların hayali bir problemi uzman rolü alarak çözdükleri
- Yuvarlanan Rol: Programdaki farklı derslerin aynı drama çatısı altında buluşup çocukların alanlar arasındaki bağlantıları görebildikleri
- Komisyon Modeli: Çocukların gerçek hayatları ile bağlantılı sorunları çözmek üzere kurdukları komisyon içinde olayı değerlendirdikleri ve genelde de süreçlerine dair bir rapor şeklinde yazılı çalışma yaptıkları.

1960'lardan itibaren Dorothy Heathcote ve Gavin Bolton, Uzmanın Mantosu (MoE) yaklaşımını geliştirdiler. Bu yaklaşım, çocuklara sorumlu uzmanlar olarak davranmanın onların katılımını ve özgüvenini artırdığı varsayımına dayanır. Çocuklar, etkileşimli ve proaktif bir şekilde birlikte öğrenme ve keşfetmenin gerçek bir amacını algılayabilirler; günlük yaşamlarına uygulayabilecekleri beceri ve bilgi edinebilirler. Odak noktası sorgulama süreci olsa da bu süreç genellikle mektup yazma, broşür basma veya ürün tasarlama gibi gerçek sonuçlara yol açabilir.

Yediiklim Yayıncılık

Gavin Bolton (1927-) Öğrenme ve öğretmen için dramanın bir araç olarak kullanılması ve çocukların pasif rol oynamaması gerektiği düşüncesini savunmuştur. **Drama çalışmalarını A, B, C, D tipi olmak üzere dört başlık altında incelemiştir.**

- A-tipi: Egzersiz: parça parça deneyimleri içeren kısa süreli sadece forma odaklanan biçimdir.
- B-tipi: Dramatik Oynama: Olay akışı, mekân, kişiler ve konunun belli olduğu, fakat düşük düzey düşünme becerisi gerektiren, genelde bir sonraki veya bir önceki adımda neler olduğunu düşünmenin yeterli olduğu, basit düzey "-mış" gibi oynamalarıdır.
- C-tipi: Tiyatro: Oyunların drama içi veya dışı seyirci ile buluşmasıdır; konuşma ve aksiyonda açıklık gerektirir, olay izleyen kişilere aktarılmalıdır ve bu aktarım genelde çocuklarda başarı duygusu yaratmaktadır.
- D-tipi: "Anlayış için Drama" olarak isimlendirmiştir. Sembolik çocuk oyununu temel aldığını söyleyen Bolton, dramada anlamın çok katmanlı olduğunu açıklamıştır.

Winifred Ward /1884-1975) "Oyun yaratma" ve "oyun kurma" adını verdiği yöntemle okul çağındaki çocuklarla doğaçlamaya dayalı dramanın yeni kullanımını savunan ilk Amerikalıdır. Dramanın, öğretmenin yazılı bir metne bağlı kalmadan çocukların yaratıcı bir şekilde etkinlikte bulunmasına yardımcı rol oynamasına ve çocukların kendilerini ifade edebilme becerisinin, dil yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır.

Nellie McCaslin (1914-2005) "Creative Drama in the Clasroom" isimli kitabında, yaratıcı dramayı, hem bir sanat, hem de sosyalleşme aracı olarak kullanılan bir tür etkinlik olarak tanımlamıştır. Ona göre drama eğitiminin amaçları şunlardır:

- Çocukların kendi dünyalarını keşfetmelerini sağlamak,
- Yaşadıkları çevreye ne zaman ve nasıl uyum sağlamaları gerektiği konusunda bilgilenmeleri için onlara yardımcı olmak,
- Dramanın nasıl bir etkinlik olduğunu anlamalarını sağlamaktır.

yediiklimyayıncılık

McCaslin'in üç kavrama yaklaşımını ele alarak drama anlayışını ve dramaya atfettiği değeri anlamak önemlidir. Bu kavramlar ise; dramatik oyun, yaratıcı drama, oyun yapımıdır.

Dramanın Türkiye'deki Öncüleri

Selahattin Çoruh (1903-1987) Ankara'da ilköğretim müfettişlerinden Çoruh, "Okullarda Dramatizasyon" isimli kitabı kaleme almıştır. Bu kitapta dramatizasyonun okullarda kullanımı ve bunun sayesinde öğrencilerin pasif bir şekilde eğitilmesinin ortadan kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. Çocukların çevresinde var olanları taklit yoluyla öğrenmesi, oyunun çocuğun gelişiminde ne denli önemli olduğunu vurgulamıştır.

Emin Özdemir, Türk Dil uzmanı Özdemir, 1965 yılında "Uygulamalı Dramatizasyon" isimli bir kitapçık yayımlamıştır. Bu kitap kılavuz özelliği taşımaktadır. İçeriğinde çocuklara yönelik parmak oyunu, sözsüz dramatizasyon, (metinden) bağımsız dramatizasyon, (metne) bağlı dramatizasyon, kukla oyunu gibi drama türleri sıralanmıştır.

Tamer Levent (1950-) Devlet Tiyatrosu sanatçısı olan Levent, 1982 yılında İnci San ile çağdaş drama uygulamalarının başlamasına öncülük etmiştir. Dramanın yaşamın tüm alanlarında yer alması gerektiğini, drama yöntemi ile öğrenme ve farkındalık eğitimi sağlanabileceğini, çocuğun kendini tanımasını ve başkalarına kendini ifade edebilme olanağı sağladığını belirtmiştir.

İnci San , Sanat Tarihi ve estetik konuları üzerine çalışan San, 1974 yılında "Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık" başlıklı tezi ile doktorasını tamamlamış, sanat yoluyla eğitimi savunmuştur. Yaşam ile oyun arasında temel yapı benzeşmesi bulunduğunu, oyundaki etkileşim ile toplumsal gerçeklikteki etkileşimin de temel yapılarının benzer olasının, oyunun eğitimde kullanılmasına etken olduğunu belirtmiştir. Drama gerçek dünya ile kurgusal dünyanın özümsenmesi ile oluşur. 1985 yılında İnci San'ın, Tamer Levent ile birlikte gerçekleştirdiği ilk "Uluslararası Eğitimde Dramatizasyon Semineri" yaratıcı dramanın Türkiye'deki çağdaş kullanımının kamuoyuna açılması yönünde öncülük etmiştir.

Not

2005 yılında Türkiye 7. Drama Liderleri buluşmasında alınan kararla 10 Ekim "ULUSAL DRAMA GÜNÜ" olarak kutlanır. Ancak ulusal drama günleri ülkemizde artık kongre şeklinde düzenlenmektedir.

DRAMA ORTAMI/KULLANILAN ARAÇ-GEREÇLER

Fiziksel Ortam

Yaratıcı dramada fiziksel ortam, çocukların rahat edebilecekleri genişlikte bir alanın düzenlemesiyle oluşur. Ses çıkarmayan lamine parke kaplı veya halı ile döşenmiş zemin malzemeleri olması gerekmektedir. Ses ve ışık düzeni, fiziksel ortamın gereklerindendir. Çok büyük bir alana gerek olmasa da çocukların birbirine çarpmadan rahat edecekleri geniş bir yer olmalıdır. Sınıf dışı; müze, bahçe, sokak, hayvanat bahçesi, tarihî yerler, açık hava mekânları da kullanılabilir. Drama ortamında önemli olan çocukların güvende olmasıdır.

Not

Açık mekânlarda yapılan drama çalışmalarında sahne, ses ve dekor kullanılmaz.

Not

Drama ortamında sabit monte edilmiş sandalyeler ve masa olmamalıdır eğer varsa sandalyeler katlanabilir olmalıdır. Zemin halı veya parke olmalıdır.

Çalışma Ortamında Kullanılacak Araç-Gereçler

Çocuğun drama çalışmaları yapacağı ortamda hayal dünyasını harekete geçirmeye yarayan gerçek ve gerçeğe çok yakın objeler olmalıdır. Bu objeler, ortama uygun şekilde yerleştirilmelidir. Drama çalışmalarında bir araç, asıl amacına uygun şekilde kullanılmayabilir. Örneğin; büyük bir mukavva kutu, televizyon şeklini alabilir. Burada katılımcının kutuyu hangi amaç için neyin yerine koyarak kullandığı önemlidir.

Araç-gereçler gerçek kullanımdan çok drama çalışmalarında güdüleyici rol oynar. Çocuğun duygu ve düşüncelerini yansıtmasını, rolünü oynarken bütünleyici faktör oluşturabilmesini sağlamalıdır.

Drama çalışmalarında fiziki ortamda bulunması gereken ses ve ışık düzeninin en önemli parçası müzikli araçlar, kasetler, CD çalar ve CD'lerdir. Projeksiyon, bilgisayar, DVD, projektör, yazı panosu, oyuncaklar, süs eşyaları, eski giysiler, ayakkabılar, bozulmuş TV, ütü, telefon vb. ev eşyaları, boş kutular, farklı figürlerde; kuklalar, kartonlar, boya kalemleri, gazeteler, dergiler, büyük boy poster, afiş, reklam panoları, farklı konularda hazırlanmış uyarıcı panolar, duyuru panoları, büyük ve küçük boylarda resim ve fotoğraflar, posterler, kurdeleler, ipler, gibi araç gereçler de drama ortamında bulundurulmalıdır. Katılımcıların duyu organlarından, uyarıcı araç olarak yararlanılabilir. Araç gereçler katılımların birlikte oluşturdukları bir dolap, sandık veya kutuda saklanmalıdır. Ayrıca toplanan araç gereçler çocuklar için zararsız, kolay bulunabilen ve ulaşılabilen, çok amaçlı kullanıma uygun, cinsiyet ayrımı gözetilmeden ve hareketlerine sınır getirmeden kullanabileceği ekonomik durumuna uygun temizlenebilen nitelikler taşımalıdır.

YARATICI DRAMANIN BİLEŞENLERİ

1. Drama Lideri (Öğretmenin) Rolü

Drama lideri (öğretmen); drama etkinliklerinin yararlı olabilmesi, büyük ölçüde liderin (öğretmenin) olumlu ve doğru yaklaşımına, rehberliğine bağlıdır. Liderin belirlediği hedefler ve yöntemler doğrultusunda katılımcılar kendi deneyimlerini ve yaratıcılıklarını katarak bir olayı, durumu veya bir yaşantıyı canlandırır. Eğitimde drama çalışmalarında, öğretmenin rol aldığı bütün grupla yapılan drama çalışması en etkili olanıdır. Ders yılı başında çocukların kaynaşabilmesi için lider bu çalışmaları daha uzun tutmalıdır. Küçük yaş gruplarında yapılacak denge sağlayıcı ısınma çalışmalarına daha fazla yer vermelidir. Yapılacak her drama çalışmasına başlarken ısınma, uyum ve güven çalışmaları yapılır. Bu çalışmaların verimli olabilmesi, Liderin nitelikli ve iyi eğitim almış olmasına bağlıdır.

Liderin konumu; iyi bir lider drama çalışmaları için aşağıda belirtilen davranışlar yerine getirmelidir.

- Gruba güven vermelidir. İyi bir sır saklayıcı olmalıdır.
- Çocukların fikirlerine önem vermeli, grubu dinlemelidir.
- Sabırlı olmalıdır. Beklemeli, kendisinin de yeni şeyler öğrendiğinin farkında olmalıdır.
- Grubu etkin olarak dolaylı ya da doğrudan kontrol edebilmelidir.
- Taraf tutmamalıdır. Grubun durdurma, değiştirme, yönlendirme hakkına saygı duymalıdır.
- Sorulan sorulara soru ile karşılık vererek yanıtı çocuklardan almalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

- Eleştiriler yapılırken hemen onaylamamalı, başka öğrenciye de söz hakkı vermelidir. İyi bir gözlemci olmalıdır.
- Mutlaka planlı çalışmalıdır. Dramanın sınırlarını bilerek hareket etmelidir.
- Salonun ya da sınıfın hazırlanmasında diğer kişilerden yardım alınmasını sağlamalıdır. İş birliği yapabilmelidir.
- Çocukların derse gergin başlamasına neden olabilecek durumlar yaratılmasına izin vermemelidir.
- Etkinliklerde müzik kullanılacak düzen hazırlamalıdır.
- Cana yakın, güler yüzlü, sempatik, doğal davranışlar sergilemelidir.

2. Oyun Grubu / Katılımcılar

Katılımcılar olmadan bir drama sürecinin gerçekleşmesi mümkün değildir; bu açıdan bakıldığında drama sürecinde katılımcılar kilit bir etkiye sahiptirler. Drama sürecinin planlanması ve uygulanmasında katılımcıların yaşları, gelişim dönemi özellikleri, cinsiyetleri, ilgileri, gereksinimleri dikkate alınmalıdır.

Drama sürecinde yer alacak katılımcıların kendilerini süreçte iyi hissetmeleri için aşağıda belirtilen durumlara özen gösterilmesi gerekmektedir:

Dramaya katılan çocukların her şeyden önce grup içinde çalışmaya hazır olmaları, kendilerini rahat ve güvenli hissetmeleri, yeni ve değişik şeyler keşfetmeye istekli olmaları gerekir. Bu açıdan bakıldığında katılımcıların kendilerini süreçte rahat hissedebilecekleri planlamaların yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Çocukların gönüllü bir şekilde ve isteyerek etkinliğe katılması esastır, ancak bazı durumlarda çocukların hepsinin gönüllü olmasından bahsetmek söz konusu olmayabilir. Ancak liderin hazırlayacağı iyi planlanmış drama süreci ile çocukların süreçten yararlanmaları ve isteyerek sürece katılmaları desteklenebilir.

Drama çalışmalarına katılmak için tiyatro yeteneğinin olması gerekmemekle birlikte drama çalışmaları bu yeteneği geliştirmektedir. Drama ve tiyatro yeteneği olan katılımcılar da süreci etkilemektedir. Her iki durumda da katılımcıların grup üyelerine ve sürece olumlu etkilerinin olmasına özen gösterilmelidir.

Drama sürecinde her bir katılımcının aktif olmasına ve süreç sonunda değerlendirme yapmasına fırsat verilmelidir.

Ortam

Çalışmanın hedeflerine bağlı olarak drama çalışmaları sınıf içinde ya da okulun başka bir bölümünde yapılabilir. Müze, pazar yeri, park gibi okul dışındaki açık ve kapalı farklı ortamlarda da olabilir. Drama çalışmalarında ortam önemlidir ve geleneksel bir sınıfan farklı şekilde düzenlenmelidir. Drama çalışmalarında uygun ortam özellikleri aşağıda açıklanmıştır:

Ahşap ya da halı ile zemini döşenmiş olan ve ayakkabıların çıkarılıp girilebileceği bir ortam olmalıdır.

Sabit sıraların olmadığı, olası gürültü unsurlarını önleyici, her türlü eyleme ve gerekli olduğunda sunum yapmaya elverişli olmalıdır.

Ortamın ısısı, ışığı ve havalandırmasının drama çalışmalarının rahatlıkla yürütülebileceği bir şekilde olması sağlanmalıdır.

Ortam ne büyük ne de küçük olmalıdır. Çok büyük ortamlar dikkatin dağılmasına, grup dinamiğinin yakalanmasında sıkıntılara neden olabilir; küçük ortamlar ise sürecin rahatlıkla yürütülebilmesinde sıkıntılara yol açabilir. Katılımcıların birbirlerine dokunamayacakları kadar geniş olmalı, bununla birlikte katılımcıların dikkatlerini dağıtacak şekilde de büyük olmamalıdır

Araç ve Gereçler

Herhangi bir malzeme kullanılmadan da drama çalışmaları yürütülebilir. Ancak kullanılan her malzeme yeni çağrışımlar oluşturur. Araç ve gereçler dramada güdülenmeyi önemli ölçüde etkiler. Drama çalışmalarında canlandırmayı kolaylaştırmak için bazı araç, gereçler ve aksesuarlara yer verilebilir. Drama liderinin en önemli sorumluluklarından birisi gerekli araç, gereç ve materyalleri sağlaması ve bunları çocukların kullanımına hazır bir şekilde sunmasıdır.

Araç ve gereçler ile ilgili liderin dikkat etmesi gereken durumlara aşağıda yer verilmiştir:

- Dramada çocuklara sunulacak araç ve gereçler çocuğun yaratıcılığını geliştirmeli ve role hazırlanmasına katkıda bulunmalıdır.
- Dramada kullanılacak araç ve gereçler belirlenirken çocukların ilgileri, gereksinimleri ve gelişim özellikleri dikkate alınmalıdır.
- Dramada kullanılan araç ve gereçler bazen dramanın çıkış noktasını oluşturabileceği gibi bazen de çalışmada yardımcı öge olarak kullanılabilir.

/yediiklimyayıncılık

- Drama sürecinde kullanılan kostümler katılımcıların role girmelerini kolaylaştırmadır. Bu nedenle drama sürecinde katılımcıların kullanabileceği farklı kostüm ve aksesuarların sağlanması gerekmektedir.
- Drama sürecinde drama lideri tarafından en çok kullanılan araç ve gereçlerin başında müzik çalar gelir. Müzik ile yapılan çalışmalar dramada önemli bir yere sahiptir. Drama liderinin iyi bir müzik arşivine de sahip olması önemlidir.
- Çeşitli fotoğraflar, resimler, gazeteler, afişler, broşürler, renkli kâğıtlar, kartonlar, renkli boyalar, makaslar, yapıştırıcılar, tepegöz ve slayt makinesi de drama da kullanılabilen araç ve gereçler arasında yer almaktadır.
- Gereksiz ve fazla miktarda kullanılan araç ve gereçler ana temanın kaybolmasına ve karakterlerin yok olmasına neden olabilir. Bu nedenle, araç ve gereç kullanımında dikkatli olunması gerekmektedir.
- Dünyada öykü, şiir, masal, roman gibi farklı kitap türlerinin kullanılması, çocukların yaşamla tanışmalarına ve onların deneyim kazanmasına fırsat tanır. Ayrıca, yazarların drama yöntemi ile çocuklara tanıtılmasının da çocukların entelektüel gelişimlerinde önemli katkılarının olacağı da bir gerçektir. Bu nedenlerden dolayı, lider farklı kitap türlerini dramada kullanmaya özen göstermelidir.

DRAMA UYGULAMA BASAMAKLARI

Dramanın uygulama aşamaları birbirini takip eden üç basamaktan oluşur. Bunlar:

1. Isınma/Hazırlık Aşaması

Bir sınıfta ya da drama atölyesinde yapılan ilk çalışmalardır. Lider (öğretmen) tarafından yönlendirmelerle yapılır. Grubu oluşturan çocukların ya da katılımcıların birbirlerini tanımalarına ve bütünleşmelerine ilişkin çalışmalardır. Yapılacak çalışmalarına, yeni kurgulanan yaşantılarına istekle hazırlanmalarını sağlar. Aynı zamanda uyumlu olmaya, kaynaşmaya, duyularını kullanarak gözlem yapmaya; duygularını, düşüncelerini kısaca tüm bedenini işlevli hâle getirmeye yarayan bölümler yer alır. Isınma çalışmalarında ritim eşliğinde yürüme, koşma, zıplama, itme, çekişme hayvan öykünmeleri ve yürüyüşleri, farklı zeminlerde ve zamanlarda yürüme verilen yönergelere uygun ritim tutma gibi alıştırmalar yapılır.

Serbest çalışmalar gibi görünse de bu gruptaki çalışmalar kesin kurallarla sınırlandırılmıştır. Lider, bu kuralları ve sınırları bilen kişidir ve çalışmaları kendisi yürütür. Isınma çalışmaları bireyin kişisel özellikleriyle birlikte; devinim, biliş, duyuşa ilişkin özelliklerinin gözlenmesi, gözlem sonuçlarına göre diğer katılımcıları da bu yönleriyle gözlemlemesini sağlar. Bu gözlemler sonucunda katılımcıların güven kazanmak, gözlem yapabilme becerisi geliştirmek, duyularını kullanmak, uyumlu davranmak, beynini ve bedenini yönetmek konusunda kendisine yol gösterir.

Bu yönlendirmelerin benimsenmesi ısınma çalışmaları ile sağlanır. Yapılacak yönlendirmeler, hareket ve oyunlar, lider (öğretmen) tarafından kısa notlar hâlinde yazılır.

Çalışmaların benimsendiği ve grupların uyumlu olduğu gözlemlenmişse, sürenin sınırlı olduğu durumlarda not alınmayabilir. Isınma çalışmalarının içinde uyum, güven çalışmaları yer alır. Aşağıda çeşitli ısınma çalışma örnekleri verilmiştir.

Isınma çalışmaları

- El açıp kapamayla ısınma hareketlerine başlanır. Elden başlayarak bilek, dirsek, kol, omuz, ayak, diz, bacak, bel, boyun ile dairesel hareketlerle ısınma tamamlanır.
- Tanışma, etkileşim ve güven oyunları örnek verilebilir.

Not

Liderin en etkin olduğu aşamadır.

2. Esas Çalışma/Canlandırma Aşaması

Etkin bir duruma gelmesini sağlamak, etkinliğe geçirmek, geçmiş bir olayı ya da durumu göstererek yaşatmak ya da bir olayı/durumu göstererek yaşatmak, birinin kılığına, kişiliğine girip onu oynamak olan canlandırma; bir konunun süreç içinde biçimlenip ortaya çıktığı, belirlendiği, biçimlendirdiği tüm oluşum aşamalarının tamamıdır. Bu aşamadaki canlandırmalar bireysel olabileceği gibi büyük veya küçük grup etkinliği şeklinde de olabilir. Canlandırmanın sonunda bir sonraki aşama olan değerlendirmeye geçilir.

Not

Katılımcıların en aktif olduğu aşamadır.

/yediiklimyayincilik

3. Değerlendirme/Tartışma Aşaması

Drama çalışmalarında elde edilen sonuçlar bu aşamada değerlendirilir. Sürecin özü, önemi, niteliği, niceliği bu aşamada saptanır. Duyguların, düşüncelerin paylaşımı da bu aşamada alınır. Genel olarak eğitsel kazanımlar üzerinde ya da ortaya çıkan durumlar üzerine tartışılır. Öğrenilenlerin kazanıma dönüşüp dönüşmediği ve bu durumun gelecek yaşantılara etkisinin olup olmadığı, tüm drama yaşantı ve süreçlerinin nasıl algılandığı, anlaşıldığına yönelik duygu ve düşüncelerin paylaşılması bu aşamada söz konusudur. Bu aşamada sorulan sorular önemli bir yer tutar.

Bu sorular şu şekildedir;

- Zihinde Canlandırma Düzeyi
- Tanımsal Düzey
- Duygusal Düzey
- Bilişsel Düzey
- Yaşantısal Düzey
- Etkinliği Geliştirme Düzeyi

Zihinde Canlandırma Düzeyi: Zihinde canlandırma, çevredeki nesnelerin fiziksel niteliklerinin ve yaşanan olayların zihinde tasarımlanmasıdır. Drama etkinliğinin hemen sonrasında, tartışmaya girişmeden önce çocukların biraz önce yaşadıklarını, gözlerini kapatarak zihinde canlandırmalarına dayanır. Nesne, olay ve durumları kendi zihninde canlandırabilme, durum ya da olayın bütününü kavrama, sonradan tekrar hatırlamak için kodlamayı kolaylaştırma gibi olumlu etkilere sahiptir. Zihin gözüyle görmek olarak da tanımlanan zihinde canlandırma, öğrenme düzeyini artırmak için önerilir.

Tanımsal Düzey: Bu düzeyde çocukların canlandırılan olay, durum ya da rolleri adlandırmaları, tanımlamaları istenir. Böylece çocuklar hem etkinliği hatırlar bir yandan da öğretmen çocuklar hakkında bilgi sahibi olur. Öğretmen bu durumda çocuklara bazı sorular sorabilir: "Oynadığımız drama etkinliğinde neler oldu anlatır mısınız? Dramada hangi roller veya kimler vardı?" gibi sorular yöneltilebilir.

Duygusal Düzey: Tartışmada çocuklara etkinlik sırasında farklı rollerde ya da durumlarda neler hissettikleri sorulur. Çocuklar duygularının farkına varmayı ve ifade etmeyi öğrendikleri gibi başkalarının da duygularının farkına varırlar. Ancak bu düzeyde karşılaştıkları sorulara yanıt verebilmeleri için çocukların duyguları ayırt etmeyi ve duyguları adlandırmayı kazanmış olmaları gerekir.

Örneğin: "Ormanda tek başına kaldığında ne hissettin? "Patlamış mısır olarak yenmek nasıl bir duygudur?" "Hangi rolde olmak hoşuna gitti? Neden?" gibi sorular sorulabilir.

Bilişsel Düzey: Drama etkinliğinde ele alınan ya da değinilen kavramlar, konular, ilkeler, davranış, tutum ve değerleri ile ilgili bilişsel düzeyde bilgilendirmeyi amaçlayan sorular, bu düzeyde sorulmaktadır. Ağırlıklı olarak soru-cevap yöntemi olmakla birlikte bazen öğretmenin de açıklama yapması gerekebilir.

Örneğin: "Pişirerek ve pişirilmeden yediğimiz yiyecekler hangileridir? Çiftlik hayvanları hangileridir? Yağmurda ıslanırsak bunun sağlığımıza etkisi ne olabilir?" gibi sorular sorulabilir.

Yaşantısal Düzey: Bu düzeyde çocuklara sorulan sorular drama etkinliğinde yaşadığı ile gerçek yaşamı arasında ilişki kurması yönünde sorulan sorulardır. Çocuklar bu sorularla birlikte öğrenmeyi anlamlandırırlar ve gerçek yaşamda karşılaştıklarını sorunlara daha anlamlı yaklaşırlar.

Örneğin: "Kimin evinde hayvan besleniyor? Sen yolda yaşlı bir insana yardım ettin mi?" gibi sorular sorulabilir.

Etkinliği Geliştirme Düzeyi: Çocuklar drama etkinliğinde değişiklik yapmaktan hoşlanırlar. Buradaki amaçlardan biri, çocukların sonraki drama oyunlarına, planlamaya katılım yoluyla motivasyonlarını yükseltmektir. Diğer bir amaç ise çocukların yaratıcı güçlerini açığa çıkarmaktır. Farklı açılardan bakabilmeyi bu düzeyde öğrenebilirler.

Örneğin: "Oynadığınız oyun farklı bir biçimde nasıl sonlanabilir? Oynanan drama etkinliğine yeni bir rol eklemek isteseydin bu ne olurdu?" Acaba olaydaki baba başka nasıl davranabilirdi?" gibi sorular sorulabilir.

Yediiklim Yayıncılık

Not

Tartışma düzeyinde cevaplanan sorular ardışık bir sıra izlemelidir. Örneğin ilk etkinliğe geliştirme düzeyiyle ilgili olan sorularla başlanmaz, zihinde canlandırma düzeyi ile başlanmalıdır.

Not

DRAMA SONRASINDA KULLANILABİLECEK BAZI TEKNİKLER:

- Resim çizme-Boyama
- Kolaj-Kesyap
- Plastik hamur
- Şarkı söyleme
- Küme ile kalem-kâğıt alıştırmaları

Rahatlama Çalışmaları

Rahatlama, planda yer almayan diğer bölümdür. Yapılan drama çalışmalarının sonunda uygulanan çalışmalardır. Bedensel ve zihinsel rahatlama sağlanır. Çocukların sakinleşmesi, kas ve eklemlerin gevşetilmesi hedeflenir. Lider, bu çalışmaların verimliliği için müzik kullanmalı ve sözlü ifadelerle yönlendirme yapmalıdır. Yaşanan olayın sonuçlandığı ve rahatlamanın sağlandığı çocuklar tarafından hissedilince bu çalışma tamamlanır.

Rahatlama çalışmalarına örnekler;

- Katılımcıların birbirine sırt masajı yapar.
- Yerde gözler kapalı yatarak tüm bedeni dinleme, gerilme ve rahatlama hareketleri yapar.
- Yerde gözler kapalı olarak kendilerini 10 yıl önce 20 yıl sonra ve 60-70'li yaşlarda nasıl bir yaşlı olabileceklerini düşünmeleri istenir.
- Düş gücünü artırmaya dönük bir çalışma yapılır. Opera eşliğinde kendilerini de orta çağda bir mekânda düşlemeleri istenir. Bu müzikte ne olduğu ne anlatıldığını yorumlamaları istenir.
- Müzik eşliğinde kendilerini "gökyüzünde bir yıldız" gibi hissetmeleri, özgürce uzayda dans etmeleri istenir.
- "Baloncunun elindeki birer renkli balonsunuz. Ani bir rüzgârla havalanıyorsunuz. Gökyüzündesiniz. İstediğiniz yere inebilirsiniz." denir.
- Yerde yatarak tüm vücudun gerilmesi ve rahatlamasından sonra kendilerini bir toprağın altında bir tohum gibi hissetmeleri istenir. Yavaş yavaş topraktan çıkan, güneşi, yağmuru hisseden ve büyüyen bir bitki olur. Sonra kış mevsimiyle birlikte toprağa girer.

Not

ÖSYM drama aşamalarını 3 aşama olarak kabul etmektedir.

1. Hazırlık / Isınma Aşaması
2. Esas Çalışma / Canlandırma Aşaması
3. Değerlendirme/ Tartışma Aşaması

DRAMADA OLUŞUM AŞAMASI NEDİR?

Isınma ve rahatlama çalışmaları ile başlayan drama çalışmaları ve oyunlarla devam etmekte, doğaçlamalarla gelişmekte ve sonuçta oluşum aşamasına ulaşılmaktadır. Oluşum aşamasına önceden belirlenmemiş bir noktadan ya da bir nesne, fotoğraf gibi malzemeleri kullanarak bunlarla iletişime geçerek başlanabilir.

DRAMADA SORU SORARKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR

- Her soru cümlesi yalnızca bir bilgiyi sormaya yönelik olmalıdır. Aynı cümle içinde birden fazla bilginin sorulması karıştırmaya, bocalamaya yol açabilir. Bu, özellikle okul öncesi çocukları için güçlük yaratır.
- Gruba soru yöneltildiğinde, söz isteyen her öğrenciye yanıt verme olanağını sunabilmek gerekir. Tartışma sırasında her öğrenciye söz verebilmek için drama etkinliğine katılan çocuk sayısını sınırlı tutmakta yarar vardır. Bu sayının mümkün olduğunca 15'i geçmemesi gerekir.
- Öğretmen, öğrencinin verdiği ilginç ya da uygun yanıtı tekrarlamalıdır. Kümenin dikkatini verilen yanıta tekrar çekmesi iyi bir öğretmenlik alışkanlığıdır. Böylece, ilginç ya da uygun yanıt öğretmenin tekrar etmesiyle daha belirgin bir hâl alarak çocuklar tarafından daha çok algılanabilir.
- Öğretmen sorduğu sorunun anlaşılmadığını hissettiğinde, sorusunu tekrarlayabilir. Bu durumda da anlaşılmadığını algılarsa bu kez soru cümlesini daha basit hâle getirerek sormalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

- Çocuklara, sorulan bir soruya yanıt bulabilmeleri için yeterli süre verilmelidir. Çocuklar sorunun yanıtını bulmaya çalışırken öğretmen sabırla bekleyebilmelidir. Birçok durumda, çocukların belirli bir zaman düşündükten sonra yanıtı bulup söyleyebildikleri görülür.
- Kendilerine soru yöneltildiği zaman, nasıl söz alıp yanıt verme davranışında bulunacakları çocuklara tanımlanmalı, gösterilmelidir. Daha sonraki soru sorma durumlarında uygun biçimde el kaldırarak söz isteme davranışı göstermeyen çocuklara söz verilmemelidir. Uygun biçimde söz alarak konuşma davranışı konusunda çocuklarla rol oynama yolu ile çalışmak yararlı olabilir.
- Öğretmenin çocuklara yönelteceği sorular, onların anlayabileceği sözcük ve ifadelerle cümle hâline getirilmelidir. Bunun için öğretmenin, çocukların gelişim ve eğitim düzeylerini göz önünde bulundurmasında yarar vardır.

DRAMADA SORULAN DİĞER SORULAR

Açık uçlu soru: Açık uçlu soru, yanıtın içinde gizli olmadığı, başka bir deyişle yanıt verecek olan çocuk ya da kişinin yanıtına belirli bir yol göstermeyen sorudur. Kapalı uçlu soruda ise, beklenen yanıt sorunun kendisinde mevcuttur ve bu yapısı nedeniyle yanıt verecek olana fazla bir düşünme ve seçme olanağı bırakılmaz. Yani kapalı uçlu soru, yanıt vermeyi gerektirmesine rağmen ve yanıt vermek etkin rolde olmayı içerdiği hâlde, öğrenciyi göreli olarak açık uçlu soruya oranla daha pasif bir konuma yerleştirir. Örneğin; "Evde yalnız başına kalan bir çocuk sizce ne hisseder?" diye sormak açık uçlu soruya bir örnektir. Eğer bu soru "Evde yalnız başına kalan çocuk korkar mı?" diye sorulursa ya da daha da kötüsü; "Korkar değil mi?" diye sorulursa soru kapalı uçlu bir soru hâline gelmiştir.

Olgusal soru: Drama etkinliğinden sonra, çocuklara drama etkinliğinde yaşadıkları ya da gözledikleri olgularla ilgili olarak sorulan soru tipidir. Özellikle tanımsal tartışma düzeyinde, drama etkinliğinde olup bitenlerle ilgili olarak soru sorulurken kullanılan sorular, çoğunlukla bu tip sorulardır. Örneğin; gündelik olaylar dramasında, giyinme-soyunma, diş fırçalama, banyo yapma gibi olayları, jest ve mimiklerle canlandıran çocuklara, drama etkinliğinden sonra "Diş fırçasına ne sürdünüz?", "Suyun sıcak olup olmadığını anlamak için ne yaptınız?" gibi sorular olgusal soru örnekleridir.

Tehdit edici olmayan soru: Öğretmenin soru sorma tarzının öğrenciyi tehdit edici olmaması gerekir. Örneğin öğretmenin, "Biraz önce de söylemiştim. Bakalım kim beni iyi dinlemiş göreceğiz." diye bir başlangıç yaparak soru sorması, tehdit edici soru sormaya örnek olarak verilebilir.

Soru sorulmasını destekleyen tavır: İki yönlü iletişime dayalı bir eğitim ortamında, çocukların da öğretmene, birbirlerine rahatça soru sorabilmeleri gerekir. Katılımcı eğitim ortamının bu çok önemli özelliğini eğitim ortamına kazandırmak üzere öğretmenin, çocukların soru sormalarını desteklemesi, kolaylaştırması gerekir. Örneğin soru soranı dinlememelerine, kendi aralarında konuşmayı sürdürmelerine, söz alıp soru soran (ya da görüşünü bildiren) çocuğa sözle müdahale etmelerine, alay etmelerine olanak verilmemelidir.

Yaratıcı soru: Çocukların yaratıcı yeteneklerini ortaya çıkarmak ve öğrenmek, çalışmaya ilgilerini artırmak için bu tip sorulara da gereksinim vardır. Özellikle okul öncesi dönem çocukları ile çalışılırken, yaratıcı soru, çocukların önceden bildikleri bazı gerçeklere dayalı olursa yaratıcı yanıtlar elde edilmesi daha olanaklı olur. Örneğin; tavşanların ve kuşların genel özelliklerini kavramış olan çocuklara "Tavşan kuş gibi uçabilseydi neler yapardı?" gibi yaratıcı bir soru, daha üretken yanıtları sağlayabilir. Etkinliği geliştirme düzeyinde sorulabilir. Çocukları, ortada olan, görünürdeki gerçeklerin ötesini düşündürmeye yöneltebilecek diğer bir yaratıcı soru tipi de "eğer" sorusudur. "Eğer insanın da yüzgeçleri olsa ne olurdu ?" ya da "Eğer itfaiye zamanında gelmeseydi ne olurdu?" gibi sorular yaratıcı sorulara örnektir.

Genel soru: Herhangi bir tartışma düzeyinde, sorulacak olan daha özel sorulara giriş niteliğinde sorudur. Genel sorunun, özel sorulardan önce sorulması gerekir. Bu tip sorular çocuğu, daha sonra gelecek özel sorulara hazırlar. Çocuğun dikkatini belirli bir yönde toplar. Öğretmen genel ve özel sorularını birbirine bağlı olarak önceden belirlemelidir. Örneğin "Bildiğiniz hayvan isimleri neler?" sorusu, hayvanlarla ya da belirli bir hayvan cinsi ile ilgili daha özel sorular hazırlamış olan öğretmenin sorabileceği bir genel soru örneğidir.

Özel soru: Genel sorunun hemen ardından, öğretmenin, dikkatleri belirli bir konuda uyarılmış olan çocuklara sorduğu, asıl sorulardır. Çocuklar, sürekli olarak genel ve özel sorular sorarak eğitim durumlarını düzenleyen öğretmenin bu tarzına bir süre sonra alışırlar ve genel sorunun ardından özel soruların gelmesini beklerler. Bir anlamda genel sorular ayırt edicilik niteliği kazanırlar. Yukarıdaki genel soru örneğinin ardından, "Evde beslenen hayvanlar hangileridir? Sütünden yararlandığımız hayvanlar hangileridir?" soruları özel sorulardır.

Yediiklim Yayıncılık

Not

Genel ve özel sorular zihinde canlandırma düzeyinin dışında her aşamada sorulabilir.

Birincil soru: Drama etkinliğindeki olay, kavram, ilke, konu ve değerlerle yakından ya da doğrudan doğruya ilgili sorulardır. Bu sorular, çocukların drama etkinliği sırasındaki yaşantıları ile daha doğrudan ilgili olduklarından her düzeydeki tartışma sırasında, ikincil sorulara oranla daha önce sorulmalıdır. Bu tip soruya örnek olarak; "yangın söndürme" dramasından sonra, tanımsal düzeyde tartışırken çocuklara, "Drama etkinliğinde yangın sırasında ilk olarak ne, sonra neler tutuştu?" diye sorulması verilebilir.

İkincil soru: Drama etkinliğindeki olay, kavram, konu, ilke ve değerlerle doğrudan ya da yakından ilgili olmayan soru tipidir. Birincil sorulardan sonra sorulmalıdırlar. Bu sorular da zihinde canlandırma düzeyi dışında her tartışma düzeyinde sorulabilirler. İkincil olarak sorulmalarının nedeni, çocukların drama oynarken yaşadıkları ile yakından ilgili olmamalarıdır. Yangın söndürme dramasından sonra "Neler yanar? Neler yanmaz?" soruları ikinci düzeydeki sorulara örnektir.

OKUL ÖNCESİNDE DRAMA

"Neyi öğretmek istiyorum?" sorusuyla başlanır ve ardından konu belirlenir. Bu konunun hangi öğrenme ortamında gerçekleşeceği çocukların ve öğretmenin rollerinin belirlenmesi gerekir. Öğretmen, çocukların ilgilerini, ihtiyaçlarını ve gelişim dönemlerini göz önüne almalıdır. Çalışmanın amacı net olarak belirtilmeli ve detaylandırılmamalıdır. Yumuşak ve sevimli bir ses tonu kullanılmalıdır. Öğretmen/Lider, dışarıdan yönetebildiği gibi rol de almalıdır. Bu nedenle öğretmen drama etkinliğini planlamadan önce aşağıdaki ayrıntıları iyi düşünmelidir.

- Dramada amacım ne? Çocuklara neyi öğretmek istiyorum ya da hangi kazanımları elde etmek istiyorum?
- Çözülecek sorun ne? (Dramatik anın belirlenmesi)
- Dramayı en iyi hangi ortamda gerçekleştirebilirim? (Örneğin, müze, süpermarket, sınıf, park gibi)
- Çocukların rolleri ne olacak?
- Öğretmen olarak benim rolüm ne olacak? (Drama öğretmeni olarak dramayı dışlardan mı yönetece-ğim yoksa dramada rol mü alacağım?)

Drama etkinlikleri;

- 4 yaşlarla 20-25 dakika
- 5 yaşlarla 25-30 dakika
- 6 yaşlarla 30-40 dakika yapılabilir.

Not

4 yaşındaki çocuklarla ısınma hareketleri şeklinde yapılabilir. 5 yaş ve 6 yaş grubun özellikleri göz önüne alınarak tüm aşamalar gerçekleştirilebilir.

İyi planlanmayan drama karmaşıklığa neden olabilir. Bu yüzden çocukların yönergeleri anlamaları, hayal etmeleri ve canlandırmaları için üç buçuk yaş sonrasında olmaları gerekir. Planlamada öncelikle kazanım ve göstergeler dikkate alınmalıdır. Bütün gelişim alanlarına hitap edilmelidir. Sene başında direkt doğaçlama ile başlanmamalı önce mim/sözsüz oyun/ pandomim ve dramatizasyon çalışmaları yapılmalıdır.

İlk kez etkinlik yapılan grupla tüm aşamalar gerçekleşmeyebilir. Bu yüzden başlangıçta ısınma ve hazırlık sonra küçük doğaçlamalar veya rol oynama teknikleriyle devam edilebilir.

Drama çalışmalarını planlarken ve uygularken liderin dikkat etmesi gereken bazı faktörler vardır. Bu faktörlere aşağıda yer verilmiştir:

- Drama çalışmasını planlarken çocukların ilgileri, gereksinimleri, yaşları ve gelişim özellikleri dikkate alınmalıdır.
- Çocuklar içinde bulundukları yaşlardan dolayı benzer gelişim özellikleri göstermekle birlikte bireysel farklılıklara sahiptirler. Bu nedenle drama çalışması planlanırken çocuklar arasındaki bireysel farklılıklar dikkate alınmalıdır. Bir çocuğun rahatlıkla yapabildiği bir etkinliği başka bir çocuk yapamayabilir ya da yapmakta güçlük çekebilir. Çocuklardan biri doğaçlama yaparken kendini daha iyi gösterebilirken başka bir çocuğun yaratıcı fikirleri drama sürecini etkileyebilir. Bu nedenle drama sürecinde her çocuğun biricik olduğu ve diğer çocuklarla karşılaştırılmaması gerektiği unutulmamalıdır.
- Çocukların gelişimlerini desteklemeye yönelik planlamalar yapılmalıdır. Çocukların gereksinimleri doğrultusunda bütün gelişim alanlarına yönelik kazanımlara yer verilmelidir.

yediiklimyayıncılık

- Drama süreci ısınma, esas çalışma, canlandırma ve değerlendirme aşamaları olacak şekilde planlanmalıdır. Küçük yaş grupları ve ilk kez drama çalışmalarına katılan çocuklarla başlangıçta tüm aşamalar uygulanamayabilir. Ancak süreç içinde bu gruplarda da dramanın uygulama aşamalarının hepsine yer verilmelidir.
- Sürecin planlanmasında dramatik ögelerden olan bağlam, tema, çatışma ve çevrenin dikkate alınması gerekmektedir. Drama sürecinde, olayların nerede, ne zaman geçtiği, kimlerin olduğu gibi durumlar önceden belirlenmelidir. Drama sürecinde üzerinde çalışılacak temanın belirlenmesi, liderin drama çalışmasını planlarken hangi teknikleri ve materyalleri kullanacağı ile ilgili planlamalar yapmasında yol gösterici olacaktır. Drama sürecinin başlamasında ve sürdürülmesinde önemli bir itici güce sahip olduğu için çatışma ögesinin de planlamada dikkate alınması gerekmektedir.
- Dramanın başarılı olabilmesinde eğitim ortamının düzenlenmesi önemlidir. Eğitim ortamı çocukların gereksinimlerine göre düzenlenmeli, çocuğa rahat hareket etme olanağı vermeli, okulun içi ve bahçesi ile sınırlı kalmamalı, güvenlik açısından uygun olmalı, kolayca değiştirilmeye fırsat vermeli, etkinliklerin yapılmasına kolaylık ve rahatlık sağlamalı, estetik olmalı, güven ve huzur duygusu vermeli, eğitim ilkelerine uygun olmalı, çocukların kendilerini kanıtlamalarına, kişisel farklılıklar, farklı enerji seviyeleri, düşünme şekilleri, sosyal etkileşim biçimleri ve kültürel farklılıklarını sergileyebilmelerine olanak vermelidir.
- Dramada kullanılacak materyaller güvenli ve sağlam olmalı, çocukların ilgi ve dikkatlerini çekebilmeli, gereksinimlerini karşılayabilmelidir.
- Dramada sonuç değil sürecin önemli olduğu unutulmamalıdır. Drama çalışmalarından yola çıkarak mutlaka bir gösterinin oluşturulması gerekmemektedir. Önemli olan çocukların sürece keyifle katılmalarıdır.
- Drama sürecinde somut malzemeler kullanılmalıdır, böylece çocukların etkinliğe daha kolay katılmaları sağlanır. Çocukların hayal güçleri geniş olduğu için role girmeleri kolay olabilir ancak somut malzemelerin kullanılması ile yapılan dramada çocukların etkinliklere katılmaları daha etkili olur.
- Çocuğun yapabileceklerinden başlanılmalıdır ve çocuğun dokunduğu, gördüğü, tattığı, duyduğu yani beş duyusunu kullanabildiği etkinlikler planlanmalıdır.
- Drama planı yaparken çocukların da plan yapma sürecine katılımı sağlanabilir, böylece çocukların kendilerini daha değerli hissetmeleri, kendilerine güvenlerinin artması söz konusu olabilir.
- Aile katılımına önem verilmelidir. Anne-babaların da içinde olabileceği drama çalışmaları planlanabileceği gibi onlardan dramada kullanılabilecek bazı araç gereçlerin istenmesi gibi durumlarla aile katılımının sağlanması oldukça önemlidir. Böylece ailelerin dramada neler yapıldığını, çocuklarına olan yararlarını anlamaları söz konusu olabilir.
- Drama çalışmaları planlanırken çocukların yaratıcılıkları, problem çözme becerileri, karar verme becerileri, iç disiplin kazanmaları, sorumluluk ve iş birliği duygularını geliştirmelerine önem verilmelidir.
- Drama çalışmalarında kazanan ya da kaybeden olmamalıdır. Günümüzde çocuklara birçok alanda birbirleri ile rekabet halindedirler. Oysa bireyin kendisini başkası ile karşılaştırması doğru değildir. Önemli olan kendi yapabildiklerini geliştirmeye yönelik çaba harcamasıdır. Bu nedenle çocuğu rekabete yöneltecek oyunlara yer verilmemesinin gerekli olduğu söylenebilir.
- Çocukların başkalarına zarar vermeyen davranışları doğru olarak kabul edilmelidir. Drama çalışmaları sırasında ortaya çıkan davranışlar ve yapılanların doğru olduğu unutulmamalıdır. Böyle bir ortamda çocuklar kendilerini olduğu gibi ortaya koyabilir, duygularını ve düşüncelerini açıklayabilirler.
- İlk kim yaptı, ilk kim söyledi, en güzel kim yaptı gibi ifadeler çocukların heyecanla dramaya katılmalarını önlemektedir. Bu nedenle bu tür ifadelere yer verilmemelidir.
- Bazı çocuklar hep aynı arkadaşları ile oynamak isteyebilirler. Bazı çocuklarla ise hiç kimse oynamak istemeyebilir. Bu durumu ortadan kaldırmak için okul öncesi dönem çocukları için renk, çiçek, hayvan vs. isimleri verme gibi yöntemlerle çocukların birbirleriyle oynamaları sağlanmalıdır.
- Yapılan drama çalışmalarından sonra mutlaka bir değerlendirme yapılmalıdır. Değerlendirme çocuklar, plan ve öğretmen açısından olmalıdır. Yapılan bu değerlendirmeler daha sonra yapılacak olan drama çalışmalarının planlanmasında ve uygulanmasında yardımcı olacaktır.

/yediiklimyayincilik

DRAMADA KULLANILAN TEKNİKLER

Dramaturgi

Dramaturgi oyun yazarlığı ve yönetmenliği sanatı olarak bilinir ve tiyatro yapıtlarının incelenmesinden oluşur. Dramaturg ise drama yazarlığının tekniğini bilen yazın ve tiyatro arasında bağlantıyı kuran kişidir. Dramaturgi, bir metnin sahnelenmek amacıyla seçilmesinden sahneye aktarımına kadar izlenen; metnin seçilmesi, çözümlenmesi, günün koşullarına ters düşen bölümlerine dikkat çekilerek gerekiyorsa yorum doğrultusunda düzenlenmesi, belirlenen yorumdan sapılan noktalara nesnel biçimde müdahale edilmesini kapsayan süreçler bütünüdür.

Doğaçlama

Doğaçlama Latince "improvius" sözcüğünden türetilmiş olup önceden bilinmeyen, sürprizli, planlanmamış anlamına gelir. Aniden gelişen oyunlar karşısında yaratıcı olmaktır. Bir çocuğun tüm hareketleri, davranışları ve düş gücünü kullanarak oyun oynaması da bir doğaçlamadır. Doğaçlamanın ana kaynağı bireyin kendi yaşantısıdır. Başarısızlık denilen bir şey yoktur. Amacı oynayan kişinin deneyim kazanmasıdır.

Rol Oynama

Rol oynamak, canlandırma sürecinde birinin görevini üstlenmek, başka bir kişinin görevini yerine getirmek üstlenilen eylemin adıdır. Rol oynama yaratıcı drama çalışmalarındaki katılımcıların "-mış gibi yapma" ve kendiliğindenlik (spontane) süreçlerinde, doğal ve içten canlandırmalarını sağlayan önemli bir tekniktir. Rol oynama tekniğinin uygulanması sırasında, doğaçlamaya benzer şekilde, göz önünde bulundurulması gereken bazı ilkeler söz konusudur:

- Rol oynama sürecinde, özel durumlar (aynı oyunda farklı roller ya da sürpriz rolleri üstlenme gibi) dışında canlandırılan rollerden hiçbir biçimde çıkılmamalıdır.
- Sahnede rol oynarken, yine özel durumlar dışında, yüz ifadelerinin izleyiciler tarafından görülmesine ve seslerin duyulmasına özen gösterilmelidir.
- Rol oynarken abartı, sıradanlık (klişe) ve bayağılıktan uzak durulmalıdır.
- Rol oynarken, başka rol kişi ya da kişilerinin rolleri çalınmamalıdır.
- Rol oynama sürecinde biri konuşurken abartılı sahne deviniminde bulunma ya da gereksiz şekilde sözünü kesme davranışlarından kaçınılmalıdır.
- Rol oynarken, canlandırmanın hazırlığı sürecinde doğaçlamalara ilişkin olarak rol ayrımı yapmaktan ve bireysel farklılığı ayrıcalığa dönüştürme çabasından uzak durulmalıdır.

Rol Değiştirme

Yaratıcı drama çalışmalarında doğaçlama ve rol oynama süreçlerinde katılımcılar belli rolleri üstlenirler ve üstlendikleri rollerden çıkmadan süreci tamamlarlar.

Teknik

- Süreç tamamlandıktan sonra veya süreç devam ederken canlandırmanın kelimesi,
- Katılımcıların eşlerinin rollerini üstlenmesi,
- Süreci devam ettirmesi biçiminde yürütülür. Rol değişiminde katılımcı, karşıdaki kişinin bıraktığı yerden rolünü devam ettirebileceği gibi rolü farklı bir yöne de götürebilir. Bu değiştirme durumu, bireyler arasında ya da gruplar arasında olabilir. Bir grubun oynadığı bir oyunu başka bir grubun üstlenmesi durumunda, üstlenilen yeni role ilişkin ne tür tepkiler verilebileceğinin düşünülmesini ve uygulanmasını gerektirir.

Eş Zamanlı Doğaçlama

Grup üyeleri ikili olarak küçük gruplar oluşturur. Canlandırmalar, tüm ikili gruplar tarafından eş zamanlı olarak yapılır. Eğitmene veya dışarıdan izleyen kişiye göre bir karışıklık ve bir gürültü görüntüsü veren bu teknik, seyredilme kaygısının ortadan kaldırılmasında ve tüm grubun aynı anda aktif olmasında etkilidir; çalışma mekânının uygun olmadığı çok kalabalık gruplarla yapılabilecek tekniklerden biridir. Eş zamanlı olarak başlayan doğaçlamalar, bir süre sonra eğitmen tarafından kesilebilir; ikililerin canlandırmalarını grup önünde de yeniden oynaması veya kaldıkları yerden devam etmesi biçiminde sürdürülebilir. (Ömer Adıgüzel, Eğitimde Yaratıcı Drama)

Dramatizasyon

Sahneye koyma, oyunlaştırma veya bir durumu gerçekte olduğundan daha heyecan verici ya da kötü göstermek olarak açıklanabilecek olan dramatizasyon, daha çok yazılı bir metne dayalı olarak bir konunun, öykünün, masalın ya da bir durumun canlandırılması anlamında kullanılır.

/yediiklimyayincilik

Dramatizasyonda konunun, metnin seçimi, rollerin dağıtımı eğitmen ya da öğretmen tarafından yapılır. Katılımcılar öğretmen tarafından verilen rollere bağlı kalarak beden dili ya da sözel olarak canlandırmalar yapar, kendilerine verilen metindeki karakterleri canlandırırlar. (Adıgüzel, 2006)

Eğitmen, dramatizasyonda çok daha aktif, yönlendirici ve belirleyicidir. Burada bir oyun metninin aynısının ya da bir öykünün-masalın akışını değiştirmeden canlandırmak söz konusudur. Dramatizasyonda metinlerin canlandırılması sırasında cümlelerin aynen söylenmesi gibi bir zorunluluk yoktur.

Sıcak Sandalye

Uygulaması kolay bir tekniktir. Bir sağaltım (terapi) sürecinde sorunu olan protagonistin (başoyuncu) kendisinin ya da anlattığı biçimiyle başka birinin bir sandalyeye oturması ve diğer katılımcıların ona soru sormaları ile yürütülen bir tekniktir. Tekniğin uygulanması, grubun yarım çember biçiminde yere veya sandalyeye oturması, çemberin açık olan kısmında bir sandalyeye, ana karakter ya da karakterlerden birinin gruba yüzü dönük olarak oturması biçimindedir. Karakterlerin canlandırdığı role, değerlerine, ilişkilerine, tutumlarına, davranışlarına, isteklerine ilişkin soruların yöneltilmesi şeklinde uygulanır. Etkinlik soru-yanıt biçiminde yürütülmeli, yorum içermemeli; kişinin geçmişi, davranışları, değer yargıları, ilişkileri ve istekleri hakkında sorular içermelidir. Teknikte dikkat edilmesi gereken nokta: Sandalyede oturan kişiye kişisel sorular sorulmamalıdır. Öznel yaşantısı, kültürü vb. hakkında sorular sorulursa psikodramaya geçiş yapılır. Psikodrama ise uzmanlık gerektiren bir tekniktir.

Bilinç Koridoru/Düşünce Tüneli

Yaratıcı drama süreci devam ederken ana karaktere karşı teknik uygulanır. Teknik, genel olarak grup üyelerinin yüzleri birbirine dönük şekilde, ayakta karşılıklı iki sıra hâlinde dizilmeleriyle ve bir koridor oluşturmalarıyla başlar. Ana karakter, bu koridor içerisinde çok yavaş ritimle yürür. Koridor içerisinde kimin önünde durursa, koridordaki kişi ya da kişiler, kahramanın yaşadığı ikilem ya da vermesi gereken karara ilişkin, rol içerisinde görüşlerini söyler. Onların cümleleri karakterin bir tür vicdanının sesidir. Ancak yine de kahramanlar kendi görüşlerini iletirler. Görüşler; zıt, karışık, baskı dolu, bunaltıcı, suçlayıcı, irdeleyici, eleştirel, savunmacı, destekleyici vb. özelliklerde olabilir. Yaratıcı drama katılımcıları yaşamlarının hemen her anında, televizyon ya da sinema filmlerinde değişik dramatik durumlara tanık oldukları için bu tür bir tekniği canlandırma biçimi olarak kullanmakta zorlanmazlar. Tüm olaylar, bir heykel, bir fotoğraf ya da video görüntüsü gibi dondurulmuş bir biçimde sunulur.

Dedikodu Halkası

Dedikodu halkası tekniği, yaratıcı drama süreci içindeki ana karakterin sorununu oluşturan bir davranış ya da genel davranışları hakkında, katılımcıların, süreçte oynadıkları rolde veya başka bir çevrede ama mutlaka rol içerisinde kalarak dedikodu yapmaları, fısıldaşmaları biçiminde gerçekleştirilir. Dedikoduların grup içerisinde yayılarak dağılması için olaylar, ana kahramanın davranışına yönelik çeşitli çarpıtmalara, abartmalara gidebilir ve gerekli durumlarda dedikodu yayılarak ilerletilebilir.

Rol İçinde Yazma

Rol içinde yazma tekniği, tüm grup üyelerinin aynı kahramanın rolünü üstlenerek bir mektup ya da günlük, gazete haberini yazmasını biçiminde gerçekleştirilir. Bu teknik ayrıca eş zamanlı olarak küçük gruplar ya da grubun tamamıyla birlikte de yapılabilir. Yani bir mektup ya da anı, tüm grubun katılımıyla da yazılabilir. Bu durumda her bir katılımcının bir önceki cümlenin akışına sadık kalarak cümleleri tamamlaması gerekir. Ortaya çıkan metin bir kişi ya da eğitmen/öğretmen tarafından yazılabilir. Yazılanlar üzerine konuşulabilir, tartışılabilir.

İç Ses/Kafa Sesi

Herhangi bir canlandırma süreci içindeki kişi ya da kişilerin dışında seçilen başka kişi ya da kişiler, onların rolü içine girerek ancak tamamen dışarıdan, onların dile getirdiği sözcük ya da cümlelerin hemen sonrasında bunların aksi yönünde ya da arkasında yatan asıl sebeplere ilişkin cümleleri söyler. O karakterlerin iç dünyalarındaki düşünceleri bir iç ses olarak dile getirirler.

Söz gelimi, Cengiz Aytmatov'un eserinden uyarlanan ve Atıf Yılmaz tarafından yönetilen "Selvi Boylum Al Yazmalım" filmi, iç ses tekniğine en uygun örneklerden birini oluşturur. Filmde geçen diyalogların neredeyse büyük bir kısmı iç ses tekniği kullanılarak çekilmiştir.

Yediiklim Yayıncılık

Uzman Görüşü

Bu tekniğin en temel yaklaşımı, öğrencileri konusuna hâkim bir uzman rolüne sokmaktır. Tarihçi, sosyal hizmet uzmanı, psikolog vb. uzmanlıkları üstlenen katılımcılar, üzerlerine aldıkları görevleri bu bağlamda yerine getirirler. Söz gelimi, çocukların oyun alanı gereksinimleri için şehrin yöneticileri rolündeki katılımcılar, diğer uzmanların görüşleri ile birlikte çözüm yolları ararlar.

Anlatı

Bir öykünün, metnin okunurken veya anlatılırken canlandırılmasıdır. Özellikle küçük çocuklarla yapılan ilk drama çalışmalarında anlatı tekniğinden etkin bir şekilde yararlanılabilir. Tekniğin uygulanması ile birlikte çocuklar ileriki süreçlerde yapacakları doğaçlama çalışmalarında daha kolay yer alırlar.

Duvardaki Rol

Ana karakter zemine ya da duvara resmedilir. Yaratıcı drama süreci boyunca katılımcılar, bu karaktere sürekli yeni bilgiler eklerler. Bilgiler yalnızca karaktere yönelik değil, onun yaşamında yer aldığı düşünülen diğer kişiler ya da çevresiyle ilgili de olabilir. Grup tarafından sunulan bu ortak bilgilerle ve grubun ortak görüşüyle karakter ortaya çıkar. Portreler, posterler, kitap, film, TV karakterleri, efsane figürler, çizgi roman kahramanları, kişisel kayıt ve dosyalar bu teknik için kullanılabilir.

Duvarların Kulakları Var

Grup ortada bulunan ya da kraft kâğıda çizilmiş hayalî karakterin çevresinde dört duvarlı bir tür mekân oluşturur. Bu mekân oda gibi evin herhangi bir bölümü olabilir. Dramatik bir an seçilir ve duvarlar o anı sesle, müzikle, kısa diyaloglarla canlandırmaya başlarlar.

Örneğin; bir kadın alkol kullanan eşinin yanında ve mutlu olduğu zamanları düşünüyor; o anlar duvar tarafından çoğunlukla seslendirilerek canlandırılır. (Neelands ve Goode, 2006; MEB, 2006)

Yaşam Çemberi

Bir kâğıt beş parçaya bölünür. Ortasına isim ve yaş yazılır. Geri kalan dört parçaya ev, aile, oyun, gün başlıkları atılır. Bu bölümler karakteri tanıtacaktır. "Ev" kısmına karakterin nerede yaşadığı yazılır, "aile" kısmına karakterin ailesi açıklanır, "oyun" kısmında karakterin sosyal yaşamı yazılır, "gün" kısmında ise karakterin çalıştığı yer ve günlük yaşamını nasıl geçirdiği kısaca yazılır. Bu başlıklar oldukça geneldir; bu sayede grup beyin fırtınası yaparak karakter hakkında özgürce bilgi oluşturabilirler. Bu betimlemeden sonra gruplar kendi içlerinde dört küçük gruba ayrılırlar. Her grup bu karaktere ait farklı bir kısmı alır (oyun, gün gibi) ve ana karakterle aldıkları kısımda yaşayan karakter arasında kısa diyaloglar, yazarlar. Bu teknik, gruptaki diğer üyelerin görüş ve düşüncelerine değer verme ve saygı duyma gibi önemli bir kazanıma dönük olarak gerçekleştirilir. (Neelands ve Goode, 2006; MEB, 2006)

Rol Kartları

Rol kartları drama sürecinde canlandırma sürecine başlayacak olan kişi ya da kişilere verilen, canlandıracakları karakter ya da kimliklere ilişkin bilgilerin yer aldığı; olay, başlama noktası, zaman ve mekânı içeren özel bazı bilgilerin yer aldığı bir metinden oluşur.

> **Not**
>
> Rol kartları, diyalogların yer aldığı tiyatro metinleri ya da çekime hazır herhangi bir senaryo değildir.

Rol kartlarının özellikleri;

- Kartlar doğaçlama için gerekli ipuçlarını verir.
- Kartın içeriği çocuklara, doğaçlamaya başlamadan önce gerekli bilgiyi sağlamalıdır.
- Çocukların kartlarda yer alan bilgileri özümsemeleri istenir.
- Rol kartları gerektiğinde kullanılabilen kaynaklar olarak yer almalıdır. (Her an rol kartlarına yönelinmez.)
- Kartların yararlı olması amacıyla tüm katılım gereklidir.
- Rol kartlarında karakter hakkında ayrıntılı bilginin aktarılması gerekir.
- Rol kartları okuyanın hemen üstlenebileceği açıklıkta karşı tarafı suçlamadan yazılmalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

- En az iki kişi olmalıdır.
- Gelecek hakkında bilgi vermemelidir.
- Ortada bir sorun olmalıdır ve her iki taraf da kendi açısından haklı olmalıdır.

Özellikle küçük çocuklarla çalışırken, drama çalışmalarının ilk evresinde, eğitmen, öyküleme yoluyla öğrencileri drama çalışmalarına katılmaya yönlendirebilir. Öykü, öğrencilerin beklenen canlandırmayı yapabilmeleri için ağır ağır okunur ve gerekli yerlerde aralar verilir. Çalışma sürerken, öğrenciler kendilerini daha fazla güvende hissedince, öğretmen kararı öğrencilere gitgide daha fazla bırakabilir. Öykü akıcı hâle gelince, bireylerin neler yapacağı ve nasıl davranacağı bireylerin kararına bırakılabilir. Örneğin, A kişisi öyküyü okur, B kişisi canlandırır, daha sonra roller değiştirilebilir.

Hazır Roller

Teknik yabancılar, yardıma gereksinimi olanlar, okullara misafir gelmesi, farklı kültürlerden insanlarla tanışma durumlarında, bu durumlara uygun biçimde yürütülür. Başka bir öğretmen, öğrenci, veli ya da herhangi biri (daha önce rol oynamamış biri) yaratıcı drama ortamına getirilir ve ondan rolünü kendiliğinden oynaması istenir. Eğitmen ya da öğretmenin görevlerinden biri, grubun bu rolle kaynaşmasını sağlamaktır. Gruptan kişinin yaşam tarzını, sorunlarını, gereksinimlerini bulmaları beklenir. Doğaçlamalar yaşantı ya da duruma ilişkin bireylerin birikimlerini yansıtmaları amacıyla geliştirilir. (Neelands ve Goode, 2006; MEB, 2006

Rol Koridoru

Tiyatro sporu çalışmalarında da kullanılan bir tekniktir. Drama katılımcılarından oluşan grup bir koridor oluşturacak biçimde sıralanır. Koridoru oluşturan duvarlardan birindeki oyuncu sayısı diğerinden bir fazla olmalıdır. Örneğin; 25 kişilik bir grup, 13 ve 12 kişi olacak şekilde eşleme yapılır, son katılımcıdan birinin eşi olmalıdır.

Bir örnek ile açıklamak gerekirse; anne ve oğul arasında bir diyalogda koridorun bir tarafı anneleri bir tarafı ise oğulları temsil eder. Diyaloğa koridorun başındaki çiftler başlar, liderin yönergesi ile öndekiler sırasının sonuna geçer. Diğerleri canlandırmaya koridorun sonuna geçen çiftin kaldığı yerden devam eder. Her yönerge ile sona giden katılımcı her defasında yeni bir kişi ile sona giden katılımcı her defasında yeni bir kişi ile eşi olur ve sorunla ilişkin birbirinden farklı tepkinin alınıp verilmesini bizzat yaşar. Teknik aynı zamanda oyunsu bir özellik taşıdığı için eğlendirici yanlara da sahiptir. Çoğunlukla yarışma amaçlı çalışmalarda oynansa da süreçsel drama yaklaşımlarında sık başvurulan bir teknik hâline gelmeye başlamıştır.

Pandomim/Mim/Sözsüz Oyun

Fikirlerin sözcükler olmadan ifade edilmesidir. Yaratıcı dramayı çocuklara tanıtmada en etkili yoldur. Çocuklar pandomimden çok hoşlanır. Küçük yaşlardaki çocuklar için mimikler ve hareketlerle bazen canlandırılan duruma göre sesler eklenerek sözcük kullanmadan uygulanır.

Müzik pandomim çalışmaları için çoğunlukla kullanılan bir materyaldir. Pandomimi yapılacak olay önceden öğretmen tarafından anlatılmalıdır. Öğretmen önce pandomimi yapılacak fikri çocuklarla paylaşır. Çocukların öz güvenlerinin tartımını yapar, değişik fikirleri olup olmadığını öğrenir. Bazı çocuklar çekingen davranabilir, bu tip çocukların desteklenmesi gerekir. Yaratıcı pandomimin konuları ve uygulamaları çok çeşitlidir. Çünkü yaratıcı pandomimde yapacağı etkinliğe çocuk kendisi karar verir. Buna göre de pandomim etkinliğinin süresi çocukların fikirleri doğrultusunda belirlenir. Çocuğun çalışmalar sırasında rahat olması çok önemlidir.

Öğretmen bu konuya özen göstermelidir. Birinci derecede çalışmayı yapan çocuğun yaptığı işten memnun olmasıdır. Bu durum çocuğa hissettirilmelidir. Çalışma sonucunda çocuk, arkadaşlarıyla bu durumu zevkle paylaşacaktır. Boş alanda yarım daire şeklinde oturularak başlanır. Görme, işitme açısından önemlidir. Küçüklere 10-15 dk uygulanmalıdır.

Yaratıcı Pandomim

1. Fikir üretme,
2. Özel öğretim,
3. Özel cevap,
4. Kısa bir oyun gibi farklı tekniklerle uygulanır.

1. **Fikir üretme:** Çocuklar, öğretmen tarafından değerlendirilmeden çok hızlı bir şekilde fikir üretmek için cesaretle yönlendirilir. Yönlendirme sonucunda çıkan fikirleri yine çocuklar canlandırır.

Yediiklim Yayıncılık

2. **Özel öğretim:** Öğretmenin açtığı tartışma konusu için değişik fikirleri olduğunu vurgular ya da pandomim uygulamalarından çıkardığı notları kullanarak, örneğin; "Çevre kirliliği hakkında çok bilgilisiniz. Bazılarınız piknik alanında çöpleri topluyor vb." gibi örneklerle tahmin yürütür. Bu çalışmada öğretmen çocuklara kendi fikirlerini kabul ettirmemeye özen göstermelidir.
3. **Özel cevap:** Herkesin bildiği bir konu ile başlamak en doğru yoldur. Çocuklar tarafından önce kısa bir olay canlandırılır ve donmuş gibi hareketsiz hâle gelir. Öğretmen hızla çocukların arasında dolaşır. Canlandırdıkları olayı söyleyip söylemek istemediklerini sorar. Sonra da fikirlerini söyleyenleri değerlendirmeden "evet, çok ilginç" gibi cevaplar verebilir.
4. **Kısa bir oyun:** Pandomimde çocukların gruplar oluşturarak çalışmaları uygundur. Olabildiğince kısa uygulanan oyun öğretmen tarafından belirlenir. Yine de çocukların fikirleri sorulmalıdır. Grup içinde de olsa çocuk kendi fikrini kendi başına canlandırmalıdır.

Toplantı Düzenleme

Katılımcıların ortak karar almak, plan yapmak, bilgiyi paylaşmak ve sorunları çözmek için bir lider ya da katılımcıların başkanlığını yaptığı tekniktir. Olaylar oluşturulabilir, drama çalışmaları yürütülebilir.

Örnek: Aile toplantıları, gösteriler, sendika toplantıları...

Telefon Görüşmeleri

Bu teknik sadece iki kişinin sahnede telefonla görüşmesi değildir. Telefon aracılığıyla elde edilen bilgiler drama sürecinde değerlendirilir. Dinleyiciler bir tarafı ya da iki tarafı da dinlerler. Öğretmen bu konuşmaları dramaya yeni bir bilgi eklemek, öyküyü geliştirmek ya da gerilimi arttırmak için kullanabilir.

Yaratıcı Dans

Müzik eşliğinde kişinin duygularını hareketlere dönüştürerek kendini özgün bir şekilde ifade edilmesidir. Bu tür danslarda önceden belirlenmiş bir dans figürü yoktur. Bireyler müzik eşliğinde istediği gibi dans edebilirler.

Donuk İmge

Katılımcıların bireysel veya gruplarla; hareketsiz, sessiz, sözsüz görüntüler oluşturma ve yansıtma biçimidir. Zihinde canlandırılan olayın ve duygunun donarak anlatılmasıdır.

Not

Fotoğraf anı tekniği ile karıştırılmamalıdır. Donuk imge görüntüsünü katılımcılar kendileri hazırlar, tasarlar ve uygularlar. Fotoğraf anında önceden bir hazırlık, tasarlama yoktur.

Düşünce İzleme

Karakterin aklından geçen duymadığımız duygu ve düşüncelerin açığa vurulmasıdır. Kişi donarak bekler ve lider omzuna dokunduğunda veya bir düşünce balonu sayesinde kişinin düşüncelerini öğrenir.

Liste Yapma

Drama sürecinde role girme, süreci yönlendirme gibi durumlarda etkili bir şekilde kullanılabilecek tekniklerden biridir. Çocuklar roldeyken bir sorunun çözümüne yönelik liste oluşturabilirler. Bu listede yazılı olanlardan yola çıkarak sorunu incelerler. Örneğin; büyük çocuklarla/ergenlerle yapılan bir çalışmada, mülteci çocukların sorunlarının neler olduğu listelenebilir; sorunların çözümü için neler yapılabileceği ile de ayrı bir liste oluşturulabilir. Böyle bir listenin oluşturulması çocukların sürece daha etkin katılmalarına, doğaçlamaya doğru hazırlanmalarına önemli katkı sağlar.

Buz Dağı

Tahtaya veya kâğıda buz dağı çizilir. Dramada ele alınacak soruna ait metinden alıntılar buz dağının üst kısmına ve alt metin çıkarımları buz dağının su altında kalan kısmına yazılır. Görünen nedenler ve görünenin altında yatan nedenler bu teknik yoluyla ayrıştırılarak somut hâle getirilebilir.

Resim Çizme

Genellikle dramanın değerlendirme aşamasında kullanılır. Değerlendirme yaparken sözlü değerlendirme dışında kişilere resimler çizdirilerek duygu ve düşünceleri hakkında fikir sahibi olunabilir.

/yediiklimyayıncılık

Bölünmüş Ekran

Katılımcılar değişik zaman ve yerlerde gerçekleşen iki ya da daha fazla sahne düzenlemesi yaparlar. Düzenleme akışı ve bütünü bozmayacak şekilde dikkatli yapılmalıdır. Ardından filmlerde olduğu gibi ileri ve geri sahneler sergilenir.

Örnek: "Ezel" dizisindeki geçmiş ve şimdi kısımları

Öykünme/Taklidi Oyun

Çocukların bir insanın, bir hayvanın, bir makinenin vb. hareketlerini canlandırmasıdır. Katılımcılar bir eğlenme unsurunu çeşitli eylemlerde bulunarak yapabilir.

Örnek: "Rüzgârda uçan bir poşetsin haydi uçmaya başla." denilmesi.

- At gibi koşmak, dev gibi yürümek örnekleri de verilebilir.

Not

Öykünme ve rol oynamanın farkı; öykünmede bir hikâye kullanılmamasıdır, -mış gibi davranılmasıdır.

Geriye Dönüş

Zamanın geriye alınmasıyla oluşturulan drama tekniğidir. Teknik kişilerin geçmişin can alıcı noktasıyla yüz yüze getirir. Aynı zamanda kişilerin şimdiki zamanla bağlantı kurmasını sağlar. Herhangi bir zaman sınırı yoktur. Dakika, saniye, aylar, yıllar önce de olabilir.

Örnek: Boşanma aşamasına gelen bir çiftin, boşanmadan önceki ilişkilerini canlandırmaları istenebilir.

Yarım Kalmış Materyal

Drama sürecinde veya sonunda katılımcılara artık materyaller (plastik, karton, kumaş vs.) verilerek görevi tamamlaması ve bitirmesini sağlamaktır.

Gerçek An

Drama çalışmasının sonunda son hazırlanan bir sahnedir. Kişiler sonuç sahnesi için bir "odak noktası" yaratmak zorundadır.

Aradaki Boşluk

Öğrenciler, karakterlerin birbirine yakınlık konumuna göre aradaki mesafeyi adlandırır. (Korku, güç vb. gibi)

Özel Mülkiyet

Özel mülkiyette bir karakter; nesneler, mektuplar, raporlar, kostümler, oyuncaklar, kimlik bilgileri vs. özenle seçilmiş kişisel nesneler yardımıyla tanıtılır. Bu kişisel nesne ya da nesnelerden elde edilen bilgiler sayesinde karakterin alt metnini oluşturan tartışmalar yapılır.

Bitmemiş Nesneler

Bitmemiş nesnelerde, gruba tamamlanmamış yazı, resim veya şema sunularak, onlardan bunu tamamlamaları veya bitmemesine sebep olan problemi çözmeleri istenir.

Psikodrama

Psikodrama sözcük olarak, insanın iç dünyasını ifade eden "psyche" ile hareketi, eylemi ifade eden "drama" sözcüklerinin birleşiminden oluşmakta ve insanın iç dünyasının eyleme dönüşmesi anlamına gelmektedir. Psikodrama, gerçeği dramatik yöntemler kullanarak bulmaya ve incelemeye çalışırken, aynı zamanda bireylere; başkalarıyla olan ilişkilerini gözden geçirme, bu ilişkilerde yaşadıkları sorunları anlatma ve tanıma yeteneğini geliştirme, alternatif çözümlerin farkına varma, bu alternatiflerden birini seçme ve ona göre davranabilme becerisini kazandırır. Psikodrama yaklaşımı, eski bilişsel örüntülerin yeni bir şekilde algılanmaları ve buna bağlı olarak da davranışların yeniden düzenlenmesi yoluyla bireylerdeki ve gruplardaki değişimleri kolaylaştıran rol kuramına dayalıdır. (Fine,1979; Whatney,1979;akt, Kaner,1990,s.457)

Psikodrama, başlangıçta amatör tiyatroların öncülüğünde gelişir. Metinsiz ve yazısızdır. Gruplar (topluluklar) tarafından yazılan doğaçlamalarla oluşturulur. Kendiliğindenliğe gereksinim duyar ve kusursuz olana ulaşmak yerine doğruluğa ve gerçekliğe ulaşmayı amaçlar.

Temel Psikodrama Teknikleri

Psikodramada çok sayıda teknik bulunmaktadır. Bunlardan üç tanesi temel psikodrama tekniği olarak da adlandırılır: Rol değiştirme tekniği, ayna tekniği ve eşleme tekniği.

1. **Rol Değiştirme:** Bu teknik rol değişiminin dördüncü ve beşinci aşamalarına uyar. Kendisini bir başkasının yerine koyan çocuk, kendini o rolde algılamaya çalışır. Başoyuncu, üstlendiği rolde hem kendisini görür hem olaya o rolün sahibinin gözüyle bakar hem de o rolü hisseder. Rol değiştirmede başoyuncu rolünü aldığı kişi olur. Böylece onun iç gerçeğiyle buluşur. (Özbek ve Leutz, 1987; Kaner, 1990). Bu teknik psikodrama süreçlerinde olmazsa olmaz tekniklerden biridir.

Yediiklim Yayıncılık

2. **Ayna:** Çocuk bu aşamada kendisini çevresinden ayırır ve kendi varlığını dış dünyadan ayrı bir şekilde tasarlayabilir. Bu dönüm noktası, çocukların aynada kendi görüntülerine verdikleri tepkilerle başlar. Çocuk önce aynadaki görüntünün, tıpkı kendisi gibi hareketler yaptığını, onunla birlikte gülüp ağladığını fark eder, böylece aynadaki görüntünün kendisi olduğunu da anlar.
3. **Eşleme:** Eşleme, başoyuncunun farkında olmadığı, bastırdığı, farkında olup da çeşitli nedenlerle sözelleştiremediği veya söylemek istemediği düşünce ve duygularının dile getirilmesini sağlar.

Sosyodrama

Sosyodrama, "metinsiz" tiyatro kategorisinde yer alan psikodrama gibi Jacob Moreno tarafından geliştirilmiş bir alandı. Sosyodrama "eyleme dayalı" tiyatro uygulaması olarak tasarlanmış olup gruplarda ve gruplar arası ilişkilerde değişimi sağlamayı amaçlamaktadır. Yani dramatik edimde grup ilişkileri açığa çıkarılmalı, grubun ortak problemleri açıkça ortaya konmalı ve birlikte çözüm yolları aranmalıdır; kişi sahnede tek başına değil, grupla birlikte yer alır. Moreno'nun grup kavramı belirli özelliklere göre sınıflanabilir. Farklı topluluklardan gelen insanlar anlaşılmalıdır. Moreno, bizzat alt kesimden vatandaşlara psikodramatik çalışmalar yapmıştır. Yahudi mülteciler, hayat kadınları, suçlu gençler, psikolojik ve psikiyatrik hastalar olmak üzere, sosyal hayatları dalgalanan ve toplumsal hakları kısıtlanan insanların yaşadıkları problemlere yardımcı olmak için gerçekleştirdiği bu çalışmalarda, her zaman çalışmaların sosyodramatik yönü vurgulanır.

Sosyodramatik çalışmalarda psikodramadan tamamıyla ayrılan teknikler kullanılır. (Geisler'den akt. Wildt,2003) Grup veya gruplarla, "derin yapılarıyla" ilgili olan bir konu çalışılır. Sosyodramatik sahne çalışmalarında, sahnede "görüş tarzları", istekleri, konumları ve sıkıntıları farklı gruplar yer alır. Psikodrama gibi rol değiştirme, tekrarlama, donma, yansıtma, hızlandırma vb. teknikler söz konusudur ve grup etkinlikleri yönünden de benzer özellikler taşır. Örnek olarak sosyadramada, özellikle çatışmaların yaşandığı durumlar güncelse ve sahnede "gerçek" bir kapışma canlandırılıyorsa şiddeti artan bir dinamizm ortaya çıkar. Bu her şeyden önce tecrübe edilen farklı durumlardan ve rollere bakış açılarından kaynaklanan çözüm denemelerini ve bilgi edinmelerini doğurur. Bundan başka, merkezinde bir başrol oyuncusunun bulunduğu psikodramadan ciddi bir farkı bulunmamakla beraber, Augusto Boal'in özellikle sosyal ve toplumsal değişmelerin önünde engel olan "ablukaları" ortadan kaldıran tiyatro hareketiyle ortak noktalara sahiptir.

Liderin Rolde Olması: Liderin, grubun bir parçası olarak ve role girerek drama sürecine doğrudan katılmasıdır. Liderin role girmesinin en önemli katkılarından biri çocukların motivasyonunu artırmasıdır. Süreci monotonluktan kurtarmak, çatışmayı yaratmak gibi durumlarda da liderin role girmesi etkili olabilir. Etkinliğin başında, çocukları davet etmek ya da toplamak, rolleri dağıtmak ve etkinliği başlatmak için yönlendirici olabilir. Ancak etkinlik başladıktan sonra lider de çocuklar gibi belirlediği bir role girebilir.

Fotoğraf Karesi: Grupta bulunan katılımcıların belirli bir anın fotoğraf karesini oluşturmaları ile gerçekleşen bir tekniktir. Farklı masal kahramanlarının ilk kez karşılaştıkları anın bir fotoğraf karesi yapılabilir.

Forum Tiyatro: Forum tiyatro, aslında başlı başına bir drama tekniği olmayıp bir tiyatro türüdür. Ancak bir tiyatro türü olmakla birlikte toplumsal konuları ele alması ve değişik yaklaşım ve çözümler üretmeye olanak sağlaması, izleyeni oyuna katması nedeniyle drama çalışmalarında bir teknik olarak da kullanılmaktadır. Doğaçlamanın herhangi bir yerinde seyirci konumunda olan çocuklardan birinin süreci durdurup/ dondurup, rolde olan çocuklardan birinin yerine geçmesi ve oyunun gidişine müdahale etmesi şeklinde uygulanmaktadır. Böylece, özellikle de toplumsal sorunların etkili bir şekilde ele alınması sağlanmış olmaktadır. Örneğin, yatılı okulda okuyan çocukların okulda yaşadıkları, ama çözemedikleri bir sorun ile ilgili doğaçlama yaparken sorunu çözemeyen kişinin yerine geçerek sürecin değiştirilmeye çalışılmasında forum tiyatrodan yararlanılmış olunmaktadır.

Yediiklim Yayıncılık

Rol İçinde Yazma

"Çocukların/katılımcıların, ele alınan içerik doğrultusunda ve canlandırılan roldeki kişinin ağzından rapor, mektup, kartpostal, çağrı yazısı, mahkeme karar yazısı, toplantı duyurusu vs. yazmalarıdır. Bunu ayrı ayrı yapabilecekleri gibi, ikili üçlü gruplar halinde ya da tek bir grup olarak da yapabilmektedirler

Akışkan Heykel Tekniği

Yaratıcı drama süreçlerinde eğitmen toplumsal bir durum hakkında bilgi verir ve katılımcıların düşüncelerini alır. Tüm katılımcılar düşüncelerini belirttikten sonra eğitmenin verdiği yönerge ile hazır olan katılımcı mekânın ortasına gelerek durum karşısında sözel, dans devinim, hareketle canlandırma yapar. Sırayla tüm katılımcılar sürece dahil olur. Katılımcılar kendisinden önceki düşünceye ek olarak canlandırmasını yapar. Kendisinden önceki fikri geliştirebilir ya da farklı yönlerde eklemeler yapabilir. İlk başlatan kişi kısa süre sonra heykeli sonlandırır ve düşüncelerini aktarır. Daha sonra akışkan heykeli başlatan katılımcı olay, durum, duygular hakkında fikrini paylaşır.

/yediiklimyayincilik

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Ö., Yaratıcı Drama Kavramı, Bileşenleri ve Aşamaları, Yaratıcı Drama Dergisi 2006, Cilt 1, Sayı 1 Tutuk, N., Yaratıcı Drama, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Yaratıcı Drama Bölümü

Yeğen, G. Yaratıcı Drama, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yıl;2, Sayı: 2 Köksal, A., Okul Öncesi Eğitiminde Drama ve Öğretmenin Rolü

Akdemir H. Ve Karakuş M. Yaratıcı Drama Yönteminin Akademik Başarı Üzerine Etkisi: Bir Meta analiz Çalışması, Adana, 2016

Ulutaş, A. Okul Öncesi Dönemde Drama ve Oyunun Önemi, Adıyaman, Haziran 2011 Üstündağ, T. Yaratıcı Drama Eğitim Programlarının Ögeleri, Ankara

Üstündağ, T. Yaratıcı Drama Öğretmeninin Günlüğü, Pegem Yayınları, Ankara, 2000. Çağdaş Drama Derneği Dergileri

Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi, Okul Öncesinde Drama, Eskişehir, Mayıs 2011. Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi, Çocuk ve Drama, Eskişehir, Ağustos 2018. MEGEP, Modül Çocuk ve Drama

MEGEP, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Drama Uygulamaları, Ankara 2014.

Eren, S. Erkan, N. Öyküleştirme Yöntemine Dayalı Eğitimin Beş Yaş Çocuklarında Farklılıklara Saygı Kazanımına Etkisinin İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Aralık 2016.

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE ÖĞRENME YAKLAŞIMLARI

Kuram, belli bir alanda benimsenmiş birbiriyle ilişkilendirilmiş ve bütünleştirilmiş denenceler dizisidir. Kuramı oluşturan denenceler, denenmiş, kanıtlanmış ve gerçekliği benimsenmiş varsayımlardır.

Öğrenme kuramları öğrenmeyi açıklamaktadır. Öğrenmenin nasıl gerçekleştiği ve en iyi öğrenmenin nasıl olabileceği vb. ile ilgili temel ilkeler ve süreçler bir kuramda yer almaktadır. Öğrenme kuramlarının bilinmesinin eğitim teknolojisini etkin olarak kullanacak olan öğretmenlere ve eğitim uzmanlarına getirdiği katkılar mevcuttur. Bu katkılar:

- Öğrenmeye ilişkin denenmiş bilgiler, düzenli bir biçimde öğrenme kuramlarından alınır.
- Öğrenme kuramlarının sunduğu bilgilere dayanarak öğrencilerin öğrenme süreci daha iyi tanımlanabilir.
- Kuramların önermelerinden çıkarsama yapan öğretmen, uygulayabileceği bir öğretme yöntemi geliştirebilir (Başaran, 1997)
- Öğrenme kuramlarının gelişimi incelendiğinde farklı yaklaşımların söz konusu olduğu görülmektedir.
- Öğrenmenin nasıl meydana geldiğini açıklamada bilim adamlarının ortaya çıkardığı kuramlar arasında çeşitli görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

ERKEN ÇOCUKLUKTA ÖĞRENME

Öğrenme

Tekrar ya da yaşantı sonucu organizmanın davranışlarında meydana gelen oldukça kalıcı izli davranış değişikliğidir.

Bir davranışın öğrenme olabilmesi için,

1. Tekrar ya da yaşantı sonucu meydana gelmeli
2. Davranışta değişiklik olmalı
3. Oluşan değişiklik kalıcı olmalı (Geçici olmayan)

Tanımdan da anlaşılabileceği gibi, öğrenme özünde bir davranış değişikliğidir. Ancak, her davranış değişikliği bir öğrenme kabul edilmez.

Örneğin: Alkolün tesiri altındaki bir adam, normalde gerçekleştirmeyeceği bazı davranışlar sergileyebilir ancak alkolün tesiri geçince davranış tekrar eski haline döner (Kalıcı değil.)

Hangi davranışlar öğrenme değildir?

1. Sadece büyüme ve olgunlaşma sonucu oluşan davranış değişiklikleri öğrenme değildir. Buna karşın olgunlaşma olmadan öğrenme olmaz. Yani olgunlaşma öğrenmenin ön koşuludur.
2. Doğuştan getirilen davranışlar öğrenme değildir. Refleks, içgüdü, basımlama ve homeostatik denge öğrenme olarak kabul edilemez.
3. Geçici davranışlar öğrenme olarak kabul edilemez.
4. Alışma (Duyusal Uyum - Duyusal Adaptasyon) öğrenme değildir. Çünkü duyusal uyum ya da duyusal adaptasyon duyu organının kendisini sürekli etkileyen uyarıcıyı bir süre sonra fark etmemesine denir. Bu fark etmeyiş aynı zamanda geçicidir. Yani etkileyen uyaran ortamdan kalktığında alışma hâli devreden çıkar. Bu yönüyle geçici bir durum olması da onu öğrenme ürünü olmaktan çıkarır.

Davranış: Bir organizmanın gerçekleştirdiği her türlü etkinliğe davranış denir. Davranışlar dışarıdan gözlenebiliyorsa "açık davranış", gözlenemiyorsa "kapalı davranış" adını alır.

- Çocuğun bir şeyler yazması, koşması, yemek yemesi, terlemesi, titremesi, kusması birer açık davranıştır.
- Çocuğun düşünmesi, hayal kurması, rüya görmesi birer kapalı davranıştır.

Davranışların Sınıflandırılması

Doğuştan Gelen Davranışlar	Geçici Davranışlar	Öğrenilmiş Davranışlar
• Refleks • İçgüdü • Homeostatik	• Etken madde kullanımı • Hastalık, yorgunluk • Sakatlık	Yaşantılar yoluyla oluşan, kalıcı izli davranış değişiklikleri

Yediiklim Yayıncılık

a. Doğuştan Gelen Davranışlar

Refleks ve İçgüdü Karşılaştırması

Refleks	İçgüdü
• Türe özgü değildir.	• Türe özgüdür.
• Uyarıcısı belirgindir.	• Uyarıcısı belirgin değildir.
• Ani ve basittir.	• Kısmen karmaşıktır.
• Yanmakta olan sobaya eli değen çocuğun elini hızla çekmesi.	• Yumurtadan henüz çıkan deniz kaplumbağalarının denize yönelmesi
• Yüksek bir ses işiten çocuğun irkilmesi.	• Bir örümceğin ağ örmesi
• Dilimize bir yiyecek değince ağzımın sulanması.	• Bazı kuşların yumurtalarını diğer kuş türlerinin yuvalarına kaçak olarak bırakması

Homeostatis

Bir organizmanın otomatik denge davranışlarına homeostatik davranış denir.

- Sıcakta terlemek.
- Soğukta titremek.
- Canımızın tatlı - tuzlu çekmesi vb.

b. Geçici Davranışlar

1. **Etken Madde Kullanımı:** Alkol, uyuşturucu madde, çeşitli ilaçlar, sigara vb. maddelerin kullanımıyla ortaya çıkan davranış değişiklikleridir. Etken maddenin tesiri geçince davranış tekrar eski haline döner yani kalıcı değildir.
2. **Hastalık - Yorgunluk:** Hastalık ya da yorgunluk gibi hallerde birey daha mızmız, asabi, alıngan olabilir. Kişinin dikkati azalır ve buna bağlı olarak hata sayısı artabilir. Ancak hasta kişi iyileşince ya da yorgun kişi dinlenince davranış tekrar eski haline döner. Yani kalıcı değildir.
3. **Sakatlık:** Bir sakatlığın doğal sonuçları geçici yani öğrenilmemiş kabul edilirken, sakatlığa uyum sağlamak için geliştirilen yeni davranışlar öğrenilmiş kabul edilir.

c. Öğrenilmiş Davranış

Buraya kadar öğrenme sürecine ait teknik bilgilerden söz ettik. **Bir davranışın öğrenilmiş olarak kabul edilmesi için,**

- Yaşantı yoluyla oluşma,
- Davranışta bir değişiklik gözlenme,
- Bu değişikliğin kalıcı ya da izli olması (görece-nispeten kalıcı) temel koşullar olarak karşımıza çıkmaktaydı.

Bir davranışın öğrenilmiş ya da öğrenilmemiş olduğunu anlamanın daha pratik bir yolu bulunabilir mi?

Bunun için "Yeni Doğmuş Bebeğe Sorma" yöntemini kullanabiliriz:

Yeni doğmuş bir bebek düşünün. Bu bebeği herhangi bir uyarıcıyla karşılaştırın. Tepki veriyor mu, vermiyor mu? Veriyorsa hangi tepkiyi veriyor. Şimdi de aynı uyarıcıyla kendinizi karşılaştırın. Tepki veriyor musunuz, vermiyor musunuz? Veriyorsanız hangi tepkiyi veriyorsunuz?

- Eğer yeni doğmuş bebek bu uyarıcıya bir tepki vermiyor ancak siz veriyorsanız bu tepki öğrenilmiştir.
- Eğer yeni doğmuş bebek bu uyarıcıya bir tepki veriyor ve siz de aynı tepkiyi veriyorsanız bu tepki öğrenilmemiştir.

Not

Sizlerin de görmüş olduğunu gibi bir tepkiyi öğrenilmiş ya da öğrenilmemiş yapan tepki değil, bağlı olduğu uyarıcıdır. Bir kişinin "midesinin bulanması" öğrenilmiş de olabilir öğrenilmemiş de olabilir. Önemli olan bu tepkinin hangi uyarıcı karşısında sergilendiğidir.

yediiklimyayıncılık

ÖĞRENMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Öğrenen	Yöntem	Malzeme
• Türe Özgü Hazır Oluş • Olgunlaşma • Genel Uyarılmışlık ve Kaygı • Güdü • Eski Yaşantılar (Öğrenmenin Aktarılması ve Ket Vurma) • Dikkat	• Katılım • Zaman (Toplu ve Aralıklı Öğrenme) • Konunun Yapısı (Bütün ve Parçalara Bölerek Çalışma) • Sonuç Hakkında Bilgilendirme (Dönüt)	• Telaffuz Edilebilirlik • Algısal Ayırt Edilebilirlik • Kavramsal Basamaklar • Çağrışımsal Anlam • Çağrışımsal Basamaklar

a. Öğrenenle İlgili Faktörler

1. Türe Özgü Hazır Oluş (Doğuştan Donanım)

- Bir türün, belli bir davranışı yapabilecek uygun donanıma sahip olmasıdır.
- Öğrenene ilişkin "önkoşul" faktördür. Çünkü uygun donanım olmadıkça, davranış asla gerçekleşmez.
- İnsan uçamaz çünkü kanadı yok (Türe özgü hazır oluşu yok.)
- Kuş uçabilir çünkü kanadı var (Türe özgü hazır oluşa sahip.)
- Bir papağana insana özgü ses çıkartma öğretilebilir ancak kargaya öğretilemez.

2. Olgunlaşma

- Bir davranışın yapılabilmesi için bilişsel, fiziksel ve duyuşsal yeterlik düzeyine ulaşılmasıdır.
- Çevre etkisinden görece bağımsız, kalıtım (biyolojik alt yapı) tarafından kontrol edilen bir süreçtir.

5 yaşındaki Berke, annesi gösterdiği halde gömlek düğmelerini ilikleyemiyor.

Henüz 1 yaşını dolduran çocuk, annesi eğitim verdiği halde dışkı kontrolü sağlayamıyor.

Not

Bir davranışın gerçekleştirilebilmesi için önce türe özgü hazır oluş sonra yeterli olgunlaşma gerekir.

3. Genel Uyarılmışlık ve Kaygı

- Çevresel uyarıcıların ne kadarını alabileceğimizi belirleyen önemli etkenlerden biri de genel uyarılmışlık düzeyimizdir.
- Bir canlının uyarılmışlık düzeyini anlamak için (büyük oranda tutarlı bir yöntem olan) kalp atışını dinlemek uygun olabilir.
- Kalp atışı hızlandıkça (heyecan, korku, panik, dehşet) uyarılmışlık düzeyi de artar.
- Kalp atışı yavaşladıkça (uyuklama, uyku, baygınlık, koma) uyarılmışlık düzeyi azalır

4. Güdü

Güdü, bir organizmayı davranışa iten güç olarak tanımlanır.

Güdüler "doğuştan gelip gelmeme" ve "kaynak" olmak üzere iki grupta incelenir. Bunlar da kendi içlerinde tekrar ikiye ayrılır:

Doğuştan Gelip Gelmeme Durumuna Göre Güdüler		Kaynağına Göre Güdüler	
Birincil	**İkincil**	**İçsel**	**Dışsal**
• Doğuştan gelir. • Öğrenilmemiştir. • Fizyolojik ihtiyaçlarla ilişkilidir.	• Yaşantıyla oluşur. • Öğrenilmiştir. • Fizyolojik ihtiyaçlarla ilişkili değildir.	• Güdünün kaynağı bireyin kendisidir.	• Güdünün kaynağı çevresel bir etkendir.
• Acıkma • Susama • Solunum vb.	• Başarı • Saygınlık vb.	• Bütün birincil güdüler • İlgi • Hobi vb.	• Para kazanmak için yapılan her şey • Bir ödüle ulaşmak vb.

/yediiklimyayıncılık

5. Eski Yaşantılar

Eski yaşantılarımız öğrenme sürecini "öğrenmenin aktarılması" ve "ket vurma" olmak üzere iki şekilde etkilemektedir. Bunu bir şablon üzerinde şu şekilde inceleyebiliriz:

Öğrenmenin Aktarılması		Ket Vurma	
Olumlu Aktarma (Pozitif Transfer)	**Olumsuz Aktarma (Negatif Transfer)**	**İleriye Ket Vurma**	**Geriye Ket Vurma**
Öğrendiğimiz bir şeyin, benzer bir öğrenmeyi kolaylaştırmasıdır.	Öğrendiğimiz bir şeyin, benzer bir öğrenmeyi zorlaştırmasıdır.	Birey yeni öğrendiği bilgiye ihtiyaç duyar ancak yerine eski bilgisini kullanır.	Birey önceden öğrendiği (eski) bilgisine ihtiyaç duyar ancak yerine yeni bilgisini kullanır.
• Bilişsel • Psikomotor	• Psikomotor	• Bilişsel	• Bilişsel

b. Öğretim Yönteminden Kaynaklanan Faktörler

1. Öğrenmeye Ayrılan Zaman

- Bireyin öğrenmeye ayırdığı zamanı kullanma şekli aralıklı ya da toplu olarak karşımıza çıkar.
- Aralıklı öğrenilen bilgilerin toplu öğrenilen bilgilere göre kalıcılığı daha fazladır.

a. Aralıklı Öğrenme

Bir öğrenme ürününün zamana yayılarak öğrenilmesine aralıklı öğrenme denir. Dağınık egzersiz olarak da ifade edilen bu yöntem ile zamana yayılan öğrenme zihinde daha anlamlı kodlanır ve geri getirilip performansa dönüştürülürken zorlanılmaz.

b. Toplu Öğrenme

- Bir öğrenme ürününün biriktirilerek kısa bir süre içerisinde öğrenilmeye çalışılmasıdır. Sıkışık bir zaman içerisinden yapılmaya çalışıldığı için sıkışık egzersizde denir.
- Toplu çalışan kişi anlamlı öğrenme sağlayamaz o yüzden belki kısa zaman dilimi içerisinde gireceği bir sınavda yüksek not alabilir ancak kalıcı bilgi edinemez.

2. Konunun Yapısı

- Bu yöntemde öğrenme yolu konunun yapısına göre değişiklik gösterir.
- Konu kısa, anlamlı ya da basit ise bütün öğrenme daha etkili olabilir.
- Konu uzun, zor ya da karmaşık ise parçalara bölerek öğrenme daha etkilidir.
- Konunun uzun ya da kısa basit ya da karmaşık olduğu belirtilmemiş ise en etkili yol "Bütün- Parça-Bütün" şeklinde öğrenmektir.
- Öğrenilecek konu psikomotor ağırlıklı bir beceriyi içeriyorsa basitten karmaşığa doğru gidilecek parçadan bütüne bakış açısı tercih edilebilir.

3. Geri Bildirim (Sonuçlar Hakkında Bilgi Verme)

- Dönüt öğrenen kişinin öğrenme konusunda bilgi sahibi olması durumudur.
- Öğrenci öğrenmeye çalıştığı konuyu ne derece öğrendiğini, eksik ya da yanlış öğrendiği dönüt sayesinde bilir.
- Dönüt düzeltme yapmanın ön şartıdır.
- Dönüt hem bilgi sahibi olmaya hem de onaylanma durumuna karşılık geldiği için bireyin motivasyonu ile de ilgilidir. Bu sebeple mümkün olan en kısa sürede dönüt verilmelidir. (Anında Dönüt)

4. Etkin Katılım

- Öğrencinin öğrenme çabasına girmesi öğretmenin de bu çaba için fırsatlar yaratması durumudur.
- Öğretmen planlayacağı etkinliklerle öğrenciyi sürece ne kadar çok dâhil ederse öğrencinin kalıcı ve verimli öğrenme düzeyi o kadar yükselir.
- Sürece aktif katılan öğrenci birden çok duyu organıyla sürece dâhil olur ve kalıcı öğrenir.
- Edgar Dale'nin yaşantı konisine göre de etkin katılımın artması somut, kalıcı ve anlamlı öğrenmeyi artırır.

Yediiklim Yayıncılık

c .Konu İle İlgili Faktörler (Öğrenme Malzemesi)

1. Telaffuz Edilebilirlik

- Öğrencilere anlatılacak bilgilerin, verilecek örneklerin ya da dağıtılacak dokümanların onlar tarafından açık ve net bir şekilde anlaşılabilir olması durumudur.
- Öğretim ilkelerinden "açıklık (Ayanilik)" ilkesi ile ilgilidir.
- Bir öğretmenin konuyu telaffuz edilebilirliğe uygun olarak sunabilmesi öğrencilerin anlayabileceği bir dil kullanması ile ilgilidir.

2. Algısal Ayırt Edilebilirlik

- Öğrenme malzemesinde yer alan bazı unsurların çeşitli müdahalelerle belirginleştirilmesi durumudur.
- Materyal tasarımında yer alan görsel tasarım ilkelerinden "vurgu" ile doğrudan ilgilidir.
- Öne çıkarıp belirginleştirmek istediğimiz unsurları koyu ya da italik yazmak, renklendirmek, altını çizmek, diğerlerine göre boyutunu farklılaştırmak, çeşitli işaretçilerle vurgulamak algısal ayırt edilebilirliğe katkı sağlar.
- Öğretmenin dersini anlatırken ses tonu ile çeşitli vurgulamalar yapması ya da bazı kısımların önemli olduğunu söylemesi de algısal ayırt edilebilirliğe katkı sağlar.

3. Anlamsal Çağrışım (Çağrışımsal Anlam)

- Konuların öğrencilerin zihinlerinde bazı olay, durum ya da kavramları çağrıştırması durumudur.
- Anlamsal çağrışımlar özneldir. Bir öğrencinin zihninde uyanan anlamlar ne kadar çok olursa öğrenci o konuyu o kadar kalıcı ve anlamlı öğrenir.
- Kavram öğretimindeki "zihin haritaları" anlamsal çağrışıma dayanır.

4. Kavramsal Gruplama

- Öğrenme malzemesinin birbiriyle ilişkili olacak şekilde gruplandırılmasıdır.
- Kavram haritaları şemalar, tablolar kullanarak konuyu öğrenmeyi kolaylaştırıp anlamlandırma durumudur.
- Öğrenme stratejilerinden "örgütleme" stratejisi içerisinde tercih edilir.
- Kavramsal gruplamalar anlamsal çağrışımlar gibi öznel değildir.
- Nesnel doğruların ve ilişkilerinin kurulmasında kullanılır.
- Anlamlı öğrenme modelinde ön organize edici olarak kullanılır ve bu sayede öğrencinin mekanik öğrenmeden kurtulup anlamlı öğrenmeye geçmesine zemin hazırlar.

ÖĞRENME KURAMLARI

Davranışçı Kuramın Özellikleri

- Kurucusu Watson'dur.
- Organizmanın gözlenebilen ve ölçülebilen davranışları ile ilgilenirler.
- Organizmanın davranışlarını basit bir "Uyarıcı - Tepki" ilişkisi ile açıklarlar.
- Duygu veya düşünce gibi içsel davranışlar gözlenip ölçülemediği için bu davranışlar konusunda araştırma yapılamayacağını savunurlar.
- Organizmayı kara kutuya benzetirler. Kutunun içinden çıkanlar ve içine girenler gözlenebilir ancak kutunun içi gözlenemez. Bu sebeple içsel süreçleri reddederler.
- Kalıtımın değil çevrenin etkili olduğunu savunurlar.
- Çevrenin etkisinin büyük olduğunu savunan davranışçı kurama çevreci kuramda denir.
- Organizmanın doğduğunda şekillendirilmeye muhtaç bir kil kütlesi gibi olduğunu düşünürler.
- Organizmanın zihninin doğduğunda boş bir levha gibi olduğunu savunup öğrenilecek bilgilerin yaşantılar yoluyla sonradan olacağını kabul ederler.
- İnsanların ve hayvanların öğrenme şekillerinin birbirine benzediğini savunarak ayrım yapılmaması gerektiğini düşünüp "organizma" ifadesini kullanmışlardır.
- Hayvanlar üzerinde deneyler yapıp insanlara genelleme yapmak gerektiğini savunurlar.
- Organizmanın öğrenme ve öğrendiklerini kalıcı hâle getirme durumunda pekiştirme ve tekrar önemli yer tutar.
- Süreçten çok ürün önemlidir.
- Öğrenmede deneme - yanılma etkilidir.
- Öğrenme durumunu koşullanma ya da şartlanma tabiri ile karşılarlar.

Yediiklim Yayıncılık

KLASİK KOŞULLANMA (Tepkisel Şartlanma) - Pavlov

- Klasik koşullanma ya da tepkisel şartlanma kuramında amaç organizmanın önceden otomatik tepkiler verdiği uyaranlara karşı öğrenilmiş tepkiler vermesini sağlamaktır.
- Klasik koşullanma, uyarıcı ve tepki arasındaki doğal olan bağı yapay (suni) hâle getirmektir. Örneğin, "Et ile Salya" arasındaki bağ doğal ve refleksif bir bağdır.
- Yapılan koşullanma bitişikliği sayesinde bu bağ "Zil Sesi" ile kurularak yapay hâle getirilir.
- Klasik koşullanmada organizma pasiftir. Uygun şartlar sağlandığında herhangi bir nötr uyarana koşullanma sağlanabilir.
- Klasik koşullanmada "Uyarı-Tepki" bağı vardır. Önce uyarıcı ortama verilir ve bu uyarana oluşacak tepkiye bakılır. (U-T Bağı)
- Uyarıcının önce tepkinin sonra olması pekiştirecin de davranıştan önce verileceği anlamına gelmektedir.
- Klasik koşullanma yoluyla organizma daha çok duyuşsal içerikli davranışları öğrenir.
- Korku, kaygı, fobi, sevgi, nefret gibi olumlu ya da olumsuz duygular klasik koşullanmanın alanı içerisindedir.

Klasik Koşullanmanın Temel Kavramları

1. Nötr Uyarıcı

Her örneğin ya da deneysel çalışmanın beklenen bir tepkisi vardır.

(Pavlov'un deneyinde beklenen tepkinin salya olması gibi). Nötr uyarıcı, beklenen herhangi bir tepkiye yol açmayan uyarıcıdır... Tepkisizlik...

2. Koşulsuz (Doğal) Uyarıcı

Beklenen tepkiyi doğal olarak meydana getiren uyarıcıdır. Öğrenilmemiştir.

3. Koşulsuz (Doğal) Tepki

Koşulsuz uyarıcıya verilen tepkidir. Öğrenilmemiştir.

4. Koşullu Uyarıcı

Nötr uyarıcının, koşulsuz uyarıcıyla eşleşip tepki üretme gücü kazanınca aldığı yeni isimdir. Yani öğrenilmiştir.

5. Koşullu Tepki

Koşullu uyarıcıya verilen tepkidir. Yani öğrenilmiştir.

KLASİK KOŞULLANMA İLKELERİ (TEPKİSEL ŞARTLANMA İLKELERİ)

1. Bitişiklik

Nötr uyarıcı ile koşulsuz uyarıcının eşleştirilmesi durumuna bitişiklik denir.

Bitişikliğin oluşması için;

- Önce nötr uyarıcının ardından koşulsuz uyarıcının verilmesi gerekir. Eğer önce koşulsuz uyarıcı verilirse organizmanın koşulsuz uyarıcılara karşı geliştirdiği tepkilerden dolayı nötr uyarıcıya tepki vermesi zorlaşır. (Engelleme meydana gelebilir.)
- Nötr uyarıcı ile koşulsuz uyarıcı eşleşme zamanının kısa olması Pavlov'a göre koşullanmayı kolaylaştırır. Bu uyarıcıların eşleşmesinde zaman aralığının ortalama 0,5-30 saniye olduğu ifade edilir. Dolayısıyla nötr uyarıcı ile koşulsuz uyarıcı 30 saniyeye kadar eşleşmelidir. 30 saniye aşıldığında koşullanma olma ihtimali zayıflar.

Bitişiklik Türleri

Klasik koşullanmanın gerçekleşebilmesi için ön koşul olan bitişiklik beş farklı türde incelenir.

a. Gecikmeli Koşullanma

Bu koşullanma türünde klasik koşullanma gerçekleştirilmeye çalışılırken önce ortama nötr uyarıcı verilir ve nötr uyarıcı ortamda olmaya devam ederken bir süre sonra (30 saniyeyi geçmemek kaydıyla) koşulsuz uyarıcının ortama girip bitişikliğin sağlanması durumudur.

b. İze Koşullanma

Bu koşullanma türünde ortama önce nötr uyarıcı verilir ve bir süre sonra nötr uyarıcı ortamdan kaldırılır. Ortamdan kaldırıldıktan kısa bir süre sonra (30 saniyeyi geçmemek kaydıyla) ortama koşulsuz uyarıcı verilerek koşullanma sağlanmaya çalışılır.

c. Eş Zamanlı Koşullanma (Zamandaş Koşullanma)

- Bu koşullanma türünde nötr uyarıcı ile koşulsuz uyarıcı aynı anda ortama verilir ve koşullanma sağlanmaya çalışılır.
- Bu koşullanma türünde organizmanın koşullanması zayıftır. Bu durumun sebebi aynı anda ortama verilen uyaranlardan koşulsuz uyaranın nötr uyaranı gölgede bırakma ihtimalidir

/yediiklimyayıncılık

d. Tersine Koşullanma (Geriye Koşullanma)

- Bu koşullanma türünde ortama önce koşulsuz uyarıcı verilir ve bir süre sonra koşulsuz uyarıcı ortamdan kaldırılır. Koşulsuz uyarıcı ortamdan kaldırıldıktan kısa bir süre sonra (30 saniyeyi geçmemek kaydıyla) ortama nötr uyarıcı verilir ve koşullanma sağlanmaya çalışılır.
- İze koşullanmanın tam tersidir.

e. Temporal Koşullanma (Geçici Koşullanma)

- Organizmanın zamana koşullanması durumudur.
- Bu koşullanma türünde zaman kavramı sürecin başında nötr sürecin sonunda koşullu hâle gelir.
- Organizmaya koşulsuz uyarıcının tek başına belli zaman aralıklarıyla verilmesi sonucu zaman aralığının organizma için koşullu uyarıcı hâline gelmesi durumudur.

2. Habercilik (Uyaran Sıralaması, Yordayıcılık)

Klasik koşullanma sürecinde yer alan koşullu uyarıcının bir olay ya da durumun başlangıç veya bitişini bildirmesi durumudur.

İki tür habercilik vardır:

a. Olumlu Habercilik (İleriye Koşullanma)

- Klasik koşullanma sürecinde koşullu uyarıcının bir olay ya da durumunun başlangıcını bildirmesi durumudur.
- Olumlu habercilikte haberin içeriğinin olumlu ya da olumsuz olduğuna bakılmaz. Başlangıç haberi verip vermediğine bakılır.

b. Olumsuz Habercilik

- Klasik koşullanma sürecinde koşullu uyarıcının bir olay ya da durumunun biteceğini bildirmesi durumudur.
- Olumsuz habercilikte haberin içeriğinin olumlu ya da olumsuz olduğuna bakılmaz. Bitiş haberi verip vermediğine bakılır.

3. Pekiştireç ve Pekiştirme

- Klasik koşullamada uyarıcıların yaptıkları etkiye pekiştirme denir. Uyarıcıların kendilerine ise pekiştireç denir.
- Klasik koşullanmada pekiştireçler davranışlardan önce verilir. Köpeğin salya tepkisinin ete bağlı olması veya salya tepkisinden önce etin verilmesi buna örnektir. Çünkü et pekiştireç, etin verilme eylemi ise pekiştirmedir.

4. Sönme (Deneysel Sönme)

- Klasik koşullanma sürecinde koşullu uyarıcının uzun süre koşulsuz uyarıcı verilmeden tek başına sunulması organizmanın verdiği koşullu tepkinin azalmasına bir süre sonra da kaybolmasına sebep olabilir. Koşullu tepkinin azalarak kaybolmasına sönme adı verilir.
- Klasik koşullanmada organizma pasif olduğu için pekiştirilmeyen davranışlar artmaz, yavaş yavaş azalarak söner.

5. Kendiliğinden Geri Gelme

- Organizmanın sönen davranışlarının aradan bir süre geçtikten sonra koşullu uyarıcıyla karşılaşıp tekrar ortaya çıkmasına kendiliğinden geri gelme denir.
- Kendiliğinden geri gelme durumda organizmanın koşullu uyarıcıya tepki vererek davranışları tekrar ortaya çıkarması gerekir.

6. Tekrar Koşullandırma (Koşullu Canlandırma, Yeniden Koşullandırma)

Organizmanın sönen davranışlarını tekrar ortaya çıkarmak için koşullu uyarıcının ardından koşulsuz uyarıcı verilerek davranışı canlandırma işidir.

7. Duyusal Uyum (Duyusal Adaptasyon, Alışma)

- Duyu organlarının aynı şiddet seviyesini koruyan bir uyarıcıya sürekli maruz kalması sonucu bu uyarıcının ilk etkisini giderek kaybetmesi ve bu uyarıcıya karşı tepkinin giderek zayıflaması veya tepkinin ortadan kalkmasıdır.
- Alışma geçici bir durumdur. Duyu organlarının maruz kaldığı uyaran ortadan kalkınca alışma durumu da ortadan kalkar.
- Geçici ve fizyolojik bir durum olduğu için öğrenilmiş değildir.
- Duyu organlarıyla ilgili olduğu için duyusal uyum ve duyusal adaptasyon isimleriyle de karşılanır.

Yediiklim Yayıncılık

8. Duyarsızlaşma

- Duyguların kaybolması, rutin hâle gelmesi ya da bastırılması gibi anlamlara gelir.
- Bireyin bir süre aynı duygusal uyarıcılara maruz kalması sonucu maruz kaldığı duygularla ilgili tepkisiz kalması durumudur.

9. Duyarlılık Kazanma (Hassaslaşma)

- Bireyin duygularının yoğunlaşarak katlanması artması durumudur.
- Birey önem verdiği konularda hassasiyet geliştirir.
- Duyarsızlaşmanın tam tersidir. Duyarsızlaşan bireyin duyguları kaybolurken duyarlılaşan bireyin duyguları yoğunlaşır ve artar.

10. Uyarıcı Genellemesi

- Organizmanın koşullandığı uyarıcıya benzeyen farklı uyarıcılara da aynı tepkiyi vermesi durumudur.

11. Ayırt Etme (Uyarıcı Kontrolü)

- Organizmanın sadece istenilen uyarıcıya tepki vermesini sağlama işlemi, ayırt etme olarak ifade edilebilir.
- Organizmanın sadece koşullandığı uyarıcıya tepkide bulunmasına "ayırt etme" denir.

12. Üst Düzey Koşullanma (Birden Fazla Uyarıcıya Koşullanma, Dereceli Koşullanma)

- Organizmanın birden fazla koşullu uyarıcıya koşullanması durumudur.
- Koşullanılan uyarıcı sayısına göre derecelendirilir. (İki uyarıcıya koşullanılırsa ikinci, üç uyarıcıya koşullanılırsa üçüncü uyarıcıya koşullanma olarak ifade edilir.)
- Organizma nötr bir uyarıcıya koşullandıktan sonra koşullu uyarıcı kullanılarak başka bir nötr uyarıcıya daha koşullandırılır. Böylelikle organizma birden fazla uyarıcıya koşullanmış olur.

13. Birleşik Koşullanma (Birlikte Koşullanma)

Organizmaya ilk kez aynı anda birden fazla uyarıcının sunulup bu uyarıcıların ardından koşulsuz uyarıcı verilerek iki nötr uyarıcıya aynı anda koşullandırma sağlanması durumudur.

14. Ön Koşullanma (Duyusal Ön Şartlanma, Ön Şartlanma)

- Organizma için koşullanma gerçekleşmeden önce birden çok nötr uyarıcı birliktedir. Organizma önceden birlikte olan nötr uyarıcılardan bir tanesine geçirdiği yaşantıdan dolayı koşullanır. Diğer nötr uyarıcının ise koşullanma süreci ile herhangi bir alakası olmamasına rağmen organizma tarafından önceden koşullanılan uyarıcı ile birlikte görüldüğünden alakalıymış gibi düşünülerek ona da koşullanmış gibi tepki verir.

15. Garcia Etkisi (Olumsuz Tat Koşullanması)

- John Garcia yaptığı çalışmalar sonucunda nötr uyarıcı ve koşulsuz uyarıcı arasında zamansal bir bitişikliğin olmasına gerek duyulmadığını ortaya koymuştur.
- Bu görüşü ile Pavlov'un bitişiklik ilkesine karşı çıkmıştır.

16. Gölgeleme

- Organizmanın aynı anda karşılaştığı birden fazla koşullu uyarıcıdan kendisine göre baskın olana tepki vermesi durumudur.
- Gölgelemede organizma bir uyaranı tercih edip tepkide bulunur. Tepkide bulunmağı uyarıcı tepkide bulunduğu uyarıcının gölgesinde kalır.

17. Engelleme

- Uyarıcıların yanlış sıra ile verilmesi engellemeye sebep olur.
- Organizmanın bir uyarıcıya koşullandıktan sonra o uyarıcıya hissettiklerinden dolayı farklı bir uyarıcıya koşullanamaması engelleme olarak ifade edilir.
- Engellemede uyarıcılar farklı zamanlarda sürece dâhil olurlar. Bir uyarıcı gider diğer uyarıcı gelir ancak organizma gelen uyarıcıya önceki uyarıcıya karşı hissettiklerinden dolayı tepki veremez.

/yediiklimyayıncılık

Klasik Koşullanma Yoluyla Oluşan Tepkilerin Ortadan Kaldırılması

1. Sistematik Duyarsızlaştırma

Amaç, belli bir uyarıcıya hissedilen korkunun- kaygının ortadan kaldırılmasıdır. Korkuya yol açan uyarıcı, aşamalı olarak bireyi yaklaştırılır.

Köpekten çok korkan çocuğa önce köpek resimleri, ardından oyuncak bir köpek gösterilir. Daha sonra gerçek bir köpek uzaktan gösterilip yaklaştırılır ve en sonunda köpekle temas sağlanır.

Bir anne okuldan korkan çocuğunu önce okulun çevresinde, ardından bahçesinde gezdirir. Daha sonra okulun içerisinde koridorlarda gezdirir, en sonunda sınıfa girmesini sağlar.

2. Karşı Karşıya Getirme (Maruz Bırakma)

Amaç, belli bir uyarıcıya hissedilen korkunun - kaygının ortadan kaldırılmasıdır. Korkuya - kaygıya yol açan uyarıcı ile doğrudan karşılaştırma yapılır

Temizlik konusunda aşırı kaygılı bir kişiden, her hafta belli bir süre elbisesinin üzerindeki kirle dolaşması istenir.

3. İtici Uyarıcıya Koşullama

Amaç, bir uyarıcının cazibesinin (çekiciliğinin) azaltılmasıdır. Bunun için cazibesi yüksek uyarıcı ile itici (istenmeyen) uyarıcı ortama birlikte sokulur.

Emziği bırakmayan çocuğun emziğine acı sos sürmek.

Tırnak yiyen çocuğun tırnağına acı oje sürmek.

Diyet yapan kadına kek, börek gibi yiyecekleri, dokunulması halinde elektrik şoku uygulayan metal bir tabakta tutmasını söylemek.

4. Karşıt Koşullanma

Amaç, bir uyarıcıya hissedilen duygunun tam tersinin meydana getirilmesidir.

Matematik dersinden hoşlanmayan Murat, derse yeni giren öğretmeni sevince, Matematik dersini de sevmeye başlar.

Köpeklerden korkan bir çocuk, mahsur kaldığı binadan köpeğin yardımıyla kurtulunca köpekleri sevmeye başlar.

BAĞLAŞIMCILIK (Bağ Kuramı, Araçsal Koşullanma) - Thorndike

- Thorndike, canlıların problemleri deneme yanılma yoluyla tesadüfen öğrendiğini belirtmiştir.
- Öğrenme tesadüfen ve deneme yanılma yoluyla ortaya çıktığı için birdenbire değil basitten karmaşığa doğru küçük adımlar ile ortaya çıkar.
- Bu kuramda doğru davranışlar pekiştirilmelidir.
- Davranıştan sonra verilecek pekiştireç davranışın yapılma sıklığını artırır.
- Öğretim sürecinde cezaya yer verilmemelidir. Çünkü ceza, uyarıcı tepki bağını zayıflatır.

BAĞLAŞIMCILIK KURAMININ TEMEL ÖGELERİ

1. Bağlaşımcılık

- Bu temel öge ile Thorndike uyarıcı ve tepki arasındaki bağın sinirler arasında kurulan bağ sonucu oluştuğunu belirtmiştir.
- Davranışları U-T bağıyla açıklayan Thorndike, tepkilerin sinirler arasında kurula bağ sonucu oluştuğunu belirtmiştir.

2. Deneme - Yanılma (Seçme ve Bağlama, Sınama - Yanılma)

- Thorndike'a göre öğrenmenin temelini deneme yanılma oluşturur.
- Deneme yanılma en ilkel öğrenme yoludur.
- Organizma deneme yanılma yoluyla problemleri çözerken U-T bağı kurar.
- Organizma karşılaştığı bir problemi çözebilmek için çeşitli yollar dener. Denediği yollardan kendisini çözüme götürenleri seçer, çözüme götürmeyenleri ise eler.
- Bu kavrama bu yönüyle seçme ve bağlama denir.

Küçük Adımlar İlkesi

- Thorndike'a göre öğrenme aniden değil küçük ve sistemli adımlarla basiten karmaşığa doğru gerçekleşir.
- Bu bakış açısı ile Thorndike, Gestalt kuramında yer alan içgörüsel öğrenmeye karşı çıkmıştır. Çünkü içgörüsel öğrenme aniden gerçekleşirken Thorndike öğrenmenin yavaş yavaş basiten karmaşığa doğru gerçekleşeceğini savunur.

/yediiklimyayincilik

BAĞLAŞIMCILIK KURAMININ TEMEL YASALARI (İLKELERİ)

1. Hazırbulunuşluk Yasası (İlkesi)

Thorndike'a göre hazırbulunuşluk organizmanın bir işi yapabilmesi için olgunlaşma, öğrenme, ilgi, tutum ve isteğe sahip olması durumudur.

Hazırbulunuşluk yasası; olgunlaşma, öğrenme, ilgi, tutum ve isteğe sahip olunmasının yanı sıra organizmanın bir işi yapmaya hazır olması ya da olmaması ile de ilgilidir.

2. Etki Yasası (Sonuç Yasası)

- Bir uyarıcıya karşı tepki gösteren organizmanın bu tepkisinin sonucunun ödül ile karşılanması, organizmanın o davranışı yapmaya devam etme ihtimalini güçlendirir.
- Organizmanın bir uyarıcıya karşı verdiği tepkinin cezalandırılması ise organizmanın yapmış olduğu tepkinin devamını zayıflatır.

3. Tekrar Yasası (Alıştırma, Kullanma Yasası)

- Thorndike'e göre uyarıcı ve tepki arasındaki bağ kullanıldıkça güçlenir, bu duruma "kullanma ilkesi" de denir. Eğer uyarıcı ve tepki arasında tekrar olmazsa bu bağ zayıflar. Bu duruma da "kullanmama ilkesi" denir. Ancak Thorndike, 1930'dan sonra bu görüşünü değiştirmiş, tekrarın U-T bağı için tek başına yeterli olmadığını savunmuştur. Tekrarın faydalı olabilmesi için alternatif yollar denenmeli ve geri bildirim sağlanmalı mantığıyla hareket etmiştir.

BİTİŞİKLİK KURAMI - WATSON VE GUTHRİE

Genel Özellikleri

- Kuramcıları Watson ve Guthrie'dir.
- Bu kuramın bitişiklikten kastı, uyarıcıların art arda çok yakın zamanda verilmesidir.
- Bu kurama göre öğrenmenin tek yasası bitişikliktir.
- Davranış bir kuram olduğu için organizmanın gözlenebilen ve ölçülebilen davranışları ile ilgilenirler.
- Bitişiklik kuramcılarına göre öğrenme pekiştirme olmadan gerçekleşir.
- Bitişiklik kuramına Watson ve Guthrie farklı bakış açıları getirmişlerdir.

EDİMSEL KOŞULLANMA (OPERANT ŞARTLANMA) - SKİNNER

- Skinner, Edimsel Koşullanma kuramını Thorndike'ın etki kanunu üzerine oluşturmuştur.
- Skinner, klasik koşullanmadaki gibi tepkisel davranışın değil edimsel davranışın üzerinde durmuştur.
- Edimsel koşullanma herhangi bir uyarıcı olmadan organizmanın tesadüfen ya da istemli olarak göstermiş olduğu davranışlarının ardından ortaya çıkan sonuca göre kontrol edilmesidir.
- Edimsel koşullanma sürecinde organizma bir davranış sergiler ve sergilediği davranışa bir karşılık alır, aldığı karşılık olumluysa davranış devam etmeye eğilimindedir. Olumsuz ise davranış sergilenmeme eğilimindedir.
- Edimsel davranışlar davranışın sonucuna göre şekillenir.
- Edimsel davranışlar ödüle götüren veya organizmayı cezadan kurtaran davranışlardır.

Klasik Koşullanma	Edimsel Koşullanma
U - T	T - U
Pekiştirme davranıştan önce yapılır.	Pekiştirme (ve ceza) davranıştan sonra yapılır.
Organizma verileni yaşar.	Organizma davranışlarıyla sonucu belirler.
Organizma pasiftir.	Organizma aktiftir.
Şartlı refleksler ve duygular üzerinde etkilidir.	Psikomotor davranışlar ve alışkanlıklar üzerinde etkilidir.
Organizmanın davranışları otomatik ve bilinçsizdir.	Organizmanın davranışları kasıtlıdır.

Yediiklim Yayıncılık

Tüm bu sürecin daha iyi anlaşılabilmesi için edimsel koşullanmanın temelinde yer alan bazı kavramları anlamamız gerekir. Bunlardan birincisi de pekiştireç kavramıdır.

Pekiştireçler			
Olumlu Pekiştireç Organizmanın sahip olmayı istediği uyarıcılardır.		**Olumsuz Pekiştireç** Organizmanın istemediği uzak durduğu uyarıcılardır.	
Birincil Olumlu Pekiştireç	**İkincil Olumlu Pekiştireç**	**Birincil Olumsuz Pekiştireç**	**İkincil Olumsuz Pekiştireç**
Fizyolojik bir ihtiyacı doğrudan karşılayabilen uyarıcılardır.	Fizyolojik bir ihtiyacı doğrudan karşılamayan ancak yine de sahip olmayı istediğimiz uyarıcılardır.	Organizmaya fizyolojik açıdan doğrudan zarar verebilen uyarıcılardır.	Organizmaya fizyolojik zararı olmayan ancak yine de istenmeyen uyarıcılardır.
Yiyecek maddeleri (ekmek, et, peynir, elma vb.), su, solunan hava vb.	• Sembolik Pekiştireç • Sosyal Pekiştireç • Nesnel Pekiştireç • Etkinlik (Faaliyet) Pekiştireci	Elektrik şoku, radyasyon, darp anlamına gelebilecek her türlü eylem vb.	Düşük puan, eksi (-), kötü söz, sert bir bakış vb.

a. Sembolik Pekiştireç

Tek başına hiçbir değeri olmayan, bizim yüklediğimiz anlamlarla değer kazanan pekiştiricilerdir.

- Para, fiş, jeton, marke, yıldız, artı, teşekkür belgesi, diploma, çıkartmalar vb.

b. Sosyal Pekiştireçler

Bireyi sosyal açıdan onura eden her türlü güzel söz ve eylemi barındırır.

- Aferin, bravo, tebrikler, kutlarım vb.
- Saçını okşama, gülümseme, tokalaşma, alkış vb.

c. Nesnel Pekiştireçler

Somut nesnelerdir. Genellikle birbirimize hediye alıp verirken kullandığımız eşyalardır.

- Oyuncak, kıyafet, takı eşyaları, kitap, bisiklet, bilgisayar, araba, kalem vb.

d. Etkinlik (Faaliyet) Pekiştireçleri

Adından da anlaşılabileceği gibi bireyin hoşuna giden çeşitli faaliyetlerdir.

- Sinema, piknik, tatil, konser, tiyatro vb.
- Gitar çalma, topla oynama, bisiklet sürme, bilgisayarla oynama vb.

Yediiklim Yayıncılık

Edimsel Koşullanma İlkeleri

1. Yoksunluk Mekanizması

- Organizmanın pekiştireç olacak uyarıcıdan belirli bir süre mahrum bırakılması onun pekiştirece ulaşma noktasındaki performansını artırır.
- Yoksunluk mekanizması organizmaya psikomotor bir davranışı öğretmeyi kolaylaştırır.

2. Kademeli Yaklaştırma (Biçimlendirme, Şekillendirme)

- Kademeli yaklaştırmada amaç organizmaya yeni bir davranış kazandırmaktır.
- Kademeli yaklaştırmada organizmaya yemek yapmak, araba kullanmak veya yüzmek gibi psikomotor bir beceri kazandırılmaya çalışılır.

3. Zincirleme

- Aşamalılık gerektiren davranışların yapılışında kullanılır.
- Zincirlemede organizma davranışı yaparken herhangi bir sırayı atlayamaz.
- Zincirlemede kişilerin tecrübeli ya da tecrübesiz olması önemli değildir. Çünkü herkes davranışı yaparken aynı sırayı izlemek zorundadır.
- Zincirlemenin en önemli anahtar kelimesi ön koşuldur. Yani bir basamak bitirilmeden diğerine geçilemez.

4. Sönme (Deneysel Çözülme)

- Edimsel koşullanma sürecinde sönme klasik koşullanmadaki gibi gerçekleşmez.
- Klasik koşullanmada pekiştirilmeyen davranış azalarak kaybolur. Buna karşın edimsel koşullanmada pekiştirilmeyen davranış önce bir süre artar, daha sonra söner.
- Edimsel koşullanma sürecinde pekiştirilmeyen davranışın artarak ulaştığı zirveye "Sönme Patlaması" denir.
- Sönme patlaması yaşayan davranış sönme sürecine girer ve söner.

5. Davranışın Topoğrafyası

Organizmanın davranışlarının sönmeden önce değişkenlik gösterip farklılaşması durumudur.

Pekiştirilmeyen veya görmezden gelinen davranış farklılaşıyorsa bu durum "Davranışın Topoğrafyasındaki Değişim" olarak ifade edilir.

6. Genelleme

- Edimsel koşullanma sürecinde genelleme, tepki genellemesi ve öğrenmenin genellenmesi şeklinde karşımıza çıkar.

a. Tepki Genellemesi

Yapmış olduğu davranışın ardından pekiştireç elde eden organizmanın tekrar pekiştireç elde edebilmek için benzer davranışlar sergilemesi durumudur.

b. Öğrenmenin Genellenmesi

Organizmanın sergilediği davranışların pekiştireç ile sonuçlanmasının ardından organizmanın pekiştireç aldığı davranışın aynısını farklı durumlarda da yapmaya devam etmesi durumudur.

7. Ayırt Etme

- Organizmanın sergilemiş olduğu davranış bir uyaran tarafından pekiştirilir, diğer uyaran tarafından pekiştirilmez ise pekiştirilen ortamda davranış devam etme, pekiştirilmeyen ortamda davranış devam etmeme eğilimdedir.
- Davranışların bir ortamda sergilenirken başka bir ortamda sergilenmemesi durumudur.

8. Ayırt Edici Uyarıcı ve Ayırt Edici Edim

- Ayırt etme sürecinde organizmanın davranışının ortaya çıkmasında rol oynayan uyarıcıya ayırt edici uyarıcı, ayırt edici uyarıcılara gösterilen reaksiyonlara ayırt edici edim denir.

9. Davranışta Kontrast (Davranışta Zıtlık)

- Bir ayırt edici durumda organizmanın pekiştirilen davranışlarında artma pekiştirilmeyen veya cezalandırılan davranışlarında azalma olması durumudur.
- Davranışın bir yerde azalırken diğer yerde tam aksine artması durumudur.

10. Psikolojik Tepkisellik

- Bireyin seçim özgürlüğünün dış etmenler tarafından kısıtlanması nedeni ile kaybedilen özgürlüğü yeniden kazanma ve/veya kaybı önleme amaçlı yapılan davranışlardır.

11. Kaçma ve Kaçınma Koşullanması

- Kaçma klasik koşullanma yoluyla oluşurken kaçınma edimsel koşullanma yoluyla oluşur.
- Kaçma kavramında organizmayı tehdit eden unsur ortamdadır ve organizma tehdit unsuru ile karşılaşıp ortamdan uzaklaşır.

12. Alışkanlık Kazanma (Otomatikleşme)

- Organizmanın rutin aktiviteleridir.
- Çok fazla tekrar edilen davranışlarının farkında olunmadan otomatikleşmesidir.
- Alışkanlıklar, organizmanın bazı davranışların yapmasını kolaylaştırırken bazı davranışları yapmasını zorlaştırır.

13. Batıl İnanç ve Batıl Davranış

- Organizma bir davranışı yaptığı sırada, o davranış ile ilgisi olmamasına rağmen bir pekiştireç alırsa almış olduğu bu pekiştireci davranışla ilişkilendirir ve o davranışı yapma eğilimi gösterir.
- Organizmanın geçirdiği ve tesadüfen pekiştirildiği durumun kendisine uğur getireceğini düşünmesi "Batıl İnanç", bu şekilde düşünüp tesadüfen pekişen duruma göre hareket etmesi ise "Batıl Davranış" olarak karşımıza çıkar.

Yediiklim Yayıncılık

14. Öğrenilmiş Çaresizlik

- Organizmanın yaptığı deneme ya da denemeleri başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından durumu kabullenerek ne yaparsa yapsın durumu değiştiremeyeceğine inanması durumudur.
- Öğrenilmiş çaresizlikte organizmanın başarısız olacağını düşündüğü davranışı en az bir kere denemiş olması gerekir.

15. Kendini Gerçekleştiren Kehanet (Rosenthâl Etkisi, Pygmalion Etkisi)

- Organizmanın düşünce boyutunda oluşturduğu beklentilerinin davranışa dönüşmesi durumudur.
- Organizmanın olumlu düşünceleri de davranışa dönüşebilir. Olumsuz düşünceleri de davranışa dönüşebilir.

16. Premack İlkesi (Büyükanne Kuralı, Ayrımlı Olasılık İlkesi)

- Bir davranışın sıklığını artırmak için her zaman kullandığımız birincil veya ikincil pekiştireçlerin kullanılması gerekmeyebilir.
- Premack'a göre organizma birçok etkinlik yapar. Ancak bunların bazılarını severek ve daha sık, bazılarını da daha az gösterir. Bu durumda organizmanın çok sık yaptığı etkinlikler, daha az yaptığı etkinlikleri pekiştirmek için kullanılabilir.
- Premack ilkesine göre organizmanın sıklıkla yaptığı etkinlikler kullanılıp ona yapmaktan kaçındığı etkinlikler yaptırılır. Başka bir ifade ile organizmanın yapmak istediği davranışlar bir şantaj aracı olarak kullanılır ve ona yapmak istemediği davranışlar yaptırılır.

17. Koşullu Anlaşma

- Organizmanın pekiştirece ulaşabilmesi için bazı koşulları yerine getirmesi durumudur.
- Organizmayla belirli davranışları yerine getirebilmesi için yapılan sözleşmedir.
- Koşullu anlaşmayı kişi başkasıyla yapabileceği gibi kendisi ile de yapabilir.

ÖĞRENME KURAMI (Albert Bandura)

Diğer bireylerin davranışlarını gözleyerek pek çok davranışı öğrenmemiz mümkündür. Çocuklar doğdukları ilk günden itibaren çevrelerindeki insanların davranışlarını gözlemeye ve taklit etmeye başlarlar.

- Sosyal öğrenme kuramı, davranışların kazanılmasını bilişsel süreçlerle açıklayarak davranışçı kuramlardan ayrılır. Ayrıca öğrenmede sosyal faktörleri vurgulayarak davranışçı ve bilişsel kuramların arasında yer alır.

SOSYAL ÖĞRENMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1. Dolaylı Pekiştirme

- Gözlemlenen davranışların sonuçları gözlemleyeni bilgilendirmekle kalmaz, onun gözlemlediği davranışı yapma isteğini de artırır. Gözlem yapan kişinin gözlemlediği davranışı yapabilmesi için gözlemlediği davranışın sonucu olumlu olmalıdır.

2. Dolaylı Ceza

- Modelin olumsuz davranışların cezalandırılması, gözleyenlerin benzer davranışlarda bulunmalarını engellemektedir. Modelin yaptığı davranışın sonucunun ceza ile bitmesi onu gözlemleyen kişinin o davranışı yapmasını olumsuz etkiler.
- Sınıfta yaramazlık yapan arkadaşının, öğretmeni tarafından cezalandırıldığını gören öğrenci yaramazlık yapmaktan vazgeçer.

3. Dolaylı Güdülenme

- Gözlenen davranışlar kişiyi sadece bilgilendirmez aynı zamanda onu elde etmeye de istekli kılabilir. Gözlemlenen davranış olumlu bir şekilde sonuçlanırsa gözleyen kişi o davranışı yapmak için istek duyar. Ayrıca gözlemci o davranışı yapabileceğine inanmalıdır. Güdü, bir işi yapmaya kişinin istekli olması ise dolaylı güdü kavramı kişinin başkalarını gözlemleyerek bir işi yapmaya istekli olmasıdır.

4. Dolaylı Duygusallık

- Korkuların, mutlulukların, sevinçlerin ya da hüzünlerin doğuştan gelmediği sonradan öğrenildiği aşikârdır. Bazı duyguları kendi yaşantılarımız yoluyla doğrudan ediniriz. Bazıları ise başkalarını gözlemleyerek dolaylı bir şekilde ediniriz.

Yediiklim Yayıncılık

GÖZLEM YOLUYLA ÖĞRENME SÜREÇLERİ

1. Dikkat Süreci

- Gözlem yoluyla öğrenmenin ortaya çıkması için öncelikle model alınan davranışa dikkat etmek gerekir. Gözlem yoluyla öğrenmenin gerçekleşmesi için gözlemcinin davranışı görmesi, duyması ya da diğer duyu organları ile alması gerekmektedir.

2. Hatırda Tutma Süreci

- Bu süreç sembolik kodlamayı, dikkat edilen davranışın yeniden yapılandırılmasını ve tekrar edilmesini içermektedir.
- Gözlemcinin modelin davranışını hatırda tutması ve düzenlemesi için gözlediği davranışı uzun süreli bellekte kodlaması ve depolaması gerekmektedir. Kodlama yalnızca gözlenen davranışı içerebildiği gibi davranışın neden, nasıl ve ne zaman yapıldığını açıklamayı da kapsayabilir.

3. Davranışı Meydana Getirme (Uygulama) Süreci

- Gözlemci modelin davranışlarına dikkat edip hatırda tutuktan sonra davranışı yapmaya hazırdır. Model alınan davranış bellekteki kodlamaya uygun olarak etkinliğe dönüştürülür. Birey model aldığı davranışı yaparken dönüt vermek davranışın düzenlenmesine yardımcı olur. Bu nedenle davranışta uzmanlaşıncaya kadar dönüt ve ipuçları kullanılmalıdır.

4. Güdülenme Süreci

- Bandura'ya göre birey bir davranışı doğrudan yaparak ödül almak zorunda değildir. Doğru davranışın ödüllendirildiğini gören bir gözlemci, modelin davranışını tekrarlayabilir.

SOSYAL ÖĞRENMENİN TEMEL İLKELER

1. Öz Yeterlik Kapasitesi

- Bandura'ya göre bireyin model aldığı davranışı performansa dönüştürmesini etkileyen faktörlerden birisi, algıladığı öz yeterliğidir.
- Öz yeterlik, bireyin kendi yeteneklerini nasıl algıladığını yansıtır. Öz yeterlik, bireyin belli bir performansı meydana getirmesi için gerekli etkinlikleri düzenleyip başarılı olarak yapma kapasitesine ilişkin algısıdır.

2. Öz Düzenleme Kapasitesi

- Sosyal öğrenme kuramının temel ilkelerinden biri de bireyin kendi biçimlendirme potansiyeli olduğunu kabul etmesidir. Çünkü insanlar kendi hayatlarını kontrol etme ve düzenleme gücüne sahiptirler. Beslenme, çalışma durum ve şekilleri, dinlenme, eğlenme biçimleri gibi kişisel işlerde insanlar kendi yaşantılarını başkalarına göre değil kendilerine göre ayarlayabilirler.

3. Öz Yargılama Kapasitesi (Öz Değerlendirme)

- Sosyal öğrenme kuramının en önemli ilkelerinden bir tanesidir. İnsanlar kendileri hakkında düşünür ve düşündüklerini açıklayabilir. Bireyler kendi fikirlerini ve düşüncelerini uyguladıktan sonra sonuçları değerlendirir ve kendisini yargılayabilir. İnsanın kendinin farkında olması ve kapasitesi ile yapacağı iş arasında değerlendirme yapması, bireyin öğrenme sürecinde önemli bir durumdur.

4. Karşılıklı Belirleyicilik

- Bandura'ya göre bireysel faktörler, bireyin çevre ve davranışı karşılıklı olarak birbirlerini etkilemekte ve bu etkileşimler bireyin sonraki davranışını etkilemektedir. Davranış çevreyi çevre ise davranışı değiştirebilir.

5. Sembolleştirme Kapasitesi

- Bandura insanların, dünyanın kendisinden çok bilişsel temsilcileriyle etkileşimde bulunduklarını; bilişsel temsilciler yoluyla dünyayı sembolik olarak gördüklerini savunmaktadır. Bunun anlamı şudur: İnsanoğlu, düşünme ve dili kullanma gücüne sahip olduğundan geçmişi kafasında taşıyabilmekte, geleceği ise test edebilmektedir. Aynı şeyler geçmiş için olduğu kadar gelecek için de geçerlidir.

6. Öngörü Kapasitesi

- İnsanlar geçmişte yaşadıklarını, düşünce ve sembollerle zihinlerinde kodlayarak ileriye dönük planlar yapma gücüne sahiptirler. İnsanlar beklentilerini karşılama durumunu dikkate alarak hedefler oluştururlar ve gelecekle ilgili planlar yaparlar.

7. Dolaylı Öğrenme Kapasitesi

- İnsanlar başkalarının davranışlarını ve o davranışların sonuçlarını gözlemleyerek öğrenirler. Elbette insanlar kendi yaptığı davranış ve sonuçlarından da öğrenirler fakat bu durum insanın öğrenme kapasitesini sınırlar.

Yediiklim Yayıncılık

GESTALT KURAMI

Gestalt Psikolojisi

- Çevreden bilgiyi nasıl algılayıp işlediğimizle ilgili çalışmalar büyük ölçüde Almanya'da Gestalt psikolojisi ile başlamıştır.
- Wertheimer, Lewin, Koffka ve Köhler bu alanın öncü psikologlarıdır. Gestalt psikoloji, tekelde algılamayla ilgilenmiştir.
- Algılamadaki örgütleme ilkelerini belirlemeye çalışmıştır. Gestalt psikolojisine göre algı bir bütündür. Bu bütün, parçaların basit bir toplamından ibaret değildir.
- Bütün parçaların toplamından farklı ve fazladır.

DUYUM VE ALGI

- İnsan nasıl bir çevrede olduğunun farkındadır. Çevresindeki nesneleri ve nesnelerin özelliklerini duyu organları ile tanır. Organizmayı etkileyen herhangi bir güce uyarıcı, uyarıcıların organizmayı etkilemesine de "uyarım" denir.
- Uyarıcıların duyu organlarını etkilemesi ve bu uyarıcıların belli sinir yollarından geçerek beyne ulaşması ile de "duyum" oluşur. Duyum fizyolojik bir olaydır. İnsanda görme, işitme, tatma, koklama, dokunma gibi organ duyumları vardır. Duyu organları tarafından alınıp beyne iletilen uyarımlar kümelenip yorumlanır. "Algılama", duyumların çeşitli biçimlerde örgütlenip anlam kazanması ve yorumlanmasıdır.

PRAGNANZ İLKELERİ (ALGISAL ÖRGÜTLEME, ÖRGÜTLEME YASASI)

1. Algıda Seçicilik

- Duyu organlarımıza gelen uyarıcıların bazılarını seçip sadece bunları algılamamız durumuna denir. Algıda seçicilik kişinin ilgi ve ihtiyaçları ile doğrudan ilgilidir. Kişi ihtiyacını karşılayacak yada ilgisine uygun nesnelere ya da olaylara daha fazla dikkat eder.

2. Algıda Değişmezlik

- Daha önceden bildiğimiz nesnelerin ya da kişilerin farklı açı veya pozisyonlarda farklı görünmelerine rağmen bizim onları eski hâlleriyle algılama durumumuz.

3. Algıda Bütünlük

- Bir resmi, bir müziği ya da insanı algılarken bütün hâlinde algılama durumumuzdur. Bütün, onu oluşturan parçalardan farklıdır. Bütün, parçaların toplamı değildir. Bütün, parçaların farklı algılanmalarına yol açar.

4. Algıda Tamamlama

- Gestalt kuramına göre tamamlanmamış durumlar tamamlanmış gibi algılanmakta ve hatırlanmaktadır. Algıda tamamlama sadece algılarımızı değil motivasyonumuzu da etkilemektedir. Algıda tamamlama Gestalt yasaları içerisinde bellek ile ilgili tek yasa olarak göze çarpmaktadır.

5. Şekil-Zemin (Figür-Fon) İlişkisi

- Nesnelerin içinde bulundukları mekândan farklı olarak algılanması olayıdır. Burada, algılanan nesne şekil, nesnenin içinde bulunduğu mekân ise zemindir. Duruma göre şekil ile zemin yer değiştirebilir. Birey bir açıdan baktığında şekli zemin olarak algılayabilir. Bir diğer yönden baktığında zemin şekil özelliği kazanabilir. Bu değişiklik kişinin dikkatinin yer değiştirmesi ile ilgilidir.

6. Algıda Yakınlık

- Algıda yakınlığa göre birbirine yakın olan uyarıcılar algısal alanımızda birlikte gruplanma eğilimindedir.

7. Algıda Benzerlik

- Benzer biçimde veya renkte olan nesneler birlikte gruplandırılarak algılanır. Benzerlik, görsel uyarıcıların algılanmasında olduğu kadar işitsel uyarıcıların algılanmasında da etkilidir.

8. Algıda Basitlik

- Algıda basitliğe göre diğer öğeler eşit olduğu takdirde düzenli ve basit bir şekilde organize edilmiş şekillerin öncelikli olarak algılanması söz konusudur. İnsan zihninin öncelikle genel ve basit figürleri anlaması durumudur. Bu yasada algılamanın simetrik, düzenli, düzgün olan iyi bir biçime, şekle, bütüne doğru olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yediiklim Yayıncılık

9. İllüzyon (Yanılsama)

- Her insanda görülebilen ve var olan uyarıcının farklı biçimde algılanmasıdır. Göz yanılsaması olarak özetlenebilir.

İllüzyon iki biçimde oluşur.

a. **Fiziksel İllüzyon:** Herkes için aynı olan göz yanılsamasıdır. Bu yanılsama kişiden kişiye değiş

b. **Psikolojik İllüzyon:** Kişiden kişiye değişen göz yanılsamasıdır. Bu yanılsama fiziksel illüzyondaki gibi nesnel değildir.

10. Halüsinasyon (Sanrı)

- Ortada hiçbir uyarıcı yok iken birtakım şeyleri varmış gibi algılama durumudur. Halüsinasyon çok boyutlu bir psikolojik terimdir. Bu terimin hastalık boyutu da vardır. Buna karşın zihin yorgunluğu veya fiziksel yorgunluk hisseden herkeste de kısa süreli de olsa oluşabilir

Erken Çocuklukta Deneyimsel Öğrenme Kuramı ve Biyo-Ekolojik Kuram: Kolb ve Bronfenbrenner

KOLB'UN ÖĞRENME STİLLERİ

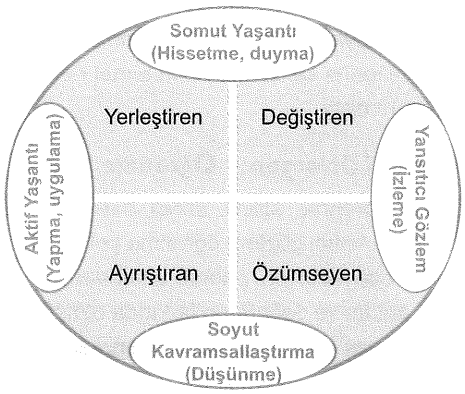

Öğrenme stili, en genel anlamıyla, bireyin öğrenmeye yönelik eğilimlerini ya da tercihlerini gösteren özelliklerdir ve bireylere özgüdür.

Öğrenme stilleri genellikle yaşa, cinsiyete, kültüre ve başarı düzeyine göre değişiklik gösterir. Gerçekte, bir öğrencinin öğrenme stili onun kişilik özellikleriyle benzerlik ya da uyum içindedir. Örneğin, günlük yaşamında yavaş ve düşünerek hareket eden bir öğrenci öğrenirken de aynı biçimde davranır. Buna karşılık, atılgan, düşünmeden hareket eden ve karar veren bir kişilik yapısına sahip olan bir öğrenci, öğrenmede de uygun olup olmadığı konusunda emin olmaksızın rasgele bir yaklaşım izler.

Kolb'a göre bireyler kendi yaşantılarından, deneyimlerinden öğrenirler ve bu öğrenmenin sonuçları güvenli bir şekilde değerlendirilebilir. Kolb, modelini kişilerin olay, olgu ve fikirlere nasıl yaklaştıklarını ve gündelik hayatlarında karşılaştıkları sorunları çözmek için hangi yollara başvurduklarını inceleyerek oluşturmuştur. Sonuçta, "somut yaşantı", "yansıtıcı gözlem", "soyut kavramsallaştırma", "aktif (etkin) yaşantı" olmak üzere dört öğrenme biçimi bulunduğunu ve her bir öğrenme biçiminde farklı öğrenme yollarının olduğunu ortaya koymuştur.

Kolb, bu öğrenme biçimlerinin her birinin önemli olduğunu ve birbirini tamamlayacak şekilde kullanılması gerektiğini, etkin öğrenmenin sağlanabilmesi için öğretme-öğrenme sürecinin öncelikle öğrenenin hislerine, sonra düşüncelerine, daha sonra zihinsel soyutlamaya ve sonunda öğrenenlere deneme olanağı verecek şekilde düzenlenmesinin gerekliliğini savunmaktadır.

Öğrenme Stilleri

a. Somut Yaşantı

Bu öğrenme biçiminde yaşantı ve problemlerle kişisel olarak ilgilenmek ve hissetmek, düşünmekten daha önemli görülmekte; kuram ve genellemeler yerine o anki gerçeğin tekliği ve karmaşıklığı hissedilmektedir.

Bu özelliğe sahip bireyler akran gruplarıyla tartışma yeni yaşantılar elde etme ve bireysel çalışmalardan faydalanılır.

Kolb bu öğrenme biçimine sahip olan kişilerin;

- Diğer bireylerle birlikte olmaktan mutlu olduklarını, grup çalışması ve tartışmalara katılmaktan hoşlandıklarını ve bu konularda oldukça başarılı olduğunu,
- Girişken yeni görüş ve düşüncelere açık olduğunu,
- Araştırma ve incelemeye hazır ve istekli olduklarını,
- Keşfederek öğrenmekten hoşlandıklarını,
- Meraklı olduklarını,
- Yeni fikirler üretebildiklerini,
- Yeni deneyimlerden öğrendiklerini,
- Sistemli olmadıklarını ifade etmiştir.

Yediiklim Yayıncılık

b. Yansıtıcı Gözlem

Bu öğrenme biçimi düşünce ve olayları dikkatlice gözlemleyerek farklı görüş açılarından değerlendirme süreci üzerine odaklanmıştır.

Kolb bu öğrenme biçimine sahip olan kişilerin;

- pratik uygulamalar yerine olayın özünü kavrama; doğru nedir, nasıl oluşur gibi sorulara yanıt arayan,
- içe dönük olan,
- düşünce ve olayları sezgi yoluyla anlayan, algıları ile öğrenen,
- fikirlerin oluşmasında kendi duygu ve düşüncelerine güvenen,
- karar vermeden önce dikkatle gözlem yapan,
- farklı bakış açılarında bilgi sağlamaya çalışan,
- sabırlı, tarafsız ve dikkatli düşünerek karar verme konularında başarılı kişiler olduğunu ifade etmiştir.

c. Soyut Kavramsallaştırma

Burada mantık, kavramlar ve düşünceler duygulardan daha önemlidir. Genel kuramlar geliştirme ve bir problemin çözümünde bilimsel yaklaşım önem kazanmaktadır. Birey düşünce ve olayların mantıksal analizini yaptıktan sonra harekete geçmektedir. Bilimsel yaklaşım esastır.

Kolb bu öğrenme biçimine sahip olan kişilerin;

- sistematik planlar yapma konusunda başarılı olduklarını,
- düşünerek öğrendiklerini,
- fikirlerin mantıksal analizlerini yaptıklarını,
- açık ve iyi yapılandırılmış fikir sunumu yaptıklarını,
- tümdengelim yöntemiyle düşündüklerini ifade etmiştir.

d. Etkin Yaşantı

Aktif (etkin) yaşantı öğrenme biçiminde bireyler çevrelerini etkileme ve durumlarını değiştirme özelliğine sahiptir. Bu öğrenme biçiminde izlemekten çok pratik uygulamalar yapma, mutlak gerçek yerine işe yarayanı benimseyip diğerlerini reddetme söz konusudur. Birey, başladığı işi tamamlama ve hedeflerine ulaşmak için risk alma konusunda duyarlı ve başarılı olmaktadır.

Kolb bu öğrenme biçimine sahip olan kişilerin;

- yaparak öğrenme,
- risk alma,
- dışa dönüklük,
- yaptıklarının sonucunu görmek isteme,
- geri bildirim alma ve uygulama,
- projeler ve kişisel öğrenme aktiviteleri yapma gibi becerilere sahip olduklarını ifade etmektedir.

Kolb'a göre bireyler kendi yaşantılarından, deneyimlerinden öğrenirler ve bu öğrenmenin sonuçları güvenli bir şekilde değerlendirilebilir. Kolb, yaşantısal öğrenme kuramını somut yaşantı, yansıtıcı gözlem, soyut kavramsallaştırma ve aktif yaşantı yeteneklerini içeren dört aşamalı bir döngü olarak tanımlamıştır. Burada bireyin öğrenme stilini tek bir yetenek belirlememektedir. Her bir bireyin öğrenme stili, dört öğrenme yeteneğinin bileşenidir. 1976 yılında Kolb tarafından geliştirilen ve eleştiriler sonucunda yeniden 1985 yılında yine Kolb tarafından düzenlenen öğrenme stili envanterindeki puanlar, bireyin soyuttan somuta (SK-SY), aktiften yansıtıcıya (AY-YG) kadar farklı tercihlerini ortaya koymaktadır.

Bu öğrenme stilleri; değiştiren, özümseyen, ayrıştıran ve uyumsayan (yerleştiren) öğrenme stilleridir. Bu öğrenme stillerine sahip bireylerin temel özellikleri ise aşağıda verilmiştir.

Değiştiren (Divergent) Öğrenme Stili

Değiştiren öğrenme stiline sahip bireylerin, somut yaşantı ve yansıtıcı gözlem öğrenme yetenekleri baskındır. Bu bireylerin en önemli özellikleri; düşünme yeteneği, anlam ve değerlerin farkında olmalarıdır. Bu bireylerin temel yeteneği, somut durumları pek çok açıdan gözden geçirmek ve ilişkileri anlamlı bir şekilde organize etmektir. Bu stilde eylemden ziyade gözleyerek uyum sağlama vurgulanır. Bu bireyler, öğrenme durumunda sabırlı, nesnel, dikkatli yargıda bulunurlar. Fakat bir eylemde bulunmaktan kaçınırlar. Düşünceleri biçimlendirirken kendi duygu ve düşüncelerini dikkate alırlar. Bu öğrenme stiline değiştiren denmesinin nedeni, bu stile sahip bireylerin, bir beyin fırtınası gibi alternatif fikirleri meydana getirmesinin istendiği durumlarda daha iyi performans göstermeleridir.

Özümseyen (Assimilatör) Öğrenme Stili

Özümseyen öğrenme stiline sahip bireylerin baskın olduğu öğrenme yetenekleri, soyut kavramsallaştırma ve yansıtıcı gözlemdir. Bu bireylerin en önemli özellikleri, kavramsal modelleri oluşturma yeteneklerinin olmasıdır. Ayrıştıran öğrenme stiline sahip bireylerdeki gibi bu bireyler de sosyal konular üzerine daha az odaklanırlar. Burada kuramların mantıksal olarak sağlam ve kesin olması daha önemlidir. İzleyerek ve düşünerek öğrenme söz konusudur.

Ayrıştıran (Converger) Öğrenme Stili

Ayrıştıran öğrenme stiline sahip bireyler, temel olarak soyut kavramsallaştırma ve aktif yaşantı öğrenme yetenekleri baskın olan bireylerdir. Bu bireylerin en önemli özellikleri problem çözme, karar verme, fikirleri pratikte uygulama, fikirlerin mantıksal analizini yapma ve sistematik planlama yapmadır. Bu öğrenme stiline ayrıştıran denmesinin nedeni, bu stile sahip bireylerin bir soru veya bir problem için bir tek doğru cevap veya çözümün olduğu geleneksel (conventional) zekâ testleri gibi durumlarda en iyi olmalarıdır. Bu öğrenme stilinde bilgi organize edilir, özel problemler üzerine odaklanılabilir. Bu bireyler hislerini ifade etmede kontrol altına alınabilirler. Sosyal ve bireyler arası konulardan ziyade problem çözme ve teknik konularda başarılıdırlar. Bireyler problem çözerken sistemli olarak planlama yaparlar ve yaparak öğrenirler.

Yerleştiren (Accomodator) Öğrenme Stilleri

Bu bireylerde somut yaşantı ve aktif yaşantı öğrenme yetenekleri baskındır. En önemli özellikleri; bir şeyler yapma, planlar yapma ve yeni deneyimler içinde yer almalarıdır. Bu stilde fırsat arama, risk alma, eylemde bulunma vurgulanır. Bu öğrenme stiline yerleştiren denmesinin nedeni, bu stile sahip bireylerin, değişmelere karşı kendi kendilerine uyum sağlamak zorunda olduğu durumlar için uygun olmalarıdır. Teori veya planların gerçeklere uymadığı durumlarda yerleştiren stile sahip bireyler en muhtemel olarak plan veya teoriyi terk ederler. Bu bireyler kendi analitik yeteneklerinden ziyade, bilgi için diğer insanlara son derece güvenirler, sezgisel bir deneme-yanılma durumunda problem çözmeye meyillidirler. Bu bireyler insanlarla kolay ilişki kurabilirler fakat bazen sabırsız gibi görünürler. Öğrenme durumunda bu bireyler açık fikirlidirler ve değişmelere karşı kolaylıkla uyum sağlarlar. Yaparak ve hissederek öğrenme söz konusudur.

yediiklimyayıncılık

Ekolojik Sistem Kuramı

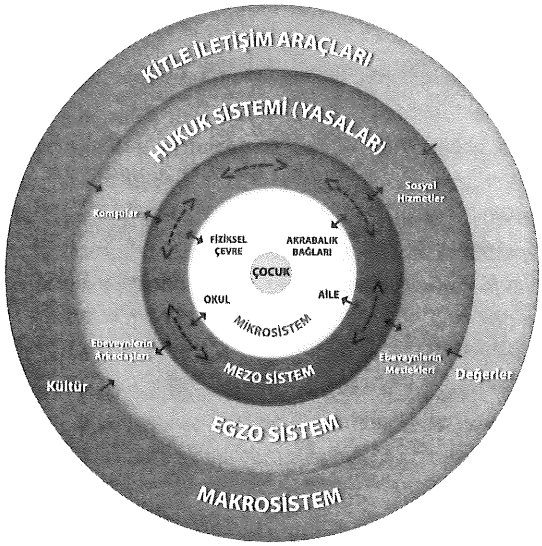

Daha önce bahsedilen 8 kurama ilave olarak temsilcileri Bronfenbrenner, Bornstein ve Barker olan insan gelişimi ekolojisi üzerinde odaklanılan kuram ekolojik sistem kuramıdır. Bu kuramda; gelişim sürecinde insanın ekolojik çevresinin önemi vurgulanır. Bu ekolojik çevre aileden, ekonomik ve politik yapılara kadar genişletilir. Bronfenbrenner, ekolojik çevreyi dört alt sistem içinde almıştır.

a. **Mikro Sistem:** Ebeveynler, arkadaşlar, öğretmenler, komşular gibi günlük çevredir. En içte kalan sistemdir.

b. **Mezo Sistem:** Kişinin yaşamındaki sistemlerin kesişimidir. Ev, okul, iş gibi sistemlerin birbirleriyle bağlantılarıdır. İkinci katmandır.

c. **Ekzo Sistem:** Gelişimi sadece dolaylı olarak etkileyebilecek dış çevredir. Babanın çalıştığı iş yeri, medya, devlet gibi. Üçüncü katmandır.

d. **Makro Sistem:** Geniş kültürel bağlamı ifade eder. Doğu-batı kültürleri ulusal ekonomi, alt kültürler gibi. Dördüncü ve son katmandır.

Daha sonra kurama 5. halka olarak kronosistemler eklenmiştir. Kronosistemler, bireyin yaşantısının zaman içerisinde diğer sistemlerin ekolojisinin gelişiminden etkilenmesini içeriyor.

SOSYO-KÜLTÜREL KURAMLAR

VYGOTSKY'NİN ZİHİNSEL GELİŞİM KURAMI

Piaget bireyin zihin gelişiminin neredeyse tek başına gerçekleştirdiğini savunurken Vygotsky, çocuğun bilişsel gelişiminde dil ve çevresinden aldığı sosyal desteğin etkisi üzerinde durmuştur. Çocuk tek başına öğrenebildiğinden çok daha fazlasını sosyal çevreden öğrenebilir. Yani bilişsel gelişim çocuğun öğrendiği dil ve yakın çevresinden aldığı sosyal desteğe bağlıdır.

1. İş Birlikli Öğrenme

Vygotsky'ye göre bireyin zihinsel gelişiminde yetişkinin rolü çok önemlidir. Çocuklar yetişkinlerle ya da diğer çocuklarla iş birliği içinde birlikte çalıştıklarında bilişsel gelişmeleri beslenir.

Bilişsel gelişim, başkaları tarafından düzenlenen davranışlardan, bireyin kendi kendini düzenlediği davranışlara doğru bir ilerleme gösterir. Öğretmenlerin asıl iş görüşü dışsal denetimi giderek azaltıp içsel denetimi giderek beslemek ve kendi kendini düzenlemesini desteklemektir.

2. İskele Modeli

Öğrenci herhangi bir öğrenme davranışı ya da problem çözme gerçekleştirirken öğretmenin kontrolünde gerçekleşmesi gerekliliğini savunur. Vygotsky bu durumu aynen binaların etrafında tadilat için örülen iskelelere benzetmiş ve öğrenciye anında müdahale ile bir davranışın ya da öğrenmenin gerçekleşebileceğini savunmuştur. Öğrenci beklenen davranış ya da öğrenmeyi gerçekleştirmiş olsa bile iskelenin yavaş yavaş sökülmesi gerekliliğini savunmuştur.

Vygotsky bilişsel gelişimde sosyokültürel etkilerin önemli olduğunu ve özellikle sosyal etkileşimin çocuğun gelişiminde ana yönlendirici olduğunu söylemektedir. Çocuk tek başına öğrenebileceğinden daha fazlasını yakınsak gelişim alanıyla ortaklık yaparak iş birlikli öğrenme yoluyla etkili öğrenebilir.

3. Yakınsal Gelişim Alanı (Proximal Zone)

Kişi bazı bilgileri kendi başına öğrenirken bazılarını (sömürü) çevreden öğrenir. Yetişkin, çocuğun bilgiyi içselleştirmesinde iki noktaya dikkat etmelidir:

a. Bireyin tek başına sağlayacağı gelişim düzeyi.

b. Bir yetişkinin rehberliğinde göstereceği potansiyel gelişim düzeyi. Bu ikisi arasındaki fark çocuğun gelişmeye açık alanıdır. Çocuğun yakınsal gelişim alanının etkili olarak kullanılmasında yetişkinler ve arkadaşlar önemli katkıda bulunurlar. Yani okullar ve yetişkinler, çocukları bilişsel gelişimlerinde aşırı bağımsız bırakmamalıdır. Kuşkusuz daha bilgili kişi çocuğun tırmanması için bir bilişsel yapı (iskele) sağlar. Gelişmeye açık alanda, sosyal etkileşimler yoluyla kazanılan sosyal bilgi, bireysel bilgi hâline gelir. Bireysel bilgi büyür ve kompleks hâle gelir.

4. İnsancıl (Hümanist) - Fenomenolojik Yaklaşım

Bu kuramın en önemli temsilcileri Maslow ve Rogers'dir. Bu yaklaşıma göre, insan doğuştan iyidir. İnsan, davranışlarını denetleyebilen özgür bir varlık olarak ele alınır.

- Birey kendini gerçekleştirip geliştirebilme, yaşamını daha da anlamlandırabilme çabasındadır.
- Her bireyin tek ve benzersiz olduğu inancı hâkimdir.
- Gestalt düşüncesinde olduğu gibi olaylara bütünsel olarak bakılır.
- Bu yaklaşıma göre; eğitim, birey (öğrenci) merkezli olmalıdır.

/yediiklimyayıncılık

ÇOKLU ZEKÂ KURAMI (Gardner)

İnsanlar bütün zekâ alanlarından değişik miktarlara sahip olarak dünyaya gelirler. Kişilerde bulunan zekâ alanları birbirinden farklıdır. Zekâ kapasitesi; geliştirilebilir, iyileştirilebilir ve değiştirilebilir. Zekâ, öğrenme-öğretme etkinlikleriyle geliştirilebilir. Zekâ, performansla ortaya konulduğundan sayısal olarak ölçülemez ancak tanımlanabilir. Zekâ alanları arasında dinamik bir ilişki vardır. Sosyal çevre zekâ üzerinde etki gösterir. Zekâ üzerinde kalıtımın etkisi vardır.

Zekâ, öğrencilerin gizil güçlerinin farkına varmaları ve bu sayede potansiyellerini gerçekleştirmeleri için kullanılır. Zekâ gerçek hayattan soyutlanamaz. Bilinenin dışında zekâ alanları olabilir.

"Çoklu Zekâ Kuramının 8 Bölümü"

1. Sözel - Dil Zekâsı

Bu türdeki zekâ, bir insanın kendi dilini, gramer yapısına, sözcük dizimine, kavram telaffuzuna ve sözcüklerin anlamına uygun olarak büyük bir ustalık ve beceri ile kullanmayı gerektirir. Sözel-dil zekâsına sahip insanlar, kendi anadilleri yanında başka bir dilde de kendi düşünce ve duygularını etkili bir şekilde ifade eme kabiliyetine sahiptirler. Bu zekâsı kuvvetli olan bir öğrenci;

- Uzun hikâyeler ve fıkralar anlatır.
- İsimler, yerler ve tarihler ile ilgili iyi bir hafızaya sahiptir.
- Sözcükleri anlamlarına uygun bir biçimde kullanır.
- Yaşına göre iyi bir kelime haznesine sahiptir.
- Başkalarıyla yüksek düzeyde sözel iletişime girer.
- Tekerlemeleri, anlamsız ritimleri ve sözcük oyunlarını sever.
- Okumayı sever.
- Dinleme becerisi yüksektir; dinleyerek daha iyi öğrenir.
- İyi bir hafızası vardır.

2. Mantıksal - Matematiksel Zekâ

Bu tür zekâya sahip olan insanlar, mantık kurallarına ve benzerliklerine, neden-sonuç ilişkilerine ve bunlara benzer soyut işlemlere karşı çok hassas ve duyarlıdırlar. Bu kişiler kategorilere veya sınıflara ayırarak, genelleme yaparak, hesaplayarak, mantık yürüterek ve soyut ilişkiler üzerinde çalışarak iyi şekilde öğrenirler. Mantıksal-matematiksel zekâsı kuvvetli bir öğrenci;

- Olayların oluşumu ve işleyişi hakkında çok soru sorar.
- Soyut ve kavramsal düşünebilir.
- Bilgiler arasında bağlantılar kurar.
- Güçlü bir muhakemesi vardır.
- Satranç ve briç gibi oyunları oynamaktan zevk alır.
- Matematiksel problemleri kafasında kolayca ve çabucak çözer.
- Matematik dersini sever.
- Matematiksel hesaplama oyunlarını ilginç bulur.
- Mantıksal bulmacaları çözmeyi ve satranç veya dama gibi stratejik oyunları oynamayı sever.
- Olayları ve nesneleri kategorilere ayırmayı veya onları hiyerarşik olarak düzenlemeyi sever.
- Yüksek düzeyde bilişsel düşünme becerisi içeren deneylere katılmayı sever.
- Yaşıtlarına kıyasla soyut düşünebilme ve sebep-sonuç ilişkisi kurabilme kabiliyetleri çok iyi gelişmiştir.

3. Görsel - Uzaysal Zekâ

Bu tür zekâ alanı, bir bireyin objektif olarak gözlemleme veya görsel ve uzaysal fikirleri grafiksel olarak sergileme kabiliyetlerini içerir. Bu zekâya sahip olan insanlar, renge, çizgiye, şekle, biçime, uzaya ve bu olgular arasındaki ilişkilere karşı aşırı duyarlıdırlar. Bu kişiler varlıkları veya olguları görselleştirerek veya renklerle ve resimlerle çalışarak en iyi şekilde öğrenirler. Bu zekâsı kuvvetli olan bir öğrenci;

- Haritaları, çizelgeleri ve diyagramları yazılı materyallerden daha kolay okur.
- Sanat içerikli etkinlikleri sever.
- Arkadaşlarına oranla daha çok hayal kurar.
- Yaşına göre yüksek düzeyde beceri gerektiren figürleri ve resimler çizer.
- Filmleri, slaytları ve diğer görsel sunuları izlemeyi tercih eder.
- Bulmaca çözmekten hoşlanır.
- Renklere karşı çok duyarlıdır.
- Resimli yayınlardan daha çok hoşlanır.
- Elinde bulunan materyallere bir şeyler çizer.
- Daha önce gittiği yerleri kolay hatırlar.
- Yaşına göre ilginç üç boyutlu yapılar veya modeller oluşturur.
- Okurken kelimelere oranla resimlerden daha çok öğrenir.
- Varlıkların görsel imgelerini çok iyi çizer.

4. Müziksel - Ritmik Zekâ

Bu zekâ türü ile bir kişinin bir müzik parçasındaki ritme, akustik düzene, melodiye, müzikteki iniş ve çıkışlara, müzik aletlerine ve çevreden gelen seslere olan duyarlılığı kastedilir. Bu zekâ türündeki bireyler en iyi ritim, melodi ve müzikle öğrenirler. Bu zekâsı kuvvetli olan bir öğrenci;

Yediiklim Yayıncılık

- Şarkıların melodilerini çok iyi hatırlar.
- Güzel şarkı söyleyebilme sesine ve yeteneğine sahiptir.
- Bir şarkının makamını, notalarını, eslerini ayırt edebilir.
- Öğrendiği şarkıları paylaşmak ister.
- Herhangi bir müzik aletini çok iyi çalar ya da bunun eğitimini almak ister.
- Konuşurken veya hareket ederken elleri ve ayakları ile ritim tutar.
- Farkına varmadan kendi kendine mırıldanır.
- Ders çalışırken farkında olmadan masaya vurarak ritim tutar.
- Çevresindeki seslere duyarlıdır.
- Bir şarkı duyduğunda farkında olmadan ona eşlik eder.
- Müzik çalan bir ortamda daha verimli çalışır.

5. Bedensel - Kinestetik Zekâ

Bu tür zekâ alanı, koordinasyon, denge, güç, esneklik ve hız gibi bazı fiziksel özelliklerin yanı sıra, dokunsak nitelikteki bazı becerileri de içermektedir. Bu zekâ türüne sahip bireyler, yaparak - yaşayarak, dokunarak ve hareket ederek en iyi şekilde öğrenirler. Bedensel-kinestetik zekâsı kuvvetli olan bir öğrenci;

- Duygularını belirgin olarak vücut diliyle ifade eder.
- El becerileri iyidir.
- İnsanlara, canlı ve cansız varlıklara dokunmaktan hoşlanır.
- Bir veya birden fazla sportif faaliyetlerde başarılıdır.
- Bir yerde uzun süre kaldığında hareket etmeye, kımıldamaya ihtiyaç duyar.

6. Sosyal Zekâ

Bu zekâ türü ile bir insanın diğer insanlardaki yüz ifadelerine, seslere ve mimiklere olan duyarlılığı ve diğer insanlardaki farklı özelliklerin farkına vararak onları en iyi şekilde analiz etme, yorumlama ve değerlendirme kabiliyeti kastedilir. Sosyal zekâsı güçlü olan bir öğrencinin bazı özellikleri şunlardır.

- Arkadaşlarıyla ya da akranlarıyla sosyalleşmeyi çok sever.
- Grup içerisinde doğal bir lider görünümündedir.
- Problemi olan arkadaşlarına her zaman yardım eder.
- Dışarıda iken kendi başının çaresine bakabilir.
- Başkaları ile birlikte ders çalışmayı veya oyun oynamayı çok sever.
- En az iki veya üç yakın arkadaşı vardır ve onları sık sık arar.
- Başkaları daima onunla birlikte olmak ister.
- Başkalarına selam verir, onların hatırlarını sorar ve onları önemser.
- Empati yeteneği çok iyi gelişmiştir.
- Bir şeyi başkalarıyla işbirliği yaparak, onlarla paylaşarak ve öğreterek öğrenmeyi sever.

7. İçsel Zekâ

Bu zekâ alanı kişinin kendini tanıması, kendisi hakkındaki düşünce, bilgi ve becerileri ile çevresine uyum gösterme yeteneğidir. Bu zekâ türü gelişmiş olan kişilerden; kendini objektif olarak değerlendirmesi, güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olması, olaylara mantıklı yaklaşması, amaçlarıyla düşüncelerinin tutarlı olması beklenir.

İçsel zekâya sahip öğrencilerin bazı özellikleri şunlardır;

- Bağımsızlık duygusu gelişmiştir.
- Güçlü ve zayıf yönlerinin farkındadır.
- Bireysel çalışırken daha başarılıdır.
- Amaç ve hedeflerine ilişkin iyi bir anlayışa sahiptir.
- Düşünce ve davranışları arasında tutarlılık vardır.
- Kendisine her zaman güvenir.
- Yaşadıklarında her zaman ders alır.

8. Doğa Zekâsı

Bu zekâ alanı, doğayı ve doğada bulunan bitki, hayvan ve diğer varlıkları inceleme, gözlemleme ve bunlara ilgi duyma becerisidir. Bu zekâ alanına sahip olan kişiler; çevreye karşı çok duyarlı, çevresindeki hayvan ve bitkilere çok meraklıdır. Doğacı zekâya sahip öğrencilerin bazı özellikleri şunlardır;

- Doğa olaylarına çok meraklıdır.
- Bitki yetiştirmeyi çok sever. Sınıftaki çiçeklerin bakımını üstlenir.

- Doğa ve hayvanlarla ilgili konuları iliyle takip eder.
- Mevsimleri ve iklim olaylarını yakından takip eder.
- Doğa ve hayvanlar ilgili belgeselleri izler.
- Çevreye karşı duyarlıdır.
- Toprakla oynamayı sever.

Nörofizyolojik Kuram- Beyin Temelli Öğrenme Kuramı

İnsan vücudunda yer alan her bir hücrenin farklı bir görevi bulunmaktadır. Ayrıca bu hücreler insan vücudundaki dokuları da meydana getirmektedir. Bu dokular; nöronlar, dendrit, hücre gövdesi ve aksonlardır. Bu dokular bir araya gelerek sinapsları oluşturmaktadır. Nöronlar insan vücudunda üstlendikleri işlevlere göre belli kısımlara ayrılmaktadır. Bunlar; duyusal nöronlar, devimsel\motor nöronlar ve birleştirici nöronlardır.

Duyusal Nöronlar; çevre tarafından meydana gelen her türlü uyarıcıyı sinir merkezine yönlendirmektedir. Devimsel\Motor Nöronlar; önceden gönderilmiş olan sinir merkezindeki komutları kaslara iletme görevi üstlenmektedir. Birleştirici Nöronlar; her iki nöron arasındaki yani duyusal ve devimsel nöronlar arasındaki iletişimi ve bağı sağlama ile görevlidir.

Hebb ise beyin temelli öğrenme kuramı ilkesini iki başlık altında toplamaktadır. Uyarıcılar ile zenginleştirilmiş çevrelerin insan vücudundaki organizmalar üzerinde algısal ve duyusal anlamda etkiler bulunduğunu dile getirmiştir. Hebb, çocukluk yıllarında kazanılan öğrenmeleri ve yetişkinlik dönemindeki öğrenmeleri iki başlık şeklinde değerlendirmiştir. Çocukluk yıllarında kazanılan öğrenme, hücre kümelerini ve ardışık sayma öğrenmelerini kapsarken, yetişkinlik dönemindeki öğrenmeler ise daha çok yaratıcılık ve içgüdüsel öğrenmeler olarak kendini göstermektedir.

Beyin Temelli Öğrenmenin Özellikleri

- Beyin aynı anda birkaç farklı görevi yapma özelliğine sahiptir. Bu özelliğine bağlı kalarak çok sayıda duyu organı devreye sokulmalıdır. Özellikle göze ve kulağa hitap eden araçlar kullanılarak beynin gelişimi desteklenmelidir.
- Öğrenme çok sayıda etkileşimin olduğu zengin çevrelerde gerçekleştirilmelidir. Kısacası öğrenme nesne ve olayların olduğu her ortamda gerçekleşmeye müsaittir.
- Beyin temelli öğrenme kuramı pek çok fizyolojik durumdan etkilenmektedir. Alışkanlıklar, beslenme stili ya da stres durumu öğrenme sürecini fazlasıyla etkilemektedir.
- İnsan hayatı boyunca anlam arayışı içerisindedir. Anlamlandırma beyin içerisinde kendiliğinden oluşmaktadır.
- Öğrencilerin öğrenme ihtiyaçlarına yönelik bilgi beyinde anlamlı bir şekilde sınıflandırılır.
- Duyular ve öğrenme bir bütün şeklinde gerçekleşir. Bu nedenle öğretmenler öğrencilerinde gelişen ve değişen duyuları yakından gözlemlemelidir.
- İnsan beyni hem parça hem de bütün olarak işleyiş göstermektedir. Beynin sol bölümü ve sağ bölümü farklı alanlar için çalışmaktadır. Sol bölüm daha çok sözel ve mantıksal olarak işlev gösterirken, sağ bölümü ise daha çok sezgisel ve müzik alanında görev üstlenmektedir.
- Öğrencilerin öğrenme durumu sunulan metodun yanında içinde bulundukları ortama bağlı olarak da gelişme göstermektedir. Bu nedenle öğretmenler bu süreci daha etkili kılmak için öğrencilerin öğrenme ortamını en iyi şekilde düzenlemelidir.
- Öğrenme bilinçli bir şekilde olabileceği gibi bilinçsiz bir şekilde de olmaktadır. Öğrendiklerimizin çoğu gizli öğrenme şeklinde kendini göstermektedir.
- Beyin temelli öğrenme kuramı iki tür bellekten bahsetmektedir. Alansal bellek sisteminde; yeni öğrenilmiş ve tekrar gerektirmeyen hatırlamaların depolandığı alandır. Pek çok tekrar gerektiren alan ise uzamsal bellek sistemidir.
- Yaparak ya da yaşayarak sağlanan öğrenmeler uzamsal bellekte depolanmaktadır. Bu bellek sayesinde öğrenmenin kalıcılığı artmaktadır. Aynı zamanda daha önce öğrenilenlerin hatırlanması kolaylaşmaktadır.

/yediiklimyayıncılık

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE OKULA UYUM VE ERKEN OKURYAZARLIK

Okula Uyum

Okul hayatına başlangıç, her çocuk için heyecan verici olduğu kadar zorlayıcı olabilen önemli bir dönüm noktasıdır. Bu geçişin sağlıklı ve başarılı bir şekilde gerçekleşmesi, çocuğun gelecekteki akademik ve sosyal yaşamı üzerinde derin etkilere sahiptir. Bu süreci desteklemek amacıyla hazırlanan Okula Uyum Programı, belirli kuramsal temeller üzerine inşa edilmiştir.

Okula Uyum Programının Kuramsal Çerçevesi

1. Tüm Çocuk Yaklaşımı

Okula uyum süreci sadece akademik bilgi ve bilişsel becerilerin kazanılması değildir. (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] & UNICEF, 2016, s. 6). Bu yaklaşım, çocuğun duygusal, sosyal, fiziksel ve bilişsel tüm gelişim alanlarının birbiriyle ilişkili ve bir bütün olduğunu vurgular. Gelişimin bir bütün olduğu ilkesiyle büyük benzerlik gösteren bu yaklaşıma göre, bir alandaki gelişim veya değişim, diğer alanları da doğrudan etkiler. Dolayısıyla program, çocuğun duygularını, tutumlarını ve sosyal çevresiyle olan etkileşimlerini de merkeze alır (MEB & UNICEF, 2016, s. 6).

Program, aynı zamanda esnek ve sarmal bir yapıya sahiptir.

2. Sarmal Tasarım

Sarmal tasarım bilgilerin çocuklara doğrusal olarak değil; giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeylerinde dairesel biçimde öğretilmesi gerektiğini savunur.

3. Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramı

Programın en temel kuramsal dayanağı, insan davranışlarını ve gelişimini, içinde bulunduğu çevreyle karmaşık ve çok yönlü bir ilişki içinde ele alan Urie Bronfenbrenner'ın Ekolojik Sistemler Kuramı'dır. Bu kurama göre çocuğun gelişimi, iç içe geçmiş ve birbiriyle sürekli etkileşim halinde olan sistemler tarafından şekillendirilir (Bronfenbrenner, 1979, akt. MEB & UNICEF, 2016, s. 6). Bronfenbrenner (1979) tarafından tanımlanan bu sistemler şunlardır:

- **Mikrosistem:** Çocuğun en yakın çevresini oluşturan ve onunla doğrudan, yüz yüze etkileşimde bulunan kişi ve ortamları içerir. Okul öncesi dönemdeki bir çocuk için mikrosistem; ailesi, okulu ve arkadaş gruplarını, komşularını ve akrabalarını kapsamaktadır (MEB & UNICEF, 2016, s. 7). Örneğin, ailesinden sevgi ve destek gören bir çocuğun okuldaki akranlarıyla daha olumlu ilişkiler kurması beklenir. Öğretmenin çocukla kurduğu güvenli bağ, onun okula aidiyet duygusunu güçlendirir.
- **Mezosistem:** Çocuğun mikrosistemindeki farklı ortamlar arasındaki bağlantıları ve etkileşimleri kapsar. Aile ile okul yönetimi veya öğretmen ile aile arasındaki ilişki, mezosistemin en tipik örneklerindendir (MEB & UNICEF, 2016, s. 7). Çocuğun ailesiyle özel olarak yaşadığı bir sorunun okul hayatını etkilemesi veya okulda yaşadığı bir gerginliğin evde aileye yansıması mezosistem ile ilgilidir.
- **Egzosistem:** Çocuğun doğrudan içinde yer almadığı ancak gelişimini dolaylı yollardan etkileyen sosyal yapıları ve ortamları ifade eder. Aile bireylerinin iş koşulları, okul yönetiminin aldığı kararlar, il ve ilçe milli eğitim müdürlükleri, komşuluk ilişkileri ve yerel yönetim hizmetleri egzosistem örnekleridir (MEB & UNICEF, 2016, s. 7). Örneğin, ebeveynin müdürünün onu ekstra mesaiye alması nedeni ile anne veya babanın evde çocuğa zaman ayıramaması egzosistemle ilgilidir.
- **Makrosistem:** Çocuğun içinde yaşadığı toplumun genel kültürel yapısını, inançlarını, değerlerini, yasalarını ve sosyo-ekonomik koşullarını içeren en geniş katmandır (MEB & UNICEF, 2016, s. 8). Toplumun çocuk yetiştirme anlayışı, eğitime verdiği değer ve kültürel gelenekler bu sistemin parçalarıdır. Örneğin, yaşadığı kültürde erken yaşta eğitimin önemsenmesi, bir çocuğun okul öncesi eğitime başlama ve bu süreçten yararlanma olasılığını artırır.
- **Kronosistem**, Bronfenbrenner'in biyolojik-ekolojik sistem teorisinde zamanın gelişim üzerindeki etkisini temsil eder. Bireyin yaşamındaki zamanla ortaya çıkan değişimlerin hem kişisel deneyimlerine hem de toplumdaki tarihi/sosyal olaylara bağlı olarak gelişimi nasıl etkilediğini inceler. Örneğin: okulun başlama zamanı veya pandemi gibi sosyal olayların çocuğun yaşına, hazırbulunuşluğuna, destek sistemlerine göre farklı etkilerinin olması kronosistem kapsamındadır.

Yediiklim Yayıncılık

4. Çocuk Etkileri Modeli (The Child Effects Model)

Bu modele göre, çocuğun okula hazır oluşunun en temel belirleyicisi, bireysel özellikleridir. Zekâ, cinsiyet, etnik köken, yoksulluk durumu gibi faktörlerin, çocuğun okula uyum sürecinde doğrudan etkili olduğu belirtilmektedir. Erken dönem çalışmalarda bu bireysel etkenlerin baskın olduğu görülürken, daha sonraki araştırmalar bu yaklaşımın eksik kaldığını ve çevresel faktörlerin de dikkate alınması gerektiğini ortaya koymuştur (Rimm-Kaufman & Pianta, 2000). Bu nedenle bu model, bireysel faktörlere odaklansa da, zamanla daha bütüncül yaklaşımlara kapı aralamıştır (Polat, 2021).

5. Doğrudan Etkiler Modeli (The Direct Effects Model)

Doğrudan Etkiler Modeli, çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevrenin –aile, öğretmen, akran gibi– çocuğun hazırbulunuşluğu üzerindeki etkisini merkeze alır. Araştırmalar; okulun fiziksel yapısı, sınıf yönetimi, öğretmenin etkileşim tarzı, akran ilişkileri gibi unsurların doğrudan etki yarattığını göstermektedir. Özellikle risk altındaki çocuklarda bu çevresel etkenlerin okul uyumuna katkısı daha da belirgin hâle gelir (Rimm-Kaufman & Pianta, 2000; Polat, 2021). Bu model, çocuğun gelişimini çevreyle kurduğu bire bir ilişkiler üzerinden açıklamaya çalışır.

6. Dolaylı Etkiler Modeli (The Indirect Effects Model)

Bu modele göre, çocuğun gelişimi sadece doğrudan temas ettiği kişilerle değil, bu kişilerin kendi aralarındaki ilişkilerle de şekillenir. Örneğin; ailenin okul ile ilişkisi, mahallenin okul kültürüyle etkileşimi ya da akran gruplarının birbirleriyle olan bağları, çocuğun dolaylı olarak etkilendiği faktörlerdir. Bu model, bağlamsal ilişkilerin karmaşıklığını kabul eder ve çocuğun okul uyumunu bu ilişkisel örüntüler üzerinden analiz eder (Rimm-Kaufman & Pianta, 2000). Dolaylı Etkiler Modeli, sistem yaklaşımına daha yakın durmakla birlikte, ilişkilerin zaman içindeki değişimini dikkate almaz (Polat, 2021).

7. Dinamik Etkiler Modeli (The Dynamic Effects Model)

Dinamik Etkiler Modeli, diğer üç modelin aksine, ilişkilerin zaman içinde nasıl değiştiğini temel alan bir yaklaşımdır. Çocuğun sadece o andaki ilişkisel örüntülerden değil, zamanla gelişen ve dönüşen sosyal etkileşimlerden nasıl etkilendiğini ele alır. Örneğin; bir öğretmenle ilk dönem olumsuz bir ilişki yaşayan çocuğun, ikinci dönem gelişen olumlu etkileşimle okul uyumunun artması bu modele örnek teşkil eder (Rimm-Kaufman & Pianta, 2000). Bu yaklaşım, Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramı'ndan beslenerek çocuğun etkileşim ağlarını zamansal boyutta değerlendirir (Polat, 2021).

NOT ALINIZ

/yediiklimyayıncılık

Okula Hazırbulunuşluğu Etkileyen Faktörler

FAKTÖR TÜRÜ	MADDELER
FİZYOLOJİK FAKTÖRLER	• Kronolojik yaş • Büyük ve küçük kas gelişimi (kaba ve ince motor beceriler • Genel sağlık durumu • Doğum öncesi ve sonrası çevresel koşullar • Görme ve işitme sağlığı • El-göz koordinasyonu (yazma, çizme, kalem tutma becerileri) • Kaba motor beceriler (koşma, zıplama, tırmanma, yakalama) • Cinsiyetin belirleyici olmaması
ZİHİNSEL FAKTÖRLER	• Algılama, dikkat, taklit, hafıza • Sayılar, harfler, renk bilgisi • Mantıksal çıkarım yapma • Basit işlem becerileri • Uzamsal algı, örüntü, ölçüm • Sıralı düşünme, muhakeme, problem çözme • Çalışma belleği (yönergeleri hatırlama, bilgiyi zihinde tutma) • Dikkat süresi ve dikkat kontrolü • Çalışma belleği eksikliklerinin akademik alanlara etkisi
SOSYAL FAKTÖRLER	• Öğretmen ve akranlarla iletişim • İşbirliği yapabilme • Kendini ifade edebilme • Okul kurallarına uyum • Arkadaş ilişkilerinde olumlu davranışlar • Akran kabulü ve ilişkilerin niteliği • Okul etkinliklerine katılım düzeyi • Sosyal ilişkilerde
DUYGUSAL FAKTÖRLER	• Güvenli bağlanma • Öz duygu denetimi • Bireysel farkındalık • Kendi ve başkalarının duygularını anlama • Aileden duygusal destek ve cesaretlendirme • Özgüven • Sosyal-duygusal davranışları doğru yorumlama • Yalnızlık ve okul
ÇEVRESEL FAKTÖRLER	• Sosyo-kültürel durum • Sosyo-ekonomik seviye • Doğa ile temas • Teknoloji kullanım alışkanlıkları • Ailenin öğrenim düzeyi ve eğitime bakışı • Çocuğa karşı tutum • Çocuk ve kardeş sayısı • Toplumsal bakışın aileye etkisi • Cinsiyet algısı ve yüklenen sorumluluklar • Erken çocukluk hizmetlerinin niteliği/niceliği • Sosyal hizmetler • Ulaşım, sağlık ve güvenlik hizmetleri • Anne eğitiminin çocuk gelişimine etkisi

İlkokula Hazırbulunuşluk Yaklaşımları

1. Olgunlaşmacı Yaklaşım (Maturationalist/Nativist/Doğal/Gelişimsel)

Gessell, Piaget ve Kagan gibi psilologlar tarafından geliştirilen yaklaşım birçok isimle karşımıza çıktığı için öğrencilerimizin aklı karışabilmektedir. Çocukların biyolojik ve genetik gelişimlerine dayanarak okula hazır olmalarının zamanla ve olgunlaşma süreciyle gerçekleşeceğini savunur. Gelişim aşamaları doğuştan belirlenmiştir ve dış çevrenin etkisi sınırlıdır. Çocukların belirli bir gelişim seviyesine ulaşmadan önce okula başlaması önerilmez.

2. Çevreci Yaklaşım (Davranışçı)

Çocuğun çevresi büyük bir rol oynar. Çocukların öğrenmeleri çevresel faktörlere bağlıdır ve eğitim, çevrenin sunduğu uyarıcılar sayesinde gelişir. Çevreci Yaklaşım çocuğun zihinsel olarak gelişimine odaklanmak yerine çocuğun neleri yapıp yapamadığına ve çocuğun nasıl davrandığına odaklanmaktadır. Öğrenmenin davranışa yansıyan bulguları (harfleri tanımak, 10'a kadar saymak, renkleri tanımak vb.) üzerine odaklanır ve bu becerilerin eğitilebilir olduğunu vurgular.

Not

Bazı kaynaklarda bu yaklaşımın adı "empirik" olarak da geçmektedir. Empirik ifadesi "Duyulara, algılara ve duyu deneyimlerine ve deneylerine dayanan, bunlarla ilintili olan ve bunlardan gelen" anlamına gelmektedir. Her ne kadar çocuğun geçmiş deneyimlerinin önemi doğrultusunda Çevreci yaklaşımın görüşlerine yakın olsa da, yaklaşımın diğer adı değil, özelliği olarak kullanılması daha doğru olacaktır.

/yediiklimyayıncılık

Olgunlaşmacı Yaklaşım	Çevreci Yaklaşım
Çocuğa çevre nasıl müdahale etsin? Tuvalet kasları olgunlaşmayan çocuğa tuvalet eğitimini dünyadaki kimse veremez! Vaktini bekle!	Ne alakası var? Çocukta ne eksikse listesi yapılır. Kendine güveni mi yok? Arkadaşları ile iletişim güçlüğü mü yaşıyor? Bunların hepsini öğretirsin. Aradan çekilip "doğasına bırakmak" kolay geliyor tabi!

3. Sosyal Yapılandırmacı Yaklaşım

Vygotsky'nin sosyal yapılandırmacı kuramına dayanan bu yaklaşım, çocuğun gelişiminin sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir süreç olduğunu vurgular. Çocukların okula hazır oluşu, toplumun normları, değerleri ve kültürel bağlamları ile şekillenir.

Bir mahalle için okula hazır olan çocuk bir diğer mahalledeki okul öncesi kurumu için hazır olmayabilir. Hazıroluşun evrensel normlarla değerlendirilmesi güvenilir değildir. Yerel kültür ve şartlar; okul, aile ve çevre uyumu çok önemlidir.

4. Etkileşimci Yaklaşım

Çocukların okul için gerekli becerilere sahip olmasının yanı sıra okulların ve ailelerin de çocuklara uygun ortamlar sunmasının önemini vurgular. Çocuğun gelişiminde hem aile hem de öğretmenlerin destekleyici rolü önemlidir. Aynı zamanda okul ve toplumun da çocukları destekleyecek şekilde hazır olması gerektiği belirtilir. Genel olarak, bütün yaklaşımların özelliklerini içeren eklektik bir yapıya sahiptir.

Okula Uyum Süreçleri

Uyum Biçimi	Tanım ve Özellikler
1. Problem yaşamadan başlama (Uyumlu)	• Çocuk okula hızlı ve sorunsuz şekilde uyum sağlar. • Kaygı, korku gibi olumsuz duygular geliştirmez. • Duygusal olgunluk seviyesi yüksektir. • Öncesinde yeterli sosyal deneyim kazanmıştır. • Ailenin destekleyici ve güven verici yaklaşımı bu süreci kolaylaştırır. • Öğretmen ve aile iş birliği içindedir.
2. Hayal & Gerçek: Sonradan Tepki	• Aile, okulu aşırı olumlu veya mükemmel şekilde anlatarak gerçek dışı bir beklenti oluşturur. • Çocuk, okulun gerçek yüzüyle karşılaştığında hayal kırıklığı yaşar. • Bu durum, uyum sürecinde duygusal zorlanmalara yol açabilir. • Okul hakkında doğru, sade ve abartısız bilgi verilmesi gerekir. • Gerçekçi bir beklenti oluşturmak süreci kolaylaştırır.
3. Zorluk yaşama ve yaşatma (Tepkili)	• Çocuk okula karşı direnç gösterir, okula gitmek istemez. • Yoğun kaygı ve stres yaşanabilir. • Evde okul hakkında yapılan olumsuz söylemler durumu daha da zorlaştırır. • Ayrılma anksiyetesi ve okul fobisi sık görülür. • Ebeveynlerin anlayışlı, destekleyici ve duyarlı yaklaşımı çok önemlidir.

Okula Uyum Programının Genel Amaçları

- **Hazır Çocuk:** Yeni girdiği eğitim ortamına kolayca uyum sağlayan, yabancılık çekmeyen, akranlarıyla olumlu ilişkiler kurabilen ve sorumluluklarını yerine getirebilen çocuktur. Bu dönemde çocuğun kendini sosyal ve duygusal olarak güvende ve yeterli hissetmesi, okula uyumunu kolaylaştıran en önemli faktörlerdendir. Çocuğun hazır hale gelmesi, büyük ölçüde hazır aile ve hazır okulun işlevsel iş birliğine bağlıdır.
- **Hazır Aile:** Çocuğunun yeni eğitim basamağına geçişinde yaşayabileceği kaygıları anlayan, çözüm arayan ve bu süreçte çocuğuna destek olan ailedir. Hazır aileler, çocuklarının gelişim özellikleri hakkında bilgi sahibidir, eğitim kurumlarının öneminin farkındadır ve eğitim sürecinde okulla iş birliği yapar. Aynı zamanda çocuğun öz güvenini ve özerklik duygusunu geliştirecek demokratik bir ortam sunarlar.
- **Hazır Okul:** Çocukların bir önceki eğitim ortamından yeni ortama geçişini kolaylaştıran ve onların gelişimsel ihtiyaçlarına cevap verebilen okuldur. Bu, sadece fiziksel ortamın ve insan kaynaklarının hazır olması anlamına gelmez; aynı zamanda eğitim ve öğretim programının da çocuğun ihtiyaçlarına uygun olmasını ifade eder. "Hazır Öğretmen", çocuğun gelişim özelliklerini bilen ve onu sosyal-duygusal olarak destekleyen öğretmendir. Okuldaki tüm çalışanların okula başlayacak çocuk ve aileler için psikolojik olarak kendilerini hazırlamaları, başarılı bir başlangıç için kritik öneme sahiptir.

Okula Uyumun Aşamaları

Okula uyum; çocuk, aile ve okulun birlikte çalıştığı, devamlılık gösteren ve farklı aşamalarda gerçekleşen bir süreçtir (MEB, 2016, s. 17). Bu süreç üç temel aşamadan oluşur: Hazırlık, Yerleşme ve Bütünleşme.

Hazırlık

Okula uyumun bu ilk aşamasında temel sorumluluk aileye aittir (MEB, 2016, s. 18). Bu süreç, ailenin çocuğu yeni okul ortamına veya bir üst kademeye zihinsel ve duygusal olarak hazırlamasını içerir. Ailelerin çocuklarıyla okul hakkında konuşmaları, onların sosyal becerilerini ve temel sorumluluk duygularını geliştirmeye çalışmaları beklenir (MEB, 2016, s. 18). Araştırmalar, büyük bir grubun parçası olabilen, sorumluluk alan ve kendi kendine yetebilen çocukların okula uyum için daha hazır olduklarını göstermektedir (MEB, 2016, s. 18). Bu aşama, "hazır aile" kavramıyla doğrudan ilişkilidir ve başarılı bir geçiş için okul, aile ve çocuk arasındaki etkileşimlerin bir ürünü olarak görülür (MEB, 2016, s. 18).

Yerleşme

Bu aşamada sorumluluk ağırlıklı olarak okulun üzerine düşmektedir (MEB, 2016, s. 19). Okul ortamının ve öğretmenlerin bu sürece hazırlıklı olmaları, çocukların uyumunu kolaylaştırır. Yerleşme sürecinde temel amaç, çocukların okula ve sınıflarına alışarak duygusal güvenlerini artırmaktır (MEB, 2016, s. 19). Bu kapsamda çocukların okulu ve sınıfı tanıması, arkadaşlarıyla ve öğretmeniyle tanışıp kaynaşması için etkinlikler düzenlenir (MEB, 2016, s. 19). Ayrıca ailelerin de okul yönetimi ve diğer ailelerle kaynaşmasını sağlayacak organizasyonlar yapılarak ortak bir kültür oluşturulması ve çocukların okula aidiyet duygularının geliştirilmesi hedeflenir (MEB, 2016, s. 19).

Bütünleşme

Hazırlık ve yerleşme süreçlerinden sonra başlayan ve süreklilik gösteren bir aşamadır (MEB, 2016, s. 20). Bu süreçte temel sorumluluk okul ve aileler üzerindedir. Amaç, ilk uyum aşamasını geçen çocukların ve ailelerin okulla tam anlamıyla bütünleşmelerini sağlamaktır (MEB, 2016, s. 20). Bu doğrultuda, ailelerin de katıldığı, çocukların birbirini daha yakından tanımasına olanak tanıyan, sosyal içerikli okul içi ve dışı etkinlikler gerçekleştirilir (MEB, 2016, s. 20). Bu etkinlikler, çocukların okula motivasyonlarını ve sosyal etkileşimlerini güçlendirerek akademik başarılarına da olumlu katkıda bulunur (MEB, 2016, s. 20).

Okul Hazırbulunuşluğu ve Okul Olgunluğu

Okula başlama çocuk yönünden, belli bir ruhsal olgunluğa ulaşmış olmayı gerektirir. Zihin yetenekleri bakımından, çocuğun yaşına uygun bir öğrenme ve kavrayış düzeyine varması ilk koşuldur. Zekâsı yerinde olan bir çocuk da ruhsal bakımdan evden kopabilme olgunluğunu göstermeyebilir.

Çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal anlamda ilkokulun gerekliliklerini karşılamaya hazır olmasına "okul olgunluğu" denir.

İlkokula hazıroluş; Çocuğun anaokuluna devam ettiği süre boyunca (1-3 yıl) onun bilişsel, dil, sosyal, duygusal, motor ve öz bakım becerileri alanında olmak üzere tüm gelişim alanlarında eşit bir şekilde desteklenerek ilkokula hazırlandığı süreçtir. Okul olgunluğunun kazabilmesi için çocuğun anaokulu sürecini çok iyi tamamlaması gerekmektedir.

Yediiklim Yayıncılık

İlkokul 1. sınıfa başlayacak çocukların sahip olması gereken yeterlilikler:

- Dikkat süresi (Masaya bağlı olmaya gerek yoktur.)
- Kendi kendine giyinebilme (Fermuar çekme, düğme ilikleme vb.)
- Sırada dik ve belli bir mesafede oturma
- Tuvalet kontrolü
- Kendi temizliğini istenilen nitelikte yapabilme
- Sırasını bekleme
- Teneffüste kendini koruyabilme, dengeli hareket etme
- Kendi sorumluluğunu taşıyabilme
- Aileden ve evden kolay ayrılabilme
- Aileden ayrı olduğu için kırıklık duymama
- Öğretmen ile iletişim kurabilme
- Öğretmenin verdiği talimatları dinleyebilme ve uyabilme
- Diğer çocukların varlığına katlanabilme ve onlarla baş edebilme
- Kendini ifade etme
- Arkadaşlık ilişkileri ve iletişim

Okul olgunluğunu etkileyebilecek önemli noktalar:

- Teneffüs eğitimi: Çocuğunuza teneffüs sırasında neler yapabileceğini öğretmek.
- Göz muayenesi: Eğer yapılmadıysa, okula başlamadan önce mutlaka muayene edilmelidir.
- Alaturka tuvalet eğitimi: Okulların neredeyse tamamında alaturka tuvalet olduğundan uyum sağlanmalıdır.
- Olumlu okul algısı: Ailelerin, kendilerine ait olumlu okul anılarını paylaşması yararlı olacaktır.
- Okul seçimi

Okul olgunluğu için psikolojik hazırlık süreci:

- Gideceği okulu birlikte gezmek
- Okul alışverişine birlikte çıkmak
- Gereğinden fazla önemsemek, okula uyumu zorlaştırır.
- Ödevler: Anne babanın, çocuk ile ev ödevleri hakkında önceden konuşması gereklidir.

Yediiklim Yayıncılık

Not

Öz düzenleme, okula hazır oluşta bireyin sahip olması gereken önemli becerilerden biridir. Bireyin duygularını ve davranışlarını yönetebilme, hazzı erteleyebilme, dikkat kontrolü sağlama ve öğrenme süreçlerini düzenleyerek hedeflerine ulaşma yeteneğidir (Rothbart & Bates, 1998; Sansone & Thoman, 2005). ÖSYM'nin tanımına göre ise (2022 Okul Öncesi ÖABT Sorusu) "iş birliği ve yardımlaşma gösterme, istenenleri zamanında yapma ve gerektiğinde yardım isteme" gibi davranışlar da öz düzenleme kapsamında değerlendirilir.

Not

Akademik kaynaklarda okul olgunluğu ve okul hazırbulunuşluğu aynı başlık altında verilmektedir. Hatta Okula Hazıroluş testlerine aynı zamanda "Okul Olgunluğu" testleri de denilmektedir. Psikolojide olgunlaşma ve hazırbulunuşluk testleri arasında fark olsa da, KPSS'de "okul hazırbulunuşluğu" ve "okul olgunluğu" kavramları farklı seçeneklerde verilmedikçe aynı kavram olarak kabul edilmelidir.

Okul Reddi

Okul reddi, çocukların kaygı ve depresyon gibi duygusal sorunlar nedeniyle okula devam edememesi durumudur. Bu durum, çocukların okula gitmekte zorlanması veya tamamen okula gitmeyi reddetmesi şeklinde görülür ve aşağıda yer alan (Tablo 1) farklı davranış biçimleriyle karşımıza çıkar.

Okul Reddi Davranış Biçimleri

Okula devamda stresli olma ve devamsızlık yapmaktan dolayı memnuniyet duyma
Devamsızlık yapma maksadıyla okula giderken tekrarlanan davranış bozuklukları
Okula giderken tekrarlanan kasıtlı geç kalma davranışı
arada bir devamsızlık yapma veya bazı derslere katılmama
daha sık devamsızlık yapma veya derslere bazen katılma
belirli bir süre için okula gitmeme
uzun bir süre için okula gitmeme

Okul reddi davranışı sergileyen çocukların özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Yavuzer, 2010):

- Bakım verenden (anne, baba vb.) ayrılma korkusu
- Okula gitme düşüncesinin aşırı korku hali veya öfke nöbeti oluşturması ve ağlamaklı olup okula karşı direnme ve mazeret sunma
- Sebebi açıklanamayan baş veya karın ağrısı
- Akranları tarafından soyutlanma veya hırpalanma korkusu
- Öğretmeni tarafından cezalandırılma endişesi, düşük benlik kaygısı
- Doğuştan gelen aşırı duygusal tepkisellik, çekingen bir mizaca sahip olma

Her ne kadar okul reddi davranışı çocuğun kendisiyle ilgili nedenlerden kaynaklanıyor gibi gözükse de bu kavram, çocuk dışındaki faktörleri, aile ilişkilerini ve okuldaki koşulları da barındırabilmektedir (Kahn, Nursten ve Carroll, 1981). Evdeki veya okuldaki tetikleyici bir olay da okul reddi davranışını oluşturabilmektedir (ev veya okul değiştirme, okula devamı etkileyen bir hastalık, aile üyelerinden birinin hastalanması veya evden ayrılma durumu, okulda arkadaşları tarafından hırpalanma, öğretmenlerden birinin veya birkaçının tutumunun sert olması vb.).

Okul Reddi Yaşayan Çocuklarda Görülebilecek Psikiyatrik Sorunlar

Okul reddi yaşayan çocuklarda aşağıdaki problemler görülebilir:

Ayrılma Anksiyetesi Bozukluğu (AAB): Bu bozukluk, çocuğun ebeveynlerinden veya bakım veren kişilerden ayrılma durumunda yoğun kaygı yaşamasıyla karakterizedir. Okula gitmek, çocuk için ebeveynden ayrılmayı gerektirdiğinden, AAB belirtileri tetiklenir ve çocuk okula gitmeyi reddedebilir.

Yaygın Anksiyete Bozukluğu (YAB): Çocuk, çeşitli konularda sürekli ve aşırı endişe duyar. Bu endişeler, okul performansı, sosyal ilişkiler veya sağlık gibi konuları kapsayabilir. Bu sürekli kaygı hali, çocuğun okula gitmekten kaçınmasına neden olabilir.

Sosyal Fobi: Çocuk, sosyal ortamlarda veya performans gerektiren durumlarda yoğun kaygı ve utanç hisseder. Okul ortamı, sosyal etkileşimlerin yoğun olduğu bir yer olduğundan, sosyal fobisi olan çocuklar okula gitmekten kaçınabilirler.

Özgül Fobi: Belirli bir nesne veya durumdan (örneğin, okulda belirli bir ders veya öğretmen) aşırı ve mantıksız korku duyma durumudur. Bu tür bir fobiye sahip çocuklar, korktukları durumla karşılaşmamak için okula gitmekten kaçınabilirler.

Anksiyete ile Giden Uyum Bozukluğu: Çocuk, yaşamındaki önemli bir değişikliğe (örneğin, yeni bir okula başlama) uyum sağlamakta zorlanır ve bu durum kaygıya yol açar. Bu kaygı, çocuğun okula gitmek istememesiyle sonuçlanabilir.

Okula Uyum Programı'nın Genel İlkeleri

Okula Uyum Programı'nın uygulanmasında yol gösterici olan ve sürecin tüm paydaşları tarafından benimsenmesi gereken temel ilkeler bulunmaktadır.

- **Çocuğu ve Aileyi Tanıma:** Öğretmenlerin, çocuğun gelişimsel özelliklerini ve kendine özgü ihtiyaçlarını tanımaları gerekir. Bu süreçte, uyumu kolaylaştırıcı veya zorlaştırıcı olabilecek özelliklerin tespit edilmesi önemlidir. Etkinlikler, çocuğun ve ailenin kendine özgü gereksinimlerini karşılayacak şekilde hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.
- **Çocuğu Merkeze Alma:** Uyum sürecinde ve planlanan etkinliklerde odak noktası her zaman çocuk olmalıdır. Öğretmenler, etkinlikleri çocuğun tüm gelişim alanlarını destekleyecek ve aktif katılımını teşvik edecek şekilde planlamalıdır.
- **Paydaşlarla İş Birliği Yapma:** Öğretmenler, uyum programının uygulanması sırasında veli, okul yönetimi, diğer öğretmenler ve rehber öğretmen (okul psikolojik danışmanı) ile iş birliği içinde olmalıdır. Veliler karar alma süreçlerine dahil edilmeli ve çocuğunun uyum etkinliklerine aktif katılımları teşvik edilmelidir. Okulun tüm çalışanları ve velilerin bir bütün olduğu her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.
- **Programı Özümseme, Uygulama ve Sürdürme:** Öğretmenler, Okula Uyum Programı'nı ve içerdiği etkinlikleri dikkatle incelemeli ve özümsemelidir. Okula uyumun bir süreç olduğu dikkate alınarak, çocuğu destekleyici uygulamalar dönem boyunca sürdürülmelidir.
- **Programı Değerlendirme ve Geliştirme:** Öğretmenler, programın uygulanmasına ve etkisine ilişkin sürekli gözlem ve değerlendirme yapmalıdır. Bu gözlem ve değerlendirme sonuçları kaydedilmeli ve programın uyarlanarak geliştirilmesi çalışmalarında kullanılmalıdır.

yediiklimyayıncılık

Okula Uyum Sürecinde Yöneticinin Rol ve Görevleri

- Okula Uyum Programı'nı yürütecek müdür, rehber öğretmen ve okul öncesi öğretmenlerinden oluşan bir "okula uyum süreci komisyonu" kurmak.
- Komisyonda yer alanların görev tanımlarını yapmak, komisyon üyeleri arasında ortak hareket etmeyi sağlayan etkin bir lider ve koordinatör olarak yer almak.
- Okula Uyum Programı'nı okulun şartlarına uyarlayarak öncelik verilen kazanımları, uyarlanan ve geliştirilen etkinlikleri ve diğer materyalleri içeren bir "okula uyum programı dosyası" oluşturulmasını sağlamak.
- Aile Broşürü'ne, okulu tanıtıcı bilgileri ve okul krokisinin yerleştirilmesini sağlamak
- Okula Uyum Programı kapsamında okulda yürütülen etkinliklerin uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek, uygulanan programa ilişkin öğretmenlere dönütler vermek, öğretmenlerden etkinliklerin değerlendirilmesine ilişkin dönüt almak ve her yıl Program'da gerekli düzenlemelerin yapılmasına liderlik etmek.
- Okul ve okul dışı paydaşları (STK'lar, üniversiteler, belediyeler, bağışçılar, aileler vb.) uyum sürecinin işleyişinde etkin kullanmak.
- Eğitim ortamlarının çocukların uyumunu kolaylaştıracak şekilde düzenlenmesinde öğretmenlere destek olmak.
- Öğretmenlerin uyum sürecinin planlanması ve uygulanmasında gereksinim duydukları ortam ve materyallerin sağlanmasında etkin rol üstlenmek.
- Çocukları ve ailelerini okulda güler yüzle karşılamak, uyum boyunca randevusuz bir şekilde ailelerle görüşmeye açık olunduğunu belirtmek ve ailelere okulla ilgili soru ve sorunlarının çözümü için iletişim kurabileceği kişileri tanıtmak.
- Mümkünse çocuğun en az bir tanıdığı akranının olduğu sınıfa yerleştirilmesi sağlanmalıdır.
- Aile El Kitabı, Etkinlik Kitabı ve Broşür gibi materyallerin okula kayıt ve uyum haftasında ailelere dağıtımının koordinasyonunu sağlamak. Bu broşürleri ve materyalleri web sayfasında yayınlamak.
- Okula gelen çocukların ve ailelerinin özellikleri, gereksinimleri, güçlü ve gelişmeye açık yanları hakkında bilgi edinmek. Okuldan ayrılan ya da bu süreci tamamlayan çocukların gelişim dosyalarının bir kopyasının çocuğun yeni kurumuna iletilmesini sağlamak.
- Okula hazırlık, yerleşme, bütünleşme aşamalarına ve bu aşamaların amacına ilişkin aileleri bilgilendirmek.
- Gerek duyduğu zaman öğretmenlere ve çocuklara onların ihtiyaçlarına yönelik anketler uygulamak ve bu anketlerin değerlendirilmesinin takibini yapmak, sonuçları ilgili kişilerle paylaşmak ve sonuçlar doğrultusunda çözümler üretilmesini sağlamak.
- Okula ulaşım ve çocuk takip hizmetleri hakkında bilgi vermek ve okul öncesi eğitimle ilgili yönetmelikleri ailelerle paylaşmak.

Okula Uyum Sürecinde Öğretmenin Rol ve Görevleri

Okula uyum sürecinde öğretmenlerin yerine getirmesi gereken birçok sorumluluk bulunmaktadır. Bu sorumluluklar süreç öncesi, süreç sırası ve süreç sonrası olarak üç ana başlıkta ele alınabilir.

- Öğretmenler kendilerini, okulu ve okulun çevresini, varsa okulun web sayfasını çocuklara ve ailelerine tanıtmalı, okulda ve okulun çevresinde bulunan olanaklar hakkında bilgilendirme yapmalıdır.
- Sınıf ortamı, çocukların uyumunu kolaylaştıracak ve ilgilerini çekecek şekilde düzenlenmeli ve gerekli hazırlıklar seminer haftasında komisyonla ortaklaşa alınan kararlar doğrultusunda yapılmalıdır.
- Ailelere ve çocuklara, okulun temel kuralları ve işleyişi hakkında bilgi verilmelidir.
- Uyum süreci hakkında ailelere bilgi verilmeli ve aileden beklentiler açıkça ifade edilmelidir.
- Okul öncesi dönem gelişimsel özelliklerini tanımaya yönelik Aile Broşürü'nde yer alan gelişim kontrol listesinin doldurulması sağlanmalı, gerek duyulduğunda ailelerle görüşme yoluyla bilgi toplanmalıdır. Anketler ve görüşme sonuçları okul yöneticisine veya ilgili personele teslim edilmelidir.
- Uyum süresince yapılacak etkinliklerin amaçları ve çocuklara sağlayacağı yararlar hakkında ailelere açıklama yapılmalıdır.
- Çocuğun ailesiyle iletişime geçilmeli ve çocukla ilgili aileden bilgi alınmalıdır.
- Ailelerin çocuklarının okula uyumuna yönelik beklentileri ve kaygıları anlaşılmalı ve bu konuda ailelere yardımcı olunmalıdır.

Yediiklim Yayıncılık

- Programdaki rol ve sorumlulukları hakkında aileler bilgilendirilmelidir.
- Okula uyum sürecinde okul yönetimiyle etkili bir iletişim kurulmalı ve yönetimin desteği sağlanmalıdır.
- Çocuklara kendilerini güvende hissedecekleri bir eğitim ortamı sunulmalıdır.
- Öğretmenlerin, çocukların kuruma gelmeden önceki eğitim yaşantıları hakkında aileden bilgi almaları, çocukları tanıma sürecini destekleyerek uyum programı için etkinlik hazırlamalarını kolaylaştıracaktır.
- Çocuklar okulun ilk günü içten ve samimi bir şekilde karşılanmalı ve her biriyle ayrı ayrı ilgilenilmelidir.
- Uyum sürecinde çocukların birbirleriyle kaynaşmaları ve okula alışmaları için oyun, drama ve hareket/motor etkinliklerin ağırlıkta olduğu bir eğitim sunulmalıdır.
- Gerekli hissedildiğinde okula uyum ve bütünleşme sürecinde aileler sınıf ortamındaki etkinliklere ve açık hava etkinliklerine katılmaya teşvik edilmelidir.
- Ailelerle olan iletişim sürdürülmeli ve çocukları hakkında sürekli bilgi alışverişinde bulunulmalıdır.
- Gerektiğinde çocuğun okula uyumunda yaşadığı sıkıntılar için rehber öğretmenden destek alınmalıdır.
- Öğretmenlerin, yönetimin ve ailelerin uyum sürecine dahil edildiği, karşılıklı saygı ve güvene dayalı bir iletişim biçimi benimsenmelidir.
- Çocuğun geçmiş deneyimlerine, evde konuştuğu dile ve ailenin kültürel değerlerine saygı gösterilmelidir.
- Çocuk okula başlamadan önce ya da başladıktan sonra gerektiğinde çocuğun evine "Ev Ziyareti"nde bulunulmalıdır.
- Uyum sürecindeki gözlem ve değerlendirmeler meslektaşlar, yönetim ve aileler ile paylaşılmalıdır.
- Uyum süreci sonrasında uyumun devamlılığı için ne tür çalışmalar yapılacağı ile ilgili plan ve program hazırlanmalı ve planlar meslektaşlar, yönetim ve ailelerle paylaşılmalıdır.
- İlkokul birinci sınıfa başlayacak çocukların uyumunu kolaylaştırmak için mayıs ayı içerisinde ilkokul ziyaretleri yapılmalıdır.
- İlkokula yeni başlayıp uyum sorunu yaşamayan bir çocuk sınıfa davet edilmelidir.

/yediiklimyayıncılık

Okula Uyum Sürecinde Ailelerin Rol ve Görevleri

Öğrenci Okula Gelmeden Önce Yapılması Gerekenler

- **Ayrılıklara Alıştırma Yapın ve Okulu Tanıtın:** Okula başlamadan önce, çocuğunuzu güvendiği bir yakınınızla kısa süreli bırakarak ayrılıklara alıştırın (MEB, 2016, s. 12). Okul ve öğretmen hakkında çocuğunuzla önceden konuşarak olumlu bir tanışma sağlayın ve öğretmenine güven duymasını, ihtiyaç anında ondan yardım isteyebileceğini anlatın (MEB, 2016, s. 12).
- **Sürece Birlikte Dahil Olun:** Okul alışverişine mutlaka çocuğunuzla birlikte çıkın (MEB, 2016, s. 13). Bu özel paylaşım anları, çocuğunuzun sizinle ilişkisinin güçlenmesini ve kendisini daha rahat ifade edebilmesini sağlayacaktır (MEB, 2016, s. 13).
- **Günlük Rutinleri Sağlayın ve Tutarlı Olun:** Okuldan bir önceki gece çocuğunuzun zamanında uyumasını sağlayın ve sabahları telaşsız bir kahvaltı rutini oluşturun (MEB, 2016, s. 12). Okula bırakırken vedalaşma süresini kısa ve tutarlı tutun (MEB, 2016, s. 12). Çocuğunuza okulda ne kadar kalacağını onun anlayacağı somut ifadelerle anlatın ve onu okuldan mutlaka tam zamanında alın (MEB, 2016, s. 12).
- **Duygusal Destek ve İletişim Kurun:** Çocuğunuzun olumlu davranışlarını fark edip onu bu davranışlarından dolayı övün (MEB, 2016, s. 13). Onunla özel olarak vakit geçirin ve konuşma ihtiyacı duyduğunda tüm dikkatinizi vererek dinleyin (MEB, 2016, s. 13). Aile içi kararlarda çocuğunuza da söz hakkı tanıyarak onun fikirlerine ve duygularına değer verdiğinizi gösterin (MEB, 2016, s. 13).

Çocuğa Söylenmesi ve Söylenmemesi Gerekenler

Çocuğunuza Sorulabilecek ve Söylenebilecek İfadeler
• Bugün okulda ne yaptın?
• Sınıfta en çok hangi merkezde oynamayı seviyorsun? Neden?
• Okulda öğrendiğin şarkıları birlikte söyleyelim mi?
• Öğretmeninin sana okuduğu hikâyelerden en çok hangisini beğendin? Seninle okula yeni başlayan bir çocuğun hikâyesini okumamızı ister misin?
• Sen okula gidip yeni şeyler öğrendiğinde biz çok mutlu oluyoruz. Öğrendiklerini bizimle paylaşmak ister misin?
• Senin gibi küçükken okula gittiğimde yaşadıklarımı seninle paylaşmamı ister misin?

Çocuğa Sorulmaması ve Söylenmemesi Gerekenler.
• Eğer ağlarsan giderim.
• Sen artık büyüdün, bebekler ağlar.
• Ağlayacak ne var, bak kimse senin gibi ağlamıyor.
• Ağlarsan akşama gelip seni almam.
• Hiç arkadaşların ağlıyor mu? Çok ayıp, arkadaşların seni görmesin.
• Sen çok akıllı bir çocuksun, neden ağlıyorsun?
• Böyle davranırsan bu okulda kimse seni sevmez.
• Ağlamadan sınıfına gidersen istediğin bir şeyi sana alacağım.
• Galiba sen okula alışamayacaksın.
• Bugün sınıfında kal; söz yarın seni okula getirmeyeceğim.
• Arkadaşlarınla anlaşamadın mı, seni dışladılar mı?
• Öğretmenini sevmedin mi, neden okula gitmek istemiyorsun?
• Acaba bugün başlamasa mı?

Okula Uyum Sürecini Güçleştiren Durumlar

- Ailenin çocuk ile sınıfa girmesi,
- Çocuğun ayrılmakta zorlandığı bir yetişkin tarafından okula getirilmesi,
- Okulda vedalaşma sürecinin çok uzun veya çok kısa tutulması,
- Çocuğu okula bırakan ailenin çocuktan bir türlü ayrılmak istememesi,
- Çocuğun öğretmen ve okul ile korkutulması,
- Velinin çocuğa okulda "Sıkıldın mı? Korktun mu?" gibi olumsuz ifadeler kullanarak sorular sorması,
- Ev ve okul ortamını kıyaslayarak okulun daha resmî ve kuralları olan bir yer olduğuna daha çok vurgu yapılması,
- Çocuğun okula alışması ile ilgili kaygılarının aile tarafından çok fazla dile getirilmesi,
- Çocuğun okulda geçireceği saatler için aile bireylerinin çocuğun yanında planlamalar yapması,
- Aile bireylerinin çocuğun okula gitmesi ile ilgili tutarsız davranışlar sergilemesi.

Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Gelişim Özellikleri

36-48 AY ARASI GELİŞİM ÖZELLİKLERİ		DİL GELİŞİMİ	• Sesin geldiği yönü söyler. • 3-4 sözcüklü cümleler kurar. • Neden, nasıl, kim gibi sorular sorar. • Geçmiş zaman ifadelerini kullanır. • Konuşmalarında kişi zamirlerini kullanır. • Konuşmalarında sıfatları kullanır. • Konuşmalarında çoğul eklerini kullanır. • Sohbete katılır. • Duygularını sözel olarak ifade eder. • Nesnelerin işlevlerini anlar. • İfadelerinin çoğu anlaşılır. • Art arda verilen 2 veya 3 yönergeyi yerine getirir. • Kendi kendine şarkı ve tekerleme söyler. • Yaptığı günlük işlerle ilgili sorulara cevap verir. • İki olayı oluş sırasına göre anlatır.
SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİM	• Kendisi ile ilgili sorulara cevap verir. • Grup oyunlarına katılır. • Sıraya girer. • Sırasını bekler. • Nezaket sözcüklerini kullanır. • Duygularını ifade eder. • Başkalarının duygusal ifadelerini fark eder. • Yetişkin denetiminde kurallara uyar. • Basit sorumlulukları yerine getirir. • Kendisi hakkında olumlu ifadeler kullanır. • Kendine ait nesneleri paylaşır. • Gerekli durumlarda izin ister/izin alır.	MOTOR GELİŞİM	• Düz çizgide yürür. • Çift ayakla yerinde sıçrar. • Tek ayak üzerinde sıçrar. • Durduğu noktadan çift ayak öne doğru atlar. • Değişik yönlere yuvarlanır. • Topu iki eliyle hedefe atar. • Topu yere vurup tutar. • Durduğu yerde ayakla sabit topa vurur. • Atılan topu bütün vücudu ile tutar. • Raketle yukarıya doğru topa vurur. • Tek ayak üzerinde 4-5 saniye durur. • Denge tahtasında kısa mesafe yürür. • Bisikletle pedal çevirerek ilerler. • Sıvıları bir kaptan başka bir kaba boşaltır. • Yumuşak malzemeleri kullanarak değişik şekiller oluşturur. • Verilen basit şekilleri keser. • Baskı-yapıştırma işlerini yapar. • Daire şeklini çizer. • 8 küple kule yapar. • Müzik eşliğinde serbest dans eder.
ÖZBAKIM BECERİLERİ	• Kendi kendine yemek yer. • Düğmesiz ve bağsız giysileri yardımsız çıkarır. • Yardımla giyinir. • Giysilerini ön ve arkasını ayırt ederek giyer. • Ellerini ve yüzünü yardımla yıkar, kurular. • Dişlerini yardımla fırçalar. • Saçını yardımla tarar. • Tuvalet gereksinimini yardımla karşılar. • Kendine ait eşyaları toplar.	BİLİŞSEL GELİŞİM	• Zıt kavramları ayırt eder. • 1'den 10'a kadar sayar. • Gerçek durumu inceler. • Birebir eşleştirme yapar. • 3 küple köprü yapar. • 1'den 10'a kadar olan nesneler içinde istenilen sayıdaki nesneyi gösterir. • 4 parçalı yapbozu tamamlar. • Renkleri tanır ve eşleştirir. • Resmini gördüğü nesneyi tamamlar. • Resmini gördüğü nesneyi tanımlar. • Kendisine söylenen vücut bölümlerini gösterir. • Cinsiyetini söyler. • Modele bakarak 2 nesneden oluşan örüntüyü devam ettirir.

48-60 AY ARASI GELİŞİM ÖZELLİKLERİ		DİL GELİŞİMİ	• Sesin özelliğini söyler. • Sesin kaynağının ne olduğunu söyler. • Birleşik cümleler kurar. • 4-5 sözcüklü cümle kurar. • Konuşmalarında bağlaçları kullanır. • Konuşmalarında olumsuz sözcük yapıları kullanır. • Konuşmalarında edat kullanır. • Sözcüklerin anlamlarını sorar. • Nesnelerin işlevlerini sorar. • Nesnelerin işlevleriyle ilgili soruları yanıtlar. • Neden, nasıl, kim gibi sorulara yanıt verir. • Art arda verilen 2 veya 3 yönergeyi yerine getirir. • Görüş alanı dışındaki nesnelerle ilgili yönergeleri yerine getirir. • Kısa, basit öykülerle ilgili soruları yanıtlar. • Az sayıda ses hatasıyla konuşur. • Deneyimleri ile ilgili konuşur
SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİM	• Adını, soyadını ve yaşını söyler. • Duygularını jest ve mimiklerle ifade eder. • Başkalarının duygu durumlarına uygun tepkiler verir. • Yetişkinlerin/akranların liderliğine uyum gösterir. • Bir sorunu olduğu zaman yardım ister. • Başkalarına yardım etmeye karşı isteklidir. • Başladığı işi sürdürme çabası gösterir. • Sosyal problemlerini çözme konusunda çaba gösterir. • Gerektiği durumlarda bağımsız davranır.	MOTOR GELİŞİM	• Dairesel çizgide yürür. • Koşarken komutla yer değiştirir. • 30 cm yükseklikten atlar. • Engelin üzerinden çift ayakla atlar. • Durduğu yerden kollarından kuvvet alarak çift ayakla ileri doğru atlar. • Tek ayak üzerinde ritmik olarak 4-6 kere sıçrar. • Kayma adımı yaparak ilerler. • Tek ayakla sekme hareketi yapar. • Topu yerde 3 kere sektirir. • Küçük topu tek elle atar. • Atılan topu elleriyle tutar. • Küçük topu yerden yuvarlar. • Koşarak sabit topa ayakla vurur. • Raket/sopa ile sabit topa vurur. • Tek ayak üzerinde 7-8 saniye durur. • Denge tahtasında ayak değiştirerek yürür. • Bisikletle köşeleri döner. • Basit dans adımları yapar. • Örneğe bakarak gösterilen modeli çizer. • Nesneleri ipe dizer.
ÖZBAKIM BECERİLERİ	• Kendi kendine yemek yer. • Düğmesiz ve bağsız giysileri yardımsız çıkarır. • Yardımla giyinir. • Giysilerini ön ve arkasını ayırt ederek giyer. • Ellerini ve yüzünü yardımla yıkar, kurular. • Dişlerini yardımla fırçalar. • Saçını yardımla tarar. • Tuvalet gereksinimini yardımla karşılar. • Kendine ait eşyaları toplar.	BİLİŞSEL GELİŞİM	• İnsan resmini 6 öğeyi içerecek şekilde çizer. • 4-10 parçalı yapbozu tamamlar. • Nesneler ile rakamlar arasında ilişki kurar. • 1-5 nesneyi ortak özelliklerine göre gruplandırır. • 1'den 20'ye kadar birer ritmik sayar. • Aynı sayıdaki nesne gruplarını eşleştirir. • Verilen 2 yarımı birleştirerek bütün oluşturur. • Mekânda konumla ilgili yönergeleri oluşturur. • Bir olayı oluş sırasına göre sıralar. • Birkaç nesnenin hangi malzemeden yapıldığını söyler. • 10 küple kule yapar. • Farklı dokulardaki nesneleri ayırt eder. • Renkleri isimlendirir. • Kısa bir süre önce gördüğü nesne/kişi/resimle ilgili sorulan sorulara cevap verir. • Resimlerdeki eksik parçaları örneğe bakarak tamamlarlar. • Gösterilen resimlerden öykü oluşturur. • Neden-sonuç ilişkisi içeren sorulara cevap verir. • Nesneleri çeşitli özelliklerine göre karşılaştırır. • Nesneleri çeşitli özelliklerine göre karşılaştırır. • Seslerdeki farklılıkları ayırt eder.

Okula Uyum ve Hazırbulunuşluk Sürecinde Kullanılabilecek Bazı Değerlendirme Türleri

1. Standart Testler (Norm Referanslı Değerlendirmeler)

Norm referanslı değerlendirmeler, bir çocuğun performansını bir akran grubuyla karşılaştırarak, çocuğun nerede durduğuna dair göreceli bir anlayış sağlar. Birincil amaç, öğrencileri sıralamak ve bireysel performansı standart bir norma göre ölçmektir.

Norm referanslı değerlendirmelerin bazı temel özellikleri şunlardır:

- **Karşılaştırmalı çerçeve:** Performansı daha geniş bir grupla karşılaştırır.
- **Nicel sonuçlar:** Genellikle puanlar veya yüzdelik dilimler sağlar.
- **Gruplandırma için kullanılır:** Eğitimcilerin öğrencileri değişen yeteneklere göre nasıl gruplandıracağını belirlemesine yardımcı olur.

Norm referanslı değerlendirmeler, bireysel performansı temsili bir grupla karşılaştırdıkları ve gelişimsel dönüm noktaları ile öğrenme standartları hakkında fikir verdikleri için okul öncesi eğitimde güvenilir kabul edilir.

Bu değerlendirme türlerini anlayarak, eğitimciler bunları erken çocukluk eğitimi ortamlarında öğrenme deneyimlerini geliştirmek ve bireysel gelişimi teşvik etmek için etkili bir şekilde kullanabilirler.

Norm referanslı testler genellikle performans testleri, beceri testleri ve tarama ve tanı testleri olmak üzere üç ana gruba ayrılır.

Standart Test Çeşitleri:

1. **Performans Testleri:** Bireylerin belirli bir görevi yerine getirme becerilerini ölçer. Örneğin, zekâ testleri veya motor beceri testleri bu kategoriye girer.
2. **Beceri Testleri:** Bireylerin belirli bir alandaki bilgi ve yeteneklerini değerlendirir. Örneğin, dil becerileri veya matematiksel yetenekleri ölçen testler bu grupta yer alır.
3. **Tarama ve Tanı Testleri:** Bireylerin belirli bir alandaki potansiyel sorunlarını erken dönemde tespit etmek amacıyla kullanılır. Özellikle erken çocukluk döneminde gelişimsel gerilikleri veya özel gereksinimleri belirlemek için uygulanır. Bu sayede destek veya müdahaleye ihtiyacı olan çocuklar belirlenir.

Tarama Amaçlı Standart Testlerin Özellikleri:

a. **Erken tanı ve müdahale imkânı sağlar:** Çocuklarda gelişimsel gecikme, öğrenme güçlükleri veya özel eğitim gereksinimleri gibi durumları erken yaşta belirleyerek gerekli destek programlarının oluşturulmasına olanak tanır.

b. **Gelişimsel izleme ve değerlendirme yapar:** Çocuğun yaşına uygun gelişimsel süreçleri takip eder ve bireysel gelişim profili hakkında bilgi verir.

c. **Risk grubundaki çocukları belirler:** Akademik, bilişsel, dil, motor ve sosyal-duygusal gelişim gibi farklı alanlarda değerlendirme yaparak, desteklenmesi gereken çocukları tespit eder.

d. **Objektif ve standart kriterlere dayanır:** Testler belirli normlara göre uygulanır ve sonuçları objektif ölçütlerle değerlendirilir.

e. **Eğitim sürecini yönlendirmek için kullanılır:** Çocukların güçlü yönleri ve gelişime açık alanları belirlenerek, öğretmenlerin ve ailelerin çocuklara yönelik destekleyici stratejiler geliştirmesine yardımcı olur.

> **Not**
>
> Tarama testleri, akademik başarıyı ölçmeye değil, çocukların gelişim süreçlerini değerlendirmeye yöneliktir.

Ülkemizde ilkokula hazırlık için yaygın olarak kullanılan bazı Standart (Norm Referanslı) Testler şunlardır:

Metropolitan Okul Olgunluğu Testi

60-72 ay çocuklarına uygundur.

Toplam 6 alt testten ve 100 maddeden oluşur.

Alt testler:

1. **Kelime Anlama (19 madde):** Dilin anlaşılması ve kavranması testidir. Çocuktan, her sıradaki 4 resimden testörün söylediğini seçmesi istenir.
2. **Cümleler (14 madde):** Yapı bakımından birinci alt testle aynıdır. Çocuktan, testörün istediği cümleyi kavraması beklenir, kelimeleri değil.

yediiklimyayıncılık

3. **Genel Bilgi (14 madde):** Kelime bilgisi ile ilgilidir. Çocuktan, 4 resim arasından uygulayıcının tarifine uygun olanı seçmesi istenir.
4. **Eşleştirme (19 madde):** Görsel algılama testidir. Benzerliklerin tanınmasını içerir. Her sırada, çerçeve içine alınmış resmin aynısından bir tane daha vardır, çocuktan bunu bulup çerçeve içine alması istenir.
5. **Sayılar (24 madde):** Sayı bilgisini ölçer. Basit sayısal problemlerin çözülmesini içerir.
6. **Kopya Etme (10 madde):** Yazı yazmayı öğrenmede gerekli olan görsel algı ve hareket kontrolünün birleşimini ölçer. Çocuğun fiziki ve zihinsel olgunluğunu teşhis eder.

Her alt testin süresi farklıdır:

Okuma olgunluğu:

1. Alt test => 4,5 dakika
2. Alt test => 3,5 dakika
3. Alt test => 3,5 dakika
4. Alt test => 7 dakika

Sayı olgunluğu:

5. Alt test => 6 dakika
6. Alt test => 5 dakika

1. 2. 3. alt testlerde, bir sıradaki 4 resimden uygulayıcının söylediğine uyanın seçilmesi; 4. alt testte bir sıradaki 4 resimden aynı olan resmin bulunması; 5. alt testte basit sayısal problemlerin çizilmesi; 6. alt testte örnek şekillerin çizilmesi istenir.

Test 1-4 Okuma Hazırlığı	Test 5 Sayı Hazırlığı	Test 6 Genel Hazırlık	Harf Değeri	Olgunluk Seviyesi
61-66	21-24	90-100	A	Üstün
56-60	16-20	80-89	B	Ortanın üstü
47-55	10-15	65-79	C	Orta
33-46	5-9	40-64	D	Ortanın altı
0-32	0-4	0-39	E	Zayıf tehlike

Marmara İlköğretime Hazıroluş Testi (MİHÖ)

Marmara İlköğretime Hazır Oluş Ölçeği, Polat ve Untutkan (2003) tarafından 60-78 aylık çocukların ilkokula hazırbulunuşluk düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiş bir tarama aracıdır. Ölçek; zihinsel, fiziksel ve sosyal-duygusal gelişim alanlarını kapsayan toplam 153 davranış maddesinden oluşmaktadır. Her davranış, çocuğun belirli becerileri gösterip göstermediğine dair "her zaman", "sık sık", "bazen", "hiçbir zaman" gibi derecelendirmelerle değerlendirilmektedir.

Ölçek, iki temel formdan oluşur: Gelişim Formu ve Uygulama Formu. Gelişim Formu, öğretmenler ya da ebeveynler tarafından doldurulur ve çocuğun genel gelişim düzeyini gözlemlemeye yöneliktir. Uygulama Formu ise dikkat, hafıza, görsel-işitsel algı, problem çözme, çizgi çalışmaları ve benzeri temel becerileri ölçmeyi amaçlayan bire bir uygulanan testlerden oluşur. Uygulama süresi ortalama 30 dakika sürmekte, çocuğun dikkatinin dağılmaması için gerekirse kısa aralar verilebilmektedir.

Gelişim alanlarına göre oluşturulmuş beş alt ölçekte, her biri çocuğun belirli beceri alanlarını yansıtan sorular yer almakta; bu sayede çocukların ilkokula tüm yönleriyle hazır olup olmadığına dair kapsamlı bir değerlendirme yapılabilmektedir. Özellikle Uygulama Formu'nun eksiksiz şekilde uygulanması, değerlendirme geçerliliği açısından büyük önem taşır (Polat, 2021).

Yediiklim Yayınları

2. Performans Değerlendirme

2.1. Kontrol Listesi

Kontrol listesi, belirli görevlerin, aktivitelerin veya aktivitelerin veya etkinliklerin tamamlanıp tamamlanmadığını belirlemek için kullanılan bir araçtır. Amaç doğrultusunda gözlemlenecek özelliklere yönelik soruları içeren ve bu soruların karşılanıp karşılanmadığını incelemek için kullanılmaktadır. Kontrol listelerinde her bir görev veya ölçüt yanında yer alan durum işaretleri görevlerin "var-yok", "evet-hayır" gibi mevcut durumlarını göstermektedir. 2 derecelidir. Bu alanda, görevleri daha iyi anlamayı sağlayacak açıklamalar veya notlar kısmı da yer alabilir. Kontrol listeleri, kullanım kolaylığı ve esnekliği nedeniyle öğrencilere kendi öğrenme süreçlerini değerlendirmede yardımcı olabilir; öz değerlendirme veya akran değerlendirme için kullanılabilir. Öğretmenlere öğrenci performanslarını sistematik bir şekilde takip etme olanağı tanıdığından, öğrenci ilerlemesi somut bir şekilde belgelenebilir ve eğitim programlarının etkinliği değerlendirilebilir. Kontrol listesi oluştururken şu hususlara dikkat edilmelidir.

- Kontrol listesinde öğrencilerden beklentilerin net bir şekilde ortaya konulduğundan ve öğrencide incelenecek özelliklerin tüm sorularda ifade edildiğinden emin olunmalıdır.

- Kontrol listesinin çok uzun olmaması ve öğrencilere anlaşılır bir biçimde verilmesi, gözlemlenecek özelliklerin gözden kaçmasını engelleyerek gözlem sürecinin daha etkili olmasını sağlayacaktır

2.2. Dereceleme Ölçeği

Öğrenci çalışmasında gösterilen belirli kavramların, becerilerin, işlemlerin ya da tutumların ne oranda kazanıldığını tespit etmek için kullanılan araçlardır. Dereceleme ölçekleri öğrencinin performansına not vermek amacıyla da kullanılabilmektedir. Ancak performans hakkında ayrıntılı bilgi sağlamamaktadırlar bu nedenle performansa dayalı değerlendirme yapabilmek için performans görevlerinin analitik dereceli puanlama anahtarı kullanılarak değerlendirilmesi tavsiye edilmektedir. Dereceleme ölçeğinin hazırlanmasına görevin içeriğini de dikkate almak kaydıyla beklenen performansta belirtilen hususlar ele alınarak ölçütlerin hazırlanması ile işe başlanmalıdır.

Not

Performans dereceleri belirlenirken rakam değerleri (4-3-2-1) kullanılabileceği gibi performans tanımlayıcıları da (mükemmel, iyi, orta, geliştirilmesi gerekli) kullanılabilir.

2.3. Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı (Rubrik)

Dereceli puanlama anahtarı; öğrencinin bir kavram, durum veya olaya ilişkin bilgisini ifade etmesi veya bir ödevi yapmasıyla ilişkili olarak öğrencinin yeterlik düzeyini belirlemeye yönelik bir puanlama sistemidir. Dereceli puanlama anahtarı aracılığıyla öğrencilere güçlü ve zayıf yönleri hakkında geri bildirim verilir. Dereceli puanlama anahtarlarında performansın gerçekleşebileceği farklı nitelik düzeyleri belirtilmekte ve tanımlanan her performans düzeyi için belirlenen puan verilmektedir. Genelde 5 derecelidir. Öğretmenler dereceli puanlama anahtarlarından elde ettikleri sonuçları ayrıntılı olarak inceledikleri, öğrenci başarısının yüksek ya da düşük olma nedenlerini sorguladıkları zaman öğrenme-öğretme sürecini uygun şekilde düzenlemiş olurlar. Dereceli puanlama anahtarı; bütüncül puanlama anahtarı ve analitik puanlama anahtarı olarak ikiye ayrılır.

Yediiklimyayıncılık

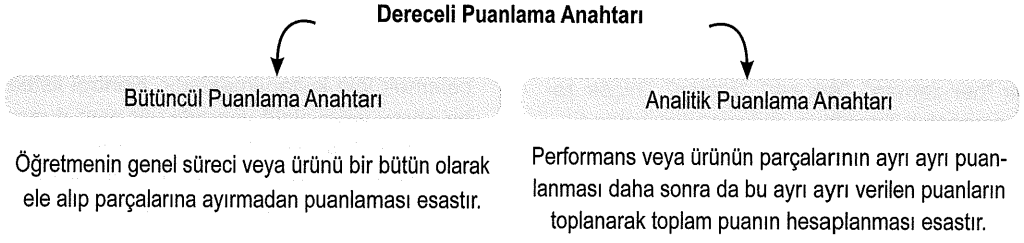

Not

Kontrol listesi, gözlem formu veya rubrik maddeleri hazırlarken öğretmenin dikkat etmesi gereken bazı özellikler bulunmaktadır:

- Olumlu ifadeler içermesi öğrencinin gelişimini destekleyici bir değerlendirme sağlar.
- Gözlemlenebilir ve ölçülebilir ifadeler kullanılması, öğretmenin çocuğun gelişimini nesnel bir şekilde değerlendirmesine yardımcı olur.
- Cümle yapılarının benzer olması, tutarlı bir değerlendirme kriteri oluşturur.
- Her maddenin yalnızca tek bir beceriyi ölçmesi, kontrol listesinin netliğini artırır.

ÖRNEKLER

Okula Uyum Örnek Kontrol Listesi

No.	İşlemler	0	1
1	Öğretmenler kurulunda Okula Uyum Programı görüşüldü mü?		
2	Okulda Okula Uyum Programı'nı yürütecek bir "Okula Uyum Süreci Komisyonu" kuruldu mu?		
3	Komisyonda yer alan tüm paydaşların görev tanımları yapıldı mı?		
4	Komisyonda yer alanlar arasında eş güdümlü sağlayacak etkin bir lider/koordinatör belirlendi mi?		
5	Okula Uyum Programı okulun şartlarına uyarlandı mı?		
6	Uyarlama sonucunda öncelik verilen kazanımları, uyarlanan ve geliştirilen etkinlikleri ve diğer materyalleri içeren bir dosya hazırlandı mı?		

Okula Uyum Örnek Dereceleme Ölçeği

No.	İşlemler	1	2	3	4
1	Çocukların uyum sürecine aktif olarak katılmasını sağlamaktır.				
2	Öğretmenlerin uyum haftası öncesinde bu sürece hazırlanmalarını teşvik etmektedir.				
3	Öğretmenleri aralarında iş birliği yapmaya yöneltmektedir.				
4	Kapsamında okula uyum konusunda öğretmenlere yönelik yeterli bilgilendirme bulunmaktadır.				
5	Aile eğitimine öncelik vermektir.				

3. Gözlemsel Teknikler

Gözlem Çeşitleri

Bir kimsenin diğer bir kimse hakkında duyu organları ile bilgi edinme yolu veya bireylerin değişik ortamlarda, çeşitli davranışları hakkında onları gözleme yolu ile bilgi toplama tekniği olarak tanımlanır. Gelişigüzel gözlem, sistemli gözlem, katılımlı gözlem ve katılımsız gözlem olmak üzere dört çeşit gözlem vardır.

- **Gelişigüzel gözlem:** Bu gözlemde bilgiler neyin, nerede, nasıl, ne zaman gözleneceğine ilişkin bir planın yapılmadığı, amacın saptanmadığı doğal bir ortamda rastlantısal olarak elde edilir.

Örneğin; okullarda öğretmenler çocukları, çocuklar diğer arkadaşları ve birbirleri hakkında çok sayıda bilgiyi bu şekilde öğrenirler.

- **Sistemli gözlem:** Neyin nerede, nasıl, ne zaman gözleneceğinin önceden planlandığı, amacın saptandığı ve belli kurallara uyarak yapıldığı gözlemdir. Gelişigüzel gözleme göre daha geçerli ve güvenilirdir.

Örneğin; çocuğu oyun ortamında gözlemleyerek hakkında bilgi toplanır.

- **Katılımlı gözlem:** Gözlemci, gözlenen birey veya grup ile aynı ortamda bulunur ve onlarla aynı etkinliklere katılır.
- **Katılımsız gözlem:** Gözlemci, gözlenen grup veya olayın dışında kalarak grubu veya kişiyi dışarıdan objektif olarak gözler.

Gözlem Kayıt Formu (Örnek)

Çocuğun adı: .....

Tarih: .../.../.....

Durum: Pamuk prenses kostümünün ilgili köşeye asılması.

Gözlem Süresi: .....

Kayıt Tutan: .....

Her boş dakikayı belirterek çocuğun etkinliği kaydedilir.

8:30 - Gizem, sınıfa girdiğinde pamuk prenses kostümünün yanında Elif ile Ayşe'yi gördü. "Aaaa, bu sizin mi?" dedi. Öğretmen: "Hayır, sınıfa ait, oyun oynarken sırayla kullanabilirsiniz." Gizem gülerek "Şimdi ben giymek istiyorum." dedi. Ayşe ile Elif itiraz edince ağlamaya başladı.

8:35 - Ayşe: "Önce biz gördük." deyince Gizem öğretmenin suratına baktı. Kitap köşesine doğru ilerledi. Bir kitap alıp sandalyeye oturdu. Arada bir öğretmenine baktı. Öğretmen: "Gizemciğim, arkadaşlarından sonra kostümü deneyebilirsin." dedi. Gizem ağlayarak başını salladı.

8:40 - Kitabı sandalyeye bırakarak "Ben çok bekledim, sıra bende." diye bağırdı ve arkadaşlarının yanına doğru zıplayarak ilerledi.

8:45 - Sert biçimde Elif'in üzerindeki pamuk prenses kostümünü çekti. Elif'in ağlayarak öğretmene seslenmesi üzerine asılı biçimde duran kostümlerin arkasına saklandı.

3.1. Özellik-Kayıt Çizelgesi

Özellik-kayıt çizelgeleri, yapı ve amaç bakımından gözlem listelerine benzerlik gösterir; ancak gözlem listelerinden farklı olarak tek bir tema altında belirlenen özellikleri topluca sunar. Gözlem sürecinde her öğrenci için gözlenen özellikler işaretlenir ve kodlama, özellik numarasının öğrencinin ismiyle eşleştirilmesi yoluyla yapılır (Polat, 2021). Böylece hem öğrencilerin bireysel profilleri hem de grup genelindeki gelişim eğilimleri izlenebilir.

Sosyal ve Duygusal Gelişim Özellikleri (60-66 Ay)

1. Temel kişisel bakımını bağımsız şekilde yapar (ör. el-yüz yıkama, kurulama).
2. Akran ilişkilerinde uyumlu ve yapıcı davranır.
3. Oyunlarda iş birliği kurar, 2-3 kişilik gruplarda etkin rol alır.
4. Temizlik ve düzen alışkanlığı sergiler.
5. Ev ve okul ortamında olumlu duygular gösterir.
6. Ortak kullanılan eşyaları özenle kullanır.
7. Küçük yaştaki çocuklara yardım ve rehberlik eder.
8. Günlük sorumluluklarını yerine getirir.

Öğrenci Adı	Gözlenen Özellik Kodları	Gözlenen Özellik Sayısı
Elif K.	1,2,3,5,6	5
Mert A.	2,3,4,7	4
Zeynep T.	1,2,3,4,5,6,7,8	8

3.2. Olay-Örneklem

Bir davranışın nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koymak için kullanılır. Davranış Öncesi (A) Davranış Sırası (B) ve Davranış Sonrasını (C) ele aldığı için ABC tekniği olarak da bilinir.

Örnek:

- **Çocuk Adı:** Deniz
- **Yaşı:** 5
- **Gün ve Saat:** 12/04/2023 – 10:15-11:15
- **Gözlemi Yapan Kişi:** Ayşe
- **Gözlem Yapılan Gelişim Alanı:** Sosyal-Duygusal

Deniz, zaman zaman vurma davranışı sergiliyor.

Zaman	Davranış Öncesi	Davranış Anı	Davranış Sonrası
10:22	Deniz ile Can birlikte bloklarla kule yapıyordu. Can, Deniz'in bloğunu aldı.	Deniz, Can'a elini kaldırarak vurdu.	Can ağlamaya başladı. Öğretmen yanlarına geldi.
11:05	Deniz top oynarken Ayla topu aldı.	Deniz, Ayla'nın kolunu çekip topu geri aldı.	Ayla uzaklaştı, Deniz oyuna devam etti.

3.3. Zaman-Örneklem

Belirli bir zaman diliminde davranışın görülme sıklığını ölçmek amacıyla kullanılır.

Örnek:

- **Çocuk Adı:** Ece
- **Yaşı:** 6
- **Gün ve Saat:** 12/04/2023 – 09:30-09:50
- **Gözlemi Yapan Kişi:** Mehmet
- **Gözlem Yapılan Davranış:** Başladığı etkinlikleri tamamlamama

Olay	Zaman	Notlar
Resim etkinliğini yarıda bıraktı.	09:32	5
Kitap köşesindeki kitabı yarıda bırakıp oyuncağa yöneldi.	09:38	Kitap rafta açık halde bırakıldı.
Puzzle yaparken parçaları bıraktı ve başka oyuncağa geçti.	09:45	Etkinlikleri tamamlamak için sözlü yönlendirme gerekebilir.

3.4. Anektod Kayıtları

Çocuğun davranışlarını yazılı olarak tanımlar. Olayın ne zaman, nerede ve nasıl gerçekleştiğini nesnel şekilde aktarır.

Örnek Anektod Kaydı

- **Çocuk Adı/Adları:** Kerem, Elif, Zeynep
- **Yaş:** 5
- **Yer:** Anaokulu oyun alanı
- **Gözlem Yapan Kişi:** Ayla
- **Gözlem Yapılan Gelişim Alanı:** Sosyal-Duygusal

Kerem, Elif ve Zeynep bahçede evcilik oynuyorlardı. Kerem, oyunda baba rolünü üstlendiğini söyledi. Elif, "Ben de yemek hazırlayacağım" dedi. Zeynep ise "Ben alışverişe giderim" diyerek oyuna katıldı. Aralarında görev paylaşımı yaparak oyunu sürdürdüler.

ANEKTOD KAYIT FORMU

ÇOCUĞUN ADI-SOYADI	KAYIT TUTAN SINIF ÖĞRETMENİ

Tarih:

Gözlenen Durum:

Gözlenen Mekân Ve Çocuk:

Yorumlar:

3.5. Süre Kayıtları

Belirli bir davranışın **ne kadar süreyle** gerçekleştiğini kaydetmek için kullanılan bir gözlem yöntemidir. Gözlemci, davranışın başladığı ve bittiği zamanı takip ederek toplam gerçekleşme süresini kaydeder.

Bu yöntem özellikle davranışın süresinin önemli olduğu durumlarda tercih edilir. Örneğin, bir çocuğun derste yerinde oturmama, sık sık sınıfta dolaşma ya da saldırgan davranışlarda bulunma süreleri ölçülmek istenebilir.

Süre kayıtları sayesinde, öğretmenler istenmeyen davranışların nedenlerini daha iyi anlayabilir ve bu davranışların değişmesini destekleyecek planlamalar yapabilirler.

Süre Kaydı Formu Örneği

Gözlenen: Deniz Yılmaz

Gözleyen: Elif Karaca

Gözlenen Davranış: Çocuğun ev ortamında seçtiği etkinlikler

Ön Uyarı: Oyun materyallerinin çocuğun görebileceği ve ulaşabileceği yerde bulunması

Tarih: 20.09.2024

Süre: 14.00 – 16.00

Süre	Kitap	Resim	TV	Araba	Lego
14.00-14.15	3 dk	4 dk	5 dk	2 dk	1 dk
14.15-14.30	5 dk	6 dk	2 dk	4 dk	3 dk
14.30-14.45	8 dk	5 dk	3 dk	5 dk	4 dk
14.45-15.00	4 dk	3 dk	6 dk	1 dk	7 dk
15.00-15.15	6 dk	4 dk	2 dk	3 dk	5 dk
15.15-15.30	2 dk	5 dk	4 dk	8 dk	2 dk
15.30-15.45	4 dk	2 dk	3 dk	6 dk	8 dk
15.45-16.00	7 dk	3 dk	5 dk	4 dk	6 dk
Toplam	39 dk	32 dk	30 dk	33 dk	36 dk

Yorum: Deniz, iki saatlik süreçte en fazla süreyi kitap ve lego etkinliklerine ayırmıştır. Araba ile oyun ve TV izleme süreleri ise orta düzeydedir. Resim etkinliğine katılımı da dengeli bir şekilde gerçekleşmiştir.

3.6. Sıklık Kayıtları

Olumlu veya olumsuz davranışın ne sıklıkla gerçekleştiğini kaydetmek için kullanılır.

Sıklık Kaydı Formu Örneği

Amaç: Çocukların Türkçe-dil etkinliğine olumlu ve olumsuz katılımlarının belirlenmesi

Sınıf: Menekşe Ana Sınıfı

Gözleyen: Zeynep Aksoy

Tarih: 15.03.2024

Süre: 10.00 – 10.30 Türkçe etkinliği

Gözlenen Davranış: Olumlu / Olumsuz Katılım

Kod:

- **Olumlu Katılım (O):** İlgili sorular sorma, cevap verme, yorum yapma, dinleme
- **Olumsuz Katılım (M):** İlgisiz soru sorma, konuşma, yerinde durmama, ilgilenmeme, başka çocukları rahatsız etme

/yediiklimyayincilik

Çocuklar	Hikâye Öncesi O	Hikâye Öncesi M	Hikâye Anlatma O	Hikâye Anlatma M	Hikâye Sonrası O	Hikâye Sonrası M	T O	T M
Arda	II	I	III	I	II	0	7	2
Melis	III	II	I	II	I	I	5	5
Defne	I	IIII	II	I	II	I	5	6
Yiğit	III	I	III	I	III	0	9	2
Bora	II	III	I	III	I	II	4	8
Zeynep	I	II	I	II	I	I	3	5
Efe	III	I	II	I	I	0	6	2
Asya	II	I	I	II	I	II	4	5

Toplam:

- **Olumlu Katılım (O):** 43
- **Olumsuz Katılım (M):** 35

Yorum: Hikâye öncesinde Arda, Yiğit ve Efe en yüksek olumlu katılımı gösteren çocuklardır. Bora ve Melis olumsuz katılımda daha yüksek orana sahiptir. Zeynep ve Asya ise orta düzeyde katılım göstermektedir.

4. Anket

Anketler, belirli konularda bireylerin görüş, tutum veya durumlarını ölçmek amacıyla kullanılan, yazılı soru listeleri şeklinde düzenlenen araçlardır. Çok sayıda kişiye kısa sürede uygulanabilmesi, çevrim içi ve yüz yüze kullanılabilmesi en önemli avantajları arasındadır. Ancak verilerin geçerli ve güvenilir olabilmesi için soruların açık, anlaşılır ve amaca uygun hazırlanması gerekir (Polat, 2021).

Uyarlanmış Örnek Anket Soruları

1. Yaşınız:
2. Cinsiyetiniz:
   Kadın
   Erkek
3. Çocuğunuz okul öncesi eğitim aldı mı?
   Evet
   Hayır

5. Portfolyo

Portfolyo, öğrencinin gelişimini izlemek ve değerlendirmek için kullanılan bir araçtır. İçeriğinde, öğrencinin bireysel gelişimini ve öğrenme sürecini destekleyen materyaller bulunmalıdır.

Portfolyoda yer alması gereken belgeler:

Okul Öncesi Portfolyosunda Yer Alması Gereken Belgeler

1. İlgi Envanteri
2. Gelişim Alanlarına Yönelik Kontrol Listeleri (Checklist)
3. Dereceli Ölçekler
4. Test Verileri
5. Görüşme Notları
6. Aileye Ait Bilgi Formları
7. Aile Raporları
8. Öğretmen Görüşleri ve Yorumları
9. Sanatsal ve El İşi Çalışmaları
10. Öğretmenin Gözlem Notları
11. Aile Görüş ve Beklenti Formları
12. Çalışma Örnekleri
    - Gerçek Öğrenci Çalışmaları
    - Sanat Projeleri
    - İnce Motor Aktivite Örnekleri
    - Teyp Kaydı Yapılmış Dil Örnekleri
    - Resim ve Karalamalar
    - Çocuğun Aktivite ve Sosyal Etkileşimini Yansıtan Fotoğraflar
    - Video ve Teyp Kayıtları

/yediiklimyayincilik

Erken Okuryazarlık

Tanımı

Erken Okuryazarlık Ne Değildir?

Alfabeyi öğretmek, sözcükleri yazdırmak, ses gruplarını öğretmek değildir !

Erken Okuryazarlık Nedir?

Formal okuma-yazma öğretimine başlamadan önceki dönemde, okuma yazmaya ilişkin kazanmaları beklenen önkoşul bilgi, beceri ve tutumlarının tümüdür.

Okuma Gelişimi Kuramları

Frith'in Okuma Gelişimi Modeli

Frith, dinleme ve konuşmanın kazanılmasının doğal süreçle geliştiğini, ancak okuma ve yazmanın bir öğretim süreci gerektirdiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, Frith'e göre bir çocuğun okuma gelişimi 3 aşamada gerçekleşir:

1. Logografik Dönem
2. Alfabetik Dönem
3. Ortografik Dönem

1. Logografik Dönem (Resim-Şekil Aşaması)

Okuma ve yazmanın kazanılmasına yönelik ilk girişimler bu dönemde olur. Çocuk, çevresinde gördüğü logolara ve markalara dikkat eder ve onları tanımaya çalışır. Dikkat çekici grafikler, şekiller, resimler ve yazılar, bu dönemde kelime tanıma için önemli ipuçları sağlar. Yazının şekli, rengi ve yanında bulunan resim gibi unsurlar, kelimeyi tahmin etmeye yardımcı olur. Bu dönemde harf ve ses bilinci henüz kazanılmamıştır. Kelimeler bir bütün olarak öğrenilir ve harf sırası ihmal edilir. Bir kelime, farklı yazı şekliyle ve renkte yazıldığında okunamaz. Bu dönemde öğrenilen ve tanınabilen kelime sayısı sınırlıdır.

2. Alfabetik Dönem

Bu dönemde, kelimeyi oluşturan harf ve ses gibi birimler kazanılmıştır. Kelime tanımada logo, resim gibi ipuçlarına başvurulmaz. Bunun yerine, doğrudan harf-ses ilişkisi kullanılarak okuma gerçekleştirilir. Kelimelerin okunmasında harflerin sıralanışı ve fonolojik faktörlerin kazanılması önemli rol oynar. Çocuk, okula gelmeden önce kazandığı sözlü dil ile yazılı dil arasında bağlantı kurar. Bu evre, genellikle 1. sınıfa yeni başlayan ve henüz okuma-yazma konusunda ustalaşmamış öğrencilerin evresidir.

3. Ortografik Dönem

Bu dönemde kelime tanıma becerileri yerleşmiştir. Öğrenciler, kelimedeki harfleri ayrı ayrı tanıma ve ses dönüştürme ile uğraşmadan, otomatik olarak kelimeyi okurlar. Dolayısıyla kelime tanımada otomatiklik sağlanmıştır. Anlam üniteleriyle okuma kazanılmıştır. Bu süreç, akıcı okumanın geliştiği ve okuma parçasından anlamın kurulduğu bir dönemdir.

Ehri'nin Okuma Gelişimi Modeli

Ehri'ye göre okuma gelişiminin 4 aşaması bulunmaktadır:

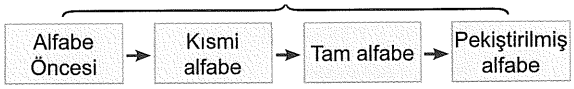

1. Alfabe Öncesi Dönem

Logografik dönemle tamamen aynıdır. Çocuklar Alfabeyi bilmezler, okul öncesi dönemdedirler ve logoları ezberleyip okurlar.

2. Kısmi Alfabe Dönemi

Bu dönem Ehri'yi Frith'den ayıran temel dönemdir.

Bu dönemde okuyucular, harf-ses ilişkisini kazanmaya ve kullanmaya başlar. Ancak, karmaşık durumlarda veya yeni kelimelerle karşılaştıklarında harf-ses ilişkisini kurmakta ve kelimeyi tanımakta güçlük çekerler. Bu yüzden kelimelerin belirli parçalarına odaklanırlar. Özellikle kelimenin ilk ve son harfi, kelimeyi tanımada en önemli ipucu olarak kullanılır. İlk ve son harfi okuyarak kelime hakkında tahmin yürütürler ve kelimeyi tanımaya çalışırlar. Bu durum zaman zaman hatalara sebep olur, çünkü okuyucular ilk ve son harfe odaklandıkları için ortadaki sesler ve heceler değişse bile buna dikkat etmezler. Bu da yanlış okumayla sonuçlanır.

Çocukların yine okul öncesi dönemde kendi adının ilk ve son harfini tanıyarak adını söylemesi kısmi alfabe dönemine örnek olarak verilebilir.

3. Tam Alfabe Dönemi

Frith'e göre Alfabetik dönemin karşılığıdır. Çocuklar formal olarak okuma yazma öğrenmeye ve harf-ses ilişkisi kurmaya başlar fakat bu konuda henüz iyi değillerdir. Harf harf okuyup birleştirirler.

Yediiklim Yayıncılık

4. Pekiştirilmiş Alfabe Dönemi

Frith'e göre Ortografik dönemin karşılığıdır. Çocuklar doğrudan belleklerindeki kelime bilgileriyle sözcüğü gördükleri yerde tanır ve harf harf birleştirme zorluğu olmadan okurlar.

Erken Okuryazarlık Alt Becerileri (Bileşenleri)

- Sözel Dil Becerisi
- Yazı Farkındalığı
- Alfabe Bilgisi
- Sözcük Bilgisi
- Görsel Okuma
- Sesbilgisel (Fonolojik Farkındalık)
  - Sözcük Farkındalığı
  - Hece Farkındalığı
  - İlk-Son Ses Farkındalığı
  - Sesbirim Farkındalığı

1. Sözcük Bilgisi (Sözel Dil Becerisi)

Okul öncesi dönemde çocukların duyduklarını anlayabilmesi ve kendilerini ifade edebilmeleri gerekmektedir.

Bu doğrultuda alıcı ve ifade edici dil becerisi birleştiğinde sözcük bilgisi ortaya çıkar. Çocuğun duyduğu sözcükleri ve cümleleri anlayabilmesi; bilmediği sözcük veya anlamadığı cümlelerle karşılaştığında "Bu ne?" "Bunun adı ne?" "Bu ne demek?" sorularını sorması alıcı dil; kendini ifade edip dille üretim (kendini ifade etme) ve etkileşim (başkaları ile iletişim kurma) becerilerine sahip olması ise ifade edici dil kavramıyla açıklanır.

Öğretmenlerin ve ailelerin, çocuklarda sözcük bilgisinin gelişmesi için yapması gerekenler:

- ✓ Çocuklara iyi bir model olmaları,
- ✓ Sınıfta zengin bir dil kullanmaları,
- ✓ Çocuklarla düzgün cümlelerle, dili basitleştirmeden konuşmaları,
- ✓ Sohbetlerde betimlemelere fazlasıyla yer vermeleri,
- ✓ Çocukları farklı sözcüklerle ve karmaşık cümle yapılarıyla konuşmaya özendirmeleri

2. Alfabe ve Harf Bilgisi

Harf bilgisi başlığı erken okuryazarlıkta genelde okul öncesi öğretmenleri tarafından yanlış anlaşılmaktadır. Burada kasıt çocukların harf/ses gruplarını ve yazılışları öğrenmeleri değil; harflerin tanınması ve ayırt edilmesidir. Yazı farkındalığının da alt becerisi olarak tanımlanabilecek olan bu kavram, ileride çocukların harf/ses ilişkisi kurmalarına yardım edecektir.

Alfabe bilgisi, çocukların, sözcüklerin harflerden oluştuğunu ve sözcükleri sözel dile aktarırken harf seslerinin kullanıldığını ve farklı harfleri bir araya getirerek farklı sözcükler oluşturulduğunu anlayabilmeleridir. Harf-ses bilgisi, her harfin bir sesi olduğunun bilgisidir.

3. Yazı Farkındalığı

Çocukların yazının işlevini, temel kurallarını ve terimleri konusunda farkındalık sahibi olmasına yazı farkındalığı denir.

Yediiklim Yayıncılık

Yazı Farkındalığına Sahip Bir Çocuk

Yazı ile belirtilen kelimelerin günlük konuşmada anlamlı bir karşılığı olduğunu bilir.	Seslerin harflere karşılık geldiği, veya her bir harfin sesi olduğunun farkına varır.	Okuma ile ilgili terimlerin farkına varır. (okuma, yazma, harf, kelime, cümle vs.)	Kitap üzerindeki yazılı kısımların farkına varır.	Yazının özelliklerinin ve kurallarının farkına varır.

Çocuklar için yazma becerileri aşağıdaki aşamalarla gelişir:

Çizim Yaparak Yazma: Yazmayı çizim olarak algılar.

Karalamalar Yaparak Yazma: Soldan sağa karalamalar yapar.

Harfe benzeyen şekiller çizerek yazma: Harfleri andıran şekiller çizer.

İyi öğrenilmiş birimler ya da harf dizileri aracılığı ile yazma: Kendi adında olan harfleri karıştırsa da yazabilir.

Harf-ses ilişkisini fark ederek yazma: Çizdiği harfleri uydurur ve seslendirir.

Geleneksel harf-ses ilişkisi ile yazma: Yetişkin yazısına benzer.

Yazı Farkındalığına Aşamaları

1	2	3	4	5
Yazı ile belirtilen kelimelerin günlük konuşmada anlamlı bir karşılığı olduğunu bilir.	Seslerin harflere karşılık geldiği, veya her bir harfin sesi olduğunun farkına varır.	Okuma ile ilgili terimlerin farkına varır. (okuma, yazma, harf, kelime, cümle vs.)	Kitap üzerindeki yazılı kısımların farkına varır.	Yazının özelliklerinin ve kurallarının farkına varır.

4. Görsel Okuma

Okul öncesi dönemde görsel okuma, çocukların görsel unsurları (resimler, semboller, hareketler) algılama, yorumlama ve bu unsurlardan anlam çıkarma becerisidir. Bu beceri, çocukların çevrelerindeki görsel bilgileri anlamlandırmalarını ve ifade etmelerini sağlar. Örneğin, çocukların hayvan kuklalarıyla kendi hikâyelerini anlatmaları, görsel okuma sürecinin bir parçasıdır.

5. Sesbilgisel Farkındalık (Fonolojik Farkındalık)

Sesbilgisel farkındalık konuşma dilindeki seslerin eşleştirilmesi, sentezi (ses, hece veya kelime birleştirme ve ekleme) ve analizini (ses, hece veya kelime sayma, bölme, silme vb) içerir. Analiz sürecindeki görevler üretim gerektirdiğinden diğerlerine göre daha zor görevlerdir.

Sesbilgisel farkındalık becerileri hiyerarşik bir sıra halinde ilerlemeyebilmektedir. Bu süreçte kelime farkındalığı çalışmalarını yapmakta zorlanan bir çocuğun ilk ses – son ses farkındalığı çalışmalarında başarılı olabilmesi mümkün bir durumdur. Diğer bir ifadeyle çocuğun sesbilgisel farkındalık becerilerinin bir aşamasından bir sonraki aşamasına geçebilmesi için o aşamada uzmanlaşması gerekmemektedir. Çocuklar sesbilgisel farkındalık becerileri açısından farklı aşamalarda farklı gelişim düzeylerine ulaşmış olabilmektedirler.

Sesbilgisel Farkındalık (Fonolojik Farkındalık) becerisi kolaydan zora:

1. Kelime Farkındalığı
2. Hece Farkındalığı
3. İlk ve Son Ses Farkındalığı
4. Sesbirim Farkındalığı

becerilerinden oluşur.

5.1. Kelime Farkındalığı

Kelime farkındalığı sesbilgisel farkındalık becerilerinin en temel düzeyidir. Kelime farkındalığı kelimeyi oluşturan ses veya heceleri dikkate almaksızın cümledeki her bir kelimenin yazılı ve sözlü dilde kendine ait bir anlamının olduğunun ve kelimelerin bir araya gelerek cümleleri oluşturduğunun fark edilmesidir.

Yediiklim Yayıncılık

Kelime Farkındalığı Becerilerinin Aşamaları

Görev	Açıklama	Uygulanabilecek Örnek Soru
Sayma	Verilen bir cümlede kaç kelime olduğunun belirlenmesidir. Cümle uzadıkça zorluk seviyesi artar.	"Ayşe topu fırlattı." cümlesinde kaç kelime vardır?
Tanıma	Basit bir cümle içinden herhangi bir kelimeyi seçip söyleyebilme becerisidir.	"Kardeşim sinemaya gitti." cümlesinden bir sözcük söyle.
Birleştirme	İki ya da daha fazla kelime birleştirilerek yeni bir sözcük oluşturulur.	"hanım" ve "eli" kelimelerini birleştir. Ortaya hangi kelime çıkar?
Bölme	Bir bileşik kelimenin hangi sözcüklerden oluştuğunun fark edilmesidir.	"uyurgezer" kelimesi hangi iki kelimeden oluşur?
Silme	Bir bileşik kelimenin bir parçası çıkarıldığında geriye kalan sözcüğün fark edilmesidir.	"Bilgisayar" kelimesinden "sayar" kısmı çıkarılırsa hangi kelime kalır?

5.2. Hece Farkındalığı

Hece farkındalığı sesbilgisel farkındalık becerileri içerisinden zorluk düzeyi açısından kelime farkındalığı becerisinden sonra gelen temel sesbilgisel farkındalık becerilerindendir.

Hece kavramı anlaşılması zor bir kavram olsa da bu süreçte öğrencilerin hece kavramı ile ilgili bilgi sahibi olmaları gerekmemektedir.

Amaç hecelerin bir araya gelerek kelimeleri oluşturduğunun hissedilebilmesidir.

Hece Farkındalığı Becerilerinin Aşamaları

Görev	Açıklama	Uygulanabilecek Örnek Soru
Sayma	Bir kelimenin kaç heceden oluştuğunu belirleyebilme becerisidir. Hece sayısı arttıkça beceri zorlaşır.	"Salata" kelimesinde kaç hece var? El çırparak söyleyelim.
Tanıma	İki ayrı kelimede ortak olan hecelerin fark edilmesidir.	"Pire" ve "Dere" kelimelerinde benzer olan bölüm nerede?
Birleştirme	İki veya daha fazla hecenin bir araya getirilerek oluşturan kelimedir.	/ter/ ve /mos/ hecelerini birleştirince hangi kelime oluşur?
Bölme	Bir kelimenin hecelerine ayrılması ve her bir hecenin fark edilmesidir.	"Karpuz" kelimesini nereden bölersin?
Silme	Kelimenin içinden bir hece çıkarıldığında geriye kalan kısmın söylenebilmesidir.	"cambaz" kelimesinden "baz" hecesi çıkarılırsa ne kalır?
Değiştirme	Kelime içinde yer alan bir hecenin başka bir heceyle değiştirilmesidir.	"toprak" kelimesindeki "top" yerine "yap" hecesi gelirse yeni kelime ne olur?

5.3. İlk-Son Ses Farkındalığı

İlk ses – son ses farkındalığı çocukların kelimelerin başlarında ve sonlarında bulunan benzer ses gruplarını fark edebilmesi ile ilgilidir. Çocukların sözcükteki heceleri algılayıp kullanabilme düzeyine geldikten sonraki aşamaları, sözcüğün başındaki ve sonundaki kısımlarını algılayıp kullanabilmeleridir.

İlk Ses – Son Ses Farkındalığı Becerilerinin Aşamaları

Görev	Açıklama	Uygulanabilecek Örnek Soru
Sayma	Verilen üç kelimeden aynı sesle başlayanları ayırt edebilme becerisidir.	"el", "et", "ip" kelimelerinden hangileri aynı sesle başlar?
Tanıma	Verilen ilk ve son sesin birleştirilmesiyle oluşan kelimenin tahmin edilmesidir.	/i/ ve /p/ seslerini birleştirince hangi kelime oluşur?
Birleştirme	Tek heceli bir kelimenin baş ve son sesini ayırabilme becerisidir.	"Cam" kelimesinin ilk ve son sesleri nedir?
Bölme	Kelimenin başındaki ya da sonundaki sesi çıkararak yeni bir kelime elde etme becerisidir.	"İp" kelimesinden "p" sesi çıkarılırsa geriye ne kalır?
Silme	Bir kelimenin baş ya da son sesinin başka bir sesle değiştirilmesiyle ortaya çıkan kelimenin belirlenmesidir.	"At" kelimesinin başındaki /t/ sesi yerine /f/ sesi gelirse hangi kelime oluşur?

5.4. Sesbirim Farkındalığı

Sesbirim farkındalığı ise kelimedeki veya hecedeki sesleri ayırt etme becerisi olarak tanımlanabilir. Ses birim farkındalığı sesbilgisel farkındalığın bir parçasıdır. Konuşma dilindeki en küçük ses biriminin fark edilebilmesi ve kullanılabilmesidir. Sesbilgisel farkındalık becerilerinin en zor bileşenidir.

Ses Birim Farkındalığı Becerilerinin Aşamaları

Görev	Açıklama	Uygulanabilecek Örnek Soru
Sayma	Bir sözcükte yer alan ses birimlerinin sayısını belirleyebilme becerisidir. Ses sayısı arttıkça zorluk da artar.	"Top" kelimesinde kaç ses duyuyorsun?
Tanıma	Bir kelimenin ilk ya da son sesini tanıyıp söyleyebilme becerisidir.	"Elma" kelimesinin ilk sesi nedir? Son sesi nedir?
Birleştirme	Verilen iki ya da daha fazla sesi birleştirerek oluşan kelimeyi söyleyebilme becerisidir.	/b/ ve /u/ seslerini birleştirince hangi kelime oluşur?
Bölme	Bir kelimeyi oluşturan sesleri fark edip ses birimlerine ayırabilme becerisidir.	"Kal" kelimesini söylerken hangi sesleri duyuyorsun?
Silme	Verilen bir kelimeden bir sesi çıkararak yeni oluşan kelimeyi söyleyebilme becerisidir.	"Dağ" kelimesinden /d/ sesi çıkarılırsa geriye ne kalır?
Değiştirme	Bir kelimedeki bir sesi başka bir sesle değiştirerek yeni kelime oluşturma becerisidir.	"Bal" kelimesindeki /b/ sesi yerine /k/ sesi gelirse hangi kelime olur?

KAYNAKÇA

"Erken Okuryazarlık I. Kademe (1, 2, 3 ve 4. Sınıf) Ders Kitabı, MEB"

CENGİZ S., EKİCİ F. Erken Çocuklukta Okula uyum ve Erken okuryazarlık Eğitimi

Polat, Ö. (Ed.). (2021). Adım adım ilkokula başlamak: Okula uyum ve erken okuryazarlık eğitimi (2. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Rimm-Kaufman, S. E., & Pianta, R. C. (2000). An ecological perspective on the transition to kindergarten: A theoretical framework to guide empirical research. Journal of Applied Developmental Psychology, 21(5), 491–511.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2016). Okul öncesi eğitimde okula uyum programı: Programın yapısı ve temelleri (Yönetici kılavuzu, öğretmen kılavuzu, öğretmen etkinlik kitabı, aile el kitabı, değerlendirme kılavuzu). MEB Yayınları.

GÖRSEL KAYNAKÇA

https://npistanbul.com/okul-degisikligi-yaparken-dikkat

https://guzelgunler.com/blog/okul-reddi-nedir-ne-zaman-kaygilanmali-ve-aksiyon-almali

https://www.cocukludunya.com/uzman-yazilari/ cocugunuz-ilkokula-baslamaya-hazir-mi.html

https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakanlik-aciklad-saglikli-aile-tanimi-41812163

https://tr.pinterest.com/pin/855895104177073446/

Yediiklim Yayıncılık